I S C

1593

Commentarius DE PRÆCIPVIS DIVINATIONVM GENERIBVS,

IN QVO, A PROPHETIIS, AVTORITATE diuina traditis, & à Physicis coniecturis, discernuntur artes & imposturæ Diabolicæ, atq; obseruationes natæ ex superstitione, & cum hac coniunctæ: Et monstrantur fontes ac causæ Physicarum prædictionum: Diabolicæ verò ac superstitiosæ confutatæ damnantur, ea serie, quam tabella præfixa ostendit.

Recognitus vltimò, & auctus

AB AVTORE IPSO

CASPARO PEVCERO D.

CVM INTERPRETATIONE Græcorum.

Cum gratia & Priuilegio.

SERVESTÆ
Excudebat Bonauentura Faber.

Anno M. D. XCI.

LECTORI S. D.

CVM, POST MIRANDAM conſeruationem & liberationem mei ex areſto & carcere annorum duodecim, iterum editurus eſſem commentarium meum de diuinationum generibus diuerſis, (quem initiò hoc conſilio præcipuè contexui, vt, quantùm poſſem, oſtenderem opera Dei propria, ordinata, ac perpetua, & extraordinaria ac miraculoſa, in rerum natura, generisq; humani ſocietate, & in Eccleſia Filij Dei, quomodo à ludibriis Diaboli, imposturisq; illorũ æmulis, ſint diſcernenda) Volui, vt debui, in procemio, ſignificatione aliqua publica, qualem ferret ſcripti ratio ac breuitas, Deo & Eccleſiæ gratitudinem declarare meam, quam, vt non dubito, piis omnibus & orthodoxis gratam fore, &, vt ſit, precor, ſic veniã dabunt mihi, qui reprehẽderint, ſi eo loco cenſuras ipſorum habuero, quo haberi merentur, id eſt, ſi nihili fecero. Et, in euidentia ac certitudine veritatis erutæ, illuſtratæ, atq; aſſertæ ſcriptis eorum, quibus illa cordi eſt: inq; argumento certiſsimo præſentis auxilij cœleſtis, teſtimonioq; Spiritus ſancti in corde meo: in fiducia patrocinij ac protectionis diuinæ, & ſolatio perſoluti Deo ac bene de me meritis debiti, ad Eccleſiam in hac vita, cum ſpe certa optatæ atq; expectatæ liberationis ab ærumnis omnibus, acquieuero ac perſeuerauero. Ingens eſt omninò & inenarrabile opus, beneficium, ac donum miſericordiæ Dei in me, quòd liberatum me à poteſtate tenebrarum, atq; ex errorum Sophiſtica fucatorum laby-

labyrinthis, confusionumq; inuolucris luce sua extricatum transtulit in regnũ filii sui dilectissimi Domini nostri Iesu Christi, ad sortem & societatem sanctorum. Sed maius est multò, quòd non solùm me credere in Christũ, verùm etiã affligi pro eo, & omnibus, quæ in hac vita habui carissima, ac præcipua, Christum anteponere voluit: quòd propter agnitæ veritatis confessionem à consortio omni & consuetudine hominum secluso, orbatoq; præsidiis omnibus, & solatiis humanis, in arcta solitudine tot annorum: Ignaro etiam certaminum atq; conflictuum, quibus Ecclesia de motis controuersiis concuteretur, non tantùm vires suffecit ijs perferẽdis, ac superandis animo & corpore, quæ imposuit, sed auxit indies lucem & agnitionem veritatis ex verbo patefacto, cum omni sapientia, & intelligentia spirituali: Ac confirmauit me robore spirituali ad tolerantiam omnem, & lenitatẽ animi, cum gaudio & tranquillitate, ex viui solatii sensu, & cum spe non dubia futuræ liberationis, secundum gloriosam vim suam, fortis ac potens in mea ingenti & nota antè omnibus infirmitate, corporis præsertim, præter & contra omnes secundas causas, præterq; spem & expectationem omnium hominum, Ne consumerer: Ne deficerem eneruati corpusculi viribus: Ne frangerer etiam animo, nec vlla in re terrerer ab iis, qui se opponebant, Paulo Apostolo, hoc ipsum veritati aduersantibus, exitij, In ea perseuerantibus, salutis ἔνδειξιν esse, testante, idq; à Deo. Deniq; quòd, vt seruatum mirabiliter, sic gloriosè liberatum, reddidit ac proposuit Ecclesiæ suæ illustre exem-

exemplum, ac testimonium misericordiæ & veritatis suæ ad posteritatem. Pro tantis his ergo gratiæ ac misericordiæ summæ beneficiis, gratias ago Patri æterno, per & propter Filium Iesum Christum: Ipsiq; τῷ ἐνδυναμώσαντί με τότε, ἐνδυναμοῦντι δὲ ἔτι καὶ νῦν Christo per suum spiritum, quas possum ardentissimas, acturus quàm diu hîc vixero, & coràm in omni æternitate sempiternas. Ago etiam gratias, quas debeo & possum maximas, omnibus omnium ordinum hominibus, qui carceres meos nec erubuerunt, nec auersati sunt. Sed affecti commiseratione mei, meorumq; exulum, ex Sympatheia Christiana, vel intercessionibus suis exoluere me vinculis studuerunt, vel lenierunt etiam subsidiis difficultates carceris mihi, exilij liberis meis. Inter quos, meritò celebro ac celebrabo, donec in viuis ero, nominatim ante alios omnes Inuictissimum Romanorum Imperatorem Maximilianum Secundum, æterna dignissimū memoria, laude, & gloria: Illustrissimos Principes Sacri Romani Imperii, Duces Palatinos ad Rhenum, Fridericum Electorem, & filium huius Ducem Iohannem Casimirum, qui meos exules fouerunt, & adiuuarunt: Illustrissimos Principes Imperii Vvilhelmum Landgrauium Hassiæ, adhuc superstitem, Et Ioachimum Ernestum Principem Anhaltinum in Domino beatè placideque mortuum: quorum ille de me paternè sollicitus, toto tempore captiuitatis meæ nihil prætermisit, quod potuit experiri & facere mea causa: Alter, pro veritate difficillima ipse perpessus, sed diuinitus protectus, conuersis rebus, ductu præsidioq; diuino,

 cum

cum benigna aſſenſione Illuſtriſsimi Ducis Saxoniæ Electoris Auguſti,&c. beatè mortui,è carcere me eduxit. Reſeruo his autem encomia ex debito maiora, ad occaſiones alias. Eodem modo ago gratias & piis omnibus atq; orthodoxis, συμψύχοις καὶ τὸ ἓν φρονοῦσιν, vbiq, locorum & gentium,qui in aſſertione ac defenſione ſinceræ, incorruptæ, atq; inuictæ veritatis,de perſona Chriſti,& de cultu atq; honore debito Filio Dei, aduerſus reſuſcitata ab Orco deliria Ariana, Neſtoriana, & Eutychiana, & aduerſus Idolum conſecrati Panis in Miſſa, atq; extra Miſſam pontificiã, quod neruus eſt Regni tenebrarum, & Tyrannidis pontificiæ ſolus & vnicus,famam etiam vindicarunt atq; exiſtimationem Soceri mei Philippi Melanthonis, de quo Viro, ex ſcriptis ac meritis ipſius, Iudicium melius poſteritatis erit, quàm eſt & fuit ingratiſsimorum diſcipulorum. Qui certaminibus perpetuis,aſperis, ac periculorũ plenis,cùm ab inſidijs ac ſæuitia, tùm à calumniis & ſophiſtica, omnẽ vitam cõſumſit, & dimicans in acie prima contra Pontificios, contraq; hoc ipſum Idolum, primam in collationibus cum ipſis aciem fregit ac ſtrauit: Qui meam etiam ſalutem commendarunt Deo precibus aſsiduis ac ſollicitis, & vſſerunt gemitu indeſinente fuſa ad Deum vota, pro confirmatione mei in veritatis confeſsione, ac liberatione. Horum me beneficiorum futurum memorem, Deo adiuuante, & vniuerſis ac ſingulis gratitudinem debitam declaraturum,quacunq; occaſione, & quantùm potero, profiteor ac polliceor.

Deo Patri æterno ac miſericordi: Et Filio coæterno

æterno, Domino meo ac Saluatori Iesu Christo, quas reddam gratias alias, nisi quas suis ipse præceptis exigit: piorum exemplis comprobat: de quibus me ingressurum in carcerem primò commonefecit, cum spe prima liberationis, profectum à Spiritu sancto vaticinium meæ dilectissimæ coniugis, paulò pòst inter eiulatus, & feruentissimas ad Deum preces, ærumnis meis extinctæ, quando mihi in complexu postremo lacrymanti, plorans & ipsa, vndas lacrymarum ex oculis & genis detergeret, magnoq;, inter plorandum, animo in has voces erumperet: Non moriar, sed viuam, & narrabo opera Domini. Item: Inuoca me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me: quas voces, experiebar illo ipso momento anxium me vehementer, luctantemq; cum mortis & inferni terroribus, reuocare ex morte, inq; viua ac læta tranquillitate collocare. Quid facit aliud Psaltes Psal. 116? Cum quo cano, canamq; alacri corde & spiritu: Dilexi, quòd audiuit Dominus vocem orationis meæ. Inclinauit aurem suam mihi, & in diebus meis inuocabo. Circumdederant me funes mortis. Anxietates inferni inuenerant me. Et Nomen Domini inuocaui. O Domine, libera animam meam. Reuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Quia eripuisti animam meam à morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapsu. Ambulabo coram Domino, in terra viuorum. Credidi: propterea & locutus sum, etsi afflictus sum valde. Quid retribuam Domino, pro omnibus beneficiis erga me? Calicem salutarem accipiam, & nomen

Do-

Domini inuocabo. Reddam vota mea Domino, coram omni populo eius. Diripuisti vincula mea. Tibi sacrificabo hostiam laudis. Vota mea reddam tibi, in atriis domus Domini. In medio tui Ierusalem, &c. Deniq;,quid aliud præcipit Christus Petro, cùm inquit: Satanas appetiit vos, quos ventilaret, sicut triticum. Sed ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Idem beneficium, si mihi præstitũ esse, seruato in ventilatione tempestatis asperrimæ, non agnoscerem, sceleratè ingratus essem. Addit autem Christus: Tu conuersus confirma fratres tuos. Hoc meo me loco facientem, citra cuiusquam iniuriam aut contumeliam, qui culpant, aut contumeliosè etiam exagitant,sciant,ad id præstandum obligari me,non minus, quàm alium quẽcunq;, seuerissimis mandatis, & atrocissimis comminationibus, de confessione veritatis anteferenda iudiciis omnibus, & opinionibus, imperiis, & edictis, periculis, & odiis humanis. Ad me pertinent, quæ dicuntur vniuersis: Qui me confessus fuerit (inquit Christus) coram hominibus, hunc confitebor coram patre meo: Qui me negauerit,hunc negabo.Item: Quem puduerit mei, ac meorum sermonum, eius pudebit & filium hominis, quando venerit cum gloria sua, & Patris, sanctorumq; Angelorum. Addit Paulus Apostolus: Corde creditur ad iustitiam; Ore fit confessio ad salutem. Addit amplius: Fidus sermo, si cum eo mortui sumus,cum eo etiam viuemus. Si patiemur cum Christo,cum eodem & regnabimus. Si abnegabimus, & ille abnegabit nos. Si infidi sumus, ille tamen fidus

manet,

manet, negare ſe ipſum non poteſt. Declarat idem de ſingulis Petrus Apoſtolus 1. cap. 3. Eſtote ſemper parati ad reſpondendum cuilibet, petenti rationem eius ſpei, quæ in vobis eſt, cum lenitate & reuerentia, conſcientiam bonam habentes, vt pro eo, quod loquuntur aduerſum vos tanquam maleficos, pudefiant, qui inceſſunt veſtram bonam in Chriſto conuerſationem. Iſtis & ſimilibus alijs mandatis coniunctis cum iræ Dei, atq; æternorum cruciatuum denunciatione, cumq; vibratu & incuſſu terrorum præſentium, qui ſunt initia mortis æternæ, ſi non commouerer, non percellerer, ſimilis fierem ipſorum; ἀνόητος, ἐσκοτισμένος τῇ διανοίᾳ, πεπωρωμένος, ἀδόκιμος, quod Filius Dei Redemtor & Dux meus auertet ac prohibebit, qui orauit pro me, & impetrauit, ne deficiat fides mea. Ego verò, præter has, vincior ac contineor & aliis cauſis ſingularibus, ne abijciam, ne diſsimulē agnitam veritatem, quia me Deus, velut manu ſua protractum, productumq; in aciem, in hac ſtatione conſtituit, & hoc modo primùm in mutis carceribus ſcripto, nunc inde exemtum, patula ac libera voce, voluit veritatem profiteri. Ipſe me, libris omnibus, aliis & adiumentis deſtitutum, ex ſolis Bibliis ſacris erudiuit atq; inſtruxit, imperitumq; omnium, quæ fierent & diſputarentur, conſenſu tamen doctrinæ ac fidei, in ſpiritus vnius ductu & vinculo cum orthodoxis coniunxit. Ipſe me docuit & adiuuit, fulmina, iram Dei, & pœnas æternas denunciantia, ipſorumq; terrorū ac cruciatuum initia, intellectu ac ſenſu percepta, ſi à veritate diſcederem, viua & efficaci conſolatione, ac

virtute Spiritus sancti, pluris facere, & magis extimescere, quàm instantium tunc, atq; vrgentium periculorum externorum, si persisterem in ea, aspectum quamtumuis formidabilem. Ista, qui probādæ tuendæq; vocationi meæ ad confitendū non satis esse existimant, cudant aut cōparent, sua sibi sapientia, alia, quibus opus erit ipsis, si propugnare palàm impia, blasphema, et idololatrica, aut, vt cœperunt, mordicus retinere pergent. Id verò, quo successu & fructu, quoue euentu factum sit, docebit iudicium & vindicta Filij Dei.

Ad hæc affertur mihi & alia necessitas, qua cogor testimoniū perhibere veritati, rectè recitatæ de sententia soceri mei D. Philippi Melanthonis, ab ijs, qui steterunt ac pugnarunt pro veritate, & gloria Christi: Et causas ostendere mei carceris, quorum vtrumq;, si vita suppeditarit, copiosius sum facturus. Melāthonis scripta extāt, quæ liquidò perspicueq; testātur, quid de Arianis, Nestorianis, & Eutychianis blasphemijs, paulò ante ipsius obitum, ab Vbiquitariorū spiritu, aduersus orthodoxam, de Filii Dei persona doctrinam, ex erebo reductis: quid de Cœna sacra senserit, inde vsq; ab eo tempore, quo mox, post visa testimonia antiquitatis, quæ ab ipso prolatis Oecolampadius opposuit; cùm peruestigasset magno studio, & singulari cura considerasset, ac pensitasset primæ ac purioris Ecclesiæ de illa sententiam, repudiauit constanter, & oppugnauit commentum magicum Pontificiorum vtrumq;; vnum, de conuersione panis sacri, per consecrationem Sacerdotis rasi, à magica nihil differentem, in substantiam corporis

ris Christi; cum tota scriptura, cum rerum natura, & cum miraculorum, tanquam extraordinariorum Dei operum, proprietate penitus pugnante: Alterũ, de connexu & copulatione, eadem ratione magica, cum pane inclusi aut alligati corporis, quod & fundamentum, cui innititur, & semetipsum euertit interpretatione alienissima. Et studuit repetitam ex Christi, Pauliq;, & antiquitatis consentiente inter se doctrina, declarare præsentiam Christi in Ecclesia perpetuam, atq; ordinatam verbo, propter hominem, ac liberrimam, inq; solo homine efficacem per Ministerium verbi, & Sacramentorum, in horum ordinato ac legitimo vsu, & in actione, quæ, in vero vsu & integro, semper gemina est. Vna externa, Physica, & visibilis, media visibilia & elementaria: Altera interna, inuisibilis, spiritualis, res ipsas inuisibiles & cœlestes percipiens, id est, Christum offerentem, exhibentem, & applicantem sua beneficia, & semetipsum communicantẽ nobis, pascentem nos corpore & sanguine suo, & nos suo corpori inserentem, atq; vnientem insertione & vnione vera ac viua, non materiali tamen commixtione & coalitu, sed spirituali, in vno spiritu & fide, qua, nullam aliam agnoscit scriptura in homine. Quoties testatus est Melanthon, de nullo, inter controuersos articulos, se maiore diligentia & cura indagasse, quid tenuerit ac tradiderit antiquitas, quàm de hoc sacræ Cœnæ, propter magnitudinẽ deprauationis, abusuum, & Idololatriæ, quæ irrepserunt? Nec obscurum esse, quando, & quibus occasionibus irrepserint? quomodo creuerint? Quoties scripsit

& dixit, ſi tantum poſſem fundere lacrymarum, quantum Albis vndarum vehit, tamen exhauriri meus dolor non poſſet, quem multos iam annos circũfero in animo, propter diſsidium περὶ δείπνου, de quo manifeſta eſt antiquitatis ſententia. His ſubiungit in diuerſis epiſtolis. Alibi: Vtinam in rei tantæ explicatione, dexteritas in iudicandis veterum ſententiis, potius adhibita eſſet, quàm contentionis aſperitas. Alibi: Non dubitatione excrucior, cùm antiquitatis ſententia ſit manifeſta, ſed dolore ingenti excrucior, quòd multi tantùm ex conſuetudine iudicant, nec inquirunt, quid vetus Eccleſia ſenſerit: Notha teſtimonia, & mirabilibus impoſturis ſparſa arripiunt. In Theophylacto Oecolampadius vertit, quod in ſuo codice inuenit, cùm ſententiam tamen nequaquam probaret. At, in noſtro codice, non erant illa verba de tranſelementatione. Poſſem multa recitare de veterum dictis, quia diligenter inquiſiui vtriuſq; partis teſtimonia. Quoties vidi gemitus piorum & doctorum, qui dolebant, multa magna mala ſtabiliri, confirmato neruo de illa conuerſione, &c. Alibi: Oro Deum, vt liberet me ex Sophiſtica horum temporum. Licentia quæritur à vulgo, & præſtigijs ſophiſmatum confirmantur vulgi cupiditates, καὶ ἀρτολατρεία. Alibi: Vides, quanto furore, hanc poſtremam εἰδωλομανίαν hoſtes filij Dei tueantur, de qua, cum magno dolore, quotidie cogito, & Filium Dei oro, vt ipſe opem ferat electis, & neruos εἰδωλομανίας, ex illo cœtu, qui veritatis ſtudium habet, auferat. Nam profectò, non humanis conſilijs reprimi Diaboli potentia

tentia poteſt, ac gemitus piorum ſpero non fore irritos, &c.

Quoties verò ego, cum multis aliis ſpectator fui lacrymarum, quas profudit, & auditor querelarum, quas effudit his ſimiles & triſtiores? Memini & συῤῥάξεως, quam habuit cum Eccio Ratisbonæ anno quadrageſimo primo, planè eneruato, in hoc certamine, improuiſo illo & inexpectato ictu de Sacramentis, extra vſum legitimum & ordinatum mediorum, rationem Sacramenti non habẽtibus, furenteq; præ pudore & indignatione, atq; ignes ſpirante: Et cum aliis, ante illam maioris momenti, cuius ipſa αὐτόγραφα adhuc ſunt ad manus, & proferentur in lucẽ, vbi illarum hiſtoriæ referentur ſuo tempore & loco. Quam nauarit operam, vt diſsidium componeretur in actione Vvitebergenſi, recitatũ eſt ab aliis, & extat formula, quæ ab ipſo ſcripta eſt. Sentẽtiis olim à ſe editis, quid tribui velit, teſtatus ipſe eſt in eo prooemio, quod Heruagiano prelo, coniunctis operibus ſuis præfixit, anno ſecundo & quadrageſimo, in quo leguntur hæc verba: Sunt & ſententiæ recentes collectæ περὶ δείπνου κυριακοῦ, quarum aliquæ in illis autoribus, qui citantur, ſunt ſuppoſititiæ. Hæc & ſimilia quædam mallem omiſſa eſſe. Memini olim Tubingæ Lempum nobis pingere in tabula transſubſtantiationem, vt vocant, Mirabar inſulſitatem hominis tum quoq;. Neq; iam velim, citatis nothis ſententijs, titulo Cypriani, aut Ambroſij, aut Theophylacti, confirmari abuſus Sacramenti. Comperi, miram fuiſſe audaciam & impudentiam deſcribentium libros veteres, qui, vt imponerent

indoctis, multa de ſuo adſcripſerunt, pugnantia cum autoribus. Voluit itaq; ſententias illas aboleri, nec pro genuinis ac veris agnouit, cùm repeririſſet certiores & fide digniores, in puriore antiquitate, quæ aliquando, Deo iuuante, lucem videbunt. Quoties præſagijt animo, & prædixit, diſsidium de cœna commoturum eſſe, ac renouaturum ſepultas dudum Arianas, Neſtorianas, & Eutychianas furias & blaſphemias, ac bella illata vtriq; naturæ olim, perſonæ Filij Dei, & articulo Symboli περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ λόγου: Illaq; deſitura eſſe in funeſtum iſtum exitũ, in quem tandem euaſerũt, exitum ſcilicet immaniũ odiorum, ac ſæuitiæ εἰς τοὺς ὀρθοφρονοῦντας, in horrendas horum perſecutiones, atrociſsima ſupplicia, lanienam mutuam crudeliſsimam, qua, neſcio, an vlla vnquam, inde vſq; à temporib. Apoſtolorũ, acerbior & feruentior domi vaſtarit Eccleſiam? Hac, aiebat, orbẽ Chriſtianum luiturũ eſſe pœnas, non introductæ tantùm mendaci magicoq; figmento, tam diuq; cultæ & vſurpatæ ἀρτολατρείας, ſed tàm pertinaciter etiam retentæ, tamq; furenter ſtabilitæ ac defenſæ, in tanta luce doctrinæ, & Eccleſiæ recens repurgatæ, ſeq; ad ærumnas omnes, quas militiam hanc comitaturas proſpexit, perferendas præparabat. Quoties optauit & ſuaſit, vt aliquando autoritate, ſeu Regum, ſeu aliorum piorum Principum, conuocentur viri docti, qui non faſcina ſuorum errorum, ex præconceptis opinionibus & affectibus adferant: Nec ambiguis moderationibus, vel fucoſis, aut perplexis, interq; ſe diſſonis conciliationibus reſtituant aut pingant errores

res, & confirment sæuitiam sua suffragatione, sed serio sinceroq; studio, propter Gloriam Dei, non sui honoris aut emolumenti causa, quærant simplicem veritatem, & de controuersijs omnibus liberè placideq; sententias conferant, ad normam non dubiæ scripturæ, & congruum huic, Ecclesiæ primæ testimonium, ac relinquant posteris, vno consensu demonstratam & commendatam doctrinam firmam ac perspicuam. Et, vt deligantur ad hoc opus idonei, non ex vna sola parte aduersa de præiudicio vnius aut alterius, quòd ne quidem nostri, & multorum seculorum ante nos, Imperator summus, sapientissimus, ac potentissimus fecit Carolus V. quod tamen speciosioribus argumentis, ex diuturnitate Religionis & autoritatis Pontificiæ facere potuisset: Sed ex vtraq;, rerum peritissimi, qui, examinatis ac pensitatis controuersijs in omnem partem collatione placida, & de cõtrouersijs decernant, & deliberẽt, quæ adhiberi salutaria remedia, secundũ regulã, verbo Dei præscriptam, sanandis discordijs tantis possint. In qua ille, si permansisset sententia, non tentasset deinceps, infelicem illam interimisticam καπηλαγὴν, quã, non suo tamẽ consilio, sed persuasu aliquorũ ex nostris, sanciẽdæ pacis publ. causa, suscepit conatu irrito, & pernicioso. Vtinam exempla Constãtini magni, Theodosij, Martiani &c. sequerentur Reges & Principes. Quoties verò etiam cum gemitu optauit, & precatus est ardenter Melanthon, vt exuscitaret Deus tales aliquos Principes, qui & ipsi discant rectè intelligere fundamenta controuersiarum, & seriò cupiant illustrari ac propagari veritatem cœlestem, & de mo-

do

do emẽdationis errorũ, ac pacificationis Ecclesiæ cum pijs & intelligentibus, quibus veritas & Dei gloria curæ est; non ambitiosis & auaris, & qui saturari nesciunt, consultent, & quod decretum est, moderatione ac lenitate præcepta verbo DEI, & Spiritui mansuetudinis conueniente exequantur? Quoties in exundantes lacrymas erupit, cùm referret inter singultantes eiulatus, quæ obstarent impedimenta, quò minus effici ista possent, & quibus ipse prohiberetur, quò minus ante talem cõgressum publicum aggredi, à quibusdam resuscitata, insanoq; conatu atq; impio exacerbata certamina, & aperire sese palàm auderet? Deniq; memini, quibus sermonibus, & veritatem ipsam, & veritatis agnitæ studium mihi commendarit, proximo ante obitum die? Hæc de Melanthone conscientia me mea cõmemorare cogit, qui vir, quantus fuerit in reb. & negotijs publicis, Ecclesiasticis, & politicis: quantus in curriculo priuato, & in pulueribus Scholasticis; etsi scripta docebunt posteritatem: tamen, si volet me Deus esse superstitem, proferam ipse etiam, quæ ab aliis sunt prætermissa, afferente mihi necessitatem vinculo arctissimæ necessitudinis, debito perpetuæ gratitudinis, & præcepto diuino seuerissimo: Non dicas falsum testimonium. Dicit autem falsum testimonium non is tantùm, qui loquitur, sed etiam, qui calumniis & criminationibus iniustè deformati innocentiam non vindicat.

Accedit & alia causa, vt turbatos non veris narrationib. de Melanthone, inq; dubiũ de illius sententia adductos, reuocem ab errore, & de veritate edoceam ac confirmem.

Mei carceris causa, (ne quis aliud quidquam suspicetur ex sparsis falsis, & maledicis de me chartis) nõ fuit alia, quàm in veritate agnita, & nunquam dissimulata à me, aut occultata, perseuerantia. Illam, cùm in his, tùm in aliis articulis corruptæ doctrinæ, quos iam non attingo, abnegare, nisi Christum ipsum abnegarem: refragari illi, nisi resisterem & contradicerem Spiritui sancto, & committerem peccatum blasphemiæ, non potui, nec debui. Quàm hoc facerem, malui experiri omnia, quæ me clementissimus Pater misericordiarum, Deus pater Domini nostri Iesu Christi subire vellet, fiducia præsentiæ ipsius, & auxilij, & deserere omnia, quæ habui in hac vita, non præcipua tantùm, sed omnia, quæ habui. Adhuc in horas & momenta oculis & animo meo obuersantur illa Psalmi, Pauli, & Iohannis dicta. Psalm. 2. Osculamini Filium: Pauli & Iohan. Fugite ab Idololatria. Cauete ab Idolis. Psalmus vehementi expostulatione arguit concursum & coniurationem aduersantium Christo, cum horribili & interminatione iræ diuinæ: Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos: & decreto vindictæ asperrimæ in pertinaciter repugnantes: Conteres eos virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos. Deinde, etsi nominatim Reges compellat, ac Gubernatores terræ, quòd muneris horũ pars prima ac præcipua est prouidere ac præstare, vt de Deo rectè erudiantur subditi, Deumq; colant vera ac sincera religione animorum, non hypocrisi externorum ac simulatorum gestuum: tamen gentes omnes, ac populos, ipso in exordio, affatur simul, & decretum pœnæ ad omnes pertinet, qui non parent ex ordine vtroq;. Osculari iubet Filium, quod est rectè agnoscere verbo patefactum, sicut se patefecit,

agnitumq; vera constantiq; fide amplecti, ac vera se illi obedientia subijcere. Et accelerari hoc iubet, Ne quando (addens) irascatur Dominus, & pereatis in via. Quia exardescet breui ira eius. Beati omnes, qui confidunt in eo. Non osculantur autem Filium Dei, & non confidunt in eo Vbiquitarij, qui, ex Antichristi Spiritu & castris, cum Nestorio, immò Nestorio peius, ita Christum diuellunt, & vnionem hypostaticam ἀδιαίρετον καὶ ἀδιάλυτον ita dissoluunt, vt non modò, κατὰ παράστασιν τοῦ Λόγου, separatas duas naturas ac personas, quemadmodum in sanctis hominibus, Helia, Iohanne Baptista, Petro, Paulo &c. sed duas etiam Deitates statuant, vnam communicantem, in qua est ὁ Λόγος, de essentia Patris ab æterno genitus: Alteram assumtæ humanæ naturæ communicatam, quando cœpit illa nasci in vtero Mariæ virginis: Communicatam (inquam) vel creatione Ariana, vel confusione Eutychiana, à qua in semetipsa habeat humana natura, quæ sola & propria sunt Deitatis. Creatio Ariana nouam Deitatem inuehit, numero & specie diuersam ab æterna increata, eoq; plures Deos, & numina noua plura. Confusio Eutychiana, per communicationem seu effusionem idiomatum essentialium & inseparabilium in naturam assumtam, quartam personam asciscit in Deitatem, quaternitatem in Trinitatem, ex vtero Mariæ virginis, quia, quem in vtero genitum esse Ecclesia credit ac profitetur, secundum promissiones, in carne nostra, hunc proprietatibus inseparabilibus ab essentia, conformat & exæquat Deitati τοῦ Λόγου, quod, nisi humana natura absorpta in Deitatem, fieri non potest. Vtroq; delirio duæ Christo affinguntur diuersæ ac separatæ personæ. Nestoriano, in duabus naturis diuersis, diuina & humana: Ariano & Eutychiano

aho, in Deitate duplici, vna æterna, altera in tempore producta aut creata; Hoc tamen diſcrimine, quòd Arianum delirium, per aſſiſtentiam ac ſocietatem creatæ Deitatis, humanam naturam conſeruat cum Neſtorio: Eutychianum, ſeu quod cum eo idem eſt, Vbiquitarium, eandem penitus deſtruit: quia exutam omnibus proprietatibus eſſentialibus, atq; inſeparabilibus, & finitis, nouis alijs naturæ diuinæ proprietatibus eſſentialibus infinitis, atq; inſeparabilibus ab eſſentia, eoq́; eſſentia ipſa induit, id eſt, tota eſſentia, & proprietatibus diuinis in Deum conuertit. Hæc deliria ἀντιφατικὰ inter ſe, καὶ ἀσύστατα, cumq́; veritate Scripturæ manifeſtè pugnantia, Vbiquitarij confundunt tamen in chaos vnum, & συγκλώθοντες τὰ ἀσυγκλωστὰ, conflant in vnam, ſolo titulo ac nomine perſonam Chriſti, quam re ipſa, & rei veritate, vnam eſſe negant. Non ſoli hi autem παντουχουσιασταὶ Eutychiani, dum naturæ humanæ ſuas proprietates derogant atq; adimunt, Chriſtum corpore expoliant, ſed & μετουσιάσται & συνουσιάσται, non vno tamen principio ac fundamento. Μετουσιάσται enim fieri id fingunt, in ſacra Cœna, ſubſtantiarum corporis ac panis inter ſe mutatione prodigioſè mendaci, & magica, eoq́; nulla. Tali nimirum, qua, ſubſtantia panis, ad ἐπῳδὴν Sacerdotis, relictis in loco, quo eſt, ſuis accidentibus, cedat ſpacium ſubſtantiæ corporis Chriſti immigranti, ſed à ſuis proprietatibus nudæ, &, abſq; illis ſuo fultu ac nixu, ſub ſpecie panis delitescente. Synuſiaſtæ, aut ſubſtantiam corporis Chriſti, ſuis expertem proprietatibus ſubſtantiæ panis, intra eandem perigraphen, ſubq́; iiſdem accidentibus panis, in eodem ſpacio, abſq; dimenſionum penetratione σῶμα: aut ἀσώματον καὶ ἀναισθητὸν, ἀσωμάτως καὶ ἀναισθήτως copulant, τρόπῳ ὑπάρξεως vtriq;

 & co-

& coalitu prodigiosè mendaci ac magico, reipſa nullo. Omnes hi autem, tàm μετουσιάσται & συνουσιάσται, quàm Vbiquitarij Eutychiani, etſi ſuis inter ſe ſignis diſcrepant, in ijſdem caſtris tamen Antichriſti, abolitione naturæ humanæ, & ſub vno vbiquitatis communi vexillo militant. Pontificij enim, vt vt generalem ſeu vniuerſalem ab Vbiquitariis Eutychianis vnius hæreſeos introductam præſentiam inficientur, reſtrictam tamen, ſeu particularem, aut ſpecialem alteram, ab Vbiquitarijs hæreſeos alterius effictam, quæ fundamento eiuſdem eſt veritatis ac fidei, cuius vniuerſalis, hanc ergo quòd retineant, negare non poſſunt. Si modò vnum idemq; corpus numero, hoſtijs omnibus, tot locis, tamq; procul à ſe diſsitis, vno momento ineſſe credunt, cùm vnum corpus Chriſtus tantùm habeat, quod in cœlum euexit. Si non vnum numero, ſed ſpecie vnum corpus CHRISTI fingunt, numero infinita corpora vt ſtatuant, neceſſe eſt, qualia reuera, Sacerdotis & verborum virtute magica, confici atq; creari noua mentiuntur. Ita verò non erit in pane illud ipſum corpus, quod traditum eſt pro nobis, quod & ſedet ad dextram Patris: Nec in calice ſanguis erit, qui effuſus eſt: Neq; ex eo erit corpore, è quo effluxit. Et, vel verba Chriſti non erunt vera, vel commentum de præſentia materiali corporis & ſanguinis in pane & vino mendacium eſt, omni mendacio impudentius; cui etiam miraculi, ſub omnipotentiæ velo, prætenſam laruam, ratio & proprietas miraculorum detrahit, cùm, in nullo miraculo, vna eademq; res ſit ſimul aliquid, & idem ipſum non ſit in ſeſe actu vtrumq; & verè pariter. Denique, ſi rectè res expendatur, grauis error eſt, impiè abuti prætextu diuinæ omnipotentiæ, ad euertendum articulum fidei, de corporis

poris Christi veritate, vbiq; sibi constantem ac consonum in scriptura tota, qui fundamentũ est salutis nostræ, tantùm vt excusetur, aut vt fucetur potiùs Idololatria Idoli Panis ac Missæ, & persuasio de opere operato, quæ impietatem, & securitatem immedicabilem parit. Quasi non sit verius & maius opus, & argumentum omnipotentiæ ordinatum in mysterio ministerij, ac perpetuum, quòd Christus, vero suo corpore, in cœlo regnans, verè tamen adest in sacra Cœna sumentibus fide, sicut verbo docet. Et hos verè pastos, suo viuo corpore & sanguine, non tamen materiali & physico oris mansu, ac momentaneo, (quod profectò religionis Christianæ nihil habet, & omnipotentiæ derogat) sed mentis ac fidei perpetuo, in virtute vnius eiusdemque Spiritus, qui est opifex & vinculum vnionis cum Christo, &, inter nos, non momentaneæ, sed perpetuæ. Quòd ergo sic semper pastos, semper gestat ac sustentat in seipso, Cœna sacra verò κοινωνία est, seu communio corporis & sanguinis Christi, in hoc instituta, vt, in vsu mediorum externorum panis & vini, testetur, fieri & esse fidelium cum Christo, habitante in cordibus fide, veram ac viuam vnionem: Et, vt σφραγὶς ϗ μνημόσυνον obsignet ac confirmet, vsu frequenti, fidem huius coniunctionis ac consociationis cum Christo, atq; inter nos, præsentiæq; in nobis efficacis, omniumq; beneficiorum, quæ merito parta, efficacia applicat, eo ordine causarum in ministerio concurrentium, qui verbo traditus est. Omnes hi itaq; Christum corpore peremtum negant verum hominem esse, & totum Symboli Christiani articulum περὶ ἐνσαρκώσεως τοῦ λόγου ex Maria virgine vertunt in phantasiam Eutychianam. Idoli, in pane consecrato, ex falso fundamento, & mendaci magis velo prodi-

prodigij, ſub omnipotentiæ titulo, euidentior eſt & conſpectior abſurditas, vanitas, & impietas. Certiſsimum eſt enim, Idololatrias nullas eſſe, nec fuiſſe in Eccleſia, poſt Chriſtum natum, tetriores & magis abominandas tribus his: Statuarum adoratione, hominumq; mortuorum inuocatione: Pontificis pro Deo cultu ac veneratione: Et panis conſecrati, proq; Chriſto habiti oblatione atq; immolatione in miſſa Pontificia, tanquam Chriſti ipſius iterum mactati, atq; eiuſdem adoratione inter eleuandum: in pompis theatricis, cùm circumgeſtatur, aut defertur ad ægros: cùm vt amuletum circumfertur ad arcendos Dæmones, & auertenda pericula aut detrimenta animarum, corporum, rerum, & fortunarum: cùm reponitur & aſſeruatur in vſus tales: quando manducatur aut applicatur pro viuis & mortuis, cum opinione operis operati. Huius fundamentum ſtatuunt ac ſtabiliunt, neruumq; & dignitatem ſanciunt ac muniunt, quicunq; pani corpus Chriſti affigunt nexu alio quocunque phyſico, hyperphyſico, aut magico, præter vnum Sacramentalem ordinatum verbo, ex analogia ſigni ad rem ſignatam. Et qui, in vſu panis, corpus Chriſti percipi ac comedi ore ſimul, in contactu, manſu, paſtu, effectu, & coalitu phyſico, aut hyperphyſico, aut magico contendunt, præter eam perceptionem & fruitionem, quæ Spiritu & fide tantùm fit in actione, & vſu legitimo & ordinato. Nec, hoc errore cōſiſtente ac vigente, ſe vnquam exiſtiment, vel Idolum Panis & Miſſæ labefactaturos, vel vnionem cū Chriſto veram explicaturos eſſe, quæ nulla corporum inſitione, aut commixtione materiali inter ſe, ſed vnius ſpiritus idē agentis & efficientis in ſanctis, ad vitam nouam ſpiritualem, ſecundum menſuram donationis Chriſti, quod agit & effi-

efficit in Christi corpore, ὁ κτῶ μέτρον, propter hanc cum Christo vnionem, quæ fit per regenerationem ac nutricationem ad vitam nouam, æternam, & spiritualem inchoandam in hac vita, institutum est ministerium verbi & Sacramentorum in Ecclesia. Id cùm minimè dubium sit, commenti de præsentia materiali corporis in pane, & in homine, quocumq; fuco pingatur, aut venditetur nomine, si rei veritas examinetur, quis alius vsus est, quàm quòd fascinũ de Idolo panis, deq; Theatricæ missæ, propter Idolum dignitate, (quo solo fulcro regnum tenebrarum consistit) ac perniciosissimum errorem de opere operato altè infixum maximæ multitudinis animis alit & confirmat? Nullum enim iota extat in tota scriptura, de materiali, per manducationem oralẽ, cõmixtione cum corpore Christi, nec quòd fiat, aut quãdo: nec quàm diu duret: nec quo fine fiat, quo vsu & effectu, qua consolatione: quando desinat esse, cùm repeti & frequentari vsus Cœnæ præcipiatur, & Christus totus semper habitet in cordibus per fidem. Portentum Vbiquitatis verò, quid aliud confert sacræ Cœnæ, quid homini? quàm quòd Christo, in massa humana penitus deleto, prosternit & conculcat illam, quam solam, summam, & vltimam, habemus consolationem ex incarnatione Filij Dei, primùm, quòd precioso sanguine eius redẽti, Deoq; fide recõciliati, atq; vno spiritu ipsi inserti & adunati, inchoata nouitate hîc similes ei in natura humana efficimur, caro de carne, & os ex ossibus eius, adhæsu tamen & coalitu non materiali, physico, & corporeo, sed spirituali, viuo, ac vero, velut ex ipsius corpore per spiritum sugentes & haurientes nutrimentum spirituale, ad profectus & incrementa vitæ spiritualis, ad quam renascimur. Efficimur & corpus vnum mysticum inter nos cohæsu coalituq; inter

inter nos, & cum ipso tãquam capite, spirituali pariter, non materiali. Deinde, quòd in illa æternitate, in virum perfectum restituti, & conformati glorioso eius corpori, summum ipsum ac præuium, in carne nostra, Ducem habebimus ad Patrem, qua in re maior erit dignitas beatorum hominum, quàm sanctorũ Angelorum? Hanc consolationem portentum commentitiæ vbiquitatis penitus euertit & extinguit. In colloquio Vvormaciensi postremo, anno 57. D. Philippus Melanthon, Italo cuidam quærenti cum expostulatione, quare tantopere aduersaretur præsentiæ corporis Christi in pane, respondebat: Vos Itali quæritis Deum in pane, quẽ non creditis esse in cœlo. Ita Vbiquitarijs omnib. & Idololatris ego respondeo, vos flagitatis credi, corpus Christi in pane esse, & ore manducari, quod vobis corpus nullum est, ac ne φάντασμα quidem, aut spectrum corporis. Has propter causas, Neuter esse vnquã volui: Nec Vbiquitarius, ex schola Antichristi: Nec Idololatra, aut Idololatriæ patronus, ex magico Pontificiorum fascino ac persuasione: Nec, Deo adiuuante ac gubernante, vnquam ero. Sed oro, & orabo Deum, vt in hac me ingrauescente ætate indies magis magisq; viribus deficientem, in veritate sua conseruet, roboret, ac tueatur. Nec socius etiã ero illorum vnquam, qui inflammant & exasperant odia ac sæuitiam potentum, & imperitæ plebis superstitiosam rabiẽ, aduersus veritatem & gloriã Filij Dei; armant hostes sophistica & gladijs; acuunt enses ac lanceas, incendunt rogos ad lanienam & supplicia, pro Idolo panis, ac neruo regni Pontificij; polluunt se & terram tot martyrum innocẽti sanguine, & anathemate. Sed coniungam confessionem, preces, gemitus, & lacrymas meas, cum orthodoxis omnibus vbiq; terrarum, & meo loco testis veritatis

tatis, gloriabor de mea infirmitate, & prædicabo Dei misericordiam. Non rixabor cum quoquam. Satis enim disputatum est de his tantis rebus, interq; illos disputationum conflictus, & ex illis, ad eum modum illustrata effulsit veritas, vt ignota aut occulta esse non posit, nisi ijs, quibus Deus, vt infidelibus & reprobis ita excæcauit mentes, ne irradiet eos lumen Euangelij gloriæ Christi, qui est imago Dei: Ita indurauit corda, vt, quamuis euidenter & irrefragabiliter confutati, cõfusi, ac conuicti, nolint tamen agnoscere veritatem; nolint, surdarum aspidum more, audire; nolint inquirere: Nec, si redarguantur, si audiant, si reuincãtur, cedere tamen Spiritui S. velint: sed probent, se esse inter eos, de quibus est apud Prophetam: Dixi, ambulate in vijs meis; Illi contrà: Nolumus ambulare. Audite vocem meam; Nolumus audire. Posuerunt cor suum sicut Adamantem, ne audirent verba Domini. Si me odisse propterea, & persequi; Si socero Melanthoni & mihi conuiciari; Si nos diris & execrationibus, more suo, deuouere pergent: maledictorum & execrationum fatua & inania tela excipiã, elidamq; scuto fidei: repetitam cramben profligatæ dudum Sophistices impiæ ac blasphemæ, inuicta soliditate ac perspicuitate immotæ veritatis, quæ est gladius Spiritus S. Illata autem vulnera sanabo consueta mihi tot annis medicina, nimirum fiducia auxilij cœlestis, conscientia rectæ voluntatis, & patientia. Ac vindictam commendabo Filio Dei, qui deducet, quasi lumen, iudicium meum, & iustitiam meam, sicut meridiẽ, quia mea non est, nec agitur, sed ipsius causa. Aspersos næuos diluam & eluam spongia dulcissimarum & infallibilium consolationum, quas proponit vox diuina Psal. 109. Maledicent illi, & tu benedices. Qui insurgunt in me, confundẽtur:

Seruus autē tuus lætabitur. Eſ. 51. Nolite timere opprobria hominum. Et blaſphemias eorū ne metuatis, ſicut enim veſtimentum, comedet eos vermis: & ſicut lanam deuorabit eos tinea. Salus autem mea in æternum erit, & iuſtitia mea in generationes generationū. Matt. 5. Beati eritis, cùm conuiciati vobis fuerint, & dixerint quidvis aduerſus vos mentientes, propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. 1. Pet. 4. Si probris afficimini in nomine Chriſti, beati eſtis, quoniam, & gloriæ, & Dei Spiritus ſuper vos requieſcet, qui, quod ad illos quidem attinet, blaſphematur: quod ad vos, glorificatur. Gelo Syracuſanus Syagrio Spartano reſpondere potuit, ὀνείδεα κατιόντα ἀνθρώπῳ φιλέει ἐπανάγειν τὸν θυμόν. σὺ μέν τοι ἀποδεξάμενος ὑβρίσματα ἐν τῷ λόγῳ, οὐ με πείσεις ἀσχήμονα ἐν τῇ ἀμοιβῇ γενέσθαι. Adiuuabit & me Spiritus τοῦ πραέως καὶ ἡσυχίου, ſicut adiuuit hactenus, ne quid Domino meo Ieſu Chriſto, ac Spiritu ſancto indignum committam, aut ne deformem meipſum: ſed, vt Chriſti præcepto & exemplo obſequens, diligam inimicos meos: benedicam ijs, qui me deuouent: benefaciam ijs, qui me oderunt: & precer pro ijs, qui infeſtant ac perſequuntur, καὶ μετὰ μακροθυμίας, vt ſuperem iniurias priuatas omnes. Si vim minitentur & intentent, conſolabor & ſuſtentabo me, recordatione ac teſtimonio mirandæ meæ conſeruationis ac liberationis, & æneo promiſſionum muro, quo circumſeptum me, ac munitum eſſe ſcio, excubijsq; ſanctorum Angelorum. Omnes capilli capitis veſtri numerati ſunt. Non vnus ex illis decidit in terram, niſi volet Deus Pater veſter in cœlis, inquit Chriſtus. Et apud Eſaiam inquit Dominus: Ego, ego ipſe conſolabor vos. Quis tu, vt timeres ab homine mortali, & à Filio hominis, qui, quaſi fœnum, ſic

ex-

exarescet? Et oblitus es Domini factoris tui, qui tetendit cœlos, & fundauit terram. Et formidasti iugiter tota die, à facie furoris eius, qui te tribulabat, & parauerat ad perdendum? Vbi nunc est furor tribulantis? Item: Pusillanimes confortamini. Deus noster ipse veniet, & saluabit vos. Psal. 37. Obseruat impius iustum, & quærit interficere eum. Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius, nec condemnabit eum, cùm iudicabitur. Psal. 34. Multæ tribulationes iustorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus. Custodit omnia ossa eorum, vnum ex eis non conteretur. Impium interficiet malum, &, qui oderunt iustum, rei erunt. Redimet autem Dominus animas seruorum suorum, & rei non erunt omnes, qui sperant in eum. Ibidem. Castra metatur Angelus Domini in circuitu timentium. Psalm. 97. Custodit Dominus animas sanctorum suorum, de manu impiorum liberabit eos. Has mihi consolationes nulli terrores excutient. Nulla quæsiui præsidia humana, nullis sum confisus. Ad Deum confugi; huic adhæsi soli, qui & custoditum me, sicut oculi pupillam, & alis suis protectũ, ex pauorib. omnib. ac periculis eripuit ac seruauit, ac seruabit deinceps. Huic enim me curæ esse, ac fore semper, sum certus; edoctus, & confirmatus meis ipsius afflictionibus & liberationibus. ὡς ἐν παντὶ θλιβόμενος, ἀλλ᾽ οὐ στενοχωρούμενος: ἀπορούμενος, ἀλλ᾽ οὐκ ἐξαπορούμενος: διωκόμενος, ἀλλ᾽ οὐκ ἐγκαταλειπόμενος: καταβαλλόμενος, ἀλλ᾽ οὐκ ἀπολλύμενος, solo præsidio & virtute Dei Patris per Filium, in suo Spiritu, cui sit laus, honor, gloria, & gratia in æternum. Tantum de me adijcere volui, commendans Deo Patri, & Domino nostro Iesu Christo inprimis, & ante omnia conculcatam veritatem & gloriam Christi, oppressamq;, laceratam, & afflictam tot modis Ecclesiam

inter nos. Deinde omnes nutritios, patronos, ac defensores Ecclesiæ: Omnes qui sunt in armis,& in acie, pro populo Dei: Omnes qui sustinent odia, certamina, & pericula, aut mendacia, calumnias, & contumelias, habẽturq; atq; infamantur, vt καθάρματα καὶ περιψήματα: qui ærumnas perferunt persecutionum, exiliorum, carcerum, & supplicia, propter veritatis confessionem: Omnes qui expetunt ac quærunt veritatem, sincero totoq; pectore, atq; inter hos me quoq;: Omnes deniq;, qui benefaciunt afflictis, atq; opem ferunt laboranti, cumq; difficultatibus summis conflictanti Ecclesiæ. Ac Filium Dei obtestor, vt veritatis, ac gloriæ suæ, suiq; corporis Ecclesiæ ἀτίμως καὶ ἀθέως διεφθαρμένου recordetur tandem, ac misereatur, & errantes, seductosq; conuertat, ac sanet. Amen.

Hostes obstinatè perseuerantes in odio ac hostili conatu opprimendæ veritatis allisi tandem lapidi angulari Christo collidentur. Confundentur omnes, qui repugnant ei. Nec existiment, quicunq; sunt illi, se, quod fraude & violentia moliuntur, perfecturos esse. Videant, ne secundum legem & pœnam talionis incidant in foueam, quam foderunt alteri, iustissimo Dei iudicio. οἷ αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνὴρ, ἄλλῳ κακὰ τεύχων. Bene & feliciter vale. Pridie Non. April. Iul. Anno 1591.

Caspar Peucerus Philosophiæ & Medicinæ Doctor.

TABVLA OSTENDENS SERIEM DISPVTAtionum & Capitum libri.

I. Quòd sint aliqua diuinationum genera non impia, nec superstitiosa, & Christianis concessa. fol. 1.

II. Quæ sint illa, & quot numero: quæ prohibita sint, condemnata atque impia. fol. 5.

III. Quæ sit certitudo in quolibet genere prædictionum concessarum, quo usque sese extendat, & quæ certitudinis causæ. fol. 36.

Hæc in Prolegomenis explicantur.

- τῆς μαντικῆς prima genera quatuor.
  - πνευματικὴ de hac fol. 6.
  - φυσικὴ ἢ τεχνικὴ, de hac fol. 10. generatim. Hæc prædicta texit vel
    - Significatorũ, ex signis Physicis, quorum quædam.
      - τεκμήρια
      - εἰκότα ἢ σημεῖα fol. 51.
    - Effectuum, ex causis secundis ordinatis, & serie causarũ ad effectum ordinatarum: quarum genera quatuor.
      - ἀνάγκη fol. 47.
      - φύσις fo. 50.
      - προαίρεσις fol. 52.
      - τύχη, quæ est αἴτιον κατὰ συμβεβηκὸς, & reducitur ad per se causas: fol. 64.
  - διαβολικὴ de hac generatim fol. 14.
  - κοινὴ ἢ δημώδης. de hac fol. 34.

Differẽtiæ in specie plures, quarum aliæ ad aliud quatuor primorũ generum referendæ: & quò pertineãt, in singularũ explicatione declaratur.

- I. προφητεία, de hac fol. 6. & sparsim.
- II. χρησμοὶ, μαντεύματα, Oracula, quæ horũ origo, & qua sint nata occasione, à quo autore quæ opera Dei imitẽtur, quot numero celebrentur. fol. 133.
  - I. πύθωνες, ἐγγαστρίμυθοι, στερνομάντεις, ἐγγαστριμάντεις, obsessi. fol. 157.
  - II. ἐνθουσιασταὶ, Afflati fol. 115. Ex quorũ numero Ethnicorũ Sibyllæ: de quib. quid sentiã fol. 157.
- III. θεομαντεία, cuius autor Diabolus, κακοζηλία imitatus præsentiã Dei specialẽ in sanctis Patribus, Prophetis, Apostolis, beatis in hac vita, fol. 155. Inde θεομάντεις, quorum genera quatuor.
  - III. ἐκστατικοὶ, rapti extra sese, fol. 166.
  - IIII. λυκάνθρωποι & λυκάονες fol. 169.
- IIII. μαγεία, γοητεία, μαγγανεία, fol. 174. à Diabolo orta, sub hoc genere sunt.
  - νεκυομαντεία fo. 177.
  - λεκανομαντεία
  - γαστρομαντεία
  - κατοπτρομαντεία
  - κρυσταλλομαντεία
  - δακτυλιομαντεία
  - ὀνυχομαντεία
  - ὑδρομαντεία
  - ἀερομαντεία, fol. 182. 183.
- V. ἐπῳδαὶ, ἐπαοιδαὶ, incãtationes, incantamenta, quibus autoribus inuecta & usurpata sint, & quorum Dei operum æmulatione, fol. 189. Sub hoc genere sunt.
  - φαρμακεία fol. 194.
  - κοσκινομαντεία
  - ἀξινομαντεία
  - κεφαλαιονομαντεία
  - ἀλεκτρυομαντεία fol. 195. 156.
- VI. ἱεροσκοπία, diuinatio ex sacrificijs, fol. 203. origo eius ex ritibus sacrificiorũ usurpatis à sanctis Patribus, quorum umbram retinuerũt Ethnici, post amissum verbum. Sub hoc genere sunt.
  - ἱεροσκοπία, θυοσκοπία, θυτικὴ, ἡπατοσκοπία, Extispicina fol. 208.
  - πυροσκοπία, πυρομαντεία, fol. 224.
  - καπνομαντεία
  - λιβανομαντεία
  - οἰνομαντεία
  - ὑδρομαντεία
  - κριθομαντεία
  - ἀλευρομαντεία
  - ᾠοθυτικὸν
  - ἰχθυομαντεία 224.
  - ἀνθρωπομαντεία fol. 225.
- VII. οἰωνοσκοπία, οἰωνιστικὴ, ὀρνεοσκοπικὸν, οἰώνισμα, οἰωνομαντεία, ὀρνιθεία, Auguriũ ex superstitione natũ fol. 227 Capiebatur autem.
  - Ex auibus & auium
    - volatu, ὀρνιθοσκοπία, Aruspicina 229.
    - Garritu κληδὼν, κληδονισμὸς, Augurium, 231.
  - Ex cælo et fulminibus, 231.
  - Ex diris quibuscunque fol. 207.
    - Tripudio pullorum fol. 205.
    - τὸ οἰκοσκοπικὸν fol. 235.
    - τὸ παλμικὸν fol. 237.
    - τὸ ἐνόδιον fol. 235.
  - Ex quadrupedum conspectu inopinato & insolito. fol. 234.
- VIII. Sortes & sortilegia, κλῆροι. fol. 240.
  - Diuinæ Sortes fol. 241.
    - κυβεία
    - πεττεία, fol. 243.
    - ἀστραγαλισμὸς
    - διαγραμμισμὸς fol. 244.
  - Politicæ sortes. ib.
  - Sortes
    - Lyciæ. fol. 100.
    - Deliæ. fol. 99.
    - Prænestinæ:
    - Antiatinæ: 245.
  - Diuinatoriæ, fol. 218. quarum numero.
    - κληρομαντεία ἢ παλομαντεία fol. 245.
    - γεωμαντεία fol. 245.
    - ὀνομαντεία
    - ἀριθμαντεία fol. 249.
    - λογαριθμαντεία. 251.
    - τεφραμαντεία
    - βοτανομαντεία
    - κηρομαντεία
    - στοιχειομαντεία
    - συκομαντεία fol. 253.
    - ἀναγραμματισμὸς fol. 253.
    - Sortes Vergilianæ: fol. 245.
- IX. φυσιολογικὸν, quod cõsiderat significata effectiones que
  - Aut naturales ordinatas, consuetas, & usitatas corprum, vel
    - Simplicium.
      - Stellarum, προγνωστικὸν δὲ ἀστρολογίας, in quo quæ sint Physica, quæ non, explicatur ordine, fol. 389. Estque vel
        - καθολικὸν, quod complectitur, fol. 429.
          - ἰδιωματικὸν, fo. 429.
            - καθολικώτερον, fol. 429.
              - τοπικὸν.
              - χρονικὸν.
              - γενικὸν
              - εἰδικὸν.
          - συμπτωματικὸν, fo. 429.
            - μερικώτερον περὶ μεταβολῶν. fo. 429.
              - ἐνιαυσιαίων.
              - μηνιαίων.
              - ἡμερησίων.
              - ὡριαίων.
        - γενεθλιακὸν ἢ γενεθλιαλογικὸν de his fol. 429. quorum,
          - quædam præcedunt genesin.
          - quædã, vel præcedunt, vel sequuntur.
          - quædam in natalitia momenta incidunt.
          - quædam sequuntur.
      - Elementorũ, quantũ ad secuturas tempestatum mutationes.
        - Aëris ἀεροσκοπία
        - Aquæ ὑδατοσκοπία
        - Terræ γαιοσκοπία fol. 366.
    - Mixtorũ.
      - Imperfectè, ut Meteororum, μετεωρολογικὸν, fol. 336.
      - Perfectè,
        - Hominum & in hominibus.
          - Signorum Physiognomonicorum, φυσιογνωμοσύνη & μετωποσκοπικὸν. fol. 363.
          - Linearum in μετακαρπίῳ, χειρομαντεία, χειροσκοπικὸν, fol. 366.
          - Signorum, salubrium, insalubrium, & neutrorum in toto corpore, & qualibet parte. σημειωτικὴ Medicorum: Ibi de discriminibus signorum, fol. 282.
          - Somniorum, ὀνειροπολία, fol. 254. ubi differentiæ, & causæ somniorum exponuntur.
        - Plantarum φυτοσκοπικὸν.
        - Fossilium, ὀρυκτοσκοπικὸν:
        - Animantium ζωοσκοπικὸν, fol. 387.
  - Aut nouas, insolitas, contrarias instituto, ordinato & consueto naturæ cursui, τερατοσκοπία: In hac quæ τῶν τεράτων differentiæ, quæ causæ, exponitur, fol. 436.

QVOD SINT QVAEDAM DIuinationum genera non impia, nec superstitiosa, sed Christianis concessa.

VCET in tota natura rerum, miranda Dei opificis sapientia, & vestigia præsentiæ diuinæ tam expressa vndiq; oculis obuersantur, vt animos non prorsus feros aut Cyclopicos euidenter conuincant, quòd sit Deus, cogantq; eos assentiri insitis diuinitus de prouidentia notionibus. Inter hæc prouidentiæ testimonia non minimum est, connata animantibus à prima origine præsensio futurorum, significatioq; eorundem in cæteris naturæ partibus atq; effectio, & scientia in hominum animis, seu potius naturæ vis, quæ ratione & arte progrediens, obseruatis ac notatis signis causisq; in natura, futuras res colligit, & obnunciat. Et si retinuisset humanum genus sapientiæ diuinæ radios, quos in primorum parentum animis de sua æterna luce Deus accenderat, certius & causas multorum euentuum, quos nunc coniecturis prosequimur & explicamus quomodocunq;, perspexissemus: & signa, quæ in hunc finem condita, & ante nostros sunt posita oculos, vt designent aliquid, & moneant homines, intellexissemus. Sed postquam obscuratum est & obfuscatum lumen sapientiæ diuinæ lapsu primorum parentum: factum, vt naturam nunc contemplemur hebetata mentis acie, ceu Solis faciem per densas nubes, aut atras in aere nebulas, contuemur. Rerum paucarum causas pernoscimus, ideoq; de effectis non dextrè ratio-

Futurorum præuisio testimoniũ de Deo.

Futurorum cognitio primorum parentum lapsu obscurata.

ratiocinamur. Signa verò paucißima aſſequimur, aut de euentibus illis interpretamur, quos reuera denotant.

Præter hæc & alia ingentia mala, ſimul peruaſit in miſeram atq; iræ Dei & triſtißimis pœnis ſubiectam naturam hominum, vt metus perpetuus malorum, voce diuina denunciatorum, atq; ingens horribilium dubitationum & fluctuationum chaos, ſic immenſum deſiderium ſeu proſpiciendi ac prænoſcendi, ſeu exquirendi quouis modo, aut impendentia mala, aut futuros euentus ſecundos, & nimia ad ſuperſtitionem inclinatio ac propenſio. Cupiunt omnes homines natura cùm ſeſe ſaluos atq; incolumes eſſe, & in rebus conſtitui ſecundis, tum mala, aduerſaq;, & perturbationes animi quaſuis abominantur. Idcirco ſoliciti de futuris, & ſperantes, & metuentes, & inquietis animis magis inhiantes futuris, quàm tranquillè fruentes præſentibus, mirabilibus cogitationum motibus, ceu procellis maria agitantur, & nihil non faciunt, credunt, ſuſcipiunt, quò & ex his ſeſe fluctibus expediant, & vel præſentem ſtabiliant felicitatem, futurámue conſequantur, vel amoliantur onus præſentium malorum, & contra aduerſitates ſecuturas ſeſe obfirment ac præmuniant; Cumq; & diuinitus mala bonaq; immitti ſibi, & illa vitari, vel ſaltem mitigari, hæc confirmari, certo cultuum & ceremoniarum ritu, ex reliquis de Deo noticijs perſuaſum habeant, ignari Dei ac voluntatis & promißionum diuinarum, qua id fiat ratione, quóue modo, anxiè ſoliciteq; inquirunt. Impelluntur ad hæc ijs perturbationibus etiam, quas ἀπιστία pungens perpetuarum dubitationum aculeis, vexans & vellicans animos mirificè, parit: præſenti certoq; dolore, cùm aduerſis deijciuntur: lætitia, cùm extolluntur ſecundis. Spes autem & metus varias ſolent inquietudines & turbas

Homines quare de futuris euentibus prænoſcendis ſoliciti.

turbas commouere, & ingentes concitare fluctus, quibus intus forisque fremunt & resonant omnia. Ita fit, vt quamuis homines in acerbißimis casibus spes alat atque sustentet, quam nulla dies vnquam euacuauit: tamen in ipsa attentione & spe, semper sese inferat ac misceat metus, cui haud scio an non plus mali insit, quàm in ipso casu infelicitatis. Sic & cruciatus formidinum acriores sunt, & animos conuellunt atrocius, quàm vllæ aduersitates præsentes. Quapropter gestiunt omnes finem videre, vel spei suæ, vel metus. Inde diuinationes & ariolationes tantopere vbique locorum & gentium inualuerunt. Origo diuinationum.

Cùm verò manifesta esset imbecillitas sensuum & animorum nostrorum, quorum illos ludificare ac præstringere, hos nullis fultos cœlestibus subsidijs capere ac circumuenire facilimum est, acceßit mox atque auxit, & auget hoc malũ Diabolus omni tempore, qui vt immani superbia & horribili odio Dei primos parentes promisso sapientiæ diuinæ persuasos ac deceptos euertit, et auulsos à Deo, ac dotibus diuinis exutos in exitiũ coniecit perpetuũ, atque horrendis inuoluit tenebris: Sic postea, vt hanc scintillulam veræ noticiæ Dei, quæ ex inenarrabili misericordia Dei adhuc reliqua erat, prorsus extingueret, & contemtum, immò ignorationem Dei cõfirmaret, animos præstigijs effascinatos καὶ ἐσκοτισμένους, à veris Dei cultibus, Verboque mandante veros cultus, & monstrante Deum, & vera naturæ ac diuinorum operum consideratione abduxit, & perfecit tandem, vt homines obliti conditoris & suimetipsius, non mactarent & offerrent victimas eo modo, lege, fine, & fide, qua exhiberi eas Deus requirebat, nec verum Deum intuerentur animis, neque ad eum celebrandum referrent ac dirigerent sacrificia, sed alia commenticia Idola sectarentur ac colerent, & in sacrificijs,

Diabolus quomodo homines ad superstitiosas diuinationes seduxerit.

quorum vmbram ex disciplina sanctißima maiorum retinuerant, nescio quæ exta, fumos, ignes, & similia, expenderent, indeq; de Dei voluntate, & secuturis euentibus coniectarent, horribili furore ac planè Diabolico: In natura verò non vestigia sapientiæ ac præsentiæ diuinæ scrutarentur, nec causas mirandorum operum, effectionesq;, & quo consilio facta, ad quos vsus destinata essent, inuestigarent: sed rebus creatis abuterentur, & vel significationes eis affingerent certorum euētuum contra naturæ ordinem, & primam constitutionem, vel nouas vires se ijsdem inducere, naturis rerum mutatis, & velut in nouam formam conuersis, opinarentur: idq; vt haberet aliquam religionis speciem, & prætextu nominis diuini credulos homines facilius alliceret & caperet, sacrarum sententiarum recitationem, à quibus noua illa vis proficisceretur, adhiberi voluit. Deinde, vt maior admiratio, & ardentior cupiditas erga istas imposturas incenderetur in animis, altiusq; insideret, & radices ageret, sæpe coniecturas illas, omina, præuisiones, & prædictiones, euentu comprobauit, contemtas verò aut neglectas durißimè vltus est. Sic initiò Diabolus, cùm adhuc vigeret in animis hominum aliqua de Deo opinio, & vires rerum conditarum minus obscuræ essent, præstigias suas prætextu verbi cœlestis, & specie mirabilium atq; occultarum virium naturæ fucatas, inuexit ac stabiliuit.

Cæterum vbi iam euanuisset ex animis vera Dei noticia, & vagarentur homines sine certis testimonijs, quærentes alij alia numina, quò ad se hac occasione totos conuerteret à Deo abstractos, non solùm his medijs in natura propositis vtendum censuit: sed vel certos homines ipse obsessos agitauit, aut afflauit, vt velut ἐκπτυφωμθώοι *quædam vaticinarentur: vel ad specus, latebras, aut idolorum*

rum

rum templa, miraculis editis, oracula aperuit, in quibus vel ipse ex cauernis, statuis, aut simulacris, humana voce, nutu, aliòue gestu, somnijs etiam, responsa reddidit: vel per suos illos, quos electione aut sorte acceperat ministros, ea protulit. His miseros & Dei ignaros homines & dementauit, & pellexit, atq; attraxit ad se, adeò, vt agminatim vndiquaq; accurrerent, & furibundi spiritus illos sciscitarentur ac consulerent de euenturis in vita vel successibus, vel impedimentis, nec inchoarent, molirentur, aut mouerent quicquam, nisi consilio ab oraculis petito. Ad istas latebras dona offerebantur & cumulabantur immensa, instituebantur & fiebant sacrificia, decernebantur ac celebrabantur festa ac πανηγύρεις. Diodorus refert, Phocenses ad bellum sacrum ex templo Delphico plus quàm decem talentorum myriades, id est, plus sexagies centenis millibus coronatorum accepisse. Inde opes templi, ex collationibus & donarijs diuersarum gentium collectæ & cumulatæ multis annis, æstimari possunt.

Est omnino horribile in Diabolo odium erga Deum & erga genus humanum, quod ex reiectione ipsius, & ad æterna supplicia condemnatione natum, inceditur magis magisq; receptione gratuita, ac restitutione generis humani, quam declarauit voce, & confecit supplici deprecatione, totiusq; obedientiæ, quam Deo debebat genus humanum, executione, ipse Filius Dei. Hic filius Dei λόγος misertus generis humani, quod conditum ad imaginem Archetypi, non superbo contemtu iudicij Dei, nec contumaci malicia, sed impulsu persuasuq; Diaboli præscriptæ obedientiæ leges violarat, ne hoc periret in perpetuum factus est supplex Patri, & sua intercessione impetrauit, vt fieret in arcano illo consilio diuinitatis decretum de redimendo atq; instaurando genere humano,

Diaboli odium erga genus humanum vnde.

 ea lege

ea lege atque conditione, sicut decretum Filius Dei explicauit, vt assumta ipse natura humana copularet rursus cum Deo genus humanum, quod lapsu erat auulsum, & iram in se patris conuerteret ac deriuaret omnem, iusticiamque diuinam expleret integræ obedientiæ persolutione, & pœnas subiret, quas si genus humanum sustinuisset, fuisset redactum in nihilum; denique vt omnes ex genere humano hæc gratis ex mera misericordia decreta, oblata, & exhibita beneficia agnoscentes, ac vera Fide amplectentes, hac Fide sibi adiunctos & insertos, tanquam membra communicatione Spiritus sancti viuificaret, & sanatione vulnerum naturæ sauciæ, atque inchoatione nouæ & Deo placentis sanctimoniæ, instauraret ad vitam æternam, in qua erit Deus omnia in omnibus.

Quòd ergo & Filius Dei λόγος vera humilitate ac submißione sese abijciens coram Patre deprecatus est pro genere humano, translatis ab illo pœnis in sese, vt satisfieret iusticiæ Dei: & Pater victus supplici interceßione Filij ignouit generi humano: hoc demum odium Diaboli aduersus Deum, & ipsum genus humanum, ac præcipuè illum cœtum, qui est Ecclesia, multò inflammauit vehementius & exacuit: Quo fit, vt & callidius insidietur pijs, & in hos quibuscunque occasionibus crudelius sæuiat, non tam corpora petens, (quanquam corporum cruciatus, excarnificationes, & pericula, quòd in oculos incurrunt, mouent animos vehementius) quàm animas pertentans, & illaqueatas euertens præstigijs falsorum dogmatum, & impiorum atque idololatricorum cultuum superstitione: denique vt quantum potest conetur, vt deleat Verbum Dei, tollat ministerium Verbi, incitet impios homines aduersus Deum, & cùm trahat

secum

ſecum florentiſſima Imperia, vt incendat Reges ad ſæuitiam ac crudelitatem: aſtutos homines ad excogitandas præſtigias, quibus veritate obruta ſtabiliatur impietas.

Nihil admodum his Ethnicorum furoribus diſsimile inualuiſſe in Romana Eccleſia, poſt dogmata Apoſtolorum τὰ ἔγγραφα vel abolita, vel contrarijs ſanctionibus ſublata, vel τῷ ῥητῷ contra διάνοιαν detorſione, aut figmentis etiam doctrinæ repugnantibus deprauata: itemq́ poſt Apoſtolicas παραδόσεις τὰς ἀγράφους aut abrogatas aut neglectas, aut ſuperſtitioſo impiòue abuſu profanatas, res docet, ſi præſtigiarum & ludibriorum Diaboli ſeries ex recenti patrum noſtrorum memoria repetita conſideretur, quæ coegit pios homines & gloriæ Dei ac veritatis amantes cogitare de emendatione confirmatæ impietatis.

Pontificiæ Eccleſiæ furores Ethnicorum ſimiles.

Etſi verò tetros admodum & horrendos furores in bonas & generi humano vtiles ac neceſſarias artes inſarſit Diabolus: non tamen omne diuinationum ſeu prædictionum genus promiſcuè reijciendum & condemnandum eſt: Immò ſcelus eſſet & impietas contumelioſa in Deum, velle ob eas præſtigias, quas aſperſit operi diuino Diabolus, aut derogare fidem Propheticis teſtimonijs, aut negare, quæ in natura cauſas habent manifeſtas, & ita condita ſunt, vt vel præſagiant futura, eaq́ præſenſione homines de iiſdem commonefaciant, vel ſigna rerum ignotarum & futurarum ordine ac lege naturæ ſuæ æſtimanda & iudicanda hominibus exhibeant: Sed prudenter & piè ſecernantur diuina & ordinata à ſuperſtitioſis, autore & patre Diabolo natis. Illa retineamus atq́ excolamus, & gratias agamus Deo æterno Patri Domini noſtri Ieſu Chriſti, cõditori cœli & terræ, & pulcerrimi

Diuinationes omnes promiſcuè reñcere impium.

huius ordinis in natura, ac mirandorum effectuum, atque oremus, vt accendat pectora nostra radijs suæ sapientiæ, & augeat suam in nobis lucem, vt cùm in vera ipsius opificis, tum in totius naturæ cognitione, proficiamus etiam in hac vita. Hæc verò Dæmonum impia, superstitiosa, & ἀναπολόγητα vaticinia toto pectore auersemur, fugiamus, & execremur, non faciamus pacta cum Diabolo, non quæramus auxilia contra Dei voluntatem, non percontemur, aut exquiramus, quæ nos præscire Deus noluit, sed seruiamus Deo in vocatione nostra sedulò, obeamus ac præstemus mandata officia fideliter & diligẽter, exitum verò Deo commendemus, petamusque & expectemus auxilium & gubernationem à Deo, qui vera fide seriò vocatus certò aderit, sicut dicitur, Commenda Deo viam tuam, & ipse faciet. Item, Quicquid petieritis credentes, accipietis.

Quæ diuinationum genera concessa.

Quæ autem sint diuinationum genera concessa, quæ prohibita, in descriptione & distinctione singularum specierum ostendam. Certa testimonia habent Prophetarum vaticinia, quòd sint à Deo. De stellis dicitur: Erunt vobis in signa, menses, & annos: Approbatur & conceditur vsus rerum creatarum verus, ad quem destinatæ sunt. Necesse est enim verum & legitimum vsum operum Dei, discerni à superstitioso & impio abusu. Aues conditæ sunt ad vsum hominis: Alæ auibus additæ sunt, vt harum velut remigio ex vno se loco transferant in alium, non vt volatu dextro sinistróue, dextra nobis aut sinistra portendant: sic de cæteris. De tota rerum natura dicitur, Et vidit Deus omnia quæ fecerat, & erant valde bona, id est, à Deo creata, congruentia ad ordinem in mente diuina, destinata ad bonos vsus necessarios hominum generi, & animantibus ac naturis cæteris

propter

propter hominem. Approbat Deus opus suum, quod ita condidit, vt naturis singulis & actiones congruentes, & vires actionum effectrices indiderit, terrenaq́; cœlestibus ea serie & lege copularit, vt consensus sit cognatioq́; horum inferiorum cum superioribus admirandus. Quæ in hanc elementarem Mundi regionem conclusit corpora, ea ex quatuor elementorum miscuit temperie. Hæc rursus coalitu substantiarum fractarumq́; mixtione, qualitatum temperie, & reliqua gignunt qualitatum genera multiplici discrimine, pro vt diuersimodè in alijs corporibus coeunt inter se ac miscentur, & effectus pariunt naturæ mixti congruentes: qui cùm exerant sese in corporibus, atq; eorundem constitutiones, vigorem, & mutationes proferant, ac subijciant oculis ac sensibus reliquis, certè considerandi sunt, vt inde, de ipsis naturis & secuturis effectibus ratiocinemur. De his copiosius infra.

QVAE SINT PRIMA DIVInationum seu prædictionum genera, quæq́; ex his concessa, quæ superstitiosa, impia, & prohibita.

Μαντικὴν *Græci, Latini diuinationem vocarunt, præsensionem & scientiam rerum futurarum. Huius duo prima genera fecerunt Aristoteles & Cicero: Vnum artificiosum nominarunt, quod artis particeps esset, & complecteretur ea, quæ coniecturis explicantur, aut euentibus animaduersa ac notata sunt. Est enim ars in ijs, qui res nouas coniectura prosequuntur, veteres obseruatione didicerunt. Retulit huc Cicero cùm ea, quæ posita in monumentis ac disciplina, libris aruspicinis, fulguralibus, ritualibus, auguralibus, & similibus, tractata sunt ab He-*

Μαντικῆς duo prima genera iuxta Aristotelem & Ciceronem.

Diuinandi genus artificiosum.

truscis tum alia quæ subita coniectura declarabantur, nec præceptionibus aut regulis comprehensa erant.

Naturale.

Alterum naturale appellarunt, quod arte careret. Carent autem arte ij, qui non ratione aut coniectura obseruatis ac notatis signis, sed concitatione quadam animi, aut soluto liberoq; motu futura præsentiunt, quod & somniantibus sæpè contingit, & nonnunquam vaticinantibus per furorem.

Aristotelis & Ciceronis distinctio diuinationum ex Platone desumta.

Μαντικῆς Etymologia ex Platone.

Οἰωνιστικὴ vnde dicta & quid.

Desumta est autem ex Platone hæc distinctio, qui in Phædro discernit inter μανίαν *&* οἰωνιστικὴν, *ita, vt* μανίαν, *(à qua voce* μανικὴν, *& interposito* ταῦ, μαντικὴν *defluxisse conijcit) vocet illam ex afflatu Dæmoniaco conceptam cum furore vim vatidicam & diuinatricem:* οἰωνιστικὴν *verò artem legibus & regulis certis ex signis aut Physicis aut alijs superstitione assumtis texentem prædicta. Estq; Græcis* οἰωνιστικὴ *nomen generis, quod complectitur omnia, non ex vatidico & furioso impetu nata, sed arte ex obuijs & antegreßis signis causisue qualibuscunq; excusa monita & præsagia. Plato* οἰωνιστικὴν *dictam existimat, quasi* οἰωνοηστικὴν, *vt dicetur inferius. De augurijs enim idem quoq; vocabulum vsurpatum est.*

Constituerunt hæc prima diuinationum genera illi, vt homines ignari prorsus veræ Religionis, & fascinati Ethnicis superstitionibus, atq; imposturis Diabolicis, confuderuntq; sine vllo discrimine prædictiones omnes: Ita tamen, vt ferè de Diabolicis maxima ex parte & superstitiosis pertractent: Reliquas, quarum in natura constant εὔλογα αἴτια, *vix perstringãt, aut obscura mẽtione notẽt.*

Nos qui ex verbo patefacto diuinitus scimus, quæ condiderit Deus, & ratione duce atq; experientia magistra discimus aliquo modo, ad quos vsus res creatas compararit ac de-

ac destinarit, quæ inspici ac considerari, quæ non obseruari velit: quæ verò ordini instituto diuinitus asperserit Diabolus, vt Deum Deique absolutissimum opus deformaret, & genus humanũ de veris excussum deiectumque sententijs, infinitis & inextricabilibus plurimorũ errorũ labyrinthis implicaret: de his inquam edocti testimonijs diuinis, tum reijcimus hanc distributionem vaticiniorũ, tum multa genera diuinationum ab Ethnicis religiosè culta, conseruata & vsurpata, in vniuersum damnamus ac detestamur: Et Deo gratias agimus, quòd communicata Euangelij sui luce de Filio Mediatore, & accensis atque illustratis cordibus nostris Spiritu suo sancto, ostenderit rursus, quis sit verus Deus, vbi quærendus sit, quomodo coli velit, quæ requirat & approbet, quæ abominetur & seuerissimè puniat, ac precamur ardentibus votis, vt hanc lucem in nobis conseruet & augeat, & defendat corda nostra aduersus furores illos Diabolicos, Ethnicos, Mahometicos, Anabaptisticos, & similes, qui abducunt animos à Verbo voce diuina prolato, & tradito ac commendato à Christo & Apostolis, & vel alia quærunt extra Verbum numina, vel nouos expectant ἐνθουσιασμοὺς è cœlo.

Recensemus autem quatuor diuinationum prima genera, μαντικὴν πνευματικὴν, διαβολικὴν, φυσικὴν ἢ τεχνικὴν, κοινὴν ἢ δημώδη. Hæc ideo constituimus, vt Ethnicas simul omnes complectamur, & quæ ex his in natura causas habeant, ac retineri sine impietate possint: quæ prorsus impiæ aut ἀναπολόγητοι sint, monstremus. Non paucæ enim etiam ex harum numero ita à quibusdam excusantur & ornantur, vt imperitis facilè fucata veritatis specie imponant.

Diuinationũ quatuor prima genera.

Μαντικὴ πνευματικὴ vsitatè in Ecclesia προφητεία vocatur. Nos secuti autores Ecclesiasticos, πνευματικὴν ideo appella-

Μαντικὴ πνευματικὴ.

Προφητεία. appellamus, quòd instinctu afflatuq; Spiritus sancti funditur. Referuntur huc omnia vaticinia veteris & noui

Vaticinia noui Testamenti. Testamenti. In nouo Testamento multa extant à Christo ipso edita & Apostolis, de calamitatibus & afflictionibus oneraturis Ecclesiam in hac vita, de regno Antichristi, de signis praecessuris nouißimum diem, de aeterna & beata vita Electorum, & similia. Vetus plures habet de

Vaticinia veteris Testamenti. duratione, diuersa gubernatione, ac differentibus statibus, & de momentis praecipuarum ac fatalium mutationum Mundi, qualis est prophetia ex schola Heliae profecta, Sex millia annorum stabit Mundus, duo millia inane, duo millia lex, duo millia Christus, & si quid deerit, propter peccata nostra decidetur: Item de distinctis quatuor Mundi Monarchijs, atq; earundem ordine, interitu, instauratione, & rebus in quolibet imperio gerendis, qualia sunt Danielis & Esaiae vaticinia: Item de mutationibus, ruinis, & collisionibus regnorum, qualia multa in Esaia reperiuntur & Jeremia, de regno Judaico, Israelitico, Ægyptio, Syriaco, Assyrio, Persico, Graeco: Item de futuro Meßia, de tempore, quo venturus sit, assumta natura humana ex Virgine, de loco, in quo nasci eum oporteat, de familia & origine, de paßione & resurrectione, de collectione Ecclesiae ex Judaeis & Gentibus, ac perpetua eius gubernatione, conseruatione, & propagatione, & praeter haec alia, quae propriè ad Iudaicum populum pertinebant, de poenis & calamitatibus, & mutatione politiae in populo illo, de abducendo populo in Assyriam, de liberatione eiusdem & restitutione politiae Iudaicae, de regni Judaici excidio ac deletione. Erant enim perpetuò in

Prophetarum officium. illo populo Prophetae, qui à Deo solo excitati, instructiq; donis Spiritus sancti peculiaribus, non solius doctrinae curam agebant, nec doctorum tantùm fungebantur munere,

verum-

verumetiam in regimine politico Regibus præstò erant, gubernabant piorum Regum consilia, & quid facto opus esset, vbi pericula imminerent, monebant: Impijs Regibus clades & calamitates, omninoq́ quæ euentura essent Regno, propter populi & principum peccata, denunciabant: & certa atq; illustria habebant testimonia, quòd missi essent à Deo, & Spiritu sancto regerentur, nec possent errare: Sicut multò antè promiserat Deus, inquiens: Suscitabo eis Prophetam de medio Fratrum suorum, & ponam verba mea in ore eius, loqueturq́ ad eos omnia, quæ præcepero ei, quod dictum etsi de Christo propriè loquitur, tamen ad totam seriem etiam Prophetarum ac perpetuam in populo Dei accommodari potest. Eadem fuit concio Apostolorum, sed hoc differebant à Prophetis, quòd exhibitum Christum, mactatumq́ pro peccatis generis humani, & resuscitatum à mortuis, ac regnantem ad dextram Dei patris prædicabant vtriq; populo, Ethnico & Judaico, & mandata nulla de gubernatione ciuili habebant: Immò arcētur à gubernaculis imperiorum & dominatu expresso interdicto, Reges gentium dominentur vobis, Vos autem non sic. Cæteris conueniebant. Vtriq; enim eadem vocationis & doctrinæ testimonia habebant, nimirum multiplicia miracula, & exactißimum consensum doctrinæ suæ ac vaticiniorum, cum patefactis antea testimonijs de vno vero Deo, eiusq́ essentia ac voluntate, & veris cultibus, deq́ promisso generi humano Meßia, Filio Dei, quæ nota vel sola semper veros doctores & Prophetas à Pseudoprophetis secernit.

Apostolorum & Prophetarum discrimen.

Sed cùm omnibus temporibus inde vsque ab initio Diabolus opera Dei æmulatus sit, & quibusdam præstigijs, quandoq́ & veris miraculis suos furores confirmarit: diligenter discrimen consideretur miraculorum Ecclesiæ

Miraculorum Ecclesiæ & Diaboli discrimē duplex.

clesiæ & Diaboli, quæ duobus discrepant, Impoßibilitate & Finibus. Primùm Prophetæ & Apostoli, vt Ecclesia omnium temporum, habuerunt miracula peculiaria & propria, longè supra Dæmonum vires posita, quæ nullo modo imitari Diabolus potest. Talia plurima sacræ Literæ celebrant. Primi parentes, primo & horrendo lapsu excußi gratia Dei, & in æternum sua culpa præcipitati interitum, restituuntur voce & promißione diuina: donanturq́; remißione peccati, Iusticia noua & vita æterna, & constituitur Filius Dei λύτρον & Mediator apud Deum pro genere humano, defensor verò & custos Ecclesiæ aduersus Tyrannidem Diaboli. Delabitur ignis cœlitus, & victimas sanctorum correptas deuorat & exurit. In exordio Mundi Enoch deinde Helias, adhuc induti corporibus, viui rapiuntur ad Dei æternam & inuisibilem consuetudinem. Dum construitur turris Babylonica, varietate linguarum diuersarum turbantur & impediuntur operæ. Nohe seruatur & defenditur cum suis in primo illo & vniuersali Mundi κατακλυσμῷ, cùm vniuersum hominum & animantium genus, (illis quæ ipse separarat & concluserat in arcam exceptis) inundatione mergeretur, quod quidem multò antè ipse prædixerat. Sara Abrahæ coniunx sterilis & effœta, fit fœcunda, & parit filium Isaac. Moses multa ingentia edit miracula, quorum etsi quædam Diabolus per ἐπῳδοὺς & Magos Ægyptios effingit, ac repræsentat ludibrio fascini & præstigiarum, omnia tamen præstare nequit. Estq́; inter illa miracula hoc vel maximum, Diabolo prorsus ἀμίμητον, quòd Israëlitis interclusis mari rubro, discussæ ac dehiscẽtes, & cursu represso rupiũ instar consistentes aquæ, transitum præbent, Deo per diuisos vndarũ fluctus viam sternente, ad ictum baculi. Iosuæ dimicanti contra quinq; Re-

Miracula Ecclesiæ Diabolo ἀμίμητα καὶ ἀδύνατα.

ges

ges, qui Gabaonitas oppugnabant, Sol & Luna, id est, omnium stellarum orbes, concitatissimo, quo circumaguntur, motu inhibito & fixo diuinitus, subitò consistunt. Mosi, Heliæ, Salomoni immolantibus ignis cœlitus demissus victimas inflammat ac consumit, & quidem largissimè perfusas & madefactas aqua. Non potest hoc perficere Diabolus, etsi ludibria quandoq; similia oculis obijcit, vt cùm Seleuco Pellæ rem sacram facienti, ligna aræ imposita sua sponte se ad simulacrum Iouis conuerterunt, & sine igne sua sponté exarserunt: aut cùm ex lignis extructis in ara Egnatiæ Nymphæ in Appulis, & non incensis, repente flammæ exilierunt: aut cùm in colle Vulcanio apud Siculos iuxta Petrensium stagnum sarmentorum fasces ex sese sua sponte ignem conceperunt, & nullo carbone adhibito, nulloq; flante halitu in incendium eruperunt: quæ tamen fabulosa esse, aut fascino excæcatis hominibus miseris, à Diabolo perfecta igne subdito reor.

Præstigiæ Diabolicæ imitatrices.

Resuscitant mortuos Helias & Helisæus, Helias Sareptanæ viduæ, Helisæus Sunamitidis filium, & cadauere suo cadauer aliud, quod maius est. Domino benedicente, non deficit lecythus olei viduæ Sareptanæ, de quo famis tempore pascebat Heliam: idem contingit intercessione Helisæi Sunamitidi. Neutrum imitari Diabolus potest, non reuocat extinctos in vitam, neq; condit res nouas. Instauratio enim naturæ destructæ, & creatio, id est, effectio rei alicuius ex nihilo, solius Dei opera sunt. Diabolus ditat furto, aliorum facultatibus translatis ad alios. Ionas præcipitatus in mare, & à Balæna absorptus, seruatur in ventre piscis totum triduum. Ezechiæ conualescenti regreditur Sol.

Daniel Regi Persico somnia, quæ expergefacto exciderant, monitu Spiritus sancti recitat & interpretatur,

quod

quod Dei proprium est, qui cùm solus sit καρδιογνώστης, solus sensus & cogitationes animorum introspicit, ac pernoscit. Idem quatuor futuras Monarchias, & in quarta venturum Dominum clarè prædicit, ac penè ipsum articulum aduentus definit.

Talia vaticinia, quæ totam Mundi historiam & imperiorum seriem atq; ideam complecterentur, nulla vnquam gens habuit, nec præuidere eam Diabolus potest.

Non cient pluuias & reliqua Meteora, temperandis anni vicibus, & terrenis corporibus reficiendis necessaria, causæ cœlestes, Heliæ & Helisæi temporibus, Deo actiones earum suspendente & inhibente, terraq; destituta fotu & rigatione cœlesti sterilescit. Viri Israelitæ in ardentißimum conclusi caminum à rege Chaldæo, non modò non vstulantur, sed ne quidem vim flammæ persentiscunt. Solius hæc Dei sunt opera ἀμίμητα Diabolo, atq; vt solus Deus autor est & Dominus naturæ, ita solus sistere cursus rapidißimos orbium cœlestium, & vires actionesq; rebus creatis attributas cohibere, impedire, aut mutare potest. Christo moriente, toti terræ Solis lumen velut extinctum deficit atq; euanescit. Eijciunt ex obsessis Dæmones repugnantes, vitæ restituunt mortuos, & similia edunt miracula Christus & Apostoli. Christus septem panibus quatuor millia, quinq; panibus quinq; hominum millia pascit, & saturatis omnibus, reliquijs solis, quæ supererant, ex panibus septem sportas septē, ex quinq; panibus duodecim sportas implet. Idem aquam mutat in vinum, quod tantùm naturæ omnipotentis opus est, cui soli creaturæ cedunt & obediunt. Nec vel transmutatio naturarum inter se, vel vnius in alteram conuersio subita, solo iussu effecta, à creatione discrepat.

Sed superant & hactenus commemorata miracula & omnium

omnium creaturarum captum, Natiuitas Filij Dei & passio eius ac resurrectio. Nascitur Iesus Christus æternus καὶ μονογενὴς æterni Patris filius, & diuinæ atque æternæ naturæ suæ indissolubili fœdere copulat naturã humanã, in vtero puræ & impollutæ Virginis sine virili semine. Idem, quiescente natura diuina, sustinet cruciatus, quantos nulla hominum mens metiri vnquam aut capere potest, & moritur pro genere humano, ac deuicta morte resurgens multa secum beatorum millia suis induta corporibus, & viuificata, velut in triumpho ad æternam Dei consuetudinem traducit. Ad horum miraculorum conspectum & cogitationem obstupescunt sancti Angeli, expauescunt & penè exanimantur Dæmones. Hæc & similia miracula Ecclesiæ, prorsus ἀδύνατα sunt καὶ ἀμήχανα Diabolo: non potest, vel si rumpatur, reddere vitam cadaueri, etsi præstigijs quandoque inanes species, aut εἴδωλα viuis similia, oculis offundit. Miraculum summum.

Audiuimus Bononiæ fuisse citharistriam virginem, caram multis propter artem, quam vita functam Magus quidam alligato ad alas fascino ad eum modum, Diabolo colludente, adornarat, vt cœtus hominum, congressus publicos & conuiuia frequentaret, caneret fidibus consueto more, nec à viuis differre videretur, etsi palleret plus nimio. Incidit in hanc fortè alius quispiam Magus, & animaduersa (Diaboli monitu) impostura, cadauer, inquit, est ista, fascinumque sustulit. Eo amoto, statim ipsa ad terram collapsa iacuit exanimis. Sic sæpè aliàs ludit Diabolus: nequit tamen semel extinctis halitus afflare vitales, & solutam carcere ac vinculis corporibus animam reddere. Citharistriæ Bononiensis historia mirabilis.

Secundum discrimen sumitur à finibus miraculorum. Finis miraculorum Diaboli ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον est, vel erroris Miraculo-

rum Diabolicorum finis.

roris furorisue manifestè impij, blasphemi, & contumeliosi in Deum, aut sceleris alicuius confirmatio praeceptioue, aut approbatio, vt falsorum dogmatum, Idololatriae, superstitionis, abusuum verbi & sacramentorum, iniustarum caedium, furtorum, foedarum libidinum, & turpitudinis: quibus & praecipuè delectantur Daemones, & quacunque possunt occasione immergunt homines validißimè: tum quòd iusto & casto Deo maximè displicere omnem ἀκαθαρσίαν norunt, tum vt opus generationis polluant ac defoedent, quod ad propagationem & conseruationem generis humani constitutum vident.

Tiresiae vaticinium.

Calchantis vaticinium.

Historia horribilis furoris Diabolici.

Sic vaticinia Tiresiae & Calchantis iubebant mactare humanas victimas, & stabiliebant praesentem εἰδωλομανίαν, atque illam prodigiosam de fictitiorum & plurium Deorum numero opinionem. Tiresias promittit Thebanis victoriam, sed ea lege, vt Creontis filius mactatus fiat victima pro patria. Calchas diuinat de excidio Troiae, & pollicetur successus, sed simul iubet Agamemnonis filiam immolari. Jonibus petentibus remedium ab oraculo Delphico aduersus saeuißimam luem, quae horribiliter grassabatur in tota vicinia, respondet Delphicus Daemon, non desituram luem, nisi litetur Dianae Triclariae Melanippus cum Comethone, quam in Dianae templo ipse stuprauerat, & nisi annuatim eodem tempore, pro Menalippo elegantißimus iuuenis, pro Comethone puella venustißima, ad aram Dianae mactentur. Idem Messenijs in longo illo & diuturno bello, quod cum Lacedaemonijs gesserunt, sciscitantibus de exitu, promittit victoriam, sed ea conditione, si Virginem puram ex Aepytidarum familia Deo immolarent: ibi cùm Aristodemus vnus ex praecipuis familiae Aepytidarum, gratificaturus patriae, filiam quam habebat

bebat vnicam, destinasset sacrificio, alius quispiam amore puellæ impulsus, quò miseram seruaret, ex se grauidam esse, & idcirco litari Deo non posse fingit: Pater, eo audito, ingenti exardescens iracundia, mox interfectam filiam dissecat: Paulò pòst noctu secundum quietem, fœda specie sauciatæ & concisæ filiæ grauiter consternatus, ad tumulum eius semetipsum iugulat.

Horresco cogitans cùm immania illa superstitionum portenta, tum teterrima flagitia & cædes abominandas, quæ à Diabolo excitatæ & confirmatæ adeò inualuerunt, & peruagatæ sunt per omnes gentes, vt etiam in populum Dei peruaserint. Hunc enim, præterquam quòd nefanda & multiplici idololatria, cōtumacißimè abiectis oraculis & legibus cœlestibus se polluit, etiam liberos cremasse idolo Moloch in valle Gehennon, plus quàm beluina crudelitate, legimus. Talia non ab illa æterna mente, iusta, casta, misericorde, conditrice rerum & conseruatrice. De his inquit enim Ier. 7. 19. & 32. & alibi: Fecerunt quæ nunquam mandaui, de quibus locutus non sum, quæ non venerunt in cor meum: sed absq; omni dubio ab autoribus Dæmonibus oriebantur, qui odio veri Dei, inde vsq; ab initio, in conscientias & corpora hominum, quauis occasione, crudelißimè seuierunt.

Miraculorum Ecclesiæ finis.

At miracula Ecclesiæ, Prophetarum, Apostolorum, directa sunt ad confirmationem veræ doctrinæ traditæ diuinitus, & verorum cultuum, consentiuntq; cum verbo antè patefacto de vero cultu & Filio Dei. Semper enim Ecclesia proprijs quibusdam claruit miraculis, præ gentibus cæteris, quæ doctrinæ antea promulgatæ testimonia sunt, quòd sit à Deo & quidem eo exhibentur, vt per ea signa verus Deus velut oculis innotescat ac celebretur. Est ergo hoc primum genus diuinationū, quod proficiscitur à

Spiritu sancto regente corda eorum, qui diuinitus ad hoc munus, & immediatè certis testimonijs vocantur: aut alioquin cœlitus à Deo certis visionum καὶ φανερώσεων documentis ostenditur. Secludantur autem ab hoc genere χρησμοὶ & θεομαντεῖαι à Græcis dictæ, de quibus infra pertractabitur.

Μαντικὴ φυσικὴ ἢ τεχνική.

Μαντικὴ φυσικὴ, ἢ τεχνικὴ, *intuetur & considerat naturas rerum conditarum, & scrutatur, quibus quæque sint viribus præditæ, quid natiua vi sua efficiant, quibus sint dedicatæ atque addictæ vsibus, quibus causis naturæ rerum vel vicientur ac deprauentur, vel dissoluantur prorsus ac destruantur: seriem denique connexionemque causarum secundarum peruestigat, & qua vi quæque sibi iunctam & copulatam causam moueat atque afficiat, quas qualitates ordine distributis Mundi corporibus imprimat: & ex causis de effectibus secuturis ratiocinatur, ac vicissim ex effectibus naturas rerumque* δυνάμεις *æstimat atque ostendit sine superstitione. Voco enim* μαντικὴν φυσικὴν *prædictiones, quæ sumuntur à causis signisque in natura ordinatis diuinitus, quæ signa sunt aut causæ, aut effectus, aut proprietates, quæ ordine naturæ consequuntur causas aut effectus. Condidit enim Deus naturam eo modo, vt singulis rebus mirandas ac peculiares vires certarum actionum effectrices indiderit: his actionibus & effectus certi, & alia accidentia lege quadam naturæ congruunt ac respondēt: immò præter causas, effectus, et alia* συμπτώματα, *sunt in vniuersa natura plurima vel futurorum euentuū, vel aliarum rerum, quæ nondū conspiciuntur, vera signa, diuinitus condita ad hunc vsum, vt vel præsignificent aliquid, vel de ignotis & cognitu tamen necessarijs erudiāt homines, sintque velut vestigia sensibus obuia, quæ deducant oculos & animos ad*

Diuinationum naturalium fontes.

rerum

rerum ipsarum procul ex conspectu amotarum atq; abditarum inspectionem. Hæc ipsa etiam sunt perpetua, significatisq; experientiæ perpetuæ congrua, quæ cum ratione est talium norma, etsi non semper respondent euentus, qui præuideri ac definiri certò exacteq; nequeunt, cùm non conspiciantur causæ omnes & effectus sufficientes. Horum contemplatio obseruatio, ac diligens pensitatio, nequaquam legi Dei aduersatur, neq; Deo displicet: sed est consideratio diuini operis atq; ordinis, miranda arte ad Ideam, quam antea in mente sua Deus præformarat, effecti atq; conformati, necessaria homini in tota vita multis de causis, vt apparebit, cùm singulas eius explicauerimus differentias: & si quis in natura non esse, aut inania esse contenderet, manifesto mendacio Deum offenderet. Vtq; prior species certa habet & indubitata testimonia, quæ immediatè à Deo eam proficisci necessariò conuincunt: sic hanc quoq; & diuinam esse, & concedi, approbari, immò requiri & præcipi diuinitus, tota rerum creatio euidentissimè probat ac testatur.

Etenim ideo Deus ex arcana sede sua prodiens, hoc pulcerrimum Mundi domicilium tanta sapientia fabricauit, tantaq; rerum varietate compleuit atq; exornauit, vt ceu theatrum exquisitissima arte elaboratum atq; expolitum, sapientiam artificis oculis contuendam proponeret: Hominem verò, à quo agnosci ac celebrari voluit, ideò tanta mentis perspicacitate, tamq; præstanti intelligentia instruxit, & sensibus donauit acutissimis, qui indices essent menti rerum foris obuersantium, vt cum oculis animoq; perlustraret, & hoc vndiq; obtensum cælum, & reliquas mundi partes, cumq; semetipsum euolueret, & sui corporis structuram, mentisq; & liberæ voluntatis, atq; his inseruientium virium præstantiam expenderet, cogitaret

Mundus cur tanta varietate elaboratus.

Homo cur tanto mentis & sensuum acumine à Deo instructus.

gitaret de Architecti immensa atq; infinita sapientia, bonitate, misericordia, iusticia, deq; perpetua eius præsentia, & inexhausto erga genus humanum amore. Quod si in primis homo vestigijs perstitisset, retinuissetq; acceptas in creatione dotes, quid quæsò fuisset aliud hominum vita, quàm talis philosophia, quæ perpetua gratiarum actione & inuocatione Deum, & verbo sua voce tradito, & hac rerum creatione patefactum coluisset, celebrasset, ac collaudasset?

Quanquam autem hebetata sit mentis acies adeò, vt neutiquam amplius in naturas rerum penetret, immò vix externas species quomodocunq; assequatur & intelligat: Vult tamen etiam nunc aspici naturam Deus, & sapientiæ suæ, bonitatis, prouidentiæ testimonia inquiri atque erui. Et quamuis sunt quædam incerta, propter mentis imbecillitatem & caliginem, quæ ὥσπερ σκιαί τινὲς καὶ εἰκόνες ἐν ὕδασιν *facilè elabuntur ex animis, & euanescunt; quædam, immò plurima, nondum explorata sunt: tamen è diuerso plurima sunt certa, cùm ex ijs notionibus certis atq; immotis, quas nascentes nobiscum afferimus, tum ex perpetua & sibi consentiente experientia, quæ Deus nota esse voluit. Ea vel negare, vel cauillari amentis est. Atq; in qualibet arte, quæ vera sunt & certa, seu ex insitis nobis à prima origine notionibus, seu ex congruente sibi perpetuo sensuum indicio ac relatu, ea sciamus esse donum Dei, cõmunicatum singulari beneficio diuinitus, quod non calumnijs prægrauare, aut commenticijs & nouis opinionibus deformare, sed illustrare nos, expolire, & augere decet diligentia & meditatione. In hoc genere sunt prædictiones physicæ, extructæ ex causis physicis, perpetua experientia comprehensis: quarum quanquam paucæ sunt demonstrationes, tamen ex his ipsis, si ex-*

plicen-

plicentur, atq; ad vſum dextrè accommodentur, multò plura erui & iudicari poſſunt, vt in Arte medica periti experiuntur.

At carere ſuperſtitione omni veras phyſicas prædictiones manifeſtum eſt. Etenim ſumuntur vel à cauſis phyſicis, vel ab effectibus, vel à ſignis naturalibus & ordinatis, vel ab ijs, quæ velut ſymptomata effectus à cauſis ortos conſequuntur: id eſt, omnia rerum futurarum & abditarum in natura indicia & argumenta, aut ſunt αἴτια, aut σημεῖα τῶν γινομένων φυσικὰ, aut συμπτώματα, ἢ πάντα, ἢ ἔνια τούτων, ἢ ἓν μόνον. Addo nominatim à cauſis Phyſicis, quibus intelligo naturas creatas, & τὰς δυνάμεις rerum conditarum à Deo ipſis attributas, quæ Deo adiuuante, conſeruante, & vigorem conferente, efficaces ſunt: eodem prohibente & impediente, ceſſant agere. Et excludo Diaboli impoſturas, conatus, conſilia, aſtutiam, & ſolertiam in imitatione operum Dei: qui etſi fuit conditus à Deo, & excellentibus ornatus dotibus, tamen libera ſe voluntate auertit à Deo, cumq; deſciuiſſet, factus hoſtis Dei, cœpit dotibus illis & potentia abuti ad obſcuranda aut deformanda opera Dei, & ludificandos, decipiendos, atq; opprimendos miſeros homines: & quæcunq; molitur, peragit, aut conficit Diabolus, qualiacunque ſint, nego eſſe phyſica. Excludo etiam ea, quæ homines, vel malicia ſponte, vel connata ſuperſtitione, vel Diaboli impulſu, contra expreſſa Dei mandata, & naturæ ordinem, inſtituerunt & exercuerunt, qualia multa poſtea recenſebimus. Etſi enim Deus conſeruat naturam hominis, qualis nunc eſt, conſeruat etiam agendi modum ipſi attributum: tamẽ non eſt efficax cauſa vllarũ actionũ ſuo ordini repugnantiũ. Sic enim condidit voluntatẽ hominis, vt eſſet liberũ agens, vt poſſet tueri ordinẽ,

Phyſicæ prædictiones nõ ſunt ſuperſtitioſæ.

aut eodem neglecto vel violato suo rapi & ferri impetu.
,, *Agit ergo cum voluntate Deus, iuuans & sustentans or-*
,, *dine agentem: Sed non iuuat ruentem contra ordinem,,*
etsi eam sustentat. Nec amplius voluntas est causa or-
dinata, cùm ordini renititur ac repugnat: sed obsequitur
tunc, aut inclinationibus, ex lapsu & naturæ deprauatione
contractis, vel instinctui Diaboli, qui perturbat eam,,
quacunque occasione potest, & ex vno errore aut scelere
pellicit ac pertrahit in aliud.

Porro ad signa itidem disertè adiungo naturalia & ordinata, vt explodam & procul remoueam signa, quæ vel Diabolus applicat aut offundit rebus creatis ad vexandos homines, vel Ethnici omnibus temporibus, excæcati Diabolico fascino iisdem contra ordinem naturæ diuinitus institutum affinxerunt. Signa autem nomino notas in rebus creatis subiectas sensibus, quæ aliàs causæ sunt euentuum significati, aut alioqui præcedunt propter aliquam copulationem cum causis: aliàs effectus sunt, aut alioqui sequuntur propter aliquam copulationem cum effectibus. Exempla singularum differentiarum suppeditant pars ea Medicinæ, quæ σημειωτικὴ dicitur, μετεωρολογία, φυσιογνωμοσύνη, & aliæ artes Physicæ. Exempli causa: Laßitudo languor, & sensus debilitatis in artubus signa sunt secuturæ ἐρϐείπιδος. Dysenteria, si ab atra bile inceperit, lethalis est. Traiectiones aëris siccitatem indicant, quæ si ad vnam partem ferantur, ab angulo illo ventum: si in diuersas partes ferantur, aquarum imminutiones, aëris turbationes, exercituũ incursiones indicãt.

ἐρϐείπιδος futuræ signa.

Dysenteria lethalis.

Traiectionum aeris significationes.

Tale est Arati prognosticon ex halonum numero, situ, & dissolutione, de futuris tempestatibus.

Εἰ δέ κε μὶν πᾶσαι ἅλωαι κυκλώσονται
ἢ τρεῖς, ἠὲ δύω περικείμεναι, ἠὲ μί' οἴη,

Arati prognosticon.

Τῇ μὲν

Τῆ μὲν ἴη ἀνέμοιο γαληναίης τε δοκεύειν
ἐηγνυμένη ἀνέμοιο, μαραινομένη δὲ γαλήνης.

Prognosticon Ptolomæi de tempestatibus ex Cometis, αἱ μὲν τῶν κομητῶν συστροφαὶ πάντοτε αὐχμοὺς καὶ ἀνέμους προσημαίνουσι, καὶ τοσούτων μείζονας, ὅσον ἂν ἐκ πλειόνων μερῶν καὶ ἐπιπολὺ ἡ σύστασις ᾖ. *In his & similibus signi, vt manifestum est, causæ sunt effectuum significati. Atra bilis incipiente dysenteria effluens, lethale signum est, quòd acredine sua exulcerationem efficiat in intestinis à Cancro non differentem. At cùm Cancer in exterioribus consistens, aut omnino non, aut perquam difficulter curari poßit: quantò magis, vbi intestina occuparit immedicabilis erit, cùm nec medicamenta rectè adhiberi nec sectiones, vstionésue tentari poßint, & ab excrementis illac transeuntibus, continuò irritetur. Sic de cæteris.*

Halonum significata.

Cometarũ indicia de statu aeris.

Non causæ sed effectus sunt signa Physiognomica pleraque quæ ex moribus, affectibus, motu, figuris, coloribus, & similibus sumuntur, qualia multa Galenus enumerat in parua Arte quibus temperamenta partium & totius corporis agnoscere docet, & qualia tradunt Aristoteles, Polemon, & Adamantius in Physiognomonicis. Nec causæ, nec effectus, sed quiddam cum causis & effectis coniunctum, sunt illa signa, quæ in Solis Lunæque lumine obseruantur, & his similia: Qualia sunt, Si Luna triduo ante vel post nouilunia, aut plenilunia, aut medium tempus, quo soli quadratur, tenui puraque luce nituerit, nilque circumdederit eam, serenitatem spondebit: Si tenui rubuerit luce, & tremere visa fuerit, ventos denunciabit, ex ea orituros parte, in quam ipsa ab Ecliptica declinat: Sin nigra, pallida, spissaque apparuerit, hyemes & imbres minabitur.

Physiognomica signa.

Lunæ varij colores quid significent.

Etsi verò sunt signa atq; effectus in natura, quarum causæ ostendi nequeunt, paucorum enim effectuum veras & primas causas, aut proximas & effectui pares viribus peruidemus: tamen ea nec fortuita, vel commenticia esse, nec subitò nasci, neq; à Diabolis obijci, sed ab ipsis rerum occultis naturis (quæ quales sint nunc in hac imbecillitate, ne diuinare quidem possumus) cieri, ex perpetuæ experientiæ testimonijs, iudicio & ratione adhibita, sani omnes æstimare facilè, & à commenticijs aut superstitione sola, sine aliqua ratione in naturam introductis, quæ ἀναιτιολόγητα vocantur, dijudicare possunt. Cometas, quotiescunq; exardescunt, mutationes aliquas, clades, aut calamitates portendere, certum est omnium temporum annotatis & documentis: causa tamen significati in conspectu non est, neq; à quoquam adhuc satis explorata est. Quanquam enim aliquam docti proferunt ex magnitudine inflammationis, incendente corpora hominum, & biliosi humoris feruorem acuente, atq; augente copiam, qui deinceps ciet feruidos ac rapidos motus, & incitat homines ad rixas, contentiones, prælia, & cædes: tamen tantis effectis, tamq; certis ac destinatis perficiendis, quales aut portenduntur inde præsagijs, aut sequuntur, neutiquam sufficere viribus autores ipsi confitentur. At garritum auium, volatúmue dextrum vel sinistrum, aut exta hoc illóue loco, aut hac vel illa forma in dissectis pecudibus reperta, σημαντικὰ esse, prosperáue aut aduersa denotare, omni prorsus ratione caret: etsi Diabolus, vt opinionem de talibus obseruationibus confirmaret, concepta omnia, aut collectas inde significationes, euentu quandoq; comprobauit. Sed de his inferius dicemus: & agnoscere superstitiosa, eaq; separare & secernere à physicis, non est difficile.

Diuinatio physica nõ tollitur propter nostrã caliginem.

Est igitur quædam Physica diuinatio, quæ ex cau-

sis ra-

sis ratiocinatur de effectibus, seu quæ ex causis vniuersali experientia certò cognitis ac confirmatis, extruit prædictiones de secuturis effectis, quibus respondent euentus, nisi impediantur diuinitus, vel alijs causis fortioribus ac potentioribus, & ea cùm luce naturæ aperta, tum ordine diuino in natura concessa est homini, ac pertinet ad hoc dictum: Omnis creatura Dei bona est. Quæ verò sint eius differentiæ, quantum sit in quibusque certitudinis, & quousque progrediantur, & quibus insistant atque innitantur principijs, quantumque sit prædictionibus physicis tribuendum, quo loco collocandæ sint, quo ordine & modo vsurpandæ, deinceps constituemus. Diuinatio physica cõcessa.

Μαντικὴν διαβολικὴν voco omnia vaticinia, quæ vel expresso mandato Dei sancita, vel cœlestibus testimonijs aut exemplis sacræ Scripturæ approbata non sunt, vel nullas in natura causas habent, siue immediatè à Diabolo profecta, & cum manifesta impietate coniuncta, siue ex sola nata superstitione, & errore recepta atque vsurpata, vsuque temporis confirmata sint. Tales prædictiones omnes cuiuscunque sint generis, generalibus primæ tabulæ mandatis prohibentur: Non habebis Deos alienos coram me: Non assumes nomen Dei tui in vanum. Extant etiam ferè singularum differentiarum peculiares prohibitiones, & peculiaria ac seuera interdicta, cum horrendorum suppliciorum coniuncta comminationibus, quas recẽsebimus, vbi de singulis seorsim dicemus. Etenim non vult nos Deus, vel abuti creaturis ad alium finem non ordinatum, vel affingere aut tribuere creaturis, aut adiurationibus vel incantationibus Diabolicis, quæ Dei solius sunt opera, vel quoquo modo comminisci, aut cõstituere arbitrio nostro, quæ cõdita atque expressa in naturis nõ sunt: Multò minus vult nos pacisci cũ hostibus suis Μαντικὴ διαβολικὴ quid.

Diabo-

Diabolis de patefactione aut denunciatione futurorum, aut quouis modo sciscitari ex illis occulta, aut quærere, vel petere auxilia, consilia, defensiones, remedia morborum liberationes ex periculis læsiones aliorum, aut similia: Et vehementer iram suam aduersus eos, qui vel consilijs, opera, ductu, patefactionibus Diaboli vtuntur in quemcunque finem, vel se Dæmonibus tanquam mancipia agitandos, aut tanquam organa ad scelerum executionem vsurpandos dedunt, atrocissimis & tristissimis pœnis declarauit.

Diuinationes Diabolicæ vnde ortæ.

Cæterum quicquid huius generis diuinationum vnquam fuit, id omne vel Diabolus exercuit ac protulit, aut ipse, aut per obsessos, afflatos, & raptos extra sese: vel homines postquam, amiserunt cœlestia oracula de vero cultu Dei, aut superstitione ex naturæ post lapsum deprauatione propagata, aut præstigijs decepti Diabolicis, pepererunt atque inuexerunt, Diabolus verò auxit & stabiliuit.

Diabolus Spiritus potens & sapiens.

Dæmonum est & fuit magna potentia, astutia, & calliditas incredibilis, sapientia tanta, quanta in nullis alijs creaturis præter sanctos Angelos, perspicacitas acutissima, ἀγχίνοια in interpretandis notis & signis præcipua, vigilantia summa, artificium struendi technas perniciosissimas fuco speciosissimo incomparabile, malicia infinita, odium erga genus humanum ἄσπονδον καὶ ἀνήκεστον Quanquam enim ea, quæ Dei solius sunt, efficere nequeunt, non condere res ex nihilo, non institutum diuinitus naturæ cursum impedire, destruere, aut mutare, non destructa penitus instaurare, non peruidere ac pernoscere sensus & cogitata animorum, denique non prospicere possunt, quo modo fata Mundi, Imperatorum, aut singulorum dispensaturus aut gubernaturus sit Deus, prius-

priusquam voce diuina illa promulgantur & declarantur: multa tamen imitantur seu verè seu falsò, multa præuident ea perspicacitate & sagacitate, quæ naturæ spiritualis, & à sordibus atque inquinamentis pollutorum corporum liberæ propria sunt, multa ex illis quæ prodita sunt incredibili acumine ac solertia ratiocinantur & colligunt: multa ex signis obuijs vel Physicis vel Ethicis, quæ in moribus uniuscuiusque cernuntur, argutißimè eliciunt atque eruunt: multa in Imperiorum & hominum priuatorum negotijs moliuntur & administrant ipsi, multa mouent & turbant, texuntque mira calliditate telas longas nobis inextricabiles, quibus præter opinionem implicantur & irretiuntur innumeri.

Ostendit & exaggerat Dæmonum potentiam Paulus grauißimè ad Ephesios, cùm armat & munit pios ad certamina, quæ quotidie nobis expectanda & subeunda sunt, & hortatur nos, ne ignauia, negligentia in exercitijs fidei & inuocationis, aut securitate præbeamus hosti occasionem nos adoriundi. Inquit enim de Diaboli popotentia, οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. Hæc commonefactio etsi propriè ad Ecclesiam pertinet, sicut & Petri concio: Νήψατε, γρηγορήσατε, ὅτι ὁ ἀντίδικος ὑμῶν Διάβολος ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ, ζητῶν τίνα καταπίῃ: tamen quæ sit eius potestas & efficacia in impijs vniuersim, demonstrat Paulus ad Eph. 2. cùm vocat Diabolum τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας. Et cùm 2. Theß. 2 Pontificem Romanum autorem τῆς ἀποστασίας describens (quem vocat ἄνθρωπον τῆς ἁμαρτίας, υἱὸν τῆς ἀπωλείας) addit

addit expreßè: οὗ ἐστὶν ἡ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ, ἐν πάσῃ δυνάμει, καὶ σημείοις, καὶ τέρασι ψεύδους, καὶ πάσῃ ἀπάτῃ τῆς ἀδικίας ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις.

Sed quousq; se extendat perspicacitas & potentia Dæmonum, quantumq́; prospicere ac prænunciare possint, inquiramus. Primùm, etsi fata Imperiorum, Ecclesiæ, & singulorum hominum, quæ in arcano Patris, Filij, & Spiritus sancti consilio, inenarrabili sapientia decernuntur, ignorant: ex Prophetijs tamen diuinitus patefactis per Prophetas, quantum nosse ex illis arcanis deliberationibus datum concessumq́; hominibus est, tantũ & ipsi de regnorum & Mundi fatis intelligunt: Immò multò plus, quòd astutia, sapientia, acumine, longè superant homines, & longius progrediuntur ratiocinando, atq; ex istis eliciunt alia non patefacta. Norunt ex oraculis Prophetarum, vbi & penes quos Imperia futura sint, per quos viros, & quo successu ea constituturus & administraturus sit Deus: quorum potentiam amplificaturus, quos deiecturus rursum ac depressurus: ad quam gentem, si ruant aut collabantur, translaturus sit, quo tempore, quibus modis: deniq; quæ forma, quis status futurus sit Regnorum, quanta periodus, qui hostes ea petituri sint & infestaturi, aliaq́; huiusmodi. Inde & sua depromunt vaticinia Dæmones, & multa alia non singillatim expressa coniecturis argutißimè colligunt. Præsciuit Diabolus ex Esaiæ & Danielis vaticinijs (quorum vterq; expreßè adolescentem Alexandrum pingit) eum ipsum Alexandrum victo Dario potiturum Asia vniuersa, & traducturum Imperium à Babylonijs ad Græcos. Ideò ipsi consulenti oraculum Delphicum, extorquentiq́; responsum ab inuita vate, tandem Pythia in hæc verba prorumpens respondit: Inuictus eris Alexander

Diabolus ex Prophetarum prædictionibus multa prænoscit.

xander. Postea proficiscenti cum exercitu in Persas, prodigia plurima obiecit. In aditu Asiæ Orphei statua sudauit. Deinde Alexandro ad extremum cum Dario congrediente, aquila ex alto supra verticem eius sese librare, & in aduersos hostes traijcere visa est. Sine dubio fuerunt hæc Diaboli ludibria, effecta ad obseruationes prodigiorum & auguriorum, quæ tunc vigebant, stabiliēdas. Dariū contrà ambiguis somnijs in falsam victoriæ spem induxit. Sciuit ex Esaiæ prophetijs fore, vt Tyrus vastetur à Macedonibus. Inquit enim Esaias: Vlulate naues maris, quia vastata est domus, vnde venire consueuerant, de terra Cethim reuelatū est eis. Est autem terra Cethim sine dubio Macedonia, sicut & ab Homero Macedones κήτιοι vocantur. Inde cùm fuso fugatoq; Dario, copias Alexander ad Tyrum admouisset, monuit quendam, qui diceret ciuibus, Apollinem vrbem deserturum esse, vt, cùm euentus congrueret, fidem augeret oraculorum, & tueretur atq; amplificaret Idolorum autoritatem.

Ex ijsdē Esaiæ & Danielis vaticinijs prænouit fore, vt Assyriorū Monarchia aboleretur, et in potestatē redigeretur Medorū ac Persarū, & quidē à Cyro, cuius nominatim Esaias meminit. Inde coniectatus est, Crœsum etiam de regno Lydiæ periclitaturum esse. Quare & aliquantò ante τὸν πέμπτον ἀπόγονον Gygis, quod in Cyri tempora incidere eum prospiciebat, amissurum regnum Lydiæ, præmonuit consultus ex sede oraculi Delphici: & postea cùm ad regnum peruenisset Cœrsus, vt fiducia opum suarum exultantem, superbientem, & Persicum regnum affectantem euerteret, χρησμῷ κιβδήλῳ, quo victoriam in speciem ipsi annuebat, ad bellum Cyro inferendum perpulit. Eo moto victus, captus, & regno exutus, vitam in Persia finijt. Exemplis historiæ plenæ sunt.

Sed

Sed Amphibolijs plerunque & Ænigmatibus sua inuoluũt responsa Dæmones: vel quia de euentibus dubitant, vt cùm solis ducuntur coniecturis & suspicionibus, sine causis euidentibus, & sine oraculis cœlestibus: vel vt odio generis humani, & nocendi studio tegant atque occultent veritatem. Delectantur enim mendacijs & pernicie nostra, lætanturque calamitatibus nostris ἐπιχαιρεκακία *acerbißima. Ideò talibus ludũt ænigmatibus, inuolucris, & perplexis atque ancipitibus orationibus: vt vel ludificent miseros homines, vel his circumuentos & suspensos, ceu freno regant, incitent, flectant, & contorqueant, quò velint, & aut in spem felicium successuum illectos perimant, aut tristium euentuum metu iniecto crucient:* ἀνθρωποκτόνος γὰρ ἐστὶν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν, ὅτι οὐκ ἐστὶν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ, ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ. *Talẽ enim depingit eum Christus, vt agnitum vero odio prosequamur & abominemur, fugiamus consuetudinem & colloquia confœderatorum cum Diabolo, vigilantes caueamus insidias, repugnemus illecebris & occasionibus obiectis, quæ prima fronte ferè blandiuntur atque allubescunt, nec ignauia ruamus, quò inuitat vel incitat Diabolus, ac petamus auxilium & defensionem à Duce nostro Iesu Christo, qui venit, vt destruat opera Diaboli.*

Diaboli vaticinia ambigua.

Porrò non ex cœlestibus solùm oraculis fatales Imperiorum conuersiones, ruinas & instaurationes colligunt: sed cùm ipsi sint magna pars eorum, quæ in Imperijs geruntur & fiunt, toti in hoc & intenti sunt & incumbunt, vt moueant, turbent, misceant, & collidant inter se regna Mundi, efficiant infinitas vastitates in genere humano, & dißipent rectè constitutos cœtus, confringant, proijciant, & conculcent leges omnes ac disciplinam. Multa machinantur, instruunt & gubernant per organa sua bona

Diabolorũ cónatus in Mundo.

bona & salutaria consilia impediunt, & quasi è manibus violenter excutiunt: contrà callida, turbulenta, & exitiosa, cùm ipsi suggerunt potentum animis instillata, tum vt rata sint & approbentur, quocunque modo possunt, perficiunt: incitant animos ad studium rerum nouandarum, inflammatos ambitione & dominandi cupiditate: idque testimonia & exempla sacrarum Literarum plurima ostendunt. Vocat Christus Diabolum ἄρχοντα τοῦ κόσμου, *qua voce, quantam ei tribuat potentiam, non est obscurum. Apud Lucam Satanas ipse Christo dicit,* σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται, καὶ ᾧ ἐὰν θέλω δίδωμι αὐτήν: *quæ etsi contemtu Filij Dei, humiliantis & abijcientis sese infra omnes homines suique admiratione, præferens se Filio Dei iactitat: tamen non ficta prorsus aut vana esse, sæpe demonstrat effectu. Concitat gentem Sabæorum & Chaldæorum, vt facultates Hiob vastent ac deprædentur, & seruos eius trucident. In 3. Regum, Micheæ Prophetæ visio ostenditur, in qua Satanam cernit stantem in conspectu Domini, & dicentem: Egrediar, & ero mendax in ore omnium Prophetarum Achab. In Zacharia Satan consistit ad dextram magni Sacerdotis, vt impediat, ne quid prosperè eueniat vrbi Hierusalem. Etiam Psalmus fatales pœnas ab autoribus Diabolis oriri conceßione permissuque Dei testatur, cùm inquit: Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, & iram, & tribulationem, immißiones per Angelos malos. Et insidiantur atrocius imperijs, ijsque qui ad rerum publicarum gubernacula sedent, quàm priuatis: vel quia horum incolumitati priuatorum salutem inclusam esse norunt: vel quia occasiones propositas ibi vident maiores, effundendi immane odium suum in genus humanum, & sæuitiam explendi.*

Cùm itaq; multa Imperiorum negocia moliantur, vrgeant, & exequantur Dæmones, ea præsertim, quæ mutationem, aut interitum, cladésue insignes & calamitates afferunt, vt hac occasione plurimos, publicis & communibus malis inuolutos, simul perdant: & Deus aliàs alijs de causis grassari Diabolos sinat: edere etiam de talibus vaticinia possunt. Sed quanquam permittit suo consilio, & nostro merito, vt Dæmones tyrannidem exerceant in præcipuos ordines & status Mundi. non tamen indulget aut conniuet eis ad omnia, nec infinitam, nullisue determinatam aut astrictam limitibus licentiam concedit: sed metas constituit, quousq; toleraturus sit hanc tyrannidem. Interea custodit, fouet, protegit, & sustentat Imperia, ne concussa & labefactata motibus Diabolicis corruant. Et omni momento, in statione sunt & excubijs, contra tam diros hostes, sancti Angeli, tuentur Imperia, & vbi ad ruinam inclinare videntur, salutaribus consilijs velut fulciunt, exitiosa consilia interuertunt & pessundant, tumultuantes Dæmones reprimunt & compescunt. Confundit Deus consilium Achitophelis ad perdendum Dauidem instructum. Angelus Domini interficit centum octoginta quinq; millia Assyriorum, pugnantium contra Ezechiam Duce Sennacherib Iosua cùm obsidione cincturus Hierichunta, loci situm, conditionemq; exploraret, manè virum stricto gladio armatum penes se conspicatur, qui interrogatus quis sit, respondit se esse Ducem exercitus populi Dei, missum, vt multitudini Israëliticæ opituletur. Danieli narrat pius Angelus, se dimicasse cum principe Persarum moliente dißipationem Regni Persici, & affuisse sibi in eo conflictu Ducem Michaëlem, quem vocat Ducem populi Dei. Intelligit autem absq; omni dubio Filium Dei: Daniel enim nomi-

Deus metas ponit Diabolis, ne infinitã exerceant Tyrannidẽ inter homines.

Angeli tuentur nos à Diabolis.

nominat eum ibidem FILIVM Dei. Permittit Deus Diabolo, vt Regem Babylonicum in furorem actum, & ab hominum consuetudine in solitudinem raptum, durißimè affligat, atq; exagitet totum septennium, ne animam sauciet, prohibet: interea nec abijcit totum, nec pœnis oppressum deserit, sed septennio exacto, liberatum à furore in Regnum restituit. Sic permittit Diabolo, vt sæuiat in fortunas & corpus Hiob, sed vt animæ parcat, mandat. Etiam impia Regna, id est, carentia luce Euangelij, & veri Dei cognitione seruat & custodit Deus, & sæpe ex talibus sibi colligit & congregat æternam Ecclesiam, vt ex Regno Babylonico, Persico, Romano, temporibus Neronis illius portenti generis humani inquinatißimi. Vult enim politijs & imperijs homines etiam non renatos deuinctos in societate viuere, & legibus ac disciplina regi, frenari, ac coherceri: Non vult eos sine ordine & legibus vagari, aut sine vinculis, & pœnarũ metu eò ferri ac ruere, quò cæci furores & Diabolus impellunt.

Etsi ergo Dæmones de ijs, quæ intendunt ipsi, tentant aut gubernant, possunt oracula interrogati reddere: tamen quia Deus mirabiliter, arcano & ignoto nobis consilio, aliàs moderatur, inhibet, ac restringit conatus & consilia eorum, certis limitibus præfixis, aliàs laxat habenas velut conniuens, non semper, quem euentum sortitura sint, prospiciunt. Idcirco responsa, quæ reddunt, vel ænigmatibus implicant, vel ancipitibus amphibologijs discerpunt & obscurant. Exempla præbent oracula reddita Crœso: Κροῖσος ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει.
Annibali: λίβυσσα κρύψει βῶλος ἀννίβαλ δέμας.
Alexandro Molosso: πανδοσία τρικόλωνε πολύν ποτε λαὸν ὀλέσσεις *Et verè Ironica ambiguitas huius oraculi versibus inest.*

Oraculorũ ambiguorum exempla.

Μὴ πρότερος λήξει νεῖκος μερόπων καὶ Ἰώνων,
Πρὶν τρίποδα χρύσειον ὃν Ἥφαιστος βάλε πόντῳ,
Ἐκ πόλιος πέμψητε, καὶ ἐς δόμον ἀνδρὸς ἵκηται,
Ὃς δεδάηκε τά τ' ὄντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

Tunc consensum futurum inquit in genere humano, & desituras rixas atq; contentiones, cùm conuenerimus in templo Dei, in Ecclesia cœlesti. Hoc cùm significet, ita implicat tamen, vt in se torquere videatur. Interdum, cùm norunt secuturos euentus: tamen quia mendacijs, & irrisione ac deceptione nostri delectantur, vel dubijs vocibus, aut picturis ancipitibus vexant homines, vel ironijs & σαρκασμοῖς *calamitates venturas exprobrant. Exempla* χρησμῶν ἀμφιδεξίων καὶ ἐπικοίνων *innumera suppeditant historiæ.*

Fatalis periodus Regnorum & Rerumpub. anni quingenti.

Non pauca coniecturis aut suspicionibus colligunt ex periodis fatalibus, quibus Imperia diuinitus comprehensa esse ac definita, inde vsq; à primis temporibus longa obseruatione didicerunt. Testantur historiæ omnium temporum, si à prima antiquitate repetantur: regna & Respub. potentiores quingentis annis plerunq; floruisse: multa circa medium huius periodi vix ducentis quinquaginta annis completis defecisse, aut certè vltimum terminum non attigisse: nulla aut pauca eodem statu rerum hunc superasse: sed in ipso penè quingentesimi anni articulo, aut aliquanto antè, mutationes incidisse, quibus vel euersa Regna ac deleta funditus, vel oppressa, vel translata aliò, desierūt, vel in nouā sunt cōmutata formā. Tribus quingentesimis periodis exactis à mundi exordio, & supra has annis triginta sex, adijcit Deus annos adhuc centū viginti, spacium scilicet ad resipiscendū satis longū.

Anni quadringenti sunt triginta quinq; peregrinationis Abrahæ, seu à tempore vocati Abram ex Haran

vsq;

vsq; ad egressum ex Ægypto, & datam legem. Anni quadringenti, viginti quinq; à nato Abram vsq; ad natum Mosen. Anno ab exitu populi Israëlitici ex Ægypto quadringentesimo octogesimo, cœptum est extrui primum Templum à Salomone, & tanto ferè spacio temporis rexerunt populum Duces & Iudices. Idem Templum anno quadringentesimo vicesimo secundo pòst, Nabuchodonosor rex Babylonis direptum ac dirutum solo æquauit, totumq; regnum Iudaicum, abducto in captiuitatem rege Zedechia, sustulit ac finiuit, quod floruerat annos quingentos & quinq;, à Saule ad vltimum Zedechiam vsq;. Secundum Templum, quod dimißi ex Babylone Iudæi, postquam septuaginta annorum captiuitatem sustinuissent, Cyri iussu concessuq;, secundo à reditu anno inchoaruut, sed impediti vicesimo primo demum anno absoluerunt, annos quingentos integros stetit. Etenim quingentesimo primo anno à prima instauratione, Herodes gratificaturus Iudæis, totum renouauit & magnificè exornauit, annis ante natum Christum quindecim: id tandem Vespasianus capta vrbe incensum deleuit funditus. A soluta captiuitate Babylonica ad liberationem generis humani, à morte, peccato, & Diaboli potestate, id est, ad Christum de deleto peccato, morte abolita, fracta potentia Diaboli, redemto ac restituto genere humano triumphantem, numerantur in prophetijs Danielis hebdomades septuaginta, id est, anni quadringenti nonaginta, cuius prædictionis veritatem Christus aduentu suo compleuit. Totidem anni penè intercesserunt Regno Saulis & Samuelis, & principatui Moysis, quo Duce exijt ex Ægypto populus Israël, excusso iugo duræ seruitutis. Succeßio & gubernatio Regum in populo Iudaico compleuit annos quingentos à Saule vsq; ad captiuitatem Babylonicam.

Exempla fataliū mutationum in Imperijs.

Eundem terminum attigit restituta post captiuitatem politia gentis Judaicæ, ab Esdra vsq; ad Vespasianum, qui totam destruxit, vt fuerat prædictum multò antè, reliquijs Judæorum dißipatis ac dispersis in totum orbem terrarum. Nec à Vespasiani temporibus instaurata est amplius. Nam aliquantò pòst Hadrianus, recolligentes sese Judæos, & receptis viribus, atq; inchoata instauratione politiæ sese confirmantes, magnis & difficilibus bellis vix tandem repreßit atq; extinxit, cæsis amplius quinquagies centenis millibus Judæorum, & vrbibus munitis quingentis, oppidis insignibus noningentis octoginta quinq; dirutis & solo æquatis: Cumq; Juliani Cæsaris permissu denuò tandem confluxissent in solo patrio, & exædificaturi muros vrbis Hierosolymæ, fundamentorum causa terram subruerent, ignis ex dehiscente terra sponte exiliens operarios absumsit: quo factum, vt desistere à structura cogerentur.

Annos quingentos viginti Assyrij tenuerunt Asiam: Postea Medi eam occuparunt, illis excußis, teste Herodoto. Annos quadringentos nonaginta Regnum Athenarum durauit à Cecrope vsq; ad Codrum, cui abrogatam & ademtam Monarchiam Athenienses mutarunt in δημοκρατίαν. Fuit autem Codrus non ex posteritate Cecropis, sed Periclymeni in Messeniaca: huius trinepotem Melanthum Codri patrem, eiectum ex Messeniaca ab Heraclidis, vnà cum Nelidis nepotibus Nestoris, & profugum, receperunt Athenienses. Melanthus, cæso Oxyntha, postremo de posteris Cecropis, regnum rapuit, quod filius Codrus rursus amisit.

Totidem annos floruit Lacedæmonum Respub. sub regibus Heraclidis, à Lycurgo, qui eam Reipub formam primus constituit, latis & sancitis legibus, vsq; ad

Alexandri Magni ætatem, sub quo concidit. Fuerunt autem Heraclidæ vtriq; & Macedonici & Spartani Reges: Macedonici à Temeno, Spartani ab Aristodemo, filijs Aristomachi, qui quintus ab Hercule numeratur.

Annis quingentis ab expulsis regibus vsq; ad Monarchiam Augusti, rexerunt Rempub: Romanam Consules, forma gubernationis mixta ex Aristocratica & Democratica.

Anno quingentesimo post deuictum ab Augusto Antonium ad Actium, & constitutam Monarchiam, cæso Romæ Valentiniano, vltimo Occidentis Imperatore, qui filius fuit Constantij & Placidiæ sororis Honorij & Arcadij, Imperium Occidentis dilaceratum concidit, & esse desijt: Vandalis, Alanis, & Sueuis primò Galliam, deinde Hispaniam, tandem & Aphricam, & in ipsa Italia vrbem Romam, Genserícho Duce, inuadentibus, occupantibus, ac deripientibus: Scotis & Anglis Britanniam: Burgundionibus & Francis Galliæ partem: Gottis partim Italiam, partim Galliam Narbonensem, Aquitaniam, & veterum Cantabrorum sedes, ac Celtiberorum in Hispania: Longobardis Galliam Cisalpinam adorientibus & obsidentibus. Nec post hunc Valentinianum certa aliqua & firma fuit Græcorum Imperatorum in Occidente potentia. Ideò paulò pòst, relicta vrbe Roma, constituerunt Exarchatum Rauennæ, quem etiam citò destruxerunt & euerterunt Longobardi. Gotti tandem, & ex Italia eiecti à Longobardis, & in Gallijs oppreßi à Francis, consederunt partim in Hispanijs, vbi adhuc seu Gottalaniæ, seu Cattalauniæ nomen reliquum, siue à Gottis & Alanis, siue à Cattis & Alanis, qui se coniunxerunt in ea parte, quæ fuit Castellanorum veterum, & hodie est Cardonæ ducatus: partim in Aquitania,

Imperij Occidentis dilaceratio.

vbi remansit Languedociæ nomen. A Vandalis Vandalusiæ & Andalusiæ nomen reliquum, in ea parte Beticæ seu Regni Granatæ versus Lusitaniam, quæ fuit Turdetanorum veterum sedes: In Belgica Gallia, Flandriæ appellatio inhæsit tractui Morinorum. Annis ferè quingentis elapsis ab eo tempore, quo Constantinus Imperij sedem Constantinopolin transtulit ex Italia, Carolus Magnus, victis & domitis Longobardis, qui Gottos antè debellatos pepulerant, Imperium Occidentis in libertatem asseruit & instaurauit.

Initium Collegij Electorum in Germania.

Eodem ferè tempore ante annos paulò amplius quingentos, & Electorum Collegium in Germania constitutum est ab Ottone tertio, & regna esse cœperunt atque efflo- ruerunt Vngaria & Polonia: Galliæ regnum verò inuasit Hugo Capetus, cuius possessionem posteri huius retinuerunt huc vsque. Ex his regnis Vngaricum penè perijt: nutant reliqua, quæ vt Deus clementer protegat ac seruet, & in illis Ecclesiæ suæ hospitia largiatur, toto pectore oro.

Regna aliqua dimidiam tantum periodum annorum 500. attingunt.

Sed regna non pauca dimidium tantùm huius periodi quingentorum annorum exegisse, de annotationibus historiarum cognoscuntur. Medorum potentia annorum fuit ducentorum sexaginta. Monarchia Persica, quæ à Cyro vsque ad Darium vltimum opibus & potentia floruit, anno ducentesimo tricesimo, armis Alexandri Magni dissoluta corruit. Ducentos quinquaginta annos, vel circiter, durauit Græcorum Monarchia, inchoata ab Alexandro, & in successores deriuata, complexaque initio penè maximam partem orbis terrarum, & tandem post dimicationes longas ad distinctos Macedoniæ, Syriæ, Ponti, & Ægypti Reges deuoluta. Hanc Romana potentia, ordine sublatis Regulis, & regnis in prouinciæ formam redactis

redactis, post exactum dimidium totius periodi tempus demolita est. Romani suis etiam regibus, ante constitutum consulatum, abrogarunt regnum quinquennio ante dimidiæ periodi finem, id est, anno ab vrbe condita ducentesimo quadragesimo quinto.

Frãcici Regni periodus.

Totidem annorum fuit potentia primorum Regum Franciæ à Clodoueo Christiano, qui, interfecto Syagrio, quem Sueßiones expulerant, & reliquis Romanorum præfectis summotis & abactis, Galliam à Romano Imperio prorsus auulsam sibi subiecit, vsque ad Pipinum Caroli Magni patrem, cuius posteritas & Imperium, & præcipuè Galliæ regnum, gubernauit vsque ad Hugonem Capetum, annos ducentos triginta septem.

Periodus 700. annorũ insignes mutationes affert.

Periodos etiam septingentorum annorum attulisse mutationes Regnis & Rebuspub. insignes, historiarum series docet. Respub. Carthaginensis annos steterat septingentos, quando à Scipione Æmyliano deleta est. Ciuile bellum Pompeij & Cæsaris, quod Romanam Rempub. euertit, incidit in annum ab vrbe condita septingentesimum quintum: & concurrerunt duæ tunc periodi simul, quingentesima vna ab initio Consulum, septingentesima altera ab exordijs vrbis Romæ. Annis post destructam Carthaginem ferè septingentis, id est, sexcentis octoginta octo, Totilas Gottus vrbem Romam, abductis inde veteribus familijs, deuastauit ac diruit, quod Scipio, contemplatus incendium Carthaginis, præsagijt & futurum prædixit, cum lachrymis recitatis his versibus:

Ἔσσεται ἦμαρ ὅταν ποτ' ὀλώλῃ Ἴλιος ἱρή,
Καὶ πρίαμος, καὶ λαὸς ἐϋμελίω πριάμοιο.

Septingentis annis elapsis à Miramolino Maurorum Principe, Hispaniæ omnis domitore, Ferdinandus auus maternus Caroli V. Imperatoris, deuictis & domitis

Mauris, & potentia regulis erepta, vniuersas Hispanias recuperauit. Exactus est nunc quoq; ab instaurato per Carolum Magnum Imperio Occidentis annus septingentesimus, & à Collegio Electorum sapientia Ottonis tertij constituto quingentesimus: ob quem periodorum concursum & quòd inclinatæ videntur esse res orbis Christiani ad præcipitem ruinam, impendere mutationes maximas non est obscurum, quas Deus sua misericordia & bonitate, vt leniat & mitiget, ardentibus votis precemur.

Nec verò tantùm ceu præscriptis ac definitis periodis, vertuntur & consistunt Respublicæ Imperiorum ac Regnorum: sed in rebus priuatis & publicis gubernationibus Illustrium familiarum, si casuum, qui accidunt, momenta expenduntur, variationes periodicæ & quasi πεπαγμένα *reperientur.* Saxonicæ familiæ fatum. *Saxonicæ familiæ septenos singulos annos fatales fuisse, vel ex propinquo repetitæ, & adhuc in recenti memoria positæ, mutationes ostendunt. Sub finem anni 1517. mota est primò causa Lutherana. Septimus ab hoc, id est, vicesimus quintus, Fridericum Electorem cognomento sapientem abripuit. Tricesimus secundus Iohannem Electorem. Tricesimus nonus Ducem Saxoniæ Georgium. Annus quadragesimus sextus cum proximo sequente, triste & calamitosum bellum commouit. Septimus ab his sustulit cognatos Principes ex eadem gente, primò Ernestum Ducem Saxoniæ, mox Electorem Mauricium, & tandem Electorem Ioannem Fridericum. Septimus ab hoc iterum aliquot impuberibus Principibus finem vitæ attulit. Septimus & sexagesimus deleuit arcem Gottanam, capto Principe. Quartus & septuagesimus turbauit Ecclesias & Scholas initijs mutatæ religionis. Octogesimus primus formulam Concordiæ edidit. Octauus & octogesimus eandem afflixit cum impulsu ad certam ruinam.*

Tiberio imperante Romæ oraculum celebratum fertur hominum sermonibus, τρὶς ἢ τριηκοσίων περιτελλομένων ἐνιαυτῶν, ῥωμαίους ἔμφυλος ὀλεῖ στάσις. *Id quanquam alij aliò detorquent, congruere tamen mihi videtur proximè ad bella ciuilia Seueri, Pescennini nigri, & Albini, ac sequentium, quibus quod reliquum fuit de potentia Imperij Romani ad eum modum accisum est, attritumq́ue, vt & despectui esse cœperint vicinis gentibus arma Romana, mutuis hebetata atque attenuata cædibus, & fortuna mutata succubuerint crebrius, quàm vicerint. Mox enim vicinæ gentes, Gotticæ quidem, Vandalicæ, Alemānicæ, Occidentis: Persicæ, & Arabicæ Orientis prouincias carpere cœperunt & subiugare, exclusis Romanorum præsidijs aut cæsis. Inciderunt hi conflictus, & exterarum gentium contra Romanos commotiones, in tempus anni ab vrbe condita millesimi, quod duas periodos quingentesimas complexa, totum penè terrarum orbem concitauit.*

Talia multa in historiarum annotatis sese offerunt mutationum momenta, quasi in certos temporum articulos distributa, quæ cùm sint euidentia prouidentiæ diuinæ ac sapientiæ argumenta ac testimonia, cogunt statuere mentes & assentiri, quòd neque confluant & nascantur Imperia, aut consistant & vigeant, cumq́ue intereunt collisa inter sese, ruant casu: neque humanis tantùm, vel cōdantur, vel regantur ac sustineantur consilijs: neque viribus humanis tantùm disijciantur: Sed quòd colligantur ac conseruentur diuinitus, & eneruentur rursus, ac velut manu tradantur in alienam potestatem diuinitus, citius aliàs, aliàs serius, & plerunque ad peractarum periodorum circumactus, prout ingrauescentia in Imperijs, Tyrannidis, ἀσελγείας, *& aliorum flagitiorum ex impunitate scelera,* Imperia diuinitus constituuntur & mutātur.

ſcelera, auctæq́ꝫ εἰδωλομανίαι, repreßionem, emendationem, & vindictam flagitant citius & vrgent. Hæc verò intelligunt melius & certius multò ac longè antè, quàm eueniant, proſpiciunt Dæmones, quàm quiſquam hominum ex ſeſe ſine Spiritus ſancti monitu.

Familiarum mutationes celeres.

Jta arguta ſolertia, duce experientia, ſucceßiones in Principum familijs, & priuatorum, certa circumſcriptas eſſe periodo deprehenſum eſt, qua decurſa & exacta deſinant. Parentum enim dignitates, potentia, opes, & quicquid eſt huiuſmodi, ferè cum liberis intercidunt atq́ꝫ emoriuntur, aut ab his deuoluuntur & commigrant ad alios.

Parentum fortuna plerunq́ꝫ cum filijs deſinit.

Dauidis potentia cum Salomone filio floret, eo ſublato diuellitur, & frangitur. Cyri potentia poſt Cambyſen transfertur aliò. Philippi Macedonis, quem Macedonici regni vindicem, inſtauratorem, atq́ꝫ amplificatorem fore, Sibyllina oracula multò antè quàm naſceretur monuerant, ὑμῖν κοιρανέων ἀγαθὸν ἔσ πῆμα Φίλιππος: huius (inquam) inchoata felicitas cum Alexandro filio completur & deſinit. Veſpaſiani potentia cum Tito: Marci Antonini cum Commodo: Valeriani cum Galieno: Cypſeli Corinthij cum Perintho: Attali Pergamenſis cum nepote Attalo iuniore ex Eumene filio, finitur & ceſſat.

Quod ſi hos tranſit limites & propagatur, vltra abnepotes & trinepotes rarißimè extenditur. Frequentißimè autem in ipſo articulo ſucceßionis abnepotum vel trinepotum, conuerſiones incidunt, quibus exuuntur acceptâ à parentibus felicitate, vel excutiuntur veſtigijs, in quæ conſtiterunt, aut citra hunc terminum deficiunt & concidunt.

Crœſus abnepos Gygis, qui Candaule opera coniugis interfecto, regnum Lydiæ per fraudem obtinuerat, deiectus & ſpoliatus Regno capitur. Poſt Ludouicum

quar-

quartum Imperatorem, Arnolphi filium, trinepotem Caroli Magni, Imperium quod virtute sua pepererat & stabilierat Carolus, de illa familia excidit, & ad Saxones transijt. Horum gubernatio rursus cum Henrico Claudo, Henrici Aucupis primi ex hac familia Imperatoris adnepote ex Henrico filio, quem Ottoni tertio, eiusdem Aucupis adnepoti ex Ottone Magno, consentientibus suffragijs electum surrogarant Imperij principes: Cum eo (inquam) gubernatio finita redijt ad Cunradum Francum cognomento Saliquum, filium Hermanni Ducis Francorum. Huius posteri, quanquam perfidia Pontificum Romanorum commißi, & inter sese, & cum alijs principibus, afflixerunt & sese, & vires Imperij bellis ciuilibus grauiter: tamen possessionem Imperij retinuerunt, & Maiestatem huius fortiter defenderunt vsq; ad Henricum quintum abnepotem Cunradi: quo sine liberis extincto, prosapia Francica intercidit, Sueuica ad fastigium Imperij euecta creuit. Ex hac gente Cunradus III. filius Friderici Ducis Sueuiæ in Hohenstauffen, primus Imperium adeptus, id in fratris filium, & ex hoc natos, vsq; ad Cunradum quartum, qui ab origine quintus fuit, propagauit. Sueuis de fastigio deiectis, aliquanto pòst rerum potita inclaruit familia Lucelburgensis, cuius à Lothario Ludouici pij filio stirps descendit, & in Sigismundo Imperatore, qui ab Henrico septimo quartus fuit, defecit. Austriaca stirps nunc rerum potitur annos amplius centum quinquaginta, inde vsq; ab Alberto Austriaco Sigismundi genero, cui Fridericus tertius succeßit, â quo & stirpis serie, & ordine succeßionis quintus est Rudolphus, qui modo imperat.

Heraclio Imperatori, qui post interfectum Phocam ad imperium peruenit, filius Heraclius succeßit. Heraclium

dium iuniorem Constans filius: hunc rursus Constantinus cognomento ὁ πωγώνατος: Constantinum Iustinianus cognomento ὁ ῥινότμητος: Iustinianum filius Tiberius, à primo Heraclio sextus, excepit: quo & patre interfectis, paulò pòst administratio & dignitas Imperij deuoluta est ad Leonem Isaurum, ex alia natum stirpe. Hunc rursus Constantinus ὁ κοπρώνυμος: Constantinum Leo: Leonem Constantinus excepit, quo cum Carolus Magnus de Imperio Occidentis transegit. Sic à Constantio propagata in Imperio posteritas, (fuit is autem Flauij Valerij Claudij gener, & cognominatus est à pallore χλωρός) huius ergo posteritas in Constantium ex Constantino Magno, & Iulianum ex Constantio altero filio nepotes desijt. Theodosii imperium, Theodosius iunior ex Arcadio filio nepos, clausit.

Familiarũ status rarissimè vltra trinepotes idem manet.

Deniq; intra hos terminos, quos parentes & trinepotes definiunt, tota ferè vertitur & consumitur parentum felicitas: intra hos terminos oboriuntur mutationes plerunq;, quæ felicitatem à parentibus deriuatam, vel euertunt omnem atq; auferunt, vel attenuatam ac languefactam inclinant: Et vix vlli reperiuntur, qui in ijsdem permanserint vestigijs diutius. Immò rarißimè parentum felicitas quintum blandè complectitur ac fouet ἀπόγονον: Idq; propter peccata nostra, & propter superbiam, καὶ ὕβριν, quæ comitari res secundas consueta, rapit homines extra conuenientis moderationis metas, & attrahit, immò accelerat vltionis diuinæ pœnas.

Causa mutatæ fortunæ in familijs est ὕβρις & su-

Durauit Dauidis posteritas vsq; ad Christum: sed mox post Salomonem amisit maximam potentiæ partem, decem tribubus auulsis à regno Iudaico: Et cùm abduceretur populus in captiuitatem Babylonicam, tota regni fastigio excidit. Nota est iudicij diuini declaratio: Ego

Deus

Deus visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem, & benefaciens diligentibus me in multa millia. Ex talibus & oraculis voce diuina editis, & vsu obseruatis periodis multa diuinant Dæmones. Inde depromtum oraculum Crœso redditum περὶ τοῦ πέμπτου ἀπογόνου, & illud de liberorum successione sæpe repetitum oraculum, quod & Cypselo Corinthiorum, & Attalo Pergamensium Regi renunciatum legimus ex adytis specus Delphicæ, καὶ σὺ καὶ παῖδες καὶ παίδων οὐκ ἔτι παῖδες.

perbia, quæ res secundas comitatur.

Sed desino exempla recitare, quibus historiæ refertæ sunt.

De his ipsis autem publicis Imperiorum rebus, deq; secuturis, & ad ea, quæ instituuntur ac fiunt responsuris euentibus, quantum consequuntur ac penè certò perdiscunt, χρώμεθα οὐ μαντείᾳ, ἀλλὰ πράγμασιν, vt est apud Euripidem, cùm in ipsas intuentur formas & administrationes Imperiorum: cùm quæ deliberantur, quæ mouentur, suscipiuntur ac geruntur, quibusq; consilijs ac conatibus, qua virtute & industria, qua intentione & vigilantia, vel contrà ignauia, negligentia, & incogitantia, quibus iudicijs ac sententijs, & quo studio, quoq; fauore subditorum, quibus principijs: qui mores sint, quæue studia principum & populi, quæ vtrorumq; inter se mutuò affectio, quæ ratio gubernationis, iustáne, & ad hominum salutem accommodata, an verò tyrannica sit & perniciosa, considerant: Deniq; cùm scelera principum & subditorum aspiciunt: cùm gubernatorum violenta, iniusta, ac tyrannica consilia, machinationes fraudulentas, vim ac sæuitiam manifestam: cùm libidines, furta, rapinas, expilationes, discordias, odia mutua, ambitiosas contentiones, æmula studia, insidias mutuas: cùm Idolomanias pensitant.

Diaboli coniectiones futurorum euentuum ex præsenti statu faciũt.

Imperia quomodo stabiliãtur & euertantur.

Idololatria, Tyrannide, libidinibus Imperia initiò laxari paulatim ac labefactari, tandem si illæ ingrauescant causæ, vno impetu velut procella conuulsa disiectaq; ruere: contrà pietate, iusticia, sapientia, moderatione, conatu tuendæ publicæ pacis ac tranquillitatis, ceu nexibus firmißimis coagmentatam, ac munitam tutißimis præsidijs, consistere Imperiorum maiestatem ac perdurare, perpetua series historiarum docet. Hæc ipsa, varietate exemplorum & euentuum infinita, ceu pingit imbecillem ac fragilem, & casibus omnibus expositam conditionem omnium ordinum in genere humano, summorum & infimorum, motuumq; in animis ac consiliorum, in horas ac momenta sese variantium, instabilitatem, perpetuò à medijs ad extrema nutantem.

Humanæ res nunquã in medio consistunt.

Nunquam diu intra mediocritatis terminos sese res humanæ priuatæ & publicæ continent: nunquam medium diu cursum tenent ac persequuntur: Sed à medio exorbitantes subitò in alterutrum per præceps ruunt extremorum, suæ imbecillitatis impulsæ fato. Imperia à iusticia & moderatione in Tyrannidem degenerant, aut luxu & libidinibus diffluentem ignauiam. Religiones à norma pietatis & fidei definita diuinitus, vel in superstitionem prolabuntur mutatæ, vel recidunt in profanitatem. Estq; perexigui temporis felicitas, & penè momentanea, quam fulguris instar emicans & euanescens adfert mediocritas: hac quibus frui contingit, his demum vera contingit beatitudo in hoc misero & ærumnarum pleno vitæ curriculo.

Ex talibus argumentis, haud scio an non plus ratiocinentur & conijciant Dæmones, de futuris & fatalibus casibus Imperiorum, quàm vllis alijs. De talibus considerationibus confecta sunt responsa plurima à Dæmonibus: Qualia

Qualia reddita legimus Athenienſibus, de mox ſecuto bello Peloponneſiaco, ἥξει δωριακὸς πόλεμος καὶ λοιμὸς ἅμ' αὐτῷ. *Meſſenijs de conſeruatione poſteritatis ipſorum, à quibus cōdita eſt Meſſana Sicula, & Spartanorū vindicta.*
καὶ τότε δὴ σπάρτης μὲν ἀπ' ἀγλαὸν ἄνθος ὀλεῖται
μεσσήνη δ' αὖθις οἰκήσεται ἤματα πάντα.

Prædictum ex ijſdem eſt occaſionibus, Attalum Pergamenſium Regem, Galatas ex Aſia in Græciam tranſituros domiturum ac repreſſurum eſſe. Huius oraculi verſus extant in Pauſaniæ Phocicis. Tale eſt etiā quod Muſæus vates de Athenienſibus protulit ex Sibyllinis.
καὶ γὰρ ἀθηναίοισιν ἐπέρχεται ἄγριος ὄμβρος,
ἡγεμόνων κακότητι πῶς αἰφασίη δέ τις ἔσται,
ἣ γ' ἄλις ἡμήσουσι πόλιν, τίσουσι γε ποίνην.

Ita euenit poſtea, cum Pericles magis odio Megarenſium, quàm alijs de cauſis moueret bellum Peloponneſiacum initiò, & Alcibiades bellum inferret Siciliæ ſtulta & iuuenili ambitione, & cùm tandem Athenienſes incuria ſuorum ducum vincerentur prælio nauali à Lyſandro ad Ægoſpotamon.

Cæterum præter imperiorum negocia, in effingendis atq; imitandis naturæ operibus, miri ſunt artifices Dæmones. Etſi enim res nouas non creant, nec ſpecies rerum inter ſe commutant, nec quæ periêre, reuocant aut redintegrant: ſpecies tamen rebus creatis ſimiles, & inania εἴδωλα *mira arte conformant, obijciuntq;, aut ſparſim in orbe vagantes creaturas in vnum cogunt locum, vt à ſe conditas confectasq; hominibus perſuadeant. Varia* φάσματα, *& prodigia Meteoris ſimilia, in aëre effingunt. Figuras confligentium exercituum exprimunt. Clangores tubarum, ſtrepitus armorum, ſonitus ferientium ſe mutuò, & ex ictibus collabentium, voces eiulantium aut exultantium*

Dæmonum varia artificia.

tium referunt: Formas animantium, hominum, aut rerum aliarum velut pingunt in aëre, præsertim ex coactarum nubium confluxu, atq; aspersi cœlitus luminis permixtione, ac traiectu. Ipsi se etiam sæpißimè, aliàs animantium speciebus assumtis, aliàs indutis hominum, vel viuentium adhuc, vel mortuorum formis, aliàs alijs sibi figuris inusitatis ac portentosis accommodatis, offerunt atq; ostendunt, & vel terrent homines solo aspectu, vel peregrinãtes ab itinere recto seducunt, vel errantes irridẽt cachinno Satyrico, vel mala paulò pòst secutura denunciant, vel alijs modis vexant, deniq; ludunt mirificè, ascititijs illis speciebus. Cient in aëre sæuas tempestates, inusitatos ventorum flatus, ac turbines, terræmotus, pluuias, imbres: eiaculantur ex nubibus ἐκνεφίας, τυφῶνας, πρηστῆρας, tonitrua, fulmina; incendunt fulgetra & coruscationes, quæ non gignunt ipsi, sed collecta, generataq; à causis naturalibus propellunt, ac prouoluunt eò, quò volunt: Nonnunquam ex diuersis cœli locis in vnum aliquem contrahunt angulum, collisisq; inter se nubibus, fragores edunt terribiles, vt homines perculsos, & velut exanimatos metu, aut fulminum, aut conflagrationis ex igne cœlesti, excrucient. Nunquam enim sine halitibus aër est seu calidis & siccis, quos ἀναθυμιάσεις vocant, seu calidis & humidis, quibus τῶν ἀτμίδων nomen tribuerunt, etiam cùm purißimus apparet: nunquam totus nubibus caret, etsi alicubi clarum conspicitur cœlum.

Nec difficile est potentißimis spiritibus breui momento, quicquid nubium & halituum in toto continetur aëre, ceu impetu quodam, in vnum concitare locum, elisisq; fulminibus & fulgetris accensis tantùm turbare, vt velut crepantis, ac dißilientis Mundi fragore, terra personet, aut tota machina ardere ignibus videatur. Præcipua est enim

enim Dæmonium in aere potentia, in quo circumuolitant & versantur. Hoc eis dominium tribuit Paulus, cùm Diabolum τ ἄρχοντα τ ἐξουσίας τ ἀέρος vocat: & quantum valeat in hoc genere, historiæ omnium temporum declarant. Pluit igne cœlitus, quo oues Iob consumit, procellas impetuosissimas commouet, quibus conuulsam ab imis sedibus domũ diffringit ac disijcit, et liberos opprimit. præcipua potentia in aere.

Cùm, Brẽno duce, Galli Asiã peruagati, ad templum Delphicũ diripiendũ accederent, & incolarum alij hostiũ metu diffugerent, deserta statione, alij propugnaturi sedes suas, & prohibituri direptionem templi, quærerent ex Pythia, quid facto opus esset in tanta trepidatione, tamq; subita hostium irruptione, respondit oraculum, se defensurum templum suum, ἐμοὶ μελήσει ταῦτα καὶ λευκαῖς κόραις. Itaq; dum accedunt Galli, mox terra continuis quassata motibus, ea parte maximè, qua Gallorum exercitus castra habebat, contremiscit adeò, vt & dehisceret alibi, ac subsideret in profundas voragines, plurimos absorbens, alibi in editos egereretur tumulos: tonitrua percrepant frequentissima, fulgetra coruscant continua, maxima multitudo de cœlo tacta, aut flammis vstulata perit: Noctu sæuissima hyems ingruit, nix densa castra operit, lapides ex disiectis ædificijs violentia turbinum in sublime euecti, rursusq; præcipitati deorsum, improuidos conterunt, ingentia fragmina à Parnasso abscissa, deuolutaq; rapidissimo cursu, non singulos binosue, sed plures, pro vt multi in vicinia simul excubabant, obruunt. Potest talia efficere Diabolus, & efficit, vt noceat hominibus quocunq; modo. Notum est, veneficas incantationibus tempestates pluuias ciere posse. Quanta Magi Ægyptij præstant in Exodo? Gallorum clades ad templum Delphicũ.

Sic & aërem Dæmones venenatis halitibus implent,

aut veneno fontes inficiunt, aut pestilentibus & noxijs succis pascua imbuunt, vt vel homines haurientes aërem, simul virus in amplißimos cœli tractus sparsum, absorbeant, vel cum aquis fontium combibant, vel pecora id ex gustu plantarum concipiant, atq; in homines propagent.

Diabolorũ potentia quibusdam metis inclusa.

Sed cùm natura tota, hominis causa fabrefacta sit, ne petulanter ludentes Dæmones suo arbitrio res creatas vel deforment, vel corrumpant, & impediant vtrunq;, cùm considerationem operum diuinorum, tum verum legitimum, & necessarium vsum, non concedit eis Deus ius infinitum in naturam rerum, nec infinitam licentiam vel deprauandi, vel mutilandi ea, quæ ad necessarios vsus comparata sunt, ac destinata, sed certis limitibus inclusos coërcet ac continet, nec vltra has metas ferri sinit.

Magorum AEgyptiorum miracula.

Imitantur Magi Ægyptij miracula quædam Moysi. Vertunt baculos in colubros, tingunt flumina sanguine, ranas ex fluminibus euocatas in totam terram dispergunt, hisq; omnia omnium ædium atria & recessus complent: Ciniphes ex terræ puluere producere, muscis solas Ægyptiorum domos infestare, vlceribus fœdare hominum & pecudum corpora, & reliqua efficere, quæ sequuntur, nequeunt, à soloq; Deo ea proficisci, coguntur fateri.

Dæmonum respõsa cur ambigua.

Ex his liquet, prædicere etiam Dæmones ea sciscitantibus posse, quorum ipsi autores sunt: Et quia ignorant, quousq; toleraturus sit Deus, aut permissurus, quæ intendunt ac struunt, responsa ambiguis plerunq;, aut obscuris, incertisue oraculis illigant.

Ex stellarum verò positu & σχηματισμοῖς, ex prodigijs, quæ proponi diuinitus vident, vt admonitos homines de secuturis calamitatibus flectant reuocentq; ad pœnitentiam, multa argutißimè de communibus & publicis euentibus diuinant. Norunt exactißimè cœlestium corporum

Dæmonum sagacitas.

porum naturas, vires, atque effectiones, & in eum finem condita esse sciunt, vt naturam elementarem, alia alio modo moueant, immutentque, & variè afficiant ac temperent, primis qualitatibus diuersimodè iunctis ac mixtis inter se. Ab his qualitatibus, & miranda vi diuersi luminis, hominum temperamenta mirabiliter affici intelligunt & experiuntur, & quid quæuis stellæ, quouis loco aut constitutione, vel designent, vel gignant atque efficiãt, perspiciunt integerrimè. Hinc de tempestatibus, alijsque mutationibus, contagionibus in aëre, sterilitate, fœcunditate, motibus in Imperijs, bellis, tumultibus, & similibus, non leues coniecturas sumunt.

De singulorum fatis aliter, & ex alijs signis coniectant.

Norunt, vt dixi, cœli stellarumque vires, & in variandis afficiendisque hominum temperamentis efficaciam. Tenera corpuscula ex aluo materna prodeuntia, & circumfusum aërem, cœli viribus imbutum induentia, atque anhelitu, & micantium arteriarum hiatu sorbentia, simul qualitates à stellis profectas haurire, has rursus, & in totum diffundi corpus, & humoribus permisceri, ac spiritibus, & præcipuorum membrorum constitutioni ceu illiniri aut imprimi, tam validè, vt à parentibus in vtero acceptam κρᾶσιν insigniter vel mutent, vel afficiant, adeoque totam corporis compagem formari animarique vi cœlesti, vt causa vniuersali, sciunt. **Fata singulorum hominum quo modo exploret Dæmones.**

A temperamentis verò δυνάμεις omnes, seu motiones ac propensiones ad certa morum, studiorum, actionum, affectuum, appetitionum genera, & alia huiusmodi, cieri, immò & casus cuiusque euentusque fingi, longo vsu, vt naturæ artifices peritißimi, didicerunt.

His astrorum velut præmonstrationibus & indicijs

addunt contemplationem, & obseruationem accuratam notarum omnium, in singulis partibus exterioribus atque interioribus, & toto corpore, quæ ferè temperamentis congruunt, & promunt, atque ostendunt sese vi crasium. Ex vtrisque coniunctis æstimant argutissimè, quæ cuiusque sit natura, ad quæ vitia feratur, aut propendeat, ad quæ studia ducatur, qui redundent humores & vincant, qui sint affectus dominaturi, quæ sit vel consensio futura, vel discrepantia, & ἀταξία *trium præcipuarum virium* τῆς ἡγεμονικῆς, θυμοειδοῦς, ἐπιθυμητικῆς, *quibus regitur & dispensatur corpus humanum: quos morbos, vel naturæ imbecillitas paritura, vel quiuis spontè aliàs alijs occasionibus sit attracturus, quæ pericula impendeant vitæ & fortunis, aliaque his similia.*

Siderum & crasium in corporibus humanis & ciendis actionibus vis maxima.

Quanquam enim siderum positus, crasium, crases præcipuarum actionum vt spontanearum, quæ à libera voluntate proficiscuntur, causæ tantùm sint particulares: Multa enim ad crasium temperationem, commoderationemque concurrunt, quæ aliàs impediunt, iuuant aliàs atque intendunt astrorum effectiones, & voluntas domina cæterarum virium liberè agens monstrato obiecto, reniti atque aduersari insitis corpori inclinationibus, membraque, ne his obsequantur, cogere ac cohibere potest: tamē vtrorumque vim esse maximam in vtramque partem comprobat experientia, præsertim si accedat, aut accurata & seuera assuefactio quæ exerentia sese, & velut pullulantia virtutum semina roboret, aut mollis & delicata, quæ, inclinationes ad vitia foueat ac firmet: neruos virtutum (si qui sunt) liquefaciat & elidat.

Præuisis physicis hominum fatis non quiescunt, nec cessant aut ocientur Diaboli, sed naturas meliores deprauare, atque ad lasciuiam, luxum, aut alia huiusmodi flagiti

infle-

inflectere, retusis aut extirpatis rectioribus inclinationibus in distortis & prauis, δυνάμεις & ὁρμὰς viciosas alere ac confirmare annituntur.

In illis, quorum naturæ ad libidines procliues sunt, obiectis occasionibus, flammas amorum immodicas & furiosas incendunt, æstuantes mox impellunt eò, vt se fœdißimè polluant, nullis cogitatis vel pœnis, vel periculis. Naturæ ad vitia procliues à Diabolis impelluntur.

Natura ἀκρατεῖς extimulant ad quærenda ea, quibus delicatam ingluuiem expleant, & in iisdem, propositis illecebris, commouent inordinatos cibi potusq́ appetitus, ac confirmant helluationum & luxuriæ consuetudinem, vt & quotidie onerati, immò velut obstupefacti immoderato potu pastuq́, nullos veræ pietatis sensus experiantur, nulla seriæ precationis desideria persentiscant, & crapulis continuis ante ætatem semetipsos, velut ense traiectos iugulent.

Natura φιλονείκους & ἐριστικοὺς, contentionibus implicant: πολυπραγμονικοὺς εἰς πέλαγος (vt ille inquit) ἐμβάλλουσι πραγμάτων, quo tandem, velut fluctuum vertigine circumacti, deijciuntur & merguntur.

Amantes sophismatum & cauillationum, labyrinthis opinionum inexplicabilibus intricant, atq́ innectunt, qui vbi expedire sese, atq́ euoluere nequeunt, tandem Diabolo perplexitatem augente & vrgente, vel in Dei horribilem contemptum, vel in desperationem ruunt.

Quibus Tragicos exitus physica signa minitantur, hos incitant, vt cædibus ipsi occasiones præbeant, vel alia moliantur alio modo exitiosa.

Præcipuè verò in naturis, vel prorsus distortis, quales multæ reperiuntur vel quæ indulgent, atq́ obsequuntur naturæ ductui, neq́ annitūtur, vt studio et diligētia, quæ contra naturā deprauata habent à primo ortu, restituant Diaboli occupant naturas distortas.

tuant & corrigant, efficacißimè insita vitia augent: tales totos occupant, & vt mancipia agitant.

Deniq; (quod deplorandum est) maximam partem generis humani, quæ sine Deo vagatur, auxlioq; & gubernatione Spiritus Sancti destituta, nutu suo impulsuq; fertur, regunt, vt euentus trißißimi declarant. Est enim πνεῦμα ὁ ἐνεργῶν ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας. *Minus nocent pijs, eruditis verbo Dei, & Spiritu Sancto donatis, qui auxilio Spiritus, & vitant occasiones atq; illecebras, & repugnant ac resistunt omni conatu & contentione Diaboli instinctui, etsi ne horum quidem quisquam est, qui non quandoq; aculeos sibi à Diabolo sæuißimos infigi experiatur: sed hos fide, & inuocatione Filij Dei, euulsos animis eijciunt, aut repellunt ne adhæreſcant.*

Diabolus efficax in impijs.

Ad hunc modum ex syderum positu natalitia prædicta texunt, ex signis corporum reliquas coniecturas colligunt, de quibus interrogati, responsa dant impiæ & curiosæ multitudini. Ex ijsdem suas etiam, quas hominibus parant, technas extruunt, & moderantur.

Sæpe morbos ipsi infligunt, & ijsdem aut medentur citra pharmacorum opem, aut remedia commoda suppeditant. Quanquam enim destructam naturam nunquam instaurant, labes tamen insignes & affectiones, præsertim si sint earum autores, permissu Dei summouere ac tollere possunt. Exactius enim herbarum discrimina, vires, in medicando vsum, applicandi rationem & modum norunt, certius abditas penitusq; abstrusas ægritudinum causas introspiciunt, quàm hominum quisquam.

Diaboli quibus morbis, & quomodo medeantur.

Si non ex Ethnicorum monumentis, sed maiorum historijs, recentiq; patrum nostrorum memoria exempla repetamus, non paucos ad sola vota Sanctis falsa religione facta, templisue idolorum, aut ex contactu contuitune

oßium,

oßium, quæ de Sanctorum cadaueribus collecta, ac reseruata ferebantur, recuperasse amissam virium integritatem reperiemus, Diabolo restitutione sanitatis stabiliente εἰδωλομονίαν. Immò inde nata peruaserat in animos hominum opinio, auctaq́ue ætate & roborata inueterauerat, vt plus valere, longeq́ue validius obortas corpori ægritudines euellere atque extirpare, sola vota Sanctis delata statuisue, quàm remedia existimarentur.

Sanctorum inuocationes, & cultus vnde nati.

Ea inoleuerat consuetudo, vt si quid aduersi accideret, non diuina desiderarentur auxilia, sed in subsidium Sancti vocarentur, quos talibus præsidere ac dominari malis persuasum erat. Negligebatur Deus, excludebatur Mediator Filius Dei, contemnebatur & pro nihilo habebatur Medicorum opera. Preces, Deo ad præscriptum cœlestium mandatorum deferendæ, dirigebantur ad Sanctos, aut statuas. Vis medicatrix, indita diuinitus remedijs in natura ordinatis, votis tribuebatur. A parturientibus Anna, à febrientibus Anastasius, ab epilepticis Valentinus requirebatur. Dentium dolore vexatis Apollonia in ore erat. Aliqui templis ipsis statuisue, quibus adesse Sanctos opinio falsa obtinuerat, sese despondebant. Tandem voti compotes facti, cùm persoluerent promissa, secutum, vt creuerint in dies singulos magis magisq́ue superstitiones, & locupletata sint templa.

Cum his cœlestibus & physicis causis coniungunt Dæmones πρoγνώσεις ex Ethicis petitas indicijs, solerti ac sagaci coniectura, nimirum ex hominum conditione, institutis, consilijs, studijs, moribus, toto vitæ, actionum publicarum ac priuatarum, ac susceptorum negociorum cursu. Vsitatè dicitur: Sui cuique mores fingunt fortunam: Et quemque suæ sibi fortunæ fabrum esse atque Architectum aiunt.

Diaboli multa ex studijs & consilijs hominum ratiocinantur.

Quantum eſt in vita αὐθαιρέτων καὶ ἐπισπάστων κακῶν, *quæ ſcientes & volentes, aut ambitione, aut* φιλονεικίᾳ, *aut alijs ſtultis cupiditatibus nobis attrahimus, vt Cæcias nubes attrahit, & in quæ quaſi per præceps ruimus? Quantum eſt malorum non præuiſorum, in quæ cùm aut lapſu & errore iudicij, aut incogitantia, aut inſcitia deuoluimur, aut in quæ, cùm irretiti tricis negociorum hæremus, non conſilio & voluntate noſtra ducimur, ſed impellimur ac conijcimur ipſo negociorum raptu & impetu, quem ſuſtinere aut ſiſtere non eſt amplius in poteſtate noſtra? Quantũ illorum, in quæ præſertim ij, quibus onera publicæ gubernationis incumbunt, his ipſis velut vndarum vortice abripiuntur & demerguntur, quæue commouent ijdem* κακὰ κακοῖς ἰᾶσθαι ἐφιέμενοι, *quod eſt valde vſitatum? Deniq; quantum in priuata vita cuiuſq;, quantum in publica eſt, non neceſſariarum contentionum, ſuſpicionum cæcarum, cupiditatum pernicioſarum ac ſtolidarum? Quantum infelicis æmulationis,* κακοζηλίας, *& feruidæ iracundiæ, ac præcipitis impatientiæ? Quantũ irritorum & impoſſibiliũ conatuũ, vt de ſceleribus flagitijs, improbitate, malicia, & petulantia taceã?*

Hæc & cernunt Dæmones, & promouent, vt his occaſionibus ad triſtes ac tragicos caſus miſeros homines adigant, aut perplexitate negociorum & euentuum turbatos atq; irretitos ſubuertant. Quantò ergo magis de exitu, & quorſum, quæ aguntur, eruptura ſint atq; euaſura, coniectari & conſtituere poſſunt, ac pronunciare, quàm homines ipſi: quia conſiderant penitius, intelligunt exactius, obſeruant intentius mométa rerũ, negociorum, & conſiliorum omnium, & omnes omnium nutus, vultusq;, quàm illi ipſi, in quorum manibus rerum tractatio verſatur, vel qui autores ſunt atq; gubernatores conſiliorum.

Sæpe

Sæpe sapientes, & mediocriter exercitati, atq; attenti, ex ipso rerum statu plura diuinant, præmonêtq;, quàm ex argumentis alijs, οὐ μαντεία, ἀλλὰ πράγμασι λέγοντες: Quantò id magis præstare potest astutißimum, & sagacißimum Dæmonum genus?

Ex talibus coniecturis sumta sunt responsa plurima, quale est, quod Crœso redditum est:

Σαυτὸν γινώσκων εὐδαίμων κροῖσε περάσεις.

Et Batto περὶ τῆς εἰς λιβύην ἀποικίας *inter cætera:* οἷα τ' ἀνὴρ ῥέξῃ, ποῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει.

Et Pausaniæ Spartiatæ: στεῖχε δίκης ἄσσον, μάλα τοι κακὸν ἀνδράσιν ὕβρις.

Et Philippo patri Alexandri de morte: ἔστεπται μὲν ὁ ταῦρος, ἔχει τέλος, ἔστιν ὁ θύσων. *Et antea de hostibus pecunia expugnandis.* Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα κρατήσεις.

Sic reprehenduntur oraculo Messenij, quòd necessaria negligentes, non necessaria appetant, moliantur, & moueant: ἔρδοις ὅππη τὸ χρεὼν, ἄτη δ' ἄλλοισι πρὸ ἄλλων.

Sic Neronem Imperatorum vltimum ex Æneæ posteris prædictum fuit: ἔσχατος αἰνεάδων μητροκτόνος ἡγεμονεύσει.

His ita constitutis, vtcunq; intelligitur, quousq; se Dæmonum vis, perspicacia, & potestas, in prædictionibus extendat. Etsi enim maior est calliditas eorum, quàm vllus hominum cogitationibus assequi suis, & metiri poßit, maior in struendis insidijs, & obseruandis nocendi occasionibus vigilantia, quàm prouidere quisquam, aut cauere poßit: tamen certò scimus nec omnipotentes esse, nec infinitam eis licentiam statuendi quiduis suo arbitrio in imbecilles permitti: Sed velut freno vinctos à Deo omnipotente coherceri, ne vltra determinatas metas proueheantur.

Exempla oraculorũ Diabolicorum.

tur, aut ferantur extra metas. Et Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum scimus constitutum esse custodem & defensorem generis humani: Eum ardentibus votis petamus, vt adsit nobis, propugnet & protegat nos, & illustret ac regat corda nostra luce Euangelij sui, vt illis, quas Euangelium monstrat, semitis insistamus & inhæreamus, furiosas verò Diaboli præstigias, & lubrica triuia declinemus atq; euitemus.

Diaboli etiam cùm veras sententias oraculis suis miscent, mentiuntur, & insidias struunt.

Sciunt Dæmones, & in quotidianis certaminibus cum sanctis Angelis experiuntur, consilia, conatusq; ipsorum multis modis impediri, configiq;, & retroagi diuinitus: Ideò cùm de euentibus ambigunt, ancipiti responso veritatem tegunt, vt suprà indicaui. Sed cùm sint ψεῦσαι ἀπ' ἀρχῆς, *& delectentur mendacijs* καὶ ὑποκρίσεσι: *etiam tunc cùm* μετασχηματίζονται εἰς ἀγγέλους φωτὸς, *& veras, Gnomicas, piasq; sententias oraculis miscent, mentiuntur maximè. Aliud enim intendunt & struunt, quàm responsa præ se ferunt, & tetriora mala plerunq; boni specie serunt & inducunt.*

Sic Ironico promisso primos parentes decepto, inuitat & permouet Diabolus, vt gustent fructus vetitos: Nequaquam morte moriemini, si comederitis ex arbore hac, sed similes eritis Dijs, & poteritis discernere inter bonum & malum.

Quandoq; recitat & approbat moralia præcepta, vt in hominibus superstitione imbutis, & in falsam opinionem magnæ religionis adductis, conceptos furores amplificet, & altius infigat, dum consentanea religioni & bonis moribus requirere, contraria improbare, vlcisci, & punire se ostendit.

Pausaniæ Lacedæmonum Duci, post interfectam, quam ciui Byzantio patri eripuerat, virginem, aliquot conti-

continuis noctibus εἴδωλον aßistere visum est, quod inculcauit ei hunc versum sine intermißione repetitum: σῦχε δίκης ἄοσον, τάχα τοὶ κακὸν ἀνδράσιν ὕβρις. Pœna luenda tibi est; adfert iniuria cladem.

Pisistrato Atheniensium tyranno ante interitum dormienti, vir quidam tetra & grandi specie, inter cætera hunc versum velut insusurrauit in aurem, Οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀδικῶν τίσιν οὐκ ἀποτίσει.

Glauco Spartiatæ negaturo Milesio cuidam depositum iureiurando, oraculum Delphicum respondit, ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων.

Grauis, pia, & vera est παραίνεσις de supplicibus à Dodonæo oraculo Atheniensibus reddita, μήθ' ἱκέτας ἀδικεῖν, ἱκέται ἱεροί τε, καὶ ἁγνοί. Sed eò spectabat, vt augeret autoritatem templorum, quæ Idolis dedicata erant, & impios cultus ac religionem sacrorum stabiliret. Confugiebant enim supplices ad aras, hisque manu prehensis se ad pedes eorum, quibus fiebant supplices, proijciebant.

Ut igitur confirmaret in superstitiosis hominibus conceptam de præsentia numinum certorum ad aras illas persuasionem, & erga templa cultusque reuerentiam: tum abripere inde supplices talibus oraculis prohibebat, tum vbi vi templis extrahebantur, vel ab aris auellebantur, miraculis editis, aut publicis pœnis immißis iram aduersus eos, qui templorum Idololatricorum & supplicum religionem spernerent, declarabat.

Diabolus quare supplicibus ad aras confugientibus oraculo parcendum moneat.

Cùm Lacedæmonij supplices, qui in templum Neptuni prope Tænarum sese abdiderant, vi abductos, trucidassent: Sparta terræ motu continuo & graui concussa est.

Pausanias Helicen Achaiæ vrbem maritimam quarto anno Olympiadis centesimæ primæ, Asteo Athenis Prætore, ideò terræ motu disiectam & absorptam refert,

refert, quòd supplices, contra ius & religionem ex templo Neptuni Heliconij exemtos, interfecissent.

Quid venustius & concinnius, aut illo Delphico Epiphonemate, quod Aristoteles recitat, κάλλιστον τὸ δικαιότατον, λῷστον δ' ὑγιαίνειν: aut ea, quæ de talionis pœna extat sententia: οἷα τ' ἀνὴρ ἔρξῃ, τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει: Et huic similis Messenijs ex Delphico specu renunciata: ταῖς αὐταῖς τέχναις τις ἁλώσεται αἷσπερ ἐπῆρξεν. Necessario enim & immutabili ordine, ex immota iusticiæ diuinæ regula, comitantur atrocia scelera atroces pœnæ: cumque cessat Magistratus, neque in autores animaduertit, Deus ipse legem exequitur suam, & sæpe totas gentes perdit, ob vnius impunitam licentiam, sicut dicitur in Hesiodi versu præclarè: Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ: & testantur hoc euersiones Imperiorum & Rerumpublicarum.

Hanc legem Deus sæpe voce sua repetitam, de certis peccatis expreßit perspicuè, sicut de cædibus dicitur: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit: De confusionibus libidinum, Omnis anima, quæ fecerit has abominationes, eradicabitur: De furtis, Væ qui spolias, quia spoliaberis: De periurijs, Non habebit Deus insontem, quicunque vanè vsurpauerit nomen Domini. Hanc stabilit horribilibus pœnis, quæ per genus humanum vagantur, propter scelera & violationem disciplinæ, quam præstari vult etiam ab impijs. Et seruat ferè in executione legis suæ constitutam sua voce normam rigidißimè, vt puniat peccata per ea, per quæ quis deliquit: Sicut de pœnis dicitur: δι' ὧν τις ἁμαρτάνει, δι' αὐτῶν καὶ παιδεύεται. Et de libidinum pœnis celebratur dictū: Peccata seminis puniri in semine.

Atrocia delicta comitantur atroces pœnæ.

Jntellexerunt hunc iusticiæ diuinæ rigorem sapientes omni tempore. Inde natæ sententiæ legum humanarum,

narum, iusticiæ diuinæ conformes: εἴκε πάθοι τά κ' ἔρεξε, δίκη τ' ἰθεῖα γένοιτο. *Intelligunt eundem exactius multò Dæmones. Inde responsum Sybaritis datum, cùm interfecissent citharœdum, qui in templum Iunonis confugerat, mota seditione.*

Βαῖν' ἀπ' ἐμῶν τριπόδων ἔτι τοι φόνος ἀμφὶ χέρεσσι
Πουλὺς ἀποστάζει ἀπὸ λαΐνου οὐδοῦ ἐρύκει:
Οὔ σε θεμιστεύσω, μουσῶν θεράποντα κατέκτας
Ἥρης πρὸς βωμοῖσι, θεῶν τίσιν οὐκ ἀλεείνας.
Τοῖς δὲ κακῶς ῥέξασι δίκης τέλος οὐχὶ χρονιστὸν
Οὐδ' ἀπαραίτητον, οὐδ' εἰ διὸς ἔγγονοι εἶεν,
Ἀλλ' αὐτῶν κεφαλῇσι καὶ ἐν σφετέροισι τέκεσσι
Εἰλεῖται, καὶ πῆμα δόμοις ἐπὶ πήμασι βαίνει.

Ex eadem regula Oraculorum monuit Lacedæmonios, vt cauerent τὸ λευκτρικὸν μήνιμα. *Fore enim, vt ad locum illum aliquando ingenti clide afficerentur. Pauló pòst, insigni prælio victi, amiserunt imperium Græciæ ad Leuctra Bœotiæ à Thebanis, ducibus Pelopida & Epaminonda, non procul à sepulchro filiarum Scedasi, quas duo Spartani iuuenes hospitaliter excepti, patre absente, per vim stupratas crudeliter interfecerant: vbi & pater, cùm frustra vindictam magistratus Spartani aliquoties implorasset, se confoderat. Extat de hac strage oraculum in Pausania Thessalis redditum, quo illa Lacedæmonijs expreßè denunciatur.*

Lacedæmonij admonentur futuræ calamitatis oraculo.

Vt autem Lacedæmonijs cladem, sic contrà Atheniensibus successus, & felicitatem post longas ærumnas, promittit.

Εὐδαίμων πολίεθρον Ἀθηναίης ἀγελείης
Πολλὰ παθὸν, καὶ πολλὰ ἰδὸν, καὶ πολλὰ μογῆσαν,
Αἰετὸς ἐν νεφέλῃσι γενήσεαι ἤματα πάντα.

Respon-

Respondit his euentus. Lacedæmonij enim fracti clade Leuctrica nũquam receperunt vires, nec posterioribus seculis ad hæc nostra tempora vsq; celebris fuit vel locus Spartæ, vel incolarum virtus: & haud scio, an nomen loci retinuerit. Athenæ restitutæ floruerunt vsq; ad postremi Mahometis imperium, sub quo tandem euersæ & penè deletæ sunt.

Quale verò de tribus personis diuinitatis oraculum est, quod Thulidi Ægyptiorum regi à Serapide renunciatum perhibetur.

Oraculum de tribus personis diuinitatis.

Πρῶτα θεὸς, μετέπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτῷ,
Σύμφυτα δ' εἰν ἑνὶ πάντα τάδ' ἐστὶ καὶ εἰς ἓν ἰόντα
Οὗ κράτος αἰώνιον, σὺ δ' ὠκέσι ποσὶ βάδιζε
Θνητὲ ἀΐδηλον διάγων βιότοιο τελευτήν.

Et illa ad precandum & Deum inuocatione colendum exhortatio qualis? ὦ θνητοὶ λίσσεσθε θεὸν, καὶ λώϊον ἔσται.

Extat, & Delphicarum Peliadum de æternitate Dei ᾆσμα ζεὺς ἦν, ζεὺς ἔσεται.

Cum hoc congruunt Orphei versus:

ζεὺς κεφαλὴ, ζεὺς μέσσα· διὸς δ' ἐκ πάντα τέτυκται.
ζεὺς βασιλεὺς ζεὺς ἀρχὴ πάντων, ἠδὲ τελευτή.

Oraculum de animæ immortalitate.

De animæ immortalitate celebratur Apollinis Milesij oraculum:

Ψυχὴ μὲν μέχρις οὗ δεσμοῖς πρὸς σῶμα κρατεῖται,
Φθαρτὰ νοοῦσα πάθη θνηταῖς ἀλγηδόσιν εἴκει:
Ηνίκα δ' ἀνάλυσιν βροτέην μετὰ σῶμα μαρανθὲν
Ὠκίστην εὕρηται, ἐς αἰθέρα πᾶσα φορεῖται
Αἰὲν ἀγήραος οὖσα μένει δ' ἐς πάμπαν ἀτειρής,
Πρωτόγονος γὰρ τοῦτο θεοῦ διέταξε πρόνοια.

Dæmones

Sed hæc pertinuerunt eò omnia, vt insitam penitusq; infixam, καὶ ἐγκαταγεγηρακυῖαν *animis Ethnicorum de*

fictitijs

ficticijs numinibus, deq; Idololatricis cultibus, & supersti-tione opinionē aleret Diabolus, ac confirmaret, qua miri-ficè capi, affici, ac duci experitur omnes homines, quòd na-tura omnes esse Deum, & hunc velle religionibus ac vir-tute coli, & vltorem esse, ac vindicem scelerum statuunt: etsi quis sit, & qualis, & qua obedientia coli postulet, sine verbo Dei non perspiciunt.

cur vera & pia nonnunquam proferant.

De animæ verò immortalitate conceptas opiniones non extingui inter Ethnicos, plurimum intererat ipsius propter ea quæ mortuorum specie reddebat, responsa.

Sic Sybaritis promittit εὐδαιμονίαν *tantisper, donec Deos colant: cladem minitatur & interitum ab externis bellis & seditionibus, vbi diuinos honores hominibus præ-stare cœperint.*

Εὐδαίμων συβαρῖτα πανευδαίμων σὺ μὲν αἰεὶ
Ἐν θαλίησι θεῶν τιμῶν γένος αἰὲν ἐόντων:
Εὖτ' ἂν δὴ πρότερον θνητὸν θεοῦ ἄνδρα σεβήσῃς,
Τηνίκα σοὶ πόλεμος καὶ ἐμφύλιος στάσις ἥξει.

Videtur acerbè illusisse Filio Dei, nasciturо de vir-gine Maria, & hoc conatus esse, vt præoccupatos homi-num animos opinione de non colendis hominibus, abduce-ret etiam ab agnitione, fiducia, & cultu Filij Dei, quem in carne nostra venturum, & genus humanum liberatu-rum norat.

Extant similia innumera, quibus omnibus ferè ali-quid perplexitatis, obscuritatis, insidiarū, veneni, impie-tatis subest, etiāsi specie optima videtur, & pietati cōgrua.

Audiuimus & Pythonissam quandam, à Lazaro Bo-namico Patauino professore, viro præstantißimo, inter-rogatā, quem Vergilianorum versuum censeret optimum, respondisse:

Discite iusticiam moniti, & non temnere Diuos.

Ad hunc modum ludit sæpe Diabolus veritatis declaratione & confeßione, tantùm eo fine, vt alliciat ad se imperitos, & talibus vel parænesibus, quæ continent præcepta necessaria in vita, vel præmonitionibus secuturarum pœnarum, sibi arctius obstringat ac deuinciat.

Dæmones interdum coacti vera dicunt.

Quandoq; verò & conscientiæ terror, & metus iudicij diuini æternarúmq; pœnarum, confeßionem veritatis, Dæmonibus inuitis, exprimit.

Occurrit Christo obsessus à tota Dæmonum legione, qui procul venientem agnoscunt, & confitentur missum à Deo, vt opituletur generi humano contra Diabolum, & conculcet caput Serpentis. Ideò metuentes pœnas decretas ipsis, clamant: Cur venisti cruciare nos ante tempus? In actis Pythonissa de Paulo & Barnaba clamitat, Serui hi sunt altißimi, qui annunciant vobis viam salutis.

Hæc confitebatur, non vt exhortaretur, aut commoueret populum ad audiendam atq; amplectendam doctrinam, quam illi afferebant, sed exhorrescens ac reformidans, cùm vim atq; efficaciam ministerij Euangelici, tum sui condemnationem, & expulsionem ex obsessa, quam si sedem retinuisset, aut turbasset statim ministerium Apostolorum, seditione, aut inchoatum pòst oppreßisset nouis furoribus sparsis per Pythonissam, quæ erat in existimatione apud stultam plebem.

Diabolicæ Ironiæ.

Quandoq; & Ironijs veritatem vel extenuant, vel obscurant, quales esse videntur in illo de Chaldæis & Hebræis oraculo.

Μοῦνοι χαλδαῖοι σοφίην λάχον, ἠδ' ἄρ' ἑβραῖοι
Αὐτογένητον ἄνακτα σεβαζόμενοι θεὸν ἁγνῶς.

Prius promulgatum videtur à Diabolo, vt vel rideat & abijciat sapientiã Chaldaicã, vel, cùm superstitionibus referta esset, vt ad eam auidius discendam inuitaret atq;

atq; extimularet homines, quò cum ea immanes & tetras opiniones haurirent, & propagarent. Altero ridet per quandam antiphrasin cultus, & ceremonias Iudaicas, quas omnibus gentibus vicinis sciebat esse exosas.

Sed vtut sese res habeat, plerunq; siue præno-rint futura, siue diuinent tantùm, ambigua incertaq; obtrudunt responsa, & sub fucato prætextu veritatis inferunt sæuiora mala, quibus insidiantur, vel corporibus, vel conscientijs, vt has in æternam mortem conijciant, illa immatura & tragica clade perimant.

Annumeratur Diabolicis diuinationibus & illud genus, quod vel ex signis, quæ signa non sunt, sed ex superstitione nata, autore Diabolo, & in signa ab Ethnicis recepta sunt, vt ex auium volatu, ex quadrupedibus, igne, extis, diris, offensione pedum, abruptione corrigiæ, sternutamentis, tinnitu aurium, euentus secuturos fingit: vel vera & Physica signa, condita ad natiuas rerum vires, effectiones, conditiones, ac constitutiones, velut pingendas oculis, detorquet ad superstitionem, & interpretatur de alijs rebus alienißimis à natura. Ortas has diuinationes à Diabolo, vel illud argumento est, quòd non rarò accepta à talibus signis vaticinia euentu rata fecit: qua re non mediocrem eis fidem, & autoritatem comparauit apud Ethnicos, vt de singulis posterius dicemus. Hic satis sit monuisse, quòd ad Diabolica prædicta pertinent omnia huius generis vaticinia. Diuinatio superstitiosa inter Diabolicas refertur.

Restat vltimum genus diuinationum, quod μαντικὴν κοινὴν ἢ δημώδη vocari diximus, nos populare, vel plebeium nominabimus: quia imperitis & vulgò in vsu est, qui non inquisitis solicitè causis euentuum in natura, nec considerato signorum cum rebus significatis consensu, ex ijs solùm, quæ vt plurimùm eodem modo euenire, ijsdem Diuinatio popularis.

integreßis signis, animaduerterunt ac notarunt, artem effecerunt, & regulas Canonicas constituerunt, ex quibus de multiplicibus euentibus, de tempestatum cœliq; conuersionibus, ac commutationibus, de frugum & fructuum prouentu, de vbertate, vel caritate annonæ, de aëris salubritate, vel infectionibus, de externorum hostium incursionibus, sæpe satis feliciter diuinant. Eius generis sunt his versibus comprehensa prædicta.

Exempla popularis prædictionum.

Clara dies Pauli, bona tempora denotat anni.
Si fuerint venti, designant prælia genti.
Si fuerint nebulæ, pereunt animalia quæq;.
Si nix, si pluuiæ, designant tempora cara.

Ita ex aëris constitutione, quæ incidit in diem Medardi, vel circiter, de tota meßis tempestate: Ex ea, quæ Vrbani die contingit, de vindemia coniecturas faciunt: quæ etsi non exactè semper cum euentu congruunt, rarò tamen prorsus aberrant.

Friderici III. Electoris Saxoniæ obseruatio.

Fridericum III. Saxoniæ Electorem, de numero hybernarum niuium, accepimus coniectari solitum ex dierum numero, qui à prima niue ad proximum superessent nouilunium, idq; ex vetustis, & sæpe comprobatis attentorum venatorum annotationibus.

Vsitatum est colonis prædicere tot tempestates pluuias æstate orituras, quot dierum in Martio nebulosa fuerit constitutio, totq; Pascha consecuturas pruinas, & Augusto mense effumaturas nebulas, quot noctibus Martius irrorarit.

Regula est, si in globulis gallarum reperiantur vermiculi, quòd vbertatem frugum promittant: si muscæ, quòd portendant bella: si aranei, quòd pestem minitentur.

Causæ obscuræ non sunt. Vermiculi, ex putrefactione nati

nati, argumentum sunt, & indicium constitutionis cœli calidæ & humidæ, quæ fœcundat terram, & rebus nascentibus suppeditat vigorem. Muscæ vrentem siccitatem cœli arguunt, qua inflammantur corpora, & velut vstulata implentur feruidis & acribus humoribus. Aranei ex venenata, contagiosa, atque impura putredine nascuntur, quæ cùm corripit & inficit corpora humana, in pestilentes exardescit febres: hæ, putredine augescente, erumpunt in bubones pestilentes & anthraces.

Et obseruauit omnis ætas quosdam ceu decretorios dies, indices præcipuarum anni tempestatum, & fœcunditatis, aut sterilitatis, non temerè aut fortuitò, nec superstitiosè, sed quòd congruere significata deprehensum esset, etsi causas non intellexit, quas constat cœlo deriuari plerasque: Huius generis multa à Plinio annotata sunt, & alijs.

Obseruationes seu diuinationes populares vnde natæ.

Cæterum quicquid huius generis diuinationum superstitione vacat, & sancitur experientia, id ex consentientibus inter se plurimorum annorum euentibus, quos causæ Physicæ pepererunt, natum est. Neque enim statis temporibus recurrerent, neque vno modo, vt maximè antecedentibus signis responderent, nisi à certis causis & ordinatis gignerentur & gubernarentur: Quæ quanquam non in cõspectu sunt omnibus nec cùm peruestigatæ sunt, à quouis intelliguntur, neque effectus similes quouis anno procreant: tamen à siderum virtute pendent, atque efficacia, consensuque inter se eorundem miro ac penè diuino.

Præcipua vis est luminarium Solis & Lunæ, quæ tempestatum mutationes cient & efficiunt: cæteri variant & moderantur, aliàs aliter, pro diuersa ad Luminaria configuratione. Altera est stellarum orientium & occidentium. Quæ est Lunæ in eo congressu cum Sole, qui

antecedit proximè dies δηλωτικὸς ἢ ἐπιδείξεως τῶν ἐπισημασιῶν, erga cæteros Planetas habitudo, atq; affectio: talem aut similem in illud ferè redire tempus consueuisse, quo se significati euentus proferunt, docent considerati Planetarum situs.

Anno hoc quinquagesimò, diem Vrbani proximè Solis Lunæq; coitus præcedit, quo tempore, & Marti copulatur Venus in Tauro, signo pluuioso: & Luna, mox à Sole digressa, Cancrum occupat, quem eodem tempore ingreditur Mercurius, simulq; cum Sole turbulentæ Orionis stellæ nascuntur. Humidior ergo erit cœli aliquot diebus constitutio. Sub vindemiæ tempus, Mars Cancrum peruagatur, Lunaq; ibidem ante σύνοδον ei coniungitur, vix superatis Hyadum Pleiadumq; sideribus turbidis. Eodem modo igitur nimia aquarum ex pluuijs copia, & aliena humiditate vuas imbuet, ac complebit, & vini maturationem aut tardabit, aut impediet.

Neq; de vno die prædictiones tales intelligendæ sunt, sed aliquot dierum continuum complectuntur spacium, qui anteeunt, & consequuntur in hoc ordine præcipuos. Longum esset pertexere omnium causas, quas ij, qui cœli tractus inspiciunt atq; obseruant, norunt: Suntq; eò diligentius inquirendæ, quòd de consensu motuum cœlestium, & effectionum admonent, cui non obscurum prouidentiæ argumentum inest.

Diuinationes populares quandoq; fallere mirum non est.

Neq; ideò aut nullæ sunt, aut ratione carent, quòd quandoq; fallunt: id enim mirum non est, cùm & materia elementaris incertis admodum, & vagis, atq; instabilibus agitetur motibus: & aliæ causæ accedunt interdum, quæ actionibus priorum, vel miscent sese, vel aduersantur. Satis est, si ὡς ἐπίπαν ad prænotata indicia, καὶ ἐν πλάτει sese τὰ ἑπόμενα accommodent.

Reliqua

Reliqua huius generis, non ex ipsa natura orta, sed fortuitis, vel superstitiosis accepta notationibus, excludantur hoc numero, & inter Diabolica referantur: qualia sunt auguria de duodecim anni mensium temperie, quæ ex statu duodecim noctium diem natalem Christi consequentium, desumuntur, & similia. Nullas enim in natura causas habent, nec cum euentibus consentiunt.

QVAE SIT CERTITVDO PRAEdictionum in quolibet genere: Quantum quibusq; tribuendum sit: Quæ omnino impiæ sint, ac reijciendæ.

HActenus quatuor præcipua genera prædictionum enumeraui, ad quæ particulares differentias reducam ordine. Priusquam autem accedam ad commemorationẽ singularum specierum, quid de his primis generibus sentiendum, & quid cuiq; tribuendum sit, constituam: quod difficile non est, his duobus immotis & immutabilibus principijs positis.

Κριτήρια duo de oraculis diuinis & naturalibus obseruanda.

Primò, vera, firma, & certa esse suo quælibet loco, ordine, lege, & conditione omnia prædicta, vel diuina voce tradita, vel diuinitus in natura condita atq; ordinata, id est, quæ causas habent Physicas, seu euidentes & conspicuas, seu obscuras, vel ignotas.

Secundò, Deum esse liberrimum agens, & naturæ opificem ac Dominum, non astrictum secundis causis, ea lege, vt non poßit aliter agere, quàm cogatur agere à cõnexu, & serie secundarum causarum: Sed velle, & posse Deũ liberrimè mutare, aut moderari, cùm præmonstrata & instructa à naturalibus causis, tũ ipsius voce promulgata, aliàs alijs de causis, vel secundum immotã iusticiæ suæ

regulam procedendo, vel ex immensa misericordia leniendo, ac mitigando iusticiæ rigorem. Ex his κριτηρίοις æstimabimus vaticiniorum singulorum certitudinem, quousq; progrediatur.

Diabolica vaticinia damnãtur.

Primùm igitur damno in vniuersum Diabolica vaticinia omnia, siue ab ipso prolata Diabolo quouis modo, siue à superstitiosis sint conficta hominibus. Damno & eos, qui talibus vaticinijs vel vtuntur, vel fidem adhibent, & sequor regulam: Non habebis Deos alienos coram me.

Oracula diuina differunt inter se, non certitudine sed determinationis modo.

Secundò oracula cœlestia, etsi absq; omni dubio certißima sunt, & verißima: Deus enim, qui solus & verax est, & seruans suarum promißionum, certò efficit & præstat, quæ prædicit, aut promittit: tamen dißimilia sunt, & differunt non certitudine, aut veritate, quæ omnibus vna est & eadem, (Omnia enim diuinitus prodita vaticinia, immutabilia sunt, & necessariò eueniunt, verùm ea necessitatis lege, quam Deus ipse constituit) Sed modo determinationis differunt, rebusq;, quas vel promittunt, vel prænunciant.

Aliter longè determinat Deus mala culpæ, seu peccata & scelera in genere humano, quæ simpliciter nec vult, nec approbat, neq; efficit, aut ordinat, neq; adiuuat, impulsis voluntatibus ad peccandum: sed abominatur & odit sine simulatione ardentißimè, & punit seuerißimè, etsi permittit ea, ac tolerat, & metas constituit, quousq; indulsurus his sit. Necesse est enim, hanc sententiam vtraq; manu, immò toto verius pectore comprehensam tenere firmißimè, Deum non esse autorem malorum culpæ, nec velle, nec probare vlla generis humani peccata: Sicut scriptum est: Deus non volens iniquitatem tu es. Item Johan. 8. de Diabolo dicitur: quando mendacium loquitur,

Deus non est autor peccati.

tur, ex proprijs loquitur. Et 1. Ioh. 3. Qui peccat, ex Diabolo est, quia ab initio Diabolus peccat. Id & saniores Ethnici omnibus temporibus, iudicio conscientiarum victi, agnouerunt & statuerunt. Plato grauißimè inquit, Κακῶν δὲ αἴτιον φάναι θεόν τινι γίγνεσθαι, ἀγαθὸν ὄντα, διαμαχητέον παντὶ τρόπῳ, μήτε τινὰ ταῦτα λέγειν ἐν τῇ αὑτοῦ πόλει, ἢ μέλλει εὐνομήσεσθαι, μήτε τινὰ ἀκούειν, μήτε νεώτερον, μήτε πρεσβύτερον, μήτ' ἐν μέτρῳ, μήτ' ἄνευ μέτρου μυθολογοῦντα, ὡς οὔθ' ὅσια ἂν λεγόμενα ἢ λέγοιτο, οὔτε ξυμφορα ἡμῖν οὔτε ξύμφωνα αὐτὰ αὑτοῖς.

Aliter verò de malis pœnæ constituit: quæ ordinat ipse de æterna iusticiæ suæ regula.

Aliter bona determinat, quæ non vult tantùm, & approbat, sed efficit ipse, & certo consilio hominum generi confert ac dispartitur, aliàs immediatè: multi enim leguntur in historijs mirandi euentus, quos ad diuinam prouidentiam referri necesse est, cùm non eo prouenerint ordine, vt causæ secundæ, quæ gubernarint præcipuè euentum monstrari poßint: Vt cùm seruatur Moyses abiectus in aquam, Cyrus expositus, Petrus eductus ex carcere, Populus Israëliticus in alueo maris rubri: aliàs mediatè, vel sanctorum Angelorum ministerio, vel excitatis in genere humano præstantibus viris, ad res magnas gerendas, ad constituendas politias, defendendam Ecclesiam, tuendos insontes, vindicanda scelera, quorum & regit ac fortunat consilia, atque industriam: vel secundarum causarum actionibus coniunctis ac directis ad salutares effectus, & vitæ necessarios. Etenim & hoc certißimè nobis persuasum esse oportet, non tantùm bonorum honestorum, sed & vtilium autorem Deum esse. à Deo proficisci salutaria & moderata consilia felicem & tranquillam gubernationem, pacem, vbertatem rerum fruendarum:

neq; conatus vllos, aut consilia publica, vel priuata salutaria esse, aut procedere, sortiriq; exitus optatos, nisi fortunentur, iuuentur, promoueantur, & ad præfixos fines deducantur diuinitus: Sicut Christus inquit: Sine me nihil potestis facere: Item: Non potest sibi homo sumere quicquam, nisi datum sit ei desuper. Etiam hoc Ethnicos sapientiores coêgit fateri res ipsa. Sæpe repetit hanc sententiam Pindarus: γλυκὺ δ' ἀνθρώπων τέλος ἀρχά τε δαίμονος ὄρνυντος αὔξεται.

In Olympijs: ἐκ θεοῦ δ' ἀνὴρ σοφαῖς ἀνθεῖ ἐς ἀεὶ πραπίδεσσιν. Ibidem, πολλοὶ δ' ὁδοὶ σὺν θεοῦ εὐπραγίας. Item, ἔα πόλεμον, ἔα μάχαν χωρὶς θεοῦ.

Rursus aliter determinat, quæ ipse gubernat, aliter ea, quæ à libera hominum voluntate, καὶ ἐκ προαιρέσεως, vel à causis Physicis ordinatis cœlestibus, vel materialibus, id est, ἀπ' ἀνάγκης ἢ φύσεως oriuntur, ac dependent.

Hæc discrimina considerare necessarium est, quia lucem adferunt, & his disputationibus, & multis partibus doctrinæ cœlestis. προαιρετικὰ hominum præuidet, præuisa determinat circundatis metis: Neq; hæc, vel præuisio, ac præsentia, vel determinatio, aut vim adfert voluntati, aut necessitatem euentui.

Oraculorũ diuinorum discrimina.

Quanquam autem oracula cœlestia, quæ ferè à diuinitate, propter præuisas & antecessuras causas, decernuntur, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ καθ' ὑπόθεσιν, id est, necessitate consequentiæ necessaria sunt: tamen gradus constitui oportet, & discrimina. Vaticinia de Christo venturo, morituro, & resurrecturo pro genere humano, de restitutione generis humani: de receptione propter Filium, de remißione peccatorum de donatione Spiritus sancti, de aduentu Domini, de resuscitatione mortuorum ad iudicium

cium, de viuificatione, & æterna lætitia beatorum in vita futura, de pœnis impiorum, & similia, quæ Deus, etsi propter certas causas προηγουμένας decreuit, tamen ipse efficit, ac gubernat: Hæc ergo certißima sunt, & prorsus necessaria immutabili lege neceßitatis, qua promulgata sunt, vt omnis qui credit in Filium, non pereat, sed habeat vitam æternam, omnis, qui non credit in Filium, condemnetur. Necesse est enim, vnumquemq; volentem fieri participem æternorum bonorum, iusticiæ, & vitæ æternæ, gratuitæ remißionis peccatorum, donorum Spiritus sancti, veræ reconciliationis cum Deo, firmißima fide statuere, verißimè omnia illa, & pertinere ad se, & sibi exhiberi, ac communicari gratis, ex immensa misericordia, propter Iesum Christum, æternum Filium æterni Patris, μεσίτην & ἱκέτην nostrum apud Patrem, qui, cùm oporteret vnum in genere humano exoluere λύτρον, pro reliquis æternæ iræ Dei reis, & satisfacere iusticiæ Dei: nemo autem id præstare posset, nisi simul & Deus esset, misertus nostri, de arcano consilio diuinitatis, natura humana sibi circumdata indissolubili fœdere, genus humanum sibi adiunxit, ac copulauit, idq; Deo Patri reconciliauit, obedientia, quam Deus Pater requirebat, integrè præstita, & pœnis, quæ nobis sustinendæ & perferendæ erant, in se deriuatis.

Vaticinia de rebus spiritualibus.

Secundò, certißima sunt & vaticinia de Imperiorum serie, administratione, distractione, ruinis, succeßibus in gubernatione, qualia sunt Danielis vaticinia, Esaiæ, Ieremiæ, & Ezechielis quædam. Habet enim Deus comprehensam mente velut ideam omnium Imperiorum, & rerum in Imperijs gerendarū: Quæ quocunq; tempore euentura sint, quo ordine, quibus autoribus, quo successu, quo exitu, multò antè prospicit, præuisa ita distribuit ac deter-

Vaticinia de Imperijs.

determinat, vt virtutem afficiat præmijs, scelera puniat. Vult enim genus humanum, multiplicibus colligatum fœderibus, præcipuè verò politijs, velut carceribus septum, & conclusum, viuere coniunctim, collatisq́ & coniunctis operis, cùm doctrinam de Deo, aliasq́ vitæ necessarias artes explicare, illustrare, ac propagare, tum hāc societatem fouere ac tueri: Vult imperia Ecclesiarum, & omniū honestarum artium domicilia & propugnacula, ac veræ disciplinæ neruos esse, exequi iusticiam, ornare præmijs virtutem, patrocinari insontibus, custodire ac defendere pacem, cohercere ac compescere iniustè & tyrannicè grassantes, punire libidines. Idcirco & indidit hunc sensum omnibus non prorsus feris, vt ament, expetant, quærant, & amplectantur veram animorum in politica vitæ consuetudine coniunctionem, & ipse tanquam in statione consistens, custodit Imperia tanta seueritate, vt eos qui moliuntur dißipationes, aut turbant rectè constitutos cœtus occultè, vel palàm, mirabiliter præter omnium spem & opinionem vel detectis insidijs, iudicibus vinciendos tradat, vel, si laqueos iudiciorum declinent & euadant, horribiliter cœlitus vlciscatur. Quando verò rebus secundis, & ad voluntatem fluentibus, opibusq́, & potentia animi elati exultant, luxuriant, & ferociunt: Quando crescunt impune εἰδωλομανίαι, tyrannides, libidines, & alia scelera publice & priuatim: Deus excitat, armat, & roborat alios, qui & ipsos tollunt principes, & florentißima regna vastant, ac delent: Deus est enim, qui transfert & constituit Imperia Mundi.

Etsi verò immutabiliter scelera odit Deus: tamen tolerat, & quousq́ toleraturus sit, definit, & quando, mutatis Imperijs, ea vindicaturus sit, decernit. Hæc decretio, etiamsi sit patefacta, non tamen euentum necessariò

attrahit, vt frustra speretur consecuturum aliud, quàm quod promulgatum est. Fit enim propter causas, positas in potestate libera voluntatis hominum, quæ cùm sit domina actionum liberrima, aliter agere, quàm prædictum est, potest. Nec præuisio adfert voluntati necessitatem, vi cogentem eam ad præuisas diuinitus actiones. Idcirco vaticinia περὶ τῆς τῶν μοναρχιῶν ἢ αὐξήσεως, ἤγε ἀκμῆς, ἤτοι παρακμῆς, de ruinis, & interitu, sola necessitate consequentiæ, seu καθ' ὑπόθεσιν, necessaria sunt.

Tertiò, similis est ratio vaticiniorum, monentium de pseudoprophetis, exorituris in Ecclesia, & antecessuris nouissimum diem de scandalis grassaturis in Ecclesia, de corruptione sanæ doctrinæ, de blasphemijs in Filium Dei, & singularia illa, de pertinacia præfracti Pharaonis, perseuerantis in contemtu minarum cœlestium, & consilio delendi populi Israëlitici, de Iuda prodituro Christum. Quanquam enim euentura talia in Ecclesia prospicit Deus, metisq́ præfixis velut sistit atq; inhibet, & quando, quibus modis vlturus ea sit, sancit: non tamen efficit. „ Nec præuisio diuina, determinatio, & præsignificatio „ vrgent, vt necessariò fiant. Quia inuasura in Ecclesiam præcognoscit, ideò determinat. Nobis ea aperit & nunciat, vt & doceat, & præmuniat, ne terreamur deformitate scandalorum, vel offendamur, vel seducti religiosa specie Pseudoprophetarum, furoribus eorum contaminemur, aut capiamur.

Vaticinia diuina de pœnis cum conditione pœnitẽtiæ intelligantur.

Quartò, vaticinia, quibus pœnæ & calamitates propter peccata denunciantur, habent annexam conditionem pœnitentiæ. Etsi enim verè Deus ac horribiliter irascitur peccatis, eaq́; atrocissimè vlciscitur: tamen victus deprecatione, & obedientia æterni Filij sui, iusticiæ misericordiam mirabili temperamento miscuit, ita vt promi-

serit.

serit, se mitigaturum pœnas, & alleuaturum ærumnas pœnitentibus, hoc est, ijs qui agnoscunt sese, & vero terrore ad cogitationem & conspectum peccatorum suorum, & iræ diuinæ expauescunt, rursusq; erecti fide accedunt ad Deum, huius intercessoris Filij Dei, regnantis ad dextrã Patris, fiducia, & petunt condonationem peccatorum, atq; auxiliũ Spiritus sancti, studẽtq; edere fructus vitæ melioris. Talibus se leniturum pœnas & ærumnas iurans asseuerat: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed vt cõuertatur & viuat. Et repetita est creberrimè hæc conditio veræ & non simulatæ pœnitentiæ, includenda cœlestibus minis passim in tota sacra doctrina.

Promissionibus bonorum corporalium annexa conditio crucis & castigationis.

Quintò, vaticinijs, quæ continent promissiones corporalium bonorum, adiuncta est conditio crucis, afflictionum, & ærumnarum. Sed hanc sola intelligit Ecclesia, quæ ex verbo per Filium patefacto scit, velle Deum, vt totum genus humanum sit subiectum cruci, propter peccatum, Ecclesia verò præ cæteris gentibus affligatur, & exerceatur durius: Et quas habeat huius consilij causas clementissimus Pater, ex doctrina Filij Dei discit: Nec Deum grauioribus oneraturum periculis hunc miserum, & cæteris gentibus omnibus inuisum cœtum, quam suffere poterit, ac perpeti, certò credit ac statuit. Idcirco cùm sæuissimis iactatur & concutitur procellis, laceratur, premitur, expilatur, eijcitur in exilium, igne ferroq; desolatur à tyrannis, necatur fame, nunquam tamen deleri totam sinit Deus: sed ex dissipatis cœtibus, velut naufragio fractas tabulas, colligit & componit, instaurat eam rursus, seruat, ac protegit, vt sint qui celebrent ipsum etiam in hac vita.

Hæc ferè sunt præcipua vaticiniorum cœlestium discrimina

scrimina, quibus ita distinctis, certitudo singulorum fit illustrior.

Bonorum seu æternorum, seu corporalium Deus ipse autor est, atque effector. Ipse ea impertit & largitur hominum generi, eo discrimine, vt æterna bona sine omni conditione offerat, ac donet accipientibus fide, corporalia temperet ac misceat cruce & afflictionibus.

Mala pœnæ, id est, calamitates omnis generis identidem destinat atque infligit ipse: Aliàs sine secundis causis per angelos sanctos, aut permittens Diabolis, vt sæuiant: Certum est enim, magnam partem tristißimorum euentuum oriri præcipuè à Diabolo, qui furores in impijs confirmat: Aliàs per secundas causas, easque aut naturales, ac destinatas, inhibitis mutatisue naturalibus earũ actionibus, vt cùm cœli virtutibus clausis, terra sterilescit: aut voluntarias, impellendo bonos viros, seu in Magistratu constitutos, seu priuatos, ad punienda scelera publicá & priuata, permittendo malis, vt grassentur.

Mala culpæ, nec vult, nec efficit, etsi præuidet, & permittit, vt talia, vel Diaboli excitent, vel homines, aut sua malicia, aut à Diabolo incitati perpetrent.

Prædictionum Physicarum, quas ex signis, & causis naturalibus sensui obuijs, homines ratiocinando colligunt, longè dißimilis est ratio, & certitudo longè infirmior, multis de causis, quas coniungi omnes, simulque examinari & pensitari accuratè necesse est, si de certitudine harum coniectationum, seu præsagiorum pronunciare quid volumus. Prædictionum Physicarum certitudo instabilis.

Siue enim causarum, seu necessariò, seu naturaliter agentium, effectus, signorúmue monita in quocunque genere, quibus declarantur, ac præsentiuntur consequentia, & futura, siue euentus, qui liberis humanæ voluntatis

motibus

Causarum varia discrimina.

motibus atque actionibus accidunt, inuestigentur: expendi necesse est causarum naturam vim, & efficaciam: Vtrum propinquæ sint causæ, vel remotæ, καὶ τῶν αἰτίων αἴτια: Vtrum καθ' αὑτὰ αἴτια sint, aut κατὰ συμβεβηκὸς, id est, veræ per se, ac propriæ causæ, an accidentariæ: Et si sint καθ' αὑτὰ αἴτια an sint κύρια αἴτια, an συναίτια, an σύνεργα: An sese habeant ὡς τὰ μέρη, an verò ὡς τὰ ὅλα καὶ σύνθεσις: An κατ' ἀνάγκην agant, aut κατὰ φύσιν, aut κατὰ προαίρεσιν: An χωριστὰ sint, vel ἀχώριστα: An sint κατ' ἐνέργειαν αἴτια, vel κατὰ δύναμιν: Vtrum interuenire aliæ causæ poßint, quæ vel hebetent, atque obtundant, aut etiam prorsus reprimant cæterarum ἐνεργείας & vires, vel obstent, ac prohibeant, quò minus suo & vsitato tenore procedant ad effectus petiti completionem: Quę sit conditio materiæ effectionibus causarum subiectæ: quæ huius ad causas ποιητικὰς ἀναλογία & habitudo: Vtrum ad eum effectum, cuius inquisitio instituitur, oporteat concurrere plurium causarum συμπλοκήν.

Physicarũ prædictionum certitudinem labefactat cõtingentia.

Præter hæc & aliud est, quod difficultatem coniectandi auget, & præuisorum, ac præscitorum Physicorum certitudinem infirmat ac labefactat. Pleraque enim in tota rerum natura fiunt, & eueniunt non ἀναγκαίως & necessariò, sed ἐνδεχομένως: Cuius rei causa est, liberrima Dei Architecti & operum naturæ gubernatoris voluntas, atque omnipotentia.

Etsi enim indidit singulis suos agendi modos, quos naturis non eripit: tamen nec à Physicis causis edi consuetæ, & exertæ iam, atque in accommodatam & adhibitam materiam directæ, defixæque actiones, quæ sunt ἀπροαίρετοι κινήσεις naturarum, idem eodem modo semper efficiunt: neque προαιρετικὰ hominum, vt instituta, inchoataque sunt, ac deliberata & distributa, ita necessariò procedunt

dunt, aut in eum exerunt finem, in quem sunt directa & conclusa.

Inde Aristotelicæ natæ περὶ τύχης καὶ αὐτομάτου disputationes.

Liberrimè enim prima causa, & vim secundis suppeditat, aut cùm vult, subtrahit, & agentium ἐνεργείας gubernat ac dirigit, vel restringit, cùm vult, & permouet effectiones, atque opera maturat, vel elidit, atque impedit, cùm vult: denique liberrimè regit & dispensat omnia, aut κατ' εὐδοκίαν ἐνεργητικὴν, per ordinatam causarum seriem, aut κατ' οἰκονομίαν suo consilio & arbitrio aliquid, præter ordinem & contra cursum causarum, moliendo, aut κατὰ συγχώρησιν, indulgendo & permittendo aliquid. Longè aliter incitat, regit, & struit, aut contrà infrenat & inhibet causas ἀπροαιρέτους & Physicas quæ sine deliberatione, sineque delectu, & libera facultate, prorsus naturæ suæ sequuntur ductum atque impetum: aliter ἀπροαίρεσιν hominis, cui τὸ αὐτεξούσιον non adimit, quod ex naturæ vulnere adhuc reliquum est, cum horribili & deploranda ἀδυναμίᾳ, ad ea præstanda, quæ lege Dei præcipiuntur, & δυνάμει incitante ad contumaciam, voluntati diuinæ aduersam.

Causa prima tripliciter agit in secundas.

Ordine agentem voluntatem & sustentat, & adiuuat: Ruentem contra ordinem non adiuuat, etsi sustentat. Etsi conatum non impedit in actionibus ordini contrarijs: tamen vel ne perficiat, quod conatur, prohibet, vel quousque, quod illa conatur, permissurus sit, constituit.

Deus agit liberrimè.

Etsi igitur suis & proprijs agunt singulæ causæ viribus: tamen liberrimè Deus, vel Physicarum actiones incitat intendit, & acuit, aut inhibet prorsus, ac velut compescit ne exerant sese: aut mutat: vel voluntariarū, si non actiones, euentus tamen qui petuntur, & ad quas actiones

dirigüntur, impedit: Et vel alios longè diuersos, aut ex Diametro contrarios propositis obijcit, vel petitos euentus aliter gubernat & præstat, quàm humana sapientia decernit.

Connexio primæ causæ & secundarum, nequaquam necessaria.

Quanquam autem disputat Aristoteles, & cœlestes causas simplici atq; absoluta necessitate, easdem perpetuò actiones edere, & primam causam insolubili vinculo secundis ita connexam esse ac copulatam, vt aliud nequeat instituere opus vllum, quàm tota series coniunctis actionibus molitur & struit, aut aliam vsurpare vim, quàm qualem eædem causæ flagitant. Inquit enim πάντα τὰ φύσει ἢ ἀεὶ οὕτω γίγνεται, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ: *tamen refutatur ac reuincitur, cùm euidentissimis multiplicis experientiæ testimonijs, tum autoritate doctrinæ sacræ.*

Non Deus est numen Parcarum carcere clausum,
Quale putabatur Stoicus esse Deus.
Ipse potest Solis currus inhibere volantes,
Ipse velut scopulos flumina stare iubet.

Eadem donauit perfectione cœlestia corpora, vt nullis essent obnoxia affectionibus, suisq; sine cessatione aut offensione, circumagerentur motibus certis, ac statis vicibus, & cursus semel peractos mox eadem lege constantissimè repeterent, atq; in parte Mundi inferiore & clementari, aëris constitutiones moderarentur, & attemperarent vitæ animantium, rebusq; terra nascentibus.

Instituit hunc ordinem Deus certo consilio: eundem sustentat, conseruat, & adiuuat.

Rursus cùm vult, aut cùm res requirit, neglecto ordine & connexu causarum, vel sistit constatissimos orbium cœlestium motus, vel roborat atq; exacuit particularium causarum vires, cæteris præteritis, vel cohibet ac velut infrenat ne erumpant.

Cùm

Cùm itaq; omnium secundarum causarum, tam ἀναγκαίων, seu cœlestium, quàm φυσικῶν καὶ προαιρετικῶν, effectus sint contingentes, etsi dissimiliter, & alij alio modo: contingentiæ verò in tota rerum natura causa sit libera voluntas Dei, gubernantis hunc à se fabrefactum Mundum, & distinctum in eo ordinem partium, suo consilio & iudicio liberrimè sine coactione vlla: perspicuum est, non parum inde, de certitudine diuinationum, quæ ex ordinatis in natura δυνάμεσι fiunt, decedere, quòd prima causa, domina motuum omnium atq; ἐνεργειῶν, etiam certò, & sine errore peruestigatas ac comprehensas causas multis modis mutare potest.

Præterea in illis euentibus, qui arbitrarijs hominum actionibus accidunt, contingentiæ causa est libertas voluntatis humanæ.

Voluntatis humanæ libertas.

Nostrum est enim nostraq; in potestate collocatum, politicum omne, seu elicitum, seu imperatum, velle, nolle, appetere, non appetere, assentire aut dissentire, eligere aut reijcere, sequi aut declinare, vrgere ac persequi quod inchoatum est, aut abijcere instituta de suscipiendis actionibus consilia & deliberationes, vel iam susceptas actiones deponere, ac vertere, vel flectere sese ad alia, quæq; sunt huiusmodi.

Nostrum & hoc est insitas nobis connatasq; à prima origine ad virtutem propensiones, studio diligentiaq; excitare, fouere, ac conformare: Incitamenta ad vitia, affectusq; vehementes & inconsideratos, aut reprimere, ac velut strangulare & suffocare doctrina, assuefactione, cultuq; diligenti priusquam adolescant & confirmentur: aut ita domare ac compescere, vt imperio rectæ rationis subdita, intra suas se metas contineant, & voluntati pareant.

Materiæ elementaris fluxibilitas variat prædictiones Physicas.

Physicarum verò causarum actiones atque effectus, insigniter variat fluxibilitas & instabilitas materiæ elementaris, quæ vagis admodum & incertis, ac varijs agitatur motibus, nec eas, quas semel complexa est, formas retinet perpetuò, nec vno fertur motu simplici: sed leui occasione irritata causis agentibus, pristinas formas excutit, & nouis præparata motibus, nouas assumit atque induit, vagaturque in hac sede elementari ordine incerto huc illuc, prout à causis agentibus in hanc vel illam partem trahitur, voluitur, aut propellitur, aut hoc aliove modo afficitur. Nec certas vllas, aut stabiles, ac perpetuas primarum qualitatum habet mixtiones. Mutantur enim hæ cum formis ipsis: his verò amotis & abolitis mixtione dissoluta, qualitates quoque abscedunt, ac dißipantur, moxque noua proportione inter se in eodem subiecto miscentur & iunguntur, quæ congruit formæ occupaturæ materiam.

Tales materia elementaris, cùm vices motuum, mutationumque subeat ac sustineat, quàm difficile sit de his coniectari, nemo est, qui non agnoscat.

Incertitudinis prædictionũ Physicarum exempla & causæ.

Atque vt exactius infirma omnium harum diuinationum certitudo perspiciatur, repetam paulò altius, sed generatim tamen & strictim, euentuum causas, ex quibus liquidò patebit, quanta sit in hoc toto genere difficultas, quàm prona & lubrica ad errandum via, ob tantam varietatem & obscuritatem causarum, tamque vagos materiæ motus: & ordiar à naturalibus.

Difficile est constituere, vtrum causæ, quæ de securo effectu testimonium perhibent, & spem faciunt, satis roboris habeant ac virium, ad eundem producendum ac perficiendum. Frequenter enim illæ, quæ inquiruntur causæ, quæque coniecturas de euentibus suppeditant, ad eosdem vim tantùm μερικὴν *seu* ἀπὸ μέρους *conferũt, nec*

nec abſoluendis ſua vi effectibus ſufficiunt, citra opem cauſarum ſociarum. Non raró incidit vis contraria, quæ vel inchoatos iam effectus à prioribus diſcutit ac demolitur, vel omnino prohibet, ne exerere vim ſuam illæ queant, vel exertam quidem, priuſquam opus inchoatum compleat, velut interrumpit, ac ſiſtit.

Non ſemper Luna, vel Tauri Hyades Pleiadesq́ ſubiens, vel nebuloſas præteriens Cancri ſtellas, quibus Aſellorum & Præſepis eſt nomen, pluuias ciet.

Sæpe vniuerſales & particulares cauſæ diſſentiunt inter ſe: Particulares felicia pollicentur, Vniuerſales aut damna minantur, aut exitia cladesq́ portendunt & inferunt, quæ cùm ſint validiores & efficaciores, (ὑποπίπτει γὰρ ἀεὶ, vt rectè Ptolemæus ait, ἡ βραχυτέρα αἰτία, τῇ μείζονι καὶ ἰσχυροτέρα) elidunt atq́ excludunt particularium cauſarum ſignificata, & effectiones. Sic vno die in prælijs pereunt multa millia, quorum ſunt diſsimilima fata. Peſtilentibus morbis conficiuntur plurimi, quibus diuturnam vitam & aſtra, & cæteræ cauſæ Phyſicæ propinquæ ſpondent.

Sæpe cùm cauſæ adſunt ſatis efficaces, & firmæ: tamen materiæ tantum eſt robur, tantaq́ ad renitendum vis, vt etiamſi labe afficiatur aliqua, non ſuccumbat tamen, ſed deuictas à ſeſe cauſas, quæ infeſtant, repellat ac profliget. Non omnes lethalibus & acutis oppreſsi morbis pereunt: Oportere enim analogiam eſſe τῶν ἐνεργούντων αἰτίων, πρὸς τὴν ὑποκειμένην ὕλην, & in materia ἐπιτηδειότητα ad patiendum, notum eſt.

Etſi naturalia vno modo ſemper agunt, nec contrahere ac cohibere delectu ſpontaneo, aut auertere ab amota materia, aut ſuſpendere actiones poſſunt: requirunt tamen & congruentem, καὶ σύμμετρον viribus ſuis materiã, & oc-

& obtemperantem, non aduersantem actioni. Sæpe materia elementaris, vt vaga est & instabilis, leui momento impulsa, fertur sine ordine, & fluctuat temerè: quo fit, vt quandoque nubes aliunde aduolutæ, cælum, quod clarum paulò antè & tranquillum erat, operiant ac turbent, ibi verò, vbi primùm collectæ coiërunt, aër serenescat.

Quandoque remotæ causæ prospera innuunt, propinquæ tristia: vt in Crisibus interdum Luna rectè posita, nullisque hostilibus circumsessa, vel oppressa radijs, spem facit de liberatione ægroti, aut mutatione insigni in melius. Tanta tamen morbi est sæuitia, tantaque naturæ imbecillitas, vt frustra cœlestes causæ fractis postratisque viribus opitulentur. Interdum contrà, cùm astra infausto situ & tristia denunciant, & ægrotum affligunt atque infestant cum morbo ipso pariter: tamen si natura ægri vigeat, luctatur cum vtraque causa, superatoque & excusso nocumento, quod vtraque infert, vincit & euadit.

Denique sæpe, cùm nihil est vitij, nihil imbecillitatis, aut erratorum, in causarum naturalium serie, nihil deest, quod ad consummationem præuisi operis requiri posse videtur, nec materia actionibus causarum obnititur, neque alioquin fortius agens ijsdem obsistit: Deus tamen, ne fiat, multis modis prohibere potest. Idque & facit sæpißime, & totam naturam liberrimè gubernat.

Exempla liberrimæ gubernationis Dei in natura.

Plenæ sunt exemplis historiæ sacræ. Consistit Sol, Iosua Hierichunta oppugnante, & postea Ezechia conualescente: sterilescit terra, & stellarum effectiones, quæ annuatim certis vicibus, pluuijs excitatis, terram rigant ac fœcundant, diuinitus interclusæ cessant ad tempus Heliæ seculo: Solis lumen euanescit, Christo pendente in cruce: Non vrit ignis pueros Israëliticos in camino Babylonico: Non vrit Polycarpum ardenti impositū rogo: Non

extin-

extinguitur Ionas, in ventre cæti conclusus: Non fame perit Moses, quadraginta continuos ieiunans dies, cùm, teste experientia, octiduana fames ferè perimat hominem: Fissæ maris rubri aquæ, & in altum scopulorum instar eleuatæ, fluxu natiuo velut represso & fixo, consistunt, nec transeuntem populum obruunt.

Ad hunc modum liberrimè Deus imperat naturæ, & multa tristia mala, quæ & designant, & inuehunt causæ naturales, immensa misericordia ad piorum preces lenit & euertit.

Agunt cœlestes causæ necessariò. Quamdiu hic status rerum persistet, Solq; ab ortu feretur in occasum, diem pariet, toto, supra quod voluitur, Hemisphærio collustrato: rursusq;, cùm ab occasu in ortum reuoluetur, noctem inducet, terra soliditate sua radijs ipsius officiente, & ne in auersum Hemisphærium pertingant prohibente. Quamdiu etiam, ab æquis medijsq; cœli partibus, Austrum versus Sol agetur & Boream, quatuor anni tempora, accessu suo & reditu ad locum, vnde exierat, distinguet, ac temperabit.

Causarum cœlestium & naturalium certitudo pendet ex Conditoris voluntate.

Eodem modo homo gignit hominem, bos bouem, leo leonem, suisq; è seminibus ac principijs arbores, frutices, herbæ, ortum necessariò ducunt. Sic enim ab initio hæc constituta, Dei iussu tenorem seruant suum, seriemq;: Sed tantisper, donec adiuuat, & vim confert prima causa, qua non agente, aut contrarium intendente, cessant, seq; ad præscriptum, & ordinationem primæ causæ inflectunt & accommodant: Fitq; id multò frequentius, quàm nos animaduertimus aut obseruamus. Inenarrabili enim bonitate fouet, sustentat, protegit, ac defendit genus humanum: Multa præcauet, multa moderatur, multa depellit & amolitur, quæ nulla nos sagacitate aut vigilãtia exploraremus,

remus, nulla sapientia, nullis viribus arceremus à nobis, aut amoueremus: Bona exhibet, ac cumulat, quæ neq; exquireremus, nec consequeremur vlla diligentia nostra, & naturam saluti hominum attemperat propter Ecclesiam, quam cùm velit conseruatam ad extremum vsq; Mundi cursum, ornat atq; instruit rebus necessarijs, conflictantem cum ærumnis erigit, ac roborat, & contra Diaboli furores defendit mirabiliter, ac velut ex faucibus Orci ereptam sæpißimè in tutum collocat, cùm omnibus humanis destituta præsidijs, & funditus interitura videtur: Cùm vagantur pœnæ in genere humano atroces, & peste, fame, bellis, velut falcibus, demetunt ac prosternunt multitudinem profanam, parcit Deus illis, qui conspersi ac signati sanguine Filij sui, notas innocentiæ præ se ferunt, eos tuetur, tutosq; atq; illæsos præstat, vt sint, qui ipsum vera fide inuocent, & colant.

Testantur hoc mirandæ liberationes Sanctorum. Apud Ezechielem mandat Dominus Angelo percutienti impios, vt parcat illis, qui vero dolore deplorabant ac detestabantur profanationem, quæ fiebat in populo Dei.

Omnino tribuendus est Deo hic honos, quòd poßit & velit opitulari nobis, etiam cùm à tota natura destituimur, contra seriem omnium secundarum causarum, cumq; deserti prorsus & abiecti videmur. Et multa accidunt plurimis hominibus, in quibus euentus mirandi fateri eos cogunt, se à Deo sine causis secundis seruatos esse.

Friderici & Iohannis Saxoniæ Ducũ diuinitus serua-

Recitabo ex multis vnum exemplum insigne. Duces Saxoniæ fratres, Fridericus Elector, & Iohannes, in Albi à Torga VVitebergam nauigarunt, cùm recens soluta glacie, magnæ moles congelatæ Albi innatarent. Hæ nauim vtrinq; quassarunt, vt cùm VVitebergæ in ripam,

vicinam

vicinam arci, egreßi essent, carina nauis mox latè findetur, & latera resoluta deciderent. Intuentur id spectaculum Principes stantes in ripa, cum magna admiratione, cogitantes, quanto in periculo fuerint, & agnoscentes, diuina ope nauim seruatam esse integram donec ipsi inde egreßi essent. Tandem post longum silentium inquit Dux Fridericus ad fratrem: Fateamur nos diuinitus seruatos esse, & grati beneficium Dei celebremus, qui nos, & in hoc periculo, & in alijs, protexit: Quòd autem nobis egreßis nauis dilaceratur: profectò metuo post nos, nostræ nauis, id est, domus Saxonicæ dilacerationem.

torum pulcra historia.

Eadem pœnarum est ratio, vt suprà monui. Incutiuntur clades, calamitatesq́; & vniuersim pœnæ multæ, pijs: Iudicium enim à domo Dei incipit: plures & atrociores impijs à Deo, quas nec significatrices vllæ, neq; effectrices causæ, in serie causarum ordinatarum antecesserunt. Merguntur in æternam mortem primi parentes voce diuina: Igne misso cælitus, consumuntur oppida Sodomitica.

Agrippa delectatus impijs populi acclamationibus, quibus Deo æquabatur, statim ex putredine corporis vermibus oppletus, inter teterrimos, & pestilentißimos halitus, & fœdè obrepentes faucibus lumbricos, animam exhalat.

Concussa Hierosolymorum fundamenta, quæ à Iudæis Imperij Romani iugum excussuris, & deletam populi politiam renouaturis, instaurabantur sub Iuliano, terræ motu disijciuntur, terraq́; dehiscente cum multis hominum millibus deglutiuntur.

Iulianus Apostata, sagitta ex incerto missa, transfigitur: Cerinthum, contumelia afficientem Filium Dei, balneæ opprimunt: Arius in cloacam intestina effundit.

Fiuntq́; huiusmodi multa, quæ intentat Deus non præmißis, aut ad eum effectum instructis secundis causis.

Neq; in hac commemoratione prætereundus est impostor Diabolus, cuius est antea exposita atq; declarata potentia.

Diabolus scelerate abutitur natura ad perniciem hominum.

Scelerate abutitur natura rerum ad perniciem generis humani. Callidè perniciosas præstigias Physicis effectibus conformat, & multa in ordine causarum suo tenore progressuq́; agentium turbat: Mala, quanta potest calliditate, attrahens & vrgens, in ceruices nostras cogit, ac contorquet: Bona abigit & excludit.

Tanta ergo cùm sit causarum varietas, tanta dißimilitudo in agendo, cùm liberè agant aliæ, atq; consulto iudicio delectuq́; adhibito: necessariò aliæ, & ex liberis prima causa cæteras omnes liberè gubernet: omnino diuinare aut constituere, quando ad causas certò & indubitatò secuturus sit effectus, difficile est.

Accedit ad hanc causarum varietatem multiplicem dißimilitudo vatum, significationes causarum, signorumq́; interpretantium.

Vatum dissimilitudo diuinationes variat.

Cernimus quosdam peculiari naturæ ductu, insitaq́; à stellis solertia ac sagacitate, mediocri siderum cognitione exculta, longè verius promtiusq́; ex obuijs, aut aliquanto antè præuisis indicijs elicere futura, quàm qui sola arte excellunt, naturæ adiumentis destituti: Immò hac ipsa vi ingenij, solertiq́; στοχασμῷ multa perspicere & cõsequi, quæ ars ipsa, aut minimè erueret, aut difficilimè assequeretur: Siquidem natura paucioribus, ars pluribus indiget.

Et in hoc numero quidam existunt, qui non solùm euentus particulares artificiosißimè indagatos proferunt, sed pæ-

sed pænè momenta ipsa atq; articulos temporum, quibus promunt sese antè declarati casus, collimant.

Alios contrà videas summa doctrina, & eorum, quæ ad artem pertinent, cognitione amplißima instructos, cùm se ad præsagiorum vsum conuertunt, ridiculè falli atq; aberrare.

Quosdam rursus experimur reperiri, qui cum excellentibus naturæ dotibus, & aptitudine ad diuinandum natiua, doctrinam copiosam, vsumq; artis plurimum coniunxerunt, & prædictos vtrosq; superant.

Duplici ergo præsidio futuro vati seu coniectori (vt in omni artium genere) opus est, Naturæ, & Artis. Naturæ vis à stellarum certarum felici conuenientiq; positu proficiscitur, & arte multò est potentior, ac plus confert, adeò vt si deficiat, ars quantocunq; elaborata studio, mutila tamen euadat ac manca.

Vates duobus præsidiis eget: Natura & Arte.

Etsi enim, quæ natura insunt, artę expoliri absoluiq; desiderant, frustra tamen ferè in doctrina, regulisq; ipsis operam ponimus, ac desudamus, cùm nulla præceßit ἐπιτηδειότης *naturæ, eoq; magis in hoc genere diuinandi de occultis & futuris, quòd in eo plus, quàm disciplinis cæteris, vis naturæ pollet, ac præstat.*

Ptolemæus, quæ in Astrologo requirantur, ostendens, concinno breuiq; Aphorismo complexus est vtrunq;, ἀπὸ σοῦ καὶ ἀπὸ ἐπιστήμης. *Sed naturam exactißimæ absolutißimæq; doctrinæ præponit. Inquit enim paulò pòst,* Ἡ ἐπιτήδεια ψυχῆς πρὸς γνῶσιν πλέον ἐπιτυγχάνει τοῦ ἀληθοῦς, ἢ ὁ ἄκρως ἀσκήσας τὴν ἐπιστήμην.

Galenus in Medico requirit φυσικὸν στοχασμὸν, *id est, solertiam naturalęm, seu sagacitatem coniectandi, statu-*

Sagacitas

conieᵍandi Medico necessaria.

ſtatuendiq́ ex notis ſenſu acceptis, de morbi ſpecie, & cauſis, de naturæ robore, de loco affecto, de ſecuturis ſymptomatis, de interitu, vel conualeſcentia, non fortuitam, aut ex imaginatione qualicunq; profectam, ſed & ratione certa nitentem, & via methodica procedentem. Hac ſe valuiſſe gloriatur, & in ea tantùm poſitum cenſet, vt eos, qui hac deficiente, ſolis præceptionibus ducuntur, frequenter in ſignorum conſideratione, cæcutire, & eorundem interpretatione atq; accommodatione labi, omninoq; aut vix, aut tardè, ſignificata comprehendere affirmet, cùm naturam ducem, & φυσικὸν ςοχασμὸν ſequentes, intuitu, contactuúe primo explorent, & lapſus naturæ, & reſiduas adhuc vires.

Coclitis Chiromantis dictum.

Coclitem Chiromantem celeberrimum rogatum, vt qua ipſe ratione linearum notas, collocationesq́, & commixtiones in manibus, & cæteros peculiarium figurarum characteres expenderet, atq; ad hæc illáue ſignificata accommodaret: hanc ergo vt literis monumentisq́ deſcriptam poſteritati relinqueret, ne cum ipſo ars tota, quam abſoluiſſe putabatur, concideret & euaneſceret: reſpondiſſe ferunt, optare ſe, vt totam aliquis Chiromanticen integrè perſpicuis regulis complectaur & explicet: Velle ſe quoq; quantum in ea conſecutus eſſet, optima fide, & dum in viuis eſſet, alijs communicare, & commendatum literis ad poſteros tranſmittere: Sed futuro Chiromanti opus eſſe, præter artis præcepta, peculiari vi naturæ, quam qui ad artem non adferret, eum fruſtra in ſola doctrina operam collocaturum eſſe.

Omnino igitur animum, ad vaticinia prodenda atq; excudenda, de Phyſicis argumentis prædicta, applicaturum, vtroq; inſtructum eſſe oportet: id quia contingit paucis, pauci veras ſententias etiam ſedula, attentaq́, & penè

pænè superstitiosa inuestigatione acquirunt, plurimi incertis & aberrantibus ducuntur opinionibus, quas vel ex causis, aut non veris, aut iusto imbecillioribus, vel ex vitiosa ratiocinatione arripiunt.

His veritas Physicarum prædictionum, velut conuulsa ac labefactata, fidei non parum amisit.

Etsi enim ex artificum erratis artium ipsarum & rerum certitudo æstimari nequaquam debet: Neq; enim vel ordo rerum, & natura euertitur, vel certitudo doctrinarum, quæ ex ipsarum rerum conditione dependet, infirmatur, aut tollitur erratis hominum: fit tamen, vt difficilius languidiusq; assentiamur, artificũ inuentis sæpe decepti, & ferè de rebus ipsis ambigamus, cùm eos, qui naturæ exactam, & pænè familiarem sibi cognitionem soli arrogant, ac vendicant, quàm maximè hallucinari in eius declaratione aduertimus: Manet tamen natura rerum, manet certitudo sententiarum de natura, constituta, approbata, & confirmata diuinitus, vtut homines iudicent. Nihil veritati artis, nihil constantiæ perpetuæ ordinis in natura decedit, ob hominum aberrationes & lapsus.

Artificum errata arti imputanda non sunt.

Exclusis itaq; ac separatis his impedimentis, quæ vaticinantium diuersitas infert, ac dissimilitudo: de illarum prædictionum certitudine, quas artifices periti rectè iudicantes, ex causis, signisq; Physicis extruunt, deq; gradibus ac differentijs certitudinis in singulis, disseremus ordine: Sed ita, vt causas anteà commemoratas, discrimine vario ac multiplici, intra certos contractas limites prius sic definiamus, vt Artificum prædicta ex Physicis causis signisq;, aut firma, aut probabili ratione contexta, vera esse suo quælibet loco atq; ordine, suoq; modo, pro conditione agentium causarum, & compleri euentu, sentia-

Propositio libri.

sentiamus, eatenus, quatenus Deus totius opificij autor & gubernator, naturam ordine tenoreque à se constituto progredientem, sustentat & adiuuat, neque vel impedit, vel impediri ab alijs causis sinit.

Hæc regula vera est, demonstrata congruentibus inter se omnium causarum effectionibus, inde vsque à primo Mundi exordio.

Ita enim Deus δημιέργος condidit hoc pulcerrimum & absolutißimum opificium, rotundo ambitu conclusum, vt non solùm fabrefactas naturas locis secluserit, sed & singulas suis exornarit atque expoliuerit formis, & formis ipsis adiunxerit δυνάμεις ἀναλόγους, in mixtis verò & συμμέτρους κράσεις τῶν πρώτων στοιχείων, quæ sunt causæ effectrices peculiarium, & suæ naturæ conuenientium actionum. Illæ formæ, dum vigent valentque non prohibitæ, eodem modo agunt semper.

Modus agendi in natura.

Quemadmodum autem modo agendi causæ discrepant: aliæ enim necessariò, aliæ natura eundem producunt effectum, aliæ liberè agunt: & effectuum alij absolutè considerantur, alij ad materiam, in quam se vis causarum expromit, referuntur: Sic præuisa, prænunciataque vel effectuum, vel accidentium ad effectus consequentium, inter se differunt.

Causarum secundarũ quatuor genera.

Aristoteles secundas causas quatuor generibus complexus est, quibus & conuenientia nomina attribuit, desumta à modo agendi, indito singulis in prima creatione. Τῆς ἀνάγκης voce, & cœlestes causas denotat, & necessaria atque immutabili lege procedentem agendi vim exprimit. Τῆς φύσεως appellationem elementaribus accommodat, quarum simplices quædam sunt, quædam simplicium inter se commixtione constant. Vtrisque adsunt certæ sensibusque obuiæ qualitates, ceu ministræ, aut ὥσπερ ὄργα-

νέργα αἴτια, quæ in simplicibus, simplices καὶ σφοδρότεραι, in mixtis, præcedentibus motibus velut fractæ, & ad temperiem formis σύμμετρον redactæ, depræhenduntur. προαίρεσιν transfert ad actiones arbitrarias hominum, quas libera facultate voluntas ciet atque expedit: etsi has semper præit, sæpe moderatur, iudicium, deliberatioque, & consultatio rationis. Fortuitos casus, nec cogitatos antè, nec quæsitos, sed præter opinionem obiectos, & ab occultis causis gubernatos, τῆς τύχης καὶ αὐτομάτου appellationibus notat & compræhendit.

Vt diuersa harum causarum vis est: Sic dißimilis ratio effectuum.

Ἀνάγκη totum elementarem Mundi tractum ambitu suo complexa, afficit, subigit, & immutat. Cuilibet speciei sua est peculiaris & propria φύσις ordine & lege procedens, seu cùm producit & constituit indiuidua, seu cùm absoluta fouet, sustentat, dispensat, ac conseruat, tueturque coalitum formæ cum materia, ne ante præstitutum dissoluatur terminum, aut fatiscat. Soli homini προαίρεσις inest: huic soli τύχαι accidunt, quemadmodum τῇ φύσει, αὐτόματα.

Ἐξ ἀνάγκης γινόμενα, vt Aristoteles inquit, sua secutus principia ἀεὶ ὡσαύτως γίνονται: Sed refutatur experientia, & Verbi diuinitus patefacti autoritate.

Φύσις ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον idem instituit, agit, & efficit. Aristoteles ἀνάγκην κυρίως distinguit ἀπ' ἀνάγκης καθ' ὑπόθεσιν. Sed nulla est in rebus creatis nisi καθ' ὑπόθεσιν neceßitas. Προαίρεσις in quamcunque se vertit & inclinat partem liberè: neque eodem modo actiones instituit, nec susceptas eodem modo prosequitur, exercet, aut absoluit.

Prorsus

Prorsus varia est τύχη & inconstans, vt quæ in horas ferè, & momenta mutatur, suntq́; τύχη & αὐτόματον causæ κατὰ συμβεβηκός. Dißimilima ergo ratio iudicandi, vel de effectibus singularum, vel de euentibus, qui effectibus institutis interueniunt. Quantum singulis certi insit & veri decernemus, adhibita semper (intellectu saltem, si verba non repetuntur) hypothesi, quam initiò constituimus, tanquam regula Lesbia.

Cœlestium causarum in agendo summa certitudo.

Certæ sunt ex perpetuo constantiq́; ordine, & inuariabili lege naturæ, prædictiones effectuum, qui immediatè καὶ ἀχωρίστως, & oriuntur, ac dependent à proprijs cœlestium corporum naturis, & motus eorundem certò compræhensos sequuntur, quales sunt de emersu, apparitioneq́;, & occultatione stellarum, de momentis ineuntium & desinentium dierum, de eorundem augescentium & deficientium interuallis, de Eclipsibus, & aliæ huiusmodi. Ad eum finem enim condita sunt lumina cœli, vt suis circumuecta orbibus, reliquas stellas, & terras subiectas, collustrent.

Reliqua verò cœli corpora multiplici numero his addita sunt, vt sine vlla affectione, aut offensione, suis itidem & congruentibus motibus perpetuò circumacta, cursibusq́; continuò repetitis, lumina adiuuent.

Semper Luna ad alterutrum nodorum delata, Soliq́; opposita, in terræ vmbram mergitur, & lumen amittit. Eadem in alterutro nodorum subtus Soli velut obducta, terris, quas vmbra sua inuoluit, Solis conspectum adimit. Perpetuò exoriens Sol, luce sua conuersum ad sese Hemisphærium terræ collustrat, & motu suo ac primo, seu quotidiano diurnas vicißitudines: suo tantùm, anni quatuor cardines distinguit, accedens æstatem aduehit, discedens hyemem relinquit, alibi plus, alibi minus caloris frigorisue

exci-

excitans, pro positu diuerso ad subditas terras, & distantia à puncto verticali: Circumuolutus nunc has, nunc illas in cælo stellas, fulgentibus radijs contegit atq; abscondit, & vires earundem extimulat atq; euocat. Fiunt hæc necessariò vno eodemq; modo ὡς ἔτυχεν, quòd primitus à Conditore, ordo ratioq; motuum talibus est descripta & alligata legibus, quas neq; excedunt stellæ, nec rumpunt, Deo non volente, vel si fractus illabatur orbis. Idcirco prædictionum huiusmodi præcipua & summa est certitudo suo loco.

Dißimilis est ratio effectuum, quibus cælestia corpora, vel totam elementarem naturam vniuersim, vel certos tractus, conclusaq; in illis hominum corpora, afficiunt: non solùm excitatis primis qualitatibus motu suo, & lumine, sed etiam his variè mixtis, ac temperatis inter sese, proportione aliàs commoda, ac conueniente animantibus, aliàs aduersa & noxia: vel etiam sine euidentibus qualitatibus, latente & nec dum satis explorata sympathia, percitis ac perculsis seu humoribus, seu principibus partibus. Cuius generis sunt vniuersales, statisq; anni temporibus recurrentes cæli constitutiones, & menstruæ, diurnæ, horariæ, momentaneæ mutationes aëris, infectiones, halitus pestilentes, flatus fœcundi, crasium conformationes, humorum in corporibus commotiones, effluxus, abundantiæ, defectus ac diminutiones, atq; alia huiusmodi, quæ suo loco recensebuntur. Etsi enim, vt postea ostendemus, & experientia declarat, cieri talia in hoc Mundi domicilio inferiore, variariq; vi siderum: tamen nec vis omnibus eadem est in tanto numero, nec idem motus, nec positus idem, neq; eodem modo, in quascunq; terræ partes radios proijciunt suos, nec in quibusuis cæli locis eodem sese incitant,

Singulorũ Planetarũ lumen quale.

tant, atq; expromunt impetu. Et τῆς ὑποκειμένης ὕλης varietas est pænè ἀκατάληπτος. Suo quælibet stellæ nitent lumine, fulgenti Sol, rutilo Mars, claro puroq; Iupiter, pallido ac velut plumbeo Saturnus; fulgido sed albicante Venus, subrutilo & micante Mercurius, ὑποπύῤῥῳ Lampadias Hyadum maxima in fronte Tauri, flammeo ἀντάρης, fulgido Sirius. Sua singulis vis inest, longo tempore obseruata. Suis Planetarum singuli & orbibus adhærent, & impelluntur, ac prouoluuntur motibus suo quoq; ac peculiari stellæ inerrantes, quæ in concauo ambitu octaui orbis numero pænè infinito, & discrimine multiplici, lucent.

Motuum discrimina consequitur, vt coëant inter se aliàs stellæ, aliàs disiungantur, ac dißideant, & ex diuersis cœli locis directis, collisisq; inter se radijs, diuersimodè virtutes misceant: Solq; annuatim peragrans signiferum, & exuscitet vires stellarum quas adit, & variet effectiones, nunc his nunc alijs manè aut vesperi in ortum productis, aut è regione mersis sub occasum: deniq; ex habitudine terræ ad cœlum, consensuq; mirando superiorum & inferiorum corporum, alias stellas, alijs terræ locis ac regionibus, aut familiarius fauere atq; præesse, aut infestius, quàm cæteris nocere, depræhensum est.

Terrarum diuersitas tempestatũ & morum discrimina parit.

Terrarum verò quantum discrimen, quanta seminũ, ex quibus corpora procreantur, diuersitas ac dißimilitudo? Alij terræ tractus à medio cœli itinere, in quo Planetæ versantur perpetuò, procul absunt: Alij illi ipsi tractui viæ Solis intrusi, radios directißimo vibratos proiectu verticibus excipiunt, reflicatosq; ac regestos ingeminant, vt validius vrant. Alij palustres sunt, plani alij, alij montibus ardui, aut siluis obsiti, arenosi alij, alij argillosi, alij sulphuris, bituminis, viuæ calcis, chalcanthi

& me-

& metallorum cæterorum, venis ſcatent aut effluunt, quæ ſuæ naturæ halitus in circumfuſum aërem expirant, & corpora aërem ſorbentia, qualitatibus iiſdem imbuunt. Hanc regionum locorumq́; diuerſitatem, non ſolùm cœli effectiones, ſed & propinquarum cauſarum vires variare, docet experientia. Candent niuibus, & glacie percrepant, arduorum cacumina montium, cùm plana, & à montibus ſiluisq́; diſsita, grato ſuauiq́; calore tepeant: Frequentiores & magis impetuoſas pluuias, turbulentiores ventos, crebriora fulmina, alia loca aliis experiuntur. Inundantur aquis paluſtria, cùm eminentiora vix pauxillum irrorentur. Valent robore corporum, moribus ferociunt, totoq́; aſpectu rigidiorem & agreſtiorem præ ſe ferunt naturam, qui ſiluas monteſue incolunt: Contrà, natura manſuetiores eſſe, citiusq́;, & facilius cultura emollitos miteſcere in planis non paludoſis degentes, cernimus. Sed longum eſſet pænè infinita gentium diſcrimina, quæ ſola locorum parit diuerſitas, commemorare, cùm exiguo ſecluſas interuallo, tota propemodum natura diſsidere conſpicemur. Maior ad gignendum, conſtituendasq́;, ac commoderandas craſes corporum, vis ſeminum eſt.

Tot ergo, tamq́; diuerſæ cauſæ, cùm ad effectus, quos in elementari regione ſtellæ gignunt, concurrant, facilè eſt iudicare, partialem vim tãtùm à ſtellis oriri, & prædictiones, quæ ex cœli poſitu de talibus fiunt, certitudine niti tanta, quanta ex partialibus cauſis proficiſcitur ac dependet.

Stellæ ſunt cauſæ partiales mutationum in elementari regione.

Etſi enim ſtellæ lege naturæ ſuæ, neceſſariò eodem modo agunt ſemper, non ſemper tamen effectiones in materia elementari adhæreſcunt, & firmantur, multò minus victam ſemper, & compræhenſam eodem modo

subigunt & formant. Magna ex parte mense Aprili plus flatuum est, pluuiarum, & tempestatum. Euehuntur enim cum Sole Pleiades, Hyades, Hœdi, Orionis stellæ, quas omnes efficacissimè eo positu, cùm vel assident nascenti decedentiq; Soli, vel oppositi Solis aduersis succumbunt radijs, ortu vespertino, aut matutino occasu, commouere tempestates, longa ætas docuit.

Magna ex parte æstas calore immodico feruet, hyeme gelatæ strident niues, & densatus crassescit aër, qui attractus fauces exasperat.

Magna ex parte interlunio nati, imbecilliores sunt, & quibus nascentibus Saturnus Lunam minaci ac hostili radio, vel ex aduerso, vel in quadrato positu, ferit. Quibus Saturnus & Mars opponuntur, ij Dysuria ex calculo, vel ex alijs causis, vexantur. Fit tamen, vt contrarium accidat, aut talia mitigentur alijs causis.

Causæ propinquæ & materialis vis.

Differunt à cœlestibus causis Propinquæ & Materiales, quæ & inhærent materiæ elementari, & in eandem vim suam expromunt: hæ, quia accommodatam sibi, & sequacem requirunt materiam, si talis præstò non sit, non eodem modo, καὶ ὡς ἐπίπαν, id quod agunt, expediunt & consummant, sed ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, seu ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Vrit febrilis calor, attenuat, & consumit, sed plus vrit in humore incensus, quàm solo spiritu: Vehementius exiccat & arefacit corpora tenuia & arida, quàm humida & obesa: In illis, si flagret longiore mora, depascitur τὴν σύμφυτον ἰκμάδα, & μαρασμὸν efficit: in his copiosior humiditas, flammæ pabulum præbens, prohibet, ne humiditatem natiuã exhauriat. Et præter materiæ ἐπιτηδειότητα, de materialibus causis, aut vna sola sufficit effectui producendo, vt in forti Apoplexia, sola obstructio

Calor febrilis pro ratione subiecti varius.

totius

totius principij neruorum, respiratione interclusa, cor suffocat: aut plures socias causas iungi necesse est, quarum si vna desit, aut cæterarum resistat ac repugnet intentionibus, impeditur effectus prorsus, aut differtur, atque extrahitur. Suppeditant exempla medicorum Prognostica. Quæ sit igitur prædictionum ex his causis extructarum certitudo manifestum est: Congruit enim rebus ipsis. Si omnes causæ ordinatæ ad effectum conueniant, & adsit idonea materia, procedit effectus: Si quid horum desideretur: aut mutilatur, aut impeditur, aut deficit. Ex particularibus causis factæ coniecturæ, imbecilles prorsus sunt, nec plus confirmant de secuturo effectu, quàm pollent causæ monitrices & indices.

Ad causarum examen pertinet & distinctio signorum, quæ siue causæ sint significatorum, siue effectus, siue causis, effectibusue copulata, sub duorum generum alterutrum cadunt. Aut enim τεκμήρια sunt, aut εἰκότα. Τεκμήρια Physica parem vim habent antè descriptis causis, & ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον idem denotant. Nam si verarum ac sufficientium causarum vim vicemque præstant, effectum, de quo monent, ipsa exequuntur ac complent. Si effectuum rationem sustinent, suarum causarum vim referunt atque ostendunt: Si causis, effectibusue nexa cohærent, ceu propria suorum subiectorum naturam exprimunt & declarant. Diuinationes ergo inde deductæ, certitudine non cedunt ijs, quæ in Physicarum causarum explicatione constitutæ sunt. Εἰκότα particularibus causis comparo & æquo. Nihilo certius enim secuturos euentus demonstrant hæc, quàm de cõsummatione effectuum particulares causæ confirmant, quos ex parte tantùm promouent. Vtrisque abundat ars Medica: τεκμήρια sunt in illo de Phthisi Aphorismo, Phthisis, si sputum carbonibus in-

Signorum distinctio.

iectum fœteat, & capillorum defluuium, atque Diarrhœa accedat, θανατώδης est. Εἰκότως infinita recenseri possent.

Nec pauciora Physicorum suggerunt monumenta.

Tempestatũ prognostica ex Vergilio.

De horum genere sunt illa apud Vergilium tempestatum Prognostica.

Luna reuertentes cùm primùm colligit ignes,
Si nigrum obscuro comprenderit aëra cornu:
Maximus agricolis pelagoque parabitur imber.
At si virgineum suffuderit ore ruborem,
Ventus erit: vento semper rubet aurea Phœbe.
Sin ortu in quarto (Namque is certißimus autor)
Pura, nec obtusis per cœlum cornibus ibit,
Totus & ille dies, & qui nascentur ab illo
Exactum ad mensem, pluuia ventisque carebunt,
Votaque seruati soluent in littore nautæ
Glauco & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.
Sol quoque & exoriens, & cùm se condet in vndas,
Signa dabit: Solem certißima signa sequentur,
Et quæ manè refert, & quæ surgentibus astris.
Ille vbi nascentem maculis variauerit ortum,
Conditus in nubem, medioque refugerit orbe,
Suspecti tibi sint imbres: namque vrget ab alto
Arboribusque satisque Notus pecorique sinister.
Aut vbi sub lucem densa inter nubila sese
Diuersi erumpent radij, aut vbi pallida surget
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
Heu malè tum mites defendet pampinus vuas,
Tam multa in tectis crepitans salit horrida grando.
Hoc etiam, emenso cùm iam decedet Olympo,
Profuerit meminisse magis: Nam sæpe videmus
Ipsius in vultu varios errare colores.
Cœruleus pluuiam denunciat, igneus Euros:

Sin

Sin maculæ incipient rutilo immiscerier igni,
Omnia tum pariter vento nimbisq́ videbis
Feruere: non illa quisquam me nocte per altum
Jre, neq́ à terra moneat conuellere funem.
At si, cùm referetq́ diem, condetq́ relatum,
Lucidus orbis erit, frustra terrebere nimbis.

Similia plura, Arati φαινόμενα, *&* τετράβιβλος *συνταξις Ptolemæi habent.*

Sunt in genere signorum & communia quædam, ambigua atq́ obscura, quorum significatis ἐπὶ ἔλαττον *euentus respondent. Hæc etsi cum cæteris certioribus indicijs considerata* πρόγνωσιν *adiuuant & dirigunt: tamen per se sola turbant tantùm, distrahuntq́ cogitationes, remq́, quam perscrutamur, obscurant. Non pauca horum in rerum natura reperiuntur: plura fingunt, conformant, & obtrudunt Dæmones naturam imitantes, vt pauida & anxia hominum corda solicitudine inani feriant, atq́ inuoluant. Sed cùm nil certi insit huiusmodi notis, prætereo eas, & accedo ad tertium genus secundarum causarum, quod* προαίρεσιν *vocari ab Aristotele dixi.*

τὴν προαίρεσιν, *vt suprà monui, accommodat Aristoteles actionibus, quas libera voluntas, de consilio decretoq́ rectæ rationis suscipit. Sed cùm voluntas sit liberum agens, vbi vult, rationem ducem sequitur: vbi non vult, eò se inclinat, quò vel suo fertur impetu, vel ab alijs causis impellitur. Harum causarum plures sunt atq́ diuersæ: & mentis non est vis eadem, aut perspicacia, vel dexteritas in omnibus, neq́ idem iudicium, neq́ eodem genere doctrinæ excultum.*

Præterea, cùm voluntas benè deliberata, consilijsq́ necessarijs optimè communita & fulta, rectè admini-

strat, nullo eorum, quæ ad consequendum id, quod prosequitur, pertinent, prætermisso, frustratur tamen sæpissimè: Euentum enim præstare nequit, quem aliàs aliæ causæ gubernant.

Idcirco antequam definiamus, quid sit certi in prænotionibus, prædictisque eorum, quæ hominibus accidunt, causas cùm actionum, tum euentuum, vt enumeremus ac distinguamus necesse est.

Voluntas humana.

Voluntas suprema in anima rationali potentia est, libera, effectrix actionum omnium spontanearum, quæ agere, vel non agere, & suspendere actionem potest, monstrato obiecto à potentia altera intelligente. Necesse est enim, vt appetitionem alicuius rei, vel recusationem, præcedat eiusdem cognitio, cùm nulla sit ignoti cupido. Causa ergo primò mouens voluntatem, Mens est, indicans atque ostendens voluntati, quæ sint expetenda, ac prosequenda, quæ fugienda, aut reijcienda.

Mens voluntatem mouet.

Etsi verò hæ duæ δυνάμεις, arbitrarias actiones omnes primò præcipueque instituunt, inchoant, moderantur, atque vrgent, & exequuntur, eo ordine, vt Mens, quid fieri conueniat, consilio delectuque adhibito, decernat: Voluntas, quæ vult, deligat & suscipiat: Mens circumspectis occasionibus omnibus accommodata, ac profutura ad institutam rem, vel obfutura, atque aduersatura, notet atque ostendat: Voluntas conuenientia consectetur ac comparet, aduersa declinet, ac repellat: tamen neque ipsæ inter se semper consentiunt, & vtraque cum pluribus alijs est copulata causis synergis, quarum antecedunt quædam, quædam se simul inferunt, quædam ceu ministræ seruiunt: & harum quælibet suo loco atque ordine aliàs adiuuant & acuunt, aliàs vitiant ac deprauant, aliàs remorantur ac impediunt illarum principum facultatum actiones.

Mens & voluntas sæpe inter se dissentiunt.

Quan-

Quanquam enim anima rationalis natura est inorganica, expers mixtionis concretionisq; elementaris, neq; obnoxia ijs mutationibus, quas mixta sustinent, & libera à corporis contactu: tamen cùm sit inclusa in hos corporis carceres diuinitus, eo fine, vt sit pars præcipua substantiæ hominis, talibus illi est vinculis annexa, vt præcipuæ eius vires, præcipuis facultatibus cerebri sint colligatæ. Menti enim tota externorum interiorumq; sensuum series, Voluntati motrix est coniuncta facultas, nexu tali, tamq; necessario, vt dum hæret in hoc carcere anima, nequeat citra adminiculum, & ministerium harum virium efficere quicquam.

Anima Rationalis in homine vtitur ministerio sensuū.

Nec perspicit Mens, neq; intelligit quicquam eorum, quæ foris fiunt & geruntur, nisi ex indicio, relatuq; vtrorumq; sensuum: quorum exteriores visa, audita, omninoq; vi sensitrice appræhensa, transmittunt per neruos ad cerebrum, vbi interiores eadem excepta, collectaq;, & examinata prius, ac pensitata, offerunt atq; exhibent parti intelligenti: Recteq; dixit Aristoteles: οὐδὲ νοεῖ ὁ νοῦς τὰ ἐκτὸς μὴ μετ' αἰσθήσεως ὄντα.

Voluntas verò, etsi mirando, ac planè occulto consensu cordi cohæret: tamen ob innatam atq; insitam penitus naturæ contumaciam, imperio vti suo non posset, nisi subditam sibi, obligatamq; tam arctis vinculis motricem facultatem haberet, qua & effrenes ac tumultuantes cordis motus, & reliquas rationis consilijq; expertes vires corporis, compescit aliquantum ac cohibet. At harum facultatum fons est cerebrum, & ciet sensus motusq; sua natura, cùm vi temperamenti elaboratis, ac velut collustratis spiritibus, tum contractione sui, ac dilatatione, his variè impulsis atq; agitatis.

Hæc copulatio reliquas complectitur & includit cau-

ſas, de quibus ordine dicemus, exordio ſumto à parte intelligente. Etſi mens ipſa, & certis eſt à prima origine inſtructa notionibus, quæ ſunt firmæ & immotæ ἀρχαὶ artium omnium, atque actionum, & non afficitur à corpore, vlliſue corporeis cauſis: tamen decepta indicio ſenſuum errãtium in diiudicatione ſimplicium, aut ratiocinatione, mox eodem & ipſa errore inuoluitur: cumque vel leuis error, præſertim ſi quis in aditu primo rei impingat, aut deuiet à directo tramite, longius à ſcopo veritatis abducat, & plurimos alios procreet: quantò à non rectè acceptis, perperamque accommodatis ſenſuum perceptionibus, progreditur vlterius, tantò plus recedit à veritate, & immergitur erroribus profundius.

Error mentis ab indicio ſenſuũ errantium.

Senſus verò aliàs ab aliis cauſis aliter afficiuntur. Vtrumque veriſsimum eſſe, docet experientia.

Etenim non in Melancholicis ſolùm, aut Phrenitidi, & παραφροσύνῃ obnoxiis, quãta vis ſit ſenſuum, ſed ſanis etiam, ac ſecundum naturam ſe habentibus, diſcimus: in quibus quantò ſunt excitatiores, rectiores, & perſpicaciores ſenſus vtrique, tantò vis mentis acrior & expeditior, quæ ab his de ſenſuum iudicio conſtitutis principiis exorſa, longius progreditur ratiocinando, inueſtigandoque, & eruit ac texit inde longè plura, concinna ſerie & methodo, rectè dextreque accommodatis principiis, & argutè formatis connexionibus Syllogiſticis: Quantò rurſus ſunt deprauatiores, tantò & ipſi crebrius aberrant, & in eoſdem errores mentem trahunt ac coniiciunt.

Vis mentis ſenſibus reſpondet.

Vis ſenſuum tota cerebri naturæ reſpondet, qua natura, non ſolam κρᾶσιν, ſed οὐσίαν totam totius & partium καὶ διάπλασιν, σχῆμα, πλοκὴν, πηλικότητα ἢ ὄγκον, & θέσιν complector: Qualia enim hæc ſint, multum refert ad perfectionem actionum.

Senſus reſpondent naturæ cerebri.

Cere-

Actiones cerebri.

Cerebrum vi sui temperamenti, & gignit τὸ ψυχικὸν πνεῦμα, τὸ πρῶτον ὄργανον τῆς ἡγεμονικῆς δυνάμεως, & sese diducit, rursusque comprimit vicißitudine continua, & format rerum imagines, cogitationesque, spirituum & motus sui ope, vt inferius ostendemus.

Natura Cerebri ex seminibus & astris.

Quantum ergo referat, vt cerebrum sit rectè constitutum & temperatum, manifestum est: Valente enim & vigente cerebro, vigent sensus: eodem vitiato aut labefactato, elanguescunt, aut corrumpuntur, & errant. Cerebri temperies vi seminum (est enim origo eius ex optima & præstantißima seminum parte) inchoatur, & velut primis lineis ductis informatur, astrorum effectionibus conformatur atque absoluitur. Semina inchoatam mixtionem qualitatum, & ad cerebri formam digestione iusta partium directam, suppeditant: Astra mixtionem totam gubernant: variatis vi sua, coagmentatis, & expolitis singulis partibus.

Etsi enim magna seminum vis est, non minor tamen cœli & astrorum, quæ non solùm, cerebri crasi conuenienter temperata, sensus acuunt ac vegetant, sed etiam temperamentis ipsis certo positu, certas ἐπιτηδειότητας, & acumen quoddam ad peculiaria studia, ad Musicen, Poëticen, artem Medicam, & alia huiusmodi imprimunt. Estque verißima Ptolemæi sententia, ὁ πρός τι πρᾶγμα ἐπιτήδειος ἕξει πάντως καὶ τὸν δηλοῦντα ἀστέρα τὸ τοιοῦτον ἐνδύναμον ἐν τῷ οἰκείῳ γενεθλίῳ. Vt verò seminum varietas est infinita, sic non omnibus nascentibus, ijdem astrorum positus contingunt: hinc illa, & naturarum, & ingeniorum varietas.

Naturarum & ingeniorum varietas vnde.

Temperamenta cerebri locorū

Accedunt deinde extrinsecus aliæ causæ, quæ formata iam cerebri temperamenta, aliàs conuenientibus viribus roborant, aliàs contrarijs hebetant atque infringunt: nimi-

natura & victus ratione mutantur.

nimirum locorum natura, ex dispari li terrarum exhalatione diuersa, & diæta ætatis teneræ. Crassum cælum & pingue ingenia gignit hebetiora, acriora cõtrà purum & tenue: Excipit enim, quos aquæ terræq; expirant halitus, hic circumfluus aër, & halitu attractus, eosdem in hominum corpora inuehit. Attracti verò aëris pars non minima, sursum rapitur in cerebrum, vbi tum animalibus sese miscet spiritibus, tum suis cerebrum qualitatibus velut tingit. Cumq; idem aër continuò succedat, atq; in idem subiectum allidatur, euenit, vt, quemadmodum qui multum in Sole obambulant, infuscantur, sic cerebrum ex eodem aëre, ceu frequenter illito, nouarum qualitatum velut lineamenta, aut colores concipiat atq; inducat.

Eadem diætæ est ratio. Vertitur enim sanguis virtute cordis in vitales spiritus: ex his, subactis atq; exactius elaboratis, & velut cælesti lumine accensis cerebri temperie, procreatur τὸ ψυχικὸν πνεῦμα πάνυ λεπτὸν καὶ αὐγοειδές. Quantò ergo tenuior sanguis & purior, tantò inde expreßi spiritus, si rectè coquantur, euadunt perfectiores: Et sanguis ipse, cùm nutriat cerebrum, quando conformatus præcedentibus coctionibus iungitur ei, loco illius quod defluxit, tantò minus immutat, aut vitiat cerebri substantiam, quantò est purior & similior, præsertim in tenellis infantum corporibus, quæ ob mollitiem, & quouis modo fingi, & quibusuis qualitatibus facilè infici possunt.

Addo & constitutionem totius corporis, & præcipuarum partium, siue ex seminibus primo ortu propagatam siue pòst aliunde contractam. Nam ne hæc quidem paruam vim adfert cerebro, vt ratio docet, & comprobant rationem exempla.

Cæterum, quod constitutioni cerebri semina, astra,

locorum natura, diæta, & temperies corporis totius conferunt, hoc virtuti sensitrici, maximè verò interioribus sensibus, quos citra organa vi miranda cerebrum intra sese, & in suis alueis ciet, ipsiq; parti intelligenti, præstat prima institutio, & studia totius vitæ. Multum enim refert, quo quis genere doctrinæ à teneris imbuatur; quales velut cum lacte nutricis opiniones ac sententias sugat, ac combibat, in quibus disciplinis exerceatur, quo ordine discere artes, qua via ac methodo indagare atq; explicare veritatem, & vt quærere, euoluere, atq; enodare, non sophismatum præstigijs irretire & obruere veras sententias, consuescat.

Institutio prima parti intelligenti præstat plurima.

Etsi cerebro vis inest natiua, qua rerum sensibus perceptarum effigies atq; imagines imitando format, nullis tamen ipsum est consignatum notionibus: sed velut mollis ac fluida cera, rudis tamen atq; informis, impressas rerum imagines noticiasq;, sensu compræhēsas ac collectas excipit. Hæ, vbi semel primis annis occupauerunt cerebrum, & ætatis progressu, mediocri meditatione repetitæ ac versatæ occalluerunt, adeò pertinaciter radicibus actis inhærescunt atq; insident, vt nulla poßint aboleri aut euelli ratione, immò ne melioribus postea & sanioribus cedant opinionibus.

Deprauatum sensuum iudicium, excæcat & corrumpit mentem, sequiturq;, vt erroribus ducantur vtraq; perpetuis, neq; ad aspectum veritatis vnquam perueniant. Mens ipsa etsi non, vt Aristoteles censet, nudæ tabellæ similis, ijs quæ illinuntur patet opinionibus, quemadmodum cerebrum, sed certis & immotis est notata atq; obsignata sententijs, quas ἀρχὰς, προλήψεις, & ἀξιώματα vocarunt, quæ ceu lumen præeunt iudicanti de rebus: tamen culturam requirit, qua hæ obscuræ, & velut in densa

Mens culturam requirit.

densa caligine micantes scintillæ excitentur, illustrentur, augeantur, ac foueantur. Fotæ enim conuenienti veræ doctrinæ pabulo, in flammam iustam exardescunt: neglectæ, vel cœno falsarum opinionum conspurcatæ, aut obrutæ, obscurantur & elanguescunt.

Etiam vtrisq; innata ὀξύτης ϗ ἀγχίνοια, *nisi elaboretur ac perpoliatur ijs artibus, quæ methodi artifices sunt, perit, aut obtorpescit: deprauatur eadem, si ad sophismatum imposturas magis, quàm veritatis inquisitionem assuefiat.*

Ex his liquet, quantum in prima institutione positum sit. Nam si veræ sanæq; doctrinæ ideam delineat & effingit in teneris animis, fundamenta secuturæ sapientiæ struit, adeoq; inchoatum à natura opus exædificat, ornat, atq; absoluit: si falsis contaminat aut irretit eosdem animos opinionibus, præcludit ad veritatis cognitionem aditum: ,, *Vix enim, aut vix summo conatu ex conceptis semel,* ,, *ætateq; roboratis erroribus, sese mens expedit.*

Naturæ heroicæ à Deo excitantur.

Habent præterea excellentia ingenia dotes peculiares, neq; à stellis insitas ipsis, neq; ex causis Physicis ortas. Tales absq; omni dubio confert immediatè Deus ipse.

Cùm enim artium veritas, erroribus deformata ac prægrauata, ruinam minatur atq; interitum, excitat Deus ingenia heroica, eaq; conuenientibus dotibus ornat atq; instruit, vt laboranti atq; inclinatæ artium veritati opitulentur, & hanc erroribus extersis de integro instauratam ab interitu vindicent. At cùm in politijs leges & disciplinam constituit ac sancit, vel ipsis principibus, vel ijs, quorum consilio & opera reguntur principes, dotes largitur tantæ rei idoneas ac necessarias. Talis fuit sapientia Dauidis, Danielis, Iosephi, & plurium aliorum.

Tales fuerunt præstantißimorum artificum dotes omni tempore. Verißimum est enim, neq; vllũ vnquam magnum virum extitisse sine afflatu diuino: neq; aliunde, quàm à solo Deo, excellentiam ingeniorum, & motus heroicos proficisci.

Contrà sunt quædam ingenia tam distorta, sophistica, veteratoria, & plena veneni, vt tantæ deprauationis nullæ neq; in astris, neq; in materia, causæ ostendi poßint. Oderunt, & extinctam cupiunt sacram veritatem, delectantur sophistica, & quicquid rectè dicitur, student veteratorijs præstigijs aut eludere, aut conuellere, atq; infringere: polluunt & conspurcant artes, etiam principia de æternæ atq; immotæ sapientiæ Dei radijs accensa, & cum ipsis nata hominum animis, omnibusq; concessa, quæq; ex his consequentia irrefragabili deducuntur, impetere ac labefactare, & constantem perpetuamq; experientiam in dubium vocare & controuertere, non erubescunt: Excogitant consilia perniciosißima, pulchra specie, valentq; ad omnem maliciam.

Ingenia peruersa & mõstrosa à Diabolo.

Talia format & armat ingenia, non natura ipsa, non Deus δημιουργὸς naturæ, sed mendaciorum & scelerum Architectus Diabolus: qui, vbi naturas mediocriter à Physicis causis, & sua voluntate ad maliciam instructas, ac præparatas adipiscitur, eas in suos vsus conuertit, hocq; quod naturæ deest ad summam atq; absolutam peruersitatem explens ac cumulans, adornat organa perniciosa sibimetipsis, & alijs.

Cuiusmodi fuerunt Achitophel, Catilina, Nero, Caligula, Arius, Manichæus, & plures alij infinito numero quorum quosdam non instruit tantùm, sed regit ipse & incitat: alijs omnino & confirmat maliciam in improbis:

probis: Iis verò, quibus sophismatum præstigijs veritati illudere volupe est, tum effascinat animos imposturis intricatißimarum opinionum, quibus excæcati ad eum modum circumducuntur, vt nunquam amplius consequantur, in quo tandem consistant & acquiescant, tum consuetudinem cauillandi auget.

Deniq; ἀμφὶ πάντων ἀνθρώπων φρεσὶν ἀμπλακίαι ἀναρίθμητοι κρέμανται, vt rectè Pindarus ait: Natura omnes, & variarum cogitationum ceu fluctibus turbamur, ac rapimur, & miris feruidisq; affectuum percellimur æstibus, qui παρέλκουσι πραγμάτων ὀρθὰν ὁδὸν γ᾽ ἔξω, παραπλήττουσι ἢ καὶ σοφὸν: Deniq; in omnium hominum animis plurimum est cæcæ perplexitatis, incertarum ac dubiarum opinionum, aberrātium ratiocinationum. Quapropter, vt præclarè Græco versu dicitur, οὐδεὶς ἀνθρώπων ἐστὶν ἅπαντα σοφὸς: Item, ἁμαρτάνει καὶ σοφοῦ σοφώτερος.

In hos animorum reconditos sensus intentus est Diabolus, perspectos obiectis occasionibus aut irritat, aut si adsunt, alit, & acuit, toties ac tantisper, donec turbatis plerplexisq;, & non attentè circumspicientibus animis, vel labes insignes inurat, vel exitiosa infligat nocumenta.

Adiungendæ sunt igitur expositis antea causis Physicis, hæ duæ quoq; occultæ & liberæ causæ.

Adeò enim certum est & conspicuum, præstantium virorum excellentia & singularia dona, neq; ex astris deriuari, neq; ex parentum nasci seminibus: sed diuinitus inseri, vt hoc fateri Ethnicos quoq; res ipsa coëgerit. Non his donis eam lucem, quam Spiritus sanctus verbo accendit in cordibus credentium, sed sapientiam, quæ artes politiasq; condit ac conseruat, intelligimus, quam etiam non sanctificatis largitur Deus, eò quòd disciplinas & imperia con-

ria consistere vult, ac perdurare ad extremum vsque Mundi interituri momentum, propter Ecclesiam.

Haec series est causarum antecedentium voluntatis actionum, quarum quaedam totum cerebri aedificium, ac praecipuas in eo vires velut construunt ac temperant: quaedam id, vbi iam absolutum est, in alijs elegantibus ac concinnis verae doctrinae imaginibus vestiunt, expoliunt, ac conformant, in alijs contrà monstrosis atque erroneis opinionibus inquinant & deformant: Cerebrum rursus parti animae intelligenti eas obuertit atque exhibet effigies doctrinarum, quibus ipsum formatum est atque imbutum: Mens arripit eas, & sequitur, siue verae sint, ac rebus consonae, siue à rerum veritate discrepent, ni prius ipsa quoque veris sit illustrata ac confirmata sententijs, vt discernere poßit inter verum & falsum, honestum & turpe, & statuere, quod sit ordine bonum, quodque expetendum, quae conueniant, quae dedeceant, denique nisi, qui languet ferè, sit roboratus assensus, ne de semel conceptis facilè deijciatur sententijs. Ita autem sequitur eas, vt cogitationes de earum iudicio monituque, & deliberationes omnes instituat, praesertim si appetitiones caeterae suffragentur, idque velint, flagitent, & vrgeant, quod sensus proponunt.

Prima verò causa mouens voluntatem, Mens est: haec, re deliberata, monstrat voluntati, quae expetere ac prosequi, quibus de causis, qua ratione, quo ordine, quibus adhibitis, quae contrà excludere atque amoliri conueniat, flectitque voluntatem ad approbata & conuenientia, reuocat atque abducit à contrarijs, & velut ad gubernaculum sedens defixaque in scopum, quem sequitur, & in omnes intenta occasiones circũspicit accuratißimè, & prouidet, ne vspiã impingat & hallucinetur volũtas. Tota verò mẽtis

deliberatio, aut natura, insitis notionibus ac doctrina excitatis, aut sensu compræhensis, hoc est, vel experientia animaduersis, vel ex doctrina haustis, acceptisq́; regitur ac gubernatur.

Rectè ergo à teneris instituta Mens, cùm iudicat rectè de obiectis, primoq́; statim aspectu, quid veri insit, quæ sint veri honestiq́; specie fucata pernoscit, tum ad honesta, salutaria, & felicia voluntatem traducit atq; assuefacit.

Non rectè instituta, quia aberrantium opinionum velut caligine circumfusa est, intuens in res à sensibus ostensas cæcutit quasi, nec discrimina veri falsiq́; perspicit, & postea in ratiocinando labitur. Errante iudicio, peccat & voluntas. Atq; adeò, vt Mens eandem doctrinam assidua meditatione commentationeq́; versans ac tractans inficitur: Sic voluntas, quòd ad mentis iudicium ordine naturæ primo respicit, ea ipsa tractatione, & quotidiana eiusdem vocis repetitione & inculcatione assuefit, vt δύναμιν quandam & propensionem contrahat ad agendum, ex præscripto doctrinæ. Abeunt enim studia in mores, præsertim teneris instillata animis, ac ferè in naturam vertuntur.

Voluntatis ἀταξία

Etsi autem ordine naturæ agens voluntas obtemperat ductui rationis: tamen cùm & ipsa sit infirma, & magna sit vis τῶν φυσικῶν καὶ ἐπικτητῶν δυνάμεων in voluntate & corde, magna appetitionum, quæ nec congruunt semper voluntati, nec imperium eius audiunt aut ferunt, vincitur sæpe his causis: & vel sua se sponte seiungit & auertit à ratione, præferens atq; amplectens, quod illa improbat, vel rapta atq; auulsa violenter aliò impellitur, quantumuis reclamet ratio, retinereq́; in statione atq; officio voluntatem annitatur. Adiunctum est voluntati cor

eis τὸ

εἰς τὸ δορυφορικὸν οἴκημα, ἵνα τοῦ λόγου κατήκοον ὄν, κοινῇ μετ᾽ ἐκείνου βίᾳ τὸ τῶν ἐπιθυμιῶν κατέχοι γένος, vt Plato ait, & obtemperat, vel sponte, vel persuasum politico rationis imperio, cum natura temperatum est. Sed quia mira φυσικῶν δυνάμεων & ἐπικτητῶν, mira subitò exardescentium & erumpentium motuum, est varietas, quam temperamenta efficiunt, astrorum & seminum vi procreata atque elaborata, assuefactione verò confirmata: multum refert, quibus quisque nascatur parentibus, quo cæli situ in lucem prodeat, ad quæ à teneris exerceatur atque assuefiat.

Fortes creantur fortibus & bonis, inquit Poëta: Nec degenerem procreant aquilæ columbam: Id etsi de seminum natura verum est suo loco atque ordine: propagantur enim semina virtutum, & cæteri impetus, à parentibus in natos: tamen quantum cœli positus mutent informatam iam à seminibus crasin, atque illis inditam vim, in confesso est.

Ex iisdem nati parentibus, dissimili astrorum constitutione, adeò discrepant, vt nulla, ne minima quidem sanguinis cognatione iuncti videantur: & quanquam seminum quoque vis, quæ corporum naturis respondet, mutatur in iisdem, vel ætate attenuatis viribus, vel morbo eneruatis, vel diæta non conueniente afflictis: tamen nunquam hæc sola diuersitatem tantam atque dissimilitudinem parerent, nisi alia ex astrorum & cœli tractu accederet efficacia maior. Ex languefactis seminibus imbecilliora omnia lege naturæ oriri debebant: At corporibus firmioribus ac venustioribus ornatos, animisque præditos maioribus, senes parentes sæpissimè gignunt iis, quos florente ac vigente ætate ediderunt.

φυσικαὶ ἀρεταὶ à causis cœlestibus.

φυσικαὶ verò ἀρεταὶ sæpe etiam in obscuris & humilibus virtute cœli cientur.

Formant ergo, vt totius corporis & partium cæterarum, sic cordis crasin, astra: Et quidem in idoneis cœli locis collocata, faustisq; & felicibus inter se cõfigurationibus sociata, temperiem cordis, concinna moderataq; primarum qualitatum proportione, principi facultati attemperant, cumq; vigent, τῇ συμμέτρῳ κράσει, præter eam vim, quæ temperiem comitatur, etiam velut innectunt δύναμιν aliam maiorem, commotricem singularium motuum, qui cum & iudicio mentis congruant, & voluntatem cum ratione ipsa extimulent, iuuentq; : (miranda sunt enim inter se voluntatis & cordis vires συζυγίᾳ deuinctæ) absolutum quiddam efficiunt, longeq; communes hominum vires excedens. Neq; enim in abdito sese continent, nec reprimi se patiuntur, sed erumpunt, vel inuitis ac reluctantibus omnibus.

Rursus peregrinas & alienas à naturis suis sortita sedes, aut aduersis hostilibusq; cæterorum perculsa radijs, enormi & venenata cor dyscrasia, satellitioq; effrenium virium, contra dominatricem potentiam armant, eamq; ἀταξίαν, quæ inde vsq; à primis parentibus propagata, concordes conformesq; inter se appetitiones, καὶ τῷ ἡγεμονικῷ ὑποπειθαρχούσας, distraxit voluntate sauciata, in tantum augent, vt quanquam nunc quoq; constitutione præceptioneq; diuina, eidem potentiæ subiectæ sint, ea lege atq; conditione, vt ceu παραστάτῃ suo aßistant principi, suoq; fungentes munere, ad eius se nutum componant atq; accommodent, tamen ex aucta his causis deprauatione, eò euadat effera atq; indomita vis cordis, vt si crescat cum ætate, & indulgentia roboretur, postea effractis repagulis omnibus, detrectata autoritate, excussoq; rationis imperio

imperio, non solùm sine ordine ruat, sed & mentem ipsam turbet atque excæcet, & voluntati vim faciat: tum incitata ea impetu suo, eodem quo ipsa fertur, tum illo altero etiam herili dominio quasi de manibus violenter extorto, quod de toto primo & pulcerrimo imperio, post turbatam virium harmoniam, in solam cerebri locomotricem facultatem voluntas retinuit.

Quanta violentia enim hæc externa membra, præsertim in naturis distortis, cogat, concitet, & præcipitet in scelera & flagitia, nequicquam refragante ratione, nimis crebrò cernimus & experimur.

Etsi enim natura moderatiores impetus facilè persuadendo demulcet ac sedat, paulò efferatiores, locomotrice cohibita, compescit, tantisper donec deflagrent ac deferuescant: tamen à distortis atque indomitis vincitur sæpißimè.

Nec quo id modo fiat, miremur: Siquidem & cordi cerebrum multis fœderibus vinculisque connexum, in corporum sectionibus conspicamur, ut societate, cohæsioneque partium, & officiorum usu, quæ sibi inter se mutuò ultro citroque communicant: & utrumque membrum se mutuò miranda sympathia afficere, quotidiana discimus experientia. Cordis & cerebri sympathia.

Cerebrum cogitationibus suis ferit cor, & quidem aliàs aliter, prout vel immissa forinsecus, vel ex phantasmatis nata obiecta, dextrè aut falsò, commodè aut incommodè, in hanc illamue partem accipit, atque interpretatur.

Respondent enim phantasiis cerebri cordis motus tantò certius, quàm mentis consultationibus voluntatis actiones, quantò & vis cordis, à liberæ causæ conditione longius abest, & firmius cerebro cor ipsum colligatum est.

Pulsatũ verò hoc modo atq; affectum cor, compreßione sui atq; distensione, vi temperamenti, ope fibrarum, quibus totum eius est corpus intextum, ciet congruentia cogitationi affectuum genera. Et vicißim, cùm vel amplectitur & captat monstratum obiectum, vel auersatur, δύναμιν in cerebro locomotricem commouet: quæ, si consentit superior facultas, neq; aduersatur, aut prohibet, externa membra impellit & flectit, vt hoc, quod requirit cor, prosequantur, aut contrà repellant atq; abigant, quod refugit.

Si quæris, quæ sit causa huius sympathiæ, subitæq; & mirandæ penetrationis obiectorum ad cor, atq; inde reflexionis & recursus affectionis cordis ad cerebrum: aut nescio, aut efficit hoc, qui intercedit naturis membri vtriusq;, latens & non exploratus nobis consensus, cui in vtroq; spiritus præcedentibus motibus conformati atq; accommodati seruiunt, qui & ipsi similes sunt inter se atq; cognati, quòd alterius ex altero origo est.

Cerebrum, suo spiritu, rerum conceptarum imaginibus imbuto, per neruum ex sese deriuatum afficit cor: hoc vicißim vi sui spiritus eam, quam genuit, affectionem, eidem neruo imprimit, vt cerebro deferat ac nunciet.

Spirituum natura.

Spirituum vis mira est, natura tenuißima, præcipuè animalium, & nitidißima, omnisq; generis qualitatibus excipiendis ac vehendis, & subitis ac momentaneis motibus aptißima. Leuiter impulsi angustißimos quosq; meatus penetrant expeditißimè, magnoq; impetu allisi, eas, quas continent qualitates, corporibus obiectis infigunt.

At verò tam enormem ἀταξίαν, vimq; ad vitia incitatricem tam acrem ac vehementem, si vlla potest humana frenare ac moderari diligentia, sola potest disci-

plina seuerior, quæ doctrina, exercitijs, legibus, pœnis, præmijs, exemplis, intentione animi, applicationeq́ seria & aßidua ad labores honestos, ducit, regit, & assuefacit homines vtcunq; ad obseruantiam legum, & obedientiam erga rectæ rationis iudicium, easq; leges, quæ huic consonant, & vitam sobriam, ac honestis studijs deditam.

Disciplinæ vis in emendandis vitijs.

Multum omnino nauat atq; efficit, non solùm in his malè à primo ortu institutis, sed & heroicis, & mediocribus, & imbecillioribus naturis. Τροφὴ γὰρ καὶ παίδευσις *(vt rectè Plato ait)* χρηστὴ σωζομένη, φύσεις ἀγαθὰς ἐμποιεῖ, καὶ αὖ φύσεις χρησταὶ τοιαύτης παιδείας ἀντιλαμβανόμεναι, ἔτι βελτίους τῶν προτέρων φύονται.

In distortis motus incompositos, ἀτάκτους, *& efferos, si non extinguit prorsus aut supprimit, tamen velut in gyrum rationis ductos, frenoq́; vinctos, & septos carceribus, tum cogit in ordinem, tum ad eum modum tempore domat, hebetat, atq; emollit, vt tractationem ferant deinceps, atq; culturam, aut certè minus ferociant: eoq́; id magis præstat, si adhibetur teneris adhuc animis & flexibilibus, in quibus plus est loci disciplinæ, quàm in adultis.* Κεφάλαιον γὰρ ὀρθῆς παιδείας ὀρθὴ τροφὴ, καὶ κυριώτατον ἐμφύεται παισὶ τὸ πᾶν ἦθος διὰ ἔθος, *vt Plato ait.*

Disciplina in ætate tenera efficacior.

Vt plantulæ teneræ, si vbi ex radice prodierunt, plusculum in alterutram sese partem incuruent, facilè aut surculis retorquentur in aduersum latus, aut deligatæ vinculis reflectuntur, aut circumdefixis fulcris coguntur in rectum assurgere: si curuor inueterarit & obduruerit, extendi amplius æquariq́; nequeunt: Sic feritas connata atq; enormitas, quantacunq; sit, si natura tenera ad rectiora assuefiat, remittit aliquantulum & mitescit:

 si obri-

si obriguit ætate, & velut occalluit, postea adeò in contrarium traduci nequit, vt frangatur citius, quàm flectatur, aut mansuescat.

In heroicis naturis, generosos, feruidos, & nimis acres impetus, non exasperat, sed retusos aliquantulum, immò velut delinitos contrahit intra metas rationis, atque ita moderatur, vt fiant rationi σύμμετροι, & lege aliqua, atque ordine conueniente procedant, non tyrannicè tumultuentur.

In mediocribus ea, quæ natura inseuit semina, euocat & producit, ac velut conueniente enutrita & rigata succo, fotaque calore, vegetat & maturat: Imbecillioribus, quibus nihil à natura tributum est, nulla sunt ad virtutem incitamenta, vel adiumenta addita, velut aliam naturam, suis quoque instructam atque expeditam facultatibus, induit. Sunt enim (vt rectè ab Hippocrate dictum est) ἐπίκτητοι φύσεις τὰ ἔθη.

Ex actionibus iisdem assiduè iteratis, frequentatis, & continuatis, voluntas δύναμιν quandam προαιρετικὴν, seu agilitatem ad eas promtè exercendas acquirit.

Cor iisdem sæpe agitatum motibus, δύναμιν ad similes motus ciendos, propensionemque adipiscitur. Et quanquam hæ disciplina comparatæ vires languidiores sunt natiuis, tamen aliquo modo sarciunt ac compensant hoc, in quo natura desicit.

Disciplinæ laxioris aut astrictioris effectus.

Contrà disciplina eneruis, indulgens, laxa, ac delicata, acres etiam ac firmos ad virtutem in natura stimulos, aut obtundit prorsus, aut (vt sic dicam) ad eum modum eliquat, vt diffluant: Eadem propensionem ad libidines, luxuriam, & vitam voluptuariam alit ac fouet, aut, si nulla adsit talis propensio, fastidiosas, delicatas, difficiles, & morosas reddit naturas.

Sic è contrario adstricta nimis & coacta educatio alacritatem animorum frangit.

Præclarè Plato de vtraq;: ἡ μὲν τροφὴ δύσκολα καὶ ἀκρόχολα, καὶ σφόδρα ἀπὸ σμικρῶν κινούμενα, τὰ τῶν νέων ἤθη ἀπεργάζεται: Τὸ δὲ τούτων ἐναντίον ἥγε σφόδρα καὶ ἀγρία δούλωσις, ταπεινοὺς, καὶ ἀνελευθέρους, καὶ μισανθρώπους ποιοῦσα ἀνεπιτηδείους ξυνοίκους ἀποτελεῖ.

Praua verò ad feritatem assuefactio efferat naturas, bonas etiam & acres, easq; exacuit in hominum perniciem. Verißimum est enim ἄνθρωπον παιδείας ὀρθῆς τυχόντα, καὶ φύσεως εὐτυχοῦς, θειότατον ἡμερώτατόν τε ζῶον γίγνεσθαι, μὴ ἱκανῶς ἢ μὴ καλῶς τραφέντα, ἀγριώτατον ὁπόσα φύει γῆ. *Et omnino eo, quod rectè à Physicis causis adornatum atq; constitutum est, euerso aut labefactato, animos sua natura in vitia procliuiores agit in contrarium.* Οὐ μικρὸν οὖν *(vt rectè Aristoteles inquit)* διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπολυ, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν.

Sed ad disciplinæ constitutionem & moderationem hoc etiam pertinet, vt consideretur naturarum diuersitas, quoad mollitiem & flexibilitatem, aut contrà stuporem ac duritiem: Singulæ enim analogam sibi disciplinam requirunt, qua elaborentur ac limentur. Disciplinæ constituendæ modus ex varietate naturarum.

Sunt quædam ingenia natura mitia, placida, moderata, & liberalia, quæ laxiore disciplina ac liberaliore regi tractariq; postulant, seruilem coactionem oderunt. Et horum rursus discrimen varium & multiplex.

Quædam adeò sunt delicata, mollia, & fastidiosa, vt si paulò compellentur & coherceantur asperius, aut si paulò astrictius ea, quæ circumdata sunt eis vincula, intendantur, statim offendantur, & animum despondeant, exiguntq; prorsus indulgentem institutionem. Ingeniorũ diuersitas.

Alia rurſus, niſi aſtringantur nerui diſciplinæ atq; adducantur, leui quauis occaſione, vbi conceſſam licentiam, & patefactam feneſtram ad nequitiam ſenſerint, exorbitant atq; degenerant.

Sed miſcentur hæc ipſa diſcrimina analogijs pænè infinitis. Ita reperiuntur ingenia præfracta, obſtinata, ac pertinacia, diſcrimine non minus vario.

Nonnulla enim ſeueritatem omnem reſpuunt, ceu ferrum Adamas, & indulgeri ſibi laxatis vinculis diſciplinæ poſtulant: his arctatis, magis exaſperantur: indulgentia verò, velut hircino ſanguine Adamas, liquefacta molleſcunt.

Alia è diuerſo, niſi ſeuera admodum atq; aſpera diſciplina multum macerentur, tundanturq; plagis, ſubigi nequeunt. Hæc naturarum diuerſitas, quam communis vita oſtendit, multum diſciplinæ effectus variat. Tantum quidem potentijs ſuperioribus diſciplina præſtat.

Appetitus naturalis ſæpe vincit actiones mentis & voluntatis.

Illæ verò conſilij rationisq; expertes appetitiones cibi, potus, & voluptatum, quas natura longius à ratione cordis, aliarumq; partium interſtitio ſecluſas, ſubter præcordia locauit, ne tam crebrò, tamq; violenter infeſtarent mentem, vt ſi in propinquo verſarentur: illæ (inquam) nimis frequenter, oculis mentis velut præſtrictis ac præpéditis, detruſaq; voluntate à gubernatione locomotricis, ea facultate pro turpiſsimarum ingurgitationum, & fœdiſsimarum libidinum miniſtra, prorſus beluino ritu abutuntur: fitq; hoc eò crebrius & fædius, quò Epatis, partiumq; huic coniunctarum dyſcraſia, ſymmetriam naturæ congruam plus excedit, cœliq; poſitus eandem magis etiam inficiunt, & appetitiones intendunt.

Etenim & αὐτὸ τὸ πᾶν ἐπιθυμητικὸν οἷον ἄγριον θρέμμα

ἢ ζῶον

ἢ ζῶον ἀνυπήκοον τοῦ λόγου, πάντων δὲ ἐπιθυμίας οἰστρώδους ἐπιχειρεῖ κρατεῖν, & vbi subiectum φύσει ἄκρατον complexum fuerit, leui occasione facilius irritatur & incenditur, atque vbi efferbuit, tum vrit acrius, tum vrget pertinacius locomotricem.

Epar calidius iusto, cùm plus requirat humiditatum, sugit ex sese propagatas, & in ventriculum atque intestina demissas venulas: hæ rursus mulgent & vellicant ventriculum, eò vsque, donec omni, qui inest, humore exhausto, suctionis vis pertingat in osculum ventriculi superius, vbi sentiunt, cùm suctionem ipsam, tum ex humorum defectu ariditatem, nerui de cerebri paribus ei implantati serie multiplici. Augent sensum ariditatis, qui ferè in talibus corporibus redundant, atque ad osculum sua leuitate confluunt, biliosi humores. Corrugatur ex sensu illo atque afficitur ventriculus, & ciet per neruos locomotricem, vt humore infuso ardorem sitis restinguat. Nec sedatur mora, neque ad iussa & imperium voluntatis conquiescit, sed instat & vrget vellicando & torquendo cerebrum, adeò vt syncopen quandoque attrahat, & mora ingrauescit. Si tunc est voluntatis in locomotricem imperium debile, cogit hanc contra voluntatem, vt plus ingurgitet, quàm naturæ expedit.

Epar calidius causa ebriositatis.

Si accedat ad Epar calidius τοῦ ἐπιθυμητικοῦ vis ferior, naturaque fœcundo & prolifico humore abundans, & organa generationi destinata tum caleant plus, quàm pro modo naturæ suæ, tum vigeant valeantque vi genitali: ibi demum lasciuiunt, pruriunt, & feruent libidines, vel sola naturæ vi inflammatæ, etiamsi non adsit obiectũ. Si verò & conueniens vel monstretur, vel offeratur obiectũ, mox velut in rabiem actæ non pruriunt tantùm, sed pungunt,

Epar calidius quomodo causa libidinis.

gunt, vellicant, & concutiunt cerebrum, commotisq́ humoribus omnibus, & spiritibus in toto corpore (maximus est enim organorum ad generationem comparatorum consensus, cum præcipuis omnibus partibus corporis) ceu molem æstuantium & caligantium halituum sursum agunt, hisq́ cerebrum ita velut obnubilant, vt omnis sensuum cerebri cum parte intelligente deliberatio cesset, & locomotiua vi incitata feratur ad flammas libidinum explendas. Auellitur his cerebrum à parte intelligente, atq́ ita percellitur ac perturbatur, vt monita, præceptionesq́ salutares audire amplius nequeat.

Longè dißimiles sunt hæ appetitiones motibus cordis: Non consilio excitantur, nec, cùm exarserunt & flagrant, disputationibus sedantur: Immò, vt dixi, si sint temperamenti conuenientia, astrorumq́ positu roboratæ, in ipsam violenter mentem irruunt, &, ne quid moliri contrà poßit, probibent.

Valet tamen & in hoc genere disciplina plurimùm. Etsi enim neq́ euellit, neq́ extinguit effera ac beluina illa desideria τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, tamen voluntatis cordisq́ vires instruit & roborat contra ἐπιθυμητικὸν, &, vt occasiones vitent, assuefacit, & imperium voluntatis in locomotricem stabilit, vt vi contractis repreßisq́ membris externis probibeat, ne erumpant statim, cùm petulanter exiliunt ac tumultuantur.

Sæpe contrà delicata & voluptuaria educatione, aut lasciuis exemplis, naturæ minimè lasciuæ, inflexæ, corruptæq́, degenerant in consuetudinem belluandi, & luxuriam, in qua tanquam cœno deinceps toto vitæ tempore volutantur. Atq́ hæc de appetitu Naturali, quantum ad actiones voluntatis, monuisse satis sit.

Non prætereunda est in hac commemoratione, mentio

mentio causarum liberarum, quas & antea, cùm de parte intelligente disserceremus, attigimus.

Cyri aut Alexandri felices ac heroici impetus, actionesque planè diuinæ, aut Neronis, vel similium, tetra, immania, & abominanda scelera, non oriuntur ex his causis. Longè enim superat omnium Physicarum causarum vim ea præstantia, quæ excellit in Alexandro iuuene: Et è diuerso non cadit in humanam naturam tam portentosa, & plus quàm beluina immanitas, quam Nero exercet: immò expauescens humanus animus ad conspectum eius, & ad solam cogitationem, obstupescit.

Præstantes viros Deus exuscitat, acerrimis ad res gerendas stimulis subditis, cuiusmodi nulla qualitatum commoderatio, nulla gignit astrorum dispositio. Et donat hominum generi tales, cùm aut tyrannide quassata, aut luxu, mollitieque fracta, ac diffluentia, aut alioquin segnitie principum, atque socordia soluta imperia, vindices requirunt atque instauratores.

Excellens virtus à Deo est.

Prorsus enormia scelera, immò & alia multa à Diabolo sunt, qui, ut toties dixi, efficacißimè ἐνεργεῖ ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας: & autores scelerum sæpe se à Diabolo impulsos, aut occasionum commoditate inuitatos, ac velut in nassam illectos, Diabolo simul incendente, ac velut protrudente ipsos, fatentur.

Enormia scelera sunt à Diabolo.

Quapropter etsi voluntas libera actionum domina, ex sese ἱκανότητα ἀκριβῆ habet ad deligenda, & complectenda, vel recusanda obiecta proposita: tamen cùm saucia sit, & languida sua natura, præsideatque contumacibus admodum atque indomitis appetitionibus, neque in omnibus eodem modo, aut à natura sit confirmata, aduersus præcipites ac violentos appetitionum impetus, aut saniore doctrina roborata, aut præsidio durioris ac seuerioris disci-

plinæ

plinæ circumdata ac munita, quorum ope, & foris occurrentibus illecebris, & intrinsecus seditiosè ferocientibus motibus repugnet, sæpe victa, & vel à principio, priusquam, quò se inclinet, statuat, vel posteaquam decreuit, à proposito detorta, rapitur atq; incitatur aliò.

Rectè Aristoteles actiones, quæ ἐφ' ἡμῖν, & in potestate nostra consistunt, distinguit, φύσει, δόξᾳ, βουλήσει, & προαιρέσει.

Actionum liberarum discrimen.

Sequitur enim voluntas, aliàs insita atq; implantata in primo ortu naturæ incitamenta, aliàs ex doctrina acceptas opiniones, aliàs sua sibi sponte accersitum ducem, consuetudinem, aut accitam errore, vel imitatione persuasionem, aliàs mentis iudicium excultum & formatum doctrina recta.

Omnium magna vis est suo loco atq; ordine, & tanta quidem, vt vel vna sola, cæteris exclusis, satis sit firma atq; efficax, quæ regat ducatq; voluntatem.

Si considerauerimus promiscuam generis humani multitudinem, longè plures aut opinionibus, quibus à teneris imbuti sunt atq; insueuerunt, aut naturæ suæ ductu, aut consuetudine regi, quàm recto, exquisito, constantiq; iudicio, reperiemus. Sed addi debent his causæ duæ extra nos positæ: nimirum Deus autor atq; effector heroicorum motuum, & Diabolus structor atq; artifex scelerum.

Ex his liquet, quæ sit varietas causarum voluntati coniunctarum, & adiuuantium aliàs voluntatis instituta, conatusq;, aliàs impedientium.

Voluntas ipsa sua vi ciet actionem, & eandem (nisi deijciatur, & velut detorqueatur à proposito violenter alijs causis) per locomotricem, quam, vt dixi, subiectam sibi & addictam habet ordine ac lege naturæ, exequitur.

Sed in-

Sed incitatur & regitur quandoq; causis intrinsecis, nobisq; insitis, quandoq; extraneis, & positis extra nos: Cumq; languida sit à prima origine, sæpe iisdem causis, vel excutitur suo dominatu, vel nequicquam repugnans, violentia victa rapitur & præcipitatur eò, quò non vult.

Nobis insunt causæ, vel quas natura indidit, vel assuefactione comparatæ. A natura sunt cognitiones, & appetitus, seu ὀρέξεις. Cognitione mentis iudicium, seu λόγον complector, & sensuum vtrorumq; vim.

Mens regitur vel iis, quibus ipsa à primo ortu formata, ac veluti consignata est notionibus, expolitis recta & consentiente doctrina, vel opinionibus arreptis ex doctrina non vera, vel sensuum ductu.

Sed sensus cientur à cerebro, & menti ministrant: nihil enim quicquam eorum, quæ extra nos versantur, ad mentem perfertur, nisi sensibus sit perceptum, agitatumq;.

Sensuum vis variat pro cerebri constitutione, & prima institutione, atq; assuefactione.

Cerebri constitutionem, & primò seminum natura, astrorumq; positus absoluunt, & postea tota viuendi ratio à teneris vsq; non parum afficit. Ea complector totum rerum non naturalium vsum, cibi, potus, affectuum animi, aëris, exercitiorum, & cæterorum, eaq; quæ præter naturam accidunt, vt sunt morbi, morborum causæ, & symptomata.

Appetitus triplex est, βέλησις, θυμὸς, & ἐπιθυμία. Incitatur enim voluntas sæpe contra mentis iudicium, frustra refragante ratione, aut sibi innato appetitu, quem βέλησιν vocant, aut à cordis motibus, aut à naturalibus appetitionibus: quandoq; motus cordis menti congruunt, & eodem impellunt voluntatem, quò hortatur & instigat ratio. Appetitus triplex.

Quan-

Quanta verò sit horum vis, quanta violentia, vt vel cogant, vel opprimant voluntatem, declaratum superius est. Nunquam consentiunt prorsus, sed dissensio variat, quæ in alijs minor est mitiorq́, in alijs maior & ferior, pro vt vel seminum astrorumq́ vi initiò rectè constituuntur, vel assuefactione postea formantur atq; exornantur. Plurimum enim momenti appetitui adfert consuetudo, qua assuefactionem & disciplinam omnem compræhendo.

Causæ non insitæ corporibus nostris, sed forinsecus accedentes, sunt Deus, & sancti Angeli, Diabolus, atq; externa violentia.

His ita constitutis, manifestum est, prædicta de voluntarijs actionibus ex astrorum positu, temperamento totius corporis, & partium præcipuarum effectibus, notis indicijsq́; exterioribus quibuscunq; collecta, certitudine illis causis respondere, quarum vi eduntur ac proferũtur. Quòd verò omnia illa, quæ hactenus enumerata sunt, tantùm particularium causarum vim habeant, liquidò patet.

τύχη.

Restat τύχη, quartum genus causarum secundarum, quo Aristoteles euentus vtrosque, prosperos & aduersos complectitur, qui accidunt hominibus præter ea, quæ voluntas libera sua sponte, suaq; vi, aut adiuta socijs causis, inchoat, prosequitur, & conficit.

Fortunæ varietas & inconstantia.

Latißimè patet hoc genus. Mirandæ sunt enim rerum humanarum vices, mira volubilitas, & inconstantia fortunæ.

Multa cuiuis in vita præter spem & opinionem contingunt: Multa sapienter cogitata, & cautè prouideq́ cœpta ac gesta, infelicius cadunt, quàm existimamus. E diuerso alia stolidè atq; incogitanter mota, & admini-

ministrata negligenter, atque inter exordia prima varijs incursionibus inhibita & impedita, procedunt tandem feliciter, & optatos consequuntur exitus. Sæpe, quæ pro desperatis ac perditis contemnuntur, subitò reflante fortuna, rursus se erigunt & augescunt: quæ verò florent, & ad eum fulta ac stabilita modum putantur, vt nulla vi conuelli queant, leui momento, velut repentino flatu disiecta corruunt, tumque vel maximè, cùm plurimum fortuna blanditur, fouetque, & beat suauissimè: Adeoque vix quicquam est in rebus humanis stabile ac perpetuum.

Vix vlla, quæ suscipimus & gerimus, aut institutis initiò respondent per omnia deliberationibus, etiamsi feliciter conficiantur, aut intra definitos limites sese continent, aut præfixum scopum adipiscuntur: intercidunt multa, quæ præmeditata consilia mutant, abolent, aut turbant, aut extrà metas nos rapiunt: Et vt Herodotus ait, ὡς κύκλος τῶν ἀνθρωπηίων ἐστὶ πραγμάτων, περιφερόμενος δὲ οὐκ ἐᾷ ἀεὶ τοὺς αὐτοὺς εὐτυχέειν.

Fortunæ pictura.

Præbuit hæc rerum humanarum vicissitudo occasionem Poëtis, vt rotundo fortunam globo insistere, & globi volubilitate nunc huc, nunc illò ferri volutarique finxerint. An verò sit de talibus euentibus, qui præter ea, quæ voluntas efficit & consequitur, præterque consilium & deliberationem nostram obijciuntur, diuinatio aliqua, & si est aliqua, à quibus sumatur causis, & quousque progrediatur, postea constituemus, vbi prius exposuerimus causas, quæ tales euentus gubernant. Quam enim τύχην *Aristoteles nominat, ipse inopinatorum euentuum affirmat tantùm esse* αἴτιον κατὰ συμβεβηκός. *Ergo præcedere necesse est aliud* καθ' αὑτὸ αἴτιον, *vel vnum, vel plura, quorum vi illi dispensantur, producuntur, & complentur euentus.*

Aristoteles, quæ sint illa τὰ καθ' αὑτὰ αἴτια, non definit.

Causæ gubernatrices rerum humanarum iuxta Platonem.

Plato aliquas causas, & inter eas omnium præcipuam expreßit, cùm inquit: θεὸς μὲν πάντα, καὶ μετὰ θεοῦ τύχη καὶ καιρὸς, τὰ ἀνθρώπινα διακυβερνῶσι ξύμπαντα, ἡμερώτερον μὴν τρίτον ξυγχωρῆσαι τούτοις δεῖν ἕπεσθαι τέχνην.

Etsi verò cum veris causis accidentarias, τύχην nimirum & καιρὸν confundit, & τέχνην ita extenuat, vt eam accidentarijs causis postponat & subijciat: tamen rectè & sapienter præcipuam vim confert in Deum.

Deus res humanas gubernat.

Non enim ex fortuita & ficticia atomorum Epicuri collisione & coalitu, hoc Mundi domicilium confluxit, sed Deus singula corpora, verbo fabrefacta ex nihilo, serie tam concinna, nexuq; tam continuo, coagmentauit in in vnam rotundo ambitu definitam molem, vt à mente architectatrice, cuius sit sapientia infinita & omnipotentia, ædificatam esse manifestò appareat.

Nec deserit opus suum, sed conseruat id, atq; tuetur, & inprimis curam agit generis humani, bona cumulans, mala depellens, vtpote cuius gratia cætera, & initiò constituit, & huc vsq; sustentauit: Et in genere humano præcipua cura complectitur ac defendit Ecclesiam, redemtam sanguine æterni Filij sui, à qua vera Filij agnitione & fiducia colitur atq; inuocatur, & propter quam reliquam profanam multitudinem fert, vt ex hac quoq; aliqui conuertantur ad Filium.

Præsentiæ Dei argumenta.

Confirmant administrationes Oeconomicæ, priuata vita cuiusq;, & totus ordo politicus, præsentiam Dei, nostriq; procurationem.

Et, si excusso abstersoq; veterno, excitaremus animos ad operum Dei notationem aliquam, & considerationem, siq; ijs, quæ fiunt pænè singulis momentis, mediocri-

diocriter attenderemus, perſpiceremus profectò, quanta, & quàm multa publicè accidant & priuatim, quæ nullo modo, vel Phyſicis cauſis abditis aut conſpicuis, vel noſtræ diligẽtiæ aſſcribi poſſunt ſed in ſolum Deum autorem, & cuſtodes noſtrorũ corporũ ſanctos Angelos, referri debẽt.

Immò niſi Filius Dei ἀρχηγὸς noſter, & ἀμύντωρ, clementiſsimè ſingulos nos vmbraculo alarum ſuarum complexos tegeret & foueret, præſidioq́ Angelorum ſtipatos muniret ac tueretur, contra immanem ſæuiſsimi hoſtis rabiem, vel vno momento omnes à Diabolo enecti interiremus.

Niſi politias ipſe & imperia cùm Angelorum excubijs, tum ſua firmaret ac defenderet dextra, eorumq́, qui præſunt, regeret ac fortunaret conſilia & induſtriam: quæ poſſet quæsò aut ſolertia odorari, aut vigilantia peruestigare, aut ſi proditæ innotuiſſent, quæ autoritas & potentia poſſet diſcutere ac ſummouere eas vel technas, quas hic artifex ſtruit in perniciem humanæ conſociationis, vel calamitates, quas intentat & vibrat in ceruices noſtras aſsiduè?

Deus diſsimiliter res humanas gubernat.

Cæterum neq; vno modo Deus, ſed aliàs aliter, neq; ex ordine & præſcripto cauſarum ſecundarum, ſed ſuo conſilio diſponit, partitur, & adminiſtrat fata hominum atq; euentus. Euehuntur improbi, affluunt opibus, florent honoribus & dignitatibus, potiuntur rerum. Contrà varijs fortunæ vicibus exercentur ac iactantur boni, premuntur tyrannide, laborant egeſtate & inopia, conculcantur à ſceleratis, flagrant publicis odijs, eijciuntur in exilia, periclitantur de fortunis & vita, prægrauantur iniquiſsimis calumnijs, quandoq; & crudeliter interficiuntur à tyrannis. Hæc euentuum diſsimilitudo mouit multos, vt dubitarint de prouidentia.

Quanquam autem certo grauiq; consilio, quod soli Ecclesiæ Dei detectum est atq; explicatum, Deus hoc modo & fata dispensat, & differt, ac prorogat pœnas & præmia: tamen nec boni in perpetua versantur calamitate, nec stabilis ac diuturna est improborum felicitas: Hi ad summa extolluntur fastigia, vt inde excußi, atq; in fœdum præcipitati interitum, sint cæteris exemplo fragilitatis humanæ, pœnarumq; superbiæ, & iniusticiæ: Illi deijciuntur & grauantur, tum ne insolescant & efferantur fiducia suarum virtutum, tum vt ex circumfusa ærumnarum mole erepti, collocatiq; in tranquillum, cum gloria illustriore enitescant.

Et quidem in hoc vel præcipuè lucet ac conspicitur prouidentia, quòd boni & gerunt res salutares hominum generi, & circumuenti, atq; interclusi difficultatibus, præter opinionem omnium mirandis modis, superatis illis eluctantur atq; euadunt, hocq;, quod persequuntur, acquirunt & obtinent: καὶ ταῦτα *(vt rectè Isocrates regulam interpretatur)* εἰ μὴ κατὰ πάντων οὕτως εἴθισται συμβαίνειν, ἀλλὰ τό γε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦτον γίνεται τὸν τρόπον. *Fauet enim Deus virtuti, & eam etiam ab Ethnicis requirit, etsi non est ea iusticia, quam ipse approbat: & natura homines amant, amplectuntur, atq; admirantur, cùm moderationem omnem & humanitatem, id est, iusticiam coniunctam cum toto choro virtutum mitiorum, tum salutarem gubernationem.*

Etsi verò ratio humana prorsus ignorat causas mirandæ huius gubernationis, sola enim has vox cœlestis declarat: tamen non fortuitò, aut temere, vel ex vago atomorum fluxu atq; impetu, vel instabili materiæ motu ac conditione, variari vices rerum humanarum, sed diuino consilio, agnoscit & fatetur. Præclarè in hanc

ſententiam Pindarus, Ἓν παρ' ἐσθλὸν πήματα σὺν δύο δέονται βροτοῖς ἀθάνατοι, Τὰ μὲν οὖν οὐ δύνανται νήπιοι κόσμῳ φέρειν, ἀλλ' ἀγαθοὶ τὰ καλὰ τρέψαντες ἔξω.

Prudenter itaq; Plato, & rectè ſalutarem generis humani gubernationem præcipuè Deo acceptam refert: Nec dubito, quin & hanc ſententiam, & plures alias, ab Ægyptijs ſacerdotibus, ex doctrina ſanctorum Patrum acceperit.

Repetuntur enim conciones de Dei erga genus hominum philoſtorgia, de protectione, & cuſtodia ſingulorum, de Regnorum conſeruatione ac defenſione, ſubinde in hiſtoriæ ſacræ contextu, & his multæ Platonicæ conſonant.

De cæteris cauſis, quas Deo addit, nihil diſputo, cùm τύχη καὶ καιρὸς accidentariæ ſint prorſus, τέχνη pertineat ad προαίρεσιν, de qua pauló pòſt dicam. Nunc cæteras gubernatrices cauſas perſequar.

Multorum tragicorum & triſtiſsimorum caſuum autor eſt Diabolus. Sæuit enim odio Dei in genus humanum crudeliſsimè, & quærit nocendi occaſiones ſine intermiſsione, arreptis occaſionibus vtitur: &, niſi diuinitus frenaretur ac reſtringeretur, niſi à cuſtodibus noſtris ſanctis Angelis depelleretur, crebriores Diaboli morſus, ſæuiores, ac venenatiores ictus, & fœdiores lacerationes animorum & corporum experiremur.

Ipſi etiam voluntatis & cordis δυνάμεις, habitus, & actiones, quæq; ex qualitatum contemperatione corporibus innaſcuntur κράσεις, atq; ex his manantes vires effectrices actionum certarum, & qui totam qualitatum commixtionem moderantur atq; abſoluunt cœli poſitus, variorum euentuum hominibus cauſæ ſunt.

Conscientiæ vis in vtramq; partem maxima.

Cùm enim ita constitutum sit diuinitus, vt rectè factà comitetur perpetua quædam felicitas, καὶ ἡδεῖα ἐλπὶς ἀγαθὴ γηροτρόφος ἔστι, *malos mores sequantur pœnæ,* ἐλπίδες τε κακαί: *natura etiam rectè faciendo ita afficitur, vt impetus quosdam contrahat, quibus ad ea flectitur, quæ sunt prospera, & à rebus nocituris abducitur. Idq; in improbis conspicuum est, quibus inijci Furias vltrices scelerum non solùm Poëtæ affirmant, sed res ipsa declarat: quæ Furiæ quid sunt aliud, quàm infelices illi impetus, & sauciatæ conscientiæ aculei, quibus incitati vltro sibi accersunt perniciem.*

Pauci in rebus secũdis moderati.

Nec minima est inconstantiæ rerum humanarum causa, quòd vix vlli in rebus secundis sunt moderati, τίκτει γάρ τοι κόρος ὕβριν. *Animi, prosperis & ex sententia succedentibus rebus, opinioneq; & spe duraturæ in perpetuum prosperitatis ac beatitudinis elati, gestiunt, lasciuiunt, & luxuriant, suscipiuntq; multa non mandata, neq; ad sese pertinentia, sine necessaria causa, vel manifestis iniurijs afficiunt imbecilliores.*

Parit enim superbia omnis impetus immoderatos: hi ad inferendam alijs iniuriam incitant, τῆς γὰρ ὕβρεως ἔγγονος ἡ ἀδικία, *vt præclarè Plato: hanc è vestigio insequitur* νέμεσις δίκης ἄγγελος, *id est, conscientiæ læsæ iudicium, quod perpetratorum scelerum atrocitatem exaggerans, & ante oculos assiduè versans, quatit, agitat, perterret, lacerat, dementiaq; animos afficit:* φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν, *vt est apud Herodotum. Et in sacris literis dicitur: Superbis resistit Dominus. Item, Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.*

Græci luserunt eleganter, singulos homines comitari ἀδράστειαν, *quæ tum ingerat atq; inculcet singulis hoc,* μηδὲν

μηδὲν ὑπὲρ τὸ μέτρον, *vibrato quod gestat freno, tum exultantes stulta ferocitate reprimat atque compescat, legitimas metas egressos freno retrahat in viam, cui si pareant, potiantur & fruantur optata felicitate: si hoc freno, vel recusato, vel detracto, abiectoque, indulgeant libidinibus, mox accurrere Nemesin pœnas immoderatorum consiliorum & conatuum vindices denunciantem atque incutientem. Nam & Deus ipse flagitat, præmijsque ornat ac condecorat virtutem, quæ est mediocritas, & natura hominibus moderatum omne gratum atque conueniens: Acres nimis & feroces impetus cùm hi oderunt, tùm acerrimè infringit & vindicat Deus, ordinem à sese constitutum exequens ac sanciens rigidißimè, vt sapienter Euripides,* μισεῖ γὰρ ὁ θεὸς τὰς ἄγαν προθυμίας, μισοῦσι δ' ἀστοί. *Ergo ad secundos euentus vel aduersos, multum adfert momenti, rectè assuefactum esse, vel secus.*

Pictura Nemesis.

Astra verò & temperamenta corporum, non solùm pariunt δυνάμεις *ad certa actionum, morum, effectuum, artium, & studiorum genera: sed tum alios etiam cient impetus, quibus à noxijs auersæ naturæ conuertuntur & trahuntur ad salutaria & commoda sibi & alijs, aut contraria: tum felicitate tali donant easdem, vt, quæ cœperunt, promtè dextreque exerceant, & successu singulari conficiant, magno suo cum lucro atque emolumento, itemque aliorum: aut contrà impedimenta obijciunt, & augent conatuum omnium difficultatem.*

Astra & temperamenta fortunæ causæ.

Nam & demonstrabimus postea, & experientia arguit, constitutionum cælestium, insitarumque à natura inclinationum quasdam fausta polliceri, eademque vi natiua promouere & accelerare: quasdam rursus, & hæc impedire, & incommoda portendere, minitarique tristes casus aut pericula.

Externa violentia causa inspe ratorum euentuum.

Etiam externa violentia, quæ multiplex esse potest, sæpe hominem, præter opinionem, præterque voluntatem, conijcit in pericula tristia & exitiosa, vt cùm multi, quorum dissimilima sunt fata, naufragio merguntur, aut incendijs consumuntur, aut seditionibus opprimuntur, aut terræ hiatibus absorbentur.

Prædictiones de hominũ fatis ex quibus causis sumendæ.

Tot cùm sint causæ, quæ euentus hominum, nec præuisos, nec præcogitatos, neque expectatos, per se gubernant, earumque causarum non eadem sit vis atque conditio, sed vna sit prima causa, libera, gubernatrix cæterarum omnium, reliquæ sint huic subiectæ: harum rursus quædam, constituto ordine progrediantur, vt astra, semina, temperamenta, inclinationes ab astris & temperamentis ortæ, voluntas ordini diuinitus præscripto insistens: quædam contra ordinem nitantur, vt Diabolus, & voluntas impulsibus Diabolicis obsequens: denique cùm ordinatarum causarum aliàs vna effectum ex sese intendat, aliàs ascitis in societatem actionis pluribus socijs causis: facile intelligi potest, ex quibus causis prædicta de hominum euentis peti, quæ inquiri, ac considerari possint, quæ à conspectu mentis humanæ prorsus remotæ sint atque abditæ.

Nihil de arcana Dei voluntate, quæ expressa verbo non est, humana ratio statuere aut pronunciare potest: Nihil de illis, quæ insidiosus & fraudulentus occultator Diabolus machinatur & struit. Illa scrutari nefas est, & irritũ: hæc, sceleratum, impium, & prohibitum diuinitus.

Astra Deus aspici voluit, voluit & horum mirandas vires atque effectiones considerari, & cœlestium atque inferiorum corporum notari sympathiam. Idcirco oculos condidit, vt duces nobis essent in cœli contemplatione.

Et quanquam obscurior est natura, ideoque & difficilior obseruatio, inquisitioque cœlestium corporum: tamen animad-

animaduersione longa ac diligenti vtcunq; compræhendi potest: Immò vt nota esset, tum primis eam parentibus Deus declarauit, à quibus manauit ac transiit ad posteros, tum præstantia sæpe ingenia excitauit, quæ eam cognitionem restituerunt, correxerunt, & illustrarunt.

Certius aliquantò perspicimus nostras, rerumq; aliarum in hac elementari regione naturas, quòd sensibus propius obuersantur, nec solis oculis, sed cæterorum etiam sensuum ope exquiruntur.

Voluntatis actiones & propensiones, cæterarumq; intra corpus absconditarum partium vires, ex effectibus notisq; exterioribus æstimamus.

Ex astris ergo, temperamentis, inclinationibus voluntatis, & temperamentorum effectibus, institui possunt prædictiones illorum euentuum, quos illæ causæ, vel vt causæ inuehunt, vel vt signa denotant, quiue ad effectus causarum consequuntur, ordine diuinitus sancito.

Nam & præter eos effectus, quos sua vi cient hæ causæ certa lege naturæ, aut quia diuinitus ita constitutum est, alios etiam attrahunt: vt Nero scelerate & tyrannicè furens, hac ipsa insania sese in tristißimas pœnas præcipitat. Quæ sit certitudo singularum, ex causarum conditione liquet.

Prædictionũ certitudo ex causarum conditione.

Manet voluntas libera actionum domina, etiam cùm languet, aut incitatur, vel impeditur ab alijs causis: potest liberè vel inflectere, & accommodare sese eò, quò pellitur, cùm vult, vel reniti impulsui, vel susceptas iam actiones deponere rursum.

Et euentus, qui non dependent à libera hominum voluntate, sed denunciantur à causarum antea commemoratarum aliqua, tum cæteræ causæ mutare queunt: tum arte, diligentia, & assuefactione, circumspecta cautione,

seria atq; ardenti petitione auxilij diuini, nosmetipsi, si damna adferant, lenire aut prohibere, si blandiuntur, velut allicere & consequi possumus.

Nequaquam igitur, aut decreta stellarum & signorum in corporibus apparentium, aut reliqua in naturæ prætorijs parē vim habent edictis: quorum quidem ea est natura, vt pœna statim luenda sit ijs, qui non paruerint, aut euentorum præsignificatio, præmonstratioq; ita cum euētibus ipsis colligata copulataq; eosdem necessariò attrahit, vt frustra speretur euenturum aliud, quàm quasi promulgatum sit.

Nam, ne fiant mala, tum cauendo declinandoq;, tum naturam eorum intelligendo: & contrà, vt bona eueniant, in eorum curam & studium incumbendo præstare quimus, præsertim si regamus nosmetipsos diligentia homine digna, & à Spiritu sancto duci gubernariq;, à sanctis Angelis custodiri nos, propter æternum Filium, Dominum nostrum Iesum Christum, à Deo æterno patre Domini nostri Jesu Christi ardenter & aßiduè petamus.

Vtilitas prædictionum Physicarum.

Quòd si verò nulla supersit spes effugiendi euitandiq; intentata & præmonstrata à Physicis causis incommoda: hoc tamen præstabimus, vt tum excipiendis ac tolerandis nos illis præparemus constantia, fortitudine, & spe auxilij cœlestis: tum vt in Dei tutelam ac patrocinium totos nos plena fiducia collocemus ac commendemus.

,, *Quæ enim præuisa sunt, & antè cogitata, nec tantùm*
,, *secum impetus adferunt ac nouitatis, & minus grauia sunt, minusq; toleratu difficilia: cùm è contrario, quæ repente & præter spem obijciuntur, concutiant ac turbent mentem, animiq; vires prosternant.*

Atq;

Atq; hoc habet commodi & fructuum prænosse consecutura ex quibusq; causis & signis bona maláue.

De vtilitate prænotionum ex stellis rectè Ptolemæus: δύναται ὁ ἐπιστήμων πολλὰς ἀποτρέψασθαι ἐνεργείας τῶν ἀστέρων, ὅτι ἐστὶν εἰδήμων τῆς φύσεως αὐτῶν, καὶ προπαρασκευάσαι αὐτὸν πρὸ τῆς συμπτώσεως τῶν ἐνεργειῶν, id est, potestis, qui sciens est, multos stellarum effectus auertere, quãdo naturam earum cognitam habet, seq;, antequã effectus ipsi sequãtur, præparare & munire. Et alibi: τὸ προγινώσκειν ἐθίζει, καὶ ῥυθμίζει τὴν ψύχην τῇ μελέτῃ τῶν ἀπόντων ὡς τῶν παρόντων, καὶ παρασκευάζει μετ' εἰρήνης καὶ εὐσταθείας ἕκαστα τῶν ἐπερχομένων ἀποδέχεσθαι: id est, Præuisio assuefacit & moderatur animum meditatione absentium, vt præsentium, & præparat ad excipienda futura cum tranquillitate & constantia. Idem de reliquis verißimum est. Et hæc quidem de gradibus certitudinis in quolibet prædictionum genere indicasse sufficiat.

Porrò cùm in sacris literis quandoq; prohibeantur hæ ipsæ ex Physicis causis diuinationes, quandoq; conceдantur, immò mandentur, eo ipso quòd & signa nominantur, & in hunc finem condita affirmantur, vt designent aliquid moneantúe: ne discrepantium in speciem sententiarum dissensio turbet aliquem, addemus & hoc: Non prohiberi consideratioнẽ causarum signorumq; propositorũ in natura, nec coniectationes ex his de secuturis euentibus, si absit superstitio, & seruetur ordo, quem Deus sua voce instituit, vt mens sit defixa in Deum, & regatur verbo patefacto diuinitus, tota pendeat ex Deo, ab eo petat atq; expectet bona, & malorum depulsionem aut mitigationem, vera fide & inuocatione: Non destituta consi-

Prædictiones Physicæ quatenus in sacris literis concessæ.

consilio præsidioúe humano, confugiat ad creaturas, non ab illis auxilia requirat, sed à Deo solo: & statuat hunc esse Architectum & Dominum naturæ, qui velit & possit liberrimè, vel mutare, vel mitigare, vel prorsus tollere, quæ Physicæ causæ denunciant aut apportant, & eundem multa quotidie aliter dispensare, atque ad exitum alium dirigere, quàm secundæ causæ proponunt.

Hoc ordine obseruato, comtemplatio causarum, signorumque, & prædictionum inde extructarum vsus concessus est & approbatus.

In hunc enim sunt vsum signa conformata, & causæ certis instructæ viribus, vt illa, quid hisce naturæ opifex præmonstret, quarum rerum occulta vis creaturarum indicia præbeat ac proponat, doceant naturas intelligentes: hæ naturam suo loco atque ordine gubernent.

Vult ergo ea ab homine, cui soli mentem intelligentem indidit, aspici atque expendi, & quidem non frustra, sed vt his indicijs legitimè vtatur.

Superstitionem damnant sacræ literæ, & huius ordinis conturbationem, cùm certius animi hisce monitis confidunt, firmiusque ijsdem adhærescunt, quàm Deo ipsi, & cœlitus promulgatis oraculis: aut cùm à Deo, atque oraculis cœlestibus ad creaturas sese conuertunt, deque earum significatis deliberationes, consilia, actiones, & studia sua instituunt, moderantur, & administrant, Deum verò, & mandata cœlestia negligunt.

Rectè verbo Dei institutis animis, & assuefactis ad seriam veri Dei inuocationem, hoc etiam præstat commodi πρόγνωσις futurorum, quòd, seu aduersa minitentur, seu spondeant læta atque felicia, erigunt animos ad Deum, accenduntque, & commouent, vt ostensa promissaque Physicis causis bona à Deo iuuari & perfici denunciatas

clades

clades leniri aut amoueri petant. Ita præbet occasionem exercendæ fidei, atque inuocationi. Et intelligit rectè institutus, quæ sint prædictiones Physicæ, & quatenus his niti debeat, quæ sint à superstitiosis hominibus introducta, atque arti diuinatrici temerè assutæ.

Disserui hactenus de causis secundis & propinquis, obuijs & occultis, sed verbo Dei tamen patefactis. Nunc vt primæ causæ vis omnis, atque Maiestas, & potestas, atque gubernatio omnipotens illa, sed liberrima, fiat conspectior, & illustretur magis discrimen inter se causarum secundarum, quæ ab vna & sola prima vt pendent omnes, sed aliæ aliter, sic conseruantur, atque intra metas, quas illa vult ac statuit, aut diriguntur, aut cohercentur, reducam velut per ἀνακεφαλαίωσιν secundas ad primam: & primæ qualis sit præsentia, seu quomodo illa adsit singulis, qua vi & efficacia: quoúe effectuum & operum discrimine cum illa se ostendat, tum hæ inter se, atque à prima causa discrepent, paucis exponam, declaratis & gradibus præsentiæ, quibus sacra scriptura Deum rebus creatis adesse, inque eis efficacem esse, in alijs tamen ad alium finem & vsum, disertè perspicueque demonstrat, & differentijs operum, quæ à Deo sunt, & quæ ab eodem non sunt.

Separat scriptura ac discernit primò Deum, vt primam causam architectatricem omnium ab omnibus creaturis. Deinde in rebus creatis causam boni à causa mali, ordinis ac recti à prauo & confusionibus. Deum describit vnum essentia: Trinum in distinctis tribus hyphistamenis seu personis, in vna tamen indiuidua, immensa, & infinita essentia, quam tribuit ei spiritualem, ἀσώματον, intelligentem, ἁπλῆν, ἀσύνθετον, ἄναρχον, ἄκτιστον, ἀνόλεθρόν τε καὶ ἀθάνατον, ἀκίνητον, αἰώνιον, ἄπειρον, ἀπερίγραπτον, ὑπερτέλειστον, παντοδύναμον, ἀπειροδύναμον, παντε-

Differentia inter primã causam Deũ, & res creatas.

Dei descriptio.

τετιςήμονα, ἀπειρόσοφον, παντοκρατορικὸν, πάντα πληρῦσαν, ἄῤῥευςον, ἀπαθῆ, ἄτρεπτον, ἀναλλοίωτον, ἀόρατον, φῶς νοερὸν καὶ ἀπρόσιτον, δυνάμει ἄμετρον, βουλήσει καὶ ἐνεργείᾳ αὐτεξούσιον, quæ sit αὐτουσία, αὐτοζωὴ, αὐτοφῶς, &c. alia à mundi corporibus, & omnibus alijs creaturis, sed fons & causa omnibus, τοῖς οὖσι, τῆς οὐσίας: τοῖς ζῶσι τῆς ζωῆς: τοῖς λόγου μετέχουσι καὶ ἐννοίας, τοῦ λόγου. Causa etiam omnis boni. Ideoq; bona, verax, iusta, casta, misericors, φιλάνθρωπος, benefica, verè irascens peccato. Ad hæc, quòd sit patefacta in tribus personis vna, non vt in creaturis tanquam vna & communis natura specie, indiuiduis separata ac disiuncta quibus inest separatim, sicut τὸ ἓν καὶ κοινὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως in Petro & Paulo consideratur λόγῳ. Sed sicut vna eademq; essentia numero reipsa, μία καὶ ταύτη, ἀμέριστος καὶ ἀδιάσπαστος. In diuinitate enim τὸ κοινὸν καὶ ἓν πράγματι θεωρεῖται, ad eum modum, vt cùm essentia, quæ tota est in patre ἀγεννήτως, tota ab eo communicetur Filio, tota Spiritui Sancto: Vtriq; ἀμερίστως καὶ ἀδιασπάστως, sed illi γεννητῶς, huic ἐκπορευτῶς, maneat tamen vna ἀδιαφόρως, & tres personæ ἀριθμῷ, sint vnum essentia, non specie, vt in creatis, in quibus non distinctis tantùm sed diuisis etiam indiuiduis, sua tamen propria ac separata essentia subsistentibus, vnitas essentiæ, id est, communis omnibus natura ac species, mente tantùm deducta ab indiuiduis concipitur, sed vnitate essentiæ indiuisæ numero etiam, non specie: Nec etiam κατὰ συναίρεσιν Sabellianam, sed ὡς ἐν ἀλλήλοις ὄντες, οὐχ ὥστε συγχεῖσθαι, ἀλλ' ὥς τε ἔχεσθαι, καὶ τὴν ἐν ἀλλήλαις περιχώρησιν ἔχοντες χωρὶς πάσης συναλείφης καὶ συμφύρσεως, vt in se mutuò existentes, vna persona in alia, Pater in Filio, Filius in Patre, ratione essentiæ vnius absq; diuisione & separatione communicatæ, non

Essentia in diuinitate non est vna confusione.

tæ, non confusione aliqua in personis in vnam, nec cohæsu coalituq́ ad vnam aliquam communem quartam essentiam, sed vt communicatæ essentiæ ratione esse in se mutuò habendo, & discretam etiam inter se subsistentiam absq́ glutine aliquo & commixtione. Non est enim vna essentia in alia, quia omnium vna. Nec vnius personæ proprietates sunt in alia, quia cuiusq́ characteristicæ ac propriæ. Nec eodem modo in vna communi essentia subsistit Pater, quo Filius, quo Spiritus sanctus.

Essentia in diuinitate non est extra personas, nec diuisa.

Nec est diuina essentia aliquid extra Patrem, Filium, & Spiritum sanctum existens, quasi quoddam quartum, in quo tres hi contineantur, aut ex quo enascantur ac prodeant hi tres, tanquam ex vno stipite tres rami, sed est tota ipsa in Patre, tota in Filio, tota in Spiritu sancto, hoc etiam præter alia innumera ab humana discrepans, quòd humana finita est, καὶ μεριστὸς. Ideò multi sunt homines, ἀλλ' ἐν ἰδίᾳ οὐσίᾳ ἕκαστος, καὶ ἀνὰ μέρος. Illa infinita est, καὶ ἀμέριστος, & in singulis personis tota, eoq́ vna & eadem in omnibus. Hæc causa est, cur personæ non sint essentia diuisæ ac separatæ, sicut in hominibus κατὰ διαίρεσιν Arrianam, & διάστασιν τοπικήν. Nec sint ταυτούσιοι, nec sint ὁμοιούσιοι, nec ἑτερούσιοι· Sed ὁμοούσιοι, συναΐδιοι, καὶ ὁμότιμοι, consubstantiales, coæterni, dignitate æquales. Differant tamen inter se essentia non absoluta, sed relatiua, id est, relatione, ea tamen non rationali, & per intellectum, vt à creaturis abstracta, sed reali ac vera, quia relatio in diuinitate, essentia & res ipsa est, non accidens, eò quòd extrema, seu fundamēta, & subiecta sunt res ipsæ, & esse atq́ essentia in eadē non sic differūt, vt in humanis, quibus esse subsistētiā, qua indiuiduū quodq́ est & consistit Petrus aut Paulus: essentia speciem confert

confert, qua indiuidua, Petrus & Paulus sunt homo. In diuinis enim esse & essentia simul sunt ab vna essentia, in qua tamen differentia, & inter personas, & vnius indiuisæ essentiæ in distinctis personis mente & intelligentia concipitur. Etsi enim personæ dignoscuntur ac discernuntur solis proprietatibus hypostaticis & characteristicis, non sunt illæ tamen ἰδιότητες solæ, relatione & respectu diuerso consideratæ, sed sunt essentia ipsa τῷ τρόπῳ τῆς ὑπάρξεως, seu proprio in singulis subsistendi modo distincta κατὰ πατριότητα, καὶ υἱότητα, καὶ ἐκπόρευσιν, & κατ' ἀγεννησίαν, καὶ γέννησιν, καὶ ἐκπόρευσιν, quæ non est γεννητῶς in Spiritu, καὶ γεννητῶς, sicut in Filio, sed ἐκπορευτῶς ἢ ἐκ προϊόντως.

Dei essentia quid sit, definiri nõ potest.

In hac descriptione non definitur, nec demonstratur ἡ θεότης & essentia diuina quid sit. Deus enim κατὰ φύσιν καὶ οὐσίαν ἀκατάληπτος καὶ ἄῤῥητος. Nec vlli creaturæ peruestigabile est & explicabile esse Dei: & quid illud sit, quod dicit Deus: Ego sum, qui sum, sed quæ ἀποφατικῶς de Deo prædicantur, id quod non est, tantùm negant, & quod hoc non sit, perhibent. Quæ verò aliquid καταφατικῶς affirmāt, οὐ τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὰ περὶ τὴν φύσιν, καὶ τὰ τῇ φύσει παρεπόμενα demonstrant. Nec appellatio Dei propria Iehoua designat τὸ τί ἦν εἶναι, sed τὸ εἶναι tantùm.

Descriptio Dei quo ad interna & externa.

Ex his fundamentis, quæ statuit scriptura de deitate immota, describit eadem ac definit personas secundum interna, quantum ad personas inter se: & secũdum externa, quantum ad communia creaturis omnibus opera patefacta in creatione, & verbo, hoc modo. Primùm, quod Pater prima persona ἄναρχος, id est, ἀναίτιος sine principio causæ & originis, Ex nullo enim: καὶ ἄχρονος, non natus, nec aliunde procedens, genuit ab æterno filium imagi-

imaginem suam integram ac perfectam, ὁμοούσιον καὶ συναΐδιον. Filius secunda persona ἄναρχος tempore, id est, ἄχρονος, sed non ἀναίτιος. Origine enim & principio ex Patre: genitus ab æterno de essentia Patris, sit coæterna Patris imago, καὶ λόγος οὐσιώδης, σοφία, & δύναμις. Spiritus sanctus procedat ab vtroque ἀνάρχως ἢ ἀχρόνως, sitque substantialis amor ac lætitia coæterna inter Patrem & Filium. Deinde, quòd Pater cum Filio, & Spiritu sancto condiderit ex nihilo cœlum & terrã, & omnes creaturas, & adsit omnibus, quoad conseruationem, & gubernet omnia in eis liberrimè, aut effectione vel actione συνεργῷ, aut determinata permißione: Quòd per Filium λόγον dixerit Pater decretum ac totum ordinem creationis ac reparationis hominum: Quòd in eo, perque ac propter eum, vt condidit, sic conseruet & regat omnia: Quòd eundem miserit, vt proferat Euangelium, & assumta natura humana fiat λύτρον ac victima pro peccatis, sitque mediator, redemtor, iustificator, ac saluator: Quòd in genere humano condito ad imaginem suam, & ad certam obedientiam, per ac propter eundem, voce doctrinæ suæ, & virtute Spiritus sancti, qui mittitur in corda credentium, colligat Ecclesiam, à qua hæc vna ac vera diuinitas, & in hoc sæculo iuxta verbum traditum Prophetis & Apostolis agnoscatur ac colatur, damnenturque omnes cultus, qui diriguntur ad alios Deos, & alia commentitia Idola ac numina, & celebretur in vita æterna. Sitque iudex iustorum & iniustorum.

Ab hoc Creatore, autore, & opifice æterno & immenso secernit scriptura res creatas, quas distinguit in spirituales, incorporeas, inuisibiles, νοητὰς: Et corporeas, sensui subiectas, ac visibiles. Vtrasque conditas ex nihilo vel immediatè, vel mediatè. περιπλὰς item vtrasque & finitas: Distinctio creaturarũ in visibiles & inuisibiles.

tas: μόνον γὰρ τὸ ἄκτιστον, ἄτρεπτον, καὶ ἀόριστον. *Immediatè quidem dicente Deo, de nihilo prodierunt ad esse, & extiterunt simplices creaturæ: tam inuisibiles & incorporeæ, ut Angeli* νόες ὄντες καὶ φῶτα δεύτερα νοερὰ, *& Animæ, quorum illuminatio est à prima causa: quàm visibiles corporeæ, quæ sunt aut* διαφανεῖς *pellucidæ, visuique peruiæ, aut* ἀδίοπτοι, *solidæ, opacæ, densæ, tenebrosæ.* Διαφανεῖς, *aut sunt* ἐνεργείᾳ *tales, ut cœlum erat, cœlique partes ac firmamentum initiò ex accensa creatione infusa ac diffusa primogenia luce: Aut* δυνάμει, *natura sua lucis expertes, sed capaces illius, ac participes ex æthereæ lucis creatæ affulsu, ut elementa pellucida, ignis, aër, & aqua. Mediatè ex nihilo conditæ sunt res reliquæ, ex primis simplicibus compositæ atque conformatæ triplici discrimine, aut ex æthereis tantùm, ut luminaria & stellæ in firmamento, cui* ἄϋλον σῶμα, *& essentiam quintam philosophi tribuunt: aut ex elementaribus tantùm, ut ex elementorum mixtione conflata,* ἄλογα, *Meteora, foßilia, plantæ, animantia bruta: aut ex incorporeo spirituali, & elementari corporeo, ut homo ex anima & corpore.*

Creatum omne mutabile & finitum.

Est verò & mutationibus obnoxium creatum omne, ac motibus. Aliter tamen λογικὸν, *quod simul est* αὐτεξούσιον. *Aliter* ἄλογον καὶ ὑλικόν. *Illud* προαιρέσει *mutatur, hoc ijs afficitur motibus & mutationibus, quæ sensu percipiuntur. Cœlum & stellæ motu locali: sed & interibit cœlum ac renouabitur. Elementaria ortu atque interitu, augmento ac decremento, mutationibus qualitatum, & motu secundum locum. Finitum præterea est omne creatum. Inuisibile &* ἀσώματον, *etsi loco circumscriptum non est, proprietate tamen suæ naturæ finitur ac circumscribitur, ut quanquam sit ad motum agillimum, in duo-*

in duobus tamen aut pluribus locis simul, inq; momento non sit, sed cùm in cœlo est, non est in terra, & è conuerso: deniq; ut νοῦς καὶ οὐσία νοερὰ νοητῶς est ibi, vbi suas, quas edit actiones, exercet. Idq; definitiuè in loco esse scholastici vocant. Corporeum & proprijs suis, suæ substantiæ ratione, & alienis atq; externis terminis loci compræhendentis circumscribitur. Illa circumscriptio separari à corpore nunquam potest nisi eius destruatur essentia. Altera, etsi separari potest, eodem tempore tamen abesse & adesse simul non potest. Ideò multò minus in locis pluribus potest esse vno momento corporeum, quàm incorporeum.

Quidquid autem est visibilium creaturarum, id omne digeri ac distribui in duas classes potest: nimirum in rerum naturam ἄλογον, pendentem à liberrima Dei potestate & gubernatione, & in genus humanum λογικὸν. Hoc rursus in societatem generis humani, polit ijs, & Oeconomijs legibus, iudicijs, artibus, commercijs, & innumeris alijs rerum atq; officiorum vinculis inter se deuinctam: & in Ecclesiam, quæ etsi creata ab initio non est sed post lapsum, per ac propter filium Mediatorem regeneratione, quæ verbo promißionis, & Spiritus sancti virtute excerpi ex genere humano ac condi cæpit, visibilis tamen cœtus est: sed distinctus à reliqua caterua suis, quibus cognoscitur, donis diuinis, ac notis patefactis verbo. Visibilium creaturarũ duæ classes.

Incorporeas creaturas, intelligentes omnes & liberas Scriptura nominat Spiritus & Angelos: Illo à natura, hoc ab officio sumto nomine, conditi ex nihilo omnes ab initio ad diuina ministeria, in conspectu & consuetudine Dei, ornatiq; notitia Incorporeæ naturæ Spiritus & Angeli vocantur.

ac sapientia legis, & aliarum rerum, libertate voluntatis, & iusticia, non tamen in statu primo integritatis atque innocentiæ omnes persliterunt. Sed qui perseuerarunt, confirmati in bono, videlicet in dilectione Dei, Angelorum, & hominum piorum, in veritate, & castitate, vt nunquam deficiant à Deo, distinctique in choros, in cultu perpetuo, ac ministerio subiectißima obedientia Deo, simulque, quanquam præstantior natura, tamen mandatis ac destinatis officijs inferiori etiam ipsis, seruiunt Ecclesiæ, iuxta Dei voluntatem, qui vult fortiores curam agere inferiorum, studiumque humilitatis approbat. Psal. 91. Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Super leonem & aspidem ambulabis, & conculcabis catulum leonis, & draconem. Item Psal. 34. Castra metatur Angelus Domini in circuitu timentium. Iidem fruuntur contuitu & consuetudine Dei coràm, habentque accessus liberrimos ad thronum Dei, abeunt, redeuntque exequentes iussa Dei, & sui muneris leges atque officia, & referentes peracta, hos scripturæ bonos Angelos & Spiritus vocat.

Angeli boni.

Ab his diuersi Angeli & Spiritus mali, fuerunt & ipsi in creatione ornati notitia ac sapientia legis, & rerum aliarum, libertate voluntatis, & iustitia. Sed voluntate sua liberè se auerterunt ac discesserunt à Deo, contemtu Filij Dei, ob idque abiecti à Deo, & destinati addictique pœnis, sine fine furunt odio Dei, mendacijs ac blasphemijs, ac sæuitiam exercent in genus humanum impellentes alios ad alia scelera, ad blasphemias, mendacia, idola, superstitiones, prophanitatem, superbiam, bella, cædes, iniurias tyrannidem, libidinum confusiones, non vt ipsis sit melius, sed propter ἐπιχαιρεκακίαν, & vt Deum ac Do-

Angeli mali.

ac Dominum nostrum Iesum Christum contumelia afficiant. Quare haec duo encomia à Christo ipsi Diabolo tribuuntur, quòd sit mendax, ac homicida. Nominatur Diabolus, quia verbum Dei sophistica & calumnijs corrumpit in mentibus hominum, & ad strophas ac simile studium recta deprauandi incitat & instruit homines. Satan vocatur, quia, cùm post defectionē à Deo regnum ex superbia proprium exorsus esset, contemtu & odio Filij Dei, sed Dei tamen determinato permissu, factus hostis Dei, sine intermißione, quae potest, hostiliter machinatur, molitur, & experitur per se, & per malos homines abusu etiam aliarum creaturarum, aduersus Deum, Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, & Ecclesiam imprimis.

Diabolus vnde dicatur.

Vocatur & Beelzebub, quia eiectus cum satellitio suo vniuerso ex cœlo & sede beatorum ac sanctorum Angelorum, Deo praesenti intuitu ministrantium, volitat ac habitat crabronum instar in aëre. Vnde Paulus nominat eum Principem potestatis aëris, efficacem in his, qui non obediunt Deo. Illa potestas, quae & quanta sit, etsi indicatum est supra, in rerum naturam genus humanum, & Ecclesiam & repetetur iterum: circumscripta tamen semper suisq; circumdata est atq; arctata limitibus, ac pendet omnis à nutu, permissu imperioq;, & mandatis Dei, etsi non liberos habent aditus ad Deum, sed concessos ac definitos tantùm vt historia Iobi docet, & visiones Micheae Prophetae. 2. Reg. 22. & Zachariae. 3. Commemorat & Christus ipse, vidisse se Satanam cadentem de cœlo sicut fulgur. Has sibi praefixas metas, quòd transgredi conantur Diabolus ac ministri ipsius, admißisq; ac praescriptis plura maioraq; audent & aggrediuntur: inde perpetua certamina bellaq; existunt inter Angelos bonos &

Beelzebub cur dicatur.

malos: His Dei mandata ac decreta vel sophisticè eludentibus, vel maliciosè deprauantibus, vel superbo fastu aspernantibus: Illis eadem vrgentibus ac perficientibus victrici præsidio Filij Dei, vt certamina ista Daniel. 10. & in Apocal. describuntur.

Angelus & Spiritus malus cur dicatur.

Vocatur & malus Angelus ac Spiritus, quia omne malum culpæ seu peccatum principio, origine, & causa effectrice natum est atq; profectum ex Diabolo, qui elatus superbè supra Filium Dei, cùm deseruisset stationem suam, & exarsisset furioso Dei odio, ad scelus omne Deo displicens, prohibitumq;, ac damnatum lege Dei, quæ debebat ipsi norma esse rectrix obedientiæ erga Deum, hanc contra se fabricandum ac perpetrandum conuertit. Ac deinceps hominem infirmiorem se fraude deceptum, ac seductum, in societatem sceleris sui pellexit. Quidquid igitur peccati est, quod destructio est ordinis operisq; creati in natura rationali, & libertate voluntatis prædita, sed relicta in potestate consilij & arbitrij sui, τὸ παρὰ τὴν γνώμην καὶ ἐθελοτρέπειαν, *id à Diabolo est* ἀρχηγικῶς, *tanquam fonte & causa, vt docet Christus, Ioh. 8. Vos ex patre Diabolo estis, & cupiditates patris vestri vultis explere. Ille fuit homicida à principio, & in veritate non perstitit.* Non *est enim veritas in eo: Quotiescunq; loquitur mendacium, de suo loquitur, quia mendax est, & mendacij pater. Idem repetitur 1. Ioh. 3. Qui facit peccatum ex Diabolo est, quia à principio Diabolus peccat. Ad hoc patefactus est Filius Dei, vt dissoluat opera Diaboli. Item Matth. 5. Sermo vester sit Est, est:* Non, non, *quod supra hæc est, à Malo est. Primus homo, etsi iudicij & arbitrij sui libertate discessit à Dei præscripto, non ex se tamen id fecit, sed mendaci ac fraudulento persuasu Diaboli circumuentus & adductus.*

ctus. Quare quidquid nunc in orbe scelerum est, illud omne à Diabolo & hominibus prouenit Diaboli organis ac mancipijs.

Nec Deus, qui immutabiliter bonus est, vnaq́ue & sola omnis boni causa existit, simul est aut fuit causa positiua & effectrix mali contrarij, quod boni priuatio est, ordinisq́ue diuini euersio, & operis corruptio ac deformatio in ijs, quæ Dei propria, sed in creatione vtrisque, Diabolis & hominibus communicata, ita fulserunt ac viguerunt ante lapsum in vtrisque, vt essent imago Dei, & cum illustri luce agnitionis Dei veræ exprimerent ac referrent Archetypum in iusticia, & sanctitate vera, sed vtrique hæc ornamenta summa sua voluntate abiecerunt, rectore Deo excusso. Nec voluit, aut vult Deus peccatum ἁπλῶς, ac per se & simpliciter, nec efficit, nec est causa συνεργός, nec approbat idem: Sed odit non simulatè, atque abominatur immutabiliter, & vlciscitur, ac punit pœnis præsentibus & æternis: Etsi vult κατά τι, respectu boni alicuius maioris ac præstantioris, voluntate permißiua, vt ostendat ac declaret intelligenti naturæ primò discrimen inter bonum & malum: Inter se boni fontem, autorem, et architectum, & inter Diabolum autorem & fabrũ mali. Deinde & gloriam sapientiæ, bonitatis, iusticiæ, misericordiæ, atque omnipotentiæ suæ, affectionemq́ue suam erga salutem generis humani. Et in his, atque ab his omnibus ipse vt celebretur. Nec propterea censeri debet aut potest causa ἐνεργητική, quia organa & δυνάμεις actionum effectrices conditas à se nunc propagat, sustentat, ac conseruat cum ea labe ac prauitate, quæ à peccato acceßit, & quam à parentibus ex ortu cõtrahimus: aut quia in opere à se condito radicem mali tolerat, quam extirpare posset, aut quia hominem permittit κατὰ συγχώρησιν insitæ

Deus non est causa peccati.

*sitæ prauitati, Diaboli subiectionibus & instincti-
bus, mundiq; irritamentis atq; illecebris liberè obse-
qui, cùm impedire id posset: aut cùm ijs, quæ prauè,
& contra Dei interdictum, & ordinem fiunt, metas
constituit, determinans, quo cursu, quóue fine & exi-
tu, & quo vsq; sit ea toleraturus & concessurus, ope-
ris enim & ordinis à Deo instituti euersio, contur-
batio, corruptio, & destructio ab eodem nulla est.
Nulla ἀταξία, aut ἀκαταστασία, neq; in rerum na-
tura, neq; in societatis humanæ distinctis partibus &
gradibus, neq; in Ecclesia, sed, vt dixi, à Diabolo
illa sunt artifice primo, & malis hominibus Diaboli
organis ac ministris. At prauitatem ab ipsis ortam, &
sua sibi libera voluntate accersitam atq; attractam, Deus
agens omnia ad gloriam suam, atq; salutem nostram, re-
liquam esse suo consilio, & arbitrio liberrimo in vtrisq;,
& perdurare vsq; finem rerum voluit, quæ quidem in
Diabolis & reprobis est & manet insanabilis, luenda
pœnis æternis. In electis hominibus sanatur, emenda-
tione inchoata, hoc sæculo in sola Ecclesia, & in his, qui
fiducia Filij Deo reconciliantur, & virtute Spiritus san-
cti per ministerium verbi & sacramentorum regene-
rantur ac renouantur ad nouam vitam, æternam, ac
spiritualem, sed in lucta, vera, viua, seria, ac perpetua
cum repullulante viciosa radice, quæ in carne reliqua
est, cum Diabolo ac mundo consummabitur illa deinceps
post resurrectionem in sæculo futuro, cùm efficientur
conformes glorioso corpori Christi, & templa Dei, luce
æterna pleni coram cernent Deum πρόσωπον κατὰ πρόσω-
πον. Nec vtitur Deus ad scelera peragenda vnquam
opera aut ministerio sanctorum Angelorum, aut homi-*

num

num, sed Diabolorum tantùm, & malorum hominum, etiam tunc, cùm punit peccata peccatis: etsi enim peccata, quatenus sunt pœnæ, à norma sunt iusticiæ diuinæ, opus ipsum tamen à Diabolis est, & malis hominibus.

De homine lapsu corrupto, peccatiq; sauciato vulnere, ac labe infecto, etiam hoc monet Scriptura, quòd, etsi ornamenta lucis & sapientiæ diuinæ in mente obscuratæ, & virium cæterarum integritas fracta atq; conuulsa est, voluit tamen Deus reliquum esse aliquod in eo lumen diuinum, quod lucet in reliquis homini vestigijs sapientiæ diuinæ, notitijs, scientijs, doctrinis, artibus: in discrimine honestorum ac turpium, in sapientia politica, intellectu ordinis ac numerorum. Voluit & αὐτεξούσιον quid, seu aliquam libertatem voluntatis reliquam esse in actionibus ciuilibus atq; externis, & rectione locomotiuæ, de vtroq; tantum, quantum huic vitæ cum ratione degendæ ac peragendæ vsui futurum erat, tam cuiq; priuatim, quàm publicè plurimis in rebus & officijs societati humanæ tuendæ, fouendæq;, ac benè administrandæ necessarijs; in Politijs, & Oeconomijs. Has imaginis Dei, & donorum diuinorum reliquias Spiritus sanctus in regeneratione hominis non destruit, sed noua luce & virtute noua repurgat conuersis ad Deum, & aßiduis exercitijs nouarum actionum spiritualium auget ac confirmat.

In homine post lapsũ reliquum lumen aliquod & aliqua libertas in ciuilibus.

Ex hac commemoratione planum fit cuiuis, quid intersit inter Deum creatorem, & inter creaturam sic con-

Deus etiam post la-

psum naturæ Dominus.

sic conditam, vt ordine & lege diuina immutabili creatori subiecta sit ac pareat: Aut si obedientiæ se subtrahat, non surripiat tamen se potestati simul & iusticiæ, etiam in repreßione ac vindicta, cohercente insolentius & contumacius tumultuantem, & rapientem ad decretas iusto iudicio pœnas præsentes & æternas. Quid præterea intersit inter res creatas ab initio, & deinceps lapsu Diabolorum, ac hominum corruptas, vt nunc sunt, quia propter peccatum reliquæ etiam creaturæ, quæ hominis causa fabricatæ erant, & eiusdem imperio subditæ, ex maledictione diuina, infeliciores cum dissensione quadā & antipathia euaserunt. Quale deniq; sit Dei imperium in creaturas, quas adhuc omnes in sua habet omnipotenti manu ac potestate. Etsi enim defectione Diabolorum à Deo, & auulsu generis humani, qui erat à principio, institutus ordo interruptus est ac turbatus, præsertim in creaturis aliquibus rationalibus, Diabolis, & hominibus, & mutata est ea forma gubernationis, qua illis, si permansissent in statu suæ integritatis & innocentiæ, affuturus ac dominaturus fuisset, adest tamen adhuc operi condito vniuerso, idq; liberrimè gubernat, etsi in eo aliter alia. Aliter enim regit προαιρετικὰς naturas & rationales, aliter physicas ἀλόγους: Et ex illis aliter integras & addictas ipsi: aliter auersas & contumaces: Aliter bona gubernat, quæ vult simpliciter, vt dictum est, efficit & approbat: Aliter mala pœnæ, quæ ab ipso decernuntur, & infliguntur ordine immoto & immutabili iustitiæ diuinæ, per delecta ac destinata ad hunc vsum organa. Aliter mala culpæ, quæ non vult absolutè, sed κατά τι, respectu boni alicuius. Nec efficit illa, nec approbat, sed permittit, cursuq; ac fine determinat, decernendo quomodo & quousq; ea admissurus, & Diabolis atq; impijs hominibus quantum ac quousq; sit indulsurus.

Hæc clariora fiunt, quando gradus præsentiæ Dei in & cum creaturis rectè discernuntur, & explicantur, & opera Dei à Diabolicis operibus manifestis, id est, benè & rectè facta à sceleribus: opera Dei ordinaria secundum ordinem creationis in rerum natura, secundum ordinem nouum reparandi generis humani verbo patefactum Ecclesiæ, ab extraordinarijs miraculosis: Vtraq; à præstigijs Diabolicis impostura & fascino interdum tantùm, quandoq; reipsa etiam efficacia Satanæ, vsu ac fine tamen mendaci diuina opera ordinaria aut extraordinaria, effingentibus ac repræsentantibus: deniq; ordinata à Deo, regularia, perpetua, rectè distinguuntur à confusionibus inuectis artificio & impulsu Diaboli & impiorum, aut partu ex se, aut ministerio, innumeris speciem, ac diuersis, Deo tamen aduersis ac humano generi perniciosis omnibus. Nihil fit omninò, nisi Deo præscio: Nihil etiam nisi illo volente, ea tamen voluntatum differentia, secundum causarum secundarum discrimina, quæ exposita est. Nihil etiam (vt cum scriptura loquar) sumere sibi quisquam potest: id est, conari, aggredi, perficere, siue in ijs, quæ naturæ rerum, aut societati humanæ seruiunt aut prosunt, comparata diuinitus ac distributa ad vsum & conseruationem vitæ caducæ præsentis: Siue in alijs æternæ vitæ spirituali acquirendæ & inchoandæ noua patefactione causarum aliarum, ac mediorum aliorum, præter creata definitis & destinatis, nisi sit ei datum concessumue diuinitus. Omnis enim nostra αὐτάρκεια ex Deo est, sed præsentia alia in ijs creaturis, quas ordinatè agentes conseruat & adiuuat: alia in ruentibus contra ordinem in quibus creatam à se substantiam & vires illi attributas conseruat, viciosum & inordinatum in viribus & actionibus neq; ciet, neq; adiuuat. Et inordinatè agentibus

Quomodo distinguenda opera ordinaria & extraordinaria, diuina & Diabolica.

tibus rursus efficacia alia, atq; in alijs donis diuinis. Sed in terituris tamen ac caducis, ad usum vitæ præsentis: Longè alia itidem ἐν δωρεαῖς ἢ χαρίσμασι ἄλλοις πνευματικοῖς ad futuram vitam æternam, duraturis in omnem æternitatem: communicatione etiam ac distributione horum alia in assumta natura humana à Christo, cui ὑποστατικῶς adest, & in quam Spiritum sanctum effudit οὐ κατὰ μέτρον seu prærogatiua tanta, quæ omnes res creatas exuperat: alia in reliquis sanctis. Deniq; nihil fit sine Deo agente, aut κατ᾽ εὐδοκίαν, aut κατ᾽ οἰκονομίαν, aut κατὰ συγχώρησιν, quæ quomodo differant, mox declarabimus. Horum illa duo fiunt ac perficiuntur ἐνεργητικῶς, tertium permißione ac determinatione.

Gradus præsentiæ Dei in creaturis distincti.

Gradus præsentiæ Dei primum distinguemus ac declarabimus, quorum scriptura nō plures nouit, quàm quatuor, differentes inter se, & gradibus ipsis diuersis, & præsentis Dei actionibus atq; effectis, quibus se exerit aliter in alijs, & in finem alium. Etsi enim est Deus vbiq;, & immensitate suæ essentiæ atq; infinitate implet omnia, non tamen eodem gradu & modo præsentiæ, singulis adesse, nec eodem genere actionum atq; effectorum in efficaci communicatione donorum diuinorum se ostendere, ex traditione doctrinæ sacræ cognoscitur. Primum præsentiæ gradum vniuersalem, & creaturis omnibus communem: Alterum beatis angelis & hominibus: Tertium Ecclesiæ, & renatis ac saluandis in Ecclesia: Quartum soli Filio Dei in assumta natura humana proprium, scriptura statuit. Hos, lucidioris & euidentioris discriminis causa, suis differentijs hoc modo seiungemus inter se ac separabimus, vt duo constituamus prima genera, & horum rursus alterum diuisibile in suas partiamur species.

Gra-

Graduum itaq; præsentiæ Dei in & cum creaturis duo primi sunt. Vnus χωριστὸς, separabilis: Alter ἀχώριστος, ἀδιαίρετος, ἀδιάστατος, inseparabilis, indiuulsus, continens ac perpetuus. Separabilis omnem in reliquis creaturis præsentiam complectitur, vna illa vnionis hypostaticæ duarum naturarum in persona Filij Dei exclusa, quæ sola inseparabilis est, & illi propria est. Separabili præsentia, etsi Deus vbiq; est & in omnibus essentia, non commiscet tamen vlli essentiam suam, nec fit vllius pars, neq; ab vlla inquinatur. Cumq; adsit κατὰ παρουσίαν separabiliter, exerit δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, vim & efficaciam suam donis & effectis creatis, in quibus lucet & cognoscitur. Isto gradu præsentiæ adest Deus liberrimè creaturis, agens atq; efficiens in singulis, quæ & quanta vult. Hunc gradum geminum facimus, non gradu tamen diuersum, sed actionis modo differentem. Agit enim & efficit alia Deus, secundum à se conditum in natura, vel de nouo institutum ordinem in Ecclesia per ordinatas causas. Vnde quæ fiunt inde opera, ordinaria, & consueta, atq; vsitata (τεταγμένα) rectè vocantur, ac rectè dicuntur fieri κατὰ φύσιν, secundum naturam, quæ fiunt ordine naturæ: κατὰ τάξιν ἱερατικὴν ἢ μυστικὴν, quæ fiũt ordine verbi patefacti: Alia agit & efficit vt agens omnipotens ac liberrimum, præter & extra vsitatum agendi modum, ordinemq; consuetum in natura, & sine præsidio & viribus secundarum causarum, immò contra earum vires, sed absq; naturæ & ordinis destructione. Quæ hoc modo fiunt, quia noua, inusitata, rara, & extraordinaria sunt opera, θαύματα vocantur, id est, miracula, & ὑπὲρ φύσιν rectè dicuntur fieri. Quæ in Ecclesia præter ordinem verbo institutum facit Deus, ὑπὲρ τὴν τάξιν ἱερατικὴν ἢ μυστικὴν facta dici possunt. Etsi autem modi actionum & opera

Duo primi gradus præsentiæ Dei.

opera differunt, gradus tamen præsentiæ ad res ipsas, in quibus fiunt, non sunt alij. Et modi quidem actionum sic discernũtur, vt illa ordinaria & vsitata à Deo κατ' εὐδοκίαν: hæc extraordinaria & inusitata καθ' ὁμιλίαν, seu dispensatione effici dicantur. Vtraq; diuersi ab ijs, quæ κατὰ συγχώρησιν, & permissu diuino fiunt, non efficacia, in causis liberè καὶ προαιρετικῶς agentib. in Diabolis & malis hominibus, contra Dei ordinem, aut operum Dei mendaci imitatione in contumeliam Dei, & hominum perniciem. Κατ' εὐδοκίαν, & secundum beneplacitũ suum gubernat Deus rerum naturam, societatem generis humani, & Ecclesiam, & in singulis singula, sicut vult, secundum ordinem à se profectũ, actionibus etiam & operibus suis, distinctis tamen, & opere ac fine diuersis, ad gloriam suam, & hominum salutem, alijs ad præsentem, quæ communis est bonis & malis, alijs ad æternam, quæ solis electis in Ecclesia propria est.

Opera Dei καθ' ὁμιλίαν seu dispensatione.

Quæ καθ' ὁμιλίαν & dispensatione facit Deus extra ordinem, ea aut in seipso edit, sed ad hominem & hominis causa, aut in creaturis. In seipso quæ edit, complectuntur φανερώσεις omnes, id est, apparitiones & patefactiones, quibus Deus ostendit sese hominibus, quod varijs formis historia sacra factum tradit: quibus ex arcana sede prodiens velut aperuit se, & conspiciendum, audiendumue præbuit, euanidis tamen omnibus, post opus completum, cuius causa obiecta species illa oculis fuit, vt Angelorum, in ardenti rubo, in nube, in caligine, in forma columbæ, & ignitarum linguarum, qua Spiritus sanctus conspectus est: perpetua nunquam, εἰ μὴ ἐν μόνῃ τῇ ἐνανθρωπήσει ἢ ἐνσαρκώσει Filij Dei, quæ vt omnium maxima, summeq; admirabilis, πᾶσαν φύσιν, καὶ νοῦν, καὶ λόγον excedit.

In crea-

In creaturis fiunt οἰκονομικῶς miracula, cùm vel absq; mutatione εἰς βελτίωσιν, ἤγ' ἐλάττωσιν. Ista propriè dicta & verè miracula, nec sunt κατὰ φύσιν, quia legibus naturæ non respondent, nec congruunt etiam ad ordinem Dei verbo Ecclesiæ commendatum, nec sunt etiam παρὰ φύσιν, nec παρὰ τάξιν ἱερατικήν. Non demoliuntur enim, nec perimunt essentias rerum, nec ordinem naturæ, vel Ecclesiæ proprium tollunt aut abolent, etsi actu vno singulari nouum quiddam, insuetumq; naturæ, atq; insolitum prorsus exhibent, quod creaturis, siue virtute sua natiua & insita, siue per aliarum creaturarum innatas vires factu impoßibile est: sed ὑπὲρ φύσιν, καὶ ὑπὲρ τὴν τάξιν ἱερατικήν, opera Dei sunt singularia, & extraordinaria, edita aut immediatè à Deo, sine interuentu vllorum mediorum, aut cum his, vel in vsu horum externo ac sensibili, sine horum tamen ope ex natiua virtute (ἐνεργείᾳ γὰρ θεοῦ τυγχάνει τὰ θαύματα secundum Damascenum) creaturis impoßibilia & inimitabilia, positiua aut priuatiua: Positiua, quibus efficitur nouum quiddam, seu permanens, ac durabile, seu cessans, atq; euanescens, re ad priorem naturam reuertente, actu miraculi contrario. Priuatiua, quibus cursus naturæ inhibetur ac velut interrumpitur, aut prohibetur se vis congenita expromere. Positiua sunt miraculosæ aut conuersiones rerum, vel procreationes & multiplicationes: Aut mutationes eius, quod est παρὰ φύσιν toto genere, in aliud κατὰ φύσιν positiuum, sine vllis adminiculis, aut præsidijs creatis. Habet & Ecclesia quædam propria, quales fuerunt extraordinariæ vocationes & mißiones Prophetarum, & Pauli vocatio atq; ad Deum conuersio, quæ tamen ordinem Ministerij non aboleuerunt.

Oecono-mia in miraculis.

Miracula positiua & priuatiua in natura.

Positiua.

Con-

Mutationes miraculosæ.

Conuersionibus miraculosis etsi mutatur vnum in alterum, & alterum actu perit, non redigitur tamen in nihilum, sed potentia manet in altero semper, Dei respectu, etsi non semper de potentia in actum priorem reducitur. Deniq; nunquam in miraculosis conuersionibus fit annihilatio, & omnimoda destructio rei, sed ex vno positiuo fit aliud. Talia sunt, conuersio aquæ in vinum, baculi Mosis in colubrum, aquarum Ægyptiarum in sanguinem, ac reditus vtriusq; ad priorem formam, ranarumq; eductio, quæ etsi permissu Dei ac potestate, Malefici Ægyptiorum imitantur, vt magis induretur Pharâo, aquis tamen restituere ademtam formam, ranasq; dispersas congregare & enecare nequeunt, & à colubro Mosis dracones Ægyptiorum deuorantur. Huius generis est & μεταμόρφωσις Christi, quæ typus est perfectionis nostrorum corporum, ex glorificatione Christo conformi pro venturæ. Procreationis & multiplicationis exempla sunt, diluuij aquæ auctæ: Manna ex sublimi demissum tot annis in solitudinibus sterilißimis: Torrentes aquarum dulcium effusi ex aridißimis petris ad contactum baculi Mosis: Pastus ac saturatio multorum millium de paucis panibus & piscibus: Et qui omnem naturam, omnemq; mentis humanæ captum exuperat, conceptus Filij Dei in humana natura, formatioq; in vtero virginis sine virili semine. Mutationes τῆ παρὰ φύσιν seu priuatiui, quod est contra naturam in aliud κατὰ φύσιν positiuum, sunt fœcundatio sterilium, sanationes miraculosæ congenitæ cæcitatis & clauditatis, aliæq; ad vocem & iussa Christi, ad contactum vestimenti eius, vmbræ Petri, sudariorum & semicinctiorum Pauli: viuificatio cadaueris ad contactum oßium Heliæ, & resuscitationes mortuorum aliæ cum vniuersali futura.

Priuatiua sunt, cùm Sol stat, ferrum natat, excæcantur hostes ad preces Helisei, cùm discipulis in Emaus, Iudæis in Nazareth, euadente Christo per medium ipsorum, clauduntur oculi: Quando Christus & Petrus calcant aquas, vel his solidatis, vel pondere corporum suspenso, nec merguntur. Cùm fissæ maris rubri & Iordanis aquæ, ac repressæ, affluxuq; coaceruatæ, scopulorum instar assurgunt ac consistunt. Ignis non vrit in camino Babylonico. Ionas non suffocatur in ventre piscis. Christus & Helias non consumuntur ieiunio quadraginta dierum. In horum neutro destruuntur essentiæ, nequidem vbi formæ mutantur, superstite materia: vt cùm aqua simplex, miraculosa conuersione abit in compositum perfectum, eadem quantitate ac mensura, nimirum quando aqua transit in vinum, & sanguinem, motu subito ac momentaneo. Nec euertitur ordo naturæ, cùm repressus cohibetur, aut interrumpitur actu aliquo nouo, raro, & singulari, cedente creatura omnipotentiæ creatoris, & hoc ordinem ipsum & naturam, ne quid detrimenti capiat inde, vel in vno, vel pluribus indiuiduis, aut speciebus, sustentante ac tuente. Aqua in Vinum versa non interit, nec esse desinit. Aqua tantùm esse desinit actu, non etiam potentia. Reduci enim ad essentiam priorem sub pristina forma potest vi omnipotente, sicut cùm in sanguinem vertitur, & cùm baculus fit coluber, retinet horum duorum vtrumq; δύναμιν redeundi ad priorem naturam, quam & recuperat vtrumq;. Deniq; in talibus cõuersionibus miraculosis, τὸ εἶναι, quo quid actu est, nunquam interit, sed ὀσία, qua quidq; id est, quod est, id est, certa species ab alijs differens, vertitur in aliam. Sol cùm stat, Sol non esse desinit, sed progredi cessat actu, potentia manet mobilis, sicut aquæ maris

Miracula priuatiua.

rubri & Iordanis, cùm in cumulum agglomeratæ consistunt. Immò, quidquid est creatum, δυνάμει tale est, vt poßit ex quocunque fieri quodlibet, respectu omnipotentiæ Dei, & misericordiæ, qui solus est actus purißimus ac perfectißimus, sed agens liberrimum. Exempla miraculorum talium in natura obuia frequentiora sunt, Ecclesiæ tamen conspectiora ac notiora, cui etiam, & propter quam eduntur, sed habet illa sua etiam propria, quanquam rariora attamen conspicua, maximè in mirandis & conuersionibus ad Deum hostium atrocißimorum, sicut docent exempla Regum Assyriæ ac Persicorum: & in operibus, defensionibus, ac liberationibus sanctorum, aut vocationibus singularibus ad opus nouum & extraordinarium cum testimonijs certis.

œconomia βελτίωσις aut ἐλάττωσις.

Οἰκονομία denique omnis aut βελτίωσις est, qua res creata in statum conditionémue transfertur meliorem, vel effertur etiam in altiorem: Aut ἐλάττωσις, qua in meliorem ante collocata, inde in deteriorem vel humiliorem statum reuocatur, ad destinatum tempus. βελτίωσις aut certè est temporis, aut perpetua. Temporanea est omnis in miraculis μετεποίησις et prouectio rerũ in melius, seu mutatione fiat prædictarum duarum alteratura, siue cohibitione actionum, aut ordinis interruptione. Mutatio in miraculosis aut durabilis est, vsque ad subiectorum finem, quales fuerunt sanationes connatarum ægritudinum, resuscitationes mortuorum, conuersio aquæ in vinum &c. Aut durabilis non est, qualis fuit transfiguratio Christi temporanea, fœcũdatio ad vnũ partum &c. Cohibitio temporanea perpetuò est actus vnius ac temporis definiti. Perpetua βελτίωσις est in glorificato corpore Christi, post ascensionem in cœlos, μεταποίησις τοῦ ταπεινοῦ εἰς τὸ ὑψηλὸν, cuius efficiemur nos participes: Euectio ac trans-

translatio Henoch & Heliæ viuorum in cœlos. Ἐλάττωσις est in corpore Christi post resurrectionem, vsus cibi, quo illi opus non erat, ex inchoatæ glorificationis initijs in terra. Immò totum opus τῆς ἐλαττώσεως ἢ ταπεινώσεως Christi extenuantis ac humiliantis sese in assumtione naturæ humanæ propter nos, & obedientis Deo vsq; ad mortem in eadem in cruce.

Extraordinaria immediatè aut mediatè fiunt.

Hoc singulare, inusitatum, & extraordinarium genus operum diuinorum raris, nouis, singularibus, & ab ordinis noti regula variantibus fit actibus & exẽplis, cumq; diximus aut immediatè fieri, aut mediatè, de medijs etiã, & de quadam illorum proprietate, admoneri aliquid necesse est. Etsi Deus vtitur quandoq; medijs externis, tamen res, quæ cernitur proferre ac producere miracula in sese, aut in alio, nunquam est vnum idemq; cum essentia, vel omnipotentia Dei, quæ duo à se inuicem diuersa non sunt, quia omnipotentia est ipsa omnipotens essentia. Neq; vis effectrix est rei, quæ videtur agere, sed est & manet illa, quod fuit, & agit ex se, quod suum est ac proprium. ἡ δὲ παντοδύναμος ἐνέργεια Dei quæ ad illam, cum illa, in illa, aut per illam efficax arbitrio liberrimo, ista quod suum est, agente visibiliter opus quanquam visibile, inuisibiliter tamen perficit. Non facit Moses miracula noua aliqua, sua & ascita vi, aut baculi sui. Nec cadauer Helisei vitam reddit apposito cadaueri, sed præstat id, quæ ad actionem Mosis, & contactum cadaueris accedit, seq; exerit Dei potestas, qui vtitur aliquando creaturis præter ordinariam rationem suo arbitrio, vt, sicut dictum est, testetur, se agens esse non omnipotens modò, sed & liberrimũ. Nec alligatum se esse vllo vinculo aut nexu ad seriem, aut vires causarum secundarum, nec ad ordinem, quo causas inter se digeßit ac deuinxit.

Humana natura in Christo per se non omnipotens.

Ne quidem natura humana in Christo, in se ac per se παντοδύναμος *est. Neq; ex omnipotentia realiter communicata, miraculosa parit opera, quia natura creata finita, non potest esse Deus, nec capere potest ea, quæ Dei propria sunt, vt sit & maneat creatura. Sed in persona Christi, ex vnione hypostatica, vtraq; natura distinctim agente proprium in actione Theandrica (quæ sensui effectu & opere vna: reipsa ex duabus ad opus vnum ac commune distinctim cõcurrentibus, non separatis tamen actionibus constat) quidquid in hac humana agente, quod suum est sensui, simul fit omnipotenter, non vt effectu tamen, sic & actione ipsa conspicuum, in vno apotelesmate & opere, id à Deitate seu diuina natura Christi proficiscitur.* ἡ γὰρ τῶν θαυμάτων δύναμις *(inquit Damascenus)* τῆς θεότητος χειρὸς ὑπῆρχεν ἐνέργεια. ἡ δ᾽ χειρουργία καὶ τὸ θελῆσαι καὶ τὸ εἰπεῖν τῆς ἀνθρωπότητος. *Item* τῆς θεότητος αὐτοῦ, ἡ θεία καὶ παντοδύναμος ἐνέργεια. *Item* τὰς ἐπισημασίας ἡ θεότης εἰργάζετο. *Aliter tamen exerit se Deitas in Christo, in quo est vnione hypostatica & inseparabili, vt essentia, sic* ἐνεργεία, *& cum humana natura agit* ἡνωμένως, οὐ διῃρημένως: *Aliter in sanctis, quibus aßistentia & societate separabili adest. Ab his enim, quod fieri cognoscitur miraculosè & omnipotenter, non ex principijs nascitur vnitis inseparabiliter: Nec actiones, in vnam compositam actionem coëunt inseparabilem, apparente humana & diuina inconspicua, sed vt à principijs & causis oriuntur ac progrediuntur, non diuersis tantùm ac distinctis, sed & separabilibus, etsi vnione alioquin aßistentiæ & societatis iunguntur, in donis creatis, sic non distinctim tantùm, sed vt diuisa, separatim etiam agunt,* διῃρημένως, οὐχ ἡνωμένως. *Et opus quod exit, non à distincta tantùm vtriusq;, sed & separata*

rata actione prouenit, suntq́ longè aliæ actiones & opera sanctorum, quæ virtute Spiritus sancti edunt sancti ex sese quidem vt organo, sed virtute à Spiritu indita, & cùm miraculosè quid faciunt, vt θαυματȣ̃ργοι. Petro in nomine Iesu sanante claudum, alia Petri actio est, alia Christi perficientis, quod ille in nomine & fiducia Christi verbis denunciat, Christus effectu complet. Verba Petri sunt: opus est omnipotentiæ non Petri, sed Christi.

Alterum quod in miraculis considerandum esse innui, sic habet. In nullo vnquam miraculo obseruatum est, quod subiectum aliquod sic sit redactũ in nihilum, vt sit penitus extinctũ, & desierit esse, de quo iã aliquid dixi supra. Neq́ hoc obseruatum est vnquam, quòd actu aliquid fuerit, idemq́ simul, eodemq́ tẽpore non fuerit. Vinum in Cana Galilææ non actu simul est vinum & aqua, vinum non vinum. Sol non stat simul & progreditur. Aquæ non subsistunt simul & fluunt. Ignis in camino Babylonico non pariter vrit & non vrit. Id cùm certißimum sit, ac dubio careat, cur per miraculi modum fingitur corpus Christi actu simul ac semel, & secundum corporum naturas ac proprietates πεπερασμένον, περιγραπτὸν, ἐσχηματισμένον, ἁπτόν, ὁρατὸν, & contra easdem ἄπειρον, ἀόριστον, ἀσχημάτιστον, ἀναφὲς, ἀόρατον. Cur simul in vno, in pluribus locis, vbiq́ esse contenditur. Talia commenta miracula non sunt, sed monstrosa mendacia, quia simul & proprietatibus verum corpus suis inseparabilibus exuunt, eoq́ essentiam etiam extinguunt: & corpus affingunt Christo, quod simul ni miraculi corpus & non corpus est, particeps & expers proprietatum essentialium contra rationem miraculorum, contraq́ perpetua ac sibi per omnia congrua sacri verbi testimonia. Non mutat Christus essentialia, nec figuram deponit corporis, ac

Miracula non simul sunt aliquid & non sunt.

 ne ve-

ne vestium quidem, cum in transfiguratione perfunditur luce diuina, & fulgere conspicitur, in suo pristino enim à discipulis agnoscitur corpore: Item, cùm elabitur è medio, & ex manibus præhensantium: cùm euanescit ex oculis discipulorum detentis, ne eum agnoscerent: cùm ante lapidem amotum ab Angelis, vt plærique sentiunt, prodit è sepulchro, quem Angelus non egressuro Christo, sed foris ingressuris dimouet: cùm ad Apostolos venit, clausis foribus: Sed manet idem qui erat. Nec virtute diuina exitum sibi patefecisse, & ingressum destructione sui corporis, & restitutione in integrum momentanea, vel inde certum est, quia verum esse illud suum ac pristinum corpus, mulieribus primùm, deinde congregatis omnibus probat. Si tamen ceßione alterius, κατ' ἀφανισμὸν corporeæ molis atque essentiæ, miraculum vtrumque peractum fuisse fingatur: (ἀδύνατον γὰρ σῶμα διὰ σωμάτων διήκειν, μὴ τέμνον καὶ τεμνόμενον, καὶ πλεκόμενον, καὶ ἀντιπεριτιθέμενον, vt loquitur Damas.) Quis sana mente præditus non dixerit, omnipotentiæ diuinæ, ac pietati, & veritati Christianæ fidei magis consentaneum esse creaturas, id est, lapidem & fores ceßisse potius creatori, quàm hunc creaturæ, cùm miraculis Christus omnibus in se ipso editis, & in alijs demonstrare voluerit, se vtrumque verum esse, & Deum & hominem, non in vna tamen natura sola: sed duabus hypostaticè vnitis, diuina & humana, se corpore hominem esse. Luce effusa in corpus Deum: se corpore mori, diuinitatis suæ virtute omnipotente resurgere: se corpore vno in loco esse circumscripto, quo vult diuinitate vbique. Totum itaque commentum de corpore Christi, vi miraculi finito simul & infinito, visibili & inuisibili, & secundum diuersos existendi modos, occupante sub sua περιγραφῇ certum definitumque

nitumq́ʒ ſpacium, ac ſine dimenſione ſimul, vel in omnia diffuſo, vel plura diſiunctaq́ʒ ſpacijs immenſis aut breuibus loca tenente, quod ne quidem ſpiritualibus & incorporeis finitis competit, figmentum eſt.

Quidquid eſt ergo miraculorum, hoc vt Deo proprium, & ab eo ſolo profectum, vel in creato rerum ſyſtemate & ordine phyſicarum, aut proæreticarum, ὑπὲρ φύσιν, καὶ νοῦν, καὶ λόγον, vel in myſtico opere & ordine Eccleſiæ proprio, & verbi patefacti lege inſtituto, ὑπὲρ τὴν τάξιν ἱερατικὴν, quorum in veteri Teſtamento plura & conſpectiora, in nouo rariora ſunt: Hoc ergo ſemper ab ordinato in vtroq́ʒ perpetuò ſeiungi ac ſecerni magna cura oportet. Nec ab hoc tantùm, ſed multò magis ab offuſis vtriq́ʒ ordinario & extraordinario Diaboli κακοζηλίᾳ præſtigijs, operum diuinorum autoris ſui efficacia aut faſcino æmulis. Et quanquam diuina illa opera vtraq́ʒ ordinaria & extraordinaria à Deo ſunt, modo tamen actionis in iiſdem differunt ſubiectis tantùm, quòd ſecundum ordinem illa, præter ordinem hæc fiunt, nec conſtituunt nouum gradum præſentiæ.

Extraordinaria ac miraculoſa ſemper diſtinguenda ab ordinatis.

Idem etiam τὸ ὑπὲρ φύσιν diſtingui ſemper ac ſeparari oportet ab eo, quod eſt παρὰ φύσιν, quod nunc cum hyperphyſico magno errore confuſum paraphyſicum, & antiphyſicum vocant nouis vocabulis. Nam τὸ ὑπὲρ φύσιν in miraculis, etſi nouum quid eſt, & inuſitatum, naturam tamen & ordinem eius, ſeu τὸ κατὰ φύσιν, vt oſtendi, non corrumpit, nec deſtruit: vtrumq́ʒ enim Dei eſt opus, ſed alterius ſpeciei, hoc ordinatum, illud extraordinarium: Et quidem τὸ κατὰ φύσιν ἴδιόν τί ἐστι τῆς φύσεως, καὶ ἐκείνης συστατικὸν ἢ σωτηρητικόν. At τὸ παρὰ φύσιν ἀλλότριόν τί ἐστι, καὶ τῆς φύσεως ἐκτρεπτικὸν: τῶν δὲ κατὰ φύσιν φθαρτικόν. Eſtq́ʒ παρὰ φύσιν omne

Differunt τὸ ὑπὲρ φύσιν, κατὰ φύσιν, παρὰ φύσιν.

omne, quod naturam, vt Dei opus, demolitur, siue sit malum culpæ, siue malum pœnæ. Sed aliter tamen peccatum, quod à Deo non est, aliter pœnæ peccati, quæ etsi iusto Dei iudicio decretæ sunt atque introductæ propter peccatum, secundum latam à Deo legem, cum sententia contra violationem, Quacunque die comederis ex arbore hac, morte morieris. Item: mors introijt per peccatum. Et τὰ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος: denique quidquid est morborum & calamitatum, peccato attractum & ad hoc consecutum est, iusto Dei iudicio: tamen cùm homo ad ἀταξίαν & interitum à Deo conditus non sit, sicut peccatum, sic & pœna in ipso Dei opere, quatenus opus Dei, & primæ integritatis respectu, quæ corrupta est, παρὰ φύσιν est, & præter naturam, quia destructio est operis Dei, eoque ab ipso opere, & ijs, quæ sunt κατὰ φύσιν, distingui oportet.

Ordinata præsentia in ordine physico naturæ, & mystico verbi & Ecclesiæ.

Quantum ergo ad ordinaria opera Dei attinet, præsentia etiam Dei ordinata est, (τεταγμένη) id est, vel patefacta in creatione, verboque confirmata, vel prodita atque confirmata certo verbo, vtraque ad suum ordinem: Illa ad seriem creatarum causarum, physicarum, & proæreticarum: hæc ad ordinem mysticum institutum in Ecclesia, & seriem causarum ex instituto concurrentium ad hominis regenerationem ac conuersionem ad Deum, sed nulla lege necessitatis, aut coactionis Stoicæ: verùm liberrimæ voluntatis ac potestatis arbitrio. Vtraque præsentia est ex ordinatione prima secundum ordinatas causas, in suo genere & subiectis ordinata, regularis, ordine vniusmodi, & perpetua, sed separabilis à subiecto: exerens se qua & quanta vult efficacia, & in quos vult, & qua vult mensura donorum, sed actionibus, & effectis, donisque, & vsu ac fine longè alijs & aliter in rerum natura & societate humana

mana ad vitam præsentem: Aliis & aliter in beatis An-
gelis, & hominibus, & electis ad uitam æternam. Distin-
guitur itaq; separabilis & ordinatus iste gradus præsen-
tiæ usitate εἰς γενικὸν, ἢ καθολικὸν, *generalem seu uni-*
uersalem, communem creatis omnibus, & ἰδικὸν *seu spe-*
cialem ac singularem, proprium prædestinatis ad consue-
tudinem æternam cum Deo. Vniuersalis seu generalis,
ordinatus ac perpetuus præsentiæ gradus est, quo Deus
adest uniuersis à se creatis rebus, & efficax est in eis, se-
cundum ordinem à se conditum, aut deinceps institutum
suo loco & ordine singulis, ac secundum naturas ac vires
singulis attributas, tam æthereis, quàm elementaribus:
tam physicis inanimatis & animatis, sed brutis, ad con-
seruationem sui, & ad hominum vitam physicam atq; ani-
malem, quàm ratione præditis, ut hominibus ad vitam
aliam etiam ab animali, quam cum brutis habet commune,
scilicet ad rationalem, in moralibus ac ciuilibus, & uni-
uersim ad societatem generis humani, ad scientias, doctri-
nas, leges: Ad disciplinam, politias, & Oeconomias, impe-
ria, regna, & Respub. iudicia & commercia pertinentibus.

Separabilis & ordinatus gradus præsentiæ generalis aut specialis.

Hæc præsentia causas habet à prima origine creatas,
& ordine distributas in rerum natura, quas secundas vo-
camus, primæ causæ ὑποτεταγμένας *omnes, sed ratione*
diuersa, secundum ipsarum discrimina. Aliter enim in-
telligentes ac liberè agentes sunt sub Dei imperio ac po-
testate: Aliter ἄλογοι, *seu* κατ' ἀνάγκην ἀμετάβλητον
æthereum, seu κατὰ τὸ μεταβλητικὸν τῆς φύσεως *in elemen-*
taribus agentes. In omnibus enim, quantum ad Dei vo-
luntatem, prouidentiam, & imperium liberrimum atq;
omnipotens, locum habet τὸ ἐνδεχόμενον *seu contingentia,*
etsi non eodem modo in omnibus. Vtitur enim Deus sin-
gulis, vt vult, liberrimè, augens vires, aut exacuens & in-

citans: vel hebetans contrà ac reprimens. Cumq; hominis causa conditæ sint, seruiunt etiam & vsui sunt vitæ hominis præsenti, naturali, physicæ, effectis ac præsidijs physicis: Rationali, morali, ac ciuili facultatibus intelligētibus & liberis, atq; harum ministris, & organis accommodatis ac necessarijs, suo loco singulæ secundum eam, quæ est conditarum rerum, quantum ad creata, ac naturalia inter sese, & cum homine συμπάθειαν atq; consensionem. Communis est autem hæc præsentia creatis omnibus: etiam in genere humano omnibus, in & extra Ecclesiam. Act. 17. Non longè est ab vnoquoq; nostrum Deus. Omnes enim in ipso sumus, viuimus, ac mouemur. Ipse est vita nostra, & longitudo dierum nostrorum. Sub hoc genere præsentiæ compræhenduntur & Diaboli, sicut homines impij. Liberrimè enim illis imperat Deus, quantumuis contumacibus ac superbis, conseruans eos, sicut conseruat alias creaturas, donec vult, cùm destruere posset: sicut perdidit Pharaonem, & maximam partem generis humani. Statuit etiam vt finem regno, sic metas potestati ipsorum ac progressui, quemadmodum impijs hominibus. Habet enim regnum suum, vt dixi, Diabolus longè potentius, quàm mens humana concipere & cogitare potest, quod à defectione raptum, & in satellitium ac societatem suæ ἀποστασίας vsurpatum, mox etiam conatu primo, sed Dei permissu extendit in primos parentes, ac deinceps in rerum naturam; & in Ecclesiam omnium temporum, inde vsq; ab initio.

Opera huius gradus præsentiæ Dei, qui inter quatuor primus est, sunt, cùm quæcunq; in natura conformia fiunt operibus creatis, & cum ordine diuino consueto conueniunt intra metas constitutas, tum & illa, quæ

quæ præter morem per easdem causas ordinatas fiunt τῷ ὑπερβολὴν ἢ ἔλλειψιν, excessu aut defectu, vel in bonos vsus ac salutares, vel in detrimentum ac perniciem: In societate humana verò, in politijs, & Oeconomijs, ac ciuili vita tota, priuatim in vnoquoque, publicè in vniuersis aut plurimis, quæ sapientiæ, veritati, bonitati, iusticiæ, & misericordiæ Dei congruunt, siue in mediocritate consistant, siue καθ' ὑπερβολὴν ἢ ἔλλειψιν fiant. Insignia enim & excellentia καθ' ὑπερβολὴν sunt à Deo tam mala pœnæ, quàm bona. Bona sunt fœcunditates terræ exuberantes, excellentia ingenia artificum & sapientum, heroicæ naturæ, &c. Mala pœnæ sunt, tempestates prodigiosæ, bella, quantumuis iusta, quæ semper sunt pœnæ partis vtriusque, ex norma iustitiæ diuinæ. Κατ' ἔλλειψιν sunt sterilitates, defectus sapientiæ & virtutis. Liberrima est enim in et per creaturas actio Dei, vt Ierem 32. dicitur: Ecce ego Dominus sum vniuersæ carnis. Numquid mihi difficile est omne verbum. De tempestatibus sunt Psalmorum illustria testimonia. Psal. inprimis 18. Commota est & contremuit terra, & fundamenta montium conturbata sunt, quando iratus fuit eis. Ascendit fumus in ira eius, & ignis à facie eius exarsit. Inclinauit cœlos, descendit caligo sub pedibus eius. Volauit super pennas ventorum. Intonuit de cœlo. Altißimus dedit vocem suam: grando & carbones ignis. Misit sagittas, & dißipauit eos, multiplicauit fulgura, & conturbauit eos. Psal. 77. Fuderunt aquas nubes & sagittæ tuæ discurrerunt. Vox tonitrui tui in cœlo. Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, & contremuit terra.

De bellis inquit Esa. 10. Assur virga furoris mei, & baculus ipse est. In manu eius indignatio mea. Ad gentem

gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo ei. Ier. 50. Aperuit Dominus thesauros suos, & protulit vasa iræ suæ, quoniam opus est Domino exercituum in terra Chaldæorum, quoniam Dominum prouocauit. Esa. 54. Ecce ego creaui fabrum sufflantem in igne prunas, & proferentem vas in opus suũ, & ego creaui interfectorem ad perdendum. Omne vas, quod est fictum contra te non dirigetur &c. Esa. 45. Ego Dominus faciens pacem, & creans malum sæpe. Ier. Adducam mala super populum istum. Amos. 2. Non est malum in ciuitate, quod non fecerit Dominus. De pœnis κατ' ἔλλειψιν, vt de sterilitatibus terræ & cœlo ferreo, multa sunt scripturæ dicta. Multa etiam de sapientiæ defectu, vt Esa. 29. Peribit sapientia à sapientibus eius, & intellectus prudentum eius abscondetur. Hæc dicta omnia testantur, mala pœnæ à Deo esse, quod de decreto & sententia iustitiæ diuinæ dubium non est: sed hoc adhuc quæritur, vtrum omnes pœnas infligat ipse Deus immediatè, an verò aliquas mediatè per Angelos, & vtrum per bonos omnes, an verò etiam per malos, cùm expreßè dicatur Psal. 78. De pœnis populi in cap. Ex. 7. 8. 9. & 10. Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, & iram, & tribulationem, immißiones per Angelos malos. De Saule etiam expreßè scribitur, Spiritus Domini receßit à Saul, & exagitabat eum Spiritus malus à Domino. Sicut & de Iuda: Intrauit in eum Satanas. Et de strage pestilenti illata populo propter Dauidem, cùm historia referat, Dauidem conspecto Angelo Domini supra Ierusalem expauisse, ac pœnam deprecatum esse, quæritur, vtrum Angelus ille executor iudicij Dei, Angelus Domini fuerit bonus an malus, siquidem psalmus 91. quo se & alios propheta consolatur seruatos ab illa strage, disertè videtur

discer-

discernere inter Angelos infectionis pestilentis, ac stragis autores, ac depulsores. De autoribus enim inquit: Ne timeas à timore nocturno, & à sagitta volante in die: A peste grassante in tenebris, & à pestilentia prædante in meridie: De Angelis ἀποτρόπαιοις mox subijcit: Si cadant à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, ad te non appropinquabunt. Non affliget te malum, & flagellum non attinget te. Quoniam Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in vijs tuis. In manibus portabunt te, ne impingas pede tuo ad lapidem. Disertè inquit, suis Angelis mandauit.

De hac quæstione priusquam respondeam, pauca repetam de natura rerum, & de societate generis humani.

Nihil habet hoc dubij, quod sicut rerum natura, cum tota serie & varietate causarum ac specierum differentium suo loco & ordine agentium tamen naturaliter ἄνευ προαιρέσεως, in qua & minus confusionum spectatur, sicut & ipsa societas generis humani προαιρετικὴ pulcerrimo distincta ac distributa ordine, in gradibus hominum loco & donis differentium, præsidentium & subditorum, imperantium & obtemperantium, in ordine doctrinarum, artium, & artificum: Legum, iudiciorum, monarchiarum, Rerumpub. commerciorum, & similium aliorum, quibus hæc continentur, constant, ac seruantur: Quòd sicut hæc ergo, sic & ea, quæ secundum causas ordinatas in his omnibus legitimè & ordine fiunt, sunt opera Dei tantùm, vel immediata, vel per ministerium sanctorum Angelorum. Quidquid fit etiam καθ' ὑπερβολὴν ἢ ἔλλειψιν effectuum & operum naturalium, exuperantia aut defectu in beneficijs aut pœnis, per ordinatas causas, in vtroque, in naturæ systemate, & in cœtu quocunque societatis humanæ, id quoque à Deo est per se, aut per Angelos

Opera Dei in generali præsentia & Diaboli horũ æmula quomodo differãt.

gelos bonos. Deus enim solus est Dominus & naturæ &
generis humani, qui causas secundas substantia augere,
numeroq́ue, aut incitare & intendere viribus potest, vel
contrà diminuere & attenuare, aut cohibere, ac velut
vincire. Idem est & ordinis conditor atque conseruator,
osorq́ue ac vindex confusionum in vtroque opere physico &
politico. E conuerso quidquid fit in natura, per confusas te-
merè aut corruptas causas easdem per sese, aut abusu illa-
rum, sub præstigijs & incantationibus Magicis: quidquid
per liberè agentes in societate humana fit ἀτάκτως, confu-
sè, impiè blasphemè, tyrannicè, seditiosè, iniustè, crudeli-
ter, auarè, fraudulenter, sceleratè, flagitiosè, turpiter,
opere ipso aut fine, in vtroque in Dei contumeliam, & ho-
minum detrimentum præsens vel æternum, id à Deo
non est, nec ab Angelis sanctis, sed à Diaboli & malo-
rum hominum peruersitate ac malitia. Diabolus enim
autor est ἀνδροκτασίας, atque effector per se, & malos homi-
nes ministros suos, & hostis ordinis atque operum Dei:
per hæc reipsa aut abusu deprauata in pœnis lædit ho-
mines, aut perimit. Nec causa est, cur dubitemus, Deum
vti opera & ministerio Diabolorum in pœnis, sicut malis
hominibus vtitur. Hæc si considerentur, existimo non
difficulter dijudicari posse mala pœnæ, quæ iusto Dei iu-
dicio decretoq́ue, secundum immotam iusticiæ normam,
incutiuntur, aut à Deo per se, aut per bonos aut malos
Angelos. Diluuium vniuersale, conflagrationem Sodo-
morum atque absorptum, excidium vltimum politiæ Iu-
daicæ, & dißipatæ gentis, oppressæq́ue tam triste & diu-
turnum iugum, atque innumera alia, quis dubitabit Dei o-
pera esse. Deuastationem Asiæ & Aphricæ, oppreßio-
nemq́ue sæuißimam à Mahometicis blasphemijs, furoribus,
tyrannicis sceleribus: potestatem tenebrarum, abusuum,
super-

superstitionis, Idololatriæ, ac tyrannidis Pontificiæ pœnas esse iustißimas à Deo: opera ipsa non esse à Deo, sed à Diabolo expreßè Scriptura affirmat, Paulo in tam illustri descriptione Pontificis apertè testante παρουσίαν αὐτοῦ εἶναι κατ' ἐνέργειαν τοῦ σατανᾶ. Nec, cùm peccata peccatis puniuntur, etsi pœna iusta est, scelera à Deo sunt, sed à Diabolo, quanquam ne per illa quidem libitu suo, nec nisi quantum definitum ac permissum est, grassari potest.

Monendum tamen hoc loco est, quod in his videtur præcipuum esse. Etsi expers est dubij, Diabolum creaturis abuti posse, idq; Scripturæ & experientiæ documentis facere plus nimio, sic vt re ipsa in eis, aut per eas efficax sit, vel per sese, siue immediatè, siue mediatè, vel fascino & præstigijs de creaturis persuadendo, quòd ipse absq; his peragit seorsum solis turbat ludibrijs præstigiarum sine effectu: tamen certißimum rursus est, quòd opera essentiæ & omnipotentiæ Dei propria Diabolo sunt ἀδύνατα, quales sunt mutationes, quibus conuertuntur inter se naturæ rerum, vna in aliam, aut per adauctam procreationem multiplicantur supra ac præter consuetum, aut corruptione destructa, vel penitus extincta restituuntur. Morbos inferre re ipsa & præstigijs potest, & eisdem mederi, si tales sint, vt subiecta ipsa, vel toto corpore, vel partibus læsis aut affectis, vita adhuc superstite constent, & fabrica cum partibus incorruptis sit integra, si vita deficiat, si partes organum componentes forma corruptæ, si fabrica diremta sit aut conuulsa, mederi non potest: interimere potest, vitam enectis reddere non potest, Cæco nulli ex oculo fabrica & partibus suis corrupto visum restituet. Nulli auditum ex aure destructa.

In abusu creaturarũ Diabolo impoßibilia.

Præstigiæ φαρμακίδων in medendo.

Præstigiæ Diabolicæ sunt, & mendacia, promissa.

Chymi-

Præſtigiæ Chymicorum

Chymicorum profitentium ſe ex argento viuo, aut ære, aut quocunq; metallo alio aurum tranſmutatione illorum conficere poſſe, vel vt aliqui ludunt perfectione, eo quod imperfecta ſint cætera metalla, aurum ſolum, in hoc genere perfectionem ſpeciei propriam obtinuerit, quam consequi cætera arte poßint. Sunt metalla ſingula ſpecie ſua perfecta, qua exiſtunt, & conſeruantur, atq; à cognatis ſpeciebus & rebus alijs diſtinguuntur. Nulla enim res creata exiſtere, & conſiſtere, durareq; poteſt, niſi in ſua forma. Tranſmutatio autem ſpecierum diuerſarum inter ſe, aut multiplicatio, nullius artis humanæ, nullius creaturæ opus eſt, ſed ſolius Dei creatoris. Diabolus præſtigijs imponit oculis ſpectantium, & mutationem rebus ipſis furto alibi ſurreptis ac faſcino in opere ſubditis, ſicut & augmentum adimplet, aut alio modo ludit, donec vult ſuis gratificari miniſtris, dumq; poteſt permiſſu Dei, & furtis. Artes enim Diabolicæ præſtigiæq; ſunt inexplicabiles, multoq; magis imperueſtigabile eſt, quantum poßit, & quouſq; ſeſe permißio determinata extendat.

Præſtigiæ Mag. & Venef. in momentaneo per aerem tranſitu.

Meræ ſunt præſtigiæ ex Diaboli faſcino, quod Magi. & Veneficæ ſe ſomniant momento, aut breuißimo ſpacio temporis, corpore transferri volatu aut raptu dæmonis in loca interuallis diuerſa, immò diſiunctißima, quinquaginta, centum, ducentorum, & multò plurium miliarium ſpacio. Vnius enim & ſolius Dei eſt vno momento vbiq; eſſe. Finitis naturis aut vbiq; eſſe, aut locum ſitumúe, in quo eſt, mutare tranſitu momentaneo in alium tam procul diſtantem, ἀδυύατον; eſt, ipſis etiam Angelis & Diabolis, quantumuis ad motum agillimis. Non enim momento motus horum perfici poteſt, ſed vt omnis motus, qui de vno termino fit ad alium, in tempore fit. Nec vllus Angelorum, vt dixi, ſimul eſt in cælo & terra. Nullum

Nullus Diabolorum simul in aëre pendet, & humi degit, aut momento ex vno loco in alium suæ substantiæ deportatu transuolat. Quod ergo in seipso tenuiore multo ac leuiore natura non potest Diabolus, id quomodo præstaret in corpore tam graui, nec ad talem motum pondere ipso idoneo, nec ad eundem condito, nec periculo vel colliquationis, vel suffocationis carente, in raptu tanto ac tam subito. Et cuius exemplum scriptura nullum suppeditat. Periculum suffocationis quantum vrgeat, (vt de colliquatione corporis non dicam ex incenso & adaucto calore) experiuntur illi, qui renixu aliquo contra flatus obuios vehementiores contendunt. An ergo raptu corporis tali per aërem, continua, vehementiq́ue, & conferta irruptione in cor irruentem minus arctari cor, strangulariq́ue existimabimus, quod alioquin facillimè suffocatur, respiratu paulò grauius impedito aut intercluso, quàm flatus contrarij & craßi concitato, confertimq́ue penetrante impetu? Quod enim flatus aduersus aëris impulsu, hoc raptu in corpus hausto absorptuq́ue eiusdem rapido confertoq́ue efficit.

Adducitur in contrarium exemplum Christi, Habacuc, Philippi Apostoli. Quod de Christo adducitur, narratio ex Euangelio historica rei gestæ refutat. Nusquam enim vno verbo innuitur Christum à Diabolo raptu aut vectura traductum esse per aërem. Matthæus inquit, παραλαμβάνει αὐτὸν, εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ εἰς ὄρος ὑψηλὸν, quod quid est aliud, quàm assumendo adiungit eum sibi socium aut comitem itineris. Iter quale fuerit, describit Lucas. De mõte inquit, ἀναγαγὼν αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν ἔδειξεν subducens eum in altum montem, & de translatione in vrbem sanctam ἤγαγεν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ, duxit eum in Ierusalem. Deniq́ue de

collocatione super pinnas templi, Matthæus inquit, ἵστησιν: Lucas ἔστησε statuit. Quid his verbis refertur, nisi quod cum Christo, & ab ipso ordine naturæ factum est? ductu enim ascendit in montem, venit in vrbem sanctam, constitutus est supra templi pinnas, non volatu, non raptu. Erramus, si existimamus, Christum quantumuis eo tempore humiliatũ, aut voluisse vt Diabolus experiretur miraculũ in se concessu omnipotentiæ diuinæ, quod ipsi Diabolo est ἀμήχανον: aut edi ab eo voluisse nouo & inusitato prodigio primo, quod nullo exemplo diuino proditum fuit antea: aut eo momento certamen illud acerrimũ inter Christum & Diabolum peractum fuisse, quo verba historiæ recitantur. Quæ proferri enim exempla è scriptura possunt? De Propheta Habacuc quid senserit tota anquitas, nemini ignotũ est, & significatur id ab Hieronymo in præfatione Danieli præfixa, exemplo cuiusdam Iudæorum Rabini, qui vrgentes traductum Habacuc ex Iudæa in Aßyriã, iußit vnũ exemplũ simile ex canonica scriptura producere, cùm narratio de Habacuc authentica non sit: deq; Ezechiele ex ipso Ezechiele demonstrauit, Spiritu illũ Domini non corpore spectasse, quæ cõmemorat cap. 37. & 43. & de Paulo addidit ex ipsius confeßione, nõ fuisse eũ affirmare ausum, vtrũ κατ' ἔκστασιν raptus in cælum tertiũ, Spiritu ibi an corpore fuerit. De Philippo quid narrat historia aliud, quã abreptũ illũ ex Eunuchi oculis à Spiritu Domini, & Azoti inuentum esse? Angeli iussu acceßit ad Eunuchũ, Spiritu Domini abductus ex eius conspectu receßit. Vbiq; igitur esse cũ eßẽtiæ diuinæ solius sit: Eiusdẽ sit etiã in momẽto aut interuallo breuißimo tẽporis, diuersißimis in locis ac dißitis longißimè esse ac cõspici. Quod iugitur Diabolo in sua spirituali natura, id in graui corpore aliquo multò magis effectu est impoßib. Sed quidquid huius factũ à Magis aut veneficis asseueratur, totũ hoc ex lu-

sib9 est ac deceptionib. præstigiarũ oculis & mẽti offusarũ.

Quantũ etiã Diabolus in partẽ hominis intelligentẽ ac rationalẽ poßit, in mentẽ scilicet & voluntatẽ liberam, docet scriptura toties, cũ ignita tela Diaboli, & subiectiones venenatas: cũ insidias structas & retia tensa erroribus blãda specie fucatis, & præstigijs sophisticis ac sycophanticis, illecebras & impulsus cauere, fugere, & elidere armis spiritualibus præcipit. Exemplis refertæ sunt historiæ, & obseruationes experientiæ perpetuæ. Sed inter omnia facultatẽ ac potestatẽ Diaboli in hoc genere operũ, & actiones eiusdẽ in partẽ rationalẽ, demonstrant maximè impijs ac prophanis hominibus familiares ac domestici Spiritus mali, quos ex pacto sibi ac fœdere asciscũt vates prænuncios futurorũ, aut ignotorũ, quæ inquirũtur, indices, aut etiã Magistros opinionũ, ac Rectores præuios, aut præsidiarios succẽturiatos, disputaturis aliquid aut cõmẽtaturis in quacũq; doctrinarũ & disciplinarũ genere, inter quos acumine, argutijs, & inuolutæ sophistices, sed speciosæ, perplexitate antecellere alijs ferũtur Spiritus siculi. Tales enim si adipiscãtur, facilè se Antagonistas superaturos cõfidunt. Suggeri illis hominibus minime dubiũ est à talib9 spiritib. multa de ijs reb9 vel artib9, quas exquisitè norunt. Multa reipsa sæpe vanißima, ad speciẽ veri tamen ingeniosa, sed sophistica subtilitate cõponi, sicut alijs artes malas & consilia perniciosa, facie prima præclara & salutaria subijciunt. Præstigiæ tamen & imposturæ tantùm sunt, quales sunt argutiæ Auerroisticæ in Philosophia, quæ nõ, vt dona diuina excellentum artificũ, artes cõdunt & excolunt: Nec in eis veritatem diuinam illustrant ac stabiliunt, sed illas deprauãt ac labefactant: hanc dubijs implicant & obruũt. Illa, quæ à Deo sunt in excellentibus ingenijs rectis, & naturis Heroicis, Diabolo ἀμίμητα sunt.

Præstigiæ in abusu ingeniorum humanorũ.

Deniq; præstigiæ illæ ex Diabolo natæ vanißimæ

Præstigiæ Diabolicæ in abusu creat. per nouas vires mendaces.

sunt, quibus non Magi tantùm & venefici, sed & impostores Pontificij persuadent sibi & alijs. Illi suis ἐπῳδαῖς, καταδέσεσι, ἐπαγωγαῖς, καὶ καταδέσμοις, quacunque forma verborum in carminibus & incantationibus vtantur consecrando, vel execrando, deprecando, vel adiurando: Hi suis, quas ex Dei verbo impio illius, & nominis diuini in inuocatione Dei inprimis abominando ac detestando abusu vsurpant consecrationibus, fingunt vim inesse tantam, vt vel ipsa pronunciatione efficiant, quod volunt, vel medijs assumtis imprimant vim nouam illorum effectricem. De Deo solo dicit Scriptura: Dominus sum ego omnis creaturæ. Numquid mihi difficile est omne verbum, Item: Ipse dixit, & facta sunt. Et de Filio Dei, quòd sustineat omnia verbo suo potente. Solus Deus quod iubet, iussu facit. Idque omnipotentiæ solius est, & Diabolo præstare impoßibile est. Pontificij impostores verò hanc virtutem ac potestatem non soli verbo tribuunt, sed sacerdoti simul raso & vncto, ritu curiæ Romanæ, quod deterius. Nec inficiabuntur incantationes esse, vsitatas adhuc ipsis consecrationes aquæ, salis, olei, plantarum, characterum, verborum sacrorum, & similium, quibus se præter insitas & physicas vires inducere illis nouas sacras & spirituales, aspersu, illitu, appensu, impressu characterum, ad delendum peccatum, sanandos morbos animæ & corporis, fugandos Dæmones, & similes, impudenter & audacter affirmant. Characteres ac literas pictas nullam agendi vim in se habere natura, vt quantitates determinatas, & inefficaces esse, notißimum est. Quam igitur acquirent facultatem ex consecrationibus? An maior horum erit vis, quàm Dei creatoris? An cogent agere, quod ad actionem à Deo conditum non est, nec vlla re aptum? Si id præstent, naturam eorum vt mu-

vt mutent necesse est in substantias & qualitates, quæ solæ sunt efficaces. Id erudita etiam antiquitas Ethnica agnouit, Galeno teste, qui repudiat τὰ περίαπτα, καὶ τὰς ἀλλὰς μαγγανείας incantationibus magicis fucatas, οὐ μόνον ὡς περιέργους, καὶ ἔξω τῆς ἰατρικῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ ψευδεῖς ἁπάσας, & à præstigijs incantationum, quod profectum somniant, nominat μεταμορφώσεις ληρώδεις. Si nouas vires antea sua natura efficacibus adiungi contendant, nouas simul substantias illarum effectrices, vt cudant assuantque prioribus necesse est. Rectè enim Damascenus ait: ὧν ἡ οὐσία ἡ αὐτὴ, τούτων καὶ ἐνέργεια ἡ αὐτή. ὧν δὲ αἱ φύσεις διάφοροι, τούτων καὶ ἐνέργειαι διάφοροι: Item ἀμήχανον οὐσίαν ἄμοιρον εἶναι φυσικῆς ἐνεργείας. Ergo econuerso vbi ἐνέργεια, ibi necessariò est substantia, à qua illa editur ac procedit, Nec sine substantia vlla vsquam esse actio potest. Et vbi actiones sunt plures ac diuersæ, ibi substantias esse plures oportet ac diuersas. Christus solus verbo voce prolato depellit morbos absentibus & præsentibus. Id creaturis omnibus est ἀδύνατον. Ille facit tamen, quia Deus est & homo. Vt homo enim edicit voce, vt Deus exequitur, vtrumque simul facit, quia non διῃρημένως, sed ἡνωμένως in naturis vnitis agit. Idem in alijs cum voce, tactu, sputo, luto in pugillum emplastri formato, lotione, in momento præstat, agens non vna substantia, sed duabus, quarum cuique sua est ac propria δύναμις καὶ ἐνέργεια. Hoc etiam omni creaturæ est impoßibile per se soli. At in Magorum & Impostorum Pontificiorum ἐπάσμασι, quæ erit illa altera substantia? De Magis & Veneficis Plato inquit, secundo de Repub. πείθουσιν ὡς ἔστι παρὰ σφίσι δύναμις ἐκ θεῶν ποριζομένη, θυσίαις τε καὶ ἐπῳδαῖς εἴτε τι ἀδίκημα οὐ γέγονεν αὐτοῦ ἢ προγόνων, ἀκεῖσθαι μεθ' ἡδονῶν τε καὶ ἑορτῶν: καὶ ἐάν τι

Magi & Pōtificij impostores nec substantias nec vires nouas creant. Sed ludunt præstigijs opera Diaboli.

ἐχθρὸν πημῆναι ἐθέλῃ μετὰ σμικρῶν δαπανῶν, ὁμοίως δί-
καιον ἀδίκῳ βλάψει, ἐπαγωγαῖς τισι καὶ καταδέσμοις
τοὺς θεοὺς, ὥς φασι, πείθοντες σφίσιν ὑπηρετεῖν. Persua-
dent, inquit, ciuibus, penes se esse potestatem à Dijs profe-
ctam, qua sacrificijs & carminibus quibusdam, quæ iniu-
stè ab ipsis aut maioribus perpetrata sunt, expiare cum
voluptate, ac diebus festis, & inimico, si vlcisci velint, iu-
stum pariter & iniustum, minimo sumtu nocere queant,
quippe illecebris & vinculis quibusdam dijs se persuade-
re posse, vt eos habeant obsequentes. An non idem reipsa
prorsus de suis consecrationibus impostores Pontificij di-
cunt, & in vsu consecratorum faciunt, nisi quòd Deo tri-
buunt impiè & falsò, quod à Diabolis prouenit. Et quod
ad tentationes & ludibria Diabolica auertenda, ad le-
mures ac spectra arcenda, ad contagia & infectiones ex-
tinguendas, tam spirituales, quàm corporales, ad liberan-
das ex purgatorio animas maiore, quàm Ethnici, improbi-
tate & prophanitate, in tanta luce doctrinæ Euangelicæ
prodesse illud, nocere nemini fingunt, Diabolo ex collu-
sione sponte cedente, aut sponte dante illis, ac perficiente,
quod Magis ex conuento ac pacto præstat. Si cum Magis
Deum cogi suo verbo asserunt, vt ipsis obsequatur, men-
tiuntur. Nulla enim se scriptura Deus hoc modo ad crea-
turas, & ad tale per illas actionum genus alligat. Sed crea-
turis vti nos vult, eo ordine, quem condidit, sanctificatis
precatione. Iis autem medijs quæ destinauit vsibus sacris
in ministerio Ecclesiæ, eo ordine, quem verbo præscripsit.
Neutras vult trāsferre ad vsus impios, alienos, & prohibi-
tos, & Diabolicis ludibrijs ac præstigijs in Dei cōtumeliā
cum hominum fascino seruientes. In his ordinem contra
quod fit ab vtrisq; Magis & Pontificijs impostoribus, effi-
cacia

cacia fit Satanæ, in potentia, signis, ac prodigijs mendaciis secundum Paulum Apostolum.

Hæc de abusu rerum & operum diuinorum in natura postquam dixi, adijciam aliquid etiam de abusu hominum & ordinis politici, sub prætextu operum Dei. Horum exempla suppeditant omnium temporum historiæ, & vtrorumq; quotidianæ experientiæ documenta. Vt naturam rerum, sic politias, & Oeconomias, Magistratum, & omne, quod in his ordini diuino operibus ac personis consentit, Ea à Deo esse, cum illustria in vtrisq; Dei vestigia, ceu præsentiæ, sapientiæ, potentiæ, ac iusticiæ diuinæ τεκμήρια certa demonstrant, tum comprobat doctrinæ sacræ autoritas. Per me (inquit sapientia apud Salomonem) Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Per me Principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Et Iosaphat Rex 2. Paral. 19. ait: Non hominis exercetis iudicium, sed Domini. Daniel 4. Excelsus dominatur in regno hominum, & cuicunq; voluerit, dabit illud, & humillimum ex hominibus constituet super illud. De liberrima gubernatione Dei, inquit: Iuxta voluntatem suam facit tam in virtutibus cœli, quàm in habitatoribus terræ, & non est, qui resistat manui eius. De operibus Dei: Omnia opera eius vera, & omnes viæ eius iudicia, & gradientes in superbia potest humiliare. Item cap. 2. Sapientia & fortitudo Domini sunt. Et ipse mutat tēpora & ætates, transfert & constituit regna, dat sapientiā & intelligentiā. Paul. ad Rom. 13. Non est potestas, nisi à Deo, & quæ sunt, à Deo ordinatæ sunt. Itaq; quisquis potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Huc pertinent & illa dicta. Prouerb. 20. Aurē audientē et oculū videntē, Deus facit vtrumq;. Item Misericordia & veritas custodiunt Regem, & clemētia fulcitur thronus eius.

Prouerb. 25. Auffer impietatem de vultu Regis, & firmabitur iustitia thronus eius. Ex his dictis liquet perspicuò, & Deum esse autorem Imperiorum, & ordinata omnia ac legitima, seu legibus honestis, conuentisq́ , ac pactis mutuis, secundum leges fulta ac munita, à Deo volente, iubente, ordinante, gubernante, constitui, ab eodemq́ approbari, & autoritate mandatoq́ diuino obligari legibus tam Magistratum, qui secundum Deum & leges gerens & administrans munus à Deo commissum, ἔμψυχος ἐστιν εἰκὼν θεοῦ, *quàm subditos.*

Quomodo Deus regna transferat.

Cùm autem dicitur Deus transferre regna, & tradere quibus vult, id ipsum de legitima & ordinata translatione accipi debet. Constituit aut transfert regna Deus aut immediatè, vt cùm Saulem creat regem, & ab hoc regnum transfert in Dauidem, ac deinceps scissi regni auulsam partem deuoluit in Ieroboamum, &c. Aut mediatè, sed legitimè, vel secundum regnorum leges aut consuetudines hæreditario iure in succeßione vnius, aut diuisione inter plures, electione libera per χειροτονίαν, *aut calculos, & suffragia, sorte, dono per ceßionem ac traditionem, aut testamentum: vel bello iusto iure gentium. Quocumq; horum modorum quis regnum aliquod consequitur, beneficio diuino, id legitimè obtinet. Nec plures sunt modi. Nec inter hos beneficium diuinum, cùm caput sit, fons, & causa, inter alias causas tanquam species accenseri debet, Deo velut in ordinem redacto, exclusoq́ à cæteris modis, quos omnes ipse, vt à se profectos origine, dirigit ad eum, quem vult, exitum. Regna legitima sunt beneficia Dei, & ipsius beneficio legitimè transferuntur, qui, sicut dictum est, euehit & excutit quos vult.*

Consue-

Confusiones, euersiones, & vastationes ordinis & operum diuinorum in imperijs: contemtum, conculcationem, & abolitionem legum & iudiciorum, tyrannides, inuasiones, & raptus regnorum sine vlla iusta ac legitima causa violentos aut insidiosos, sediciones, conspirationes, iniusta arma, & ἄτακτον quidquid est, eadem Scriptura euidenter docet, non Dei esse opera, sed illius Mendacis, qui in tentatione apud Lucam contra Filium Dei Dominum omnium, sed illo tempore humiliatum, propter eam potestatem, quam ex diuino permissu habet in Mundum impium propter scelera & impietatem, superbè, sed falsò gloriatur, ostensis ei regnis Mundi; Tibi dabo potestatem hanc vniuersam, & gloriam regnorum illorum. Nam mihi tradita est, & cuicumque volo, do illam. Hunc enim vocat Paulus πνεῦμα τὸ ἐνεργοῦν ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας: & clarè dicit Ioh. Qui facit peccatum, ex Diabolo est. Si ergo opera impiorum & contemnentium Deum sunt ἐνεργήματα Diaboli, à Deo oriri non possunt, contra quæ etiam atque insidias Architecti instruit ac munit pios, exaggerata illius potentia, cùm ostendit, luctam esse aduersus imperia, aduersus potestates, aduersus potentes mundi rectores & tenebrarum sæculi huius, aduersus spirituales malitias, quæ sunt in sublimi. Vnde eum Principem nominat, cui est potestas aëris. Immò Christus ipse vocat eum Mundi principem, quem in hoc positum totum, id est, traditum ac subiectum τῷ πονηρῷ, id est, illi malo, & quòd genitos ex Deo, seque metipsos conseruantes non peccando, iste non attingat, testatur Ioh. 1. Epistola 5. Per mundum autem quòd intelligat totam colluuiem non obedientium Deo, quem & vicissim se profitetur Christus, ex Petri declaratione constat.

Si ergo Princeps est Mundi Diabolus, potestatem ergo in eo, & regnum aliquod habet. Si regnum eius est regnum tenebrarum & peccati ad quod destruendum apparuit Filius Dei. Ergo quidquid in mundo mendaciorum est ac scelerum, quidquid est etiam iniustarum cædium & confusionum, illorum effector non est idem, qui destruit, sed ἀρχεκακὸς eorundem primus, Malus seu Diabolus, qui, si princeps est mundi, Dominus eius tamen non est, eoq; potestatem, quæ Domini est, meram, immensam, & liberam non habet in mundum, vt opere ipso fabricam Dei, quatenus opus est Architecti Dei, sed quantum ad ea tantùm, quæ ipse ex se genita contra Deum, aspersit & inuexit, permissu Dei, propter hominum peccata, eiusdemq; arcano & nobis abscondito consilio. Et eam ipsam quoq; definitam, ad certasq; astrictam metas. Discrepant in immensum creaturæ à Deo fabricatæ, & à Diabolo creaturis illata atq; impressa labes, ex qua, quam habet in easdem potestatem, adeptus est, quia nulla potest omnipotentiæ diuinæ opera propria per creaturas moliri ac perficere, etsi fascinatis oculis & animis interdum, præstigijs quid simile ingerit, vt paulò antè dixi. Dominium autem eius est, in quo, per quem, & propter quem, cuiusq; respectu condidit Deus omnia, qui est ante omnia, & in quo omnia consistunt, quem Deus Pater constituit Dominum supra omnia, cuius pedibus omnia subiecit, qui sustinet omnia verbo suo potente, & dissoluit Diaboli opera, nimirum Rex Regum, & Dominus dominantium, Dominus noster Iesus Christus. Creatura ergo manet in Dei potestate, & sub eius imperio. Vastator & destructor Diabolus sui similis, perpetuo suo partu edita vrget sceleribus & iniurijs nouis, fucis, coloribus, prætextibus, & fraudibus veteribus, quibus propagat ac stabilit

bilit regnũ ſuum inter τοὺς περιπατοῦντας ἐν τῇ ματαιότητι τοῦ νοὸς αὐτῶν, ἐσκοτισμένους τῇ διανοίᾳ, ὄντας ἀπηλλοτριωμένους τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ, διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν. *Id eſt, Ex vanitate mentis ſuæ cogitationem habentes obtenebratam, & abalienatam à Dei vita, propter ignorantiam, quæ eſt in eis, ex induratione cordium ipſorum. Qui, ſicut Propheta ait, ponunt cor ſuum ſicut adamantem, ne audiant verbum & legem Domini: Qui dicenti Domino Deo per doctores ſanos & orthodoxos: Audite me. Audite vocem tubæ meæ: Audite & videte, quid audiatis: Audite & intelligite: reſpondent contumaciter, nolumus audire. Et præcipienti, Inſiſtite vijs meis, quærite de vijs antiquis, de ſemitis veritatis, quæ ſit bona, quæ recta, & incedatis in ea, iterum reſpondent: Non ambulabimus. Quos tradit Deus tandem, ex conſequente iuſto iudicio, in mentem omnis iudicij expertem, & ruentem velut impetu ad facienda, quæ minimè conuenit, & permittit cupiditatibus cordium ſuorum, ac fœdis affectibus, vt, poſteaquam dedoluerunt, dedant ſe proteruiæ, ad certatim patrandam impuritatem omnem. Tales deſertos à Deo eo modo, quo Pſalmus docet 81. (Quia non audiuit populus meus vocem meam, & Iſraël non voluit me, ideò dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum, ibant in adinuentionibus ſuis.) Tales ergo Diabolus obſeſſos conuertit in latibula, organa, & cloacas ſuas, de quibus infrà plura. Hæc de diſcrimine inter Dei opera primi gradus præſentiæ, & Diaboli horum æmula, opere ipſo ac fine diuerſiſſima, monuiſſe ſatis ſit, quorum caput eſt ac ſumma, Deum opus ſuum conſeruare ac gubernare liberrimè.*

Nec

Nec hostem Diabolum violentia, aut fraude, vt insidijs aut præstigijs magicis plus posse in eo, quàm sit à Deo cõcessum, habet enim regnũ eius ac potestas præfixas metas.

Tota Trinitas quomodo præsens sit generali præsentia.

De ipsa verò præsentia hoc etiam addendum est, vt tota Trinitas condidit creaturas; sic eisdem adest tota, sed eo personarum trium & actionum distinctarum discrimine, quod doctrina sacra tradit. In creationis opere Basilius sic distinguit personas, vt, quemadmodum dixi, cum Scriptura statuat Patrem ἄιτιον προκαταρκτικὸν, *à quo omnia profecta sunt ac manârunt tanquam fonte & consilij totius, & decreti de rerum creatione: Filium* ἄιτιον δημιουργικὸν καὶ τεκτονικὸν, *per quem peracta est creatio, tanquam per Architectum: Spiritum sanctum* ἄιτιον τελειωτικὸν ἢ τελεσιουργικὸν, *quòd perfector est operis, secundum 33. Psalmum. Verbo Domini cœli creati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum. Ipse dixit, & fuit: Ipse mandauit, & stetit. Et Paulus ad Rom. 11. complectens omnes personas,* ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι᾽ αὐτοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ τὰ πάντα, *patrem demonstrat, cùm dicit, ex quo sunt omnia: Filium, per quem: Spiritum, in quo: Hoc dictum & ad opus absolutum nunc rectè accommodatur, simili personarum trium discrimine in scriptura expresso, quòd Pater rursus adsit, vt* ἄιτιον προκαταρκτικὸν: *Filius, vt* ἄιτιον κυβερνητικὸν, *per quem Pater administrat omnia, sicut ipse Filius testatur: Pater vsque modò operatur, & ego operor. Et Paulus inquit: Omnia per ipsum consistere. Epistola ad Heb. Omnia eum sustinere verbo suo potente: Spiritus sanctus, vt* ἄιτιον σωτηρητικὸν, *immediatè sustentans ac conseruans omnia, vt dicitur in Gen. 1. cap: Spiritus Domini ferebatur super aquas, &c. Et 1. Sap. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia scientiam habet vocis.*

Venio

Præſentia ſpecialis duplex.

Venio ad alterum gradum præſentiæ, quem εἰδικὸν καὶ διάφορον, id eſt, ſpecialem & ſingularem vocant, vtpote non communem creatis omnibus, ſed certis quibuſdam ex hoc numero proprium ac peculiarem. Pertinet is enim tantùm ad electos, ad beatos Angelos, & homines, ſed aliter ad homines beatos poſt hanc vitam in cœlo, aliter ad ſanctos, vocatos ad Eccleſiæ ſocietatem, & inchoationem nouæ, æternæ, & Spiritualis vitæ in terris. Rectè itaq; gradus hic diſtinguitur in duos gradus diſcretos, ordinatum tamen vtrumq;, & certo verbo traditum, horum vnum αὐτοπτικὸν, id eſt, intuitiuum nomino, à præſenti intuitu Dei, & cum eo conſuetudine, quo beati Angeli fruuntur & hominibus poſt hanc vitam. His adeſt non tantùm conſeruans vitam eorum, ſed & viuificans eos vita æterna, ſuaq; implens luce & iuſtitia. Et viſibiliter ab eis atq; immediatè conſpicitur, ac conſpicietur deinceps in æterna conſuetudine, vbi erit Dominus coràm perficiens omnia in omnibus electis, id eſt, vbi ſine mediatore, ſine miniſterio verbi & ſacramentorum, vt cauſa immediata ſeſe nobis & æterna ſua bona communicabit, cum æterna beatitudine, & immediatum erit obiectum noſtrum. Quanquam autem non diſcedit à beatis, tamen adeſt eis tantùm ſocietate.

Præſentia intuitiua gradus ſecundus.

Tertius gradus præſentia myſtica & pactionalis.

Alter gradus ſpecialis præſentiæ proprius eſt Eccleſiæ in hac vita, quæ colligitur tantùm ex genere humano. Et cœtus etiam eſt viſibilis, ſicut ipſa ſocietas, ſed longè alius ab hac, & diuerſus, vt qui prædicatione verbi patefacti, miniſterioq; Sacramentorum in virtute Spiritus ſancti, per Filium Dei excerpitur ac ſegregatur ex genere humano, in quo cœtu, quanquam electis admixti ſunt, ſecũdum conſuetudinem externam, multi non ſancti, de doctrina conſentientes, non tamen idcirco Eccleſia vera,

vera, est confusum corpus, & non sancta. A principali enim fit denominatio. Non sancti mortua sunt membra Ecclesiæ, vel potius veræ Ecclesiæ nulla, sed illius tantùm visibilis cœtus, qui communiter à consortio & consuetudine externa sic vocatur. Viua autem & electa membra veræ & propriè dictæ Ecclesiæ, regeneratione instaurata ac significata, digerit & coagmentat Spiritus Sanctus in vnum corpus mysticum, cuius gloriosum caput est ipse Filius Dei, ad vitam nouam, æternam, spiritualem, legi Dei congruam, Deo placentem: ad imaginem conditoris, in vera Dei agnitione, in iusticia, & sanctitate vera, in actionibus nouis, sanctis, spiritualibus, quæ longè alia est vita ab altera illa priore animali, & rationali, ciuili, externa. Inchoatur autem in hac corrupta natura in terris, & corpus ipsum totum (vt Paulus inquit) congruenter coagmentatum compactumque per omnes suppeditatas commissuras, ex vi intus agente, pro mensura cuiusque membri, incrementum capit corpori conueniens, ad sui ipsius extructionem, per caritatem, quæ exerit se, lucet, & crescit in fructibus & operibus fidei, ac bonæ conscientiæ erga Deum & homines, & suis cognoscitur atque à multitudine impia discernitur notis necessarijs, & vniuersalibus, doctrinæ Euangelij incorruptæ professione, vsu Sacramentorum conueniente diuinæ institutioni, & obedientia debita Deo & ministerio iuxta Euangelium. Quod verò hic inchoatur, deque die in diem crescit, consummabitur in vita altera, vbi conformes efficiemur corpori glorioso Christi, resuscitatis corporibus nostris ipsi similes. Inchoatur autem non aliter, quàm applicatione beneficiorum Christi, & sui ipsius communicatione, in regeneratione & conuersione ad Deum, per causas & media ordinata.

Hic

Hic gradus præsentiæ est, & rectè vocatur μυστικὸς *à ministerio verbi & Sacramentorum, quod est* μυστήριον. *In verbo enim & Sacramentis appræhensus Deus eo modo, quo instituit, fide habitat & efficax est in cordibus credentium. Vocatur rectè & Spiritualis, & pactionalis, quia donum est gratiæ & misericordiæ diuinæ singulare, per nouam ac singularem virtutem Spiritus, ex pacto ac promißione. Estq; præsentia ordinata non in creatione, nec per vires creaturarum, sed in patefacto verbo. & quanquam alligata est ad media externa verbi sonantis & mediorum in Sacramentis, & ad vsum eorundem, & in vsu ordinato ac legitimo, inq; actione ipsa, sicut est præcepta, quæ se expromit liberrimè, in quos vult, & qua vult mensura donorum Spiritualium & æternorum: virtus tamen non est mediorum, quæ nec substantia mutantur, nec viribus insitis, sed secundum ordinem & institutionem verbi ac promißionis, totiusq; Trinitatis præsentis & efficacis, quæ in vsu fides intuetur, & appræhendit, sibiq; applicat. Nec sine fide vlla fit rerum promissarum perceptio, vlla applicatio. Nec vsus externus sine interno, qui in fide consistit, alius est, quàm prophanus & physicus. Deniq; liberrima est præsentia Trinitatis distribuentis voluntate liberrima, & virtute viua Spiritus sancti per fidem impertientis semetipsam credentibus, vnione vera Spirituali, & æterna bona Spiritualia lucis, sapientiæ, iusticiæ, & sanctitatis diuinæ & æternæ, quæ non vt bona huius vitæ, quantumuis splendida, cum ipsa deficient & interibunt vita caduca, sed in*

sed in æternum durabunt, & augebuntur, ac cumulabuntur illis, qui talenta sua non neglexerint, sed negociando vsibus & fœnoribus sanctis in vita sancta, amplificarint. Superinduemur enim, sed si non nudi reperiemur.

Præsentia totius Trinitatis in ministerio Ecclesiæ.

Adest autem & est efficax tota Trinitas, eo rursus ordine ac discrimine personarum atq; actionum, quo se affuturum pepigit ac promisit.

Pater quomodo adsit.

Adest pater rursus vt προκαταρκτικὸν αἴτιον noui operis totius, principium, fons, & causa prima reparationis atq; instaurationis nostræ ad vitam æternam, accendens & augens fidem per verbum, & per Sacramenta, velut sigilla promissionem obsignantia, eandem confirmans in luce Filij, & virtute Spiritus sancti, recipiens in gratiam, ac donans remissionem peccatorum, lucem, iustitiam, & vitam nouam & æternam, ac Spiritum sanctum cum spe certissima hæreditatis æternæ, reconciliatis sanguine & meritis filij, per & propter eundem.

Filius quomodo adsit.

Filius verus Deus, & verus homo adest & efficax est, vt αἴτιον ἀνακτητικὸν καὶ ἀναληπτικόν, & merito atq; efficacia, totius operis effector atq; administrator, & donorum dispensator, quæ Spiritus S. secundum mensuram donationis Christi distribuit & exhibet. Nimirum vt Mediator & Sacerdos perpetuus, applicans nobis merita obedientiæ, passionis, & mortis suæ, tegens vmbraculo iustitiæ suæ, interpellans pro nobis, placans iram Patris, sonans per verbum & Sacramenta in cordibus audientium & vtentium, accendens & confirmans fidem, per quam habitat in cordibus, abluens nos suo sanguine, & pascens participatione sui corporis & sanguinis, agensq; & efficiens in nobis, sicut vult in singulis, κατὰ μέτρον donationis suæ, quæ in suo corpore efficit, οὐ κατὰ μέτρον, sed eodem Spiritu, obsignansq; sua beneficia arrabone Spiritus, &

tus, & dicens perpetuam consolationem, qua eripit ex terroribus Diaboli, mortis, inferni, & mundi.

Adest, & efficax est totus Christus in homine, vtraque natura nunc per ministerium, sed secũdum vtriusque proprietates, & modo vtrique conueniente ac proprio, eo scilicet, quem Scriptura tradit, & agente vtraque, quod suũ est ac proprium. humana scilicet præsente & agente ad vitam spiritualem, non physico suo corpore, nec physica, materiali, corporea communicatione illius, actione, & efficacia, sed ex uno perpetuoque consensu scripturæ, sui Spiritus vnitate, virtute, & efficacia, quo inserimur & vnimur illi corpori, ex quo effunditur. Non enim agit diuina natura, quæ sua sunt ac sibi propria, καὶ ἀκοινώνητα creaturis, & quorum creatura nulla capax esse potest, per humanam naturam tanquam per συναίτιον, aut tanquam per organum σύνεργον earum actionum, ex reali ac re ipsa cum ea Deitatis communicatione & participatione aut diuinæ naturæ idiomatum. Talis enim communicatio, confusio est naturarum, & physica conuersio humanæ in diuinam. Nec sine ea fieri potest. Nec est in pane aut homine, corpore suo physico, naturali, substantiali, vero, vel ratione vbiquitatis, ex communicatione reali proprietatum essentialium naturæ diuinæ, vel κατὰ μετουσίαν ἢ συνουσίαν Pontificiam miraculosam, quibus commentis vtrisque, veritas eius corporis, quod adesse affirmatur, destruitur penitus. Nec adest aut vnitur pani, per adhæsum & annexum, nec homini per contactum, mansum, pastum, actum, effectum, & coalitum materialem, physicum, vel hyperphysicum. Nec distribuitur in proprietatibus suis physicè & corporaliter: Nec hyperphysicè. Sed adest, distribuitur, & agit secundum ordinem expreßum in verbo, & promißionem, in hominem,

Filius quomodo adsit corpore.

N

nem, vt in creaturam rationalem, virtute spirituali Deitatis, & vnius eiusdemque Spiritus, qui & in ipso corpore Christi est, & quo eidem, tanquam viti viuæ, credentes coaptantur & agglutinantur insitione efficaci & viua, ac cohærent & coalescunt illi cohæsu ac coalitu vero ac viuo, vt palmites, vt surculi trahentes & haurientes ex eo, fide succum spiritualis nutricationis, quo aluntur, proficiunt, & crescunt in vita spirituali, ex Deitate vt causa ac fonte, per corpus tanquam organum & canalem, virtute Spiritus, propagatione verò & applicatione, non physica materiali, sed spirituali. Omnia enim interna hîc spiritualia sunt, causæ agentes, res quæ offerũtur & exhibentur, vsus internus, in vsu applicatio: organum per quod fit, fides scilicet in mente, & subiecta, quibus fit applicatio.

Interna in Sacramentis Spiritualia, externa physica.

Externa media physica, non ipso vsu physico, sed ex ordinatione diuina per verbum nouo & mystico, docent & commonefaciunt mentem, vt partem hominis præcipuam intelligentem, qua homo est, per organa corporis comparata in creatione ad ministeria & vsus menti seruientes, verè interius vi diuina Spiritus offerri & exhiberi à diuinitate præsente & efficace, quæ foris sono verbi per aures denunciantur: oculis pinguntur characteribus scriptis: medijs verò Sacramentorum designantur, secundum verba promißionis, pacti, & institutionis, ex analogia ordinata externorum mediorum visibilium, vt signorum & causarum, suo loco tamen, ad res denunciatas & significatas, non μνημητικὰ *tantùm aut* δεικτικὰ *illarum, sed &* μεταδοτικὰ, *non aliter tamen, quàm in verbo patefactum, fitque renouatio eo ordine, quo vires sunt conditæ ab initio, interque sese distinctæ ac distributæ. Initium est à mente & cogitatione, in meditatione auditi aut lecti verbi, & consideratione mediorum, in*

Sacramentis secundum verbum. Ideò præcipit Christus facere initium à doctrina. Docete omnes: Audite omnes, sed videte, quid audiatis. Audite & intelligite. Quod auditur autem, legitur, & cernitur, illud intelligitur, non humani ingenij acumine, aut sapientia, sed luce & virtute Spiritus. Per hanc lucem & agnitionem veritatis ac voluntatis diuinæ cientur deinceps, instruuntur, ac fle-ctuntur ab eodem Spiritu reliquæ vires ordine, vi noua conueniente singulis: voluntas primùm, vt inter vires præcipua & menti proxima, & reliquæ ex ordine per voluntatis imperium & Spiritus omnia gubernantis, liberrima tamen actione. Renouamur enim præcipuè Spiritu mentis, & secundum interiorem hominem, quæ nouitas de die in diem crescit. Exterior homo corrumpitur indies, cuius in carne renouatio fit per repreßionem ac destructionem insitæ & inhærentis labis, & subinde in peccatis affectuum, & actionum viciosarum, reuiuiscentis, & erumpentis, nisi in seria & acri lucta, eaq́ perpetua, aduersa vi Spiritus coherceatur ac retundatur. Idem tandem propter peccatum extinguitur, superstite Spiritu propter iustitiam, & resuscitabitur in die nouißimo propter Christi Spiritum.

Caro Christi viuifica est, quia caro τȣ̃ λόγȣ propria, & eidem hypostaticè vnita est, sed quatenus per fidem in virtute Spiritus (non enim alio modo cum ipsa vera & essentiali carne Christi cõiunctio fit) eidem inserimur & vnimur. Tũc verò & Spiritũ Deitatis τȣ̃ λόγȣ participamus, qui nos viuificat. Non enim caro Christi vitæ illius æternæ causa est ἐνεργητικὴ, quæ virtus & efficacia tota est Deitatis τȣ̃ λόγȣ: Nec aßumtæ carni communicatur reipsa & essentia. Nec λόγον, qui Deus est, æqualem sibi creaturã fecisse, atq; ita nouũ Deũ procreasse somniemus. Caro Christi viuifica.

Non nata est enim caro Christi in illa vita, de qua inquit Christus: Pater dedit Filio habere vitam in semetipso, sicut Pater habet, & qua, sicut Pater viuificat, quos vult, sed in illa assumta per animam, de qua dicit deinceps: Nemo auffert animam meam à me, sed ego habeo potestatem ponendi & sumendi eam. Quare viuifica est caro tantùm, vt medium quoddam primarium, & velut canalis, per quem, propter ὁμοουσιότητα cum nobis, & propter opera reconciliationis ac redemtionis nostræ in ea carne impleta, Spiritus à Deitate τοῦ λόγου in nos transfusus defluit, tanquam ex illius corporis fonte, & in nobis cum illa commißis atque vnitis hoc agit, quod in illo. Quia, qui Domino adhæret, vnus est Spiritus: Et transformamur ad eandem imaginem de gloria in gloriam, tanquam à Domini Spiritu: Et qui Spiritum Christi habent, hi sunt eius. Hoc Spiritu, & hac fide, qui manducant carnem, & bibunt sanguinem Christi, nutriuntur corpore eius & sanguine, in operatione & effectu spirituali Deitatis τοῦ λόγου & Spiritus sancti, ad profectus & progressus in vita noua, spiritualibus donis & fructibus, donec euadant omnes in vnitatem fidei & agnitionis Filij Dei, in virum perfectum, ad mensuram staturæ adulti Christi, pro ipsius in nobis, & nostri in ipso incremento. Fiunt ijdem vnus cum ipso Spiritus, non vnum corpus, cum ipsius corpore, sed veri viuique corporis ipsius palmites & surculi: caro de carne, & os ex oßibus ipsius: & vnum inter se corpus mysticum, atque illius corporis inter se membra, cuius ipse caput est, manentque in eo, & ipse in eis, sicut docet Christus ipse Ioh. 6. & 15. & testatur ad Corinth. Paulus, & alibi, quibus Hilarij dictum consonat. Hæc sumta & hausta faciunt, vt Christus sit in nobis, & nos in Christo.

Spiri-

Spiritus sanctus adest & efficax est, ὡς αἴτιον ἀνακαινωτικὸν, & vt opifex proximus atq; immediatus totius operis noui ac beneficij in applicatione, missus ac datus in hoc credentibus, vt semper sit & maneat in eis. Hic virtute conueniente noua ciens, mouens, fouens, ac dirigens hominem, secundum facultates singulas, suo loco atq; ordine, & afflatus suos miscens Spiritibus nostris (quia sancti sunt templa Spiritus sancti) efficit primò, vt fiat apprehensio & applicatio totius doni ac beneficij agniti, propria cuiusq; fide, in intellectu vero & vsu verbi ac Sacramentorum legitimo, & accendit in fiducia misericordiæ Dei, per & propter Mediatorem, ardens perpetuumq; nouæ obedientiæ desiderium ac studium erga Deum, in conatu ac lucta perpetua aduersus Diabolum, carnem, & mundum.

Spiritus S. quomodo adsit.

Ex hac declaratione manifestum est, tertium hunc gradum præsentiæ institutum esse tantùm pro Ecclesia, cui ministerium verbi commendatum est, & pro electis præcipuè, non pro medijs ipsis, nec pro vllis creaturis alijs, nec propter ipsas. Patet & hoc liquidò, quòd vna eademq; sit præsentia in toto ministerio, & in partibus singulis. Non alia enim in verbo, alia in Sacramentis, alia rursus in Baptismo, alia in Cœna sacra. Eadem docet, denunciant, offerunt, exhibent, applicant, significant Sacramenta, quæ per se verbum, nullo rerum ipsarum aut internarum actionum discrimine. Externa rebus, medijs, ritibus, vsu, & fine differunt, quæ diuersitas hoc propter instituta est, vt Deus pluribus modis opituletur ac medeatur imbecillitati nostræ, inuitet nos ad considerationem operum & beneficiorum suorum in nobis occasionibus pluribus, & exuscitet, acuat, confirmet, obsignetq; fidem pluribus quasi pignoribus. Non adest Filius Dei

Vna & eadē præsentia in toto ministerio, & singulis partibus.

sacræ Cœnæ alia noua, inusitata, extraordinaria, miraculosa, hyperphysica præsentia, qualis falsò fingitur & creditur, sed eadem prorsus, qua ministerio verbi & Baptismi. Nec alia est præsentia aut vnio Sacramentalis, quàm Ministerij, vtraq; promissi, pacti, ordinis, atq; instituti diuini, noui ex analogia medij & signi ad rē & significatum præsens, in vsu & actionibus externis & internis. Vnde eam dixi vocari pactionalē, scilicet à promisso & pacto nouo ac fædere, cuius meminerunt Prophetæ Esa. 48. 51. 55. 59. cap. Ierem. 31. Ezech. 37. Ioel. 3. Zach. 2. Et Christus ipse Cœnam vocat ritum Testamenti Noui. Dixi & spiritualem vocari à spirituali vsu, quia, quæ hîc fiunt interius verè, per externa designata, sunt spiritualia. Talis est enim, quæ fit κοινωνία *per illa cum Deo, qua se nobis communicat, & qua ipsi adiungimur vicissim. Immò* κοινωνία *est ipsa efficacia spiritualis, per effectus ac fructus spirituales, ad vitam spiritualem. In quæuis enim integra, efficaci, & fructuosa ministerij parte concurrunt & coniunguntur vnione mystica ordinata in homine, & in ipso vsu ordinato, ista sex. Tria foris incurrentia in sensum externum, Minister, verbum sonans aut applicans media externa Sacramentorum, persona audiens verbum, accipiens exhibita, vel admittens applicata media. Intus tria inuisibilia quidem, sed viuo ac spirituali sensu innotescentia menti & viuentia in corde. Tota Trinitas efficax eo ordine, quo dixi, quæ per verbum sonans, aut in Sacramentorum vsu lucens, sed cogitatum, accendit nouam lucem agnitionis & intellectus, ac fidem, & offert exhibetq; sese ac sua beneficia. Fides apprǽhendens amplectensq; communicantem sese diuinitatem, & beneficia promissa sibi accommodans cum lætitia in Deo acquiescente. Dixi & mysticam*

sticam vocari, quia Paulo ministerium verbi & Sacramentorum est mysterium patefactum per Spiritum solis electis. Rom. 16. Eph. 1. & 2. Coloß. 1. Item: 2. Timo. 1. Ad Tit. 1. Item 1. Petri 1. Rectè & ideò vocatur mystica, vt discernatur à physica prius descripta, nomine etiam conueniente, sicut re differt. Duæ sunt enim tantùm species præsentiæ Dei ordinatæ in homine, dum in his terris viuit, vna generalis, communis omnibus hominibus, vt dixi: Altera specialis mystica, propria Ecclesiæ & electis. Inter has tertia nulla est media, quocumq; veletur aut venditetur nomine, seu miraculosa vocetur, seu hyperphysica, seu Magica, quorum miraculosa & hyperphysica alterius est speciei, sub extraordinariorum genere, in rebus naturalibus, in quibus solis τὰ ὑπὲρ φύσιν locum habent, & non in ordinatis ministerij sacri & Ecclesiæ, in quibus alius est ordo verbo conditus. Magica præsentia Diaboli est inefficacia & præstigijs Diabolicis, de quibus paulò pòst.

Ad eundem autem vsum, & ad vitam eandem spiritualem effectu, in eadem præsentia & efficacia diuinitatis, & eorundem beneficiorum distributione atq; applicatione, cùm totum ministerium, medijs tamen diuersis, velut distinctis partibus institutum dixerim, de partium etiam discrimine, & de modo applicationis, pauca subijciam. Omnium temporum Ecclesia collecta est, ac velut norma rectrice gubernata doctrina, quam ex sinu arcano æterni Patris protulit ac promulgauit Filius Dei, de Dei essētia & voluntate. Legē in creatione insitā mentibus obscurauit lapsus. Eam repetiuit, Euāgelio vt doctrina noua patefecit mysterium arcanæ voluntatis suæ, κατὰ τὴν εὐδοκίαν, edita Quomodo efficax sit Deus per verbum & Sacramēta.

*promißione de Meßia, ac Mediatore, & hanc subinde re-
nouatam & illustratam tandem suo aduentu, paßione,
morte, resurrectione, & ascensione ad cælos impleuit. Ea-
dem illa Ecclesia iustificata est semper coram Deo, id est,
Deo reconciliata, atq; in gratiam acceptata fide, gratis
seu fiducia misericordiæ Patris in Euangelio promissæ,
per ac propter Filium Mediatorem, quem in carne ventu-
rum, vt satisfaciat legi & iustitiæ Dei, & soluat λύτρον
pro peccatis Deo debitum, ac liberet nos à potestate Dia-
boli, mortis, & inferni, expectarunt spe certa Israelitæ: Ex-
hibitum in ea credunt constanter ac firmiter Christiani.
Illi edocti voce sæpe renouatæ & inculcatæ promißionis,
& commonefacti atq; confirmati in spe sua, & expectatio-
ne sacrificiorum, quæ λυτρωτικὰ vocabantur, & miracu-
lorum quorundam typis, ac Sacramentorum velut ap-
pensis ad promißionem sigillis, inter quæ fuerunt præci-
pua, circumcisio, & esus agni paschalis: Christiani in fide
exhibiti, verbo itidem ac testimonijs promißionis com-
pletæ, sigillisq; Sacramentorum Noui Testamenti Ba-
ptismo scilicet & Cœna sacra, quæ, Iudaicis abolitis, signi-
ficato, documentis, & obsignatione præteritorum ac confe-
ctorum successerunt. Semper adfuit etiam Filius Dei
Ecclesiæ suæ, vt Dux & caput, καὶ σωτὴρ. Ante incar-
nationem quidem in Deitate sola, efficacia Sancti Spiri-
tus, post assumtam carnem in eadem Deitate rursus, &
efficacia eiusdem Spiritus, sed in, & ex, ac per assumtam
carnem, eo tamen quo dixi modo, cui nunc, quotquot vi-
uunt sancti & electi in cœlo & in terra, tanquam capiti,
virtute illius Spiritus insiti & agglutinati cohærent, & ab
eo gestantur. Hæc cùm sint hoc modo, ex euidentißimis
Scripturæ testimonijs, demonstrata liquidißimè piorum
plurimorum scriptis, omissa declaratione vberiore, pauca*

attexam

attexam de ministerio verbi & Sacramentorum Noui Testamenti in Ecclesia.

Vocem doctrinæ vtriusq; legis & Euangelij, sicut à Christo repetita ac declarata: ab Apostolis propagata & illustrata est, vult Deus sonare palam in orbe terrarum perpetuò, vsq; ad reditum filij sui, Domini nostri Iesu Christi, & iudicij extremi momentum: vult illam concionem esse vniuersis perpetuam, de Dei essentia ac voluntate: de peccati, & generis humani à Deo auulsi corruptionis causis: de causis, modo, ac medijs reparationis & instaurationis generis humani ad vitam nouam, spiritualem, æternam, vt arguat peccata totius mundi, vt doceat, omnes obnoxios esse peccato, & reos ab origine iræ Dei; Vt vocet omnes ad pœnitentiam: Vt omnibus agentibus pœnitentiam, in agnitione ac detestatione vera seriaq; suorum peccatorum, & remedia proposita ad salutem æternam quærentibus ac desiderantibus, secundum promißionem gratiæ, annunciet remißionem peccatorum, iustitiam, vitam, & hæreditatem æternã, ac testetur in ijsdem, Deum verè efficacem esse communicatione sui, ac suorum beneficiorum, & donorum æternorum. Hac fit initium regenerationis nouæ, spiritualis, & conuersionis ad Deum, in ijs, qui audiunt, & fide apprehendunt promissam cum Mediatore ipso misericordiam Dei. Hæc doctrina vbicumq; purè & incorruptè sonat, ibi cœtum esse vocatorum, & in eo Ecclesiam delectam ad societatem vitæ & consuetudinis æternæ cum Deo & beatis Angelis, ac hominibus, certum est. Nec alibi, quàm in tali cœtu, Ecclesia quæri debet, cui, si doctrinæ illibata constet puritas, signa cætera nunquam desunt: quia doctrina rectrix norma est reliquorum omnium ad Deum, deiq; cultum sincerum pertinentium.

Ministeriũ Euangelij.

Non est autem vera regeneratio, & conuersio ad Deum, repentina aliqua & momentanea mutatio, physicis motibus & mutationibus similis, vt mox ostendetur, sed remissio peccatorum ac reconciliatio cum Deo, & renouatio, quæ est in luce & virtute noua Spiritus sancti per verbum & fidem intuentem Deũ, & in misericordia apprehensa acquiescentem, lucta perpetua ac perennis cum prauitate insita, cum Diabolo, & mundo, totoq; regno tenebrarum, & spiritualis nequitiæ, & certaminibus, studijs, conatu, atq; exercitijs assiduis crescit. Ideò Ministerium verbi est renatis & sanctis, inde vsq; ab exordio primo inchoatæ regenerationis, alimonia animæ, perpetua deinceps & medicina. Alimonia quidem doctrinæ forma, & institutionis, præceptorum, operum, atq; exercitiorum gradibus cuilibet ætati accommodatis, & captui cuiusq; conuenientibus, ad profectus & incrementa in vita spirituali. Teneris & rudibus lacticinia sufficiunt. Adultis, exercitatis, & iudicio confirmatis solidiora. Medicina est prædicatione pœnitentiæ, & commonefactione perpetua ostendente & accusante inhærentem naturæ prauitatem, tenebras & caliginem mentis, ἀταξίαν omnem auersarum à Deo viriuminterq; sese, & à Dei ordine dissidentiam, immunditiem omnem, & lapsus ac delicta omnia pugnantia cum lege & præceptis diuinis. Reuocat enim lapsos per concionem salutaris pœnitentiæ ad Deum, erigitq; ac sanat vulnera conscientiæ, noua consolatione, & Spiritus sancti virtute. Huius sanationis initium fit à principio regenerationis & conuersionis, duratq; per omnem vitam, in mortalis huius & caducæ vitæ cursu. Sed quò peccat quis crebrius & grauius, eò terroribus, pauoribusq; maioribus, ex iræ Dei sensu & con-

Ministeriũ verbi alimonia est & medicina.

conspectu magnitudinis ac deformitatis peccati concuti se experitur. In sanctis etiam quid vita spiritualis est aliud, quàm perpetua ad Deum conuersio, in agnitione ac deprecatione imbecillitatis insitæ, & lapsuum, atque erratorum quotidianorum? Radix enim peccati non eluitur spirituali in Baptismo ablutione; Nec in vera pœnitentia & conuersione, voce absolutionis extirpatur, ut euulsu physico ac materiali, sed reatus tollitur atque condemnatio. Radix ipsa, id est, ingenita labes ac prauitas reliqua manet, ac fixa. Nec ociosa est illa aut inefficax, sed & sua se malitia commouet, atque effert contra Spiritum, & multò magis prouocata, incitata, atque armata telis, subsidijsque Diaboli ac Mundi. Nemo tam sanctus est, qui stimulos peccati in carne sua spiritui aduersos, & Diaboli, mundique instinctus, vibratusque non experiatur, Alius tamen alio magis minusue pro delictorum discrimine, & gradu Ideò doctore Christo precamur aßiduè: Remitte nobis debita nostra. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Non aliter mortificatur radix peccati, id est, reprimitur atque cobercetur, ne regnet: ne, si repullulet aut regerminet, erumpat in actum: Nec Diabolo mundoque aliter resistitur, quàm vi noua & contraria Spiritus sancti, in lucta seria, aßiduisque conatibus, aduersis, ac certaminibus. Quia ergo remanente ac repullulante prauitate, semper proni sumus atque procliues in lapsus Deum offendentes: semper erramus etiam, impingimus, aut delinquimus. Ideò medicina semper nobis est, qua efficaciorem nullam & salubriorem Deus ipse proponit seria & salutari pœnitentia per Euangelium, quod est δύναμις τοῦ θεοῦ, ad salutem omni credenti. Cuius vis est ἐν λόγῳ veritatis καὶ δυνάμει θεοῦ.

Bapti-

Baptiſmus.

Baptiſmus eſt lauarum regenerationis, ad aliam nouam vitam Spiritualē, quæ Baptiſmo inchoatur in infantibus, quibus, vt adultis omnibus, deinceps eſt & manet per omnē vitā, ſigillū certiſsimū ac teſtimoniū applicatæ promiſsionis ac beneficiorum Chriſti, ablutionis à peccato, per ſanguinem eius, reconciliationis cum Deo, per ac propter filium, inſertionis in corpus Chriſti myſticum, ſeu copulationis atq; vnionis cum Eccleſia, & donati Spiritus ſancti, vt habitet in eis, ſitq; opifex ac director vitæ nouæ ſpiritualis. Deniq; monumentum eſt commonefaciens omnes, quotquot baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, & Chriſtum induiſſe, & in mortem eius baptizatos eſſe, vnaq; cum eo ſepultos per Baptiſmum in mortem, vt ſicut excitatus eſt Chriſtus ex mortuis in gloriam Patris, ita & nos noua vita ambulemus, reſuſcitati per fidem Dei efficaciter agentis. Inchoata enim hoc modo vita noua, deinceps cum ætate proficiente vires ingenij ac corporis creſcunt, ac virtus Spiritus ſancti euidentius ſeſe exerit, ſtudio doctrinæ & exercitijs pijs fidei, inuocationis, & pietatis, in omni obedientiæ genere erga Deum, ac dilectionis erga proximum, aſsiduè augetur & confirmatur, verbo ſuppeditante aptum cuiq; ac vitæ ſpirituali congruum doctrinæ alimentum, ſicut natura rerum nutrimenta gignit, ac ſuppeditat corpori alendo commoda ac neceſſaria, pro ætate & conditione cuiuſq;. Ideò ſicut ſemel naſci ad vitam hanc animalem & caducam: ſic ſemel baptiſari, id eſt, regenerari, ac renaſci ad primitias & exordia vitæ ſpiritualis, ſatis eſt.

Cœna Domini.

Cœna ſacra eſt manducatio corporis & ſanguinis Chriſti, & ex hac plenior ac robuſtior alimonia animæ ad profectus vberiores, in vita noua ſpirituali: ad exuſcitandam

tandam, fouendam, acuendam, atq; obsignandam fidem, frequenter iterato vsu, pro adultis, qui viribus ingenij, iudicio, doctrina, vsu, exercitijs, ac certaminibus fidei, donisq; Spiritus sancti aucti & confirmati, rectius solidiusq;, intelligunt, considerant, ac meditantur rerum magnitudinem, quas præcipit recoli Christus, ac celebrari, in vsu huius Sacramēti, quales sunt totum opus mißionis Filij ad redemtionem ac reparationem generis humani, & fructus incarnationis, paßionis, & mortis eius. Ad quam vitam enim regeneramur, ad eandem & nutricamur, foris, medijs specie & vsu ex ordine instituti diuersis, verbo semper docēte, sono quidem per aures, signo per oculos in medijs Sacramentorum: Intus ipso alimento spirituali, viuo, præsente, quod fides verbo nixa ac freta accipit & amplectitur. Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis. Qui edit carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego in die vltimo excitabo illum. Idem in me manet, & ego in illo. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, inquit Christus. Manducari autem corpus Christi, & bibi sanguinem eius spiritu ac fide tantùm, non etiam physico aut Capernaitico mansu & potu, idem docet ibidem: Qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet vnquam. Qui credit in me, habet vitam æternam. Verba, quæ loquor vobis, Spiritus & vita sunt. Confirmat hoc Paulus, verborum Christi vnus omnium certißimus ac verißimus interpres, qui, etsi Christus symbola corporis ac sanguinis sui appellationibus insigniuit, ad commendandam fidei analogiam signorum ad significata, vno consensu tamen perpetuò repetit & inculcat, ore sumi panem & poculum, hisq; indignè vtentes, non frui corpore & sanguine τῦ σωτῆρος, sed reos illorum fieri

fieri, esuq; illo, ac potu iudicium sibi accersere, ut qui non diiudicent corpus Domini: non distinguant cibum hunc sacrum destinatum ad hoc, ut in usu legitimo sit corpus & sanguis, secundum ordinem institutionis, à cibo alio profano.

Quomodo panis & vi- corpus Domini.

Quomodo autem sint Panis & Vinum corpus & sanguis Domini, declarat idem, nũ ostẽdens claris ac disertis verbis, in ordinato & legitimo usu, inq; actione ipsa, cùm fit distributio externa mediorum, in concursu & coniunctione symbolorum, cum internis rebus significatis, panem esse κοινωνίαν *corporis: calicem* κοινωνίαν *sanguinis Christi, sumenti tamen tantùm, et quidẽ eo modo, qui verbo traditus est.* Κοινωνίαν *enim illam, seu communionem consistere, docet idem, non tantùm in participatione & perceptione eorundem beneficiorum Christi, sed in vera viuaq; consociatione, atq; unione cum Christo ipso, qua ita efficimur* κοινωνοὶ καὶ μέτοχοι τοῦ σώματος, καὶ τοῦ αἵματος τοῦ χριστοῦ, *ut simul coalescamus, & ipsi tanquam palmites viti, tanquam arboribus surculi, fiamusq; caro de carne, & os ex oßibus ipsius, & inter nos in corpus unum mysticum Ecclesiæ, tanquam alter alterius membra, cuius corporis ipse caput est,* συναρμολογίαν ὅλην, καὶ συνάρθρωσιν εἰς ναὸν ἅγιον ἐν κυρίῳ, εἰς οἰκητήριον τοῦ θεοῦ, καὶ εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος χριστοῦ, *dirigente ac perficiente Spiritu sancto, non coaptatu tamen materiali & physico corporum, atq; coalitu, sicut immittuntur in fissum truncum surculi, aut ex vite enascuntur palmites, sed spirituali per fidem viuam, vero tamen ac viuo, in quo est congruentia omnis harum similitudinum. Vita enim noua spirituali fit fide, per unionẽ illam coalitus cum Christo, in virtute & efficacia, donisq; & actionibus nouis spiritualibus. Unus panis & corpus unum sumus omnes, inquit Paulus, quia de pane uno*

vno percipimus omnes. *Vnitatis huius ex consociatione, coniunctione, atque coalitu mutuo rationem declarat Paulus ad Ephes. Vnum est corpus. Vnus Spiritus, sicut & vocati estis in vnam spem vocationis vestræ, vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma: Vnus Deus & Pater omnium, qui est super omnia, ac per omnia, & in omnibus vobis. Sed vnicuique data est gratia pro mensura doni Christi. Orditur ab effectu, id est, à corpore vno Ecclesiæ, cui subiungit opificem proximum & immediatum, Spiritum sanctum, in ijs efficacem, qui vocati sunt in spem vnam. Vno Domino Christo meritorum suorum ac donorum distributore, qua vult mensura, per vnam fidem, qua fit applicatio, & per vnum Baptisma, quo vt per lauacrum regenerationis in Spiritu sancto Ecclesia renouatur et coagmentatur, Deo et Patre gubernante omnia. Nec vllum alium vnionis modum nouit scriptura, quod declarat Paulus, cùm per vnum Spiritum, nos omnes in vnum corpus baptizatos, & omnes vna potione potatos esse, inquit, in vnum Spiritum, Sacramentum vtrumque complectens, vt ostendat, id quod in vtroque fit, secundum ordinem institutionis, & verbum promißionis, dono misericordiæ Patris, & meriti, ac distributionis Christi, id opus esse vnius Spiritus interius sub externis designatum per verbum, ad vnum eundemque finem & scopum. Quanquam enim partem Cœnæ nominat pro tota, & permutatione quadam, quæ alterius censentur, alteri tribuit: tamen nec mutilat, nec confundit propterea Sacramenta. Etsi enim Baptismus peculiariter lauacrum est regenerationis & ablutio à peccatis per sanguinem ipsius, quæ τῷ λέτρῳ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι significatur: tamen simul est insertio in corpus Christi Mysticum, seu incorporatio, cuius ipse caput est, καὶ σωτὴρ: Et Cœna sacra, etsi manduca-*

duca-

ducatione corporis, & haustu sanguinis Christi alimonia est animæ, qua fit incorporatio: tamen sanguine, qui alit, fit simul ablutio, & vtroq; viuificatio, sed virtute vnius Spiritus, & actione, effectuq; spirituali. Nec Christus, quando ritum sacræ Cœnæ instituit et sancit, præsentiam sui corporis in pane & homine, & manducationem aliam ordinat ab illa, de qua Ioh. 6. concionatur, multoq; minus illam oralem ipsam & Capernaiticam, quam ibidem arguit ac reprehendit, sicut, quando ritum Baptismi discipulis tradit, non alium regenerationis modum, & ab illo diuersum sancit, de quo concionatur Nicodemo. Qui tribuunt hoc Christo, contradictorium sibi ipsi faciunt, & Pauli interpretationem falsi arguunt.

Nec, quæ ex deprauato sensu verborum institutionis solo eruitur atq; extruitur præsentia corporis, vlla sibi parte constat. Quocumq; enim Sophisticæ fuco proprietas verborum asseratur, & prædicationis identitas: relinquitur hoc tamen in dubio, quod quæri & explicari necesse est: vtrum panis sit corpus Christi substantia, seu, vt loquuntur, verum, naturale, & substantiale Christi corpus: An verò Relatiuè, ex ordine institutionis, & Sacramentorum natura. Si panis est substantia corpus Christi, necessariò est idem corpus, numero vel specie. Si numero idem est & indiuiduo, vnoq; tempore in locis est innumeris ac diuersißimis, quomodo vbiquitatem illam phantasticam & imaginariam effugere poßit, non reperio. Si specie idem est, vt confici à sacerdotibus tot corpora noua credantur, quot hostiæ sunt, non erit panis illud corpus, quod pro nobis traditum est: Nec vinum, sanguis, qui effusus est, sed alius indiuiduo innumerus, sola specie vnus. Siue igitur ex reali communicatione proprietatum essentialium Deitatis, quod absq; mutatione

fieri non potest in Deitatem: Siue κτ̀ μετουσίαν, ἢ συνουσίαν adesse corpus statuatur, absq; πανταχουσία id fieri nequit: At πανταχουσία fingi & constitui nequit, nisi corporis essentia penitus euersa, quod fit Eutychiana confusione, καὶ ἀποθεώσει, ex reali effusione proprietatum: detractione & separatione omnium proprietatum atq; accidentium à corpore Christi, commentitia in Transubstantiatione & Consubstantiatione, quod docet & Damascenus cùm inquit, ἀδύνατον εἶναι φύσιν ἐκτὸς τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων. Utriusq; commenti autores quærunt corpus in pane, quod corpus esse verbis affirmant, reipsa negant: commentum tamen venditant, ac propugnant miraculi velo, & operis, quod sit ὑπὲρ φύσιν. Id verò redarguitur testimoniorum Scripturæ consensu perpetuo, & de veritate corporis Christi, & de miraculorum proprietate, quorum nullum reperitur, in quo res aliqua simul aliquid fuerit, & non fuerit, quemadmodum suprà dixi. Cùm res examinatur ad normam veritatis, deprehenditur, quòd vtrumq; commentum pugnat cum Scriptura, de ordine perpetuo ministerij verbi & Sacramentorum in Ecclesia, deq; præsentia & efficacia Dei per ministerium in homine ad vitam spiritualem æternam: cum verbis institutionis, & doctrina Christi, de manducatione suæ carnis, & haustu sui sanguinis: cum interpretatione & doctrina Pauli: cum articulis Symboli de incarnatione Filij Dei, ascēsione in cœlum, exaltatione ad dextram patris, & testimonijs de proprietatibus veri corporis: cum tota prima ac puriore antiquitate in hoc articulo: cum natura rerum: Secum ipsum vtrumq;. Ἀσύστατα enim prorsus in vtroq; pleraq; sunt καὶ ἀντιφατικὰ, omitto magicis similem vim, quæ Sacerdotibus rasis & vnctis, verbisq; affingitur.

Deniq; vt totum de præsentia corporis Christi carnali ad symbola panis & vini, & in homine symbolis vtente, est poëma impietatis & audaciæ humanæ, sic nullum vsum habet alium nisi quòd neruus est Idoli in consecrato pane Pontificij, & falsi sacrificij missæ propter Idolum panis. Nec vlla talis in homine vllo scripturæ testimonio demonstrari potest, vel quod sit, vel quàm diu duret, quid conferat, quo fine & effectu, qua consolatione, quando discedat, cùm repeti iterato frequentiq; vsu debeat: quid hæc momētanea præsentia differat ab illa perpetua, qua Christus per fidem habitat in cordibus credentium, cuius ἐνοικήσεως σφραγὶς *est & obsignatio vsus creber Sacramenti Cœnæ, confirmans fidem.*

Panis est corp9 Christi non substantia, sed relatiue.

Non est Panis corpus Christi substantia, sed relatiuè. Nulla fit enim noua aut miraculosa conuersio mutatæ substantiæ, vel naturæ mediorum sensui subiectorum, in ministerio verbi & Sacramentorum: non vocis Ministri verbum proferentis: non aquæ in Baptismo, cùm fit perfusio aut mersio: non panis aut vini, quando consecrantur ac distribuuntur: multò minus extra actionem & vsum. Nec vi ordinis instituti, aut singulari aliqua vi verborum acquirunt aut asciscunt media in sese, aut naturas alias nouas, prioribus abiectis, aut vires nouas nouorum operum diuinorum ac spiritualium effectrices per se, aut vt socias καὶ συνέργους *insitis in iisdem, quæ solius Dei propria sunt. Nec Symbola, cùm nomina, vsum, ac finem mutant ex dono & ordine gratiæ, mutant simul naturam pristinam, proprietates innatas, & agendi facultatem, quod fieri, nisi substantijs & naturis in spiritualem aliam conuersis, nequit. Nec vnio Sacramentalis est annexus rei signatæ*

gratiæ ad symbola materialis physicus, aut hyperphysicus, aut magicus. Deniq; symbola non sunt res ipsæ absolutè, καὶ καθ' ἑαυτὰ, substantia aut viribus: sed κατά τι, καὶ κατ' ἄλλο ac relatiuè, vsu nouo ex ordinatione diuini, sicut signa sunt res signatæ, respectu & ordine ad res ipsas. Neq; ex se efficacia sunt operum, quæ fiunt, sed quod conferunt, id præstant ex definito vsu, vi verbi ac promißionis, & dono gratiæ, & quidem in actione ipsa atq; vsu. Si ergo panis non est corpus substantia, sed relatiuè tantùm, ex constitutione diuina ad hunc vsum & finem, neq; est inter hæc duo medium tertium. Quæ sunt enim ὑπὲρ φύσιν, tanquam extraordinaria, collocari inter ordinata diuersarum specierum nequeunt, sed sui sunt generis, quod ab ordinatis omnibus discrepat, cuiuscumq; sit speciei: Ideò verba institutionis non possunt intelligi ὑπαρκτικῶς, identica corporis & propria de pane prædicatione, in qua subiectum & prædicatum semper sunt eiusdem naturæ, nec συνεκδοχικῶς, vt concipiatur animo, aut mutatio & transitus signorum in res signatas natura vel viribus, aut ad illarum alligatio, κατ' ἢ ὑπὲρ φύσιν, qualis est inseparabilis assumtio humanæ naturæ ὑπὸ τοῦ λόγου in vnitatem personæ: Sed μετωνυμικῶς, ex relatione & ordine signi ad signatum. Vera sunt ac manent verba institutionis, sicut sonant. Et panis est corpus Christi, non tamen ex sensu Pontificio substantia, sed ex sensu irrefutabili Scripturæ secundum ordinationem Christi, atq; eiusdem & Pauli declarationẽ, relatiuè in vsu sacro nouo, cui ordinatione Christi destinatus est & addictus. Deniq; sic panis est corpus Christi, sicut Christus esse vt in Sacramento voluit, symbolo & antitypo, signo & figura, cui in

vsu ipso & in homine vtente Sacramento iungitur, concurrente in Sacramento integro gemina semper manducatione. Vna Sacramentali Panis & Vini, externa, typica, quæ fit ore: Altera spirituali corporis & sanguinis interna, quæ fide fit & Spiritu, & qua sola fit perceptio, participatio, atq; applicatio significatorum & exhibitorum. Mente in Spiritu potiunte ac fruente fide rebus spiritualibus, vt corpus potitur ac fruitur physicis ore. Vnio verò Sacramentalis κοινωνία *est seu communio rerum cum signis, secundum verbum gratiæ & promißionis, qua res cum signis offeruntur, coniunctione non physica materiali, sed pacti ac promißi, ex ordine & analogia signi ad rem designatam. Accedente verbo ad elementum fit Sacramentum, Augustino, non sola pronunciatione verborũ, sicut imaginatur ex inueterati erroris persuasione imperitum vulgus, quia hac tantùm panis à profano vsu ad sacrum alium ac mysticum transfertur: sed in vsu elementi fide intuente verbum ac promißionem, & oblata beneficia amplectente, sine qua symbola sola sumenti nuda sunt & inania signa. Sine fide enim verbum audienti sonus est inanis: Sacramenta aspicienti vt verbum visibile, inania sunt spectacula. Accessu verbi fide apprehensi elementum fit Sacramentum sumenti, non quòd ratio Sacramenti ex fide pendeat, quæ est Dei ordinatio, sed vtenti non est Sacramentum, nisi fide suum ac proprium faciat. Nec dubium est, Filium Dei in hac Cœna, tanquam Testamento vltimo, perpetuoq; monumento, Pane & Vino appellationibus corporis & sanguinis sui insignitis consecrare atq; commendare fideli posteritati memoriam paßionis & mortis suæ: Mansu verò pastuq; corporis, & sanguinis potu, fidem veri & spiritualis fructus, quem præter frustra alium materialem, physi-*

physicum aut hyperphysicum vel magicum quærimus & somniamus: atq; inhabitationem Christi in cordibus per fidem perpetuam, societatemq; fide semper durantem, ac coalitum cum ipsius corpore viuum excitare, ac velut pignore certo obsignare & confirmare voluisse. Etsi enim tota Trinitas præsens coniungit se nobis vera, viua, & efficaci societate, eaq; non momentanea, sed fide stabili: Filius Dei tamen, vt qui in carne nostra factus est pro nobis victima, & precioso nos sanguine suo redemit, testatur ἐξαιρέτως in ritu Cœnæ, sacrificio sui corporis, id est, merito mactati corporis, profusiq; sanguinis, & totius obedientiæ, donum hoc & opus misericordiæ diuinæ partum esse: Eoq; credentes per fidem non tantùm effici templa & habitacula Dei Patris, Filij, & Spiritus sancti, sed & membra Christi, id est, copulari atq; connasci corpori ipsius tam vero, quo factus est nobis, ὁμοούσιος, & cui nos vicißim conformamur, per Spiritum sanctum, inchoatione tamen sola in hac vita: quàm mystico suæ Ecclesiæ, suæq; hæreditatis, & per hoc ipsi etiam, tanquam capiti eius glorioso, καὶ σωτῆρι, & in vtroq; sustentari ac gestari credentes: ex vero etiam nutriri communi his cum illo nutrimento Spirituali, sed ablutos prius ipsius sanguine in Baptismo, ad incrementa progressusq; in vita æterna, quod fit Deitate τοῦ λόγου, succum ac vigorem vitæ illius in nos transfundente: Spiritu sancto applicante. Hæc omnia complectitur manducatio corporis & sanguinis Christi, sed eorum quomodo fiat applicatio, paulò pòst dicetur.

Ex his liquet, qualis sit præsentia tertij gradus. Nimirum quòd sit præsentia in ministerio verbi & Sacramentorum, quo colligitur Ecclesia, & sanctificatur, sicut orat Christus: Sanctifica eos in veritate tua, sermo tuus est

veritas. Opera Dei, quæ sint huic gradui præsentiæ propria, & quòd adsint efficaces personæ omnes, ac per ordinata media verbi & Sacramentorum, docent testimonia Scripturæ. Ioh. 6. Nemo venit ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum. Quisquis ergo audiuit à Patre, & didicit, venit ad me. Non quòd patrem viderit quisquam, nisi is, qui est à Deo, hic vidit Patrem. Nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei à Patre meo. Spiritus est, qui viuificat. Caro non prodest quidquam. Verba, quæ ego loquor vobis, Spiritus sunt, & vita. Ioh. 1. Deum nemo vidit vnquam. Vnigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit nobis. Matth. 11. Nemo nouit Filium, nisi Pater, neque patrem quisquam nouit, nisi Filius, & cuicumque voluerit Filius reuelare. Ioh. 15. Ego sum vitis, vos palmites, qui manet in me, & in quo ego maneo, hic fert fructum multum. Nam absque me nihil potestis facere. Si manseritis in me, & verba mea manserint in vobis, quodcumque volueritis, petite, & accipietis. Ioh. 14. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum. Et veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus. Ibidem de Spiritu sancto: Rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem capere mundus non potest, quia nec videt, nec nouit eum: vos autem cognoscitis eum, quia apud vos manet, & in vobis erit. Ibidem: Paracletus Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæ dixi vobis. Ioh. 15. Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis, qui à Patre procedit: Ille testabitur de me. Ioh. 16. Cùm venerit Spiritus veritatis, deducet vos in omnem veritatem. Non enim loquitur à semetipso, sed, quæcumque

cumq; audierit, loquetur, & quæ ventura sunt, annunciabit vobis. Ille me glorificabit, quia de meo accipiet, quod renunciabit vobis. 1. Ioh. 3. Hæc eius est doctrina, vt credamus nomini filij eius Iesu Christi, & diligamus nos mutuò, sicut mandauit nobis. Nam, qui seruat eius mandata, in eo manet, & iste in ipso vicißim, & per hoc nouimus, eum habitare in nobis ex Spiritu, quem nobis dedit. Ioh. 6. Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille. 1. Thessal. 2. Excepistis sermonem, non vt sermonem hominis, sed (sicut verè est) vt sermonem Dei, qui efficax est etiam in vobis credentibus.

Paulus 1. Corinth. 12. discrimina etiam personarum, in hoc gradu atq; effectuum & operum explicat, cùm inquit: Nemo potest dicere Iesum Dominum, nisi per Spiritum sanctum. Discrimina sunt donorum, sed idem Spiritus. Et discrimina sunt ministeriorum, sed idem Dominus. Et discrimina sunt effectorum atq; operum, sed idem est Deus efficiens ea omnia in omnibus, scilicet in quibus est efficax. Vnicuiq; autem datur φανέρωσις seu declaratio Spiritus ad vtilitatem. Alteri in alijs & per alia dona, quæ commemorantur ordine. Sed omnia hæc efficit vnus idemq; Spiritus, distribuens illa seorsim singulis, καθὼς βέλεται, καὶ κατὰ τὴν θέλησιν αὐτοῦ, & prout cuiq; partitus est Deus mensuram fidei. Χαρίσματα sunt omnia illa, quæ operatur & efficit Spiritus sanctus, quia κατὰ χάριν sunt omnia, & dona gratiæ ac misericordiæ, διακονίαι sunt Filij regnantis omnipotenti maiestate, & munera ac ministeria digerentis in regno & sacerdotio suo, ac distribuentis & imponentis,

Discrimina operum secundũ personas apud Paulum.

quibus vult, & quos, de sententia ac delectu arcani decreti, ad quæuis munia euocat. Ἐνεργήματα, id est, effectū & opera ipsa χαρισμάτων καὶ διακονιῶν, & salutares fructus, sunt Patris, qui agit & efficit omnia in omnibus, id est, cuius consilio, decreto, voluntate, & virtute, tanquam causæ primæ, & fontis, atque originis, omnia fiunt ac perficiuntur, ὁ θεὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐνεργῶν τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας.

Ordo & causæ ministerij in vno dicto, Effici. & Fin.

Contentus his, prætereo innumera alia, adiecta gratiarum actionis forma complectente omnia, quam vsurpandam omnibus electis, Paulus præscribit Thessalonicensibus & Ephesiis. Nos, inquiens, debemus gratias agere Deo semper, quòd eliget nos ab initio, in Christo Iesu, πρὸ τῆς καταβολῆς κόσμου, ad salutem, per sanctificationem Spiritus, & fidem τῆς ἀληθείας, id est, in veritate agnita & apprehensa acquiescentem: Et prædestinauit nos, quos adoptaret in filios, per Iesum Christum, in sese, seu in suo arcano consilio ac decreto, cum Filio ac Spiritu sancto, suique respectu, κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, pro beneuolo affectu voluntatis suæ: Et vocauit nos per Euangelium suum, ad acquirendam gloriam Domini nostri Iesu, in laudem gloriosæ suæ gratiæ, qua nos gratis efficit sibi gratos in illo dilecto, in quo habemus per sanguinē ipsius, remissionem peccatorum, ex diuite ipsius gratia. Inest his paucis verbis totus ordo ministerij, Pater, qui elegit nos ab initio, & ante iacta fundamenta mundi, in Filio, & per eundem in filios prædestinauit, ad salutem nostram scilicet æternam per Filium partam, quæ per sanctificationem Spiritus, & fidem habitam veritati contingit & applicatur gratis, sed per Euangelium vocatis. Fides enim ex auditu est, & datur ad obtinendam Christi gloriam, in gloriam gratuitæ misericordiæ Dei.

Tota

Tota ergo redemtio atque instauratio nostra, ad salutē & vitā æternam, donū est & gratiæ Patris, & dilectionis Filij dispensantis merita sua pro sua bona voluntate. Opus verò Spiritus sancti illa applicantis, per ministeriū verbi & Sacramenta, fide. Cùm sit autem fides donum & opus Dei, quæritur, qua actione & efficacia Spiritus, & quomodo se homine habente accendatur, adeoque quomodo apprehendat, sibique accommodet, & propria faciat apprehensa beneficia. Vtrum, quoad Spiritum sanctum, actione & efficacia physica & bruta; sicut sol illuminat & calefacit: An verò coactione ex lege necessitatis Stoicæ: aut afflatu, impulsu, & raptu violente, Enthusiastico, Anabaptistico? Quò ad hominem autem, vtrùm homini ocioso, nihil agenti, habentique se purè passiuè, siue vt se lapis & truncus habent, fiat impressio: vel vtrum in homine, vt in bruto, fiat mutatio physica & materialis, de contrario in contrarium, non sine sensu quidem, vt in ranis verno tēpore fotis ac viuificatis, quando velut enectæ hyberno frigore obtorpuerunt, sed sine omni tamen motu, tantùm vt subiectum patiens & conuertibile, nihilque agens eò vsque, donec ex mutatione illa, & viuificatione tantum acquisiuerit facultatis ac virium, vt agere possit: An verò homo, vt vacuus vrceolus, infusam gratiam, & qualitatem nouam excipiat, quam, vt imbuta testa, paulatim induat ac combibat: Aut, an etiam sua natura, & ex sese, viribus innatis, cooperetur Spiritui, aut præparet, vel applicet se ad gratiam. Deniqu vtrum regeneratio & conuersio sit mutatio spiritualis, (quæ enim ὑπὲρ φύσιν sunt, huc non pertinent, sicut ostensum est) et fiat concurrentibus his tribus causis, Spiritu sancto, verbo, & viribus humanis, & agentibus singulis suo loco & ordine, quod suum est: viribus quanquam ex sese & sua natura

Applicatio beneficorū Christi, in regeneratione & cōuersione, nō fit homine habente se purè passiuè.

inualidis, immò & contra nitentibus, in alijs plus, minus alijs, vt rationalibus, tamen & inter se differentibus, eoq; ordine, quo conditæ sunt, à Spiritu sancto accensis, motis, & tractis per verbum, in auditu, & meditatione, sed liberrimè tractis, sine coactione, viua luce, & viua atq; efficaci virtute actionem nouam ciente, quanta placuit lucis & virtutis mensura, sed in actione semper, & quidem in lucta ac certamine carnis cum Spiritu, id est, nouæ virtutis cum prauitate insita. In hoc dilemmate, quæ duæ partes priores proponunt, Scriptura manifestè redarguit, vt patebit in declaratione partis tertiæ. Illa enim per omnia consentit cum Scripturæ testimonijs, & exemplis perspicuis atq; illustribus, quæ docent de Spiritu sancto, quòd cieat, trahat, illuminet, doceat, arguat, perterrefaciat, consoletur, viuificet: sit Doctor, gubernator, ac paracletus, sed præsentia & actione liberrima exerente se per verbum, non in res alias, sed in hominem tantùm, cui verbum patefactum ac traditum est, & in hunc, tanquam in creaturam rationalem, habentem organa & facultates rationis & liberæ voluntatis, quanquam deprauata peccato, eoq; ex sese, ad æterna bona intelligenda ac percipienda, & diuinitus mandata opere ipso exequenda, nihil habentia virium aut præsidij: talia tamen, vt viua & noua sancti Spiritus luce accendi, ac doceri, & virtute noua cieri, trahi, impelli, ac regi poßint, è quibus vim lucis quidem experitur mens, in verbi diuini recto intellectu, & veritatis ac voluntatis Dei agnitione, inq; omni scientia & sapientia spirituali: virtutem autem efficacem vires reliquæ in nouis & acribus motibus spiritualibus secundum verbum, in fiducia & lætitia exultante in Deo, vincente ac profligante terrores iræ Dei & peccati, Diaboli, mortis

mortis, & inferni, & proferente sese omni sermone, & opere bono.

Non est Spiritus sancti per verbum efficacia afflatus aliquis auræ præteruolantis, aut impulsus externus, leuis, aut fortis, sed δύναμις & facultas noua Spiritus in sensu viuo efficax, absque violentia tamen & coactione, & quidem in actione, in auditu, lectione, & cogitatione verbi, in vsu ac consideratione symbolorum, ad præscriptum verbi. Verba, quæ loquor vobis, Spiritus sunt & vita, inquit Christus. Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. Item: Viuus est sermo Dei, & efficax, & penetrantior quouis gladio ancipiti, ac pertingit vsque ad diuisionem animæ, simul ac Spiritus, compaginumque, ac medullarum, & diiudicat cogitationes & conceptiones cordis, quod in terroribus & anxietatibus seriæ contritionis, conscientia perculsa & oppressa sensu iræ Dei & suorum peccatorum conspectu, rursusque in consolatione fidei, eluctante ex his conscientia experimur. De quibus Iere: 23. Nunquid non verba mea, quasi ignis, & quasi malleus conterens petram. Item: 1. Cor. 2. Oratio mea & prædicatio non est, non est in persuasorijs humanæ sapientiæ verbis, sed in demonstratione spiritualis potentiæ. Ne fides vestra consistat in sapientia humana, sed in Dei potentia. Item Psal. 19. Lex Domini immaculata recreans animas: testimonium Domini fidele, sapientiam præstans paruulis. Mandata Domini recta, lætificantia cor. Præceptum Domini lucidum illuminans oculos, &c. Non destruit Spiritus sanctus, sed renouat & instaurat vires à Deo conditas, & peccato sauciatas, eneruatas, ac pollutas, id est, emendat hoc, quod in eis viciosum est, eo ipso ordine, quo conditæ sunt,

Spiritus sancti efficacia qualis sit.

inci-

incipiendo à mente, vt parte intelligente, & à voluntate, vt parte principe, viribus reliquis imperante, atq; illa pars, quæ natura ſpiritualis eſt, ac rationis καὶ προαιρέσεως particeps, renouatur præcipuè in viribus ipſi proprijs, luce & intelligentia, & motibus atq; actionibus ſpiritualibus, Deo placentibus, in quibus omnibus lucent initia vitæ, ſapientiæ, iuſtitiæ, & ſanctitatis æternæ. Fit enim in regeneratione & conuerſione ad Deum renouatio illa, in vera Dei agnitione, ad imaginem eius, qui condidit nos, & in vera agnitione noſtri, qui nihil ſumus natura niſi maſſa peccatrix, plena vulnerum, vlcerum, liuorum, ſordium, & infirmitatum: In ſincera fide, qua iuſtificamur coram Deo, id eſt, efficimur iuſti, grati, & accepti Deo, fiducia miſericordiæ Dei Patris, & obedientiæ ac meritorum Filij induti Chriſtum, id eſt, veſtiti eius iuſtitia per fidem, & donati cum remiſſione peccatorum, Spiritu ſancto, ac hæreditate æterna: In iuſtitia & ſanctitate vera, ad motus & actiones iuſtas, ſanctas, Dei voluntati ac mandatis congruas, eidemq; gratas ac placentes. Fit etiam renouatio de contrario in contrarium, qua tenebræ mentis & caligines, erroribus & opinionibus aberrantibus ac falſis, & dubitationū conflictibus, luce verbi ac Spiritus diſcutiuntur, & euidentia ac certitudine veritatis confirmatur aſſenſus: ſanatur auerſio & contumacia in voluntate conuerſa ad Deum, cæteræq; vires ἄτακτοι, velut in ordinem redactæ ſubijciuntur Menti ac voluntati regnanti in Spiritu. Sed non fit in homine ocioſo, & nihil agente, habenteq; ſe purè paſſiuè, tantùm vt ſubiectum patiens & conuertibile: Nec mutatione, aut impreſſione phyſica, paſſiua, bruta, ſed in actione virium luctantium & confligentium ſecum in duobus principijs, & duabus facultatibus contrarijs: vna noua, aduentitia,

Spiritus ſanctus non deſtruit vires, ſed inſtaurat.

titia sancta, spirituali, à Spiritu sancto: altera veteri, innata, & viciosa, quæ incitatur, acuitur, ac roboratur Diaboli & mundi præsidijs. Natura hominis parte vtraq;, Anima & corpore, & distinctis animæ viribus, organis corporis, opus Dei est. Deprauatio, quæ acceßit, à peccato est. Quod agit itaq;, vi creata agit: quod viciosè & deprauatè agit, hoc est, τὸ ἐπιδοὺκτου κακοῦ. Hoc ipsum autem, quatenus malum est culpæ, seu peccatum, corrigens Spiritus sanctus actione contraria per contraria, id est, virtute & actione noua spirituali, paulatim reducit animam ad prioris integritatis inchoatas primitias, magis magisq́; corporis ὁρμὰς, & æstus inordinatos cohercet ac cohibet repressu. Eosdem & pœnis peccati, morbis quidem ac calamitatibus omnis generis obtundit ac frangit: morte verò abolet. Hæc lucta, cum primo iniens atq; exordiens principio regenerationis aut conuersionis, durat per omnem vitam, vrgens & exercens alios acrius ac vehementius, mitius alios. Quid est enim pij hominis vita aliud, quàm perpetua conuersio ad Deū, in perpetua agnitione, deploratione, ac deprecatione innatæ infirmitatis ac prauitatis, lapsuumq́; pœnè momentaneorum, & misericordiæ atq; auxilij diuini imploratione, cum serio ardentiq́; conatu ac studio, in certamine perpetuo, virtute Spiritus cientis ac regentis, retundens obnixu contrario insitæ prauitatis radicem, quæ nunquam ociatur aut quiescit in singulis viribus, nec quiescere potest, suis semper stimulata impulsibus, & Diaboli mundiq́; vel laceßita, inescata, & capta retibus, vel telis sauciata? Semper luctatur homo pius cum tenebris, dubitationibus, alienis, impijs, perplexis, dubijs, sophisticè fucatis opinionibus & erroribus de Deo, & Dei verbo in mente: In voluntate cum contumacia repugnante Deo, indigna-

Hominis pij vita conuersio perpetua.

indignante, aut fremente contra Deum in cruce & affli-ctionibus, odiente ac fugiente Deum, diffidente Deo, in rebus aduersis, aut in terroribus quibuscumq; & unde-cumq; ortis, ac quærente præsidia sine Deo & prohibita, Diabolica, vel humana: In cæteris viribus cum ἀταξίᾳ, cæco brutoq; impetu ruente, quò sua prauitate illæ feruntur, aut simul impellentibus voluntatem, contra ordinem diuinum propositum verbo, & contra Spiritum sanctum. In hoc certamine, qui eluctantur & vincunt, isti πορευόμενοι ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ κυρίου, περιπατοῦσιν ἀξίως τοῦ θεοῦ, καὶ ἀ-τοῦτ' ἐστὶν, ὁσίως, καὶ δικαίως, καὶ ἀμέμπτως, ἅγιοι καὶ ἀνέγκλητοι: Si perseuerant, saluantur. Qui succumbunt, nisiq; labuntur, & peccatis contaminati offendunt Deum, nisi redeant ad pœnitentiam, pereunt in æternum. Qui negligentia, otio, securitate, voluptatibus, curis, & cupiditatibus honorum, dignitatum, opum, & potentiæ mundi negligunt aut effundunt: vel hostili rabie, furoribus manifestis, pertinacia immedicabili repellunt aut excutiunt Spiritum sanctum Rectorem, & viuam eius virtutem, siue sua malitia id faciant, siue Mundi, aut Diaboli persuasu vel impulsu. Hi à Deo reiecti & Diaboli laqueis irretiti, vt mancipia illius, æternæ damnationis ac mortis exordia iã in hac vita circumferũt, in Spiritu & corpore.

Deus offert & exhibet beneficia sua verbo, cum facultate accipiendi.

Offert & exhibet Deus promissa beneficia æterna per verbum, cum facultate accipiendi, in viua & efficaci virtute Spiritus, à quo, & non à nobis, est facultas applicandi se ad gratiam. Sed vires humanæ, aut illa efficaci virtute noua, in semetipsis reprimunt ac debellant, quod prauum est ac repugnans, aut, illa neglecta, indulgent & obsequuntur carnis desiderijs, vel repulsa illa etiam aut abiecta, spiritui aduersantur ac refragantur. Quicquid benè fit & rectè, id à Spiritu est. Quod malè & improbè,

Deoq;

Deoq; displicens, hoc à carne, Diabolo, & mundo proficiscitur. Qui assentiuntur & obsequuntur Spiritui Sancto, virtute eiusdem id faciunt, non sua: nec tamen sine actione, sine conatu & annixu in virtute Spiritus. Qui verò repugnant, sua malitia aut contumacia repugnant, aut, alia sua culpa aliqua, donum impertitum obruunt, negligunt, aspernantur, amittunt: Spiritum sanctum expellunt, sicut dicitur 1. Thess. 4. Qui hæc reijcit, non reijcit hominem, sed Deum, qui etiam dedit nobis Spiritum suum sanctum. Neutiquam vult nos Deus securos, non ociosos, non ignauos, non deditos esse cupiditatibus carnis, aut artibus, & delitijs mundi, sed vult nos, velut in acie perpetua collocatos præliari aduersus hostes non minus internos ac spirituales, quàm externos & obuios. Nihil ociosum, nihil merè paßiuum agnoscit Scriptura, in homine conuertendo & conuerso. Etsi enim totum opus vt redemtionis, sic reparationis generis humani, & eius, quæ fit in regeneratione atq; conuersione applicationis, donum est Dei, et Spiritus sancti ἐνέργημα, nusquam excluditur tamen actio virium humanarum illa, quam dixi in lucta contrariarũ facultatũ fieri, in qua, superante Spiritu, & fide, aduersaq; retundente, applicatio cõsistit. Omnis enim fit in & per actionem, & luctam, in qua, victoria Spiritus saluat: victoria carnis perdit, & præcipitat in exitium. Ideoq; præcipitur & exigitur actio, attentio, vigilantia, cura, conatus, studium, & velut in hypotyposi, subijcitur oculis certaminis illius ac periculorum magnitudo, descriptionibus illustribus, & parabolis, vt augeatur & acuatur studium, audiendi, legendi, discendi, meditandi, exercendi fidem & inuocationem, cauendi insidias, & elidendi tela Diaboli, auersandi ac declinandi occasiones à mundi artibus, & moribus, & consuetudine prodeuntes. Qui enim

enim dat velle: dat etiam perficere, sed per eadem media ordinata, & eodem ordine applicationis.

Testimonia de actione virium humanarum & lucta.

Ista omnia ex sequentibus Scripturæ dictis clarè demonstrantur & elucescunt. Marci 1. Agite pœnitentiam, & credite Euangelio. Matth. 13. Qui habet aures ad audiendum, audiat. Marc. 7. Audite, & videte quid audiatis. Mar. 7. Audite me omnes, & intelligite. Matt. 24. Qui legit, consideret. Psal. 32. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Psal. 95. Hodie si vocem eius audiueritis, nolite obturare corda vestra. Paulus septimo & octauo cap. ad Rom. postquam declarauit dissidium & conflictum inter carnem & Spiritum, illustri collatione inter se vtriusque, concludit tandem suo exemplo. Delector, inquiens, lege Dei, quoad interiorem hominem, sed video aliam legem in membris meis rebellantem legi mentis meæ, & captiuum reddentem me legi peccati, quæ est in membris meis, &c. Ad Rom. cap. 7. Intelligentia carnis, mors est. Intelligentia verò Spiritus, vita & pax. Propterea quod intelligentia carnis, inimicitia est aduersus Deum. Legi enim Dei non subijcitur, ac ne potest quidem. Ergo qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Ibidem: Debitores sumus, ne secundum carnem viuamus. Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Sed, si Spiritu actiones corporis mortificabitis, viuetis. Quotquot enim Spiritu Dei ducuntur, hi sunt filij Dei. Ad Rom. 6: Non regnet peccatum in mortali corpore vestro, vt obediatis peccato in cupiditatibus corporis. Neque sistite membra vestra arma iniustitiæ peccato: Sed sistite vos Deo, vt ex mortuis viuos, & membra vestra arma iustitiæ Deo. Peccatum enim vobis non dominabitur. Rom. 12. Non configuremini seculo isto, sed transformemini per renouationem mentis vestræ

ad hoc

ad hoc, vt probetis, quæ sit voluntas Dei, bona, accepta, & perfecta. Ibidem: Non sapiat quis vestrum, supra quàm oportet sapere, sed sapiat ad sobrietatem, prout cuiq; Deus partitus est mensuram fidei. Rom. 13. Abijciamus opera tenebrarum, & induamur armis lucis. Ephes. 3. Renouamini Spiritu mētis vestræ, & induite nouū hominē, qui secundū Deū creatus est in iustitia & sanctitate. Eph. 5. Eratis olim tenebræ: nunc autē lux estis in Domino. Vt filij lucis ergo incedite. Nam fructus Spiritus est in omni bonitate, & iustitia, et libertate. Coloss. 3. Mortificate mēbra vestra terrestria, scortationē, impuritatē, mollitiē, cupiditatē malā, & auaritiam, quæ est Idololatria, ob quæ venit ira Dei in filios contumaces. Deponite vos hæc omnia. Et induite nouum hominē, qui renouatur in agnitionē congruentem imagini eius, qui ipsum condidit. Gal. 5. Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficite. Caro enim cōcupiscit aduersus Spiritum, & Spiritus aduersus carnem, hæc inter se opposita sunt, vt non faciatis, quæcumq; volueritis. Hæc dicta, & similia alia apertè testantur, quæ sit ratio & conditio virium humanarum in conuersione, & quòd ocium non agant, nec se habeant purè paßiuè. Quòd autem facultas effectrix omnis sit à Deo per Spiritum, antè citata dicta docent. Spiritus sancti vt opificis, plærumq; fit mentio expressa. 2. Cor. 3. Fiduciam huiusmodi habemus apud Deum, per Christum, non quòd idonei simus ex nobis ipsis, ad cogitandum quidquam, velut ex nobis ipsis, ἀλλ' ἡ ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ θεοῦ, quòd idonei sumus, id ex Deo est, qui fecit etiam, vt idonei essemus ministri Noui Testamenti, non literæ, sed Spiritus. Litera enim occidit: Spiritus autem viuificat. 1. Cor. 2. Nemo nouit, quæ sunt Dei, nisi Spiritus Dei. Nos verò non mundi Spiritum accepimus, sed Spiritum, qui est ex Deo,

vt sciamus, quæ Deus ex gratia nobis præstitit. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei: sunt enim ei stultitia, nec potest ea cognoscere, quia spiritualiter dijudicantur. At spiritualis dijudicat omnia &c. 2. Cor. 5. Deus est, qui nos ad hoc condidit, qui & dedit nobis arrabonem Spiritus. Eph. 5. Ne tristitia afficiatis Spiritum sanctum Dei, per quem obsignati estis in diem redemtionis 1. Thess. 5. Spiritum ne extinguite. Item: Nolite locum dare Diabolo. Iacob. 4. Resistite Diabolo.

Contumacia resistentium Spiritui S.

Considerentur & testimonia de contumacia contranitentiũ Spiritui sancto. Esa. 65. & 66. Pro eo quod vocaui uos, & non respondistis mihi: locutus sum vobis, & non audiuistis: sed faciebatis malum in oculis meis, & quæ nolui, elegistis pro eo, &c. Ier. 5. Erudire Ierusalem, ne fortè recedat anima mea à te. Interrogate de semitis, quæ sit bona, & ambulate in ea: & dixerunt: Non ambulabimus. Audite vocem tubæ, & dixerunt, Non audiemus. Ier. 7. Locutus sum ad vos, manè consurgens & loquens, & non audiuistis. Vocaui vos, & non respondistis. Præcepi vobis. Audite vocem meam, & ero vobis Deus. Misi ad vos seruos meos Prophetas per diem, consurgens diluculo & mittens: Sed non audierunt me, nec inclinauerunt aurem suam, sed indurauerunt ceruicem suam: Indurauerunt faciem suam, & noluerunt reuerti. Ier. 32. Verterunt ad me terga, & non faciem, cùm docerem eos diluculo, & erudirem, & nollent audire, vt acciperent disciplinam. Oseæ 8. Erudiui eos, & cogitauerunt super me malitiam. Zach. 7. Posuerunt cor suum sicut adamantem, ne audirent verbum & legem Domini. Psal. 81. Audi populus meus, & contestabor te. Israel vtinam audires me. Sed non audiuit populus meus vocẽ meã, & Israel non voluit me. Et dimisi eos, secundum desideria

sideria cordis eorum: Ibant in adinuentionibus suis. Ier. 16. Vos peius operati estis, quàm Patres vestri. Ecce enim ambulat vnusquisq; post prauitatem cordis sui mali, vt me non audiat. Christus Ioh. 5. Scrutamini scripturas, quia in eis putatis vos habere vitam æternam: Et illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me, sed vos non vultis venire ad me, vt vitam habeatis. Ioh. 8. Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Sermo meus non habet locum apud vos. Vos facitis, quod vidistis apud patrem vestrum. vos ex patre Diabolo estis, &c.

Item: vos verbum Dei non habetis in vobis manens, quia, quem misit ille, huic vos non creditis. Matth. 23. Jerusalem, quoties volui congregare filios tuos, sed noluisti. Esa. 63. Ipsi prouocauerunt eum ad iracundiam, & afflixerunt Spiritum sanctum eius, & conuersus est eis in inimicum. Acto. 7. Hic est, qui fuit in solitudine cum Angelo, cui noluerunt obedire patres vestri, sed repulerunt auersi cordibus suis. Item: vos semper resistitis Spiritui sancto. Sicut Patres vestri, ita & vos. Hæc contumacia in aduerso conatu, renixuq; perseuerante contra Spiritum sanctum, recusans audire, cognoscere, & amplecti veritatem, vel agnitam, atq; approbatam, aut repudians, aut oppugnans in eo cœtu, cui sonat verbum Dei, ex illorum peccatorum numero est, quæ Christus cõplectitur nomine blasphemiæ: de qua pronunciat, quod omne peccatũ & blasphemia remittatur hominibus, blasphemia verò in Spiritũ nõ remittetur. Et quisquis locutus fuerit aduersus filium Dei, quod id remittetur ei: Qui autem locutus fuerit aduersus Spiritum sanctum, non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Si ergo renixus est in talibus hominibus & reluctatio Spi-

ritui obsistens, huius etiam in eis vt actio aliqua sit necesse est, quam propter pertinaciter exclusam, siue odio furore Diabolico, siue Cyclopico aut Epicureo cōtemtu, siue desperatione de Dei misericordia, siue hypocritica securitate, rei fiunt peccati illius summi, quod non expiari, & veniam consequi nullam potest.

Spiritus sanctus, verbū, & vires humanæ semper concurrunt in Spiritualibus.

Concurrunt itaq; in spiritualibus semper hæ tres causæ in homine, Spiritus sanctus efficaciter mouens virtute noua spirituali, per verbum, vires humanas, Mentem ac voluntatem: accendens in illa lucem nouam: In hac ciens nouos motus & actiones, virtute noua. Et agunt singulæ suo loco & ordine: vires humanæ vt subiectum, in quod se efficacia Spiritus per verbum expromit, quo vult metro, sed incitatæ, vt dixi à duobus principijs contrarijs, Vno innato prauo, altero aduentitio nouo Spiritus sancti ex huius virtute & ductu: Et in certamine perpetuo peragentes, quod rectum est, ac bonū, ad Dei gloriā & salutem nostrā victoria Spiritus: quod aduersum verbo ac spiritui, victoria carnis ex sese, aut ex instinctu & præsidio Diaboli & mundi, in Dei contumeliā & hominū perniciē. Nec aliter fit applicatio beneficiorū Christi in regeneratione, cōuersione, ac renouatione hominis spirituali, quàm hoc modo. Crescit autē nouitas in sapiētia & intelligentia spirituali, in iustitia & sanctitate vera, & in omni robore spirituali, secundū gloriosam vim Spiritus, quæ confertur credentibus: In his igitur crescit precationibus ardentibus, studio, vigilantia, circumspectione, certaminibus internis & externis, cum ijs, quos dixi hostibus, carne, Diabolo, & malis hominibus, tolerantia in cruce & afflictionibus, exercitijs aßiduis in omni cogitatione, sermone, & opere bono, sicut ostendit parabola de talentis, & docet dictum: Habenti dabitur, à non habente etiam

quod

quod habet, auferetur. Habenti, id est, non defodienti aut negligenti talentum suum, sed illud vsu aßiduo benè collocanti in vsum & commodum aliorum, suo cum fœnore. Idem etiam deinceps superinduetur, id est, maiore luce perfundetur, & donis ornabitur ac cumulabitur maioribus in vita æterna, cuius consequendæ atq; obtinendæ causa, ministerium verbi & Sacramentorum in hac vita institutum est, quod cessabit, quando coram se Deus nobis ostendet & communicabit.

In hac vita autem sancti, vt electi, apud Deum, ac preciosi, ædificantur per Ministerium, vt fiant domus spiritualis, domus & Ecclesia Dei viui, columna & stabilimentum veritatis: Christi corpus, cuius ipse est caput, & Ecclesia, quam ita dilexit, vt semetipsum pro ea traderet, vt eam purgatam lauacro aquæ per verbum sanctificaret, sisteretq; sibi gloriosam, non habentem maculam aut rugam, aut quidquam eiusmodi, sed vt sancta esset & inculpata: vt fiant ipsi singuli templa & habitacula Dei, membra Christi, domicilia, & organa Spiritus sancti, genus electum, sacerdotium regale & sanctum, ad offerendas spirituales hostias, acceptas Deo per Iesum Christum: Gens sancta: Populus quem sibi Deus vt proprium vendicat, vt prædicent virtutes illius, qui nos vocauit eductos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum Filij sui, in lucem admirabilem, ad participandam sortem Sanctorum. A quibus, quæ fiunt ἔργα ἀγαθὰ καὶ καλὰ, sunt καρποὶ τοῦ πνεύματος, fructus Spiritus, & ἔργα τῆς μετανοίας, opera pœnitentiæ scilicet omnia illa, quæ Deo præstantur, & hominibus secundum normam immotam præceptorum Dei, in Spiritu, qualia sunt, quæ recitat Paul. ad Rom. Gal. & Colos. Fides, Spes, Charitas, gaudium, pax, lenitas, benignitas, bonitas, mansuetudo, tempe-

In hac vita quomodo ædificentur sancti.

rantia, modestia, misericordia, tolerantia, precatio, gratiarum actio, deniq; dilectio, quæ omnia complectitur, ut obedientia erga Deum, secundum omnia mandata, & vinculum perfectionis. Quæ discedunt à regula verbi diuini opera, aut cum ea pugnant, sunt ἔργα τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ σκότους, opera carnis & tenebrarum, ab hominum malitia & Diabolo, cuiusmodi sunt, adulterium, scortatio, impuritas, proteruia, idololatria, præstigiæ Diaboli in veneficijs & incantationibus, inimicitiæ, lis, contentiones, dissidia hæreses, inuidiæ, cædes, ebrietates, commessationes, & his similia, quæ commemorat Paulus describens extremorum dierum tempora periculosa. Erunt homines sui amantes, auari, gloriosi, superbi, maledici, parentibus immorigeri, ingrati, impuri, affectuum humanorum expertes, implacabiles, calumniatores, intemperantes, immites, minimè amantes bonorum, proditores, præcipites, inflati, voluptatum amantes potius, quàm amantes Dei, habentes formam pietatis, sed vim eius abnegantes. Hos præcipit Apostolus auersari.

Diaboli opera in Ecclesia.

Quantum autem sit odium Diaboli aduersus Ecclesiam, quanta potentia: quibus modis insidietur sanctis: quibus petat & adoriatur eos artibus ac molitionibus: quantum sæuiat furoribus & mendacijs manifestis, & violentia quanta, ac tyrannide, non modò in membra Ecclesiæ, & Christo addictos, ac veritatem eius, & gloriam doctrinæ assertione atq; confessione propagantes, contra Diaboli præstigias, sophisticen, & mendacia, id docent testimonia scripturæ, & historiarum, atq; experientiæ perpetuæ documenta. Christus ipse, vt caput Ecclesiæ, suo probauit exemplo, Diaboli tentationibus expositus ac permissus, quid sit illud: Serpens insidiabitur

bitur calcaneo illius, & quantum, qui capiti non pepercit, ex permissu tentet aduersus corpus ipsius ac membra. Lucæ. 22. inquit Christus ad Petrum. Satanas appetiuit vos, quos ventilaret, sicut triticum, sed ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Matth. 24. Surgent Pseudochristi & Pseudoprophetæ, & edent signa magna & miracula: ita vt seducant etiam, si fieri posit, electos. 1. Petri 5. Sobrij estote, vigilate. Nam aduersarius vester Diabolus tanquam leo rugiens obambulat, quærens, quem deuoret: cui resistite firmi per fidem. Ephes. 6. Corroboramini per Dominum & forte ipsius robur. Induite vniuersam πανοπλίαν Dei, vt positis stare aduersus insidias Diaboli: vt positis resistere tempore aduerso, & omnibus confectis stare. Assumite scutum fidei, quo positis omnia ignita tela Mali illius extinguere. Non est enim vobis lucta aduersus sanguinem & carnem, sed aduersus principatus, & aduersus potestates, aduersus Dominos in mundo, & rectores tenebrarum seculi huius, aduersus spirituales malitias, quæ sunt in sublimi.

Exemplorum plena est omnis historia, ætas omnis, sed illustriora nulla sunt illis, quæ acciderunt inde vsque ab initio vniuersalis illius ἀποστασίας, per totum orbem Christianum, quam pepererunt furores blasphemiæ, & tyrannidis Mahometicæ in Asia & Aphrica, persona Christi contumeliosè oppugnata, ipsoque eiecto penitus atque excluso: & profligatis scriptis Propheticis & Apostolicis: Corrupta verò & impia dogmata, abusus verbi & Sacramentorum, superstitio, Idololatria, & sub religionis ac hierarchiæ nomine introducta in Ecclesiam, tyrannis Pontificia in conscientias crudeli carnificina excruciatas, in corpora, fortunas, Regna, & Principatus in occidente,

veritate doctrinæ, & gloria meritorum atq; officij Filij Dei deprauata, obscurata, proiecta, & conculcata, cultuq; ipsius in sanctos, & Idola, in statuas, imagines, & panem consecratum translato, spoliatu nefando.

Regnũ Mahometicum & Pontificium.

Hæc duo regna non sunt ordinata à Deo, sed Dei permissu, sicut prædictum fuit oraculis Spiritus sancti, in pœnam detestandæ ingratitudinis mundi, pro summis beneficijs, missi in carne nostra filij vnigeniti ad redemtionem nostri, per mortem & sanguinem suum à potestate tenebrarum Diabolicarum, in cæcitate ac furoribus Ethnicis, peccati, Diaboli, & mortis æternæ: & ad restitutionem atq; instaurationem nostri, per ministerium verbi sui, ac Spiritum sanctum visibiliter effusum in primam Ecclesiam. In pœnam itaq; ingratitudinis, pro his tantis donis, excitata sunt à Diabolo, & opposita regno Filij Dei, cum fastidio salutaris doctrinæ ac consuetudinis in Ecclesia, & dulcedine tenebrarum, nouarum opinionum, superstitionum, & abusuum alludentium ad effectus humanos, & rationi blandientium, quæ paulatim autore Diabolo irrepserunt, homines auerterunt se aut à Filio Dei penitus, vt factum est in oriente, aut à luce veritatis ad tenebras offusas doctrinæ, quæ fulsit in prima Ecclesia, & ritibus vsui bono comparatis, vt omnia fierent εὐσχημόνως, καὶ κατὰ τάξιν. Deniq; cùm cresceret & ingrauesceret in Asia & Aphrica licentia & audacia fingendi quiduis doctrinæ Apostolicæ, puritati de Christo Deo & homine aduersum: In Europa, à peregrinarum & superstitiosarum gẽtium, infusione & commixtione distracta in regna, & gentes plures ac diuersas, & occupata: cùm cresceret ergo in his, qui præerant, Romanis Episcopis, ἐθελοθρησκεία, & dominandi cupiditas: in promiscua & confusa multitudine & doctrinæ ac consuetudinis antiquæ

puræ imperita, τῦφ@ καὶ δεισιδαιμονία, quæ solis externis rebus, ritibus, ac personis præclara specie ostentatis adhærens, ex hypocrisi innata, μόρφωσιν τῆς εὐσεβείας amplectitur ac præsefert, δύναμιν eius ignorat. Ab hac enim aphorme, quæ tacitè initiò ac paulatim irrepsit ac serpsit, mox se deinde ac subitò diffudit, & inualuit superstitio: hæc verò cum iactura & interitu veræ doctrinæ, in abusum etiam rituum, & idololatriam erupit atque euasit: Ista se tandem prætextu falso, in Monarchiam cœlo terræque imperantem extulit.

De duobus regnis Christi, vniuersali & spirituali, in Ecclesia.

De hac priusquam dicam, repetam aliquid de regno Christi, omnium Domino, de quo testatur ipse, adducens testimonium patris in operibus miraculosis, quæ edidit, inquiens Matth. 11. Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Matth. vlt. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Acto. & Rom. 10. constitutus est super omnia. Dominus est omnium. Ephes. 1. collocauit eum ad dexteram suam in cœlestibus, longè supra omnem principatum, & potestatem, & potentiam, & dominium, & omne nomen, quod nominatur non solùm in hoc seculo, verùm etiam in futuro. Et omnia subiecit eius pedibus: Eumque constituit caput super omnia ipsi Ecclesiæ; quæ est corpus ipsius, & complementum eius, qui omnia implet in omnibus. Philipp. 2. Extulit eum Deus supra omnia, ac donauit ei nomen, quod est supra omne nomen, vt ad nomen Iesu omne genu se flectat cœlestium ac terrestrium, & subterraneorum, omnisque lingua confiteatur Dominum esse Iesum Christum ad gloriam Dei Patris. Colo. 2. Caput vocatur omnis imperij & potestatis. Et 17. Apoc. Agnus vincet illos, quoniam dominus dominorum est, & Rex Regum, & qui cum illo sunt vocati, & electi, & fideles.

De solo itaq; Christo, Deo & homine, cùm pronunciet Scriptura, quòd super omnia sit constitutus: Nec illa potestas vlli tribuatur creaturæ spirituali, vel corporeæ: Quàm sit vera vox mendacis Diaboli iactantis, sibi tributa esse omnia regna mundi, & se illa tradere, quibus velit, ostendit vox Christi, qui est ipsa veritas. Iste autem Dominus omnium Iesus Christus aliter administrat rerum naturam, & in societate generis humani politias, monarchias, principatus, & potestates, quorum respectu Rex Regum, & Dominus dominantium nuncupatur: Aliter Ecclesiã suam, cuius est & vocatur caput, & ἀρχηγὸς τ̃ ζωῆς καὶ σωτηρίας, καὶ σωτήρ. Ante incarnationem, cùm esset Ecclesia alligata ritibus certis externis ad gentem certam, propter Meßiam ex ea nasciturum, coniunxit Deus politiæ hierarchiam, sed ordine diuerso, & distinctis legibus, personis, muneribus, vsu, & fine, qui in hierarchia spectabat Deum immediatè: in politia gubernationem salutarem populi. Hierarchia, quanquam certis constabat legibus, ritibus, ac personis, & regebatur ab vno sacerdote summo ἐργοδιώκτα: tamen Magistratui suberat politico, qui Iudicum tempore euocabatur diuinitus, ex qua Deo placebat, tribu, ne quidem sacerdotali præterita: Aristocratia verò in Monarchiam conuersa erat sub imperio posteriorum Dauidis, vsq; ad confusionem sub Asmoneis seu Maccabeis, qui vtramq; potestatem, regiam & sacerdotalem traxerunt ad se. Post incarnationem diuulsit ac separauit hierarchiam à politijs & regnis Mundi. Et in Ecclesia regnum constituit spirituale tantùm, quod inquit, de hoc mundo non esse, etsi in mundo sit, neq; gubernationem habere cum regnis mundi communem. Hoc sibi retinuit & vendicauit soli, vt

In populo Israel Deus & hierarchiam & politiam constituit.

Post incarnationẽ separauit Christus Ecclesiam à politijs

soli, vt in eo regnet potenter & efficaciter Spiritu suo sancto, quemadmodum expositum est. Non mutat, nec abolet Christus regna Mundi, & ordinationes politicas: sed sancit ac stabilit, & Ecclesiam his subijcit. Date Cæsari, inquiens, quæ sunt Cæsaris, & Deo, quæ sunt Dei. Nullum verò tradit Ecclesiæ imperium, nullam potestatem politicam. Et *Ecclesiæ seruientes ac ministerijs sacris fungentes vult abstinere à ciuilibus muneribus, & fugere onera impeditæ ac laboriosæ gubernationis politicæ, cuius curæ nec pares esse, nec vacare, vt fieri oportet, animo in diuersa distracto possunt. Damnat & omnem ambitionem superbam, efferentem se supra alios, aut dominia affectantem. Matth. 20. Scitis Principes gentium in eas dominari, & qui magni sunt, ius in eas, & potestatem habere. Verùm non erit ita inter vos. Sed quicumque voluerit inter vos magnus esse, sit vester minister: Et quicumque voluerit inter vos primus esse, sit vester seruus. Qui maximus est inter vos, sit sicut, qui minimus est, & qui princeps est, sicut, qui ministrat. Johan. 20. Sicut misit me Pater, sic ego mitto vos. Testatur autem, se ad regnum politicum in hoc mundo non esse missum. Apostoli deinceps auditoribus præcipiunt suis, vt obediant Magistratui politico, & pro hoc ad Deum vota faciant. Paul. 13. ad Ro. Quæ sunt potestates, à Deo sunt ordinatæ. Quisquis itaque potestati resistit, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi condemnationem accersunt. 1. Pet. 2. Subiecti estote omni humanæ ordinationi, propter Dominum, siue Regi, vt qui supereminet, siue præsidibus, qui per eum mittantur, cùm ad vltionem maleficiorum, tum ad laudem rectè agentium, quoniam ista*

Regnũ Christi in Ecclesia spirituale.

*ista est voluntas Dei, vt benè agendo frenetis amentium
hominum ignorantiam. Paulus ad Rom. 13. διακόνους
vocat ac λειτουργοὺς θεοῦ. Item: 1. Timo 2. Adhortor, vt
fiāt preces pro Regibus, & omnibus in eminentia constitu-
tis, vt tranquillam & quietam vitam, cum omni pietate
& honestate. Ad Tit 3. Suggere ipsis, vt sese subijciant,
principatibus & potestatibus, vt obtemperent, vt ad omne
opus bonum sint parati.*

Christus sustulit politiam Iudaicam.

*Adhæc sustulit Christus politiam Iudaicam totam,
& κρίματα seu forensia abrogauit, ne, si superessent ac vi-
gerent, obligari illis Ecclesiam quis opinaretur. Nec
alligauit Ecclesiam ad vllam gentem certam, sicut
antea, sed soluto intergerini parietis septo, sublatis &
abolitis inimicitijs, id est, lege mandatorum, quæ in riti-
bus posita est, gentes omnes sine discrimine, qui absq;
Christo alieni erant à Repub. Israëlitica, & extranei à
pactis promißionis, sine spe, Dei expertes, adduxit ad Ec-
clesiæ societatem, & ex vtrisq; condidit in semetipso vnū
nouum hominem, corpus vnum, in quo gentes, non hospi-
tes amplius, & inquilini, sed conciues essent sanctorum,
& domestici Dei. Multò minus inclusit aut astrinxit
Ecclesiam certo alicui loco. Veniet tempus, inquit, quando
neq; in hoc monte, neq; in Ierosolymis adorabitis patrem.
Veniet hora, & nunc est, quando veri adoratores adora-
bunt patrem in veritate & pace. Item: Luc. 17. Regnum
Dei non venit μετὰ παρατηρήσεως, cum obseruatione, vt
quæratis hic, vel illic, sed intra vos est. Tales enim quæ-
rit pater, qui est Spiritus. Ideò eos, qui adorant, in Spiri-
tu & veritate adorare oportet. Cùm ergo amouerit &
eiecerit ex Ecclesia omnia politica priora, & subiecerit
eam potestati illorum, qui secundum leges politicas, & iu-
ra gen-*

ra gentium corporibus ac rebus præsunt, non voluit vllum esse in Ecclesia imperium politico simile.

Sustulit verò & hierarchiam Leuitici ordinis, in personis, & ritibus externis, ac ceremonijs, in quibus, peruersißimo errore, iustitia æterna posita putabatur, vnde δικαιωμάτων nomen est. Nec summum sacerdotem & Pontificem vllum Aaroni similem pro illo Ecclesiæ præfecit. Nec ritus nouos externos condidit Leuiticis similes. Nec vlli in terris delegauit locum suum & vices. Nec vlli fecit potestatem, aut mutandi à se tradita, aut præscribendi atque imponendi Ecclesiæ alia, autoritate pari, cum vinculo neceßitatis, & opinione meriti, iustitiæ, aut cultus: Multò minus decernendi & statuendi diuersa suis, aut prorsus contraria: Deniq; non alligat Ecclesiam, ad vllā autoritate humana constitutam, & ordinaria succeßione personarum, vt Episcoporum, propagatam potestatem: Neq; ad vllas traditiones, quanquam boni ordinis causa conditas, si obseruatione æquentur diuinis. Sed solus ipse est, & manet caput catholicæ, hoc est, vniuersæ Ecclesiæ, in toto orbe terrarum, vbicunq; est. Si enim duo aut tres sunt congregati in nomine meo, inquit, in medio ipsorum sum. Ipse regit & seruat eam. Eph. 1. 4. & 5. Col. 1. Ipse dat Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Pastores, & Doctores: Ipse solus est Ecclesiæ sponsus. 2. Cor. 11. & Eph. 5. Ipse solus princeps pastorum, & summus Pontifex. 1. Pet. 2. & 1. Pet. 5. ad Heb. 6. 7. & 9. semper viuens, vt interpellet pro nobis Ro. 8. & Heb. 7. & 9.

Christus aboleuit hierarchiā in populo Israel.

Alligat autem Ecclesiam ad fundamentum Prophetarum & Apostolorum, cuius imus lapis angularis ipse est, & ad ministerium verbi & Sacramentorum, eo, quo instituit, modo: Ite, docete, prædicate pœnitentiam in nomine

Ecclesia alligata ad fundamen-

tũ Prophet. & Apost.

mine meo, quorum remiseritis peccata, remittentur eis: quorum retinueritis, ea retenta erunt. Baptisate in nomen Patris, Filij, & Spiritus sancti. Celebrate testamentum Domini &c. De ritibus externis inquit Paulus. Rom. 14. Regnum Dei non est esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium per Spiritũ sanctum. Col. 2. Nemo vos damnet ob cibũ vel potum, aut respectu diei festi, aut nouilunij, aut Sabbathorum. Sic describitur Regnũ Christi spirituale in Ecclesia, in quo, qui sunt viua ipsius mẽbra, sunt opus Dei comditi in ipso, ad opera bona, in omni bonitate, iustitia, & veritate, quæ præparauit Deus, vt in eis versaremur.

Regnum Christi vniuersale.

De Regno Christi vniuersali super omnia, à quo est & vocatur Rex Regum, ac Dominus dominantium: Psal. inquit. Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Paul. 1. Cor. 15. Deinde erit finis, cùm tradiderit regnum Deo & Patri: cùm aboleuerit omne imperiũ, & omnem potestatem ca virtutem. Nam oportet eum regnare, vsq; quo omnes inimicos subiecerit pedibus eius. Act. 2. & 3. dicitur constitutum eum esse Dominum & Christum, & cælo susceptum, vsq; ad tempora restitutionis omnium. Cùm sit ergo Dominus omnium, & sustineat omnia verbo suo potente, ipse ergo regna mundi in sua habet manu ac potestate. Ipse constituit, mutat, & transfert illa, sicut ostensum est supra, aut per se, aut per missu suo. Quæcumq; enim sunt regna ordinata, legitima, & salutaria, id est, honestis & iustis legibus, ordiniq; diuino consentientibus constituta: gradibus hominum atq; officiorum honestæ ac salutari gubernationi accommodatis & necessarijs distincta, & omni genere officiorum atq; operarum necessariarum vitæ inter se consociata ac deuincta: sub Magistratu etiam legibus obtemperante, & secundum

secundum normam harum imperante. Et in his, quæ secundum leges ordinatè geruntur, ac fiunt ex hominum salute, illa à Christo sunt. Quidquid verò (vt sæpe repetitum est) quoquo modo contra ordinem diuinum fit, contumeliosum in Deum, & societati generis humanæ exitiosum, Diaboli opus est.

Contra hæc ergo duo regna Christi excitauit eodem artificio Diabolus, quo suum initiò adeptus est, defectione scilicet, duo alia inter homines hostilia regna, Mahometicum & Pontificium. Quid est enim horum vtrumque, quàm blasphemia in Deum, latrocinium grassans, & eorum, quæ benè constituta fuerunt, vastatio: A Mahometicis contumelia ac vi manifesta: A Pontificijs vtraque itidem, contumelia ac violentia, sed sub blandæ meretricis forma ac specie, sophistices ac præstigiarum mendacium fuco vestitæ ac comtæ? Quid est enim, aut fuit inde vsque ab initio Regnum Mahometicum aliud, quàm horrendus & blasphemus furor in Filium Dei? Quo uerò ille se effudit effectu & euentu alio, quàm omnium eorum, quæ fuerunt benè rectèque in Ecclesijs & politijs Asiæ atque Aphricæ, doctrina pietatis Christianæ, & Romanis aut proprijs legibus fundata ac sancita, deuastatione, oppreßione, eradicatus? Quid fuit Regnum Sarracenicum aliud, quàm immanis in perpetua militia crudelitas ac sæuitia, quæ cum sanguine Christiano expleta esset ac satiata, se tandem in viscera mutua conuertit, qua demum est consumta? Et quanquã fracta potentia pæneque euersa, ac publicis bellis sopitis aliquantulũ, alicubi in Aphrica, vt Maroci & Fesis, tandẽ & in Hispania Cordubæ studia philosophica, physica imprimis, medica, & mathematica ex Alexandrinæ scholæ reliquijs, ac librorum græcorũ monumentis sunt restituta: tamen in omnibus blasphemia, impietas

Mahometicũ & Pontificiũ duo regna Christo contraria.

Regnum Sarracenicum.

pietas, crudelitas, sæuitia in semetipsos mutua, per latroci-
nia perpetua, confusiones teterrimæ libidinum, & scele-
rum aliorum infinita licentia præualuit ac dominata est.
Nec illa priuata regna quidquam fuerunt aliud, quàm
autore & artifice Diabolo officinæ impietatis & scelerum,
Regnum Turcicum.
& stabula latronum. Quid verò, quod successit Sarrace-
nico Turcicum Regnum, nunc ab annis penè trecentis a-
liud est, quàm illi similis blasphemia, & militia vastatrix
in Asia & Europa, in qua Christianorum doctrina ac di-
sciplina, politijs & legibus extinctis & oppreßis, Maho-
metis decreta regunt conscientias scelerate mandantia
omnem in Filium Dei blasphemiam, & concedunt licen-
tiam atq; impunitatem libidinum omnium ac flagitiorum
spe veniæ, per Mahometen Diaboli organum: Militia
& tota gubernatio, in tristißima & acerbißima seruitute
corporum & rerum, administratur ex libitu & affectibus
Tyranni, aut libidine & sæuitia cuiusq; qui pro Tyranno
in armis cum satellitio militari præest: Regnum his est,
& cum regno ius ac pietas in armis, quibus si exuantur,
deleti prælijs, quid de ipsorū πολιτεύμασι erit reliquū?
Cohorresco legens encomia regni Turcici apud illos, qui
id seueritate disciplinæ militaris, id est, nullis legibus cir-
cumscripta tyrannide, & omnia pro arbitrio ac cupiditate
sua statuente ac faciente, regnis sapientia legum rectarum
& iustitia, atq; gubernatione moderata & iusta, secundum
leges, florentibus anteferunt. Illos verò detestor toto pe-
ctore, execror, qui Turcos pro semichristianis etiam de-
clarare ac commendare non verentur. Diabolica hæc
sunt, sed iusto tamen Dei iudicio decretoq; gentibus illis
imposita, propter ingratitudinem erga Deum, & Dei, ac
Filij Dei, lucisq; diuinæ contemtu petulantißimo vsurpa-
tam licentiam omnium, quæ libuerunt, cùm nullæ commo-
nefa-

nefactiones, minæ nullæ, & denunciationes pœnarum quidquam proficerent, nec frenare petulantiam, & cohibere licentiam possent. Iudicium diuinum iustißimum est. Ipsam impietatis, libidinum, flagitiorum, licentiæ, ac tyrannidis speciem teterrimam, & durißimum seruitutis tam atrocis & immanis iugum, abripientis liberos piorum parentum, & abutentis illis ad ministeria blasphemiæ, impietatis scelerum, & sæuitiæ in Christianos homines, innatos ex eodem cum ipsis sanguine. Illa ergo tanquam per se & sua natura recta probare, aut à Deo effecta confirmare, An hominis sit nescio, Christiani certè hominis non est. Sed hæc si inueniunt patronos & ἐγκωμιαστὰς, quid mirum excusari, colorari, fucari, extolli, ac stabiliri Pontificia, quæ sub velo vindicatæ ac conseruatæ personæ Christi, ac scripturæ canonicæ retentæ, vastarunt & euerterunt, quidquid fuit de Ecclesia ab Apostolis, & successoribus eorum propagata: quidquid de lacinijs, ruderibus, & fragmentis dilacerati Imperij Romani reliquum, è quibus velut de tabulis ex naufragio collectis atque consartis emersuram Pontificis Romani autoritatem ac potestatem, & sub religionis pallio sedem imperij inuasuram, occupaturam, & obtenturam, non modò vocis diuinæ vaticinijs, sed & aliorum piorum scriptis, olim fuit prædictum.

Cæpit vtrumque circa idem tempus propemodum, non magno inter vtrumque interuallo: Alterum Mahometicum, ab hominibus in dubitationem adductis, ac per tasis rixarum perpetuarum, & digladiationum, de filij Dei persona, qui caput est ac fundamentum religionis & fidei nostræ, sub Heraclio: Alterum ab hominibus Maho. & Tur. reg. quandò ceperunt.

superstitione, abusu antiquorum rituum, & errore de officio ac beneficijs Christi, falsaq; de ritibus externis, tam ex Apostolica Ecclesiæ primæ, quàm ex Christi institutione acceptis, persuasione fascinatis atq; obsessis, & adductis in admirationem sacri ordinis, Romaniq; Pontificis imprimis, cuius autoritatem & locus, & rapta atq; vsurpata loci ratione potentia, multum auxerat. Illo prætermisso, de hoc dicam. Incohatum id est ab hierarchia, quam multò antè affectatam, sub Oecumenici Episcopi nomine, scelerato Imperatori Phocæ tandem extorserunt. Ab hac deuentum est ad Monarchiam orbis Christiani. Hierarchiam cœpit condere Gregorius Magnus, qui formam aliquam, & memoriam externorum rituum veterem, iam abusu superstitioso plurimùm deprauatam, & consuetudine, qua inoleuerat, confirmatam, cùm retinere vellet, & cuperet ethnicis adhuc tenebris detentos allicere ad Christianæ religionis studium, magna ex parte, quod fuit in prima & puriore Ecclesia, mutauit, καιρῷ δουλεύων. Nouam enim publicorum rituum formam condidit, ex Iudaicis atq; Ethnicis conflatam, vel potius malè consutam, hypocriticæ ostentationis plus, quàm pietatis spiritualis præseferentem, mutauit psallendi formam Ecclesiæ veteri vsitatam, templa Ethnica consecrauit Sanctorum memoriæ, instituit ad templa panegyres & supplicationes ritu prorsus Ethnico, confirmauit persuasionem de oblatione in Missa, & innumera alia. Ætas sequens paulatim magis magisq; discessit à norma & veritate verbi, & consuetudine rituum veterum, auxitq; errores, superstitiones, Idololatricos cultus, abusus verbi & Sacramenti. Auxit & superbiam Pontificum, ac dominandi

Pōtificium Regnum.

minandi cupiditatem, quæ non prius quieuit, quàm penitus excusserunt è sede Imperij, & vrbe Roma, Imperatores Germanicos Henricos: reliquos omni autoritate & potestate spoliatos oppresserunt: subiugarunt & plura regna alia, vincta superstitionis fascino, & per agmina satellitij monastici, ac superstitionis, & Idololatriæ vim, sub iugo & in officio retinuerunt, quod sequentibus annis factum, durauit vsq; ad emendationem per Lutherum cæptam. Sic hierarchia, seu degenerauit, seu extulit sese in Monarchiam.

Huius regni, quod templum Dei, Ecclesiam Christi inuasit & oppreßit, sub titulo ac profeßione Christianæ religionis, si opera & fructus considerentur, iudicare facilè erit: Vtrum Christi sit, & ex Christo: An verò Diaboli sit, & ab eodem. Certè luce meridiana clarius consideranti fit cuiq;, quòd nil sit, nec fuerit hoc regnũ tenebrarum aliud, quàm præstigijs & inuolucris impiæ sophistices, superstitiosæ dementiæ fascino, abusuum tetra profanitate, & audacia planè Diabolica, in dogmatibus, cultibus, & ritibus definiendis aut fabricandis, contra Christi & Apostolorum vocem ac doctrinam, mendacißimo diuinæ potestatis prætextu, furens in Filium Dei blasphemia: latrocinium sæuiens in conscientias, & ad interitum adigens æternum: Impia & immanis tyrãnis, quæ conditã ab Apostolis Ecclesiam, feri apri instar, & imperij reliquias deuastare, & grassari in Regna, Reges, Principatus, Respub. corpora, res, & fortunas nunquã destitit, quod cõtinua series historiarum inde à Caroli Magni tẽporibus, et ciuilium bellorum perpetua demonstrat, quibus ex incendijs Pontificum Italia & Germania arserunt

Regnum Pontificiũ quale.

runt, & quod superfuit de Imperio, pænè conflagrauit. Sed illam recitare ac persequi nimis foret longum. Ecclesiam si quæras in agmine Pontificio, vt nunc est, non Christi Ecclesiam Catholicam, sed Romanam ac Pontificiam curiam, id est, ἱεραρχίαν, tyrannicam reperies, mendacijs ac parricidijs oppugnantem ac vastantem ouile Christi, & nomine tamen, autoritateque ac potestate Ecclesiæ Christi, hæc audentem omnia, suscipientem, ac tuentem. Manifestè falsa sunt, quòd Ecclesiam Romanam Catholicam & vniuersalem nominant. Agmen enim Pontificium, nec est Catholica Ecclesia: Nec Romana Ecclesia, est vniuersi orbis Ecclesia: Nec curiæ Romanæ decreta, sunt decreta vniuersalis Ecclesiæ. Græcam enim Ecclesiam non prohibere coniugium sacerdotum: Nec priuatas habere missas extra monasteria: Nec institutam ab Vrbano Pontifice circumgestationem & adorationem consecrati panis: Nec decretum Romæ factum, quòd Pontifex Romanus iure diuino habeat autoritatem summam in Ecclesijs & regnis, sicut & Asiam, constat nunquam recepisse. Immò non modò vniuersalis Ecclesia Christi, non est Romana Ecclesia, sed ne quidem pars illius vlla, quia Antichristi Ecclesia, est omnibus illis signis & argumentis, quibus Antichristus suo cum regno & agmine describitur, aduersus in omnibus, & contrarius officio, doctrinæ, cultui, & honori Christi.

Falsum est, quòd Christi Ecclesiam alligant ad sedem Romanam, & ad ordinariam Pontificum & Episcoporum successionem, autoritate humana, & consuetudine longa introductam. Blasphema sunt, quod se vt

se vt Deum ostentat, ac Dei nomen, potestatem, opera, & perfectionem, quæ Dei solius est, sibi arrogat, quòd errare non poßit, quòd tradita diuinitus interpretari pro arbitrio ac mutare, & condere articulos fidei poßit, quòd sit ἀνυπεύθυνος καὶ ἄνομος, quòd nullius subire iudicium & censuram debeat: quòd locum, officium & partes Filij Dei sibi sumit & vendicat, seq́ue potestate illi exæquatum & imperio, summum caput, & sponsum Ecclesiæ in terris militantis, summum Pontificem ac sacerdotem, Oecumenicum atq́ue vniuersalem Episcopum, Pastorem, & Doctorem facit autoritate diuina, contra scripturam reclamantem. Blasphemia est, quòd scripturam vt ambiguam, obscuram, mancam, & imperfectã, & oraculis Sibyllinis similem infamat, qua contumelia maior impingi Deo veraci & fonti veritatis non potest, vrgetq́ue ac stabilit traditiones humanas, & ἐθελοθρησκείαν. Paulo 2. Tim. 3. testante, omnia ad salutẽ necessaria ab Apostolis prodita esse literis, & inde petẽda esse. Et cũ toties inculcetur, nihil addendũ nihil demẽdum esse. Frustra inquit Christus, colunt me mãdatis hominum. Et Col. 2. damnatur ἐθελοθρησκεία. Ad Gal. 1. Si quis aliud Euangelium prædicauerit vobis, anathema sit. Blasphemia est, quòd Idololatriam multiplicem ac tetram, in inuocatione mortuorum hominum, & in sacrificio commentitio Missæ, inq́ue cultu & adoratione panis consecrati: in consecrationibus, prodigiosis mutationibus ac mendacibus, & abusibus magicis aquæ, salis, ac characterum, verbi scripti, sacri panis, in tanta luce veritatis restitutæ, tam euidenter confutati ac reuicti, mordicus tamen & pertinaciter retinere, tantaq́ue acerbitate & sæuitia propugnare non cessant. Cohorrescit pia mens, quando cogitat, quantum sit in his omnibus abominandæ impietatis. Nec minor est blasphemia, quòd in defen-

dendis pingendisq; suis erroribus, quibus omnem ferè Christi doctrinam conuulserunt atq; corruperunt, contra immutabilem & irrefutabilem scripturæ lucem ac veritatem, tam obstinatè perseuerant. Non desinunt enim doctrinæ de vera pœnitentia & conuersione ad Deum, & de iustificatione, qua sola, per fidem in Christum, seu fiduciam misericordiæ promissæ propter Christum, reputamur iusti, & donamur remissione peccatorum gratis, sine operibus & meritis nostris, cui multi alij articuli doctrinæ & fidei Christianæ cohærent: Huic ergo non opera tantùm sophistico illitu admiscere non desinunt: sed, vt olim in caligine summa, & aliena etiam opera, ac merita, atq; intercessiones sanctorum, & tanquam legi Dei satisfiat, cum Pelagianis, opera indebita, & supererogationis, & canonicas satisfactiones assumunt. Et, quòd beneficiorum Christi applicatio ex opere operato fiat, opere sacerdotis in Missa, & in vsu Sacramentorum, Cœnæ sacræ imprimis, sine fide, illaq; applicatio, quòd mereatur remissionem culpæ, ac pœnæ æternæ, horribili furore asseuerare nō verentur: & vt omnem certitudinem salutis nostræ tollant, fidem, notitiam solam historiæ esse, non fiduciam, & dubitandum esse contendunt de misericordia Dei, & de remißione peccatorum. Longum foret omnia hic repetere manifestè falsa, impia, verbo Dei repugnantia in mutilatione Sacramenti Cœnæ, in prohibitione coniugij, & confirmatione impuri ipsorum cœlibatus, in interdicto ad certa tempora vsu ciborum certorum: in ieiunijs, siue pœnitentia & precibus, certis diebus: inq; obseruationibus alijs superstitiosis innumeris, persuasu operis operati, & ab autoritate humana profectis, in ritibus externis, in theatrica & histrionica spectacula conuersis, in ludibrijs & præstigijs Diabolicis, quibus per signa, & prodigia

gia falsa, ac mendacia, ex collusione, quãdoq; aut cõprobauit atq; cõfirmauit facientiũ promissa aut annuit atq; assensit votis petentiũ. Hoc verò in õnibus istis verè blasphemũ etiã, quòd, cùm refragantem apertè falsò Scripturam negare nec possint nec audeant, arrogato sibi titulo Ecclesiæ, commenta falsa autoritati verbi Dei anteferri volunt.

Vnum adhuc addo de insigni impudentia, qua nõdum cessant Pontifici, gladium vtrumq;, i. e. vt vocãt, potestatẽ spiritualem & secularem, & iurisdictionem vtramq; asserere autoritate diuina, & omnium regum, ac monarcharum Mundi caput ac Dominum: & disceptatorem ac iudicem controuersiarum ac bellorum inter Reges, proclamare, & defendere, quod affectatum semper, tentatum sæpe frustra (sicut omnium historiarum consensus docet) raptum tantùm fraude ac violentia, nunc vsurpat ius decernendi in regnis orbis, ac statuendi, quæ vult, et creandi reges quos vult. Mendacium est manifestum, quòd à Deo illam potestatem habeat, quia vox verbi Dei ostendit falsum, ac redarguit. Blasphemia in Deum est, quòd inter causas & ordinata media, quibus mutantur & transferuntur regna, confusione manifestè falsa, sed impietate maiore, præsul Romanus collocatur, & Deo exæquatur, immò excluso Deo, plus præsuli Romano tribuitur, quàm Deo, vt qui potestatẽ habeat etiã contra Deũ statuendi, cui, vt causæ particulari redacto in ordinem, non plus ascribitur aut defertur, scelerata & Diabolica impietate & impudentia, quàm causis ordinatis secundis, successioni hæreditariæ, electioni, donationi, armis, &c. quasi ista à Deo non sint, pendeant, & dirigãtur. Et quasi inter hos locus ipsi sit, qui nullo iure, nec diuino, nec humano esse potest. Pontificis enim potestas, contra Deum, Filium Dei, & omnia à Deo ordinata in Ecclesia et Regnis,

Potestatem vtriusq; gladij vnde habeat Pontifex.

vnde est, nisi ab illo omnis mali autore, qui in Christi contumeliam dicit: Mihi tradita sunt hæc omnia, & cui volo, trado illa. Cuius exemplo pontifex, in Christi contumeliam ac conculcationem, & suæ potestatis eleuationem ac commendationem mendacem, vsurpat blasphemo ausu dictum Christi de se, Christo parem se faciens. Mihi omnia tradita sunt: omnis potestas in cælo & in terra. Ab hoc patre suo & autore, (quantum tamen conferre ille potest) non à Deo, non ex Constantini donatione ficta, qui nequidem potuit alteri impertire, quæ solius Dei propria sunt, & quæ ipse nec habuit, nec habere potuit: non ex acquisito vllo iure ciuili legitimè, sed à principatu in terris Monarchico, per tyrannidẽ, in conscientias & fulmina bruta quæsito, rapto & obtento, accepit illa in regna Mundi iura, quæ iactitat more & exemplo sui Patris & Magistri, cuius opera facit: quæ sunt perpetua vastatio Ecclesiæ Christi, & Regnorum Mundi. Illius in blasphemo, impio, & crudeli dominatu, per mendacia dogmata, decreta, prodigia, & per parricidia: horum per tyrannidem, & incendia bellorum intestinorum. De quibus, cùm tot eruditorum ac piorum scriptis, ex libris Ecclesiæ & historijs, conuicti dudum sint, semper tamen, sicut aspides surdæ, excæcatæ, & induratæ Diaboli fascino redeunt, sicut canis ad vomitum, repetentes cantilenam eandem suam, id est, Ecclesiæ autoritatem falsò allegantes, quam talem nullam habet ex scriptura, & magis mendaci impudentia alligantes Ecclesiam ad coniuratum agmẽ, pro Pontifice vicario & organo Diaboli contra Christum, qui omnes, vt coniurati socij fœdere, aduersus veritatem, gloriam, & Ecclesiam Filij Dei, conspirarunt, atque hoc vnum moliuntur & agunt, vt, profligato Christo, regnet Pontifex suis decretis mẽdacibus & Idololatricis, ac

tyran-

tyrannide. Quo dicto ergo Christus compellat Pontificem populi sui, Pharisæos & Scribas (ad omnes enim absentes etiam pertinet, quo præsentes affatur, ad omnes (inquam) hostilis odij & molitionum earundem socios) eodem dicto semper affatur Pontificem Romanum, & satellitium ipsius. Vos ex patre Diabolo estis, & cupiditates Patris vestri vultis explere. Ille fuit homicida à principio, & in veritate non perstitit. Non est enim veritas in eo. Quotiescumq; loquitur mendacium, de suo loquitur, quia mendax est, & pater mendacij. Talem futurum esse Pontificem cum vniuerso suo satellitio, cùm demonstratum sit eruditorum scriptis, ex prophetijs sacris euidentissimè, & nunc esse res doceat oculos: non desunt tamen, qui eludere prædicta ac testimonia diuinæ veritatis audent & conantur, errore & sophistica tam aperta, vt agnosci & iudicari ab imperitis, ac manibus palpari poßit. Nolunt aspicere lucem veritatis. Nec quærunt gloriam Filij Dei, sed indulgentes suis tenebris, & sui Pontificis gloriam quærentes, demonstrant inter illos se esse, quorum excæcauit mentes Deus, ne irradiet eos lumen Euangelij gloriæ Christi.

Ex fructibus eorum & operibus cognoscetis eos, inquit Christus. Hæc opera cum potestate tenebrarum, mysterioq; iniquitatis, & Domino ipso, cum multis sæculis ante Spiritus sanctus descripserit, & nunc renouata luce Euangelij detegat ac coarguat, agnoscere tamen in semetipsis opera illa Diaboli patris sui & emendare nolunt. Quid manifestius est, Romanum Pontificem, & Regnum eius notari ac depingi Pauli Prophetia 2. Thes. 2. Ne quis vos seducat vllo modo. Non enim adueniet dies Domini, quin venerit defectio prius, & retectus fuerit

Testimonia de fructib9 & operibus Regni Pontificij & exortu.

Q 5 homo

homo ille sceleratus, filius perditionis, sese oppone̅s: & efferens aduersus quidquid dicitur Deus aut numen, adeò vt in tẽplo Dei, tanquã Deus sedeat, præseferẽs se esse Deũ &c. Et tunc retegetur impius ille, quem Dominus conficiet Spiritu oris sui, & illustri aduẽtu suo abolebit. Illũ, inquã, cuius aduentus est ex efficacia Satanæ, cũ omnipotentia, & signis ac prodigijs mẽdacibus, et cũ omni fraude iniustitiæ in ijs, qui pereũt, pro eo, quòd amorẽ veritatis nõ receperunt, vt salui fierent. Propterea mittet illis Deus efficaciã deceptionis, vt credant mendacio, vt dãnentur omnes, qui nõ crediderũt veritati, sed acquieuerunt in iniustitia. Antichristũ describi his verbis, et illius regnũ, & sub hominis nomine, nõ vnũ tãtum sed totã seriẽ & succeßionẽ impiorum Pontificũ, regnũ illud tenentiũ & exercentiũ, & quidẽ in tẽplo Dei, quod est nõ ædificium, sed cœtus hominũ, nemo est qui inficiari poterit, cõsiderãs omnia. Cõgruunt cum hac Pauli Prophetia Danielis vaticinia, apud quem Antiochus Epiphanes typus est Antichristi, & ex declaratione Romani Põtificis & Apocalypses Iohanni exhibitæ sub effigie bestiæ & Babylonis. Apoc. 13. 17. & 18. cap.

Vocat eũ hominẽ sceleratũ, & filiũ perditionis, i. e. & perditum, & causã interitus alijs, qui sessurus sit in tẽplo Dei, i. e. in Ecclesia, quæ est tẽplum & domus Dei, regnaturus tanquã Deus, & pro Deo se ostẽtaturus. Opponet & efferet sese aduersus quidquid dicitur Deus aut numẽ. Idẽ Da: 11. cap. Ei tribuitur sub typo Antiochi. Faciet secundũ volũtatẽ suã Rex, & extollet ac magnificabit se super omnẽ Deũ: ca. 7. Os loquens grãdia. Itẽ sermones cõtra excelsũ loquetur, & putabit, quòd poßit mutare tẽpora & leges. Faciet quod volet, blasphemus erit. Da. 11. contra Deũ deorũ loquetur. Apo. 13 loquetur blasphemiã aduersus Deũ. Idololatra erit Da. 11. Deum Maozim in loco suo vene-

rabitur

rabitur, & Deū, quē ignorauerūt patres eius, colet auro & argēto & lapide precioso, rebusq́; preciosis, de prohibitionibus impijs. Deus iste Maozim est Numen & Idolum panis. Da. 11. Deū patrū suorū nō reputabit, & erit in cōcupiscētijs fœminarū, nec quenquā deorū curabit, quia aduersus ōnia cōsurget. 1. Tim. 4. Spiritus disertè dicit fore, vt posterioribꝰ tēporibus desciscāt quidā à fide, Spiritibꝰ deceptoribus attēdentes, ac doctrinis dæmoniorū, per hypocrisin falsiloquorū, quorum cōscientia cauterio resecta est, prohibentiū cōtrahere matrimoniū, iubentium abstinere à cibis, quos Deus creauit cū gratiarū actione fidelibus. Impudentia, dolus, vafricies, vanitas, superbia, successus exprimitur Dan. 8. Secundum voluntatē suā dirigetur dolus in manu eius, & cor suum magnificabit. In copia rerum ōnium occidet plurimos, & cōtra principem principum consurget, & sine manu cōteretur. Ibidem impudens facie dicitur. Crudelitas in sanctos declaratur Dan. 7. Videbam cornu illud bellum gerere aduersus sanctos. Item: Sanctos altißimi cōteret. Da. 8. Interficiet populum sanctorum. Apo. 11. Bestia geret bellum aduersus eos, & vincet eos, et occidet eos. Apo. 17. Vidi mulierem illā ebriā sanguine sanctorū, & sanguine martyrum Iesu. Quin & tēpus definitur, & modus exortus huius regni. Nam mysterium illud iniquitatis: quod occultè ac latenter, sine autoritate publica, & sine imperio inferre sese, ac velut cuniculis actis serpere cœpit, mox Apostolorū tēpore, & illorū, qui his successerūt, illud collapsa ac discerpta Monarchia Romana cum vi quadā erupturū ex ruderibus imperij, ipsiusq́; locū ac sedem inter duo maria occupaturum in Babylone, quo nomine designāt vrbem Romā 1. Pet. 5. & Ecclesiæ Doctores veteres, et Apocal. 14. Item: 17. & 18. cùm vrbem septicollem & rerum dominam vocat. Deniq; cùm meretricem sedere ait super aquis multis, hoc est, super populis & gentibus multis,

sua ipsius interpretatione, & in ciuitate magna, quæ habet imperium in reges terræ. Apocal. 17. Hæc cùm & veris characteribus notisq; viuis exprimant, & quasi digito demonstrent Regnum Pontificium, non desunt tamen, qui elusione sophistica peruertere ea, & quæ oculis obuia sunt, quæ viderunt, audiuerunt, sustinuerunt Patres nostri, & adhuc experiuntur ac ferunt ij, quibus dominatur, inficiando negare, aut excusando tueri, proq; rectis & veris asserere conentur.

Autor Mysterij iniquitatis.

Autorem verò huius mysterij iniquitatis, & regni tenebrarum, operumq; damnatorum ne ignoremus, Paulus expreßè testatur: Aduentum eius fore ex efficacia Satanæ, cum omnipotentia, & signis, ac prodigijs mendacibus, quod Christus prædixit antè: Surrecturos Pseudochristos (quo nomine quem indicaret aut notaret alium, quàm Pontificem Romanum, qui pro Christo, affectata eius maiestate & autoritate, se geßit.) Et Pseudoprophetas cum signis & prodigijs magnis, &c. Item cùm prohibitiones Pontificias doctrinam dæmoniorum Paulus nominat. Apoc. 13. ortus à Satana totus depingitur, quomodo Draco bestiæ tradat virtutem suam, & thronum suum, & potestatem magnam: quomodo adorent draconem, qui dedit potestatem bestiæ, & adorent bestiam: quòd à Dracone datum sit bestiæ loqui magna & blasphemias, & bellum gerere cum sanctis, & vincere eos: quòd data est ei omnis potestas in omnem tribum, linguam, & gentem: quòd edit signa magna: Et cap. 8. Babylon sedes & regnum Antichristi, habitatio dæmoniorum, & custodia omnis Spiritus immundi vocatur. Hæc testimonia scripturæ, & opera ipsa operibus Spiritus sancti contraria, multò antè tamen oraculis scripturæ prædicta, cum circumstantijs omnibus alijs, satis sint nobis ad

confirmandam fidem de Regno Pontificio, aduersus sycophanticas & sophisticas artes & imposturas Pseudoprophetæ, quem Apocalyp. coniungit cum Dracone & bestia, haud dubiè intelligens Pseudoprophetæ nomine ministros & satellites Romani Pontificis, Doctores scholasticos Canonistas, & totam farraginem atq; colluuiem Monachorum veterum & recentium, sicut religionem ipsam Pontificiam Meretricis nomine pingit, qua cum fornicati sunt Reges terræ. Ex ore Draconis, & bestiæ, & Pseudoprophetæ vidisse se ait prodire tres immundos Spiritus, vno scilicet ex patre & autore per duos reliquos. Idem est Spiritus, qui opus blasphemum cudit, & qui administrat absolutum, atq; exequitur: qui tuetur ac stabilit.

Affirmamus itaq; Romanum Pontificem, & eius satellites non esse Ecclesiam Christi magis, quàm erant Pontifices, Sacerdotes, Scribæ, Pharisæi, Sadducæi, & similes, nascente & in terris versante Christo, quibus dicit Christus: Vos ex Deo non estis. Vos ex patre Diabolo estis. Erant illi in sede & successione ordinaria, ex Dei mandato & instituto, in qua semper fuerat Ecclesia, sedebant in cathedra Mosis, retinebant libros Mosaicos & Propheticos: Ritus externos sacrificiorum, dierum festorum, & similes obseruabant & exercebant. Negat illos tamen Christus de suo grege esse, sed sobolem esse affirmat Diaboli, eó quòd suam vocem non audiant, & quærant interficere ipsum, qui Dei verba accepta à patre afferat ac doceat: monetq; auditores suos, vt, quæ illi docent aut proferunt ex Mosaicis & Propheticis monumentis, amplectantur ac præstent: opera ipsorum, id est, quæ ex se, & autoritate sua proponunt, mandant, faciunt, ne sectentur. Sic Ecclesia vera semper ibi fuit, vbi Papa Romanus, vt An-

vt Antichristus, se primùm extulit, sed impiè ac falsò, ex
sese, non ex Dei mandato & ordinatione, se Christi vi-
carium ac Petri successorem fingit. Manserunt titulus &
vestigia Ecclesiæ: manserunt Biblia, h.e. libri Prophetici
& Apostolici: mansit vera de Deo, de Trinitate Persona-
rum diuinarum, & de persona Christi, doctrina, vt in illo
populo manserat doctrina de vno Deo, sicut erat patefa-
cta, & miraculis confirmata: mansit Baptismus, etsi addita-
mentis alienis ab institutione, & abusibus pollutus, cũ Sym-
bolo Apostolico Negamus itaq; & nos rectè ac verè Põtifi-
ces, & illorum satellites, Ecclesiam Dei esse, & pluribus ar-
gumentis, cum de rapto principatu, & constituta hierar-
chica nulla mandata habeant: immò cum interdictis
Christi serijs ac vehementibus prohibeantur quid tale
machinari: cùm à Christo & Apostolis promulgata do-
gmata corrumpant, & Sacramenta in rebus & ordine
institutionis, inq; vsu ipso mutilent ac deprauent: deniq;
cùm defensores sint idolorum, blasphemi, & parricidæ.

Semper fuit aliqua Ecclesia Dei, vt in populo Dei impio, sic in Ecclesia Romana impia.

Fuit tamen aliqua Ecclesia semper in illa ingenti
& confusa multitudine populi Iudaici, et in confusione illa
opinionum Ethnicarum cum falsis, & peruulgatis, atq; in-
ueteratis opinionibus Judaicis de opere operato, in sacri-
ficiorum & rituum Leuiticorum abusu, deq; Regno Mes-
siæ politico, & alijs innumeris. Sed exigua, obscura, op-
pressa, fuit sine regno, sine Magistratu, sine viribus hu-
manis, in qua erant, nascente Christo, Joseph, Maria Ma-
ter, Simeon, Anna, Zacharias, Elisabeth, &c. & horum au-
ditores, quæ postea, docente Christo, accessione discipulo-
rum & plurimorum aliorum, paulatim creuit. Sic etsi Põ-
tificia cohors & factio non erat Ecclesia maiorum ætate,
vti ne nunc quidem est coniuratum cum & pro Pontifi-
ce Romano agmen: tamen certißimum est, sub impio illo,

blasphe-

blasphemo, & idololatrico regno, ante hæc tempora fuisse multos Sanctos ac rectè sentientes, & adhuc esse, quia vbicunq; retinetur & sonat verbum Dei, etiamsi illi, qui ordinarium munus gerunt, & ministeriũ administrant, impij sunt, ac corrumpunt verbum interpretatione, sensu, abusu: semper sunt tamen aliqui, qui monitore & doctore Spiritu Sancto rectius intelligunt, & rectius explicant alijs veritatem verbi. Et hi sunt vera & viua membra veræ Ecclesiæ, quæ aliâs frequentior est, aliâs minus frequens, Aliâs plus, aliâs minus lucis habet, vt inquit propheta: Nisi Dominus reliquisset nobis semen, velut Sodoma essemus facti. Item: Erit populus, vt arena maris, tamen saltem reliquiæ saluæ erunt. Item Dominus inquit: Nisi abbreuiati essent dies illi, non fieret salua omnis caro. Esaias pulcerrima similitudine hanc pingit Ecclesiæ faciem 24. cap. Erunt in medio terræ: in medio populorum, quomodo si paucæ oliuæ remanserunt, excussa olea: Et racemi, cùm fuerit vindemia finita. Fundamentum retinuisse semper aliquos, in regno tenebrarum Pontificiarum, & restitisse erroribus, atq; Idololatriæ paulatim inuectæ, declarant scripta, quæ extant, Augustini, discipulorum & sectatorum Prosperi, Fulgentij, Vigilij, Martyris, Rustici Diaconi, Bedæ, & qui tempora Caroli Magni secuti sunt, Rabani, Mauri, Bertrami, Pascasii, Fulberti, Berengarij, Fulberti discipuli: qui omnes idolo consecrati panis, & propiciatorio sacrificio missæ, quod idolo isto solo & vno, sicut totum regnum Pontificium, velut neruo continetur, stat, ac viget adhuc, se opposuerunt, illo primo nascentis Idoli seculo, quod nunc inueteratum oppugnatur. Adhæc extant scripta Hugonis, Tauleri, VVesteli Gruningensis, VVesaliensis cõcionatoris Moguntini, Hiltenij Isenacẽsis, & multorum aliorum recentiũ õnium, qui, quanquam oppreßi tyrannide Pontificia, habebant

tamen suos cœtus, & auditores suos, in visibili cœtu & afficiebantur supplicijs Iohannis Hußi, & Hieronymi Pragensis, quales fuerunt cœtus septem millium in regno Israelitico, qui non flexerunt genua coram Baalim, qui in captiuitate Babylonica non adorarunt statuam à Rege erectam: quorum fuisse innumeros alios, præter istos tres coniectos in caminum, non est quod dubitemus. Tales multos alios fuisse cœtus, in regno Pontificio, rectè sentientes, sed qui à Pontificijs, ob discessum ab ipsis, & disiunctionem ab ordinaria potestate, vt hæretici accusati ac traducti sunt, docent historiæ. Nemo hiscere contra tyrannidem tam confirmatam, & tot munitam præsidijs Regnorum & Monachorum fuit ausus pænè, nisi in certum vellet se, & acerbißimum proijcere exitium. Istorum verò rectè sententium, nec in populo Israelitico, nec in Ecclesia, post Christum, talis fuit vnquam species, qualem effingit & pingit, ex curiæ & Monarchiæ Romanæ statu, satellitium Pontificium: sed cœtus talis est, qualem describunt Prophetæ. Reliqui mihi populum pauperem in terra, inuocantem nomen Domini. Item: Dabo eis Doctorem, & panem, & aquam cum tribulatione. Qualem Christus ipse, compellans & consolans suum agmen: Ne time, Grex parue, quia visum est Patri vestro, dare vobis regnum: Qualem requirit ergo clariore crucis secuturæ declaratione, si quis vult sequi me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me: Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Item: Quicunque vult piè in Christo viuere, persecutionem patietur. Et vno dicto complectitur omnia, Paulus Apostolis accommodans, quod pertinet ad omnes, qui Christo adhærentes vestigijs eius insistunt, & Apostolorum doctrinam sequuntur. Deus (inquit) puto, nos

Ecclesia Christi sub cruce est.

nos vltimos Apostolos proposuit, tanquam morti addictos. Nam spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus. Ad hoc vsq; tempus, & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & incertis sedibus erramus: Et laboramus operantes proprijs manibus: conuicijs affecti benè precamur: persecutionē patientes sustinemus: infamati precamur: purgamenta mundi facti sumus, vtq; omnium sordes adhuc. Item: 2. Cor. 4. Deus, qui dixit, vt è tenebris lux splendesceret, is est, qui splenduit in cordibus nostris, ad præbendum lumen cognitionis, in facie Iesu Christi. Habemus autem thesaurum hunc in testaceis vasis, vt eius virtutis præstantia sit Dei, & non ex nobis. Dum in omnibus premimur, at non coarctamur: hæsitamus, at non prorsus hæremus: persequutionem patimur, sed in ea non deserimur: deijcimur, at non perimus semper, mortificationem Domini Iesu in corpore circumferentes, vt etiam vita Jesu, in corpore nostro, manifesta fiat. Semper enim nos, qui viuimus, morti tradimur, propter Iesum, vt etiam vita Iesu manifesta fiat in carne nostra. Hoc modo qui sunt Christi, in Ecclesia vera, crucem Christi aßiduè circumferentes in semetipsis, per crucem & afflictiones, propter Christum, præcedunt ipsum potētem & triumphantem in nostra infirmitate, & mirando modo seruantem ac liberantem suos, quo vult modo: Non, vt Bestiæ Romanæ, in curia Romana, præfertur crux aurea, cum idolo panis, in comitatu Cardinalium, Regum, Principum, & in luxu ac splendore Mundi.

Quo consilio Deus permiserit Regnū Pō-

Quo consilio autem voluerit Deus grassari Diabolum per organa sua, in Ecclesia tam diu, & tot tamq; detestandis blasphemijs, & tam rudi & crassa Idololatria, in statuarum adoratione, quam ne quidem sapientiores

tificium inuadere Ecclesiam.

tiores Ethnici probarunt, magisq́ adhuc in adoratione & cultu panis transubstantiati, quod mendacium cum Scriptura abhorret, & execratur etiam rerum natura, & in incantationibus rerum mediarum, per commentitias & impias consecrationes, quas etiam sapientiores Ethnici in sagis detestati sunt: huius ergo consilij causas declarant Prophetica & Apostolica testimonia. Matth. 18. Necesse est, vt veniant scandala: sed væ illis, à quibus existunt. 1. Cor. 11. Oportet hæreses esse inter vos, vt, qui probati sunt, manifesti fiant inter vos. Dan. 8. Sic Deus fieri permittet, vt compleatur ira ipsius. Jtem: 1. Ioh. 2. Hoc factum est, vt patefieret, non omnes esse ex nobis. Et in antè citato loco Paulus 2. Theß. 2. Cum omni fraude iniustitiæ in ijs, qui pereunt, pro eo, quòd amorem veritatis non receperunt, vt salui fierent, misit eis Deus efficaciam deceptionis, vt crederent mendacio: Et vt damnentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed vt acquieuerunt iniustitiæ. In testimonium itaq; iræ, iudicij, & iustitiæ Dei, & in pœnam pertinaciæ perseuerantis in contemtu diuinæ veritatis, hæc, quæ commemorata est mutatio religionis puræ in meretricem, ex idololatria, superstitionibus, abusibus, & traditionibus humanis consartam, & tyrannide munitam, contra Deum, permissa est Diabolo, vt Architecto: Bestiæ, vt vicario præsidi, & executori: Pseudoprophetæ, vt satellitibus ac ministris. Ergà redditam verò nobis, inenarrabili misericordia Dei, lucem puriorem Euangelij, cùm non minor sit ingratitudo in nobis: cùm non minus incipiant plurimi, aduersus vel agnitam, vel tam clarè fulgentem veritatem furere, pœnas non speremus secuturas mitiores, quæ

quæ, nisi stuperemus fatali cæcitate & duritie, studeremus emendatione nostri seria auertere, & ardentibus suspirijs, ac gemitibus ad Deum deprecari.

Hæc sunt illa præclara opera Diaboli, contra regnum & ministerium Filij Dei, in Ecclesia ipsius, quibus superstructum est ædificium totum Ecclesiæ Romanæ, quibus & nititur atque consistit, quam diu volet Deus. Illud verò labefactatum à Filio Dei, Spiritu oris sui, & fissuris lacerum, hiansque ab omni parte, ac ruens, cum satellitio Romano fulciunt nunc hypocritæ, confirmatione errorum, abusuum, superstitionum, operis operati, & Idoli panis imprimis. Nec cessat Diabolus, lusibus & præstigijs fallacibus signorum & prodigiorum captos homines ac dementatos laqueis irretire pristinis, & exagitare. Accedunt hæretici, qui blasphemias in Filium Dei, & furores iam olim condemnatos, ac pulsos, sopitosque, refodiunt ac resuscitant. Fiunt hæc omnia permissu Dei, in pœnam rursus detestandæ ingratitudinis erga Deum, pro beneficio repurgatæ & illustratæ doctrinæ Euangelij. Oportet enim hoc compleri, quod voce sua denunciauit Filius, de tempore reditus sui ad iudicium. Filius hominis cùm venerit, num reperturus est fidem in terra? Manebit tamen aliqua Ecclesia, exigua numero, qualis erat tempore Nohæ ingredientis in arcam, & Christo veniente in carne. Tantum de tertio gradu præsentiæ Dei in Ecclesia, & de regno Christi spirituali, monuisse satis.

Restat gradus vltimus & quartus, quem in mea distinctione secundum feci, primos duos gradus statuens, χωριστὸν vnum: alterum ἀχώριστον, qui soli Filio Dei, Do-

mino nostro Iesu Christo proprius est, in assumta humana natura. Hæc præsentia neutiquam est, per communicationem realem proprietatum essentialium, cum humana natura, confusio inter se naturarum Eutychiana, quæ eruditorum plurimorum scriptis refutata satis est. Nec compositio est personæ Christi, ex persona τοῦ λόγου, & natura humana, tanquam partibus essentialibus. Partes enim substantiales sunt, sine quibus res esse & existere non potest, quæcumque illarum desit, sicut homo, sine anima & corpore, homo esse nequit. Anima separata, corpus cadauer fit. Ipsa verò spiritus manet hominis, qui fuit, non homo. At λόγος fuit persona perfectissima & integerrima, antequam assumeret humanam naturam. Nequaquam hæc ergo constituit personam Christi, tanquam pars substantialis, sed vt pars toto genere diuersa. Assumta est in vnitatem personæ inseparabiliter, indiuulsè, inconfusè, immutabiliter. Hoc rectè declaratum ostendit, quid intersit, inter ἕνωσιν ὑποστατικὴν τὴν κατ' οἰκονομίαν, sic propriè dictam Ecclesiæ, & inter σύνθεσιν, quæ naturas coagmentat tanquam partes, aut essentiales, substantiam rei coalitu mutuo absoluentes, aut integrales, constituentes totum: quorum & Damascenus meminit, Inmodum hunc vtrumque à tertio hypostatico separans: Inter Nestorianam συνάφειαν, σύζευξιν, παράζευξιν, προσθήκην, παράστασιν, παράθεσιν, μετοχήν: & Eutychianam κρᾶσιν, μίξιν, ἐπιμιξίαν, ἔγκρασιν, κατάκρασιν, σύγκρασιν, σύγχυσιν, σύμφυρμα, ἀποθέωσιν, μεταβολήν, τροπήν, ἀλλοίωσιν: quæ iudicio Ecclesiæ orthodoxæ sunt repudiata. Ita enim assumta est natura humana in vnitatem personæ, vt ἰδιοσύστατος non sit: sit etiam secundum sese ἀνυπόστατος, assumtione verò tali sit effecta ἐνυ-

Discrimen inter vnionem hypostaticam, compositionem, &c.

πος-

τὸ ςατος, & τὸ ὑπάρξαι ἢ τὴν ὕπαρξιν ὑποςατικὴν in assumente τοῦ λόγου obtinuerit. Non enim extitit humanitas vnquam aut vsquam, quàm in hypostasi τοῦ λόγου: Et esse ac subsistere in illa cœpit, cùm Verbum caro factum est. Deniq; nisi in ea hoc modo existeret, sustentaretur, aut gestaretur, aut non esset, sed redigeretur in nihilum, aut esset hyphistamenum per se. Atq; ita & duo constituerentnr Christi, & inueheretur in Trinitatem quaternitas. In hoc modo assumtionis consistit specifica differentia vnionis hypostaticæ, quæ nec esse confert personæ Christi prius existenti ab æterno, nec perficit eandem, quasi ante accessum humanæ, & cum ea connexum, imperfecta ac mutila fuerit: sed assumtæ naturæ hoc præstat, vt ab assumente, & in ea τὴν ὕπαρξιν ἐνυπόςατον, καὶ ταυτότητα ὑποςατικὴν, διὰ τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως, siue per subsistendi modum substantialem, perfectum ac completum adipiscatur & habeat. τὸ εἶναι enim habet à seipsa, vt natura perfecta: τὸ ὑποςατικὸν εἶναι, & substantialis subsistentiæ perfectionem, καὶ πλήρωμα ab vnione, quæ ex hoc ipso humanæ naturæ soli in assumente λόγῳ singularis ac propria est, μονότροπος, ἐξαίρετος, θαυμάσιος, ὑπὲρ φύσιν, ὑπὲρ νοῦν, ὑπὲρ λόγον, ὑπὲρ ἄνθρωπον, quia non per se subsistit, sed in alio: Nec tamen, vt accidens, in subiecto est, sed subsistentia substantiali, ὕπαρξις. Ipsa verò, siue subsistentia per se, non est substantia, nec accidens, sed proprietas quædam & modus substantialis, quo substantia per se subsistit, & immediatè distinguitur ab accidentibus, quæ subsistere non possunt, sicut esse in subiecto non est accidens, sed modus & proprietas quædam accidentis. At humana natura, cùm sit substantia, & tamen per se non subsistat, sed in persona τοῦ λόγου, hoc habet, ἐξαίρετον prorsus, καὶ ὑπὲρ φύσιν. Quomodo

Quomodo sustentetur humana natura in persona verbi.

modo sustentetur humana natura, in persona τοῦ λόγου, declarant aliqui quòd fiat hoc, non vt in genere causæ efficientis, seu per modum actionis, sed vt in genere causæ formalis, seu per modum naturæ, quia vt materia ὢν δυνάμει, & imperfecta substantia à formæ coalitu, sic natura assumta beneficio personæ acceperit vltimam, non accidentalem, sed substantialem subsistendi τελειότητα, quod etsi aliquid simile habet in coalitu, & ratione subsistentiæ: multa tamen etiam ab vnionis hypostaticæ ratione dissident. Materia enim suscipiens & induens formam, imperfecta est & incompleta substantia: ὁ λόγος assumens humanam naturam, est essentia perfectissimus, & actus perfectissimus ab æterno existens: ac persona in ea essentia, seu ὑφιστάμενον ἰδιοσύστατον. Deinde forma materiam rudem format, seu specie certa vestit, conferens rei, quæ fit & constituitur, esse substantiale, vnà cum idea, qua differt ac discernitur à rebus & speciebus alijs cognatis. Ideoq́; τελειότης est, seu perfectio rei, quæ fit. At humanæ naturæ nihil horum competit. Nihil enim naturæ assumenti adiungit, nisi seipsam. Nihil personæ ad perfectionem. Nec est ἰδιοσύστατον quiddam, sed in assumente, per vnionem subsistentiam personalem, tanquam perfectionem vltimam & substantialem obtinet, non tam per modum naturæ, & causam formalem, sicut materia per formam, in physico corpore, quàm in genere causæ efficientis, & per modum actionis. Sustentatio enim & gestatio ociosa non est & inefficax, nec fit sine virtute sustentantis, sicut Irenæi & aliorum testimonia ostendunt. Tertiò humana natura non componit, vel vt pars substantialis, personam, sicut forma cum materia rem existentem, vel vt integralis totum: sed persona prius

prius existens perfecta, fit ex assumtione illius, in vnitatem & identitatem personæ, per modum subsistentiæ, vnitate nihil mutata, vnum compositum, non tamen ex duabus personis, sicut duo asseres conglutinantur, sed ex duabus naturis in vno subsistentibus hyphistameno. Quartò, naturæ humanæ in Christo, quanquam naturæ perfectæ, atque ex sua materia & forma compositæ, quæ nobis est ὁμοούσιος, τρόπος tamen ὑπάρξεως, præ nostris naturis, proprius est, quòd non per se existit ac subsistit, sed ἐν τῷ λόγῳ: Nec tamen vt accidens in subiecto, sed substantiali perfectione & hypostatica illi soli propria, qua sine, aut non esset, aut esset hypostasis per se: hoc enim modo subsistendi à nobis differt, qui sumus hyphistamena per se existentia. Disertè scriptura docet, τὸν λόγον personam ab æterno existentem, factam esse carnem, & quidem carnis assumtione. Non autem carnem factam esse personam, sed ἐνυπόστατον esse factam in persona iam existente. Vnio ergo hypostatica propriè compositio non est, sed per peculiarem τρόπον ὑπάρξεως assumtio humanæ naturæ in vnitatem inseparabilem, qua subsistentiam substantialem in persona τοῦ λόγου habet. Et tamen ex vnione illa hypostatica, tanquam ex causa effectus, fit Christus vnum ὑφιστάμενον σύνθετον, propter naturarum coalitum οὐσιώδη & incõfusum, χωρὶς συγχύσεως. Cõfusio enim Eutychiana, & παράστασις Nestoriana, & dudum sunt confutatæ atque explosæ ab Orthodoxis, & hac declaratione liquidò redarguuntur. Damasceni de vnione tali clarum est dictum: εἰ γὰρ ἀληθῶς ἡνώθη τῷ θεῷ λόγῳ ἡ σὰρξ ἐξ ἄκρας ὑπάρξεως: μᾶλλον δὲ ἐν αὐτῷ ὑπῆρξε, καὶ τὴν ὑποστατικὴν πρὸς αὐτὸν ἔσχε ταυτότητα: πῶς οὐ τελείως κατεπλούτησε πᾶσαν σοφίαν καὶ χάριν, οὐκ

αὐτοὶ τῆς χάριτος μεταλαμβάνουσι, οὐδὲ κατὰ χάριν τοῦ λόγου μετέχουσι, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν τῶν τε ἀνθρωπίνων, καὶ τῶν θείων τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ γεγονότων. *Et Rustici Diaconi dictum: Deus verbum, secundum se metipsum quidem, vnitus est carni. Vna enim persona, & vna substentia factus est cũ carne. Secundum verò naturã coniunctus est potius, quàm vnitus. Duæ enim mansêre naturæ. Hanc suam carnem propriam Christus assumtam, propter nos, & propter salutem nostram, exaltauit super omnia, in prærogatiua donorum omnium tanta, quæ exuperat omnes creaturas, ad societatem etiam in vna persona Regni æterni.* Tantum de quatuor gradibus præsentiæ Dei in creaturis, paucis ex orthodoxa Scripturæ & Ecclesiæ doctrina repetere & disserere: Atque opera Dei ab operibus Diaboli, in primo tertioque gradu: ordinata item regularia, ac perpetua, in iisdem duobus gradibus separare ab extraordinariis & miraculosis voluit, à quibus monstra, quæ errata naturæ, & παρὰ φύσιν sunt, toto genere differunt, vt infra dicetur, vt facilius ac rectius agnosci, & seiungi, in diuinationum generibus, à diuinis Diabolicæ præstigiæ possint. Causis enim consideratis effectorum, facilior est dinotio ac discretio. Nunc ad ipsas species varias ac diuersas venio.

DE ORACVLIS.

QVATVOR primis generibus constitutis & distinctis, nunc reliquas differentias ordine pertexemus, & singularum species recensebimus. Earum quælibet, cui sit subijcienda generi, adeoq́ue quo loco ponenda, & quanti facienda, conspicuum fiet, vbi, quæ complectantur ac tractent, & ex quibus diuinent notis atq; indicijs, commemorauerimus.

Ordiemur autem ab Oraculis.

Oracula à Græcis quomodo appellata.

Hæc Græci χρησμοὺς, χρησμῳδίας, χρησμῳδήματα, μαντεύματα, θεοπρόπια, θεσπίσματα, θέσφατα: Oraculorum interpretationes, χρησμολογίας: Interpretes, χρησμολόγους: Consultores seu sciscitatores, θεοπρόπους: Loca, in quibus reddebantur, χρηστήρια & μαντεῖα nominarunt.

Definitio Oraculorũ.

Voco autem oracula responsa, quæ dabantur sciscitantibus, in certis & à Diabolo obsessis locis, vel à Dæmonibus ipsis, voce, somnijs, gestu, nutuúe aliquo statuarum, sonitu, tinnituúe, aut alijs huiusmodi, vel ab hominibus Diabolico spiritu afflatis, qui tunc, cùm de proposita quæstione responsa danda erant, cum vehementi impetu, & horribili sonitu, ex specubus elisus, in vates irruebat, impletosq́ue, & in furorem actos ita concutiebat, vt præ tremore palpitationeq́ue artuum omnium, nec consistere, nec sese continere possent.

Oracula Diabolica imitatione exempli diuini instituta.

Imitatione hæc & instituit & exercuit exempli diuini, vt alia pleraq; Diabolus.

Testimonio enim doctrinæ sacræ constat, Deum mul-

ta Patres sanctos initiò, & populum suum per Prophetas postea, ante natum Christum, docuisse & monuisse: usum aliàs compellatione vocis humanæ, sed variata specie ἐπιφανείας seu apparitionis, ut cùm virorum trium specie occurit Abrahæ, & luctatus est viri habitu cum Iacob, & Moysi sese ostendit ex ardenti rubo, & Christo baptizato, de cœlo personat voce humana, qua & Christum prædilectum filium suum esse testatur, & audiri eum præcipit:

Oraculorũ diuinorum tres modi.

Aliàs somniorum immißione, cuius rei exempla præbent Iacob, Ioseph, Daniel: Aliàs exhibitione visionum, quæ fuerunt velut picturæ, quas cernebant & intelligebant Prophetæ, aut perculsi impulsiq́ euidenti motu diuino, cum quadam ceu consternatione, aut etiam sine euidenti aliqua concitatione animorum.

Sed procul ab his aberat errabundæ & vesanæ dementiæ furor.

Discrimina inter oracula diuina & Diabolica.

Non permouebantur ratione, sed integra, immota, & constanti mene ac ratione afflatuum diuinorum excipiebant impetus, & sentiebant vim horum atq; ardorem, & monita intelligebant diuina, quæ à patefactis antè ac promulgatis oraculis nunquam discordabant, nunquam à perpetua æternæ veritatis & immotæ iusticiæ diuinæ discrepabant norma: nunquam vel præcipiebant, vel comprobabant scelera vetita diuinitus & Idololatrias, sed, his reprehensis atq; condemnatis, pœnas denunciabant autoribus, & horum asseclis, ac sectatoribus atrocißimas, ingenti spiritu ac planè ardenti, nisi qui discesissent à Deo, atq; à vestigijs deflexissent veritatis, abrogatione Idololatriæ, & sceleratæ vitæ emendatione, cùm vera pœnitentia, atq; ad Deum conuersione seria, redirent in viam.

His

His longè dißimilis erat furiosorum vatum conditio apud Ethnicos, quorum mentes, non vis diuina, sed impulsus concitabat Diaboli, falsò imitantis illam Dei inenarrabilem κοινωνίαν seu consociationem, qua sese euidenter communicabat & aperiebat Patribus & Prophetis.

Vates enim Ethnici, cùm, ex insultu insessuq́ue Diaboli, furore corriperentur, nec corporum suorum, nec mentis rationisq́ue compotes esse amplius poterant, & sese ignorabant, & nihil eorum, quæ argutè concinneq́ue, vel oratione soluta, vel numeris, versuq́ue, sæpe pronunciabant, intelligebant, Diabolo vim adferente corpori, & violenta contorsione atque coactione partes intelligentiæ seruientes ac rationi, prorsus deprauante: & semel tali furore perciti, nunquam postea recuperabant amissæ rationis vsum. Quæ verò fundebant, si ad religionem spectabant, sententijs prolatæ diuinitus veritatis aduersabantur semper, vel palàm atque expreßè, vel cum obscuritate fraudulenta atque insidiosa. Si denunciationem, aut cladium futurarum, aut prosperitatis continebant, obscuritatibus erant inuoluta inextricabilibus & ambiguitatum plenis, quibus adulabatur quandoque Principibus, sicut de Dæmone Delphico Demosthenes queritur, Pythiam φιλιππίζειν.

Minimè in talibus furoribus suo liberoq́ue ferebantur mentes impetu, sed incitationibus agitabantur violentis Diaboli, quibus eam κοινωνίαν, qua sese Deus Sanctis Patribus & Prophetis coniungebat efficienter, exprimere falsò studuit.

Videtur autem tota oraculorum institutio instructioq́ue, composita fuisse præcipuè ad illam ἐπιφανείας seu φανερώσεως diuinæ speciem, qua Deus cum patribus aliàs alia occasione, & ex alijs locis, & alia specie collocutus est, quarum

quarum vt patefactionum memoria conseruaretur ac propagaretur, aras exædificatas esse, ac dedicatas Deo in iisdem locis, legimus.

Oraculorũ Diabolicorum origo.

De origine prima horum alij aliter fabulantur, nec certò constat, quo tempore pimùm extiterint, aut quando illas quasi arces regni sui constituerit, & aperuerit velut templa professura ac celebratura religionem, ac cultus diuinis contrarios, Diabolus veritatis & gloriæ Dei hostis. Herodotus antiquißima fuisse annotauit in Libya Iouis Hammonis, in Græcia Dodonæum: hoc tamen illo prius innotuisse, & quæsitum, frequentatumq; fuisse aliquanto antè. De ortu etsi dubitat, duas tamen recitat fabulas, vnam ex narrationibus sacerdotum Ægyptiorum, alteram ex annotatis Antistitum, qui præfuerunt oraculo Dodonæo.

Ægyptiaca, de duabus sacerdotibus raptis ac diuenditis à Phœnicibus, quarum vna in Libya Hammonis, altera in Græcia Dodonæum aperuerit, commentitia tota est, & nullam veri speciem habet.

Dodonæa ex diluuij historia manasse, & à posteris ex ignorantia historiæ antiquæ deprauata videtur.

Fabula de ortu oraculorum.

Retulerunt Antistites Dodonæi, geminas ex Ægypto columbas prouolasse, earum alteram transiisse in Epirum, ibiq; in fago primò conspectam, & humana voce exauditam esse, atq; inter cætera hæc sonasse mandata, vt templum in eo loco incolæ extruerent: Iouem enim affuturum, & inde oracula hominibus redditurum: se verò internuncios atq; interpretes decretorum Iouis fore. Deucalionem tandem, cùm, reliqua Græcia inundationibus obruta ac mersa, solus euasisset, in ea Epiri loca, quibus propter eminentiam & altitudinem aquæ non inundarant, profugisse, collectisq;, qui superfuerant ex diluuio, homi-

hominibus, circa templum oppidulum ædificasse, atq; id nominasse Dodonam, vel à Dodone Oceanitide Nympha, vel à Dodone Iouis & Europæ filio.

Etsi verò, autore Diabolo, nata oracula Ethnica, eoq; gubernatore prodita ac conseruata fuisse, minimè dubium est: tamen qua occasione primùm exorta, & vnde hanc narrationem profectam coniiciam, recitabo.

Refert historia Geneseos, Nohæ tres fuisse filios, Sem, Cham, & Iaphet, hosq; post diluuium prole numerosiore auctos, cùm sola familias tantas Palæstina, ob angustiam loci, non caperet, seiunxisse sese, & cardinibus terræ communi consilio distributis, ac paulatim prolatis finibus, ex solo patrio, alios in alia loca cum familijs secessisse. Sedes filiorum Nohæ post diluuium.

Posteros Cham Libycas gentes, & partim Asiaticas, quæ versus Meridiem & Solem Orientem incolunt, condidisse & propagasse: Posteros Iaphet Europæos, qui terræ tractus in Occasum & Septentionem vergentes tenent.

Constitit Arca Nohæ, cùm aquæ diluuij defluxissent, primò in Armeniæ montibus.

His montibus quoquo versus subiecta atq; adiecta loca, extensaq; inde longo tractu, in Septentrionem, quà Colchidis Iberorum & Albanorum regio Scythiæ montes, & maria Euxinum & Caspium attingit: in Meridiem, quà sese decliuitas montium in Mesapotamiam submittit Syriæ adiacentium: in Orientem, quà Hyrcanorum, Medorum, Persarum sedes est: in Occasum, quà Cappadocum terra, Asiæ minoris amplißimos campos respicit: Illa ergo loca, primò à posteris Nohæ habitari ac coli cœpta esse: Inde propagatas demanasse gentes orbis terrarum, primis à diluuio temporibus: Inde posterioribus seculis, magnos exercitus, & magna colonorum nouorum

uorum agmina effusa, vel proximas versus Occidentem terras, possessoribus vel summotis, vel profligatis, subegisse, ac paulatim processisse longius, vel desertas adhuc, horridas, atque incultas primò ceu consitas incoluisse, dubium non est.

Noham, qui vixit post diluuium annos trecentos quinquaginta, rediisse ex Armenia in veterem patriam, id est, in loca vicina Damasco, vbi primos parentes conditos esse sciebat, consentaneum est.

Certum est enim, filium Nohæ Sem rursus vixisse in illa regione, cùm fuerit Rex Salem, quæ postea nominata est Jerusalem. Est enim Sem ille ipse, qui nominatur Melchisedech.

Filij Nohæ fuerunt Sem, Cham, & Iaphet. Loca exporrecta in Orientem & Meridiem, posteritas Sem: In Meridiem & Occasum, posteritas Cham: Septentrionem & Occasum, posteritas Iaphet impleuit.

Japetum, qui Iaphet est, & Cham, qui Iupiter Hammon, tota antiquitas Ethnica celebrauit, etsi, qui fuerint illi, ignorarit. Iaphet nati filij plures, ex quibus & originem dederunt, & nomina imposuerunt, vt congruentia vocum ostendit, Gomer Cimbris, Magog Scythis, Madai Medis, Iauan vel Iaon Ionibus, Elissa Æolibus, Tharsis, Cilicibus, quorum Metropolis, Tharsus vocata est, Cethim Macedonibus & Cecijs montibus, Dodanim Dodonæis in Epiro, Mosoch Moscis, Thiras Thracibus, in quorum vicinia, cùm Thiras fluuius vetus nomen diu retinuerit, hodie Nister vocari consueuit.

Gentiũ nomina primã originem declarant.

A Thubal Jberos ortos esse, qui in Asia habitarunt, & Alybes, consentaneum est. Nomen Chalybes factum est ex alio vetustiore Alybes, quod congruit cum nomine Iobel, exigua metathesi literarum, & significat res natas in terra. Ex

Ex filijs Gomer, Ascanes, Tuiscones, Riphat Riphæos, id est, Henetam & Sarmaticam gentem condiderunt.

Inter filios Sem numeratur & Geter, à quo Getarum seu Gottorum origo.

Et notum est ex Biblijs, in quam sese Mundi plagam posteri Sem & Cham conuerterint, & in quibus terræ partibus consederint.

Ex hoc igitur circa montes Armeniæ angulo, primas à diluuio gentes, in omnes Mundi partes deriuatas esse, ac ceu disseminatas paulatim, argumento est, cùm quòd de migrationibus illarum, ac profectionibus, literis monumentisq; proditum reperitur, quas subinde magis magisq; prolatis finibus, & dilatatis sedibus, susceperunt longißimas: tùm quòd, quæ egressæ sunt inde, ac distributæ in orbem terrarum gentes, nomina originis primæ, vt certa illa & indubitata esset, conseruarunt.

Inde prodijsse constat Sacas, Sassones, Getas seu Gottos, Daos, seu Dacas, seu Danos, Alanos, Sueuos, Germanos, Henetos, Iberos, & alios plurimos, quos omnes his terris potitos, & in Germania, Gallia, ac Hispania latè dominatos esse, consensus omnium historiarum affirmat.

Ita prorsus dubium non est, Hammonis appellationem defluxisse à Cham, Dodonæ à Dodanim, quas appellationes retinuit Græcia solas, amissa noticia primæ religionis, primæ originis, & maiorum καὶ οἰκιςῶν suorum.

Quales verò fuerint Sanctorum Patrum familiæ, notum est.

Nohæ, qui viderat vtrumq; Mundum, ante & post diluuium, cum tribus filijs, & intelligebat sancta Sapientia tantarum pœnarum causas, quibus viderat deletum vniuersum genus humanum, in Schola domestica, liberos nepotesq; piè fideliterq; erudijt, de ortu Mundi, de lapsu primo- Sanctorum patrum familiæ, & studia.

primorum parentum, atque auersione eorundem, à conditore suo de peccatis generis humani, de horrenda ira Dei aduersus peccata, de pœnis testibus iræ Dei, de veris cultibus Dei, de sacrificiorum ritibus, diuina voce præceptis & commendatis.

Hi rursus, etsi auulsi à parentibus, dispersique in terræ partes diuersas, tamen imitati parentũ curam, & institutionem sedulam, etsi plus alij, alij minus, doctrinam & cultus diuinos conseruare, pia ac religiosa celebratione, & vsurpatione aßidua, studuerunt. Condiderunt aras & templa publica, in quibus περίοικοι & ὁμόφυλοι conuenerunt ad celebrandum Deum, ad audiendam explicationem doctrinæ, & recitationem historiæ, de Mundi origine, deque Ecclesiæ constitutione & propagatione, ad exercendam fidem & inuocationem in sacrificijs: Cumque excellerent donis Spiritus sancti, & sapientia diuina, ex hominum imbecillitate, & atrocibus ac multiplicibus Diaboli insidijs structis tensisque in omnes partes, prospexerunt, quæ tenebræ irrepturæ, quæ doctrinæ deprauationes peruasuræ essent in Ecclesiam: Id vt caueretur, cælestes voces, literis monumentisque procul dubio comprehensas in templis deposuerunt, quò asseruatæ ibi, & custoditæ certorum hominum diligentia, transmitterentur ad posteros.

Oraculorũ Diabolicorum prima occasio.

Sed cùm natura hominum in superstitionem prona sit, & nouarum religionum auidißima, Diabolus, cui hoc vnicum, inde vsque ab initio, summo fuit studio, vt aspergeret & deformaret gloriam Dei, & doctrinam de Deo obscuraret, non destitit statim à diluuio, viuo adhuc Noha & filijs eius, impellere ingenia mala ad nouas & falsas opiniones serendas, clam suppeditatis & obiectis seminibus.

Eas primùm insigni exquisitæ religionis specie vestiuit, quò facilius stolidos animos his captos abduceret à

Patrum

Patrum doctrina: deinceps progressu temporis sensim auxit superstitiones, in alijs locis plus, in alijs minus, pro vt plus minusue sequaces, atque idoneos, vel aduersantes adeptum se animaduertit: donec tandem cumulata caligine, extinctaque ac sopita luce veræ doctrinæ, & euulsa prorsus ex animis omni memoria, veri, & verbo, atque illustribus testimonijs, patefacti Dei, sua organa in plus, quàm Cimmerias tenebras demersit.

Accesserunt &, quæ semper extinctam doctrinæ lucem comitantur, fœdæ & promiscuæ commixtiones, migrationes, vastationes terrarum & gentium: Vel petulantia, vel quòd locorum angustijs cogerentur dilatare terminos, aut nouas quærere sedes, aliæ gentes alijs sese miscuerunt, simulque illud, quo ipsi iam imbuti erant, virus cæteris affricuerunt & inhalarunt, aut pepulerunt vicinas gentes, & templis dirutis, monumentis antiquis laceratis, destructis aris, aboleuerunt Religionem traditam à Maioribus, & nouam instituerunt.

Et omni tempore, ex Imperiorum & gentium mutationibus, religionum mutationes: ex commixtionibus earundem, ac confusionibus, religionum tetræ confusiones ortæ sunt.

Religionũ mutationes ex imperiorum mutationibus.

Doctrina abolita, alibi antiquarum historiarum somnia, alibi vmbræ sacrificiorum & Ceremoniarum, quæ fuerant in vsu sanctis Patribus, remanserunt: Sed fabulis sunt inuoluta ab hominibus, primæ & veræ originis ignaris: alibi hæc quoque interierunt, & innouata sunt omnia.

Et quanquam alicubi monumenta etiam vetera conseruata constat, vt in Ægypto, Phœnice, ex quibus repeti ac restitui doctrina potuisset: tamen quòd in animis excæcatis à Diabolo, impiæ opiniones atque idololatricæ dominarentur,

rentur, non intellecta, sed ad εἰδωλομανίαν stabiliendam detorta, aut commenticijs fabulis deprauata & elusa fuisse, in multis videre licet.

Diabolus scholas veræ doctrinæ conuertit in latibula suæ impietatis.

Hoc vbi perfecisset Diabolus, quod clam antea, & dolo sese insinuans struxerat, id palàm postea aggredi & vrgere cœpit. Manifestis conatibus abstractos à Deo homines, & manifestis furoribus percitos, ad sese rapuit, quoq; voluit, perpulit. Loca, quæ fuerant antea domicilia & sedes doctrinæ cœlestis, sanctißimæ Scholæ Patrum, & ναοὶ ἅγιοι, καὶ κατοικητήρια τοῦ θεοῦ: ex illis conuersis in latibula impietatis & mendaciorum, suas blasphemias contumeliosas in Deum, & hominum generi perniciosas, eructauit atq; euomuit.

Mihi dubium non est, in eo loco, in quo postea cultum fuit oraculum Iouis Hammonis, vel ipsius Cham, vel posterorum eius, præcipuam Scholam: In loco oraculi Dodonæi, sedem familiæ & Ecclesiæ Dodanim nepotis Nohæ ex filio Iauan fuisse.

Oracula prima, Iouis Hammonis & Dodonæum, antiquitus sanctorum patrum Scholæ.

Ad id sentiendum, multis adducor coniecturis. Non enim appellatio Hammon alia est à Cham, quod nomen Hebræi aspiratione paulò duriore efferunt. Commenticia est & ridicula Græcorum Etymologia, qui ab arenis deducunt, cùm reuera ab Hamah, quæ vox calorem significat & æstum, defluxerit. Ardenti enim calore vicini, & verticibus aßiduè imminentis Solis, perpetuò loca illa Libyæ torrentur ac deuruntur.

Abolita doctrina de Deo, cùm vagarentur animis posteri, & ductu naturæ quærerent aliquod numen, nec, quæ sequerentur vestigia, inuenirent: ex reliquis adhuc veteris historiæ somnijs, pro arbitrio, finxerunt Deum, cui geminum nomen, autoris primi Cham, & veri Dei Iehouah, imposuerunt.

Confir-

Confirmauit figmentum Diabolus, miraculis editis, nutu, alijsq́ signis, ex statua, quæ in eo loco collocata erat.

Nec Dodonæ nomen diuersum est à Dodanim nepote Nohæ, qui, cùm Iauan pater Ionicæ gentis in littorali Asia consedisset, cum familia separatus à patre, in editiora Epiri loca transijt.

Retinuerunt Græci & Latini, ex veterum monumentis, multa autorum suorum & maiorum nomina, etiam postquam penitus euanuissent & perijssent historiæ. Celebrant Græci Iapetum, qui est Iaphet Nohæ filius: Latini suam originem in Ianum referunt, qui à Mose Iauan nominatur. Fuit enim pater vtriusq́ gentis Iauan filius Iaphet. Vtriq́ vtut fabulentur de Etymologijs vocum, Διός & Iouis, tamen valde consentaneum videtur, vtrãq́ ex Hebræa voce Iehouah defluxisse, quod sibi nomẽ tribuit & vsurpauit verus Deus, & hoc secerni voluit ab omnibus cõmenticijs numinibus cuiuscunq́ conditionis.

Græci & Latini conditorum & maiorũ suorum nomina retinuerunt.

Commentum de exortu Dodonæi oraculi, etsi ex commenticia fabella, & narratione historica, de diluuio Deucalionis temerè consutum est & consarcinatum, tamen ex historia diluuij natum videtur.

Figmentum de geminis columbis, alludit ad columbas emissas à Nohe, vt explorarent defluxionem & diminutionem aquarum.

Mentio diluuij, ad vniuersalem mundi κατακλυσμὸν non ad illam solius Græciæ, & quarundam partium inundationem, quæ multò pòst Deucalionis seculo accidit, spectat.

A diluuio vniuersali, cùm sese posteri Nohæ disiunxissent, Epirum Dodanim Nohæ nepos occupauit, excoluit, suoq́ insigniuit nomine, & ibidem instaurauit templa & cultus diuinos, à patre quasi per manus acceptos.

Constat enim antiquißimis temporibus, sicut & Stephanus annotauit, Epirum Dodonam vocatam fuisse, & longè vetustior est Dodonæ appellatio, quàm Epiri. Vnde irrepsit in Græciam vocabulum, si inde non est? Certè Græcam non sapit originem.

Omnino igitur existimo, hæc duo oracula, quæ in historijs prima & antiquißima celebrantur, fuisse initiò sanctas primorum parentum Scholas: Diabolum verò eadem primò occupata suo veneno conspurcasse ac polluisse, tum quòd in admiratione, ob priorum celebritatem, esse vidit, tum quòd opinione antiquitatis facilius allectura imperitos, & fidem approbationemq; meritura, præsensit.

Dodonæũ oraculum.

Dodonæum frequentatum est ad Dodonam amplissimam & vetustißimam vrbem Moloßidis in Epiro, vicinam nemori quercino, in quo vocales quercus creuisse, proditum est, quæ statim, vbi accessissent interrogaturi, commouerint sese atq; insonuerint, expresso, quod dandum erat, responso, ibidemq; statuam stetisse, quæ virga æneos lebetes pulsarit, hos ad moderatos ictus paulatim increpuisse, & numeris ligata responsa edidisse.

Iouis Hammonis oraculum.

Iouis Hammonis alterum à Dodonæo, in extimo sinu Libyæ, apud Garamantes, vltra Cyrenen, in solitudinibus vastis, torridis, ac siccitate sterilibus, situm fuit, quò propter intensos & exurentes Solis æstus, vastamq; planiciem, ardoribus Solis & ariditate infestam, non cuiuis facilè accessus patuit.

Cambysen Cyri, & Alexandrum aditum tentasse, historiæ memorant.

Circa ipsam oraculi sedem densum nemus, proceris, diffusisq;, & confertis arboribus, quadraginta stadiorum spacio, gratißima vmbra lenijt feruores diurnos, &

pasim

paßim extillantibus fontibus rigauit solum, sua natura exuccum & sterile.

Medium sylvæ templum obtinuit, in quo idolum Hammonis pelle amictum hircina, & hircino capite colebatur. Idolum Hammonis.

Sacerdotes responsa petituri, idolum aurato nauigio impositum circumuectabant, accinebantque carmen patriũ: His delinitum ritibus, non voce, sed solo nutu, signisque subobscuris, quæ vellet, proferebat: signa antistites ijs, qui consultum accesserant, referebant ac declarabant Diaboli monitu & indicio.

His duabus, velut arcibus sui dominij constitutis ac stabilitis, Diabolus cumulauit pòst oracula, alibi alijs patefactis. Varia oracula, à Diabolo patefacta.

Pythium ab his condidit, dehinc Trophonium, Amphiarai, Branchidarum in Milesia, Sabæum in Phocide.

Et plurima quidem in Græcia extruxit, quòd eam gentem præ cæteris pronam in superstitiones ruere, auidißimè arripere, admirari, atque amplecti noua quæuis, motu leuißimo, & stolida garrulitate effutire ea, proclamare, atque extollere, eoque nomine huic suo instituto aptißimam esse nôrat.

Cùm ad prima illa & vetera, maiore numero sciscitatum confluerent, tanquam non sufficeret expediendis omnibus vnus locus, noua oracula, quæ adornabat alibi, inde renunciabat, locisque demonstratis, & additis mandatis, vt illa percontarentur, declarataque responsorum veritate, euentu semel atque iterum, perficiebat, vt mox inclarescerent, & consulerentur, atque amplificarentur donarijs & opibus.

Deinde, ne quid pateretur de suo vspiam dominio decedere, mox si qua bellis diruta, vastata, & expoliata

 essent,

essent, aut vetustate neglecta iacerent, instaurari atque in integrum restitui, donisque exornari praecipiebat.

Pythij oraculi origo.

Celebratur prae caeteris cultu, religione, fama, opibus, & donarijs Pythium Delphis, quod oppidum totius orbis vmbilicum tenuisse, falsò creditum fuit. Diodorus originem eius fabulosè exponit.

Cùm in eo loco, vbi templum postea extructum est, terra pateret profunda voragine, & circum pascerent caprae, factum, vt vna ex grege frequenter ad hiatum illum accederet, & quotiescunque introspexisset, toties reuersa miris & inusitatis gestiret saltibus, vocemque sonaret insuetam, quae pastor miratus, cùm accederet & ipse hiatum spectaturus, mox eodem impetu hausto, conceptoque, simili modo exilire, & vaticinia fundere incipit.

Fama increbrescit & peruulgatur. Fit concursus ingens ad hiatum, & quotquot demittunt sese, statim vatidico halitu afflati, furibundis similes euadunt.

Tandem quòd ex furore multi per praeceps in hiatum desilirent ac perirent, interdicto cautum fuit, ne quis amplius inscenderet: Voragini templum impositum, & ministerium excipiendi ab insiliente Daemone, referendique responsa, foeminae virgini commendatum fuit.

Aliquanto pòst, quòd Isocrates quidam Thessalus Pythiam raptam violasset, his quoque id ademtum, & vetulae, quae quinquagesimum excessisset annum, iniunctum fertur.

Pausanias plures, easque diuersas, de origine sententias recitat. Quacunque occasione eruperit, & in noticiam venerit, non moror: antiquum fuisse, & pluribus, quàm centum annis, ante Troiana tempora claruisse, constat.

Stephanus autor est, primam oraculi sedem in vicino monte Parnasso extitisse. Moueor appellatione veteri Parnaßi, vt existimem, primis à diluuio temporibus, sub posteris Noha, hanc specum, terra, Diaboli opera, dehiscente, sese aperuisse, & mox coli celebrariq́ cœpisse eodem autore, vatidicum virus inspirante ijs, quos delegerat ministros.

Parnassus oraculis celebris.

Etsi enim Pausanias Parnassum quendam, Cleodoræ Nymphæ filium, auguriorum inuentorem, monti nomen indidisse, ex Græcorum fabulis refert: tamen appellatio ipsa nihil Græcum redolet: Sed videtur facta ex Hebræo Nabas, quæ vox augurium significat, & diuinationem, & vel Har, sed præposita in compositione litera P, vel potius Parai, quarum vocum prior montem significat, posterior biatum, vt idem sonet Parnassus, quod vel mons, vel rectius biatus diuinationum.

Parnasi Hebraica etymologia.

Hoc verò, quod posterius frequentatum fuit oraculum, sedem habuit ad radices Parnaßi, vbi templum condiderant incolæ, supra specum oppido muroq́ cinctum, & templum ipsum, ob natiuam præcipitiem, munierant aditu adeò difficili & angusto, vt, obiecta lapidum mole, accessum omnem vndiq́ præcluserint, exigua semita relicta, qua consulturi oraculum absq́ comitatu incederent. In medio templi exigua planicies erat, & in ea biatus, ex quo spiritus acer & vehemens terribili sonitu excussus, vatem tripodi insistentem, & afflatus expectantem corripiebat, agitatamq́, & concussam in furorem vertebat statis diebus, quibus fari licebat.

Templum Delphicũ.

Ferunt enim annuatim sex menses continuos apud Lycios, totidemq́ in Delo, oracula percontaturis patuisse, In reliquis locis, non quouis tempore, sed statis definitisq́ diebus tantùm, vtpote vel Idibus, vel Calendis, vel

Oraculorũ consulendorum stata tempora.

augescente, vel deficiente Luna, vel ineunte, aut desinente die, sciscitari licuisse.

Ratio consulendi Pythium oraculum.

Religionem in consulendo Pythio oraculo eam seruari oportebat, vt qui interrogaret, breui oratione, quæ requireret, Pythiæ significaret, & Græco sermone responsum exposceret, mactata simul & solenni ritu consecrata victima. Pythia verò, quam mulierem esse oportebat, non promeret quicquam, nisi totam prius victimam contremiscere, ac velut micare cerneret: His legitimè peractis, Dæmon ex obsessa Pythia (ἐκ τῶ ἀτμῶ enim ἔνθεος γίνεσθαι credebatur) concepta, & ferè metris Græcis scitè admodum atque argutè, sed ambiguè nimis ac captiosè, illigata responsa pronunciabat: cumque in suam sese recepisset atque abdidisset specum, Pythia, ceu exonerata spiritu, & ad sese reuersa consistebat ac conquiescebat.

Delphicum seu Pythiũ templum locupletissimum.

Sceleton æneum Delphico templo ab Hippocrate dedicatum.

Delphicum templum quinquies destructũ.

Fuit autem omnium templorum Ethnicorum locupletissimum, statuis ex solido auro argentoque conflatis immensi ponderis, & alijs innumeris ac preciosissimis donarijs refertum. Hippocratem etiam sceleton æneum, exquisitissimè ad figuram humani sceleti fabrefactum, eò collocasse, Pausanias autor est, ea fortasse spe, vt religione templi defensum conseruaretur ad posteros. Quinquies destructum exustumque, pluries direptum, à latrone quodam Eubœensi, Phlegyarum gente, Pyrrho Achillis filio, exercitu Xerxis, Gallicis copijs, Phocensium ducibus, Nerone, qui inde quingentas æneas imagines asportasse fertur, mactatis ad ostium voraginis subterraneæ, vbi latebat Diabolus, hominibus, & cadaueribus horum in specum deiectis. Sed communibus semper sumtibus restitutum ac locupletatum legimus, vsque ad extremam euersionem, à qua non est renouatum amplius.

Non

Non destitit enim Diabolus sui imperij ius vrgere ac defendere. Sæpe atrocibus exemplis editis in eos, qui templo vim attulissent, testatus est, hanc sibi sedem curæ esse. Crudelißimis supplicijs Phocensium duces, qui in bello sacro templi opes exhauserant, affecit & sustulit, & plura recitat in Phocicis Pausanias.

Imperante Constantino, Christiani freti pij principis defensione & consensu, expoliatum templum non demoliti sunt, sed tantùm deuastàrunt. Valuis enim ianuarum auulsis, destructis aris, & parietibus fœdè deformatis, tripodes aureos & argenteos Byzantium transtulerunt, cum vniuersis templi opibus, quæ inde vsq; à Neronis ætate congestæ, denuò interea creuerant in immensum. Ab hac direptione, cùm postremò instauratum esset, tandem sub Iuliano, eo ipso tempore, quo is sciscitatum miserat eò, de euentu belli Parthici quod meditabatur, fulmine cœlitus incensum totum conflagrauit. Perijt incendio simul inaurata statua Apollinis, & subterraneum latentis Dæmonis domicilium collapsi templi ruinis obrutum atq; obstructum, oraculi locus esse desiit.

Templum Delphicum Christiani diripiunt.

Delphici templi postrema euersio.

Circa idem tempus Iudæi, qui Iuliani permissu conuenerant, ad instaurationem templi, atq; vrbis Hierosolymæ, & ruinis ac ruderibus repurgatis, iam fundamenta repararant, terræ hiatu absorpti interierunt: Ædificia verò flammis, quas hiatus simul euomuerat, cremata, non præbituram hanc terram amplius habitationem pertinaci ac maledictæ genti, testata sunt.

Ita eodem tempore admirandis prodigijs, Deus, tum vltimos Iudaicæ gentis, in restituendis cum politia cultibus Iudaicis, conatus repreßit, tum reliquias ludibriorum Diabolicorum, disturbatis & funditus extirpatis latibulis nequitiæ, scelerum ac blasphemiæ, penitus extin-

Eodem tempore politiã Iudaicã & oracula Diabolica Deus funditus sustulit.

extinxit: etsi non acquieuit Diabolus, his amißis, sed mox alias infestandæ atque oppugnandæ gloriæ Dei vias aggressus, cœpit fundamenta struere impietatis nouæ, quæ non ita multò pòst exiguis orsa initijs creuit in tantum, vt pænè furores Ethnicorum superarit.

Fons mirabilis prope templum Delphicū.

Narrant etiam fontem templo vicinum fuisse, cui nomen κασσωτὶς, qui ardentes faces propius admotas extinxerit, procul positas & non ardentes accenderit: Aqua eius ἐν τῷ ἀδύτῳ θεοῦ, pota, mulieribus vaticinatricem vim adferebat. Talibus præstigijs conciliauit fidem oraculis, & autoritatem eorundem amplificauit.

Nec miremur talia. Retexamus maiorum nostrorum memoriam, aut ea replicemus atque reuoluamus tempora, quæ Apostolos consecuta sunt, non longo interuallo: Nihil his dißimile admodum reperiemus. An non plus, quàm Lethæa obliuio veri Dei, Christi Mediatoris, totiusque sanioris ac purioris doctrinæ, maximam partem eius cœtus, qui Christi nomen iactitabat ac profitebatur, occuparat?

Nonne animi plurimorum, in Ethnicam persuasionem, de adoratione statuarum, fuerunt defoßi, quibus tamen non Deum ipsum, sed nescio quos sanctos adesse, errore maximo & stultißimo, finxerunt?

Cultus statuarum oraculis Ethnicis similis.

Auxit hanc cæcitatem & furores hos Diabolus, cum voce, cantu, capitis nutu, auersione, inflexione ad latera, manuum gesticulationibus, blandiore arrisione, oculorum contractione, & minaci frontis corrugatione, aut alijs motibus, signa propiciæ, vel alienæ, auersæque, atque abhorrentis voluntatis edidit ex statuis: & norunt exempla maiores, quæ recitare longum esset.

Nonne

Nonne auspicaturi aliquid vel statuas salutarunt, vel Diabolicos consuluerunt vates, vel præsidia petiuerunt, ac successus, ab Idolo Maozim, quod theatricæ Missæ multo ære conductæ, impijs ritibus, & scenicis circumgestationis pompis, atque adorationis honore cultum fuit, Deum nemo desiderauit? Maozim idolum.

Illi verò ad certa loca furiosi concursus, & in talem amentiam subitæ hominum conuersiones, vt prostrati ante statuas iacerent, similes attonitis, καὶ ἐκπεπτοφωμένοις, quo discreparunt ab his manifestis Ethnicorum furoribus?

Manebit hostis Dei, & Ecclesiæ Christi Diabolus, vsque ad finem rerum, nec eorum quicquam, quibus labefactare aut inquinare inter homines gloriam Dei se posse rebitur, intentatum relinquet, præsertim vbi accommodata illi rei organa adipiscetur. Quare precemur Deum, vt contra tales nos furias defendat sancto suo Spiritu, nec sinat nos fieri σκεύη ὀργῆς.

Pythij nomen sortitum hoc oraculum, non ab interfecto Pythone, sed ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι, liquet: Ab oraculo verò oppidum, cui Delphorum nomen erat alioquin, πύθως: & Apollo, quem hominis specie, ex solido auro conflatum, in templo venerabantur, ac præsidere loco fingebant, Pythij nomen acquisiuit: Mulierem, quæ cum halitu Dæmonem excipiebat, atque ipso incitante, & præformata responsa suggerente vaticinabatur, Pythiam ob eandem causam, & πρόμαντιν vocabant. Plura de hoc oraculo Pausanias in Phocicis.

Oraculum Dindymæi Apollinis, Græci alioquin Branchidarum oraculum vocarunt, à Branchio Thessalo, quem diuinitate donatum, ac receptum in numerum ac consortium Deorum, quòd vaticinandi excelluisset peritia. Dindymæi Apollinis oraculum.

peritia, possessionem oraculi, & cultus Apollini destinasse ac legasse fama fuit. Non cessit hoc opibus Pythio.

Templum ipsum, mole & magnificentia operis admirandum, à Mileto metropoli Ioniæ, octodecim, ab Ionico littore, viginti stadijs abfuit: Cumque Xerxes expilatum id, incendio ruinisque deformasset, Milesij aliquanto post impensis maximis renouarunt, auxeruntque ædificij splendorem & amplitudinem in tantum, vt trabes mille fastigio extruendo non suffecerint.

Dindymæi Apollinis oraculum Seleuco redditum.

Seleuco Syriæ Regi, sciscitanti de suo in Macedoniam reditu, quam Syriæ, à morte Alexandri occupatæ ac defensæ virtute sua, coniungere cupiebat, dissuasit consilium de reditu, Dindymæi Apollinis oraculum, isto versu.

Μὴ σπεῦδ᾽ Εὐρώπηνδ᾽· Ἀσίη τοι πολλῷ ἀμείνων.

Et de morte percontanti, locum, in quo periturus esset, incertum prorsus, ambiguo responso, indicauit.

Ἄργος ἀλευόμενος τὸ πεπρωμένον εἰς ἔτος ἥξεις·
Εἰ δ᾽ ἄργει πελάσαις τότεκεν παρὰ μοῖραν ὄλοιο.

Cùm ergo monitu oraculi caueret, & fugeret Argos omne, Peloponnesium, Amphilochicum, tertium situm in Orestia, vnde Macedones Argeadæ nominati sunt, Ionicum à Diomede errante conditum: tandem accedens ab Hellesponto ad vrbem Lysimachiam, post deuictum & cæsum Lysimachum, casu incidit in aram amplam magnitudine, ornatuque splendidam, ac celebrem cultu, quam accolæ nominabant Argos: Ad aram illam, scelerate ex insidijs, ab hospite Ptolemæo Cerauno interfectus, compleuit oraculi prædicta.

Licinius oraculo ambiguo deceptus.

Ex eodem loco, ambiguo delusus responso, & in falsam spem victoriæ inductus, pænè certò Monarcham se solum futurum credidit Licinius Imperator, ante conflictum cum

cum Constantino Magno, in quo, ad Chrysopolin Bithyniæ vrbem acie victus & captus, prorsus excidit imperio, quod antè cum Constantino affine & Collega administrarat pariter.

ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταὶ,
σὴ τε βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.

Edidit oracula Diabolus & Antiochiæ, ad Idolum quoddam Iouis, cognomento Φιλίου, & in Apamea Syriæ, ad statuam Iouis, cognomento Beli.

Antiochenum Idolum, motu gestuq; capitis & oculorum, ac totius vultus, vel arridente hilaritate, vel corrugata ac refugiente toruitate, cùm annuere requisitis, tum petita abnuere solitum scribunt: cuius similia in plurimis statuis superioris seculi, dum Pontificij regni tenebræ viguerunt, obseruata meminerunt maiores nostri.

Antiochenum oraculum.

Huius Idoli edicto, & propter Idoli autoritatem, Imperatorum mandato, Christianos extorres actos, totaq; summotos vicinia, diu oberrasse in Asia, priusquam, recuperatis sedibus, sese rursus confirmarent, Eusebius autor est.

A Iouis Beli statua, petita responsa impetrauit L. Septimius Seuerus Imperator, & de Imperio, cùm priuatus adhuc esset, & de conditione ac statu liberorum, post mortem ipsius, cùm ad Imperium iam peruenisset. Priuato & dignitas Imperatoria, & victoriæ bellicæ promissæ his versibus memorantur.

Iouis Beli statua.

Ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος διῒ τερπικεραύνῳ,
ἄρεϊ, δὲ ζώνην, στέρνα δὲ ποσειδάωνι.

Jam Imperatori, tragici ac cruenti exitus liberorum prædicti sunt his verbis: Σὸς δ᾽ οἶκος πᾶς βήσεται δι᾽ αἵματος.

Fuisse

Fuisse autem talem Seuerum, qualem pingit oraculum, & deuictis duobus fortißimis hostibus, Pescennio nigro, & Albino, obtinuisse fastigium orbis terrarum summum, testantur historiæ.

Septimij Seueri Imp: descriptio.

Dion describens eum, inter cætera, hæc recenset. ἦν τὸ σῶμα βραδὺς μὲν, ἰσχυρὸς δέ: τὴν δὲ ψυχὴν δριμύτατος καὶ ἐῤῥωμενέστατος: φίλοις οὐκ ἀμνήμων, ἐχθροῖς βαρύτατος: ἐπιμελὴς τῶν πρακτέων, ἀμελὴς τῶν περὶ αὐτοῦ λογοποιουμένων.

Respondit euentus & alteri oraculo. Nam Baßianus Caracalla natu maior filius, & patri cædem intentauit, etsi repulsus hanc non perfecit, & hoc tandem in Britannia extincto, fratrem Getam, gliscentibus inter ipsos odijs, in complexu matris confodit, & vrbem Romam ciuibus exhaustam, sanguine eorundem inundauit.

Crateres in Sicilia, ad quos periuria explorabantur.

Ad Palicen Siciliæ vrbem, templum fuit vetustissimum, in quo crateres non arte, sed natura facti fuisse scribuntur, de quibus statis temporibus, vel scintillantes flammæ colore odoreq́ sulphuris exilierunt, vel aqua erupit, quæ insolitum ferbuit, nunquam effluxit tamen, neq́ exundauit. Ad eos crateres, periuria explorare vsitatum fuit incolis & peregrinis, tam certa fide, vt, cùm alia accidêre paradoxa decreto & procuratione numinis, tum præsentes pœnas in periuros irruere non dubitares, alijs visum amittentibus, vitam alijs, alijs progrediendi facultatem, cum tormentorum aut cruciatuum horribili specie & sensu.

Oraculum Sebenniticum.

Fuit & oraculum Latonæ inclytum in vrbe Buti, quæ Ægypti ciuitas est, sita contra Nili ostium, quod Sebenniticum vocatur. Sedes oraculi in media vrbe extructa, porticum habuit decem passus altam. Ex eo Cambysi, de vitæ termino, & quo in loco vitam finiturus esset,

esset, inquirenti, responsum datum, in Ecbatanis ipsum moriturum. Sed in dubium adductus ambiguo nomine, cùm alteræ in Syria, in Media alteræ fuerint, locum cauere nequiuit.

Idem Oraculum Mycerino Ægyptiorum regi, qui templa Idolorum, quæ antecessores Cheops & Chephrenes clauserant, abrogatis ac prohibitis sacrificijs, reclusit, cultu idololatrico renouato: Ei, inquam, itidem de vita percontanti, subiecit, quòd septimo anno vitam cum morte commutaturus esset: Cumq́; hic indignabundus de Oraculo περὶ βραχυβιότητος *expostularet, quæreretuŕq; sibi de templis optimè merito vitam decurtari, cùm maioribus contumeliosis in templa & religionem, prorogatam multos annos sciat: iterum respondit oraculum, ideò plecti ipsum, quòd, quæ deberet, non faceret. Oportere enim Ægyptum centum quinquaginta annis affligi, in id tempus cùm inciderit, neq; exequatur, quod diuina exigant decreta, æquum esse, vt cedat alteri maturè.*

Mycerinus Aegyptiorum Rex cum oraculo expostulat.

Præter hoc Oraculum, quod celeberrimum fuit, claruerunt in Ægypto Herculis, Apollinis, Mineruæ, Dianæ, Martis, & Iouis oracula, alia alibi.

Aegypti oracula.

Deliæ sortes, ob perspicuitatem & certitudinem, in admirationem venerunt, quòd sine ambiguo sensu, sineq́; obscuritate, quæsita declarare persuasum erat, cùm oracula pleraq; ἀσαφῆ καὶ ἀμφίβολα *esse, experientia coargueret. Annumeratur autem Delus Cycladibus insulis: Nomen vetus Ortygia est.*

Deliæ sortes.

Deli appellatio ex sortium perspicuitate tracta, & insulæ accommodata videtur. Eas Apollo distribuere & gubernare credebatur.

Deli appellatio vnde.

Templum Apollinis mari imminebat ea parte, qua proximus in Eubœam traiectus erat, & à Tanagra, quæ vetus

Templum Apollinis in Delo.

vetus Eubœæ ciuitas fuisse traditur, quinq; millibus passuum distitit. Natum ibi atq; educatum Apollinem fabulantur.

Delus à cæde & cadaueribus immunis.

Aræ eius nullum animal inferre fas erat. Id Delij cùm sensissent morbis & pestilentibus contagijs commonefacti decreto sanxerunt, ne cadauera ibi vlla cremarentur aut sepelirentur, neúe canes alerentur, quò ab omni cæde, & à pollutione, atq; inquinamentis omnibus, insula foret immunis.

Athenienses etiam oraculo iußi expiare Delum, hoc genere expiationis vsi sunt. Cadauera enim sepulchris condita eruerunt atq; asportarunt, edixeruntq;, ne quis in Delo, vel moreretur, vel nasceretur: Sed lethalibus correpti morbis, aut partui vicini, in propinquam insulam Rhenam transueherentur. Hac prohibitione satis fecisse sese Oraculo, &, ne in posterum pollueretur, præcauisse existimarunt.

In Delo ne nasceretur aut moreretur homo Atticis legib9 cautum.

Mandauit talia Diabolus, vt vexaret miseros homines, & oneribus quibuscunq;, in officio, conceptaq; erga ipsum obseruantia, retineret.

Aram Delij Apollinis, ex dextris animalium cornibus, mira arte congestis atq; coagmentatis, vt Apollinis Spodij, Thebis, ex coaceruatis crematarum hostiarum cineribus structam fuisse perhibent.

Lyciæ sortes.

Lyciæ sortes, in Patara Lyciæ oppido, vbi Apollinis delubrum fuit, sex anni mensibus continuis distribuebantur.

Amphiarai oraculum.

Insigne fuit vetustate & religione Amphiarai vatis oraculum in Attica, cultum eo in loco, quo humatus is fuit. Ibi dormientibus, somnij specie, rarò expressa, plerunq; figurata vel ambigua, euentuum significata exhibebantur.

Paulò

Paulò ante conflictum Græcorum cum Persis ad Plateas, Mardonium in hoc delubrum Amphiarai seruum misisse, vt exploraret somnio euentum pugnæ, quam moliebatur, in historijs est: Et noctu dormienti, secundum quietem visus est astare sacrorum Antistes, ac dicere, abesse iam oraculi præsidem, se suadere, vt è vestigio egrediatur templo, non licere peregrino & barbaro impune in hoc cubare loco, mox cunctantem sese manibus protrudere, renuentem & tergiuersantem lapide ferire, vt collaberetur ad terram. Hoc somnio fatum Mardonij pinxit Diabolus, qui paulò pòst in acie, lapide lethaliter ictus, concidit.

Seruuli à Mardonio missi somnium.

Delubrum Amphiarai ab Oropijs, qui diuinos ei honores, ob vaticinandi peritiam decreuerunt, ex candido marmore artificiosè constructum fuit, quod qui adibant somnia capturi, corpore prius lustrato & Dijs, quorum nomina in aram incisa erant, ariete de more mactato, pellem humi expandebant, cui incumbentes quæcunque somniassent, illa oraculi loco habebant. Somniabant autem ea plerunque, quæ à Diabolo obijciebantur aliàs, alia specie.

Templum Amphiarai.

Vatidica quoque somnia ad Canopum, in templo Serapidis, dormientibus apparuisse, creditum est: Itemque, in fano Pasithee, & Æsculapij in Pergamo, in Narbata apud Hyrcanos, ad aram Ardali apud Trœzenios, in qua Musis & somno sacrificia offerebantur. Σημαντικὸν aliquid somniaturos ibi, à cibo diem integrum, à vino totum triduum abstinere oportebat.

Serapidis templum.

Somnia vatidica quibus in locis exhibebantur.

Trallibus verò in antro Charonio, apud Ægyptios, in Isidis & in Melopide semideæ templo, ægrotos somniasse remedia salutaria, de persuasione vulgi, existimatum fuit.

Trophonij duo fuerunt oracula. Vnum Thebis in Bœotia, quod cùm consuluissent Thebani, aduersus Lace-

Trophonij oracula duo.

dæmones dimicaturi ad Leuctra, interea dum rem diuinam faciunt, seq; ad sciscitandum solenni ritu præparant, gallos continuo cantu ἐπινίκιον decantasse ipsis, annotatum est.

Oraculum Iouis Trophonij in Lebadia.

Alterum in Lebadia Bœotiæ claruit, vocatumq; est Iouis Trophonij oraculum. Fuit id in hiatu subterraneo, tetro, & horrido, ad quem, vno & angusto recessu, scalis descensus patebat. Eò consulturos, magna cum difficultate, nudos, aut veste alba purpureaue amictos descendere oportebat, placentisq; Lemures demulcere ac placare, vt tutò, & citra offensam Dæmonum, subire specum, ac reuerti liceret. Aliquot diebus ante ingressum, illi corpore calida abluto inunctoq; sacrificia peragebant, quæ Trophonio ipsi liberisq;, & Saturno, Apollini, Ioui cognominato Regi, Cereri, quam nutricem fuisse Trophonij affirmabant, solennia erant: deinde ad fontem λήθην dictum ducebantur, vt, aqua inde hausta, præteritorum omnium obliuiscerentur.

Ritus consulendi oraculum Trophonium.

Ritus ferè hi obseruabantur. Descensurus in antrum Trophonij, primùm in vestibulo continuos aliquot dies commorabatur, quod bono Genio, bonæq; Fortunæ sacrū erat. Ibi dum versabatur, cùm alijs in rebus castè se moderateq; gerebat, tum quotidie lauacris calidis ex Hercinna fluuio expurgabatur, & rem sacram faciebat ijs, quæ antè commemoraui, numinibus.

Ad singulas victimas præstò erat vates, & sacrificij viscera considerabat. Ex his perlustratis diligenter, descensurum, quo eum vultu, quo animo, placidone, beneuoloq;, an verò irato atq; infesto, esset excepturus Trophonius, præmonebat.

Ea ipsa autem die, qua vorago subeunda erat, ad ingressum specus arietem, Agamede inuocato, immolabat, cuius

cuius viscera vates rursus scrutabatur. Si enim horum significata, à prioribus discrepassent, quæ antecesserant, omnia irrita reddebant: Si congruissent, spe bona pergere ipsum iubebant.

Priusquam irreperet in antrum, denuo noctu ad fluuium Hercinnam deducebatur, vbi duo eum pueri ciuium filij, annos nati circiter tredecim, lauabant, & oleo oblinebant. Vocabant pueros illos ἕρμας, id est, Mercurios. A fluuio sacerdotes non rectà ad oraculi sedem, sed prius ad duos fontes, qui proximè coniuncti erant, ducebant, vt ex altero aquam hauriret, quæ memoriam omnium, quæ cogitarat & norat antea, aboleret, ceu litura inducta. Eam postquam biberat, simulacrum proferebatur à Dædalo fabrefactum, cuius inspiciendi nulli fiebat copia, nisi Trophonium adituro, iubebaturq́, vt emißis id precibus veneraretur. Hæc vbi deblaterasset, ad oraculi sedem tendebat, tunica indutus linea, & vittis circa tunicam vinctus, atq; eius loci subligatus crepida.

Oraculum situm erat supra nemus ad montem, fundamentum in circuitu stratum erat lapidibus candidis, ambitus fundamenti, instar minimæ areæ, pænè altitudinem duorum cubitorum æquabat: huic duo insistebant ὀβελοὶ ænei, & quibus hi connectebantur, vincula, per quæ fabricatæ patebant ianuæ. Versus ambitum, prominebat hiatus non natura factus, neq; ortus casu, sed magno artificio accuratißimè structus: huius ædificij figura furnum repræsentabat, latitudine quatuor, longitudine cubitorum ferè octo: per totum eum scalæ angustæ, & teretes extense pertingebant in pauimentum inferius, quibus descendebat. A pauimento, alia cauerna duorum dodrantum latitudine, altitudine dodrantali ducebat in adytum imum.

Antri Trophonij descriptio.

Cùm ergo ad pauimentum deuenisset, melleas placentas manu præferens, pedes primò cauernæ inferebat, reliquo subsequebatur corpore, moxq́; vbi pedes immisisset, velut vndoso & impetuoso absorptus vortice, ex conspectu astantium abripiebatur.

In adyto de futuris edocebatur, quæ vel oculis conspicabatur, vel exaudiebat, voce recitata: perceptis ijs, quæ desiderabat, ceu flatu excussus prorumpebat subitò, & cum impetu, ex ijsdem angustijs, per quas detractus fuerat, sed pedibus primò exertis.

Egressum sacerdotes excipiebant illico, inq́; solium memoriæ dicatum collocabant, & aquam ex altero fonte haustam propinabant, qua rerum cognitarum in adyto memoria confirmabatur.

Jnterea eum, quæ viderit, quæúe audierit, percontabantur. Vbi explorassent omnia, ministris eum commendabant, quibus tales curare mandatum erat: hi rursus in ædem bonæ fortunæ transferebant attonitum adhuc, stupentemq́;, neq; semetipsum agnoscentem, neq; quenquam circumstantium.

Occisum ibi neminem aiunt, præter vnum ex satellitibus Demetrij, qui, nullis circa templum sacris factis, nec eo animo, vt aliquid sciscitaretur, descenderat, sed spe rapiendæ prædæ, & cadauer hoc, alio in loco, non per ostium sacrum, eiectum fuisse.

Origo Trophonij oraculi.

Præses Delphici oraculi hoc primùm patefecit. Cùm enim Bœotij toto biennio pluuijs caruissent, poscerentq́; à Delphico numine rigationem terræ, Pythias, instinctu Dæmonis, monuit, ad eam rẽ perficiendã, opus fore consilio & opera Trophonij in Lebadia. Profecti hi quæsitum Trophonium, cùm locum nescirent, Saon, vnus ex Acrephnij opidi Legatis, natu maximus, & gnarus ostentorum

iorum, apum examine viso, lætatus, hi, inquit, nobis duces & monstratores obijciuntur diuinitus, atque è vestigio insecutus, quà procidit examen, antrum Trophonij, terra subruta, inuenit, salutatoque Dæmone, ritus legesque consulendi, & sacrorum morem, rationemque ædificij ex ipso didicit, deque præscripto eius oraculum instaurauit.

Reuersos à Trophonio, animo mœrente, stupenteque, vultu tristi, sine risu, sineque omni lætitia, velut amentes vitam finijsse tradunt.

Statua Trophonij, non in sacello aut voragine oraculi, sed, eminente tumulo, ferreis obeliscis septa munitaque consistebat, ac colebatur, non procul ab oraculi sede.

A Trophonio, scribunt, monitum fuisse Philippum Macedonem, Alexandri patrē, φυλάττεσθαι δεῖν τὸ ἅρμα. Id ex euentu interpretati sunt alij de gladio Pausaniæ interfectoris, cuius capulo quiddam currui simile ex ebore insculptum fuit. Alij, Philippum circumequitantem paludem Thebanam, cognomento ἅρμα, confossum à Pausania, prodiderunt.

Pharis Achaicis in medio foro simulacrum Mercurij lapideum, barbatum, nescio qua adducti persuasione, incolæ collocarant, id oracula reddere interrogantibus credebant. — Oraculum Pharense.

Consulturi accedebant vesperi, & thure suffito supra lapideam aram, quæ ante simulacrum exquisitè fabrefacta erat, oleoque impletis & accensis lucernis, & patrio numismate, cui nomen erat χαλκοῦς, deposito in dextram simulacri, id, quod requirebant, admurmuratis precibus, in aurem statuæ insusurrabant, moxque, auribus suis vtrisque obturatis, à foro domum properabant, cuius egreßi limites, quamcunque vocem, subitò reclusis auribus, primò excepissent,

cepissent, tanquam à simulacro emissam, responsi loco amplectebantur.

Oraculum Thracium.

Thraces oraculum, Libero patri sacrum, consuluerunt: Responsa protulerunt antistites Bacchi vino ingurgitati, quo cum haurire & combibere vatidicā vim putabantur, & Beßi vocabantur: sciscitabatur autem mulier. Templum ipsum in arduis eminebat montibus.

Martis oraculum in Asia.

Apud Teucros & Mysos, Thraces, qui Asiam incolebant, in honore fuit atq; admiratione, oraculum quoddam Marti dicatum: ex eo discebant, si quid desiderarent.

Recensentur inter oracula & superstitiosæ obseruationes Ægyptiorum, ex Api boue, & vaticinia furiosorum sacerdotum Apollinis in Colophone, & Apollinis Clarij, qui vaticinabantur, cùm, ex quadam eius loci lacuna aqua affatim pota, vatidicis intumuissent spiritibus: Tales enim aquæ inesse opinio erat.

Apis Aegyptiorum.

Apis Ægyptiorum, qui & Serapis dicebatur, bos erat corpore niger, candida fronte, in tergo alba nota insignis, duplicibus pilis, in cauda & lingua Cantharo notatus, quem certos vitæ annos excedere non licebat: hunc, vbi consenuisset, in lacum demergebant ac suffocabant, & iustitio indicto, ruptis vestibus, tonso capillitio, tuso pectore pugnis, fœdè laceratis corporibus, ingentiq; planctu edito lugebant: Cùm alium inuenissent, gestiebant rursum, & gratulabantur.

De secuturis euentibus indicia præbere iudicabatur, vbi pabulum manu ei porrigebatur: Hoc enim, si arripuisset auidè, prospera condicere: si præterijsset aut fastidijsset, funestum omne prænunciare censebatur.

Serapidis cultus.

Serapidis cultus præcipuus fuit apud Ægyptios, qua appellatione, etsi Osirin cultum atq; exornatum aliqui scribunt,

scribunt, primo; parentes tamen Deo hanc tribuisse, existimo, quòd sit æterna lux, & æterna sapientia.

Superstitiosa posteritas, amisso vero Deo, nomen retinuit, & cultus Deo destinatos ac debitos, fictitio idolo hoc titulo præstitit, noua subinde superstitione cumulatos.

Fana huic Ægyptus dedicauit plurima, quorum vetustißima fuerunt Memphitica, celeberrima Alexandrina.

Ægyptios imitati Græci, eidem Serapidi non pauca fana consecrarunt, assumtis sacrificiorum ritibus & religionis, qua coleretur, legibus, ab Ægyptia gente. Nam & Athenienses, & Spartani, & Messenij, & Bœotij, ac plures alij hos secuti, Serapidi peculiares cultus exhibuerunt, Ægyptiorum exemplo.

A Serapide profectum fertur oraculum, de tribus personis diuinitatis, cuius suprà memini.

Id à Sacerdotibus Ægyptijs, ex veteri patrum doctrina, concinnatum reor. Non enim dubium est, veterum monumenta plurima, diu in Ægypto cura & custodia Sacerdotum conseruata esse: etsi doctrinæ verus intellectus perierit paulatim, deprauatus aut petulantium, aut superstitiosorum ingeniorum commentis, quæ simpliciter dicta, aut in ænigmata & allegorias transformarunt, aut picturis inuoluerunt, aut dubijs & ancipitibus interpretationibus in dubium adduxerunt.

Ab eodem oraculo deceptus Hannibal, fugit ex Aphrica ad Prusiam Bithyniæ Regem, quòd ex oraculi verbis, quæ erant, λίβυσσα κρύψει βῶλος Ἀννίβαλ δέμας, interiturum sese in Aphrica ratiocinaretur.

Hannibal oraculo Serapidis deceptus.

Fuit autem in Bithynia fluuius Libyssus, cui adiacen-

tem campum vocarunt incolæ Libyssam. In eo loco, mandato Flaminij, Hannibal veneno necatus est à Prusia Rege.

Extat apud scriptores historiæ Ecclesiasticæ, descriptio & templi Serapidis, & Idoli portentosæ magnitudinis, & præstigiarum mirificarum, quibus templi Antistites, imitati Diaboli artificia, imposuerunt miseris hominibus.

Templum Serapidis.

Templum stetit ad Theodosij seculum vsque, quo id Theophilus Alexandrinus Episcopus deleuit funditus, statua idoli lignea dissecta ac cremata. Parietes triplicibus diuersæ materiæ laminis aureis, argenteis, & æneis obductos, ac velut incrustatos fuisse, autores prodiderunt, ijsque ad eum modum coaptatis inter sese connexisque, vt, amotis anterioribus, superessent & conspicerentur posteriores, opere pænè stupendo.

Aegyptiorũ oracula.

Ad eundem modum Memphi ex vacca, Heliopoli ex boue Mneo, in Arsinoe ex Crocodilis, coniectati sunt de futuris. Prout enim oblatas escas, vel accepissent, vel aspernati fuissent, sic felices & optatos exitus, vel contra graues luctus, repentina incommoda, dira ac pestifera omina, præmonstrare putabantur.

Oracula Memphitica, sacrorum Ægyptiorum Antistites reddebant sciscitantibus, cùm ex his Idolorum commenticijs indicationibus, tum ex alijs, vel superstitiosis obseruationibus, vel Diabolicis præstigijs. Sed longum esset Diaboli ludibria & præstigias omnes, saltem in historijs hinc inde notatas, enumerare.

Hæc ferè præcipua fuerunt Diaboli domicilia, ex quibus eum suas, quas in maximam partem orbis terrarum disseminarat, blasphemias proclamasse & stabiliuisse, certò constat.

Etsi

Etsi autem, quando ea primùm obsederit, quandóue sese in his manifestò ostenderit, sciri non potest: tamen horrendas idololatrias mox à diluuio, viuente adhuc Noha, irrupisse iu Ecclesiam Dei, quas in sua posteritate, non sine ma...o dolore miser senex aspexit & tulit, cùm prohibere non posset, testatur Historia sacra, eáq; occasione patefactas tum quoq; oraculorum sedes, valde consentaneum est.

Plutarchi disputatio de oraculis

Plutarchus originem eorum non refert εἰς θεοὺς, ἢ δαίμονας ἀγαθοὺς, ἢ ἥρωας: *Non diuina aliqua vi terram incitatam vatidicos anhelitus edidisse vult, quam nulla vnquam confecisset vetustas, sed prorsus naturali: Ortos verò inde áfflatus mentes ita mouisse, vt eas prouidas rerum futurarum effecerint, vt non modò præuiderint eas multò antè, sed etiam numero versuq; pronunciarint.*

Sicut aliæ terræ alijs fœcundiores sunt, quædam lectas fruges, magna copia, quædam fructus optimos vbertim ferunt, quædam auri, argentiq́, aut aliorum metallorum venis abundant, quædam bitumen fundunt, quædam sulphur, nitrum, aut calcem salemúe gignunt, prout quæq; vim ex temperie primarum qualitatum diuersam, cœliq́; positu familiari adeptæ sunt: sic quasdam terræ partes tali præditas temperamento disputat, quæ pariant cieantq́; spiritus ἐνθουσιαστικοὺς, *eamq́; vim* θεῖαν *quidē* ὄντως καὶ δαιμόνιον, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἀνέκλειπτον, οὐδὲ ἄφθαρτον, οὐδὲ ἀγήρω καὶ διαρκῆ εἶναι εἰς ἄπειρον χρόνον: *sed longinquitate temporis sensim attenuari atq; exhauriri, vetustate prorsus consumi. Nec gigni tantam spirituum copiam aßiduè, nec fluere atq; expirare continuò, sed periodis certis tum commouere sese eam vim terræ, atq; æstuare, & efferuescere, tum maiore halituum copia voragines implere,*

quàm vt contineri poßint. Hoc vbi fit, tum demum halitus agitatos in cauernis, luctantesq́ue, atque erumpere nitentes, allidi violenter parietibus, & superstructa templa quatere, vt velut terræ motibus impulsa tremant, alibi plus, minus alibi, prout hiatus, vel laxioribus foraminibus peruij, vel arctius conclusi atque obstructi, spiritus diutius cohibent: tandemq́ue, exitu inuento, per angustos aditus, cum fragore vehementi, & citato impetu foras ruere.

Et variare circuituum etiam interualla, pro terrarum natura. Breuiori spacio has spirituum eruptiones recurrere, vbi terræ vis viget, & idonea adest materia, quam illa subigens atque elaborans vatidicos halitus exprimit, & maturationem iuuat ac promouet: tardius, & post interualla longiora redire easdem, vbi vis effectrix spirituum languet, aut materia minus est sequax & idonea. Ob eam causam, in quibusdam locis, toto semestri, in alijs, certis diebus tantùm responsa reddita fuisse.

Deniq́ue tum primùm eam se vim terræ exeruisse, & innotuisse, quando exactè maturauit, longo tempore, astrorum terræq́ue efficacia, qualitatibus exquisitè fortiterq́ue inter se mixtis coctisq́ue, & temperie integrè absoluta: Rursusq́ue, circumacta periodo, sensim defecisse, tandemq́ue euanuisse, vel languefacta aut dissoluta temperie qualitatum illi actioni accommoda, vel materia spirituum consumta ac dißipata.

Certiora etiam verioraq́ue prodijsse responsa, quo acrior, purior, elaboratior, & politior: Obscuriora rursus, & magis implicata, aut ambigua, quo hebetior aut impurior terræ vis, naturaq́ue spirituum fuit.

Sicut Ætna mons tunc exarsit, cùm sulphuris bituminisq́ue materia, diuturnitate exactè cocta, flammas conce-

concepit: & quanquam flagrauit continuo incendio, non tamen eodem modo semper, aut ardentium fauillarum eructauit molem, aut globos est eiaculatus igneos: sed habuerunt circuitus illa suos, & interualla, desiitq; incendium, postquam ea, quæ fomitem flammæ pabulumq; suppeditarat, materia confecta atq; exesa deflagrauit.

Quòd verò emißi de specubus halitus, neq; quosuis afficiant, neq; quorumcunq; animos vatidica vi imbuant, etsi plures circumstent, id fieri, ob sympathias & antipathias naturarum, ostendit. Oportere enim analogiam esse & συμπάθειαν inter agens & patiens.

Vt non ex quouis ligno fit Mercurius, ita non quemuis ab allisis immißisq; corpori halitibus immutari. Eos tantùm concipere vatidicos impetus, & hos etiam pro ratione suarum naturarum diuersos, qui natura sunt φανταστικοὶ & μαντικοὶ, & vt ipsius verbis vtar, πρὸς τὸ παθῶν καὶ μεταβαλεῖν οἰκείως ἔχουσι, quales Melancholicos esse constat.

Si sit ἀντιπάθεια naturarum vtrarumq;, terræ & hominum, non modò nihil μαντικὸν afflatu halituum effici, sed insigniter lædi, & sæpe velut veneno infici, aut strangulari eos, qui quadam curiositate prænotionem futurorum captant: Sæpe decipi, & in errores induci, aut conijci in opiniones falsas, incertas, & ambiguas. Turbari enim mentem, illa naturæ suæ aduersa halituum constitutione, & à conspectu veritatis deijci.

Inde existere, vt alij clara explicataq;, obscura alij & prorsus ancipitia oracula, eadem perciti ac delibuti halituum vi prodant. Requiri ergo, præter vim terræ & halituum, φύσιν μαντικὴν in homine, naturæ terræ congruentem. Sic enim inquit, Ὅταν ἁρμόσως ἔχῃ πρὸς τὰς τοῦ πνεύματος

πνεύματος ὥσπερ φαρμάκου κρᾶσιν ἡ φανταστικὴ καὶ μαντικὴ δύναμις ἐν τοῖς προφητεύουσιν, ἀνάγκη γίνεσθαι τὸν ἐνθουσιασμόν: ὅταν μὴ οὕτως, μὴ γίνεσθαι, ἢ γίνεσθαι τ̃ παράφορον, ἢ ἀκέραιον καὶ πρακτικόν, ὥσπερ ἴσμεν ἐπὶ τ̃ ἔναγχος ἀποθανούσης πυθιάδος.

In hanc ferè sententiam de Oraculorum origine, duratione, periodis, καὶ περὶ τ̃ ἀμαυρώσεως καὶ ἐκλείψεως τ̃ χρηστηρίων, disputat Plutarchus, concluditq; non alia de causa tandẽ cõsiluisse oracula, quàm quòd vetustate vis terræ omnis exoleuerit, quæ vatum animos diuino afflatu concitarit, vt quosdam exaruisse amnes, aut alueos mutasse cernimus, cursu contorto aliô. Non enim posse, aut perpetua esse, aut diu consistere atq; vigere, quæ mixtione constant elementorum.

Plutarchi sententia de oraculis refutatur.

Quanquam autem hæc ab homine philosopho pulchrè cogitata sunt: tamen ratione carent & fundamento, atq; ipsa rei veritate redarguuntur. Non enim consentaneum est à prorsus bruta, rationisq; & sensus omnis experte, & nata ex elementis natura, cui ne minimus quidem inest sensus, vel præsentium, vel futurorum, quæq; regitur & sustentatur ea vi sola, quæ indita ei primitus ab opifice Deo, suo ordine tenoreq; procedit, ab ea, inquã, consentaneum non est, cieri ἀναθυμιάσεις effectrices notitiarum, argutißimè & sapientißimè ad veritatis speciem confictarum, & monitrices de futuris & ignotißimis rebus, atq; adeò illis, quarum præscientia expetitur & desideratur.

Solius hæc sunt naturæ intelligentis, atq; eiusmodi quidem, quæ ex oculis hominum abdita, naturam rerum penitus intelligit, & intimos animorum recessus vel perspicit, vel ex gestibus externis coniectat, quæq; maximam

partem

partem eorum, quæ denunciat, cùm præuidet multò antè, tum gerit aut gubernat.

Quòd si intellectum & præsensionem oraculorum præcipuè naturis hominum tribuit, tanquam ex se gignat ea mens natura φανταστικὴ, sed impulsa prius ac velut excitata flatibus, quos terra emittit & efflat: quæro, vnde illæ extiterint noticiæ, longè supra & extra conspectum humani ingenij positæ, quas de summis rebus, & post multos annos consecuturis, deq́ absconditis prorsus, aut in diuersissimis terræ partibus gerendis, subitò, quamprimum afflati spiritu intumuissent, non inspectis nec antè consideratis signis vllis, promulgarunt?

Aut enim inspiratas vatum animis cum halitibus, aut in ipsis vatibus natas fuisse oportet. Sed ab halitibus profectas, prorsus rationi non consonum, & ἄτοπον, καὶ ἀδύνατον est. Longius à veritate recedimus, si affirmamus, vates perculsos atq; extimulatos conuenientium halituum impetu, eas ex sese sua vi genuisse.

Innascitur quidem aliquibus, ex singulari stellarum positu, vis coniectatrix, de causarum signorumq́ naturis, quæ vel sensibus, in natura, obuia sunt, vel ratione notantur, vel somnij specie dormientibus apparent, & alij alijs felicius futura præsagiunt: Sed nullius est hominis acumen tantum, aut tanta perspicacia, quæ, vel si rumpatur aliquis, peruestigare possit, atq; eruere indagatione, meditationeq́, & notatione quantumuis sedula & anxia, talia, qualia sæpè oracula aperuerunt: multò minus posset ex sese repentè & incogitanter, quamprimum esset declarata interrogatio, accommodata responsa, & miranda specie, ancipitibus innexa sententijs, atq; ad distrahendos animos artificiosissimè adornata, promere.

Restat

Restat ergo, ut cum halitibus, excußis egestisue de specubus, coniuncta fuerit alia vis maior, quam etsi diuinam καὶ δαιμόνιον fatetur fuisse Plutarchus, tamen non ab essentia halituum separat, neq; aliunde, quàm è terræ tali constitutione propagatam statuit. Sed & τοῦ ὅλου φύσει diuersam fuisse, & à terræ atq; cuiuscunq; corporeæ rei natura separandam esse, quæ hactenus exposita sunt, conuincunt. Oportuit enim affuisse naturam spiritualem, ἀόρατον, intelligentem, astutißimam, consciam præcipuorum negociorum & rerum, quæ in toto terrarum orbe præcipuè tractabantur, futurorumq; præsagam ac præsciam, cùm à diuersißimis, & ex disiunctißimis terræ partibus responsa poscerentur, de varijs & maximi momenti rebus, & de singulis ferè aliquid, vel disertè atq; explicatè, vel inuolutè, vel ambiguè pronunciaretur. Talis verò vel diuina fuit, vel Dæmoniaca: Sed Dæmoniacam fuisse, tum promulgata oracula ostendunt, tum sacræ probant literæ.

Oracula Ethnica à Diabolis patefacta.

Vaticinia pleraq; vel, falsa veritatis specie, tetriora mala inuexerunt, vel idololatricos cultus, horrendamq; & commenticiam, de pluribus Dijs, persuasionem manifestè stabilierunt, vel turpißima quæq; ac sceleratißima, & natis nobiscum notionibus, & de cœlo prolatis testimonijs, ex diametro contraria, ut iniustas cædes, rapinas, fœdas libidines, mactationes hominum, aut alia huiusmodi, exegerunt.

Certa est autem & immota sententia, quòd unus sit Deus, qui est pater Domini nostri Iesu Christi, & Iesus Christus, Filius λόγος καὶ εἰκὼν ἀΐδιος τοῦ πατρὸς ἀϊδίου, & Spiritus sanctus ab utroq; procedens: quòd is solus sit verax, & oderit mendacium immutabiliter, ac detestetur & condemnet peccatum omne: Sicut Psalmus inquit,

Non

Non Deus volens iniquitatem tu es, neq; habitabit iuxta te malignus: Non permanebunt iniusti ante oculos tuos, odisti omnes, qui operantur iniquitatem, perdes, qui loquuntur mendacium. Et de Diabolo dicitur, quòd sit homicida, & mendax, & pater mendacij, quodq; mendacia loquatur ex proprijs.

Non fuit ergo ab vlla corporea natura origo oraculorum, neq; ob vllius corporeæ vel naturæ, vel virtutis defectum extincta sunt: sed latuit in specubus illis Diabolus, & cùm euocaretur, in suos, quos huic ministerio depoposcerat &, destinarat, ministros, halitibus circumdatus inuolauit, horumq; alios alijs exagitauit modis, quibusdam furentium, nonnullis ebriorum, alijs trementium, aut ridiculè gesticulantium motibus affictis: Nonnullis totum corpus, ceu articulis tormento laxatis diuulsisq; eneruauit, aut trepidantium aut palpitantium musculorum speciem induxit, aut linguas inhibuit, ne proloqui possent, vt postea, vbi de obsessis egerimus, copiosius exponemus.

Tandem verò, nato Christo, æterni Dei Filio, conticuerunt Dæmones, desertisq; nequitiæ suæ latebris cesserunt, non sponte, sed coacti horribili metu omnipotentiæ Christi, & æternæ condemnationis sui, quam instare iam atq; imminere cernebant. Et verè ἐμωραίνετο σοφία
κοσμικὴ, γοητεία ὕθλος ἦν, καὶ γέλως ἡ μαγία, πᾶς
δεσμὸς κακίας ἠφανίζετο, ἀγνοίας ζόφος διεσκεδάννυ-
το, καὶ τυραννικὴ ἀρχὴ καθῃρεῖτο, θεοῦ, ὡς ἀνθρώπου φαινο-
μένου, καὶ ἀνθρώπου ὡς θεοῦ ἐνεργοῦντος.

Oracula euanuerunt, nato Christo.

Norant enim, eò missum Christum, vt destruat opera Diaboli, & generi humano in integrum restituto, opituletur contra tam sæuam rabiem, ex Zachariæ prophetijs multò antè diuina voce traditis: Inquit enim Zacharias: Et erit in die illa, dicit dominus exercituum, disperdam

dam nomina Idolorum de terra, & non memorabuntur ultra, & ſpiritum immundum, & Pſeudoprophetam auferam de terra.

Contremiſcunt & pænè deficiunt Dæmones in obſeſſo, qui Christo occurrit, exclamantq́ue, Fili Dei, cur veniſti nos cruciare ante tempus?

Diaboli præſagiunt interitum oraculorũ.

Extat, inter Sibyllinos verſus, vaticinium ſimile, de abolitione oraculorum: quod, etſi ex euentu contextum, inſertumq́ue mutilo carmini videtur, alludit tamen ad Zachariæ prophetiam, ῥώμη μὲν ῥύμη ἔσεται, καὶ Δῆλος ἄδηλος. *Et inſulæ Deli deuaſtationem Delphicus Dæmon non obſcurè innuit, eo verſu, qui extat apud Herodotum,* Κινήσω καὶ Δῆλον ἀκίνητόν περ ἐοῦσαν.

Idem Auguſto Cæſari interroganti Pythiam de ſucceſſore, qui poſt ipſum futurus eſſet orbis terrarum Monarcha, reſpondit:

Παῖς Ἑβραῖος κέλεταί με θεοῖς μακάρεσσιν ἀνάσσων
Τόνδε δόμον προλιπεῖν καὶ ἀΐδην αὖθις ἱκέσθαι
Λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετερείων.

Extorſit tales voces vel inuitis conſpectus pœnarum & cruciatuum, quos ſeſe paulò pòſt profligatos victosq́ue à Filio Dei ſubituros, & in omnem æternitatem perpeſſuros præſentiebant. Angebantur & de regni ſui interitu, vimq́ue miniſterij Euangelici reformidabant: Hoc enim potentiam Dei eſſe ad ſalutem omni credenti ex genere humano, non ignorabant, & eodem tum detegi technas ſuas atq́ue impoſturas, quas impune, ſucceſſu optatiſſimo, longo tempore exercuerant, tum proſterni euertiq́ue funditus, quæ callidè ſtructa firmarant accuratiſſimè, tum frenos ſibi ac vincula injici, excutiq́ue ſeſe dominio antiquiſſimo inter Ethnicos, videbant.

Omni

Omni tempore lucem doctrinæ veræ refugerunt atq; expauerunt Dæmones, quòd, hac enitescente, suam periclitari, & mox ruere potentiam, discußis fulgore lucis fugatisq; tenebris, quibus tota ipsorum maiestas nititur, magno suo cum detrimento didicerunt.

Meminimus hac ætate nostra, cùm Lutheri opera, Ecclesiæ doctrina ex tenebris euoluta, repurgataq; à cœno errorum pænè infinitorum illuxisset rursus, mox post vnum atq; alterum annum, tetra Diaboli ludibria, ex locis Germaniæ plerisq;, quibus ad se imperitam multitudinem deceptam allexerat, dispernisse, nunc verò etiam hominum memoriæ excidisse, luce doctrinæ sopita: & Diabolum ipsum hac, ceu amuleto quodam exterritum atq; abactum, à præstigiarum mirificarum, quas antè exercuerat, molitionibus & illusionibus destitisse apud eos, qui lucem doctrinæ amplexi sunt.

Ecclesiæ doctrina repurgata multas Diaboli præstigias sublatas esse.

Sed, ne quidem Apostolorum concionibus protinus se compesci, & ex possessis tanto tempore sedibus eijci passus est, etsi paulatim magis magisq; inclinari potentia, & ruere cœpit autoritas, quò lux doctrinæ clarius effulsit, & latius sese diffudit huius splendor.

Quocirca, vt aliquam ruentis potentiæ partem tueretur ac retineret, incitauit quantis potuit conatibus, summos Monarchas quidem, & profanam multitudinem, ad immani crudelitate persequendos veræ doctrinæ præcones, & Filij Dei legatos, à quibus oppugnabatur: Astuta verò & perniciosa ingenia, ad veritatem artificiosè eludendam, & nouo captuiq; accommo-

Diabolus hostes Ecclesiæ & hæreticos excitat.

dato imposturarum genere obruendam, priusquam, adau-ctis viribus, inualesceret & consisteret.

Quibus enim non suppliciorum & tormentorum ex-emplis in Christianos, Imperatorum mandato, per annos amplius quadringentos sæuitum? Quid non, in doctrina de Filio Dei, sophismatum callidè fucatis artificijs lace-randa, tentatum est?

Oracula verò etiam, post Christum, non solùm à stulta plebe, inueteratæ superstitionis ritu & consue-tudine, sed ab ipsis etiam Monarchis ac Principibus mordicus defensa, & culta consultaq́; religiosè, accepi-mus, ad Iulianum vsq́;, quo cum cælesti fulmine percus-sum Delphicum conflagrauit, sicut dictum est, eodemq́; tempore obmutuerunt & cætera, vbiq́; locorum.

Iulianus vltimus qui oracula cōsuluit.

Vltimum enim Iulianum cum diuinatorijs gen-tilium artibus, vt augurijs, extispicina, & similibus v-sum, tum oracula percontatum reperio, cui & postre-mo cupienti præscire exitum susceptæ [contra Persas expeditionis, promissum fertur auxilium, in hanc senten-tiam, ab oraculis: Νῦν πάντες ὁρμήθημεν θεοὶ νίκης τροπαῖα κομίσασθαι παρὰ θηρὶ ποταμῷ, τῶν δ' ἐγὼ ἡγεμονεύσω θοῦρος πολεμόκλονος Ἄρης. *Sed, men-dacis oraculi falso promisso in spem victoriæ erectus, in ipsa profectione perijt, sagitta ex incerto missa tra-iectus.*

Extant & alia eidem reddita oracula falsa, quibus, ad defensionem templorum Idololatricorum penè colla-psorum, fuit incitatus adulatione mendaci & falsa.

ἀλλ' ὁπόταν σκήπτροισι τεοῖς περσήϊον αἷμα
ἄχρι σελευκείης κλονέων ξιφέεσσι δαμάσσῃς,

δὴ τό.

δὴ τότε σὲ πρὸς ὄλυμπον ἄγει περίλαμπες ὄχημα
ἀμφὶ θυελλείῃσι κυκώμενον ἐν στροφάλιγξι
ῥύψαντα βροτέων ἐτέων πολύτλητον ἀνίην:
ἵξεις δ' αἰθερίου φάεος, πατρώϊον αὐλὴν,
ἔνθεν ἀποπλαγχθεὶς μεροπήϊον ἐς δέμας ἦλθες.

Et huic simile agenti ad Cresphontem renunciatum est.

γηγενέων πότε φῦλον ἐνήρατο μητιέτα Ζεύς
ἔχθισον μακάρεσσιν ὀλύμπια δώματ' ἔχουσι,
ῥωμαίων βασιλεὺς Ἰουλίανος θεοειδὴς
μαρνάμενος προστῶν πόλιας καὶ τείχεα μακρὰ,
ἀγχεμάχων διέπερσε πυρὶ κρατερῷ τε σιδήρῳ.
νωλεμέως δ' ἐδάμασσε πόλεις τε καὶ ἔθνεα πολλὰ.
ἀλλὰ καὶ ἐσπερίων ἀνδρῶν Ἀλεμανικὸν οὖδας
ὑσμίναις πυκινοῖσιν ἑλὼν ἀλάπαξεν ἀρούρας.

Sed, veri quid habuerint hæc responsa, declarauit exitus paulò pòst consecutus.

Ex his liquet, oracula omnia, quæ sic propriè voco, referenda esse ad diuinationes Diabolicas, quarum vsus cùm aliàs, tum primo Decalogi præcepto prohibetur seuerißimè, & atrocißimarum pœnarum comminatione: Non habebis deos alienos coram me. Non vult nos Deus societatem inire cum Diabolis, aut sciscitari quicquam, vel poscere ab ipsis: Sed vult nos ardenter odisse eos, auersariq; atq; abominari consuetudinem omnium confœderatorum Diabolis, & diligentia, ac pijs precibus vitare retia ac laqueos, quos immensa calliditate vndiquaq; nobis obtendunt. Cumq; intelligamus, quibus occasionibus primò irrepserint in animos hominum, & suos furores promserint atq; inuexerint, nimirum eleuata autoritate Oracula pertinent ad Diabolicas diuinationes. Oracula à Deo seuerè prohibita.

verbi Dei, aut sophismatum præstigijs elusa: commonefacti his veteribus & recentibus exemplis, maiore diligentia incumbamus in studium verbi Dei, non petulanter explicatam doctrinam deprauemus, non seramus contentionum, aut nouarum, & peregrinarum disputationum semina, nec præbeamus ansam hostibus Diabolis nos inuadendi, & seriò petamus, vt Deus, & hanc lucem doctrinæ foueat ac tueatur, & corda nostra Spiritu sancto ad se conuertat ac dirigat.

DE ALIO DIVINATIONVM genere, quod θεομαντείαν vocarunt

EX diametro contraria est Prophetiæ, falsò vocata à Græcis θεομαντεία. θεομαντεία prophetiæ opponitur.

Illa enim, autoritate mãdatoq; veri Dei, & ductu monituq; Spiritus sancti, in eo cœtu, in quo erat Ecclesia Dei, de rebus grauissimis atq; imperuestigabilibus omnibus creaturis, & pertinentibus ad Ecclesiã, aut regna mũdi, edebatur ab ijs, quos Deus ipse huic muneri immediatè delegerat ac dedicarat, dotibusq; diuinis, & illustribus testimonijs ornarat & commendarat, vt certò constaret, missos hos esse diuinitus, instructosq;, & labi atq; errare non posse.

Hæc in contumeliam veri Dei, & perniciem generis humani, vel palàm, vel tectè atq; insidiosè, impulsuq; Diaboli, promitur ab illis ipsius internuncijs, interpretibus & administris, quos vel totos obsessos manifestè regit ac ducit, vel raptos extra sese phantasijs erroneis & commenticijs prorsus implicat, vel quibus asciticia aliqua sese specie exhibens, prætextu religionis, aut alioquin suum insibilat atq; inhalat virus. Semperq;, quantacunq; sit velata religionis specie, occulit subtus latens atro felle tinctum venenum, quo vel gloria Dei petitur, vel hominum salus, vel vtrumq;.

Plato hanc propriè μαντικὴν appellat, cumq; in Phædro de vocabulo disserit, μανικὴν antea vocatam, posteriores ἀπειροκάλως τὸ ταῦ ἐπεμβαλόντας μαντικὴν appellasse ait.

Nunquam enim sine furore, sineq; perturbatæ & aberrantis rationis euersione, prodebant oracula οἱ θεομάντεις.

Μανίας duo genera secundum Platonem.

Idcirco Plato duo distincta facit τῆς μανίας genera. Vnum, quod vitio euenit valetudinis, cerebro malè affecto & ab humore melancholico, quod maniacis, melancholicis, & phreneticis aecidit. Alterum, quod afflatis obsessione à Dæmonibus proprium est, cuius vi prædicunt futura nec præuisa neq; intellecta, sed à Dæmonibus suggesta.

Aristoteles contra Platonem disputat, nullam accedere vim vatidicam extrinsecus, sed à natura oriri omnē, & peculiari huius constitutione atq; affectione.

Huius etsi vim magnam esse præstantia excellentium ingeniorum declarat: tamen non ex materia nasci, nec cieri à sola natura bruta corporum, præsensiones, præuisionesq; tam argutas futurorum, ratione turbata, & mente furoribus implicata, sed ab alia natura non bruta, sed intelligente, non corporea, sed occulta & spirituali, rectè Plato censuit, etsi, quæ fuerit illa, non rectè diuinat.

Μαντικὴ in quatuor genera diuidit Plato.

Μαντικὴν enim κοινωνίαν esse, inquit, περὶ θεοὺς, καὶ ἀνθρώπους, πρὸς ἀλλήλους, καὶ δημιουργὸν τῆς θεῶν καὶ ἀνθρώπων φιλίας, deniq; χρησμῳδοὺς, θεομάντεις, ποιητὰς, & cæteros vates, θείους εἶναι, καὶ ἐνθουσιάζειν ἐπιπνοὺς ὄντας, καὶ κατεχομένους ἐκ τοῦ θεοῦ. Cumq; μαντικὴν omnem in quatuor diducat genera, Vnam ἐπίπνοιαν μαντικὴν, in Apollinem autorem: alteram τελεστικὴν, in Dionysium: tertiam ποιητικὴν, in Musas; qualis fuit Orphei, Musæi, Lini, Tyrtæi: vltimam ἐρωτικὴν, in Venerem refert & Cupidinem.

Quid verò, ex sua Theologia, diceret aliud homo Dei ignarus, & patefactionum diuinarum, & qui inter actiones,

actiones, & opera Dei propria, & inter præstigias Diaboli, operum diuinorum imitatrices, discernere nequiuit. Is igitur, quid diceret aliud, cùm obsessos rapi constituiq; extra sese, & mente moueri ac ratione, & prodere ac fundere subitò nec præcogitata, aut præconcepta, neq; ex argumentis physicis coniecta, animaduerteret, de ijs rebus, quæ sub sensum non cadunt, & excedunt omnis humanæ sapientiæ acumen, omnem ingeniorum captum, prospectumq;, & perspicaciam, omnium deniq; virium modum ac mensuram, & tam obscurè sæpe atq; ambiguè, vt, quæcunq; adhiberentur coniectiones atq; explanationes interpretum, frustra declaratio vera quæreretur.

De prophetia, in Ecclesia Dei, rectè dixisset Plato, quòd sit κοινωνία, seu coniunctio, consociatioq; cum Deo, qualem κοινωνίαν fieri sacræ literæ nos docent, cùm fide, seu fiducia Filij Dei, Domini nostri Iesu Christi, credentes in Ecclesia Filij Dei accipiunt Spiritum sanctum, cuius missio & effusio est donum Filij Dei, sicut Paulus vocat δωρεὰν Christi, & contingit credentibus ἐξ ἀκοῆς πίστεως.

Est enim Pater ἡ ἀρχὴ καὶ πηγὴ ἀγαθῶν, causa & fons bonorum æternorum ac salutarium: Filius ὁ ἐξαποστέλλας, id est, illa persona diuinitatis, quæ immittit Spiritum in corda credentium, ad distributionem bonorum æternorum: Spiritus sanctus ὁ διανέμων, id est, tertia persona diuinitatis, quæ credentibus distribuit æterna bona, τὰς διαιρέσεις τῶν χαρισμάτων, efficienter, κατὰ τὸ μέτρον, & καθὼς βούλεται, sicut inquit Paulus.

Cùm ergo per fidem haustus acceptusq; Spiritus sanctus efficienter viuificat, renouat, sanctificat, & instaurat corda nostra, accēsa æterna luce, et nouis, spiritualibus, atq; arden-

ardentibus motibus, fiunt illa templa Dei, in quibus habitat tota diuinitas.

Hæc est κοινωνία, qua se Deus communicat pijs, fide acquiescentibus in ipso, qui suam nobis, in æterno Filio, misericordiam expreßit, & posuit ante oculos.

Ex hac communicatione, pij & credentes non concitantur in furorem, non amittunt mentem & rationem, non in flagitia & scelera vel sese præcipitant, vel impellunt alios, quod furibundis vatibus Ethnicorum, impletis Diabolico spiritu, eueniebat, sed confirmati & adiuti crescunt in vera Dei cognitione, fide, inuocatione, timore, obedientia erga Deum, castitate, & alijs dotibus, ac virtutibus, quibus exornantur & instruuntur singuli à Spiritu sancto, serio ardentiq; harum virtutum exercendarum & augendarũ studio atq; conatu, κατὰ τὴν ἐνεργουμένην δύναμιν. Est enim Spiritus sanctus πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τῆς πίστεως, τῆς σοφίας, τῆς ἁγιωσύνης, τῆς προφητείας, τῆς πραότητος, τῆς ζωῆς. De hoc dicit Filius Dei: Non loquetur ex seipso, sed quæ audiuerit ex me. Et: Ille glorificabit me, quoniam de meo accipiet. Ergo reguntur & ducuntur spiritu Dei, qui gloriam Filij Dei illustrant & amplificant.

Diabolus ψεύστης ἐστιν, καὶ ἀνθρωποκτόνος, πνεῦμα πονηρὸν, πλανὸν, ἀκάθαρτον, qui ex sese gignit vomitq; mendacia, & de sese, contra Filium Dei.

Ethnicorũ vates à Diabolo afflati & cõcitati.

Ex hoc spiritu mendacij, furibundi vates Ethnicorum hauserunt suum, cum furiosa amentia coniunctum impetum vatidicum, quo ita fuerunt dementati, vt semel tali furore perciti, vix vnquam sese receperint: qui quidem non omnes eodem furoris genere perculit, neq; eadem furoris vehementia, neq; eodem modo vim mentis deprauauit: quosdam leniore ac mitiore, alios acriore impetu

petu concitauit. Talis verò concitatio non Dei, sed Diaboli communicatio fuit, ad imitationem diuinæ falsò instructa atque adornata.

Differunt ab hac oracula, quæ, vt ex antè declaratis patet, Dæmones ipsi ex locis certis, alibi alio modo, sciscitantibus reddebant: & quanquam hominum quandoque vtebantur ministerio, non tamen perpetuò vel insidebant iisdem, vel ex illis sese ostendebant, sed certis vicibus, cùm de requisitis responsa danda essent, aut inuolabant in eos, aut velut ex abdito sese proferebant, atque, vbi enunciassent concepta responsa, recedebant vicißim, inque suas specus reuertebantur, aut sese reprimebant.

Oracula & θεομαντεία differunt.

Superstitiosa antiquitas, Dei ignara, hos tanquam peculiaria numina, & locorum illorum, terrarumque vicinarum præsides venerabatur, & diuinis afficiebat honoribus.

Θεομαντεία ergo vaticinia complectitur ea, quæ obseßi à Dæmonibus, vel afflati concitatione mentis, edunt, & quasi fundunt, vel rapti extra sese, vbi redierunt ad se, enunciant, arrepta aut excepta extrinsecus ex Dæmonum aspiratione, qua delibutos habent animos.

Pulcrum & sanctum nomen tributum est rei à Deo alienißimæ, & diuinis oraculis aduersißimæ, illo errore, quòd cum amisso verbo, Deum amisissent Ethnici, postea vagantes sine Deo, quodcunque se aliqua Dei specie ostenderet, id peculiare numen esse, aut ab aliquo proficisci numine censerent.

Differentiæ τῶν θεομαντῶν quatuor sunt.

θεομαντῶν quatuor differẽtiæ.

Obseßi, ἐγγαστρίμυθοι, ἐγγαστριμάντεις, στερνομάντεις, & δαιμονιόληπτοι, nominabantur à Græcis inde, quòd intra sese pectori ventriúe inclusos spiritus vatidicos haberent, qui vel suggerebãt, vel, vinctis compreßisque obsessorum

Obsessi.

 rum

rum linguis, ipsi efferebant ac proloquebantur requisita præscitaq; vaticinia. Atq; hi aliàs continebant sese in abdito, ne cernerentur, aliàs se proferebant, nunc hac, nunc illa imagine.

Vidimus ipsi, in quadam puella obsessa, Dæmonem, sub summa cute, muris figura, variè discurrentem, qui mox, recondens se in imum ventrem, euanescebat ex oculis, mox prosiliens rursus, sub pectoris aut frontis tenerioribus partibus prorumpebat.

πυθῶνες. Nominabantur ijdem & πυθῶνες, ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι, id est, à sciscitando, quòd de futuris, occultisq;, & ignotis consulebantur, & εὐρύκλεοι, à quodam obsesso, cuius meminit Aristophanes ἐν σφήκεσιν, μιμησάμενος τὴν εὐρυκλέους μαντείαν καὶ διάνοιαν. In sacra Scriptura obsessus vocatur Ob, quam vocem ab vtre factam dicunt, quòd obsessi, cùm vaticinari incipiunt, velut vtres inflati distenduntur ac turgescunt.

Afflati. Afflati ἐνθουσιασαί, & ἐνθεαστικοὶ, & θεοπνευσαὶ vocari possunt: differre hi ab obsessis iudicabantur. Hi enim ἔνθεοι, καὶ ἐκ θεοῦ κάτοχοι εἶναι: Illi, non ab insitis ipsis Dæmonibus regi docerique, sed vatidica imbuti, præsentiaq; futurorum donati, ceu per afflatum diuinitus, καὶ ἐκ θεῶν ἢ νυμφῶν μαντεύεσθαι, putabantur.

Ex his quidam natura valebant, quo in genere fuerunt, Amphion, Orpheus, Euclous, Cyprius, Musæus Atticus Antiophemi filius, Orphei discipulus, Lycus Pandionis filius, Bacchus ex Bœotia κατάχετος ἀνὴρ ἐκ νυμφῶν καὶ μανίας, cuius plurima recitantur θεσπίσματα in historijs, Tiresias vates, Phæmonoë, quæ prima hexametro versu cecinisse oracula traditur, Phaënis cuiusdam regis Chaoniæ filiæ Peliades, quibus asscribitur hic versus, ζεὺς ἦν, ζεὺς ἐστὶν, ζεὺς ἔσσεται, ὦ μέγαλε ζεῦ, Sibyllæ pleræq;, & similes.

Amphionem & Orpheum magicis artibus vsos esse, Pausanias annotauit. Musæo tribuuntur carmina vocitata εὐμόλπια.

Fuerunt ex hoc numero aliqui, qui naturas adepti vatidicas, excoluerunt eas multiplici doctrina: scrutati sunt in natura, efformata & consignata futurorum indicia, & à veteribus notata ac prodita monumentis prædicta euoluerunt atque exposuerunt.

Recitatur à Platone vaticinium quoddam Orphei, ἕκτῃ ἐν γενεῇ καταπαύσεται κόσμος ἀειδής. Hoc, etsi Plato aliò detorquet, tamen ad dictum Heliæ, de Mundi duratione, alludere, ex eoque deductum videtur. Iustinus Martyr aliquot Orphei versus citat ex quodam eius poëmate, quod inscripsit Διαθήκας, ad Musæum discipulum, qui, quia hoc ipsum exprimunt, quod Sacræ literæ de vno Deo, creatore cœli ac terræ, autore bonorum omniũ, ac vindice scelerum docent, præcipiunt verò de audienda ac cognoscenda doctrina diuinitus patefacta, non aliunde desumti videntur, quàm ex ea doctrina, quam à vicino populo Israëlitico, ad Ægyptios communicatione deriuatam, apud hos didicisse, & retulisse secum in Græciam, vnà cum astrorum doctrina, & disciplinis alijs, Orpheus perhibetur. Orphei vaticinium de Mundi duratione.

μῦσαι ἐξερέω γὰρ ἀληθέα μηδέ σε τὰ πρὶν
ἐν στήθεσι φανέντα φίλης αἰῶνος ἀμέρσῃ.
εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας, τούτῳ προσέδρευε
ἰθύνων κραδίης νοερὸν κύτος, εὖ δ' ἐπίβαινε
ἀτραπιτοῦ, μοῦνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἄνακτα,
εἷς ἔστ' αὐτογενὴς ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται.
ἐν δ' αὐτοῖς αὐτὸς περιγίνεται: οὐδέ τις αὐτὸν
εἰσοράᾳ θνητῶν, αὐτὸς δέ γε πάντας ὁρᾶται.
οὗτος δ' ἐξ ἀγαθοῖο κακὸν θνητοῖσι δίδωσι,

καὶ πόλε-

καὶ πόλεμον κρυόεντα, καὶ ἄλγεα δακρυόεντα.
οὐδέ τις ἔσθ' ἕτερος χωρὶς μεγάλοιο ἄνακτος.
αὐτὸν δ' οὐχ ὁρόω, περὶ γὰρ νέφος ἐστήρικται.
πᾶσιν γὰρ θνητοῖς θνηταὶ κόραι εἰσὶν ἐν ὄσσοις,
ἀσθενέες δ' ἰδέειν τὸν Δία πάντων μεδέοντα:
οὗτος γὰρ χάλκειον ἐπ' οὐρανὸν ἐστήρικται
χρυσέῳ εἰνὶ θρόνῳ, γαίης δ' ἐπὶ ποσσὶ βέβηκε
χεῖρα τε δεξιτερὴν ἐπὶ τέρματος ὠκεανοῖο
πάντοθεν ἐκτέτακεν, περὶ γὰρ τρέμει οὔρεα μακρά,
καὶ ποταμοί, πολιῆς τε βάθος χαροποῖο θαλάσσης.

Orphici paremium de Mundi duratione.

Recenset hos posteriores paulò aliter Clemens Alexandrinus, quinto libro στρωμάτων, pluribus additis.
ἐκτέτακεν, ὀρέων δὲ τρέμει βάσις, ἔνδοθι θυμοῦ
οὐδὲ φέρειν δύναται κρατερὸν μένος, ἐστὶ δὲ πάντῃ
αὐτὸς ἐπουράνιος, καὶ ἐπὶ χθονὶ πάντα τελευτᾷ.
ἀρχὴν αὐτὸς ἔχων καὶ μέσσων ἠδὲ τελείων,
ἄλλως οὐ θεμιτόν σε λέγειν, τρομέει δέ τε γυῖα.

Recitantur ab eodem Clemente, & alij ex Orpheo versus, quibus similia explicantur, quæ congrua sunt patefactis testimonijs, & analoga fidei: Qualis est hic versus, εἷς ἔστ' αὐτοτελής, ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται. Et quales sunt illi versus quibus innuit, quòd Deum nemo viderit vnquam, præter vnum ex gente Chaldæa, intelligens Filium Dei, natum ex virgine Maria, ac plures alij.
εἰ μὴ μουνογενής τις ἀπορρὼξ φύλου ἄνωθεν
χαλδαίων, ἴδρις γὰρ ἔην ἄστροιο πορείης:

An de doctrina sanctorum Patrum aliquid cognouerit Orpheus, & à quibus eam didicerit, non plura sciò, nisi quòd in Ægypto, cum sacerdotibus veteris doctrinæ custodibus versatum, & ab ijsdem edoctum, tradunt de ijs quæ postea versibus descripsit. Vndecunque autem acceperit

perit has sententias, & siue intellexerit, quæ scripsit, siue non intellecta reddiderit, ex doctrina patrum natas eas ac propagatas esse, valde consentaneum est.

Ægyptios enim monumenta maiorum diu conseruasse, & paulatim, superstitione inualescente, deprauasse, non abiecisse subitò, multa testantur. Inde in Græciam, vel discentium opera & studio aliquid illorum inuectum est, vel autoritate, & potentia principum, qui, ex Ægypto ductis exercitibus, Græciæ multas partes occuparunt.

Primorum patrum doctrina in Aegypto conseruata aliquandiu.

Extant in fragmentis, quæ Sibyllæ nomine circumferuntur, similia multa, quorum etsi expreßiora sunt pleraq; euidentioraq;, quàm vt ab antiquis poßint videri conscripta, & putantur ab erudito aliquo ex euentu composita, sparsimq; repertis oraculis intexta, vt illa cohærerent: tamen non pauca vetustatem referunt, quæ ex reliquis adhuc voluminibus sacris depromta, numerisq; innexa eo videntur consilio, vt & recitari in publicis cœtibus, & edisci facilius, conseruariq; possent.

Sed acceßit in omnibus, ex Diaboli afflatu, alia vis maior, qua nec descripta antea, nec vllis naturæ argumentis vel adumbrata, vel expressa, ac præfigurata edicebant, & ex ea, velut mente capti, aut errabant aliquantulum, aut prorsus furebant. Sæpe, in hoc ἐνθουσιώντων genere, rudes prorsus atq; imperiti literarum, immò fatui natura, feliciter de futuris diuinant, nec solùm euentuum genera exprimunt, sed & momenta designant, & eos, in quos hi sunt redundaturi, notant: habuit huius generis plurimos omnis ætas.

Talium præscita non ex corporum nascuntur temperie, etsi omnes illi Melancholici sunt, & φανταστικοὶ natura, sed aliunde ipsis aspirantur.

Auto-

Autorem prædictiones, euentusq́; & fines, in quos eduntur, produnt.

Pleraq́; à Dæmonibus proueniunt, eaq́; vel maximè, quæ ab ignaris Dei, extra Ecclesiam, funduntur eo fine, vt Religionem nouam contrariam diuinæ introducant aut sanciant, quæq́; manifestam deposcunt impietatem, siue mente constent, rationisq́; sint compotes vates, siue furant: quanquam alieni à ratione, & mente permoti sunt plerique, minimeq́; suo aliquo, liberoq́;, & soluto motu, sed furore incitantur Diabolico.

Nam & ob connatam cerebri temperiem, conformationemq́;, & collocationem, atq́; humoris melancholici redundantiam ætate cerebrum occupantem, in amentiam natura propensi sunt, aut nascuntur fatui, de peculiari positu cœli, & Diabolus, cùm his naturæ vitijs auctis, tum modis alijs ratione mota ac turbata, infatuat eos, ne intelligant ea ipsa, quæ renunciant, simulq́; mentes concitat visis, aut falsis, mendacibusq́;, aut inanibus, aut tortuosis, & obscuris, quandoq́; etiam veris.

Sibyllæ nomen generale est, quod multæ vsurparunt mulieres vatidicæ. Suidas, vt Romanam vocem celebrat, sed ex qua deriuetur origine, non annotat.

Sibyllæ etymologia.

Plerique Græcam faciunt, & compositam volunt ex nominibus σιὸς & βουλὴ, vt significet Sibylla tantundem, ac σιὸς βουλὴ, seu βουλαῖα, id est, consilium vel consiliaria Iouis, Laconum more σιὸς pro διὸς posito.

Sunt, qui ab Hebræa deducunt origine, & ex voce Kabala ortam, quarundam literarum mutatione, asserunt, quæ vox à verbo Kibel formata, doctrinam significat, non natura insitam animis, aut, cum seminibus, à parentibus propagatam, neq́; vsu vel experientia animaduersam, neq́; ex natura erutam & expressam: neq́; ex libris humanis

na sapienta conditis depromtam: sed promulgatam diuinitus, animisq́ sanctorum Prophetarum à Deo ipso velut infusam, & voce ac testimonijs cœlestibus commendatam ac comprobatam. Significat enim verbum Kibel recepit, accepit, inde Kabala, id est, doctrina, ex immißione aut patefactione cœlesti, accepta. Si est vox Hebræa, (vt potius reor) omnino in antiquißimis sanctorum Patrum scholis natam, &, pio sapientiq́ consilio, huic doctrinæ attributam existimo, in qua se Deus aperuit, & suam declarauit voluntatem humano generi, vt ea secerneretur à commenticijs religionibus reliquarum gentium, & admonerentur animi, de sanctißimæ doctrinæ origine, & autoritate, cogitarentq́, in hac sola sese Deum expreßisse, in hac velle se quæri & cognosci, nec humana quicquam autoritate vel assuere, vel detrahere, vel mutare in ea licere, neq́ extra hanc alia excogitare aut fingere numina fas esse.

Eius rei argumentum est, quòd vno consensu omnes antiquißimam & primam Sibyllarum omnium, Sambethen vocatam, & ex Nohe ortam, tradunt.

Vox Sambethe absq́ dubio nihil sonat aliud, quàm Sem Iaphet. Hac voce notata est doctrina de Deo, de lapsu, de restitutione, redemtione, & gratuita receptione generis humani, de Meßia, & cæteris, continua serie à Mundi initio vsq́, quasi per manus tradita Nohæ, cuius deinde explicationem, curam, custodiam, & conseruationem, ipse duobus præcipuè filijs Sem & Iaphet commendauit. Eos enim gubernatores Ecclesiæ, in sua posteritate, & sacrorum Antistites constituerat.

Sambethe prima Sibyllarum ex Nohe orta.

Et fuisse his curæ propagationẽ doctrinæ, atq́ vt integra atq́ incorrupta transmitteretur posteris, monumẽta eos præ-

eos præcipua columnis lapideis insculpi curasse, Iosephus autor est.

Miscuerunt doctrinæ vaticinia de secuturis in genere humano mutationibus. Nam & sancta sapientia, excrescentibus hominum peccatis, metiebantur magnitudinem pœnarum secuturarum, & ductu Spiritus sancti, quæ euentura essent posteris, præuidebant.

Vox Sambethe ex Sem & Iaphet composita.

Hæc omnia coniuncta, posteri, vt primorum autorum memoriam grati retinerent ac celebrarent, composita voce Sambethen, id est, doctrinam à Sem & Iaphet propagatam vocarunt.

Non ita multò pòst, cùm posteritas horum distracta esset atque dispersa, & plurimi discessissent à vestigijs maiorum, receptis atque approbatis corruptelis, quæ in doctrinam irrepserant, interciderunt monumenta Patrum, & nuda nomina retenta, Diaboliq; præstigijs, quas struxerat πρὸς τὸ διαστρέφειν τὰς ὁδοὺς τοῦ κυρίου τὰς εὐθείας, præfixa sunt, vt à sanctis Patribus manasse, & non temerè cogitata esse crederentur, de indicio titulorum, quibus venditabantur.

Singulæ gẽtes suas habuerunt Sibyllas.

Inde factum, vt singulæ penè gentes singulas habuisse Sibyllas legantur, id est, suam sapientiam, suasq; religiones, quas ex vnica prima & vera religione deprauata, pro naturis suis atque affectionibus, Diaboli adiumento & consilio, extruxerunt, & eo insignierunt nomine, quod sacra antiquitas cœlesti doctrinæ accommodarat.

Celebrantur Chaldaica, Persica, Libyca, Italica, Græcæ plures: His singularum religiones notatæ sunt.

Gens quælibet religionem ad suos affectus inflexit.

Chaldæi religionem conuerterunt in sapientiam philosophicam. Neglecta enim doctrina cœlesti, totos sese in consideratione, inquisitione, & explicatione naturæ collocarunt: Condiderunt artes, peruestigarunt cœlestium

stium corporum motus atque effectiones, &, ad quos singula essent usus comparata, edocuerunt, captique pulcritudine operum naturæ, atque artificio, soli illi contemplationi inhæserunt.

Chaldæi religionem in Philosophiam conuerterunt.

Ista occasione, doctrinæ cœlestis vox & memoria paulatim labefactata atque attenuata initiò, mox prorsus conticuit, tributumque est Sibyllæ nomen illi sapientiæ humanæ. Tandem eò res deuenit, vt animi destituti verbo monstrante verum Deum, & perfectionis corporum cœlestium, viriumque, & effectionum capti admiratione, ex his ipsis corporibus numina arbitrio priuato fingerent ac deligerent.

Ægyptij natura δεισιδαίμονες, μυστηριακοὶ, & superstitiosi, semel dimoti à Patrum sanctorum per manus traditis sententijs, & exclusi ab intellectu atque vsu vero patefactionum diuinarum, religionem quandam consuerunt, ex commentis anilium terriculamentorum, somnijs sacerdotum, ritibus vulgi superstitione effictis & coaceruatis, quibus mox magicæ artes, & præstigiarum multiplicia ludibria, accesserunt.

Aegyptij religionem in superstitiones trāsformarunt.

Nec fuit vlla gens amentior & stolidior, nulla in Deum contumeliosior, tetrioris Idololatriæ superstitione, quàm Ægyptia: quæ eò dementiæ progressa est, vt non tantùm Diaboli terriculamentis caperetur, & imposturis, sed & de terra nascentibus rebus numina assumeret, cæco furore, alliaque & cæpas veneraretur, & fœdißimas bestias, vt simias, in honore haberet ac precio, tanquam peculiaria numina, & formidaret has, atque extimesceret, concepta ex occasionibus leuißimis inanißima trepidatione, cultuque prosequeretur diuino, & offendi vetaret, sique offenderentur, placaret delinitas solennibus sacrificiorum ritibus.

Tandem, cùm, Apostolorum prædicatione, explicata ex his furoribus, liberatáq; fascino Diaboli, & ad veritatis conspectum cognitionémq; esset perducta, non ita multò pòst, eadem, qua antea, leuitate, Christianæ fidei professione abiecta, in pristinos sese furores reiecit, reuersa, velut canis ad vomitum: His huc vsq; hæsit intricata.

Græci religionem disputationibus, & allegorijs turbarunt.

Græci arguti natura, νοήμονες, εὑρετικοὶ, & φιλόνεικοι, & facundi, atq; amantes, ac perquam cupidi, & studiosi nouarum & argutarum inuentionum, religionem turbarunt acumine & subtilitate disputationum, & doctrinam obruerunt ænigmatum, allegoriarum scitè accommodatarum, venustarum imaginum ac picturarum, ingeniosè excogitatis commentis, quibus velut prætensis nebulis, lux doctrinæ circumfusa ac hebetata, sensim emarcuit initiò, auidè arripientibus imperitis, quæ velut oculis cerni videbantur: paulò pòst extincta prorsus euanuit, relicto inanium fabellarum fumo, quem solum gens Græca, ante Apostolorum prædicationem, pro veræ doctrinæ luce amplexa est, ac sectata.

Post Apostolos, rursus constitutum ab his doctrinæ corpus, Græci disputationum controuersijs referserunt, & discerpserunt.

Fuit enim in prima Ecclesia, perpetuus quasi conflictus disputationum, cùm petulantia ingenia, non contenta dogmatibus propagatis inde vsq; ab Apostolis, alia certamina ex alijs subinde commouerent, & ex alijs quæstionibus detexerent alias, quibus Ecclesia, ceu procellis quibusdam impulsa & agitata, ruinam fecit tantam, vt plurimis gentibus tandem Mahometico furore correptis, & infectis, auulsisq; à Christiana professione, reliquiæ ægrè in vera certaq; sententia, Dei adminiculo & ductu, sese confirmarint.

Romani

Romani natura dominationis cupidi atque eminentiæ, & ante Apostolorum tempora, & post illa, religiones suas Imperio politico conformarunt.

Romani religionem in Monarchiā conuerterunt.

Et quidem, qualis fuerit διάταξις ἱερατικὴ, ante Christum in vrbe Roma, notum est ex historijs. Huic sublatæ cùm Christiana successisset religio, Episcopi incitati ruentium in Asia atque Aphrica Ecclesiarum interitu, & fiducia elati potentiæ acquisitæ, speque huius confirmandæ & amplificandæ, de transferendo ad sese dominio in omnes orbis Christiani Ecclesias, & hoc in vsus suos conuertendo, exemplo prioris formæ, cogitare, idque vt consequerentur, conari omnia & experiri cœperunt. Adeptum tandem dominium, & cum hoc raptam potestatem imperandi reliquis, & quæuis pro arbitrio statuendi sanciendique, non tantùm in vsu rituum externorum, sed & dogmatibus, eò contulerunt, vt ministerium Euangelij in Monarchiam politicam distinctam ab Imperatoris potentia commutarent, & sapienter ac piè constitutum, distributumque conuenienter, & ad conseruationem puritatis doctrinæ, ac gubernationem disciplinæ seuerioris directum, pulcerrimum ordinem primitiuæ Ecclesiæ, huic suæ Monarchiæ stabiliendæ tuendæque accommodarent.

Hierarchia in Ecclesia Romana.

Constituerunt ergo, quasi Monarcham orbis Christiani, Romanum Episcopum, quem οἰκουμενικὸν vocarunt, frustra refragantibus & reclamantibus cæteris Episcopis, &, Romanum Episcopum iniustè hanc sibi arrogare potentiam, contendentibus.

Subiecerunt autem huic Ecclesias aliarum gentium orbis Christiani, distributas velut in ἐπαρχίας seu prouincias, & religione iurisiurandi eidem obligarunt ad fidem & obedientiam.

Proximi fuerunt Pontifici vocati Patriarchæ, qui, vt hodie apud Turcos Bellerbij, absentis Pontificis vices, extra Europam, in reliquis orbis terrarum partibus, Asia atque Europa, gesserunt.

Aphricanus Alexandriæ Libycas Ecclesias & Ægyptias procurauit, vocatus οἰκουμενικὸς κριτής: Antiochenus Asiaticas: Byzantinus Ionicas, & reliquas Asiæ littoralis: Hierosolymitanus Phœnicias & Palæstinæas, eodem modo, quo Europæas is, qui se supremum Pontificem constituerat.

In harum partium prouincias collocarunt μητροπολίτας, quos Archiepiscopos vocant, vt Romani olim Proconsules, aut prouinciarum Duces, Persæ Satrapas, Turci hodie Bassas: Quorum si plures requireret prouinciæ amplitudo, vnum eorum ἔξαρχον esse & Primatem: alium quempiam Legati munere fungi voluerunt, qui ceu Quæstor adesset Proconsuli in prouincia.

Metropolitis suberant Episcopi, vt hodie, in regno Turcico, Baßis parent Sansachi. Horum διοίκησις, ad certas prouinciarũ regiones astricta, et definita particulariũ tractuum limitibus, comprehendebat impositos his χωρεπισκόπους, Presbyteros, Diaconos, Hypodiaconos, Ἀκολούθους, ψαλτὰς, ἐπορκιστὰς, θυρωροὺς, ὑπηρέτας, & totam reliquam ἱερατικὴν τάξιν, constitutam ad hoc, vt administraret τὰς παροικίας.

Sed has, ex primitiuæ Ecclesiæ constitutionibus, appellationes solas retinuerunt, officijs ipsis & ministerijs in abusum conuersis.

Omnibus his addiderunt tandem numerosa agmina Monachorum, & Sacrificulorum, quasi exercitus quosdam, comparatos custodiendis, inque officio retinendis prouincijs, & ijs legibus in singulos exequendis, quæ autoritate Pontificia latæ erant.

Summo Pontifici, Senatum Cardinalium, certa officiorum distinctione, Episcopis, collegia Canonicorum adiunxerunt, ex quibus legerentur successores.

Et summi Pontificis autoritatem tum armarunt fulmine ἀναθήματος, tum eò usque auxerunt, ut asseuerare non sint veriti, diuina constitutione, Pontificis Imperium complecti regna Mundi, & potestatem habere abrogandi Imperia Monarchis, ac conferendi eadem aliis, pro arbitrio.

Hæc talis Monarchiæ constitutio, quæ occuparunt Christianum orbem, distinctioque velut præfectorum & gubernatorum, & legum descriptio ac ceremoniarum, quæ in singulis Ecclesiis obseruandæ, & à singulis rei sacræ dedicatis ministris administrandæ essent: Hæc ergo Pontificum Romanorum religio est, de hoc statu dimicant, & de abusuum illorum, errorumque conseruatione, quibus huius regni Maiestas ita incumbit & innititur, ut, his sublatis, collabi eam necesse sit, & ruere.

Huic regno Pontificio longè dissimilis est Ecclesia Filii Dei, quæ est cœtus non armatus potentia, non regum opibus instructus, non circumscriptus limitibus Romanæ sedis, neque alligatus ad illam διαδοχὴν successorum in Regno Pontificio: sed dispersus per orbem terrarum, & tamen non Idea Platonica: sed visibilis cœtus hominum amplectentium Euangelium, & rectè utentium Sacramentis institutis à Filio Dei: in quo cœtu caput est καὶ ἀρχηγὸς, καὶ ἀρχιερεὺς μόνος, ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, ipse Filius Dei, & per ministerium Euangelii verè efficax est, & multos regenerat, voce Euangelii, & Spiritu Sancto, & facit hæredes vitæ æternæ: & dat Prophetas, Apostolos, Euangelistas, Pastores, Doctores: Suntque in eo cœtu multi electi, & aliqui non sancti, de vera doctrina

tamen consentientes: Et hic ipse cœtus aliàs maior est, illustrior, & purior, aliàs obscurior, & minus potens, dispersus, lacer, egens, neglectus, oppressus Tyrannorum potentia.

Huius cœtus Doctoribus dicit Filius Dei: Reges gentium dominentur vobis: vos autem non sic.

Hæ itaq; singularum gentium religiones, fuerunt singularum Sibyllæ, quibus semper aliquid prædictionum & vaticiniorum, de futuris mutationibus, aut euentibus secundis vel aduersis, fuit admixtum.

Etsi autem meas, de vocabuli origine & significato, coniecturas recito, non tamen refragor historiarum annotatis de mulieribus vatidicis.

Sibyllæ mulieres vatidicæ.

Non inficior, fuisse mulieres aliquas eiusmodi, vt proditum est: &, qua vi, pleraq; funderint oracula, cùm ex furibundis gestibus plenis fœdißimarum deformitatum, quos vsurpasse memorantur, tum ex ipsis miraculis, quibus annexuerunt semper aliqua pertinentia ad confirmationem Idololatriæ Ethnicæ, cuiuis iudicare promtum est. Insibilante ea & instillante Diabolo pepererunt, qui odio Dei, vt creationem rerum fucatis imitari præstigijs, sic prophetiarum & doctrinæ sanctæ publicationem κακοζηλίᾳ obscurare studuit.

Suos sibi Dei exemplo delegit Prophetas, & potißimum ex muliebri genere, quòd sexus iste imbecillior est natura, simpliciorq;, & minus vel cauere insidias, vel intelligere astuta consilii, vel reniti impulsui, vel commissa celare potest, quodq; ad permouendos ac persuadendos alios, accommodatiora, pluraq; adiumenta habet.

Ex his cultus & religiones contrarias diuinis sparsit, easq; coniunctas plerunq; cum denunciatione aliqua futurorum euentuum, vt eò auidius susciperentur.

Creuit

Creuit inde autoritas talium hominum apud imperitos, vt tentare aliquid, vel auspicari, nisi illis salutatis ac consultis, nefas duceretur: & à Deo regi donariq́ᵹ, prænotione tali futurorum, censebantur.

Tales, hoc Enthusiastarum Catalogo, comprehendimus, cui omnes Diaboli vatidicos ministros includimus, quos æmulatione veri Dei, qui per Prophetas sanctos locutus est cum Patribus, Diabolus finxit, ne cedere Deo videretur.

Recensentur autem ferè hoc ordine Sibyllæ. Antiquißimam faciunt Sambethen, quam Noha patre procreatam quidam, alij Beroso patre, & Erimante matre natam fingunt. Ei tribuunt vaticinia de Christo, de regnorum mutationibus, & alijs, quorum fragmenta extant in Lactantio & Theophilo. Sibyllarum catalogus. Sambethe.

Secundo loco numerant Libycam, cognomento Elissam, quam, de Græcorum commentis, ex Ioue & Lamia Neptuni filia, procreatam, & à Libycis gentibus Sibyllam cognominatam, Pausanias prodidit. Sibylla Libyca seu Elissa.

Vtut fabulentur & ludant Græci, omnino non vatidicas mulieres, sed vnam atq́ᵹ eandem patrum religionem vtraq́ᵹ voce designatam iudico. Excogitatam autem ac celebratam vocem vtranq́ᵹ ideò, vt illa de præcipuis huius sanctißimæ & vetustißimæ doctrinæ custodibus ac propagatoribus moneret, hoc quale esset doctrinæ genus, quid profiteretur, quò animos hominum dirigeret ac deduceret, quem Deum agnoscendum colendumq́ᵹ proponeret, edoceret.

Composita est enim dictio Elissa, ex vocibus El & iascha, id est, Deus est: Elissa, id est, doctrina de vero, viuo, & existente Deo qui non est fictitium numen, non Etymologia Elissæ.

sculptile, aut imago picta, sed est, & viuit ab æterno, conditor & conseruator omnium creaturarum.

Postea Ethnici, cùm reperissent has voces in veterum monumentis, quia cum doctrina originem & significata earum amiserant, ex suis furiosis vatibus, μάντεις vel Prophetissas his notatas finxerunt. De cæteris Sibyllis, etsi nihil affirmo, tamen vatidicas fuisse mulieres, & tales quidem, quales in hoc secundo genere θεομαντεῶν, sub Enthusiastarum nomine descripsi, assentior, nimirum Diaboli ministras, ab ipso velut conductas, ad conseruationem ac confirmationem illius regni, quod in genere humano instaurarat.

Sibylla Erophile.

Vna est & eadem Sibylla, quam Delphicam, Erythræam, Siculam, Samiam, Rhodiam, & Clariam, nominant inde, quòd in his frequenter locis sit versata: Proprio nomine Erophilen dictam referunt. Ipsa sibi quoque Ἀρτέμιδος nomen in suis carminibus imposuit: quandoque sororem se Apollinis, quandoque filiam iactitauit: quibusdam versibus natam se matre immortali, nimirum vna Nympharum, quæ Idam montem poßidere credebantur, & patre mortali cecinit, inter quos extant hi:

εἰμὶ δ' ἐγὼ γεγαῦα μέσον θνητοῦ τε θεᾶς τε,
νύμφης δ' ἀθανάτης, πατρὸς δ' αὖ κητοφάγοιο,
μητρόθεν ἰδογενὴς πατρὶς δέ μοι ἐστὶν ἐρυθρὴ
μάρπησσος μητρὸς ἱερὴ, ποταμὸς δ' ἀϊδωνεύς.

Erythræi cum Græcis de patria eius contenderunt, vtrisque sibi eam vendicantibus: Græcis Delphis natã ante Troiana tempora quadringentis annis, vt quibusdam placet, ex Apolline & Lamia, vt alijs, ex Aristocrate & Hydole: Erythræi contrà de carminum, quæ reliquit, sententia, in Coryco monte, ab Idæa Nympha editam, patre Theodoro quodam pastore, affirmarunt.

Adole-

Adolescentula νεωκόρον egit in templo Apollinis τοῦ σμινθέως, & somnia, quæ in templo Hecabes excubantibus obijciebantur, explanauit.

Maximam vitæ partem consumsit in Samo, inde sæpe in Clarum Colophoniorum, Delum, & Delphos, expatiata est, vbi vaticinia sua illis hominibus decantauit.

Delphis saxum quoddam conscendisse, indeque μαινομένην καὶ ἐκ τοῦ θεοῦ κάτοχον proclamasse oracula notatum est. Lapidi illi inde inhæsit appellatio saxi Erophilei.

In Troade tandem, non procul ab Ida monte, cùm finijsset vitam, sepultam in nemore τοῦ σμινθέως, & hoc Epitaphio columnæ lapideæ inciso celebratam, Pausanias scribit.

ἅ ἐγὼ ἁ Φοίβοιο σαφηγορίς εἰμι σίβυλλα,
τῷδ' ὑπὸ λαϊνέῳ σάματι πυθομένα.
παρθένος αὐδάεσσα τὸ πρὶν, νῦν δ' αἰὲν ἄναυδος
μοίρᾳ ὑπὸ στιβαρῇ τὴν δε λαχοῦσα πέδην.
ἀλλὰ πέλας νύμφασι καὶ ἑρμῇ τῷδ' ὑπόκειμαι,
μοῖραν ἔχουσ' ἐκάτω τῆς τοτ' ἀνακτορίης.

Sicut autem verus Deus inde vsque ab initio, conditum sua voce Ecclesiæ suæ γεώργιον καὶ οἰκοδομὴν, rexit ministris, καὶ συνέργοις delectis atque illi muneri dedicatis suo consilio: Ante natum quidem ex Maria virgine Iesum filium Prophetis, post eundem subuectum in cœlum, Apostolis & Doctoribus; ea prouidentia, vt, vno extincto, mox alium velut in illud vestigium, collocarit, ne series continua sanctorum ministrorum vspiam interrumperetur, neue vox doctrinæ vnquam consilesceret: sic odio & κακοζηλίᾳ Dei Diabolus, prorsus eodem modo semel inchoatum à se ministerium, continua vatum successione, surrogatis mox alijs in priorum loca, si decessissent, fouit ac conseruauit, sine intermissione vlla, quò enatæ super-

perstitionum stirpes, sacris ceremonijsque cumulatæ & fultæ, succrescerent vberius, horum opera prorogatæ.

Sibylla Thessalica.

Successit Erythrææ Sibyllæ Thessalica, cognomento μαντώ, ἀπόγονος Tiresiæ vatis Thebani, & antecessit eam Amphion, mox secutus Orpheus, cui Musæum, & cæteros antea enumeratos, substituit Diabolus.

Phrygia Tiburtia.

Colophonia.

Thessalicam exceperunt Phrygia, Tiburtia, & quæ ταυρὶς à quibusdam, ab alijs κασσάνδρα, à nonnullis ταραξάνδρα nominata est. Has secuta Colophonia, cognomento λάμπουσα, ἀπόγονος Calchantis vatis, qui comes fuit expeditionis Græcæ, susceptæ contra Priamum, ob raptam à Paride Helenam.

Samia.

Non procul ab his Samia abfuit, cognomento φυτώ, in cuius vestigia constiterunt Hellespontia, & Cumæa.

Hellespontia.

Hellespontia nata in Marmesso Hellesponti, ad oppidum Gergethium, claruit Cyri & Solonis ætate.

Cumæa.

Cumæam ex Cuma Opicorum, nomine proprio Amaltheam, & Erophilen, & δημώ appellatam fuisse tradunt. Hæc nouem volumina oraculorum dicitur obtulisse certo precio Tarquinio Prisco Romanorum regi: hunc, cùm precium re maius videretur, recusasse emtionem: illam tribus crematis, reliquos retulisse ad regem, eodem æstimatos precio. Miratum Tarquinium, quid, quòd tanti faceret, continerent, libris apertis atque inspectis, oracula inuenisse, solutaque, quam exigebat, mercede, libros retinuisse, & arcæ lapideæ inclusos, sepositosque in templo Iouis Capitolini, loco subterraneo, magna cura custodiri iußisse, vbi & asseruatos aiunt ad Cornelium Syllam vsque quo tempore, cùm incendio Capitolium conflagrasset, simul perierunt.

Tarquinius libros oraculorum à Sibylla Cumæa emit.

Suetonius, ad Augustum vsque mansisse incolumes, & sub Basi Palatini Apollinis, cum Martiorum vatum

tum & Bagoes Nymphæ carminibus, conditos stetisse, autor est.

Præter his scriptis celebratas, plures aliæ fuerunt vatidicæ mulieres, pænè apud singulas gentes, & ne quidem à populo Dei abfuerunt: Saulem enim Pythonissam consuluisse legimus: fuitq; præcipua earum autoritas & obseruantia, vsq; ad Christum: quo exhibito, cùm Dæmones victi oppreßiq; Christi victoris potentia, & pulsi fugatiq; vi & efficacia ministerij Euangelici, subducerent sese, atq; euanescerent: mox vates illæ, à suo derelictæ rectore, obmutuerunt, siluerunt q; eò vsq;, donec post Apostolorum tempora, deprauatione & obscuratione lucis doctrinæ, quæ fulgebat in toto terrarum orbe, nouis occasionibus datis, noua ratione miserum genus hominum aggredi, occupareq;, & exercere cœperunt.

Ἐκςατικοὶ vocantur, qui velut rapti extra sese, sensuq; omni & motu priuati, iacent examinis similes, exactisq; aliquot diebus, ceu ex profundißimo expergefacti somno, aut à morte reuocati in vitam, redeunt ad sese, & miras fabulas, mira commenta, recitant. Ἐκςατικοί.

Antiquitas reuera animas eximi corporibus diuinitus, circumduciq;, vt beatorum & condemnatorum sedes, & cœlestis machinæ fabricam, aliaq; his similia ex hominum conspectu abdita perlustrarent, renunciarentq;, quæ vidissent, cæteris talium rerum ignaris: moneri etiam, doceriq; diuinitus de multis ad salutem & incolumitatem generis humani pertinentibus, de præmijs iustorum, de pœnis impiorum, & pœnarum differentijs: deinde, confecto curriculo, quem Dij conceßissent, reponi in suos carceres, stulto errore de relationibus & confirmationibus eorum, quibus tale aliquid acciderat, persuasum habuit.

Poetarum figmenta de campo Elysio vnde nata.

Ex horum fabulosis narrationibus, nata puto figmenta Poëtarum, de campo Elysio, de distinctis animarum sedibus, de cruciatibus & torturis impiorum, de præstantium virorum læta & suaui conuersatione.

De Ecstasi variæ opiniones.

Nonnulli physica quadam disputandi subtilitate ad naturam Deorum ἔκστασιν referunt, & ex his alij aliter. Aliqui enim, cùm extrinsecus tractos esse haustosq; humanos animos, ex & diuinitate acceptos, aut ea delibatos, & nulla corporibus necessitate obstrictos, libero hæc minimeq; impedito imperio regere ac gubernare crederent, eosdem, si ardore aliquo inflammarentur atq; incitarentur, spretis corporibus, sua sponte euolare atq; excurrere foras, tumq; ea cernere, quæ intra corporis carceres non conspicarentur, putant. Aliquorum ab hac diuersa fuit opinio, qui senserunt, non recedere à corporibus animos, sed certa cum his lege coniunctos manere atq; colligatos, vt ea parte, quæ sensum, quæ motum, quæ appetitum habet, nunquam ab actione sint corporis seiugati: altera, quæ rationis atq; intelligentiæ particeps est, tum vigeant maximè, cùm plurimum absunt à corpore, liberi sensibus ab omni impeditione curarum.

Hanc igitur partem, cùm sit completa ac referta æterno sensu, & mente diuina, oportere cognatione animorum diuinorum commoueri nonnunquam: Sed intentam in res præsentes, plurimum curis & cogitationibus indulgere, quæ vitæ necessitatibus seruiant, seq; societate diuina disiungere.

Rarum quoddam genus esse eorum animorum, qui se à corpore auocant, quiq; ad diuinarum rerum cognitionem, cura omni, studioq; rapiantur, concitato liberoq; animi non permisti cum corpore motu.

In hoc secessu animi in sese, & seiunctione à corpore, velut

velut obstupefacto, & attonito, ac pænè mortuo, cùm ita solutus est & vacuus, vt ei planè nihil sit cum corpore, exerere sese vim diuinam præcipuè, ac vigere, atq; hac tum cernere animum verisimiles causas rerum futurarum, in tota natura, sed acutius & liquidius multò, quàm si corporis organis inhæreret, atq; his ipsis præsagire consequentia & futura, tum retexere sese, repetendo, quæ ab omni æternitate, versatus cum innumerabilibus animis, viderit & cognouerit.

Falsum est hoc omne & commenticium. Quanquam enim, ex Sanctis aliquos, Spiritus Sancti impulsu, hoc modo affectos fuisse legimus: non tamen, aut sua vi, aut suopte instinctu secedit mens in sese, ceu subducens se à corpore, & in eas incumbit cogitationes, quas enititur: sed in carentibus luce diuina, quiq; sunt domicilia non Spiritus Sancti, sed incesti & mendacis Spiritus, occupantur & fascinantur, infusis ab hoc ipso phantasmatibus, à quo & mentes ipsæ perturbantur erroribus, & corda furoribus percelluntur, præsertim si adsit occasio, ex habitudine naturæ.

Nec informat mens ex se, illa portenta impiarum & obscœnarum opinionum, sed velut illinitur atq; informatur à Diabolo. Quanquam enim rectè inorganica dicitur, tamen dum in hoc hæret carcere corporis, sine ope & ministerio cerebri & spirituum animalium, nullas gignit vel expedit cogitationes per sese, & sua vi. Quòd si quas concipit, sine motu sensuq; antegresso, & sine suo quasi annixu, illæ non ex ipsa oriuntur mente, sed forinsecus accedunt.

Medici ἔκστασιν Melancholiæ speciebus connumerant, dicuntq;, ex copia & vehementia humoris Melancholici, cùm inundantis, tum imbuentis, atq; immutantis crasin

ἔκστασις inter Melãcholiæ spe-

cies refertur à Medicis.

crasin cerebri & spirituum, fieri quendam velut secessum animæ in sese, demersumq́, aut intentionem atq; applicationem acriorem, in aliquam imaginationem, adeò vt & cesset ipsa, seq́; amoueat, quasi à corporis administratione vacatura instituto cogitationum operi, & corpus derelictum à gubernatore exanimetur, suasq́; etiam obire & exercere functiones desinat, solo cerebro excepto, quod à Melancholico humore obsitum stimulatumq́; phantasias fingat ac formet.

Cogitationes in Ecstaticis humoribus in cerebro respondere.

Cogitationes verò, in quas defigitur atq; inuoluitur, respondere naturæ humoris Melancholici. Si enim ea atra bilis, quæ in cerebrum penetrat, ex sanguine sit adusto, aut diluatur sanguine puriore, nasci inde phantasias, de rebus lætioribus, conuiuijs, coniunctione, & consuetudine cum Dijs, & præstantibus viris, obuersariq́; animo loca amœna, culta, & variè exornata, & perfundi mentem læticia, atq; opinionem accedere, vt adesse & perfrui rebus cogitatis videatur.

Si ex adusta sit bile, aut cum ea confusa, hanc tetras parere θεωρίας de cædibus, supplicijs, torturis, vstulationibus, volitatione in aëre, aut transitu per flagrantia loca & ignes, atq; alijs huiusmodi.

Si ipsa sola atra bilis in cerebrum irrepat, eam ciere imaginationes de occurrentibus, aut insequentibus, & vitæ periculum intentantibus spectris, alijsúe inusitatis & abominandis speciebus, variariq́; has, & misceri multipliciter, pro commixtione temperationeq́; atræ bilis, cum cæteris humoribus.

Ἔκστασις non è sola melancholia nascitur.

Vera hæc sunt, & rectè cogitata: Rarò enim fiunt ἐκστάσεις eiusmodi, absq; melancholia. Sed non sola eas efficit atra bilis, quantumuis sit mira vi ac penè inexplicabili prædita, quantumuis præstantia ingenia pariat.

Non

Non enim noticias, de rebus prorsus incognitis, præteritis, aut futuris, gignere, non phantasias falsas, tam concinna veritatis specie, tot obscuritatis latebris conformare, ac si, à summis ingenijs, magno exquisita atque efficta essent studio, potest, quales, ἐκστατικοὺς reduces adferre ac prodere experimur: Nec mens, solo adiuta humore melancholico, citra opem alterius naturæ intelligentis, condit & comminiscitur eas.

Nec ipsis ἐκστατικοῖς vita tanto tempore absque spiratione sufficeret, sed strangularentur suffocato corde, nisi id foueretur, afflatis halitibus frigidiusculis molliter, per aliud aliquod ventilabrum, præter pectus & pulmonem, quæ membra talibus ferè quiescunt: Siquidem interclusa modicè atque impedita respiratione, mox angi & laborare: deficiente prorsus, subitò extingui cor cernimus.

Autores sunt, qui affirmant gentes aliquas, certis temporum periodis, præsagis furoribus, ceu morbis Epidemijs, corripi solitas esse. Et mulieribus Peloponnesijs, Chijs, Bœotijs, maniacos affectus cum diuinatrice præsensione, familiares fuisse aliqui scribunt, tanquam ἔνδημα νοσήματα.

Maniaci affectus quibusdam gẽtibus familiares.

Nota est historia, de furore percitis filiabus Prœti regis Argiuorum.

Sed dubium non est, vaticinantium furores futurorum præscios, quales Ethnicorum fuerunt, à Diabolo esse, siue sit à natura principium illorum, siue, nulla tali habitudine præcedente, omne oriatur à Diabolo. Sed ad ἐκστατικοὺς redeo.

Plato in decimo πολιτειῶν, Phærcum quendam Pamphilium decem dies integros iacuisse refert, inter exanima cæsorum cadauera, biduoque, postquam inde sublatus esset, cùm rogo imponeretur, reuixisse, et quæ interea peragrarit

Phæreus Pamphilius Ecstaticus.

agrarit loca, quæúe conspexerit in cælo, terraq; & locis subterraneis, magna cum admiratione commemorasse.

Similia de Atheo quodam Philosopho in Proconneso Herodotus, de Harmone Clazomenio Plinius, de Soleo Plutarchus integram texens historiam annotauit.

Anima non exit è corporibus Ecstaticorum.

Non exit anima è corporibus ἐκστατικῶν, & circumuolitat hinc inde, Mundi angulos perreptans atq; inspiciens, diuino ductu, vt censuit antiquitas: neq; solus Melancholicus humor, in cerebri sese corpus ingerens, animam à corporis auocatam gubernatione talibus phantasmatis implicat, nec, relicta gubernatione corporis, redit in sese: Sed texit seriem illarum cogitationum Diabolus, & hanc variat mira arte & scitè, repetitis præteritis, hisq; annexis præsentibus, & aspersis etiam quibusdam admonitionibus de futuris, ne in suspicionem fabularum aniliũ, aut temerè cogitatarum ineptiarum veniant: atq; vtens occasionibus, quas τὰ μελαγχολικὰ πάθη præbent, eas ipsas animabus abductis à societate corporis, & occupatis insinuat aut obijcit, inducta simul persuasione, vt se reuera reliquisse corpora, & coram spectasse, quæ Diabolus effinxit & indidit, imaginentur.

Ecstaticorum imaginationes à Diabolo.

Corpora verò exanimis similia seu reuera, seu de circumdata ab ipso specie, fouet interea, cordiq; aërem refrigerationi necessarium afflat.

Struit enim mirifica in naturis, quibus venenata & virulenta dominatur Melancholia, occasione illius humoris, & ab ijs, quæ ex atræ bilis in cerebrum delatione atq; impreßione incidunt in amentiam, nunquam procul abest.

Facit hæc autem, vt pleraq;, falsa & insolenti imitatione τῶν ὀπτάσεων καὶ ἀποκαλύψεων, quibus vsum, ad Prophetas Sanctos, & Apostolos, Spiritum Sanctum sacræ

sacræ literæ demonstrant, & usurum ad electa Ecclesiæ membra Ioël Propheta vaticinatur, inquiens, Filij vestri visiones videbunt.

Certat enim, ex superbia & ambitione, cum vero Deo, insidiatur gloriæ Dei, nec, ulla in parte, eo videri vult inferior.

Diabolus cum Deo certat.

Sed secernere ὁράματα diuina, à Diabolo inspiratis aut offusis, planum est, & facile Ecclesiæ.

Illa vel clarè perspicueq́; menti illucescunt, vel, si figuris adumbrantur, ab ipso Spiritu sancto, qui confert dona interpretationis, explanantur, & congruunt perpetuò traditis antea, ac diuina autoritate constitutis doctrinæ metis ac regulis, de vero Deo, & vero Dei cultu, veraq́; sunt, non commenticia: Iis etiam, quibus exhibentur, semper euidentia adiunguntur cælitus testimonia, quæ certò confirmant, non ex ipsis nasci, aut à natura commoueri ea, sed inijci aut proponi diuinitus.

Discrimen ἐκστάσεων diuinarum & Diabolicarum.

Ita κατ᾽ ἔκστασιν in Actis reuocatur Petrus ab opinione, de obseruandis discriminibus ciborum, quæ visio consentiebat cum Prophetijs multò antè prolatis, de tota politia Iudaica abolenda.

Hæc verò, aut inexplicabilibus sunt nodis irretita, aut, ob lubricam flexibilitatem, in omnes torqueri sensus possunt, aut falsum statuunt, utcunq; se veritatis speciem ostentent & inferant, perpetuoq́; à cælesti doctrina discedunt ac dissonant, & requirunt illi repugnantia, vel palàm, vel occultè, aliquo fuco: furoreq́; percitis ferè, aut mente alienatis & captis obliuione sui, occurrunt.

Certo enim consilio nimirum, ne cognoscatur & proferatur cùm dolus, qui subest, tum autor ipse, dementat eos Diabolus, quos ad talia ministeria usurpat, ut prorsus sui nec sint compotes, nec gnari sed velut καταδουλωθέντες ea

*mente agitent, in ea intueantur, quæ Diabolus præfor-
mat: ea proloquantur atque enuncient, quæ idem ipse sup-
peditat: ex sese nihil faciant, nisi quantum ipse permittit.*

Pauli raptus in tertium cœlũ.

*Meminit & Paulus raptus cuiusdam in tertium
cœlum, id est, visionis exhibitæ ex tertio cœlo: quo eum
abditam ex oculis nostris beatorum sedem notare existi-
mo, cùm hic oculis obtensus, & rotundo definitus ambitu
Mundus, duobus notis constet, & distinctis tractibus, iisque
orbicularibus, elementari & æthereo.*

*Hoc in loco, etsi fatetur se ignorare, vtrum excedat
è corpore anima, an permanens in sua sede & statione, cæ-
lesti luce perfundatur: inquit enim* οἶδα, ἄνθρωπον ἐν Χρι-
στῷ πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα, εἴτε
ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα, ὁ θεὸς οἶδεν: *tamen non pa-
trocinatur commentis Ethnicorum, de animarum egressu,
vagisque oberrationibus, neque in dubium vocat hoc, quod
antea asseruimus, non separari animas à corporibus eo-
rum, qui Diabolica corripiuntur* ἐκστάσει.

Paulus non patrocinatur secessioni animarũ à corporibus.

*Vt maximè enim solutas euocarit Deus animas san-
ctorum Prophetarum ex corporibus, traductasque in cæ-
lum, & diuina completas luce, reposuerit in suos carceres,
quod nec inficior, nec affirmo: Diabolo tamen hoc imita-
ri, & compagem animæ cum corpore admirandam, nec
cuiquam cognitam, dissoluere, exemtis animabus, ac repo-
sitis iisdem, dissolutam antè conglutinare rursus atque com-
pingere, impoßibile est.*

De Lycanthropis.

E genere vel τῶν θεοπροσπλοκῶν, *vel* τῶν ἐκστατι-
κῶν *sunt, qui* λυκάονες *&* λυκάνθρωποι *nominati, credunt
se verti in lupos, & luporum specie, pererratis campis,
grassari in greges pecorum, & armenta, obuia quæuis
dilaniando, vel rapere aliquid, vel vagari circum se-
pulcra.*

Exta

Extat apud Herodotum locus, de Neurorum, apud Scythas, conuersione in lupos, quam sibi nullis persuaderi potuisse asseuerationibus ait: Λέγονται ὑπὸ Σκυθέων καὶ Ἑλλήνων τῶν ἐν τῇ σκυθικῇ κατοικημένων, ὡς ἔτεος ἑκάστου ἅπαξ τῶν Νευρῶν ἕκαστος λύκος γίνεται ὀλίγας ἡμέρας, καὶ αὖθις ὀπίσω εἰς τὠυτὸ κατίσταται: Ἐμὲ μὲν νῦν ταῦτα λέγοντες οὐ πείθουσι: λέγουσι δὲ οὐδὲν ἧσσον, καὶ ὀμνύουσι δὲ λέγοντες.

Herodotus de Lycanthropis.

Visa sunt & nobis fabulosa esse, & ridicula, quæ de hac Metamorphosi hominum migrantium in figuram luporum, sæpe narrari audiuimus: Sed non prorsus fictitia & falsa esse, de certis & exploratis indicationibus testium ἀξιοπίστων, cõperimus, qui accidere tale aliquid, proximis, à die Natali, duodecim diebus annuatim, per Liuoniam, & vicinas regiones, certò cognouerunt ex confeßionibus plurimorum, qui, ex numero illo, propter scelera, comprehensi, & tormentis examinati fuerunt.

Lycanthropi in Liuonia.

Sunt autem Liuoniensium pars Neuri, in extrema ora regionis, proximè Roxolanos, vocanturq́ veteri vocabulo Neruij. Liuonienses Igilliones sunt Ptolemæo, his propinqui Sudini & Ganildæ, vbi hodie Curorum regio.

Rem ita geri narrat. Ineuntibus diebus, qui proximi Natalem Domini sequuntur, circumit puer altero pede claudus, qui illa Diaboli mancipia, quorum ingens est numerus, conuocat, & sequi iubet: quod si cessant aut cunctantur, mox alius vir procerus, flagello ex loris ferreis, ijsq́ flexibilibus, connexo perpulsos, cogit, vt procedant properè. Is cædere miseros adeò grauiter dicitur, vt multo tempore vestigia ex vibicibus reliqua, cum magni doloris sensu, corpora vellicent.

Lycanthroporum metamorphosis.

Quamprimum autem accinguntur ad sequendum, mox exui priore specie, & lupina indui videntur. Conueniunt aliquot millia: Præit dux cum flagello ferreo:

sequitur agmen eorum, qui se luporum specie circumdatos falsa persuasione credunt. Educti in obuia pecora irruunt mordicus, & apprehensa dilacerant: rapiunt, quæ possunt: dant & alia damna. Sed homines attingere aut lædere, non illis fas est.

Ad flumina vbi accesserunt, dux flagelli ictu aquas findit, vt dehiscere & discedere videantur, relicto sicco tramite, quo transeant.

Exactis diebus duodecim, dißipatur agmen rursus, & ad se quisq; deposita lupi & recepta hominis specie, reuertitur.

Mutationis rationem talem esse aiunt. Qui mutantur, conuersione momentanea concidunt subitò, vt qui morbo attonito corripiuntur, & iacent exanimis similes, ac sensu carentibus, et vitæ.

Non abeunt autem, nec loco mouentur collapsi, neq; ita iacentes vlla vestiuntur specie luporum: Sed cadaueri similes euadunt, & voluti atq; agitati reliquæ in ipsis vitæ signa euidentia nulla præbent.

Inde persuasio nata, eductas è corporibus animas, in effictа luporum forma, φάσματα immitti, & inde, vbi peractum hoc est, quod Diabolus instituit, remitti in corpora, quod cùm fit, vitam illos recuperare.

Confirmant hanc persuasionem λυκάονες ipsi, qui fatentur, non detrahi corporibus figuram humanam, neq; accomodari lupinam, sed impelli animas tantùm, vt egressæ ex suis carceribus, in lupina corpora inuolent, & ab iisdem, certo ac præstituto tempore, circumferantur.

Auditi sunt, qui se ex vinculis, lupi forma, ad suos longis itineribus profectos commemorarunt. Hi interrogati, qui potuerint, clauso carcere, & cur redierint, & quomodo latißima & profundißima flumina transierint, respon-

responderunt, & euasisse se, nihil impedientibus claustris, & rediisse coactos, & flumina volatu se traiicere, terra currere.

In collegium λυκανθρώπων pertrahi dicuntur, qui cum his versantur crebrò, & compotant. Infici enim consuetudine horum, & compotationibus creduntur. Et quanquam crebrò hoc modo afficiuntur, vt videantur fieri lupi, nunquam tamen in vnum colliguntur agmen: nisi iis diebus, quibus dixi.

λυκανθρώπων consuetudo inficit.

Talibus lusibus delectatur Diabolus, vt misera illa, & Dei ignara mancipia sua, excruciet etiam in hac vita, suppliciis, torturis, excarnificatione corporum, & modis aliis. Plurimi enim, propter ea, quæ se, luporum specie, inferre credunt damna aliis, afficiũtur pœnis publicis.

Nec miremur has Diaboli præstigias & machinationes, cùm tetriora multò, & quæ minus vero consona videntur, exerceat & perficiat in extremo Septentrione, vbi homines hactenus cultui Dæmonum dediti fuerunt.

Inter reliquas enim illius vltimæ oræ gentes, Pilappii extremam Scandinauiæ peninsulæ partem, ad mare glaciale inhabitant. Hi nec agros colunt, nec vllum animal alunt præter Tarandum, quo vtuntur pro iumento, tempore hyemis, quando congelatæ aquæ constiterunt, & omnia obriguerunt frigoribus. Viuunt ex venatione & piscatione, & coluerunt hactenus pro Diis ligna & lapides.

Pilappiorũ tetræ superstitiones.

Ituri venatum aut piscatum, aut aliud aliquid incepturi, præmissis quibusdam adiurationibus, suos Deos, quos consulunt, tentant loco mouere. Hi, si facile sequantur, annunt instituto, & successum promittunt: si renitantur, successus negant: si omnino moueri se loco non patiantur, offensos sese ostendunt.

Sacrificium Pilappiorum.

Tales ergo sacrificio placandos existimant, quod in hunc modum instituunt.

Tympanum habent æneum, in quo depicta sunt ea quadrupedum, auium, & piscium genera, quæ ipsis non est difficile consequi. Habent & ranam æneam, ferreæ perticæ annexam, quam in medium tympani ad perpendiculum defigunt. Postea, adiurationibus editis, pulsant tympanum, ad cuius sonitum desilit rana in depictorum animalium aliquod. Illud animal, cuius effigiem petijt rana, mactant Dijs. Caput suspendunt ab arbore, quam sacram habent: Reliqua coquunt, &, amicis adhibitis, consumunt, seq; illo omnes perfundunt iure, cum quo bestia decocta est. Talibus peractis, sacris succedere, quæ moliuntur & parant, experimento sese didicisse, aiunt.

Si quis peregrinus cupiat de suorum conditione certi quid cognoscere, præstant, vt, intra viginti quatuor horarum spacium, rescìscat, quid cum illis agatur, vel si trecentis miliaribus absint, hoc modo.

Pilappij quæ in remotissimis terris gerãtur spacio 24. horarum rescìscere possunt.

Incantator, postquam vsitatis ceremonijs euocatos Deos suos compellauit, subitò collabitur & exanimatur, quasi, extincto illo, reuera abscedat à corpore anima. Neq; enim aut spiritus in eo reliquus esse, aut restare cum vita sensus aliquis & motus videtur. Sed, vt adsint semper aliqui, oportet, qui proïectum & exanime corpus custodiant, quod cùm non fit, Dæmones id abripiunt.

Horis viginti quatuor elapsis, reuertente spiritu, ceu è profundo somno, cum gemitu expergiscitur exanime corpus, quasi reuocetur in vitam ex morte, qui conciderat. Postea, sic restitutus, ad interrogata respondet, &, vt fidem faciat percontatori, recenset aliquid, quod agnoscat ille, & certò sciat, in ædibus suis aut cognatorum fuisse.

Ingens

Ingens apud eosdem est numerus, & ingens potentia spectrorum, quæ versantur, conuiuantur, & colloquuntur cum ipsis: neq; arceri aut abigi vlla ratione queunt. Cumq; præcipuè terreantur & exagitentur à Manibus cognatorum, post mortem, ne id fiat, prohibent, cadaueribus defoßis & sepultis sub foco. Hac medicina sola, contra Dæmonum sese vexationes & terriculamenta muniunt, ac tutos præstant. Id enim si faciant, nullæ in posterum illorum vmbræ comparent amplius: si negligant, obuersantium perpetuò cognatorum vmbris turbantur & infestantur.

Pilappĥ abundant spectris.

Pilappĥ defunctos cognatos sub foco sepeliunt.

Hoc tempore, minus est ibi incantationum, quàm fuit antea: quòd Sueciæ Rex, ne ijs amplius vtantur, seuerißimè prohibuit, & quantum potest, curat eos de religione nostra rectè erudiri, quamuis hoc sit difficile, cùm certas non habeant sedes, sed vagentur in syluis.

Sueciæ Rex Pilappios in religione erudiri instituit.

Regiones, quas incolunt, palustres sunt, nec nisi hyberno tempore peruiæ, quando omnia congelantur.

Pastores, ex Finlandia, Nortbotnia, Angermania, Midelpadia, Helsingia, & vicinis regionibus, hyeme ad eos accedunt, &, quos adipiscuntur, docent orare, ac mediocriter institutos baptisant.

Dicunt, quòd si profectiores ætate Baptismum suscipiant, ij communiter intra septimum aut octauum diem à Baptismo moriantur, idq; præcipuè admirabile est.

Pilappĥ grandiores baptisati 7. aut 8. die pòst moriuntur.

Hæc ex narrationibus hominum dignißimorum fide recitaui, vt, cùm hæc consideramus, exuscitemus nos ad ardentius & vigilantius studium cauendi insidias Diaboli, & ad precandum ardentius, vt Filius Dei, qui missus est, vt destruat opera Diaboli, regat & seruet nos, nec sinat ab ipso auulsos in Diaboli potestatem redigi.

Lycanthropi somno arctißimo opprimuntur.

Sed redeo ad Lycaones, quos tunc, cùm subitò euersi ac prostrati lapsu fiunt exanimes, attonitorum instar, aut animo deliquentium, constat somno opprimi arctißimo, eoq́ detineri Diaboli artificio, quousq́ aut libuerit ipsi, aut exegerit operis, quod interea in hominis miseri permiciem peragit, conditio. Vincit sopito sensus, inhibet motum, ac respirationem tollit, aut occultat omnia vitæ argumenta, & ne suffocetur, cordis calorem, vel afflatu aëris sufficientis, vel leni prorsus & obscuro motu ventilat, aut fascinat astantium oculos, ne, quod de respiratione reliquum est, animaduertant.

Ex Lycanthropis collapsis spectra, lupina specie, prosiliunt.

Non excedit è corpore humano anima verè, vt in lupinum commigret, Diaboli coactione, etsi ex collapsis prosilire interdum, lupina specie, spectra conspiciuntur.

Nec suam corpora formam exuunt aut mutant, sed deuinctis illis somno profundißimo, prorsus vt in ἐκστάσει animæ non impeditæ aut distractæ ministerio regendi corporis, sed ceu in sese reuocatæ, occupantur phantasmatibus ac ludibrijs effictis, & immißis à Diabolo de ijs rebus, quas interea perficit, cum opinione tali, vt ipsæ, de impressa δεικήσει seu phantasia, videantur facere ea, quæ φαντάσματι pingunt & persuadent.

Lycaonis cuiusdam historia.

Vera narratio est, de quodam Lycaone rustico, qui cùm, apud præfectum suum, non procul ab vrbe Rigensi cœnasset, tandem inebriatus, sub somni tempus, subitò è sella decidit supinus inpauimentum, cæteris spectantibus.

Præfectus homo sapiens, quòd, Lycaonem esse, statim agnosceret, iubet familiam, hoc relicto, cubitum ire.

Postridie reperitur in agro equus per medium dissectus: coniectura Præfecti, culpa confertur in eum, qui pridie exanimatus sub noctem manè reuixerat. Ducitur is ergo in carcerem, & interrogatus mox confitetur factum:

ctum: ait, se veneficam, ignei papilionis specie, circumuolitantem persecutum esse (gloriantur enim Lycanthropi, quòd ad arcendas veneficas conducantur) hanc, vt declinaret periculum, sub equo fortè ibi pascente se abscondisse: ibi se, arrepta falce, dum petit validius veneficam, intentatum ictum arte eludentem, ex improuiso & imprudenter discidisse equum.

Lycanthropi se ad arcendas veneficas conductos esse gloriantur.

Ad hunc modum ludunt inter se Diaboli, de hominum pernicie.

Medici λυκανθρωπίαν, vt ἔκστασιν melancholicis affectionibus accensent, quibus vt non refragor: Nam ciere prauam ac maliciosam atram bilem, similia φαντάσματα, & plerunque μαντικὰς naturas melancholicas esse, res docet: ita, siue accedat διάθεσις melancholica, siue nulla adsit, crebrius Diaboli præstigijs talia, quàm solius exuberantis atræ bilis malicia, effici sentio. Nec dubium est, phantasijs melancholicis mente errantium, sua semper Diabolos λήμματα, & motibus horum, atque affectibus, suas aspergere multiplici veneno infectas flammas.

Est autem ἔκστασις Diabolica aliud nihil, nisi ludibrium Diaboli, reuocatione ἐκστατικῶν ad sese, ac restitutione seu ex morte in vitam, conantis effingere opus resuscitationis mortuorum, quod solius omnipotentiæ diuinæ opus est, Diabolo inimitabile, scilicet vt hoc præstigiarum genere fidem faciat his, quæ Ecstatici ad sese reuersi enumerant, & omnipotentiæ diuinæ gloriam ac maiestatem eleuet & obscuret.

Definitio Ecstasis Diabolicæ.

Quid verò, de tota θεομαντείᾳ, & de his quatuor τῶν θεομαντῶν differentijs, sentiendum, quid horum prædictis, responsis, aut narrationibus tribuendum sit, ipsa vox diuina decernit. Leuit. 20. dicitur, Ἀνὴρ ἢ γυνὴ, ὃς ἂν γένηται αὐτῶν ἐγγαστρίμυθος ἢ ἐπαοιδὸς, θανάτῳ θανατούσθω-

θεομαντεία diuina voce prohibita.

τεθάωσαν ἀμφότεροι, λίθοις λιθοβολήσετε αὐτοὺς, ἔνοχοί εἰσι. Et ibidem, οὐκ ἐπακολουθήσεται ἐγγαστριμύθοις.

Deuterono: 18. atrocißimis verbis abominari dicitur Deus, & odisse eos, qui sua corpora, domiciliorum instar, Diabolis accommodant, dedicantúe, aut insidentes alijs Dæmones sciscitantur. ἐγγαστρίμυθος, vel, vt Hebræus textus habet, Pythonem consulens, βδέλυγμά ἐστι τῷ κυρίῳ τῷ θεῷ σου.

Vtrosq; damnat vox diuina, cùm hos, qui volentes dedunt & mancipant sese Diabolo, receptisq; intra sese immundis spiritibus, sponte, aut negligentia admißis, fiunt hostes Dei, & præcones blasphemiarum, quas in verum Deum illi concinnant & euomūt, quo nihil potest cogitari horribilius: tum illos, qui tales Diaboli ministros consulunt, siue futurorum præscientiam, indicationemúe occultorum expetant, siue opem flagitent, atq; auxilium.

Et quanquam de obseßis tantùm loquitur textus: tamen includit & cæteros, qui ab obseßis eo solùm differunt, quod aliter se in illis ostendit, aliterq;, quæ meditatur, promit, quàm his. Vult Deus non tantùm, ne faciamus corpora nostra sponte mancipia & domicilia Diaboli, sed etiam, ne occasiones illi præbeamus nos adoriundi, aut tentandi aditus, negligentia, vel quacunq; re alia, neue vlla nobis intercedat societas cum addictis Diabolo.

Cùm verò hoc præstare nobis sit difficile, in tanta naturæ imbecillitate, tantaq; hostis astutißimi καὶ πανουργοτάτου astutia, petamus auxilium à Filio Dei, nosq; ipsos verbo Dei, aßidua inuocatione Filij Dei, & Spiritus sancti ope ita muniamus, & obsepiamus, aditu omni, velut vallo vndiquaq; præcluso, ne perfringere hæc septa facilè, & expugnare nos poßit: feramus etiam placide

eidè impositas nobis ærumnas diuinitus, non fremamus aduersus Deum, nec impatientia quæramus auxilia prohibita, nec curiositate, aut petulantia, scrutemur vel ea, quæ scire nos, aut non refert, aut non licet, aut non expedit, vel ex ÿs, à quibus inquiri aliquid Deus seuerè vetuit.

DE MAGIA.

Virgilij de Alecto carmen, Tibi nomina mille, mille nocēdi artes, pulcrè pingit Diabolum, qui infinita varietate, infinita molitur in contumeliam Dei, & seductionem perniciemq; generis humani.

Mira calliditate, & discrimine multiplici, inde vsq; ab initio, imposturas inuexit & obtrusit suas, primò despicienter eleuata autoritate verbi Dei, mox eodem nouis erroribus sensim & occultè obscurato, tandem prorsus abolito, & animis hominum conuersis partim ad creaturas, partim ad sese, non vno modo, sed variè, nouatis rationibus, oraculis instauratis, hominibus ipsis vel occupatis, vel afflatu dementatis in suos vsus, alÿsq; institutis borum similibus, vt nouitate & varietate captos, delinitosq;, in officio retineret.

Inter hæc Diaboli artificia & ludibria, non infimum sibi locum μαγεία & γοητεία vendicant.

Mago-

Magorum appellatio, apud Persas honesta.

Magorum appellatio, apud antiquos Persas, amplißima fuit & honestißima. Solis enim tribuebatur sacerdotibus, quorum & dignitas erat summa, & autoritas præcipua. Præerant religioni Persicæ, vt in populo Dei Leuitæ, & sacra publica soli tractabant ac peragebant, studijsq; veræ Philosophiæ dediti erant, atq; in his, ab ineunte ætate, magna cura, fide, & diligentia, erudiebantur, & exercebantur exemplo Chaldæorum, à quibus Philosophia ad Persas permanarat.

Magorum Persicorum officium & potentia.

His religionis conseruatio, sapientiæq; Persicæ explicatio & propagatio, tum antiquorum monumentorum custodia, historiarumq; recentium, & rerum ad Regni summam pertinentium notatio descriptioq; incumbebat, ex antiquo maiorum instituto.

Ex eo etiam cœtu deligebantur, qui Regibus præstò erant in gubernatione, eosq; tum moderabantur, monebantq;, si quid opus esset, tum instruebant consilijs.

Quantum valuerint, Herodoti historia docet. Rapiunt Regnum, interfecto fratre Cambysis, quod conficere nunquam potuissent, nisi ad Regem aditus eis patuisset liberrimus, qui cæteris erat interclusus. Nec quisquam Rex Persarum poterat esse, qui non antea Magorum disciplinam scientiamq; percepisset.

Magi Persici sacrarum literarum periti.

Et fuisse etiam, in eo numero, viros naturæ, & sacrarum historiarum, & Prophetiarum peritißimos, vel inde conijci potest, quòd momentum locumq; nati Filij Dei ex Prophetijs, quas in illo regno & Babylonico Israëlitæ, captiuitatis tempore, sparserant, stellæ monitu agnoscunt. Quam quidem stellam non casu illuxisse, neq; ex materia Physica, naturæ ordine inflammata, exarsisse, sed accensam diuinitus, vt natiuitatem Filij Dei designaret, ipsosq; deduceret ad locum, in quo erat Christus, intelligunt.

Sed vt

Sed vt fit vbiq; & omni tempore, cùm, extincta aut attenuata luce cœlestis doctrinæ, commenticia dogmata inualescunt, & Diabolicæ euincunt, ac radices agunt præstigiæ: sic in illo Regno, cùm Magi initiò deprauassent vtramq; doctrinam, cœlestem & philosophicam, ante & post Danielis cæterorumq; piorum tempora, commentis desumtis ex Chaldæorum libris, & ex sese genitis, instituissent nouas religiones, contaminassent Philosophiam anilibus fabulis: cùm relicta naturæ vera contemplatione, sectarentur & captarent nescio quæ signa, & plura comminiscerentur, atq; inde diuinandi artem extruerent, & Diabolus, his occasionibus, tum adiungeret se illis, tum superstitiones & rationes scrutandorum futurorum cumularet, quas pij & sancti in illo populo grauiter reprehendebant ac condemnabant: factum, vt Magorum nomen, à Sacerdotibus & Philosophis sanioribus, deuenerit ad eos, qui fœdera faciũt cũ Diabolis, seq; illis obligant quocunq; modo, acceptis vicißim talibus sponsionibus ab ipsis, vt vel sponte, certa aliqua specie, se alligent aut includant crystallis, speculis, annulis, & alijs istiusmodi, excitiq; compareant, vel, solennibus ritibus verbisq; conceptis, diris & execrationibus euocati, asciticia sese & conspicua imagine ostendant, ad quæsitaq;, vel voce respondeant, vel picturis, vel alio modo.

Magorum nomen infame.

Ethnicis persuasum erat, opinione quadam contracta, ex reliquis adhuc veteris & primæ doctrinæ vestigijs, cuilibet homini, quamprimum natus esset, sorte decerni atq; adiungi duos Genios, quos δαίμονας vocabant Græci, eosq; adesse homini, toto vitæ cursu, omni momento, & corpore extincto, animam ad Orcum deducere, vnumq; ex his, bonum esse Genium, alterum, malum, credebant: Illi, quicquid prosperè euenisset, aßcribebant: Ab hoc

Genij duo ex Ethnicorum opinione.

hoc tristia noxiaque oriri & infligi censebant: Illum procurare ac promouere, quæ ex re nostra essent, ac defendere, quem in fidem, patrociniumque suum accepisset, atque arcere pericula nocumentaque, & aduersari alteri, quantum posset, hortatoremque esse & impulsorem, ad honesta ac salutaria consilia, studia, & actiones: unde ἀποπομπαῖον eum, ἀποτρόπαιον, ἀλεξίκακον, λύσιον, φύξιον, & δαίμονα λύοντα τὰς ἀρὰς nominabant: Hunc contra interuertere & elidere res bonas ac salutares, calamitates verò & incommoda tum incutere, tum, si impenderent, maturare, atque in capita nostra cogere, ac velut per præceps agere, omninoque ad scelera & flagitia propellere, indeque in discrimina vitæ adducere, vel in subitum præcipitare exitium, putabant: Vnde ἀλιτήριον, προστρόπαιον, παλαμναῖον, & δαίμονα κυροῦντα τὰς ἀρὰς, nuncupabant. De his citantur versus Græci:

> Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ τῷ γινομένῳ
> Ἅπαντός ἐστι μυσταγωγὸς τοῦ βίου.

Spectra sæpius visa.

Et sæpe spectra visa esse, & conspici, notum est. Brutum in bello ciuili terruit spectrum. Mario visum est, ante mortem, quendam hunc perpetuò versum auribus occinere ipsius: Δειναὶ γὰρ κοῖται καὶ ἀποιχομένοιο λέοντος. Constantinus Imperator Magni Constantini filius ipse narrauit, se speciem, quam antea in secundis rebus sæpe lætam vidisset, tunc, cùm ægrotaret, vidisse mæstam, & lugenti similem.

Qua de re eruditi disputarunt, fuisse Genium ipsius, qui solitus fuerit ipsum comitari.

Geniorum opinio ex sanctorum Patrum doctrina.

Retentam omnino hanc opinionem conijcio, ex doctrina sanctorum Patrum, de discrimine inter Angelos Bonos & Malos: quorum illi, quòd perstiterunt in vera, erga Deum, & præfinita diuinitus obedientia, retinuerunt

runt attributas ipsis in creatione dotes, & fruuntur Dei conspectu & consuetudine, suntque, sicut describuntur in Epistola ad Hebræos, λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν.

Hi, superbo ac contumaci contemtu, violarunt obedientiam conditori debitam, & defecerunt à Deo, sua voluntate, liberè, nullius impulsu aut coactione. Ideò non conseruarunt originem suam, sed exuti dotibus & ornamentis summis, ac iusto Dei iudicio condemnati, & præcipitati de cælo, ad æterna supplicia, fieri hostes Dei, atque immani Dei odio, cùm deformare summis viribus Dei gloriam, excitatis in Ecclesia falsis ac blasphemis dogmatibus & hæresibus, hisque auctis & dilatatis, tum acerrimè oppugnare Ecclesiam cœperunt: priuatim quidem, moliendo exitium, aut struendo, atque intentando pericula singulis: publicè verò, crudelitatem excitando, impulsu tyrannorum, vt dilacerent Respub. vt sæuiant in innocentes, vt moueant non necessaria certamina, & inflammatione inquietorum ingeniorum, vt moueant seditiones, & turbent Respublicas.

Contra hos sancti & casti Angeli, velut in aciem collocati, & excubias agentes, perpetuò dimicant. Cumque augment gloriam Dei, & veram doctrinam, promouent pia studia, reprimunt Diabolum, & serentes falsa dogmata, & impediunt tyrannorum conatus, & crudelia consilia: Priuatim verò custodiunt, regunt, & tuentur pios, arcendo ac summouendo, quæ à Diabolo struuntur & intentantur.

Non, diuina voluntate, aut dispensatione, mali Angeli hominibus adduntur: sed ipsi sese his adiungunt, contra Dei voluntatem, incitati Dei & hominum odio, & cupiditate cruciandi generis humani, trahendique id secum in æterna supplicia.

Contra

Contra machinationes horum verò & conatus, comparata sunt sanctorum Angelorum præsidia diuinitus.

Sed, doctrina amissa, vt sæpe dixi, vix tenuis famæ aura, de his tantis rebus, permanauit ad Ethnicos, vnde nouæ postea opiniones coniecturis consutæ, & ex his mox Diabolicæ idolomaniæ detextæ sunt.

Magiæ & γοητέιας discrimen.

Ex hac ergo opinione distraxerunt τὴν μαγείαν ἀπὸ τῆς γοητείας. Vocarunt enim μαγείαν ἐπίκλησιν δαιμόνων ἀγαθοποιῶν πρὸς ἀγαθοῦ τινος σύστασιν: Γοητείαν contrà, seu μαγγανείαν ἐπίκλησιν δαιμόνων κακοποιῶν ad lædendos alios, seu intentatis illatisque nocumentis, seu ijs, quibus fruerentur commodis, quæue exhiberentur, ereptis aut suppreßis.

Denominatam γοητείαν existimant, ἀπὸ τῶν γόων, καὶ θρήνων, περὶ τοὺς τάφους. Circa sepulcra enim illi bærebant & volutabantur, noctuque, gemitu lamentabili ac tristi, noxios se Dæmones permouere, & excire in subsidium opinabantur.

Magiæ definitio.

Est igitur μαγεία artificium à Diabolo traditum, quo Dæmones moniti, aut euocati à confœderatis suis ex pacto (quibus aut deditione sui, aut alio promisso suscepti, certis sese sponsionibus vicißim obstrinxerunt) ijsdem, de pactis illis conuentisque, vel aliqua specie circumdati, vel non apparentes, præstant, quæ requiruntur responsis aut effectis: eò vsque, quò vsque vel condixerunt operam confœderatis, vel placet stare promißis, vel Deum indulsurum præuident.

Exitus Magorum tragicus.

Plerunque verò, ante constitutum tempus, violato ac finito societatis iure, socios illos, vel ancipitibus falsisue præstigijs deceptos perdunt, cùm per edita mendacia produnt, & iudicibus vinciendos necandosque tradunt: vel ipsi tragico aliquo tristique supplicio interemtos abripiunt in æternos cruciatus.

Hæc

Hoc postremum præmiorum genus ferè reddunt illis, in quorum animas & corpora plenum ius habent, ac potestatem integram, ex deditione: Illo cæteros remunerantur, quibus vtuntur ex promisso solius operæ, non animarum & corporum.

Cùm enim animas, Deo prohibente, lædere non possint, corpora cruciant.

Talis τῆς λυκοφιλίας illius semper est exitus, tali ministros suos mercede donant.

Sed, vt antè dixi, nec vna se omnibus forma fœderis deuinciunt, neq; vno modo requisita præstant, sed alijs aliter.

Hinc illa specierum Magiæ varietas & diuersitas. Quæ etsi in duas species summas cogi possunt, μαντικὴν & πρακτικὴν, quarum illa de quæsitis respondet: hæc postulata exequitur: Semper tamen μαντικὴ prior est. Nec πρακτικὴ audet aut aggreditur aliquid, nisi de conatu & euentu illa prius annuerit, siue liquidò diserteq; id fiat, siue per inuolucra ambigua. Meminerunt multarum specierū historiæ, hæ non rectius distinguntur, quàm varietate specierum, quibus se Diabolus ostendit, aut ministerijs certis ex pacto addicit.

Magiarum species variæ.

Magorum enim aliqui, familiares spiritus perpetuò secum circumferunt, aliàs alijs ergastulis vinctos & conclusos, vt ipsi iactitant: Aliqui annulis, aut thecis, nonnulli speculis, aut Crystallis. A speculis est, quod vocant speculum philosophorum: hos Spiritus vetustas παρέδρους vocauit: Aliqui, cùm opus est, accersunt & alliciunt ex pacto & conuento.

Νεκυομαντεία, à Manibus ex Orco accitis extractis q; futura sciscitatur. Νεκυομάντεις erant vates ipsi, qui, sacrificijs solenni ritu institutis & peractis, diris atq; execratio-

Νεκυομαντεία.

crationibus, ab inferis Manes educebāt, cumq́ exijssent ac comparuissent, percontabantur: Vnde ψυχαγωγοὶ & ψυχοπομπαῖοι hi nominabantur, & opus ipsum ἐπίκλησις τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν.

Redire enim ritibus illis concitatas allectasq́ credebant animas tum, cùm euanidis & umbratilibus earum imaginibus Dæmones induti prosilirent. Loca verò, ex quibus erumpebant, νεκυομαντεῖα & ψυχοπομπεῖα, quòd transitum animabus præberent, vocabantur.

Ethnicorum opiniones de animabus defunctorum.

De animabus defunctorum, etsi tota Antiquitas Ethnica opiniones miras habuit ac diuersas: tamen saniores plerique in eo consentiunt, non interire animas cum corporibus: sed solutas vinculis corporum, & carcere, manere superstites, oculisq́ purioribus, non impeditas amplius hoc corporum cœno, contueri omnia ac perspicere, & exactius, quæ per obtensas velut nebulas, ac sordes corporum, pernoscere & assequi non potuerunt, tunc intelligere ac complecti, certo tamen discrimine.

Imperitiores etiam redire vocatas animas, responsaq́ dare interrogatas, & multa, quæ euentura essent, monere, senserunt.

Vtramq́ opinionem Diabolus confirmauit, cùm oraculis, tum mortuorum specie in domibus oberrans, ad sepulcra, in ijs locis, in quibus emergere, ac sese sistere animas prouocatas, opinio erat, quò hanc consuetudinem consulendi Manes ratam faceret.

Plutarchus Coraci Naxio & pluribus alijs, ab oraculo Delphico, περὶ τῆς ἀφθαρσίας animæ, hoc renunciatum memorat, οὐχ ὅσιόν ἐστι ψυχῆς καταγνῶναι θάνατον. Et Lacedæmonijs placaturis ex iussu oraculi Manes Pausaniæ, quem in templo Palladis fame necârant, εἴδωλον eius per ψυχαγωγὸν allectum, conspiciendum se exhibuit. Si

it. Similia multa & veteres historiæ recitant, & patrum memoria accidisse, nouimus.

Sed quæ sit animarum separatarum ac superstitum conditio, quò ferantur, quid agant, quo differant animæ eorum, qui grauiter, constanterq́, & cum virtute vixerunt, ab illorum animabus, qui se omni obstrinxerunt ac polluerunt scelere, aut in turpissimo libidinum cœno volutârunt fœdissimè: de his opinionum magna fuit dissensio atq; discrepantia.

Plato animas præstantium virorum, qui vel Philosophiam excoluissent, vel serijs virtutum studijs, atq; exercitijs vitam traduxissent, & subijssent pericula, sustinuissentq; certamina, pro defensione iusticiæ, & pro Rebuspublicis: Eas (inquam) Plato disputat laxatas atq; explicatas corporũ vinculis, rectà subuehi in cœlũ: doctrina & rectè factis, velut alis: Reliquorum, qui turpitudini dediti fuissent, ac luxuriæ, omninoq; vitam à virtute alienam egissent, seq; multis variorum vitiorum sordibus aggrauâssent, onere sordium, etiã cùm enitantur sursum, reprimi, terræq; affigi, & vagari circa sepulcra, suasq; deplorare miserias tantisper, donec & meritas luant pœnas, et contractas expient, atq; expurgent sordes.

Platonis opinio de animabus defunctorum.

Has apparere quandoq;, ac conspici, nonnunquam gemitus exaudiri earundem, atq; eiulatus.

Plutarchus, ex narratione Solei cuiusdam, qui ex lapsu, colludente Diabolo, mortuus post triduum reuixerat, dissimilia Platonicis recitat: Nimirum animas omnes promiscuè, cùm emigrarunt è corporibus, bullarum instar, humana specie efferri sursum, densumq; & confertum agmen animarum volitare in aëre, sed dissimiliter.

Plutarchi opinio de animabus.

Impollutas enim rapidißimo motu, discusso ac superato aëre, in summam cœli arcem, quieti beatorum destinatam, perferri: reliquas pro sordium, quas, criminibus, ac vita scelerata, sibimetipsis aspersissent ac cumulassent, discrimine, variè huc atq; illuc agitari, nunc sursum contendere, sed retrahi ac deijci pondere sordium incumbentium, mox in gyros conuolui, rotarum instar, & complicari inter sese, mutuoq; complexu cohærescere aliquamdiu, & rursus diuelli.

His Ἀδράστειαν, Iouis & Neceßitatis filiam, iudicem & vindicem constitutam esse: hanc consistere in summo loco, prouidereq; ne elabatur aliqua, aut pœnas declinet, & decernere de modo pœnarum, partiriq; discrimina trifariam, vt eas, quæ vel parum culpæ & vitiorum conflassent, aut maximam earum partem, huius vitæ calamitatibus, exhausissent atq; eluissent, breui leuiq; supplicio afficiendos daret τῇ ποινῇ: his proximas, quibus, ob maiores & impressas altius scelerum sordes, acerbiore medicina opus esset, & expurgatione fortiore, traderet purgandas τῇ δίκῃ: Reliquas, quæ ita vitijs scaterent, vt elui perpolirique difficilimè possent, τῇ ἐριννύϊ crudelißimè torquendas & excarnificandas commendaret: continuariq; cruciatus illos & supplicia, eò vsq; donec labes sit extersa omnis, atq; extirpata.

Communi persuasione & errore, existimatum est inter Ethnicos, animas, cùm ex hoc euolassent corpore, rectà in Orcum deferri, ibiq; pro ratione actæ vitæ, in certas sedes tranquillas, aut supplicijs deputatas collocari, & vel frui lætitia, vel exerceri pœnis, ac fatigari supplicijs, pro admissorum criminum ratione nec semel deductis patere reditum, nisi consentientibus id fieret Plutone ac Proserpina, à quibus idcirco conuenturi animas prius sacrificijs mißionem impetrabant.

Horum

Horum similia sunt anilia commenta de purgatorio, quæ decantari in Ecclesia audiuerunt maiores nostri: Et, de oberrantibus defunctorum Manibus peruulgatæ, omniumq; tritæ sermonibus, & nulli non antè formidatæ fabellæ: quarum fidem auxit Diabolus, vt receptum funebrium ceremoniarum vsum, & idololatricam celebrandarum pro defunctis Missarum consuetudinem stabiliret.

Purgatorij commentum.

Nos vox diuina docet, non extingui animas cum corporibus, sed separari ac manere superstites, & electas transferri in Paradisum, id est, locum beatis comparatum, vt fruantur lætitia æterna: impias relegari, & detrudi in infernum, id est, condemnatorum sedem, vt experiantur & subeant statuta ipsis supplicia & cruciatus: etsi, vbi illæ sint sedes, non demonstrat. Verum, si sunt aliquid, vt sunt, alicubi vt sint, necesse est.

Animarum conditio post mortē.

Nec disiunctæ semel à corporibus, & collocatæ in definitas sedes, redeunt, si reuocentur Magorum obtestationibus aut adiurationibus, vt persuasum erat Ethnicis: sed ascititia se illarum imagine ostentant Dæmones. Non Samuelis reuertitur anima, à Pythonissa, iussu Saulis excitata: Iustorum enim animæ in manu Domini sunt. Quare retrahere & producere eas, cùm vult, Diabolus nequit: sed illius specie ipse comparet, & prædicta à Samuele antea repetit.

Animæ semel à corporibus morte separatæ non redeunt.

Ergo νεκυομάντεις non à mortuis ipsis, sed Dæmonibus, illorum habitu vestitis, responsa accipiebant, quæ si illi integris & expreßis mortuorum corporibus conspicerentur, νεκυομαντεῖαι: si tenues, obscuras, & euanidas sibi circumfunderent vmbras, σκιομαντεῖαι nominabantur.

Ritibus his vtebantur. Aras, quæ plerunq; geminæ erant & pares, nigris ornabant vittis aut cæruleis, & cupresso: cumq; pecudes confodissent, spirantem adhuc cruorem,

Ritus in euocandis Manibus obseruati.

rem, in effusam spargebant terram, vinumque, lac, & mel miscebant, postea cæsæ victimæ viscera ter circum aras gestabant, igne accenso.

Hoc ritu commoueri ex imo animas, producique, arbitrabantur: cumque Manes placarent, pocula libabant, rogumque, & sepulcrum vino, sed inuersa manu conspergebant, & nigras immolabant victimas, quarum viscera oleo rigata conijciebant in ignem, incensis lignis sterilibus, quæ è sepulcris eruta esse oportebat. Sacra verò nocturna peragebant, vel in meridie, vel die decrescente. Fugere enim manè aduentantem Solem credebantur Manes. Inualuerat autem hæc consuetudo apud Ethnicos adeò, vt Romani annuatim ter, postridie Vulcanalia, & antè sexto Idus Nouembris, & antè tertio Nonas Octobris, Diti & Proserpinæ, in campo Martio, vbi aram Dijs Manibus, in loco abdito, subter terram effosso, statuerant, victimis, epulis, thure, & mero sacrificarent, & decreta facerent: de rituum illorum conseruatione, & atro die Manibus parentare, ne infesti redderentur, prohiberent: denique, si non ritè administrata, vel ex leuibus causis intermissa essent, secundo tertioque instaurari ea ac refici vellent. Instituisse hæc sacra Sibyllam Cumæam ferunt.

Romani ante oppugnationes vrbium Deos tutelares euocabant.

Verrius Flaccus, vt Plinius scribit, autores posuit, quibus credat in oppugnationibus vrbium solitos Romanos ante omnia euocare per sacerdotes Deum, in cuius tutela oppidum esset, eique viso eundem apud ipsos locum cultumque, aut etiam ampliorem, deferre ac promittere: Ideoque occultatum magna industria tutelarem Deum vrbis Romæ, ne quid simile, si in obsidionis pericula vrbs adduceretur, tentarent hostes.

Νεκυομαντεῖα

Fueruntque νεκυομαντεῖα non multò pauciora oraculis. Homerus Cimmericum, ad Auernum Campaniæ lacum

cum celebrat, quod Vlysses adijt, vt Tiresiam vatem de reliquo consuleret itinere. Homerum imitatus Vergilius, idem in suo Ænea repetit. Simile, posterioribus seculis, Roma habuit, ad locum cognominatum Tarentum, iuxta ripas Tiberis. Thesprotium ad Aorrhum Orpheus notum fecit. In eo enim cantu, flexis ac permulsis Dijs Manibus, Eurydicæ coniugi reditum ad superos impetrasse, creditum fuit: sed retractam fabulantur, quòd continere sese, ne ad insequentem respiceret, vt fuerat iussus, non potuisset, præ amoris impatientia & desiderio.

in historijs celebrata.

Heracleum ex historia Pausaniæ Spartiatæ innotuit, cui eo in loco, cùm sacra perageret, deprecaturus & placaturus Manes Cleonicæ virginis Byzantiæ, (quam vi à patre abductam, & noctu ingressam in conclaue, ignorans interfecerat, cùm subitò expergefactus strui sibi insidias suspicaretur) huic ergo εἴδωλον virginis obiectum respondit, fore, vt breui Spartam reuersus, à malis omnibus liberaretur.

Dormienti enim, totas noctes imago puellæ obuersari, & hunc occinere versum visa est, στεῖχε δίκης ἆσσον, μάλα τοι κακὸν ἀνδράσιν ὕβρις. Huic præmonitioni respondit euentus: mox enim, vbi redijsset in patriam, cùm conuictum eum, de conspirationibus initis in patriæ perniciem cum Barbaris, ciues comprehendere & multare statuissent, atque ipse vitaturus periculum, in templum Palladis Chalcedoniæ sese proripuisset, conclusus in eo ac circumsessus, fame contabuit.

Pausaniæ spectrum pœnã prædicit.

Eundem versum Antonino Baßiano Caracallæ ψυχαγωγοῦντι repetiuit spectrum obiectum specie Commodi Imperatoris.

Apud Lucanum, Erichthone venefica Thessala mortuum euocat, qui Sexto Pompeio exitum Pharsalicæ pugnæ

Erichthone venefica.

pugnæ denunciat. Habuit & Phygalia Arcadiæ ciuitas ψυχαγωγοὺς, à quibus sciscitari occulta & futura vsitatum fuit.

Liparæ tumulus.

Aristoteles narrat inter Æolias iuxta Italiam insulas, Liparam tumulum habuisse, ampla ac profunda voragine hiantem, ad quem tutò noctu non accederetur, & ex quo cymbalorum sonitus boatusque crotalorum, cum insolitis atque inconditis cachinnis, exaudirentur. Eò aliquando accessisse iuuenem ebrium, & ad specum obdormiuisse, ibique tertio pòst die à quæritantibus repertum, ac pro mortuo sublatum esse: Cumque paratis exequijs, funus efferendum esset, subitò experrectum, quæ vidisset, quæque perpessus esset, magna cum admiratione commemorasse.

Hecla mōs Islandiæ.

Est & in Islandia mons Hecla, qui immanis barathri, vel inferni potius profunditate terribilis, eiulantium miserabili & lamentabili ploratu personat, vt voces plorantium circumquaque, ad interuallum magni miliaris, exaudiantur. Circumuolitant hunc coruorum & vulturum nigerrima agmina, quæ nidulari ibidem, ab incolis existimantur.

Heclæ fontes miraculosi.

Erumpunt & ex eodem monte fontes duo, quorum alter aquarum frigiditate, alter feruore intolerabilis excedit omnem elementarem vim.

Vulgus incolarum descensum esse per voraginem illam ad inferos persuasum habet inde, quòd ferè, cùm prælia committuntur alibi, in quacunque parte orbis terrarum, aut cædes fiunt cruentæ, commoueri horrendos circumcirca tumultus, & excitari clamores atque eiulatus ingentes, longa experientia didicerunt.

Mos interrogādi Manes in Ecclesiā quoque peruasit.

Nec verò soli Ethnici Dæmones inuolutos mortuorum vmbris consuluerunt, quos, cùm nescirent Deum, minus mirum est, varios exquirendæ voluntatis diuinæ, pla-

næ, placandorumq́ numinum, & explorandorum futurorum modos excogitasse: Sed & in populum Dei furor ille peruasit, vt de Saule legimus, &, vsq; ad hæc nostra tempora, in eo perdurauit cœtu, qui nomen sibi & titulum sanctæ Ecclesiæ vendicauit.

Vsitatißimam fuisse, superioribus annis, consuetudinem accersendorum & interrogandorum Manium, maiores norunt, &, de illa re, peculiaria & magna volumina conscripta, eademq́ in quibusdam scholis publicè proposita, multi meminerunt.

Hunc furorem procul fugiamus & execremur, omnemq́ consociationem cum Diabolis ipsis, vel ministris eorum quibuscunq; abominemur, ne vel polluamur consuetudine eorum, vel decepti ijsdem fœderibus implicemur. Nec, vel oscitantia & securitate, vel spontanea malicia, nos in Diaboli retia conijciamus, ex quibus nos Filius Dei, Dominus noster Iesus Christus, tristißimis & longè maioribus, quàm quos vlla hominum cogitatio æstimare potest, cruciatibus semel eripuit, illumq́ ἀρχηγὸν & σωτῆρα nostrum petamus, vt regat & custodiat corda nostra. Agamus etiam ardentes Deo gratias, quòd, restituta luce purioris doctrinæ, inuectas à Diabolo in Ecclesiam præstigias, hoc postremo Mundi seculo, discußit ac depulit, & corda accendit nostra, vt has agnitas procul fugere poßimus: ac precemur, ne hanc lucem nouis obrui sinat ac deleri imposturis.

Disertè prohibet vox diuina, quærere veritatem à mortuis. Deuteronomij 18. dicitur: Non inueniatur in te consulens mortuos, qui hoc facit, est βδέλυγμα Deo suo id est, talis res, quam odit & abominatur Deus, & propter quam abijcit hominem in æternam damnationem. Mortui nō consulendi.

Etiam non vult nos Deus expectare patefactiones aliquas à mortuis, sed niti & insistere illi verbo, in quo & sese, & suam voluntatem expreßit atq; exposuit nobis.

Abolet Moses 18. Deut. apparitiones, visiones, & somnia, cùm ad Christum exhibitum nos deducit inquiens, Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus: Ipsum audies, vt petiuisti à Domino Deo tuo. Qui autem verba eius, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego vltor ero. Christus clarè abducit animos à patefactionum expectatione, & ad vocem Euangelij sonantem in ministerio conuertit, cùm inquit: Habent Mosen & Prophetas: Eos consuli, cùm conscientijs anxijs & perturbatis consolatione, dubijs informatione & explicatione opus est, & in hoc animos acquiescere vult, non scrutari vlterius abstrusa ab oculis nostris & recondita, aut non ad nos pertinentia. Item Esa. 8. Nunquid non populus à Deo suo requiret visionem, pro viuis à mortuis? Ad legem magis & ad testimonium. Quod si non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis lux matutina.

Magiæ species.

Annumerantur Magiæ speciebus, & hæ diuinationes, λεκανομαντεία, γαστρομαντεία, κατοπτρομαντεία, κρυσταλλομαντεία, δακτυλιομαντεία, ὀνυμαντεία, ὑδρομαντεία, ἀερομαντεία, & similes. Petuntur enim ex ijs notis figurisúe, quas Dæmones in certis subiectis, vel conspicua specie inclusi illis, vel nusquam apparentes, efformant ac velut pingunt, alióue modo exprimunt tum, cùm ea Magi considerant & obseruant, accepturi inde responsa ad interrogata. Nec cernuntur aut intelliguntur artificiosè conformatæ notæ illæ, nisi ab his solis, à quibus conspici eas vult: cæterorum sensus effascinat, vt nihil

nihil eorum, quæ fiunt, animaduertant. Quandoque ne quidem à Magis ipsis, quibus à Diabolo donum intellectus & interpretationis illarum præstigiarum tributum est, deprehenduntur.

Λεκανομαντεία *Aßyrijs, Chaldæis, & Ægyptijs in vsu fuit. In peluim aqua repletam imponebantur aureæ & argenteæ laminæ, lapidesque preciosi characteribus certis signati: &, postquam consueta essent verba pronunciata, quibus Dæmon aduocabatur, proferebatur quæstio: his peractis, tenuis atque exilis vox, instar sibili, ex aquis emergebat, referebatque, quæ exposcebat quæstio.*

Lecanomantia.

Γαστρομαντεία *hoc differebat à priore, quòd non voce, sed picturis responsa expediebat. Statuebantur vasa vitrea, rotunda, aquis conferta limpidißimis, & circum collocabantur accensi cerei: cumque euocatio Dæmonis occulto murmure absoluta, & quæstio recitata esset, adhibebatur puer impollutus, aut mulier prægnans, quæ vitra accuratè diligenterque intueretur ac circumspiceret, rogaretque, imperaret, & flagitaret responsa: Ea tandem imaginibus, quæ, per tersam politamque speculorum superficiem ex aquis, quadam διακλάσει refulgebant, Diabolus exprimebat.*

Gastromantia.

Fuit autem, & est nunc quoque alicubi apud profanos vsitata valde ἡ τῶν ἀδιαφθόρων παιδῶν ἐπόπτευσις: hanc requisiuisse Diabolum, certum est, non quòd delectetur castitate, sed vt castos & innocentes animos natura, pollutos ac profanatos in suos vsus, ac ministeria sua præparet atque expediat, quorum simplex ætas & improuida, prius in laqueos cadit & irretitur, quàm cauere discat.

Pueri impolluti curà Diabolo ad res magicas requirantur.

Κατοπτρομαντεία *ex nitidis tersisque diuinat speculis, in quibus, quæsitarum rerum imagines effictæ redditæue à Dia-*

Catoptromantia.

à Diabolo renitere videntur. Vsus ea Didius Iulianus Imperator, & pleraq; Diaboli monitu præuidisse, quæ acciderunt, scribitur.

Pausanias meminit fontis cuiusdam, qui fuit Patris Achaicis, ante Cereris templum. In eum quando, qui ex morbis de vita periclitabantur, speculum tenui alligatum funiculo imimittebant, seq; contemplabantur, si effigiem cadaueris conspexissent, extinguebantur: si hominis viui & valentis, conualescebant, & sanitatem recuperabant.

Crystallomantia.

Κρυσαλλομαντεία, ex Crystallis fabrefactis atq; expolitis, vel etiam obsessis à Diabolo, (in plerisq; enim minuta specie aliàs rei alterius conditus delitescit) depictas notas atq; figuras euentuum, ac rerum inquisitarum, quasi diuinans renunciat.

Dactyliomantia.

Ex annulis, vel ad certos cæli positus conflatis, vel fascinis Diabolicis consecratis, vel ab ipsis Dæmonibus occupatis, δακτυλιομαντεία vaticinatur. Talem fuisse credo annulum Gygis Lydorum Regis, cuius palam quotiescunq; in palmam conuertisset, à nullo videbatur, ipse videbat omnia, &, eiusdem beneficio, reginæ stuprum intulit, ac, Candaule Rege sublato, regnum rapuit.

Onymantia.

Ὀνυμαντεία fiebat oleo & fuligine, in vnguem pueri alicuius impolluti illitis, Soliq; obuersis: confici enim ex mixtione olei, fuliginis, & radiorum solarium imagines rerum expetitarum, opinio erat, quas tamen formabat impostor Diabolus, versabatq; ante oculos, vt, ex hac mixtura, in vngue reddi ac refulgere viderentur.

Hydromantia.

ὑδρομαντεία varijs exercebatur modis. Implebatur cyathus aqua, annulusq; filo suspensus ex digito librabatur in aquã, atq; ita, cõceptis verbis, poscebatur declaratio, vel confirmatio rei quæsitæ: si, quod proponebatur, verum

verum erat, annulus suo nutu, non impulsus feriebat cyathum, constitutis ictibus. Hac vsum Numam Pompilium, & euocatos in aquam Deos consuluisse ferunt. Vel conijciebantur in aquam quietam lapilli tres, & obseruabantur gyri, ad ambitum corporis continentis diffusi, trifariamq; mixti inter se, atq; impliciti. Ex his, vt Geomantia, erui veritatem posse, persuasio vulgi obtinuerat.

Fiebant & Hydromanticæ diuinationes, ex impressionibus aqueis, aquarumq; fluxibus, & refluxibus, exundationibus, defluxibus, & diminutionibus, tempestatibus, coloribus, & imaginibus, quæ in aquis refulgebant. Varro annotauit, puerum quendam in aqua effigiem conspexisse, quæ, quinquaginta versibus, omnem Mithridatici belli euentum expresserit.

Huius generis sunt illa Ethnicorum oracula, quæ ex aquis petebantur. Non procul ab Epidamno Laconum oppido fuit Iunonis vocata palus, in quam placentæ frumentaceæ iniectæ, signa dabant secundorum vel aduersorum euentuum. Si enim acceptas mersasq; placentas palus retinuisset, prospera: Si innatantes non admisisset, sed velut indignata reiecisset, tristia portendi, experientia docuerat.

Oracula ex aquis petita.

Iunonis palus.

Aliud fuit oraculum Apollinis Thyrxei, proximè Cyaneas ad Lycum. In fontem enim, qui templo vicinus erat, si quis, præfatis precibus, intuebatur, quæcunq; requirebat, cognoscebat.

Mirum quiddam & de fonte Paliscorum, in Sicilia, commemorat Aristoteles, ad quem iuraturi si accessissent, eaq; quæ iureiurando affirmare voluissent, inscripta tabulis, & obsignata, in fontem deiecissent, fluitabant tabulæ, nec mergebantur, quando vera continebant: si falsa haberent, doloue malo structa, mox subsidebant delatæ ad fun-

Fons Paliscorum.

ad fundum, flammaq́ exiliens, periurum correptum exurebat.

eromãtia. Ἀερομαντεία vel spectrorum, quæ in aëre apparebant, monitu futura edicebat, vel aliter augurabatur. Conuoluta mappa imponebatur capiti, in hanc cyathus aqua plenus statuebatur, leuiq́ susurro, quod exigebatur, recensebatur: Ad ea, si verba aqua cyathi efferbuisset, approbari confirmariq́, quæ inquisita erant, censebantur.

Ex Magorum numero sunt & quas Lamias, Striges, Sagas, Veneficas: Græci φαρμακευτρίας & φαρμακίδας, ἐμπύσας, μορμολυκείας vocant, quæ vt illi, ex fœdere cum Diabolo, pactoq́, vel vt mancipia ei sese dedunt, vel ad connubia etiam, aut concubitus obligant, quibuscumq́ fascinorum, aut carminum præstigijs, arte, operaq́, Diaboli illa perficiant, quæ audent, profitentur, spondent. Quorum & Plato meminit libro. II. De legibus, vbi duo genera φαρμακείων, seu noxiorũ pharmacorum constituit, vnum, quod sua natura, ἢ κατὰ φύσιν, ceu venenum, antipathia naturali, nocet, aut interimit: Alterum, quod μαγγανείαις quibusdam, ἢ ἐπαγωγαῖς, ἢ ἐπῳδαῖς, ἢ καταδέσεσιν, nulla mediorum, ex incantatione, virtute, sed Diaboli opera sola, præstat idem, ac perficit. Exhibent & commiscent sese Dæmones suis illis mancipijs, hominis effigie plærumq́ ornata, & bella, & nomine aliquo hominibus vsitato, sed sensu frigiditatis semper. Talem fuisse speciem, ratiocinor, & Satyrorum, quorum Ethnici poetæ meminerunt.

Sed enumerationem artium Diabolicarum permitto illis, qui eas & norunt, & artificis ac Magistri sui opera, ductu & consilio exercent, perpetua sua, plurimorumq́

rumq; aliorum, cum pernicie, quos in societatem immanium suorum scelerum adducunt. Harum memini, cùm quòd in historijs annotatas reperi, tum vt ab antiquis etiam vsurpatas fuisse, non recens excogitatas constaret: etsi præter has, nimis multæ in totum irrepserunt Christianum orbem, autore Diabolo, ministris his, qui vocati sunt νεκυομαίτεις, introductæ.

Quando exerceri primùm cœperit, portentosum hoc Diaboli artificium, atq; exitiosum generi humano, vt pleraq; Diabolica, non constat. Viguisse ante diluuium, &, quanquam cum ipso genere humano obrutum fuerit, strangulatumq; aquis diluuij, tamen pauló pòst, viuo adhuc Noha, repullulâsse, moxq;, eo sublato, in maximam partem generis humani sese dilatâsse, atq; extendisse, antiqua testantur historiarum annotata.

Primi autores Magiæ.

Græci prodiderunt in Perside natum autore, Zoroastre, atq; inde in Græciam importatum, ab Osthane quodam, qui comitatus Xerxem semina eius obiter sparserit, infecto, quacunq; commeauerit, mundo: Illustratum tandem atq; absolutum à Democrito, qui integris id voluminibus, ex disciplina Apollinicæ, Captidenis, & Dardani, Phœnicum, explicauit.

Gẽtes Magiæ peculiariter deditæ.

Quicunq; id genuerint & factitârint primùm, apud Aßyrios, Chaldæos, Persas, & AEgyptios, plus cultum fuisse, atq; celebratum, quàm vllas gentes alias, & patre Diabolo natum, certum est, cui nihil maiori fuit studio vnquam, nihil prius, aut posterius, quàm, vt quibuscũq; posset rationibus, à Deo, & vera naturæ contemplatione, homines deiectos atq; abstractos, suis irretiret imposturis.

Et processerat eò vsq; vanitas Magiæ, vt eam sapientiores Ethnici etiam odissent, atq; execrarentur.

Damnatur autem, & interdicitur, seuerißimo Dei edicto, inter diuinationes huius generis cæteras: Non inueniatur in te ducens filium aut filiam in ignem, diuinans diuinationem, obseruans dies, non diuinans ex sortibus, non incantans, aut exercens præstigias Diabolicas, non consulens Pythonem, non interrogans mortuos: quia abominatio est Domino omnis faciens hæc.

Appellatio Magiæ Hebræa.

Vox Mecaseph, & Magos, & incantatores denotat: cognatæ enim sunt artes Magia, & incantationes. Vocantur etiam vtriq; Melahesim alibi, in literis sacris, quæ vox est à verbo lahas id est, susurrauit, quòd occulto murmure, & recitatione certarum adiurationum, velut per susurrum, vel cum obuersantibus sibi aliqua specie colloquebantur Dæmonibus, vel executionem flagitabant, consummationemq; operum, quæ intendebant.

Diaboli duobus artificijs gloriā Dei oppugnant.

Duobus artificiorum generibus, omni tempore, Diabolus cùm petiuit atq; oppugnauit Dei gloriam, tum perficere studuit in genere humano, vt huic eriperetur conspectus & vsura patefactæ veritatis, ac veri Dei agnitio, excuterentur diuina mandata, de veris cultibus Dei, & de rite administrandis ceremonijs diuinis, & adimeretur vsus legitimus rerum creatarum.

Vnum est κακοζηλία, seu falsa, & fuco instructa, ac præstigijs imitatio actionum effectionumq; diuinarum. alterum est, vel doctrinæ diuinitus patefactæ, atq; additorum huic Sacramentorum: vel artium, ex naturæ contemplatione, ac destinato vsu, extructarum: vel rerum conditarum diuinitus, calumniosa ac diuinæ voluntati contraria deprauatio, aut, in abusum prohibitum à Deo, conuersio: Estq; sui similis semper, & sunt ipsius τὰ μὲν ἀδιαί-

ἀδικήματα καινὰ, τὰ δὲ σοφίσματα ἀρχαῖα, *sicut de Lacedæmonijs dictum est.*

Actionum diuinarum seu ἐνεργημάτων *aliæ uniuersim ad totam rerum naturam pertinent, & in genere humano, promiscuè ad vtrosque, tam impios, & extra Ecclesiam positos, quàm electos & renatos, quos vsitatè vniuersales vocant: Aliæ ad solam Ecclesiam pertinent, quibus in solis electis, & fide, seu fiducia Filij Dei Iesu Christi conuersis ad Deum, efficax Deus confert & distribuit credentibus* χαρίσματα, διακονίας, καὶ ἐνεργήματα *Spiritus sancti, effuso per Filium Spiritu sancto, in corda credentium.*

Actionum diuinarum discrimen.

Vtriusque generis varietas admiranda, & imperscrutabilis humano ingenio. Prioris generis sunt, creatio rerum, & harum conseruatio, destructio item, & instauratio, fœcunditas terræ fundentis vbertatem frugum, fructuumque, salubres tempestates, constitutiones Imperiorum, & horum euersorum translationes, quæque sunt istiusmodi. Alterius generis sunt, primùm tota hominis, in vera conuersione ad Deum, viuificatio, & renouatio ad vitam æternam, qua non tantùm conseruatur hominis substantia in hac vita, sed etiam, per Filium Dei Iesum Christum, & Spiritum sanctum, inchoatur in eo noua & æterna lux, & iusticia.

Secundò illæ χαρισμάτων *differentiæ, de quibus Paulus ad Corinthios concionatur,* λόγος σοφίας, λόγος γνώσεως, πίστις, χαρίσματα ἰαμάτων, ἐνεργήματα δυνάμεων, προφητεία, διάκρισις πνευμάτων, γένη γλωσσῶν, ἑρμηνεία γλωσσῶν, *& plura alia: Vbi tres gradus constituit Paulus harum actionum Dei in credentibus efficacium, cùm inquit:* Διαιρέσεις χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα: διαιρέσεις διακονιῶν εἰσὶ, καὶ ὁ αὐτὸς κύριος:

Charismatum diuinorum differentiæ. 1. Cor. 12.

διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσί, ὁ δὲ αὐτός ἐστι θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα, ἐν πᾶσιν. Et addit Paulus, ἑκάστῳ δὲ δίδοται, ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος, πρὸς τὸ συμφέρον. Item πάντα ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἕν, καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ, καθὼς βούλεται.

Sunt autem χαρίσματα, *vt scientia interpretationis scripturarum, cognitio linguarum, donum medicationis, id est, industria & felicitas in medicando.*

Διακονίαι *sunt munerum & officiorum gradus ac distinctiones, vt Apostolici muneris alia est dignitas, alia Prophetici, alia Euangelistæ, alia Pastoris, alia Doctoris.*

Ἐνεργήματα *sunt* δυνάμεων *efficaciæ, de quibus suprà dictum est, vt potestas & vis reuocandi mortuos ad vitam, eijciendi Dæmones, restituendi claudos, cæcos, surdos, solo verbo. De ijsdem ad Ephesios inquit,* Ἑνὶ ἑκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις, κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ.

Huc pertinent etiam illæ peculiares φανερώσεις, καὶ ἐπιφάνειαι, *quibus ostendisse se Deum Patribus sanctis, et cũ his conuersatũ esse, atq; collocutũ, sacræ literæ docent.*

Harum actionum insidiosa, & præstigijs ad falsam speciem composita imitatione, Diabolus mirificè imposuit humano generi. Χρησμοὶ *enim, &* θεομαντεῖαι *quid sunt aliud, quàm falsa imitatio huius admirandi operis Dei, quo sese communicat & exhibet credentibus & electis, in hac vita, & gubernat hos, instructos magna admirandorum donorum varietate, vt præscientia futurorum, intelligentia doctrinæ sacræ, potestate atq; efficacia edendi miracula, & alijs istiusmodi? Sic* ἐπῳδοὶ, *& incantationes, quibus aut mutari cursus naturæ, aut vis noua rebus creatis imprimi falsò creditur, quid sunt aliud, quàm imitatio falsa creationis, vel irrisio potius, quæ tribuitur verbis aut voce hominis prolatis, aut sculptis scri-*

ptisue, δύναμις ἐνεργητικὴ, & ea quidē omnipotēs ac diuina: Doctrina diuinitus tradita, præceptionibus Legis diuinæ, & Euangelio, comprehenditur.

Duo doctrinarum genera in Ecclesia.

Lex.

Lex est æterna & immota sapientia, & regula iusticiæ in Deo, discernens recta, & non recta, & horribiliter irascens contumacibus, seu denuncians horrendam iram, aduersus contumaciam, repugnantem huic ordini in Deo: & patefacta est hominibus, in creatione, &, ut ita dicam, digito Dei inscripta, ac velut consignata in mentes hominum, & postea sæpe repetita ac declarata voce diuina: ut sciamus, quòd sit Deus, & qualis sit, obligans omnes creaturas rationales, & postulans, ut omnes sint conformes Deo ac dānans, & destruēs omnes nō conformes Deo, nisi fiat remißio, & reconciliatio, propter Filiū Mediatori.

De hac dicit Paulus, loquens de Ethnicis: Τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς: ὁ γὰρ θεὸς αὐτοῖς ἐφανέρωσε. Item: οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου, γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως.

Noticia legis reliqua in homine.

Nascitur enim nobiscum aliqua noticia legis diuinæ, ex insita prima luce reliqua, quanquam obscura & languida, noticia tamen, ostendens τὸ δικαίωμα θεοῦ, sicut Paulus nominat. Quare & Plato in hanc sententiam præclarè dixit, θεὸν ἑαυτὸν παράδειγμα τεθεικέναι, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἀρετὴν ἐξομοίωσίν τινα εἶναι.

Euāgelium.

Euangelium est explicatio ac declaratio illius arcani & admirandi decreti, de generis humani instauratione, & ad vitam æternam renouatione, quæ homini sauciato lapsu primorum parentum, ac polluto peccatis, atque à norma iusticiæ diuinæ in lege expressa, aberrante, & propterea abiecto à Deo, &, voce legis, condemnato ad æterna supplicia, offert & promittit opem, liberationem, & defensionem a Filio Dei gratuitam remißionem pecca-

catorum, reconciliationem cum Deo, & acceptationem ad iusticiam, & vitam æternam, donationem gratuitam obedientiæ, & meriti, seu iusticiæ Filij Dei, imputandæ ipsi ad iusticiam, auxilium Spiritus sancti, gratis ex mera misericordia, propter solum meritum Filij Dei, tantùm vt credat sibi hæc bona verè contingere, propter Iesum Christum, gratis.

Euangelij noticia non est naturalis.

Huius decreti cognitionem non, ex insitis naturæ notionibus, assumimus, neq; intelligentiæ nostræ viribus prehendimus & percipimus: sed ex ea doctrina, quam sua voce Filius Dei, ex arcano sinu æterni Patris depromtam, protulit, ac communicauit Ecclesiæ, ductu Spiritus sancti haurimus, & intellectam, atq; acceptam, fide nobis applicamus.

Hæc doctrina, quanquā pronunciat homines recipi in gratiam, propter Filium Dei, sine suo aliquo merito: tamen non abolet, sed stabilit Legem, sicut Christus inquit: Non veni soluere, sed implere Legem: & Paulus sæpe idem repetit. Ideo promittit Spiritum sanctum, vt is hominem conuersum ad Deum, vera fiducia Filij Dei Mediatoris, quam accendit in cordibus nostris, per verbum, & ereptum ex morte viuificet, & medeatur vulneribus nostris, & opituletur imbecillitati, restitutis paulatim ac roboratis viribus, quæ ex peccati vulnere languent, atq; inchoet eam, cum Lege Dei, virium & actionum omniū congruentiam, & conformitatem, quæ consummabitur in illa æternitate, cùm erit Deus omnia in omnibus.

Vtramq; doctrinam, quot modis, & quibus artificijs, inde vsq; ab initio, oppugnarit Diabolus, vel contemtu eius excitato, vel tota extincta, aut saltem præstigijs obscurata, aut deprauata sophismatibus, aut translata ad abusum, vel contrarijs decretis editis, vel impulsis hominibus

nibus contra normam præscriptam, aut à vero Deo, & vero vsu præscriptorum rituum, qui commonefactionis, & excitandæ atq; exercendæ fidei, & inuocationis causa, instituti erant, conuersis ad fictitia numina, & vmbratilem sine verbo administrationem ceremoniarum, longum esset enumerare.

Deniq; religiones Ethnicæ omnes, & postea in Ecclesiam inuectæ deprauationes, atq; abusus multiplices, quid sunt aliud, quàm aut deprauationes, aut abusus, cumq; his impiæ & falsæ imitationes veræ & diuinitus traditæ religionis? Solo verbo, condidit Deus mundum, ex nihilo: Solo verbo, Christus & Apostoli reddunt vitam mortuis, integritatem mutilis, claudis, paralyticis, visum cæcis, auditum surdis: Solo verbo, vel mutant, vel adaugent res nascentes Christus, Prophetæ, & Apostoli. Hæc Diabolus, arte præstigiatrice, imitaturus, persuasit credulis & miseris hominibus, dementatis prius imposturarum fascino, vt verbis ipsis δύναμιν ἐνεργητικὴν inesse, & φυσικὴν, & ex his, arte & lege conueniente recitatis, nouam vim exilire in eas res, ad quas pronunciarentur, crederent.

Diaboli κακοζηλία.

Hinc incantationum ludibria extructa atq; artificia, quæ horribilibus & verbi diuini, & rerum conditarum constant abusibus. Inde natæ, & in Ecclesiam introductæ cōsecrationes impiæ, et prorsus Magicæ, aquæ, ignis, salis, olei, & aliarum rerum. Inde profecta persuasio, quæ Idolomaniæ Pontificiæ caput, & neruus est potentiæ, de conuersione panis, ad pronunciationem verborum, in substantiam corporis Christi, quam κατὰ μεταποίησιν alij, seu μεταβολὴν, id est simplicem conuersionem physicam, alij κατ' μετουσίαν, seu μεταστοιχείωσιν, succedente scilicet in locum euanescentis substantiæ panis, substantia corporis

Consecrationum pōtificiarum origo.

Transsubstantiationis origo.

Christi, induentis accidentia panis, quæ remanent, fieri contenderunt, horribili furore & cæcitate. Omitto abusus creaturarum, & artium, ac disciplinarum Physicarum ac Mathematicarum, quibus effictas atq; adornatas ad operum diuinorum quandam repræsentationem imposturas pinxit, & in admirationem, apud fascinatos superstitione, adduxit: de singulis enim tunc differemus, cùm quas toti, de rerum natura, doctrinæ Astronomicæ, Physicæ, Medicæ, & similium, Diabolus intexuerit corruptelas alienas prorsus à veritate, commemorauerimus.

Magia qua imitatione à Diabolo inuenta.

Magicarum artium vsum inde cœpisse inter homines, existimo, quod Diabolus secutus exemplum consuetudinis & colloquiorum Dei, cum sanctis Patribus, eodem modo, aliàs alia specie sese exhibuit hominibus, vt huius imitationis & colloquiorum occasione sese facilius insinuaret, & à Verbo Dei auersos animos, ad petendas à se, & expectandas declarationes, admonitiones, patefactiones, & alia huius generis, assuefaceret.

Initiò itaq; cùm vigeret adhuc in animis hominum memoria apparitionum Dei, atq; conuersationum, et collocutionum cum sanctis Patribus, similibus vsus erga rudem & imperitam multitudinem, facilè perfecit crebra, vel cultuum præstandorum, vel faciendorum sacrificiorum, vel peccatorum expiandorum præceptione, aut denunciatione futurorum euentuum, aut rerum dubiarum explicatione, quibus præcipuè capiuntur hominum animi incerti, perpetuo metu, & dubitationum fluctibus instabiles, vt Deus esse crederetur, & desideraretur, atq; aduocaretur, si quid aduersi impenderet, consuleretur, si res dubiæ essent & perplexæ, & interrogaretur, si rebus perturbatis & afflictis medicina esset adhibenda.

Ita, cùm obnoxia Diabolo promiscua multitudo, tota pen-

penderet ex occultis illis reuelationibus, quas aliâs alia specie circumdatus promebat: mox secutum est, vt excogitarentur, ipso Magistro & monstratore, formulæ obtestationum sacrorumque, quibus, si non compareret spontè, vel persuaderetur, vel cogeretur prodire, & de quæsitis respondere.

Accesserunt pacta deinde, & conuenta, quibus, sub conditionibus certis, & sese obstrinxit ministris suis, & illos sibi deuinxit viciſsim. Cumque ad dolos augendos, & facilius ac vehementius commouendos animos, accommodata videretur species defunctorum, quorum animas superesse, & memores perpessarum calamitatum affici ærumnis nostris, quæque in nos euentura essent, intelligere ac prænosse multò antè, opinio erat, illorum sese ferè effigiebus vestiuit.

Diabolus species defunctorum quare assumat.

Inde profecta opinio, de circumuagantium, post mortem, animarum erroribus, cruciatibus, supplicijs, & de reuocatarum reditu postea tantùm inualuit, vt cum applausu excepta, & falso credita de purgatorio commenta Ecclesiæ pepererit, quæ, Gregorij spectris tandem confirmata, occasionem dederunt, vt introduceretur impia consuetudo experiendi liberationem animarum, & venales fierent preces, & instituerentur venalia sacrificia, quibus animas exemtas supplicijs traduci in quietas sedes beatorum credebatur, & talibus occuparentur omnia templa sacrificijs.

Animarum circumuagantium opinio vnde nata.

Theodorus Gaza Villicum in Apulia habuit, qui curabat fundum pertinentem ad sacerdotium, quod Gazæ Nicolaus V. Pontifex dederat. Is dum terram aratro proscindit, casu effodit vrnam, quam in agro reliquit. Reuersus domum noctu spectrum videt, à quo iubetur sese pelire: quod ni si faceret, fore, vt ipsi filius sepeliendus esset.

Theodori Gazæ Villicus spectro vexatur propter effossam vrnam.

Id cùm negligeret Villicus, filium, insequente luce, amisit. Admonetur per somnium denuò, ut suum in agro sepulcrum aratro violatum tegeret, aut altero filio priuaretur: qui cùm in morbum subitò incidisset, Villicus ad Theodorum, tum ibi fortè rusticantem, rem territus defert: qui, cum eo in agrum profectus, urnam inuenit, & terra mandauit condere: Villici filio pristina valetudo redditur, nec ipse à spectro amplius vexatur. Hoc factum, cùm eruditis amicis Romæ Theodorus recitasset, sermonem illo Propertij versu, conclusit:

Sunt aliquid Manes, lethum non omnia finit.

Philosophi Græci spectro admonitis.

Recitat & Agathius historiam de Philosophis quibusdam, ex Græcia in Persiam profectis, visendi Chosrois Regis gratia.

Hi cùm pertæsi luxus Persici redirent in Græciam, quodam die incidunt casu in cadauer recens, quod iacebat ponè viam inhumatum. Viso eo consternati, & moti misericordia, statim id inde sublatum sepeliunt. Quiescentibus noctu visum astare spectrum, & mandare, ut quod inuenissent insepultum cadauer, relinquerent inhumatum. Terram matrem omnium, non admittere, intra gremium, talem, qui suam constuprasset matrem. Postridie reuersi illi ad sepulcrum, cadauer à terra reiectum & nudatum reperiunt.

Omnino machinari multa, & conari, atq; etiam perficere Diabolum, vel Manium, vel spectrorum qualiumcunq; asciticia specie non est dubium. Contra quæ nos defendi petamus, custodia & excubijs sanctorum Angelorum, & ipsi, uniuersa talia Diaboli artificia detestemur ac fugiamus, & teneamus, de animabus defunctorum, doctrinam traditam in Propheticis & Apostolicis scriptis, quæ affirmat, conuersos ad Deum, & credentes certò esse hæredes

hæredes æternæ salutis, & non conuersos ad Deum affirmat certò, in æternas pœnas abijci, sicut hæc expressißimè docentur in concione Christi, Matthæi 25. De loco animarum, post mortem, præcidantur quæstiones his dictis, Domine Iesu suscipe spiritum meum: Item, Hodie mecum eris in Paradiso: Item, Iustorum animæ in manu DEI sunt.

DE INCANTATIONIBVS.

Vnt, inter Diaboli artes & præstigias, non infimæ incantationes seu ἐπῳδαὶ, quas, qua occasione, natas atq; obtrusas homi-num generi existimem, recitabo.

Incantationum origo.

Deus, cùm, re ab æterno deliberata, arcano mirandoq; consilio, cum coæterno Filio, λόγῳ, & imagine sua, Spirituq; Sancto, statuisset condere naturas intelligentes, conformatas ad imaginem suam, à quibus a-gnosceretur & coleretur, eo quo ipse vellet & præscribe-ret, modo, & quibus suam vicißim bonitatem, in omni æ-ternitate, communicaret: quasdam absq; corporibus, essen-tia spirituali suæq; essentiæ conformi, sed finita, creauit: quasdam ex spirituali & corporea composuit, corpore ex luto terræ exquisitißimè & elegantißimè effecto atq; con-formato sapientia pænè inexplicabili, & inclusa illi, colli-gataq;, & consociata, mirabili fœdere, alia natura spiritua-li finita: has homines, Angelos illas vocauit.

Vtrisq; tum intelligentiam indidit præstantem, & eximiam perspicacitatem, noticijs expolitam & illustra-tam euidentißimis, quas ceu radios, de æterna suæ sapien-tiæ luce, accendit in mentibus hominum, vt Archetypi expressam nobis Ideam demonstrarent, versarentq; ve-lut ante oculos, & normæ essent rectrices actionum exer-cendarum, erga Deum, & homines: tum facultatem ad-iunxit liberè agendi, perficiendiq;, quæ, ceu ex præscripto diuinæ sapientiæ, hoc insitum noticiarum lumen dictaret atq; exigeret.

Homini

Homini verò domicilium fabrefecit pulcerrimum, & amplißimum, & maxima diuersißimarum rerum varietate refertum atq; exornatum: in quo, admiranda sapientia, suo quæuis loco atq; ordine collocauit, & certis ac distinctis instruxit viribus, & homini subiecta esse, ac parère, & prodesse voluit, præstareq; ac conficere, quæ ex vsu illius essent, quæq;, ad sui sustentationem & conseruationem, requireret. In hoc domicilio hominem versari ac viuere voluit, donec eo, quod definijsset, tempore exacto, transferret ad sese, donatum vita, & læticia æterna, & præstita ei consuetudine sui æterna, in qua homo coràm ipsum contemplaretur & celebraret. Angelos autem sibi præstò esse, seq; intueri coràm, & colere vera obedientia ac celebrare, quæq; innueret, expedire voluit, atq; exequi.

Sed cùm Angelorum aliqui, his, quibus ornati erant ac condecorati, præstantißimis dotibus efferrentur atq; insolescerent, seq; & Deo compararent atq; adæquarent, & Filio Dei, qui se vera reuerentia æterno Patri submittebat, præponerent: iratus Deus exclusit eos ministrorum suorum numero, & repulit atq; abiecit à sese: cæteros confirmauit, vt perseuerarent in donata iusticia, & suo fruerentur conspectu, atq; attributi ipsis ministerij obirent ac præstarent munera.

Angelorũ lapsus.

Ex hac verò sui exclusione & repulsu, illi ingens & horribile odium erga Deum conceperunt, moxq; contraria omnia præscripto diuino, quæq; vel offendere Deum, vel gloriam eius labe notare aliqua, & obfuscare, vel hoc, quod magna sapientia construxerat atq; absoluerat, Mundi opificium deformare aut corrumpere viderentur: studio vigilantißimo atq; acerrimo exquirere, & omnibus efficere atq; vrgere viribus cœperunt.

Diaboli odium erga Deum vnde.

Cumq;

Cumq; homo adhuc in ijs consisteret vestigijs, in quæ erat positus diuinitus, non plus se posse officere gloriæ Dei rati, quàm si hunc ab ipso auulsum in suam pertraherent societatem: mox igitur adorti eum, fraudulenter elusis & abiectis præceptionibus, quas huic imposuerat Deus, vt exploraret probaretq; obedientiam, quam esset in cæteris præstiturus: inductoq; ipso, & erecto falsis pollicitationibus, in spem longè maiorum ornamentorum, maiorisq; potentiæ, perfecerunt, vt descisceret à Dei mandato, sequereturq; consilia, quæ in ipsius perniciem, contra Deum, structa atq; adornata erant.

Hominis lapsus.

Violata itaq; obedientia, incidit homo in pœnas diuinitus violationi constitutas, nimirum æternam mortem, & condemnationem, & Diaboli tyrannidem: factus est hostis Dei, excidit honoribus illis, dignitate, & dominatu, cui erat solenni & magna autoritate à Deo ipso præfectus, amißis præcipuis ornamentis omnibus.

Homo in gratiam receptus.

Sed Filius Dei misertus hominis, qui, etsi sua voluntate, non tamen ambitione, & superbia, non contemtu autoritatis diuinæ, non suo aliquo petulanti inpulsu, non sua culpa, sed deceptus Diaboli fraudulenter apparatis imposturis peccarat: abiecit se supplex ante Patrem, et deprecatus pro genere humano impetrauit, ne condemnaretur ad æterna supplicia: Et tamen, vt satisfieret iusticiæ Dei, quam mutari erat impoßibile, ipse & iram Patris in se deriuauit, & sese obtulit ad totam obedientiam, quam ab homine Deus rigidißimè exigebat explendam, sustinendas pœnas, & Diaboli tyrannidem contundendam, & obtinuit à placato Patre, vt faceret decretum, de sese mittendo generi humano in subsidium, contra Diaboli tyrannidem.

Ita constitutus est Filius Dei Dux, defensor, & custos

stos generis humani, & factum est decretum, de recipiendo & restituendo eodem, deq; sanandis vulneribus, quæ ex lapsu contraxerat, de tempore, quo esset mittendus, & quo, expiato peccato, deuicta morte, fracta Diaboli potentia, satisfaceret iusticiæ Dei.

Hoc decretum promulgatum est: Hoc ipso, primus homo, qui mersus iam erat in æternos cruciatus ac perditus, reuocatus ex morte reuixit: etsi dotes amissas non recuperauit, quarum aliquas, auxilio Spiritus sancti, in hac vita velut inchoat, sed cōsummaturus est in æterna vita, integrè restitutus, & omni expurgatus labe. Simul autem repetita sunt priora, & his addita noua mandata, de veris Dei cultibus, de ritibus sacrificiorum, & institutæ ceremoniæ, quæ signa essent, ac velut σφραγῖδες promissæ gratiæ, & quæ, velut typi, memoriam futuræ victimæ conseruarent.

Cùm itaq; receptus esset in gratiam homo, & editum esset decretum de integra eius restitutione: ibi demum furere, & atrocius insidiari generi humano, moliriq; summa vi & astutia, quæ ad huius promißionis abolitionem, deprauationem aut abusum, ad contumeliam Dei, & hominum internecionem facerent: Deniq; hoc vnum agere cœperunt, quo fructus harum promißionum rediret ad paucißimos, & maxima pars vnà cum ipsis periret in perpetuum: raptos ad se imbecillos inuoluerunt superstitionibus, instituerunt cultus, & oracula diuinis contraria, ad eaq; inuitarunt & pellexerunt animos detortos à diuinis, ita vt maxima Mundi pars, religione, & tota ratione viuendi, repugnaret Legi diuinæ, plena idololatriarum, contumaciæ, & contemtus eorum, quibus parêre debebat, cædium, libidinum, furtorum, & rapinarum, mendaciorum, calumniarum, ac sophistices.

Atq;

Atq; vt hæc confirmarent Dei exemplo miraculis, cùm ipsi falsis præstigijs, imitati Deum, in creatione naturæ, & operibus reliquis, multa ediderunt: tum varios effingendarum præstigiarum modos, singulari acumine excogitarunt: ad quos abusi sunt sceleratißimè sanctißimo veri Dei nomine, & Verbo Dei voce prolato, effectuumq; quos opera Dei in natura ordinata pariunt, falsa repræsentatione, duabus de causis: cùm vt contumelia Deum afficerent, atq; illuderent operibus Dei: tum vt dolum subtus latentem occultarent, persuasis hac specie hominibus, vt crederent, efficacia verborum talia effici, quorum oporteat esse vim miram, cùm, ad solam Dei dicentis vocem, totus hic Mundus prouenerit & extiterit. Atq; vt ea, quæ hactenus enumerauimus, arte composita videmus, ad abolendam prorsus gloriam Dei, in genere humano, & extinguendos veros Dei cultus: sic his videntur voluisse repræsentare & extenuare creationem, vt, si verbis æquè efficere se illa posse homines experirentur, quæ Deus ipse præstitisset, despicerent, aut certè minus mirarentur opus naturæ, & autorem curarent leuius: denique ne vterentur amplius his in natura medijs propositis.

Hinc extiterunt incantationes, quæ hoc orsæ initio, postea nouis præstigijs amplificatæ, & confirmatæ, creuerunt in immensum, & doctrinam vtramq; Sacram, & Physicam obscurarunt. Estq; eò vsq; progressus hic Diabolico fascino introductus furor, vt existimatum sit, non solùm mentione nominis diuini, &, recitatione sacrorum verborum, confici, quæ expeterentur, aut naturis rerum, vel nouas indui vires, vel priores eximi, infirmari, aut vegetari, aut naturæ cursum mutari, astra cælo detrahi, fulmina elici, serpentes feritate exui, venenoq;, bestias mul-

mulceri, ferrum rumpi, aliaq́ huiusmodi: verumetiam noua corpora, aut subitò creari, vt nubes, pluuias, ventos: aut ad certos cœli positus, sed aut his verbis adhibitis, aut certis characteribus insculptis, quorum sit vis, & efficacia maior pænè, quàm creaturarum ipsarum, fabricari posse: adeoq́ characteres solos, incisos alicui materiæ, illitosue & gestatos, multum pollere.

Quorundam hominum tota corpora serpentibus aduersari, & terrori esse, tactuq́ ipso leuare percussos, suctuue modico, creditum fuit. Quorum è genere celebrantur Psylli, Marsiq́, & qui Ophiogenes vocati sunt, in insula Cypro: ex qua familia, legatus Exagon nomine, à Consulibus Romæ, in dolium serpentum coniectus, experimenti causa, circum mulcentibus lingua serpentibus ipsum, miraculum præbuit.

Ophiogenes. Exagon in dolio serpentum illæsus.

Regibus Francicis aiunt familiare esse, strumis mederi, aut sputi illitione, aut, absq́ hac, solo contactu, cum pronunciatione paucorum & solennium verborum: quam medicationem vt fieri, sine Diabolicis incantationibus manifestis, facile assentior: sic, vel ingenita vi aliqua, constare, quæ à maioribus propagetur cum seminum natura, vt morbi propagantur, & similitudines corporum ac morum, vel singulari munere diuino, quod consecratione regno ceu dedicatis contingat in certo communicatum loco, & abesse superstitionis omnis inanē persuasionem, quæq́ hanc sanciunt mirifica euentuum ludibria, non facilè crediderim: etsi de re non satis explorata, nihil temerè affirmo. Certè eos, qui in prehendendis & cicurandis Viperis, harumq́ venenatis ictibus contemnendis, donum Sancti Pauli nunc falsò iactitant: Eos, inquam, adiurationibus sese munire, minimè dubium est.

Reges Frācici sputi illitione strumis medentur.

De

Circes veneficia.

De Veneficijs autem, testimonia Poëtarum nota sunt. Veneficia Circes homerus descripsit. Virgilius inquit:

Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam,
Carminibus Circe socios mutauit Vlyßis. &
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis. &
Atq; satas aliò vidi traducere messes.

Veneficarum promissa.

In 4. Æneid: Dido inquit ad sororem Annam,

Hinc mihi Massylæ gentis monstrata Sacerdos,
Hæc se carminibus promittit soluere mentes,
Sistere aquam fluuijs, & flumina vertere retro,
Nocturnosq; ciet manes, mugire videbis
Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos.

Gloriatur de talibus & Venefica apud Ouidium

Cùm volui, ripis ipsis mirantibus, amnes
In fontes rediêre suos, concussaq; sisto,
Stantia concutio cantu freta, nubila pello,
Nubilaq; induco, ventos abigoq;, vocoq;,
Vipereas rumpo verbis & carmine fauces,
Viuaq; saxa, suâ conuulsaq; robora terrâ,
Et syluas moueo, iubeoq; tremiscere montes,
Et mugire solum, Manesq; exire sepulcris,
Te quoq; Luna traho, &c.

Apud Homerum, carmine, Autolyci filius sistit sauciato Vlyßi sanguinem.

ὠτειλὴν δ' ὀδυσῆος ἀμύμονος ἀντιθέοιο
Δῆσαν ἐπισταμένως, ἐπαοιδῇ δ' αἷμα κελαινὸν
ἔσχεθον.

Et huius generis sunt Virgilij, Theocriti, & Catulli φαρμακεύτριαι.

Tutia virgo aquam cribro haurit.

Tutiam virginem Vestalem incestam, Romæ, cum precatione certa, aquam cibro hausisse, anno Vrbis 609 Plinius autor est. Idem ex L. Pisonis annalibus, Tullium Ho-

Hostilium Regem, ex Numæ libris eodem, quo ille, sacrificio Deos euocare conatum, quoniam parum ritè quædam fecisset, fulmine ictum refert.

Complector autem ἐπῳδῶν nomine, quidquid conceptis ac prolatis verbis, non soni tamen, sed ipsorum verborum vi, impetrari aut effici falsò creditur. Nulla enim facultate verborum: nulla illius, à quo eduntur aut consecrantur: sed fascino ac præstigijs Diabolicis effectu fit ratum, quod agitur, seu reipsa & verè, seu ludibrio: Alterutro vtrorumque modorum geri perficique res putetur, seu ipso enunciatu immediatè, seu per vim nouam in res medias adactam, quorum vtrumque cùm fiat, aut ex fœdere & societate cum familiaribus spiritibus, palam præsentibus effigie quacumque, ijs scilicet, quibus sese dediderunt: Aut vel ex obligatione sola cum his mutua, absque commercio manifesto, vel sine expressa obligatione pariter, & consuetudine familiari, ex persuasu tantùm impio ac falso, qui est ab occulta & interna societate atque efficacia Diaboli, & collusione in operis effectu. Illud prius, quod domesticos Spiritus conspicuos oculis, aut ex quocumque consortio alio familiares, siue vt vates consulit, siue vt Archietectos adhibet operi, quod meditatur quis, aut parat, Magorum est proprium, è quocumque sint sexu. Hoc incantatorum proprium est. In illo Dæmones ipsi vt cientur aut eliciuntur, sic & comparent, In hunc finem, vt voce vel nota, aut, quocumque modo alio, quæsita vel postulata expediant. In hoc vis omnis proficisci & exilire è carmine vulgò putatur. Aut solo, sed cum peculiari aliquo solennique ritu recitato, vel sine hoc etiam: aut cum superstitiosa atque impia obseruatione circumstantiarum temporis, locorum, personarum, & similium vsurpato, vt cùm Magi crystallos aut specula ab

impollutis pueris inspici volunt: Aut cùm plantas certis anni temporibus, decerpunt, aut ad certos cæli positus fingunt imagunculas. Qui rebus creatis hoc modo abutuntur, eos autor libri de morbo sacro apud Hipp. ἀγύρτας, μάγους, καὶ ἀλάζονας: *Plato 2. de Repub.* ἀγύρτας καὶ μάντεις *vocat. Sapientiores Ethnicos nunquam sensisse, quòd vis talis aliqua verbis insit, ex Platone patet, qui præstigiatores illos ait persuadere imperitis à dijs, quòd facultatem eam habeant, quos illecebris quibusdam & alligationibus, & vt alibi carminibus ac deprecationibus obsequentes sibi reddant. Galenus etiã quemadmodũ dictum est suprà, quicquid est talium* μαγγανείων, *vt falsas* καὶ οὐδένα λόγον ἰατρικὸν ἐχούσας *repudiat, omnesq́* τῶν περιάπτων *seu Amuletorum* ληρώδεις μεταμορφώσεις. *Nazianzenus de vtrisq;, quæ sit Ecclesiæ sententia, paucis explicat.* οὐδὲν δεῖ σοι περιαμμάτων καὶ ἐπασμάτων, οἷς ὁ πονηρὸς συνεισέρχεται. *Plus viderunt Ethnici, quàm excæcati penitus à Diabolo Pontificij, quos, in luce repurgati Euangelij tam fulgida, ne nunc quidem pudet, fascinatæ Diabolicis præstigijs multitudini persuadere, nihil à magicis differentes mutationes salis, olei, aquæ, panis diuinas esse, quæ nullæ fiunt, sed ab ipsis falsò finguntur, virtute verbi & sacerdotis rasi in Dei contumeliam, cum abusu nominis, verbi, & inuocationis diuinæ.*

Incantationum varij modi.

Fuit, omnibus temporibus, magna incantationum varietas, quas alij alijs modis exercuerunt, vel simulacris, imagunculis, characteribus, corporibus ritu solenni effictis aut fabrefactis: vel rebus creatis, plantis, animalibus, horumq́ partibus, metallis, certo decerptis aut collectis tempore: vtrisq; carmine consecratis, id est, execratione Diabolica destinatis vsui nefando & impio: sed vt plurimum ad illorum organorum constructionem, apparatum, aut vsum, vel sacris Dei oraculis, vel blasphemis

Diaboli vocibus deblateratis, à quibus vim omnẽ proficisci ac pendere, arbitrantur, Diabolo interea consentiẽte, colludẽte, & vel reuera expediente, quæ incantator molitur, vel fascino ac præstigijs quædã illis similia adornãte. Verba sunt alia impetrãtis, alia depulsoris, alia cõmentationis.

De Æmilia virgine Vestali annotatum est, quòd, cùm ignis sacer extinctus esset, negligentia vnius sociarum virginum, cui curam illius, custodiamq́ue demandarat, ipsa suam demonstratura innocentiam, præfatis precibus, impetrauit, vt lacinia, quam de veste abscissam coniјciebat in aram Vestæ, sua sponte exardesceret.

De genere incantationum, sunt illæ nominibus notatæ imposturæ, φαρμακεία, κοσκινομαντεία, ἀξινομαντεία, κεφαλαιονομαντεία, ἀλεκτρυομαντεία.

Incantationis species.

φαρμακεία est, qua ex creaturis, & præcipuè corporibus mixtis, noua vi imbutis falsa opinione, ac velut consecratis, φαρμακευταὶ præparant pharmaca noxia & salutaria, mira & Diabolica vi ac varietate: de quibus noxia, vel epota, aut quouis modo assumta intra corpus, cient periculosas ægritudines, amentiã, cæcitatẽ, furiosos amores, apostemata, & alia: vel contactu inficiunt: vel si condantur alicubi, ex interuallo, transcensa aut præterita, nocumentum infligunt: vel ex disiunctißimo etiã spacio, ceu neruo emissa, excussaq́ue violenter, feruntur in eos, quos petunt. Salutaria verò malis incußis medentur. Non enim Diabolo difficile est fascino illata mala, eodem soluere ac tollere. Huius generis pharmaca, vt suprà dixi, Plato 11. de legib. discernit à naturalibus. Hæc enim vi natiua & insita, quæ est κατὰ φύσιν, id, quo nocent, inferunt: Illa nec sua nec ascititia facultate, sed aliena τῶν μαγγανειῶν, καὶ ἐπῳδῶν, καὶ καταδεσέων &c quibus exciri Dæmones fingũt, aut sua illa cõmentitia numina, quæ nihil sunt, ad perãgẽda quæ instituũt, effecta.

Pharmacia.

Vsitata nimis est hæc ratio veneficis, quæ, certis anni temporibus, herbas, ad certarum vocum pronunciationem, euellunt colliguntq́; , aut alia suis accommodata artibus conquirunt, ea opinione, quòd ex istis verbis eam, qua ipsis opus est, virtutem contrahant. Iis deinde, aut ad remedia vtuntur, aut, si noxium aliquid parant, cibo potuúe hominum iniectis, aut in pecorum pabula sparsis, aut saltem collocatis eò, cum fascino, quà transeundum est, vel aliò, mirificè lædunt, & perimunt etiam animantia, quæ ferè talibus degustatis, vel solo halitu attractis, vel transitu perstrictis aut superatis, è vestigio inficiuntur, & aut statim concidunt ac moriuntur, aut lenta consumuntur tabe.

Φαρμακευτῶν maleficia.

Vidimus φαρμακευτὰς, qui tormentis examinati, in confeßione, magnum recensebant eorum numerum, quos læsissent, quorum aliquos excæcarant, aliquos mutilarant, aliquos ὑϐοὺς ꞇ κυφὺς reddiderunt.

Nouimus & pagos, in quibus multos annos illa, quæ ingressa fuerant, vel egressa armenta, perierunt, & non fuisse infecta pabula, vel illud certò indicabat, quòd vicinorum pecora, eodem vsa pastu, noxij nihil concepissent: sed fascinum fuisse defossum, sub via publica, qua armenta pastum agi consueuerant, euentus postea ostendit, cùm, eruto & sublato fascino, actus mutaretur.

pythagoras Φαρμακείᾳ vsus.

Pythagoram hac multùm vsum Magorum imitatione, & Democritum, Plinius annotauit. Indiderunt incantationes pere- peculiaria illis herbis nomina, quibus gerunt. Pythagoras Coracesiam, Calliciam, Menaidem, Corinthadē, Aproxin celebrauit, pænè ipso sono metuenda nomina, nunc verò, & ex omni memoria, magno cum emolumento, extrita atq; abolita penitus. Primis duabus

Herbæ Magicæ.

aquam

aquam glaciari: Corinthadis decocto in aqua succo, protinus sanari ictus serpentum, si eo fouerentur: eundem effusum in herba, si quis vestigio contingeret, aut si eo forte respergeretur, insanabilem perire, monstrifica prorsus natura veneni, proditum eis libris constat.

A Democrito vsurpata memorant Chirocineta, Aglaophotin, Marmaritin, Achemenidon, Hippophouada, Adamantida, aliasq́ pænè innumeras: Marmaritide vsos Magos, cùm vellent euocare Deos: Achemenidis radices in pastillos digestas, si sontes interdiu, cùm vino potarent, per cruciatus nocte confiteri omnia, quadam numinum imaginatione, memorant. Horum noticiam, cum vsu ipso sublatam, meritò Deo gratias agimus.

Similes prorsus sunt huius generis incantationibus illæ, de quibus suprà dixi, consecrationes olei, salis, aquæ, panis, herbarum, Pontificijs vsitatæ, quas nunc etiam ludibrijs sophismatum tueri multi conantur, hoc nitentes argumento: Consecratio Papistica similis incantationi.

Dicenda est precatio ad mensam.

Ergo fiant consecrationes olei, aquæ, & similium, Papistis vsitatæ.

Nequaquam hæc similia sunt. Precatio ad mensam gratias agit Deo Conditori, de communicatis rebus necessarijs ad alimoniam, & sustentationem corporis, & petit felicem harum vsum, ac fruitionem conuenientem ordini instituto diuinitus. Consecratio Pontificia, res illas addictas vsui corporis transfert ad vsum alium, contrarium ordini diuino, & excogitatum, atq́ institutum humana autoritate, contra Dei expressa mandata, & fingitur, conferre vim illis rebus, ad eleuandas sordes, & inquinamenta peccatorum, solidanda vulnera corruptæ naturæ, depellendos Dæmones, præparandos animos ad Consecrationis Papisticæ refutatio.

 rece-

receptionem gratiæ infundendæ: Additur & hoc, res consecratas Sacramenta esse, per quæ Deus sit efficax, ut per Baptismum, ab ipso ordinatum.

Has & alias huius generis portentosas, & verè Magicas superstitiones execremur. Etiam ipsum execremur, in his consecrationibus abusum verbi diuini, quod impiè & Diabolica persuasione adhibetur, ad eas res efficiendas, Verbum Dei, quas nec Physica aliqua vi & natiua gignit, sicut res conditæ in natura, nec peculiari constitutione Dei. Nusquam enim, aut præcipiunt vsum verbi diuini talem Sacræ literæ, aut tribuunt Verbo patefacto, vel creaturis hoc consecratis, hanc vim quam falsò vtrisque affingunt.

Sacramenta à nulla creaturarũ possunt institui.

Et certißimum est, Sacramenta gratiæ Dei, per quæ Deus sit efficax, nullam creaturam, non homines, non Angelos, instituere posse.

Κοσκινομαντεία & ἀξινομαντεία.

Κοσκινομαντεία & ἀξινομαντεία, *ad peruestigandos atque aperiendos occultos scelerum autores & res alias obscuras explorandas ac proferendas, incantatores vtuntur.*

Hanc securi expediunt, rotundo palo infixa, aptataque ad normam ac perpendiculum & cum præfatione ordine enumeratis nominibus eorum, qui in suspicione hærent. Ad cuius se mentionem securis, vel leui impulsu circumagit aut nutat, eum culpæ rerum peragunt.

Illam administrant cribro forcipi imposito & forcipe binis tantùm apprehenso atque eleuato digitis, itidemque præfatis precibus, & recitatis nominibus suspectorum, quocunque appellato cribrum vel tremit, vel nutat, vel conuertitur, eum arguunt reum sceleris, de cuius autore quæstio instituitur.

Κεφα-

Κεφαλαιονομαντεία, asini capite super prunas assato nescio quibus ritibus absoluitur.

Κεφαλαιονομαντεία.

Incantatoribus etiam accensentur, tum ἐξορκισταὶ, qui deierant Dæmones, quorum diris aut deierationibus illi quandoq; volentes & colludentes cedunt: tum ἀπομάκται, vel ἀπομάκτραι, vel καθαρταὶ appellati, qui arcere fugareq; Dæmones, & de obsessis exigere, infectosq; expurgare, ac restituere in integrum, credebantur.

Natum vtrumq; est, ex κακοζηλία singularis illius doni, quo, ex concessu diuino, & gratia, aliqui in prima Ecclesia liberabant obsessos à Dæmonibus. Et fiebant adiurationes illæ ad Baptismum, publice in magna frequentia. Donum cùm cessasset, ritus memoria mansit, quem Baptismo per concepta verba, Pontificij tanquam partem necessariam, ad Baptismi formam præmiserunt, abusu multiplici & impio. Exemplum autem, in eiectione Dæmonum ab obsessis, qui imitarentur, semper fuerunt aliqui, & sunt adhuc, qui hoc profitentur ac tentant, sed sæpe infeliciter, vt in Act. Apost. Quod enim ab Exorcistis nunc fit, magica est collusio cum Diabolo.

Ἀλεκτρυομαντεία erat, qua opera & indicio galli gallinacei, cognoscebantur occulta & futura.

Ἀλεκτρυομαντεία.

Peragebatur autem, vt proditum est, hoc modo. Literæ viginti quatuor in puluerem inscribebantur, quarum cuiq; granum hordei & tritici imponebatur. In hæc emittebatur gallus gallinaceus carminum adiurationibus, prius in hunc vsum expeditus. De quibuscunq; enim ille literis grana abripuisset, illæ coniunctæ, rem quæsitam declarare, putabantur.

Hac Iamblichum Procli Magistrum scrutatum memorant, quis, post Valentem Cæsarem, esset imperaturus.

Iamblichus Alectryomãtia vsus.

Cùm autem gallus grana de solis quatuor literis, Θ.ε.ο.δ. sustulisset, incertum fuit, Theodosius ne, an Theodotus, vel Theodorus, vel Theodectes designaretur. Ita, vaticinio cognito, Valens plurimos his nominibus notos, metuens insidias, interfecit, quæsitis etiam vatibus ipsis. Iamblichus ergo sæuitiam Imperatoris metuens, hausto veneno, mortem sibi consciuisse dicitur.

Attingani seu Zigeuni.

Vagatur hinc inde, & genus quoddam impostorum, squalida, tetraq́, & deformi specie, & habitu peregrino, quos recentes Græci Attinganos, nos Zigeunos nominamus. Creduntur ex Ægypto primùm, & vicinis Aphricæ partibus prodijsse, vbi incantationum, atq; vniuersim omnis generis præstigiarum, & diuinationum tantus est vsus, vt nihil nisi consultis vatibus suscipiatur, & magnus vatum numerus, singulis diebus, in foro publico, in compitis & pergulis, præstoletur consulturos: quod qui Alexandriæ, Alcairi, quæ Memphis est, & in locis vicinis fuerunt, pro certo compertoq́; affirmant.

Magiæ & incantationum maximus & frequentissimus vsus in Aegypto.

Incantationes plurimæ post restitutam Ecclesiæ doctrinã profligatæ.

Ex incantationum genere sunt illa quoq;, ex nostris Ecclesiis, Dei beneficio, & restitutæ doctrinæ luce profligata & exterminata, ἀνώνυμα artificia conciliandorum per philtra amorum, effæminandorum virorum, exquirendorum thesaurorum, surripiendarum furto rerum alienarum, ciendarum tempestatum, & similium, quorum adhuc alibi viget vsus, & est in honore atq; admiratione vsurpatio. Sed ignorari præstat vel sola horum nomina: Moneri tamen, præmunirię; imperitos vtile est, ne, ascititio illo, ex verbo Dei, & creaturis, rerum ornatu habituq́;, quo venditantur, decipiantur ac seducantur.

Incantionũ quanta impietas.

Præcipuum in hoc artificio scelus est, horribilis profanatio sanctißimi nominis Dei, & abusus penè deformis Verbi Dei, quibus excusantur & ornantur pleraq;

Non

Non est aliud tetrius, & maius mendacium, & magis contumeliosum in Deum, quàm fingere, ex recitato nomine aut verbo Dei, protinus corripi ea, quæ vsurpantur, media, noua vi effectrice, aut rerum seuerißime prohibitarum à Deo, vt cædium, furtorum, læsionum multiplicium, aliarumq; huiusmodi, aut operum, quæ solus omnipotentia sua Deus efficit: quale est commentum Cabalistarum, qui decem Dei veri nominibus, & Angelorum, quorum meminerunt sacræ literæ, ea, quæ magnifica specie pollicentur, &, Diabolo iuuante, Deo permittente, quandoq; conficiunt, peragere se affirmant. Cabalistarū Impium cōmentum.

Non est scelus maius, quàm, deposita omni cogitatione de salute propria, abuti Verbo Dei, ad præstigias Diaboli, in Dei contumeliam, tegendas, aut etiam pingendas, quod ex arcano sinu Patris Filius Dei, immenso victus amore generis humani, depromsit ac promulgauit, miserorum ac perditorum hominum causa: vt hi, cùm essent lapsu primorum parentum prorsus auulsi à Deo, omniq; gratia excußi, ex hoc se in gratiam repositos discerent, haberentq; certa & expressa testimonia voluntatis diuinæ erga sese, quibus se in veris animorum consternationibus, & ancipitibus distractorum sensuum animi fluctibus erigerent, & erudirent.

De vero vsu Paulus concionatur Timotheo: Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένος. Item, τὸ εὐαγγέλιον δύναμίς ἐστι τοῦ θεοῦ, εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι. Verbi diuini verus vsus.

Insita est mentibus humanis, & sæpe repetita diuinitus, noticia Legis, vt et qualis sit Deus, & quales nos esse postulet, ostendat, & à præscripta norma discrepantes cōdemnet.

Euangelij doctrina diuinitus patefacta.

Non insita mentibus, sed, voce Filij Dei, promulgata est doctrina Euangelij generi humano, post lapsum, vt cùm propter peccatum, quod est ἀνομία, totum genus humanum sit factum reum æternæ iræ Dei, & æternæ damnationis, nec poßit suis viribus præstare, quod immutabilis norma iusticiæ diuinæ exigit, promittat generi humano vtrumq;, cùm reconciliationem cum Deo, & acceptationem ad vitam, & iusticiam æternam gratuitam, propter meritum Filij Dei, ac defensionem à Filio Dei aduersus insidias, & sæuitiam Diaboli: tum auxilium Spiritus sancti, quem mittit Filius à Patre, vt huius impulsu, ductu, gubernatione, & efficaci auxilio, conuerti ad Deum, per ministerium Euangelij, & assentiri ac credere verbo, & veram Deo obedientiam, ad præscriptum legis diuinæ, præstare incipiamus.

Ad hanc doctrinam ita sese alligauit Deus, vt hac doceri nos, de sese, & sua voluntate, in hac quæri & cognosci, per hanc efficax esse velit, in cordibus nostris.

Sacramenta promißionis σφραγῖδες.

Addidit doctrinæ Sacramenta, velut Symbola gratiæ, incurrentia in oculos, & σφραγῖδες promißionis, quam doctrina offert & exhibet, per quæ vult nos confirmari, tanquam illustribus & conspicuis testimonijs, de sua erga nos voluntate.

Non enim vult vagari animos, sine certa norma fidei rectrice, nec quærere aut expectare peculiares alias, extra verbum patefactiones: sed astrictos nos esse vult ad Verbum, & Sacramenta.

Arguit Deus verbo suo peccata, &, cùm in veris doloribus promißionem audimus, &, apud Deum, consolationem iuxta promißionem, quærimus, certò accipimus à Deo, propter Filium gratis sola Fide, remißionem peccatorum, & imputationem iusticiæ, & Spiritum sanctum, quo

quo, agnitio veri Dei, & inuocatio, & læticia in corde accenduntur.

Hoc modo, & nullo alio, nimirum propter Filium, gratis, sola fide, quæ, audita voce Euangelij, à Spiritu sancto accenditur, vult dare Deus, & dat iusticiam, & vitam æternam.

Neq; hæc efficiuntur virtute, aut verbi per se, aut Symbolorum in Sacramentis: sed efficacia Spiritus sancti, qui ex sententia arcani decreti diuinitatis, & ex pacto promissoq; quod Filius protulit, per hæc, ceu organa, in instituto vsu, docet & illustrat mentes, & ferit excitat, accendit, & viuificat corda assentientium Euangelio, & vtentium Sacramentis.

Sic de Euangelio dicitur, Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti, id est, est illa res, qua Deus est efficax in cordibus credentium, & regenerat, ea ad vitam æternam.

Dißimilis enim ratio est doctrinæ cœlestis & Philosophicæ. Philosophica doctrina erudit mentes ijs de rebus, quas ipsæ sua vi, & insitæ atq; connatæ lucis, ceu prælucentis luminis adminiculo & ductu, percipiunt & intelligunt. Harum cogitatio (vt est mirificus inter se consensus præcipuarum virium in homine) mox afficit δυνάμεις ὀρεκτικὰς præcipuas in voluntate, & corde, & in vtraq; parte ciet ἐνεργήματα noticiæ congruentia quæ quidem ipsa φυσικὴ δύναμις partis vtriusq; ceu impulsa à præcedente noticia, sua vi gignit. Ordine enim, & lege naturæ præcedit cognitio, sequuntur motus & impetus voluntatis & cordis cognitioni respondentes, quos alia ac diuersa commouet diuersos.

Doctrinæ cœlestis & Philosophicæ discrimen.

Doctrina cœlestis de ijs rebus concionatur, quæ neq; intelliguntur, neq; apprehenduntur assensu, nisi mentibus, à Spiritu sancto, noua ac cœlesti luce perfusis: nec perceptæ spirituales, viuificos ac Deo placentes motus excitant, nisi simul corda afflet & inflammet idem Spiritus sanctus, qui quidem hæc efficit per Verbum, & Sacramenta.

Et differunt, in infinitum, hi à Spiritu sancto accensi motus ardentes & viuifici, ab illis, Lege & ordine naturæ, doctrina Philosophica, excitatis impulsionibus.

Spiritus sancti effectiones in natura rationali.

Sunt ergo illuminatio mentis, viuificatio καὶ ἁγιασμὸς cordis & voluntatis, effectiones Spiritus sancti, quas hoc modo, id est, per Verbum, & Sacramenta, exuscitat in cordibus audientium Verbum Dei, & assentientium, miscens afflatus suos Spiritibus nostris, in his, qui sunt templa Dei, & organa Spiritus sancti: Non in naturis alijs brutis quibuscunq;, vt aqua, oleo, plantis, scilicet vt aspersione, illitione, annexu, deglutione, cum ijsdem propagentur in homines, & adhærescant.

His vsibus dedicatum, ad hos traditum est Verbum Dei generi humano, & commendatum voce de cœlo sonante, quæ præcipit, vt audiamus Filium: nimirum, vt, per hoc, Spiritus sanctus conuertat hominem ad Deum, qui, horrenda peccati labe, & tristi deformiq; naturæ suæ ruina, est à Deo auersus: Non vt illis abusibus seruiat, quos comminiscuntur incantatores, & Pontificiarum consecrationum autores, vt à ministris recitatum, vel gignat nouas creaturas, vel creatis antea imprimat nouas vires. Cumq; pronunciet Lex Dei: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum: Non enim insontem habebit Dominus eum, qui assumserit nomen Domini Dei sui in vanum: certissimum est, & immutabiliter verum, quod

omnes illos, qui vtuntur talibus incantationum ritibus ac modis, tristißimæ maneant pœnæ.

Porrò indidit Deus, in prima creatione, creaturis singulis, certas vires, & certos agendi modos, accommodatos vsibus certis, quos instituto à sese tenore procedentes conseruat, & adiuuat, vim conferens, & rursus, cùm vult, vel intendit, vel remittit, vel inhibet, vt sæpe dixi: Est enim naturæ Dominus. Hoc Dei opus imitari nulla creatura potest.

Deus singulis rebus in creatione vires inditas liberrimè conseruat.

Quanquam enim ars interdum, tum expolit atque absoluit hoc, quod à natura, velut primis lineis ductis inchoatum est, ac præparatum, tum ex dissoluta mixtione corporum singulas partes, non simplices tamen, sed compositas educit ac separat, tum ex mixtis inter se, varia proportione, diuersis rebus, dilutisque ac maceratis liquore aliquo, exprimit, ceu nouas qualitates beneficio ignis: tamen non gignit nouas substantias, non qualitates rebus nouas afformat, sed absolutas antea ac temperatas à natura, noua proportione miscet, quæ sua se vi mutuò subigentes ac macerantes, tandem coëunt in vnam & nouam massam.

Ars naturæ imitatrix non gignit nouas substantias.

Si ergo ars deficit in hoc, multò id minus præstigiæ Diabolicæ ἀναιτιολόγητοι prorsus, & solis fucatæ verborum imposturis, præstabunt.

Quare si quid tale, sub prætextu verborum ac creaturarum, seu reuera fit, seu fascino effingitur, id Diabolus conficit. Nihil accedit rebus, nihil decedit, ex sonitu verborum qualicunque, aut quantocunque.

Oportet etiam accuratè discerni veros Physicos, & necessitati corporum destinatos vsus creaturarum, à spiritualibus vsibus quarundam, quos, singulari & expresso mandato, Deus Ecclesiæ præcepit: Et ab vtrisque procul remo-

Creaturarũ vsus Physici discernẽdi à spiritualibus.

remoueri oportet abusus, quos iisdem comparari & adiungi vi precum falsò fingunt incantatores.

Creaturas corporeas condidit Deus, ad certos fines, & vsus seruientes corpori humano discrimine multiplici, aliàs, vt sint cibi, aliàs, vt sint potus, aliàs, vt medicamenta sint, aliàs, vt res nascentes gignant, foueāt, & attemperent humanis vsibus, sicut Deus, mirabili sapientia, singula distribuit & distinxit.

Deus singulis vsibus in creatione vires indidit.

Ad hos ordinatos vsus legitimè vtendum est creaturis, cum precatione, & gratiarum actione de quibus & Paulus inquit: Sanctificatur cibus per Verbum Dei, & precationem: Vbi sanctificare non significat, virtute verborum substantias rerum, aut mutare, aut nouis viribus instruere, quasi sit vis in verbis ἐνεργητική, mutans naturas rerum: sed significat, talem vsum Physicum, coniunctum cum precatione, & gratiarum actione, placere Deo, & non esse contrariū ordini, & constitutioni diuinæ.

Sanctificare quid apud Paulum significet.

Ab his vsibus Physicis, directis ad corporum conseruationem multùm differunt spirituales vsus victimarum in sacrificijs Sanctorum Patrum, quas Deus typos esse voluit futuræ victimæ Christi: itemq; Symbolorum externorum, in Sacramentis, vt sectionis certæ partis in Circumcisione, aquæ in Baptismo, panis & vini in Cœna Domini: quas res Deus expreßè præcepit vsurpari, non ad Physicum, sed alium finem spiritualem, vt, in vsu ordinato, sint externa Symbola docentia oculos, sicut auribus accipitur promißio, quæ testificentur de promißione, & velut σφραγίδες obsignent eam, in cordibus credentium: scilicet vt mens intuens in hæc oculis obuia signa commonefiat, de Dei voluntate, & certò statuat, sine vlla dubitatione se, cum mandato vsu harum rerum, participem fieri eorum bonorum, quæ promißio profitetur & offert, & non

Sacramenta ad quid instituta.

& non aliorum: & cum his signis, Deum velle se nobis communicare, & efficacem esse: &, eo modo, ibi efficacem esse in nobis, quem ipse instituit, & non aliter.

Nec, ipsa per sese Symbola, Sacramenta sunt: sed in vero & diuinitus sancito vsu, cùm fide fit applicatio beneficiorum, quæ promißio offert.

Vt autem nullius est creaturæ condere Sacramenta, aut alligare Deum ad alias creaturas, ad quas sese non sponte, expresso verbo, alligauit: sic nullius est creaturæ, instituere vsus spirituales vllius rerum, tales videlicet, qui deleant peccatum, & renouent ac reparent corruptam naturam, ad iusticiam, & vitam æternam, ἐνεργείᾳ spirituali & omnipotente, quæ Dei solius est.

Et fingere sine verbo, quòd Deus ad hanc rem magis sit efficax, quàm ad aliam, simpliciter est fabricare Idolū.

Extra suum itaq; vsum, Symbola Sacramentorum prorsus nullam habent Sacramenti rationem: cumq; mutatur ritus, aut transfertur, extra institutum ordinem, ad alios vsus, non est Sacramentum, sed actio superstitiosa, aut idolum.

Nihil habet rationem Sacramenti extra vsum institutum.

Sic, nec Iudaica, nec Mahometica Circumcisio, hoc tempore, vllo modo, rationem Sacramenti habent: Nec panis, qui circumgestatur à Pontificijs, vllo modo rationem habet Sacramenti: & adoratio panis prorsus est Idoli adoratio, conficta extra institutionē, qualis fuit adoratio ignis Chaldaici aut Persici, quē fingebant esse Deū.

Nec recitatio verborum institutionis Cœnæ, cum gratiarum actione, & precatione, quam consecrationem vocant, mutat substantiam panis: sed hæc simul sunt ritus, qui discernit hanc Cœnam à profana cœna, qua corpus pascitur, & ostendit, non ad Physicum vsum, sed aliū spiritualem, institutam esse.

Mani-

Incantatorum impietas detestanda.

Manifestum est itaq;, quod his, & Physicis, atq; in natura ordinatis, & spiritualibus, atq; Ecclesiæ solitra-ditis vsibus creaturarum, prorsus aduersentur & repugnent commenticij abusus incantatorum, qui, dum fingunt, admurmuratarum precum virtute, vel inseri, atq; infigi creaturis nouas vires, vel vim adferri Deo, vt cogatur præstare ac perficere, quod parant ipsi & moliuntur, contumelia Deum afficiunt summa, & horribiliter polluunt ac profanant Dei opera & instituta: Vt cùm aqua Baptismi vtuntur, ad tollendos morbos: aut oleo consecrato, ad reliquias peccati extirpandas.

Quantus furor est, sine certo & euidenti testimonio Scripturæ, aut fingere, aut credere, quòd ex sono pronunciatorum verborum adhibita subiecta inuadat atq; obsideat vis noua, quæ sese extendat in immensum, & ex longißimis interuallis afficiat eos tantùm, ad quos, consilio & opera incantatoris, dirigitur?

Quantum scelus est, facere Deum ministrum vesanarum cupiditatum, quas explere ipsis & alijs, & executorem scelerum aut flagitiorum, vt cædium, furtorum, rapinarum, quæ perpetrare, & adiutorem impurißimæ ac fœdißimæ libidinis, quam exercere, incantationum adiumento, sæpe conantur? Hos furores detestemur.

Characterũ & simulacrorum vanitas.

Multò magis commenticium est, quòd incantatores, de characteribus, hac illaúe figura delineatis sculptisúe, tum simulacris aliqua specie expolitis, tum corporibus, ad certos cœli positus, elaboratis, & imaginibus insignitis, deq; numeris formisq; elementorum, oracula sese excudere iactitant. Id enim communi sensui repugnat. Primùm de characteribus certum est, perpetua sibiq; consentiente experientia, quantitates nullas, nullasq; figuras substantijs ab ipsa natura circumdatas, efficaces esse: neq;

neq; inde accedere rebus aliud quicquam, quàm quòd hæ attributam singulis, à natura, molem constituunt ac definiunt: illæ eandem conformant, specie singulis conuenienté, ex prima ordinatione & propria, non eò tantùm, vt hæc species externa distinguat naturas cognatas, sed ob certos & rebus ipsis commodos vsus. Neq; enim casu, aut ex fortuito confluxu, cohæsioneq;, & coalitu atomorum, in suas singula corpora coierunt formas: sed magna sapientia, formata membra δημιουργὸς naturæ eo collocauit & coniunxit ordine, vt aptam & congruentem singulis figuram constituerent. Si igitur illarum figurarum nulla vis est, neq; ἐνέργεια, quas natura molitur, & rebus affingit: multò minus manu fabrefacti characteres agent aliquid: &, vt ostendi antea, impium est & falsum, quod sacra verba ea vi pollere comminiscuntur, vt in chartas membranasúe consignata literis, solis literarum figuris ea, quibus sit opus, præstent.

Quantitati per se nulla efficacia.

Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti, inquit Paulus. Verba Euangelij audita, lecta, cogitata, accepta, ac retenta firma fide, multum versata in animo, efficacia sunt, & afflictas mentes consolantur, muniuntq; aduersus Diaboli insultus, & accendunt ardentem inuocationem, quæ à Deo impetrat, quæcunq; petit: Nihil tale agunt chartis illita, & vel de collo suspensa, vel superliminio imposita, vel subtus limen in terram defossa.

Verbũ Dei quomodo efficax.

Non enim terretur, profligatur, aut vincitur Diabolus, conspectu scriptarum aut incisarum sententiarum, quacunq; sint expressæ forma, eleganti vel deformi: sed, fide, ex vera constantiq; agnitione Dei, & instinctu Spiritus Sancti, proficiscente, & verbo Dei acriter præliante.

Simulacra, quæ vel ex cera parant, vel alia quauis materia, nihil illorum agere, quæ ipsi requirunt, vel inde

conſpicuum eſt, quòd condere corpora, certis & neceſſariȷs prædita viribus, Diabolo impoßibile eſt, cùm creatio ſolius ſit Dei opus. Nec, verbis, vim aliquam illis infundi corpuſculis, ex antedictis patet. Neq; vllius eſt humani ingeniȷ perſpicacia tanta, aut potentia, vt ficticiȷs poßit imagunculis viuas indere aut intexere vires.

Conſtruit ars αὐτόματα, *quibus effingit Mundi circumactus & conuerſiones, rotulis ferreis & dentatis, certò diſpoſitis & coagmentatis ordine, appenſoq; pondere, quo illæ impulſæ tractæq; circumaguntur, & hoc, cui incluſæ ſunt, corpus promouent, vt ſua vi progredi aut circumagi videatur, eò vſq;, donec vel ea, quæ trahit moles, ſiſtatur, vel, qui alligant eam, funes decurrerint.*

Stratonis Lampſaceni inuentũ.

De Stratone Lampſaceno, eo, qui Theophraſto ſucceßit, tertiusq; ab Ariſtotele Peripateticas ſcholas principes habuit, proditum legimus, quod cùm Epicurei, cum aſperis ſuis & inſectilibus, ac leuibus hamatisq; corpuſculis, in deriſiones incurriſſent, vt redargueret etiam iam antè exploſa illorum commenta, docuerit omnia vt natura, id eſt ſponte ſua, effecta eſſent, ita etiam illius moderatione ferri & agitari, neq; vllarum rerum cauſas in ea non inueniri: & eas ſingillatim perſequens ſubtiliter perſcrutatus traditur, ſic, vt faceret naturalia pondera, ac motus, quibus perpenſa librataq; conſtarent vniuerſa.

Sed tale quiddam, quale ἐπῳδοὶ *falsò iactitant ac pollicentur, de ſuis* εἰδώλοις, *nulla ars humana perficiet vnquam.*

Ludit ergo, ſub illa ſimulacrorum ſpecie, Diabolus, & hoc exequitur, quod ἐπῳδοὶ *captant & perſequuntur, vt ab imagunculis vis omnis proficiſci videatur.*

Commenticius eſt, & tertius ille fucus, quòd certo cæli

cæli positu, formatos characteres, vel simulacra, illo tempore, loco, momento, vi maiore & valentiore de cælo commoueri fabulantur.

Agunt astra in naturam elementarem, in eaq; cient & miscent primas qualitates: quæ rursus mixta ex elementis corpora, suisq; absoluta & conformata specificis formis, siue in hoc circumfuso dudum sint versata aëre, siue in eum recens exponantur, afficiunt, multoq; magis recentia, adeò vt temperiem, ex seminibus propagatam, non parum immutent.

Astrorum vis in naturam elemẽtarem.

Et respondent affectus, tum qualitatibus ipsis, tum mixturæ qualitatum, quam vocant κρᾶσιν corporum: Immò cum natura ipsa, id est, vi natiua seminum, astra moderantur & gubernant formationem corporum.

In ea opera, quæ manibus fabricantur, astrorum nulla vis est. Non enim noua instituitur ibi mixtio qualitatum: non materiæ motibus varijs præparatæ, & conuenienti qualitatum temperie indutæ, noua & οὐσιώδης conficitur & applicatur forma: Sed corpori sua iam antea conformato materia & forma, quibus existit & conseruatur, suaq; instructo crasi, arte accommodatur noua & accidentaria species, ad quam nihil astra, nihil qualitates in aëre, quæ tunc sunt, conferunt: Immò tota illa fictìcia species ociosa est, & inefficax.

Aut, si omnino talis aliqua vis cælo excussa desilit, (quod tamen falsissimum est) cur illa non potius viuis & vegetis corporibus animantium, aut illorum ipsorum, qui tum simulacra formant, quàm sculptili semiputri, aut conflatili, vel cereæ, aut lapideæ imagunculæ inhærescit?

Absurdissimum est somniare talia, nisi fortasse astra volunt, cum delectu quodam, suas distribuere vires,

ut certo iudicio vim suam tunc dirigant, ad præscriptum incantatoris, in hæc potius, ad ipsorum imaginem composita & expolita corpuscula, quam cætera.

Sed relinquemus has incantatorum & ariolorum præstigias, quæ excogitatæ sunt, non ut tales sint, quales esse apparent, sed ut obscurent gloriam Dei, & veritatem doctrinæ utriusque sacræ & Physicæ, atque occultent, & vestiant veneficas artes Diaboli.

Incantationes sunt æmulationes Sacramentorum.

Et videntur esse incantationes prorsus falsæ æmulationes Sacramentorum, quæ inde usque ab initio Deus in Ecclesia doctrinæ addidit, adhibitis externis Symbolis, cum quibus se efficacem fore professus est in credentibus. Hanc efficaciam Diabolus, abusu Sacramentorum, & incantationibus imitari conatus est.

Cumque certissimum sit, plenas esse incantationes horribilium blasphemiarum, mendaciorum, præstigiarum Diabolicarum, aliarumque rerum, seuerissimè vetitarum diuinitus, sequamur vocem diuinam, præcipientem, ne abutamur sancto nomine Dei, neue incantationibus vel studeamus, vel utamur: & cogitemus de iudicio Dei, aduersus incantatores, quod declarauit, cùm inquit, Incantator βδέλυγμα *est Domino Deo suo: Atque eam ob causam execremur & fugiamus omnia illa artificia, quacunque proponantur specie, siue Verbi Dei prætextu deferantur, siue cum precationibus palàm ad Diabolum directis sint exercendæ, quas cognoscere promtius est: etsi ne illæ quidem, quæ fuco virium, effectionumque naturalium & ordinatarum celantur, facilè fallunt aliquem, nisi quis sponte, & sua voluntate decipi velit.*

DE

DE DIVINATIONE EXTISPICUM.

GRÆCI ἱεροσκοπίαν & θυτικὴν vocarunt considerationem hostiarum immolandarum, ante & post mactationem, atque vniuersim, cùm accuratam contemplationem eorum, quæ offerebantur ficticijs numinibus, tum notationem obseruationemque aliorum, quæ intercidebant fortè dum sacra fierent, & diuinationem ex his, coniectationemque de numinum erga eos, à quibus sacrificia instituebantur, affectione & voluntate, deue secuturis euentibus prosperis vel aduersis. ἱερεῖα enim & θυσίας sacrificia nominabant, & θύτας καὶ ἱερεῖς καὶ ἱεροσκόπους τοὺς δι᾽ ἐντόμων μαντευομένους, quos Extispices, speciei nomine, Latini vocarunt.

Origo sacrificiorum Ethnicorum, & totius ἱεροσκοπίας, ex illis est ritibus, quos à principio sancti Patres, Adam, Seth, Nohe, & filij Sem, Iaphet, & cæteri, vsurparunt, & piè religioseque coluerunt, conseruarunt, atque exercuerunt, non autoritate arbitrioue priuato, sed iussu mandatoque Dei.

Sacrificiorum Ethnicorum origo à sanctis Patribus.

Nam, vt antè, ita post lapsum primorum parentum, cùm Deus recepisset genus humanum, victus intercessione Filij, & voluntaria sponsione obedientiæ integræ exoluendæ, pro genere humano, eorumque perpetiendorum atque exhauriendorum, quæ illi perferenda fuissent in æternum: Tunc ergo, non voluit genus humanum, vel pecudum more vagari temerè, absque lege & noticia Dei

Conditoris, vel petulanter fingere, ex arbitrio, numina & cultus: sed tradidit promißionem, de Meßia nascituro ex muliere, conculcaturo caput Serpentis, & instauraturo genus humanum, ut fieret rursus ναὸς ἅγιος, καὶ εἰκὼν τοῦ θεοῦ ἐναργὴς: In ea, se & suam ille voluntatem cùm perspicuè demonstrauit, tum illustrißimis, & euidentißimis confirmauit testimonijs.

Ad hanc promißionem, & hunc in ea patefactum Deum, alligauit animos hominum, huic intentos eos atque affixos esse voluit, exclusis & prohibitis omnibus commentis alijs quibuscunque, & vndecunque ortis.

Atque vt ante lapsum, quanquam clarißimam sapientiæ & iusticiæ lucem accensam de æterna sua luce, primorum parentum animis inseuerat, quæ, quid requireret, quæque præstari vellet, immutabiliter ostendebat: tamen peculiarem, expresso mandato, constituebat legem, in oculos incurrentem, quæ iubebat eos abstinere à fructibus arboris boni & mali, & in hac obseruanda, suam illos sibi declarare probareque obedientiam volebat: Sic post lapsum, etsi & residuæ de prima luce scintillulæ, & paulò pòst subinde repetitæ ac renouatæ noticiæ legis diuinæ, satis monebant, quæ postularet Deus, quæ ipsi displicerent: tamen cùm nouo modo, & aliter, quàm initiò se hominum generi patefecisset, edita noua promißione, nouum etiam ei & singularem cultum adiunxit, nimirum certos ritus sacrificiorum certorum, quos retineri in sua Ecclesia, & reuerenter coli, tractari, ac peragi, vera fide, intuente promißionem his perfixam, id est, fiducia venturi Meßiæ, voluit.

Sacrificia in quem vsum instituta diuinitus.

Non temerè, nec, quòd delectaretur pecudum euisceratione & combustione, ritus tales instituit: sed, cùm vellet semper in Ecclesia extare beneficia Filij, euidentibus et sensui

ſenſui ſubiectis ceremonijs velut conſignata, ſingulari conſilio & ſapientia, impreſſerat illis conſpicuam promulgatæ promißionis imaginem: vt, inter adminiſtrationem rituum, mactationem, immolationem, & recitationem præceptarum precum, hac oculis expoſita & ſenſibus ſubiecta ſpecie, admonerentur de Meßia, qui ex promiſſo diuino naſciturus, & vera victima futurus eſſet, pro peccatis generis humani: & exuſcitarentur hoc ſpectaculo, ad cogitationem lapſus, triſtißimarum pœnarum, reſtitutionis ſui per Meßiã, immenſi amoris & miſericordiæ Dei. Quem promißio pollicebatur, eum, velut picturis adumbratum, ſacrificia oculis contuendum proponebant.

Deinde, occaſione horum rituum, cùm repeti memoriam promißionis aßiduè, &, vera gratitudine, celebrari tantum beneficium: tum fidem, coniunctam cum firma ſpe & expectatione Meßiæ, atq; inuocationem, exerceri voluit. Eam ob cauſam, tum vt certò ſtatuerent, verè adeſſe Deum, ſpectareq;, & diſcernere inter ea, quæ ex vera fide proficiſcerentur, & ficticia, & idcirco, maiore cura & reuerentia, ea adminiſtrarent, & diligentius, vſq; ad natum Meßiam, tuerentur & cuſtodirent, frequentiſſimè ſanctis Patribus oſtendit ſeſe, accenſis igne cœleſti victimis.

Tandem verò, cùm in eo populo, in quo, à cæteris gentibus omnibus ſeparato, Eccleſiam ſibi collegerat, politiam etiam certis legibus conſtitueret, eo fine, vt conſtaret certò, quæ gens Meßiam Mundo paritura eſſet: certa mandata, de ſacrificiorum ritibus, legibus, & tempore dedit, eoſq; obſeruari, & peragi ad præſcriptum voluit accuratißimè, adeò, vt ſi intermiſſa ab aliquo, aut polluta, aut ſecus, atq; inſtitutum erat, perfecta eſſent, is crimen ſubiret læſæ maieſtatis diuinæ, & reus fieret æterni

iudicij Dei: Siq; ij, qui præerant populo, profanationem
non vindicassent, hoc expurgato sublatoúe, in idem cri-
men, & pœnas easdem totus incideret populus.

Hos ritus, cum ipsis differentijs sacrificiorum, repe-
tam paulò altius, vt quos, vel ex primorum parentum ri-
tibus, retinuerint, vel à populo Dei mutuati sint Ethnici,
quaúe illos occasione tum deprauarint, tum ad nescio quæ
significata detorserint, clarius conspiciatur.

Sacrificiorũ diuinorum sex genera. *Describuntur autem in Leuitico, sex genera sacri-*
ficiorum, diuina voce repetita, & ex ore Dei, per Mosem
ἱλαστικὰ seu propiciatoria sacrificia. *excepta & constituta, quorum tria ἱλαστικὰ erant, non*
quòd mererentur veniam aut condonationẽ culpæ, & pœ-
næ æternæ, vel expiarent perpetrata scelera, & placa-
rent iram Dei, aduersus peccata generis humani: Sed
vocabantur propiciatoria, & fine, & vsu, quòd typi erant
illius victimæ, quæ Deo satisfactura erat, pro genere hu-
mano: &, quando fiducia eiusdem offerebantur, placebant
Deo, & impetrabant, quæ petebantur. Ceterum, in il-
lo populo, ad hoc proderant, vt, si ab illis exhiberentur,
qui in se crimen aliquod admiserant, testarentur verè, eos
pœnitere de commisso crimine: Propterea hoc consequé-
bantur illi, ne excluderentur à societate populi Dei.

Differebant autem finibus.

Holocaustum διαλλακτικὸν erat, & fiebat ad placan-
dum Deum: Reliqua duo ἀπολυτρωτικὰ: redimebant e-
nim pœnas certorum delictorum.

Holocaustum. *Holocaustum ὁλόκαυστον & ὁλοκαύτωμα, interpre-*
tes septuaginta, Lutherus Brandopffer / Hebræi Olah
nominant. Idem in Psalmo 51. Calil vocatur, quasi totum
combustum, à Celil, quod significat consummatum est. Tota
enim victima, quam oportebat ex masculis vitulis, agnis,
aut hœdis, turturibus, vel περιστεριδίοις eligi, καὶ ἄμω-
μον

κοιν εἶναι, cremabatur, & velut in fumum verſa efferebatur, in ſublime, atq; euaneſcebat. quo ſignificabatur oportere hanc corruptam, & fœda peccatorum illuuie contaminatam naturam deſtrui & renouari. Ad imitationem huius fiebat Græcorum πλετὴ.

Sacrificium pro peccato, θυσίαν περὶ ἁμαρτίας interpretes, Lutherus Sündopffer / Sacræ literæ Haſath nominarunt, quod eſt, oblationem fecit pro peccato, vel expurgauit à peccato. Expiabantur hoc ſacrificij genere peccata, ἀκουσίως, & ex errore, aut ignorãtia commiſſa. Sacrificium pro peccato.

Victimæ, quæ cædebantur, differebant ratione perſonarum delictorum, & ritu mactationis. Sacerdos, ſi hoc modo deliquiſſet, aut vniuerſa multitudo, offerebat vitulum, cuius ſanguine Sacerdos conſpergebat ſepties, tum velum prætenſum ſanctuario, tum altare Domini, quod ante adytum, ſeu ſanctum ſanctorum, collocatum erat: reliquum, vt fiebat in holocauſtis, totum comburebatur: Non enim licebat veſci cuiquam ne quidem Sacerdoti, earum victimarum carnibus, quarum ſanguine altare Domini conſpergebatur.

Si Dux populi peccaſſet, caprum: Si de plebe quiſpiam, caprum, vel ouem Sacerdoti mactandam deferebat. Earum ſanguine, Sacerdos cornua altaris, in quo holocauſta cremabantur, perfundebat, reliquum omne proijciebat ad baſin altaris. De cæſa victima, pinguedinem, quæ renibus adhæret περιτοναίῳ, & ἐπιπλόῳ, cum renibus ipſis incendebat: de reliquijs, rata portio ipſi cedebat: Non enim vel pinguedine, vel ſanguine licebat veſci illi populo.

Delicti etiam qualitas variabat rem offerendam vt ex 5. Leuitici conſtat.

Sacrificium pro delicto, θυσίαν περὶ πλημμελείας καὶ πλημ- Sacrificium pro delicto

πλημμελήματος, *Septuaginta verterunt. Est enim πλημμελεῖν, iniquè quippiam & per iniuriam agere, hoc est, ἐξυβρίζειν. Demosthenes πλημμελεῖν εἰς τὸν θεόν, & εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ dixit, pro piaculum facere. Hebræi Asam nominarunt, quæ vox significat delictum, peccatum, rem ream, à verbo Asam, id est, deliquit. Vsus est ea voce Esaias cap. 53. Ponet animam suam Asam, pro peccato: Et sequitur Esaiam Paulus, Eum, qui non nouit peccatum, fecit peccatum, id est, rem ream. Lutherus vertit* **Schuldopffer.** *Fiebat autem, ad expianda delicta ἑκούσια, quæ libera voluntate, re deliberata, sine coactione, & metu, committebantur: & mactabatur aries, cuius precium æstimabatur, ex delicti magnitudine.*

Εὐχαριστικὰ sacrificia. *Reliqua tria sacrificiorum genera, εὐχαριστικὰ dici possunt. Eorum vnum oblatio erat, duo ἀποπληστικά.*

Oblatio. *Oblationem, seu immolationem, seu libationem, Septuaginta δῶρον, θυσίαν, Lutherus* **Speisopffer/** *Hebræi Minha nominant. Erat genus εὐχαριστικὸν, quo offerebantur & adolebantur, vel pugillus similæ oleo perspersus, tectusque thure: vel panes ἄζυμοι: vel Lagana ἄζυμα cocta in clibano, & oleo oblita, quæ panes κλιβανῖται vocabantur: vel τηγανιστὰ, id est, frixa in sartagine: vel ἐσχάριτα, id est, in craticula tosta, oleoque perfusa: aut χίδρα, id est, aristæ, ex primis & virentibus adhuc decerptæ frugibus, leniterque ad ignem vstulatæ, & in farris morem confractæ, & comminutæ, oleoque madefactæ, & thure desuper coopertæ. Partem harum rerum capiebat sacerdos, reliquum, vniuerso cum thure, incensum adolebat. Fermenti verò, mellisque non licebat miscere quicquam.*

Oblatio velut honorarium munus, de terra natis Deo exhibebat, eoque testabatur, à Deo esse vitam, fortunas,

tunas, res vitæ necessarias, terræ fœcunditatem, salubritatem aëris, pacem, & gratias, de tantis beneficijs, deberi Deo: pertinebant etiam, ad ministerij conseruationem, & sustentationem Sacerdotum.

Hostia pacificorum.

Hostiam pacificorum, θυσίαν σωτηρίου Septuaginta, Danckopffer *Lutherus, Hebræi Zeba Salomim nominant, id est, sacrificium pacis, à Salom, quæ vox pacem significat. Celebrabantur enim ab ijs, qui Deo, pro acceptis beneficijs, gratias agebant, aut gratitudinem, hac obedientia, declarabant: Beneficia enim, pacis nomine, Hebræi efferunt: Et fiebat, cæsis vel bobus masculis, aut fœmellis, sine discrimine, vel ouibus, vel agnis, vel capris, quas ἀμώμους esse oportebat.*

Incendebatur autem sola pinguedo, περιτοναίῳ, ἐπιπλόῳ, renibus, & cæteris detracta, cum ipsis renibus: reliquum auferebant ij, quorum erat victima: idq́; si debitæ gratiæ testificandæ causa, sacrificium instituissent, vt ratum fieret & prodesset, eodem eos die vniuersum absumere oportebat: si ex voto, vel sponte mactassent, ante tertium: Tertiò, si quid reliquissent, id irritam reddebat mactationem, & ipsos præuaricationis reos peragebat.

Sacrificium laudis.

Sacrificium laudis θυσίαν αἰνέσεως Septuaginta, Hebræi Thoda, à Iada, id est, confessus est, nominant, Lutherus vertit Lobopffer.

Differebat ab hostia pacificorum, quòd simul fiebat, in hoc sacrificio, & pecudum mactatio, & oblatio seu immolatio libamentorum, confeßionis causa: qua, qui offerebant, testabãtur, se agnoscere & profiteri, illum Deum esse æternum, verum, & viuum Deum, distinctum ab omnibus commenticijs numinibus Ethnicorum, Conditorẽ rerum, & generis humani, Dominum & huius populi, &

Eccle-

Ecclesiæ, ex hoc populo, propter Meßiam, collectæ, autorem illorum beneficiorum, quæ hic populus accepisset, & debere se ei obedientiam, gratitudinem, & celebrationem beneficiorum perpetuam. Oportebat autem omnia sacrificia condiri sale consecrato, qui sal fœderis vocabatur, eoq; accendi igne, qui in tabernaculo Domini, asseruabatur & fouebatur, quem, ex igne cœlitus immisso, sacrificijs Mose & Aaronis, susceptum fuisse conijcio, etsi nihil affirmo.

Sal fœderis.

Tradidit & commendauit initiò hos ritus Deus ipse Patribus primis, ex quorum posteris aliqui, vt Nohe, Sem, Abraham, Isaac, Iacob &c. retinuerunt eos, cum doctrina ipsa, constanter & sanctè, quibus cum fœdus inijt, data promißione, quòd amplificare familias posterorum, tueriq;, ac propagare vellet, &, ex his ipsis, nasciturum esse Meßiam generis humani Redemtorem.

Tandem, cùm posteritatem eorum, iugo solutam Ægyptio, & deductam in terram, quam multò antè Patribus promiserat, legibus obligaret, atq; imperio, ne, sine ordine politico dissolutè viueret, de integro etiam leges sacrificiorum, sed illi politiæ, quam meditabatur & extruebat, accommodatas, repetijt inter cæteras, distinxitq;, & describi atq; imponi populo, per Mosen curauit: tum, vt scirent, non humana conditas autoritate, sed diuinitus constitutas esse, atq; sancitas, ad easq; obseruandas & exequendas se astringi: nec licere cuiquam, aut negligere, vel violare has temerè, aut diuersas ab his excogitare, & easdem, inde vsq; à Mundi exordio, Patribus in vsu fuisse: tum, vt inde sacerdotes victitarent ac sustentarentur, qui, cùm Deus occupatos eos vellet esse cura ministerij, id est, doctrinæ & ceremoniarum, non poterant vacare quærendis parandisq; rebus ad vitam necessarijs. Et, iustum fuit,

fuit, ali miniſtros Dei ſumtibus illorum, quorum gratia, diuinis rebus operam dabant & ſeruiebant.

A diluuio igitur, cùm Nohe, & filij ipſius inſtauraſſent genus humanum, erudierunt id de his tantis rebus, procul dubiò, accuratiſſimè. Multi, ex familia Sem, & cæterorum, hanc à maioribus communicatam hæreditatem ſanctam, & ſalutarem, viciſſim ea, qua decuit, religione, reuerentia, fide, & pietate, ex ſe natis nepotibus tradiderunt, ita, vt continua ſit ſerie propagata, vſque ad conſtitutionem politiæ Iſraëliticæ. Plurimi verò, petulantia, & Epicureo contemtu, aut negligentia, quòd leuius afficerentur tantis rebus, quantas hæc doctrina complectebatur, aut ſtudio nouitatis, & Diaboli impulſu ac perſuaſu, corruptam maiorum hæreditatem abiecerunt & aboleuerunt.

Abolitionem doctrinæ mox conſecuta eſt veri Dei obliuio. Ex hac nata prodigioſa commenticiorum numinum multitudo. Quanquam enim, & proprio animorum iudicio, & naturæ totius præſtantia conuicti, fateri cogerentur, non, ex bruta materia, hoc Mundi corpus proſiliiſſe, nec temerè, ſuoue nutu, in hunc confluxiſſe ordinem, nec caſu regi ſuſtinerique: ſed oportere eſſe Archite ctum, qui id, & initiò velut tornauerit, in æquabilem illam rotunditatem, & gubernet ac ſuſtentet, & eundem oportere eſſe omnipotentem, ſapientem, iuſtum, bonum, vindicem ſcelerum: tamen tantum inualuerat nata, ex peruerſitate deprauatæ naturæ, ad ſuperſtitionem, propenſio, vt, contra illa argumenta, ſenſa, ſtatutaque animorum ſuorum, & euidentia totius naturæ teſtimonia, autorem ipſum aſpernarentur & creaturis in Dei locum, vel ſuo ductu, vel Diaboli, ex occaſionibus aliquibus, perſuaſu, aſſumtis adhæreſcerent: καὶ γνόντες τὸν θεὸν (vt Paulus in-

lus inquit) οὐχ ὡς θεὸν ἐδόξασαν, ἢ εὐχαρίστησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία, φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν, καὶ ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου θεοῦ, ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν.

Dæmonum cultus.

Nec satis eis fuit creata corpora in Deos conuertisse: sed ipsos etiam Dæmones coluerunt: & quocunque in loco, vel insolitum quid accidisset, vel inusitata specie, apparuissent Dæmones, illi peculiaria adesse numina, eaque ipsa, ne irascerentur, neglecta, sacrificijs demulcenda, retinendaque in officio, & concepta beneuolentia, censuerunt: quando que, quos cultus, quæue sacrificia exposcerent ipsi Dæmones, ex ascititijs, quibus comparebant figuris, edicebãt.

Græcorum commentitia numina.

Hinc Græcorum, quorum, post Ægyptios, vanitas præcipua celebratur, ac superstitio, commenta nata, qui cœlo Iouem, mari Neptunum, intimis terræ cauernis & recessibus Plutonem, incluserunt & præfecerunt: Singulis rursus alios, infinito numero, adiunxerunt: Saturnum & Cybelen Ioui, item Mercurium, Apollinem, Martem, Iunonem, Mineruam, Venerem, Dianam: Neptuno Nereum, quem ἀλκμάνα *&* πόρκον *nominarunt, Latini Portumnum: Et cohortes Nympharum, qualium aliæ* νηρεΐδες *&* ναϊάδες, ποταμίδες *aliæ, aliæ* κρηνητίδες *vocatæ sunt, quòd, vel mari, vel fluminibus, vel fontibus insidere ac præesse putarentur. Coluerunt &* ἀλσιτίδας *dictas Nymphas, &* ὀρεάδας, δρυάδας, ἁμαδρυάδας, *Napeas, Agapeas, quòd singulis, in natura, corporibus, adesse peculiare numen existimarent, & eam opinionem Diabolus, numinum illorum sese specie ostentans, auxit & confirmauit.*

Nec pauciores Deos Romani habuerunt, inter

quos

quos recenſentur Dij maiorum gentium, Iuno, Veſta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Iupiter, Mars, Mercurius, Neptunus, Vulcanus, Apollo, Penates, Iuno, & Minerua: Dij communes, Mars, Bellona, & Victoria: Dij geniales, Terra, Aqua, Aër, Ignis, Sol, & Luna, quibus, natali ſuo die, quiſq; ſacrum faciebat, quòd rerum gignendarum & producendarum vim habere crederentur: Genij duo, Lares, quos priuatarum rerum, triuiorum, viarumq;, & vrbis curam agere, opinio erat, vnde & Præſtites nuncupabantur, & inferiores, ac minorum gentium Dij: Dij indigetes, qui ex hominibus, propter eximias belli & pacis artes, ac benemerita, inter Deos erant relati: Dij patrij & tutelares, & reliquum genus Faunorum, Syluanorum, Satyrorum, Lemurum. Varro, qui Ethnica numina præcipua conquiſiuit diligentia, ſupra triginta millia commenticiorum numinum reperiſſe ſe annotauit.

Romanorũ ficticia numina.

Extincta igitur doctrina, & deleta ex animi memoria veri Dei, etſi retinuerunt Ethnici vmbras ſacrificiorum: tamen, cùm non regerentur amplius, norma verbi diuini, ideoq; neſcirent, quo eſſent conſilio inſtituta, & quò ſpectarent, quidue monerent, tum mutarunt veteres ritus, vel abrogatos prorſus, vel nouis ac ſubditicijs confuſos, pro conditione numinum, quibus decernebantur: tum excogitarunt rationem, ex victimis, æſtimandi occultos numinum ſenſus alienos aduerſosq;, aut propicios & addictos, quæue ſecutura eſſent, ſecunda ne an contraria, vſurpatis, ſignorum loco, fortuitis, aut, ſine ratione, temerè conſtitutis indicijs, errore ſtultißimo: quod eos neceſſe fuit facere: alioquin enim, in iſta Dei ignoratione, dubitaſſent perpetuò, quæ expectanda eſſent, quæue ſibi de numinibus pollicerentur ac perſuaderent.

Ra-

Rationem & interpretationem signorum, mox confirmauit Diabolus.

Iudicia in Ethnicorũ sacrificijs vnde nata.

Existimo autem, his comminiscendis, post amissum verbum, præbuisse occasionem Ethnicis obscuram memoriam miraculorum, quæ, ad sacrificia sanctorum Patrum, exhibuerat Deus sæpissimè, inflammatis cœlitus victimis, approbatisue, ac susceptis, quæ placerent, vel contrà repudiatis, quæ displicerent, certis atq; euidentibus testimonijs.

Talis itaq; Sacrificiorum Ethnicorum origo est. Collegit Ecclesiam Deus, ex genere humano, voce promissionis, inde vsq; ab initio, mox post editam promissionem, qua recepti sunt Adam & Eua: & eodem modo, id est, ministerio Euangelij, & non aliter, semper colligit Ecclesiam. Ac semper addidit promissioni externa signa, quibus ceu spectaculis quibusdã, per oculos etiam confirmaretur, in mẽtibus, certitudo promissionis, & assensio.

Signa promissioni addita ante diluuium.

Etsi autem, de signis, ante diluuium, non multa extant scripta: victimarum tamen de cœlo inflammationem in sacrificijs, certum fuisse signum, non est dubium. Immò fuerunt ipsæ, quæ offerebantur, victimæ signa testificantia, de promisso Mediatore, qui esset futurus victima vera, pro peccatis generis humani. Et consentaneum est, plura alia, ad ritus sacrificiorum, quos Deus Patribus tradiderat obseruandos, testimonia illustria & admiranda edita fuisse.

Deinde, cùm promissio renouata est, & restricta ad posteritatem Abrahæ, additus est promissioni, signi, & sacramenti loco, ritus Circumcisionis.

Cùm enim promissio faciat mentionem seminis, ideo in ea parte corporis signum μνημονευτικὸν & δεικτικὸν victimæ, ex posteritate Abrahæ nascituræ, institutum est. Ce-

eſt. Ceremoniæ verò Leuiticæ, & ſacrificiorum ritus, multa habuerunt euidentia ſigna, inter quæ fuit mactatio agni Paſchalis.

Tandem natus, de Maria virgine, Meßias, Sacramenta Baptiſmi, & Cœnæ Dominicæ ipſe inſtituit, & Eccleſiæ tradidit, tanquam pignora ſeu ſigilla completæ promißionis, & exhibiti Meßiæ.

Ita Eccleſia ſemper voce promißionis & Sacramentis conſtituta, & à cæteris eſt diſtincta gentibus. Et ſancti Patres, Prophetæ, horumq́ pij & eruditi auditores, intellexerunt differentiam, inter Promißionem Gratiæ, ac Fidem nitentem promiſſo Mediatore, & verum vſum ſignorum. Sed magna multitudo, omnibus ætatibus, cum abolita doctrina, de promißione Mediatoris, & de iuſticia Fidei, vel ſua negligẽtia, ac ſecuritate, vel Diaboli impulſu aut ſeductione, tũ hac amiſſa, verum ſignorũ vſum multis modis deprauauit. Ea eſt enim humanorum ingeniorũ fragilitas, vt, ſi nõ rectè & aßiduè doceãtur de Deo, & vero ſignorum in oculos incurrentiũ vſu, mox ſolis inhæreant ſignis, eaq́ & numero, et ſuperſtitione cumulent.

Sacramentorum vſus multipliciter deprauatus.

Alij ſigna verterunt in numina: vt, Chaldæi & Perſæ ignem finxerunt eſſe ipſum Deum, quia audierant, igne delapſo cœlitus, incenſas eſſe victimas.

Alij finxerunt, ritus eſſe opera, quæ peccata expiarent, & placarent offenſa numina: &, hac opinione, cumularunt ritus tales, nec tantum ceremonias nouas, ſed & noua numina, & nouos Deos excogitarunt.

Alij petulantes natura & ἄθεοι, quod de his reliquum fuit, inuoluerunt fabellis, & anilibus ſomnijs.

Alij arguti natura, & ritus ipſos, & aſſutas his opiniones impias, alio concinniore prætextu oblitas, ita vendıtarunt imperitis, vt cum quadam ſapientiæ ſpecie, maiore

iore cum applausu exciperentur, amarentur, ac retinerentur. Vsitatum est enim profanis ingenijs, prætextu sapientiæ, struere insidias, & offundere bellas persuasiones stabiliendæ impietati accommodatas.

Appellationes numinũ Ethnicorũ à Patribus profectæ.

Ita factum, vt, doctrina amissa, Ethnici retinuerint de Deo, de doctrina cœlesti, de Sacramentis additis doctrinæ, de veris Dei cultibus, mera somnia: de externis ceremonijs, vmbratiles ritus sacrificiorum, atque eos ipsos multipliciter deprauatos, & nouorum excogitatione variatos, atque amplificatos in immensum. Et quidem, ex Patrum religione Ethnicas superstitiones, illius obliuione, & natas esse, vel solæ numinum Ethnicorum appellationes, profectæ à Patribus argumento esse poterunt. Coluerunt ignem Chaldæi & Persæ, tanquam Deum, quē Orimasda vocarunt, quasi ignem sanctum, vel lucem diuinam, ex Orim hesed: Græci & Romani ἑςίαν seu Vestam quæ appellatio significat ignem Domini, ex Eschia.

Orimasda idolũ Persicum.

Vesta Romanorum.

Vtrisque, vt ratiocinor, huic cultui vsurpando ac celebrando causam præbuit, memoria inflammatarum cælitus victimarum. Saniores etiam hoc, existimo, significare voluisse, quòd sit Deus æterna lux: vel hæc ipsa, quæ in totum fusa Mundi Systema suprà constituit discrimina corporum τῶν ἐνεργείᾳ διαφανῶν infrà & τὰ δυνάμει διαφανῆ traijcit ac complet, & τὰ ἀδιόπτα seu obscura subiens aliquo splendore imbuit: vel alia quæpiam abdita atque inaccessa lux.

Ἀθηνᾶς Etymologia.

Græci, & præcipuè Athenienses, ἀθηνᾶν coluerunt, quā & παλλάδα vocarunt. Eadē Romanis culta est, Mineruæ nomine. Ridiculas admodum his nominibus Græci affinxerunt Etymologias, cùm disputant dictam ἀθηνᾶν, vel quasi ἀθρηνᾶν τινὰ οὖσαν, ὥστε τὸ τὸν νοῦν ἀθρεῖν, quod mentē ad certū, fixumque, et euidentē cōtuitū rerū dirigat: vel

vel παρὰ τὸ θῶ, quod eſt θυλάζω, unde ὄνομα ῥηματικὸν ἡ θηλάζουσα, & ſi præponatur τὸ ςερητικὸν α, ἀθηνᾶ, quòd ſine matre ex cerebro Iouis ſit nata. Sic Palladis nomē deriuāt, vel παρὰ τὸ ἀναπεπλάχθαι ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ διὸς, quòd ex cerebro Iouis prognata ſit & formata: vel παρὰ τὸ ἀεὶ πάλλειν καὶ κραδαίνειν τὸ δόρυ, à vibranda continenter haſta. Ridiculæ ſunt omnino deriuationes iſtæ. Nā dubiū non eſt, appellationes peregrinas eſſe, & ex Patrū religione acceptas ac cōſeruatas. Appellatio ἀθωνᾶς valde cognata eſt vocabulo Adonai, quod nomen eſt veri Dei: ita vt pænè nō dubitē, originē inde eſſe, vocabulo poſt rem l, id eſt, agnitionē veri Dei, amiſſā translato in aliud numen cōmenticiū. Vel eſt à Thanim, quæ vox Draconē ſignificat, vt alludat ad hiſtoriā ſeductorū à ſerpente primorum parentū: cuius memoria, vt propagaretur ad poſteros, conſentaneum eſt, certa ſacrificia à Patribus inſtituta fuiſſe, quibus agerētur gratiæ Deo de promiſſo Mediatore, qui ſit conculcaturus caput ſerpentis. Conſtat autē, Athenienſes coluiſſe Idolum, effigie Draconis, de quibus celebratum eſt, quòd exhiberent cultus diuinos, atq; obſequia præſtarent tribus peſſimis rebus, Draconi, Noctuæ, & Populo.

Palladis E-tymologia.

Palladis appellatio eſt à Pale, quæ vox Hebræis ſignificat admirabile quiddam ſeu miraculoſum. Et διὸς, apud Græcos, Iouis, apud Latinos, nomen, idem eſt cum Hebræorum Iehoua. Cùm autem in fabulis Græcorum ſit, Mineruam progenitam eſſe ex cerebro Iouis, moueor & appellationibus, & fabuloſo ænigmate, vt exiſtimem, huic occaſionem dediſſe obſcuram memoriam doctrinæ ſanctorum Patrum, de Dei eſſentia, & tribus perſonis diuinitatis ſed non intellectæ ab Ethnicis. Videtur omnino alludere, ad æternam, & verè cum ſtupore admirandam generationē Filij, patefactā Patribus diuinitus, qua

Pater æternus, qui est mens æterna ἄναρχος καὶ ἀγέννητος, gignit ab æterno Filium, coæternam & ὁμοούσιον imaginem sui, καὶ λόγον θεὸν. Est enim cerebrum sedes mentis, & fons cogitationum, quibus formantur imagines rerum sed euanidæ. At Pater æternus, æterna mens, gignit Filium λόγον, καὶ εἰκόνα συναΐδιον, non euanidam, sed οὐσιώδη.

Ita præcipua pars doctrinæ Patrum, de Dei essentia, & de discrimine personarum Patris, & Filij, in fabellam commutata, excidit animis hominum, atque ex omni memoria euanuit apud Ethnicos: ipsum verò fabulosum ænigma resedit in ijsdem, & perdurauit.

Isidis cultus, & Etymologia.

Isidem Ægyptij eodem sunt prosecuti cultu, quo, beatam virginem Dei genitricem, Pontificij. Institutum hunc cultum ratiocinor ex tenui, vt ita dicam, aura famæ, quæ fuit reliqua, de muliere paritura filium generis humani Redemtorem. Significat enim Isis seu Ischa virginem aut fœminam.

Iouem penè omnes gentes inter numina habuerunt, & præcipuis affecerunt honoribus, tanquam cæterorum principem. Conseruata est enim memoria vocis Iehoua, cum obscuro, de vno vero Deo, somnio, & post abolitam doctrinam, huic vno vero Deo addita sunt magna agmina commenticiorum numinum.

Nomen ἥρας, apud Græcos, haud scio, an non sit idem, cum vsitata Latinis voce Hera, id est, domina, quæ vtraque Hebræam sapit originem, vnde & Er dicitur Hebræis, qui Latinis Magister ac dominus.

Iani nomen est à Iauan qui pater fuit gentis vtriusque Græcæ & Latinæ. Et quæ suprà, de oraculis Iouis Hammonis, ac Dodonæo cõmemoraui, deque Sibyllis, planè Hebræam originem referunt, & conuincunt, Ethnicas

reli-

religiones, ex prima & antiquiſsima Patrum religione, ſed ea deprauata, ortas eſſe.

Fabulam de Gigantibus, aggeſtione, & accumulatione montium, extructuris aditum ad cœlos, & Iouem inde deturbaturis, videtur peperiſſe mentio Gigantum, in Geneſi, & hiſtoria de impedita diuinitus exædificatione turris Babylonicæ. Et idem ſignificat vox Titanes, quod Gigantes ſeu γηγενεῖς. Tit enim terra eſt, ſeu humus.

Gigantum fabulæ origo.

Ita peruenerunt ad Ethnicos, pauca quædam & nuda nomina, ex doctrina & hiſtorijs Patrum, eaq; & mutilata, & fabellis obſcurata, & corrupta figmentis peregrinarum opinionum, & prorſus obruta ſuperſtitione: inde tamen manaſſe, agnoſci ac iudicari poteſt.

Auxerunt autem & commenticiorum Idolorum numerum, & religionum deprauationem, regnorum mutationes, gentiumq; translatarum commixtiones, aut ſponte nouas ſedes, & noua regna quærentium migrationes.

Ethnicorũ nomina aucta gentiũ commixtionibus, & regnorum mutationibus.

Omni tempore enim, mutationes receptarum & vſitatarum religionum commouerunt Imperia, & Reſpublicas, & cauſas præbuerunt mutationibus: Cuius rei exempla ſunt Regna Sarracenica, Perſica, Turcica, occaſione diſsidiorum in religione, auulſa ab Imperio Romano, & ex his conflata atq; conſtituta: Aut viciſsim, cum mutatis Imperijs, vel deductis colonijs, religionum innouationes inuectæ, ex commixtionibus gentium inter ſeſe, ac confuſionibus, religionum perturbationes, ac confuſiones natæ ſunt mirificæ & tetræ, quas, veritatis ac lucis cœleſtis obſcurationem & abolitionem ſequi, neceſſe fuit.

Ex religione populi Dei aliquid in ſuas religiones, iam antè vitiatas multipliciter, aſſumſerunt circumſiti vndiq; & proximi huic ἀστόγονοι Ægyptij, Phœnices, Syri, Aſſyrij: Ab Ægyptijs & Phœnicibus plurima ac-

ceperunt Græci. A Græcis Romani: quæ nouorum colonorum aduentu importata, plantataq́, & propagata esse, non est dubium.

Quantum Græcæ superstitioni accessisse putamus, ex ea religione, quam, ex Ægypto allatam, vsurpauit Jnachi posteritas, Danaorum, à Danao initiò, mox Persidarum, à Perseo, tandem Heraclidarum ab Hercule celebrata appellationibus? Quantum ex ea, quam à Phœnicibus adduxit Cadmus?

Jnachi filiam perhibent fuisse Ino quæ appellatio Hebræis, seu fatum significat, seu fortunam. Jnachi nomen, ex Jno, & Achim compositum, fratres fortunæ, vel fortunam fratrum denotat. Ex Achim, natum est Achæorum nomen. Achæi, id est, fratres: quod nomen vsurparunt, qui, ex Ægypto, coniuncto confertoq́ agmine, profecti, sicut Argonautæ, inuaserunt Peloponnesum, dederuntq́ nomen parti, quæ vocata est ἄργος, ab Argo, quæ vox nauem significat Hebræis, vnde Argiui dicti quasi nautæ, aut nauigijs aduecti.

Danai nomen iudicem significat à Dan. Pelasgos dictos volunt Græci, quasi πελάργους, quòd vagati sint Ciconiarum ritu & more. Sed, cùm vetustissima sit appellatio, Hebræa orgine, ex Palah deriuatam puto, vt significet gentem, coloniarum, deductionibus auulsam à reliquis, & dispersam hinc inde, ac riuulorum instar distributam: Vt prorsus idem significet Pelasgus, quod ἄποικος, seu colonus, vel ἀπὸ τοῦ πέλας ἄγεσθαι.

Est autem antiquitus Peloponnesus vocata Pelasgia, & multò antè Apia, etiam, vt existimo, ab Hebræa voce Abim, quasi futura sedes patria posteritatis propagandæ, ex ea gente, quæ aliunde aduecta terram occupauit. Et referunt Græci originē vetustissimorū colonorū Athe-suæ terræ in Jonas & Pelasgos.

Athenienses se Jonas esse iactitarunt καὶ αὐτόχθονας. Reliquæ Græciæ incolas vetustos plerosque appellarunt Pelasgos, quasi ἀποίκους, & colonos Jonum. Et ex Pelasgis Arcades appellarunt, qui montana incoluerunt, quasi inhabitatores montium seu montanos, appellatione facta ex Har & Kinen, unde Ken nidum significat.

Cadmum, ex Phœnicia, in Græciam, multò pòst appulsum Thebas condidisse, omnium constat consensu: Ibidem & posteritas eius diu regnauit, usque ad Telemachum septimum ab Oedipo, qui, collectis ex Thebana terra copiis, in Siciliam transfretauit. Quartus ab hoc Telemacho fuit in Sicilia Theron, cuius meminit, in secunda Oda Olympicorum, Pindarus.

Filias Cadmi fuisse, narrant, Ino & Semelen. Ino, ut suprà dixi, fatum significat: Semele imaginem seu sculptile: Cadmus, Orientalem seu aduenam ex oriente: Theba arcam, seu nauim, forma arcæ: Unde Thebani dicti, quasi nautæ, aut nauigiis adducti.

Phœnicum colonia fuit & Carthago: Carthaginensium Byzantium. Carthago sic dicitur, quasi Cariatia, hoc est, ciuitas Dei. Byzantium, quasi emporium, à Beth zona, quod est domus Cauponæ. Infusæ sunt, in Græciam, & aliæ gentes Asiaticæ, ducibus Tantalo & Pelopida, à quo, Pelopidarum posteritas deriuata tenuit Argos, usque ad Heraclidarum reditum in Peloponnesum.

A Græcis propagata traditur gens Latina. Horum enim coloniis, primò impletam esse scribunt terram, quam à situ Hesperiam vocarunt. Vetustissimi in hac gente, celebrantur Oenotri, orti ex Arcadibus & Pelasgis, & Tyrrheni Ionum coloni. Ab Oenotris descenderunt Aborigenes, peruetusti Italiæ cultores. Accesserunt ad hos, noui subinde coloni, ut qui, duce Euandro, ex Arcadia Latini à Græcis propagati.

transierunt in Italiam, & post reditum Heraclidarum ex Heliaca: Itemq; ex Asia educti ab Ænea Dardani, ab Antenore Heneti.

Vt autem gentis, ita & religionis Latinæ origo fuit, ex Græca partim, partim ex peregrinis religionibus. Nam cum infusis nouis colonis semper noui aliquid vsitatis ritibus, & vetustate roboratis accessit opinionibus. Idem omnibus gentibus accidit, extra populum Dei, quæ, de confluxu aut complicatione diuersarum gentium, aut translatione harum facta, aut irruptionibus bellicis, aut connubiorum contractione, tandem coierunt, ac velut coaluerunt in vnam gentem. Inde tanta religionum varietas, ac dissimilitudo: tantum opinionum, superstitionum, numinum, & cultuum Chaos extitit: quas, sine Dei verbo, & contra hoc, ex multiplicibus veteribus & nouis ritibus temerè consutas atq; consarcinatas, non obscurum est, omnes à Deo vero, & illa Fidei Regula, quam doctrina cœlestis constituit, aberrasse.

Religionũ varietas vnde nata.

Has comitata est obstinata animorum cæcitas: Hæc, nouis subinde furoribus Diaboli accumulata, eò vsq; inualuit, vt homines noua numina, & cultus nouos, eosq; portentosos prorsus, & abominandos, cumq; immanitate coniunctos, condentem Dæmonem, ac turpissimarum & fœdissimarum libidinum, aut demonstrantem occasiones, aut præcipientem commixtiones, cupidissimè ac religiosissimè audirent & sequerentur.

Neq; dubium est, multa numina, de indicio Diaboli, suscepta, & rituum plurimorum leges, hoc dictante, exceptas esse, ac descriptas.

Pan qua occasione cult9 Athenis.

Pausanias autor est, Pani apud Athenienses locum inter numina Attica, & honores decretos fuisse diuinos, tali occasione, quòd, cùm nuncium Philippidem, ad Lacedæmo-

dæmonios, misissent, de Persarum in Atticam irruptione, hic reuersus retulisset, Lacedæmonios minus maturè copias educturos esse, quòd religione impedirentur cum exercitu exire, antequam Luna orbem complesset: Sibi verò, ad Parthenium saltum, Pana obuiam factum, qui, se Atheniensibus, in pugna, ad Marathonem præstò futurum, sit pollicitus.

Sic Romana monumenta Numam Pompilium referunt, de consilio & monitu Ægeriæ Nymphæ, totam διάταξιν τῶν ἱερουργιῶν distribuisse in classes octo, & totidem constituisse συμμορίας sacerdotum, qui his ritè tractandis atq; administrandis præessent.

Sacrorum ratio à Numa Pompilio instituta.

Prima classis sacra complectebatur κοινὰ seu πολιτικὰ, pertinentia ad Curias singulas, quæ exercebant Curiones, Φρατριάρχαι ἢ λοχαγωγοὶ Græcis dicti. Secunda pertinebat ad Flamines seu στεφανηφόρους. Tertia, ad Tribunos Celerum. Quarta, ad Augures. Quinta, ad virgines Vestales. Sexta, ad Salios. Septima, ad Feciales seu εἰρηνοδίκας. Octaua, ad Pontificem maximum.

Rhodijs conflictantibus cum difficultatibus quibusdam, inexplicabilibus humanæ sapientiæ, & petentibus remedia à Dæmone Delphico, renunciatum est, tunc desituram calamitatem, si, Phrygum exemplo, placarent sacrificijs impurißimis Adonin, qui semetipsum, præ furiosi amoris impatientia, euiscerarat. Oraculi verba sunt:

Ἄττιν ἱλάσκεσθαι μέγαν θεὸν, ἁγνὸν ἄδωνιν, ὄλβιον.

De Alexandro, in Asiam ituro, contra Persas sciscitantibus Amphictyonibus responsum est: Ζῆνα θεῶν ὕπατον καὶ ἀθηνᾶν τριτογένειαν, Τιμᾶτε βροτόεντι ἐν σώματι κρυπτὸν ἄνακτα: ὃν γονέεσσιν ἀρίστοις ζεῦς μὲν ἔσπειρεν ἀγωγὸν Εὐνομίης θνητοῖσιν Ἀλέξανδρον βασιλῆα.

Talia prodidit, cùm vt Idololatricos cultus augeret Diabolus, tum vt adularetur Regibus.

Quid verò turpius fuit ijs sacris, quæ Græci θεοφορήσεις, κορυβαντιασμοὺς, βακχείας, διαπαννυχισμοὺς in templis virorum cum mulieribus, Bacchanalia, & Lupercalia festa Romani, vocarunt?

Idololatriā libidines & alia scelera comitari.

Semper enim Idololatriam, libidinum portentosæ confusiones, & omnis generis enormia scelera alia secuta sunt, sicut & Paulus testatur: Et, cum oppressa doctrina Euangelij semper legis etiam diuinæ noticia & autoritas, vel obscurata elanguit, vel fracta proiectaq́; concidit: vt sola semper Ecclesia Dei, legis noticiam illustrem habuerit, & explicatam, solaq́; vsum legis, rectè intellexerit atq; exercuerit.

Deniq; ita semper accidit, vt ab vna & perpetua doctrinæ norma, quam proponunt Lex Dei, & Euangelium, quicunq; discederent, ij protinus, & ab illo itinere, quo rectà ad Deum ducimur, depulsi deuiarent, & id, quo niteretur animus, amitterent, cumq; perpetuis conflictarentur dubitationibus, nec regerentur amplius voce legis diuinæ, sed incitati à Diabolo ruerent, quò, excæcatæ mentis erroribus, & cupiditatum flammis, impellerentur.

Et, sicut dicitur, ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος, συμβαίνει τὰ ἄλλα: sic mox, velut cum tempestate, omni tempore, horribilis caligo impiarum opinionum, ac superstitionis, & licentiæ, lucem veritatis obruit, cum vel leuiter mutatæ religiones, à præscripto canone semel degenerarunt.

Ethnicas autem religiones hoc modo, ex primorum Patrum, quam à Deo acceperant, religione, initia sumsisse, & degenerasse paulatim, magis magisq; augescente superstitione, & longius à norma diuina recedentibus opinionis

nionibus hominum, minus mirum videbitur, si, eodem modo, ex Iudaica Sarracenicam, ex Apostolica Pontificiam, natas deriuatasq́ue considerauerimus.

Nam, vt de sola Pontificia dicamus, si, ad doctrinam, ab Apostolis, & horum successoribus traditam, si, ad introductos ab his & vsurpatos ritus, si, ad constitutam, ac canonibus descriptam, piarum Synodorum decretis, disciplinam primæ Ecclesiæ ab Apostolorum ætate, & sanctorum exercitiorum, quæ tunc viguerunt, consuetudinem, contulerimus initia, progreßiones, & incrementa religionis Pontificiæ, dißimile nihil reperiemus.

Pontificia religio quo modo irrepserit.

Cœpit mutatio religionis Apostolicæ, à doctrinæ deprauatione, et quidem partis eius præcipuæ, de Filio Dei, quæ fidei nostræ fundamentum est, quo labefactato, labascere ac natare, conuulso & euerso, ruere necesse est cætera omnia: mox contagio serpente, corruptio paulatim progressa, reliquas etiam corripuit & infecit partes cò vsq; donec, nouis & commenticijs opinionibus, totum compleretur & contaminaretur doctrinæ corpus.

Doctrinæ corruptionem comitata est rituum, ceremoniarum, ac totius ἱερατικῆς τάξεως, & εὐνομίας, & disciplinæ, ad abusum ac superstitionem, inclinatio, quæ, cùm semel inuecta, cœpisset agere radices, ac confirmari, non ita multò pòst deuentum est eò, vt, de traditionibus Apostolicis, & Synodorum, sola ociosa rituum spectacula retinerentur: collaberetur verò & intercideret vsus, ad quem instituti erant, & ijs, quæ retinebantur, affingeretur noua superstitio, & admiscerentur autoritate, & arbitrio priuato, sine Dei mandato, noui alij atq; ineptiores ritus, aliqui etiam blasphemi in Deum, & impij.

Tandem, cæcitate aucta, processum est vlterius.

Nam

Nam & noui atq; Idololatrici cultus, inuocationes Sanctorum, adorationes panis & statuarum, Missarum celebrationes, abusus creaturarum & verbi diuini, in consecrationibus, & plurima alia, prorsus Ethnico more, producta ac recepta sunt, & addita est libidinum impunita licentia, idolomaniæ assecla, & accessit atq; inualuit vsus artium Diabolicarum: Deniq; regnauit, in profundissima caligine, superstitio, eodem pænè, quo apud Ethnicos septa instructaq; satellitio abusuum, Idololatriæ, flagitiorum, libidinum, præstigiarum Diabolicarum multiplicium.

Ecclesiæ ritus in recipiendis lapsis.

Fuerunt in Ecclesia olim spectacula, quibus recipiebantur lapsi. Stabant hi aliquot diebus extra locum Cœnæ, vt expositi oculis totius Ecclesiæ, cæteris exemplo essent, quo commonefacti, fierent diligentiores in precando, & regendis moribus. Hæc spectacula nominabantur ἐπιτίμια, & satisfactiones & erant ritus ab hominibus exempli causa instituti, nihil pertinentes ad remissionem culpæ, & pœnæ æternæ, aut vllarum pœnarum, quibus Deus peccata hominum punit. Consuetudo autem sumta fuit à vetustis Patribus, cuius vmbram & Ethnici retinuerunt, qui homicidas in exilium eiectos volebant gerere signa reatus, vt gerit Orestes, item Adrastus, quibus admonerentur homines, vitandum esse eorum conuictum.

Hos antiquos ritus, finxerunt Monachi, merita esse coram Deo: Et longa tela est mendaciorum: Dicunt culpam ita remitti, vt pœna æterna mutetur in pœnas Purgatorij, ac pœnas Purgatorij compensari his ritibus, quos nominant satisfactiones, & has redimi sinunt pecunia, emtis, vt vocant, indulgentijs.

Ac, vt quæstus esset maior, ex Sacrificijs funebribus,

bus, dixerunt, oblationem Miſſarum longè præſtantiorum eſſe omnibus ſatisfactionibus. Hæc deliramenta horrenda ſunt cogitatu.

Fuit conſuetudo vetuſtis Patribus, ante tractationem ſacrorum, abluere corpora, quam conſuetudinem conſeruarunt Iudæi, qui multum vtuntur lotionibus. Imitati Patres Ethnici vſurparunt eaſdem creberrimè, nō tantùm, ad eleuandas corporum ſordes, ſed etiam, ad expiationes ſcelerum, & expurgationem inquinamentorum, ſi quæ corpori contaminato libidinibus, cædibus, rapinis, aut alijs ſimilibus, adhæſiſſent. Quibuſdam etiam ſola aſperſio aquæ inter Februa fuit.

Lauandi cō ſuetudo, apud Ethnicos & Turcas vnde nata ſit.

Romæ olim ad portam Capenam, poſtea Appiam vocatam, aqua, quæ Mercurio ſacra fuit, alij alios aſpergebant, vt hac conſperſione, abſtergerentur & delerentur, ceu inuſtæ corporibus notæ, deformitate flagitiorum, ac præcipuè periuriorum. Tali perfuſione ſeu ablutione Peleus, Patroclum abſoluiſſe, & Acaſtus, expiaſſe Peleum à cæde fratris Phoci, & Ægeus, Medeam, à cæde liberorum, traditur. Hoc ritu Oreſtem expiatum eſſe à cæde matris Clytæmneſtræ, Pauſanias refert in Corinthiacis.

Ritus expiationum Ethnicarum.

Deniq; piaculum & nefas eſſe ducebatur, aliquid ſacri attrectare, niſi vel corpore luſtrato, vel aquæ, ad vſus ſacros comparatæ, effuſione ceu conſecrato. Sic Æneas apud Virgilium.

Ter ſocios pura circumluit vnda
Spargens rore leui.

Et idem, ceu multa cæde pollutus, ad patrem Anchiſen inquit,

Tu genitor cape ſacra manu, patriosq; Penates,
Me bello è tanto digreſſum & cæde madentem
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.

Idem

Idem mos lustrandorum corporum, Turcis in vsu est: hoc enim extergi luem peccatorum, & tolli labem omnem, persuasum habent, de propagata à maioribus & inueterata opinione. Ideo & lauationibus vtuntur creberrimis, & templa ingressuri sua, priusquam pedem inferant, aqua sese, quæ, in aditu amplo, vase ad hos vsus asseruatur, perluunt.

Aqua lustralis pontificiorum.

Ab hac Ethnica superstitione, quid differt vsus aquæ lustralis in templis Pontificiorum: qui eò magis vituperandus est, & condemnandus, quòd ab eo probatur atq; vsurpatur populo, qui Ecclesiæ titulum sibi vendicat: & vsurpatur non tantùm cum Ethnica & falsa persuasione, quasi à sordibus, & labe peccatorum corpora repurgata, præparet ad sacras & Deo placentes actiones: sed cum ritu etiam incantationum simili, tanquam virtus talis & efficacia, cum aqua ipsa iniÿciatur conspersis.

Sed desino recitare profanationes, & abusus, qui in Pontificÿs Ecclesiis dominantur. Hæc eò tantùm commemoraui, vt, eodem modo semper, ex doctrinæ mutatione deprauationes rituum, ex hac superstitiones multiplices, & abusus, ex superstitionum occasionibus noua Idola, & nouos ritus contrarios, Verbo Dei, ex omnibus his tandem ἀδόκιμον νοῦν εἰς τὸ ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα secutum esse, ostenderem. Doctrinæ verò mutationem ingeniorum malorum ac distortorum peperit, aut ambitio, aut petulantia, & Diaboli impulsus.

Sed redeo ad Sacrificia Ethnicorum, quæ de ritibus quibusdam, continua propagatione, ex sanctorum Patrum consuetudine, transsumtis, & aliquibus commentiÿs, conflata fuisse, collatio ostendit.

Cumq; his vterentur illi, sine Dei & promißionum noticia, immò, sine noticia numinũ, ad quæ dirigebantur, neq;

neq; intelligerent finem, cuius gratia ritus instituti erant: meminiſſent tamen, ex tenui & incerta fama, ſolitum Deum, euidentibus teſtimonijs, aut probatis ſacrificijs, annuere cœptis, aut, auerſatis illis, ac repudiatis, negare ſucceſſus: neceſſe fuit, eos qualeſcunq; ex hoſtiarum viſceribus, aut aliorum fortuitorum euentuum ſubitis inuerſionibus, coniecturas comminiſci, ex quibus affectiones numinum erga ſeſe æſtimarent.

His coniecturis Diabolus blanditus eſt, & aſſenſit, inſolitarum apparitionum & φασμάτων mirabiliter variatis ludis, ac præſtigijs: Quales recenſentur in Homerico carmine:

Τοῖσιν δ' αὐτίκ' ἔπειτα θεοὶ τέρατα πρὔφαινον.
εἷρπον μὲν ῥῖνες, κρέα δ' ἀμφ' ὀβελοῖς ἐμεμύκει
Ὀπταλέατε καὶ ὠμά: βοῶν δ' ὡς γίνετο φωνή.

Ægyptijs ſexcenta ſexaginta ſex genera ſacrificiorum in vſu fuerunt. Romanis & Græcis non multò pauciora: Agonalia, Dapſa, Farreationes, ἑκατόμβαι hoſtiæ, Hyacinthia, Armiluſtra, Ianualia, Lucalia, Lupercalia, Nouendinalia, Nyctiluca, Palatialia, Paſtillaria, Popularia, Proteruia, Solitaurilia, Stata, Rubigalia, Fontanalia, Ormia, Parentalia, Inferiæ, Conſualia, Lampteria, Amburbia, Ambarualia, Vinalia, Orgia, Latialia, Dianæ Taurica, Bacchanalia, Trieterica, Liberalia, Cocytia, Fordicidia, Ordicalia, Lemuralia, Saturnalia, Cerealia, Adonia, Theonia, Laurentalia, Opalia, Palilia, Quirinalia, Vertumnalia, Quinquatria, Diipalia, Diaſia, Hormea, Nemea, Mytriaca, Palogygia, & plura alia: quibus ferè aut ſola anima Dijs conſecrabatur, quæ hoſtia animalis dicebatur, aut offerebatur victima, eo fine, vt inde, de illius numinis voluntate, coniecturæ fierent, cuius opera, ad rem aliquam perficiendam, opus erat.

Sacrificiorũ Ethnicorũ genera.

Macta-

Mactabant autem vt plurimùm oues, sues, capras, boues, gallinaceos, & anseres. Maiores victimas, inauratis cornibus producebant, minores coronatas.

Ex hœdis & agnis rectius Deos consuli, futuraque prænosci censebant, quòd mitiores essent, ideo diuinaturi ex ouium genere, aliquid cædebant, & mactationi semper adiungebant immolationes.

Romani mola salsa libabant, quæ, ex farre tosto, comfractoque, sale, & aqua parabatur: sine his nulla fieri sacrificia rata, & vim sali peculiarem, ad placanda commouendaque numina, inesse sentiebant. Idcirco peculiares, his conficiendis, dies festos destinarant, quos Fornicalia festa nuncupabant inde, quòd far in fornacibus torrerent.

Fornicalia.

Illis diebus, si quis non sacra patrio ritu peregisset, is hanc intermißionem, Quirinalibus festis, peculiari sacrificio, luere & expiare cogebatur: hinc Quirinalia stultorum ferias cognominabant.

Græci hordei primitias, & placentas ex hordeo, sale conspersas libabant: eos, qui hordeum colligebant, κριθολόγους appellabant.

In sacrificijs diuinatorijs, Romani hos seruabant ritus. Cùm sacerdos victimam ad aram adduxisset, statim manu aram prehendebat, & preces fundebat. Principium precationis, à Iano, & Vesta fieri oportebat, quæ, in omnibus sacris, præcipua numina erant, &, in votis nuncupandis, compellationem primam meruerant inde, quòd per eos aditus, ad cæteros patere opinio erat: & obseruabatur in ea precatione, vt Iupiter pater Opt. Max. omnesque Dij cæteri, patres aduocarentur. Ne quid veró verborum præteriretur, aut præposterè recitaretur, de scripto præire aliquem rursusque alium custodem dari, qui attenderet sedulò, alium, qui fauere linguis iuberet, & tibicinem canere

Sacrificiorum ritus apud Romanos.

nere, ne quid infauſtum exaudiretur oportebat: quòd cùm Diræ obſtrepentes nocuiſſent, aut precatio erraſſet, repente extis capita adimi, vel corda, geminariúe, ſtante adhuc victima, compertum eſſet.

His peractis, ſacrum, ab immolatione, Sacerdos inchoabat.

Fruges, aut molam ſalſam, in caput victimæ deponebat, addito thure maſculo: vocabatur ritus ille immolatio, quaſi molæ in caput victimæ collocatio.

Deinde vinum aſpergebat: ſed, priuſquam id affunderet, ſcipulo, aut ſimpuuio ligneo vel fictili, admodum paruo, (quod, inter ſacra vaſa, cyatho non erat admodum abſimile) & ipſe leuiter delibabat, & aſtantibus guſtandum deferebat, vt pariter libarent. Vocabatur hic ritus libatio.

Quo facto, ſetas, inter cornua victimæ, manu euulſas, tanquam prima libamina proijciebat in ignem, conuerſusq́ ad ortum, obliquum cultrum, à fronte victimæ, ad caudam ducebat: tandem victimam Dijs exhibitam & dedicatam iubebat iugulare miniſtros, qui, quòd mactarent eas, cultrarij & victimarij, à nonnullis popæ & agones vocabantur: reliqui partim, admotis vaſculis, emanantem cruorem excipiebant, partim victimam excoriabant & abluebant, partim ignem accendebant.

Vbi perpurgata erat, mox aruſpex, flamen, aut ſacerdos, cultro ferreo, viſcera rimabatur, attenteq́ explorabat, an perlitatum foret.

Erat is culter ferreus & oblongus, manubrio eburneo, clauis æneis, ære Cyprio, & capulo argenteo ornatus: non enim manu licebat contrectare viſcera, ne qua offenſa pollutis ſacris intercideret.

Inſpectis tandem & exquiſitis ſingulis, ex omni viſcere

ſcere, & membro miniſtri partes certas deciſas farina farris, inuoluebant, & in calathis ſacrificanti offerebant: Sacerdos aris impoſitas, foculo incenſo comburebat, quod reddere erat, & litare.

Eum ignem ex olea, lauro aut quercu corticis craſsioris, aut cuius caudex cauus fungoſusq́; eſſet, accendere, vel numinibus adolere, nefas erat: Suſpecta enim erant ligna illa, tanquam diri & mali ominis.

Vbi, quod Dijs tributum erat, conflagraſſet, ad epulas ipſi & conuiuia conuertebantur. Inter veſcendum, Dijs laudes canebant, pedibusq́; circum aras complodentes ad numeros pſallebant, & pulſatis cymbalis, choreas agebant.

Decantabant autem alijs Dijs alios hymnos. Dianæ Hypingos, Apollini Pæana, Dionyſio Dithyrambos, Cereri Iulos, Veneri ἐρωτικοὺς hymnos. Græci, præter hæc προσῴδια, accinebant & ὑπορχήματα, & στάσιμα. Veteres etiam tibias inflarunt, antiquo, vt opinor, maiorum more: ſed poſtea, ne tibiæ adhiberentur, legibus cautum fuit.

Ritus ſacrificiorum apud Græcos & Aegyptios.

Græci, de cæſa victima, capite & ventre retentis, cætera dabant Dijs, linguas præconibus.

Ægyptij caput abſciſſum diris execrabantur, &, cum precatione ſolenni, deijciebant in flumen, vt, ſi quid aduerſi eueniret, in illud caput redundaret.

Singulis Dijs ſuæ victimæ deputatæ apud Ethnicos.

Porrò ſuæ ſingulis Dijs victimæ etiam deputatæ erant: Superis albæ & impares, Inferis nigræ & pares mactabantur: Ioui prodigiali, thure, & mola ſalſa, Ioui Flamini, boue candido, litabatur: Neptuno, Apollini, & Marti, tauro, verre, & ariete: Heroibus tauro, capro, & ariete: Cereri primùm lacte, vino, & fauis, poſtea porca: Cybeli itidem porca: Æſculapio capris & gallinis: Laribus

ribus gallo: Soli & Marti equo: Lunæ tauro: Iunoni agna: Veneri columba: Pani & Mineruæ capra: Dianæ cerua. Libero patri melle, vino, & lacte, interdum capro et hirco: Syluano porco: Fauno agna vel hœdo, &c.

Græci Romanos, & Deorum numero, & ſacrificiorum ritibus, vicerunt, quæ enumerare omnia longum eſſet, & ſuperuacuum. Præterea fuerunt vtriſq; communia multa. Nam, vt alia plura, ita & ritus Romani certorum ſacrorum, à Græcis ſunt mutuati, & vtriq; tandem redacti ſunt eó, vt, ad Diaboli iuſſa, humano litarint ſanguine.

Ex hac ſacrificiorum, in populo Dei, & Ethnicorum collatione patet, quæ Ethnici, vel ex Patrum prima religione retinuerint, vel à Iudæis acceperint, quæ aſſuerint aut intexuerint ipſi ex ſeſe genita.

Habuerunt vmbras veterum ſacrificiorum obſcuras, mutilas, confuſas, & multipliciter deprauatas: hisq; (vt neceſſe fuit fieri, cùm non firma certaq; Dei cognitione niterentur, ſed ex ficticijs penderent numinibus) ſignificata affinxerunt, teſtificantia de affectu numinum erga ſeſe, & euentibus conſecuturis: eorum notationem, interpretationemq;, quæ ſolis incumbebat Sacerdotibus, ἱεροσκοπίαν & ἱεροσκοπικὸν οἰώνισμα nominarunt.

Differentiæ eius tot erant, quot diſcrimina rerum, quæ adhibebantur ſacrificijs. Nam aut hoſtias ipſas, priuſquam iugularentur, conſiderabant: aut earum, poſtquam mactatæ eſſent atq; diſſectæ, exta: aut flammam, quæ ex incenſis & ardentibus euolabat victimis: aut farinas, vel farinæ materiam, ex quibus liba pinſebantur, & molæ, aut thus, quod adolebatur: aut vina & aquas.

Differentiæ diuinationū Ethnicarum ex ſacrificijs.

ἱεροσκοπίαν, θυοσκοπικὸν, & θυτικὸν vocarunt nomine generis, quæ, in viuis adhuc victimis, dum producerent-

cerentur, aut consisterent ad aras, & tractarentur sacrificantium manibus, obseruabat indicia & notas futurorum.

Omina in sacrificijs obseruata.

Mali ominis erat, si victima ductorem non sponte sequeretur, sed vi trahenda esset: vel si, ex ducentium manibus, sese proripuisset & profugisset: vel elapsa ictum fefellisset: vel percussa, aut exilijsset altius, aut horridius exclamasset, aut non statim, & quidem placidè concidisset: vel, si semianimis prouoluta in terram, eandem pedibus calcitrasset importunius: vel difficulter expirasset: vel iugulata non copioso diffluxisset sanguine: vel si, inter iugulandum, triste aliquid infaustumue oculis auribusue occurisset. Signa hæc offensi & alienati numinis, pœnasq; minitantis, esse putabantur.

Contrà, læti ominis indicia, & fauentis Dei testimonia adferebat, cùm emissa ad aram spontè acceleraret, & sine tumultu, ictum perferret, collapsaq; placidè, sineq; deformi strepitu, aut pedum complosione, animam exhalaret, & confossa tandem copiosum, spirantemq;, & cum impetu stridoreq; prorumpentem effunderet cruorem. Talem læti, & cum gratulatione, acclamationeq; excipiebant: ad alterius conspectum expauescebant, & animis consternabantur: moxq;, & trepidè suspectas aras adibant, ritusq; absoluebant cæteros, & solicitè, qua ratione, offensum numen reconciliarent, deliberabant.

Diuersa erat ab hac, quam ἡπατοσκοπίαν Græci, Latini Extispicinam nominarunt, quod nomen & generi tribuerunt. In dissectis enim iam victimis, ex signis salubribus noxijsue, ex habitu coloreq; extorum & fibrarum, defectu aliquarum particularum, in præcipuis organis, aut, præter naturam, adnatis, collectisue, ex humorum affluxu, abscessibus, sumebat coniecturas, de euentuum condi-

conditione, & in quam partem numen, cui adornabatur ſacrificium, inclinatum eſſet, ac propenderet.

Græci ἡπατοσκοπίαν ideo nominarunt, quòd, quanquam explorarent ea omnia, quæ viſcerum nomine continentur, vt epar, lien, cor, renes, & cætera: iecur tamen vaticinij huius ſedem & fontem eſſe, eoq́ rectè conſtituto, & optimè temperato pro victimæ natura, læta promitti: vitiato aut mutilato, aduerſa portendi opinarentur, ſiue refragarentur cætera, ſiue conſentirent: & quòd inde initium conſiderationis fieri oportebat.

Victimis explorandis cur epar primò conſideratum.

Cuius cauſam, vel ex natura deſumtam, vel ex Patrum hiſtorijs profectam, ratiocinor. Etenim, inter viſcera, primò omnium formatur epar, ex ſanguine menſtruo, qui, ex prægnantium corpore, in matricem attrahitur, & fons eſt ſanguinis: cumq́ valet vigetq́, ſanguinem gignit purum, naturæq́ conuenientem: de bono ſanguine, bona fit, in cæteris partibus, nutritio, nec facilè temperies ſpirituum, in corde, & cerebro, ipſorumq́ membrorum inficitur aut læditur, ſi inſtauratur & fouetur benigno, exacteq́ temperato, & elaborato ſanguine.

Ergo, ſi in fonte ſanguinis nihil reperiſſent vitij ratiocinabantur, reliquas partes omnes, integritate & puritate, epati congruere, vtpote quæ, nutrimento inde transmiſſo, reficerentur & alerentur, notisq́ cæteris certius & tutius fidebant.

Eligebant enim, Patrum exemplo, victimas integras & illibatas: contrà pollutis, morbidis, aut quacunq́ affectis labe, offendi & commoueri ad iram Deos, conſtanter credebant.

Jdcirco, priuſquam adhiberent eas ſacrificijs, diligenter contemplabantur, & pertentabant forinſecus, num

quid, quod immundiciem argueret aliquam, vel labem interiorum, aduerterent.

Græci tauros farina, capros ciceribus, capras aqua frigida, explorabant.

Inchoata ergo extorum contemplatione à iecinore, si illud grata & natiua purpura ruberet, nullaq; esset contaminatum labe: vel, si caput iecinoris auctum duplicatumúe, aut geminum iecur reperiretur: vel, si extremæ fibræ, versus interiora, replicatæ ac conuolutæ viserentur: hæc eximiæ felicitatis argumenta certißima dare, & magnas acceßiones, potentiæ amplificationem, prolationem finium, triumphos, summa dignitatum fastigia, designare augurabantur.

Constitutis etiam, in epate, geminis capitibus, vnum hosti, alterum illi, in cuius gratiam instituebatur diuinatio, destinabant: alterutrum eorum, si, vel corrugatum emarcuisset, vel colorem habitumq; suum, quouis modo, mutasset, ruinam aut inclinationem, aduersaq; omnia minitari: si velut inflatum atq; distentum intumuisset, & florido enituisset colore, motuq; alacri & continuo micasset, victoriam certam spondere, & successus felicißimos illi putabatur, cuius nomine cædebatur. Lucanus, exta Cæsarem victorem renunciasse, contra Pompeium, annotauit.

Quodq; nefas nullis impune apparuit extis,
Ecce videt capiti fibrarum increscere molem,
Alterius capitis pars ægra & marcida pendet,
Pars micat, & celeri venas mouet improba pulsu.

Si verò, aut obsitum vlceribus pustulisue, aut liuore deforme, aut duritie contractum corrugatumúe absceßibus,

bus, aut humoribus vitioſis imbutum eſſe, atq; obſtructum: vel, ſi in ſua non conſpiceretur ſede, ſed aut à præcordijs auulſum ſubſediſſet, aut, permutatis ſedibus, lienis locum occupaſſet, illo in dextram regionem translato, aut prociſſet in anteriora: vel, ſi contabuiſſet, aut alioquin gracilius iuſto aridiusq; appareret: vel, ſi totum defuiſſet, aut ſolo caruiſſet capite: deniq; ſi, inter coquendũ, purulenta inquinaretur ſanie, aut ad eum exareſceret modum, vt inter exta non emineret, aut colliquatum diſſolueretur in pultem: hæc piacularia eſſe funeſtaq;, adeò perſuaſum erat, vt ſecus accidere, atq; ab his demonſtratum erat, nihil poſſe affirmaretur.

Anno vrbis 636. Catoni Conſuli immolanti exta emarcuerunt, & caput iecinoris euanuit. Caio principi, & M. Marcello iecur ſubitò extabuiſſe, annotatum eſt. Lucilio Lupo inter exta caput iecinoris non inuentum eſt: Quare prælio perijſſe exiſtimatus eſt.

A iecinore Cor inſpiciebant: id ſi palpitaret, aut exiliret, aut flacceſceret, aut minus iuſto appareret, aut omni deſtitueretur pinguedine, aut coiuiſſet in rugas, aut, inter exta, omnino non viſeretur, exitij, diræq;, atq; infeſtæ fortunæ omina præbebat. Nam & Iulio Cæſari, quo die, purpurea veſte, proceßit, & à coniuratis interfectus eſt, cor bis in opimis bobus defecit, & Caio Mario Vticæ immolanti.

Cordis conſideratio in Extiſpicina.

Pertinaci Cæſari vtriuſq; viſceris, epatis & cordis defectus, in ea, quam ante mortem mactari iußit, victima, interitum portendit.

In ara Veneris Paphiæ, vbi, puro igne & precibus

altaria adolebantur, certißima semper fibris hœdorum fides est habita. Si verò, aut solito grandius, aut spissum, glabrumq́; & humectum, nec flaccidum, nec, ex ariditate, in plicas rugasq́; contractum inueniretur, aut si in summa basi, largiore pinguedine, vestitum foret, aut abriperetur ab aquila, propicios hæc Deos & cœptis annuentes flatusq́; secundos aspiraturos, confirmabant.

Viscerum minus principalium consideratio.

Corde explorato, ad fellis, lienis, pulmonum, & membranarum viscera ambientiũ consideratione͂ se vertebant.

Si κύστιν χοληδόχον geminam, qualem Augusto exhibitam ferunt, eo die, quo Antonium profligauit ad Actium, aut copiosa bile turgentem atq́; effluentem notassent, acria & felicia prælia expectabant.

Si suo loco positum lienem, sine pustulis, duritie, corrugatione, sineq́; alieno colore, conspexissent, felicia propositæ rei ominabantur.

Si contrà in dextrum lien vergeret, aut antrorsum propenderet, aut reperet deorsum, aut notas alienas, à natura sua, haberet: Si exta, ex sacrificantium manibus, decidissent: Si viscera, aut cruore fœdius aspersa, aut liuido fœdata colore, aut macula variata forent: Si peritonæum ruptum alicubi hiaret, aut sanguine suffusum esset: Si phlyctænis & ampullis, pure aut salsilagine refertis scaterent intestina, aut lacerata essent intus, vel rupta ac diuulsa: Si dracones inter exta serperent: Si fœterent viscera, aut putrilaginem redolerent: fatalium hæc & iam imminentium malorum indicia erant, quæ, pro conditione earum rerum, de quibus victimæ consulebantur, vates interpretabantur.

Pulmones bifidi incisiq́; moras adferebant rebus, & cunctationes: simplices & solidi, mora rupta continuabant rerum curricula, & executionem maturabant.

Sacri-

Sacrificia ἄσημα, quibus nulla inerant ſigna, Muta: quæ conſpicuas & illuſtres notas exhibebant, Arguta: quæ multum fortunæ & felicitatis pollicebantur, Regalia Romani vocabant. Et tanti faciebant has diuinationes, vt & libris deſcribi rationem conſulendi, eosq́; inſtar oraculorum, cuſtodiri publicè, &, in ea diſciplina, ſuos exerceri à teneris curarint liberos, nihilq́; mouerint aut cœperint, niſi ſacrificijs diligenter perluſtratis & examinatis. Affici enim victimas, notisq́; monitricibus euentorum ſubitò ceu conſignari ab ijs numinibus, quæ adeſſent coràm vocata, & ritus ſpectarent, perſuaſiſſimum habebant.

Πυροσκοπία & πυρομαντεία, ex incenſarum & iam ardentium victimarum flammis, de euentibus coniecturas capiebat. Πυρομαντεία.

Præcipua autem fuit, apud omnes gentes, ratio & reuerentia ignis. Inſederat enim in animis hominum, illa, quæ, inde vſq; à Patribus, manârat opinio, de inflammatis cœlitus victimis: quod ita intelligebant, vt Deum ipſum, flammea ſpecie, ex alto delapſum, victimas deuoraſſe crederent. Ignis cultus idololatricus apud Ethnicos.

Inde, & numen flammis illis condi tegiq́;, & cum rapidiſſimo motu in ſublime tenderet, abripi eo ab aris victimas, transferriq́; in cœlum, neq;, in vlla ſacrificiorum parte, clariora certioraq́;, de numinis affectu, teſtimonia conſpici, ſtatuebant firmiter. Quare, nec quouis igne adoleturi ſacrificia vtebantur, ſed eo tantùm, quem ex fomite, à radijs ſolaribus incenſo propagatum, lignis appoſitis, perpetuò, in peculiaribus templis, magna religione, fouebant & conſeruabant, ita vt neq; extingui eum ſinerent, neq; vſurpari aliò, niſi ad ſolas victimas, & vt pollutum expiarent.

Romani custodiebant eum ignem, tanquam arcanum & cœleste depositum, per virgines Vestales seu ἑστιάδας, conditum in penetralibus sacris, & velut sanctiore recessu templi Vestæ, cum Palladio, & Dijs Penatibus, & Troia aduectis: quò nulli hominum, nisi Vestalibus & Pontifici, vt ἱεροφάντῃ καὶ ἱεροφύλακι, adire fas erat.

Templum Vestæ Romanum.

Templum ipsum hodie adhuc forma circulari rotundum, in valle, quæ Palatino & Capitolino interiacet, visitur, notum nomine S. Mariæ de Gratia. Id interdiu ingredi vetabatur nemo: sub noctem eò accedere, masculo non licebat, fæmellæ fas erat: Neque effigiem in eo aliquam, nec simulacrum collocabant vllum. Vestam enim, diuinum ignem credebant esse, vt, velut per somnium, à maioribus acceperant, qualem, in tabernaculo Domini, sacerdotes Israëlitici nutriebant.

Vestæ Etymologia.

Et Vestæ nomen Latinis, τῆς ἑστίας Græcis, quorum vna est origo, & forma eadem, nihil significant, Latinorum vel Græcorum lingua. Hebræa est vtraque vox, & quidem ex Eschia composita, quod ignem Dei significat. Ex quo satis apparet, à Patribus, hanc consuetudinem defluxisse, & remansisse inter Ethnicos, cum tenui vmbra deprauatorum rituum. Videtur & Ascanij nomen aliud significare nihil, quàm sacri ignis custodem & Sacerdotem, ab Esch Kohem.

Ascanij Etymologia.

Vestalium virginum collegium.

Collegium Vestalium, à Numa Pompilio, institutum principiò, & quatuor tantùm virgines solenniter initiatas, quarum nomina feruntur fuisse, Gegamia, Beremia, Camilia, & Torpeia: lapsis inde temporibus, cùm in sex partes populus diuisus esset, quò ciuium partibus Vestalium numerus responderet, duas additas, Dionysius autor est: Ἑστιάδες παρθένοι ὑπὸ Νυμᾶ καθιερωθεῖσαι δ' τὸν ἀριθμὸν, αἷς ὕστερον δύο προσετέθησαν καὶ γενόμεναι διέμειναν.

Aucto tandem & propagato imperio, creuit numerus ad vicenarium, quarum, quæ præſidebat, dicebatur Maxima.

Cooptabantur in hunc ordinem, arbitrio decretoq́ Pontificis Max: delectæ ex ingenuis & libero patre genitis, quarum integritas erat ſumma, pudor incorruptus, virtus perſpectiſsima: inuitæ verò ac detrectantes etiam cogebantur. Si qua mortem oppetierat, in eius locum ſurrogabatur alia, quam nec minorem ſex, nec maiorem decem annis, nec patrimam aut matrimam eſſe, nec oris aut ſenſuum vitio aliquo laborare, nec patre, qui tres pluresúe ſuſcepiſſet filios, nec matre, quæ diuortium feciſſet, procreatam eſſe oportebat.

Veſtalium virginum electio & diſciplina.

Admiſſæ ad ſacerdotium, ſacrum ignem fictilibus vaſculis incluſum, repoſitumq́ in abditiſsimis penetralibus Veſtæ, ſubdito, cum opus eſſet, alimento, tuebantur & aſſeruabant, eamq́ curam & cuſtodiam per vices agebant.

Si quando extinctus foret, id inter maxima prodigia habitum, &, anxia ſolicitudine, expiatum fuit: nec minus negocia omnia ceſſabant, & intermittebantur, illo non procurato, aut Dijs, non propiciatis, quàm ſi dira aut tetra prodigia nunciata eſſent.

Ea verò virgo, cuius incuria defeciſſet ignis, à Pontifice Maximo in conclaui abdito, locoq́ penitus abſtruſo, linteo velo obtento, flagris cædebatur.

Extinctus reparabatur, vaſe æneo pellucido, trium angulorum, ad Solis iubar expoſito detentoq́ eò vſq́, donec radiorum repercuſſu, vibratuq́, & collectione, calore ducto, aridus fomes, ex aduerſo collocatus, ignem inde conciperet.

Initiatas triginta annorum caſtitatem ſpondere & præſtare oportebat: quos ita partiebantur, vt primo decen-

decennio, quæ, de cultu, & ceremonijs, ritibusq; Sacrorum, libris descripta erant, edifcerent: altero, quæ didicissent, opere complerent: tertiò alias, eadem disciplina, cui ipsæ assuerant, instituerent & exercerent.

Conuictæ & damnatæ incestus, stata die, sub effossa humo, ad portam Collatinam, in loco, cui Scelerato nomen erat, viuæ defodiebantur: Stuprator in comitio cædebatur ad necem.

In imo foueæ subterraneæ, quo scalis descensus patebat, reposita erant, lectulus, lucerna ardens, panis, lac, aqua, & olei modicum. Virginem damnatam, cum demptis vittis, è vertice, cultu miserabili, maximo omnium horrore, eò Pontifex feretro perduxisset, solutam vinculis, solenne præfatus carmen, ad ostium foueæ constituebat, cumq; descendisset, illo auerso, mox, scalis sublatis, cæteri, aggesta desuper humo, viuam obruebant. Illa die tanquam lugubri & ominosa, iusticio indicto, nihil publicè geri licebat.

Si quando Vestales sacra Dijs libarent, aut Vestæ rem diuinam facerent, vittis incedebant redimitæ albis, prætextu oblongo & quadrangulo desuper imposito, fibulaq; subnexo, & albo indutæ vestimento, cui suffibulum nomen erat: & mola saleq; tuso in fictilem ollam missis, aqua mox iniecta, sacra faciebant.

Desectum capillitium perire atteriúe non sinebant: sed in Lotum arborem conspicuæ magnitudinis, quæ in Lucinæ ara colebatur, tanquam sacrosanctum deponebant, quæ inde capillata dicta est.

Tantus est habitus huic ordini honos, vt & aduersus eas, aut iussa & decreta earum nulli Magistratui intercedere liceret: &, si qua dißidia incidissent, vel offensæ, aut seditiones exortæ fuissent, Vestalibus intercedentibus & depre-

deprecantibus componerentur, & pacis fœdera inirentur: idq́ ideo, quòd æterni & ſacri ignis cuſtodes eſſent, & conſeruatrices.

Perſæ etiam, Aßyrij, Chaldæi, & Medi, ignem perennem ac peruigilem aluerunt, cui, ceu Deorum maximo, hoſtias mactare, & ſolennia feſta, ſtatis diebus, regio apparatu, & ſumtibus magnificis celebrare, atq́, ex illo euenta rerum ediſcere atq́ interpretari, aſſuerant.

Perſarum et aliarum gẽtium, in colendo igne ſuperſtitio.

Perſæ ſuum ignem, quem vel patria, vel, vt potius reor, Hebræa, ſed deprauata voce, Orimaſda vocabant, annuatim certis diebus feſtis, candido impoſitum equo, tanquam numen, circumducebant. Cum pompa maxima, ſequebatur equum Rex Perſicus: hunc regni proceres, & maxima populi multitudo comitabatur, vt Xenophon annotauit.

Græci in Delphico templo, perpetuum fouebant ignem: cuius cuſtodia mulieribus matrimonio ſolutis demandabatur.

Attici in templo Mineruæ Poliadis, vnà cum Palladio, lychnum inextincti luminis, virginibus cuſtodiebant.

Neq́ Ægyptiorum numen, quod appellatione Seraphim celebrabatur, aliud quicquam ſignificabat, quàm eundem ignem, quem perennem eſſe volebant, inſtituto maiorum. Seraphim enim, flammeum quiddam eſt, vel ignitum, vel lucidum, à Saraph verbo: Etſi quidam, ſed falſò, deducunt à Soraphaim, id eſt, facies bouis, quod Apis Ægyptiorum, bouis ſpecie, deſcribatur.

Seraphim Aegyptiorum numen.

In ſacrificijs igitur, ſi admota flamma victimas ſtatim corriperet, & diffuſa repente totas occuparet, ac conſumeret: Si tranquilla, pura, perſpicua, & nitida, nullis infecta coloribus alienis, vt nigro rutiloue, aut pallido, nec

Ignis ſignificata in ſacrificijs.

nec permixta, vel sordibus, vel caligine, fumisúe, sineq́; strepitu, & sine egestione atq; eiaculatione fauillarum turbulenta, & crepitante, recto ductu, turbinatæ pyramidis instar, attolleretur & insurgeret: siq́; non nisi tota victima depasta atq; exusta moreretur: placidè numen hostiam acceptare ac complecti, annuereq́;, quæ requirebantur, conijciebant.

Si contrà, multo vix excitari flatu posset, &, cùm exarsisset, non coiret, sed finderetur, atq; in hiatum dehisceret, nec in totam subitò spargeretur ac penetraret victimam, sed viciniora sensim, velut serpens, lamberet atq; vestularet: nec, recto ductu, niteretur sursum, sed in vertigines gyrosq́; conuoluta, atram secum & densam eueheret caliginem, aut reperet deorsum, aut dilaberetur ad latera, aut aliena nasceretur specie: siq́; aut ventis disploderetur, aut restingueretur pluuijs, aut insolitum crepitaret, & circumquaq; multum eructaret ardentium fauillarum: aut si palleret plus nimio, vel nigricaret, aut euanesceret sponte, priusquam tota conflagrasset victima, aut si intactæ aliquæ partes remanerent, & integræ: læsi infestiq́; numinis, & sacrificium respuentis, omen esse suspicabantur.

Cognata huic erat καπνομαντεία, *quæ notabat & scrutabatur fumos, quas vertigines facerent, quantumq́; se attollerent, & quo motu, recto ne an obliquo, vel in orbes contorto, aut complicato, agglomeratione quadam in tortiles spiras, & quo redolerent nidore, alienone, an eo, qui ex carnibus vstis effumarat.*

Meminit τῆς πυροσκοπίας *Statius:*

Vincatur pietas, pone eia altaria virgo,
Quæramus superos: facit illa, acieq́; sagaci
Sanguineos flammarum apices, genitumq́; per auras

Ignem

Ignem, & clara tamen mediæ faſtigia lucis
Orta docet, tunc in ſpeciem ſerpentis inanem
Ancipiti gyro volui, frangiq́ue rubore.

Sed vtramq́ue variè exercuerunt, non tantùm ſacrificiorum ignibus obſeruatis, ſed alias aliter, &, ex alia materia, ſtructis flammis. Non paucis vtraq́ue adhuc hodie in vſu eſt.

Πυρομαντείαν factitant, pice, quæ ex tædis colligitur, comminuta in puluerem, & hoc in ignem coniecto. Quod ſi exardeſcens inde flamma coit, nec diſpergitur, fauſta: ſi diuiditur, aut diſſilit, infauſta deſignare creditur. Sic pugnantem, diductum in diuerſa, procumbentem in focum, crepitantem, ægris malum: euaneſcentem iiſdem mortem minitari: immò & ſimulacra formari, eruptione agitationeq́ue lucentis flammæ, ſed non conſpici, niſi ab impollutis, falsò perſuadet credulis Pyromantum genus.

Καπνομαντείαν inſtituunt granulis papaueris, aut ſeſami, proiectis in candentes prunas, & fumo, qui inde naſcitur, obſeruato. Sed has præſtigias omitto.

Λιβανομαντεία, ex incenſo thure, diuinabat. Si ignis mox illud arreptum diſſolutumq́ue verteret in fumum, & ſuffitum cieret gratum, læta: Si refugeret, aut odorem exprimeret inde fœdum, & à natura thuris diuerſum, abominanda oſtendi putabantur.

Meminit loci cuiuſdam Dion, in hiſtoria Romana, quem Nymphæum appellat, in quo, hoc modo, ex ſuffito thure, præſcita de omnibus rebus petita fuerunt, præterquam de morte & coniugio.

Οἰνομαντεία, ex vini conſecrati ad libationes, ὑδρομαντία, ex ſacræ aquæ, qua abluebantur & decoquebantur victimæ, coloribus, ſapore, motu, ſtrepitu, ſubitis mutatio-

tationibus, argumenta euentuum colligebat. Vtriusq; meminit Virgilius in historia Didonis:

Vidit thuricremis cùm dona imponeret aris,
(Horrendum dictu) latices nigrescere sacros,
Fusaq; in obscœnum se vertere vina cruorem.

Κριθομαντεία *& ἀλευρομαντεία molas & libamenta, & præcipuè materiam eorum, vt hordeum, far, & inde confectas farinas, quibus victimæ conspergebantur, scrutabantur, & expendebant.*

Est, inter hæc genera, & quoddam ᾠοθυτικὸν *seu* ᾠοσκοπικὸν *dictum, à contemplatione & interpretatione signorum, in ouis apparentium, de quo Orpheum commentatum Suidas refert.*

Ἰχθυομαντεία *ex dissectorum piscium extis vaticinabatur: Hac Tiresiam vatem Thebanum, & Polydamantem vsos ferunt.*

Fontes Lyciæ miraculosi.

Inter Myram, & Phellum, Lyciæ oppida, iuxta vicum Syrrhum, fons fuit plenus piscium: ex quorum forma, natura, motu, ciboq; oracula promere incolis, in more fuit.

Diuinatio ex piscibus in fossa Lycia.

Apud eosdem Lycios, in Apollinis luco, non procul à mari, arida memoratur fossa, Dina nomine: in eam consulturus pisces, vtraq; manu, decem frusta assatarum carnium verubus affixa demittebat, addebatq; preces: quibus absolutis, fossa, quæ alioquin arida erat, mox aquis ab imo affatim scaturientibus, & piscibus omnis generis, variarumq; formarum, maximè autem orphis & glaucis, implebatur: hi sacerdotibus indicia futurorum suppeditabant.

Nec procul ab hac fossa, ad Myras Lyciæ, in fonte Apollinis, quem Curium appellant, pisces ter fistula euocati con-

ti conueniebant, qui ſi diripiebant obiectas eſcas, lætum erat conſultantibus: ſi caudis abigebant, dirum.

Hierapoli Lyciæ, in lacu Veneris, piſces æedituorum parebant vocibus, prodibant, ac velut ſeſe ſiſtebant vocati, exornabantur auro, ſcalpebantur adulantium manibus, & in ora hiantia, admittebant inſertas manus.

Mactationes hominum peruetuſtæ ſunt. Nam & ante Troiana tempora, & non à ſolis Ethnicis, ſed & populo Dei, humano ſanguine litatum conſtat, in quo, qui filios filiasq́ exurerent, in valle Gehennon, in gratiam & cultum Idoli Moloch, fuerunt plurimi.

Mactationes hominum.

Agamemnon Iphigeniam filiam mactauit in Aulide: Et exempla ſimilia leguntur paßim in hiſtorijs. Teucer Ioui hoſtiam humanam immolauit, apud Salaminem Cypri, & hunc ſacrificandi morem poſteris tradidit, quem Hadrianus Imperator tandem ſuſtulit. In Latio Saturnus, eodem ſacrificij genere cultus eſt, non quidem, vt homo ad aram immolaretur, ſed vt in Tyberim, de ponte Miluio, mitteretur: Quod, ex reſponſo quodam, factitatum eſſe Varro autor eſt, cuius poſtremus verſus talis eſt:

Καὶ κεφαλὰς κρονίδῃ καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.

Quod quia videretur ambiguum, & fax illi & homo iaci ſolitus eſt. Verum hoc ſacrificij genus, ab Hercule, ex Hiſpania reuerſo, dicitur eſſe abrogatum, ritu permanente, vt, pro veris hominibus, iacerentur imagines ex ſcirpo. Carthaginenſes, victi ab Agathocle Rege Siculo, cùm iratum ſibi Deum putarent, vt diligentius piaculum ſoluerent, ducentos nobilium filios ad aras ceciderunt.

Sed ἀνθρωπομαντείαν, id eſt, captationem, præſenſionemq́, & coniectionem futurorum, ex mactatorum hominum viſceribus, primùm exercuiſſe accepimus Heliogabalum, portentum generis humani ſceleratißimum & inqui-

Heliogabalus autor Anthropomantiæ.

inquinatißimũ, qui paulò pòst huius abominandæ impietatis pœnas dedit, quando crudeliter interfectus, & in latrinam coniectus, inter excrementa fœdè computruit.

Iuliani apostatæ impietas abominanda.

Heliogabalum imitatus est Iulianus Apostata, qui cùm priuatus Christianismum profiteretur, postquam imperium adeptus esset, religione mutata cum conditione, totum sese Ethnicis sacris, & Dæmonum detestandis inuocationibus addixit ac deuouit, sacro Baptismate abluto cæsarum victimarum sanguine; & hoc ritu semetipso resecto, à societate Ecclesiæ Filij Dei. Omnem hic, ex inspectione extorum, diuinandi rationem, ab Ethnicis vsurpatam & tractatam, renouauit, assumtis, ad eam consideratione, victimis humanis. Multa, post interitum ipsius, cadauera iugulatorũ, ad inspectionẽ hominum, reperta sunt, in cistis, puteis, & locis secretioribus aulæ Antiochenæ.

Carris in peculiari templo, quod, aditu omni præcluso, foribusq́; obicum appositu, obscuratis, accuratè muniverat, celebrare, solenni ritu, sectiones ad rimatorum viscerum contemplationem, fuit solitus, in quo & recens dissectæ mulieris corpus, capillis ex alto suspensum, mox ab interitu repertum fuit, quod, de euentu susceptæ expeditionis, scrutatus erat.

Reuixerant Diaboli præstigiæ paßim, in orbe Christiano, huius opera & autoritate restitutæ: & magna confluxerat colluuies Pseudophilosophorum, ad disciplinæ vatidicæ profeßionem, tractationemq́; & vsum, cùm in alias vrbes, tum verò Athenas maximè, & Alexandriam, qui masculos & fœmellas, impuberes atq; incorruptos, ad aras Idolorum Ethnicorum mactarunt, & carnes etiam horum degustarunt.

Sed has Deus blasphemiæ vindex, cum instauratore ipso mox, priusquam denuò, vel noticia illarum aliqua inole-

inoleuiſſet, vel peruulgatus eſſet vſus, compreſſas prorſus, ex hominum memoria, ſuſtulit, ita, vt poſt Iulianum non repullularint vnquam.

Videtur flagitaſſe mactationes hominum Diabolus, cùm, quia delectatur cædibus, tum, vt illuderet Filio Dei, qui indutus humana natura, ſeſe litaturus erat Deo Patri, de arcano decreto diuinitatis, pro peccatis generis humani.

Atq; vt concludam hunc locum, totum hoc diuinationis genus, quod θυοσκοπικὸν vocari dixi, cùm ſit commentum hominum, ignorantium verum & verbo patefactum Deum, & abducentium animos ad cultus Idololatricos, & indagationem voluntatis diuinæ impiam, falſam, & toto cœlo aberrantem, ex ſignis, vel à Diabolo præfixis, vel, ſine mandato, priuata autoritate, confictis: prohibetur, primo Decalogi præcepto: Non habebis Deos alienos coram me, & ad Diabolica pertinet vaticinia.

Etſi enim ad ea, quæ ſua voce mandauit, ſacrificia, quæq; fide ad ipſum directa fiebant, miracula Deus, de doctrina teſtificantia, primis Patribus exhibuit: tamen Idolorum in Ethnicis ſacrificijs cultus, & ſanctorum rituum blaſphemam ac horrendam profanationem, deteſtatum eum ardentiſsimo odio, & ſeueriſsimè vltum eſſe, certum eſt, cùm ex immota regula: Non Deus volens iniquitatem tu es, tum ex omnium ſeculorum hiſtorijs. Quare, quicquid ibi nouum inſolitumq; apparuit, vt ſi quæ abfuerunt partes, vel redundarunt, vel permutatis ſedibus locatæ, aut labe affectæ fuerunt: id omne à Diabolo perfectum, ipſo immolationis tempore, ſeu verè amotis, quæ interierant, ſeu impoſtura faſcinatis oculis, minimè dubitemus.

Vnde enim tam ſubita extorum mutatio euenit, in

*ipſa immolatione, vt aut abeſſet aliquid, aut ſupereſſet?
Vnde deceßio capitis aut receßio? Vnde, ſi caput fuit in
iecore, cor in extis, mox euanuit, ſimul ac molam & vi-
num vates inſperſerat? Deniq; qua ſe vi exta, ad im-
molantis fortunam accommodarunt, vt in alium ſe mox
habitum coloremq́; conuerterent, pecudis iecur nitidum
& plenum, horridum mox, marcidum & exile fieret? E-
tenim viuis victimis defuiſſe aliquid, cor præſertim, af-
firmari nequit: non enim vixiſſet illa, fonte vitæ deſti-
tuta: Nec labes inſignes occuluiſſet interiorum viſce-
rum, ſi ac morbo contacta aliquo, exilia, exigua, & vieta
habuiſſet. Affectas autem victimas immolationi non ad-
hibuiſſent, cùm magno ſtudio, integerrimas exquirerent
ac diligerent. Aut, ſi caruiſſe largiamur viuas victimas
viſceribus, cur excordes potius, aut iecinora habentes ἀκέ-
φαλα alius, (quibus nihil fuit magis dirum,) alius mox
impollutas & integras, ex eodem delegit numero? niſi e-
tiam peculiaris inerat hoſtijs diligendis vis: ſiquidem
non rarò primam infauſto, proximam pulcerrimè litatam
fuiſſe conſtat.*

*Ergo aut aliquis id abripuit, quod ſubitò interijt ex
oculis, iniecitúe, quod nuſquam viſum antea mox appa-
ruit: aut naturæ vis aliqua illud confecit atq; exedit, hoc
progenuit. Si naturæ hoc tribuimus, erit aliquid, quod
aut ex nihilo oriatur, aut in nihilum ſubitò occidat, con-
tra perpetuum naturæ curſum. Id verò, cum experien-
tiæ refragetur, & alienum ſit à ratione, vt amouerit, quod
euanuit, ſubiecerit, quod acceßit, aut ſuperfuit, neceſſe eſt,
non natura, ſed alia quæpiam cauſa liberè agens, & occul-
ta. Talis eſt cauſa, Deus ipſe, Deiúe miniſtri Angeli
ſancti, aut Dæmones. Auerſatus eſt & condemnauit ſa-
crificia Ethnica Deus, totumq́; illum idololatricum cultũ.*

Solius ergo Diaboli ludibria ſtatuamus fuiſſe, quæcunque acciderunt ad litationes Ethnicas.

Huius diſciplinæ & Auriſpicinæ autorem Hetruſci, proſciſsione terræ exaratum, celebrarunt puerum, nomine Tagen, qui, vt ex Hetruſcorum libris Cicero commemorat, cùm terra araretur, & ſulcus altius impreſſus eſſet, repentè extitit, puerili ſpecie, ſed ſenili prudentia, & eum affatus eſt, qui arabat. Ad huius conſpectum, cùm obſtupuiſſet bubulcus, clamoremque maiorem, cum admiratione, edidiſſet, concurſus eſt factus, totaque, breui tempore, in eum locum Hetruria conuenit. Tum plura ille eſt locutus, multis audientibus, qui omnia eius verba exceperunt, literisque mandarunt. Omnis autem oratio fuit ea, qua aruſpicinæ doctrina continetur. Talibus autoribus editæ & promulgatæ ſunt religiones Ethnicorum: talibus clam inoleuerunt occaſionibus, vt, quando cœperint, non conſtet. Nec dubium eſt, (ſi vera eſt fabula) hunc ipſum Tagen Dæmonem fuiſſe, tali habitu corporis circumdatum. Meminit huius & Lucanus: Tages autor Extiſpicinæ & Aruſpicinæ.

Et fibris ſit nulla fides, ſed conditor artis
Finxerit iſta Tages.

DE AVGVRIIS ET ARVSPICINA.

GRÆCI ὄρνιν, & οἰωνὸν, & οἰωνισμὸν, vt Latini augurium, generatim vocarunt quoduis omen, ἢ πᾶν σύμβολον ἐφεκτικὸν ἢ προτρεπτικὸν, quòd vel subitò & ex improuiso, aut in corporibus nostris perciperetur, aut intra ædes, vel extra domos, in itineribus obijceretur, cuiuscunq; esset generis: vel, ritu aliquo solenni ratoq; prænotatum, cœli regionibus circumspectis, ex auibus peteretur, moneretq; de ignotis & futuris, quæ ars & disciplina coniectorum atq; interpretum signis pensitatis explanabat. Aristophanes in Auibus: οὐδεὶς οἶδε τὸν θησαυρὸν τὸν ἐμὸν, πλὴν εἴ τις ὄρνις. Citat ex eodem simile Suidas. οὐδείς με θεωρεῖ πλὴν ὁ παριπτάς μὴ ὄρνις. Et παροιμιακὸν est ἐπὶ τῶν ἀγνώστων, οὐδεὶς οἶδέ τις ὁμίλησε πλὴν εἴ τις ὄρνις.

Appellationes Aruspicinæ.

Existimant autem τοὺς οἰωνοὺς dictos, quasi δι' ὧν οἰόμεθα τὰ μέλλη. Hinc ὀρνιθείαν, οἰωνιστικὴν, οἰωνομαντείαν, ὀρνιθοσκοπικὴν, ὀρνιθομαντείαν, Græci nominarunt obseruationes rerum futura portendentium, interpretationesq; & diuinationes, ac responsiones aruspicum: Latini Aruspicinam, & Augurium.

Plato omne artificiosum diuinationis genus, quod partim ex coniectura, partim ex diuturna obseruatione constaret, quodq; signis & ominibus vteretur, nominauit οἰωνιστικὴν, siue causas afferrent signa & omina euentis, siue enunciarent saltem futura. Inquit enim, τὴν τῶν ἐμφρόνων ζήτησιν τοῦ μέλλοντος διά τε ὀρνίθων ποιουμένων τε τῶν

καὶ τῶν ἄλλων σημείων, ἅτε ἐκ διανοίας περαιζομένων ἀνθρωπίνῃ νοήσει, νοιοῦντε καὶ ἱστορίαν οἰωνοιστικὴν ἐπωνόμασαν, ἣν νῦν οἰωνιστικὴν τὸ ω σεμνύνοντες οἱ νέοι καλοῦσιν.

Romanos etiam autor eſt Dionyſius, vocare ſolitos Aruſpices ἁπάσης τῆς μαντικῆς παρ' αὐτοῖς ἐπιστήμονας ὄντας, τῆς τε περὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ μετάρσια καὶ τὰ ἐπίγεια. Et Aruſpicum nomen ἱεροσκόπων appellationi adeò cognatum eſt, vt ex eadem ambo origine tracta videantur. Omina ſignaq́; vt ὄρνεας, καὶ οἰωνοὺς, ita ὀρνεοσκοπικὰ οἰωνίσματα, & αἴσιμα, οἷον αἴσιόν τινα δηλοῦντα Græci, Latini auſpicia, auguria, & omina: ὀρνιθευομένους verò ſeu μαντευομένους δι' ὄρνιθων, id eſt, eos, qui augurabantur, & obſeruata notataq́; omina & auguria interpretabantur, ac declarabant, Græci ὀρνεοσκόπους, ὀρνιθομάντεις, οἰωνιστὰς, οἰωνοθέτας, οἰωνοπόλους, ὀρνιθοσκόπους, Latini Aruſpices & Augures nominarunt.

Poſtea ſpeciatim etiam appellationes hæ vſurpatæ ſunt, de eo genere diuinationum, quod ex cantu volatuq́; auium, & tripudijs pullorum, futura augurarétur ac præſagiret: Sed vtroq; ſignificato accommodatas reperio ad interpretationes ſignorum, quæ non condidit natura, ſed effinxit ſuperſtitio, perſuaſione falſa, & Diaboli faſcino, non ratione fulta.

Receptum fuit autem obſeruari, aut, ſi præter opinionem eueniſſent, ex inſperato atq; improuiſo, notari tamen quinq; auguriorum genera, ex quibus auſpicandis rebus, continuandiſue, aut abrumpendis, accommodata præſenſio prænotioq; futurorum euentuum peti putabatur. Eorum primum è cælo naſcebatur: alterum præbebant aues: tertium bipedes: quartum quadrupedes: quintum Diræ mouebant.

Quinq; auguriorum genera.

Superstitio veterum.

His adeo deditos fuisse constat priscos Græcos pariter & Romanos, vt, falsa superstitiosæ religionis opinione ducti, nihil bello vel pace, domi militiæue, susciperent, & dig gererentúe, nisi auspicatò: nec honores conferrent, & dignitates, nec de more atque instituto veteri, & secundum leges, vel sorte, vel manuum prehensione, vel suffragijs peractas magistratuum designationes, ratas haberent atque admitterent, nisi auguriorum accederet consensus atque comprobatio: Et auguribus, vt autoribus & moderatoribus omnium rerum, in quibus rectè aut secus administratis discrimen versaretur, vterentur, eosque ad præcipua momenta, & consultationes de summa rerum, adhiberent: denique, vt magno gaudio, & quasi certa confirmataque spe nō frustraturæ felicitatis, læta omina exciperent ac prosequerentur: piacularia contrà solicitudine acerba procurarent, atque expiarent.

Apud Romanos, si quid insueti accidisset, nunciatumúe esset, ad Aruspices mox, veteri more, institutoque referebatur, qui docerent, quid Dij præmonstrarent, quidúe poscerent: Et de illorum responsis sacra, aut nouata, ac redintegrata, aut reparata: & turbata, vel soluta, vel prorogata comitia, tum tractationes, quæ inchoatæ erant, finitas ac suspensas, & rescissa decreta, legimus.

Hetrusci Aruspicinæ studiosi.

Veteri lege sancitum erat, vt, priusquam augurandi scientia Romanis innotuisset, hæc ad Hetruscos deferrentur. Verba legis sunt: Prodigia & portenta ad Hetruscos Aruspices, si Senatus iusserit, deferunto: Hetruriæque principes disciplinam discunto: quibus Diuis decreuerint procuranto: ijsdem fulgura & ostenta pianto: auspicia seruanto: auguri parento. Ex hac lege, decreto Senatus sex optimatum filios Hetruscis in disciplinam tradi solitos, vt augurandi artem ediscerent, proditum est:

Qua quidem arte Feſulæ claruerunt, vbi & domicilium & collegium Augurum fuit.

Et initiò ita à Romulo conſtitutum fuiſſe legimus, vt in tribus centurijs, Ramnenſi, Titienſi, & Luceri, ſinguli eſſent augures, qui ſacris ceremonijs, prædictionibusq́; & explanationibus eorum, quæ Dij monuiſſent, præeſſent: poſtea, duobus adiectis, collegij numerus in quinarium excreuit, (imparem enim eſſe decere numerum arbitrati ſunt:) donec tandem ne vltra nouem augurarentur, Senatuſconſulto cautum fuit.

Aruſpicum collegium.

Sylla demum collegium, quindecim adiectis, ad viginti quatuor vſq; propagauit. In mortuorum loca legebantur alij comitijs Curiatis, quæ Pontificis Maximi dicebantur, non à populo vniuerſo ſed minore parte, & ijs, quibus ſacerdotia conferre & demandare curæ erat: nonnunquam à duobus vnus nominari, & à toto deinde collegio acciri & cooptari poterat.

Semel collatus auguratus, viuenti non adimebatur, etiam grauiſſimis intercedentibus cauſis. Fabius Maximus duobus & ſexaginta annis auguratum geſſiſſe, vſq; ad ſenectam vltimam, magna cum laude, memoratur.

Fabius Max: Augur:

Munus erat Augurum præcipuum, auſpicia captare & contemplari, id eſt, ſigna rerum futurarum, Deorumq́; monita: & lætane eſſent illa, an piacularia, quidúe apportarent, proſpera ne, an verò minacia & calamitoſa, expiandaq́; ſacrificijs, & luctu publico, ſcrutari ac præmonere. Augurati, id eſt, auguria concepta vel relata interpretaturi, congregabantur in fano, commentandi cauſa, & inter ſeſe colloquendi.

Augurum munus.

Dignitas eorum tanta fuit, vt velut internuncios & interpretes Deorum in Senatum aſſcribi, & inter Patres legi, fas eſſe duceretur, & à primo Vrbis ortu ijdem

Augurum dignitas.

Romulus aruspicinã exercuit.

& Reges & Augures fuerint: Quippe & Romulum aruspicinam fecisse, & ne quid, quod decretum esset, haberetur ratum, sine auguriorum assensu & suffragatione, constituisse annotatum est.

Augurum discrimina.

Auguriorum illa, quæ ex Augurum disciplina annuere ac suffragari deliberatis, spondereq; successus rebus motis, aut de consilio Senatus incipiendis, vel sancire decreta de Magistratibus aut honoribus distribuendis, censebantur, prospera erant, καὶ αἴσιοι οἰωνοί, ἢ ἐπικυρῶντες: Contrà, quæ proposito aduersari, vel abrogare, aut improbare latas sententias, & facta decreta de rebus quibuscunq;, vel detrectare successus putabantur, ἐναντιούμενοι ἢ κωλύοντες οἰωνοὶ erant, & aduersa, infausta, ac piacularia auguria.

Utrorumq; alia Oblatiua dicebantur, quæ non poscebantur: alia Impetratiua, quæ optata veniebant. Illa nihil adferre, & temere emissa esse, aut sine ratione, sua quadam concitatione prorupisse, censebantur: nisi commotos & velut perculsos animos ita afficerent, vt ad se pertinere assentirentur: si hoc negarent, nihil sese percipere aut experiri eorum, quæ illa prænunciarent, ex Augurum disciplina, persuasum habebant: & in potestate nostra, positum affirmabant, auspicia non petita amplecti aut recusare. Hæc verò suscitari diuinitus, & raró fallere, ex multorum euentuum notatione & collatione, ac sese ipsa asserere atq; explicare obseruatione, constantia, & æqualitate sua putabant.

Augurum ritus in augurĳs captandis.

Talia captaturi Augures ex arce, cælo non turbido, nec procelloso, sed silenti, placido, sereno, & puro aëre, lituum sine nodo, hoc est, baculum à summo inflexum, in parte, qua robustior est, manu tenebant. Erat is insigne augurale, quo cæli regiones describebant, & designabant metas,

metas, intra quas, ſe obſeruaturos ſigna conſtituerant, vt quod dextrum eſſet, quodúe ſiniſtrum, oculis animoq́; metiri poſſent. Manu enim hæc ſpacia, quæ templa vocabantur, definire, & notare, ſaluis auſpicijs non licebat.

Captato ergo proſpectu in agros atq; vrbem, & conuerſa facie in Ortum, regiones ab Oriente in Occaſum terminabant, limite decumano, & cardine ex tranſuerſo ſigno metato, quo oculi ferrent quàm longiſsimè. Ex diſtinctis regionibus antica in Ortum vergebat, poſtica à tergo Occaſum, dextra Meridiem, Boream ſiniſtra reſpiciebat.

His peractis, cæſa victima, longum præfati carmen, preces effundebant, quibus ſigna illarum rerum, quas Senatus populuſq́; Rom. meditabatur, poſcebant: &, ne inter precandum fortè titubarent, aut hallucinarentur, vel aliquid omitterent, aliquo præeunte, repetebant.

A precibus conſidebant, velato capite, &, duplici amicti toga augurali, quæ læna dicta eſt, vel trabea, ex purpura & cocco, vt Græcus Augur, toga candida, defixiſq; in cœlum oculis, & attentè ſoliciteq́; circumſpectis ac perluſtratis cardinibus omnibus, expectabant, nunquid alicunde oſtenderet ſeſe, & vnde naſceretur ac prodiret: &, ſi obijceretur auis aliqua, huc ne an illuc volaret, an prono, obliquo, ſupinoúe motu corporis ferretur, quò flecteret, contorqueret, porrigeret, contraheret membra: an hac vel in illa ſe parte occultaret: à dextra ne vel ſiniſtra parte canerent oſcines. Habitus Augurum.

Hetruſci, in duodecim ſpacia, cœlum diremerunt, &, facie Occidenti obuerſa, auguria petiuerunt, quód eò cœli motus inclinaret.

Nec vbiq; & paſsim, ſed in præſcriptis deſtinatiſq; locis, Teſqua lo-

cus augu-
riorum.

locis, quibus Tesqua nomen erat, hæ obseruationes instituebantur.

Augurioru̅
captando-
rum tem-
pus.

Ab auguribus in arce, vel ad veteres Curias, à Pontifice in postmurio, & certis diebus, atq; à media nocte, ad mediam diem vsq;, peragebantur. Septima aut sexta diei hora non decebat: incipiente enim die, aut crescente, non deficiente, iusta auspicia fieri existimatum est: Nec, post Sextilem mensem, auspicari licuit, quòd aues, aut imbecilles tunc, aut morbidi essent, & pulli imperfecti. Homerus Orientem dextrum, Occidentem fecit sinistrum.

Auguria ex
tonitruis &
fulminibus.

Ex cælo tonitrua & fulmina, auguria dabant in hunc modum. Si aut læuum, aut impari numero intonuisset: aut si, ex Ortu emissa fulmina, cæli circumactu, in eandem partem rediissent, quale Syllæ Dictatori oblatum memorant: aut si in exortiuas recurrissent partes: vel si excussa nubibus à terra resiliissent, & crebris in sublimi ignibus fulsissent: aut si fulgura, à sinistra, in dextram emicuissent: prosperos euentus, & summam felicitatem, nunciare hæc à Dijs putabantur.

Tonitrua
ominosa.

Non enim tam aduentus spectabatur fulminum, quàm reditus, siue ab ictu resiliret ignis, siue, opere confecto, aut igne consumto, spiritus remearet. Serena tempestate tonuisse, hominesq;, aut ædes sacras de cælo tactas esse, infausti auspicij fuisse, sæpe notatum est. Homerus contrà tonitru, quod, post effusas preces, de cælo sereno, insonuit, felix omen & ratum auspicium adferre, cecinit.

Si ab Occasu tonitrua increpitassent: aut per Septentrionem, in Occasum, transcurrissent: aut multiplicati ictus pari desiissent numero, diros euentus, & calamitates portendebant.

Marco Crasso castra, quæ trans Euphratem metatus

tus fuerat, bis icta fulmine, cladem, quam paulò pòst perpeſſus eſt, deſignauêre.

Paulo Æmylio, ad Amphipolin ſacrificanti, fulmen cælo eliſum, cùm ſacra combuſsiſſet, Regni amiſsionem denunciauit.

Fulminum genera & differentiæ.

Diſtinguebantur fulmina, & autoribus, & vſu, ac finibus. Romani diurna Ioui, Nocturna Sumano (quem Plutonem dicebant) attribuebant: & ea, quæ ſolus Iupiter eiacularetur, læta promittere: quæ habito Deorum concilio, aduerſa minitari putabantur. Cumq́ue, quando vel ſolus, vel communicato conſilio, Iupiter intonaret, in dubio eſſet: fulgetra adorare, & poppyſmatibus obſtrepere, conſenſum gentium fuiſſe, Plinius notauit.

Antiquiores Romani, lucos etiam, arasq́ue, & ſacra, pro euocandis habuerunt fulminibus, & inter Deos Statores, Tonantes, Feretrios, Elicium quoque Iouem, quem vocatum ciere fulmina credebant, coluerunt.

Porrò fulminum alia Bruta erant, vanaq́ue, quæ nulla ratione naturæ: alia Fatidica, quæ ex alto, ſtatisq́ue de cauſis, & ex ſuis venire ſideribus, cenſebantur. Horum alia conſiliaria vocabantur, quæ negocijs cogitatis: alia autoritatis, quæ decretis ac ſuſceptis ijſdem ſuperueniſſent: alia ſtatus, quæ nec opinantibus coruſcaſſent. Alia item publica, alia priuata notabantur: publica non ſupra triceſimum, niſi in deductione oppidorum: priuata non vltra decimum annum, niſi in ſponſalibus, aut natali die, auſpicata portendebant.

Ex ijſdem rurſus, quædam poſtularia, ſacrorum emendationem exigebant: quædam peſtifera, mortem intentabant: quædam monitoria, latentia aperiebant fata: quædam auxiliaria erant: quædam hoſpitalia vel regalia: quædam peremtalia, quæ, fata præcedentibus deſignata

gnita fulgetris perimere, credebantur: familiaria prima fiebant, familiam suam cuique adepto, & in totam vitam vaticidica habebantur. Cumque in lucos pollutos crebriora, & quati, ac vibrari, & traijci fulmina, aruspices notassent: ea vt auerterent, reliquias fulminis cum sacrificio sepelire, dispersosque ignes in vnum cogere, & tacita prece, terra condere solebant, in loco, quem Bidental vocabant.

Bidental.

Thusci in sedecim cœlum partes diuisêre: prima erat à Septentrionibus, ad æquinoctialem exortum: secunda, ad Meridiem: tertia, ad æquinoctialem Occasum: quarta obtinebat, quod reliquum est, ab Occasu, ad Septentriones. Has iterum, in quaternas diuiserunt partes, ex quibus octo, ab exortu sinistras, totidem è contrario appellauêre dextras. Ex his maximè dira, quæ, in Septentrionem, ab Occasu, porrigebantur: omninoque multùm referebat, vnde venirent fulmina, & quò ferrentur atque excurrerent.

Auguria ex auibus sumta.

Ex auibus oscines cantu augurium, quod κληδῶνα Græci, & κληδονισμὸν vocarunt: præpetes seu τανυπτέρυγες volatu auspicium faciebant: pulli tripudio ominadabant: Funebres auerso omine aliquid fieri vetabant: Superuaganeæ, ex summo acumine, vocem emittebant. Ex præpetibus erant aquilæ, vultures, buteones, sanqualis, immusculus, & aliæ.

Præpetum genera.

Aquilarum auguria.

Aquilæ, si dextra parte aduolarent, sique patulis & porrectis perstreperent alis, omen futuri boni certissimum præbebant, Homero teste.

Aristander, augurio aquilæ traijcientis in hostes, Alexandrum victorem portendit, ante conflictum. Cùm Tarquinio Prisco, aquila pileum detractum capiti euexisset in sublime, moxque reposuisset: regnum ei ominatam ferunt. Fœtus aquilarum implumes, à vulturibus, rostro pedibusque à pastu abacti, & raptati, conceptique cum ipsis nidis,

nidis, Tarquinio Superbo exilia portenderunt, ac regni amißionem. Iaculum, de ſatellitum manibus, roſtro extortum, & deiectum in profundum, ab aquila, Dionyſio Syracuſano regnum abrogauit, & diras incußit calamitates.

Duodecim vulturum numerus, Romulum condentem vrbem de tempore durationis monuit. Sæpe tamen vulturem, in ædem Iouis, aut Deorum volaſſe, prodigij loco habitum eſt. Vulturum auguria.

Vultures, corui, & aquilæ, ſi coijſſent, conflictus & cædes indubias denunciabant. Ciconiæ concordiam ferebant. Ex accipitrum genere, Circi nuptias, & rem pecuariam fortunabant. Buteones, quos τριόρχεις vocant, à numero teſtium, & Falcones, futuri maximi boni ſpem certam, ſi apparuiſſent, faciebant. Accipitrū omina.

Dario conſpectus accipitrum, duo paria vulturum vellicantium, ſpem, de regno Perſico, iniecit, quo, coniuratis ſupplicio affectis, eſſet potiturus.

Milui, diri ſemper inauſpicatiq́ue fuêre ominis, ſicut & incendiaria auis: Ea, quæ ſit, nec inuenitur, nec traditur. Quidam ita interpretantur, incendiariam eſſe, quæcunque appareret, carbonem ferens ex aris vel altaribus, alij Spiturnicem eam vocant, ſed & hæc ipſa, quæ ſit, neſcitur. Miluorum auguria.

Picus Martius & Luſcinia, atque inter ardeolas illa, quem λευκὸν πέλλον vocant, ſi ad Auſtrum volatu contenderat, aut Septentrionem, proſpera feliciaq́ue decernere, & omni periculorum metu, ſoluere, exiſtimatum eſt. Pici Martij præcipuè Latio fuerunt in augurijs, à Rege, qui nomen huic aui dedit. Picorum Martiorum auguria.

Cùm in capite Prætoris Vrbani L. Tuberonis, in foro, iura pro tribunali reddentis, picus ſediſſet ita placidè,

placidè, vt manu prehenderetur, responderunt vates, exitium imperio portendi, si dimitteretur: si exanimaretur, Prætori: ille autem protinus concerpsit, nec multò post prodigium impleuit.

Hirundinũ auguria.

Hirundinum circumuolutationes decubitusúe, aut insessus, infausti habiti. Earum conspectus Dario, in Scythas, cum exercitu proficiscenti, interitum: consessus verò in Pyrrhi tabernaculo, & naue Antonij, funestas vtrique clades attulisse, creditum fuit.

Columbæ augurium.

Columbam, augurium designare felix, Homero placuit.

Gallorum cantus auguria.

Præposteros aut vespertinos gallorum cantus, optimi euentus signa, aliqui notauêre.

Themistocli pridie, quàm in Persas mouit, galli ἐπινίκιον occinuêre, & cantu certam declarauêre victoriam: idq́ ideo, quòd victus mox consilescit, victor insolentius insultat & obstrepit.

Gallinarum cantus infausti.

Gallinarum cantus nunquam exauditi, nisi quando dirum aliquid immineret.

Coruorum auguria.

Corui inauspicatæ garrulitatis aues, à dextra, vt cornices à sinistra, spes non ambiguas: si ab Ortu occinerent, clara voce, præsentem felicitatem significabant. Ab Occasu vel læua si proclamarent, aut glutirent vocem, velut strangulati, exitium apportabant.

Corui discerptos deuorantes pullos, reliquiasq́ deferentes in nidum, ante Ciuile bellum, inter Syllam & Marium, quo plurimo depugnatum est sanguine, visi, & crudelitatem, qua in sua illi sæuierunt viscera, portendisse iudicati sunt.

Eædem aues, Alexandro Babylonem ingressuro, & Ciceroni vitaturo insidias, ab Antonio structas, gannitu strepi-

ſtrepituq́ ingrato impendens periculum, & ærumnas extremas, minitatæ ſunt.

Bubo funebris, & maximè abominatus, publicis præcipuè auſpicijs, noctis monſtrum, nec cantu aliquo vocalis, ſed gemitu, ſi in vrbibus aut omnino in luce viſeretur, dirum oſtentum præbuit. Bubonis augurium.

Cum Sex: Papellio Iſtro, & L. Pedanio Coſſ. cellam Capitolij bubo intraſſet, eo anno, Nonis Martijs, vrbs luſtrata eſt. Idem factum L. Caßio, C. Mario Coſſ. bubone viſo.

Priuatorum ſi domibus inſediſſet: aut ſi taceret, non ſemper feralis compertus, vtpote qui Agrippæ, captiuo Iudæorum Regi, regnum promiſiſſe putabatur.

Bubonis vox audita, anno vrbis 619. & 20. exercitus Romani oppreßionem ad Numantiam portendiſſe, credita eſt. Rurſus viſus, non auditus Bubo, felix omen attuliſſe, iudicatus eſt, vt anno vrbis 629 & 32. ante Salies, Ligures, & Allobroges deuictos: itemq́ anno 650. ante ſubactos, in Macedonia, Thraces: & anno 558. ante mortuum Ptolemæum, Regem Ægypti Cyrenis, qui populum Romanum hæredem reliquit.

Noctuam ſi volaſſet, victoriam nunciare: ſi ſereno cecinißet, turbare aërem. ſi tempeſtate occineret, ſerenare, obſeruatum eſt. Noctuæ augurium.

Hæc cùm in haſta Pyrrhi Regis, contra Argos euntis conſediſſet, fatum illi, & diſcrimen extremum portendit & attulit.

Ante Pharſalicam pugnam, apes aræ inſidentes, & in nauibus conſpectæ, Dioni & Pompeio Magno, cladem paulò pòſt ſecutam, prænotarunt. Idcirco, cùm in Bruti exercitum, examen apum procubuiſſet, aruſpices caſtra mutare eum iuſſerunt, ne, in hoc loco, damni aliquid & Apum auguria.

 detri-

detrimenti acciperet. Cæterarum etiam auium & insectorum volatus, multiplici discrimine, in omina σημαντικὰ conuersa sunt, &, de locusta nostra campestri viridi, Suidas inquit, ἐστὶν ἀκρὶς δυσκίνητος χλωρὰ καλουμένη μάντις, ἣ τινὲς προσέχοντες τοῖς κινήσεσι μαντεύονται. Calchas, apud Homerum, ex passerum numero, belli Troiani annos auguratur.

Pullorum auguria.

Tripudio signa dabant pulli, de rebus consecuturis. Etsi enim quæuis auis tripudium facere poterat, præcipua tamen fides fuit pullis, atq;, in eorum genere, Melicis & Chalcidicis, quibus tantum religionis fabulosa vetustas tribuit, vt ceu internuncios, atq; interpretes Iouis, euenta rerum edocere, statuerent, &, nisi his consentientibus ac suffragantibus comitia non agerent, non Senatum haberent, nullos ad honores proueherent, nulla domi, aut foris negocia obirent, nulli prouincias demandarent, nihil denique auspicarentur, quod non, vtrum approbatum ab his, velut assensione & monitu Deorum esset, magna cura prius exquirerent ac pensitarent: deniq; regebant magistratus Romanos, domos ipsis suas claudebant, ac reserabant, fasces impellebant aut retinebant, iubebant acies, aut probibebant, & maxi[illegible]o terrarum imperio imperabant.

Pullarius.

Pullis præerat pullarius, qui, quotiescunq; de inchoanda re quapiam, exequendaq;, Deorum, per pullos, sensa placitaq; exploratum ibat (oportebat autem id fieri summo manè, & primo diluculo) imperato de more silentio, pultem illis, aut offam, cauea reclusa, obijciebat: quòd si, ad oblatam escam, mox pulli, è cauea, non prosilirent, aut serius egreßi, vel non attingerent eam, vel alarum planctu dißiparent, vel, relicta esca, oberrarent, aut occinerent, aut prorsus non vescerentur, vel auolarent penitus, omen præ se ferebant magni terroris & solicitudinis, euen-

euentusq; tristißimos: & pullarius exitum animo præmetiens, ne quid molirentur, sed vel desisterent ab incepto, vel differrent deliberationes, vel mutarent hoc prorsus, quod præ manibus erat, hortabatur. Quòd si mox proruerent cum impetu, certatimq; in escam inuolarent, & auidè depascerentur, ita vt, vescentibus illis, aliquid ex ore relaberetur, & terram pauiret, quod tripudium faceret solistimum: inde spe hausta mirifica, pullarius, vt constanter fortiterq; cœpta negocia vrgerent, iubebat, & successus optatos, ac prospera à Dijs omnia spondebat. Habebant ostenta, & præposteri eorum, vespertiniq; cantus. Totis noctibus canendo, Bœotijs nobilem illam ad Leuctra, aduersus Bœotios, præsagiuêre victoriam: Ita coniecta interpretatione, quoniam victa ales illa non caneret.

Etsi autem quandoq; talibus ominum interpretationibus & coniectionibus assensit euentus, vt Tiberio Graccho ea die, qua in turba cæsus occubuit, pulli non addixêre: & Claudius Pulcher moturus in hostes, non pascentibus, in auspicando, pullis, per contemtũ religionis, nauali prælio inito, terribili strage, cum omni classe, profligatus est: tamen vicißim non rarò elusa sunt, & refutata, euentu prorsus contrario. Papyrius Cursor, cùm à pullario admoneretur, ne, cum Samnitibus, prælio decerneret, pullis nõ suffragantibus, contẽtis auspicijs, feliciter dimicauit. Omina pullorum euentu contrario refutata.

Exempla in historijs plura extant.

Si pullarius quæ Dij diuulgata voluissent, dißimulasset, aut veteratoriè suppreßisset, idem contrahi nefas, ac si quæ occulenda & tacita ferenda erant, palàm fecisset: Si verò mentitus fuisset, aut omine confictο, aut eo, quod ostensum esset, subdolè & fraudulenter deprauato, & in contrarium detorto sensum: non illi, qui consulebat, fraudi esse, sed in autoris retorqueri caput, censebatur.

Fuerunt & aliæ plures auſpiciorum diſtinctiones, apud Romanos. Vocabantur enim quædam auſpicia caduca, quædam cliuia: Caduca, vbi quid templo, ab auguribus metato excidiſſet. Cliuia, quæ difficulter euenirent.

Quadrupedum omina.

Ex quadrupedibus lupos, vulpes, leones, capras, iuuencas, aſinos, arietes, lepores, muſtelas, mures omina mouiſſe & auſpicia, compertum eſt.

Luporum inauſpicata omina.

Lupus, ſi ad dextram commearet, pleno ore, proſperæ & magnæ rei argumentum putabatur. Lupos caſtra introiiſſe, &, laceratis obuijs, intactos abiiſſe, exercitibus cladem portendiſſe: eoſdem, ſi, in foro Romano, viſi eſſent, & incolumes euaſiſſent, oppreſſionem vrbis, aut alia deſignaſſe pericula, animaduerſum eſt.

Romanis coloniam in Libyam ducturis, Caio Graccho Tribuno legem rogante, cùm Lupus metas aggeri deſinitas ſubruiſſet & diſſipaſſet, fecit, vt à propoſito deſiſterent.

Cerua à Lupo fugata, cùm inter duas acies, illæſa euaſiſſet, Romanis victoriam addixit.

Adeo inauſpicatus luporum in vrbe conſpectus habitus eſt, vt, quotieſcunque viſerentur, ſiue oppreſſi, inſectantium induſtria, interficerentur, ſiue euaderent, ſemper vrbs, ſolenni luſtratione, expiaretur, qua auerti atque depelli calamitates, quas apportaſſent lupi, credebantur. Idque ſæpe factum lupis in vrbe, foro, Capitolio Quirinali colle, Exquilijs, conſpectis vt anno vrbis 577. cùm Collatina porta lupus ingreſſus, per Exquilinam, magno conſectantium tumultu, effugiſſet, & anno vrbis 558. cùm, per Exquilinam portam, quidam ingreſſus, frequentiſſima vrbis parte, decurriſſet in forum, & Thuſco vico atque inde Melio, per Capenam portam, prope intactus abiiſſet.

Ex-

Examina apum, quacunque ſe demiſiſſent, polluere & infortunare locum, credita ſunt: Quare, quoties in vrbe comparuerunt, luſtratam vrbem, ex Sibyllinis inſtitutis, legimus, vt anno Vrbis 636. & poſt 50. & rurſus 52. ac ſæpe alias. Apum examina infauſti ominis.

Ita bouem ſi loqueretur (quod ſæpe compertum accepimus) vrbem læſi numinis ream peragere, & luſtrationem vrbis exigere, cenſuerunt Romani.

Agmina etiam locuſtarum anxia ſemper, ac ſolicita procuratione eorum, quæ ad placanda facerent numina, depulerunt.

Mulam gemellos peperiſſe, aut Leonem conſpectum, aut ab Aſino laceratum eſſe Leonem, aut mures deroſiſſe aliquid, triſtis diríque fuit ominis, & magni terroris.

Suburbana colubris plena, & equi ab illis depaſti, præſagierunt Crœſo Lydorum Regi, fore, vt regnum ab exteris ſubigeretur.

Dirarum nomine complector, tum ea, quæ in noſtris fiunt corporibus, aut iiſdem alioquin accidunt inſolitè: tum, quæ in domibus, agris, itineribus, quocunque modo, præter rationem & morem eueniunt atque obiiciuntur.

Hinc, pro locorum ſubiectorumque in quibus obſeruarentur talia, differentiis, diuerſa ſunt diuinationum genera conſtituta. Diuerſa ominationũ genera ex Diris.

Τὸ ἐνόδιον ſeu itinerarium, quæ in viis occurriſſent, explicabat. Ἐνόδιον.

Leporem iter ineundum, tranſuerſo ſaltu velut diremiſſe, aut fœtam vulpem, vel prægnantem canem obuiaſſe, aut ſerpentem commeantium iter interrupiſſe, aut præcidiſſe, aut offendiſſe pedibus, aut laciniam adhæſiſſe, aut ſubitò conſtitiſſe, aut expauiſſe, vel defeciſſe viribus, abſque manifeſta cauſa, aut ſpectra conſpexiſſe, vel circumfuſas

fusas ac scintillantes flammas, aut risus, gemitus, compellationem sui exaudiuisse, & quicquid fuit huiusmodi infortunata præsagire & infesta itinera, creditum est.

Mulieres per itinera ambulantes, torquere fusos, aut omnino detectos ferre, spei omnium, præcipueq; frugum, aduersabatur. Hoc descripsisse Polin quendam, Suidas autor est.

Οἰκοσκοπικόν.

Τὸ οἰκοσκοπικὸν *coniectabatur ex ijs, quæ in ædibus animaduersa essent, insolito more, accidisse, de euenturis patrifamilias, & illius rebus, velut:*

Introijt in ædes ater alienus canis.

Anguis, per impluuium, decidit de tegulis, infaustum erat vtrumq;.

Mustella conspecta, aut serpens, poculum, salinumúe euersum, dispersi cineres, oleum effusum, aut mel, si quid à muribus esset corrosum, quod, de sua Platonis politia, Cicero annotauit: Si cibus prolaberetur: si incendia nominarentur, inter epulas, aut, sub mensas, aquæ profunderentur: recedente aliquo ab epulis, simul verri solum, aut bibente conuiua, mensam vel repositorium tolli: aut repente conticescere conuiuium: inauspicatißima erant. Reuocari sternutamento mensas & fercula, inter Diras erat. Ita, si tigna gemuissent, aut crepassent mensæ trabesúe, dira portendebant.

Vinum effudisse, aut vino vestes inquinasse, bonæ fortunæ signum erat, idq; attestante Homero, qui, Vlysse discedente, & bene precante, Alcinoi vxorem facit humi vinum fundere, velut preces ratas Dijs habituris. Absoluit hoc Xenocrates, integro volumine.

Auguriorũ obseruatio

Tanta fuit auguriorum, in Romana Republica, inde vsq; à primis exordijs Vrbis, fides, & respectus, obserua-

ſeruatioq́ tanta, ac veneratio, vt quæ horum interpretes, examinatis oſtentis ac penſitatis, dixiſſent iniuſta, nefa-ſta, vitioſa, dira, illa protinus irrita fierent atq; infecta, quiq; horum decretis & enunciatis non paruiſſet, reus fie-ret capitis. apud Romanos.

Oportebat autem captandis auſpicijs augures ipſos intereſſe, &, cùm notare ea, atq; inſpicere, referreq́, & de-clarare, tum quibus hoſtijs, & quibus ſacris, ac ſupplicatio-nibus, & ad quæ puluinaria, tetra prodigia procuraren-tur aut expiarentur, monere atq; edicere. Nihil enim prætermittebatur publicè & priuatim, quod, ad amo-liendas & auerruncandas calamitates, faceret, quæ immi-nerent augurijs deſignatæ. Itaq;, ſi quid tale accidiſſet, mox & piacularia apparabantur ſacrificia, & ſupplicatio-nes ſuſcipiebantur, & vrbs ſolenniter luſtrabatur. Inter ea enim ſacra quæ, conſuetudine veteri, plebs Romana vſurpabat, quædam ſolennia & ſtata, eodem ſemper modo indicebantur ac ſeruabantur, quorum violare ritus ac ce-remonias, aut intermittere, nulli fas erat: quædam piacu-laria erant, quæ, decreto Pontificum, ad auertendos terro-res, & placandas numinum offenſas, expediebantur, quo-rum vicem quandoq; feriæ publicæ, aut lectiſternia, ſtra-tis tribus lectis, Ioui, Vulcano, & Mineruæ, quos iactus vi-bratusq; fulminum gubernare opinio erat, aut ludorum celebritates compenſabant, de Pontificum iudicio & ſen-tentia. Diſcrimina ſacrorum apud Romanos.

Ad hæc decurrebatur, ſi cœleſtes minæ, terroreſúe, aut dira nunciarentur prodigia, vel ſi phaſma aliquod terribile apparuiſſet, aut alioquin nouum quid & inſolitũ conſpectum eſſet: vt, cùm duo Soles viſi eſſent, faceſúe de cœlo ardentes colluxiſſent, aut crinita ſidera, ignitiue tur-bines, quos πρηστῆρας nominant, cœlo effulſiſſent, ſpecie

 motu-

motuúe, & impetu terribili atque inopinato: vel si, collisorum armorum strepitu fragoreque, cælum personuisset, aut tubarum clangore, aut remugientium flatuum horribili boatu: vel sanguine, lapidibusue, aut frumento pluisset, aut impetuosus imber, cum ingentibus procellis, effusus esset, fluxissetue sanguine atratus Tyberis, aut tecta publica, ædesue Deorum de cælo tactæ essent.

Supplicationum ritus apud Romanos.

Supplicationes ad hunc modum fiebant. Senatores & patricij, cum coniugibus & liberis, coronati plerunque: quandoque verò omnes tribus simul & ordines, præeunte Pontifice Maximo, nonnunquam duumviris, sequentibus è vestigio pueris ingenuis & libertinis, ac virginibus patrimis & Matrimis coronatis, aut lauream manu præferentibus, & modulata voce pronunciantibus carmen, ac tota vrbe, ad solennem precationem, conuersa, Deorum pacem exposcebant, periculoso rerum statu, belli aut pestilentiæ tempore, circum omnia delubra fanaque, & puluinaria, quæ erant apparatæ lecticæ Deorum, in quibus numina, pro maiestate, iuxta aras, extabant sublimia: his fasciculi, ex Verbenis, (struppi appellati) pro puluinaribus substernebantur.

Vsurpabantur etiam si quod iustum bellum exteris gentibus indictum esset, & si, pro aris, focisque, ac Deorum templis & solo patrio pugnandum foret, vt ea res populo Romano socijsque ac nomini Latino benè & feliciter eueniret, atque bonis auspicijs, & Dijs benè iuuantibus, arma sumerentur.

Sunt & victoribus, ob res benè feliciterque gestas, Deorum auxilio, tributæ supplicationes à Senatu, maximi muneris loco modò plurium dierum, modò paucorum, pro vt amplitudo meritorum, & successuum prosperitas postulabat. In his gratiæ Dijs agebantur publicè, mulieribus

ribus eximio cultu, viris prætexta & ornamentis ampliſſimis, longo ordinatoq; proceſſu, Deorum templa adeuntibus.

Ex hac ſupplicationum conſuetudine, tranſlati ſunt in religionem Chriſtianam, ritus publicarum proceſſionum. Adeò enim forma, & Imperij Romani veteris, & religionis Ethnicæ Pontificibus allubuit, vt nihil non imitari voluerint, quod, ad conformandum Eccleſiæ ſtatum, Romano Imperio facere videretur.

Proceſsionum Papiſticarum origo.

Luſtra alia ſtata erant, alia piacularia. Stata, quinto quouis anno iterabantur per Cenſores, qui luſtrabant vrbem ſue, oue, & tauro, aut verre, tauro, & ariete, qui circumducebantur, vnde Solitaurilia feſta nominata.

Luſtrorum differentiæ.

Fiebat hoc menſe Februario, & Februo, qui luſtrationi præerat, primò litabatur, ac ſacrum fiebat: quo peracto Cenſor, in magna ordinum frequentia, Deos imperij præſides, ſolenni precatione, obteſtabatur, vt rem Romanam vrbes, templa, fines, aquas, perpetuò præſtarent incolumes, ac ſucceſſus largirentur proſperos, dubijsq; conatibus adeſſent, & mala auerruncarent, votaq;, in ſequens luſtrum, promitterent.

Luſtrandæ vrbis ritus.

Ita circum vrbis pomeria, ſereno cœlo, Pontifices, Flamines, & omnes augures, ſacrificuli, & vates, Veſtales virgines, Galli ſacerdotes, Septemuiri epulonum, quindecim viri ſacrorum, & Salij, ſequentibus Patribus, & omni plebe, Gabino ritu, cum ſolenni precatione procedebant.

Præter hanc luſtrandæ vrbis conſuetudinem alij vſurpabantur ritus, in luſtratione agrorum, armorum, naualium copiarum & claßium, curiarum & populi. & adhibebantur, ad expiationes pleraſq; ſulphur, aqua, ouum, ignis, verbena, & laurus.

Pollutorum expiatio.

Piaculis polluti sæpius sulphure, interdum & suffitu ex verbenis & lauro, & ablutionibus ex aqua purgabãtur.

Apud veteres polluti, aut tæda & sulphure purgari, aut aqua ablui. aut aëre ventilari solebant.

Qui Deos iratos sibi perpetuò futuros metuebant, ita expiabantur, vt linteati, manuq́ laurum tenentes, & genibus innixi prorepere nt, & vocibus acclamarent, numinaq́ infesta sibi profiterentur: his, si admota igni laurus increpuisset, placatos Deos: si nihil strepitus edidisset, infestos denotari iudicatum fuit.

Παλμικὸν seu vibratorium.

Τὸ παλμικὸν *seu vibratorium, ex insuetis, & præter voluntatem, præterq́ naturæ ductum, obortis in corpore motibus, coniecturas futurorum texebat: Si vibrata salitione insuetum alter oculorum, dexter vel sinister palpitaret: si concuterentur, ac velut exilirent, aut trepidarent musculi, humeri, aut femora: si prurire pedes inciperent: si, inæquali vibratu, cohorresceret cutis: si tinniret alterutra auris, aut insolitùm striderent dentes: si sternutationes, pari impariue numero, crebræ vel raræ fierent: si, vagis incertisue motibus, huc illuc membra iactarentur: si membra obrigescerent subitò, velut stupore affecta: aut titubaret, vel insisteret lingua. De hoc Posidonius. Extat, de eodem, Melampodis* ἱερογχαμματέως, *ad Ptolemæum Philadelphum, compositus liber.*

Vocum ex occulto missarum omina.

Voces etiam, vel ex occulto missæ, vel responsi instar redditæ, suspiciones sæpe de varijs mouerunt euentibus, in vtramq́ partem.

Sæpe veridicæ exauditæ voces, in rebus turbidis, & tanquam monita Deorum acceptæ sunt, qualem, ex luco Vestæ, extitisse memorant, non multò ante captam à Gallis vrbem, vt muri & portæ reficerentur: futurum enim, nisi præstitũ hoc atq́ effectũ esset, vt vrbs caperetur.

Latra-

Latratus canum eiulantium gemitus imitantes, & noctuarum vlulatus, diri ſemper fuêre ominis.

Equos hinnitu alacriore, & ferociore fremitu, victoriam ominari prælia inituris, etiam nunc militibus perſuaſum eſt.

Cùm maximas Vrbs clades perpeſſa fuiſſet, & ancipiti contentione, agerent Patres, an, relicto ſolo patrio, Veios migrarent, vox Centurionis audita: Hic manebimus optimè, retinuiſſe in vrbe ciues, & confirmaſſe fertur.

Hoſtilio Mancino Conſuli Romano, anno vrbis 617. conſcenſuro nauem, & Numantiam petituro, vox obiecta de improuiſo ſcribitur, mane Mancine: pauló pòſt deuictus ipſe, & Numantinis deditus eſt.

Craſſo in Parthos ituro, qui Cauneas ficus venales clamabat, illud omen innuit, quo pauló pòſt, fortunis exſpoliatus omnibus, fama, vita, & exercitu amiſſis, interijt.

Neronem, paucis diebus ante mortem, vox è Mauſoleo reddita appellauit.

Auguſtum Cæſarem, ſupremo digreſſu ab vrbe, vox temerè emiſſa monuit, non amplius cũ Romæ futurũ.

Caßio & Bruto prodituris in aciem, Æthiops obuius euentum pugnæ præſignificauit: Et ſimilia aliquibus denunciata, meminimus etiam hiſce temporibus.

Auguriorũ origo.

Augurandi rationem peperit initiò, procul dubio, ſuperſtitio hominum nata, ex Dei ignorantia, diffidentia, perturbatis motibus animorum, hærentium in ancipiti ſpe, quò erroribus, & fluxis atq; incertis cogitationibus ſuis mederentur, atq; ex his exemtos ac ſolutos animos, in tranquilla aliqua, certa, & firma ſpe, conſtituerent: vbi tamen non animaduerterunt ex ſpe ſpem, metu metum non tolli, ſed augeri & creſcere. Primi ſecundiq; generis auſpicia, commenticia prorſus ſunt & falſa. Nulla enim

Auguriorũ vanitas & ſuperſtitio.

enim explicari aut ostendi causa potest, cur hæc illaue designent: nec consensu congruentiaq; euentuum, excusari possunt, cùm vnum idemq; auspicium, contrarios euentus sæpissimè præcurrerit, & delusa eorum religio, neglectaq; fortunata fuerit.

Compleuerunt ea quandoq; euentu Dæmones: Quandoq; cùm præsciuerunt, quæ exposcebantur, aut ipsi intonuerunt de cœlo, dextrum vel læuum pro vt opus erat, aut, assumticijs auium quadrupedumue speciebus, vel nouis atq; insolitis, vel notis consuetisq;, auspicia ipsi, cantu traiectuue recto vel obliquo dextroue aut læuo, ediderunt: siquidem visas constat ab auguribus aues, quæ pòst nunquam repertæ sunt amplius. Quandoq;, cùm vel aberrassent inscij euentuum, vel decepissent aruspices, violatæ religionis causam prætenderunt, vt superstitionem augerent, & tuerentur constitutum regni sui statum.

Sed nihil hæc ad effectus causarum ordinatarum, in natura. Nam neq; fulgetra, neq; auium genera, in hoc sunt condita, vt motu illa, cæterisq;, hæc, cantu aut volatu porrecto, librato, interrupto, vibrato, contorto, agere iubeant, aut vetent, vel, de propicia vel alienata Dei voluntate, testificentur.

Blasphemia est contumeliosa in Deum, quòd finxerunt, diuina mente, impelli & commoueri alites, ceu interpretes, internuncias, & satellites Deorum, vt tum huc, tum illuc volent, tum in hac, tum in illa parte se occultent, tum, à sinistra parte, vt canant oscines: inclusos verò cauea pullos, ac fame enectos, ita concitari, vt in offam pultis inuadant, si emittantur, & vt ex ore aliquid cadat, quod terram pauiẽdo tripudium nunciet solistimum: aut, ne egrediantur, detineri, neue egressi offam attingant, arceri.

Non

Non igitur ex natura orta, nec à Deo tradita, ſed ab hominibus conficta & inchoata ſunt auſpicia, aliqua occaſione, à Diabolo ſubminiſtrata: cui, vſitatum eſt, errorum & ſuperſtitionum ſeminibus ſparſis, clàm irrepere: amplificata verò & ſtabilita ſunt ab eodem autore. Quare impia eſt conſuetudo ea obſeruandi, & captandi.

Quantum ad reliqua duo genera, Non inficior poſſe gigni & exiſtere, in agro, domoue, aut itineribus, quod vel patrifamilias, atque illius rebus, vel peregrinantibus portendat futura: Nec derideo illas in plantis, iumentis, quadrupedibus, intraque tecta & parietes, multarum inſolitè accidentium rerum notationes.

Frequenter tumultuantur Dæmones, &, vel inanibus terriculamentis, vexant homines, vel inuſitatis tumultibus, ſpeciebus, aut vocibus, imminentes calamitates prænunciant.

Sæpe, corporum & rerum noſtrarum cuſtodes ſancti Angeli, aliquid tale edunt, quod nos cauere pericula iubeat.

Sed tamen, nec captari, nec ſi eueniunt, cum ſuperſtitione, & anxia ſolicitudine obſeruari penſitarique volo: nec quiuis euentus in omina conuerti debent. Nec locum hic habet obſeruationum diuturnitas, & monumentis teſtata conſignataque antiquitas, ac ſignificationum, præſenſionumque, cum euentis, conſenſio. Affert vetuſtas ijs in rebus, quæ à natura cauſam habent, longinqua obſeruatione, mirabilem ſcientiam, cùm crebra animaduerſione perſpectum eſt quid ex quoque, & cur eueniat, & quid rem quamque ſignificet, ac quam ob cauſam: etſi nec effectuum omnium cauſæ elici ac demonſtrari nec ſignorum explicari rationes, exactè queunt: Et diuinatio ipſa, denunciatioque rerum conſequentium, etſi ad veritatem dirigit ſæpiſſi-

sæpissimè: fallit tamen nonnunquam, quòd coniectura continetur, & hac, res futuras prosequitur.

Refutatio augurio-rum.

Aruspicinæ verò, extispicinæ, & similium signa, non ex natura orta, sed superstitione suscepta interpretantium, quæ potest ratio, ex natura proferri? Quid verò, ad has præstigias, immensitas temporis facit? Assentior ita à principio inchoatum esse Mundum, vt certis rebus certa signa præcurrerent: ea quibus benè percepta sunt, hi non sæpe falluntur: malè coniecta enim non aberrant, rerum vitio, sed interpretum imperitia. Et horum signorum quæ sit conditio exposui suprà. Sed quid his signis, cum offusis à Diabolo præstigijs?

Paruis momentis multa, natura aut affingit, aut mutat, aut detrahit, in ijs, quæ naturæ subiecta sunt: sed hæc mutatio, quid ad commenticias præsensiones, ex variato volatu auium, & extorum commutatione, conuersioneque, aut subita decoloratione? Cœli distributio, metarumque notatio, vnde incitentur & veniant, quoue ferantur fulmina, ostendit. Sed inde, qua ratione, prospera vel infausta augurabimur?

Administrari Mundum, prouidentia diuina, & vim diuinam continere vitam hominum ac consulere rebus humanis, & ab hac multa significari futura, portendique, quid certius est, & consensu seculorum, & vocis diuinæ testimonio? Sed quid ad hanc, illa Diaboli, in subitis extorum mutationibus, quibus, aut aberat mox aliquid, aut supererat: quid in auibus, fulguribus, ostentis, diris, furentium vocibus, ludibria Diaboli æmulantis diuina opera, imitatione falsa, vt hominem simia imitatur?

Marcus Varro hæc videns, inquit, non ociosos tantùm, sed & sordidos fuisse Deos, si, in iecorum & viscerum

rum ſterquilinio ſua occuluerunt conſilia, ab inſanis ſacerdotibus manifeſtanda.

Idcirco, quæ enumeratæ diuinationum ſpecies, ut τὸ ἐνόδιον, οἰκοσκοπικὸν, παλμικὸν, & cæteræ, profitentur, ſimpliciter ut ſuperſtitioſa reijcio ac damno. Inuſitatæ, in corporibus noſtris, motiones, vibrationes muſculorum, παλμοὶ, πρίσιες τῶν ὀδόντων, & alia, quandam παρὰ φύσιν διάθεσιν indicant, non hoc, quod τὸ παλμικὸν profitetur. Sic & cætera genera, plena ſunt anilium, friuolarum & nugacium ſuperſtitionum. Et quamuis ludat Diabolus mirificè, aliàs ſeriò, aliàs vexandi cauſa: tamen luſus illos perſequi, &, quid apportent, ſcrutari, diuinitus vetitum eſt: & amentis eſt, aut niti, aut tribuere aliquid talibus præſtigijs, quas quidem eò crebrius exercet & effundit, quò illis affici angiq; facilius homines experitur.

Extat Dei iudicium, de augurandi ratione, Leuit. 19. Μὴ ἔδεσθε ἐπὶ τῶν ὀρέων, καὶ οὐκ οἰωνιεῖσθε, οὐδὲ ὀρνιθοσκοπήσεσθε: Idem Deut. 18. repetitum eſt, atrocibus verbis, μαντευόμενος μαντείαν καὶ κληδονιζόμενος, καὶ οἰωνιζόμενος, βδέλυγμά ἐστι κυρίῳ τῷ θεῷ σου: ἕνεκα γὰρ τῶν βδελυγμάτων τούτων κύριος ὁ θεός σου ἐξολοθρεύσει αὐτοὺς ἀπὸ προσώπου σου.

Auguria diuinitus prohibita.

Apparet etiam, Ethnicos antiquiores & ſaniores, ſtultiſsimam auguriorum vanitatem contemſiſſe.

Auguria ab Ethnicis ſanioribus contemta.

Hector, apud Homerũ, grauiter Polydamanti, metu augurij, pugnã detrectanti reſpõdet, Unũ eſſe augurium optimum, & à Deo mandatum, fortiter defendere patriã:

Τύνη δ' οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις
Πείθεσθαι, τῶν οὔτι μετατρέπομ', οὐδ' ἀλεγίζω.
Εἴτ' ἐπὶ δεξί' ἴωσι, πρὸς ἠῶτ', ἠέλιόν τε,
Εἴτ' ἐπ' ἀριστερὰ, τοίγε ποτὶ ζόφον ἠερόεντα.
Ἡμεῖς δὲ μεγάλοιο Διὸς πειθώμεθα βουλῇ,

ὃς πᾶσι

ὃς πᾶσι θνητοῖσι, καὶ ἀθανάτοισιν ἀνάσσει.
εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

DE SORTIBVS ET DIuinatione ex sortibus.

SORtium meminerunt historiæ Ethnicæ & sacræ frequenter, & apparet, earum multum fuisse vsum.

Frequens vsus sortiũ.

Sorte iubetur, ex duobus arietibus, eligi, qui offeratur Domino. Leuit. 16. Sorte terra distribuitur Israëlitis, de consilio & mandato Dei: & Rex designatur Saul: &, in locum Iudæ, surrogatur Matthias Apostolus: Sorte, Iosua explorat peccatum Anathematis, & Jonas deposcitur ad pœnam.

Sorte, Athenienses annuatim τῶν πεντακοσίων, & cùm id exigerent altercantes, arbitros, quos διαιτητὰς κατὰ κλῆρον & κληρωτῶν nominabant, constituerunt. Erantque πεντακόσιοι, qui ciuiles controuersias, & rerum actiones, de quibus lis communiter popularibus oboriebatur, cognoscebant ac disceptabant. Differebant ab Areopagitis, quòd hi διηνεκεῖς essent, καὶ ἀδιάδοχοι, &, de criminalibus iudicatis, sententias ferebant, ac statuebant, de modo pœnæ: illi διάδοχοι & annui: διαιτηταὶ κατὰ κλῆρον, ex iudicum decurijs, ad priuatas controuersias audiendas ac dirimendas, adhibebantur, sorte delecti autoritate τῶν πεντακοσίων.

Romæ Prætor, ex decurijs, præsides iudiciorum publicorum itidem sorte asciscebat.

Apud

Apud Homerum, principes sortiuntur, sortibus coniectis in galeam, eaq́; vibrata & agitata eò vsq́;, donec exilirent sortes ordine, quo cuiusq́; sors prius exibat, eo ipse antecedebat cæteros.

Κλήρους ἐν κυνέῃ χαλκήρεϊ πάλλομεν ὦκα,
Ἐκ δ' ἔθορε κλῆρος μεγαλήτορος εὐρυλόχοιο.

Celebrantur sortes Lyciæ, Deliæ, Prænestinæ, à Numerio quodam Suffio, in æde Fortunæ, Prænesti constitutæ, Antiatinæ, & aliæ, quibus occulta, ignotaq́;, aut futura detegi, produciq́; in lucem, opinio erat: tantaq́; colebantur religione, vt consulturi eas non nisi solennibus lustrati ritibus accederent, & adesse his peculiaria numina, quæ missas sortes dispensarent, crederent. Sortes in historijs celebratæ.

Cùm igitur sortium diuersi sint fines, & conditiones diuersæ, cùm quarundam vsum sacræ literæ concedant, quarundam denegent & damnent, quarundam talis sit conditio, vt in exemplum trahi, nec poßint, nec debeant: necesse est discerni gradus earum, & genera.

Sunt autem sortium, aliæ politicæ, aliæ diuinæ, aliæ diuinatoriæ. Vtamur sanè his vocibus, distinctionis causa. Diuinarum sortium appellatione, singularia illa complector, quorum mentio fit in sacris historijs, vt, cùm Iosua autorem Anathematis sorte exquirit & profert: cùm nautæ, naui tempestatibus concussa sæuißimis, ita vt penè mergeretur, instituunt inquisitionem de eo, cuius causa mare tantopere sæuiret, & sors Ionam demonstrat. Hæc etsi diuinitus gubernata, & patefacta fuisse, minimè dubium est: tamen nobis ea imitari, aut, simili indagationis via, scelerum autores scrutari, non licet. Sortium genera. Sortes diuinæ.

Placuit Deo, hoc modo aperire vtrumq́;: illum, vt, furto prodito res sacra, quæ tabernaculo clàm erepta ac polluta erat, restitueretur, expiataq́; consecraretur denuo,

& exemplum moneret cæteros, ne, spe occultationis, simile quid tentarent: hunc, vt nouo atque inusitato modo in ventre Ceti seruatus, fieret typus sepulturæ Domini nostri Iesu Christi.

Intuentes in hæc exempla, cogitemus de iudicio Dei vindicis scelerum, & maiore diligentia caueamus, ne offendamus Deum, aut perpetremus displicentia Deo: non blandiamur aut adulemur nobis, opinione & spe occultationis perpetuæ, nec, callidè sopita, latitura speremus in perpetuum: Exempla ipsa, id est, hanc occulta peruestigandi ac patefaciendi rationem, non vsurpemus.

Sortes politicæ.

Politicas sortes voco, quibus vel res certæ, vt hæreditates, legata, donata, & similia distribuuntur ijs, ad quos pertinent: vel, ex aliquo numero, idoneæ personæ decerpuntur, quibus certæ functiones commendentur, aut, ex ordine inferiore, aliqui cooptantur & euehuntur in superiorem & digniorem.

Instituuntur autem de rebus, arbitrio nostro subditis, legumque nituntur autoritate, & consensu sortientium, quo sese, ad parendum euentui sortis, sua sponte obligant, & coguntur pòst, autoritate legum, submißioneque, ac assensione spontanea, decreto sortis acquiescere, & ferre atque amplecti, quæ eueniunt aut deferuntur, qualiacunque sint.

Temeni fraus in administrandis sortibus.

Non parum ea momenti adfert euitandis prohibendisque contentionibus, & dirimendis atque abrumpendis certaminibus, quæ sortibus sæpe componuntur ac sedantur facilius, quàm longis disputationibus, præsertim si bona fide, sineque dolo, & fraude administrentur non, vt faciebat Temenus, qui Cresphōte & Aristodemi filijs, Heraclidis vtrisque, longas controuersias de Messeniaca sortitione finituris, communi consensu, vt vtris eam sors decerneret,

neret, ij tenerent: glebas Cresphontis, ex luto formatas igne durabat, alteras siccabat ad Solem: Vtrisque enim immissis in vrnam aqua plenam, hæ mox liquefactæ dissoluebantur, illas extrahebat integras. Ita autem conuenerat inter eos, vt quorum glebas aqua colliquasset, ij cederent Messeniaca. Retinuit, hac Temeni fraude, Cresphontes terram, cohæredibus exclusis.

Non aduersatur aut repugnat autoritati sacrarũ literarũ, vsus legitimus huius politicæ consuetudinis sortiendi. Approbant enim illæ, non abrogant constitutiones politicas, ex insitis nobis notionibus deriuatas, rationi consonas, & huic coniunctioni tuendi accommodatas, qua inter se sociati copulatique viuunt homines: Et seriò vocatum Deum adesse, & gubernare illas, vel rerũ sortito partitiones, vel designationes atque delectus personarũ, aptarũ certis muneribus, pro vt priuatim singulis, & publicè cõmuni statui cõmodum est, ac salutare, monent exempla historiæ sacræ. Quare ad sortitiones, de Magistratibus, & muneribus publicis, à quibus incolumitas pendet, & stabilitas publici ordinis, præcipua reuerentia accedere, et precari conuenit, eas vt dirigat Deus, & quos tantis rebus gerendis idoneos iudicet, ipse sorte indicet, atque eosdem instruat consilio & sapientia, & fortunet eorum industriam.

Sortium vsus politicus concessus.

Olim fabis nigris & candidis, aut glebulis, aut calculis seu ψήφοις, quorum quidam ἄγραπτοι erant, quidam γεγραμμένοι, tesserisue aut talis sortiri consuetum fuit.

Sortium varia instrumenta.

Sortituri autem calculos, in vrnam, certo numero, conijciebant, præmisso folio oleæ, cui ἑρμῆς nomen erat, inde quòd, Mercurium præsidere sortibus, credebant. Ex calculis, aliqui characteribus notati erant, & distincti à cæteris. Cùm ergo sors ducenda esset, primò oleæ folium eximebatur, postea auferebant singuli singulos, quos

fortuitò arripuissent, & secundos tertiosque, priore ordine repetito, tollebant: tandem, eductis omnibus, prout quisque, signatorum calculorum numero, superabat, sic, vel cùm Magistratus legerentur, præferebatur, vel, in adeunda hæreditate, præcipiendisue alijs emolumentis, prærogatiuam obtinebat. Quibus par calculorum numerus contingebat, ij æquatas sortes duxerant, &, iterata sortitione, dirimebantur.

Venetorũ & aliorum consuetudo, in sortiendo.

Veneti hodie globulos inauratos & argenteos vsurpant. Nos literarum elementis, vt olim Syracusani, aut tesseris, aut chartis, quarum notatæ sunt quædam, quædam notis carent, vel alijs etiam rebus vtimur.

Habent enim cognatum aliquid sortitioni, tesserarum, calculorum, taxillorum, astragalorum ludi: Etsi præter βόλον καὶ πλῶσιν, *quæ fortuita sunt, sæpe plurimùm iuuat & præstat ingenium & industria ludentium: in illis ludis præsertim, quæ non sola proiectione fortuita, & procidentia tesserarum, absoluuntur, sed requirunt præter hæc, in definitas ac distinctas lineas, dispositionem calculorum, quam ex casu consistentium tesserarum, eminentes earundem notæ demonstrant: aut, sine vsu tesserarum, expediuntur sola collocatione calculorum, ingeniosa, & secundum præscriptas leges, ad victoriam directa, quæ aut occupatis, ceu præcipuis arcibus, aut interemtis, profligatis, interceptis, conclusis, ceu ducibus ipsis & militibus, acquiritur.*

Ludi Veteribus vsitati.
Latrunculorũ ludus.

Veteribus in vsu fuerunt, κυβεία, πεττεία, διαγραμματισμὸς, ἀστραγαλισμὸς, *Ludus latrunculorum, qui constabat distinctis in orca, seu fritillo quadrato, areolis quadratis, quas* πόλεις *vocabant, in quibus duabus contrarijs aciebus distinctorum calculorum, accommodato positu instructis, ceu ad mutuas insidias & con-*

conflictus, qui κύνες dicebantur, & latrunculi: Hi educuntur, intra definitos limites, ad congressum mutuum, atque conflictum, ad eum modum, vt, dum hi illos in se, ex aduersa acie, procedentes inuadere nituntur, & vel sede sua repulsos summouere, vel perimere, muniantur, aut adhibitis & circumpositis custodibus, aut areæ seu arcis natura, ne incidant in insidias, aut pateant illorum incursibus.

Κυβεία tesseris vtebatur, cubi specie sculptis, quæ ἑξάπλευρος est, & sex includitur quadratis lateribus. Antiquitus trium vsu κυβείαν expeditam scribunt: postea numerum duplicatum excreuisse in senarium, ob numerum laterum, quorum bina quælibet, obuersa sibi inuicem, punctorum notis & numeris, septenarium numerum complent, vt μονὰς καὶ ἑξάς: Item, τριὰς καὶ τετρὰς, δυὰς καὶ πεντάς. Κυβεία.

Πεσσοὶ vel πεσσὰ, (vtrumque enim genus in vsu fuit) ἀπὸ τοῦ πεσσεῖν, geminato σ πεντάγραμμα fuerunt, quod, de figura pentagona, vel πενταπλεύρῳ, intelligo. Exercebatur autem πεττεία, ductis descriptisque lineis quinque, quarum media vocabatur ἱερὰ, id est, sacra, scilicet vtrinque, ab extremis lineis, ad mediam ἱερὰν, quinque, πεσσοῖς directis. Vnde aliqui ludum ipsum πεττείαν dictam volunt, οἱονεὶ πεντείαν τινὰ οὖσαν. Πεττεία.

Ἀστραγαλισμὸς, quatuor talorum iactu, exercebatur, quibus vt quisque Venerem misisset, Coumúe, sic vbi vel dispertiendum erat aliquid, in sortitione, ius eligendi, præ cæteris, adipiscebatur, vel tollebat id, de quo certamen erat, quodúe victori propositum erat, præmium. Ἀστραγαλισμός.

Ἀστράγαλοι, aliàs Græcis ἀστρίαι, ἄστριες, & ἄστριχοι dicebantur. Constant non pluribus, quàm quatuor lateribus: Summæ enim eorum & imæ partes leuiter incuruantur,

tur, quanquam non prorsus eodem modo. Nam superior replicatur in cornua quædam, iuxta quæ se submittit pronum latus: ima tale nihil habent.

Latera Astragali.

Laterum nomina explicat Aristoteles, secundo historiæ animalium: τὸ μὲν πρανὲς ἔξω, τὸ δ' ὕπτιον εἴσω, καὶ τὰ μὲν κῶα ἐντὸς ἐστραμμένα πρὸς ἄλληλα, τὰ δὲ χῖα καλούμενα ἔξω, καὶ τὰς κεραίας ἄνω: *id est, Pronum in talo superius: supinum interius: Latera intus contigua, & sibi inuicem obuersa* κῶα: *quæ* χῖα *vocantur, vtrinque ad exteriora vergunt: superiora sunt cornua, quæ Antennas vertit Gaza: Legendum est enim* κῶα *&* χῖα, *non* κῶλα *&* ἰσχία.

Valebat autem κῶος *senarium seu* ἑξίτην: χῖος, *qui &* κύων *dicebatur, & canis, vnitatem: cumque, & quaternionis ac ternionis notas habuerit talus,* τὸ πρανὲς *quaternionem,* τὸ ὕπτιον *ternionem valuisse, conijcio. Duo enim quæuis aduersa latera, notis seu valoribus iunctis, efficiebant septenarium,* κῶος *&* χῖος, *id est,* μονὰς καὶ ἑξάς: *Idemque* τὸ πρανὲς καὶ ὕπτιον, *id est,* τετρὰς καὶ τριάς.

Meminit ludi talorum Suetonius, recitans, ex quadam Epistola Octauij Augusti, hæc verba: Inter cœnam lusimus γεροντικῶς *heri & hodie: Talis enim iactatis, vt quisque canem aut senionem miserat, in singulos talos, singulos denarios, in medium conferebat, quos tollebat vniuersos, qui Venerem iecerat. Hæc ille.*

Erat autem Veneris iactus, cùm, de quatuor talis, nullus, summis notis, cum altero congrueret: & habebatur felicißimus.

Πτώσεις, *& summarum notarum in iactu talorum variationes, triginta quinque erant vniuersæ, quas, pro valoribus, & significatis felicibus aut damnosis, suis singulas appellationibus insignierant.*

Διαγραμματισμὸς, in Schemate lineis rectis deſcripto, exercebatur ſexaginta calculorum, quorum triginta nigri erant, reliqui candidi, poſitu ductuq́. Huic ſimilis eſſe videtur is ludus, qui octodecim calculis, binis coloribus, in duos ordines diſtinctis, apud nos exercetur: his arte diſpoſitis, in cardines, & mutuas interſectiones linearum rectarum quadrati diagrammatis, quod, trium magnitudine differentium, quadratorum tripartita καταγραφῇ, & tranſuerſarum rectarum linearum latera quadratorum æquabiliter diſſecantium ductu, deſcribitur. Διαγραμματισμὸς.

Diuinatoriæ ſortes oracula excudunt, abdita atq; abſtruſa eruunt, ignota eliciunt, incerta confirmant, impendentia proſpiciunt, ſuſceptorum negociorum exitus prænoſcunt, arguta quidem & ſolerti coniectatione, de numeris formisq; elementorum mixtorumue, deq; indicijs caſu ac fortuito, & prorſus ὡς ἔτυχε acceptis: ſed à veritate aliena, commenticia, atq; impia, vtut ſortium talium artifices & interpretes pingant ſua commenta, & præſtent quandoq; quæ magnificè promittunt. Sortium vanitas.

Nam ne fortuitas, ſineq; ratione & deliberatione, conſtitutas notas, illos arguere euentus largiantur, quos cauſæ pariunt & moderantur ordinatæ: neue temerè prorſus, & ſine lege, cura, autore, notas quoq; ipſas euenire concedant, cùm fortuitum omne, à cauſa quapiam latente, procedat & dirigatur: fingunt ſortitionem, ſeu notarum figurarumq; ſignificantium, aut conſtitutionem, aut collectionem rei propoſitæ accommodatam, ab aliquo gubernari numine.

Alij ne hæc in numina referant, aſſentiuntur quidem, non à numinibus, vim illam proficiſci, ſed aſtra, virtute mira, tum regere artificum manus, materiamq́, quã tractant, vt dum temerè formant, iaciuntúe figuratos

antè characteres, illi, his non aduertentibus, euadant in figuras, quæ inſtituto quadrent: tum, conueniente vi, abſolutos characteres imbuere comminiſcuntur.

Adeò enim ſubdita aſtris atq; addicta volunt eſſe, quæcunq; extremus Mundi orbis, circumflexu ſuo cingit, vt illa, non tantùm, noto conſuetoq; ordine, progredientia, afficiant hæc elementis incluſa, & , à natura, in iiſdem formata corpora: ſed tum velut præſides, mente prouidentiaq;, & manu adeo complexa, totam hanc molem vniuerſitatis, & ſingulas partes, agant, proſpiciant, efficiantq;, & quaſi fingant omnia: tum, ſenſu quodam diuino, præſagiant cuiuis homini euenturos caſus, ſtatim, vbi in lucem is prodiiſſet, præuideant atq; intelligant imminentia, perſpiciant abdita, contueantur interuallis diſiuncta diuerſiſſimis, & quadam omnipotentia mox ad nutum interpretis, quæ requirat quiſq;, præſcireq; deſideret, effictis, ipſorum ductu, characteribus, aut iactu talorum productis, declarent ac renuncient.

Falſum vtrumq; eſt, & contumelioſum in Deum. Non iuuat Deus, aut promouet, quæ abominatur & damnat: &, in quem finem, ſint aſtra condita, quid quãtumue efficiant, cùm ſua voce Deus teſtatus eſt, tum & declaratum à me antè eſt, & repetetur idem pòſt copioſius.

Quòd verò fabulantur, aſsidere ſtellis ſingulis Angelicas naturas, quæ præuideant, ne in motu vſpiam aut titubent, aut exorbitent, effectusq; earundem in terrenis, ſuo iudicio & arbitrio, dirigant ac diſpenſent: id leuius eſt, quàm vt refutandum cenſeam. Ortum videtur, ex commentis Ethnicorum quorundam, qui primam cauſam, à reliquarum in natura partium ad miniſtrationeſe motam, ſoli primo cælo, nexu inſolubili, alligant, & cæteris orbibus peculiares intelligentias gubernatrices adiungunt.

Nihil

Nihil ergo, quò nitantur diuinatoriæ sortes, quoúe excusari poßint, aut aſſeri, reſtat. Idcirco, ex qua ſint origine natæ, aut; qua vi, quæ iactitant, conficiant, quidue tribuendum illis ſit, manifeſtum eſt: etſi autor horum ac diſpenſator Diabolus, ſignificatis completis, & præſtitis euentibus, autoritatem illis admirationemq́; comparauit, apud profanos, & aſtruxit fidem, omni tempore.

Eſt autem ratio diuinandi ex ſortibus multiplex, vt ſortium ipſarum non vna forma: κληρομαντεία ſeu παλομαντεία, teſſellis taliſúe iactatis, ſortes captabat, &, ex ſummis talorum faciebus, aut ijs, qui teſſeris inciſi erant, characteribus, diuinabat de euentu, aut ad quæſita reſpondebat.

Ratio diuinandi ex ſortibus.

Ad Buram Achaiæ oppidum, oraculum Herculis fuit, ex talis & abaco conſtitutum: vbi conſulturus de re quapiam, poſt reddita Deo vota precesq́;, talos quatuor iaciebat, quorum ſitum & figuram cùm inſpiceret oraculi præſes, quid euenturum eſſet, iuxta talos, in abaco, literis expreſſum inueniebat: erantq́; tali omnes, ex hoſtiarum oßibus, arte fabrefacti.

Præneſtinarum ſortium, quæ claruerunt diutißimè, cùm refrixiſſent cæteræ, talis traditur inuentio. Numerius quidam Suffius, honeſtus homo & nobilis, cum ſomnijs crebris, ad extremum etiam minitantibus, iubetur, certo in loco, ſilicem cædere, perterritus viſis, irridentibus ſuis ciuibus, id agere cœpit. Perfracto ſaxo mox ſortes erupere, in robore inſculptæ priſcarum literarum notæ. Is poſtea locus ſeptus religiosè eſt, propter Iouis pueri, qui lactens, cum Iunone, in gremio Fortunæ ſedens, mammam appetens, caſtißimè colitur à matribus.

Præneſtinarum ſortium inuentio.

Eodem tempore, illo loco, vbi poſtea Fortunæ ædes ſita fuit, mel, ex olea, fluxiſſe proditum eſt, aruſpicesq́;

dixisse, summa nobilitate illas sortes futuras, eorumque iussu, ex olea illa, arcam esse factam, eaque conditas sortes quæ, Fortunæ monitu, sublatæ sunt.

Disposuerat eas, in excauatam columnam, inuentor, vnde quotannis Calend: Ianuarij, magna celebritate, eximebantur, eaque, qua eductæ erant, serie iunctæ, integra responsa absoluebant, quæ oraculi vim habere putabantur.

Domitiano Cæsari mortem has prænunciasse, annotatum est. Cùm enim lætam exhibuissent antea semper, postremò tristē, nec, sine mētione sanguinis, sortē dederūt.

Antiatina sors.

Antiatina sors, Caij Caligulæ morte, insignis est, quem aliquantò antè, vt Caßium, à quo occisus est, caueret, præmonuerat.

Sortes, ad Aponum fontem Geryonis, quæ aureis talis mißis, prouenìebant, nobilitauit Tiberius Cæsar. Cùm enim priuatam adhuc vitam agens, tribus Octauiani nepotibus ex Iulia filia, vxore M. Agrippæ superstitibus, Caio, Lucio & Agrippa, eas consuluisset, de Augusti successore, aurei tali proiecti cùm summum obuertissent punctum, imperium & succeßionem ipsi annuerunt.

Narrat Cæsar, M. Valerium Proculum, ab hostibus captum, sortium beneficio, euasisse incolumem, cùm illæ ter quæsitæ, vtrum igne comburendus statim esset, an in tempus aliud reseruandus, nunquam assensissent.

Geomātia.

Geomanticæ coniectationes fiunt, ex punctis, figurisque sedecim, sorte constitutis. Figuras ipsas autores primi composuerunt, ex punctis digestis in certas species, nescio, an casu vel iudicio, &, ad duodecim Zodiaci signa, septemque aptarunt Planetas, vt, hoc prætextu, persuaderent imperitis, è cœlo, in figuras illas, dum ab artifice formantur, illabi atque influere vim nouam qua, si in certa domicilia schematis, ad imaginem vsitatā thematis cœlestis, con-

constructi disponantur, significent ea, quæ astra ipsa, hoc positu, natiua sua vi, terrenis omnibus, ac hominum generi præcipuè, inferant designentúe.

Non multum, inter has Geomanticas diuinationes & ἀποτελέσματα Astrologica, περὶ ἐρωτήσεων, interest, & ex his traxisse originem videntur.

Sedecim figurarum τεχνικὰ nomina sunt, Acquisitio, Amißio, Læticia, Tristicia, Fortuna maior, Fortuna minor, Coniunctio, Carcer, Albus, Rubeus, Puella, Puer, Populus, Via, Caput, Cauda. Ratio nominum ex significatis constat, quæ singulis attribuuntur. Punctorum series & collocatio, qua exprimuntur ordine figuræ, hæc est. Geomanticarum figurarum nomina.

Has

Geomanticarum figurarum distributio.

Has figuras artifices in quatuor τετράδας dispertiuntur: Primam, cui tribuunt Rubeum, Amißionem, Fortunam minorem, Caudam, Trigono Zodiaci igneo, qualitatibus & significatis æquiparant ac conformant: Secundam, cui Acquisitionem, Læticiam, Coniunctionem, Puerum includunt, aëreo: Tertiam, quæ habet Puellam, Populum, Viam, Album, aqueo: Quartam, cui insunt Caput, Fortuna maior, Tristitia, Carcer, terreo. Rursus Acquisitionem Arieti. Læticiam & Fortunam minorem, Tauro: Rubeum & Puellam, Geminis: Album, Cancro: Viam, Leoni: Caput & Coniunctionem, Virgini: Puerum, Libræ: Tristiciam & Amißionem, Scorpio: Caudam, Sagittario: Populum, Capricorno: Fortunam maiorem, Aquario: Carcerem, Piscibus subijciunt.

Ex Planetis Tristiciæ Saturnum retrogradum, Carceri directum: Læticiæ, Iouem προηγούμενον, Acquisitioni progredientem εἰς τὰ ἑπόμενα: Puero Martem regredientem, Rubeo in consequentia procedentem: Fortunæ maiori Solem eleuatum, Fortunæ minori depressum: Venerem cursu in antecedentia retroactam Amißioni, eandem prouolutam, secundum ordinem signorum, Puellæ: Mercurium repedantem Coniunctioni, in consequentia tendentem Albo: Lunam augescentem Populo, senescentem Viæ: Nodo euehenti Iouem & Venerem simul: Nodo deuehenti Saturnum & Martem, præponunt.

Atq; ita de figuris hisce, distributis ac collocatis in Schema, duodecim interuallis distinctum, ad modum cœlestis thematis, pronunciant, non secus, ac de stellis ipsis, quibus quadam vanitate ingeniorum, aut superstitione, Chaldæi multorum euentuum, neutiquam ab astris pendentium, immò alienißimorum & remotißimorum à stellarum effectionibus, significata falsò affinxerunt.

Them-

Thema hoc modo fabricant. Eo momento, quo vel ipsi cogitant, de re aliqua inquirenda, vel audiunt alium, exponentem quæstionem de re, cuius rei indicationem aut declarationem postulat: sine attentione, sedecim lineas, punctis temerè prorsus & fortuitò signatis, pingunt ordine, moxq́ de primis quatuor singulis, seorsim bina delent puncta toties, quoties id fieri potest: quæ remanent, coëunt in vnam aliquam sedecim figurarum, ea est prima. Eodem modo, ex quatuor sequentibus lineis, secundam, ex tertio loco notatis, tertiam, quartam ex vltimis eliciunt.

Geomantici thematis fabricandi modus.

Primis quatuor absolutis, & ordine dispositis, ex serie punctorum prima & transuersa, de primis quatuor figuris eo, quo sese insequuntur, ordine seorsim locatorum, quintam: ex secunda serie sextam, septimam ex tertia, & quarta octauam constituunt. Prima secundaq́ coniunctis, ex quatuor transuersis earundem ordinibus nonam extruunt, ita, vt si plura duobus punctis, in vna consistant serie, binis abiectis, reliqua notent eo loco nonæ figuræ, quem in suis tenuerunt primis sedibus, vt si tria sint puncta, vnum, duobus neglectis: si duo tantum, vtrumq́ retinent: si quatuor, bina reijciunt. Eodem modo tertia & quarta collatis, decimam: quinta & sexta, vndecimam: septima & octaua, duodecimam: rursus nona & decima comparatis, decimam tertiam: vndecima & duodecima, decimam quartam, hisq́ postremis inter sese collatis, decimam quintam: hac comparata ad primam, vltimam configurant.

Primæ τετράδος figuras, Matres vocant: sequentes quatuor ex harum capitibus, humeris, ilijs, ac pedibus conflatas, Filias: reliquas quatuor tertij ordinis ex primarum octo συζυγίᾳ eductas, Nepotes: duas primas quarti ordinis,

nis, quæ quatuor proximè præcedentium συζυγία parit, Testes: Tertiam huius ordinis de συζυγία testium constitutam, Iudicem: Vltimam, ex iudicis & primæ matris συζυγία, conformatam, Maiorem iudicem cognominant.

Quæ auctæ sunt parte suprema, id est, quæ versus superiora confertæ sunt punctis, censentur felices, præter Tristiciam: Ominosæ & infaustæ habentur, quibus, inferiore loco, maior punctorum numerus, excepta Læticia: Communes, quibus, in vtraque parte, par notarum numerus.

His ergo collectis omnibus, schema formant simile cœlesti, idque explent, collocatis, in singula interualla, singulis figuris, exordio sumto à primo, cui, seu horoscopo, primam imponunt figuram, reliquis ex ordine sequentes.

Si iudex imparibus constet punctis, negant, proposito congruere figuram: Si carceris adipiscatur speciem, & prima figura sit, vel via, vel læticia, vel tristicia, vel caput, aut cauda: fidem omnem autoritatemque significatis derogant, itidemque, vt adulterinam & alienam à proposito figuram explodunt: totiesque reijciunt extructa Schemata, quoties iudici illarum, quæ excipiuntur, conditionum aliqua aduersatur.

Demonstratio Geomãticæ vanitatis.

Tandem consentientibus omnibus, quid de proposita conceptaue quæstione, dici debeat, ex themate peruestigant, conditionibus ac proprietatibus figurarum pensitatis: quàm verè, viderint ipsi. Nulla enim prorsus subest ratio, nulla veri species. Qua vi enim, temeraria sortitione, accepta puncta, &, in certos characteres, cum iterata abolitione binorum, tum connexione duorum contiguorum quorumlibet, & litura superfluorum, coacta absque ratione præ se ferant, quæ ventura sint cuique, quæue nosse quis expetit, non intelligo.

Etenim

Etenim fortuitum omne, aut prorsus est αὐτόματον, sineq́ ordine, lege, autore, principio incitante & regente, suopte nutu fertur, atq; euenit: aut ab aliqua causa oritur, quæ id, ὡς καθ' ἑαυτὸ αἴτιον, præter opinionem nostram expectationemq́, obijcit, gubernat, ac complet.

Si fortuita prorsus αὐτομάτως fieri dixerimus, re- uincemur & confutabimur consensu perpetuo totius natu- ræ rerum, nostrarumq́ mentium constanti atq; confirma- to iudicio, & sacrarum literarum autoritate. Illa medio- criter attendenti demonstrat, concinna & aptißima serie, nexas inter se copulatasq́ cohærere causas omnes, vt & quælibet sibi proximam impellat, incitata ab ea, quæ ante- cedit, atq; in ordine superior est: & desinat ordo in vlti- mam ac primam causam, quæ non extraneo mota princi- pio sed, sua vi, cæteras à se dependentes, & sibi subiectas, suoq; velut inclusas alueo foueat, agitet, & afficiat: & eam causam non ita, hac causarum catena, vinctam esse, vt ne- queat, ex sese, diuersum quippiam ab effectionibus illarum promere: sed, vi libera & omnipotente, posse, cùm velut iniecto freno, cohibere cæteras, tum quæcunq; velit perfi- cere: adeoq́ nihil, quantumuis minutum ac tenue, fieri in natura, quod non à causis certis cieatur: etsi non semper in oculos incurrunt illæ, aut, sensu cuiusuis, pernosci com- prehendiq; queunt.

Manet immotum hoc mentibus nostris insitum ἀ- ξίωμα, & consensu naturæ stabilitum: Nihil fieri sine causa, vtut lapsu suo Diaboli & homines vitiarint sapien- tißimè & absolutißimè dispositum ordinem causarum, eiq; labem & ἀταξίαν inflixerint deformem, ruptis confra- ctisq; violenter annulis, quibus, & cæteris causis, & primæ cohærebant.

Neq; ociari Deum, nec discedere à suo opere, nec defa-

desagitari, tædioúe aut molestia affici: sed prouidere, vt
residua adhuc causarum series suo ritè fungatur munere,
& quomodocunq; sarti refectiq; annuli, quibus ipsi volun-
tas humana annectitur in aliquibus, durentur ætate &
exercitijs pijs, atq; coalescant rursus: &, hominum causa,
multa mutare, multa secus efficere, quàm secundæ causæ
intendunt, in salutem, aut pœnam, perniciemq; ipsorum,
prout merentur, sacræ literæ toties clamant.

Si verò hanc punctorum figurarumq; sortitionem
fortuitam esse contenderimus: unde maculas atramento,
aliaúe materia tabulis illitas, sine mente, sineq; cogitatio-
ne, &, sua natura, ἀσημάντους atq; inefficaces, significare
dicemus ea, quæ nos imaginamur, aut quærimus?

Si ideo, quòd in hunc vsum sunt conficta: At, artifici-
bus non aduertentibus, nec apices, quos signant, numeran-
tibus excidunt: Et, vel si rumpantur ipsi, nunquam signa
condent Physica, quæ, de effectionibus causarum non con-
sideratarum, immò, de euentibus non procedentibus ab
vllis Physicis & notis causis, & qui fortuiti esse viden-
tur, doceant.

Si verò regi eam à causa aliqua concesserimus, erit
illa remota, vel propinqua, & materialis. Materialem
esse nemo dixerit facilè. Erit igitur remota, eaq;, aut si-
derea, aut fortior potentiorq; quauis physica causa. Side-
rea non est, quod à me demonstratum est antea: Ergo oc-
culta erit, & incorporea, seu spiritualis. Sub hanc cadunt
Deus ipse, Angeli sancti, & Dæmones. Nec Deum illam
sortitionem gubernare, nec Angelos, certum est ex antè
dictis. Reliquum est ergo, vt autor gubernatorq; totius
diuinationis Geomanticæ sit Diabolus: hoc monente, si-
gna excogitata sunt primùm, & accommodata, ad harum
illarumúe rerum designationem, prætextu virtutis astro-
rum:

rum: hoc colludente & iuuante, artifices, quod indagant, quandoque figurarum ductu, monituque, consequuntur. Nihil tale characteres Geomantici, neque ex sese habent, neque ex materia, qua constant: Nihil ex cœli influxu, aut artificum manibus, tale acquirunt.

Ὀνομαντεία & ἀριθμαντεία numeris exercentur. Ortam vtramque à Pythagoreis tradunt, qui literarum elementis certos diuinosque tribuerunt numeros, numeris vim præsagam futuri occultique: quam, vt ex quodam cum stellis connexu consensuque, habere viderentur, quidam vnitatem & quaternionem Soli, binarium Mercurio, senionem Veneri, octonarium Saturno, nouenarium Marti: vnitatem Leoni, binarium Aquario, ternarium Capricorno, quaternarium Sagittario, quinarium Cancro, senarium Tauro, septenarium Arieti, octonarium Libræ, nouenarium Scorpio, denarium Virgini, vndenarium Piscibus, duodenarium Geminis, accommodarunt.

Ὀνομαντεία & ἀριθμαντεία.

Et fortasse hoc non sine ratione factum est. Soli vnitatem dedicatam existimo, vel, quòd vno simplicique circumferatur motu: vel, quòd dignitate, præstantia, luce, mole, reliquas stellas anteeat, & lumen cæteris communicet, vt numeros cæteros vnitas, & ordine naturæ præcedit & constituit: quaternionem additum, ob locum quartum, qui, inter septem planetas, medius est.

Lunæ aßignatum reor septenarium, quòd, septem dierum spacio, quartam semper cœli partem emetiatur, & φάσιν atque effigiem mutet, &, quater septem diebus, curriculum absoluat integrum, circuituque dierum septem, variè afficiat terrena cuncta, immutetque: adiunctum verò binarium, quòd vt plurimùm, secundo à coitu die, proferat se in emersum, & biduo rursus, ante congressum, subeat radios Solis, & euanescat ex oculis.

Ternarium relatum in Iouem beneficium, non dubito ex vetusta & religiosa, de ternario opinione, quæ, ex antiquißima sanctorum Patrum doctrina de sancta Trinitate reliqua, Ethnicos, in admirationem huius numeri conuertit. Temperatior est autem cæteris Iupiter, & fausta ac salutaria plerunque præstat ac confert. Sic de cæteris. Sed quacunque sit ratione hoc factum, non moror.

Alphabeti distributio Arithmetica.

Distribuerunt ijdem Alphabetum in tres δεκάδας, exemplo, vt opinor, Chaldæorum, à quibus profectam ἀριθμαντείαν multa sunt quæ arguunt. Prima simplices comprehenderunt numeros, secunda denarios, tertia centenarios.

Diuinaturi de aliqua re, nomina eorum, qui interrogationem deferebant, resoluta cõmutabant in numeros.

Cabala Iudæorum recentium.

Imitati sunt hoc recentiores Iudæi, sanctißimis nominibus veri Dei, & castrorum Angelorum, ac Dæmonum. Condiderunt geminam Cabalam, Vnam de Bereschith, quam Cosmologiam vocant: Alteram de Mercaua, de Dei, Angelorum, Dæmonumque naturis, nominibus, & signaculis: Hanc rursus in ἀριθμαντείαν distinxerunt, & θεομαντείαν. Illa, Angelicas virtutes, nomina & signacula: hac, altiora, & ad Deum pertinentia, pertractarunt, tanto scelere, profanatis & pollutis sanctißimis Dei nominibus, vt nesciam, an vllum maius cogitari posit. Piæ mentes oculis illorum mentionem, auribus, & toto pectore, abhorreant ac detestentur. Sed ad ἀριθμαντείαν reuertor.

Arithmantiæ vanitas.

Commenticia tota est ἀριθμαντεία. Vnde sit enim vis σημαντικὴ numerorum, non video.

Aut enim ipsis inest numeris natura, aut accedit extrinsecus. Natura non inest: Etenim numeri, per se, sunt aut quantitates, quas mens intuens, & velut ordinans obiecta

iecta singularia sensibus subiecta, cogitando format: nec differunt ab ipso intelligendi actu, hocq́ cessante, abeunt atq; euanescunt: Aut characteres picti, quibus notantur & exprimuntur numeri. Illas sensu perceptorum aut cogitatorum indiuiduorum multitudinem significare: hos certum vnitatum numerum, nec præter hæc aliud quicquam, adeò euidens est, vt demonstratione non egeat.

Si aliunde aduenire dicitur, eodem res redit, quo in Geomantia.

Credo Arithmantiæ nomen, initio toti numerorum doctrinæ tributum, à primis & summis artificibus, qua, haud scio, an sit perfectior vlla, aut vitæ accommodatior, aut naturæ intelligenti conuenientior.

Miræ enim sunt, & variæ numerorũ proprietates & analogiæ inter se se: series non fortuita, sed aptißimè distributa: discrimina varia, eaq; non ἄχρηστα, sed vsibus pænè infinitis accõmodata, quos cùm ingeniorũ acumine, artifices eruissent & explicassent, mirati artificiosã rationẽ cæteri, quæ numerorũ inter se cõmixtionib9, amplificationibus, diminutionibus, partitionibus, analogijs, ceu quadã diuinatione, deduceret ad cognitionẽ rerũ, quibus, in artibus, & vita, opus erat, vim numeris diuinam inesse finxerunt: sicut reuera nullum expreßius aut euidentius diuinæ sapientiæ exemplum in deprauata hominum natura, reliquum est, hac ipsa numerorum noticia.

Numerorũ analogia mirabilis.

Proportiones numerorum transtulerunt argutè ad politica, atq; inde, de politiarum periodis, vt constitutionibus, duratione, fatalibus mutationibus, eruditè sunt philosophati: quæ proportiones imperia instaurent, stabiliant, muniant, ac tueantur: quibus vigeant & consistant: quæ dissoluant eadem, atq; euertant rursus: deniq; quibus sint periodis durationes circumscriptæ.

Arithmeticum vaticinium Platonis.

Extat Arithmeticum vaticinium Platonis, de Rerumpub. periodis, octauo πολιτειῶν: ἐστὶ μὲν θείῳ γεννητῷ περίοδος, ἣν ἀριθμὸς περιλαμβάνει τέλειος, ἀνθρωπίῳ δ' ἐν ᾧ πρώτῳ αὐξήσεις δυνάμεναί τε καὶ δυναστευόμεναι τρεῖς ἀποκαταστάσεις, τέτταρας δ' ὅρους λαβοῦσαι, ὁμοιούντων τε καὶ ἀνομοιούντων, καὶ αὐξόντων καὶ φθινόντων, πάντα προσήγορα καὶ ῥητὰ πρὸς ἄλληλα ἀπέφηναν, ὧν ἐπίτριτος πυθμὴν πεμπάδι συζυγεὶς δύο ἁρμονίας παρέχεται τρὶς αὐξηθεὶς, &c.

Aristoteles hunc locum 5. Politicorum interpretatur & reijcit, ubi de periodis disputat, φησὶ (inquit) Plato αἴτιον εἶναι τὸ μὴ μένειν μηδὲν, ἀλλ' ἔν τινι περιόδῳ μεταβάλλειν, ἀρχὴν δ' εἶναι τούτων, ὧν ἐπίτριτος πυθμὴν πεμπάδι συζυγεὶς δύο ἁρμονίας παρέχεται, λέγων ὅταν ὁ τοῦ διαγράμματος ἀριθμὸς τούτου γίνεται στερεὸς, ὡς τῆς φύσεώς ποτε φυούσης φαύλους καὶ κρείττους τῆς παιδείας.

Platonis vaticinium Arithmeticum explicatur.

Etsi autem utrumque locum alij aliter intellexerunt: tamen hoc velle Platonem iudico, stabilitatem Imperiorum, vigoremque his numeris comprehensum esse, ac definitum, ut ineuntibus duabus proportionibus, quas sesquitertia radix, cum quinario, constituit, erigantur atque efflorescant imperia: auctis ijsdem, atque in solidum numerum conuersis, cum natura, ultra solidi numeri perfectionem, nihil intendat absolutius, labi rursum eadem in deterius, ac deficere, occupantibus gubernationem hominibus non idoneis.

Sit ergo diagrammatis sesquitertia radix, ut 4. & 3. connexa diagono quinario. Hi tres numeri duas constituant harmonias, usurpato ternario, pro communi termino, nimirum sesquitertiam, & superpartientem duas tertias: ijdem triplicati, id est, aucti cubica multiplicatione, & coniuncti, quartum terminum producunt 216. qui στερεὸς

στερεὸς ϗ κύβος ἀριθμὸς est, & annorum, quibus imperia vertuntur, periodos continet, Sicut autem in Musicis διατεσσάρων & διαπέντε iuncta, διαπασῶν complent: ita hæ harmoniæ, sesquitertia & superpartiens tertias, additæ integrum absoluunt, quod vbi auctum τριπλασίονι λόγῳ excreuit in solidum, finit imperia.

Etsi autem applicationem quæ sequitur in Platone, & numerorum, cum hac periodo, congruentiam non satis intelligo, & videtur in textu mendum esse: tamen, non alienam esse à sensu Platonis, hanc interpretationem, præcedentia, περὶ τῶν τριῶν ἀποκαταστάσεων, ϗ τεσσάρων ὅρων, indicant, & vult hæc προσήγορα esse καὶ ῥητὰ, non ἄλογα vel ἄῤῥητα, id est, irrationalia vel innominata.

Eiusmodi fortasse Pythagoreorum fuit ἀριθμαντεία: considerarunt & naturas, & proportiones numerorum, tum quousque hæ progrederentur, vbi, rationalium vsu resistente ac deficiente, τοῖς ἀλόγοις ϗ ἀῤῥήτοις, vtendum esset: deprehenderunt, scitè apteque hæc inter se congruere: &, his ad vitam communem accommodatis, similem ἁρμονίαν καὶ συμμετρίαν in imperijs, & publica priuataque vita cuiusque requisiuerunt: Vtque confusio harmoniarum in numeris, & vltra debitum extensio, rumpit ac destruit analogias, & discrepantiam efficit: sic ijsdem proportionibus, in communi vita, mutatis, aut ad summam perfectionem auctis, sequi conuersionem inclinationemque in deterius voluerunt. Postea, vel imperiti, vel superstitiosi affuerunt numeris aliena & falsa significata.

De quaternario, integrum condidit volumen Democritus: sed hæc procul explodo & remoueo.

Est inter species τῆς ἀριθμαντείας, quam nouo nomine, à re noua, λογαριθμαντείαν nominamus. Hæc, per διάταξιν & progreßionem numerorum τριγώνων seu tri- λογαριθμαντεία.

 angu-

angularium, ex certis & præscriptis verbis, destinata tempora elicit, & è conuerso, ex numeris fingit & fabricat oracula, numeris in verba conuersis, & vicißim verbis resolutis in numeros.

Numerorum triangularium in literarum elementa digestorum, series talis est.

A 1	B 3	C 6	D 10	E 15
F 21	G 28	H 36	I 45	K 55
L 56	M 78	N 91	O 105	P 120
Q 136	R 153	S 171	T 190	V 210
X 231	Y 253	Z 276		

Hi numeri omnes, si coaceruentur, efficiunt numerum 2300. in Daniele octauo capite traditum de diebus Antiochi Epiphanis. Ex hoc numero, & similibus, à Daniele positis, vt sunt 1290. & 1335. alijsq; in Apocalypsi tributis bestiæ, vt sunt 666. & 1260. quidam sua illa scuti commenta, & prorsus ἀνόητα φαντάσματα, de triangularibus numeris, alludentes fortasse, ad ἁγίαν τριάδα, mirifica, eaq; diuersa conflant oracula, quæ eo loco haberi volunt, nescio, qua persuasione, quasi his illigata certò sint, & velut consignata numeris illa ipsa, prouidentia constitutioneq; diuina, quæ isti noui vates inde eruunt atq; expromunt.

Ex hoc numero Apocalypseos 1260. concinnant hæc verba, Væ tibi Papa, væ tibi, toto scilicet numero in trigonicos resoluto, & literis, quas his adaptarunt, suo iudicio, sine autoritate diuina, & sine ratione, collectis in prædictas voces. Ex alijs alia conficiunt, miranda varietate. Est enim errorum & superstitionum fœcunda.

Etsi autem ludum ingenij non magnopere improbo, si careat superstitione: tamen cum vsu coniunctam stultam & falsam persuasionem reprehendo, quæ his de numerorum characteribus compositis, & vicißim in numeros explicatis sententijs, tribuit veritatem oraculorum. Refutatio Logarithmantiæ.

Quid facilius est homini arguto & ingenioso, quàm, ex ijsdem numeris, eadem lege, prolicere ac contexere plura diuersa, immò ex diametro contraria ijs, quæ à primis illis autoribus & fabris oraculorum produntur? Quæ ratio congruentiæ literarum, cum dispositis, ad certam διάταξιν, numeris, & cur τρίγωνοι potius adhibentur, quàm aut τετράγωνοι, aut πεντάγωνοι?

Cur verò, ad fabricationem talium oraculorum, conuenientiores censentur characteres Latini, & Latinæ voces, quàm, aut Hebraicæ, aut Græcæ, cùm lingua partim Hebraica, partim Græca, primò promulgatæ sint & descriptæ voces cœlestes, aut, ex Hebræo, in Græcum sermonem, prius translatæ, quàm Latinum?

Nimis ineptum & puerile, immò pænè delirum, nec refutatione dignum, quòd ideo characteres Latinos præferendos censent, quia ad vsum, rectiore & simpliciore Orthographia, sint accommodatiores, & notior sit ipsa lingua Latina, ac peruulgatior, quàm Græca: denique quòd quæ numerus bestiæ definit, in Apocalypsi, illa ad Latinam pertineant Ecclesiam, non Græcam. Pulcra profectò fundamenta belli artificij.

Sed relinquo his oraculorum fabris & interpretibus ſua commenta, quibus, inter diuinationum genera, quem alium aſsignem locum, niſi hunc ipſum, in claſſe ſortium diuinatoriarum, non reperio.

Eſt omnino, vt ſuprà dixi, numerorum varietas multiplex, proprietas admiranda, vſus infinitus, concinnitas tanta, in rationibus & analogijs, eaq́ non ocioſa aut ſuperuacua, ſed, cum vtilitate immenſa coniuncta, vt à nullo explicari ſatis poſsit.

Claſſes numerorum.

Sunt ſuæ claſſes numeris, ſecundum ſe, conſideratis, &, vt ita dicam, ἀΰλοις, quorum prima genera complectuntur numeros ἀρτίους καὶ περιττούς, id eſt, pares & impares: Sunt ſuæ & Geometricis & ἐνύλοις numeris, qui, ſecundum diſcrimina ac differentias magnitudinum, diſtinguuntur in γραμμικοὺς, ἐπιπέδους, & στερεούς: Sunt rurſus comparatorum inter ſe numerorum rationes, quas λόγους vocant, & ipſarum inter ſe rationum habitudines admirandæ, quæ ἀναλογίαι vocantur.

Horum omnium exploratæ comprehenſæq́, ab ingenioſis artificibus, proprietates, quàm pulcros, quàm neceſſarios, quàm multipliciter variatos vſus pepererint, oſtendunt ἐπιλογισμοὶ Logiſtices, Aſtronomicæ, & ψηφοφορίας Coſsicæ, vt vocant. Sed hæc, quid ad vatidica monita, & futurorum prædictiones? cur pro oraculo habenda ſunt, quæ ingenioſus aliquis & argutus, ex comparatione, vel coagmentatione concinnè digeſtorum numerorum, extruit?

Cabaliſticæ artis pulcrum exemplum.

Concinnius multò eſt inuentum illorum, qui, ex literis inſcriptionis Hebraicæ primi libri Moyſis, tempus nati, crucifixi, & reſuſcitati, ac triumphantis Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti deducunt. Inſcribitur is liber Breſchith, cuius vocis etymon faciunt, Bar ſchith, hoc eſt, dabo filiũ.

Tem-

Tempus ergo dati Filij, id est, mißi Meßiæ, definiunt hoc modo.

Primò assumunt, ex ipsa appellatione, literas, plus quàm centum significantes, Hebræa numerandi consuetudine: vt ר ducenta, ש trecenta, ת quadringenta, denotat. Postea rursus, ex earundem illarum, de quibus vox Breschith conflata est, integris appellationibus, eodem modo decerpunt literas, valorem centenario maiorem designantes: Vt in voce בֵּית litera ת quadringenta: in voce רֵישׁ, litera ר ducenta, vltima ש trecenta: in voce אָלֶף litera ף octingenta: in voce שִׁין, litera ש trecenta, litera ן septingenta: in voce תָּיו litera ת quadringenta valet. Hi si coniungantur numeri, annos quater mille constituunt. Est autem assumtus Christus in cœlum, & collocatus ad dextram æterni Patris, victor Diaboli, mortis, & inferni, anno à Mundi exordio, ter millesimo, noningentesimo, nonagesimo sexto, qui numerus, à perfecto quater millenario, deficit tantùm annis quatuor.

Pulcrè hæc cogitata sunt: sed à posteriori, seu ex euentu collecta, neq; autoritate aliqua sacræ Scripturæ, neq; ratione, aut firma, aut necessaria, sed probabili, & ob congruentiam, concinna, In talibus, si quis exerceat ingenium, vituperari minimè debet.

Illud verò λογαριθμαντικὸν artificium, quod futurorum profitetur præscientiam & πρόῤῥησιν, ex numeri alicuius, in trigonicos numeros, resolutione, horumq; conuersione, in literas, prorsus sortitioni simile, & explodendum est.

Ἀναγραμματισμὸς *vel* μεταγραμματισμὸς μετάθεσιν ἔχει συλλαβῶν, ἢ ἀποβολὴν, ἢ πρόσθεσιν γραμμάτων. *Fit enim vocum, quas dari certas oportet, ac præscriptas,* Ἀναγραμματισμός.

in elementa sua, hoc est, syllabas & literas, dissolutarum nouo contextu, aut permutatarum collocatione syllabarũ, in nouas, atq; à prioribus diuersas voces coagmentatione.

Huius vsu valuisse, & propterea in admirationem venisse, apud Ptolemæum Philadelphum Ægypti Regem, scribitur Lycophron Chalcidensis, vnus septem Poëtarum, quos coniunctos vocarunt πλειάδα. Is Ptolemæum μεταγραμματιζόμενον solitus est appellare ἀπὸ μέλιτος: Arsinoën verò ἴον ἥρας.

Anagrammatismi exempla Gallica.

Multus huius vsus est hodie apud Gallos, quorum lingua mollior delicatiorq́; elisiones, διαιρέσεις, enunciationes diuersas, & cognatione ambiguas, mutationes varias, & elegantes, atq; in transpositione concinnas, allusiones venustas, plures recipit, quàm reliquarum gentium linguæ. Concinna est nominum Francisci Valesij, & Henrici filij, κατ' ἀναγραμματισμὸν commutatio. Fransoys de Valoys, Franciscus Valesius. Hoc nomen μεταγραμματιζόμενον reddit talem sententiam. De Fason suys Reyal: id est, ipso gestu sum Regius. Henry de Valoys, Henricus Valesius: κατ' ἀναγραμματισμὸν parit hanc sententiam, Roy es de nulhay, id est Rex es, quem nemo odit.

Catherinæ Mediceæ Reginæ Galliæ Henrici Coniugis inscriptionem hanc, Catherina de Medicis Regina Mater, per anagrammatismon conuerterunt in hoc elogium: Dira in me regnat Circe, Medea, Thais.

Est ἀναγραμματισμὸς ingenij ludus quidam, habens suas delicias, quas, si voluptatis causa, citra contumeliam cuiusq;, vsurpentur, &, si absit profanitas aut superstitio, non ducerem magnopere vituperandas. Si verò superstitio accedat, scilicet, si ad scrutanda ignota & futura, illa, transferatur: vel, si struat contumeliosa alijs, ferenda est minimè.

Sunt, præter hæc, & alia diuinationum genera, quæ vel, sub hoc Sortium genere, collocari, vel, ad incãtationes referri poterunt, vt τεφραμαντεία, βοτανομαντεία, κηρομαντεία.

Τεφραμαντεία fit, cùm cineri digito bacilloúe res, de qua diuinandum est, velut, sulcis ductis, inscribitur, isq́ue, sub patulum cœlum, nullo tectus operculo exponitur: Quæ enim remanent literæ, non dißipatæ ventis, aut obliteratæ, vel confusæ, & oppletæ agitato cinere: eo, quo se consequuntur, ordine, docere de re quæsita, existimãtur. Τεφραμαντεία.

Βοτανομαντεία, ex Saluiæ folijs, vt συκομαντεία ex ficuum folijs, consignatis eorum nominibus, qui quærunt, & integra quæstione, præsagit occulta & futura hoc modo. Collocantur folia, sub apertum cœlum, cumq́ue, ob leuitatem & mobilitatem, quædam disiecta ventis defluant aut auolent, quædam remaneant, sed suis excussa locis, aut perturbata, aut conuersa in oppositum, hæc, quæ relinquuntur, diuinationi adhibentur: quod enim digestis illis in ordinem & coaptatis emergit, oraculi vice assumitur. Βοτανομαντεία.

Κηρομαντεία Turcis in vsu esse dicitur, vt Geomantia. Diuinat autem ex quadrante ceræ, ad ignem conflato, liquefactis guttulis, in suppositam aquam destillantibus. Varias enim illæ sparsim, in aquæ superficie, concretæ figuras componunt, pro vt vel cohærescunt ac complicantur, ex interuallo, vel longius disiunguntur, vel, in fibras, ac tenuia oblongaq́ue filamenta, sparguntur, vel velut, è centro craßiore, circumquaq́ue radios tenues, stellarum instar, sed implexos sibi inuicem, innexosq́ue exerunt. Tria designata cacumina, ceu metas guttulis cereis circumdant: earumq́ue, quæ intra has cadunt, figurarum mensuras, distantias, & qualitates contemplantur. Κηρομαντεία.

Nos pueri, per iocum olim, ludumq́, chartis, quibus præcipuos, eosq́ velut vatidicos Vergilij versus, ex integro decerptos volumine, inscripseramus, sortiebamur, de quibuscunq́ rebus nobis in mentem venisset, de principum fatis, de nobis euenturis, vt citius, faciliusq́, & altius memoriæ eos infigeremus.

Possumus hanc rationem στιχειμαντείαν nominare: etsi non tam quid adferrent prænunciarentue arreptæ fortuitò chartæ spectabamus, quàm profectus nostros. Nam & citius, & altius inhærebant animis versus, hoc quasi ludo frequenter repetiti.

Sortes Vergilianæ.

His similes sunt sortes, quas Vergilianas vocarunt, cùm aperto libri codice, qui primi visui occurrissent versus, in oraculi omen assumebantur. Meminit harum Helius Spartianus, in Adriani vita. Hunc enim, cùm is, de Imperatoris erga se, solicitus animo, sortes Vergilianas consuleret, incidisse memorat in hos versus:

Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ,
Sacra ferens? nosco crines, incanaq́ menta
Romani regis, primus qui legibus vrbem
Fundabit, Curibus paruis & paupere terra
Missus in imperium magnum.

Fuit autem ab his Sortibus, diuersißimum illud alterum Sortium genus, quod sacerdotes confictum oraculis æquipararunt. Inscribebant enim arborum folijs tabellisue euentuum diuersorum indices, & præmonitrices sententias, & folia illa tabellasue, ad Deorum disponebant puluinaria. Cùm flagitarentur ergo responsa, post præfatas à sacerdotibus preces, decidebant, aut arte à sacerdotibus ipsis impulsa, aut, Diaboli collusione, mota folia, quæ sententias continebant, alludentes ad quæsita. Meminit harum Sortium Liuius libro 22.

De

De sortitionibus autem diuinatorijs, quæ eo fine instituuntur, vt explorentur futura, quadam diffidentia, de Dei voluntate, deq́ cura, & protectione nostri, alijsúe de causis quibuscunq́, prohibitis lege Dei, inquit vox diuina: Non inueniatur in te Menahes, id est, sortilegus: Est enim βδέλυγμα Domino Deo suo. Sortes diuinatoriæ prohibitæ.

Quare, nec ipsi tractemus eas, nec alios consulamus talium diuinationum artifices, quæ quidem partim apertè fictæ, partim temerè effutitæ, nunquam ne mediocri quidem cuiquam, non modò prudenti, probatæ sunt: Sed Deo obtemperemus: pendeat mens nostra ex Deo, firma spe, & se illi commendet, ac regi se diuinitus, & defendi petat. Aderit enim vocatus Deus, sicut dicitur: Commenda Deo viam tuam, & ora eum, & ipse faciet.

DE

DE DIVINATIONE EX SOMNIIS, QVAM ὀνειροπολίαν, ὀνειρομαντείαν, καὶ ὀνειροκρισιν vocant Græci.

Somniorũ duo genera secundum Homerum.

Omniorum neq; vnum genus est, nec causa vna. Homerus, poëtico more, ludens, duo prima facit genera, verum vnum, alterum falsum, libro 19. Odyß.

Δοιαὶ γάρ τε πύλαι ἀμενηνῶν εἰσὶν ὀνείρων,
αἱ μὲν γὰρ κεράεσσι τετεύχαται, αἱ δ' ἐλέφαντι·
τῶν οἱ μέν κ' ἔλθωσι διὰ πριστοῦ ἐλέφαντος,
οἵ ῥ' ἐλεφαίρονται ἔπε' ἀκράαντα φέροντες:
οἱ δὲ διὰ ξεστῶν κεράων ἔλθωσι θύραζε,
οἵ ῥ' ἔτυμα κραίνουσι βροτῶν ὅτε κέν τις ἴδηται.

Vertit hos versus Vergilius, & sexto inseruit Æneidos.

Sunt geminæ somni portæ, quarum altera fertur
Cornea, qua veris facilis datur exitus vmbris:
Altera candenti perfecta nitens elephanto,
Sed falsa ad cælum mittunt insomnia Manes.

Somniorũ quinq; gradus secundum Macrobium.

Macrobius, quinq; enumeratis differentijs imaginum, quæ dormientibus exhibentur, quarum nomina sunt, φάντασμα, ἐνύπνιον, ὄνειρος, ὅραμα, χρηματισμός: priores duas ἀσημάντους facit, tria posteriora significare aliquid & monere, affirmat.

χρηματισμὸν vocat, cùm assumticia specie Dij circumdati, occurrere dormientibus, vel aßistere, nunciareq; quæ euentura sint, videntur.

ὅραμα, quod Cicero visum interpretatur, cùm oblata se-

læ, secundum quietem, imagines expreßè diserteq́; absq; figuris & inuolucris, pingunt euentus, aut modum rerum gerendarum.

ὄνειρον seu somnium, cùm figuris quibusdam aut ambagibus, vel obscuris ambiguisq́; vel expreßioribus, velut adumbrantur dormientibus: quæ præ foribus sunt.

Hoc postremum genus rursus in alias quinq; diducit species distinctas obiectis. Aut enim nocturnæ illæ, & in somnis obiectæ imagines de rebus ad nos pertinentibus, aut de alienis, aut de publicis, aut de communibus, quibus plurium aliorum & nostra salus continetur, aut generalibus, admonent. Interpretes talium figurarum ὀνειροκρίτας, ὀνειροπόλους, ὀνειροσκόπους & τῶν ὀνειράτων ὑποκριτὰς, nominant Græci.

Ὄνειρον quinq; species.

Non incommoda est hæc discretio: sed quia obscurior, aliam ponemus illustriorem breuiter velut in transcursu causis efficientibus indicatis, quibus genera distinguemus.

Somnia (qua voce generatim vtemur) cientur, vel à causis Physicis, & materiæ inhærentibus, quæ & αἰσθητὰ sunt ἄιτια, & ἔνυλα, & sine iudicio collectuq; suo aguntur impetu: vel à spiritualibus, intelligentibus, liberis, omnisq; materiæ & qualitatum omnium sensus mouentiũ expertibus, id est, ἀπὸ ἀιτίων νοητῶν & ἀΰλων. Physicæ sunt, aut προκαταρκτικαὶ, aut προηγούμεναι. Procatarcticis complector αἰσθητὰ extrinseca omnia, quæ subiecto innixa sensibili, & allisa vel adacta organis sensui destinatis, continuo motu, neruis spiritibusq; animalibus immutatis, feruntur introrsum, & cerebro imprimuntur.

Somniorũ causæ & genera.

Προηγουμένας intrinsecas nomino, nostrisq; insitas corporibus, siue à prima insint origine, siue pòst cõtrahantur aliunde, natiua constitutione variata.

Suntq;

Suntq́ illæ, vel communes omnibus, vel singulares & propriæ aliquibus. Communium nomine comprehendo temperamenta, ac διαθέσεις seu affectiones corporis totius, aut certarum partium, & præcipuè cerebri, quæ vel natiua sunt, atq; ex seminum & cæli qualitatum commixtionibus conflata, vel aduenticia extraneis & accidentarijs causis, corporum aut membrorum συςάσει à naturali habitu, mota, atq; in eam, quæ est παρὰ φύσιν, versa vel inclinata.

Propriæ aliquibus sunt, ex certo ac peculiari stellarum influxu deriuatæ in cerebrum, ἐπιτηδειότητες ad somniandum, quæ vel perspicua, illustria, & vacantia ambiguitatibus, vel figurata somnia gignunt.

Spiritualium causarum vna est infinita, omnipotens, vt Deus solus: cæteræ sunt finitæ & creatæ. Harum rursus aliæ in eo perseuerant statu, in quem sunt, à Deo Conditore, collocatæ, eiq́ obediunt, vt Angeli Sancti: aliæ, ex hoc sunt statu excussæ, atq; à Deo auulsæ, & tum Conditori aduersantur contumaciter, tum gloriæ eius insidiantur, vt Dæmones.

Ab his causis spiritualibus immittuntur χρηματισμοὶ. Vocemus sanè hoc nomine, etiam somnia diuinitus exhibita, discriminis causa: aut, si Diabolicis illud relinquere volumus præstigijs, quibus ab Ethnicis attributum est, appellemus diuina θεῖα ἐνύπνια.

Discrimen inter ἐνύπνια & ὀνείρατα.

Procatarcticæ & intrinsecæ communes, ἐνύπνια, προηγούμεναι propriæ aliquibus, ὀνείρατα pariunt seu præsagientia somnia. Sic enim ἐνύπνια Græci, & ὀνείρατα discernunt, vt ἐνύπνιον vocent φάντασμα ἀσήμαντον, καὶ οὐδενὸς προαγορευτικὸν: ὄνειρον verò ἐνεργὰν τινα, μετὰ τὸν ὕπνον ἀποβησομένην εἰς ἀγαθόν τι ἢ κακόν. Id verò, si explicatè, planè, citraq́ ambiguitatem, quid moneat,

ὅραμα *Macrobius vocat: si figuratè, ὄνειρον: quam vocem dictam volunt, vel παρὰ τὸ ἐγείρειν, καὶ ὀρύνειν τὴν ψυχὴν, vel παρὰ τὸ εἴρειν, ὅ ἐστι λέγειν.*

Vt ergo, & differentias præcipuas somniorum, & horum causas complectar, faciam duo prima genera eorum, quæ dormientibus, secundum quietem, offeruntur.

Somniorũ duo prima genera.

Eorum vni includam φαντάσματα, quæ ex sese natura, vel rectè valens, vel affecta, sua vi, sed aut interno aliquo, aut externo primùm irritata incitataq; principio, format, adhibito organorum ministerio, quæ in eum sunt vsum fabrefacta, vt neruorum, spirituum, cerebri.

Alteri subijciam visa omnia, quæ non ex sese, & sua vi gignit fingitúe natura, sed accipit præformata, immissaq;, & indita ab alijs causis.

Prioris generis quædam voco ὀνείρους seu ὀνείρατα, quædam ἐνύπνια. Ὀνείρατα, aut σημαντικὰ sunt, & præsagientia, aut ἀσήμαντα prorsus, καὶ ἐνυπνιώδη, quæ ciet natura, quibuscunq; impulsa causis Physicis, sine præsensione aliqua, sineq; intentione certa.

Ὀνείρατα duplicia.

Σημαντικὰ rursus, aut θεωρηματικὰ sunt, aut ἀλληγορικὰ. Illa, sine figuris, ita speciem euentuum exprimunt, & velut oculis demonstrant, vt in conspectum rei præsentis deducere videantur: Hæc rem picturis adumbrant, aut figurant ænigmatibus.

Antonio Musæ Augusti Medico, ante pugnam ad Philippos, visa sunt in somnis diripi castra Augusti: Et Reginam Galliæ somniasse narrant, Regi Henrico marito oculum effodi, pridie, quàm in ludicro certamine equestri, hastæ fragmento oculus illi læsus est, ex quo vulnere aliquantò pòst perijt.

Reginæ Galliæ somnium.

Ἐνύπνια propriè Physica sunt somnia, quæ τῶν παρόντων δηλωτικὰ, ἢ τῶν ἤδη προγεγονότων μνημονευτικὰ,

Ἐνύπνια.

futurorum nihil arguunt indicantúe: sed, vel à corporis, vel δυνάμεων ψυχικῶν, vel vtrorũq; affectione aliqua, siue intus exorta, siue impressa foris, commouentur: cui affectioni & φαντάσματι in cerebro respondent.

Nota sunt huius generis somnia crapulosis, cibo onustis, sitientibus, iracundis, amantibus, ægrotis, febrientibus præsertim, aut ad Apoplectica πάθη propensis, vel Epileptica.

Ad posterius genus refero, quæ ὁράματα, ὁράσεις, ὄψεις, & χρηματισμοὶ vocantur.

Horum, quæ diuinitus à Deo ipso, aut Dei ministris sanctis Angelis, exbibita esse sanctis Patribus & Prophetis, certum est, & de quibus, Propheta Ioël inquit, Senes vestri somnia somniabunt, θεόπεμπτα, quasi à Deo insita & immissa: Quæ à Diabolo obijciuntur, δαιμονιόπεμπτα nominabimus.

Somnia θεόπεμπτα.

Τὰ θεόπεμπτα omnia, σημαντικὰ sunt: &, ex his rursus, θεωρηματικὰ sunt, quæ explicatè, disertéq;, & verè monent, de euentibus futuris, aut alijs rebus, quæ præsciri prænosciq; vult Deus, vt caueantur, declinentur, & auertantur pericula, nocitura priuatim aut publicè.

Sic Ioseph somnio monetur, grauidam esse Mariam virginem ex Spiritu sancto, & parituram Meßiam, & Saluatorem generis humani: item, de secessu in Ægyptum, cùm, spe tollendi Christi, Herodes grassaretur cædibus horribilibus, in puerulos insontes: deq; reditu inde, in Palæstinam, post Herodis mortem. Sic Magi somnio iubentur, non ad Herodem sciscitaturum de infante, qui Rex futurus putaretur, sed, alia via, domum reuerti.

Ἀλληγορικὰ figuratè idem docent, quæ intelligere & interpretari peculiare donum est, & χάρισμα Spiritus

ritus Sancti, quale tributum Patriarchæ, Ioseph, & Danieli Prophetæ legimus.

Δαιμονιοπέμπτων duo genera reperiuntur. Vnum μεριμνηματικὸν seu αἰτητικὸν, quò pertinent somnia, quæ, cum anxia ancipitiq; solicitudine, quæsita petitaq;, & votis impijs, atq; idololatricis sacrificijs, tandem impetrata apud Ethnicos, à Diabolo obijciebantur illis, qui solenniter prius lustrati, horum excipiendorum causa, ad aras, & delubra Idolorum decumbebant. Mentio horum suprà facta est, cùm de oraculis pertractauimus.

Somnia Δαιμονιόπεμπτα.

Alterum ἀπροσδόκητον, ex inopinato, & præter spem & expectationem, nec quæsitum, nec captatum, Diaboli procuratione & monitu nascebatur atq; obueniebat. Ex hoc sunt genere Ethnica multa, plura, vel omnia potius Enthusiastarum, Manichæorum, & similium impura & impia somnia.

Vtrorumq; autem quædam σημαντικὰ, designant & præmonent aliquid: quædam ἀσήμαντα struuntur à Diabolo, ad ludificandos ipsi mancipatos ministros: ut, cùm veneficæ somniant, se in cœlum euehi, & ad conspectum beatorum Angelorum & hominum adduci: aut versari in ornatis atrijs, ac complexu frui amatorum, aut accumbere mensis, quæ refertæ sunt exquisitè paratis epulis: aut expleri sese, atq; efferri sentiunt falsa læticia, ex fruitione rerum appetitarum.

Σημαντικὰ huius generis, siue explicatas habeant species, καὶ ἐναργεῖς, siue figuris innexas, καὶ αἰνιγματώδεις, rarò verè, plurimùm, aut ambiguè, perplexeq;, & dubiè, aut si verè, cum impietate aliqua, futura designant.

Pleraq; enim à Diabolo nata profectaq; somnia, aut falsa sunt, aut ἀμφίβολα & ἐπίκοινα, quo à reliquis præsagientibus, Physicis & diuinis discrepant.

Aspasia Phocensis, quæ primùm apud Cyrum iuniorem, postea, apud Artaxerxen fratrem fuit, visa est in somnis moneri, ita demum obortam, ex tuberculo oris, deformitatem abituram, si detritas illi de sertis Veneris rosas aspergeret. Non fefellit somnij promissum euentus. Sed quid spectatum à Diabolo fuit aliud, nisi vt superstitio confirmaretur?

Somniorũ σημαντικῶν quinq; differentiæ.

At σημαντικὰ *seu præsagientia omnia, siue ex natura orta, siue diuinitus sint inserta, aut à Diabolo: & siue* θεωρηματικὰ *sint, siue* ἀλληγορικὰ*: pro rerum conditione, ac varietate, quas respiciunt, quibusúe portendunt aliquid, differunt modis quinq;. Alia enim* ἴδια*, ad ipsum* ἐνυπνιαστὴν *pertinent: Alia* ἀλλότρια *non nobis, sed alijs tantùm: Alia* κοινά*, nobis & cum pluribus alijs communia: Alia* δημόσια*, publicis rebus, & publico statui: Alia* κοσμικὰ*, Mundo, & huius partibus elementaribus aut cœlestibus, significant.*

Vespasiani somnium.

Vespasianus somniauit, se Principem Romanum fore tunc, cùm Cæsar Nero dentem perdidisset: idq; postridie, quàm somniauit, accidit.

Antonini Caracallæ somnium.

Antonino Caracallæ, cùm is postremam adornaret, ex Antiochia, profectionem pater Seuerus astare dormienti visus est, & gladio ictum intentare, his verbis: Vt tu fratrem interfecisti, sic te interimam. Hæc ἴδια θεωρηματικὰ *sunt.*

ἴδια ἀλληγορικά *sunt somnia Patriarchæ Ioseph, de manipulis fratrum adorantibus manipulum ipsius, deq; Sole, Luna, & vndecim stellis ipsum venerantibus.*

Iulij Cæsaris somniũ.

Julius Cæsar, antequam in citeriorem Galliam mouisset, & infesta in vrbem inferret arma, in somnio visus est inferre stuprũ matri, sicut & Hippias Pisistrati filius, ante occupatam Athenis tyrannidem: quo somnio, ad spes

spes amplißimas, eum coniectores excitarunt, dominium orbis ipsi dari, interpretati.

Idem pridie, quàm perijt, in somnis sibi visus est, iuxta solium Iouis consistere, atque è cœlo præcipitari deorsum.

Lucullus pridie, quàm occupata vrbe Sinopi, interemit octo millia præsidiariorum Mithridatis, in somnio, à quodam his verbis compellari visus est, πρόελθε λούκουλλε μικρὸν· ἥκει γὰρ αὐτόλυκος ἐντυχεῖν σοι βουλόμενος. Vrbe potitus, cùm persequeretur fugientes, incidit in statuam Autolyci, quæ consternatis in fuga exciderat. Luculli somnium.

Adriano Imperatori, pridie eius diei, quo Imperator renunciatus est Antiochiæ, visus est ignis, è cœlo, in sinistram iuguli partem, decidere, indeque serpere in dextram: se verò nec perterrefieri, nec lædi. Antoninus Philosophus, ante Imperium, humeros eburneos, manusque habere visus in somno, & ijs, ad omnes humanos vsus, expeditè vti. Talia itidem ἴδια sunt, & ἀλληγορικά. Adriani Imperatoris somnium.

Rursus ἀλλότρια sunt & θεωρηματικὰ, vt somnium Antonij Musæ, de Augusti castris, & Ioseph, de virgine Maria, & admonendo puero Iesu. Sylla, ante prælium, quo Marianas copias vltimas, quas Marius iunior ducebat, irruptione inopinata, oppressas deleuit, in somnis visus est videre Marium seniorem, dudum vita functum, qui moneret filium, vt diem insequẽtem diligentius caueret: huius somnij instinctu, Mariana castra adortus expugnauit, deletis amplius viginti millibus hominum, paucis amißis. Syllæ somnium.

Petitius Pompeianæ nauis gubernator, in portu, ad Larissam, secundum quietem, visus est videre Pompeiũ, ad se, squalidum mœrentemque, veste obsoleta & sordida, venire. Petitij somnium.

venire. Talem postea strage Pharsalica profligatum, & ad se citato gradu properantem, conspexit.

Ciceronis somnium.

Cicero in somnis vidit Octauium puerum, aurea catena, è cœlo, in Capitolium demitti, flagellaque afferre, quæ à Ioue accepisset: cumque ignoraret eum, quem viderat, postridie in eum fortè fortuna in Capitolio incidit, & ex somnio, agnouit.

Catuli somnium.

De eodem Catulus somniauit, quòd, cùm, inter nobiles pueros, accederet ad statuam Iouis Capitolini, Iupiter effigiem vrbis Romæ, in illius sinum inijceret. Ignoratum autem antea, postridie, ex somnij specie, in Capitolio obuium statim agnouit.

Seuero, cum exercitu, in Pannonijs agente, sacerdos quidam, in somnis vidit nigrum quendam irruere in Seueri exercitum, & militum manibus confici. Fuit is autem Pescenninus Niger.

Somnia ἀλληγορικά.

Ἀλληγορικά hæc sunt. C. Octauij mater vterum ferens, somniauit, intestina effundi sua, & explicari in omnes partes terræ. Vnus familiarium Cyri regis Persarum, maximum natu Histaspis filium Darium, duabus alis, vna Asiam, altera Europam obumbrare, secundum quietem vidit: quo somnio, regnũ Dario promissum est.

Somnia δημόσια.

Δημόσια sunt & ἀλληγορικά somnia Pharaonis regis Ægyptij, de septem tauris, quos totidem macilenti deuorant, deque septem turgidis & prægrandibus spicis, quas absumunt totidem aridæ atque exuccæ.

Nabuchodonosoris somnium.

Δημόσιον partim, partim κοσμικὸν est, sed ἀλληγορικὸν, somnium Nabuchodonosor regis Assyriorum, quod Daniel, Regi id oblito, diuino monitu, reuocat in memoriam. Visus enim est videre statuam grandem & sublimem, capite aureo, pectore & brachijs argenteis, ventre & femoribus æneis, tibijs ferreis, imis pedibus partim ferreis,

ferreis, partim fictilibus, & tandem auulsum à monte prægrandem lapidem, suopte nutu & impetu, præcipitari in statuam, eoq; ictu, primò ferreas & fictiles pedum partes, mox reliquas partes vniuersas, comminui, velut in paleas: Ipsum autem montis fragmen augescere ac dilatari, donec impleret vniuersam terram.

Hoc somnium Daniel, de distinctis quatuor Monarchijs, interpretatur, quibus finitis, Deus suscitaturus sit regnum æternum, collectis iustis, & traductis ad consuetudinem sui æternam, & ad æternam læticiam, impijs abiectis in æterna supplicia.

Δημόσιον est, alterum Nabuchodonosor regis somniũ, de arbore. Sed exempla commemorare, longum esset.

Differunt autem præsagientia seu vatidica somnia etiam τρόπῳ σημάνσεως, vt tradit Artemidorus, qui est, aut γενικὸς, aut εἰδικός.

Quantum ad genus significatorum attinet, somnia, (vt verbis Artemidori vtamur) ἢ πολλὰ διὰ πολλῶν, ἢ ὀλίγα δι' ὀλίγων, ἢ πολλὰ δι' ὀλίγων, ἢ ὀλίγα διὰ πολλῶν δηλοῦσι, id est, aut magnam rerum varietatem, multiplicibus etiam ac diuersis picturis, complectuntur & effingunt, aut pauca paucis expediunt: aut paucis multa, vel contrà multis pauca comprehendunt. Plurima paucis exponunt regis Babylonici somnia, & sic de ceteris.

Quantum ad speciem attinet, quatuor sunt gradus significatorum. Primus est somniorum, quæ, vtroq; modo, κατὰ τὴν ὄψιν, καὶ κατὰ τὴν ἀπόβασιν, id est, & ipsa specie, quæ offertur, læta sunt, & significatis pollicentur prospera ac salutaria. Tale est somnium pincernæ Pharaonis, qui secundum quietem vinum expressum ex vuis decerptis de tribus vitium propaginibus, præbet exhaurien-

Somniorũ significata quatuor gradibus distincta.

hauriendum Pharaoni, quo indicabatur, fore, vt repositus in gratiam, locum, & munus pristinum recuperaret.

Ante pugnam ad Philippos, Thessalus quidam visus est in somnis, iuberi à Iulio Cæsare, vt diceret Octauiano, omnino illum pugnaturum prosperè, & vt reciperet ad se aliquid eorum, quæ Dictator ipse gestasset: de cuius somnij indicio, mox patris annulum Octauius induit, & ab eo tempore gestauit frequenter.

Alter gradus eorum est, quæ & specie ipsa terribilia, tristia, aduersaq́ue sunt, & minitantur atq́ue incutiunt malum. Tale Bruti est somnium, de spectro ad Philippos comparituro, & Heliogabali, de patre Seuero.

Tertius eorum, quæ specie quidem ipsa blanda, exitu verò tristia sunt, & denunciant atq́ue adferunt mala. Tale est somnium pistoris Regis Ægyptij in Genesi, de tribus canistris, ex quorum supremo, qui habebat omnis generis pista pemmata, escas rapiebant volucres: significabat enim, futurum pistorem, post triduum, escam auibus cæli.

Postremus gradus eorum est, quæ specie quidem horrendum quiddam præ se ferunt, significatis verò, & euentu, læta sunt, ac felicia: Vt matris Octauij somnium, de intestinis: Adriani, de igne illapso iugulis: Antonini, de eburneis manibus.

Estq́ue apud coniectores obseruatum, sæpe somnia contrarios euentus sortiri: flereq́ue, vapulare, iugulari, spoliari, & compilari, obuersatum in somnis, prosperos euentus facere: contrà verò ridere, exilire gaudio, suauiter conuiuari, frui re Venerea, donari auro, damna ac detrimenta afferre.

Somniorũ alia distinctio.

Has differentias somniorum, quæ latè patent, si, breuitatis causa, in pauciora capita contraxero, fient in vniuersum quatuor somniorum distincta genera: Primum

ἐνύπνιον, seu Physicum somnium: Alterum, ὄνειρος, seu præsagiens somnium: Tertium ὅραμα, seu χρηματισμὸς θεόπεμπτος, seu diuinum somnium: Quartum δαιμονιόπεμπτον ὅραμα, seu Diabolicum somnium. De his omnibus dicemus ordine.

Physica somnia sunt, cùm res interdiu conspectæ, auditæ, tractatæ manibus, aut cogitationibus versatæ, secundū quietē, velut repetitæ, ac retextæ à cerebro minus occupato mouētur atq; agitantur in animis: vel tēperamēta affectionesúe corporum, aut partium aliquarum, connatæ aut asciticiæ, humorumúe redundantiæ & agitationes, aut confluxus, ac decubitus in membra sensu prædita, φαντάσματα in cerebro commouent: vel aliquo forinsecus admoto appulsoúe obiecto, nerui affecti, eam, qua imbuti sunt, vim cerebro communicant. Somnia Physica.

Aristoteles rectè definit, ἐνύπνιόν ἐστι φάντασμα τὸ ἀπὸ τῆς κινήσεως τῶν αἰσθημάτων, ὅταν ἐν τῷ καθεύδειν ᾖ, ᾗ καθεύδει.

Sunt enim φαντάσματα seu visa, quæ efficit ac format cerebrum impulsum αἰσθήμασι, quæ vel cerebro ipso, ex agitatione diuturna reliqua, aut organis sensui destinatis inhæserunt: vel, ab interioribus profecta membris, vellicant, afficiuntq; neruos intrinsecus, dum sensus exteriores, velut vincti ac sopiti, quiescunt.

Horum perturbatione, existunt mirabiles somniorum species, adeoq; nihil tam præposterè, tam inconditè, tam monstrosè cogitari potest, quod non effingant perturbatæ aut deprauatæ naturæ somnia.

Sed hæc Physica quomodo fiant, vt clarius explicem, recitabo paulò altius, repetitis fontibus, quomodo cogitationes à cerebro effici existimen: & primò actiones distinguam, postea, de causis & obiectis, in quæ agunt, disseram.

Cerebri δυνάμεις duplices.

Cerebro insunt δυνάμεις *diuersæ, quarum quædam*
communes sunt ipsi cum corde, epate, & alijs partibus,
quædam propriæ. Communes, Physicæ prorsus sunt, ra-
tionisque omnis, & libertatis expertes, nec consilio & deli-
beratione, aut voluntatis imperio, vel cientur, vel inten-
duntur, vel sedantur: Sed prorsus, ordine & lege naturæ,
dum vigent valentque, cerebri corpore saluo & integro,
eodem modo semper agunt: nec cessant, aut interquiescũt
vnquam, nec sistunt aut inhibent actiones. Vtitur his,
ad refectionem sui conseruationemque, attracto, ex inser-
tis ipsi venulis, conueniente nutrimento, retentoque, & sibi,
elaboratione iusta ui natiui caloris, conformato: Recre-
mentis autem secretis & depulsis in eos meatus, quos ex-
cipiendis his & educendis natura comparauit, vt nares,
palatum, aures, suturas cranei, & poros cutis craneum am-
bientis. Harum communium virium ὑπηρετικαὶ *vo-*
cantur illæ, quæ reliquis, quas ὑπηρεθείσας *nominant,*
seruiunt, ceu præparatis ac suppeditatis necessarijs ad nu-
tritionem, aut exoneratis atque euectis non necessarijs.

ὑπηρετικαὶ *sunt* ἑλκτικὴ δύναμις, καθεκτικὴ, ἀλ-
λοιωτικὴ, ἐκκριτικὴ, ἢ προωσικὴ.

ὑπηρεθεῖσαι *sunt* θρεπτικὴ, αὐξητικὴ, γεννητικὴ, διαπλασικὴ. *Plato, de legibus, harum* δυνάμεων *actiones*
vocat κινήσεις τῆς ψυχῆς δευτερουργούς.

Proprias cerebro δυνάμεις *voco, quæ, & ab his com-*
munibus, & alijs cæterarum partium viribus diuersæ, nul-
libi nisi in solo reperiuntur cerebro. Vocantur autem à
Platone συγγενεῖς κινήσεις τῆς ψυχῆς, καὶ πρωτουργοὶ *actiones*
ab hac facultate editæ. Et sunt duplices.

Propriæ Cerebri actiones duplices.

Quædam ἄλογοι *prorsus, perinde vt communes,*
omni ratione carent, solaque naturæ vi cientur & ad-
ministrantur, & similiter vt communes, dum vita sup-
peditat,

peditat, semper agunt id, ad quod conditæ, naturæ suæ incitantur impetu.

Sunt autem τὸ ψυχικὸν, & τὸ κινητικὸν, φυσικὸν, καὶ ἀπροαίρετον. Hoc cerebrum continuò mouetur, sese diducens, ceu expansis sinibus atque anfractibus, & contrahens rursus, iisdem compreßis atque coarctatis: Illo idem conficit & elaborat animales spiritus ex vitalibus, attractoque inspiratu aëre, his scilicet coctis perfectius, attenuatis, & velut accensis, ac collustratis lucido quodam fulgore.

Quædam ἡγεμονικαὶ seu λογιστικαὶ, rationis sunt compotes, quatenus regi ratione, & excitari, cùm opus est, atque exeri, & expromi arbitrio nostro, aut contrà reprimi possunt, & contineri. Illas enim, vi natiua, citra delectum, & consultationem, cerebrum expedit & absoluit: Hæ menti intelligenti, & voluntati supremæ, actionum liberarum & appetitionum dominæ, ita connexæ sunt, vt ad mentis decreta, iussaque, & imperia voluntatis, cerebrum eas, cùm res requirit, vel promat atque intendat, vel retrahat ac cohibeat: Inde, quòd participes rationis, aliquo modo supremæ potentiæ intelligenti nexu copulatæ necessariò adsunt & parent, tanquam ὑπηρέται, nomen ἡγεμονικῶν seu λογιστικῶν acquisiuerunt.

Harum δυνάμεων rursus duplex genus. Quasdam cerebrum perficit intra sese, non communicans aliquid reliquis corporis partibus vllis, regulata spirituum animalium agitatione; quam efficit cerebri προαιρετικὸς & vehementior motus: gubernat verò, dirigit, & format mens ipsa, citra ministerium, vel opem aliorum organorum corporis. Galenus vocat has ἔργα τῆς ψυχῆς καθ' ἑαυτὴν, & gradus earum constituit tres distinctos, φαντασίαν, διανόησιν, μνήμην: Vulgò hi sensus interiores vocantur. Sensus interiores.

Quas-

Quasdam auxilio & ope plurium organorum peragit, quas vocat Galenus ἔργα τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς πρός τι. *Harum aliæ* αἰσθητικαὶ *sunt, aliæ* κινητικαὶ καθ' ὁρμήν.

Sensus exteriores.

Αἰσθητικὰς, *quarum nomine vulgò vocatos sensus exteriores complector, absoluit cerebrum diffusis per neruos spiritibus animalibus in organa sensibus destinata, versus corporis exteriora, receptisq; inde* τῶν αἰσθητῶν *seu sensibilium speciebus, quæ foris neruo impressæ, & continua ceu alteratione spirituum, per neruum propagatæ ad ipsum deferuntur. Seruiunt hæ prioribus, & menti ipsi, ceu internunciæ, atq; interpretes eorum, quæ, extra cerebrum fiunt. Conuehunt enim, ac deponunt impressas neruis species, in anteriores cerebri sinus, tanquam communes alueos: Vbi, ratione rectrice & formatrice, interiores* ἐνέργειαι, *ex his, ordinato progressu, texunt longam mirandarum cogitationum telam & seriem.*

Κινητικὰς καθ' ὁρμὴν, ἢ κατὰ προαίρεσιν *expedit cerebrum, spirituum animalium vehementiore traiectu, ceu quassatis musculis, qui, hoc impulsi vibratu, rursus intensione sui, adducta inflectunt membra, relaxatione remittunt.*

Cerebri sinuum descripto.

Sinus cerebri anteriores, in ipso cerebro, consistunt ad latera vtrinq; subtus corpus τιλλοειδὲς, *quà illud dextras & sinistras cerebri partes, crassæ Meningis interuentu desuper diremtas, iungit rursus, ac glutinat, demittitq; ex sese propagatum, tenue, ac pellucidum septum, versus medium sinum interius perforatum, quo duas illas contiguas cauitates distinguit, eo in loco, vbi se contingunt proximè, circa medium.*

Versus antica enim & postica capitis, quà, figura corniculatæ Lunæ, inflectuntur ad latera obliquè, longius dißident, interstitijs amplis, & cerebri substantia expletis, seclusæ,

seclusæ, quas cerebri massa explet. Versus posteriora, sensim in decliue feruntur & coarctantur, ibidemq́, circuli ambitu, per cerebri molem, inflectuntur deorsum ad anteriora, & in basim cerebri desinunt, hiantibus osculis, vbi & organorum olfactus origo est, & neruorum, quos edit cerebrum. Neruos ergo eò rerum species, spiritibus impressas deducere: inde verò spiritus, cerebri motu elisos ac resorptos, per explicata, in extremam basin oscula haurire easdem, inq́ laxiores & superiores alueos perferre, existimo.

Motus cerebri, alius est Physicus simpliciter, quo ipsum continuò, etiam reliquo corpore quiescente, sensibus exterioribus omnibus ligatis, sese naturæ suæ, vel sibi innati principij, impulsu dilatans sinus & anfractus distendit, & cogit eosdem rursus sese contrahens: Alius προαιρετικὸς, cùm velut impulsum à superiore potentia dominatrice, vbi vel cogitationes intendendæ sunt, in aliquam rem, vel corpus mouendum est vehementius, vel noxia, quæ infestant, excutienda sunt, maiori se conatu diducit ac comprimit, diductione sui, vehementius attractis, in suos alueos, spiritibus, coarctatione contrà, ijsdem rursus velut expreßis atq; displosis vehementius, & neruis vibratis eorum adactu impetuosiore.

Cerebri motus duplex.

Naturalis cerebri motus perpetuus est, nec remittit aut deficit tantisper, donec vita suppetit. Alter, & desinit, & incitatur inchoatus, ac remittit, pro imperio potentiæ superioris. Non fieri motus arbitrarios vllos, in corpore, sensusúe, absq; hoc cerebri motu, multa arguunt.

Constat, & veterum autoritate, & sensuum iudicio, cerebrum, quantumuis sit mollis & fluida massa, tamen, motu continuo, attolli ac subsidere, velut expansis alueis suis, & plicaturis, atq; anfractibus, cùm intumescit, contractis rur-

ctis rursus, ac velut collectis, quando coit. Et plicas illas cerebro, inter cætera, hoc etiam præstare existimo, quòd, instar penu ac promtuarij, spiritus, Euripi ritu, ad cerebri motum agitatos admittunt, & regerunt, ac refundunt in cauitates laxiores.

Cerebri motus in pueris cernitur.

In pueris, quibus ossa cranei, ea parte, qua, syncipitis ossa, cum osse frontis, committuntur, nondum coaluerunt, cerebri motus oculis cernitur: qualemq́ oporteat esse, ostendunt paroxysmi Epileptici, & sternutationes, in quibus elisiones fiunt, atq́ excussus humorum viscidorum, cum impetu ac vehementia, expreßis, validiore cerebri coarctatione, violenter humoribus illis, ac propulsis in angustos meatus, qui, à cerebri infundibulo, in nares, & palatum deducuntur.

Cerebri-motus actionibus voluntatis & sensuum inseruit.

Quorsum prodesset hic motus, si nihil, ad effectionem motuum voluntariorum, & vtrorumq́ sensuum conferret? Profecto spiritus solos, aut αἰσθήμασι leuiter perculsos, aut voluntatis excitos appetitu, postea sua se vi commouere, soloq́ discursu, collisuq́ fortuito & temerario, in quietis alueis, miras interiorum sensuum actiones: vibratu verò neruorum leui, tam varias & vehementes corporum tam ponderosorum motiones, non accedente cerebri motu aliquo, moliri, non consentaneum, immò absurdum est.

Neq́ illa sperno argumenta, quòd, ex animi contentionibus vehementioribus, & corporis violentioribus motibus, defatigari cerebrum, mirificè experimur.

Cerebri lassitudo vnde oriatur.

Si quis ideo id fieri dicat, quòd & spiritus exhauriantur illis motibus, & cerebrum, plus æquo, incalescat ac desiccetur, & sensum tandem defatigationis, ex vtrorumq́ defectu, id est, spirituum, & humiditatis cerebri, sequi, non ex laßitudine cerebri, ab hoc quæro, in quo membro

membro sit defatigationis illius sensus. Aut enim sentiet eam cerebrum ipsum, aut, quæ id vestiunt ac circumdant, membranæ. At cerebro, opinione omnium, nullus omnino per se sensus inest. Neq; eam membranæ percipient, nisi aut tota cerebri massa collabatur, ac subsidat in subtensas membranas, euacuatis spiritibus vniuersis, quibus inflatum sustinetur ac pendet, vt, velut in æquilibrio, suis videatur niti fultibus, sicut in Mundo terra: aut, ad eum modum, exarescat, vt in vnum aliquem procidat ac decumbat locum.

Est ergo sensus defatigationis, in membranis, inde, quòd cerebrum aßiduis delassatum, & ceu languefactum motibus, atq; arefactum, cùm segnius sese attollit, tum velut procumbens, quietis appetens, contactas membranas grauat, quod cùm accidit, protinus & membra cerebri impulsu destituta, & agitationibus aßiduis arefacta, grauedinis sensu corripiuntur, redditaq; se ipsis grauiora, pondere deprimuntur, & labant.

Causa efficiens proxima harum actionum omnium, est cerebri temperies, quam, à forma substantiali, hoc in loco, non separo, etsi diuersa est, cùm omnis forma requirat σύμμετρον & sibi conuenientem primarum qualitatũ crasin, cuius vi, exercet atq; exequitur hoc, quod intendit: aut si quis id virtuti tribuere mauult, quæ, præter temperiem, omnium cerebri partium conuenientem situm, formam, magnitudinem, & numerum, omniumq; coagmentationem, & cohærentiam iustam, seu continuitatem complectitur, non repugno. Causa actionũ cerebri.

A temperie, procedunt actiones proximè. Etenim, non in sanis solùm, & rectè valentibus, prout, à prima cõstitutione, cerebri tẽperies variat, sic discrepare ingenia, celeri vel tarda, recta & expedita, vel hebeti, cõfusanea, et deer-

deerrante dijudicatione, discretioneq; rerum, & ratiocinatione, ostendit experientia: Verùm etiam, hebetata & languefacta temperie cerebri, obtundi & labefactari, vitiata, corrumpi prorsus actiones λογιςικὰς, vt toto cælo aberrent, & perperam ratiocinentur, Epilepticorum, Phreneticorum, Melancholicorum, Maniacorum, & similium exempla conuincunt.

Quantùm referat, vt iusta sit cerebri magnitudo, cauitatum præcipuarum amplitudo debita, & singularum partium apta collocatio, conformatioq;, vel considerata diuersorum ingeniorum capita arguunt.

Capitis figuræ.

Aut hebetes sunt, & fatui, aut perturbatissimam habent διανόησιν & deerrantem, quibus in acumen fastigiantur capita, rotundi globi instar. Vocant hos φοξὰς & ὀξυκεφάλυς. Coactos enim in angustum hæc figura ventriculos indicat, qui angustia impediunt spirituum motus & discursus.

Contrà excellunt διανοίᾳ (cæteris paribus) quibus sese vertex submittens leuiter, in quandam procumbit planitiem, vt versus antica & postica, promineat caput, æquabili & rotundo tubere, laterotenus vtrinq; leuiter compressum. Valent memoria, quibus, in posteriora, caput protuberat: eandem infirmam experiuntur, quibus ibidem, velut complanatum ceruici exæquatur, φαντασίᾳ antecellunt, quibus antica capitis pars tumidior est, & prominentior: imbecilliorem hanc sentiunt, quibus eadem subsidens, in decliue fertur.

Capitis figura optima.

Præstant omnibus his, quibus caput, oblongæ sphæræ instar, versus vtramq; partem, in rotundas desinit eminentias, lateribus potissimum, in anteriora, leuiter compressis & exæquatis. Rursus his ferè carent, quibus, ex omni parte caput, velut quatuor inclusum quadratis, assurgit

surgit æqualiter, cubi aut tesseræ instar, à vertice, in quatuor fastigiatum apices.

Congruit figura cerebri capitis figuræ: Illa verò deprauata, corrumpuntur actiones, quæ, in diuersis partibus, diuersæ fiunt atq; distinctæ, vt & hæc mutatio figuræ capitis indicat, & demonstrant melancholicorum discrimina, quorum alij φαντασίᾳ, διανοίᾳ alij errant, alij memoria labuntur.

Actiones igitur omnes, seu temperies, seu virtus ciet, informat, administrat, & moderatur: Physicas, ope natiui caloris: ἡγεμονικὰς, spirituum animalium, & sui motus adminiculo absoluit, ita, vt cerebri confluxu ac diffluxu, & vi occulta, spiritus laxioribus alueis inclusos partim ceu traijciat, per neruos, aut in organa sensuum, vt quæ ijs, vel obuersantur, vel incumbunt, obiecta velut excepta, ac sibi induta referant, immutatis, continua successione, spiritibus cæteris, aut in membra, motui præfecta voluntario, agitationis causa: partim, intra cerebrum, certa naturæ suæ lege regulatos dirigat, ad cogitationum formationem.

Etsi autem alueum & fontẽ cogitationum, motusq;, & sensus esse cerebrum, minimè obscurum est: tamen, quomodo illa fiant & perficiantur, semper à doctis desideratum legimus. Nonnulli sentiunt, non influere in neruos spiritus animales, sed, vi quadam, ex cerebro defluente, imbui eos, & eam quidem in totam neruorum extendi substantiam, mediam præsertim, quæ medullæ arborum similis, ex cerebri & spinalis medullæ massa, deriuatur, vt, ad organa sensuum, pertingat: ibiq; affectam, & velut alteratam noua qualitate ab obiectis, vicina quæq; immutare vicissim, donec, in cerebri delata ventriculos, ipsi imprimatur: alterationemq; istam subitò propagari in

cerebrum, ob συμπάθειαν spiritualem, quæ viris, neruis nimirum, & fonti ipsi intercedit.

De motu voluntario, aliter disputant. Imaginatione volunt excitari appetitionem, hac impelli & agitari spiritus, spiritibus quati neruos: cerebri non meminerunt, nisi, quòd id ociosum spirituum alueum faciunt. De sensibus autem interioribus, prorsus silent.

Plato, memoriam fieri, dicit, simulacris rerum cerebro impreßis, vt sigillum ceræ imprimitur: Inquit enim in Theæteto: δῶρον τοίνυν αὐτὸ φῶμεν εἶναι τῆς τῶν μουσῶν μητρὸς μνημοσύνης, καὶ ἐς τοῦτο, ὅτι ἂν βουληθῶμεν μνημονεῦσαι, ὧν ἂν ἴδωμεν, ἢ ἀκούσωμεν, ἢ αὐτοὶ ἐννοήσωμεν, ὑπέχοντες αὐτὸ ταῖς αἰσθήσεσι καὶ ἐννοίαις, ἀποτυποῦσθαι ὥσπερ δακτυλίων σημεῖα ἀποσημαινομένους, καὶ ὃ μὲν ἐκμαγῇ μνημονεύειν ἢ καὶ ἐπίστασθαι, ἕως ἂν ἐνῇ τὸ εἴδωλον αὐτοῦ: ὅταν δ' ἐξαλειφθῇ μὴ οἷόν τε γένηται ἐκμαγῆναι, ἐπιλελῆσθαί τε καὶ μὴ ἐπίστασθαι.

Vera hæc sunt: sed, quid fit de cæteris sensibus, qui prædunt, & rerum simulacra formant? Etsi autem res tota obscurißima est, nec varietas actionum illarum perspici vlla humani ingenij acie, potest: tamen, quantum pænè diuinando, ex notis ac conspicuis, assequi possumus, considerare non abs re, neque alienum videtur ab homine, quem semetipsum intueri scrutarique conuenit vt cum maximè. Vtemur verò, ad hæc declaranda, cordis exemplo, cuius sunt vires notiores, &, de sensibus exterioribus, motuque arbitrario, primùm disseremus.

Cordis motus.

Cor geminis affici motibus, docet experientia, pulsibus, & affectibus. Vtrosque ciet, vi suæ temperiei, aut virtutis, ope verò fibrarum triplicium, quibus tota ipsius est intexta caro, sed dißimiliter. Pulsibus enim agitatur perpetuis, dum viuit, exiliens ac velut subsultans, cùm

virtus aut temperies, fibrarum adductione, disiungit sinus laxiores, & residens vicißim, seq́ submittens, cum eorum relaxatione, coarctat eosdem. Cùm expandit sinus, reclusis certis osculis, excipit allabentem, ex caua vena, sanguinem, ex arteria venosa, aërem: cùm cogit, his clausis, apertis alijs, exprimit in pulmones sanguinem, per venam arteriosam, in Aortam, spiritus vitales distribuendos toti corpori. Affectibus non corripitur, nisi velut ictum & pulsatum ab obiecto, cognitione apprehenso.

Vtrorumq́ discrimen multiplex. Intenduntur aut minuuntur, aut tenorem seruant eundem pulsus, prout vel rectè valet cor, vel infestatur re noxia, & sibi aduersa. Affectus obiecta variant, &, de obiectis, cogitationes.

Ita cerebro gemini insunt motus: vnus naturalis prorsus, vt dixi, quo distendens sese, sua virtute, aut temperie, affluentem, ex arterijs, spiritum vitalem, &, ex ore, & naribus, inspiratione attractum aërem haurit, (sanguinem enim, quo alitur, alia vi sugit) rursusq́ se comprimens, ea, quæ separat, à materia spirituum ac nutrimenti, excrementa, quæq́ alioquin, de subuectis ad sese, ex ventriculo & toto corpore, vaporibus colligit, eiecta propellit in meatus, ad aures, nares, & palatum tendentes. Cerebri motus naturalis.

Dicerem, hoc motu, naturalem etiam respirationem effici, in somno, & alioquin, quem solum diaphragma præstat, nisi obstaret consensus omnium, affirmantium vno ore, τὴν ἀναπνοὴν prorsus voluntariam esse. Sed neq́ ego hoc ita velim accipi, ac si remoueam prorsus voluntatem, quæ perpetuò huic, καθ' ὁρμὴν κινητικῇ potentiæ aßidet, etiam sopitis nobis, & moderatur, atq́, vbi opus est, vel copiosiore respiratione, vel aliquo motu, intẽdit eã. Et cerebrum ipsum naturaliter, cùm communicato, à cæteris partibus, nocumento aliquo afficitur & irritatur, opitula-

turum illis fortius, in suas incumbit actiones. Certè, ad φαντάσματα, quæ in somno occurrunt, multùm cerebro hunc conferre motum, iudico.

Cerebri motus προαιρετικός.

Alter motus προαιρετικὸς est, & vehementior multò Physico, quo, ad vtrosque sensus, & voluntarios motus, cerebrum vtitur, diducens & contrahens sese multò vehementius secundum iussa (vt ita dicam) voluntatis, quæ has actiones gubernat & moderatur, incitando & dirigendo eas, non formando imagines rerum, & cogitationes, quarum αἴτιον κύριον, est cerebri temperies talis.

Vt ergo cor perculsum obiecto, quod cognitio monstrat, afficitur, seque vehementiori conatu distendit, aut comprimit, vel inhians obiecto, idque auidè captans ac prosequens, vel refugiens atque auersans, de iudicio partis intelligentis: ita appetitu voluntario cerebrum incitatum, vehementiore sui dilatatione & coactione, spiritus animales, per neruos, ceu eiaculatur ac traijcit, & his musculos ferit: musculi impulsi sua se vi adducentes & laxantes, flectunt & extendunt membra, seu immediatè, seu per chordas ex sese propagatas: hoc modo fit motus voluntarius.

Nerui quomodo à cerebro afficiantur.

Etsi autem Galenus, quadam irradiatione, affici neruos, & musculos à spiritibus, & non ipsos penetrare spiritus, sentire videtur: tamen, vt non putem transitum spirituum excludendum, multa me mouent.

Nerui spiritus recipiunt.

Primò nerui fabrica, quæ ex triplicibus est contexta partibus, vna intima, medullæ arborum quàm similima, orta ac deriuata ex cerebri, καὶ νωτιαίου μυελοῦ substantia, quæ, si neruis dissectis, accuratius examinetur, videtur ex quibusdam oblongis ac gracilibus coagmentata esse fibris, quibus, poros etsi non conspicuos, attamen, recto ductu, per nerui corpus, procedentes, intercedere ratio docet ea

cet: ea, ceu riuus, ex cerebro, vt fonte, haustam vim vehit & continet.

Extrinsecus ambiunt & integunt hanc duo alia, è membranis cerebri & νωτιαίου deducta, σκεπάσματα densiora ac solidiora multò, quæ, ne lædatur riuus interior, neúe dißipentur spiritus, prohibent.

Si ergo hi pori, craßis lentisque patent humoribus, in spasmis, & paralyticis obstructionibus: quantò magis tenuißimos, & impetu quodam allisos, & velut transuolantes spiritus admittent, præsertim, cùm, secundum rectum fibrarum exporrecti situm, nihil anfractuum habeant, qui remorari, aut inhibere spirituum cursum poßint.

Secundò, quanta sit vis impulsorum spirituum, in feriendo, impellendo, agitando, & conuellendo, monstrat experientia. Flatibus onerata propelluntur nauigia, ijsdem arbores radicitus euulsæ prosternuntur, aut si renitantur, velut per medium sectæ confringuntur. Spirituum vis.

Simili vibratu, à spiritibus, ex cerebro velut explosis, motus voluntarios effici, necesse est: Nam sola, per irradiationem, infusa virtute, tantas membrorum & musculorum moles trahi, tamque crebris, violentis, & varijs motibus circumagi, absurdum est dicere.

Præterea absumuntur, continuis motibus, ac deficiunt spiritus, absque omni dubio. Quorsum absumuntur, si non in neruos feruntur? Mouet ergo cerebrum neruos, cum dilatatione & contractione sui, illis adductis & laxatis, tum impulsis in eos spiritibus vehementius, qui delati ad musculos, simul à nerius tractos, feriunt, & cient eos.

Demum musculi, hoc modo impulsi, postea sua se vi commouent. Nam vel à minutis illis neruorum surculis, quos sortiuntur musculi, inflecti & extendi eos, vel à Musculi quomodo moueãtur.

spiritibus solis violentius adactis, rationi non admodum videtur consentaneum. Cur enim natura musculos, ex peculiari carne, & à reliqua totius corporis carne differente, & peculiari temperie prædita, velut ex carneis fibris, nexis inter se, ligamentorum minutißimis surculis conformasset, si eam, velut ociosam culcitram, aut stragulum mollius, neruorum tantùm propagines complecti ac sustinere, & interstitia oßium tantùm expleri voluisset, sicut, in spacia trabibus interiecta, in ædificijs lutum infarcitur?

Præstitissent idem nerui ipsi, ante articulos, in ramulos sparsi, & implantati oßibus, aut cartilaginibus, molliuscula carne præfixis, ne rumperentur aut attererentur oßium duritie: & facilius articulos solos, quàm & musculos grandes, & articulos mouissent, præsertim cùm non pauci musculi chordis careant.

Sed vidit natura, in tanta distantia articulorum, à neruorum origine, & ad corpora tam ponderosa attollenda, ac tot motuum formis impellenda, opus esse alia vi fortiore. Ideo certa forma & temperie musculos construxit, qua sese sed prius vibrati à spiritibus, mouent, & constricti flectunt articulos, laxati remittunt, oppositis eosdem extendentibus.

Neruorum in musculos insertio.

Suffragatur rationi Anatome. Non enim omnibus musculis, circa principium, nerui inserti feruntur rectà ad caudam: sed quibusdam, circa medium, propemodum infiguntur, quibusdam, per membranas eorum exteriores, traiecti laterotenus attenduntur, qui carnem non subeunt.

In Spasmo, nerui non trahuntur à principio suo, sed, vel ariditate corrugati, vel ab imbibitis dilatati humoribus coëunt & decurtantur, atque ita annexos sibi musculos

sculos, eò, quò ipsi complicati repunt, conuellunt ratione diminutæ longitudinis, & velut suspensos tenent.

Musculi, ea tractione tensi suspensiq́;, contrahunt, versus caput, caudã, & relaxaturi sese, suæ naturæ ductu impediuntur, quia decurtati nerui, &, ratione obstructionis vel ariditatis, nec sequaces, nec idonei, ad motum non obediunt, immò suspensos, ac velut vinctos musculos inhibent.

Nerui & musculi quomodo in Spasmo afficiantur.

Hinc certamen oritur, musculis sese in naturalem habitum restituere annitentibus, neruis prohibentibus: & sequitur dolor, cùm neruis retractis violentius à musculis, tum oppositis intensis, contractiq́; artus aliquandiu, in ea conuulsione persistunt, donec, vel humectati nerui, si adsit ariditas, vel siccati conuenienter, si humiditas abundet, redeant ad habitum naturalem.

Ergo, etsi incitantur musculi extraneo & aduenticio principio, à neruis nimirum, & spiritibus: tamen, non tantùm solo hoc accidentario mouentur motu, sed exciti primo, reliquam sua vi, peragunt.

Appetitiones vero, in homine, triplices sunt, sedibus, natura, & causis efficientibus propinquis & remotis distinctæ: quas Aristoteles distinguit nominibus etiam: βούλησιν vocans voluntariam appetitionem: θυμὸν sensitiuam, seu comitantem sensus, cordi propriam: ἐπιθυμίαν naturalem, inhærentem membris τοῦ θρεπτικοῦ.

Appetitus triplex in homine.

Ex his quanquam voluntaria, & cæteras complexa, suo cohercet imperio, & τῷ κινητικῷ καθ' ὁρμὴν sibi naturali lege deuincto dominatur: tamen idem non rarò & cæteræ, aut contra βούλησιν, aut eodem, quò ipsæ feruntur, voluntate concitata impellunt.

Appetitionum series & organa.

Βούλησιν antecedit, aut sensuum cognitio, aut deliberatio mentis, aut vtrumq́;. θυμὸν cient sensu percepta.

ἐπιθυμία, à natura membrorum destinatorum nutritioni, oritur. Et viciſsim ipſum τὸ κινητικὸν, καθ' ὁρμὴν, ciet βούλησις, connexu conſenſuq; naturali. θυμὸς, per neruos à cerebro ſibi inditos, perq; arteriarum vitales ſpiritus: ἐπιθυμία, per neruos oſculi ventriculi, epatis, vaſorum deſtinatorum generationi, quorum origo ex cerebro, vt ſuprà declaraui copioſius.

Motus voluntarij hiſtoria.

Fit igitur motus voluntarius, cùm cognitio, in mente vel ſenſu, mouet βούλησιν, hæc cerebrum, & in eo τὸ κινητικὸν καθ' ὁρμὴν, cerebrum, neruos & ſpiritus, hi muſculos, muſculi & ſeſe, & chordas affixas membris, vel membra ipſa, ſine chordis.

Nam tunc etiam, cùm motiuam cerebri vim appetitiones duæ inferiores incitant, prius in cerebro φαντάσματα de illis mouēt rebus, quas vel deſiderant, vel auerſantur: hæc menti innoteſcunt: mens, re deliberata, voluntati proponit, an obſequi appetitionibus illis, atq; indulgere, vel aduerſari, motiua virtute repreſſa, conueniat. Voluntas, pro vt aſſentitur aut refragatur menti, ita eam vim vel incitat ac dirigit eò, quò opus eſt, mente præeunte, aut cohibet.

Quare nunquam illæ motiuam impellunt, niſi aſſentiatur voluntas, vel ſponte, vel coacta, vel violenter oppreſſa.

Species rerum, quæ vel intra nos ſunt, vel foris verſantur, deferuntur ad cerebrum, cum ſpiritibus, qui in organis & neruis continentur, tum neruis ipſis imbutis, aut velut effiguratis, aut immutatis obiectorum qualitatibus, & iiſdem, progreſſu continuo, in cerebrum propagatis.

Nerui ſenſitiui à reliquis diuerſi.

Certa enim & peculiari ſingulorum ſenſuum nerui ſunt à natura temperie inſtructi, qua non promiſcuè quæuis, ſed ſui generis obiecta percipiunt: ὀπτικοὶ colores & lucem,

lucem, ἀκουστικοὶ sonos, γευστικοὶ sapores tantùm, qui in osculo ventriculi consistunt, suctionem venarum, & cibi ac potus indigentiam, sparsi in totum corpus, reliquas qualitates apprehendunt.

Spirituum verò ea est tenuitas & puritas, is fulgor, vt primis impressæ qualitates subitò in omnes, qui, continuo à cerebro tractu, his cohærent, diffundantur.

At quomodo interiores sensus formentur, difficilior quæstio est. Sensuum interiorum formatio.

Quòd tres sint sensus, locis & actionibus diuersi, consentiunt Medici.

Φαντασία species ab exterioribus appulsas sensibus excipit, complectitur, ac discernit: collocatur in anterioribus cauitatibus primorum venitriculorum.

Διανόησις longius progreditur, & vel ab his sensu perceptis speciebus exorsa, collatis illis inter se, constituit discrimina, & cùm discernens has inter se, & ab obiectis, quibus innituntur, tum separans alias anteà cognitas, componendo, diuidendo, ratiocinando, contexit alia plura, connexione Syllogistica, donec ad prima deueniat principia methodo Synthetica: vel procedit à principijs, natura, menti insitis, accommodans ea ad singularia, & eliciens atque extruens inde, longo ordine, plura, methodo Analytica. Tres interiores sensus.

Μνήμη species sensu apprehensas, cogitatasúe, aut inuentas, retinet ac custodit. Reponitur hæc, in cauitate cerebri postrema, quæ cerebello, & dorsali medullæ communis est: vt altera, in medijs ductibus primarum cauitatum, aut secundum aliquos, in ventriculo medio. Et quanquam, vt arbitrarios motus voluntas, ita has actiones mens sensibus interioribus, dum anima corpori inhæret, coniuncta, secundum normam noticiarum sibi insitarum, guber-

nat & moderatur: tamen, in his efficiendis, magna cerebri vis, & magnus est vsus.

Phantasiæ & Memoriæ actiones, aliquantò minus sunt obscuræ. De memoria, ex Platone, dictum antea est, à spiritibus velut tinctis imaginibus rerum imprimi notas cerebro: itemq́ue, quomodo vis cerebri res natura diuersas seiungat ac separet, quæ à diuersis adferuntur organis, ex diuersis partibus.

Διανοήσεως ratio.

Διανόησις cogitatu & explicatu difficilima est: hoc tamen constat, ordiri eam, aut à Phantasia, seu speciebus, quas organa exteriora offerunt & exhibent sensui communi: aut, à memoria reuocatis illis, quæ memoriæ commendata sunt: aut à noticijs primis, quas secum mens adferens promit ac suppeditat.

Vt ergo, cor cognitione impulsum, affectus gignit ea temperie, quam, ex prima sui constructione, acquisiuit, & dilatatione sui, ac coactu: ita cerebrum, cùm mens requirit alicuius rei cognitionem, aut considerationem, ad quam illi sensuum ministerio opus est, excitatum ab ea, (vndecunq; inchoet) sua temperie, cùm expeditius aliquantò commouet sese, agitans non fortuito, turbatoue, sed æquabili, congruo, ac regulato motu spiritus: tum eosdem sua natura informes, sed claros lucidosq́ue, & cuilibet speciei suscipiendæ aptos atq; idoneos, conformat imaginibus obscuris quibusdam, quas effingit, illo sui spirituumq́ue motu, ex antè figuratis simulacris, moxq́ue ex his rursus propagat alias atq; alias, sicut lingua vocem, ex arteriæ asperæ angustis hiatibus, inconditum quiddam resonantem, motu suo frangit, temperat, & format.

Rursus vt lingua, etsi cerebri impulsu, & vibratu diuerso modulatos sonos efficit, variatq́ue mirificè, vt, continuo spiritu, vox trahatur in longum, & varietur inflexo,

distin-

distinguatur conciso, copuletur intorto, promittatur reuocato, infuscetur ex inopinato, & murmuret secum: denique vt doloris, aut voluptatis edat indicia, gemitu, planctu, exclamationibus: nihil articulatum tamen per sese, nihil characteristicis indicibus noticiarum, & sermoni simile effingit, quod in brutis manifestum est: sed, quæ accedit in hominibus mens intelligens, quæque cerebri impulsus, & agitatæ linguæ motiones gubernat, hæc demum, alia vi præstantiore, modulatos illos sonos articulatim distinguit, simulque intercisas particulas, velut consignat notis ac characteribus, qui non læticiam solùm, aut mæsticiam, sed veri falsiue, honesti aut turpis quasi formam exprimunt, ac velut pingunt ideas rerum.

Cogitationum formatio linguæ similitudine declaratur.

Sic cerebrum, etsi vi sua agitatis, interruptis, distributis, & directis ad ordinē spiritibus, rudimenta quædam adumbrat cogitationū, velut primis lineis ductis, cuius itidē rei brutorū Phantasiæ exēpla præbēt: tamē expressū, integrum, firmū, ordine contextū, rectè cohærēs nihil efficit, nisi totam illarū specierum formationem, & connexum totum, atque cohærentiam dirigat, moderetur, & absoluat vi longè nobiliore, mens ipsa, alia præstantiore luce affusa, quàm illa est, quæ à solo cerebro proficiscitur.

Rursus etiam aberrat hæc cogitationum formatio, (quæ nihil est aliud, quàm effictio quædam, & repræsentatio imaginis rerum cogitatarum, in spiritibus, ac cerebro) cum cerebro corrupto aberrat prima ceu delineatio, &, vt ita dicam, ἰχνογραφικὴ informatio cogitationum, vt in Maniacis: cumque spirituum non est, ad formationem conueniens habitudo, ex vitio aliquo.

Perficit itaque Διανόησιν, cum cerebro, mens ipsa, tum naturales cerebri motus incitans & accelerans, aut contrà retardans, cùm opus est, mensura regulata: tum

rectè

recte connectens diuersa, & ex vno aliud, ordine congruo, detexens: tum, sua luce, velut inchoatos colorum ductus expoliens & collustrans, in illis imaginibus, quas inchoat, obscura adumbratione, cerebrum. Neq; has, aut solum cerebrum, sine mente, aut mens sola sine cerebro conficit.

Mentis actiones in corpore omnes organicæ.

Quanquam itaq; Plato inquit in Theæteto, τὰ μὲν τὴν ψυχὴν δι' ἑαυτῆς ἐπισκοπεῖν τὰ δὲ διὰ τῶν τοῦ σώματος δυνάμεων: tamen vt sentiam, nec διανόησιν fieri vllam, nec φαντασίαν nec μνήμην sine cerebri actionibus, in homine, dum hæret, in corpore, anima rationalis, quantumuis inorganica sit ipsa, cum his, tum illis, quæ suprà exposita sunt, moueor.

Non inficior tamen, mentem insitas & innatas noticias promere, sua vi, citra opem organorum corporis, sicut lux radios emittit: suntq; illæ noticiæ lumen illud, quo tenues, euanidæ, & caligantes, in spiritibus, & cerebro, imagines illuminatæ enitescunt & effulgent: Sed nunquam has, ad cogitationes alias, sine organis cerebri, accommodat.

Platonis & Aristotelis dicta de actionibus mentis explicata.

Ideo Platonicum dictum, quod quædam anima consideret, per se, non vtens organis corporis, intelligo, de insitis noticijs: & rursus, de harum accommodatione, ad vsum, id est, ad obiecta sensibus percepta, & contextas inde ratiocinationes, illud Aristotelicum interpretor, non cernere mentem ea, quæ foris sunt, nisi ministerio sensuum.

Ad hunc modum, memoria fit, spiritibus eas species, quibus imbuti sunt, dum, regulato motu, in sinum præcipitantur posteriorem, velut agglutinantibus illis partibus cerebri & cerebelli, quibus illiduntur. Illæ verò tantò difficilius adhærescunt, quantò cerebrum siccius est, ac durius,

durius, quod impreßioni, ob duritiem, tardius cedit, sed semel affixæ diu permanent: tantò rursus citius inhærent, quantò humidius est cerebrum. Sed deteruntur facilè, atque abolentur, aut velut superinductis alijs, obliterantur.

Sic eadem vi cerebrum, inter species diuersas externorum sensuum, quas ab organis spiritus referunt, discernit.

Scio, maiorem harum rerum esse obscuritatem, quàm vt peruestigari à quoquam, aut explicari poßint, cogitandæ tamen sunt: Idcirco has recitaui coniecturas, saluo semper cuiusque meliore iudicio. Nunc hæc, ad somnia accommodabimus.

Fit somnus, tum quòd cerebrum, laboribus diurnis defessum, siccatumque, & exhaustum spiritibus, appetit quietem, rigationem sui, & instaurationem spirituum, sensu naturali, &, consentiente anima, sese ceu relaxans cessat, à motu vehementiore: tum quòd maiore copia collecti, ex ventriculo, & toto corpore, vapores, addensatique, ac liquefacti refluunt, depellunt calorem superfluum, à superioribus, deorsum, humectant neruorum radices, & ipsos neruos, &, ad exteriora membra sparsi, ἀντιπεριστάσει quadam cogunt calorem introrsum, vt Aristoteli placet. *Somni generatio.*

Id autem fieri hoc modo iudico, & loquor de somno naturali. Corpore ad quietem composito, & animo, à curarum & cogitationum intentionibus, relaxato, sedatis etiam, ac quasi compreßis affectuum commotionibus, cor & cerebrum illum suum vehementiorem impetum, de quo diximus, remittunt, contenta leni altero & Physico.

Remißionis huius causa est, quòd & præsidium viuifici caloris Solis, tum sub Occasum præcipitati, decedit, & occulto quodam ceu sensu languoris, ex decessu defectuque luminis Solis, & contentionibus diurnis contracti.

mem-

membrum vtrumque appetit, & refectionem sui, ex laßitudine, quæ concitatiores motus comitatur, & restitutionem spirituum absumtorum, & corroborationem languefactarum virium, quæ fit nutritione, & vera suauique humectatione. Nam, quod caret alterna requie, durabile non est.

Est autem animalium spirituum origo ex vitalibus, quos virtus cordis incendit in halitibus de sanguine expreßis. Vt ergo animalium spirituum fiat instauratio, reparari prius vitales, necesse est: Vt hi recuperentur, idonea his materia, in coctionum officinis, vt excoquatur oportet, qua & membra ipsa reficiantur.

Quare cor, vt sese primùm recolligat ac refocillet, & postea cerebro nouorum spirituum copiam comparet ac suppeditet, reuocat ab extremis, de calore natiuo, quantum sat est, ad hoc perficiendum, sicut id vniuersim, ad conseruationem sui, cùm res postulat, spirituum reductione vti cernimus.

Hoc dum fit, diminuitur cerebri calor, quem & ipsius cerebri, & totius corporis motus atque agitationes interdiu exuscitant: fouent verò, atque adaugent, cùm transmißi à corde, per arterias, magna copia, spiritus vitales, &, præter hos, halitus calidi, qui ex toto corpore, præsertim motu atque exercitijs calefacto, per venarum & arteriarum propagines, sua leuitate sursum enixi, cerebrum petunt: tum radiorum solarium virtus, & circumfusi aëris tepor.

His ergo fomentis destitutus cerebri calor fit remißior multò: cordis verò calor, & partium vicinarum intenditur, ex retracti caloris confluxu, ad interiora, & cordi circumsita. Nam tam illis τῶ θρεπτικῶ destinatis membris, quàm cordi, vberiore calore opus est, vt & nutrimentum exactius coquant, & cordi spirituum vitalium materiam exquisitius præparent.

Nam

Nam, quòd interdiu, officinis coctionum, præsentis Solis viuifici radij, quibus mirificè affici, vegetari, & roborari δυνάμεις *corporum experimur, & moderata ac tempestiua præstant exercitia: hoc, noctu supplet & compensat natura repetiti, & reducti, ac velut coacti in vnum, & conclusi caloris, coagmentatione circa cor & præcordia, partesq; subter præcordia locatas.*

Languefactum hoc modo calorem cerebri, magis etiam hebetat, frigida humiditas aëris nocturni, cum inspiratione attracti, tum, per poros, in cerebrum penetrantis: quæ quidem & ἀντιπερίστασιν *efficit, in reliquo corpore, calorem, ab exterioribus, intrò repellendo.*

Adauctus ergo, circa præcordia, & totum imum ventrem, calor natiuus, excitat, de nutrimento, multum suauium halituum, qui delati in cerebrum, huius frigiditate, quæ, ex diminuto calore, extitit, densantur in liquores. Hi verò, & cerebrum suauiter imbuunt, & sparsi ad radices neruorum, eosdem subeunt atq; implent, & ipso refluxu, obuium, & ad summa enitentem calorem repellunt ac deprimunt.

Est ergo ceu materia somni largior humiditas, ac suauior, ex densatis frigiditate vaporibus, quos, de nutrimento, calor exprimit. Rigat enim hæc, impletq;, cùm ipsum cerebri corpus, tum natos ex eo neruos, abundantius. Somni materia.

Causa efficiens, est in vtroq; membro, corde, & cerebro, ex appetitu quietis, remißio omnis contentionis: in corde verò etiam reuocatio natiui caloris, ad quam sequitur, vt extrema membra, & præcipuè cerebrum, propter plures alias causas, refrigescant, & ima internaq; præcipuè, circa præcordia, incalescant. Ab hoc calore halituum copia cietur, ex nutrimento: ex halitibus densatis, fit humiditas larga, quæ cerebrum & neruos opplet. Somni causa efficiens.

At

At hæc humiditas, cùm rectè membra valent, non
est crassa, viscida, aut nimia, vel aliena affecta qualitate:
sed moderata, dulcis, liquida, fluens leniter, & in poros se-
se cerebri, ac neruorum ingerens.

Cessante motu cerebri vehementiore, & neruis hu-
miditate oppletis copiosore, mox conciduut membra, ve-
lut grauata, sentireq́ & moueri desinunt. Non enim
tanta amplius spirituum copia in neruos influit, nec tam
efficaci impelluntur motu, nec penetrant, vijs aliquantu-
lum interclusis. Quare cerebrum ab illis liberum solu-
tumq́, & quasi subtractum motibus operosioribus, agita-
tur per sese, & vacat spirituum animalium refectioni.

Si ergo tunc cerebrum non, vel copia crudorum ha-
lituum, ampliore iusto, impeditur omnino, aut velut obnu-
bilatum turbatur: vel, ex nimia defatigatione, defectuq́
spirituum, omnem remittit ac deponit conatum: gignit
Somnia in cerebro quomodo generentur.
φαντάσματα excitatum stimulatumúe, aut illis speciebus,
quæ vel in ipso, ex firmiore impreßione, crebriusq́ repe-
tita cogitatione, aut tractatione vigent, vel, de interdiu
visis auditisúe negocijs, in organis residuæ remeant sur-
sum, ad fontem neruorum, aut transmißis à corde aliquo
affectu implicato, aut nouis prorsus natis, vel ex membris
cerebro neruorum interuentu colligatis, eorumq́ affe-
ctionibus naturalibus vel accidentarijs, membranis cere-
bri, corde, ventriculo, epate, liene, vasis generationi desti-
natis: vel humoribus certis redundantibus, in toto corpo-
re, aut aliqua parte: vel temperie totius, quarum quæ-
dam, neruis immutatis, quædam, vapórum forma, cere-
brum afficiunt, & sensum ei alicuius rei inferunt.

Ab his ordiens ea progreßione, qua in vigilanti-
bus, & eadem vi, nimirum temperie sua, motuq́, aut illo
naturali, aut paulò vehementiore, sed imbecillioribus
omni-

omnibus, minusq; validè intensis, texit alia ex alijs, aut serie cōcinna & conueniente, aut turbato ac confuso ordine.

Quod si inest naturæ cerebri & totius, ex peculiari astrorum positu, vis præsaga futurorum, vel publicorum, vel priuatorum: illa præsensione occulta naturæ, sese velut commouentis & accingentis ad occursum rei, quæ impendet, cerebrum excitum, format φαντάσματα respondentia insito sensui, ea vi, quæ est à stellis, velut regulante cerebri actum.

Et φαντάσματα ipsa quandoq; explicatè ostendunt euentus, quandoq;, & vt plurimum, αἰνιγματικῶς, ac figuratè. Sicut enim natura, alij rectius ratiocinantur, aut coniectura sagaciore collimant quæsita alijs: sic vis præsaga futurorum, in alijs, alia somnia expressa aut figurata gignit, & alias in animo, agitat versatq; formas, aut liquidas, aut confusas, aut variatas. Hoc modo Physica fiunt somnia, & præsagientia.

Primi generis somniorum, cùm reliquiæ earum rerum mouentur & agitantur, de quibus vigilantes aut cogitauimus, aut egimus, frequenter meminerunt Poëtæ. Apud Theocritum Piscator inquit:

Πᾶσα κύων ἄρτως μαντεύεται, ἴχθυα κἠγώ.

Claudianus.

Omnia quæ sensu voluuntur vota diurno,
Pectore sopito, reddit amica quies.
Venator defessa toro cùm membra reponit,
Mens tamen, ad syluas, & sua lustra, redit.
Iudicibus lites, aurigæ somnia currus,
Vanaq; nocturnis meta cauetur equis.

Lucretius.

Induperatores pugnare, & prælia obire,

Nautæ cum ventis contractum degere bellum,
scilicet somniant, & quæ sequuntur.

Somnia ab interno principio orta.

Eiusdem generis somnia, quæ ab intrinseco oriuntur principio, experientia suppeditat Medicis nota, qui inde non rarò, de inuasuris morbis, si valent somniantes, aut de affectionibus, humorumúe excessu in ægris, diuināt.

Biliosorum somnia.

Melancholicorum somnia.

Phlegmaticorum somnia.

Sanguineorū somnia.

Natura πικρόχολοι incendia, vstiones, rixas, contentiones, pugnas, colores flauos, volatus, somniant: Melancholici caligines, tenebras, atros fumos, oberrationes nocturnas, vagationes per solitaria loca, spectra, tetras species, tristia omnia: Phlegmatici aquas, balnea, nauigationes, mersiones in aquam, onera grauantia & impedientia incessum, aliaq́ similia: Sanguinei læta conuiuia, choreas, complexus, rutila: Amantes, complexus eorum, quos adamant, & amicas ac blandas collocutiones: Qui sitiunt, affatim se haurire aliquid.

Quibus affecta sunt, vel obstructa posteriora cerebri humore viscido (quem morbum ἐφιάλτην vocant & incubum) velut premi sese, ac strangulari imaginantur in somno.

Quibus vitiosis osculum ventriculi confertum est humoribus, ex ascensu venenatorum halituum, afficientium cerebrum, tetris vexantur somnijs, & terrentur immensitatis pauoribus.

Galenus plurima recitat exempla, inter quæ extat & hoc, de Phthisico quodam, qui cùm somniasset, se in suo natare sanguine, & Medici postridie somnium, de redundantia sanguinis, interpretati, venam incidissent, cum sanguine animam exhalauit.

Somnia ne turbentur, multa requiruntur.

Sed, vt fiant somnia, & ea quidem non confusa, aut turbida, requiritur vtrunq́, tum, vt sit cerebrum, à natura rectè temperatum, & omnibus suis exquisitè, integreq́, ac de-

ac debitè conformatum partibus, vigeant actiones sensuum interiorum, & ventriculorum cerebri sit amplitudo iusta, & conueniens situs: tum, ne impediatur aliquo forinsecus aduenienter, vt affectionibus aliquibus, παρὰ φύσιν, in quacunque parte, aut ira alijsúe cordis commotionibus, aut crudis, ex ventriculo, & confertim irruentibus halitibus: sed temperatis escis, modicisque potationibus ita sit affectum, vt, sopito corpore, animus vigilet. Quod si vel illud desit, vel hoc accedat, nihil fit ordinatum aut regulare. Vt in ratiocinando errant, cùm aliquid serij meditantur, applicato in eam cogitationem, atque intento animo, quibus malè constitutum est cerebrum: sic multò magis errabunt somniantes.

Crapulis verò turbantur cogitationes, quas vigilantes instituimus: Quantò magis errorem adferent, ac perturbationem somnijs, quæ sunt tenuia & euanida simulacra rerum, à cerebro, leui motu velut informata: & tamen tantò euadunt certiora atque illustriora, quantò minus in cerebro est impedimentorum. Crapularū noxa.

Plato in nono Politicorum, de posteriore causa, pulcrè philosophatur, quem locum Cicero eleganter reddidit. Vide, inquit, quid Socrates, in Platonis politia loquatur. Dicit enim, cum dormientibus ea pars animi, quæ mentis & rationis particeps sit, sopita langueat: Illa autem, in qua feritas quædam sit, atque agrestis immanitas, cùm sit immoderato obstupefacta potu atque pastu, exultare eam in somno, immoderateque iactari. Itaque hinc omnia visa obijciuntur à mente, & ratione vacua, vt aut cum matre corpus miscere videamur, aut, cum quouis alio homine, vel Deo, sæpe belua, atque etiam trucidare aliquem, & impiè cruentari, multaque facere impurè atque tetrè, cum temeritate atque impudentia. Platonis locus de somnijs.

At qui,moderato cultu,atq; victu, quieti se tradiderit,ea parte animi, quæ mentis & consilij est,agitata, atq; erecta, saturataq; bonarum cogitationum epulis: Eaq; parte animi, quæ voluptate alitur, nec inopia enecta,nec satietate affluente, quorum vtrumq; præstringere aciem mentis solet, siue deest naturæ quippiam, siue abundat atq; affluit: Illa etiam tertia parte animi, in qua irarum existit ardor, sedata atq; restincta: tum eueniet, duabus animi temerarijs partibus compreßis, vt illa tertia pars rationis & mentis eluceat, & se vegetam ad somniandum,acremq; præbeat: tum & visa quietis occurrent tranquilla atq; veracia. Hæc Cicero.

Explanatiora etiam,& lucidiora obijci somnia, matutino tempore,cùm depulso de pectore, &, in omne corpus diuiso ac mitificato cibo,animi sese quiete satiati, minusq; impediti, in aliquam intendunt cogitationem.

Somnia præsagientia.

Præsagientia à Physicis differunt, non propinquis efficientibus: eodem modo enim à cerebro formantur: sed remotis & antecedentibus causis. Non enim,vt illa, ab humorum motu, copia, & qualitatibus, aut affectionibus certarum partium,aut temperamento: sed vi stellarum insita præsagitione cientur, quæ, ad præsensionem impendentium euentuum, velut commouens sese, eorundem sensu,cerebrum afficit: hoc illo commonefactum sensu, sese ceu recolligens, dum, quales futuri sint, meditatur,suorum progressu sensuum eliciens aliud,ex alio, format illos pingētia φαντάσματα,vel perspicua,citraq; ambiguitatem, vel ænigmatica, notarum quandoq;, quandoq; ignotarum rerum figuris vsurpatis, prout sensus ipse,in natura euidentior est,atq; acrior, vel obscurior, & hebetior,visq; ipsa mentis excitatior est, & rectior.

Et vt

Et, vt reliquas cogitationes, ita talia phantasmata, gubernat & absoluit mens, opitulatura quasi, aut consultura naturæ, aut prouisura, hac prænunciatione futurorum, quæ, quamprimùm naturæ præsagia cerebro innotescunt, simul ea percipit ac pensitat: quoq; sunt certiora, eò illustrioribus imaginibus exprimit, cerebri actionibus temperatis, ad conuenientem normam. Vt enim natura, alius alio est felicior Musicus, melior Poëta, acutior Geometra, celerior Arithmeticus: sic, natura, alius alio plus ominatur, &, velut occulto sensu, prædiuinat secuturos euentus.

Aristoteles naturas illas φύσει λάλους, καὶ εὐθυονείρους, καὶ εὐστόχους, καὶ προθεωρατικοὺς *esse dicit.*

Innascitur omnino aliquibus, ex peculiari cœli influxu (vt si, in conuenientibus locis, Mercurius & Luna consistant) vis talis, quæ vbi percipit, quæ imminent priuatim illis, quibus inest, si interdiu, cerebro districto occupatoq; cogitationibus alijs, exerat se, pro rerum imminentium conditione, inopinata lætitia, tristiciaue afficit: Si noctu, soluto diurnis laboribus cerebro, φαντάσματα *vatidica mouet.*

Antonius Musa Augusti Medicus, ante prælium, quo in Philippis depugnatum est, cum Caßio & Bruto, somniarat, tabernaculum Augusti in castris diripi: admonitus itaq; Augustus, inde deceßit. Nec falsus est omine somnij: inter pugnandum enim, fugato illo cornu, tabernaculum à Bruto direptum est. Antonij Musæ somnium.

Astyages Medorum Rex somniauit, vrinam filiæ Mandanes toti inundare Asiæ. Astyagis somnium.

Eidem visa est nasci ex mulieribus filiæ vites, quæ patulis diffusa ramis, Asiam obumbraret. Significatum est his picturis, filiam edituram prolem, quæ Asiæ re-

gnum occuparet: paulò pòst natus ex ea Cyrus somnia compleuit.

Cyrus somnio cōfirmatus.

Huic Cyro in Armenios eunti cum exercitu, cùm difficultates quædam, & tardarent progressum, & ancipitem fortunam, ac dubiam minarentur, somnium nocturnum animum addidit, & spem fecit victoriæ. Visus enim sibimetipsi, secundum quietem, compedibus distineri, & eas, dem paulò pòst spontè ruptas dissilire ac decidere, vt, quacunque vellet, ingredi posset: non fore diuturnas has difficultates, & expeditam victoriam secuturam, inde ratiocinatus est.

Somnium de Ptolemæo Ceranno.

Amici Ptolemæi κεραυνοῦ, qui Seleucum Macedonem interfecerat, viderunt, ipsum à Seleuco rapi in iudicium, vulturibus, lupisq́ue iudicantibus, &, causa cognita, carnes eius passim distribuentibus. Huius somnij veritatem exitus comprobauit: nam, non ita multò pòst à Galatis interfectus, inter cadauera cætera, vulturibus & lupis præda factus est.

Polycratis Samij filiæ somnium.

Filia Polycratis Samij, cuius extat in historijs celebrata felicitas, visa est cernere patrem in aëre sublimem, à Ioue ablui, à Sole inungi. Completum est somnium, cum ab Orete patrem cruci affixum, ardores Solis ita percoxerunt, vt liquefacta extillaret pinguedo, quæ cadauer oblinebat, & cœlestes id vicissim pluuiæ abluerent. Cicero multa huius generis exempla recitat, & passim reperiuntur in historijs.

Somnia diuina.

Diuina somnia sunt, quæ diuinitus immissa sacræ literæ affirmant, non quibusuis promiscuè, nec captantibus aut expectantibus peculiares ἀποκαλύψεις sua opinione: sed sanctis Patribus & Prophetis, Dei arbitrio & voluntate: nec de leuibus negocijs, aut rebus nugacibus & momentaneis: sed de Christo, de gubernatione Ecclesiæ, de impe-

imperijs, & eorundem ordine, de alijs mirandis euentibus: & certa his semper addidit Deus testimonia, vt donum interpretationis, & alia, quò constaret, non temerè ea obijci, neq; ex natura nasci, sed inseri diuinitus. Talia fuerunt Somnia Iacob, Ioseph, Pharaonis, Nabuchodonosor.

Diabolici generis sunt omnia illa, quæ Diabolus olim offudit Ethnicis, vbi ad delubra Idolorum, captandarum talium præstigiarum causa, inuoluti victimarum pellibus cubabant: quæq; nunc Anabaptistis, & omni tempore, Enthusiastis, & similibus fanaticis, in abdito, ad nouas patefactiones velut hiantibus, aut Magis, & veneficis, & promiscuè omnibus non conuersis ad Deum, sed suæ subiectis tyrannidi exhibet, eo fine, vt cædes, flagitia, ac scelera struat, & stabiliat idololatriam. Somnia Diabolica.

De talibus loquitur Propheta Esaias: Populus qui prouocat me ad iracundiam, qui habitat in sepulcris, & in templis Idolorum dormit.

Recensui suprà, inter oracula, aliquot loca, in quibus pernoctare consuetum fuit Ethnicis, vbi responsa de quæsitis rebus, somnij specie Diabolus, non voce reddebat. Loca in quibus somnia captabantur.

Lacedæmonij, in fano Pasitheæ somniãdi causa excubabant: & Æsculapium vera indere somnia, creditum fuit, ideo eius templum frequens Græcia adijt & honorauit. Calabri Podalyrium Æsculapij filium consulturi, ad eius sepulcrum, agninis instratum pellibus, ipsi quoq; ijsdem cooperti, decumbebant.

Sed sunt, & fuerunt pleraq; à Diabolo profecta somnia ἀμφίβολα ἢ ἀσαφῆ, &, vel palàm fœda scelera, vel idolomaniam tetram exegerunt ac confirmarunt: interdum pœnas scelerum, & tristes ac tragicos denunciarunt exitus.

Bruti somnium.

Bruto, ante prælium in Philippis, tetra secundum quietem species visa est dicere, Tuus ego sum, Brute, κακοδαίμων, in Philippis me videbis. Simile, de Caßio Parmensi, commemorat Valerius.

Bello Latino, cum duobus COSS. Romanis, Decio & T. Manlio Torquato, eadem somnij species, eadem nocte, exhibita, moneret vtrumq; ex altera acie, Imperatorem, ex altera, exercitum Dijs Manibus deberi, & conuenisset inter vtrumq;, vt is, cuius cornu primùm laborare cœpisset, suo capite fata patriæ lueret: neutro id reformidante, Diabolus Decium deposcit, qui, concitato equo, in confertum hostium agmen insiliens, magna strage edita, tandem obrutus & confectus telis, concidit.

Latini cuiusdam somnium.

Quidam Latinus iussus erat in somno referre ad Consules, præsultorem, proximis ludis Circensibus, Ioui non placuisse, quæ res nisi, attenta ludorum instauratione, piata esset, secuturum non mediocre vrbis periculum. Ille cùm hoc non fecisset, Diabolus filium eius interemit.

Sophoclis somnium.

Sophocles Tragœdus, cùm, ex æde Herculis, patera aurea grauis surrepta esset, in somnis videre visus est Deum ipsum indicantem furti autorem, quod semel ille, iterumq; neglexit: vbi idem sæpius rediret, ascendit in Areopagum Sophocles, & rem detulit. Areopagitæ, comprehenso eo, qui erat à Sophocle nominatus, quæstione q; adhibita, extorserunt confeßionem furti, & pateram.

Epitelis somnium.

Epiteles instaurator Messenæ, post Messeniorum ab exilio reditum, moneri in somno visus est, vt, in quocunq; Ithonæ loco, Taxum enatam reperiret & Myrtum, terra, in medio harum, perfossa, anum liberaret, quæ, æneo inclusa thalamo iam pænè animo deficeret. Cùm illuxisset dies, perquisito is loco, & vbi eum inuenisset, terra egesta,

egesta, in vrnam incidit æneam, cuius operculo amoto, tenuissimas albi plumbi laminas, in libelli formam complicatas offendit, quibus sacrificia magnorum Deorum inscripta erant. Horum restitutionem requisiuit Diabolus, ne interciderent & exolescerent, neúe, vlla ex parte, idololatria diminueretur. Extant huius generis innumera in historijs, & exempla recentes Anabaptistæ atque Enthusiastæ suggerunt, quorum somnia, quem habuerunt finem alium, quàm teterrimorum scelerum impunitam licentiam, & horrendas Dei blasphemias?

Sõnia quæ σημαντικὰ, & quæ ex his concessa.

Differentijs constitutis, et explicatis causis, facile est iudicare, an sit aliqua ex somnijs diuinatio, & quibus insit aliquid σημαντικὸν, quæúe, & qua ea vi designent, & an assertio sit concessa, atque asseueratio. Etsi nec ratione explicari, nec ad naturam reuocari omnia somnia possunt, & varietates sunt, in eo genere, quod præsagiens nominauimus, maiores, quàm quas vel memoria cõplecti omnes, vel obseruando notare possumus: non conuenit tamen, aut fidem derogare omnibus, ex vnius generis infinita, tortuosa, incerta perplexitate, aut confirmare omnia, ex vnius generis euidenti certitudine.

Nec proueniunt, ex animis ipsis, & natura, omnia somnia, nec societas est nulla, cognatioque quibusdam cum natura.

Minimè assentior, eam esse vim animorum, atque naturam, vt nullo aduenticio pulsu, sed suo sese incitent motu, incredibili quadam celeritate, ad eos à corpore secessus liberos, solutosque, & à sensibus curisque vacuos, quibus ita agitentur, vt versentur in eis admirabiles rerum formæ atque actiones, vt multa prouidere, multa audire videantur, atque cognoscere.

Neque illud admitto, nullas in animos, aut dormientium,

tium, aut vigilantium obrepere imagines extrinsecus, sed omnia, quæ volumus, nobis nota esse: & nihil esse, de quo cogitare non queamus: nihil esse, cuius non poßint animi effingere ideam atq; effigiem.

Prorsus dubium non est, multa indi diuinitus præstantibus & heroicis viris, etiam non conuersis ad Deum, quos exuscitat Deus, ad res magnas & necessarias gerendas: multa piorum & credentium animis, cùm fide efficiuntur templa & habitacula Spiritus sancti: Multa profanorum & impiorum animis inspirari à Diabolo, cuius est proprium, mentes humanas mendacibus & falsis concitare visis, ijsq; aut apertis & claris, aut tortuosis & obscuris.

Ab hoc sunt vatum furibundæ prædictiones: ab hoc mente hi permouentur & aguntur in furorem, vt, nec à quo, nec in quem agitentur modum persentiscant, nec, quid de semetipsis fiat, intelligant, &, quid fundant, ignorent.

Nihil minus, quàm sine ratione & scientia, motu suo animi soluto liberoq; incitantur tunc, cùm velut abstracti à sensibus corporis, duorum modorum altero, vno furente, altero somniante, sine coniectura, sineq; obseruatione diuturna, ceu præsensione quadam interna augurantur, atq; egerunt futura, quæ naturalis non est, sed aduenticia.

Furores vatum vnde oriantur.

Non sua sese vi furentium vatum animi in furorem concitant vatidicũ, & rerum futurarũ prouidum sed, vel vitio valetudinis insaniunt hi, vel dementantur à Diabolo, vel, vtroq; modo afficiuntur: &, non vi furoris, qui mentis error est, & perturbatio, sed, hoc duce, cadunt, hoc dictatore, renunciant prædicta: quod & somniantibus quandoq; euenit, cùm afflatus Diabolicos captant.

Neq;

Neque minus vnquam mouentur liberè animi, quàm cùm talibus correpti furoribus obsidentur, & agitantur à Diabolo.

Procul facessant itaque commenta Philosophorum, de concitatione libera animorum in furentibus, & somniantibus. Alia enim vis est, quàm mentis ipsius, quæ immissa extrinsecus eam ita mouet, vt prouidam efficiat rerum futurarum illarum, quarum præsagia naturæ nulla insunt: hæc verò, si cum furore, rationisque perturbatione, & impietatis, profanitatis, spurciciei, & similium flagitiorum est coniuncta argumentis autorem repræsentat ac demonstrat suum: Sicut contrà sua, & certißima, atque indubitata prorsus habet argumenta, ac testimonia illa, quæ à Deo proficiscitur, scilicet vis, non mota, sed constante ac vigente ratione, cognoscens, & videns, & interpretans, non ambigua & ancipiti coniectura, sed explanatione certa atque explicata, ea quæ portendi ac præsignificari diuinitus, sentit & intelligit.

Refutatio Philosophorum, de libera animorum concitatione in somniantibus.

Vt autem hæc, quæ diximus, somnia foris adueniunt: sic ab interno cientur principio reliqua, quorum cum natura societas est euidens. Nam, & inesse naturis quibusdam vim peculiarem præsagam, impendentium ipsis casuum, ijsque, quos cognatione sanguinis attingunt, propter συμπάθειαν, quæ est continuatio coniunctioque naturarum, sæpe verò & publicis rebus: &, ingenito sensu percipere naturas omnes nocumenta, quibus infestantur, atque releuationes, obscurum non est, vt diximus.

Vt igitur, ex Physicis somnijs, sæpe Medici aduenientes & crescentes morbos, & nonnullas valetudinis significationes intelligunt, pleni ne simus, enectiue, multaque huius generis alia, quæ, cum somnijs, naturali cogitatione iunguntur: sic præsagientium omina aliqua, & monita naturalia sunt.

Sed

Sed cùm ex his, tum ex quocunque alio diuinationis genere, superstitionis, quæ vellicat aßiduè animos hominum, instat & vrget, &, quò te verteris, persequitur: huius ergo stirpes omnes, excisas ac procul eiectas volo: artes ipsas verò, ac doctrinas ab his repurgatas, conseruandas censeo.

Somniorũ conditiones.

De singulorum ergo generum conditione, ordine dicam. Diuina certißima sunt citra controuersiam, & solis illis fides adhibenda est. Quæ sint diuina, cognoscemus, si ea, ad normam verbi patefacti, collata examinauerimus. Etenim, si congruerint antè traditis exactè, si noui nihil, & quod discrepat ab illis, quæ sunt immutabili lege Dei, & doctrina Euangelij, explicata & sancita, statuerint, erunt à Deo: Si, religionis fuco, contraria illis requisiuerint, iudicio Dei, declarato in verbo, condẽnentur. Cumque, vt cætera opera, sic somniorum exhibitionem Diabolus imitatus, irrepserit, ea occasione, in improuidos & stolidos hominum animos: ne tales, è cœlo ἐνθουσιασμοὺς expectemus, alligauit Deus animos, ad expressam doctrinæ suæ vocem: in ea se conspici, & pernosci voluit, qua, erga homines, sit mente, quidue significet nobis, quemadmodumque ea procurari, quæ requirit, atque expiari, quibus offenditur, postulet: non hæc ex somnijs fingi atque æstimari, opinione nostra, absque rectore, voluit. Idcirco fanaticorum delira φαντάσματα, quæ monstrata sibi diuinitus iactitant, procul fugiamus atque execremur.

Diuinationes Medicæ ex somnĳs concessæ.

Diuinationes Medicas, ex primi generis somnijs, de causis internis latentibus, quibus vt effectus suis causis respondent, approbat Deus, vt totam artem Medicam, cuius ipse autor est, & conseruator. Etenim deducunt somnia, cum signis cæteris, ad cognitionem temperamentorum, internorum affectuum, humorum, qui exuberant in cor-

in corporibus, atq; agitantur: at illa attentè considerare, & exquisitè pernoscere medicaturum, necesse est. Galenus exempla habet.

Palæstrita quidam, in cisternam sanguine plenam mergi se somniarat, adeò, vt vix eluctari posset: hinc sanguinis exuberantiam ratiocinati Medici, eo, quod abundauit, detracto, auerterunt vitæ pericula. Alius quispiam, cùm somniasset, alterum sibi crus velut induratum lapidescere & obrigescere, paulò pòst paralysi correptus est.

Palæstritæ cuiusdam somnium.

Præsagientia somnia, etsi picturæ sunt euentuum, tamen coniectionum, interpretationumq; affirmatio prohibita est, cùm dicitur Deut. 18. Non inuenietur in te, qui obseruet somnia. Et Ieremiæ 37. dicitur, Nolite audire somniatores. Quare non tribuenda est eis fides. Quanquam enim coniecturæ, quibus explicantur, sæpe ad veritatem dirigunt: tamen crebrius fallunt: Sæpe ingenia magis declarant interpretum, quàm vim consensumq; naturæ.

Somniis præsagientibus non fidendum.

Multa sunt enim, hoc genere, magis scitè coniecta de euentis, quàm verè significata: qualis erat, de somnio Alexandri, coniectio ad Tyrum. Cùm enim somniasset, vidisse se saltantes Satyros, coniector interrogatus indè victoriam ei prænunciauit, petito omine, ex Satyri appellatione, cùm erupisset in hæc verba, σὺ τυρ@, tua est Tyrus.

Alexandri M. somniũ ad Tyrum.

Multa ancipitia sunt, incerta, ac dubia, quæ in omnem torqueri sensum possunt: ferè genus monstrant, non disertè speciem: Multa falsa prorsus. Et coniectura ipsa, quæ interpretationes persequitur, nihil est incertius, quæ in varias duci partes potest, nonnunquam etiam contrarias. Ideo sæpe Reges, & Principes, hoc somniorum genere decepti, miserè perierunt.

Pom-

Pompeius somnio deceptus.

Pompeius, vt postremum cum Cæsare prælium committeret, somnio motus est. Sedenti enim sibi in theatro plausum dari à toto populo, somniarat, quo victoriam annui putabat. Sed errabat in interpretatione. Plausus enim non victoriam, sed incitationes significabat Lentuli, Domitij, Labieni, qui postridie, ad pugnandum eum, spe victoriæ incendebant.

Darius somnio persuasus cum Alexandro pugnat.

Darius, ante congressum cum Alexandro postremum, somniarat, videre se, exercitum Macedonicum ardentem incedere per Asiam, & Babylonem venire, ibiq; Alexandrum indutum veste Persica, templum ingredi, & statim euanescere. Arbitrabatur ergo Darius, Macedonico exercitui significari, per flammas, exitium, & Alexandrum Persicè vestitum, venturum in potestatem Persicam. Sed flammæ arguebant celeritatem victoriæ, & progreßionem Alexandri, instar flammæ volitantis, subitã: Vestitus, potiturũ ipsum regno Persico, portẽdebat.

Cambysis & Iulij Cæsaris somnium.

Cambysi, fratris Smerdis regio solio insidentis, & cælum vertice contingentis: Iulio Cæsari, ipsiusmet supra nubes elati, & ad cælum vsq; traducti, species visa in somnis, vtriq; cladem portendit, tulitq; exitium.

Xerxes somnio inductus res periculosas mouit.

Sic Xerxen, ducentem exercitum in Græciam, somnium fefellit, in quo coronari visus est olea, cuius ramis omnis terra obumbraretur, mox illa cum somnio euanescente. De hoc genere somniorum, meminerimus dictum à Salomone: Vbi multum est somniorum, ibi multum est vanitatis & errorum: Tu verò Deum time. Et eodem Poëta alludit.

Somnia fallaci ludunt temeraria nocte,
Et pauidas mentes vana timere iubent.

Diabolica somnia prorsus detestanda sunt, quibus & Ethnici olim, multis modis, & recens Manichæi, Anabaptistæ,

ptistæ, Monachi, & fanatici similes decepti atq; impulsi, horribilium furorum autores extiterunt, ac defensores. De talibus ἐνυπνιασταῖς dicitur Deuteronom: 13. Propheta aut fictor somniorum, qui loquitur, vt auertat vos à Deo vestro, & facit vos errare de via, quam præcepit vobis Dominus Deus vester, interficietur.

Somnia Diabolica seuerè prohibita.

Item Leuit. 19. Non augurabimini: Nec obseruabitis somnia. Deut. 18. Non inueniatur, qui Ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atq; auguria. Nec sit maleficus, nec incantator, nec qui Pythones cõsulat, nec diuinos. Nec quærat à mortuis veritatem. ὀνειροπολίαν ἢ ὀνειρομαντείαν πᾶσαν δι' ὀνείρων μαντευομένην, nõ tantùm Diabolicã, sed ex superstitione natam etiam omnẽ, & cum impietate coniunctam, id est, sine Dei mandato & testimonio, ex somniorum interpretatione, cum obseruatione, & fide hypocritica præsagientem aut expectantem euẽtus quoscumq; prosperos aut aduersos, cõdemnat, & his deditos alienos esse vult à cœtu illo, qui est populus Dei & Ecclesia. Etsi enim caret dubio, sine Dei voluntate, euenire nihil: nihil cuiquam accidere eorum, qualia, per omnem vitam, occurrunt innumera, & impetunt atq; inuadunt homines, seu corpore, seu animo, à quocumq; nascantur autore, nisi certis Dei testimonijs offerantur ac commendentur, quas tamen patefactiones Christus aboleuit astrictis fide omnibus ad verbum & Spiritum sanctum coniunctim, & ad fructus Spiritus, secundum normam verbi patefacti: Nihil tamen istorum obseruari sollicitè, aut excipi ac metui anxiè, aut fiducia, tanquã rei certæ cũ spe, vel metu euẽtus ineuitabilis credi vult. Exercet enim ostẽtis talibus, in electis, fidem & inuocationẽ. Ideo ad illa si læta sint, efferri nemo: si aduersa sint, deijci animo & spe nemo: Sed illa precari: hæc deprecari debet, permittendo & subijciendo sese Dei voluntati ac misericordiæ.

Somniorũ interpretes ὀνειροπόλοι.

Somniorum coniectores & interpretes ὀνειροπόλοι, ὀνειρομάντεις, & ὀνειροκρίται vocabantur. Ad quorum officinas, quæ ὀνειροπολεῖα dicebantur, confugiebant ἐνυπνιάζοι, obseruationibus somniorum addicti & intenti, tanquam ad oraculorum delubra. Ab his ominum & præsagiorum, quæ somnijs portendebantur, petebant declarationes, cum pleraq; aut ænigmatica, aut allegorica, aut ambigua, aut obscura sint, aut mutila. Longo vsu & experientia comprobata cùm pro certis haberentur, obseruatio artem peperit, quæ regulis descripta, libros ὀνειροκριτικοὺς edidit. Sed in toto hoc genere, vt dixi, verum & probatum, vsuq; admissum nullum est, nisi physicum, ac diuinum. Quod præsagum est, ex causis naturalibus euentuum, præsertim in rebus & actionibus proæreticis, cùm discerni causis à diuinis & Diabolicis non poßit à priori, relinqui Deoq; commendari debet. Non vult Deus his, neq; illorum interpretibus fidem haberi, multò minus captari illa vult. Sed sicut de signis cœli inquit: A signis cœli nolite timere, quia nec malè possunt facere, nec benè: signa tamen esse admittit, ideoq; nec ἄσημα, & vana esse, nec orta temere: sic, ad hæc Somniorum, & similia alia terriculamenta, non vult nos cohorrescere, vt Ethnicos, Dei & promißionum diuinarum ignaros, sed ad ipsum conuerti, & ab ipso solo, fide, cogitationibus, consilijs, precibus, ac spebus pendere totas.

Anacephalæosis artiũ Diabolicarum.

Recensui diuinatricis artis differentias præcipuas, ex eorum genere, quæ sunt Diabolicæ inuentione, exortu, præstigijs, & opere, vsu ac fine, & à Deo vetitæ. Nimirum, Oracula, Vaticinia spontanea, aut quæsitis prouocata θεομαντικὰ obsessorum: Magica, quibus euocantur Dæmones, aut consuluntur præsentes, ex conuento pactoq;, siue à viris exerceantur, siue à sexu femineo:

ἐπῳδικά

ἐπῳδικὰ seu incantatoria: ἱεροσκοπικὰ siue victimarum lustrationes: οἰωνοσκοπικὰ ἢ ὀρνεοσκοπικὰ seu auguria: κλήρους μαντικὰς, siue sortes diuinatorias, & sortilegia: ὀνειροπολικὰ, seu præsagia & coniecta ex somnijs. De his, quid statuat ac sanciat iudicij diuini sententia, in singulis indicatum est. Exodi 22. maleficis decernitur mors. Maleficos ne patiaris viuere. Sunt autem malefici omnes (siue Magi sint, siue φαρμακεύτριαι ἢ φαρμακίδες, siue ἐπάοιδοι) qui, ex fœdere, & obligatione mutua cum Diabolo, seu expressa illa sit, & conceptis verbis ac condicionibus, seu tacita, ex occulto mutuoq́; consensu, dæmoniacas artes exercent, siue ad prædicenda futura, siue ad perficiendum opus aliquod malum aut bonum, quanquam hoc rarius, nec fit, nisi ad fidem fascinorum augendam: Nec refert, siue ex ipsis maleficis, aut per ipsos, Dæmon compellatus vel interrogatus respondeat: siue in alio subiecto aut domicilio ab ijsdem consulatur: Opus autem, siue peragat, qui sciscitatur: siue pro eo Diabolus. Iidem enim sunt mali Spiritus, & qui percunctantem regnāt, vt mancipium ac domicilium suum, & qui dant responsa ex alio, & colludunt inter se omnes, atq; conspirant. Deniq; tolli vult Deus omnes, & eradicari ex suo populo, qui quoquomodo pacta et cōmercia habent coluntq́; cum Dæmonibus.

Prohibitiones diuinæ.

Usus horum omnium, interdicitur prohibitionibus seuerissimis. Leuit. 19. & Deut. 18. vt dictum est. Hæc interdicta sæpe repetuntur à Prophetis. Iere. 27. Nolite audire Prophetas vestros, & diuinos, somniatores, Augures, Maleficos, &c. Esa. 44. Ego Dominus irrita faciens signa diuinorum, & Ariolos in furorem vertens. Recitantur & pœnæ publicæ, quibus hæc βδελύγματα Deus vltus est, in historia Saulis & Manassis. Ac præmia & encomia Regum, qui extirparunt Ezechiæ & Iosiæ, &c.

Idololatræ sunt omnes, reiectiq́ à Deo, qui profitetur & vsurpăt has artes. Idololatræ sunt & illi, qui, ministerio, et opera horum artificum, Diabolica auxilia quærũt & implorant, siue ad nocendum hoc fiat, siue ad malum aliquod propulsandum. Paul. 1. Cor. 10. Fugite, inquit, ab Idololatria. Et. 1. Ioh. 5. Cauete vobis ab Idolis. Paul. iterũ 1. Cor. 8. Idolũ nihil est in mundo. Et nullus est Deus alius, nisi vnus. Item 1. Cor. 10. Nõ, quod idolum sit aliquid: aut immolatũ idolis, quod sit aliquid: sed, quæ gentes immolant, Dæmonijs immolant. Idololatricum itaq; omne est, quod fit in quouis horum genere, ac defertur & præstatur Dæmonibus. Quod consortiũ .n. (inquit Paulus 2. Cor. 6.) iustitiæ cũ iniustitia? Et quæ cõmunio luci cum tenebris? Et quæ συμφώνησις, seu cõcordia Christo, cũ Belial? Et quæ συγκατάθεσις, seu consensio templo Dei, cum Idolis?

Malefici interficiendi. Idololatras autem excindi morte præcipit Deus Deut. 13. Si tibi voluerit persuadere frater tuus, filius matris tuæ, aut filius tuus, vel filia, siue vxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis, sicut animam tuam, clàm dicens: Eamus, & seruiamus dijs alienis, quos ignoras tu et patres tui, non acquiescas ei, neq; audias, neq; parcat ei oculus tuus, vt miserearis, & occultes eum, sed statim interficies eum. Sit primùm manus tua super eum, & postea omnis populus mittat manum. Lapidibus obrutus necabitur, quia voluit te abstrahere à Domino Deo tuo. Deut. 17. Si vir aut mulier faciunt malum, in conspectu Domini Dei tui, & transgrediantur pactum illius, vt vadant, & seruiant dijs alienis, & adorent eos, quæ non præcepi: Et hoc fuerit significatũ tibi, audiensq́; inquisiueris diligẽter, & verum esse repereris, & abominatio facta est in Israël, educes virũ illũ & mulierẽ, quia rem sceleratissimã perpetrarunt, ad portas ciuitatis tuæ, & lapidibus obruen-

ruentur. Paul. 1. Cor. 5. *Si quis, cùm frater nominetur, sit scortator, aut auarus, aut idololatra, aut conuiciator, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi ne edatis quidem.* Nulla est autem maior Idololatria, inter õnes, quàm si quis sciẽs volensq́, exclusum semetipsum à diuino fœdere, Diabolico implicet, & Dæmoni se mancipet organũ blasphemiarum ac scelerum omniũ contra Deum, simulq́ ad Dæmonem colendum incitet, adducatúe alios: Aut, si quis spontè, deserto Deo, desperatoq́ auxilio diuino, adoret eundem, petens ab illo opem, per Magum aut Sagam ministros, contra vetitum. Si rectè res perpendatur examinata ad regulam verbi diuini, deprehendetur, quidquid est summæ impietatis ac scelerũ exquisitorũ contra Deũ, ac Dei mãdata, omne illud, velut in fascem complicari à mancipatis Diabolo, quocumq́ vel nomine tituloq́ insigniantur, Magorũ, Anotorũ, Maleficorũ, Incantatorũ, &c. vel artificio id perpetrent. Concurrunt enim atq́ coniunguntur vno semper nascente ex alio, abiuratio Dei, Idololatria, blasphemæ voces in Deum, furor manifestus, seductio & corruptio aliorũ. Non solos sese enim, sed sæpe & liberos in vtero deuouent, aut editos dedicant, aut desponsatas elocant filias Diabolo, vt olim liberos Idolo Moloch exurebant. Præter hæc, omne, quod possunt, nocendi genus experiuntur & peragunt, insidijs, seditionibus, fraudibus, mendacijs, calumnijs, homicidijs, furtis, rapinis, adulterijs, & nefandis commixtionibus cum Diabolo, infectionibus, aut interemtione hominum & iumentorum, corruptione aëris, & rerum nascentium, tempestatibus prodigiosis &c. Quare & olim homicidij reos fuisse tales artifices, Plato testatur 2. de legib. & legibus ciuilibus adhuc rectè ad supplicia condemnantur, de qua re satis disputarunt alij.

Magia summa idololatria & complicatio omnium scelerum.

DE PRÆSAGIIS MEDICORVM.

Ectè, inter diuinationum genera, collocas
tur & Medicorum σημειωτικὴ, quæ consi-
derat signa, arguentia in sanis valetudi-
nem, aut firmam, aut affectam, & labentem
in deterius, & totam collapsuram, nisi præ-
sidijs iuuetur, & fulciatur commodis: (vtor autem sano-
rum vocabulo latius, neutros etiam includens) in ægris a-
ctu iam affligentes morbos, naturæque cum morbis, certa-
mina ac conflictus, secuturas mutationes in melius deteri-
usúe, & restitutionem vel interitum & extruit inde πρό-
γνωσις & προῤῥησις, de morbis imminentibus atque oboritu-
ris, de conualescentia, de vita & morte, de inuasuris cum
morbo, aut aliquantò pòst, Symptomatibus.

Qualis sit, ex quibus deriuata fontibus, quibus ince-
dat insistatque vijs ac rationibus, quantum ad totam θερα-
πευτικὴν adferat momēti, constabit, vbi signorum discri-
mina explicauerimus, & ostenderimus fontes, ex quibus
scaturiunt ac manant. Certè ad ea Medicum, aut excita-
tos in corporibus morbos, præsertim si intra corpora abdi-
ti lateant, cognituturum & amoturum, aut de exitu conie-
ctaturum, vel repentinis conuersionibus, quæ quandoque
incautos, præter opinionem oborientes turbant, distra-
huntque, oculis atque animo attentum esse oportet.

Medico signorum obseruatio necessaria.

Σημεῖα Græci vocant, & generatim quæuis signa,
siue τεκμήρια sint, siue, vt à Dialecticis vocantur, εἰκότα,
& speciatim εἰκότα tantùm: ac rectè discernuntur à Gale-
no τεκμήρια, & σημεῖα.

Τεκμή-

Τεκμήρια rem vnam atque eandem sua natura, perpetuò necessarioque, citra aliquam ambiguitatem, demonstrant: nec fortuitis notantur obseruationibus, sed ratione Logica firmaque, & demonstratione nitente consequentia, ex veris causis, aut effectibus certò cognitis, colliguntur. Σημεῖα contrà, nec necessariò, nec perpetuò, sed vt plurimùm eandem rem indicant: & constant ac nituntur consentientis experientiæ argumentis. Galenus 3. Prognost. his verbis discrimen explicat. Τεκμήριον ὀνομάζουσι τὸ διηνεκῶς μὲν ἓν ὁτιοῦν δηλοῦν γνώρισμα: σημεῖον δὲ τὸ ἕτερον, ὃ μὲν οὐκ ἀναγκαίως, οὐδὲ διαπαντός, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μόνον, δηλοῖ ἓν ὁτιοῦν: ἔτι δὲ τεκμήριον μὲν ἐξ ἀκολουθίας ἐστὶ λογικῆς καὶ ἐνδείξεως, σημεῖον δὲ ἐκ τηρήσεως ἐμπειρικῆς.

Τεκμήρια.

Σημεῖα.

Quæ verò ex tota signorum congerie, ad τεκμήρια pertineant, aut σημεῖα, declarata eorum natura docebit. Omnia signa, aut σημεῖα sunt tantùm, (generatim τοῦ σημείου voce accepta) aut σημεῖα καὶ αἴτια, aut σημεῖα καὶ συμπτώματα. Ratio horum, & consideratio eadem in vtrisque sanis & ægris, atque etiam neutris & intermedijs, etsi vis, in contrarijs subiectis, contraria. Assumatur, exempli causa, series affectionum παρὰ φύσιν, quarum tres sunt: Causa morbi, Morbus, & Symptoma. Causa antecedit, & vel præparat, vel gignit morbum, qui est affectio alicuius membri à præcedente excitata causa, lædens eius actionem. Morbus antecedit & ciet Symptomata, quæ morbum, vt effectus causam, consequuntur necessariò, atque ex eo dependent: & quandoque, in aliquo membro, vel sua confirmata vehementia, vel durata tempore, causæ vim acquirunt, nouaque ex sese pariunt Symptomata.

Signorum genera.

Affectiones παρὰ φύσιν tres.

Causarum triplex genus est, προκαταρκτικὸν, προηγούμενον

γνόμενον, & συνεκτικὸν. Morborum itidem, & Symptomatum differentia triplex. Morbi enim ſunt, aut δυσκρασία, in ſimilaribus, aut ἀμετρία, in diſsimilaribus, aut ἑνώσεως ἢ συνεχείας λύσις, in vtriſque. Symptomata ſunt, aut actiones læſæ, aut in habitu corporis, aut exeuntibus διάθεσις παρὰ φύσιν.

Προκαταρκτικὸν ἄιτιον in morbis.

Προκαταρκτικὸν ἄιτιον rationem habet, aut ἀιτίου καθ' ἑαυτὸ, id eſt, cauſæ per ſe, aut συναιτίου, vel συνέργου ἀιτίου, ſeu cauſæ adiuuantis: Vt cauſa per ſe, aut immediatè efficit morbum, vt contuſione, ruptione, vſtione, inciſione, punctione: aut mediatè, duobus modis: Vno quia præparat τὸ προηγούμενον, quod vel materiæ, vel efficientis rationem habet, vel vtriuſque: idque rurſus duobus fit modis, mediatè, vel immediatè: Immediatè, vt aſsiduæ crapulæ, curæque coctionem impedientes, & coaceruantes, in cerebro, crudos humores & viſcoſos, præparant materiã morbis frigidis, vt Apoplexiæ. Vita ocioſa, & delicata diæta, amplificans & cumulans in corpore humores, præparant τὸ προηγούμενον febribus & inflammationibus: Vſus frequens ciborum, bilem pituitamque procreantium & aceruantium, materiam calculo conficiunt: Mediatè, vt vigiliæ continuæ dum languefaciunt & affligunt cerebri temperiem, τὸ προηγούμενον ποιητικὸν frigidis cerebri morbis adaptant. Aquæ, quæ aſtringunt affuſæ frequenter corporibus, aut pinguia, tenacia, & glutinoſa foris illita, quia vel claudunt, vel oblinunt poros cutis, probibentque expirationem, alienum in corpore incendunt calorem, qui cauſa eſt putrefactionis humorum, ex qua febres. Calida, dulcia, pinguia, & craſſa, hauſta affatim, vel comeſta, obſtruunt vias epatis: ex obſtructionibus inflammationes, has ſæpe conſequitur hydrops: & poteſt hæc cauſa appellari προπαρασκευάζον ἄιτιον.

Alter

Alter modus est, quia præparatum iam, & actu existens προηγούμενον ciet ac commouet: ita æstus vehementior aëris, potus vini meracioris largior, agitatio corporis laboriosior, &, ex agitatione, feruor, aliaque, cient τὸ προηγούμενον apoplexiæ & inflammationum, quod collectum antea, & iam præparatum adest, & commouetur, non infertur. Idem προκαταρκτικὸν, vt σύνεργον ἄιτιον se habet, cum excitatum morbum, aut fouet, aut exasperat, aut producit, quod fit multis modis.

Rursus τὸ προηγούμενον ἄιτιον, seu interna causa, aut est κύριον ἄιτιον, aut οὗ οὐκ ἄνευ.

Ἄιτιον οὗ οὐκ ἄνευ, id est, Causa sine qua non, vt obstructio est causa sine qua non putrefactionis humorum in venis: ἄιτιον κύριον, aut est in continente, aut in contento. In continente est, tum ἀδυναμία partium læsarum, qua voce complector læsas δυνάμεις & ἐνεργείας, id est, has languefactas, deprauatas, & abolitas: tum robustiorum δύναμις, præsertim in reijciendis & propellendis à se noxijs humoribus, ad alias partes imbecilliores.

Προηγούμενον ἄιτιον in morbis.

Materiali causa complector κακοχυμίαν, & πληθώραν, quarum hæc, omnium humorum æquabilem redundantiam, illa, aut singulorum, aut plurium, & vitio aliquo affectorum, quod, aut ex sola est alteratione, aut, ex substantiæ corruptione, copiam significat, onerantem & infestantem, vel totum corpus, vel aliquas partes: & refertur, vel πρὸς τὴν δύναμιν, vel πρὸς τὰ ἀγγεῖα.

In contento, vt humoribus aut spiritibus, rursus aut δυνάμει morbi causa est, aut ἐνεργείᾳ. Quæ δυνάμει est causa, nunquam, nisi intercedat ἐνέργεια, morbum facit. Non inferunt, aut Apoplexiam, in cerebri Cacochymia, aut Φρενίτιδα, in Plethora, humores quieti, Sed moti & agitati, atque in cerebrum depulsi. Non incendũt

febrem humores, aut copia excedentes, aut aliquo degenerantes à natura sua vitio, si tantùm sint δυνάμει putres, & non ἐνεργείᾳ.

Sunt ergo quieti humores & δυνάμει putres, causæ morborum δυνάμει tantùm.

Quæ inest ἐνεργείᾳ, aut, per se, facit morbum, vt cùm humor acris, erodens, & exulcerans intestina ciet dysenteriam: aut, per se, non parit morbum, sed gignendo & immittendo τὸ συνεχὲς αἴτιον, quod vocant coniunctam causam, morboque genito & absoluto, esse desinit.

Coniungitur autem semper cum principio τῆς γιγνομένης νοσήματος, seu, vt loquuntur, morbi fientis, qui est propriè non morbus, cùm morbus sit διάθεσις seu ἕξις, sed πάθος, seu πάθημα, seu motus, quo acquiritur aut deponitur forma, secundum quam, motus propriè partibus inest. Huius generis sunt humores agitati, qui tandem, aut Apoplexiam gignunt, aut cient tumores, præter naturam, aut obstructiones efficiunt.

Συνεκτικὸν αἴτιον in morbis.

Συνεκτικὸν seu προσεχὲς seu συνεχὲς αἴτιον, vt Galenus, seu ὁμόγονον αἴτιον, vt Aristoteles, seu efficienter antecedens causa, vt Cicero, seu coniuncta causa, vt vulgus vocat, pars est essentiæ morbi, qua præsente, morbus est, sublata, tollitur, estque ἀχώριστος atque inseparabilis à morbo, distincta tamen: Estque omnino ea illius natura, vt si accedat, morbum excitet & infligat, & eundem, donec adest, alat ac foueat: si recedat, eximat rursus, & aboleat.

Apoplexia quomodo commoueatur.

Non motus aut agitatus tantùm humor in cerebro, commouet Apoplexiam, sed irruens confertim in ventriculos, & totos opplens atque obstruens, qui, si naturæ robore extrudatur, nihil adfert periculi.

Causa Phlegmonæ.

Non agitatus tantùm & fluens in venis sanguis, sed in minimas velut infarctus venas, ijsque expletis ac di-

ductis copia, circumsitas partes attollens in tumorem, & plus æquo calefaciens, parit φλεγμονὴν. Cùm enim excidit osculis venarum sanguis, non est amplius φλεγμονὴ. Sed degenerat in abscessum.

Sic in febribus, non sola putredo humorum, in aliqua parte, febrem incendit, sed qui, ex foco putredinis, affluunt ad cor halitus putridi & feruidi. Febris enim ipsa, δυσκρασία est calida & sicca cordis, & aliarum partium, quam parit feruor calidorum halituum appulsorum ad cor, ex feruido fonte putredinis.

Causa & definitio Febrium.

Cùm autem si pars essentiæ morbi, separari à morbo nequit, nisi simul ipse extirpetur: Idcirco ἀχώριστος est à morbo: Sed aliter, quàm προηγούμενον ἀχώριστον est à morbo, qui fit, & adhuc est in motu. Nam hoc προηγούμενον αἴτιον à morbo, qui incipit fieri, est inseparabile, tanquam ἐφεξῆς ὄν, συνεκτικὸν verò, tanquam ἅμα ὄν.

Et quanquam non omnis, solus tamen factus morbus habet συνεκτικὸν αἴτιον, & is maximè, qui constat intemperie coniuncta cum sua causa, quem vulgò vocant intemperiem cum materia, cùm sit οὐχ ὂν ἁπλῶς, sed morbus compositus cum sua causa.

Morbus suorum Symptomatum, est συνεχὲς αἴτιον. Quippe, eo nascente, inuadunt simul, aut consequuntur paulò pòst: vigent, stante & durante, dissoluto ac profligato, abeunt atque euanescunt, nisi, aut vehementia, aut mora longiore, radicibus actis, adeò insederint membro, vt degenerent, & vertantur in morbum.

Sed & morborum alius est καθ' ἰδιοπάθειαν seu αὐτοπάθειαν, alius κατὰ συμπάθειαν. Ille tantùm morbus est, à causa effectus morbida: hic, & morbus, & Symptoma: Morbus quidem, quatenus lædit actionem membri, cui inhæret: Symptoma, quatenus ex præcedente morbo nascitur,

Morborum distinctio.

tur, vt effectus. Alius item κατὰ πρωτοπάθειαν, alius κατὰ δευτεροπάθειαν, seu ὑστεροπάθειαν.

Et ex quocunque sit genere vnum eundemque morbum alia consequuntur per se, & primariè, alia seu κατὰ συμπάθειαν, seu κατὰ συμβεβηκὸς: prout, in aliqua parte, nata fixaque affectio, vel eam solam affligit, vel connexas, aut in propinquo locatas partes, aut contactu, aut ex interuallo communicato nocumento.

Epatis inflammati συμπτώματα.

Epate inflammatione affecto, ex obstructione partis vtriusque gibbæ & simæ, sequuntur per se læsiones præcipuarum actionum epatis, attractionis chyli, retentionis attracti, αἱματώσεως, expulsionis, ac distributionis: per accidens dolor grauans, tußis arida, alui fluxus, sitis intensa, ariditas faucium, difficultas anhelitus, & alia, quæ enumerare omnia, huius loci non est.

Pertinet, ad signorum rationem, hoc quoque, vbi extranearum, seu aduenticiarum, aut internarum causarum, vel vna sola morbum efficiat, vel plures vnius aut vtriusque generis: eæque, aut certa serie connexæ inter se, aut ita copulatæ, vt simul concurrant.

Signorum in morbis distinctio ex causarũ differentia.

Σημεῖα ergo, quæ habent vim & rationem signorum, simulque causarum vel Symptomatum, si sunt αἴτια προκαταρκτικὰ immediata, vel προηγούμενα propinqua, aut συνεκτικὰ vel συνεχῆ: sique tot adsunt, quot opus est, & eo colligata nexu, vt effectui producendo sufficiant: aut si de genere sunt Symptomatum, per se comitantium affectiones quasuis: sub τεκμήρια cadunt.

Cætera σημεῖα vel εἰκότα sunt, non propria vni affectui, neque eundem perpetuò, sine discrimine, sed vt plurimùm demonstrantia: quandoque communia pluribus. Quæ verò signa tantùm sunt: aut præcedunt morbos, propter aliquam cum causis copulationem, aut sequuntur ex con-

ex connexu, cum effectibus, aut Symptomatis. Ergo signorum, in tota arte Medica, ea est ratio ad res significatas, quæ, vel causarum ad effectus, vel effectuũ ad causas, vel eorum, quæ causis & effectibus adiuncta cohærent, ad eorundem correlatiua.

Porrò, cùm signorum alia, de integra & constante valetudine, attestentur, alia degenerantem, aut iam affectam prodant, prostratam alia, & morbo succumbentem: Alia victricem, & sese recolligentem naturam arguant: alia ambigua sint: priusquam constituamus, quid quæuis moneant, indicentúe, aut præsignificent, genera discernemus, finibus distincta, pro ratione affectionum, quæ in corporibus existunt. Aut enim ὑγιεινὰ sunt signa, aut νοσώδη, aut οὐδέτερα, id est, salubria, morbida, neutra.

Medicorũ signa aut salubria, aut morbida aut neutra.

ὑγιεινά sanitatem integram, νοσώδη morbos designant, οὐδέτερα prorsus ἀμφίβολα sunt, & neutram expreßè affectionem demonstrant.

Singulorum rursus, alia διαγνωστικὰ, alia προγνωστικὰ, alia ἀναμνηστικὰ sunt. Veteres hæc tria genera, vno nomine προγνωστικὰ vocarunt. Præcipuus vsus est διαγνωστικῶν & προγνωστικῶν, quæ, re ipsa, non discrepant, ex iisdem enim petuntur fontibus, vsu differunt. Eadem enim, cùm ad affectionem, quæ actu inest corporibus, accuratè explorandam, διαγνωστικῶν: cùm ad imminentem, aut inuasuram aliquando διάθεσιν, aut consecuturam, ad obortas & iam cognitas ægritudines, mutationem prænoscendam referuntur, προγνωστικῶν vsum præstant.

Διαγνωστικὰ ὑγιεινὰ eam, quæ existit in corporibus, sanitatem, viriumq; præcipuarum integritatem & constantiam, præ se ferunt, ac patefaciunt.

Signa salubria Diagnostica.

Προγνωστικὰ ὑγιεινὰ, γνωρίσματα sunt τῶν νοσησόντων, καὶ ὑγι-

καὶ ὑγιασθησομένων, id est, notæ in ægris, quæ præcedunt, & indicant aut naturæ vincentis robur, aut conualescentiam ex morbis, & recuperationem, ac corroborationem amissarum virium. Hæc relata ad morbum, quatenus, de afflicta valetudine, indicia dant, νοσερῶν: rursus ad robur virium collata, quatenus eluctari naturam, superato & excusso morbo, & confirmari, atque ad restitutionem integram tendere, edocent, σωτηρίων vicem subeunt.

Signa salubria prognostica.

Ἀναμνηστικὰ eam, quæ antecessit, sanitatem in memoriam reuocant: Cuius cognitio, vel eo nomine necessaria est, quod quantùm, à priore integritate, natura deflexerit, quantùm constitutioni naturali decesserit, quarum rerum, & quanta sit opus instauratione, & an institui possit, aut tentari omnino aliqua amissi restitutio, correctio lapsuum naturæ & erratorum, admonet.

Signa salubria ἀναμνηστικά.

Τῶν νοσωδῶν eadem est ratio: διαγνωστικὰ natos iam in corporibus, & actu infestantes morbos proferunt.

Signorum morbidorum distinctio.

Προγνωστικὰ aptitudinem, propensionemque ad morbos, in corporibus neutris, aut aliquando erupturas, quæ sensim gignuntur ægritudines: in ægris & iam affectis, aut morbi prorogationem, aut interitum præmonstrant.

Sunt enim duorum generum. Alia in neutris obseruantur corporibus, ijs nimirum, quæ nullius adhuc actionis læsionem euidentem, nullamue, quæ officiat actionibus, noxam percipiunt: Alia in ægris. Illa vt Galenus inquit, οὐδετέραν δηλοῦσι διάθεσιν, προαγγέλλουσι δὲ νόσον, καὶ ἐστὶ τὴν ἰδέαν ἐν τῷ μεταξὺ, τῶν τοῖς ὑγιαίνουσι & τοῖς νοσοῦσι συμβαινόντων, id est, neutram declarant exquisitè affectionem, morbum verò prænunciant, & medium quiddam habent inter ea, quæ ægris & sanis accidunt: hæc genere ὀλέθρια sunt, & vel mortem prænunciant, quando natura languet & deficit: vel morbi durationem,

tum suppetunt naturæ vires, vt tolerare morbum aliquandiu poßit.

Prioris generis quædam, ex eorum sunt numero, quæ secundum naturam se habent, & non tota substantia, sed sola qualitate, aut quantitate, aut tempore, quo eduntur vel apparent, à sua euariant natura & origine: Quædam, tota quidem substantia recedunt à natura, & eorum comprehenduntur genere, quæ morbis adesse consueuerunt, sed infirmiora sunt multò morborum iudicijs.

Ἀναμνηστικὰ, amotam iam, & præteritam inualetudinem memoriæ subijciunt: quæ considerare eò prodest, quòd collata διαγνωστικοῖς præsentium morborum, & certiorem morborum ipsorum cognitionem faciunt, & sæpe primos fontes eorundem commonstrant. οὐδέτερα, nec de præsenti, vel sanitate, vel valetudine, nec de impendente & secutura, certi aliquid perhibent aut confirmant, sed prorsus ἀμφίβολα sunt, καὶ ἀμφοῖν δηλωτικά.

At τῶν νοσερῶν, tam διαγνωστικῶν, quam προγνωστικῶν, alia παθογνωμονικὰ sunt, alia συνεδρεύοντα, vel συνεζευγμένα, alia κρίσιμα, vel κριτικὰ συμπτώματα.

Alia morbidorum signorum distinctio.

Differunt hæc. Παθογνωμονικὰ enim, siue propria vni morbo sint, siue communia pluribus, sed certius propria, & cum morbo ipso nascuntur, promuntque, atque exerunt sese mox, inter principia, vbi erumpit ille, ac sentitur, & essentiam morbi (vt ita dicam) constituunt ac declarant, nec discedunt, nisi euulso & sublato morbo, cui nexu inseparabili cohærent, tanquam causæ, à qua fluunt ac dependent. Talia sunt in Pleuritide, acuta febris, cum spirandi difficultate, tußi, & dolore lateris pungente. Galenus ita describit, παθογνωμονικὰ ἀχώριστά ἐστιν, καὶ ὡς ἄν τις φαίη, τῆς τοῦ πάθους οὐσίας αὐτῆς συνθετικά.

Signa παθογνωμονικά.

Συνε-

Συνεδρεύοντα vel συνεζευγμένα, id est, aßidentia aut annexa, neq; ea morbo neceßitate cohærent, vt separari nequeant, neq; eius constituunt essentiam, sed mores constitutionemq; morbi exprimunt: nimirum, an sit de genere ὀξέων, vel κατοξέων, vel χρονικῶν, vel εὐηθῶν, aut κακοηθῶν, quanta vitæ pericula, quaq; vehementia intentet, an sit solutu extirpatuq; facilis, an verò rebellis ac contumax: & de termino exituq; præmonent, vtrum citò desiturus sit morbus, materia ad expulsionem maturata, an verò perduraturus aliquandiu, & atrocius infestaturus: &, si perseueraturus est, an naturæ vires suffecturæ morbi violentiæ, & valituræ eò vsq;, donec noxium omne depellant, an verò, ante materiæ maturationem, collapsuræ atq; interituræ sint: qualis sit futura crisis, bona, vel mala, integra, vel imperfecta.

Signa συνεδρεύοντα.

Et, vel cum ipso simul irruunt, vel primum insultum aliquantò pòst consequuntur, atq; ἐπιφαινόμενα, id est, aut sequentia, aut pòst apparentia nuncupantur: vel nonnunquam, toto morbi tempore, nec comparent, neq; accedunt, sed emanent. Non enim, lege necessaria, morbo annexa sunt, neq; ex morbi essentia, prodeunt & manant: Cuiusmodi sunt signa ἐνδεικτικὰ πέψεως, ἢ ἀπεψίας, in sputo, vrinis, sudoribus, excretionibus alui, aliaq; salutem significantia, mutationemue in melius, aut interitum, & deiectionem virium, quæ θανάσιμα, & θανατώδεα vocantur.

Signa coctionis & mortis pertinent ad ἐπιφαινόμενα.

Signa coctionis nunquam sub primum statim morbi principium, sese ostendunt, illud nimirum, quo primum morbi insultum, latitudine omni carentem intelligimus: sed posterius conspiciuntur, & primam totius morbi partem quam etiam nomine principij designamus, finiunt ac concludunt. Complectimur enim, prima morbi parte, spacium

cium à prima inuasione, vsque ad illud tempus, quo euidentius, in excrementis, indicia coctionis apparent. Quare ad ἐπιφαινόμενα pertinēt, sicut & mortis signa, quorum ortus ex ijs est, quæ succedunt principio morbi.

Signa cruditatis, cum primo morbi exiliunt principio, &, quocunque morbi tempore, sese promunt. Signa coctionis, quocunque morbi tempore apparuerint, semper bona sunt. Nam morbi solutionem, haud ita multò pòst secuturam, ostendunt, tantoque ægro celeriorem restitutionem pollicentur, quantò maturius prodierint.

Signa coctionis semper bona.

Τὰ ὀλέθρια, vel θανατώδεα μεγάλως ἐν τάχει: τὰ ἧττον ἐκείνων, χρονίως mortem ægro denunciant.

Cruditatis signa, & coctu elaboratuque difficilem materiam, & longiore tempore perduraturum morbum, arguunt: &, quantum in ipsis est, non mortis periculo ægrum liberant, sed interitum accelerant: de vtrisque Hippocrates primo Epidem: Coctiones crisis celeritatem, salutis securitatem significant: Cruda verò & incocta, & quæ in abscessus malos conuertuntur, crisium defectus, dolores, vel diuturnitatem, vel mortem, vel recidiuas ostendunt.

Cruditatis signa diuturnum morbum & periculosum significant.

In Pleuritide συνεδρεύοντα sunt morbo propria (nam & horum, vt παθογνωμονικῶν, alia propria sunt morbis, alia communia) quòd dolor, aut ad hypochondria pertingit, aut ad clauiculas: quòd in affecto æger facilius decumbit latere, quàm opposito: quòd inter principia, expuit aliquid, aut nihil omnino, & sola vexatur sicca tussi. Crudißima enim est Pleuritis, in qua nihil expuitur. Nam eam, necesse est, inflammationem, & maturatu difficilem esse, & longius requirere tempus, quo emolliatur & præparetur, in qua tanta est meatuum constrictio, vt nihil extra fundatur.

Pleuritidis signa.

Discrimina Pleuritidis ex sputo sumta.

Secun-

Secundum locum illa obtinet, in qua sanies tenuis eijcitur: tertium, in qua crassior: quartum, in qua, quæ expuitur materia, perfectè cocta est, alba, leuis, æqualis consistentia, nec humida nimis, nec inæqualis.

Signa ex sputo coctionem indicare.

Tenue sputum coctionem quidem, sed debilem arguit. Impermixtum, & vel flauum vel rufum, haudquaquam bonum. Liuidum, aut ærugini simile, aut nigrum, perniciosissimum.

Si ergo, tertio quartoúe die, excernetur materia cocta, non, vltra diem septimum, producetur morbus: Si crudorum quodcunque, aut si nihil omnino egestum fuerit, longius extendetur tantò, quantò certiora cruditatis fuerint indicia, quantoque id, quod editur, à cocti forma longius abfuerit. Exemplum Pleuritidis illustre recitat tertio Epidemiorum Hippocrates.

Signa κριτικὰ.

Κρίσιμα vel κριτικὰ signa, sua natura Symptomata sunt: quatenus verò luctam, conflictumque naturæ cum morbo, & eam, quæ hoc è vestigio certamen consequitur, mutationem ostendunt, signorum vim præstant. Talia sunt sudores, sanguinis fluxus, rigores, alui profluuium, vomitus, dolor capitis repente inuadens, difficultas spirandi, præter rationem, & vehemens cordis morsus, hypochondria, citra dolorem, extenta, vigiliæ plurimæ, delirium, nox absque ratione molesta, accessio anticipans, lacrymæ inuoluntariæ, neque ex affectis extillantes oculis, nec tristicia expressæ, rubor faciei, labrum inferius agitatum, lucida, vel obscura, & tenebrosa quædam oculis obuersantia, anhelitus difficiles, malæ nasusue derepente rubescentes, Parotides, alijúe abscessus, ex afflatu agitatorum à natura humorum, & decumbentium ad articulos, & similia.

Cæterum, sub primum morbi accessum, hæc ægrum non

non corripiunt, illis principijs duobus, quorum alterum, in tertium vsque diem profertur, alterum, tota morbi parte prima, definitur, non rarò occupant: nonnunquam in ἄυξησιν aut ἀκμὴν morborum incidunt, natura, aut præmetiente, atque experiente vires suas, aut omni conatu, in morbi expulsionem incumbente.

Idcirco, non eodem modo, vt coctionis signa salutem semper, aut securitatem spondent. Verùm, vbi ad coctum iam, maturatumque morbum accedunt, superatum à natura morbum, mox cessurum atque abiturum, & sanitatem redituram confirmant.

Κριτικὰ signa non eodem modo salutem spondere.

Si crudum adhuc morbum, ante maturationem, præoccupant, crisin non bonam designant, quæ scilicet, aut in perniciem agat ægrum, aut morbum proroget, parte materiæ excussa atque euacuata, parte relicta, & ne quidem attacta. Prægrauari enim, atque infirmari naturam, crudæ materiæ copia, irritarique onere, vt exonerationem sui tentet, priusquam exquisitè subactæ ac præparatæ materiæ dominetur, indicant.

Quod si natura, per sese languida est, & eneruis, mox hoc violento amplius debilitata conatu, sub onere residuorum humorum, concidit, atque extinguitur: Si viget valetque, etsi affligitur grauiter, tamen renititur morbo, donec vincat, nisi frangatur diuturnitate, & succumbat, priusquam consequatur in materiam infestantem dominium.

Ergo, quæ hactenus commemorata sunt signorum genera, discrepant inter se natura, significatis, & tempore ortus sui, seu inuasionis.

Παθογνωμονικὰ, eo existunt momento, quo morbus ipse, ex morbi propagata essentia, & ipsi ita agglutinata, vt nequeant diuelli aut seiungi, & morbi ideam referũt.

Signorum discrimina.

Συνεδρεύοντα, *aut sub acceßionem morbi primam erumpunt, aut sequentibus duobus principijs, comitantur morbum: ita tamen, ne eius principij, quo prima morbi pars continetur, excedant limites, & quæ sit totius morbi constitutio conditioq́; quem sit habiturus finem atq; exitum, aperiunt.*

Κρίσιμα, *primo morbi principio nunquam. secundo, tertioúe, aut augescente, vel in vigore consistente morbo frequenter inuadunt, subitasq́; mutationes præcedunt.*

Fontes signorũ Medicorum.

Distinximus signorum genera. Sed, ex quibus sint petenda rebus, quæris? Galenus, in libro locorum affectorum, sex commonstrat fontes, ex quibus signa omnia, ceu riuulos deducit: Accidentia, actiones læsas, excrementorum qualitates, tumores præter naturam, dolores, colores partium, aut corporis uniuersi. In Arte parua, hos fontes in quinq; contrahit capita: Alterationes, præter naturam accidentium subiectorum sensibus, ut magnitudinis, coloris, figuræ, numeri, partium, situs, duritiei, mollitiei, caloris, frigoris, & cætera: Læsas actiones, excuntia, dolores, tumores præter naturam.

Salubria pæne, ex ijsdem colligit fontibus, ex actionum integritate, ac perfectione, quæ temperiei respondet, conueniente numero, figura, situ, magnitudine, εὐχροίᾳ, *mediocritate in duritie ac mollitie, exeuntibus. Alibi paucioribus hæc generibus complectitur.*

Duo fontes signorum apud Medicos.

Collatis igitur pluribus, & non ita multùm uariantibus Galeni locis, duos constituemus, de ipsius sententia, fontes, ex quibus omnia signorum discrimina, ceu riuulos deriuabimus.

Signa fluunt, vel ex constitutione & habitudine, aut essentia (nominat enim Galenus οὐσίαν*) partium, vel ex annexis forinsecus.*

Σύςασ

Σύςασις seu constitutio, seu ὀσία partium, aut est κατὰ φύσιν, aut παρὰ φύσιν, aut ὀδετέρα, id est, aut secundum naturam se habet, aut, à naturali perfectione, receßit. Hic lapsus, si tantus est, vt officiat actionibus necessarijs, & percipiatur, σύςασιν, seu potius διάθεσιν, παρὰ φύσιν efficit: si nondum sentitur, ὀδετέραν.

Σύςασις seu constitutio corporum.

Ex naturali constitutione ὑγιεινὰ: ex ea, quæ est præter naturam, νοσώδη: ex tertia, ὀδέτερα oriuntur signa.

Consistit autem, seu σύςασις, seu ὀσία naturalis similarium partium, in εὐκρασίᾳ, id est, apta & conueniente temperie primarum qualitatum: organicarum in συμμετρίᾳ, id est, apta & concinna proportione, quo ad magnitudinem, figuram, numerum, situm, ac iusta cohærentia, & continuitate vtrorumq;.

Εὐκρασίαν è vestigio, vt effectus causam consequuntur, & actionum ἀρετὴ ἢ τελειότης, & συμμετρία in duritie & mollitie, leuitate & asperitate, & εὔχροια: bonus, congruens, & floridus color. Actionum integritas & constantia rursus præstat hoc, vt exactißimè quæuis membro, nutritionis causa, adhibita elaborentur atq; immutentur, & quàm minimum colligatur excrementorum.

Mutantur hæc in contrarium, cùm præter naturam, membris aliquid accidit. Ergo, quæ ὀσία partium parit signa, aut in actionibus sese ostendunt, aut ἐν τοῖς ἐκκρινομένοις seu emißis editisue extra corpus, aut in accidentibus subiectis sensibus.

Actiones, aut sunt ψυχικαὶ animales, aut ζωτικαὶ vitales, aut φυσικαὶ naturales: & τῶν ψυχικῶν, aliæ sunt αἰσθητικαὶ, aliæ πρακτικαὶ seu κινητικαὶ, aliæ ἡγεμονικαὶ, id est, sensitiuæ, motiuæ, principes, quibus interiorum sensuum actiones, Galenus denotat.

Actionum differentiæ in corpore humano.

Sic & naturalium, aliæ sunt διαπλαστικαὶ, aliæ γεννητικαὶ, aliæ αὐξητικαὶ, aliæ θρεπτικαί.

Nomina à finibus sortitæ sunt, quòd informant, generant, augent, & nutriunt.

ἐνέργειαι ὑπηρετικαί.

His aliæ quatuor seruiunt ἐνέργειαι, quas ὑπηρετικὰς, id est, ministras vocant: attractio, retentio, alteratio, & expulsio: quæ in membris destinatis τῷ θρεπτικῷ geminæ sunt, Propriæ & Communes. His nutrimentum cæteris præparant, illis sese reficiunt & conseruant. In reliquis singulis simplices reperiuntur. Differunt communes à proprijs, duobus modis. Fine primùm. Illarum finis est ἀλλοίωσις, seu immutatio qualitatum nutrimenti, seu conuersio nutrimenti in humorem, conformem membro immutanti qualitatibus.

Differentiæ actionum ministrarũ.

Singularum coctionum fines in corpore humano.

Coctionis in ventriculo finis est χύλωσις, in epate, vel χύμωσις, vel αἱμάτωσις, in venis extremis, insertis membrorum substantiæ, præparatio τῆς οἰκείας τροφῆς, id est, alimenti familiaris ac congrui partibus.

Venæ enim Capillares (vt ita dicam) vellicatæ à membris, ex grandioribus venis sanguinem conuenientem attrahunt, attractum intra sese retinent, & virtute circumdantium membrorum immutatum, ipsis in qualitatibus conformant: tandem expellentes, roris instar, in poros membrorum spargunt.

Harum finis est θρέψις, quæ est quædam generatio, id est, exacta nutrimenti cum nutrito conformatio, seu nutrimenti, in substantiam eius, quod nutritur, conuersio: Postquam enim excidit nutrimentum osculis venarum, quod ex eo conuenientißimum est, nutrit, & respondet θρέψις πρόσθεσις attractioni, πρόσφυσις retentioni, alterationi.

Habent

Habent & ἐκκριτικὴν, seu προωστικὴν vim, qua tum ea, quæ ipsa coacervant excrementa, repellunt à sese, tum aliunde transmissa, vel fortuito appulsa motu abigunt.

Secundò, organis differunt. Communes membra exercent & perficiunt ope fibrarum, quibus intexta sunt: Rectis trahunt, retinent obliquis, expellunt transuersis: Propriæ, citra opem fibrarum, vi natiua absoluunt.

Eadem ratio est τῶν ζωτικῶν ἐνεργειῶν, inter quas præcipuæ sunt, & maximè euidentes, κινητικαὶ, à quibus cordis & arteriarum pulsus. Sunt enim σφυγμοὶ, κινήσεις cordis & arteriarum, quibus vtraque velut diducta & expansa attrahunt aërem frigidiorem, cor à pulmone haustum & præparatum, arteriæ corpori forinsecus circumfusum, vt is τὸν ζωτικὸν τόνον, qui, in cordis temperie consistit, foueat ac conseruet, & vitalem calorem sinibus cordis, arteriarumque ductibus inclusum temperet: contracta rursus, & velut conniuentia osculis suis elidunt, propelluntque fuliginosos & ardentes halitus. Actiones vitales. Definitio pulsus.

Non est aliud certius & firmius τεκμήριον, aut viuidæ & constantis, aut inclinatæ, nutantis, vel prostratæ virtutis, pulsibus. Integram semper, aut certè vigentem adhuc, & noxijs fortiter aduersantem, σύμμετροι pulsus: languidam aut affectam, aut luctantem cum morbo, ἀσύμμετροι arguunt, tantoque læsam vehementius, quantò maior enormitas inest. Pulsus certissimum in dicium virtutis vitalis.

Sed exploratio, cognitio, dijudicatioque pulsuum, non dicam exacta, sed qualiscunque, difficilima: pauci, vel à prima ætate, toto vitæ tempore, in ea tractatione animaduersioneque exercitati, vix tandem discrimina perdiscunt vtcunque: plurimi ne quidem eam attingunt, absterriti difficultate. Pulsuum cognitio difficilima.

Opus est profectò assuefactione longa, attentione accura- Ad pulsus

cognitionem quæ necessaria.

curata, aßiduitate sensu, iudicioque exquisitißimo, comprehensuro & separaturo omnes tam subitas ac momentaneas motuum, tot modis, vno ictu, leui occasione, variantium mutationes, tam exilia, minuta, & penè sensum fugientia discrimina.

Non abijcienda tamen ea cura est, atque obseruatio: sed conandum, nauandumque tantùm, quantùm consequi cuique perplexitas operis ac difficultas concedit.

Pulsus tria in corpore efficiunt ac variant.

Quæ verò & efficiunt pulsus, potißimùm arteriarum, & variant, tria sunt in corpore: δύναμις ζωτικὴ, et primum mouens, ea, cordis temperiem, cæteraque ad τελεώτητα natiuam pertinentia, complector: arteriæ, vt organum motus: spiritus vitales, ex cordis sinistro thalamo, in arterias pulsi, cum ijs, qui mixtim feruntur, & sensim eijciuntur fuliginosis halitibus. Hæc, cùm συμμετρίαν conseruant naturæ congruam pulsus συμμέτρους: cùm ab ea discedunt, vel excessu, vel defectu, ἀσυμμέτρους cient.

Virtus variat pulsum.

Virtus multipliciter pulsus variat. Robore ac tenore virtutis variante, &, vel mediocriter se habente, vel incitato & intenso, vel diminuto, fiunt pulsus σφοδροὶ vehementes, ἀμυδροὶ debiles, σύμμετροι mediocres, & inter illos medij. Pressa velut grauataque virtus, aut nullo impedita onere, vigensque, τῶν ὁμαλῶν & ἀνομάλων, æqualium & inæqualium, τεταγμένων & ἀτάκτων, ordinatè, seu periodicè, aut inordinatè ferientium, discrimina gignit.

Anomalia pulsuum & eorundem discrimina.

Ἀνωμαλία aut in vno deprehenditur pulsu, aut pluribus collatis inter se, quam συστηματικὴν vocant. Huius generis sunt διαλείποντες deficiētes, qui in serie pulsuum emanent, & non percipiuntur: παρεμπίπτοντες intercidentes, qui, vbi quiescendum erat arteriæ, post sui constrictionem, ex superfluo accedunt: μυουρίζοντες, ἢ μύουροι ἐκλείποντες, à figura desinente in mucronem, qui continuò minuuntur

nuuntur, donec in perfectam finiantur ἀκινησίαν: μύουροι παλινδρομοῦντες, ἢ ἐπανερχόμενοι, qui non prorsus deficiunt sed repetunt ictus, aut eadem inchoatos vehementia, maiore, aut minore. Sequitur affectam virtutem & σπασμώδης conuulsorius, in cerebri affectibus, vt Phrenitide.

Quæ in corde & arterijs continentur, calori vitali permixta, faciunt discrimina duplicia. Primò, quoad quantitatem infusorum in arteriam, pulsum, aut πλήρη plenum, aut vacuum κενὸν, aut σύμμετρον. Secundò, quo ad rythmum (qui est analogia, seu proportio temporis, motus & dilatationis, contractionisq́; arteriæ, ad tempus, quo quiescit) εὔρυθμον & ἄῤῥυθμον: εὔρυθμος, ab exquisita & natiua temperie proficiscitur corporis: ἄῤῥυθμος aut παράρυθμος fit, aut ἑτερόρυθμος, aut ἔκρυθμος, prout plus minusue, aut alienus redundat calor, aut deficit.

Cordis & arteriarum contenta pulsum variant.

Organi σύστασις, quo ad duritiem, ex frigore durante, aut tensione à Phlegmone: mollitiemue, aut constitutionem inter has mediam, discernit pulsum durum σκληρὸν, mollem μαλακὸν, mediocrem σύμμετρον. Huius generis est κλονώδης, cùm, constante virtute, arteria præ duritia attolli nequit.

Organi constitutio pulsum variat.

Ab affecta virtute & organo, existunt differentiæ pulsuum inæqualium, in vno motu, cùm ἀνωμαλία percipitur, aut in vna arteriæ micatione, & eadem parte, aut partibus diuersis. In vno ictu, & eadem arteriæ parte, cùm, sub vno digito, aliter incipiens arteriæ micatio aliter desinit, iniens cum vehementia, sensimq́; languescens, vel contrà ab initio languidiore paulatim inualescens.

Pulsuū inæqualium differentiæ.

Hinc pulsus ἀνισοταχεῖς, qui motu sine intermißione pro-

procedente, & non titubante tardantur ab initio velociore, aut contrà accelerant tardius inchoantes.

Δορκαδίζοντες caprisantes, qui in primo velut saltu impingentes, aut hallucinantes, mox, tanquam receptis viribus, validius insurgunt & vrgent, instar salientium caprarum, quæ, postquam exilierunt, dum pendent in aëre, sese incitant vehementius.

Δίκροτοι, qui, geminato ictu, bis feriunt: hoc postremum ferè duritiem arteriæ, vt priora duo febrium feruores comitantur.

Eiusdem generis sunt, μύουροι ἀποπεπτωκότες & περινενευκότες, in quibus, circa medium digitum, inserta in καρπὸν manus, ictus intenduntur versus extrema, vtrinque nutantes, tabescentibus ex inflammatione, aut alioquin emaciatis proprij.

Organo, & vitali calore affectis, aut rectè constitutis, fiunt differentiæ, quoad tempus motus: Velox ταχὺς, tardus, βραδὺς, mediocris σύμμετρος. Quod quantita-

Pulsuum differentiæ.

tem diductionis arteriæ, multum ea distenta in latum πλατὺς latus, in longum μακρὸς longus, in profundum ὑψηλὸς altus, omnibus æqualiter auctis, id est, arteria dilatata æquali vehementia, secundum omnes dimensiones, μέγας magnus fit pulsus, minus distensa in latum στενὸς angustus, in longum βραχὺς breuis, in profundum ταπεινὸς humilis: secundum omnes dimensiones, imminutis æqualiter, μικρὸς paruus euadit. Quoad quietis tempus, πυκνὸς frequens, ἀραιὸς rarus, σύμμετρος.

Tribus omnibus simul affectis, prout affectio variat, ita alij atque alij comitantur pulsus. Κυματώδης pulsus in humidis reperitur ægritudinibus, vt anasarca, veterno, peripneumonia, languefacta virtute. Hac grauius afflicta, κυματώδης in σκωληκίζοντα, seu vermiculantem: eadem

eadem extremè collapsa, hic in μυρμηκίζοντα, seu formicantem degenerat.

Ἑκτικὸς, febrium becticarum comes est. Ἐμπρίων vel serrinus neruosarum partium sequitur inflammationes, & præsertim Pleuritidem: qui si remittit, mollem & coctu facilem: si intenditur, contumacem materiam significat. Discrimina, causas, iudicia pulsuum, copiosè libris sedecim pertexuit Galenus. Ad institutum nostrum sufficiat indicasse, quòd pulsus ἐνέργειαι sint cordis, & arteriarũ, et de læsa vel integra cordis virtute & arteriarũ testentur.

Pulsus actiones cordis & arteriarum.

Harum itaq; (vt ad institutum reuertar) ἐνεργειῶν ἀρετὴ seu virtus, sanitatem: κακία, id est, læsio seu vitium, morbos declarat illarum partium, à quibus eduntur.

Non solùm autem sedes, & principia harum actionum consideranda sunt: sed & coniunctarum partium: quarum ex illis quædam nascuntur ac propagantur, & virtute principiorũ gubernãtur: quædam sua se vi sustinent atq; administrant, sed earum propaginum interuentu ac societate, quas à principijs communicatas, intra sese recipiunt, & illis colligantur, ac cohærent.

Cerebrum animalium actionum fons est: ex eo nerui nascuntur, & animales spiritus, coniunguntur eidem sensuum exteriorum organa, musculi, & quæ, sensus motusue causa, neruorum inde deriuatorum surculos adipiscuntur, horum quodcunq; si afficiatur, sensus membri, motusue læditur, vel vtrumq;.

Cerebrum fons animalium actionum.

Læduntur verò actiones primariè, ac per se, à morbis καθ' ἰδιοπάθειαν existentibus in membris: per consensum à morbis κατὰ συμπάθειαν, & Symptomatis, nisi fixa & confirmata hæc, in aliquo membro commutentur in morbos: mediante morbo à morbi causa: & fiunt læsiones

Actionum

 triplici

Læsiones fiunt tripliciter.

triplici discrimine aut debilitatis vel languefactis actionibus, aut corruptis, aut penitus destructis atq; abolitis.

Debilitant δυσκρασίαι non vehementes, siue cum materia sint coniunctæ, siue solis constent & nudis qualitatibus: & ἀμετρίαι non enormes, & moderatæ solutiones continui.

Corrumpit immoderatus & alienus calor.

Destruit penitus frigiditas immoderata, & continui solutio maior.

Læsiones actionũ aut fiunt cum dolore aut sine dolore.

Deniq; aut cum dolore sunt læsiones actionum coniunctæ, aut, sine dolore, eueniunt.

Dolorem inferunt, aut solutiones continuæ, aut δυσκρασίαι immoderatiores, atq; à naturali temperie longius euariantes, subitæq;, aut confertæ alterationes. Sic enim Galenus inquit, ἄλγημα ἢ τῆς συνεχείας λύσιν ἢ ἀλλοίωσιν ἀθρόαν ἐνδείκνυται. λύεται ἡ συνέχεια τομῇ, διαβρώσει, θλάσει, τάσει: ἀλλοιοῦται δ' οὐσία θερμότητι, ψυχρότητι.

Sed, si res propius aspiciatur, & pensitetur exactius, apparebit, non à soluta vnione per se, sed semper à qualitate contraria temperiei organi, quod sensui destinatum est, dolorem cieri. Comitatur enim dolor sensum, cuius læsi vel offensi Symptoma est.

Definitio doloris & delectationis.

Est enim dolor, non ipsa obiecti lædentis perceptio, sed affectio præter naturam, quæ, ex ista perceptione, oboritur & existit: sicut delectatio, in organo sensus, est affectio secundum naturam, quæ sensus recreationem, & refectionem à conueniente obiecto, consequitur.

Dolor in sensu tactꝰ acerrimus.

Sunt autem dolores omnes, in sensu tactus acriores & sæuiores multò, quàm in reliquis sensibus, quòd & ipse in compactiore ac solidiore est organo, & cietur à crassiore, &, vt ita dicam, pleniore ac robustiore qualitate.

Sed

Sed & organum tactus non vnum est, & simplex, sed multipliciter compositum, scilicet, quod in extremarum qualitatum, calidi, frigidi, humidi, & sicci, & earum, quæ ποιότητες παθητικαὶ ab Aristotele vocantur, duri, mollis, lenis, asperi, acuti, obtusi, & similium, mediocritate ac conuenienti forma & situ consistit.

Organum tactus.

Hoc ergo organum à sui similibus, id est, temperatis, moderatè applicatis, & conuenienter, non læditur, sed afficitur voluptate ac delectatione: Ex contrariorum immoderatione, dolorem concipit, cùm hæc iustam, & membro congruentem mediocritatem exuperant, & repente vehementerque tactum feriunt, tunc, cùm fit applicatio obiecti ad organum.

Tot ergo sunt dolorum causæ, quot obiectorum sensum tactus mouentium differentiæ. Quæcunque enim res supra modum calida, frigida, humida, sicca, aspera, acuta, repentè & vehementer tactui illiditur, dolorem infert tunc, cùm sensum mouet vi & efficacia suæ qualitatis, qui dolor, amota re, quæ dolorem infligit, desinit, etsi obscura quandoque vestigia remanent, quique suboriuntur dolores noui, ab alijs commouentur causis.

Dolorum causæ quotuplices.

Dolorum, quos ἀλγήματα, πόνυς, ὀδύνας Græci vocant, alias differentias gignit ipsa eorum (vt ita dicam) ἰδέα, alias accidentia pariunt.

Variant dolorem ἰδέαι, vel materia ciens dolorem, vel loci affecti natura, vel vtrumque, vel motus materiæ.

Locus affectus sex facit discrimina: Νυγματώδης vel Ἀκεντῶν, quem pungitiuum vocant, rei pungentis sensum infert, &, circa membranas potißimùm consistit, ipsius affectus velut radice eo loco fixa, vbi membrana eleuata & tensa pungitur, dolore verò in ambitum circulatim sese extendente: cumque os nullum subiacet, æqualis: cùm

Dolorum differentiæ ex locis affectis.

Dolor pungitiuus.

cùm subest os, inæqualis percipitur, prout vel membrum resistit vehementius, vel inflammatio sequitur, quibus acuitur aut hebetatur dolor.

Dolor intensiuus seu tractorius.

Διατείνων, *quem intensiuum vocant, Archigenes* ὁλκιμον, *id est, tractorium videtur nominasse, neruis accidit, à calore desiccante, vel humiditate dilatante, vtroq; eorum termino cum eo, à quo incipiunt, tum altero, in quem finiuntur, tenso versus medium, & reliquo corpore, aut velut coëunte atq; corrugato complicatione, si ab ariditate tensio fiat: aut diducto, ac velut expanso, si ab humore: Tensionem eam conuulsio sequitur.*

Dolor diuulsiuus aut laceratiuus.

Διασπῶντα ἢ ἐνερείδοντα, *diuulsiuum aut laceratiuum nominant. Accidit membranis intextis carni:* πολλοὶ γὰρ *(vt inquit Galenus)* εἰσὶν ὑμένες τοιοῦτοι, καὶ ἀνωμάλως ἐμφυόμενοι, καὶ περιλαμβάνοντες αὐτὴν τὴν σάρκα: *cieturq; à sola qualitate, vel materia, quæ huc illuc agitata allisaq; membranis, dum eas, aut impetu vehementiore, aut penetrans poros, vrgensq; à carne diuellit distrahitq;, sensum lacerationis commouet.*

Dolor perforatiuus.

Quem perforatiuum vocant, Galeno est ὡς ὑπὸ σκόλοπος ἐμπεπαρμένου, ἢ ὡς ὑπὸ τρυπάνου γινόμενος, *qualis fieret, si vel palis configerentur, vel terebro membra perforarentur. Eiusdem generis vterq; est, & accidit vterq; craßiori intestino: differt alter ab altero copia, craßitie, motu, vi, atq; efficacia materiæ: illum copiosior, craßior, fixior materia: hunc tenuior, rarior, & magis mota, ac velut pungens efficit: quippe pauca copiosiore, tenuis crassa, permanens mota materia minorem solet excitare dolorem. Galenus eruditè discernit vtrumq;* διαφέρουσι δ᾽ ἀλλήλοις ἤτοι κατὰ τὸ πλῆθος, ἢ τὸ πάχος, ἢ τὴν κίνησιν, ἢ τὴν δύναμιν τῆς ἐργαζομένης τὴν ὀδύνην οὐσίας, εἴτε χυμὸς, εἴτε πνεῦμα φυσῶδες εἴη.

Grauis

Grauis dolor Galeno est ὀδύνη βαρεῖα, ἢ μετὰ βάρους ἐμφάσεων, *proprius membris sensu carentibus, vt epati, renibus, pulmoni, cerebro ipsi: Cùm circumdatæ his membranæ, copia materiæ opplente & onerante membra ipsa, aut tumore aliquo, præter naturam ibidem existente, tensæ, velut aggrauari pondere se aliquo percipiunt. Quanquam enim nulli horum membrorum nerui implantantur, sed in ambientem absumuntur membranam: tamen sentitur grauitas, cùm membranæ à contactu tumorum extenduntur. Vocant hunc, & suspensiuum, & detractiuum.* Dolor grauis qui aliàs suspensiuus & detractiuus.

Σφυγμώδης ἢ σφυγματώδης *est, quem pulsatilem & pulsatiuum vocant. Accidit hic inflammationibus insignioribus, & sensu præditis partibus: propriè quidem, & per se, ac primariè arterijs, quæ continuo micant pulsu, affectis* ἀνευρίσμασι: *vicinis verò partibus, quæ arterias continent, per consensum affectis, quæ, contactu distentarum arteriarum, ob angustiam compressæ, ictus, quos dilatatæ arteriæ edunt, sentiunt.* Dolor pulsatilis seu pulsatiuus.

Per accidens verò musculis inflammatione obsessis, in quibus pulsus, ob substratas aut intertextas percipitur arterias, & dolor inflammatarum partium à motu est, & compreßione. Dilatatæ enim arteriæ feriunt inflammatos musculos, & compressæ ab adiacente carne, eam, diductione sui comprimunt vicißim. Iungitur huic semper dolor ἀποθλίψεως, *quem compreßiuum nuncupant.* Dolor compressiuus.

Materia quinque dolorum parit differentias, tres diuersitate qualitatum, duas quantitate, & duritie, mollitieue. Dolorum differentiæ 5 ex materia.

Δακνώδης ἢ μετὰ δήξεως πόνος, ἢ ὡς διαβιβρώσκοντός *tinos est, quem mordicatiuum vocant: non differt ab hoc* πόνος, ὡς τιτρώσκοντός τινος, *seu vulneratiuus.* Dolor mordicatiuus seu vulneratiuus.

Con-

Coniungit vtrumq; Galenus, inquiens, οὐχ ὅταν ὑπὸ βελόνης τιτρώσκεταί τις ἕτερον πάθος πάσχει, ἢ γινομένου κατὰ τὴν ὑπὸ δριμέως χυμοῦ διάβρωσιν*, id est, non afficitur aliter, qui vulneratur acu, quàm qui acribus corroditur humoribus. Ciet vtrumq; materia tam frigida, quàm calida. Frigiditas mordicat constipando & comprimendo, neq; hoc facit, nisi adsit in membro humiditas calori iuncta, qui frigido resistat: nam si cedat calor, atq; euanescat frigiditas, stuporem inducit: Calor mordicat exiccando humidum membri, & diuellendo continuum.*

Dolor stupefactiuus.

Ναρκώδης, *quem stupefactiuum vocant, à frigida causa tantùm fit, & vlceratis, sed sensu præditis partibus frequenter accidit, cùm non adest calor, qui resistat frigido occurrenti membris, estq; via ad paralysin. Non rarò* ὀδύνας ναρκώδεις *experitur* ὁ ἐπιπολῆς ὑμὴν, *cuti per totum subtensus corpus, ex occursu atq; impreßione aëris frigidioris, quod & sanguine destituitur, & frigidior natura existit. Sed, vt Galenus inquit,* οὐ γίνονται κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ τοῦ πάσχοντος μορίου, ἀχώριστοι γὰρ οὕτως ἦσαν, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός.

Dolor exasperans.

Exasperans, cùm res sicca fertur per membrum sensus particeps: hoc faucibus, ex sicciore aëre, aut vsu acerborum vel austerorum succorum euenit.

Dolor compressiuus.

Compreßiuus dolor, πόνος ὡς θλιβομένου, *vel* μετὰ θλίψεως *euenit, cùm materia multa, in membro sensus participe coarctata conclusaq;, cum ipsum membrum, tum vicina comprimit, aut generatur tuberculum quoddam, in tali membro.*

Dolor contusiuus.

Contusiuus, πόνος ὡς θλωμένου, *vel* μετὰ θλάσεως, *solutam à contusione, vel attritu vnionem sequitur, vt cùm lapis, vi naturæ, per vreteres expressus duritie & asperitate sua, latera vreterum atterit: aut asperiora, & aridiora ster-*

ra stercora, intestina stringunt & confricant, unde quandoq; sanguis emanat: aut cùm, violentiore manuum, ad asperius aliquod subiectum, adactu cutis velut rupta auellitur: aut cùm febrium rigoribus contunduntur artus.

Materia, cum loco affecto, tres dolorum gignit differentias, inter quas est πόνος τονώδης, ἢ μετὰ τάσεως, quem extensiuum vocant. Parit hunc multitudo, aut humidæ materiæ & craßioris, aut flatuum conclusorum in concauis spaciis musculorum, aut quibuscunq; meatibus angustioribus, sensu valentibus, vel sub membranis. His enim membranæ quæ vestiunt atq; integunt membra vel meatus, velut inflatæ distenduntur, cumq; sensus adest, τονώδης dolor oritur.

Tres dolorum differentiæ ex materia & loco affecto simul.

Dolor extensiuus.

Ἑλκώδης, vlceratiuus, cietur à materia acri & pungente, in loco qui tenui constat & laxa substantia, ut musculis, qui tenuioribus vestiti innexiq; membranis, humori hinc inde penetranti transitum præbent.

Dolor vlceratiuus.

Κνησμώδης, ἢ κνησμοῦ προσαγωγὸς, pruriginosus, à materia excitatur tenuiore & acri, quæ perrumpens interiora ad superficiem fertur, ibiq; in densius solidiusq; impingens obstaculum, & sensu valens, cohibetur, ne expiret: coaceruata verò, & tum copia vrgens, tum sua sese tenuitate ingerens ac penetrans, pruritum ciet, vellicando velut, ac titillando. Galenus, dupl ci discrimine hunc à priori separat, inquit enim: διαφέρει ἡ κνησμώδης αἴσθησις καὶ διάθεσις, τῆς ἑλκώδους, ἀλλ' ἐπεὶ καὶ προηγεῖται πολλάκις ἡ κνησμώδης τῆς ἑλκώδους ἐκλυομένης καὶ παυομένης τῆς ἑλκώδους εἰς τὴν κνησμώδη: ἑλκώδης ἔτι οὐ μόνον ἐν τῷ δέρματι, φαίνεται σηνιςάμενος, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ βάθους ἐκτεταμένος ἄχρι τῶν ὀςῶν· ἡ δὲ κνησμώδης ὄντως τῆς ἐπιφανείας μόνης ἐςὶν, οὐ κατ' ἴδιον αὐτῆς λόγον, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς, ὅτι πυκνότερον τοῦ ὑποκειμένου αὐτῷ δέρμα ἐςίν.

Dolor pruriginosus.

Quem διαΐσσεντα vocant, & turgidum, nec materiam, nec subiectum habet proprium, vt, cùm per arteriam diffunditur materia in locum angustum, vt, vbi doleat, æger nesciat: &, quia altius eleuatur in loco angusto, fit dolor turgidus, qui, à radice partis primariè affectæ, celeriter in circumsitas partes fertur, quibus nihil vitij inest, vt in Heterocrania & Cephalæa accidit.

Dolor turgidus.

Accidentia multipliciter variant dolorum differentias. Remittuntur enim & intenduntur, prout efficientis causæ augetur & diminuitur, aut quantitas, aut vis atq; efficacia: vel mutatur situs atq; distantia: vel prout recens cœperunt dolores, aut longo durarunt tempore.

Differentiæ dolorum iuxta Accidentia.

Quo ad quantitatem dolorum, alius est alio vehementior & intensior, ἧττον ἢ μᾶλλον σφοδρὸς, ἢ βίαιος, ἤγε ἰσχυρὸς: alius continuò affligit, διηνεκὴς: alius interquiescit, & per interualla aut redit, aut exasperatur, διάλειμμα ἔχων: alius ὅμαλος, æqualis: alius ἀνόμαλος, inæqualis.

Quo ad qualitatem, alius acutus est, ὀξεῖα ὀδύνη: alius remissus & mitis, ἐκλελυμένη ὀδύνη.

Acuunt dolores humores biliosi & acres, & flatulenti spiritus: obtundunt aut mitigant eosdem Phlegmatici humores: item dolorum alius duritiei sensum simul inuehit, alius absq; hoc infestat.

Quoad locum, alij sunt profundi, βύθιοι, proprij membranis, quæ ossa ambiunt, cùm ipsis oßibus dolor inesse existimatur: alij, prope superficiem consistunt, ἐπιπόλαιοι.

Quoad tempus, alij sunt inueterati & antiquati: alij recentes & inchoati.

Quoad motum, alij sunt stabiles, fixi, & permanentes, μόνιμοι: alij vagãtur, & discurrunt ex vna parte in aliã.

Diffe-

Differunt hi inter se, materiæ efficientis copia aut paucitate, qualitatibus, craßitie vel tenuitate, æqualitate vel inæqualitate, motu vel quiete, origine materiæ, prout vel in ipso nascitur materia membro, aut in eo collecta hæret, in quo dolor sentitur, vel aliunde transmissa tunc facit dolorem, cùm influit.

Dolorum differentiæ Medico necessariæ.

Non negligere has, ab accidentibus sumtas differentias, multùm refert. Non parum præstant, ad accuratam morborum cognitionem, & rectam curationis institutionem. In morbis κατ' ἰδιοπάθειαν, continuus est dolor: In cæteris κατὰ συμπάθειαν, per interualla recrudescit & exacerbatur. Et hoc Hippocrates vult, cùm inquit: Dolores laterum, pectoris, & aliarum partium, an multum differant considerandum. Tot sunt signorum discrimina, quæ à læsis proficiscuntur actionibus.

Sequuntur exeuntia, ἐκκρινόμενα. Horum Galenus tria constituit genera, cùm ait, ὅσα ἐκκρίνεται, τὰ μὲν ὡς μόρια τῶν πεπονθότων τόπων, τὰ δὲ ὡς περιττώματα, τὰ δὲ ὡς ἐν αὐτοῖς περιεχόμενα κατὰ φύσιν: id est, quæ excernuntur, aut partes sunt affectorum membrorum, aut excrementa, aut quæ, in membris ipsis, secundum naturam continentur.

Eorũ, quæ excernuntur, tria genera.

Excernuntur vt partes, in inueterata phthisi pulmonis exulcerati, ac putredine consumti & corrosi, particulæ tußi: in Dysenteria quandoq; derasæ intestinorum tunicæ egestionibus alui: in epaticis fluxibus, (vt quibusdam placet) inflammati epatis portiunculæ: in renum inflammationibus carunculæ decisæ renum substantiæ, cum vrinis.

Vt contenta secundum naturam, ex incisa, rupta, corrosa, aut dehiscente vena, sanguis ruber & crassus: ex arteria flauus, tenuis, & spumosus.

Vt excrementa, & humores plurimi, & alia, pus, calculi, vermes.

Partes membrorum, nunquam secundum naturam eduntur, nec contenta naturalia per se: per accidens, eorum excretiones quandoq; fiunt secundum naturam, nimirum membra onusta copia, ampliore iusto, exoneratura sese partem aliquam eijciunt. Excrementorum magna varietas est. Aut enim sunt, κατὰ φύσιν, aut παρὰ φύσιν. Illa rursus, aut sunt sua natura κατὰ φύσιν, aut ex accidente.

Excrementorum differentiæ.

Sed hæ excrementorum differentiæ, cùm intelligantur rectius, si, secundum coctionum discrimina, χυμοὶ & περιττώματα discernuntur, ordine, coctionum, & humorum inde nascentium varietatem exponemus.

Humidi, quod in corporibus cõtinetur, prima genera.

Quicquid corporibus inest succi, hoc omne, aut membrorum soliditati intextum, mutuo exactoq; cum sicco complexu atq; coalitu, eorundem constituit & absoluit substantiam: aut, extra soliditatem partium, in cauis vacuisq; continetur spacijs: quorum quædam, peculiari periographe, & structura, vel amplis laxisq; cauitatibus, alueorum aut fontium instar, excipiunt, quod colligitur, vocanturq; κοιλίαι, vt in cerebro, corde, ventriculo, renibus: vel canalium & siphonum ductibus, vsu verò riuulorum, quod illabitur, opera naturæ eò ex amplioribus deriuatum deducunt ac distribuunt, vt venæ, arteriæ, intestina, vocanturq; πόροι: quædam οἷον ὀπαὶ τινὲς λεπταὶ, sicut Galenus ait, ipsi membrorum texturæ, ex primo, aut humidi sicciq; coalitu, aut dißimilium partium contextu intersitæ, spongiarum, aut rarioris terræ instar, excipiunt ac combibunt, quod, vel in transcursu humorum de his penetrat, vel exudat, vel, per hiantia eorundem osculа extillat: vocantur & hæc πόροι, atq; in quibusdam conspicua sunt, vt in oßibus quibusdam, & quandoq; in ipsa cute,

cute, æstiuis solibus rarefacta: in aliquibus, & quidem plurimis sensum fugiunt.

Totum autem corpus, propter hanc in ipsum meatuum & ductuum dispersam varietatem, fit σύμπνουν, καὶ σύῤῥουν secundum Hippocratem. Atque hæc humidi, quod in corporibus reperitur, prima sunt genera.

Illud verò, quod intextum soliditati partium diximus, humidum, nec liberum est, solutumúe, nec discerni à sicco, sensu potest: ratione potest. Estque duorum generum, sed insitum vtrumque, etsi dißimili insitionis modo.

Vnum innatum, à prima origine, partium substantiæ, & in verè solidis ex semine, in carnosis ex sanguine propagatum, calorem natiuum sustinet, vehit, & alit, tanquam conueniens illi pabulum, & ab eodem vicißim lambitur, ac depascitur paulatim.

Humidum σύμφυτον.

Alterum ex nutrimento, tribus prius elaborato confectoque coctionibus, & nutritioni adaptato, in locum illius sufficitur, atque attexitur substantiæ membrorum, quod de priore, vi caloris absumtum defluxit, vel in adaucti atque extensi corporis est insumtum molem.

Humidum ἐπίκτητον.

Vtrumque Galenus ἔμφυτον καὶ σύμφυτον ὑγρότητα, ὕλην, & ἰκμάδα: hoc posterius verò, ante absolutam nutritionem, οἰκείαν τροφὴν ἑκάστου τῶν μορίων nominat.

Si, discriminis causa, illud σύμφυτον, seu connatum, contractumúe, ex primæ formationis materia: hoc ἐπίκτητον vel ἐπείσακτον, seu acquisitum, ascitumúe, vel adiunctum ex nutrimento, quis appellare voluerit, meo iudicio non errauerit, modò discrimen retineatur.

Nam σύμφυτον illud innascitur partibus, quæ ὁμοιομερῆ vocantur, prima & vera generatione, ex semine aut sanguine conflatis, discrimine multiplici, pro ratione & varietate ipsarum partiũ: Hoc ἐπίκτητον foris accedit, ad

formatas & iam absolutas partes, & ipsis iungitur, generatione quadam particulari, qua, non peculiaris, & noua, distinctaq; producitur substantia, sed priori agglutinatur & conformatur quiddam, quod expleat & instauret absumtum, fitq; post nutritionem, commune pabulum caloris natiui cum priore.

Nutritionis modus in corporib9.

Quare nutritionem ita expediri volunt, si huius, ex nutrimento confectæ materiæ, fiat πρόσθεσις, si πρόσφυσις, si ἐξομοίωσις, id est, si apponatur rite, vel intra poros recepta, vel, sit antis pars non sit peruia foraminibus, vt in cartilaginibus, foris attensa: si deinde affigatur & adhærescat, tandemq; quoad eius fieri potest, exactißime substantiæ præexistenti exæquetur, & coalescat.

Hoc acquisito humido, nisi reficerentur membra aßiduè, citò attenuata tabescerent & arefierent, innato illo humido, continuo caloris depastu exhausto, effluxuq; & expiratu continuo in aërem dißipato, cum quo, simul ipse quoq; euanesceret calor, idoneo fomento destitutus.

Calor natiuus.

Voco autem natiuum calorem vtrumq;, cùm innatum membris, conceptumq; à prima origine, ex calore materiæ, causarumq; formantium, & attemperatum, innexumq; partibus humidis & siccis, qui est calor ἀνάλογος singulorum membrorum temperamento: tum virtute viuifica cordis incensum, & post, membris iam absolutis insitum, quo, quæ δυνάμει inest illis vita, reducitur ad ἐνέργειαν, & innatus calor excitatur, fouetur, & conseruatur: deniq; à quo hic vim effectricem omnium actionum corpori necessariarum, nutritionis, generationis, augmentationis, & similium accipit, quo sine, non modò non conferret aliquid reliquo corpori, sed nec sese diu seruaret, nec partes, in quibus hæret, diu à corruptionis labe tueretur.

Continetur autem in eodem subiecto vterq; : & hic, à corde procedens, ad illum insitum, eam habet rationem, quam, ad seminum, aut plantarum calorem Solis viuifi- cum lumen: vnde cœlestem eum aliqui, & æthereum, & diuinum vocant, vt alterum, elementarem.

Caloris natiui subiectum.

Qua vi gignat talem calorem cor, non intelligo: sed respexisse ad eam Aristotelem, iudico, quando animam definit esse ἐντελέχειαν πρώτην σώματος φυσικοῦ, ὀργανικοῦ, δυνάμει ζωὴν ἔχοντος. Excludit enim, à numero δυνάμεων ψυχικῶν, τὴν ζωτικὴν δύναμιν, de qua, ex corde, reliqua membra δυνάμει viua, vitam hauriunt, vt fiant talia ἐντελεχείᾳ seu ἐνεργείᾳ, quia omnes reliquas præcedit & excitat.

Ita anima Aristoteli est ἐντελέχεια πρώτη, id est, vis illa, qua primùm cor viuit, & quæ postea fusa cũ spiritibus in arterias, vitam reliquo corpori communicat. Id fit hoc modo, cùm viuificus calor cordis insitum exuscitat, accendit, & viuificat, cùm hoc calore corpus, hausta conceptaq; vita, exerit δυνάμεις suas, quæ, ante communicationem vitæ, ceu sopitæ latent, & edit actiones, quæ sunt ἐντελέχειαι seu ἐνέργειαι secundæ.

Ἐντελέχεια Aristotelica.

Omnino ad vim vitalem respexit Aristoteles, quæ in corde nata, indeq; vehentibus eam spiritibus procedens distribuitur per arterias singulis partibus, sine qua, protinus putredine affecta corrumperentur ac dissoluerentur.

Cùm ergo calorem natiuum nominabimus, complectemur vtrumq;, & innatum, & hunc ex corde affluẽtem, atq; cum innato, in eodem subiecto coniunctum, qui quidem tantisper afficit, viuificat, seruat, à & corruptione tutum præstat membrum, donec & ipse viget, & manet membri ἐπιτηδειότης talis, recipiendo fouendoq; calori idonea.

Est enim calori, perpetuo & conuenienti fomento opus, quo sine, extinguitur, aut, si absit, non accenditur, nec figitur: Oportet enim ἀναλογίαν *esse agentis ad patiens, & vicißim patientis ad agens: destructa verò illa, non adhærescit. Quare tunc membrum destitutum natiui caloris regimine, occupatur ab alieno, & corrumpitur.*

Insitæ autem humiditates à reliquis, extra membrorum substantiam, quacunque in cauitate positis, differunt: quòd hæ in perpetuo sunt motu, &, sine intermißione aliqua subiguntur, & excoquuntur à calore natiuo, donec, ad conformem membris habitudinem, perducantur, quarum quæcunque partes tales sunt, vt elaborentur frustra, eas maturè natura valens separatas, aut discutit, aut reijcit ac repellit. Nunquam enim natiuus calor ociatur, aut cessat, aut actionem intermittit.

Humidum in corporibus pabulum caloris.

Illæ verò insitæ, vltimum ornatum, seu perfectionem iam adeptæ vltimam, & membrorum substantiæ conformem, ad quam efficiendam natura coctiones omnes intendit ac dirigit, nihil coctionis amplius subeunt, aut experiuntur: sed sicut, in ardenti candela, elychnium cera aut seuo oblitum imbutumúe, accensæ flammæ, sic, in membrorum soliditate, ceu pabulum præbent igniculo natiui caloris, quem, de innato & à corde immisso, conflatum diximus.

Vsus coctionum in corporibus.

Quæ itaque nutritionem, id est, instaurationem absumtæ in membris humiditatis præcedunt, coctiones alimenti, in eum à natura sunt vsum comparatæ, vt hoc accuratè subactum, expurgatumque à sordibus & recrementis, quantum fieri potest, ceu crebris diuersorum foculorum ignibus, cogant in eam soliditatem, quam membri cuiusque constitutio exigit, decisis elisisque omnibus, quæ, ne coëat in soliditatem talem, alimentum, impediunt ac prohibent.

Procedit enim coctio omnis ad incrassationem, vt vulgò dicitur, hoc est, densat paulatim magis magisq́, & constipat nutrimentum in corpus solidius, vera συγκρίσει, seu coactione, ac complicatione humidi cum sicco cõmixti, seclusis ex vtroq́, quæ coitionem talem, atq; coalitum, aut remorantur, aut fieri non sinunt.

Vt enim adiunctum membris nutrimentum adhæreſcat, & prorsus exæquetur, tale vt sit oportet, quale membrum ipsum est. Tale autem non fit, nisi ad eam redigatur soliditatem, qua membra constant, cui semper viscidi aliquid, & glutinosi adiunctum est. Vt ergo tale euadat, multa educi calore, & secerni necesse est, quorum quædam, ob nimiam craßitiem, & ariditatem, prius in lapides durarentur, quàm membrorum soliditatem: quædam, ob tenuitatem nimiam, citius, aut in cineres deurerentur, aut dispergerentur in halitus, quàm in eam cogerentur craßitiem, quæ membrorum est.

Hanc ob causam, & pluribus fuit opus coctionibus, quarum præcedens sequenti semper materiã prępararet ac suppeditaret: & in singulis multum superfluorum colligi, necesse fuit, priusquam eliceretur & exprimeretur hoc, quod, vel sequenti coctioni, vel tandem nutritioni vsui esset futurum.

Sunt autem tres in corpore coctiones distinctæ & materia, quæ excoquitur, & foculis, in quos materia coquenda reponitur, & calore analogo, & vsu, atq; effectu. Tres coctiones in corpore & earum differentiæ.

Prima coctio in ventriculo fit, in quem cibi omnis generis mixtim ex ore, sed dentibus prius commoliti, deijciuntur ac congeruntur, vbi, in vnam chyli pulticulam, velut conflantur. Prima coctio fit in ventriculo.

Calefit autem ventriculus multiplici calore, & suo atq; in-

atq; incluſo, quem circumſita membra adaugent fouentq́; & ex corde, per arterias velut folles afflato.

Similis hæc eſt excoctioni metallorum, in officinis conflatorijs, quæ fit in primis fornacibus, in quas, omnis generis rudes venæ, ſed malleis prius confractæ atq; comminutæ inijciuntur, quibus igne diſſolutis & colliquatis, omne, quod fluidum eſt, per adapertum orificium fornacis inferius, erumpit ac effunditur in ſubiectum catinum, vbi recrementa, & ſcoriæ furcillis ferreis detrahuntur, reliquum in ſecundas fornaces transfertur, vt denuò excoquatur.

Secunda coctio fit in epate.

Secunda fit in epate, quò venæ Meſaraicæ conuehunt id, quod de chylo, in inteſtina, velut in catinum depulſo, exugunt.

Similis hæc eſt alteri in officinis conflatorijs, qua in ſecundis fornacibus, quod de primis exijt, amplius excoquitur ac perpurgatur.

Tertia coctio fit in extremitatibus venarum.

Tertia fit in extremis ſurculis venarum, diſtributarum in membra ſingula, nutritionis cauſa, quò ex amplioribus venis, quod nutritioni conuenientiſſimum eſt, virtute membrorum, & natiui caloris, ope venarum attrahitur. In his venulis nutrimentum, vi caloris membrorum, ex omnibus ceu explicatum recrementis, atq; in accommodatam ſoliditatem denſatum, tandem egeritur ex venis, & membris ipſis allinitur.

Similis hæc eſt & ſeparationi argenti à plumbo & ære, qua in peculiaribus fornacibus peracta, plumbum ſubſidit, effertur, & emicat argentum inde euolutum atq; explicatum, quod quidem præcedentibus ignibus conflatas maſſas omnes, & puritate, & ſoliditate longè ſuperat.

Quæ in ſin-

Conſiderentur autem hæc tria diligenter ante omnia. Primò, de materia ſingularum coctionum ſeu de aſſumto nutri-

nutrimento: quòd, siue vnius generis cibi vsurpentur, siue commisceantur plures ac diuersi, nutrimentum, ante vltimam coctionem, semper sit ἀνομοιομερὲς, & constet partibus dißimilibus, quarum quædam, ob rudem, & aridam, atq; exuccam craßitiem, emolliri: quædam, ob dilutam nimis, & fluidam tenuitatem, sisti & cogi nequeunt.

gulis coctionibus consideranda.

Secundò, de calore natiuo: quòd, ad omnes alimenti partes, non sit ἀνάλογος, aut σύμμετρος, sed quarundam respectu, seu comparatione acrior iusto, ac feruidior, quarundam languidior contrà, & imbecillior.

Tertiò, de perpetuo naturæ rectè constitutæ cursu, & vltimo, ad quem tendit, scopo: quòd natura actiones, quas θρεπτικὰς vocant, omnes dirigit ad vnum finem vltimũ, scilicet corporis nutritionem, quæ est nutrimenti, nutrito conformati, coalitus quidam cum eodem: &, vt hoc consequatur, humores κτ̀ φύσιν omnes, quacunq; in parte corporis, secundum naturam conseruantur, sine intermißione vlla, subigit & coquit, vno eodemq; modo semper procedens, id est, totam humorum massam aptè digerens ac distribuens, indeq; eliciens dißimilia, & ab vtilibus, ad vsum corporis immutatis, secernens inutilia, hæcq; relegans aliò, vt expellantur, donec illa & solidata satis, & conueniente expolita ornatu, inserat membris, & iungat connexu, coalituq; vero & physico.

De his nihil remittit actionibus, nisi, vel sua tardatur imbecillitate, vel superetur copia, aut retundatur vitio materiæ rebellis, vel impediatur vijs obseptis, in quas superflua deponere consueuit, & coaceruare.

Hæc cùm ita se habeant, necessariò, cùm propter materiam dißimilem καὶ ἐνεργείῃ, caloremq; ἀσύμμετρον, & non attemperatum æquabiliter omnibus materiæ partibus: tum propter actionem naturæ, procedentis ad solida-

 tionem

Quæuis coctio plures & diſtinctos parit humores.

tionem nutrimenti exactè, quoad eius fieri poteſt, ab alieno omni perpurgati, vt reſpondeat ſoliditati membrorum nutriendorum, quæ diſsimilis eſt, & penè in ſolidis ſingulis peculiaris, ac propria. Propter has ergo cauſas, neceſſariò plures quæuis coctio, diſtinctosq́; prolicit & parit humores, quos confuſos inter ſeſe, vbi coctio peracta eſt, natura diſcernit & ſeparat mirificè, eductis translatisq́; aliò ijs, quibus vſura eſt ad corporis refectionem: reliquis aliò itidem depulſis, vt vel aſſeruentur, donec excerni commodè poßint, vel ſtatim egerantur.

Incumbit quidem natura in totam immißi alimenti maſſam pariter, totamq́; complexa calore ſubit ac ſubigit: ſed non in omnibus partibus hoc præſtat & conficit, quod in temperatioribus: quas, dum ex maſſa tota ſecretas ac contractas immutat, conformatq́; officinæ coquenti coloribus, & alijs qualitatibus, interea tenuiores quaſdam, ſed dilutiores fundit, & ceu explicat in halitus, aridiores adurit, quaſdam cogit pluſculum, & denſat, craßioribus & rudioribus ſucco exhauſtis, quæ, ob ariditatem, neq́; emolliri, nec ſolidari queunt, inducit, velut inchoata futuri humoris boni lineamenta.

Ita omni coctione, cùm, in officinæ coctricis foculo, ceu feruet materia, quæ coquitur, multum materiæ effumat in halitus, qui confertim efferuntur, ſuaq́; leuitate, & impetu ſuo quærunt exitum, & meatus perrumpunt.

Duplex genus halituũ eorum qui in coctionibus effumant.

Horum duplex genus eſt, vnum ἀτμῶδες, quod ἀτμίδα ſeu halitum nominabimus, ex humidioribus ac dilutioribus aqueis partibus reſolutum, humidum prorſus, & vel obſcurum, craßioris nebulæ inſtar, vel nitidius puriorum halituum forma. Id verò, aut calore diſcutitur, ac dißipatur amplius fuſum & attenuatum, aut ad occurſum contactumue, vel aëris frigidioris, vel remißius calentis obſta-

obstaculi, mox densatum redit ad priorem naturam, & in manantes ac fluidas liquescit guttulas.

Alterum ἀναθυμίασιν, seu expirationem nominabimus, quam ex aridioribus partibus, ceu diductis et expansis attenuatione, calor exprimit quadruplici discrimine.

Ἀναθυμιάσεων quatuor discrimina.

Sicciora enim calore fota πνεῦμα, id est, flatum siccum, modico aqueo humido imbutum remittunt, & pinguedine carentem.

Humidiora καπνὸν, seu καπνῶδές τι, id est, fumum, seu fumosum quiddam, vbi siccum copiosiore humido delibutum est, ita tamen, vt siccitas vincat.

Pinguia sicciora λιγνὺν, ἢ λιγνυῶδές τι, id est, fuliginem, in qua, cum sicco copiosiore, rarius humidum, idque pingue, aêreum & viscidum commixtum est. Pinguia humidiora κνίσσαν, ἢ κνισσῶδές τι, id est, nidorem, aut nidorosum aliquid, in quo, sicco rariori copiosius humidum, aêreum, pingue, & lentum, admixtum est.

Ex his, quædam tenuiora sunt, καὶ οἷον συγκεκαυμένα, καὶ ζέοντα, καὶ δριμέα, καὶ δακνώδη, pro materiæ coctionis, & caloris ratione: quædam craßiora, καὶ αἰθαλώδη, καὶ οἷον γαιώδη, similia fumis, quos ardentes tædæ edunt. Hæc halituum genera non rarò omnia simul calor, in vnaquauis coctione, expromit de alimenti materia, si talis sit, propter ciborum dißimilium commixtionem. Sæpe discrimina, ex ructuum sapore, percipiuntur gustú.

Intus autem, dum feruet materia, quia caloris est colligere & contrahere ὁμογενῆ, si dispersa sint, atque distracta, & secernere, ac ceu euoluere atque explicare, si sint confusa cum alijs, & implicata, ita calor coquendo elicit de rudi, informi, indigestaque massa, primùm tenuia, ignea, & aquea, mox temperata, aêrea, deinceps cruda, aquea, & ad

*& ad extremum crassa terrea, velut arte digerens singu-
la, ac disponens, etsi singula non absoluit.*

Coctionum effecta.

*Inde quædam sufficientem adepta coctionem, talia
euadunt, qualia natura instituit. Quædam ceu ignescũt
ὑπερκεκαυμένα, & acredinem vrentem ac mordacem
contrahunt: Quędam substantiam ὑδατώδη & aqueam
retinent, discrimine duplici. Alia enim παχύτερα, co-
ctione longiore crassescunt, & paulatim, magis magisq;
ad temperatorum consistentiam adiguntur: Alia λεπτό-
τερα citius in halitus expirarent vniuersa, quàm crasse-
scerent: Quædam deniq; γεώδη, & velut ἰλυώδη, id est,
terrea & feculenta, coctionem vlteriorem respuunt, dupli-
ci itidem discrimine. Sunt enim alia alijs craßiora, & a-
ridiora: quorum quæ minus sunt crassa, & humidi pluscu-
lum continent, si coctione emolliantur, ceu fatiscentia ce-
dunt calori, & hoc, quod superest boni succi, dimittunt.
Loquimur autem de coctionibus naturalibus, quas efficit
calor natiuus moderatus, rectè, &, secundum naturam se
habens in partibus singulis: gubernat verò natura ipsa
rectè valens.*

Partes in corpore attrahunt alimentum sine sensu indigentiæ, excepto ventriculo.

*At pars quælibet, κατὰ φύσιν, οὐ κατὰ προαίρεσιν, ἢ πρό-
γνωσιν, & attrahit ex vicino alimentum, sine sensu indi-
gentiæ, solo naturæ suæ impetu, ventriculo excepto: &
attractum coquit, sui vsus causa, non vt consulat alijs, etsi
vsus, prouidentia opificis καὶ δημιουργοῦ, pertinet ad totum
corpus: & incumbit in elaborationem vnius humoris, quo
reficiatur & alatur ipsa, quem quando absoluit eo refecta
& alita, reliquum omne, tanquam onus superfluum abij-
cit & excutit.*

*Quare, præter eum humorem, cuius confectionem
natura instituit in quauis parte, reliqua omnia sunt περιτ-
τώματα, & quidem hic ipse, quando, quod debuit, præsti-
tit, fit mẽbro περίττωμα.*

Suntq́ꝫ περιττώματα alia χρήσιμα, quæ natura, ad certos ac destinatos vsus, & seruat, & vsurpat: alia ἄχρηστα, quæ tanquam inutilia, & oneri futura, atq́ꝫ impedimento cæteris partibus, occupatis distribuendo deducendoq́ꝫ alimento, protinus abigit.

Περιττωμάτων discrimina.

Prima itaq́ꝫ coctione, quæ in ventriculo fit, alimentum, quod dentibus prius ceu confringitur, contritumq́ꝫ miscetur, conuertitur in liquorem similem cremori ptisanæ, album, fluidum, craßiusculum adhuc, quem χυλὸν vocarunt, & coctionem ipsam, inde χύλωσιν. Dum ceu feruet in ventriculo cibus, (quem quidem ipse, dum rectè valet, sese vndiq́ꝫ, obliquarum fibrarum intensione constringens, comprehendit adeò exactè, vt, quauis interioris superficiei parte, cibum attingat, osculo etiam superiore coarctato, ne hiet, sed conniueat tantùm) interea ergo, dum feruet cibus, ex dissolutis aqueis partibus, magna vis halituum expirat in œsophagum, per osculum superius. Eorum pars aliqua, per os, & nares erumpit, atq́ꝫ in aërem dispergitur. Pars siccior & tenuior, perrepens cranei suturas, & capitis poros, exhalat: Craßior & κνισσώδης, per eosdem, lentè egeritur, & sordibus pinguibus caput inquinat: λιγνυώδης hæret impacta radicibus capillorum, & his alimentum præbet, ac materiam. Pars liquidior & humidior, vel, in palato ipso, & faucibus protinus liquefactum sputum gignit, vel, per foramina oßis σφηνοειδοῦς seu basilaris, quæ in palatum desinunt, cerebrum petit: vbi tum per eos meatus, quibus, ad cerebri basin primi duo ventriculi oblique reflexi deorsum excipiunt παρωτίδας arterias, in ipsos efferuntur ventriculos: tum circum circa, & intra duram membranam, & extra hanc, effunduntur ceu ad craneum, testudinis, aut cameræ instar, cerebro obductum: tum si sint tenues, in ipsum etiam

In prima coctione fit χυλός.

Exitus halituum primæ coctionis.

etiam sese ingerunt & penetrant cerebri corpus, quod rarum & spongiosum est, perpetuoq; motu, & diductum intumescit, & residit compressum.

Si ergo caleat cerebrum, interdiu maximè, cùm fatigatur, aut intentionibus animi, aut corporis motibus vehementioribus, pars illorum halituum, calore cerebri consumitur ac discutitur: pars, occursu aëris frigidioris densatur in guttulas, quæ, intra primos ventriculos corriuatæ, per peculiarem ceu canalem destillant, in subiectum tertium ventriculum, ex quo geminis meatibus educuntur in χοάνην, seu πύελον insistentem glandulæ, cui peculiarem sinum, in osse basilari, natura exsculpsit, & muniuit exquisitè, vt nixu firmiore & tutiore commodius exciperet, quicquid humorum ex alto delabitur & confluit. Inde geminis vtrinq; meatibus, de tenuioris membranæ cerebri tunica contextis, &, per oculorum sedem, ad nares, per peculiaria foramina oßis basilaris, ad palatum directis, deuehitur, quod collectum est, in narium & palati amplitudinem, vt emunctione & sputo eijciatur.

Generatio sputi & mucoris.

In magnis repletionibus, per eos etiam meatus, per quos assurgere, & cerebri sinus subire halitus diximus, liquefactæ guttulæ refluunt in fauces.

Quod, extra duram cerebri membranam, sese intra eandem, & craneum insinuans, colligitur, ferè digeritur calore & motu. Quod, intra eandem, & ipsum cerebri corpus continetur, hoc, vel calore consumtum euanescit, vel frigore liquefactum, aut excidit in nares, per foramina oßis ἠθμοειδῆς, quod supra nares eminet inclusum basilari, & multis foraminibus, cribri instar, peruium est, aut, secundum latera delabens, decumbit ad basin cerebri, vbi, per patētia oßis basilaris foramina, præcipitatur in fauces.

Ex his ergo halitibus hoc modo liquefactis, nascitur & fit

& fit in palato et faucibus πτύελος, sputum, in naribus μύξα, mucor, qui rectè coctus, ex occursu aëris frigidioris coit ac crassescit.

Vtriusq; gradus & differentiæ multiplices, in crassitie ac tenuitate, copia ac raritate, lentore & viscidit ate, prout plures, vel pauciores, & minus crudi ascendunt halitus, & cerebrum nulla vel propria, vel ascita aut caliditate lentorem, liquefactis halitibus, inducit, aut frigiditate eosdem cogit ac densat.

Differt à sputo σίαλον, saliua, quæ est vtile περίττωμα, ex eo nutrimento] reliquum, quo glandulæ faucium reficiuntur, & asseruatur, in illis glandularum & linguæ poris, quæ χηραμοὶ vocantur, vt humectet & riget linguam, laryngem, stomachum, & totam illam cauitatem, quæ faucium nomine Latinis, Græcis φάρυγγος nota est, ne nerui & musculi, continuis motibus, & maximè, cùm foris aër æstuat, nimiùm desiccentur.

Saliua vtile excrementum.

Hinc, ab Hippocrate, glandulis his spongiarum nomen tributum est, quæ alioquin ab Anatomicis, propter situm, παρίσθμια & ἀντιάδες, Latinè amygdalæ à forma, & tonsillæ vocantur.

Amygdalæ seu glandulæ in faucibus cur spõgiæ dictæ.

Quantò autem rectius valet ventriculus, tantò minus inde crudorum fumorum exhalat, præsertim, si cibi sint conuenientes. Si languidus ventriculus cibos, nec complectatur ritè, nec coquat, & osculum superius, languefacto tono, nimis laxè pateat: deniq;, si non πέψις fiat, sed μόλυνσις, obnubilatur, & planè obruitur cerebrum, velut nebula densorum & crudorum halituum.

Chylum autem, etsi videtur esse ὁμογενὴς, tamen partibus constare dissimilimis, separatio ostendit. Nam & aëreas complectitur, iusta subactione adæquatas & attemperatas ventriculi naturæ, & quasdam igneas, tenues, pluscu-

Chyli partes dissimiles.

plusculum calentes: quasdam aqueas, fluidas, lubricas, & lentore tenaces, & sine lentore quæ phlegma vocantur, quod primò in ventriculo gignitur, & chylo inest ἐνεργεία cùm χυμοὶ reliqui δυνάμει tantùm insint: quasdam crassas, crudas, terreas, quæ nulla emollitione comminui, & fundi in liquorem potuerunt.

Singulis autem plures insunt qualitatum gradus & discrimina. Vbi igitur maturuit chylus, & ventriculus de eo assumsit, quantum satis fuit ad sui refectionem, tunc sese exoneraturus, adaperto inferiori ostio, cui, ab hoc officio, attributum nomen πυλωρᾶ, fundo verò, & tota superiore ac sinistra parte arctius contracta, excutit & propellit reliquum omne, in intestinum duodenum: Vnde paulatim, virtute intestinorum expultrice, in sequentia prouoluitur, constrictione intestinorum, quam transuersæ fibræ moliuntur, protrusum, conferente aliquid tractione rectarũ fibrarum, & ne præpropera fiat depulsio, obliquis fibris impetum nonnihil retardantibus, & progressum chyli remorantibus. De phlegmate verò, & ventriculi & intestinorum tunicis superficie tenus semper aliquid, ob lentorem adhærescit, quod illinit & inungit superficiem, vt chylum transmittat facilius lubricitate.

Venæ Mesaraicæ in intestina sparsæ exugunt chylum.

De ipso verò chylo in intestina infuso, venæ Mesaraicæ, quæ à portis epatis, vbi vena est, quam inde πύλας vocant, & à tenui forma σελεχιαίαν, innumera sobole distribuuntur, radicum instar, in intestina præsertim gracilia, exugunt, quod est fluidum maximè, & liquidum, idq; conuehunt ad epatis portas, in caudicem venæ portæ, ex quo rursus diffunditur chylus in riuulos, qui ramorum instar, caudici cohærentes, totum cauum epatis ambitum, serie multiplici implicant, & pertexunt.

In his riuulis, secunda fit coctio, quæ χύμωσις vocatur

tur inde, quòd, de chylo feruefacto & excocto, elicit atque producit quatuor humorum genera, consistentia, coloribus, qualitatibus alijs, & vsu distincta, quos humores vocant χυμὲς, vel succos.

In secunda coctione fiunt χυμοί.

Sicut enim, cùm mustum feruet in dolijs, & eo feruore perpurgatur, velut eructatur, atque expuitur suprà, virtute vini leue quiddam, tenue, spumosum, amarum, quod vocatur ἄνθος, & flos vini: depellitur deorsum crassum aliud, & lutulentum, quod, in fundo dolij subsidit, id vocant feces: Agitatur & aqueum quiddam, crudum, nec dum satis percoctum, quod tamen, neque extruditur in aliquem peculiarem locum, vt feces, neque eijcitur, vt hoc, quod nominatur flos, sed retinetur in vino, & paulatim coquitur: Sic cùm chylus in vasis epatis, velut accensus calore epatis feruet, ex separatione dißimilium partium, erumpi quiddam tenue, spumosum, quod ξανθὴν χολὴν nominant: decedit & crassum lutulentum, fecibus simile, quod μελαγχολικὸν χυμὸν vocant: ab vtroque distinguitur tertium temperatum, quod, forma sanguinis, constitutioni epatis respondet, & præstat hoc, cuius gratia coctio instituitur: denique explicatur ac secernitur ab his omnibus aqueum crudum, quod est phlegma.

Quatuor humores in epate geniti.

Causa coquens est δύναμις epatis, quæ, vi sui temperamenti, & natiui caloris de chylo, quantum venæ capiunt, tantum complectitur, vt totum, quantum fieri potest, ad vsum nutritionis adaptet.

Quare, dum feruet chylus, rursus magna vis calidorum halituum inde expirat, qui, in contiguos venæ cauæ surculos, perrumpentes, vbi in huius euaserunt caudicem, mox, per multiplices canales inde deductos, sparguntur in totum corpus: sed maxima sui parte, ob leuitatem, contendunt sursum, atque ad cerebrum euolant, quod velut

Exitus halituum qui in secunda coctione generantur.

 tectum,

tectum, fumoſæ domui impoſitum, excipit quicquid ab imo effertur.

De his halitibus, in cerebro idem fit, quod de reliquis, ex ventriculo eleuatis: ſed calidiores hi, ac teneriores ſunt, expreßi nimirum ex materia magis attenuata fortiore calore.

Eorum verò, qui ad cutem excurrunt, pars tenuior & aridior eliditur, κατὰ τὴν ἄδηλον τῇ αἰσθήσει διαπνοὴν, per cutis poros, quos natura οἷον ὀπάς τινας λεπτὰς διὰ τῆς ἐργασίας ... τῇ λεπτότητι τῶν περιττωμάτων ἀναλόγως: pars liquidior quandoque in ſudorem denſatur: pars craßior ac viſcidior, aut impacta hæret poris, eosque obſtruit & præcludit, aut expreſſa & peruoluta in cutem, dilatatur & illinitur, vnde ſordes corporis exiſtunt.

Cumque ſit calor ἀσύμμετρος diuerſis chyli partibus, ideo, dum ſeparat, ex tota maſſa partes ordine, ſecundum gradus tenuitatis & craßitiei, tenues calidas citò percoquit, & eaſdem interea, dum reliquas temperatas, De quæ craßiores ſunt, elaborat, ceu adurit pluſculum. generant illæ ergo in bilem flauam, quòd longiore coctura, & intenſiore calore, quàm erat opus, nimium vſtæ, floridum ruborem mutarunt in flauedinem. Flaueſcunt enim rubicunda ſiccitate, & aduſtione modica. Reliquæ, ex ijſdem tenuibus partibus, quæ minus vſtæ, diluto claroque nitore ruffeſcunt, abeũt in ἐρυθρὰν χολὴν, bilẽ rubrã.

Generatio 4. humorũ in Epate.

Temperatæ vertuntur in ſanguinem, cuius color eſt ruber, purpuraſcens. Has autem dum maturat, aqueas addenſat quidem aliquantulum, velut epota humiditate nimia: non percoquit tamen, nec colorem immutat, propter admixtæ, aquoſæ, & liquidæ tenuitatis redundantiam, quæ prohibet, ne cogatur & craſſeſcat conſiſtentia, et ne ruborem ex alteratione concipiat: hinc phlegma exiſtit.

In craſ-

In craßis terreis, inchoat quidem coctionem, sed non perficit, eò, quòd ob aridam & exuccam craßitiem, coctionem nequeunt ferre ampliorem, qua, eo, quod superest, humido depasto exhaustoq́; reliquum, aut in adustæ & nigricantis picis lentesceret craßitiem, aut in duritiem solidaretur tophi. Cœptæ itaq́; & tentatæ coctionis his inducit speciem, obscura sanguinis rudimenta, cum colore vergente ad fuscam nigredinem. Rubor enim subiecti craßi, opaci, & impuri obscuritate hebetatus, nigrescit.

In quatuor itaq́; humores, chylus coactione epatis distinguitur: Inter quos, sanguis substantia mediocris est, nec tenuis nimis, nec valde crassus, qualitatibus temperatus, sapore dulcis, colore ex rubedine purpurascens, plenus fibris, propter quas coit facilè, atq́; coagulatur, effusus extra venas, quod sanguini proprium est, confectus calore temperato epatis, ex partibus chyli temperatioribus, pinguioribus, & aëreis, pars nutrimenti præcipua. Sanguis.

Flaua bilis substantia tenuis est, δυνάμει calida & sicca, sapore amara, colore rufo flauescens, aut exquisitè rubra, confecta calore immoderatiore, ex tenuioribus & calidioribus chyli partibus, nec coagulatur venis exemta. Flaua bilis.

Phlegma crudum est, cruditate humoris aquei craßiusculi, δυνάμει frigidum & humidum, sapore insipidum, magna ex parte, etsi coctura, cum sanguinis qualitatibus reliquis, vestigia quædam inchoatæ dulcedinis contrahit, productum in ventriculo primùm, postea coctione vlteriore, & separatione in epate, ex chyli aquosis partibus & crudis, quæ elaborari satis nequiuerunt, nec coagulatur eductum ex venis. Phlegma.

Succus Melancholicus crassus est, & terrestris maximè, inter omnes humores, δυνάμει frigidus & siccus, Succus Melācholicus.

ſapore aſtringens, vel acerbus potius, & στρυφνὸς, qualis eſt in pomis & pyris immaturis, aut prunis ſylueſtribus, colore nigricans, confectus de crudis & craßis partibus terreis, non elaboratis calore, neque colliquatis, neque exæquatis, nec coit aut coagulatur, ſi extra venas ſit.

Hi igitur quatuor humores, in ijs riuulis, qui à porta, in cauum epatis ambitum diſpertiuntur, temperie & calore epatis gignuntur, confuſique inter ſe, ante ſeparationem, vnius tantùm humoris ſpeciem præ ſe ferunt.

Sed & ipſi quatuor differentes humores non ſunt vniuſmodi, ſed gradibus craßitiei ac tenuitatis, cruditatis & coctionis, itẽ colorũ & saporũ, plurimũ inter ſe differũt. Quædã enim illorũ partes, ſanguinis naturæ propiores ſunt, quædã ab eadẽ degenerant longius. Idcirco natura molitur ſeparationem aliquã, & expurgationẽ maſſæ ſanguineæ, ſecretione impuriorũ partiũ, quæ ad nutritionem vſui non erant futuræ, priuſquã, quod vtile eſt, & accommodatũ, transfundat, ex ramulis venæ portæ, in obuios, circa epatis medium, & conſertos cum his, atque conuenientes ſurculos venæ cauæ, qui gibbum eius ambitũ ſimiliter multorũ ductuum, ceu tubulorum, ac ſiphonum meatibus intexunt, emißi è trunco venæ cauæ, qui epati, ad aduerſam & poſticam regionem attenſus, maxima corporis ſui parte, intra παρέγχυμα epatis conditur.

Abſoluitur autem ſeparatio iſta maſſæ ſanguineæ, non diſtincta aliqua, & peculiari virtute epatis, delectu quodã ſecernentis ab vtilibus noxia: ſed vi expultrice epatis, qua χυμοὺς maturos, vbi ſeſe refecit, excludit: & vi tractrice eorum vaſorum, quæ alliciendis ad ſeſe recrementis illis, tanquam familiaribus ſuccis, recipiendisque, & aſſeruandis, & rurſus, cùm vſus exigit, aut poſtulat & vrget natura, promendis, comparata ſunt.

Et ſe-

Et secernuntur illa præcipuè, quæ, si detinerentur intra venas, prorsus corrumperentur, quòd, vel iam antè plus, quàm par est, adustæ sint, vel tali sunt natura, vt quanquam crudæ, ob craßitiem tamen, & ariditatem, vlteriorem coctionem sustinere nequeant, aut protinus morbos parerent, toto corpore occupato, aut certis partibus.

Recrementa humorũ in secunda coctione.

Epate itaque incumbente in expulsionem totius massæ elaboratorum succorum, & mouente omnes ad exitum, folliculus fellis ad se rapit flauæ bilis partem, dilutiore ac clariore flauedine, colorem Sandarachæ effingentem, quæ est, vt Galenus inquit, οἷον τὸ ὀπτηθὲν, καὶ συγκαυθὲν τῆς τροφῆς, ἀλλὰ λεπτὸν, καὶ ὑγρὸν, καὶ ῥυτὸν: & haurit hanc ijs meatibus, qui ab altero bifurcati colli ipsius ductu, in aliquot ramulos dissecto, sursum, ad epatis medium prorepũt, ac venæ portæ ramulis commixti, ab vsu πόροι χοληδόχοι nominantur.

Vocat hunc humorem Galenus, veterum Medicorum exemplo, χολὴν ἁπλῶς, & ξανθὴν χολὴν, & πυῤῥὰν χολὴν, & πικρόχολον χυμὸν, quandoque & ὠχρὰν χολήν.

Altera flauæ bilis pars mitior ac benignior, ruboreque florido ac diluto, & consistentia sanguini similior, μήποτε πυρώδης ἐσχάτως γεγενημένη, vt Galeni verbis vtar, non detrahitur sanguini, in ea separatione, sed spargitur, cum sanguine, in totum corpus. Vocat & hanc ξανθὴν χολὴν, & ἐρυθρὰν, quandoque & πυῤῥάν. Sed minus vsta est priore, minusque crassa ac tenax, & ad ruborem propius accedit.

Succus Melancholicus, qui est velut ὑποστάθμη, καὶ ἰλὺς ἢ τρὺξ sanguinis, splene hunc trahente refunditur, ex epate, in caudicem venæ portæ: Vnde per propagatas ex eo, & innumera sobole, mirandoque contextu et implexu in lie-

in lienis digestas corpus venulas, intra ipsum lienem conuehitur: Vbi calore splenis amplius ceu maceratur, donec exprimatur inde, quo ille reficiatur. Attrahitur autem in splenem, de succo Melancholico, vt Galenus ait, ὅσον ἂν αὐτῆς ἱκανῶς παχὺ καὶ γεῶδες μὴ δέξηται καλῶς τὴν ἐκ τοῦ ἐμφύτου θερμασίας ἀλλοίωσιν, quod satis crassum, nondum à calore subactum est, & immutatum. Vocaturque, tum μέλας, tum μελαγχολικὸς χυμὸς, tum μέλαν αἷμα.

Reliquum eiusdem succi, τὸ μὲν μετρίως παχὺ σὺν τῷ κατείργασθαι, πάντῃ φέρεται, id est, quod moderatè crassum, & attenuatum est aliquantulum, atque elaboratum, cum sanguine, in totum distribuitur corpus, eodem, cum priore, nomine.

Phlegma, vt ex Galeno antè dixi, γίγνεται κατὰ τὴν πρώτην πέψιν, ἐν τῇ γαστρὶ, & in epate, ex altera coctione adipiscitur gustum obscuræ dulcedinis, vnde & γλυκὺ vocatur. συναναφέρεται δὲ τοῖς εἰς ἧπαρ ἀναδιδομένοις, καὶ ἅμα τούτοις πεπτόμενον αἷμα γίγνεται. τὸ δὲ ὑπολειπόμενον ἐν τοῖς κατὰ τὴν γαστέρα χωρίοις, ὑπὸ τῆς καταρρεούσης ἐξ ἥπατος χολῆς ἀπορρυπτόμενον ἐκκρίνεται διὰ τὰ κάτω τοῦ γαστρὸς.

Hoc non excernitur in aliquod peculiare receptaculum: sed vnà cum sanguine, & reliquis flauæ bilis, ac succi Melancholici partibus, in riuulos, à vena caua, gibbæ regioni epatis insitos effunditur, indeque in caudicem, & huic proximè cohærentes venas, paulatim transfertur, in quibus absoluitur αἱμάτωσις: quæ non est à χυμώσει distincta coctio, sed quod, in singulis humoribus, ad elaboratam ac consummatã coctionem expurgationemque deest, qui sanguinem comitantur, ipsique sanguini, hoc complet, & velut fundamenta iacit & inchoat coctionis vltimæ.

Inest enim singulis humoribus, præter ea, quæ prima secretione detrahuntur, multum adhuc tenuis & serosi liquoris, qui, nulla coctione densari in soliditatem nutritioni conuenientem potest, & quidem plurimum Phlegmati, minus sanguini, minimum Melancholico succo, & flauæ bili.

Inest & terreum aliquid, quod nisi summoueretur, veram exactamq; coagmentationem, & consolidationem nutrimenti esset impediturum. Idcirco αἱμάτωσις, & quæ in venis epati propinquis fit coctio, vlteriore immutatione exactius addensando humorum consistentiam, expurgandoq; seclusa ac decisa recrementa, absoluit hoc, quod defuit.

Excrementum serosum, tenue, & fluidum, de singulis expressum humoribus, substantiæ solidatione ἰχῶρας constituit: Crassũ, ὠμὸν χυμὸν: cuius quidẽ pars maxima, à crassiore Phlegmate et succo Melãcholico, minima, à bile: vt serosi liquoris pars maxima à Phlegmate et bile, minima, à succo Melancholico: Vtriusq; pars aliqua & mediocris, pro temperamenti ratione, à sanguine secernitur.

ἰχῶρες omnium humorum post secretionem confusi, ὀῤῥὸν seu ὀῤῥῶδες περίττωμα gignunt, id serum est, seu serosum excrementum: ὠμὸς χυμὸς in excrementum illud subigitur, quod in vrinis hypostases & ὑφιςάμενα parit.

Cùm itaq; expedita est αἱμάτωσις, in gibba regione epatis, eÿcitur in caudicem venæ cauæ, quicquid adhuc humorum confusim & mixtim fertur. Hinc renes, per venas emulgentes, cum aliqua sanguinis parte, attrahunt ad sese serosum liquorem, cum recremento humoris crudi, idq; transferunt in sinum priorem, ex duobus illis, qui in substantia renum exculpti sunt: ibi quod purius

eſt, & nutritioni aptius, virtus renum elicit, vt eo nutriatur: reliquum, ceu colando per poros carneæ ſubſtantiæ excernit in alterum ſinum, ex quo per meatus, οὐρητῆρας nominatos, illud deſtillat in veſicam, cedentibus introrſum membranulis, quæ ad οὐρητήρων orificia veſicæ attextæ, vbi defluxit vrina, ſubito reſultu complicatæ id rurſus obſtruunt, tam arctè quidem, vt regeri in eoſdem meatus nihil poßit.

Vocatur tòtum hoc, ex ſeroſo humore, & contentis confuſum excrementum, quod in veſica colligitur, vrina, quæ quòd acredinem habeat ſuam, & ſalſedinem, ex humorum natura, de quibus exprimitur, manifeſtum eſt. Idem autem fit in grandioribus, & primo exortu venæ cauæ connexis ramis, quod intra corpus epatis. Vlteriore enim coctione, præparantur humores ad vltimam elaborationem.

Tertia coctio in extremitatibus venarum.

His abſolutis, in epate, & grandioribus venis traducitur nutrimentum ſanguineum paulatim ad tertium focum, trahentibus quidem id, vi natiua membris ipſis, adiuuantibus verò diſtributionem venis, ope fibrarum, quibus contexta ipſorum corpora conſtant.

Focus huius coctionis eſt, in ijs venis, quæ membris ſingulis, adducendi & ſuppeditandi nútrimenti cauſa, inſertæ ſunt. Jn hac coctione, quod halituoſum eſt, & tenue, continuo effluxu, per poros cutis elabitur ac diffluit: quod craſſum, viſcidum, terreum, κνισσῶδες, per eoſdem egeſtum, ceu expanditur in cutem, &, ob lentorem, adhæreſcit, fitq́ue inde, quod vocatur ῥύπος: Quod λιγνυῶδες, compactiorq́ue in ijs, quibus textura corporis ſolidior eſt, horum, ceu in partibus aliquibus fit materia capillorum, radice anguſtioribus & compreßioribus poris cutis inhæreſcente, & ipſis coaleſcentibus, ex connexu halituum, expreſ-

Exitus halituum tertiæ coactionis.

preßisq́ impetu & copia succedentium & adnascentium continuè: Quod aqueum est, & tenue, interea dum intra venas adhuc commoratur, cum ea humiditate, quæ membris conformata, ea proximè nutritura est, constituit humiditatem, quam Galenus nominat ὑγρότητα κατὰ τὰς μικρὰς ἀρτηρίας καὶ φλέβας, τὰς ἰδίας ἑκάστου τῶν μορίων συνιστα μένας. Auicenna humorem innominatum.

Huius humiditatis, vbi excidit venis, pars illa, quæ membris & attemperata est, & respondet ac congruit qualitatum forma, & talis est, vt, in membri soliditatem, cogi poßit, appositum membris, affixum, concretumq́, ita nutrit ea, vt in earum abeat & vertatur substantiam: vocaturq́, ante accretionem, à Galeno οἰκεία τροφὴ, ἐξ ἧς τρέφεται τὰ μόρια, περιέχεται ἣ κατὰ πάντα τὰ τοῦ ζώου μόρια δροσοειδῶς ἐν αὐτοῖς περιεσπαρμένη. Ab Auicenna cambium: Post nutritionem σύμφυτος ὑγρότης à Galeno, & σύμφυτος ἰκμάς: Ab Auicenna Gluten. Cambium.

Pars altera περίττωμα est vtile, de vltimo alimento sanguineo, vltima coctione peracta, relictum in poris membrorum, quod, ob tenuitatem, densari in soliditatem partium, ideoq́ nutrimentum fieri nequit. Perittoma tertiæ coctionis, duplex.

Estq́ duorum generum. Vnum singulari prouidentia & dispensatione Architecti, & coaceruatur maiore copia, & conseruatur ad certos vsus alijs destinatos, in certis partibus, non perpetuò, sed certa descriptaq́ periodo, quæ viribus, & constitutioni partium congruit, vt semen in testibus & παραστάταις, generationis causa: Lac in glandulis mamillarum, ad nutritionem fœtus: Saliua in glandulis faucium, ad linguæ & musculorum vicinorum rigationem: viscidus humor, in reliquo glandularum genere: humiditas, de qua coit & concrescit adeps & pinguedo, ad membranarum inuolucra.

 Alte-

Alterum in singulis partibus colligitur proportione, ad usus seruientes ipsis partibus, ut spumosus humor, qui continetur in pulmone: glutinosus humor in compagibus articulorum: medulla in cauernis ossium, quas συρ-ῥαγάς vocant.

Denique, in singulis partibus corporis, talis aliquis congeritur, ex ultima coctione, superfluus humor, qui quidem non nutrit membra, fit tamen calori præsertim extraneo & febrili pabulum, quod & humectando membra, probibet consumtionem insitæ humiditatis.

Hic humor Galeno est ὑγρότης ἐν ταῖς μεταξὺ χώραις τῶν σωμάτων, ἢ μὲν ἢ τῷ κωλῦσαι ξηρανθῆναι σφοδρότερον τὰ ὁμοιομερῆ, ἢ τῷ ἐν ταῖς μεταξὺ χώραις τῶν σωμάτων ἐπιτέγγειν καὶ αὐξάνειν τὴν ὑγρότητα, τῆς τῶν ὑγραινόντων μετείληφε προσηγορίας. *Auicenna Rorem vocat.*

Sanguinea membra citius nutriuntur quâm Spermatica

Citius autem, & facilius sanguinea nutriuntur membra, quàm Spermatica, quòd citius multò, & facilius, atque expeditius, ac minus, aut crebris, aut vehementibus mutationibus, sanguis in carnosarum partium, quàm verè solidarum seu spermaticarum, soliditatem duratur.

Hæ igitur sunt humorum differentiæ, secundum coctionum gradus & discrimina.

Calor analogus ἕψησιν efficit in corporibus.

Cùm autem calor naturalis temperatus, & materiæ ἀνάλογος, *peragit & absoluit in singulis coctionibus, quod intenditur, fit* τῆς πέψεως *ea species, quæ* ἕψησις *vocata calore humido conficitur, exeuntque illa humorum discrimina, quæ recensuimus. Si intendatur supra modum, mensuramque naturæ conuenientem, & acris fiat, atque urens,* ὄπτησιν *efficit, ustulata ac velut assata materia.*

Calor nimius ὄπτησιν efficit in corporibus.

Quare tunc & Melancholica terrea, & biliosa ignea, cum crassitie & lentore, quem acquirunt, ceu ignescunt & acu-

& acuuntur, fiuntq; δακνώδη & διαβρωτικά: Sanguinis partes tenuiores, in flauam bilem, craßiores in atram permutantur: phlegma, aut acredinem & salsilaginem contrahit cum lentore, si putredo accedat: aut solam tenacitatem viscidam & glutinosam, si putredo absit.

Rursus, si calor imbecillior sit iusto, ἕψησιν non assequitur. Degenerat itaq; coctio in μόλυνσιν, qua, coaceruatur in venis plurimum ἰχώρων, & crudi succi craßioris. Non enim cum sicco humidum, iusta subactione rectè commiscetur, nec in coalitum solidum redigitur, sed aut temerè sparsum in partes siccas, sine coalitu firmo, fluitat, aut non ita illi iungitur, vt complexu, connexuq; firmo solidoq;, & membris proportione adaptato, ambo cohærescant, & coalescant in humiditatem opportunam nutritioni. Redditur itaq; tota massa sanguinea impurior, fluidior, pallidior, frigidior, & inæquabilior. Neq; conueniens fit nutritio: sed corpus inflatur, & velut in tumorem attollitur οἰδηματῶδη, laxum, mollem, liuidum, aut pallidum, qualis est καχεκτικῶν, aut ὑδρωπικῶν: sicut, cùm fit ὄλιψις humorum, corpus marcescit & exarescit, ex nutrimenti conuenientis defectu correptum atrophia.

Calor imbecillis μόλυνσιν efficit in corporib9.

Tales deprauatæ coctiones pariunt & cumulant succos vitiosos, multiplici discrimine. Sed & ex alijs causis nascuntur succi vitiosi, vt cùm, calore natiuo rectè temperato, cibi vitiosi assumuntur, & alijs modis naturales ac boni succi corrumpuntur. Distributis itaq;, quæ hactenus explicata sunt, in suas seu classes, constituemus differentias certas humorum, quæ ex nutrimento expromuntur.

Quicquid est fluidorum liquorum in corpore, aut ὑγρότης est, aut περίττωμα.

Humorum differentiæ.

ὑγρότητες.

ὑγρότητας voco humores illos, qui conformati partibus, secundum qualitates, proximè vsurpantur ad nutritionem, vt sunt, chylus in ventriculo, sanguis in epate, ἡ οἰκεῖα τροφὴ in partibus solidis, quantum scilicet de quolibet, ad partium ipsarum refectionem assumitur.

Περιττώματα & eorũ discrimina.

Περιττώματα nomino omnes humores reliquos cuiuscunque generis, quos, vt superfluum quid pars quælibet, aut asseruat ad vsus certos, prouidentia Dei conditoris definitos, aut protinus repellit, tanquam onus graue futurum ipsi, & molestum, aut noxium.

Περιττώματα sunt, aut κατὰ φύσιν, aut παρὰ φύσιν, naturalia, & non naturalia.

Perittomata naturalia.

Περιττώματα κατὰ φύσιν voco, quæ, in quauis coctione, natura se rectè habente, &, rectè præparato nutrimento, secernente superflua, fiunt necessariò, siue vsum præstent aliquem corpori, siue nullius sint vsus.

Perittomata non naturalia.

Περιττώματα παρὰ φύσιν à natura, in temperie aliqua affecta & languente, aut impedita quocunque modo, ideoque destituente materiam coquendam, aut corrumpente gignuntur, & naturam non iuuant, sed lædunt atque affligunt.

Diuisio perittomatum naturalium.

Περιττώματα κατὰ φύσιν, aut sunt περιττώματα κατά τι, aut περιττώματα ἁπλῶς.

Περιττώματα κατά τι, non propriè excrementa sunt, sed superflua, de optimo & vtili nutrimento reliqua, in ipsis coctionum officinis, vbi sese hæc, de attracto, exacteque immutato alimento, satis superque refecerunt. Suntque harum tantùm respectu περιττώματα: Et, vel asseruantur in ipsis membris, ad alios vsus, vt semen, lac: vel, si flagitentur à vicinis partibus, protinus eijciuntur & propelluntur, vt chylus, sanguis bonus ac temperatus, οἰκεῖα τροφή:

quorum

quorum hæc nutriunt corpus, illa generationi seruiunt, & fœtus nutritioni.

Περιττώματα ἁπλῶς illa sunt, quæ simul de alimenti materia, cùm, propter ipsius materiæ inæqualitatem, tum, propter ἀσυμμετρίαν natiui caloris, & necessitatem separationis multarum partium, exprimit natura, dum, occupata totius assumtæ massæ elaboratione, eum absoluit humorem, quem nutritio exigit.

Horum quædam sunt χρήσιμα, quæ corpori conferunt & præstant aliquid: quædam ἄχρηστα prorsus, eo ipso naturam, & molestia magna liberant, & periculo, & incommodis, quæ mora longiore adferunt, quando quàm maturrimè, suo tamen, & cõuenienti tempore, per eos excernuntur meatus, quos educendis his natura, magna fabrefecit arte, & idoneis in sedibus locauit. Huius generis sunt τὰ διαχωρήματα, seu ὑποστήματα alui, vrina, mucor narium, sordes aurium, ῥύπος in cute, & similia.

Χρήσιμα, & vtilia περιττώματα, aut sunt χρήσιμα καθ' ἑαυτὰ, per se vtilia, aut κατὰ συμβεβηκὸς, ex accidente. Huius generis illa sunt, quæ etsi natura separata relegat aliquò, & promouet ad maturam expulsionem, tanquam per sese non idonea ad nutritionem, aut alium vsum corpori necessarium: vsurpat tamen ipso expulsu, ad maturandam egestionem superfluorum, & naturæ actiones iuuandas aliquo modo.

Vsus perittomatũ vtilium per accidens.

Sic phlegmatis, quod est primæ coctionis excrementum, pars illa, quæ lateribus ventriculi, & intestinorum lentore suo illita adhæsit, ita inungit ea, vt, propter lubricitatem, aridioribus chyli partibus pateat transitus expeditior.

Talia sunt illæ partes χυμῶν, quæ, in secunda coctione, à sanguine separantur. Flaua bilis, ex folliculo fellis, per

per πόρους χολαγωγοὺς, ab altero bifurcati colli meatu propagatos, demittitur in intestina, cùm, vt excernatur vnà cum alui fecibus, tum, vt abstergat amaritudine, quod, de viscidiore phlegmate, intestinis adhæsit, ne copia auctum vias intercludat, aut putrescat: tum, vt acredine pungat, vellicet, & extimulet intestina, ad exclusionem excrementorum.

Melancholicus succus, tenuiore sui parte nutrit splenem: pars crassior, partim in ventriculum effunditur, vt acerbitate contrahendo, ac ceu corrugando tunicas ventriculi, roboret vim retentricem & τόνον: frigiditate exci-tet & intendat appetentiam cibi: & deinde cum chylo eijciatur: Partim regurgitatur in intestina, vt cum excrementis egeratur, præsertim si auctus copia maiore, irritet naturam validam, pondere suo.

Referri huc possunt & liquores, qui, ex densatis nati vaporibus rigant cerebrum, & somno materiam præbent: tum vltimæ coctionis aqueæ superfluitates, sparsæ in membra, humectationis causa, vt his foris etiam, velut dulci gratoq; rore imbutæ, perpetuò madeant.

Vsus perittomatum vtilium per se.

Περιττώματα χρήσιμα καθ' ἑαυτὰ sunt, quæ non ad expulsionem natura destinat, sed ad nutritionis aliquam partem peragendam, & plures alios vsus præstandos: Vt sunt massæ sanguineæ χυμοὶ reliqui, præter sanguinem, qui non secluduntur, sed, cum sanguine, mixtim in totum feruntur corpus, quorum vsus præcipuus est, vt cum sanguine nutriant: bilis quidem membra biliosa, vt pulmonem: phlegma, partes phlegmaticas, vt cerebrum, medullam dorsi, neruos: melancholicus humor, partes aridiores & terreas, vt ossa, cartilagines, ligamenta.

Præstant verò & alios vsus corpori. Flaua bilis incidit lenta, attenuat crassa, detergit, & velut abradit gluti-

glutinosa, dißipat, penetrat, aperit meatus, acredine commouet virtutem expultricem. Melancholicus humor reddit sanguinem densiorem, sistit, astringit, adiuuat retentionem. Phlegma, ceu nutrimentum est sanguinis. Fit enim ex eo sanguis, cùm paulatim magis magisq; coquitur, diluit ac fundit sanguinem, probibet, ne efferuescat, & si ferueat, ardorem mitigat ac restinguit.

Περιττώματα παρὰ φύσιν sunt omnes corrupti humores, siue quantitate sola, modum mensuramq; à natura præscriptam excedant, siue qualitate peccent, siue vtroq; seu putrefactione mutentur in alterius humoris speciem, aut toto genere diuersam, & præter naturam, aut non quidem, præter naturam, toto genere diuersam tamen à priori, & ea, quæ secundum naturam est, specie. Nec vsui, sed oneri, damnoq; sunt corpori, molestiamq; adferunt, & morbos, cum vitæ discrimine, nisi maturè tollantur & extirpentur.

Corrumpuntur autem humores duobus modis. Primò, vt Galenus inquit, ὅταν αὐτοὶ μόνοι ὄντες καὶ ἄκριτοι ἀφίκωνται εἰς δυσκρασίαν, ἢ φθορὰν, χωρὶς τοῦ τῶν ἄλλων τινὰ χυμῶν πλεονεκτῆσαι καὶ ἐπιμίξαι: efficiente, vel intemperiem calore, aut ardentiore iusto, aut languidiore: vel corruptionem alieno, in vno aliquo, pluribusue humoribus impermixtis, quo fit, vt in aliam transeant speciem, vel toto genere, præter naturam, vel sola qualitate. Humores corrumpuntur duobus modis,

Alter modus, quo vitiantur humores, est διὰ πλεονεξίαν καὶ ἐπίμιξιν τῶν ἤδη φθειρομένων χυμῶν: ἤτοι ὀῤῥῶν καὶ ἰχώρων, ἤγε φυσωδῶν πνευμάτων.

Sunt itaq; τῶν παρὰ φύσιν περιττωμάτων duo genera. Vnum eorum, quæ sunt, vel quantitate sola, vt in πληθώρᾳ: vel qualitate, vel vtroq;, vt in κακοχυμίᾳ præter naturã: Alterũ eorũ, quæ toto genere sunt præter natu- Duo genera περιττωμάτων παρὰ φύσιν.

naturam, quò refero omnes corruptorum humorum differentias, quas natura non intendit primò, & per ſe, ſed ex conſequente, & per accidens, non ad vſum aliquem corporis, ſed ad commodiorem expulſionem, ſiue aſſequatur, quod tentat, ſiue, deficiente ipſa, aliquid prorſus vitioſum & corruptum euadat.

Triplex mutatio humorum in corpore humano.

Eſt enim μεταβολὴ triplex in humano corpore. Vna ἁπλῶς χρηστὴ, quæ efficitur à calore natiuo, qui non proſtratus eſt, nec impar humido, vt θρέψις. Altera eſt ἁπλῶς μοχθηρὰ, quam efficit alienus calor, & παρὰ φύσιν, vt σηπεδὼν. Tertia ἡμιμόχθηρος eſt, quam efficit natiuus partim, partim alienus calor, vt cùm fit ἐκπέψις debita, & excocta fiunt πέπονα, ſeu matura, ſicut ab Hippocrate vocantur.

Alia diuiſio mutationis humorum.

Sed vt rectius intelligatur omnium mutationum ratio, quæ humoribus accidunt, diſtinguemus illas cauſis efficientibus, ſubiectis, & effectibus. Omnis, quæ humoribus accidit, mutatio, ſcilicet quæ ſpeciẽ mutat, aut accidẽtariam, οὐσιῶδη, eſt vel ἀλλοίωσις, vel μεταβολὴ. Nam quæ præcedunt, aut αὐξήσεις humorum, aut depulſiones, vel translationes ex ſedibus definitis, ac deſtinatis ad alienas, ἀφορμαὶ tantùm ſunt, ad ſecuturas mutationes.

Ἀλλοίωσις qualitates, illæſa ſubſtantia: μεταβολὴ, & ſubſtantiam, & qualitates mutat.

Vtraq; duplex eſt: vna κτ̀ φύσιν, altera παρὰ φύσιν. Ἀλλοίωσις κτ̀ φύσιν fit in coctionibus, ſecundum naturam. Μεταβολὴ κτ̀ φύσιν, fit in iuſta ac debita nutritione.

Ἀλλοίωσις παρὰ φύσιν fit in coctionibus aberrantibus, cùm calor, vel acrior eſt, & vrentior iuſto, vel hebetior ac remiſsior, aut per ſeſe, ac ſua natura, aut reſpectu materiæ, in quam incumbit & agit.

Μεταβολὴ παρὰ φύσιν accidit humoribus, & in ipſa nutri-

nutritione, & ante nutritionem, intra, vel extra venas, cùm mutatur humoris substantia in speciem alienam à natura, & non vsui futuram corpori: idq; perficitur, vel ab alieno calore solo, in humore, aut non vitioso, aut qualitatibus degenere, intra vel extra venas: vel à natiuo, aut in humore vitioso & tali, qui ad habitudinem naturalem, & corporis vsum, nulla emendatione reduci potest, intra venas: vel non tali aliquo aut etiam non vitioso, sed extra venas, in locum aliquem, præter naturam detruso: vel ab vtroq; calore, in vtrouis humore.

Huius ergo μεταβολῆς παρὰ φύσιν, tres sunt differentiæ. Prima est corruptio caloris natiui, in humido proprio, ab alieno & extraneo effecta calore, quam σῆψιν vocant, & σηπεδόνα, cùm humor, vel integer, et secundum naturam se habens, vel iam affectus vitio aliquo, in suo, & à natura determinato loco, vel, extra hunc, in alieno, à calore circumuentus alieno & extraneo, vel dissoluitur prorsus, ac dißipatur, vel in humoris alieni, aut alterius rei, præter naturam, speciem conuertitur. In hac mutatione, nulla est natiui caloris actio, sed tota absoluitur & completur ab alieno calore, qui est, præter naturam, & igneus, ac diuellit, dißipat, & destruit mixtum, sicut contrà natiuus idem sustentat, tuetur, & conseruat.

Altera est, quam Galenus dicit esse ἡμιμόχθηρον μεταβολὴν, & vocant ἐκπύησιν seu suppurationem, cùm calor natiuus fortis est, & valet, sed humorem adipiscitur intra vasa, qui ob magnitudinem vitij & maliciæ, nulla coctione ita emendari potest, vt fiat vtilis ad nutritionem: aut cùm bonus, & nulli vitio obnoxius humor, elapsus definitis ac destinatis à natura sedibus, ac limitibus, incipit occupari, & corrumpi ab alieno, sed corruptionem impedit, vi & efficacia sua natiuus calor. Tales humores

non protinus deſtituit, & alieno calori occupandos relinquit, calor natiuus: ſed cùm vigeat, experitur contra alienum vires ſuas, hunc inde eliſurus, & prohibiturus corruptionem, & vtrumque ad vſum aliquem conuerſurus, iuſta elaboratione: Quod cùm aſſequi nequeat, impeditus in hoc quidem, conditione alieni, & natura diſcrepantis loci, in quem, præter naturam, humor deuolutus eſt, & lucta cum calore alieno: in illo autem, tabe & vitio, quod humori ineſt, & aduerſatur ac repugnat actioni caloris: inducit tamen vtrique ſpeciem, quàm accommodatiſsimam expulſioni, &, quoad eius fieri poteſt, naturali ſimilem, vt, ſine offenſione inſigni, ſineque detrimento, eijciatur. Habet enim ſemper aliquid coctionis hæc mutatio, etſi ſcopum, ad quem natura tendit, aſſequi non poteſt.

Tales ſunt mutationes, quibus, qui in abſceſsibus & vlceribus continentur, humores vertuntur in pus laudabile, album, craſſum, æquale, leue, non fœtidum, & qui in venis excoquuntur humores putridi, in excrementum puri ſimile, ex quo eſt ſedimen in vrinis album, leue, æquale, pyramidis figura conglobatum in acumen, poſt febres maximè. Fit enim in fibris analogos ſuppurationi vlcerum, velut interior ſuppuratio, cùm natura vincens humorem putredini obnoxium non prorſus deſtituit, ſed ſubactum coquit aliquantulum, exæquat, & excutit. Et veriſsima, ac certiſsima putridarum febrium diſtinctio petitur ex ipſa humorum natura, & his tribus gradibus τῶν παρὰ φύσιν μεταβολῶν.

Tertia differentia componitur ex vtraque præcedente ſimplici: & varia eſt, & multiplex, pro vt calor alteruter, natiuus vel alienus, plus minuſue, aut viget, aut languet altero, & materia eſt, aut deterior ac cõtumacior, aut melior & obſequentior calore natiuo. Hæc mutationũ diſcrimina conſiderari, neceſſe eſt.

Vo-

Voco itaque περιττώματα παρὰ φύσιν, sola qualitate, ea quæ ἀλλοίωσις παρὰ φύσιν gignit: & toto genere παρὰ φύσιν nomino, quæ parit & producit ἡ παρὰ φύσιν μεταβολή.

Horum quædam, prorsus sunt aliena à natura, vt differentiæ corruptorum putredine humorum, & σηπεδονώδων μιασμάτων, ἢ σπερμάτων in febribus, & ἰχώρων & ῥυπῶν in vlceribus, vulneribus, fracturis, contusionibus, quas simplex, vera, & absoluta putrefactio efficit, & in abscessibus ἀθερωμάτων, στεατωμάτων, & μελικηρίδων genera: itemque illa, intra corpus monstrosè nasci consueta, vermium & lumbricorum, capillorum, carbonum, ac similium genera.

Quædam, non prorsus sunt præter naturam, sed aliquid habent coctionis, & aliàs plus, aliàs minus, vt pus, & in venis illud, quod puri simile est, quæ ob eam, quam adipiscuntur, speciem alienam, ab ornatu vltimo, quem natura molitur, sub hoc genere colloco.

Περιττώματα ergo παρὰ φύσιν, quæ solis peccant qualitatibus primis vel secundis, vel vtrisque simul, aut feruefacta plus nimiò, ac ceu assata, aut perfrigerata ex cruditate, nec satis percocta, aut extenuata nimium, aut densata, aut lentore, & tenacitate affecta, aut salsedine imbuta: Talia, inquam, omnia duplicia sunt, sicut & priora, quæ toto genere παρὰ φύσιν esse diximus. Quædam enim ἄκρατα sunt, & πρὸς αἴσθησιν ὁμοιομερῆ, id est, impermixta, & ad sensum similia: Quædam κεκραμμένα sunt, & πρὸς αἴσθησιν ἀνομοιομερῆ, & ἐπίμικτα, id est, mixta, confusaque, & ad sensum dißimilia.

Peritomata non naturalia duplicia.

Περὶ ἀκράτων primò dicemus. ἄκρατα περιττώματα, citra admixtionem alterius, seu humoris, seu flatulenti spiritus, generantur in corporibus à calore, vel intenso, vel debili

Perittomata impermixta vnde generentur.

debili, per ſeſe, aut materiæ ratione, & δυσκρασίᾳ degenerant.

Chylus in ventriculo quomodo corrumpatur.

In prima coctione chylus corrumpitur, cùm, vel ab æſtu ventriculi velut torretur, vel, ob languorem cum frigiditate coniunctum, non percoquitur.

Huc rectè referri, exiſtimo, humorem viridem porri colore, qui in ventriculis puerorum maximè, & adultorum etiam, naſci ac colligi conſueuit, διὰ τινῶν ἀπεψίαν ἐδεσμάτων, vt ſunt oleracei generis, betæ, braßicæ, cæpæ, allium. Vocant hunc, à colore, πρασοειδῆ χολὴν, ſeu bilem porraceam, cùm bilis corruptæ ſpecies propriè non ſit, ſed corruptus chylus in ventriculo: & quidem, ex mala coctione exiſtat, ſicut inquit Galenus, τὰ πρασοειδῆ μόνοις τοῖς κακῶς πέψασιν ἐν τῇ κοιλίᾳ γίνεται.

Pituitæ nõ naturalis diſcrimina ex uitio primæ coctionis.

Ex eadem coctione, prodeunt diſcrimina pituitæ non naturalis, & τὰς βλαύνας, καὶ μύξας, itemque πτύελα, id eſt, mucoris narium, & ſputi, cùm hæc excrementa, iuſta craſſitie deſtituta, aut nimis tenuia fiunt, ſimulque, aut inſipida aquea, aut ſalſa acria, aut nimis lenta ac viſcida.

Si enim langueat ventriculus, nec benè claudatur, aut oneretur ſarcina cibi vel potus grauiore, quàm pro modo virium, euehitur in cerebrum magna copia crudorum halituum, qui frigiditate denſati liqueſcunt. Quòd ſi adeſt tunc calida intemperies in cerebro, quod de his, vel halitibus, vel liquoribus pauló craßius eſt, mora longiore, ex alieni caloris impreßione, lentorem contrahit, ac viſciditatem. γίγνεται γὰρ γλισχρότης ἐκ τῆς πολυχρονίου μονῆς ἐν θερμῷ χωρίῳ τοῦ φλέγματος. Quod de ijſdem tenuius eſt, & calidius, aduritur, & ſalſedinis ſaporem acquirit ex aduſtione.

In ſecun-

In secunda coctione, ut χυμοὶ *distinguuntur, ita si coctio non fiat talis, qualis esse debet, ijdem corrumpuntur: quibus si nihil admisceatur alieni, fiunt differentiæ* τῶν ἀκράτων χυμῶν παρὰ φύσιν. *Flauæ bilis* τῆς ἀκράτου *species corruptæ, causam habent omnes* θερμὸν τὸ αὐχμηρὸν, καὶ πυρῶδες, καὶ φλογῶδες. *Suntque, velut extremæ eius species flaua bilis, & exquisitè atra. Reliquæ, ut Galenus pulcrè dicit,* οἷον ὁδοί τινες εἰσὶ τῆς τῶν τούτων γενέσεως, καὶ εἰς ἄλληλα μεταβολῆς.

Chymi quo modo corrumpantur.

Flauæ bilis corruptæ species.

Flaua bilis enim, si velut assata ulteriore coctione fiat craßior, & lenta magis, ac tenax, colore verò exquisitè flaua, seu, ex pleniore ac densiore flauedine velut rufescens, degenerat in eam, quæ λεκιθώδης *nominatur, quòd ouorum vitellis colore, consistentia, & craßitie, non sit absimilis: Crocea vocatur à nonnullis. De hac Galenus inquit:* ὑπεροπτηθεῖσα ξανθὴ χολὴ γίγνεται ἐσχάτως ξανθὴ, καὶ πυρώδης, καὶ παχὺς ταῖς τῶν ὠῶν ὅμοια λεκίθοις.

Bilis crocea.

Vitellina usta amplius virescit, flauedine ex adustione subnigrescente, & crassescit. Vocatur autem πρασοειδὴς, *quòd similis sit τῷ τῶν λαχάνων χυμῷ, id est, succo expresso ex viridi planta allij, aut aliorum olerum, cui viredo inest obscura & nigricans. De hac inquit Galenus, quòd in venis generetur, indeque in ventrem confluat, aut inferiorem, aut superiorem: & perpetuò calorem alienum, & præternaturalem indicat. Intercidit ergo inter vitellinam & æruginosam media, per quam, in hanc illa degenerat. Æruginosa siccior est, tenaciorque colore & consistentia, ut Galenus inquit,* οἷον εἴ τις ὕδατι δεύσειεν ἰὸν τὸν ἄριστον, ὥστε γίνεσθαι σύστασιν ἐξ ἀμφοῖν στερεᾶς πάχει προσεοικυῖαν, καὶ ἐστὶν οἷον ἀκριβὴς ἰὸς ὀνομαζόμενος εὐανθέστατος. *Quare* ἰώδης *vocatur παρὰ τοῦ τῷ ἰῷ ὁμοιοῦσθαι, quòd ærugini dissolutæ ac dilutæ aqua modica,*

Bilis vitellina.

Bilis æruginosa.

 dica,

dica, & benè tritæ cõmixtæq́ colore sit similis, & cõsistẽtia.

Hæc rursus, vlteriore & vehementiore adustione demigrat in χολὴν ἰσατώδη, in qua iam, ob nimiam deustionem, viredo ceu obfuscatur & denigratur: Vnde & φαιὰν, id est, fuscam, & ἰσατώδη vocarunt, παρὰ τὴν τ̃ ἰσάτιδος τ̃ γλαυκῆς χροιὰν, à cæruleo Isatidis colore, qui, ex viredine obscura & languescente, in cæruleum nigricantem declinat.

Bilis Isatodes.

Antecedit autem hæc proximè exquisitè atram, & inchoatæ fuscedinis notas euidentes habet. Ideo Galenus, de æruginosa bile inquit, declarans modum progressumq́ adustionis continuæ, donec ad assationem, & denigrationem vltimam deueniatur: ἡ ξανθὴ χολὴ πρῶτον μὲν εἰς τὸ ἰώδη τρέπεται χυμὸν, ἔπειτα εἰς τὸν μέλανα.

Vltima ergo flauæ bilis corruptæ species est exquisitè atra, de prioribus completa adustione propagata, quæ quidem, consistentia & colore, atrum picis nitorem refert, sed viribus & effectu peior longè est altera, quæ de Melancholico succo adusto fit. Multò magis enim, & vehementius rodit, exulcerat, lacerat, inflammat, quàm altera. Propterea & Galenus hanc dicit esse χαλεπωτάτην. Tot sunt differentiæ corruptæ bilis τ̃ ἀκράτȣ.

Bilis atra.

Sanguinis naturalis, sic propriè dicti, & distincti à reliquis coniunctis ipsi humoribus, duo sunt genera in corporibus.

Vnum ex epate haustum, vehunt, deducuntq́ in reliquum corpus propagines venæ cauæ, οἷον ὀχετοί τινες, estq́ ἐρυθρὸν τὴν χροιὰν, καὶ ἱκανῶς παχὺ, & ἰνῶδες.

Sanguinis propriè sic dicti duo genera.

Alterum, ex sinistro cordis thalamo, corde constricto, in caudicem aortæ infusum, arteriarum inde deriuatarũ riuulis distribuitur in reliquum corpus, estq́ ξανθὸν, λεπτὸν, λεπτομερὲς, πνευματῶδες, & θερμότατον.

Cor-

Corrumpitur autem hic naturalis sanguis, citra admixtionem alterius humoris, cùm aut frigidior redditur διὰ ψύξιν τινὰ ὑπόψυχον, aut calidior iusto, ac feruentior ex iracundia, exercitijs, æstu Solis, frictionibus, pharmacis calefacientibus, diæta tali, vsu vini meracioris ac vetustioris multò: Aut cùm craßior vel tenuior, craßioris aut tenuioris victus, vel vehementioris aut remißioris caloris ratione: aut humidior ac dilutior, ex humidiore victu: aut siccior, ex causis contrarijs redditur. Deniq; ex sua specie, in aliam redigitur, cùm adustione nimia, partibus tenuioribus, in flauam bilem discedit, craßioribus in atram cogitur, forma sanguinis amissa.

Sanguis quomodo corrumpatur.

Melancholici succi παρὰ φύσιν τ' ἀκράτȣ duo omnino sunt genera. Vnum crudum, alterum adustum.

Melancholici succi præter naturalis duo genera.

Crudum, ex crudis & craßis partibus terreis, à calore natiuo non subactis, relinquitur, & manet crudum. Alterum adustum, vel adustione simplici, vel putrefactione, fit, cùm ex crudo illo, sed à natura destituto, aut Melancholico succo naturali, à calore natiuo derelicto, tum ex sanguine. Tertiæ enim speciei suum, inter flauæ bilis differentias, locum relinquo. Vocant autem hanc alteram speciem, μελαγχολικὴν χολὴν ἀκριβῶς, exquisitè atram bilem, quæ multum differt à succo Melancholico.

Est enim succus Melancholicus craßius in venis sedimentum massæ sanguineæ, analogon fecibus vini, & ἀμόργῃ olei, non acre, nec rodens, nec acidum: multò minus fermentans terram. Hoc sedimentum, si in corpore conclusum moram trahat, & coaceruetur, neq; aut excernatur, per patentes & conspicuos meatus, aut aßidua ceu ventilatione difflетur, paulatim aduritur, & tandem putrescit.

Sunt itaq; τ' ἀκριβῶς μελαίνης χολῆς duæ species,

aut si his illam addere volumus, quam, ex adustione flauæ bilis, nasci diximus, tres. Vna fit, ex adustis sanguineis partibus craßioribus, quæ omnium est mitißima, sed paulatim, quò magis vritur, fit acrior & mordacior. Alteram gignit, adustione sui, succus Melancholicus, quæ priore deterior est, & nocentior, κατὰ τὴν σύστασιν tenuior succo Melancholico, acida, acris, rodens, nitens, instar picis, radens corpus & terram, &, cùm effunditur ex corpore, feruefaciens terram, atque inflans ampullis multis, instar fermenti.

Cum hac Galenus illam, ex flaua bile natam, atram bilem conferens, inquit, ἡ ἐκ τῆς ξανθῆς χολῆς ὑπεροπτωμένης χαλεπωτάτη παντοίως. *Item*, ταῦτ' ἄλλα κακοηθής ἐστι, καὶ διαβιβρώσκει τὰ μόρια, ὅπου ἂν τύχοι πλεῖον ἀθροισθεῖσα: ἡ δὲ ἑτέρα ἡ ἐκ τοῦ αἵματος, ὡς ἂν εἴποι τις ἰλύος καὶ τρυγὸς, παχυτέρα μὲν ἐκείνης τῇ συστάσει, πολὺ δ' ἀπολειπομένη τῆς μοχθηρίας.

Phlegmatis corrupti, & παρὰ φύσιν *multa sunt genera, ex quibus præcipuorum causa est prima, ac per se, imbecillus & languidus calor, qui impar materiæ, neque initiò rectè coquit chylum in ventriculo, nec commissa primò errata pòst corrigit in epate & venis, siue sit talis per se, & vitio læsi aut fabrefactati tẽperamenti membrorum, siue respectu & comparatione materiæ.*

Genera Phlegmatis corrupti differunt tripliciter.

Differunt autem hæc genera, vel consistentia, vel sapore, vel vtroque.

Quantum ad σύστασιν, *vnum est genus Phlegmatis* ὑδατῶδες λεπτὸν, *ex imbecilliore calore, & multo vsu cibariorum humidiorum.*

Alterum est παχὺ, *vt videatur simile puri, &* ὁμοιομερὲς, *quod Galenus propriè vocat* ὠμὸν χυμὸν: *craßius hoc est omni alio Phlegmate, & minus flatulentum:*

Minus enim habet aëreæ humiditatis, plus siccæ crassitiei terreæ: sæpe cum vrinis excernitur, prorsus puris specie, à quo tamen calore, consistentia, & odore discrepat, aut consistentia formæ fabaceæ simile. Coaceruatur plurimum *in infantibus & adultis,* ἐξ ἀδδηφαγίας, *id est, ex ingluuie & voracitate,* ἐξ ἧς, *vt Galenus ait,* ῥαδίως λίθος γεννᾶται, τούτου μὲν ὕλης ἔχοντος λόγον, ποιητικοῦ ἢ αἰτίου τῆς θερμασίας. *Colligitur & in cerebro, longis crapulis & ingluuie afflicto ventriculo, & cerebro crudioribus halitibus nimiùm obruto, aut si, natura langueat cum ventriculo cerebrum. Excernitur autem per os & nares, cerebro sese exonerante,* ἐν περιόδοις τισὶν ἀτάκτοις ἢ τεταγμένοις.

Tertium genus est Phlegma μυξῶδες, *quod lentorem ac visciditatem, ex mora longiore, in loco concluso & calidiore contraxit: itidemque, tam in totius corporis venis, quàm, extra vasa, in cerebro, ventriculo, & intestinis congeritur, in iis, qui vsitatam exercitiorum consuetudinem aliquandiu intermiserunt, & in otio vixerunt.*

Eiicitur autem, vel per nares & palatum, vel cum vrina, vel per intestina, mucori narium tenaciori simile.

Colligitur & ad articulos quandoque quoddam mucidi Phlegmatis genus, quod incumbens iuncturis ossium, & connectentibus his ligamentis, laxat & extendit ea. Vocat hunc Hippocrates μύξαν: *de quo, si partes tenuiores, calore fortiori resoluentur, reliquæ crassiores durantur in tophos, quos* πώρους *vocant. Hippocrates crudum mucorem, ex cerebro, in nares defluentem, propriè nominat* βλένναν.

Quantum ad saporem, Phlegma aliud est insipidum, ἄποιον, *& nulla euidenti qualitate præditum, sed* οἷον ὑδατῶδες τὴν γεῦσιν. *Causa huius est* βραχεῖα ψύξις. Phlegma insipidum.

Phlegma dulce.

Aliud est γλυκὺ, & dulcedinis obscuræ saporem inferens, quale quidam aßiduè, aut screatu, aut vomitu, aut sputo reijciunt, halituoso plenum spiritu, &, quoad sensum ἀνομοιομερές. Sed hoc ad mixta genera pertinet, & causam etiam habet calorem remissum, tam validum tamen, vt, in agitato phlegmate, & coqui cœpto, iam induxerit saporis dulcis rudimenta, &, ex agitatione, à colore est illa flatulenti spiritus cum Phlegmate commixtio.

Phlegma salsum.

Aliud est ἁλυκὸν seu ἁλμυρὸν, salsum Phlegma: Cuius vnum genus ἄκρατον fit tale, aut ex putrefactione, aut ex adustione. Salsedinem enim pariunt partes adustæ terræ, in humido aqueo, quod ipsum quoque, ex adustione illa, pinguedinis aliquid, & lentoris concipit. Alterum fit διὰ ἐπιμιξίας ἁλυκῆς ὀῤῥώδους ὑγρότητος, & ad mixta genera pertinet.

Phlegma acidum.

Deniq; aliud est phlegma acidum, ὀξὺ, cuius causa est ἰσχυρὰ ψύξις. Galenus cum acido salsum conferens inquit, τοῦ φλέγματος ὅσον ὀξὺ καὶ ἁλμυρὸν ἐγένετο, τὸ μὲν ὀξὺ διὰ τὸ τελέως ἀπεπτῆσθαι, τὸ δὲ ἁλμυρὸν διὰ τὸ διασεσῆφθαι. Fit enim acidus sapor, cùm, exuberante aqueo humido, cùm, aëreo modico tẽperato & terreo, fit ebullitio quædam, ab alieno calore, qua, consumtum aëreum humidum & calidum dißipatur, atq; effumat, terreum aduritur, &, in reliquo humido aqueo, succedit frigiditas alterans, quæ est causa formalis acoris seu aciditatis, actu occupans, eliso calore natiuo, humidum. Efficiens causa est calor externus & alienus.

Acidus sapor argumentum lãguefacti caloris natiui.

Acidus ergo sapor in humoribus, semper argumentum est valde languefacti caloris natiui. Et, si tale nascatur in epate et venis, τέλειαν ἀπεψίαν illarum partium denotat.

Quantum ad consistentiam & saporem, vnum est genus Phlegmatis, quod Praxagoras nominauit vitreum

humorem, ὑαλῶδες φλέγμα, ὅτι τῷ ὑάλῳ κεχυμένῳ προσέοικε τὴν χροιὰν καὶ τὴν σύστασιν, quod liquefacto et fuso vitro, cõsistentia & colore respondet. Est autem prorsus frigidum, viscidum, & acidum, & cuicunque fuerit impactum infarctumúe loco, in eo, cum obstructione, quam parit, ciet ingentes dolores, vt Colicos dolores, cùm intestinorum meatus obsepit. Etsi verò visciditate nunquam caret, minus tamen est lentum aut tenax, & fusum fluitat. Visciditatem adipiscitur, ex alieni caloris impreßione: Acorem, ex insita frigiditate, quæ, post calorem aëreum natiuum, qui exiguus est, exclusum succedit.

Phlegma humor vitreus.

Περιττώματα κεκραμμένα, quæ & ἐπίμικτα, & κατὰ κρᾶσιν, καὶ ἐπιμιξίαν, & πρὸς αἴσθησιν ἀνομοιομερῆ, Galenus nominat, fiunt, vt diximus, quando aut cum naturalibus vitiosi, aut ipsi inter se vitiosi componuntur, aut vtrique complentur ac distenduntur flatibus.

Perittomata mixta quomodo fiant.

Variè autem miscentur inter se illa. Quare & mixtorum gradus sunt multiplices ac diuersi, quos neque explicarunt omnes Medici: nec suis distinxerunt nominibus. Quibusdam attribuerunt peculiares appellationes.

Perittomatum mixtorum varij gradus.

Inter flauæ bilis species, quædam vocatur ὠχρὰ χολὴ, quòd pallidior sit exquisitè flaua bile, & colore referat eam terræ speciem, quam ὠχρὰν nominatam vsurpant pictores & tinctores: eandem & χλωρὸν χυμὸν nominant: χλωρὸν enim Græcis colorem vtrumque significat, & flauedinem dilutiorem ac pallescentem, qualis est ochræ, & viredinem accedentem ad æruginis colorem. Remittit autem lucida & saturata flavedo bilis, atque in pallorem tenuatur, cùm tenui aquosa humiditate permiscetur, quam humiditatem ὑδατώδη alij, nonnulli ὀῤῥώδη nominant.

Bilis pallida.

Bilis viridis.

Est & vocata ἐρυθρὰ χολὴ bilis rufa, quædam, consi-

stentia,

Bilis rufa.

*stentia, ad tenuioris sanguinis speciem accedens, quam fie-
ri volunt, flauæ bilis cum sero sanguinis commixtione.*

Sanguinis vitiosi species.

Sic sanguis alius est alio παχύτερος καὶ μελάντερος, *ex
Melancholici succi redundantia & interfusione, cùm non
rectè separatur: Alius* φλεγματώδης, *propter insiden-
tem & complicatum illi phlegmaticum humorem: Alius
acris, ac ceu salsus, ex admixtione salsæ serosæ superfluita-
tis, aut bilis adustæ, quem &* ἰχωροειδῆ *vocant inde, estque*
δακνώδος, καὶ διαβρωτικὸς: *Deniq; alius est* ὑδατωδέστε-
ρος, *ex aspersione tenuis & aquosæ humiditatis.*

Phlegma spumeum.

Et, inter phlegmatis genera, quoddam recensetur
ἀφρῶδες *seu spumeum, quod phlegmate, spiritu halituoso,
velut in ampullas spumeas inflato, constat, cuius* αἴτιον συ-
νεχὲς *est* πνεῦμα φυσῶδες, *inclusum illi, quod agitatione
seu spontanea, qua exitum quærit, seu à calore excitata,
sese extendens, diducit illud natura lentum & sequax in
ampullas. Huius generis est &* ἀφρῶδες πτύελον. *Di-
ximus etiam, inter composita genera, quoddam esse* γλυ-
κὺ, *quoddam* ἁλμυρὸν. *Reliqua discrimina* ἀνώνυμα
sunt.

Morbi ex vitio tertiæ coctionis.

*In tertia & vltima coctione, si nutrimentum sit cor-
ruptum adustione, aut putredine, vitiliginis eam speciem
gignit, quam* ἄλφον *Græci, Arabes Morpheam vocant:
aut, pro ratione materiæ, & adustionis, ac corruptionis
ex putredine, alias etiam adustiones tetriores ac fœdiores,
vt lepram, elephantiasin, quam Arabum lepram esse vo-
lunt, morbum Gallicum, & similes. Si non percoquatur,
relinquit id, quod Hippocrates* λήμη *vocat, quæ est*
ἡμιπέπτου τροφῆς περίττωμα: *Aliqui pituitam verterunt,
sed impropriè.*

*Tale fit & coaceruatur nutrimentum in anasarca,
seu*

seu Leucophlegmatia, & accedente putredine, in vitiliginum etiam, & lichenum, seu impetiginum generibus.

Si nimia adustione, arefiat nutrimentum, fit causa τῆς ἀτροφίας. In eam enim, quæ membrorum est, soliditatem, ob humidi defectum coqui non potest, sed velut in cineres vstulatione redigitur.

Tot sunt ferè differentiæ περιττωμάτων παρὰ φύσιν qualitate & quantitate, quæ nisi maturè à natura aut victrice, sua sponte, aut adiuta pharmacis, & medicina, eijciantur è corpore, morbos pariunt, alia alios, prout in has illasue decumbunt corporis partes: aut in toto redundant atque effluunt corpore, &, vel obstructione detenta, aut inflammãtur, aut putrescunt simul, vel adustione, aut putredine conuertuntur in aliud quippiam, quod toto genere est, præter naturam, vt cùm ὠμὸς χυμὸς, aut huic alius similis calore duratus, in renibus lapidescit, aut, ex viscido phlegmate, putredine in intestinis lumbrici nascuntur.

Perittomata non naturalia morbos pariũt.

Interdum craßiores humores, & natura flatuosi, quales sunt melancholicus humor, & phlegmaticus, si conclusi aliquo in loco, & circumuenti calore debili resoluantur, flatuum craßiorum copia diuellendo, aut distendendo continuas, connexas, & cohærentes partes, ingentium sunt dolorum causæ. Sed harum rerum tractatio alterius est loci.

Quæ toto genere sunt præter naturam περιττώματα, ea efficit, vel adustio, aut violenta, aut lenta, tardaque, in materia idonea, sicut calculi generantur assatione: aut, quod creberrimum est, ἡ παρὰ φύσιν μεταβολὴ, cuius tria constituimus discrimina, materiæ subiectæ diuersitate, & caloris, vel alieni, vel natiui, gradibus distincta.

Causa efficiens perittomatum præter naturam.

Putrefactio

Putrefactionem omnem præcedit ζέσις quædam, & φλόγωσις, in subiecto putrescente, quæ est ἀλλοίωσις tantùm aucti gradibus caloris natiui. Putrefactio ipsa, non ἀλλοίωσις est, sed φθορὰ natiui caloris, ab alieno facta.

Effecta mutationis humorum in corporib9.

Sed quæcunq; accidat humoribus mutatio, quod definire huius loci non est, quæ conficiuntur tali aliqua, præter naturam, mutatione, aut sunt humores, aut halitus, aut solida corpora, eaq; vel animata & viua, vel inanimata.

Humores præter naturam.

Horum exempla suprà commemorauimus, & plura suppeditant genera tumorum præter naturam, inflammationum, herpetum, cancrorum, lepræ, elephantiasis, impetiginum, itemq; vlcerum, vt nomarum, phagedænarum, fistularum, Telephiorum, & Chironiorum vlcerum, & alia similia.

Halitus præter naturã.

Halitus toto genere præter naturam sunt, qui in interiorum, vel humorum, vel membrorum putrefactionibus, ex sordidis conclusisq; humoribus, forti putrefactione subactis, expreßi atq; editi, contagionum virus concipiunt, ac retinent: idq;, vel agglutinatum corporibus, in quæ impingunt, vel contactu communicant, vel, ob consensionem, ac Sympathiam, membrorum inspiratione recepti, inferunt ijsdem, atq; infligunt. Tales sunt Phthisicorum, Pleuriticorum, Angina laborantium, aut Phrenitide, halitus: Talia sunt, ex putredine, pestilentium febrium nata contagionum semina, quæ Galenus nominat σηπεδονώδη μιάσματα, & σπέρματα λοιμώδη, & σηπεδονώδεις ἀναθυμιάσεις, & alia plura.

Corpora solida animata ex humorum mutatione nata.

Inter solida corpora animata, lumbricorum genera refero, quæ nõ in intestinis tantùm, sed & absceßibus aliarum partium, inq; ipso adeò cerebro, nasci aliquando vidimus, ex putredine magna phlegmatis.

Inani-

Inanimata sunt, pilorum, carbonum, arenarum, & similium genera, itemq́ calculi, quos non in renum lacuna tantùm, & vesica, sed intestinis etiam, epate, & folliculo fellis, repertos esse comperimus.

Corpora solida inanimata ex humorum mutatione.

Vidimus lapides duos Duci Friderico Saxoniæ Electori, post mortem exectos, quorum vnus, magnitudine duorum digiti articulorum, in rene dextro, colore subrutilo, circumcirca, vno in loco, circulari ambitu, medicamentorum λιθοτριπτικῶν *acredine attritus erosusq́, quà perfluxit arena: alter porraceo colore, quantitate vnius articuli, in vesicula fellis latuerat.*

Cuidam amico nostro Parisiis extincto, meminimus grandem, cùm euisceraretur, lapidem è iecinore excisum, quem ex Phlegmatis aliqua, & aliqua Melancholici humoris parte, coagulatum fuisse, liuidus pallor indicabat.

Alexander recitat exemplum de quodam, qui tussi lapidem è pulmone excusserit.

Generantur autem lapides, ea coctionis specie, quam ὄπτησιν *vocant, calore igneo & vrente, ex materia, magna ex parte Phlegmatica, cui aliquid lentoris inest, & glutinis. Nam crassa, arida, & lentoris expertia, coagulari ad hunc modum calore, & durari non facilè possunt.*

Lapidum in corpore generatio.

Ex his differentiis, non est iudicatu difficile, quæ excrementa, à sanis & rectè valentibus excernantur: quæ ab ægris & conualescentibus, neutrisúe, vbi natura vincit, &, vel sua vi, robore, atq́ efficacia natiui caloris, edomita ea, atq́ exæquata excutit, quod fit, cùm simul & materiæ quantitas, naturæ viribus ἀνάλογος *est, & corruptio non enormis, vel adiuta ac confirmata: deniq́, quæ ab alieno calore aut vincente, aut cum natiuo luctante, efficiantur, & ab ægris, aut incerta ac dubia spe conualescentiæ, aut nulla, edantur.*

Sed

Excrementorum conſideratio indicat virtutes mēbrorum, & caloris natiui conditionē.

Sed quorſum attinet conſiderare excrementa? Rectè conſtitutas, & ſecundum naturam affectas, hæc, aut contrà læſas membrorum, in quibus fiunt & coaceruantur, & à quibus fluunt, virtutes, & in iiſdem conditionem natiui caloris, à quorum vtroque actiones proficiſcuntur, declarant, ſi ſcilicet à natura ſui generis euariant, tantoque plus læſas, quantò recedunt longius.

At quomodo ſunt conſideranda? Quæue obſeruandæ ſunt in illis, aut conſtantis, aut affectæ, vitiatæue virtutis notæ? Galenus inquit, excrementa tantùm κατὰ συμβεβηκὸς, conferre ad διάγνωσιν & πρόγνωσιν, quatenus coctionis & cruditatis indicia præbent. Ergo, in quibus conſiſtunt illa expendendum.

Excrementorum obſeruatio, in quibus rebus conſiſtat.

Cuiuſcunque generis excrementa, aut mera, puraque, atque impermixta eduntur, aut confuſa, mixtaue cum aliis. Vtrorumque cruditas, vel coctio, conſiſtit in ſex rebus, ſubſtantia, quantitate, qualitatibus, loco, tēpore, motu. Quoad ſubſtantiam, videndum, an naturalis ſit, & ſpeciei ſui generis conueniens & congrua, an præter naturam: &, ſi præter naturam, an toto genere, vel ſola quantitate. Nam & affecti loci conditionem, & materiæ οὐσίαν indicabit.

Quoad quantitatem, notandum, an ſeruent proportionem naturæ, conſuetudini, & aſſumtis congruentem: an multa ſint, vel pauca: an crebrò, & pluribus vicibus, copiosè vel modicè excernantur, an coagmentata ſint, compactaque, vel diuulſa. De naturæ hæc robore, & materiæ copia, vel defectu admonebit.

Quoad qualitatem, conſiderandæ initiò primæ qualitates, vtrum, quod emanat, ferueat, vel vrat, vel calefaciat pluſculum ſuauiter ac blandè, aut cum quadam acrimonia, vel humidius ſit, aridiuſue.

Secundò, cæteræ, quæ ab his dependent, an craſſa ſint excre-

excrementa, vel tenuia: viscida, lentaq́; vel friabilia: dura vel mollia: acria & mordacia: vel hebetia ac mitia: quæq́; sunt eiusmodi.

Tertió, colores an rubeant, aut rubore purpureo, aut nigricante, aut lucido, aut nitente, aut diluto aqueo: an albicent, palleantúe plus minusúe: an flauedinem referant, aut croceam, & saturatam, aut pallentem, aut ad rubedinem tendentem: an vireant, aut albicante viredine & diluta, aut saturata & pleniore: an nigricent, aut nigredine atra & nitente, aut suppurpurascente, aut ad fuscedinem vergant, vel obscuram glaucedinem, aut liueant. Multarum enim rerum, quoad locum affectum & morbum ipsum, signa hi dabunt.

Quoad odorem, an fœteant, vel sint inodora.

Quoad sonos, an cum stridore, strepituúe, aut sonitu, vel sine hoc erumpant: an sternutatione, sputo, emunctione narium, screatu, tußi, crepitu ventris edantur. Quoad sapores, an sint insipida, vel insit, aut amaritudo, aut salsedo, aut acredo, aut acor, vel acidum quiddam, aut dulcedo, aut quiddam ex his confusum, quale, ex nausea quandoq́; ventriculo vitiosis oppleto humoribus, percipitur, cùm illi vomitu egeruntur.

Ratione loci obseruandum, an fluant ex consuetis, & à natura definitis meatibus, per quos illa ordinatè agens excrementa ducit: An ex venis sanguinem craßiorem, & rubentiorem: ex arterijs tenuiorem & flauum, ex ventriculo, si quid eructat, aut chylum, aut phlegma: ex intestinis feces, ex vesica vrinam, ex hæmorrhoidibus atrum & Melancholicum sanguinem, ex naribus mucorē, ex ore sputum, ex pectore feruidos cordis halitus, & cætera educat: an verò contrà, ex venis arterijsúe, vitiosum sanguinem, ex ventriculo vomitu reijciat, aut feces,

aut ſanguinem, aut alterutram bilem ex pectore, aut ſanguinem, aut ſaniem, aut lentum & viſcidum phlegma, atq; ita de cæteris.

Tempus innuit notationem periodorum & temporum morbi, an ſtatis certisq; periodis, & vel inordinatè, ſine periodis & circuitibus, quocunq; tempore: an ſub initium naſcentium morborum, vel augeſcentium, vel vigentium, vel ad exitum tendentium, & reſolutionem egerantur excrementa.

Quoad motum, conſiderandi triplices motus, naturæ, organorum, & materiæ. Natura reijcit excrementa, vel critico motu, poſt materiæ coctionem, vel ſymptomatico. Materiæ etiam ſunt diſsimiles motus: leuis & æquabilis facilius mouetur, difficilius craſſa, lenta, inæqualis aſpera: ex arterijs inciſis, cũ impetu ſtridoreq; ſanguis in altũ exilit, ex venis, ſegniore & remiſsiore fluit impetu.

Quoad organa, videndum, an tuſsi eijciatur materia, an ſcreatu, an vomitu.

Compoſita excrementa aliquid alterius generis excrementorum admixtum habent. In talibus tum ipſa excrementa per ſeſe, tum quæ admixta ſunt, ſeu contenta, vt in alui deiectionibus, vrina, ſputo, pure, & ſimilibus, tum mixtionis ratio conſideranda.

Contenta excrementorum duplicia.

Contenta, aut ſunt κτ̀ φύσιν, aut παρὰ φύσιν. Quæ κτ̀ φύσιν, aut ſunt perfectè, & per ſe naturalia, vt chylus, cùm maturuit, vel aliquis τῶν χυμῶν naturalium, ſanguis, flaua bilis, phlegma, melancholicus humor: aut ſunt naturalia κτ̀ συμβεβηκὸς, ſicut & antea dixi. Sub hoc genere comprehenduntur, pus laudabile, contenta vrinarũ, cũ menſurã ſeruant naturæ conuenientem in ſubſtantia, quantitate, qualitatibus, h.e. colore, odore, figura, tempore exitus, ſitu in vrinis.

Duplex horum discrimen: Nam aut nullam in vrina definitam sedem occupant, sed in totum sparsim funduntur corpus, aut in aliqua considunt vrinæ parte. Illa in turbidis existunt vrinis, quarum triplex conditio. Aut enim turbantur, cùm exeunt, nec repurgantur amplius, aut clarescunt: aut à principio turbidæ sunt, contentis, dissipatis, ac distributis confusè in totum liquorem, sed aliquantò pòst iisdem separatis, & in vnum collectis locum serenescunt: aut ab exitu limpidæ sunt, & claræ, paulò pòst, velut cœno inquinatæ confunduntur & turbătur.

Vrinarum contenta duplicia.

Turbidarũ vrinanum triplex conditio.

Quæ verò in certa hærent sede, aut summa obsident, aut ima petunt, aut in medio, ceu suspensa volitant. Summa occupant, vel spumæ bullarum figura, vel pinguedo, vel circulus.

Spumæ, vel crassæ sunt, vel tenues, vel rumpuntur ac dissiliunt facilè, aut difficulter, vel in tota feruntur sparsim superficie, aut parti, vel coronæ innatant.

Pinguedo instar iusculi pulli, vel oculi boum, aut telæ aranearum conspicitur. Circulus vel corona bullis subiacet, & infra superficiem, consistit in vrinis illorum, quibus, calore igneo solidarum partium ἡ σύμφυτος ὑγρὰς, aut ὑγρότης aut ὕλη, sicut Galenus appellat, vel οἰκεῖα τροφὴ dissoluta liquescit, ac defluit.

Quæ in vrinæ corpore, ceu ab æquilibrio pendent, Aut in toto æqualiter vrinæ corpore, volitant, instar atomorum, & tenuium atq; insectilium corpusculorum, qualia in radiis Solis per angustas rimas penetrantibus, fluctuare conspicamur: Hæc partim in fundo resident, partim medium tenent, partim ex alto sese librant, & vrina mota, agitantur: Aut in vnũ deuoluta considũt locũ. Prope superficiem, parte superiore subtus coronam, versus medium eminent νεφέλαι, mediũ habent ἐναιωρήματα, fundo incum-

incumbunt ὑποστάσεις & ὑφιστάμενα, quæ varia sunt, & ad contenta παρὰ φύσιν pertinent propriè, vt & coronæ. Reliqua contenta, si (vt dixi) non excedunt præfinitos limites, sub hoc genere naturalium contentorum κατὰ συμβεβηκὸς, locum habent. Sua natura enim non sunt de vrinarum substantia, cùm naturales vrinæ contentis carere debeant.

Contenta excrementorum præter naturā.

Contrà παρὰ φύσιν, aut toto genere sunt, præter naturam, vt in alui excrementis vermes, in vrinis caruncula, squamæ, arenæ, calculi, furfures, capilli, orobacea contenta, κριμνώδη, πεταλώδη, πιτυρώδη.

Aut non sunt toto genere, præter naturam, sed speciei sui generis aliquo modo respondent: degenerarunt verò, vel, quia ob naturæ, calorisq́ ex imbecillitate defectum, eum non adipiscuntur ornatum, qui conuenit: vel, quia alieni & non analogi caloris vehementia plus æquo vsta, priusquam illum consequantur, in alienam transeunt formam.

Ex immoderantia, excrementis alui, aut vrinis, aut sputo, aut eructatis vomitu, aut tumoribus, atra, liuida, flaua, viridia, adusta, concreta miscentur contenta.

Quæ defectus parit, vel inchoata certi alicuius humoris referunt lineamenta, vt humores sunt pituitosi, aut similes loturæ carnis, flatus, sanies, in vrinis, excrementis, sputo: vel his carent, vt pleraq́ cruda contenta.

Horum tantò longius quæuis à natura recesserunt, quantò plus à naturalibus substantia, quantitate, qualitate, & cæteris dißident.

Quantum ad mixtionis rationem, videndum, an sint contenta, siue ex humorum, siue flatuum, siue rerum, toto genere, secundum aut præter naturam: an, inquam, in totam infusa sint, ac distributa excrementorū maßā & sub-

stan-

ſtantiam, vt eam velut inuoluant & tingant: an verò, aut forinſecus adhæreant ſuperficiei, aut prodeant ſeparatim, & vel antecedant, vel conſequantur: aut partem tantùm occupent: aut incluſa ſint ad eum modum, vt abdita lateant: aut velut iuncta notabili diſcrimine, in vnum coaluerint corpus. Nam & ad affecti loci, & morbi cognitionem, attenta harum rerum obſeruatio non parum momenti adfert. Quæ ſint contenta κατὰ φύσιν, quidúe, quæ ab his, aut vno, aut plurium antè poſitorum graduum variant, deſignent, Medicorum libri docent, qui conſulendi ſunt.

Reſtant accidentia corporis, quæ tertio loco poſuimus, ſecuti Galenum, qui, etſi aliàs aliter de ſignis diſſerit, tamen has ipſas tres differentias conſtituit, vbi conſiderare iubet τὰ ἐμφαινόμενα ἐν τοῖς οὔροις, διαχωρήμασι, πτυέλοις, ὑδρῶσι, καὶ τὰ εὑρισκόμενα ἐν ταῖς διαθέσεσιν ὅλου τοῦ σώματος, καὶ τὰ ἐμφαινόμενα ἐν ταῖς φυσικαῖς καὶ ψυχικαῖς ἐνεργείαις.

Accidentia corporis.

In horum examine & conſideratione, ordiendum à quantitate totius, vel partium: Vbi conſiderandum, an natiua ea ſit, vel acquiſita, aut aliunde orta: & ſi natiua, an iuſta ſit, & σύμμετρος, vel iuſto minor maiorúe: ſi maior, an ſit magnitudo à robore naturæ, & copia materiæ, an verò tantùm à materiæ abundantia.

In accidentibus corporis quæ cõſideranda.

Si aduenticia ſit, an totum occupet corpus, an verò vnam tantùm augeat partem, aut aliquas.

Totum tumefit corpus, velut in ὄγκον auctum atq; eleuatum, vel ob εὐεξίαν, & habitum εὔσαρκον muſculorum ex πληθώρᾳ: vel καχεξίαν, ex κακοχυμίᾳ: aut flatibus, vt in λευκοφλεγματίᾳ: aut inflationem diſtenſionemq; cutis.

Singulæ partes intumeſcunt κατὰ φύσιν, & παρὰ φύσιν,

φύσιν, vel concauis meatibus πλεονεξίᾳ humorum flatuumúe distentis: ita venæ πληθώρᾳ, aut κακοχυμίᾳ diducuntur, arteriæ distenduntur flatibus, aut craßioribus spiritibus: vel membranis, aut pinguedine copiosiore obductis, atque in molem ampliorem auctis, aut ex affluxu collectioneque humorum, flatuum, aut carnis, vel membri alicuius auulsu illapsuque turgescentibus, vt in Ascite, Tympanite, tumoribus, quos ἐμφυσήματα vocant, ramicum differentijs, vt πνευματοκήλη, σαρκοκήλη, & similibus: vel membris ipsis, membranisue, quæ integunt cauos tumore præter naturam obseßis.

Quantitatem qualitatum excipit pensitatio. Considerandus autem primò habitus, tum corporis, partiumue, an sit εὐμετάβλητος vel δυσμετάβλητος, rarus, vel densus, compactusque: tum morbi, an sit fixa, permanens, & confirmata ægritudo, an verò solutu facilis.

Secundò qualitates primæ explorandæ, quæque harum mixturam consequuntur proximè: an caleat corpus, frigeatúe, vel aridum sit, aut humectum, durum vel molle, asperum aut leue.

Tertiò colores, rubeat ne, aut palleat, aut vireat, vel nigricet, aut liuorem referat, vel flauedinem aut puram, aut ad pallorem declinantem. Respondet enim color, in corporis superficie conspicuus dominio humorum, nisi in profundum demersi, longius à cute absint.

Sonitu, aurium tinnitus, strepitusque, dentium stridorem, voces inconsultò, & sine deliberatione, velut per errorem emissas complectimur, vt saporibus ea, quæ in lingua sentiuntur saporum discrimina.

Ad figuram pertinent illa Hippocratica, nares acutæ, oculi concaui, collapsa tempora, frigidæ contractæque aures, & imis partibus leniter versæ, forma decubitus,

ægro,

ægro, aut dextro, sinistroúe lateri incumbente, brachijs, ceruice, cruribus aliquantulum reductis, vel prorsus extensis, eodem, ex imbecillitate, prolabente, vel deuoluente sese ad pedes. Ratione loci videndũ, an dolor in exterioribus consistat, vel intrinsecus, dextraúe parte, an sinistra. Ratione temporis, an continuò affligat, vel per interualla, & ea an stata seruet ac periodica, vel non. Ratione motus, an velociter moueatur ægritudo, vel tardius.

Restat ex duobus initiò constitutis signorum fontibus alter, quo signa complector, extra rei quidem essentiam posita, non negligenda tamen, vt quæ ad illa priora procreanda, mutanda, acuenda, remittenda, & omnino, ad efficiendum corpus vniuersum, non parum habent momenti. Ea suppeditant res non naturales.

Alter signorum fons.

Primò, aër, quem necessariò haurimus, quo carere, dum spiramus, nequimus, qui, subito & ineuitabili motu raptus atq; absorptus, in præcipua fertur membra corporis, eaq; suis imbuit qualitatibus. Variat hic, secundum regionum naturam ac diuersitatem, anni tempus, & quæ in distincta anni tempora incidunt, menstruas, diurnas, & penè horarias, mutationes cœli.

Res non naturales.

Aer variat iuxta regionum & temporum naturam.

Secundò, Diæta vel victus ratio, quæ cibo constat, & potu, in quorum vtroq;, multum pollet aqua, quæ qualis sit, non parum refert.

Aqua in victu plurimũ pollet.

Tertiò, Exercitia, præterea euacuationes superfluorum, vel spontaneæ, & à natura institutæ, ac peractæ, vel medicamentis prouocatæ: aut eædem, vel inhibitæ ac retentæ, ex naturæ aliquo errato, aut intermissæ à nobis: Animi affectus, lætitia, tristitia, curæ, somnus, & vigiliæ.

In his valet plurimùm, immò dominatur consuetudo, quæ Hippocrati est ἐπίκτητος φύσις.

Consuetudo in exercitijs plurimum valet.

Nec parum de morbo, conualeſcentia, viribus ægri, abundantia humorum, aſſumtas ex prioribus notis conie-ƈturas confirmat, noſſe, cui quis diætæ aſſuerit, ſomno ne indulſerit, eiq́ue vel diurno vel nocturno, aut plus vigilarit, quas natura ſpontè moliri euacuationes, quas irritare quiuis, ac commouere pharmacis conſueuerit, quibus ſtudijs quis laboribuſúe animi aut corporis, vires intenderit, quaq́ue in ea vehementia & aſsiduitate incubuerit, quibus ſit affeƈtibus corripi ſolitus, quos aluerit. Tanta horũ vis eſt, & in afficiendis corporibus efficacia, vt longiore continuata tempore in naturam abeant.

Recenſui ſignorum diſcrimina, & monſtraui vtcunq́ue fontes, ex quibus conſpicuum eſt, atq́ue euidens, eã μαντικὴν Medicorum, veram, eruditam, & neceſſariam eſſe Phyſicam, alieniſsimam à commenticijs præſtigijs, immò vnà cum arte tota monſtratam & explicatã diuinitus. Cæteras diſputationes, vtra ſigna præſtent, & eruãdiant certius, quibus niti ac fidere potius Medicum deceat, hoc in loco omitto.

Tria genera morborum in humano corpore.

De morbis ipſis pauca adijciam. Etſi quidquid morborum infeſtat homines, omne ex genere eſt τῶν παρὰ φύσιν, non oriuntur tamen omnes, nec cientur à cauſis phyſicis, neq́ue externis, neq́ue internis, ſed ab his quidem plurimi exiſtunt, ac frequentiſsimi, ea ſcilicet analogia cauſarum ad ſubieƈta, quæ eſt ab aƈtione contraria naturæ ipſorum; Multi verò alij reduci ad cauſas naturales euidentes nullas poſſunt. E quibus aliqui ἀναιτιολόγητοι prorſus ſunt, quorũ nulla poteſt demonſtrari cauſa: nulla reddi explicariq́ue ratio phyſica. Aliqui, ſpecie & ſymptomatis præ ſe ferunt compoſitum quiddam, ex phyſicis & cauſarum conſpicuarum expertibus. Hæc tria genera affe-

affectionum, in corporibus humanis considerari ac discerni, necesse est.

Primi generis sunt tum morbi, qui vt διαθέσεις παρὰ φύσιν, aut temperamentum qualitatum primarum exuperantia per sese, vel simul ratione materiæ subiectæ: aut compositionem ac structuram, mutata figura, magnitudine, numero, positu partium, aut continuitate dissoluta vel diuulsa viciant, actionibus eo vicio, aut labefactatis, aut deprauatis, aut destructis: Tum, qui tota substantia oppugnant naturam & substantiam, aut corporis totius, in fonte vitæ, corde præcipuè, aut in partibus singulis. His singulis enim sua inest substantia, & forma specifica, vt rebus creatis omnibus, eum proprietatibus singularibus, siue à forma cuiusque, siue à tota materiæ & formæ compositione, cum accommodata cuilibet speciei temperie primarum qualitatum, & facultate actionum effectrice propagatis, siue intextis, atque innexis ab exortu primo creatoris sapienti consilio, & omnipotenti iussu, quas vis & efficacia cœlestis luminis fouet, & conseruat, intendit etiam, ac roborat, vel contrà laxat & eneruat; cùm per se, suaque vi, positu diuerso, tum pro materiæ subiectæ conditione. Nullas enim nouas species procreat natura, neque ætherea seu cœlestis, neque elementaris: Nullas rerum proprietates nouas. Ordinata enim sunt omnia, & ordine diuinitus instituto gubernantur. Suntque vana omnia, & inania, quæ de cœli virtute & efficacia, in rebus, aut viribus nouis, quoquo modo pariendis aut conformandis disputātur. Nugæ sunt, immò in Deum blasphemiæ, quæ de emißis, astrorum lumine ac vi, formis rerū nouis, in ea, quæ putredine producuntur, aut arte effinguntur, aut quæ, de nouis rerum viribus, Auerrboistæ somniant, & Magi.

Morbi primi generis.

Creata à Deo lumine cœlesti fouentur.

Creata à Deo, eo ordine causarum, actionum, & affectionum, quo sunt condita, foueri ac conseruari cœli lumine, minimè dubium est. In quibus, etsi causæ ordinatæ aberrant quandoque excessu, aut defectu, quandoque commixtione inter se, aliena, vel infausta, siue cœlestes sint, siue elementares propinquæ, unde nouum aliquid, & insolitum enascitur externa forma, aut viribus, aut distortum quid, prauum, confusum, specie tamen alia noua, ac diuersa à creatis, & viribus diuersis ab ijs, quæ creatæ semel sunt, tali errore naturæ, aut commixtione causarum nihil gignitur. Corrumpi species, aut confundi, ac vires etiam conflari in tertium aliquod cum naturis possunt. Integræ nouæ species procreari, aut procudi vires nouæ non possunt. Agunt enim cœlestes causæ in elementaria, sed ordinatè, sicut prima causa instituit, & liberè gubernat. Ideoque, & quæ putredine generantur, suas metas habent definitas diuinitus, & putredo non omnis gignit, sed alia dissoluit, ac dißipat mixtum: Alia ex prioris destructione, producit noua mixtione aliud, siue animatũ ac viuũ, è quo genere sunt lumbrici, scarabei, lucani, muscæ, culices, &c. siue inanimatum, vt lapides, ligna, pili, &c. Vt itaque res singulæ sua substantia, forma, viribus, & proprietatibus distinctæ sunt, sic & corpus humanum, & in eodem, partes singulæ conditæ sunt ad distinctas actiones, & cuique membro proprias, quas illud tamen expromere nequit, atque vsurpando exercere, nisi ἐντελέχειαν, & perfectionem hauriat suam ex corde, per calorem, & spiritum viuificum, quo expletur ac perficitur, quod deest viribus, sicut calore solis viuifico, virtus plantarum perficitur, vt fiat idonea, & valida satis germinibus ac fructibus promendis & maturandis. Nec edit quodlibet membrum promiscuè & confusè actiones quaslibet, sed suas quodlibet, ac proprias, ad quas

ad quas sua substantia, forma, temperamento, viribus, ac proprietatibus conditum est, sicut arbor non parit, nisi suos fructus. Aliæ cordis, aliæ cerebri sunt actiones propriæ, aliæ iecoris, etsi, sine cordis viuifico calore & spiritu, nec cerebrum fungitur munere suo, nec iecur.

Quemadmodum autem singula membra corporis humani sua habent propria, in substantia, & viribus, ex primæ commixtionis ac conformationis ratione, sic & in rerum natura, reperiuntur plurima, quæ, vel similitudine, cognationeq́ue substantiæ ac proprietatum, κατὰ συμπάθειαν fouent, roborant, tuentur, & conseruant totum, & partes: vel contrarijs viribus κατὰ ἀντιπάθειαν eadem infestant, corrumpunt, aut perimunt, aut naturæ infestis & contrarijs enecant vel eijciunt. Idq́ue præstant aliqua, viribus manifestis, seu euidentibus qualitatibus: Aliqua abditis atq́ue occultis, non sensui tamen, atq́ue experientiæ, sed rationi Magistræ. Nec tunc etiam, quantum ad τὸ εἶναι, sed quoad τὸ τί ἦν εἶναι, scilicet, quæ sit illarum occultarum virium origo, quæ forma, & ratio. Substantiæ enim totius esse, aut à tota prouenire, siue ab eius occulta proprietate dicuntur, quæ, virtutis & efficaciæ ratione, formæ specificæ propiora, quàm materiæ, causas tamen euidentes & conspicuas, neq́ue in sensui obuijs, neq́ue in temperamento, abditis, neq́ue in modo sub͂stātiæ habēt: Eoq́ue nec sapore, nec odore, nec tactu, nec vllo deniq́ue sensu explorari, & iudicari propriè possunt, sed, vna obseruatione & experientia, præuio quidem sensu in notatione effectorum: ratione verò duce ac magistra, tempore multo, ex perpetua effectorum congruentia deprehenduntur. Gale. 5. de simpl. facult. duplicem facit ἀλλοίωσιν, vnam qualitatum, alteram substantiæ. Et, in eodem libro, Alexiterio rerum duplicem statuit naturam, vnam ἀλλοιωτικὴν, alteram κενωτικὴν

In natura multa agūt κατὰ συμπάθειαν & ἀντιπάθειαν.

σωτικὴν, ἀλλοιωτικὴν quidem, una duabusúe qualitatibus, aut κατὰ τὰς ὅλας οὐσίας mutantem: κενωτικὴν verò, venena, aut lethalia pharmaca pellentem similitudine totius substantiæ, & calore cum partium tenuitate coniuncto. Totius enim substantiæ proprietate quadam occulta, κατ' ἀντιπάθειαν humanum corpus infestare, &, si modum excesserint, enecare censet lethalia pharmaca, & venena: quæ Dios. lib. 7. cap. 1. ad ἀναιτιολόγητα refert, inquiens: ἀναιτιολόγητα εἶναι τὰ ἀπὸ τῶν ἰοβόλων, καὶ τῶν θανασίμων συμβαίνοντα φαρμάκων. Eodem pertinent Galeno & καθαρκτικὰ propriè dicta, & ἑλκτικὰ quædam. Quæ tota ergo substantia agunt, aut immutant, aut educunt, aut similitudine | & cognatione occultæ proprietatis κατὰ συμπάθειαν, aut contrarietate, κατ' ἀντιπάθειαν.

Euacuantia similitudine totius substantiæ.

Euacuant aut καθαρκτικὰ propriè dicta, ut helleborus, Scammonium, Agaricus, Rhabarbarum, Turpetum, colocynthis, hermodactyli, folia senæ &c. Aut ἀντιφάρμακα. Illa, totius substantiæ familiaritate quadam, cognatum naturæ suæ succum trahunt, bilē alia, alia humorem melancholicum, alia pituitam. Ab his enim ventriculus, noua & aliena quasi imbutus qualitate, etsi vi sua, velut aliena manu tamen attrahit unum, aut plures humores, pro cathartici natura, aut commixtione cum alijs. Naturale est enim ventriculo, alimentum ex ore detrahere, quod in chylum commutet, sed à cathartico, ubi hoc incaluit, vimq́ suam exeruit, fit ceu violenta impreßio in ventriculum, qua cogitur cum medicamento, vel à capite & pectore, vel à mesaraicis, epate, ac venis totius violenter retrahere. Nec si constet viribus, valeatq́, prius cessat, quàm efficacia medicamenti exoluta & consumta, irritare vim faciendo desinat. Ἀντιφάρμακα venenum, aut lethale medicamentum, similitudine sub-

substantiæ exugunt euelluntq́, vt lac χιτὸν, agaricus, pulli gallinacei, si dissecti & calentes, parti percussæ applicentur. Scorpius vulneri à se facto impositus. Radix arundinis & dictamnum spicula euellens.

Quæ verò alterant, immutãtúe tota substãtia, Eorum quædã, cognatione, ac similitudine, naturã iuuant ac roborãt, qua ratione, pæonia, radice et semine cerebro grata est, aduersus epilepsiã, cordi amicũ est buglossum: Iecinori Eupatorium: Lieni Asplenum: Cinis hirundinum vstarum, & albi canis stercus anginæ: vulpini pulmones asthmati: colicis doloribus cingulum è lupi intestino: calculo hircinus sanguis medetur. Et simili totius substantiæ dissidio, lepus marinus pulmones solos: cantharis renes solos exulcerat. Quædam abdita proprietate totius substantiæ, aut totam substantiam immutant, ac destruunt, aut rem destruentem auferunt enectu, vel eductione. Horum illa sunt δηλητήρια, quæ & θανάσιμα, καὶ θανατώδεα, & φθαρτικὰ, ἢ φθοροποιὰ sunt ac vocantur: hæc, Ἀντίδοτα καὶ Ἀντιφάρμακα. Deleteria totius substantiæ, antipathia ac repugnantia corporibus humanis aduersantur, vt dryopteris, pithycampe, argentum viuum, Aconitum, Napellus, & alia. Venena itidem scorpij, phalangij, viperæ, aspidis, rabidi canis, & similia. Antidota verò, & Antipharmaca venena, ac deleteria, vel extinguunt, vel eijciunt è corpore humano. Sunt enim duorum generum. E quibus Ἀλεξιφάρμακα resistunt deleterijs: Ἀλεξιτήρια venenis, veneno infectis, & pestilentibus. Vtrum autem totius substantiæ antipathia, & contrarietate infensam, noxiamq́ corporibus malignitatem frangant, profligentúe, aut extinguãt: An verò, similitudine quadam, rapta ad sese proturbent, & egerant è corpore, catharticorum more, de eo quæstio est.

Gale-

Catharctica & antipharmaca media inter corp9 & malignitatem cont.

Galenus vtraq; , & catharctica, & Antipharmaca statuit substantia & viribus media, inter ipsa corpora, & inter contrariam his malignitatem humorum, medicamentorum, & venenorum, tali ratione, vt quæ corporum est analogia, ad medicamen, seu catharcticum, seu antipharmacum, ea sit huius ad contrariam malignitatem. Et econuerso, quæ analogia est malignitatis ad medicamen, ea sit pharmaci ad corpus humanum. Cùm autem malignitas, & humorum viciosorum, & venenorum, ac lethalium pharmacorum corpori extremè sit aduersa atq; infesta: aliter tamen humorum corruptorum, si absit venenata malignitas, aliter venenorum & deleteriorum: si medicamentum illud euacuans substantiæ simile est, sequitur necessariò, vt non minus infestum sit corpori præsidium, quàm ipsa rei noxiæ malignitas. Ideo Galenus dißidium & repugnantiam, inter naturam corporum, & catharcticorum atq; antidotorum sic moderatur, vt medium his quiddam tribuat inter extremè noxia, & sua natura salubria, cùm inquit. Καὶ μὴν δὴ καὶ ἐστὶν ἐναντία πως, οὐ μὴν εἰς τοσοῦτόν γε, ὡς ἀναιρεῖν, ἀλλ᾽ ἐπαμφοτερίζειν μᾶλλον ἐν τῷ μέσῳ καθεστηκότα τῶν τε βλαπτόντων ἀντικρυς τὸ τοῦ ζώου σῶμα καὶ τῶν ὠφελούντων.

Alterantium obscurior ratio est, in quibus, si contrarietas totius substantiæ vim veneni enecat: vis veneni verò tota substantia, inimica est corpori humano, sequitur summam esse, inter corpus humanum, & medicamentum malignitati contrarium, similitudinem. Nec vinci excutiq; venenum, aut superari, atq; confici aliter, quàm robore naturæ aucto, per præsidium simile, eoq; medicamentum omne catharcticum & antipharmacum, ex ea similitudine, alimentum potius esse, quàm medicamentum.

tum. At refragantur ratio & experientia, quæ ostendunt & conuincunt pharmaca dicta, si non reperiant obiectum conueniens suæ naturæ, & actioni, inferre vim corporibus, quod de catharcticis certum est: de Antipharmacis verò Galenus etiam admittit. τὰ τοῖς δηλητηρίοις ἐναντιούμενα σχεδὸν ἅπαντα πλείω ληφθέντα μεγάλως ἀδικεῖ τὸ τοῦ ζώου σῶμα. Si ergo alterantia alexiteria, contraria vi venenum extinguunt, & simul etiam infesta sunt, ac noxia humano corpori, quæ eorum, & corporis inter se ratio est? Galenus, vt dixi, eodem illa loco habet, quo cathartica. Nimirum vt contraria & cognata corpori humano: Contraria quidem, quatenus aduersa sunt, & inimica corpori, extra ἀναλογίαν ποσότητος: cognata verò, quatenus cum natura pariter oppugnant, & demoliuntur noxiam malignitatem. Sed certo demenso, ne vel mensura, maiore iusto lædant naturam, vel imbecillitate, & paucitate succumbant. Sicut Opium calori natiuo καθ' ὑπερβολὴν nocentissimum, æstuanti parti, ex calido veneno, fit gratum & salubre, Sed moderata tamen, & parti attemperata mensura. At non eadem est contrarietatis ratio, in totius substantiæ, seu proprietatis abditæ repugnantia, quæ in qualitatum manifestarum. Hæ enim, pondere exiguo medicamenti parum agunt, ac ne quidem vi veneni nocent. Ἐναντίωσις vero totius substantiæ, quacumque mensura, eadem & sui similis semper est, eodemque modo nocet, etsi plus nocet maiore, minus maiore demenso. Iure igitur dubitatur: an sit Antidotum seu Antipharmacum, quod, tota substantia venenum profliget, aut perimat.

Oritur & de euacuantibus dubium Gale. 5. de simpl. facul. inquit. πᾶς δηλητήριος ἰὸς ὑπὸ τῶν ἔξωθεν ἐπιτιθεμένων

ἐκκενοῦνται φαρμάκων, οἷον ἤτοι θερμότητι τὴν ὁλκὴν ποιου-
μένων ἢ τῇ τῆς ὅλης οὐσίας ὁμοιότητι. Et primo, de natura-
libus facult. inquit. Non ea modò, quæ purgant, pro-
prias ſibi qualitates attrahere, ſed etiam quæ ſurculos e-
uellunt, ac ſpicula altè nonnunquam in carnem adacta, &
quæ venena trahunt. Item: Non ſolùm alia ſurculos, alia
venenum trahendi vim habere, ſed ea etiam, quæ vene-
na ſugunt, alia venenum viperæ, alia marinæ paſtina-
cæ, alia alterius cuiuspiam trahere. Si ergo Antiphar-
maca foris admota, attrahunt ad ſe venenum, ſimilitudi-
ne naturæ, quid faciunt intra corpus aſſumta? Attra-
hunt, inquies, ſi attrahunt, venenum ergo attractum eij-
cietur vomitione, aut deiectione alui, vt in vſu purgan-
tium. At frequentius, κατὰ διαφόρησιν, diſſipatur ſudore,
per habitum corporis, & cutem, quo quidem, vt cùm pro-
uocetur externis, tum protrudatur internis remedijs,
Medici omni cura dant operam. Deinde hæc attractio
non fieret, absq; vitæ diſcrimine, quia venenum, aut ad
interiora, & cordi proxima adducitur, aut ad cor ipſum, ſi
eidem antipharmaca applicentur, vnde ſummoueri de-
bet, arceriq;, quantum fieri poteſt, maximè. Videntur itaq;
Antipharmaca interius non trahere, ſed, obuiando, ab in-
ternis repellere atq; excutere venena. Si intus exiguum
aſſumta, occurſu, foris autẽ illita, aut quouis alio modo ad-
mota, ex imo eruunt, quæ eſt ratio diuerſitatis? Sunt,
inquies, Antipharmaca alia, quæ exterius applicata, fami-
liaritate naturæ vacuant ſimile & cognatum, vt lac ſe-
liaritate naturæ vacuant ſimile & cognatum, vt lac &c.
ϛὸν, ſcorpius, diſſecti gallinacei, radix arundinis, Alexite-
ria ad viperarum, dipſadum, ceraſtarum virus: Alia,
quæ aſſumta interius elidunt ac perimunt vim veneni.
At rurſus ſunt alia etiam, vt Theriaca & Mithridatum,
quæ vtrobiq;, interiore & exteriore vſu, à venenis libe-
rant.

rant. Ea, si foris imposita euocant è profundo, quæritur adhuc, qua & ista, & illa priora hausta, vel deuorata vi, venenum morsu punctuúe, aut illitione instillatum exigant ex imo corpore. Si tractione enim educũt, ad se rapiunt venenum intrò intentione & actione illi, quæ foris fit contraria.

Res tota obscura est. Causa obscuritatis præcipua est, quòd nec formæ in naturis τῶν ἐνεργειῶν ποιητικῶν, nec δυνάμεις harum, & facultates omnes, quæ cum illis conformatæ eisdem proximè cohærent, & in quibus συμπάθεια καὶ ἀντιπάθεια rerum formalis, ἐνεργητικὴ præcipuè consistit. Illa abdita scilicet, quæ non se profert qualitatibus manifestis secundis, vel in modo substantiæ, conditioneq; materiæ, existentibus δυνάμει ἢ ἐνεργείᾳ, vel in primarum qualitatum inter se temperie, vel vtrarumq; ad mixtum coaptatione, qua, primarum qualitatum formalium vis, aut refringitur, aut acuitur: sed suis actionibus & effectis proprijs, quorum in his causa nec apparet sensui, nec indagata ratione inuenitur: Illa ergo omnia, quòd nec peruestigata integrè sunt, nec conspicitur, nec scitur, quæ ipsorum in prima subiecti origine, velut fonte, ratio formalis sit, quæue, & ad quas species alias formarum aut proprietatum formalium ἀναλογία & consensio sit: à quibus dissentiant illa, hostili ac peremtorio dißidio, quo se mutuò conficiunt, iugulantúe, aut ab alijs liberant, ac seruant. Si res rectè perpendatur, tam consensio ac familiaritas fouens, quàm malignitas omnis destruens, siue venenata, siue φαρμακώδης sit, siue pestilens, aut creata ab initio, rerum creatarum substantiæ ac naturæ inest, illi vt innata, sic propria, eoq; est κατὰ φύσιν, vt rectè

Venenorũ, deleteriorũ pestilentiũ, quæ varietas & ratio.

Plato, de lethalibus venenis ac medicamentis censuit, & idem rectè ab hac vires καταδέσεσι καὶ ἐπῳδαῖς induci creditas, tanquam alienum quiddam à natura, καὶ παρὰ φύσιν prorsus secreuit: Aut in orbe elementari, cietur & efficitur ad illius creatæ similitudinem, vel corruptione aliqua, à lumine cœlesti, vel putredine, ex elementaribus causis orta, cuius magna est, & mirifica varietas, omnino inexplicabilis, vel arte ex natura venenatis. Natura venenata aut lethalia sibi ipsis talia non sunt, sed his, aut vt suæ naturæ proprijs existunt, conseruantur, ac viuunt, aut sese expurgāt, tanquam à recrementis. Iis autem venenata sunt, & lethalia tota substantia, ad quæ aliqua analogia, habent ἀντιπάθειαν formalem, ratione virium, & actionum contrariarum ac perimentium, qua cùm non ad omnes naturas, eodem modo affecta sint, non omnes etiam aut simul, aut eadem pernicie impetunt. Anates & Pauones serpentibus, viperis, bufonibus, & venenatis alijs tutò vescuntur, hisque aluntur. Eadem illa, certa hominibus venena sunt per se. In anatum, & pauonum carne & esu non sunt. Contagia venenata præter naturam semper sunt, cùm in eo subiecto, in quo, corruptione aliqua, frequentius putredine gignuntur, tum cui communicantur vtraque, tam naturæ, quàm ex putredine venenata, lethalia aut pestilentia, & contagio putredinis, etiamsi eodem modo propagantur, aut contactu scilicet, aut fomite, aut halitu, aut alteratione medij continua: & quæ, corruptione aut putredine gignitur malignitas, etsi eandem habet, ad analoga corpora, ἀντιπάθειαν, quam quod venenum est natura, tamen contagium omne ferè in corpore infecto gignit sui simile. Venenum corrumpit tantùm, & interi-

interimit, nec, nisi corruptione, aut putredine contagiosa propagatur aut transmittitur, in aliud, sed tunc alia, & noua specie. Prior enim, dum suam naturam conseruat, idem agit, in corpore, cui communicatur, quod ex suo subiecto, sed ex commixtione, cum corrupto corpore mutat naturam, & vires, pro subiecti, & corruptionis, vel putredinis ratione.

Vtrique malignitati, tam à naturalibus rebus, quàm à corruptis, aut putrefactis profectæ, quò citius occurritur, priusquam sese confirmet efficacia sua, ac penetret, tantò facilius subuenitur affecto. Occurritur autem, si Galenum sequimur, remedijs tota substantia tum immutantibus, tum euacuantibus. Nam, nec omnis malignitatis: neque huic aduersæ facultatis antipharmacæ, eadẽ in omnibus forma & ratio est. Quandoque enim malignitas, suo cum subiecto adest, vt in venenis, quæ morsu punctuue immittuntur, aut quæ deuorantur, vel bibuntur: quandoque halitu maligno, aut qualitate sola penetrant. Illa, non nisi educta substantia tollitur, siue in suo sit subiecto, siue humoribus iam impressa: hæc immutata, vel cum halitu suo etiam, aut spiritu, in quo est, discussa ac dissipata. Quæ enim partem aliquam ita infecit & obsedit, vt corruperit, eximi nisi præcisa parte nequit. Hoc propter Galenus Antidotorum duo genera facit, vnum educentium, quod malignum est: Alterum immutantium. Vis attractrix, si est in alexiterijs talis proprietas, qualis est in magnete vis trahendi ferrum, ratione similitudinis cuiusdam, rectè illa quidem substantiæ toti tribuitur: Similitudo tamen identitas

Remediorum malignitati medentium quæ ratio.

titas non eſt, ſeu vna eademq́ species, nulla re, niſi numero differens. Alioquin ferrum attraheret ferrum: Sed analogia tantùm quædam inter ſe eſt formarum, quam ſequitur attractio vnius ad alterum, ſic vt attrahat id, quod formæ, ſpeciei, & viribus excedit: attrahatur, quod deficit. Vnde alexiterium, parte tantùm aliqua, veneno ſimile eſt, qua rapit illud, non per omnia tamen, cùm propter rationem antè expoſitam, tum, ſi omnino ſimile eſſet, perniciem afferret, non ſalutem. Sequuntur ex ijſdem & alia. Si enim alexiterium, aliqua parte, veneno aut deleterio ſimile eſt: vtrumq́ autem, tota ſubſtantia corpori humano inſenſibiliter communum: ſequitur, quòd tantò cognatius eſt atque conformius corpori alexiterium, quantò à ſimilitudine alterius longius abeſt. Quò enim, quantoq́, ab altero contrariorum diſsidet, eò tantoq́ ſe alteri aſsimilat. Deinde quòd alexiteria media ſint, inter humanum corpus, & inter venenum ac deleteria, proportione inter extrema ad medium tali, vt, qualis eſt, inter corpus humanum & antipharmacum, talis ſit inter antipharmacum, & aduerſam malignitatem veneni aut deleterij. Deniq́ quod antipharmacum aſſumtum ſi inueniat ſimile ſibi in humano corpore, illud abripiat, ac vindicet hominem ab interitu. Si non inueniat, cùm ſit, aliqua ex parte naturæ diſsimile, malignitati verò ſimile, lædat malignitate naturam: Et ſi validum ſit, interficiat. Si inueniat, ſed ſit quantitate & viribus ipſo potentius, moueat id quidem, non tamen euellat. Si ſuperet repertum, vim rurſus naturæ inſerat.

Ex hoc

Ex hoc ipso, detexi etiam ratio aliqua potest eorum, quæ experientia declarantur, quòd maligna veneno-rum, aut deleteriorum vomitione etiam, aut alui deiectio-ne, hausta maxima aut deglutita exturbantur: quod ex imo corporis, ad ambitum expulsa, aut in humores præter naturam, vt gangrænas, phagedænas, carbunculos &c. erumpunt, aut διαφορήσει & sudore consumuntur: quod affrictu aut illitu, à principibus partibus, ad ignobiles a-lias: ab internis ad exteriorem corporis ambitum reuel-luntur. Hæc etsi cum aliqua veri specie dicuntur, tamen si res propius examinetur, hæret adhuc vbiq;. Longè fre-quentius enim maligna veneno aut deleterio, comesta vel pota vomitione, per ἐμετικὰ educuntur, non à proprieta-te trahentia, sed irritantia vomitum, & pinguedine sto-machum illinentia, ne figi & radices agere malignitas possit, & hebetantia vim veneni, vt hidræleo tepente, aut butyro, aut adipe anserino ex aqua calente, aut maluæ, sem: lini fœnugræci, vrticæ decocto. Quod autem inhæ-sit partibus, humoribus, halitibus, flatibus, aut spiritibus, (Nõ enim omnis malignitatis ad omnium eadem est ana-logia: Sed alia ad partes ipsas, nec omnis tamen ad eas-dem: alia ad humores, nec omnis ad eosdem, calidos & fri-gidos, crassos & tenues, crudos & adustos: alia ad spiri-tus, nec omnis rursus ad eosdẽ vitales vel animales, analo-giam & antipathiam habet, ex naturarum cognatio-ne, aut dißimilitudine) Illud ergo, quod inhæsit, talibus ferè antidotis extirpatur, quæ vel à proprietate immu-tant, vel tenuitate substantiæ suæ, calorisq; efficacia simul attenuant diuellunt, digerunt, ac dißipant in halitus ac vapores, qui in sudorem vertuntur, quæ euacuationis a-lia ratio est differens penitus ab illa, quæ fit in catharcti-cis: ratione cuiusdam similitudinis. Res docet, vim veneni

Diuersitas virium in alexiterijs & alexipharmacis.

retundi ac frangi, immò deſtrui citius & facilius non poſſe, vbi penitus inſedit, quàm ſubiecto, vel eiecto, vel peremto, quod non vno fit, nec fieri poteſt, modo, cùm ſubiecta ſint diuerſiſſima. Hæc verò eductionis ratio, à catharcticorum purgatione, ſiue trahendi modo, longè alia eſt. Si enim eadem eſſet, ſequeretur, quòd vbicumque ſit pharmacum in corpore, eò trahere malignitatem poſſit, ſiue in imo corporis, ſiue in venarum contextu, ſiue in parte aliqua, ſiue in corporis ambitu externo. Et quocumque tendat pharmacum, quod eodem allicere, ſiue ſecum abducere malignitatem poſſit. Sicut vbicumque magnes eſt, ferrum attrahere, per analogum viribus interuallum, poteſt.

Totius ſubſtantiæ ratio, etſi obſcurior, phyſica tamen & ordinata.

Si verò toti ſubſtantiæ immutatio etiam tribuatur, rurſus vt pharmacum conſtituatur medium, inter extrema duo contraria, neceſſe eſt, inter corpus humanum, & malignitatem, tali proportione, vt & ſimile ſit vtrique, & vtrique contrarium, ſimilius tamen naturæ, quàm aduerſæ malignitati. Jnde enim, geminata virtute, vim aduerſam imbecilliorem facilius oppugnat. Quatenus tamen ſimile eſt malignitati, eatenus & aduerſum eſt, ac noxium naturæ. Huius generis ſunt in Pæonia & ſmaragdo vires, aduerſus Epilepſiam, & innumera alia. Ex his omnibus patet, quàm ſit obſcura ratio proprietatis occultæ, & totius ſubſtantiæ, & quàm explicatu ſit hoc difficile, quo modo, & qua vi agant catharctica: quomodo Alexiteria & Alexipharmaca. Vnde & ἀνεφπολόγητα Dioſcorides eſſe dixit talia, non propriè tamen, quia etſi vis effectrix, quoad cauſam, nec in temperamento, nec in modo ſubſtantiæ, per materiam adaptatam temperamento ac formæ reperitur, verè tamen ſubſtantiæ inſita

sita est, vt φυσικὴ, siue ἕξις, siue δύναμις. Estque ordinata in creatione, ac perpetua, & rei cuique, cui inest, propria. In rerum autem substantijs, illa, quæ ordinata ac perpetua sunt, ἀναιτιολόγητα non sunt, etsi ἀνεξερεύνητα καὶ ἄῤῥητα sunt. Nec illa, quæ putredine generante ex analoga materia, in mixti dissolutione gignuntur mixta, inanimata, vel animata, illis malignitate similia, aut virtute contraria, temerè nascuntur aut fiunt, sed suas habet, vt dixi, & putredo metas, in qua mixtio noua dirigitur, ad formam ac speciem proportioni mixtionis, & calori symmetro conuenientem, ex ordinatione creatoris, quibuscumque medijs ille vtatur, seu stellarum, seu alijs. Vt sit enim calor viuificus à lumine stellarum, formatio tamen rei cuiusque, & substantiæ procreatio, opus est Dei Architecti solius, qui solus rerum formas finxit, condidit, ac distinxit. Tantum de primo genere morborum.

Secundum genus morborum ἀναιτιολόγητον prorsus.

Alterum genus morborum ἀναιτιολόγητον prorsus est. Eius enim, vt in naturis, & substantijs totis, in partibus, humoribus, aut spiritibus, nullæ demonstrari possunt: sic nec reuera insunt causæ naturales. In priori genere sunt, sed peruestigari & erui nequeunt. In hoc, nec sunt, nec definiri vllæ possunt. Huius generis exempla sunt οἱ δαιμονιζόμενοι ἢ δαιμονιόληπτοι, id est, obsessi & excruciati à Dæmone, quorum exempla refert historia Euangelica. Item omnes illæ miræ & variæ formæ affectionum, quibus incantatores & veneficæ, Diabolo opifice, miseros homines sæpe miserabiliter torquent, & excarnificant, &, vel infectione, corruptione, tabe, luxatione, distorsione, inuersione, exulceratione, vt in Iobo, tumoribus abscessuum, in quibus generantur non ea tantùm,

quæ putredine posse gigni Philosophi admittunt, vt lapides, ligna, pili, carbones, & similia, quanquam & hoc disputari potest: verùm alia magis aliena, vt fragmenta oßium, ex certo genere animantium, & lapidum certæ speciei: ferramentorum etiam arte formatorum, vt cultrorum, gladiorum, acuum, fibularum, quæ suppuratione excoctis ac ruptis apostematis, cum pure reuera emanant, vel præstigiarum lusu & fascino, quarum possem innumera recitare exempla, sed vnum satis sit, cuius ego ipse aliqua spectaui. Est in vrbe Harciniæ Quedlinburgo Medicus & Philosophus eximius, notus omnibus in Germania, & commendatus ex prognosticis Astrologicis, Caspar Buchamus, hic filium habet, cui agenti annum decimum, & ante hoc tempus semper benè recteq́; valenti animo & corpore, accidit, vt conflictans cum doloribus capitis acerbißimis, cibi fastidio, & vomitu bilis prasinæ, die tandem quinto excerneret per virgam lapides plures centum, pisorum grandium, fabarum, etiam nucis moscatæ magnitudine, & hac maiore, inter cruciatus, & conuulsiones atroces & sæuas, quibus ea adhibita, quæ calculis solent lege artis Medicæ, tormina exasperarunt cum adaucto numero & magnitudine calculorum, & acceßit nouum, vt ex ante editis, quos signarat pater, aliqui iterum egererentur. Puer, sub initium τῆς εισϐολῆς*, astare sibi retulit ex vna parte vetulam, ex altera iuuenculam, quæ, vinculis iniectis, ipsum constringant, & serpentes in eum vibrent, mox etiam conijciant viuos, ad quos protinus dolores & tormina recrudescant & exacerbentur. Pater, fraude animaduersa, à medicamentis destitit, re tota Deo commendata, sed, qui solam virgam infestarant antè, mox aluum etiam inuaserunt, magnitudine ouum gallinaceum excedentes colore albicantes, figura rotundi, aut*

aut triquetri, lati, oblongi: cælo sereno & sicco puri, pluuio sordidi & impuri, specie & natura tales, vt fragmina viderentur à saxis eius loci, aut molaribus decussa. Illos tanto cum cruciatu enixus est puer, vt de vita videretur actum. Pater mutationem loci profuturam sperans, transtulit filium Erphordiam, vbi, cum nulla remißione aut leuatione torminum, edidit calculos colore rubeos, quales sunt eius loci. Extuberarunt adhæc in reliquo corpore, quasi ex imo prosilientes calculi grandes alij, maiores aluo egestis, cum nouo immaniq; tormine, & distensione, conuulsuq; asperrimo, quos tetigerunt abditos sub cute, pater, & alij, & emissos in pueri lecto repererunt magno numero, sed qua parte corporis cutem perforarint & exierint, conspectum non est. Curatione omni Deo soli precibus commissa, deuenit res eò, vt paulatim diminuta sint omnia, & calculi prorsus apparere desierint, quinquennio elapso. Vidi & virginem, quæ totis cruribus, ad coxam vsq;, extremè incantatione emaciatis, simulq; contortu inuersis, reliquo corpore supra crura, vltra annos viginti benè habuit, & solita est narrare sæpe sibi astare iuuenem Angeli specie, qui consoletur ipsam, & hortetur ad preces & tolerantiam: qui & libros afferat, è quibus precetur. Similia plura enumerare possem, quibus cùm abundet experientia, discat indigenis exemplis quisque, quantum Diabolus hoc in genere valeat ac poßit. Cùm autem morbida constet etiam Scripturæ testimonio infligi à Deo, vt docent animantia Ægyptia peste extincta, & eadem cum hominibus obsessa vlceribus, editaq; strages pestilens in Dauidis pœnam, hæc quemadmodum indicatum est supra, vt opera diuinæ omnipotentiæ argumẽto certo euidentia, et Diabolo ἀμίμητα, à præstigijs, quibus semper prodit sese Diabolus quocumq; fraudem fuco ali-

quandiu occultet, secernere non est difficilè. Nunquam enim Diabolica sine ludibrijs sunt, & imposturis, quibus, vt diuinorum æmula, imperitis & incautis ostentantur, ac persuadentur.

Tertium genus morborum compositum ex naturalibus & Diab.

Tertium genus, ex vtrisque compositum, Melancholicis, Maniacis, Ecstaticis, phreneticis, epilepticis, hystericis mulieribus, infectis malignitate aliqua occulta, & similibus, familiare est, in quibus morborum causæ physicæ non latent, etsi epilepticis & hystericis non raro complicatur malignitas inexplicabilis, ex corrupta aut putrefacta materia seminali aut humorali, halituúe inde expirante, vel ex immissa foris malignitate, qualis quibusdam causis primi generis inesse ostensa est. Sæpe numero tamen symptomata his coniunguntur, præter omnem illorum rationem & consuetudinem, quæ à physicis causis cieri non possunt. Rapiuntur enim, & sistuntur extra sese, non hystericæ tantùm mulieres, exanimis similes, aut attonitis, in dies aliquot, sed & viri in delirijs verè melancholicis, sæpe occulta patefaciunt, non visa proferunt, futura prænunciant, cōmemorant mira alia, vera quandoque, sed ipsis alijsque ignota, quæ, ex corruptis atque oberrantibus vicio cerebri ratiocinationibus, nasci non possunt. Sæpe natura aut fracturis, languidi prorsus, atque elumbes, tantum robur acquirunt, vt nullorum manibus, nullis vinculis contineri queant: vt, ferreis & cathenis ruptis, & vectibus serisque, nullo externo adminiculo effractis, exitum sibi aperiant. Epilepticis verò conuulsionibus motus sæpe complicantur tales, qui minimè σπασμῶδες aliquid habent, vt quando supra capita, pedibus erectis, sursum statuuntur, aut progrediuntur. Talia, & horum similia, alia ἀναιτιολόγητα esse, & ab impostore Diabolo effici, nil dubium est, qui occasione morbi na-

bi naturalis abutitur, ad præstigias suas fucandas miraculi specie, cùm, vt ægros ipsos excruciet, tū, vt spectantes terrore concussos ac labefactatos à Deo auertat. Nec quis vnquam putet, à melăcholia, mania, phrenitide laborantibus Dæmonem procul abesse. Nulli horum itaq; temere credat. Errant plurimùm, qui, in Melancholicis morbis, in Magis & sagis Diaboli ἐνεργήματα, καὶ ἔργα ἀναιτιολόγητα somniant esse melancholica φαντάσματα ex mentis perturbatione nata, ob cerebri corruptam crasin, eò quód non semper sint sagæ, vbi se fuisse, nec perpetrent semper, quæ se peregisse fatentur. Verè illa sunt effecta & opera Diaboli, aut colludentis cum illis: aut obsequentis eis ex pacto: sunt verò & sagarum, non phantasia melăcholica, sed fascino quidem Diabolico, sagarum vero proposito, voluntate, conatu.

Ex his tribus generibus morborum, ad Medicum pertinent, primùm totum genus, & de tertio, quantum secundum rationem ad causas physicas congruit. Etsi enim morbus totius substantiæ, specie ipsa, ac proprietate inexplicabilis est: tamen ab illius caloris viuifici immutatione aut corruptione pendere illum, nemo dubitat physicorum, qui substantia & symmetria formæ proximus, primum eius, tanquam præcipui opificis, est organum ad actiones omnes, quas edit, siue manifestis ille se foris, & elementaribus qualitatibus proferat, siue sub illis, vi abdita ac latente. Calorem autem illum consentaneum est, in mixto demensum esse luminis virtutisq; ætherea, quæ à Creatore rebus singulis destinata est, atque attributa ab exortu. Vnde est & forma ipsa, & quæ formam specificam, lucisq; vim comitatur proprietas, in aliȷs alia. Immò illa ipsa vis ætherei luminis, vinculum est, in mixtis omnibus, mirandi connexus atq; coalitus formarum cum materia, & temperamenti

Qui morbi ad Medicos pertineant: qui non.

qualitatum elementarium sensui euidentium, quem coalitum, & in actione vigorem, quæ fouent, roborantq́ue, aut acuunt etiam præsidia externa, κατ' συμπάθειαν occultam, ex similitudine quadam totius substantiæ cognatæ: quæ verò oppugnant, labefactant, dirimunt, κατ' ἀντιπάθειαν substantiæ aduersæ id facere censentur, occultam causa, non etiam effectu, qui obuius est sensui, & vniusmodi, ac sibi cõgruus, nisi à validiore contrario impediatur. Morbi omnes manifesti sunt sensu, non omnes causa. Illi, qui euidentes causas habent externas vel internas, manifesti: qui occultas, ex natura tamen ortas, & specie certas, perpetuas, interq́ue sese conformes, etsi magnitudine & vehementia sua ac symptomatum, differunt quandoque, occulti tamen vocantur. Vtrique suis cognoscuntur notis, signisq́ue physicis, & his à præstigijs Dæmonum distinguuntur. Vtrisque sua comparauit Deus remedia, in præsidium naturæ, quorum vsu Medicus, secundum artis præcepta contentus, & insistens ijs tantùm, quæ physica sunt, siue κατ' siue παρὰ φύσιν, siue manifesta, siue occulta, experimento tamen, & ratione pro naturalibus certa non attingat anilia, superstitiosa, magica, quæ non Christianis tantùm lege religionis, sed extraneis etiam, & alienis à religione Christiana, artis Medicæ legibus ac metis damnata ac prohibita sunt. Ac discernat semper, & separet Medicus physica à præstigijs dæmoniacis, cum in morbis ipsis, tum in eorundem sanatione, & remediorum conuenientium delectu. Dæmoniaca, quæ suis se præstigijs & ludibrijs tandem detegunt, etiamsi aliquandiu latent: Multoq́ue magis pœnas in morbis tam indigenis, familiaribus, consuetis, quàm communibus, atque epidemijs, iustissimæ iræ Dei testes ac vindices, commendet Iudici Deo, & precibus piorum in Ecclesia. Si quid physicum miscetur aut iungitur,

tur, huic vt medeatur, ratione & methodo physica ordinatis à Deo auxilijs, det operam. Nec ad superstitiosa anilia, aut ad Diabolica artificia & subsidia incantationum magicarum aut consecrationum pontificiarum confugiat, quæ nihil ab illis differunt, immò ex abusu verbi, nominis, & inuocationis Dei deteriores sunt, quòd verbis Scripturæ vim aliam & nouam falsò affingunt, contra ordinem institutionis diuinæ, & pariter contra ordinem naturæ, de qua si pronunciantur, præsertim à raso & vncto sacerdote, exiliat vis alia, noua, creata, quæ aut protinus postulata perficiat, aut consecratis characteribus, id est, scriptis verbis, imagunculis, figuris, rebus naturalibus, plantis, aqua, metallis, gemmis, oleo, sali &c. nouæ vires infundantur effectrices rerum, quæ sint supra naturæ vires. Est in morbis & medicinis hoc, quod Hippocrates vocauit τὸ θεῖον. Sed, quòd sit illud, & quomodo à ludibrijs Diabolicis, tam sanantibus, quàm facientibus morbos, quos quantosque, permissu diuino potest, idem seiungi ac separari debeat, accuratè obseruandum. Neque dijudicatu difficile est. Ordinata enim, ac regularia, sibique congrua in diuinis operibus sunt omnia, ac miraculosè etiam, quæ fiunt raris ac singularibus actibus, manifesto opere omnipotentiæ, ad ordinem tamen redeunt, non hunc abolent, Dæmoniaca, etsi specie falsa actionis, & operis omnipotẽtis quandoque imponũt hominibus, tamẽ non sunt reipsa omnipotentiæ opus: sed ludibrium inane ac falsum Diaboli, aut cessantis lædere, ad præsidiorum magicorum applicationem; aut sanantis malum, labemue, quam impegit: deníque inordinata, tumultuaria, diuinoque ordini aduersa, confusa, fascino ac præstigijs inuoluta ac tecta, & vana atque inania, periculosa denique, & noxia magis, quàm salutarid euenta esse deprehenduntur, quacumque se τοῦ θείου

effigie

effigie inferant initiò, atq; insinuent in credulorum aut imperitorum animos.

Condita & ordinata à Deo, omnibus, quæ sunt eiusdem speciei, indiuiduis insunt, & ex omnibus idem agunt eodem vsu, in alia analoga naturalia, sed recto & ordinato vsu semper, dum viget rei substantia. Diabolica incantationum & consecrationum præsidia, ne ex vno quidem indiuiduo, idem, nec semper, immò vix vno actu vero, nec in quoscumq; agunt, sed in eos tantùm, in quibus ipse colludens ostendit hoc, quod incantator pollicetur, seu verè, quod rarius fit, seu lusu & fascino solo, quod frequentius. Deniq; à Deo veraci & omnipotente, qui, quæ scire nos, de sua voluntate arcana, voluit, verbo patefecit: cui & nos assentiri, ac fidem habere vult, eruditis ex verbo Dei, & illuminatis luce noua Spiritus Sancti, quæ sunt ex Deo, credere & decernere, non est difficile. Qui fascina & ludibria Diaboli sequuntur, his Regulæ, verbo Dei præscriptæ occinuntur, sicut surdo carmen bonum. Nihil addam, de morbis & curationibus Dæmoniacis, quorum exempla nimis frequentia versantur ante oculos. Regulam trado, qua morbi illi agnosci, & à naturalibus discerni debeant, ex doctrina Medica, quæ est donum Dei, vt Medicationes salutares sunt opus Dei. Quibus notis morbi, à causis naturalibus orti designentur, doctrina habet ordinata & canonica Medicorum: habet & methodicam rationem, ac viam, qua curari debeant. Dæmonum ludibria, nec causis, nec signis, nec medicandi ratione, comprehendi ac definiri possunt, quia, vt confusiones, præstigiæ, & mendacia ἀκατάληπτα sunt. A diuinis autem operibus, in exortu, & sanatione, quomodo distingui debeant, etiam

osten-

oſtendi, qua potui breuitate, ſed ex fundamentis veris, quæ rectè iudicantibus confido non eſſe diſplicitura, ſi non ſatisfecerint.

DE METEOROLOGIA.

SI qua habet natura rerum vera, firma, & perſpicua argumenta ſapientiæ Dei Architecti, (vt habet pænè infinita, quantumuis ea Epicurus derideat) inter ea profectò vel præcipuum ſibi vendicant locum illa, quæ abſolutiſſima omnium partium inter ſe coagmentatio, & συμπάθεια atque ἀντιπάθεια earundem, mirandæque vires, & diſtinctæ rerum formæ, ex diuerſis rebus, atque earundem inter ſe vi & efficacia diuerſimodè temperatis, validiſſimoque nexu, in vnam coactis ac colligatis maſſam, congruente forinſecus etiam exornatam ſpecie, ſenſibus obtrudunt noſtris, atque ingerunt.

Principia omnium τῶν φύσει ὄντων, ex quibus compoſita conſtant primò, ac per ſeſe, creata corpora omnia, ſunt materia & forma. Principia rerum materia & forma.

Materia, eſt tanquam ὑποκείμενον πρῶτον, ἐξ οὗ γίγνεταί τι ἐνυπάρχοντος, μὴ κατὰ συμβεβηκὸς, & tanquam συναίτιον τῇ μορφῇ τῶν γιγνομένων, ὥσπερ μήτηρ, vt inquit Ariſtoteles. Forma tanquam ἐντελέχεια & τελειότης.

Ex materia enim, gignuntur res naturales vniuerſæ, quibus & ineſt ipſa, tanquam pars præcipua, eumque inte-

intereunt, in hanc vicißim occidunt: ipsa verò, nec gignitur, neque interit. Forma est ipsa materiæ expolitio & velut vltimus rei, quæ gignitur, ornatus, quo illa talis est.

Aristotelis error de æternitate Mundi.

Hæc duo principia, adeoque ex his fabrefactum totius Mundi systema, Aristoteles primæ causæ coæterna esse credidit, persuasus argumentis Physicis, desumtis ex hoc naturæ ordine, qui nunc est.

Sed refutat hæc argumenta historia creationis, quæ testatur, Deum ex nulla præcedente, vel, vt ita dicam, præexistente materia rudi & informi, distinctas simplicium corporum species finxisse, sed principium vtrumque, vnà cum ipsis corporibus condidisse ex nihilo, solo verbo.

Platonis error de Mundo.

Plato cœpisse quidem Mundum assentitur, sed materiam primæ causæ falsò facit coæternam, & formam ita à materia separat, vt huius primam, ceu cogitatione conceptam ac delineatam, informationem in eadem prima causa constituat, ὡς παραδείγματος εἶδος, τὸ ὅθεν ἀφομοιούμενον, νοητὸν καὶ ἀεὶ κατὰ ταυτὰ ὄν: impressam verò expolitæ iam & conformatæ materiæ μορφὴν, illius à prima causa concepti effectique παραδείγματος μίμημα δεύτερον ponat: quorum, vt hoc reprehensione caret, sic falsum est alterum, de materiæ æternitate.

Prima naturæ corpora.

Ex his duobus principijs, arctißimo nexu inter sese deuinctis, id est, ex vna communique materia, diuersis formis vestita, coagmentauit Deus Architectus naturæ prima corpora simplicia σύνθετα, διαφανῆ, καὶ ἀδιάφανα, id est, perspicua, & opaca, quæ sacræ literæ vocant cælum & terram, cæli nomine complectentes totam seriem atque compagem corporum διαφανῶν, aquæ, aëris, & ætheris, in æquabilem & orbicularem rotunditatem, ceu tornatam & conglobatam.

Diffe-

Differunt ergo illa perspicua ac pellucida corpora, quoad primum exortum, ab his opacis, & visui imperuijs, non tam materia ipsa, quàm huius perfectione, & perspicuitate, ac tenuitate fusæ, explicatæque, & extensæ substantiæ, ac formis, quibus talia sunt, viribusque, quæ formis respondent.

Differentia inter Mundi corpora pellucida & opaca.

Totum autem perspicuæ molis systema, initiò fuit quiddam, ex materia craßiore terrea, depuratum ac defecatum exactius, & magis magisque διακρίσει vera substantiæ totius fusum atque extenuatum.

Nam ex terrenæ molis, ab obscurioribus & craßioribus fecibus expurgatæ atque emundatæ, dilatatione ampliore, sed vi omnipotente perfecta, aquam: ex huius diductione atque expansione maiore, aërem: ex aëris summa extremaque attenuatione & perpolitione, futuri cœli materiam produxit Deus conditor. Cœli enim materiam, sacræ literæ dicunt esse aquam, idque & appellatio etiam indicat Schamaim.

Aqua materia cœli.

Hoc rursus perspicuum systema diremit in duas partes, quarum supremam, & à medio remotiorem, purißima ac splendidißima luce perfusam, (quam itidem solo verbo accendit ex nihilo, in præformata cœli materia) & συστάσει, ac substantia fixam & solidatam, firmauit in compagem distinctorum orbium, vnde hanc firmamentum appellauit: Alterius substantiam non mutauit. Hinc discrimẽ extitit corporum perspicuorum cœlestium & elementariũ.

Differunt autem illa ab his, præter τὸ ἀγήρατον, καὶ ἀναλλοίωτον, καὶ ἀπαθὲς, de quo postea dicemus, primò, tenuitate ac perspicuitate substantiæ, exactißimè perpurgatæ, & summè extenuatæ, ac perpolitæ.

Discrimen corporum lucidorum inter se.

Secundò formis substantialibus, & accidentibus proprijs. Æthera enim sunt διαφανῆ ἐνεργείᾳ: Inest enim

omnibus lux purißima, quæ ipsorum ἐντελέχεια est, & τελειότης, & constant materia perspicua, ac luce, coactis densatisq; συγκρίσει in vnum corpus, certa lege & proportione, ad paradigma præformatum, in mente diuina. Elementaria δυνάμει sunt perspicua, & lumine cœlitus refulgente collustrantur et fouentur, etsi suas habent formas.

Deinde elementarium σύστασις mollis est, fusaq; & fluens: cœlestium concreta fixaq; est, instar purißimæ ac nitidißimæ Crystalli, & firmata in orbium soliditatem.

Cœlestia δυνάμει calida, frigida, humida, & sicca sunt: Elementaria ἐνεργείᾳ, quorum, ex constituta diuinitus, cum cœlestibus corporibus, sympathia & consensione, talis est natura, vt, virtute demißi cœlitus luminis, hæc in ipsis qualitates, aut commotæ augeantur, aut excitentur.

Motus cœlestium corporum.

Differunt & motu locali, quem φορὰν Græci vocant. Cùm enim duo sint motus simplices primi, κατὰ φύσιν, nimirum, ἡ εὐθεῖα φορὰ, & κύκλῳ φορὰ, id est, motus secundum rectam lineam, & circularis: cœlestia perpetuò, super polis fixis, circa medium centrum, conuertuntur in orbem δινήσει seu gyratione: Elementaria, aut à medio efferuntur sursum, recto enixu, ductuq;, vt aër: aut ad medium tendunt deorsum, lapsu præcipiti, secundum rectam lineam, vt aqua.

Motus elementorum.

Lucis natura peculiaris & imperscrutabilis.

Lucis natura peculiaris est, nobisq; imperscrutabilis, accensa initiò, in materia cœlesti, ex nihilo diuinitus, solo verbo, vt fieret principium formale, ἐνεργείᾳ cœlestium corporum, δυνάμει inferiorum, quæ quidem varie afficit, ac mirificè, mutando, atq; inter se miscendo, & velut informat.

Cœli itaq;, lucisq; naturam cùm peruestigare & assequi

qui Aristoteles non posset, nec perspiceret causas tantæ stabilitatis ac perfectionis materiæ, in cælestibus corporibus, omissa indagatione vlteriore, censuit, cælum quintam quandam essentiam esse, à quatuor Elementis distinctam. Inquit enim, concludens disputationem de cælo: διόπερ ἐξ ἁπάντων ἄν τις τούτων συλλογιζόμενος πιστεύσειεν, ὡς ἔστι τι παρὰ τὰ σώματα τὰ δεῦρο καὶ περὶ ἡμᾶς, ἕτερον κεχωρισμένον, τοσούτῳ τιμιωτέραν ἔχον τὴν φύσιν, ὅσῳ περ ἀφέστηκε τῶν ἐνταῦθα πλέον.

Hæc tria distincta corpora, perspicuum ἐνεργείᾳ, seu lucidum, perspicuum δυνάμει, & opacum, id est, æthere, elementa perspicua, & terram, seu, vt sacræ literæ loquuntur, firmamentum, cælum, terrã, tanquam futura principia reliquorum corporum inde componendorum, fabrefecit Deus ex nihilo, solo verbo.

Errat Plato in vtroque, quòd & coæternam fingit materiam primæ causæ, & simul ἐνεργείᾳ fuisse aliquid, non obscurè innuit. Etsi enim ita eam describit, vt vocet ἀόρατον εἶδός τι, καὶ ἄμορφον πανδεχὲς, ἕδραν παρέχον, ὅσα ἔχει γένεσιν πᾶσιν, & tale quidem, quod μετ᾽ ἀναισθησίας ἁπτὸν sit, λογισμῷ τινὶ νόθῳ μόγις πιστὸν: tamen facit eam φύσιν τὰ πάντα δεχομένην σώματα, & ἄμορφον τῶν ἐκείνων ἰδεῶν, ὅσας μέλλει δέχεσθαι ποθεν.

Ideoque his tantùm spoliat & nudat eam formis, quæ inductæ producant constituantque distinctas rerum species, & detractæ, easdem destruant rursus: non autem abolet illam, quæ est aliquid, & consistit materia. Priore, in sacræ Scripturæ veritatem, redarguentem æternitatem, & Mundi, & materiæ: Altero, in Physica impingit principia.

Si enim fuit materia aliquid ἐνεργείᾳ, non caruit sua forma, qua constitit, quaque sese sustinuit & conseruauit:

Refutatio erroris Platonici.

uit: Aut fuit secundum sese forma, vel, si materia simul forma esse nequit, vt nequit, fuit aliquid iam perfectum & absolutum, ex materiæ & formarum diuersarum coalitu, sed confusum atque indigestum, quale fingunt Poëtæ suum Chaos. Quorum, si verum illud est, nihil aliud præstitit materia, in creatione rerum, Architectrici primæ causæ, quàm argilla figulo, marmor lignumue statuario.

Si verum est alterum, prima causa nil effecit aliud, nisi quòd erutas & explicatas, ex confuso agmine, res antè formatas separauit, digeßit, suis singulas locis composuit, & coaptauit inuicem, atque compegit in hoc, quod cernitur, Mundi harmonicum systema. Nam simul & ἐνεργείᾳ esse aliquid, & informe, absurdum prorsus est, & à ratione dissonum, cùm, à sola forma, res quælibet habeat τὸ εἶναι ἐνεργείᾳ. Vicißim, si ἄμορφος, & rudis, atque impolita, ornatu omni formarum caruit, non extitit ἐνεργείᾳ. Nam res quælibet, tum demum emergit, & exit in ἐνέργειαν, ἀπὸ δυνάμεως, cùm forma applicata, & connexa materiæ absoluit hoc, quod, vna sola parte perfectæ substantiæ mutilum erat antea, & imperfectum.

Si extitit ergo materia ἐνεργείᾳ, aut vnam quandam, certamque, tota geßit formam, & ipsi propriam, cæterarum verò rerum omnium ideas δυνάμει continuit: aut vniuersis fuit simul ceu consignata formis, expolitaque ἐνεργείᾳ. Si materia cum vna forma, eaque ipsi propria, naturis πάντων τῶν γεγονότων ὁρατῶν καὶ αἰσθητῶν præbuit sese, ὡς μητέρα ὑποδοχὴν, vt Plato inquit, tunc aut creatio, seu prima rerum constitutio, nihil fuit aliud, quàm diuersorum corporum coagmentatio, vel saltem duarum formarũ ἐτεροειδῶν, in vno subiecto, cõpagesquædam: Aut si quis vitaturus absurda, quæ inde sequuntur, hoc

hoc non admiſerit, concedet tamen creationem, non generationem, ſed ἀλλοίωσιν fuiſſe, qua, non mutata fuit ſubſtantia materiæ, ſed ſolus exterior, qui in oculos incurrit, deceßit ornatus, in alium conuerſus, vt cùm ex rudi marmore, ſculpit Mercurium ſtatuarius, aut Iouem, aut capram Amaltheam: concedet verò & hoc, vt vnam materiam, ita vnam communem formam eſſe rerum omnium, nec interioribus formis, ſed externa effigie tantùm, res inter ſe diſcrepare vniuerſas. Aut, ſi quis euidentia veritatis, quæ hoc abſurdum redarguit, coactus, idipſum etiam reiecerit, & contenderit, in creatione, materiam prorſus abieciſſe primam ac propriam formam, vt pateret nouis & differentibus: quæ fuit igitur illa prima forma, & materiæ propria, quoúe abijt & euanuit de ſuo ſubiecto depulſa, & cur eſſe deſiit? vt maximè cum Platone conſtituamus in prima cauſa, ſcilicet æterna mente, ὡς παραδειγμάτων εἴδη, et velut alueum formarum contrariarum huic primæ formæ, à quibus generationum ſit cauſa & origo, ne inficiemur, quòd conſtet ortus rerum contrarijs.

Si itaq; cœperunt eſſe res inde, quòd prima cauſa excuſſa de materia illa, ipſius propria forma, quæ inſuit ἐνεργείᾳ, aut iam denudatæ induxit ſimul totam congeriem formarum omnium, ſed diſtinctarum, aut diſcerptas partes ſingulas peculiaribus veſtiuit formis: remanſit tamen illa prima forma, in ſuo ſubiecto, δυνάμει, quæ, vbi, circulo generationum & corruptionum peracto, ſeſe rurſus exeruerit, elidet inde has rerum diuerſas formas: Vnde in primam redibit faciem, eamq; vnam & ſimplicem, tota hæc rerum vniuerſitas.

Id verò, præterquam quòd aduerſatur ſacræ doctrinæ teſtimonijs, per ſeſe etiam abſurdum eſt, & falſum, & Ph...... principijs minimè conſonum.

Si verò vniuersis simul illa fuit expressa formis ἐνεργείᾳ, & non vna propria, extiterunt res, antequam fingi formariq; de materia cœperunt, &, sublatis initijs atq; exordijs rerum, inuehitur æternitas.

Iure ergo reprehendit Aristoteles Platonis sententiam, etsi hanc Plato amplexus præ cæteris fuisse videtur, ne discederet à doctrina maiorum, de Mundi ortu, quorum censet assentiendum esse, & acquiescendum hac de re testimonijs, vt, qui exordijs rerũ propiores, certiora & exploratiora, de suæ originis principijs, cognouerint.

Refutatio erroris Aristotelici de æternitate Mundi.

Rursus procul errat Aristoteles, dum æternitatem tribuit, & materiæ, & Mundo, huic quidem, contra Platonem, vtriq; contra sacræ doctrinæ euidentia & illustria testimonia.

Etsi enim Platonica rectè reijcit, de materia existente ἐνεργείᾳ, non rectè tamen, & suam δυνάμει οὖσαν ὕλην, de qua extruit res vniuersas, & ortum rerum inde ducit ab æterno, eò quòd rationi consentaneum non sit, materiam δυνάμει existentem, suo sese nixu, & viribus suis, absq; formarum præsidio, & vi gubernatrice, ab æterno sustentasse: vel, si fota fuit, atq; conseruata à prima causa, congruum tamen non sit, illam huius ἐνέργειαν ab æterno quieuisse, sine motu omni, ac mutatione, & abditas in ipsa, ac latentes formas rerum omnium, ab æterno pressisse atq; cohibuisse: vel adeò ipsam primam causam, quam præstantißimam ac perfectißimam esse, necesse sit, ab omni sese effectione continuisse.

Falsum est vtrumq;. Nam neq; materia δυνάμει extitit ab æterno, sed ex nihilo creata est, atq; effecta cum rebus ipsis. Ipse dixit, & facta sunt, inquit Psalmus. Et in Genesi dicitur: In principio creauit Deus cælum & terram, id est, ex nullo prægrediente vel præexistente prin-

principio. Neq; Deus est agens brutum, & naturale, sed omnipotens, sapientissimum, liberrimum, qui, cùm vult, agit, & rursus suspendit, aut inhibet, ac continet actionem, cùm vult.

Falsum est itaq; & tertium, de Mundi æternitate, quam inde Aristoteles detexit. Estq; rerum creatarum omnium causa προκαταρκτικὴ libera, æternus Pater: δημιουργικὴ, æternus Filius, ΛΟΓΟΣ καὶ εἰκὼν Patris: τελειωτικὴ, Spiritus sanctus, vt hæc in Ecclesia declarantur.

Distinctio Aristotelica inter Nō existēs per se & Non existēs per accidens.

Cùm ergo dicitur, Deum condidisse omnia, ἐκ τῶν μὴ ὄντων, sicut & Paulus ad Romanos inquit, καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα, non intelligantur, ex Aristotelicis disputationibus τὰ οὐκ ὄντα, κατὰ συμβεβηκός. Distinguit Aristoteles inter οὐκ ὂν, καθ᾽ αὑτὸ, & inter οὐκ ὂν, κατὰ συμβεβηκὸς, & alibi inter ὂν ἐνεργείᾳ, & ὂν δυνάμει.

Ἐκ τοῦ οὐκ ὄντος καθ᾽ αὑτὸ, & ἐκ τοῦ ὄντος ἐνεργείᾳ, nihil inquit gigni aut fieri posse, quòd illud prorsus nihil sit: Oportere autem, in generatione omni, & substantiæ alicuius constitutione, subijci aliquid, quod illud non sit, quod gignitur, sed mutationes sustineat omnes, & cum susceptis formis coalescat in illud, quod fit, & gignitur: hoc verò genitum & absolutum sit antè.

Sed ἐκ τοῦ ὄντος κατὰ συμβεβηκὸς, seu ἐκ τοῦ ὄντος δυνάμει, qualem fingit esse materiam primam, vult, posse fieri aliquid: vt, hoc posito discrimine, astruat & tueatur veritatem principij Physici: Ex nihilo nihil fieri.

Quomodo intelligendum sit hoc: Deus omnia cōdidit ex nihilo.

Non itaq; intelligatur τὸ οὐκ ὂν de eo, quod est οὐκ ὂν κατὰ συμβεβηκὸς: sed simpliciter intelligatur de eo, quod prorsus nihil est, vel per se, vel per accidens.

De materia creata, assentior rectè dici, quòd sit οὐκ ὂν κατὰ συμβεβηκὸς, καὶ ἐγγὺς ἤ πως οὐσία, vt loquitur Aristoteles, seu ὂν δυνάμει, & commune fundamentum, ac

ceu basis prima & perpetua, rerum nascentium atq; occidentium, quæ & genitis rebus atq; absolutis includitur ὡς ἐνυπάρχον τι, &, destructis his vicißim, non simul extinguitur ad nihilum redacta, sed quasi suo consistens nutu fultuq;, dimißis formis, quas corruptio demolitur atq; excludit, motu momentaneo protinus asciscit alias, quas generatio inducit.

Inde verò quomodo æternitas materiæ deducetur?

Nihil negatiuum, & nihil priuatiuum.

Vulgò τὸ οὐκ ὂν καθ' αὑτὸ vocant nihil negatiuum: τὸ οὐκ ὂν κατὰ συμβεβηκὸς, nihil priuatiuum, quòd significet defectum formæ in materia, quæ si absit, materia perfecta completaq; substantia non sit, sed, cum forma coniuncta, primùm constituat & absoluat substantiam. Principium verò Physicum, quo dicitur, Omnia, quæ sunt & fiunt, ex aliquo ortum habere suum, &, ex nihilo non fieri aliquid, locum habet in natura creata, quæ ad eum est constituta modum, vt, quæ iam nascuntur & fiunt, non ex nihilo prodeant, sed ex materia aliqua conficiantur. Sed redeo ad principia.

Expressus est hic creationis ordo, & hæc corporum primorum formatio discretioq; in Genesi.

Ordo creationis, & formatio ac discretio in Genesi.

Cùm enim, absoluta terræ cœliq; fabrica, dicitur Deus accendisse lucem, in ætherea perspicui tractus parte, quod firmamentum est, & discreuisse inter noctem & tenebras, significatur hoc discrimen, inter ethereæ regionis naturam lucidam, in quam initiò lux diffusa fuit, atq; expansa certo modo, & inter elementarem luce carentem, cuius vna pars opaca tota, altera cœlesti luci tota remansit peruia.

Rursus, cùm dicitur in Genesi, fiat firmamentum, alterum exprimitur, inter æthercam regionem & elementarem discrimen, quo indicatur, non tantùm τὸ πεπηγμένον

μῦον τῆς φύσεως καὶ συστάσεως cœli, id est, fluidæ mollisque essentiæ concretio fixioque, vt ita dicam, in consistentem soliditatem, sed & τὸ ἀπαθὲς καὶ ἀμετάβλητον, quòd cœlum non debuit subiectum esse ijs motibus & affectionibus, quas, perpetua vicißitudine, permutatim subeunt ac sustinent elementaria, quæ & intereunt & renascuntur, & in alias vertuntur species, & habitudines mutant suas, atque affectiones, accretionibus, diminutionibus, alterationibus, leui occasione facilimè, vel ordine naturæ, vel, præter ordinem naturæ, alijs de causis.

Quare rectè & concinnè, inter principia rerum elementarium, Aristoteles collocat στέρησιν seu priuationem. Coniunxit hanc enim materiæ elementari Deus, vt esset caussa mutationum, quibus ordinatis, regularibus, & constitutis, non incertis, aut vagis, aut fortuitis ac temerarijs, obnoxia esse voluit elementaria, sicut, in cœlestibus, connexionem formæ cum materia ἀχώριστον καὶ ἀδιάσπαστον esse voluit, & ab illis mutationibus immunem, quibus hic coalitus dissoluitur ac diuellitur.

Priuatio Aristotelica inter principia corporum elementarium rectè collocatur.

Etsi autem priuatio, nec specie differt à materia, nec principium per se est. sed est in materia nuda & rudi, id est, exuta atque expoliata formis omnibus, præter defectum & absentiam formarum, appetitus quidam earundem, & inclinatio, propensioque, atque impetus ad has asciscendas & adipiscendas, & ἐπιτηδειότης seu aptitudo, ad adeptas & acquisitas formas suscipiendas ac complectendas, (δυνάμει enim, omnium formarum capax est materia) nec manet priuatio in corpore composito, nisi δυνάμει, sicut ab Aristotele hæc eruditè disputantur: tamen est principium per accidens, & causa mutationum, quæ materiæ accidunt, non ποιητικὴ sed στερητικὴ, propter quam materia veteres formas dimittit & abijcit, nouas appetit, assumit, & induit.

Priuatio Aristotelica principium vnum per accidens.

Cùm itaq;, & in firmamento lux accensa, & huius natura, ab elementari materia distincta, & terra eruta esset, atq; explicata ex aquis, intra destinatos alueos collectis, artificio & consilio admirando sapientißimi opificis: secuta mox est, & in elementari orbe distinctio reliquarum qualitatum, præter opacum & perspicuum, quarum contraria, in sese mutuò actione cientur atq; efficiuntur mutationes: cõmixtione verò, ac cõmoderatione mixtorũ corporũ constituũtur κρᾶσις *&* δυνάμεις, *& conseruãtur.*

Qui enim de cœlesti luce refulsit splendor, radiorum proiectu terræ collustratæ ac fotæ, cæterisq; contiguis elementis calorem impreßit viuificum, quo caruerant illa, ante lucis communicationem, solis siccis humidisq;, & frigidis qualitatibus contenta.

Incaluit etiã, & velut efferbuit, ex rapidißimo motu & circumactu orbiũ cœlestiũ, quos, ante stellarũ corpora, cũ ipso firmamento, absolutos fuisse, & ad motũ continuum perpetuumq; incitatos, ex mentione distinctorũ spaciorum diei ac noctis, primi diei creationis conijcio: Ex eo ergo motu efferbuit suprema pars aëris elementaris, quæ, tenuitate ac perspicuitate reliquum aërem, terræ & aquis propiorem, longè vincit.

Proprietates 4. elementorum.

Extitit ergo inde & eorum corporum, quæ, quadripartita distinctione elementa vocantur à Philosophis, vt ignis, aëris, aquæ, & terræ: & primarum qualitatum, vt nominantur, calidi, frigidi, humidi, & sicci distinctio: Vt terra esset crassa, & opaca, arida, sicca, & frigida: Aqua purior, & tenuior terra, perspicua, frigida, & humida: Aër rursus tenuior & limpidior aqua, &, propter tenuitatem substantiæ, tum humidior, tum calidior, vtpote qui calorem, à reflexis cœli radijs, coactisq; emanantem, promtius admittit & recipit: Tenuißimus omnium ignis, ac ma-

ac magis perspicuus aëre, & calidißimus ὑπερβολῇ τινὶ τοῦ θερμοῦ, ἐστὶν οἷον ζέσις, *ex vicinitate orbium cœlestium. Et, nisi accesßit calor opifex, nec, cum humore, terra res naturales reliquas corporasset, nec corpus easdem animasset.*

Hoc modo præparatis atq; absolutis, miranda varietate, primis & simplicibus elementis omnium corporum, tandem reliqua inde comparauit & finxit corpora: cœlum stellis exornauit, conflatis ex lucida cœli materia, infinito numero, & varietate: Terram plantis vestiuit, & compleuit animantibus, aquas piscibus, aërem volatilibus: Et cum elementaribus cœlestia coniunxit, tali sympathia atq; consensione, vt, cœli luminè, elementaria afficerentur, viuificarentur, vegetarentur, incitarentur ad ordinatos, ac velut ad numeros compositos motus, & planè absoluerentur.

Est autem cœlum corpus orbiculare & sphæricum, à Deo omnipotente, immensa sapientia, verbo, ex ἐνεργείᾳ *perspicuo, id est, materia summè perspicua ac tenui, & luce perfusa, quod præformarat ex nihilo concretum, densatumq;, & politum exactè, ac leuigatum, tornatiliq; rotunditate formatum, ac ceu dissectum in compagem solidiorem plurium ac distinctorum orbium velut excauatorum, instar lucidißimarum ac firmißimarum membranarum & exacta politura nitentium, expertem qualitatum elementarium & immunem à motibus illis, & mutationibus, quibus obnoxia est natura inferior: hoc fine, vt distincti orbes, variatis admirabili lege & ordine motibus, affixa ipsis stellarum corpora, sine cessatione circumagant: quod corpus, vt de omnipotentia fabrefactum est, & absolutum tali perfectione, sic, vbi periodus circumacta fuerit de qua Conditori constitutum est, ad ipsius iussum colliquescet rursus, instar fumi, vt inquit Esaias, & renouabitur.* Cœli definitio.

Lucida

Definitio corporum cœlestium.

Lucida cœli corpora sunt partes suorum orbium globosæ, perspicuæ, & lucidæ, densiores orbibus, cùm, mole, coactæ materiæ perspicuæ, tum, copia complicatæ lucis: ideoq; visui, vt orbes ipsi non peruiæ: formatæ, ex eadem cœli simplicißima & purißima materia, & perfectißima politura nitente, contracta primùm, ad certas orbium partes, maiore copia & mole, atq; concreta, non eadem vbiq;, sed differente, & in solidiores orbes conglobata, cum certo demenso lucis: hoc fine, vt collectam hoc modo, & distributam certa proportione, magno opificis consilio, lucem primam spargant quoquo versus, tali discrimine, vt Sol fons sit primus ac præcipuus, & ὄχημα τοῦ πρωτογόνου φωτὸς, & conceptæ lucis fulgore, cùm elementarem orbem collustret ac compleat, tum Lunam, & stellas reliquas, suæ quidem lucis certo demenso imbutas, sed rariore, magis illuminet ἀνακλάσει & διακλάσει aspersorum radiorum, &, motu suo ac lumine, diurna atq; annua dimetiatur & distinguat spacia: Luna verò solaris luminis defectum nocte compenset, & menstrua interualla definiat, ac temperet: Cum vtroq; lumine reliquæ stellæ, errantes, & inerrantes, suis circumuectæ orbibus, variè afficiant orbem elementarem.

Sol primus fons lucis.

Finis corporum cœlestium.

De hoc fine dicitur in Genesi, condita lumina, vt sint in signa, in tempora, dies, & annos, vt luceant in firmamento, & illuminent terram: Et de stellis dicitur, vt luceant super terram, & præsint diei & nocti, & diuidant lucem & tenebras.

Horum lucidorum corporum, Solem quidem, & Lunam, φωστῆρας, φῶτα & lumina: Reliqua stellas Deus vocauit.

In hoc domicilium, hoc modo fabrefactum & distributum, collocauit Deus hominem, conditum ad imaginem suam,

suam, & ad vitam non fragilem & caducam, sed æternam, ex duabus diuersis naturis, miranda societate copulatis, corpore figurato ex elementis, & in hoc indito atque inclusa alia multò præstantiore ac diuiniore natura spirituali, intelligente, libera, quam animam vocauit.

Homo ex diuersis naturis compositus.

Huius & vsibus accommodauit atque attemperauit præcipuè, & subiecit dominio atque imperio vniuersas naturas reliquas. Propter hunc enim, fabrefecerat reliqua, vt ab eo coleretur ac celebraretur vera obedientia, & vt vicißim suam illi bonitatem impertiret, & curriculo decurso ex hac vita transferret eum, ad æternam ipsius consuetudinem, in qua se coràm illi ostenderet, & communicaret. De his omnibus absolutis, dicitur in Genesi: Et vidit Deus omnia, quæ fecerat, & erant valde bona, id est, Deo placentia, absoluta, εὔτακτα, congruentia ad ordinem, in mente diuina, consentientia inter se, & destinata ordinatis & necessarijs vsibus.

Omnia propter hominem condita, solus homo propter Deum.

Hæc bonitas rerum diminuta nunquam fuisset, aut labefactata, si in sua perstitisset homo integritate. Sed cùm is sua se voluntate, liberè, Diaboli persuasu, violata obedientia debita, à Deo auertisset, iratus Deus maledixit naturæ, & incidit in denunciatas antè pœnas & calamitates genus humanum.

Hæc maledictio, non destruxit quidem naturam totam, sed pulcerrimè constitutum turbauit ordinem, & dissoluit harmoniam, & fregit vires rerum, atque attriuit perfectionem. Hinc ἀναρμοστία extitit rerum creatarum, quam consecutæ sunt mox, inter cætera, illæ ἀντιπάθειαι & dissensiones superiorum & inferiorum corporum, & superiorum partim contrariæ prioribus, partim languidæ & imperfectæ, in depruatam hominis naturam, actiones, atque effectiones. Hinc, quicquid est, in orbe terrarũ,

Maledictio diuina causa ἀταξίας & ἀδυναμιῶν in natura.

ἄτακτον

ἄτακτον, ἀκατάστατον, & confusum, ruensque sine ordine & modo: quicquid mutilum, vitiosum, enorme, prauum, & languidum emersit. Hæc materiæ elementari inflicta labes est, quam consecuta ἀδυναμία ciet impetus, & parit motus vagos, labantes, instabiles.

Philosophorum errores vnde nati.

Huius causas cùm non intelligerent Philosophi, alij qui ex illis, omnia nasci & interire, & ferri ac ruere casu & temerè, sine aliqua prouidentia, vt Epicurei: Alij, necessaria quadam & immutabili lege euenire talia, occulta aliqua causa, singula necessariò sic dispensante, contenderunt, vt Stoici: Alij saniores causam omnis ἀταξίας, in talem materiæ elementaris conditionem retulerunt, ac proprietatem, quam habuerit ab æterno, cùm vnde vel ipsa cœperit, vel hanc contraxerit labem, ostendere non possent, & nihil tale cœlo accidere animaduerterent, vt Platonici & Peripatetici. Et discerni necesse est, inter naturam creatam, & hanc ἀταξίας labem, quæ pòst accessit, cuius à nobis causa orta est, quæque crescit indies, aucta cùm senescentis naturæ inualescente imbecillitate, tum hominum malicia, & Diaboli impulsu.

Ordo naturæ turbatus quidem est sed non est penitus euersus.

Etsi turbatus est igitur pulcerrimus & sapientissimè constitutus ac distributus ordo rerum, non euersus tamen est penitus.

Fiunt multa ἀτάκτως, & confusè: Videntur, & casu, ac fortuito aliqua accidere: Sed non omnia. Veluti reliquum esse aliquid, de primo & perfecto ordine, Deus, quod conseruat, & prouidet, ac præstat, ne maior fiat labes, ac deformior. Multa corrigit & emendat, mutat multa, & plura longè, quàm quisquam nostrum animaduertat.

Itaque & nunc etiam totum hoc Mundi systema, ad globi figuram conformatum, non vna & simplici, sed duabus

duabus diuersißimarum naturarum partibus constat, quarum quæ conuexæ & extimæ superficiei propinqua, ambitu laxiore alteri circumducta, stellas, earumque complectitur orbes, ordine distributos pulcerrimo, ea expers est omnis mixtionis, & pereginarum, aut inter se pugnantium qualitatum, nec vllis obnoxia mutationibus, aut affectionibus, sed vni perpetuæque alligata sorti, in qua, ex purißima & tenuißima luce, octo distincti orbes exactißima rotunditate velut tornati, ex eadem, sed copiosiore & compactiore luce conflata, sibique infixa stellarum corpora, perpetuis motibus circumuehunt.

Cœlũ mixtionis & pugnantium qualitatum expers.

Eorum motuum vnus simplex, rapidißimus, & octo orbibus communis, eosdem, diei noctisque spacio, omnes quotidie circumagens, stellas producit in conspectum, & rursus occultat ex conspectu sub occasum demersas.

Duplex motus cœli.

Alter varius, & singulis orbibus peculiaris est, ac proprius, quo tùm ad Septentrionem scandunt, & per ardua enisi, ab ea meta flecti incipiunt, ac digredi ad Austrum: tum incitantur aliàs, atque accelerant, aliàs, velut impediti lentius prouehuntur, aliàs in consequentia feruntur, nonnunquam retorquentur, quandoque ad aliquod tempus velut insistunt, attolluntur aliàs in sublime, et rursus, ex alto, paulatim per præceps aguntur deorsum.

Volutatæ his circa terram motibus stellæ concurrunt, & rursus disiunguntur, prætereuntibus illis, quarum orbes, vt arctiore includuntur ambitu, & breuius decurrunt curriculum, sic conuertuntur velocius, in eoque circumactu, secundum interuallorum proportiones, diuersimodè inter se copulantur radijs suis, ac configurantur: & lumine, ac motu, in subiectis elementis cient, miscent, ac temperant primas qualitates: congressu verò, ac configurationibus diuersis variant easdem, exacuendo & hebetando, vt infrà dicemus.

Ele-

Corpora ex elementis inter se mixtis quomodo fiant.

Elementa mixta constituunt corpora non confusa συγχύσει, aut coagmentata, vel coaceruata συνθέσει, sed vera & analogica μίξει complicata inter sese, atq; coacta ὅλα δι' ὅλων. Nam, & mutua suarum qualitatum pugna contentioneq;, & cœli stellarumq; viribus velut retusa, fracta, ac subacta, mollescunt, depositaq; vehementia qualitatum, se mutuò complectuntur, ac velut coacta, & glutine aliquo coagmentata coalescunt, tum calore symmetro, qui cœlesti ἀνάλογος est, tum stellis ipsis, hanc copulationem τῶν οὐσιωδῶν partium in elementis gubernantibus & consummantibus.

His sic iunctis ac glutinatis inter se partibus, quæ sua subsistunt sponte, mox simul etiam, quæ iis inhærent qualitates, ut præcedentibus sunt hebetatæ & exæquatæ motibus, sic temperantur ac sociantur symmetria mixto conueniente, materiæq; colligantur, & cohærescunt.

Ex vtriusq; tandem symmetrica nimirum qualitatum inter se commoderatione, directa ad certam formam, coalituq; cum materia, exit, ceu harmonia, οὐσιώδης forma specifica, quæ tanquam οὐσιώδης σύνδεσμος, diuinus, abditus sensibus, νοητὸς, tũ nectit, glutinat, ac continet tẽperatas inter sese, & coaptatas materiæ qualitates, tum, ceu vltimo ornatu accommodato, expolit, conformat, & absoluit mixtum: quam si perspiceremus, exactè naturas ipsas, actionum & virium mirandarum fontes, pænè stupendas consensiones, & dissensiones inter se rerum, intelligeremus.

Sed latet hæc abscondita à conspectu ingeniorum nostrorum, & obducta, atq; inuoluta qualitatum multiplicium varietate. E vestigio enim, cùm forma certa qualitatum, & congruens temperies velut agglutinatur mixto, immediatè comitatur, immo ferè præcedit, sed cum ipsa forma completur ac perficitur, κρᾶσις primarum quali-

qualitatum, aut quæ absolutè exquisiteq; εὔκρατος est, κατ᾽ ἀναλογίαν ἀριθμητικὴν, ut nulla vincat & dominetur qualitas, aut respectu mixti, proportione Geometrica.

Harum commoderationi cæteræ respondent, quarum quædam propiores materiæ, quòd origo earum ἐκ τῶν παθητικῶν ἀρχῶν τῶν σωμάτων, τοῦ ὑγροῦ, καὶ τοῦ ξηροῦ, ab Aristotele σωματικὰ παθήματα, & παθητικαὶ ποιότητες nominãtur: Quædã formæ congruunt & seruiunt, quarũ ministerio, efficax est illa, suasq; promit & exercet vires.

Latet verò & materia ipsa accidentibus obruta, nec, nisi ratione & intellectu cogitata, nimirum elementorum inter se transmutatione, quam in subiecto aliquo fieri necesse est, & consideratis artificum exemplis, quæ naturam imitantur, percipitur. Quare & Aristoteli tantùm est κατ᾽ ἀναλογίαν ἐπιστητὴ, & Platoni νόθῳ λογισμῷ comprehenditur.

At τῶν σωματικῶν παθημάτων, alia ἐντελεχείᾳ existunt, quæ velut habitus sunt corporum, ex varia humidi ac sicci commixtione, à calore producta, ut rarum, densum, graue, leue, asperum, lene, durum, molle, crassum, tenue, viscidum, friabile: Alia tantùm κατὰ δύναμιν ἢ ἀδυναμίαν, quorum ratione, aliæ species aliter afficiuntur ab aliis causis. Huius generis illæ sunt qualitates, quarum ratione, mixta magis minusue ad patiendum apta comperiuntur, ut πηκτὸν, ἄπηκτον, quod sistitur, aut concrescit facilè, aut non coit, τηκτὸν, ἄτηκτον, liquabile, non liquabile, καμπτὸν, ἄκαμπτον, flexibile, inflexibile, & cæteræ.

Formæ adsunt Primæ qualitates, ipsi attemperatæ, & Secundæ, ex mixtione primarum propagatæ, multiplici discrimine. Aliæ enim propius accedunt ad primarum qualitatum vim: aliæ, etsi minus harum naturam referũt,

tali tamen sunt vi prædita, quam ex primis ortam, cuius denti ratiocinatione colligi potest. Tertiæ quoq;, & occultæ, quæ formarum substantiæ similiores & propiores, & immediatè annexæ, eò minus cognosci, explorariq; sensu possunt, quò à primis absunt qualitatibus longius.

De harum origine alij aliter disputant: quidam à stellis proficisci, quidã, ex qualitatũ primarum tali temperie, vnà cum formis ipsis produci, innasciq; mixto volunt.

Sympathiæ & Antipathiæ ex qualitatibus oriuntur.

A formis & qualitatibus Primis, Secundis, vel occultis, συμπάθειαι sunt, & ἀντιπάθειαι rerum. Maior est occultarum vis, vt quæ propius formis adsunt, & exactius congruunt. Per has enim, admirando modo, in res diuersißimis disiunctas à se interuallis, vires actionesq; suas diffundunt atq; extendunt.

Cognitio Sympathiarum & Antipathiarũ inperuestigabilis.

Sed velle inquirere, quæ sit harum natura, qua vi cieantur, quomodo vim suam peragant, est rem tentare impoßibilem. Sic Deus condidit naturas, & certis eas distinxit formis, quibus vires indidit certarum actionum effectrices. Atq;, vt formas ignoramus, ita vix vnquam, quæ ab his fluunt ac dependent, occultarum qualitatum naturas peruestigabimus, & assequemur.

Mixtorum plura genera.

Porrò & mixtorum non vnum est genus. Alia, neq; ab omnium constituuntur elementorum coitu & cõmixtione, neq; eorũ, quæ accedunt, immutatione, cõnexioneq; exacta & durabili: sed vt velut ex elementis duobus, terra & aqua, resolutis atq; extẽuatis in halitus, vi cœlesti, producta sunt leui conuersione, sic in eadem paululũ vicißim immutata reuertuntur. Huius generis Meteora sunt.

Alia ex terreis & aqueis partibus, calore vel frigore concretis duratisue existunt, vt foßilia corpora.

Alia ex omnibus mirificè temperatis in vnam massam specici σύμμετρον, vt plantæ, animantia, homines, quorum

quorum ex elementis constitutio conflatioq; etsi non apparet: formantur enim ex seminibus, tum ea vi formatrice, quæ seminibus inest, & locis accommodatis, tum cœli virtute: tamen seminum ex elementis origo est.

Hæc quamdiu tenorem eundem, aut modum seruant, notoq; nobis, & consueto progrediuntur ordine, consueta suiq; similia pariunt ac producunt. Cùm (vt ita loquar) titubant, aut exorbitant, aut diuina, vt quæ vniuersa regit, administrat, informat, efficit, aliaúe valentiore causa, ad nouas inusitatasq; effectiones commouentur, insueta, nouaq; nasci consueuerunt, quæq; admirationem, & quasi fœditatem habent, eoq; ipso, quòd instare casum rerum quempiam, pro illius nouitatis natura, in quamcunq; partem arguunt, mentes nostras, in singularem expectationem coniiciunt, aut metu perturbationibusq; replent.

Ex vtrorumq; consideratione, diuersa nata diuinationum genera. Consuetarum effectionum contemplatio, Φυσιολογικὸν: inusitatarum & nouarum, τερατοσκοπικὸν peperit.

Diuinationes Physiologicæ & Teratoscopicæ, vnde natæ sint.

Φυσιολογικὸν ordinem connexionemq; causarum Physicarum, remotarum & propinquarum, naturas, vires, effectiones, consensionesq; earundem inter se, aut repugnantias, & dissidia, ac contentiones, inq; vtrisq; corporibus, simplicibus & mixtis qualitates vtrasq;, & harum inter sese congruentiam, vel discrepantiam, cæteraq; accidentia scrutatur & pensitat, indèq;, & ipsas rerum naturas æstimat, & de secuturis coniectat effectionibus.

Nec ferè cognitiones nostræ, quantumuis certò exploratæq; comprehensæ, quicquam sunt aliud, quàm quædam, ex effectionibus, notisq; in sensus incurrẽtibus, de interioribus atq; abstrusis viribus rerũ, diuinationes & cõiectationes: & vicissim, ex animaduersis signorũ effectuũq;

Cognitiones humanæ.

ductu atq; indicio, compertisq; certò viribus, ratiocinationes, de secuturis effectibus, cùm velut de præuisis à longè censuram agimus.

Physiologiæ differentiæ.

Differentias tot ferè habet, quot obiectorum discrimina rerum natura continet. Stellas Astrologia, Meteora μετεωρολογικὸν, ἢ μετεωροσκοπικὸν, Plantas φυτοσκοπικὸν, Animantia ζωοσκοπικὸν, Homines φυσιογνωμοσύνη appellata, μετωποσκοπικὸν, χειροσκοπικὸν, ἢ χειρομαντεία, & quæ exposita sunt, ὀνειροπολία καὶ σημειωτική, sed suo modo, & suas notas singulæ exquirũt ac contẽplantur.

Ad μαντικὴν eatenus pertinent, quatenus, ex signis interiori rerum naturæ consentientibus, viribusue obseruatis ac notatis, de perpetuo plurimarum effectionum consensu, impendens aliquod aut consecuturum prædiuinant, quod, vel indicijs certis res ipsæ præmonstrant, vel sua vi conficiunt atq; exequuntur.

Definitio Meteororum.

Meteora vsitatè vocantur corpora imperfectè mixta, nata præcipuè in sublimi, ex vaporibus vel exhalationibus, eductis eleuatisq; astrorum vi & calore, de siccioribus terræ locis, aut humidis & irriguis, sed extenuatis, caloreq; aut frigore in igneam aëream, vel aqueam substantiam, commutatis.

Terra vaporum & halituum penu.

Terra, cum aspersis atq; infusis aquis in vnum conglobata corpus, mediam tenet Mundi sedem, atq; infimam, in quam feruntur cuncta. Nam, & cœlestium corporum radij in eam, rectißimo procidunt lapsu, & quicquid diutius aër sustinere nequit, suopte impulsu relabens, vel procumbit in terræ conuexum, vel in se insinuat. Vaporum ipsa est, halituumq;, velut penu ac nutricula. Solis enim cæterorumq; fota, sucta, & mulsa radijs, quos ex aëre demissos excepit ac combibit humores, quosue, aut sibi insitos, aut infusos extrinsecus celat, extenuatos in halitus, assidua vicißitudine remittit.

Eo-

Eorum verò omnium, quæ è terra aquisq; euaporant, halant, aspirant, sursumq; perferuntur, receptaculum est aër, qui terrã & aquas, ambitu suo complectitur. Tractus eius altiores feruent, in quẽ aridiores calidioresq; perferuntur halitus: frigent humiliores, vbi craßiores resistunt, & humiliores. Vtrosq; immutatos calore aut frigore, aut à Sole stellisúe discussos, moxq; dissolutos, terra rursus accipit, alterna vicißitudine, ad hunc modum, vltro citroq; nunc exorbens illos, nunc contrà expirans atq; euomens: Constabitq; hæc regerendi admittendiq; alternatio tamdiu, quamdiu cœli circumactu, stellarum circa terram volutabuntur corpora. Ex hac terrarum dispari aspiratione, Meteororum origo, quorum, ob materiam, locum, & efficientem causam, formæ sunt diuersæ. *Aer receptaculum vaporum.* *Meteororũ origo.*

Nam aut simplices sunt, aut compositæ. Simplices, aut ignitæ, aut aëreæ, aut aqueæ. Compositæ his mixtis constant. Discrepant & materia, materiæq; copia, vel paucitate, situ, qualitatibus, calore, siccitate, humiditate, craßitie, tenuitate, lentore, friabilitate, raritate, densitate, & compactione, pinguedine, ariditate, leuitate, grauitate, alijsq; huiusmodi. *Differentiæ Meteororum.*

Quædam ex his incenduntur & ardent: Quædam non ardent, sed tantùm lumine perfundi, & lucere, aut, colore aliquo tingi videntur.

Differt ignis Elementum à flamma, quæ est, vel πνεύματος ξηροῦ ζέσις, vel καπνὸς ἐκκαιόμενος, vt Aristoteles inquit, etsi verum is, & proximum flammæ subiectum non definiuit.

Omne enim, quod è mixto calore attenuatum & resolutum exhalat, vel ἀτμὶς est, vel ἀναθυμίασις, id est, halitus, vel expiratio. ἀτμίδα edunt aquea, vel, in quibus aquea humiditas vincit & redundat: ἀναθυμίασιν terrea. *Exhalationũ genera.*

Species Anathymiaſeos.

Rurſus ἀναθυμίασις omnis, aut eſt πνεῦμα, aut κα-
πνὸς, aut λιγνὺς, aut κνίσσα, id eſt ſpiritus, fumus, fuligo,
vel nidor. In ſpiritu ſiccitas excedit, modico aqueo humi-
do imbuta. In fumo ſiccum terreum craßius eſt, copioſio-
re aqueo humido dilutum. In fuligine ſiccitatem copioſio-
rem, rarius humidum, idq́ue aëreum, pingue, & lentum: In
nidore rariorem ſiccitatem, humidum, aëreum uberius,
&, cum ſicco exactius mixtum, complectitur.

Flammæ ſubiectum.

Ex his diuerſis exhalationum generibus ἀτμὶς, &
πνεῦμα, atque καπνὸς ſi, aut ſiccitas inſit ipſis nimia, aut
exuberet aquea humiditas, φλογιστὰ non ſunt. Sed ve-
rum flammæ ſubiectum, & proximum, (quod quidem
ſemper eſt mixtum) eſt ἀναθυμίασις vel λιγνυώδης, vel
κνισσώδης, quarum exhalationum vtraque, cum ſicco ter-
reo, humiditatem pinguem, aëream, ſed diuerſam, & di-
uerſimodè commixtam habet.

Incenditur autem, & ardet talis exhalatio, cùm ca-
lor feruidus diuellit & ſeparat in ea partes ἑτερογενεῖς, &
perſpicuas aëreas, ex opacis terreis aliquantulum euolu-
tas atque explicatas colligit, quæ quidem, & ſua natura,
poſt ſeparationem ſeſe diffundunt, ad ambitum extimum,
terreis in imo reſidentibus.

Lucet autem ardens flamma, non ex ſola perſpicui
ab opaco ſeparatione, collectioneq́ue: ſed ineſt omni mixto,
δυνάμει, aliquid lucidi ſplendoris cœlo cognati, quem lu-
men cœleſte ſubactæ à ſeſe, ac temperatæ materiæ elemen-
tari imprimit, & ceu innectit: hic ſplendor, per explicatas
& ſolutas perſpicuas partes refulget.

Materia τῶν μετεώρων.

Materia, ex qua fiunt, ſunt ἀναθυμιάσεις. Gene-
ra earum duo diſtincta: Humida vocata ἀτμίδες, hali-
tus: Sicca ἀνώνυμα, ſed à genere, ἀναθυμιάσεις ſæpè vo-
cantur.

Ariſto-

Aristoteles his generis nomen sæpe tribuit, ut cùm utrasque distinguit, inquiens, ἡ ἀτμὶς ὕδατος διάκρισίς ἐστι, ἀναθυμίασις θερμαινομένης τῆς γῆς, ὑπὸ τοῦ ἡλίου. Item, τῆς ἀτμίδος φύσεις ὑγρὸν καὶ θερμὸν, ἀναθυμιάσεως δὲ θερμὸν, καὶ ξηρὸν, καὶ ἐστιν ἀτμὶς μὲν δυνάμει οἷον ὕδωρ, ἀναθυμίασις δὲ δυνάμει οἷον πῦρ.

Utrumque discrimen, καθ' ὑπεροχὴν accipiendum: neque enim siccum ab humido, nec humidum à sicco abest.

Rursus ἀναθυμιάσεις, aut pinguedinem iunctam habent, lentoremúe viscidum, flammis concipiendis alendisque idoneum & accommodatum, qualis sulphuri inest, & quæ κνισσώδεις sunt, aut λιγνυώδεις: aut his carent, ut quæ καπνώδεις tantùm, aut πνευματώδεις sunt.

Τῶν ἀτμίδων multiplex secundum qualitates differentia. Exhalationes viscidæ incensæ, in ignita vertuntur Meteora: siccæ non accensæ, sed agitatæ, aërea cient. Halitibus seu vaporibus frigore aut addensatis, aut concretis, aut conglaciatis, aquea proueniunt. Utrique, sed seorsim quilibet, velut tincti & colorati, ἀνακλάσει radiorum fulgorisúe emissi à stellis, aut, cùm lapsu ardentium exhalationum, velut fissi ac diuulsi in hiatus dehiscunt, & voragines, vel ipsi flagrantes tractus ceu dispescunt, nigri ceruleiúe coloris sese ignibus ingerentis specie, τῶν φασμάτων varias exprimunt formas. Iuncti utrique composita procreant Meteora.

Ignita Meteora duplicia.

Ignita, aut ὑπεκκαύματα sunt, aut φάσματα. ὑπεκκαύματα, ex inflammatis & ardentibus fiunt exhalationibus, in sublimiore aut calidiore aëris ceu promtuario. Modus inflammationis duplex ab Aristotele traditur, cùm inquit, ὅτε ὑπὸ τῆς κινήσεως ἡ ἀναθυμίασις ἐκκαιομένη φαίνεται αὐτοῦ, ὅτε δὲ ὑπὸ τοῦ διὰ τὴν ψύξιν συνισταμένου ἀέρος ἐκκρίνεται καὶ ἐκθλίβεται τὸ θερμόν.

Hypeccaumaton species.

Ex hoc numero sunt, αἱ διαδρομαὶ τῶν ἀςέρων, ἢ διάττοντες, traiectiones, seu transcurrentes & euolantes stellæ, δᾶλοι faces, καιομένη φλὸξ ὥσπερ ἐν ἀρούραις καιομένης καλάμης, stipulæ ardentes, ἆιγες capræ, δοκίδες trabes, σάλπιγγες tubæ, πίθοι dolia, Cometæ, ignes, quos antiquitas Castori consecratos, & Polluci, si solitarij illucescerent, inq; malis nauium inhærescerent, aut deciderent in ima carinæ, vt graues noxiosq; metu, ac terrore: si gemini ferrentur, vt salutares, prosperiq; cursus prænuncios, læticia excepit.

Differētiæ Hypeccaumaton.

Differunt hæc, causarum efficientium vi atq; efficacia. Longè validior enim, potentiorq; vis stellarum, & plurium quidem fortius in suas actiones incumbentium, siue coëant in cœlo, siue, ex interuallis certis vires collatas iunctasq; intendant, ac dirigant in rem eandem, materiam Cometarum præparat, euehit, coaceruat, & incendit, impellitq;, quàm cæterorum.

Differunt & materiæ copia, posituq; eiusdem, ac collocatione, prout, vel congesta in aceruum conglobatur: vel fusa, aut dilatatur, aut extenditur in longum, tota, aut aliqua parte sui: vel continua coagmentatione, agglutinationeq; materiæ attractæ in corpus cohærescit continuum: aut in plures scinditur portiones: aut æquabili consistit coalescitq; craßitie: aut alibi densior compactiorq;, rarior alibi, & ignibus plus peruia euadit. Qualitatibus deniq; suprà expositis, aut motu, prout velut impulsu raptuq; siderum trahitur, vel ventis propellitur, vel agitatur aëris circumfluxu, vel sua incitata fertur leuitate.

Phasmatum species.

Ex φασμάτων genere, βόθυνοι sunt foueæ, χάσματα hiatus, χρώματα colores, qui, aut informes sunt, aut certis conformati figuris, & in exhalationibus, ac circa stellas

stellarum conspiciuntur corpora, multiplici differentia. Origo colorum, ex permixtione luminis stellarum, cum subiectis oppositisúe exhalationibus, aut vaporibus quandoq́ue, & nubibus, aut concretis in nubium σύςασιν, aut roridis, iamq́ue in aqueam eliquescentibus substantiam, & διακλάσει eiusdem, ac refractione in eo corpore, cui miscentur.

Colorum origo & discrimina in aere.

Refractio, aut tantùm colorat τὸ διαφανὲς corpus: aut figuram in eo, vel ipsius lucidi corporis effingit, à quo sparsi sunt radij, vel exporrectarum virgarum, arcusúe, aut integri circuli, prout, secundum æquales angulos, radij fracti ad idem centrum oculi reflectuntur, ac concurrunt. Fit enim, in omnibus coloribus, certa aliqua specie figuratis, quæ, vel sub lucidis stellarum corporibus, vel ad latera, vel è regione consistunt, διάκλασις geminata: Prior, qua radij fracti declinant à καθέτῳ seu perpendiculo, tingit nubem vaporemúe: Altera, qua ijdem ad perpendiculum retorquentur, formam coloratæ configuratæq́ue nubis oculo exhibet.

Exhalationibus fumisúe, qualibus aërem αὐχμηρὸν refertum experimur, in magnis Solis ardoribus, & intenso æstu: illis, inquam, imbutis, collustratisúe, aut perspersis fulgore suprà enitescentium stellarum, informes ferè colores emergunt: ijsq́ue, & pro materiæ diuersitate ac varietate, & luminis inficientis penetratione, confusioneq́ue cum materia diuersi, rufi, atri, liuidi, candicantes, pallidi, luridi, virides, atq́ue ex his mixti & temperati variè: ὅλως γὰρ ἐν τῷ μέλανι τὸ λευκὸν πολλὰς ποιεῖ ποικιλίας, οἷον ἡ φλὸξ ἐν τῷ καπνῷ. Veruntamen ijdem, si velut medium flagrantium exhalationum occupent, obscurentq́ue, aut si in ipsos, clara velut ex alto flamma decidens, displo-

Colores informes in aere.

splodat caligantes fumos, discedentis ac flammas expuentis cœli, profundarumúe fouearum speciem præbent.

Apparent autem colores eiusmodi, vel sub ipsis stellarum corporibus, cum his ipsa videntur infecta earum corpora: vel in solis exhalationibus, vaporibus, nubibusúe.

Colores figurari in aere.

Figurati colores ferè in vaporibus fiunt, stellarum lumini, aut suppositis, aut è regione obiectis, aut collocatis ad latera. Huius generis sunt Irides, παρήλια, παρασέληνα, ῥάβδοι, ἅλως: *Quorum explicatio aliò pertinet, nostro sufficit instituto sola differentiarum enumeratio.*

Meteora Aerea.

Impulso agitatoq́; calidis & siccioribus exhalationibus, aëre, ventorum exurgunt flatus ac discrimina, quos, sub genus aëreorum colloco meteororum. Exortu hi discrepant, mundiq́; cardinibus, à quibus incitantur atq; erumpunt: neq; ijsdem flant temporibus, aut eadem irruunt vehementia, natura etiam variante singulorum, atq; effectionibus.

Ventorum genera ex ortu distincta.

Ab ortu solstitiali proflat ἀπηλιώτης, *Latinis Subsolanus: E contrario cardine* ζέφυρος, *Latinè Fauonius procedit.* Καικίαν, *qui &* ἑλλησποντίας, *ortus æstiuus: huic in altero cardine, ex Diametro oppositus occasus hybernus,* τὸν λίβα *seu Africum emittit. Ab ortu hyberno* εὖρος, *Latinè Vulturnus, nascitur. Ex Diametro obuersus occasus æstiuus* ἀργέστην *producit, qui &* ὀλυμπίας, *&* σκίρων, *&* ἰάπυξ *Gellio, Corus ac Caurus Plinio. A Septentrione immugit* βορέας, *Latinè Aquilo, & Septentrio, Græcis etiam* ἀπαρκτίας. *Ex aduerso loco, prosilit leniore impetu* νότος, *Latinè Auster. Medius, inter Cæciam & Boream, locus in ortiuo cardine,* μέσην *cognominatum ventum, qui Gellio Aquilo est: in altero cardine, ex Diametro contrarius* λιβόνοτον: *eodemq́; modo, qui Austro Euroq́; intercedit medius* εὐρόνοτον, *cui &* φοινικίας *nomen: Ex* θρασκίαν *contrarius efflat.*

Ex angulo Boreali ἐτησίαι prodeunt, quos anniuersarios Cicero vocat, μετὰ τροπὰς καὶ κυνὸς ἐπιτολὴν, & bos octiduo πρόδρομοι antecedunt. ὀρνιθίαι leniores Etesiis, μετὰ τροπὰς χειμερινὰς, septuaginta diebus ex eodem spirant angulo.

Etesiæ venti anniuersarij.

Ἐκνεφίαι Autumno cientur maximè & Vere, flantibus Aquilone, Thrascia aut, Argeste, cùm in alios efflantes, hi velut ex aduerso simul incitati, occursu contrario illiduntur, atque impingunt.

Ἐκνεφίαι.

Fauonij Plinio hybernum molliunt cœlum, Sole Aquarij vicesimam quintam obtinente partem. Is tunc dies fuit sextus, ante Februarias Idus: hodie, ad pridie Nonas Februarij ferè congruit. Eundem, ad septimum Calendas Martij flantem à quibusdam χελιδονίαν vocatum, ab hirundinum visu: & vno & septuagesimo die post brumam, per dies nouem, ab aduentu auium ὀρνιθίαν nominatum, Plinius autor est.

Fauonij.

Ardentißimo æstatis tempore, exoritur Caniculæ sidus, Sole primam partem Leonis ingrediente, qui dies Plinio est decimus quintus, ante Augusti Calendas, nobis circiter vicesimus. Huius ortum octo diebus fermè Aquilones antecedunt, quos προδρόμους appellant. Post biduum autem exortus, ijdem Aquilones constantius perflant diebus quadraginta, quos ἐτησίας vocant. Molliri eis creditur Solis æstus, geminatus ardore sideris, nec vlli ventorum magis stati sunt.

Prodromi.

Post eos rursus Austri frequentes, vsque ad sidus Arcturi, quod exoritur vndecim diebus, ante æquinoctium Autumni Plinio, nobis pridie æquinoctij, cũ 29. ferè parte Virginis. Cum hoc Corus incipit, qui autumnat. Sed πλεῖστοι, vt Aristoteles inquit, βορέαι καὶ νότοι γίγνονται τῶν ἀνέμων, ὃ ἐθέλει ὅτι μάλιστα ἀπ' ἄρκτων συνεχῶς

πνεῖν

πνεῖν ἄνεμος. Nam, circa æquinoctium vtrumq; multum Austri perflant, circa solstitia Aquilones. De temporibus, quibus spirant, Aristoteles regulam tradit, κατὰ τὰς ὥρας τὰς ἐναντίας, οἱ ἐναντίοι μάλιστα πνεύουσιν, καὶ ἅμα πνεῖν τοὺς ἐναντίους οὐκ οἷόν τε· κατὰ διάμετρον γάρ.

Ventorum discrimina.

Porrò, vt origine & tempore exortus atq; aspiratus, sic natura & effectibus, non minus dißident, ac ferè ἐναντίοι, ἢ ταυτὸ ποιοῦσιν, ἢ ἐναντίον.

Frigidißimi, qui à Septentrione spirant, Boreas, Aquilo seu μέσης, & Thrascias, cumq; his Corus. Ii & reliquos compescunt, & nubes abigunt. Niuales, Aquilo & Septentrio. Septentrio, Thrascias, & Corus χαλαζώδεις grandines important, & hyemant. Humidi Africus, Auster, Italiæ maximè, Cæcias, qui in Ponto nubes trahere dicitur, & Subsolanus. Sicci Corus, & Eurus, seu Vulturnus, præterquam desinens: Tunc enim humectat. Æstuat Auster: Tepidi Fauonius & Eurus: etsi hos καυματώδεις Aristoteles facit. Iidem subsolano sicciores, & in totum omnes à Septentrione, & Occidente sicciores, quàm à Meridie & Oriente.

Nubibus cœlum turbant atq; implent, densis confertisq; Cæcias, rarioribus Africus, autumnat vterq;. Expurgant ac serenant aërem, displosis depulsisq; nubibus, Septentrio, Thrascias, Corus. Fulgetra cient cùm his, tum Aquilo, addensato coactoq; aëre, & expreßis inde, atq; elisis violenter fumis, qui includuntur, sed violenta exclusione incensis.

Halitibus non mutatis, sed agitatis in terræ conclusis meatibus, indeq; eluctantibus, terra conquassatur, ibiq; vel maximè, vbi (vt Aristoteles inquit) aut θάλασσα ῥοώδης existit, aut χώρα σομφὴ καὶ ὕπαντρος. Nec simplici quatitur motu, sed tremit, aut vibratur: hic σφυγμὸς,

τρέμος

τρόμος ille Aristoteli est. Præcedit verò, comitaturq́ terribilis sonus, aliàs murmur simile mugitibus, aut clamori humano, armorumúe pulsantium fragori, pro qualitate materiæ cohibitæ, luctantisq́, & ad libertatem exire contendentis, formaq́, vel cauernarum, vel cuniculi, per quem meat. Exilius resonat in angusto, raucus in recuruis resultat, in duris fremit, in humidis fluctuat, & stagnantibus. A concußione verò, aliàs ad infinitam altitudinem desidet terra, alibi mœnibus prostratis haustisúe hiatu, alibi molibus egestis, alibi emißis amnibus, nonnunquam etiam ignibus, calidisúe fontibus, alibi aduerso fluminum cursu: aliàs labes fit, aliàs, vel compresso ore, vel inducto rursus solo, ita exæquatur locus, vt nulla extent vestigia.

Aqueorum Meteororum, vel ex vaporibus origo est, vel nubibus, aut coactis, spissatisq́, aut his, vel guttulis, quæ ex liquescente nube extillant, frigore conglaciatis. Variat hæc & ipsa vaporum natura, & vis frigoris constringentis, & regionum aëris diuersitas. **Aquea Meteora.**

Ex hoc numero sunt νέφος nubes, νεφέλη nebula, ὀμίχλη caligo, δρόσος ros, πάχνη pruina, ὑετὸς pluuia, ψεκάδες guttæ, ὄμβρος imber, ὕδωρ aqua, χιὼν nix, χάλαζα grando. **Species aqueorum meteororũ.**

Fiunt hæc in media aut ima aëris regione, quarum hæc aliàs aliter temperata est, multis de causis, de quibus alibi disputatur: Illa ferè, sua natura modicè calet, ex communicato infra supraq́ calore, qui, ob distantiam longiorem mediæ regionis, ab vtroq́ extremo, cœlo terraq́, elanguescit. In hanc cùm perferuntur halitus calidi & humidi, euecti leuitate sua, & calore, quem qui resoluit eos calor impreßit, paulatim deficiente hoc aduenticio & ascito calore, & succedente frigiditate, quòd imbecillior est

calor mediæ regionis, quàm vt vel fouere vaporum calorem, vel augere poßit, paulatim redeunt ad priorem naturam, & , frigiditate sua ipsum etiam mediæ regionis aërem perfrigerant. Hæc à vaporibus infecta frigiditas ἀντιπερίστασει utriusque extremæ regionis calidæ, supremæ & imæ, magis magisque repulsu & coactu frigiditatis intenditur. Adaucta itaque rursus, paulatim vapores ipsos magis magisque densat & cogit, vel congelat etiam, pro conditione & natura vaporum, & frigiditatis ipsius intensione aut remißione.

Diuersitas meteororũ aqueorum.

Hinc illa Meteororum aqueorum diuersitas. Calidiores et sicciores terræ halitus, raras admodum, tenuesque & infirmas densantur in nubes: In solidas, opacas, & compactas crassescunt humidiores, & magis terreæ.

Densitas earum haud dubiò coniectatur argumento, cùm Solem obumbrant: quantò plus obtegunt atque occultant lumen, tantò maior craßities ipsis, & soliditas. Crassiores itidem pondere inhibiti suo, ac depreßi, ne eleuentur altius, prope terram, aut acriore frigore in pruinam concrescunt hyeme noctu: aut mitiore coguntur in liquorem roridum, Vere & Æstate.

Densæ compactæque nubes humorum fœcundæ sunt, & versæ in liquorem, comprimente frigore, imbres effundunt: Raræ tenuesque in roridas guttulas liquescunt. Quæ inter has mediæ, pluuias solutæ extillant, quæ, pro ratione ac proportione nubium, ad extremè crassas tenuesue, imbribus guttulisue similiores euadunt.

Nubes rariores & pinguiores, frigore diuulsæ conserptæque, velut in lanarum floccos, & concretæ euolant in niuem: Hæc, si frigus liquescentem iam nubem, naturaque aquosiorem, priusquam in exactum cogatur liquorẽ, occuparit aquosior: si aëreã, leuioremque & pinguiorem

rem comprehenderit nubem, leuior fit, magisque aërea, & exertis, ceu è medio centro apicibus, stellarum instar, radians nitensque.

Guttæ conglaciatæ repentino, validoque, & aucto ἀντιπεριστάσει frigore, inter delabendum, grandinum specie decidunt. Nebulæ fiunt, terra humentiore, aquisúe vapores exhalantibus vberiores craßioresque, quàm vt aut discuti vi siderum, consumique, aut tam subitò eleuari in sublime vniuersi, cogique in nubium σύστασιν poßint. Caligat cœlum, in constitutione aëris αὐχμώδει, cùm abundat vtriusque generis halitibus mixtim, sed siccioribus, atque ardentibus pluribus, quàm humidis & vapidis. Fit autem ὁ αὐχμὸς, ὅταν πλείων ἡ ἀναθυμίασις ἡ ξηρὰ γίνηται τῆς ὑγρᾶς. Columna vocatur, cùm spissatus humor rigensque ipse se sustinet. Ex eodem genere, longa veluti fistula nubes aquam trahit.

Ex composita materia, seu arido siccoque terræ halitu, vapori incluso, obductoque, ceu nubium cute, βρονταὶ, id est, tonitrua fiunt, flatusque repentini multiformes.

Si in nube flatus vaporúe vagus ruat, torrentium modo, luctetúrque, & exitum quærat, agitatione illa incussus solidioribus nubis lateribus, impetuúe traiectus, tonitrua edit, natura velut strangulante sonitum, dum rixatur cohibitus in nube vapor, atque explicare sese nititur. Hæc incensorũ ea agitatione vaporum impactorumque plagæ sunt: ideoque protinus, antequam plaga intonet, coruscãt igneæ nubium rimæ. Si erumpat ardens, discußis lateribus nubis, fulmina, κέραυνοι: Si fißis iisdem, velut emicet flamma, & longiore nitatur tractu, ἀστραπαὶ fulgetra & coruscationes, existunt. Si maiore illatus vapor pondere incursúque latè siccam disiiciat nubem, impetu validiore confertim proruens, procellam, quæ vocatur à Græcis Tonitrua quomodo generentur.

ἐκνέφ

ἐκνεφίας: Sin eandem rotatus arctius sinu effringat de-
pressiore, verticem facit, qui τυφὼν vocatur, id est, vi-
bratus ἐκνεφίας. Defert hic secum aliquid abruptum è
nube gelida, conuoluens versansq́;, & ruinam suam illo
pondere aggrauans, locumq́; ex loco mutans, rapida ver-
tigine: idem illisu ipso repercussus, correpta secum in cæ-
lum refert, sorbetq́; in excelsum. Si maiore depressæ nu-
bis erumpat specu, sed minus lato, quam procella, nec sine
fragore, turbinem commouet, proxima quæq́; prosternen-
tem. Idem ardentior accensusq́;, dum agitatur, abit in
πρηστῆρα, amburentem contactu pariter, ac proterentem.
Differt à fulmine, quod ignem habet, non concipit. Ex
nube enim ardens eliditur, impetuq́; conglobatur, Πρηστὴρ
latè funditur flatu, & flamma, ex illo sui circumactu agi-
tatuq́; concepta, exardescit.

Cieri hæc, variariq́;, non meantium solùm siderum
disparili ictu, radiorumq́; multiformi iactu, sed multo-
rum etiam adhærentium cælo, quoties errantium accessu
impulsa, aut radiorum contectu extimulata, vires pro-
munt suas efficacius, aut cùm nascuntur occumbuntue cum
Sole, vel ex aduerso: longis, statis, ac consentientibus ob-
seruationibus, etiam imperitorum doctrinæ Astrologicæ,
adeò certum est, vt, si quis negare id vellet, videretur
cum natura pugnare.

Quorsum hæc commemoratio? Eo instituta est con-
silio, vt, de quibus ex hoc numero coniectationes fiant, de-
finiamus.

Meteororũ alia significatiua, alia nihil significantia.

Sunt enim Meteororum alia σημαντικὰ, alia ἀσή-
μαντα, quæ imminens nihil admodum, secuturumúe,
neq́; vllas effatu dignas mutationes præmonstrant sua na-
tura, si moderata sint, nec mensuram, quantitate aut tem-
pore excedant.

Separo autem, & procul remoueo commenticias, & ab Ethnicis affictas tonitruis significationes. Nihil enim istorum sua natura designant, sed errore hominum, sonitus fragoresq; percussarum nubium, & scintillationes emicantium flammarum diuinitus suscitari opinati, eo fine, vt, vel calamitatis aliquid, aut detrimenti incuterent, pro merita noxa atq; culpa, qua nemo penitus vacaret, vel læta sponderent: ne vtra portendant ambigerent, alios ictus, vibratusq; faustos, diros alios, prorsus absq; ratione fecerunt.

Ἀσήμαντα sunt pluuiæ, niues, rores, pruinæ, tonitrua, & alia huiusmodi. Nihil enim aliud, quàm de suis causis effectus, perhibent. Si ordine, & conueniente fiant modo, ac tempore, præstant id terræ, quod debent: Pluuiæ rigant: Niues præstant vicem stercoris, & operiunt eam, contra rigores hybernos, & asperitatem flatuum. Sic de cæteris.

Σημαντικὰ, vel cœli constitutionis, aërisq; & tempestatum mutationes, ventos, pluuias, turbidum aerem, serenum, clarumq;, calidiorem, humentem, aridiorem, gelidum, frigentemq;, salubrem, pestilentem, aut alio modo noxium: quibus continuò afficiuntur & illa corpora, quæ excitata Meteora, inductæúe qualitates, tum contingunt, tum subeunt ac penetrant: vel priuatim ac peculiariter regnis ac Rebuspublicis, clades, calamitates, bella, seditiones, conspirationes, hostium irruptiones, mortes, exitia vitæ, earumq; rerum, quæ vitæ vsibus ac neceßitati seruiunt, denunciant.

Vtriusq; generis quædam signa sunt, & simul αἴτια significatorum, quædam signa tantùm, quædam diuersorum significatorum respectu, simul & signa sunt tantùm, & signa, atq; αἴτια, & signa, atq; effectus.

Signa sunt, & causæ mutationum, quæ fiunt in aëre, venti, halones, Irides, ignita Meteora omnia, & præcipuè Cometæ.

Ventorum efficacia, & significationes certæ.

Ventorum in ciendis tempestatibus, sedandisue, & amoliendis, atq; aëre repurgando, quanta sit vis, obseruationum experimenta docent, non agricolis solùm, sed Medicis etiam notata. Nam attentè exquirere eas, indagare, & præcognoscere quantum referat, norunt, qui artis opera aggrediuntur & exercent, & toties Hippocrates inculcat. Hinc prædicta nata, quorum aliqua citat Aristoteles: Εἰ ἢ νότος βορέαν προκαλέσεται αὐτίκα χειμών. *Item,* Εἰ βορέας πηλὸν καταλήψεται αὐτίκα χειμών. *Item,* ὕπαπε νυκτέριν⊙ βορέας τρίτον ἵκετο φέγγος.

A Cæcia tractum prouerbium, ἕλκων ἐφ' ἑαυτὸν ὥσπερ καικίας νέφος.

Serenant aërem Fauonij, & Septentriones: Turbant obnubilantq; Austri: Eurus ζοφώδης est. Sed hæc supra exposuimus.

Halonum, Iridum, traiectionum, Cometarum, Physicos effectus exponunt Aratus, Ptolemæus in secundo τετραβίβλου συντάξεως, Plinius sparsim, & alij.

Colorum in aere præsagia.

Signa tantùm sunt colores varij, qui, in Solis, Lunæq;, & stellarum variantur conspectu ac lumine, quiq; circa exortus decubitusue cardines, Sole illucescente, aut euanescente, in vaporibus ibidem pendentibus, tinctisq; Solis nitore, aut nubibus, quacunq; cæli parte, & quouis tempore, ex admixtu luminis apparent, & παρασέληνα, *atq;* παρήλια. *De colorum præsagijs lib 18. cap. 35. Plinius, lib. 2.* τετραβίβλου συντάξεως *Ptolemæus, Aratus in* φαινομένοις, *Virgilius, sub finem primi Georgicorum.*

Soles plures quid significent.

Plures soles ferè visos constat, cùm noua essent fœdera consuta, aut structæ adornatæq; conspirationes, vel ad

rapi-

rapienda imperia, vel eos, qui præsiderent, de fastigio deijciendos: aut omnino, nisi aliqui res nouas molirentur, à quibus impenderent innouationes, turbationesúe etiam in religione.

Velut indices hi occultorum consiliorũ, atq; in perniciẽ regnorũ clam conciliatarũ societatũ, in cœlo eminent, nitentq; obuij omnibus. Vtq; εἴδωλα illa, quantumuis expressam Solis referant faciẽ, fulgeantq;, Solis instar, clarè nitideq; adeò, vt, suo illũ splendore nonnunquã obfuscent, durentq;, quantumuis diu, tamen dißipantur tandem, & dispereunt: ita ferè coniunctiones, confœderationesq;, opprimendorũ eorũ causa, qui rerũ potiuntur, initæ, in neruum erumpant ac dißiliunt, ipsisq; exitio sunt autoribus, quantumuis arctis deuinciantur ac muniantur vinculis, feliciterq; principio procedant. Vincit natiuus splendor, εἴδωλα ascititijs picta coloribus pereunt.

Bello ciuili inter Cæsarem & Pompeium, finito, ante Octauij, Antonij, & Lepidi triumuiratum, conspecta Parelia, anno vrbis 710. Antonio & P. Cornelio Dolabella COSS. Itemq; bienno pòst, M. Lepido & L. Planco COSS. significabant & coniunctionem illam, & non diu duraturam societatem, duobus idolis, ceu in ventum dißipatis, remanente & rerum potiente tertio. Exempla vidimus plurima ætate nostra.

Exempla conspectorum Pareliorum.

Recensiante confœderationem Principum Germanicorum cum Gallico Rege, anno 51. circa tertiam, à Solis exortu, horam 21. Martij conspeximus Parelia, quæ nitore propemodum Solem antecellebant. Erant arcu connexa Iridis variato coloribus & in occasum vergente, quem cõsequebantur duo alij, corniculata specie, minores multò, & angustiores, ijsdem insignes coloribus, seq; exteriore contingentes ambitu: Eorum alter, conuersis in Solem

cornibus, auersis citer, atque in occasum porrectis, diutius vnius horæ spacio, cernebatur. Quæ portenderint, euentus ostendit.

Anno 41. circa tertiam à Meridie, aliam vidimus Pareliorum faciem. Sol velut in centro consistebat: eum duo cingebant circuli lucidi: in ambitu interioris vtrinque nitebat παρήλιον, *ceu ad extremum terminum diametri, per centrum Solis traiecti, constitutum: exteriorem arcus Iridis colore varius, effigie falcis, cornibus in Septentrionem versis, inscindebat. Quæ coniunctiones Regum & Principum, qui motus sint secuti, notum est.*

Ante bellum ciuile Ludouici Bauari & Friderici Austriaci, quo, de imperio dimicarunt, παρασέληνα *in cœlo visa, Anno* 1314. *& dissensionem Electorum, & studia partium portenderunt.*

Signa tantùm, simulque signa sunt, & causæ, sed relata ad res diuersas consideratione, cùm pleraque Meteora ἀσύμπαντα *etiam, si præter naturam, præterque vsitatum & consuetum morem, aut vehementius ingruant vrgeantque, aut, alieno insolitoque tempore compareant: cuiusmodi sunt, hyberno tempore, sæuius excussa fulmina: Impetuosæ, procellosæ, inundantes, &, rapidißimo fluxu, instar vorticum, ruentes aquæ pluuiæ: Aut turgescentia flumina: Violentius incumbentes, instantes, & concutientes ventorum flatus ac turbines, terræ concußiones, tum verò vel maxime Cometarum ardores.*

Inundationes quid portendāt.

De aquarum inundationibus atque effluxibus, nota est vox sacrarum literarum, Aquæ multæ populi multi: Nec effusas vnquam impunè intumuisse aquas, aut frustra ventos, insolentiore tumultu increpitasse, suis nullæ non gentes experimentis, moxque insecutis cladibus dicerunt, etiam nostra, immò recentißima memoria, incursio-

cursionibus peregrinorum exercituum, direptionibus, incendijs, cæde vastatis omnibus. Exempla sunt in conspectu.

Vtrumque hoc, anno 52. mea patria experta est octidui spacio. Sita est ea ad radices montium, quos Sudetes vocat Ptolemæus, in aditu Lusatiæ superioris, Budißina nomine, duobus, ab exortu Sueui fluminis, miliaribus. Situs vrbis Budissinæ.

Sub occasum Solis 13. Augusti, cùm fragmen nubis auulsum, præcipitique delatum motu, & rapido, in valles piscinis frequentes, tum obruisset compleuissetque alueos, tum rupisset aggeres: aquæ, exitu patefacto, in vicinum vndatim decurrêre Sueuum, qui subitò, & de improuiso prorsus, auctus his, eleuatusque in altitudinem, nullis antè memoratam annalibus, cùm per decliuia, ex altis montibus, celeriore alioquin feratur vortice, incitatus ruentium aquarum copia atque impetu, spacio duorum miliarium, quicquid fuit pontium, ædium, hortorum ripæ vicinum, funditus subrutum disiectumque solo æquauit, vt ne vestigia quidem ædium, hortorumue reliquerit, & simul triginta duos merserit homines, prope oppidum abreptos: cæteri in vicinos euaserunt colles. Affirmant in toto illo tractu, plures centenis obrutos atque extinctos esse. Sueui fluminis inundatio.

Octiduo circumacto, turbines secuti sunt ventorum tanti, vt validißima ab imo mota conuulserint ac deiecerint ædificia, & proceras arbores, magno numero, aut radicitus euulsas prostrauerint, aut contortas fregerint, aut velut inciderint medias.

Octiduo ante diem natalem Christi, cœlum discedere, & crebris fulgere ignibus, moxque horrendo summum templum feriri fulmine visum est. Tota hyeme, pestis sæuijt violentißima.

Tremores concussæ terræ (quos magna bella semper,

perniciosasq; seditiones denunciasse historiæ tradunt) eodem hoc anno Sudetes montes, atq; in illis extructa senserunt oppida, non vnos binosue, sed plures ac continuos, tremiscentibus, ceu ad ventorum distinctos impulsus, & vibratus vehementiores, ædificijs. Minantur hæc dubio procul clades sæuas, & calamitates, quas, vt Deus clementer mitiget, propter Ecclesiam, & parcat innoxæ atq; insonti ætati, propter æternum Filium Iesum Christum oro.

Omnino, quæ vsitatam ac tritam naturæ viam excedunt, quacunq; in parte ea percellunt conterrentq; hominum animos, quòd magnopere rebus humanis, non quidem adferre semper, atq; immittere, sed ferè portendere semper mala, non vnius aut definiti generis, verùm, quicquid est calamitosum, soleant, à quibuscunq; oriantur causis, vel naturalibus, sed supra naturæ mensuram auctis, vel Deo ipso, atq; Angelis, vel Dæmonibus, quorum in aëre potentia præcipua.

Veteres, quo consilio, rationē omniū, quæ fierent in natura, reddere conati sint.

Veteres sapientes, quò, vt ipsi dicebant, pacarent humanas mentes, & omni exuerent metu numinis, quo dum alligarentur, quietæ esse non possent, omnium, quæ fieri conspicaremur, rationem reddere euidentem conati sunt: scilicet, ne quid opinionis relinqueretur diuinitus aliqua suscitari, atq; ita irretiti metu numinis, in perpetuis versaremur horroribus. Quibus ne assentiamur, autoritas sacrarum literarum facit, quæ affirmant, præter consuetum solitumq; modum, multa à prima illa causa, rectrice & moderatrice vniuersæ naturæ incomprehensibili & infinita, quæ liberè seriem connexarum causarum, quæcunq; illa patet, perficit, tenet, gubernat, mouet, exacuit, reprimit, compescit, & mutat, excitari insolitorum & singularium casuum prænuncia: multa moliri & turbare

Causæ inusitatorum euentuum.

Dia-

Diabolos, permissu Dei. Ergo præter Physicas & in conspectu positas causas, aliæ etiam occultæ insueta efficiunt.

Sed hoc genere inusitatorum euentuum, non enormia illa, & tota specie ab effectionibus causarum naturalium discrepantia, de quibus in ostentis, verùm naturalibus specie conformia intelligi volo, sed moderationem ac metas naturæ egressa quantitate, vel tempore, aut rara. In quo numero, comata sunt sidera minimè frequentia & conspectu maximè admirabilia, de quorum semper dubitatum est origine, cùm incendi diuinitus, proponiq́ꝫ, ad denunciandas clades alij, alij, ex coaceruata in aere, instar amplißimorum montium, lenta, tenaci, & inflammabili materia, percussaq́ꝫ, & inflammata stellarum radijs, nasci eos censuerint.

Origo Cometarum.

Coniecturæ tamen non leues ostendunt, aridis compactisq́ꝫ in aëre halitibus flammas constare Cometarum, quas percensere, hoc quidem in loco superuacaneum iudico & nimis foret longum, cùm de his eruditorum extent prolixæ commentationes.

Nam, vbi terra aridorum calidorumq́ꝫ halituum maiorem ediderit copiam, & continua longi temporis succeßione: tunc in elatiorem aëris, tanquam promtuariam cellam rapti effumantes halitus illi, pauciores primò, ac rariores, mox accedente multitudine aucti conglomeratiq́ꝫ, pòst magis magisq́ꝫ cocti, & ariditate, ac spißitudine sua quodammodo in fuliginem versi, cœlestiumq́ꝫ corporum radijs flagellati atq́ꝫ incensi, exardescunt, proq́ꝫ materiæ suffumigatæ conglomeratione coalituq́ꝫ, non vnam semper, sed aliam atq́ꝫ aliam speciem præ se ferunt. Si quæ ascendunt ab inferioribus coalescendo, inhærendoq́ꝫ, inferiore à parte longiore tractu propendeant deorsum: iubam, in speciem prolixioris barbæ exerunt, & πωγωνιῶν

Species seu formæ Cometarum vnde sint.

repræsentant speciem. Si in vnum velut globata congerantur & coaceruentur cumulum, nulla dependente appendice: comarum modo circumquaq; horrent, ceu villis hispidioribus cooperta, formantq; comata & crinita sidera.

Neq; vniuersa materia, eodem momento, vel subleuatur, vel, in tantæ molis coagmentatur corpus: sed paulatim effertur, sibiq; inuicem adhærescendo coit ac crescit, ac velut subacta siderum radijs, coctaq; lentescit, donec concepta, ex illisis stellarum radijs flamma, incendatur atq; illucescat: flagratq;, donec, deficiente pabulo, ignis euanescat.

Rationes eorum, qui Cometas stellis annumerant.

Qui Cometas stellas faciunt, ex eadem cum cæteris materia conflatas, etsi, & hi dissentiunt inter se, tamen, vt hoc opinentur, adducuntur, argumentis tractis ab effectionum, significationumq; mirandarum experimentis. Nam οὔτις κομήτης ὅςις οὐ κακὸν φέρει, *vt præclarè Ioachimus.*

Effectus & significationes Cometarum.

Non mortes tantùm infligere, atq; exitia, pestiferis aëre infecto confertoq; halitibus, æstusq; commouere, ac procellas, & terræ motus, torrefacto aëre, corporibus ceu vstulatis, & humore epoto, atq; in fumum soluto: sed bella seditionesq; concitare, omneq; violentum, sæuum, exitiale, mortiferum, cruentum, incertum, varium, mobile, inferre, quotiescunq; enituerint, consensu gentium certum est.

Huiusmodi effectiones, non ab ardentibus fumis cieri posse, putant, sed requiri aliam vim maiorem. Idcirco, quidam ex illis Cometas æternis stellis annumerant, voluiq; circa Solem, instar Veneris & Mercurij, & latere volunt plerunq;, & rarò tanto disiungi à Sole spacio, vt præ fulgore eius cernantur.

Quidam diuinitus nouos fabricari, vt præuios magnarum

gnarum cladium, & horribilium casuum, aboleriq́; suo perfunctos munere, arbitrantur.

Alij has effectiones in materiam referunt. Ideo inquiunt, furores turbasq́; exuscitari à Cometis, quòd, vehementia incendij humores torreant, atq; adurant, cumulentq́;, & acuant rubram bilem. Ea efferuescente, tum incandescunt animi facilius, leui quauis occasione irritati, tum exiliunt impotentius, atq; efferuntur, ijq́; transgreßi fines rationis, in scelera facinorum erumpunt, rapinas, iniurias, cædes.

Aliquid hi dicunt: Veruntamen neutri rectè, neq; hi vim omnem, in halituum molem, & flammæ vehementiam conferunt, neq; illi propinquas, & ex elementis contractas causas tollunt.

Fiunt comata sidera, siccis è terra aspirationibus, ad superiores aëris partes raptis, moraq́;, & continua eleuatæ materiæ succeßione adhæsioneq́; congestis, tandemq́; inflammatis: Sed accedit alia vis maior, quæ eductos in sublime fumos cogit, iungit, continuat, radijs suis, velut flamma subdita, incendit, impellit etiam quandoq;, & ducit, nimirum errantium siderum congressus, configuratioq́;, sub idoneis octaui cœli locis, atq; imprimis Martis, Mercurij, Saturni, & Lunæ, præsertim si in luminum hi incidant deliquia. Marcescit humor corporum, isq́;, qui eum regit ac sustentat congenitus calor, Luna deficiente.

Materia & causa efficiens Cometarum.

Si eodem momento ij, qui nominati sunt, Planetæ coëunt, exprimunt inde, magna copia lentos, viscidos, ac venenatos halitus, vel putrefacto, vel corrupto alioquin, vel velut assato humore: Calore eos Mars, natiua vi Mercurius gignit. Saturnus corpora, ne expirent illi, ac dißipentur, astrictione comprimit ac cohibet: Repleta tandem recludit Mars, euocatq́; inclusos & turgescentes fumos.

Nunquam ferè emicuerunt crinita sidera, quin tales errantium stellarum, vt fœdiores, magisq; infaustæ, præcesserint constitutiones, quæ, vt terram & aquas ita multò magis tenera hominum atq; animantium afficiunt corpora, exasperant humores, infestant præcipuas vires, omnino q; in temperamentis mutationes efficiunt insignes, è quibus vehementiores, magisq; feruidi oriuntur impetus, qui respondent impreßis effectionibus.

Cæterum ad res communes siue publicas, decreta Cometarum potißimùm pertinent. His enim ferè vt insignes Planetarum coitus felicia spondent: sic infesti aduersiq; seditiones, tumultus, bella, præsidentium interitus, vastitates, & quicquid est huiusmodi, minantur, pro locorum, in quibus concurrunt, conditione, cumq; terræ partibus & regnis ac Rebuspub. congruentia & familiaritate.

In Cometarum consideratione quæ notanda.

Hæc cùm obseruassent illi qui primi Cometarũ considerarunt significata, præceperunt loca, in quibus primùm emicant, colores & durationem perpendere. Multum referre arbitrantur, in qua cœli quasi vncia effulgeant, sub quo octaui orbis sidere: an prope commissuras absidum, quas caudam & caput Draconis vocant, vel procul ab his: & quorum siderum, tanquam dominorum imperio subiacent, in quas abeant partes, quaq; crines explicent, aut inclinent iubam: quo colore splendeant, sanguineóne, vel rutilo, pallidoúe, aut lucido, vel liuido, & cinericio: deniq; an diu conspiciendos se præbeant, vel modico tempore. Vbi antegressæ hæ coniunctiones satis præpararunt atq; immutarunt corpora, tandem suis cuncta flammis, Cometæ intendunt & absoluunt.

Cometarũ conspectus semper infaustus.

Si historiæ recentes & antiquæ euoluentur, incendia Cometarum nunquam sine terrore ingenti illuxisse, nunquam sine calamitatibus deflagrasse, apparebit.

Eo

Eo tempore, quo Græciam Xerxes, decies centum millibus hominum intrauit, Cometes fulsit cornu figura, qui & ipsi cladem, quam ad Salaminem accepit consilio Themistoclis, ac turpem fugam, & internecionem reliquo exercitui, quem Mardonio commendarat, ad Plateas, portendit.

Historiæ conspectorum Cometarum.

Paulò ante initium belli Peloponnesiaci, ingens Cometes, post Solis occasum enituit, & continuos septuaginta quinq; dies arsit. Mox tanta ventorum coorta vis, vt fragmen à monte auulsum in sublime abripuerint, quod vbi ad vrbem Thraciæ Ægospotamos decidisset, è cælo præcipitatum fuisse, creditum est. Non ita multò pòst, bellum Peloponnesiacum exarsit, quod totos viginti octo durauit annos, & toti Græciæ exitiale fuit. In fine belli, ad illum Thraciæ locum, Athenienses nauali prælio victi à Lacedæmonijs, Lysandro duce, cum classe imperium Græciæ amiserunt.

Ante cladem Atheniensium in Sicilia, quæ accidit Olympiade nonagesima secunda, Euclea Athenis Prætore, Cometa in Septentrionali parte cæli, Sole circa hybernas versante conuersiones, visus est.

Aristæo Athenis Prætore, anno quarto Olympiadis vicesimæ primæ, ingens Cometes, hyeme, cælo sereno, & frigore intensissimo, vesperi ab occasu Solis, conspectus est, cuius splendor tertiam cæli partem occupauit: Ab occasu æquinoctiali, versus Austrum processit, &, cùm ad cingulum Orionis peruenisset, extinctus est. Hyemis illius reliqua pars fuit admodum sicca, & abundans flatibus Septentrionalibus. Postea, cùm contrarij venti simul spirarent, Aquilo, in sinu Corinthiaco fluctus concitauit, extra sinum verò Auster obluctans, cùm fluctus intra sinũ cogeret, post aliquot terræ motus, quibus Achaiæ vrbes Helice & Bu-

& Bura corruerunt, accidit etiam diluuium, quod magnam Achaiæ vastitatem attulit. Anno secundo pòst, Lacedæmonij, à Thebanis ad Leuctra Bœotiæ victi, fractiq; vno prælio, nunquam amplius pristinam recuperarunt potentiam.

Lycomacho Athenis Prætore, anno quarto Olympiadis centesimæ nonæ, Cometa visus est, iuxta circulum Æquinoctialem. Hunc secutus est ventus horribilis, prope Corinthum: & paulò pòst, Athenienses, Demosthenis suasu, cum Philippo Macedone congreßi ad Chæroneam, cæsi sunt, amißis duobus millibus ciuium: desiitq; cum hac clade, Græcorum potentia & libertas.

Anno Vrbis sexcentesimo septimo, arsit Cometes totos triginta duos dies: Carthago mox à Scipione capta & diruta est.

Ante Ciuile bellum Cæsaris & Pompeij, aliquot conspectos Cometas, Plinius autor est, & Lucanus, cuius noti sunt versus:

Ignota obscuræ viderunt sidera noctes,
Ardentemq; polum flammis, cæloq; volantes
Obliquas per inane faces, crinemq; timendi
Sideris, & terris minitantem bella Cometem: vel, vt alij, mutantem regna Cometen.

Post Cæsarem interfectum, crebri itidem effulserunt, vt Vergilius testatur:

Non aliàs cælo ceciderunt plura sereno
Fulgura, nec diri toties arsêre Cometæ.

Ex horum numero is fuit, quem tempore ludorum, per dies septem, in regione cæli Septentrionali, conspectum, & oriri solitum, circa vndecimam horam diei, legimus.

Anno I. Imperij Vespasiani, supra Ierosolymam, Come-

Cometes annum integrum fulsit: altero anno vrbs capta est, & perierunt fame & gladio vndecies centena millia Iudæorum.

Antecesserunt Cometæ & Arianam hæresin, & Imperij Romani, sub Arcadio & Honorio, vastationem, distractionemq; à Vandalis & Gothis, & exortum Mahometis in Arabia, & Bulgarorum in Thraciam irruptionem.

Anno Christi 1109. arsit Cometes, secundo anno Imperij Henrici V. contra quem, cùm Pontifex armasset Saxones, funestißimum bellum in Germania accendit, quòd, quanquam quinquies multo esset depugnatum sanguine, & præstantes principes perijssent plurimi, sedari tamen non potuit, donec Imperator victus pertinaci ambitione Pontificum, edictum aui Henrici tertij aboleuit, quo sanxerat ille, ne quis pro Pontifice agnosceretur, nisi Imperator electionem ratam habuisset.

Anno 1314. Cometa, horribili specie, tres continuos menses flagrauit, post Henrici VII. mortem. Is bellum designauit ciuile, quo Ludouicus Bauarus, & Fridericus Austriacus, dissentientibus Electorum suffragijs, simul electi, de Imperio octo annos decertarunt, donec tandem, Friderico in prælio capto, solus Ludouicus Imperium retinuit.

Eo regnante, mox alij effulserunt duo, alter, anno 1337. alter, biennio pòst. Secuta hos est, præter atrocem pestem, perniciosa dissensio Electorum, qui à Clemente Pontifice incitati, deposito Ludouico, Carolum IIII. crearunt. Mox & eodem amoto, Guntherum Comitem Schuuartzburgensem accersiuerunt: quæ res nouos peperit tumultus, & iterum ad arma concursum est: breui pòst tamẽ veneno sublatus Guntherus, Imperium Carolo concesßit.

Vidit

Vidit ætas nostra Cometas, anno quingentesimo, & pòst sexto, & rursus tricesimo primo, secundo, tertio, & octauo: quorum cùm extent descriptiones, & noti sint effectus, prætereo eos.

Faces visæ futurorum euentuum omina.

Nec innoxiè vnquam, citraq; cladem aliquam, ardentes in cœlo euanuerunt faces: quanquam illarum, quas in historijs notatas reperio, non paucas Cometas fuisse, existimo.

Anno vrbis 550. Setiæ fax conspicua, ab ortu Solis in occasum porrigi visa. Eo anno, Scipio, ex Sicilia, in Africam traiecit, &, agris peruastatis, Hannonem iuniorem occidit: Sempronius tum Consul, cum Cornelio Cethego, aduersus Hannibalem, primò infeliciter, secundò prosperè debellauit, cæsis Pœnorum 4. millibus.

Altero anno pòst, alia rursus visa fax. Eo Scipio Pœnorum castra ad Vticam incendit, & recepêrũt multas Romani in Brutijs ciuitates: Hannibalem in Crotoniensi ceciderunt agro: Magonem Hannibalis fratrem, cruento vicerunt prælio: Castris Syphacis Regis, flamma expugnatis, cum ipso rege potiti sunt.

Anno 587. Lauinij conspecta fax, &, anno sequenti, altera Lanuuij. Eodem deuicti Gentius Illyriæ Rex, & Macedoniæ Perseus.

Anno 617. Præneste fax luxit & tonuit sereno: paulò pòst cæsus ad Numantiam Hostilius Mancinus Consul.

Anno vrbis 654. Tarquinijs fax ardens flammam longè lateq; sparsit, subitoq; præcipitata lapsu decidit, & orbis clypei figura, sub occasum Solis, ab occidente in orientem protendi, visus est. Eo anno, in Sicilia, trucidati sunt fugitiui.

Anno 660. & totũ arsit cœlũ ignibus, & fax emicuit: Paulò pòst, à Scipione rebelles Hispaniæ principes domiti, & supplicio affecti sunt.

Quæ

Quæ fulsit noua stella nostro sæculo, anno 1572. à Christo nato, in Caßiopeæ sidere, ad septimam tauri partem: respectu verò polorum Mundi, in Ariete: latitudine borea partium quinquaginta quatuor, motus proprij omnis expers, & sequenti anno tertio & septuagesimo, attenuata paulatim, corpore & lumine decreuit, donec euanuit: Cometes itidem, qui deinceps, sub finem septimi & septuagesimi anni arsit, circumq; solem volutatus, cauda in partem non soli directè, sed Veneris stellæ aduersam, motu initiò celeriore partium quinq;, & lumine sensim deficiente, à nona Nouembris anni septuagesimi septimi, vsq; ad vicesimam sextam Ianuarij anni sequentis, in Pegasi asterismo expirauit: Hæc duo meteora, non immeritò viris eruditis totam à Peripateticis, de Cometarum ortu, materia, & situ, rationem labefactatam adduxerunt in dubium, cùm obseruationibus parallaxeon deprehensa sint, non in elementari, infra Lunam, sed stella illa in æthereo summo: Cometes in eodem tractu, sed positu humiliore, qua Venus circa solem vertitur. Elementares autem motus & mutationes inuehi in regionem æthereã nõ poßũt, nisi τὸ ἀναλλοίωτον καὶ ἀμετάβλητον tollere ex illa, & cũ Epicureis delirijs igneas stellas fingere, quæ pabulo halituũ elementariũ reficiantur ac foueantur, velimus, contra perpetuæ experientiæ veritatẽ. Neq;, in hac sola parte de cometis laborat & hæret philosophia peripatetica, sed in multis alijs meteoris, vt in ventorum, fulminum, grandinũ, niuiũ, terræmotuũ, æstuũ marinorum, tẽpestatum, & similium descriptionibus, quorũ si quis existimat, causas & rationes peruestigatas satis, & explicatas esse, meo iudicio, multum errat. In his, quid doctrina sacra Deo tribuat, Psal. & Prophet. testimonia docent. Psal. 18. 104. 144. & alijs, de ventis expreßè dicitur, quod

educat

educat eos Deus de thesauris suis. Non fuisse autem ἄσημα meteora illa prædicta duo, satis docuerunt, quæ stellam nouam mox comitata est religionis per Germaniã mutatio, et ab hac excitatus motus, quæ tamẽ paulatim impetu remittẽte cõsederunt rursus, sed repressa diuinitus victricis veritatis luce ac robore, quod & Cometes cursu citatiore initiò, sensimq́; languescente deinceps declarauit. Sunt verò consequutæ & illæ, quæ sæpe renouatæ sunt & exasperatæ persecutionum lanienæ, & armorum conflictationes in Belgio & Gallia. Dei opera talia sunt, & ad prædictum pertinent de signis apparituris in Sole, Luna, & Stellis, quorum crebriora & stupenda magis, sub vltimam mundi ætatem, Christus haud dubiè euentura denunciat.

Meteorologia ad quod diuinationum genus referenda.

Sub quo sit genere diuinationum reponendum τὸ μετεωρολογικὸν, definiendum restat. Physicum esse nemo inficiabitur, cùm ex causis, de effectibus, ex signis, de significatis ac præmonstratis euentibus ceu ratiocinetur.

De ventorum effectibus, quos experientia notare didicerunt etiam imperiti, eruditè disserit Aristoteles in Problematis.

Quantum Medico contulerit, ad præuidendos publicè grassaturos morbos, arteq́; prohibendos & amoliendos, aut, si prohiberi nequeant, meditandam aptam curationem, vel iudicandas corporum constitutiones, aut τὰ ἐνδήμια vocata νοσήματα, & σποραδικὰ cognoscenda, prænosse tempestatum ventorumq́; appulsus, naturas, effectiones, ad loca quæuis congruentias, sæpe & monet, & reipsa declarat Hippocrates.

Sed de illis ambigitur Meteoris, quæ signa tantùm sunt, cùm non semper significatorum causæ conspiciantur: vtrum Physicorum censeri signorum nomine debeant.

Colorationes nubium, vaporum, luminum, stellarum, atque earundem scintillationes, vel occultationes, & figurati colores, vt Irides, areæ, euidentes habent suarum designationum rationes. Etenim illis annexa cohærent causis, quæ, vel designatos effectus, vi sua moliuntur ac perficiunt, vel illis materiam præbent: aërisque referunt constitutionem, &, an is, vel purus sit, ac quàm minimum halituosus, vel halitibus abundet, ijsque, aut raris, tenuibus, dispersis, fluctuantibus, leuibus, fumosis, aut densis, crassis, confertis, humidis, aut mixtis.

Cur Sol purus oriens, & non feruens, serenum diem nunciet, pallidus hybernam grandinem: Cur, si ante exorientem eum nubes rubescant, ventos: si nigræ rubentibus interueniant, pluuias: si occidentis atque orientis nubes pariter rubeant, ciere pluuias iudicentur: Cur, si circa occidentem rubescant nubes, serenitatem futuræ diei spondeant: Cur, si vna Lunam area cingat, eaque sit pura, & paulatim dilabatur atque euanescat, serenitatem: si duæ aut plures, vnaúe impura, hyemes: atque has, cum ventorum turbulantia, si & subrubeant, & pluribus in locis rumpantur: cum niue, si quasi perruptæ appareant: Sæuiora omnia, ac difficiliora præsagiant, si caliginosæ sint, ac spissæ: quæque sunt eiusmodi à Plinio recitata, Ptolemæo, & Arato, manifestum est. Adesse enim copiam materiæ idoneæ & sufficientis talibus ciendis tempestatibus, declarant.

Solis orientis & occidẽtis color notat certas tempestates.

Neque illud obscurum, cur quarta Luna Vergilio, tertia & quarta Arato, secuturam, reliquis diebus tempestatem prænotet atque explicet: Nimirum, quod recens à coniunctione prodiens, alterutro ferè horum dierum primo sese conspiciendam præbet, exili adhuc, & in cornua curuato lumine Etsi enim primo quandoque, quandoque & se-

Quarta luna quare reliquorum dierum tempestatem notet.

*& ſecundo à coitu die, ſeſe emerſum profert: frequentiſſi-
mè tamen tertio demum enititur, & euidentiſſimè hoc i-
pſo, aut quarto cernitur.*

*Si ergo tunc tenue adhuc, & minutum Lunæ iubar
nitet, puro lumine: & vacare aërem ſuperfluis halitibus,
& ſtellarum poſitus ſerenare aërem, diſcuſſis ijs, quos ter-
ra exhalat, vaporibus, minimumq́ halituum edere: Si ru-
bet, affluere eundem ſiccis ac leuibus aſpirationibus: Si ni-
gricat, coire plurimos vapores, ac conſiſtere in nubium
craſſitiem: Si pallet, vaporum copiam, qui in pluuias den-
ſantur: Si rutilat, ceu nigricans purpura, mixtorum va-
porum congeriem in aëre, & vim ſtellarum colligentium,
fouentium, & augentium talem materiam, denotat. His
conuenienter afficitur aëris conſtitutio, reliquis diebus.
Neq; enim vno momento, quicquid eſt vaporum, aut
cogitur, aut diſſoluitur, aut conſumitur in pluuias, ventos,
vel incendia: ſed, & durat longiore tempore, & alitur atq;
inſtauratur, ſi deficiat, ſtellarum vi, quarum idonei poſi-
tus collectionem vaporum ſemper præcedunt.*

*Cur procelloſi ventorum flatus, & inſolitùm tumul-
tuantes, aut impetuoſæ pluuiæ, aut terræ concuſſiones, a-
quarumúe exæſtuationes & effluxus, hominum generi
portendant, præter clades, quæ inferunt, alia maiora da-
mna & diſcrimina: Cur* παρήλια *aut* παρασέληνα, *vel
concertationes, de primatu in Eccleſiis & Imperijs, vel ad
turbandum publicum ſtatum, contractas ſocietates inſinu-
ent, obſcurius eſt, & explicatu difficilius: præſertim, cùm
ſit anceps ac dubium, ordine ne naturæ prouenerint à
Phyſicis excitata cauſis, an ſit diuinitus immiſſa, vel arti-
ficio confecta ac producta Diaboli. Quòd & denuncient
& apportent mala, noſtris edocti malis nouimus.*

Aqua-

Aquarum significata vox cœlestis interpretatur.

Cur pestem, annonæ caritatem, perniciem frugum, aliaq́ huiusmodi, & aquæ, & cætera designent, conspicuum est. Suffocant, aut alluuione exterunt semina, enecant, in floribus fructuum, hoc, quod est κάρπιμον, vel decutiunt, aut flores, aut præcoces fructus, strangulant segetem, fœcunditatem terræ exhauriũt, efficiunt putrefactiones magnas, aut has à stellis excitatas, alijsúe causis consequuntur.

At bella, seditiones, irruptiones hostium externorum, cædes, aut quosuis Tragicos motus, si immittuntur diuinitus, ideo præsagiunt, quòd his, destatutis & iam ingruentibus pœnis commonefieri homines, Deus vult, vt aliqui conuertantur.

Si à causis cientur naturalibus, sed de coniunctis viribus validius auctis: ipsæ eadem causæ pariunt, quæ hi effectus designant. Si autor eorum Diabolus est: aut præuisa, atq; impendentia humano generi pericula his præcinit, vt plus cruciet, calamitatibus cumulatis, & formidine iniecta: aut secuturum nihil præmonstrans, tantùm hoc agit, vt corpora lædat hominum, & sustentandis illis, tuendisq́ necessaria inuertat, ac perimat.

In Pareliorum spectaculo, Sol regum gerit personam, eorumúe, qui præsunt: Cuius, vt & nitori insidantur, & splendorem imitantur, atque vsurpant asciticio fuco Parelia: ita eos adumbrant, qui regna affectant, & principatus, eosq́ ad sese, detrusis legitimis dominis, transferre annituntur. Qui accedunt circuli, & circulorum colorationes, artes et machinationes, Pareliorum significata.

 quibus

quibus, & struunt quod moliuntur, & ornant, atque excusant, referunt.

Sed cùm reddi ratio omnium, quæ fiunt, quæque à Physicis indicantur signis, nequeat, ubi ratio deficit, consentientis experientiæ testimonijs insistere ac niti satis est, quæ vice demonstrationis sunt.

Nec abijciendum ideo τὸ μετεωρολογικόν, quòd qualia quæuis insueta raraque in specie adferant, non pernoscit ac perspicit. Etenim non eruere ea omnia, ac peruestigare humana mens, quæ aßiduè oculis obuersantur, & certa consistunt lege, potest: quantò minus insolitè, nouèque accidentium casuum, aut perscrutabitur causas, aut prospiciet fines atque effectiones: nec præsciri Deus omnia voluit. Satis est de his nosse, quòd nec irrita sint, nec ἄσημα.

DE ILLIS SPECIEBVS, τῆς φυσιολογικῆς, quas φυσιογνωμοσύνην, μετωποσκοπικὴν, & χειροσκοπικὴν vocant.

VT notarum, signorumq́; in corpore humano sensibus subiectorum plura sunt, ac diuersa genera: sic artium, quæ illa considerant, æstimant, atq; interpretantur, non vnum genus. Aliæ notæ integram aut effectam valetudinem referunt, ac declarant. Aliæ congenitam toti corpori, vel præcipuis partibus temperiem, naturæq; robur ac firmitatem, vel languorem atq; imbecillitatem detegunt. Aliæ insitas, à prima orgine, inflexiones, propensionesq́;, ád certa morum, actionum, studiorum, affectuum genera, vel abditos animorum sensus, affectionesq́;, & à natura constitutiones ac conformationes, arguunt, & ceu aperiunt ac produnt. Aliæ, naturæ ductus atq; impulsus, ad felices euentus, ac prosperos, aut contrarios, præsensionesúe, & vim futuri præsagam patefaciunt. Plura genera artium Physiologicarum.

Singularum conditio peculiaris ac propria. Σημειωτικὴ, quam absoluimus antea, sanitatis, aut inualetudinis signa pensitat & examinat, &, de temperie totius, ac partium singularium iudicium fert, ac sententiam, ὀνειροπολία præsagientia declarat somnia, & quæ illa vaticinentur, scrutari studet, atq; explanare. De animorum moribus, constitutione, atq; inclinatione, coniecturam facit, ex notis exterioribus, in toto corpore, & singulis partibus, φυσιογνωμοσύνη seu φυσιογνωμονία: Ex vultu habituúe faciei, μετωποσκοπικὴν: De corporum firma solidaq; com-

pagine & fabrica exquisitè coagmentata, aut imbecilliore & dissolutiore, deque naturis interiorum partium, & animi affectionibus, ac propensione, & procliuitate ad aliquam rem, χειροσκοπικὸν seu χειρομαντεία: ex linearum positu, ductibus, permixtionibus, atque incisuris in manu interiore.

Ergo τῆς φυσιογνωμονίας velut pars est τὸ μετωποσκοπικὸν. Huic enim sola facies, illi totum est corpus propositum, in quod, tanquam ὑποκείμενον intuetur. Viriusque finis idem, nimirum diuinare ex sensu perceptis indicijs, de insitis à natura affectionibus.

Definitio Physiognomoniæ.

φυσιογνωμονία verò (vt ab Aristotele definitur) ἐστὶ περὶ τὰ φυσικὰ παθήματα τῶν ἐν τῇ διανοίᾳ, καὶ τῶν ἐπικτήτων, ὅσα παραγινόμενα μεθίστησι τῶν σημείων τῶν φυσιογνωμονουμένων: id est, Physignomonia considerat naturales animæ affectiones, &, quæ interueniunt, ac Physiognomonica signa mutant, accidentia.

In hac definitione primùm obseruandum, Aristotelem, τῆς διανοίας voce, notare animam, quam ipse rectè vnam facit in homine, comprehendentem & regentem vires cæteras, secus, quàm Plato, qui tres specie distinctas animas constituit, locis etiam seclusas, λογιστικὸν seu ἡγεμονικὸν in cerebro, θυμοειδὲς in corde, ἐπιθυμητικὸν in epate reponens. Eas Aristoteles vni animæ, tanquam δυνάμεις subijcit atque includit, scilicet vt vniuersarum ἐνεργείας expediat vna, diuersorum organorum corporis vsu & ministerio.

Plato tres facit distinctas animas Aristoteles vnam.

Hoc ergo vult Aristoteles, Physiognomoniam, ex signis Physiognomonicis (quæ qualia sint, exponemus) æstimare ac constituere, de affectionibus naturalibus harum trium præcipuarum virium, quibus humanum administratur ac dispensatur corpus, deque ascititijs & acquisitis,

lis, aut consuetudine contractis, quæ naturales, aut frangunt, vel emolliunt, vel limant poliuntq; aut exasperant, & acuunt, aut prorsus immutant atq; abolent.

Signa, quorum indicio ductuq; perducimur, ad cognitionem affectionum ex oculis absconditarum, commemorat Aristoteles, inquiens: Ἔκ τε γὰρ τῶν κινήσεων φυσιογνωμονοῦσι, καὶ ἐκ τῶν σχημάτων καὶ ἐκ τῶν χρωμάτων, καὶ ἐκ τῶν ἠθῶν τῶν ἐπὶ τοῦ προσώπου ἐμφαινομένων, καὶ, ἐκ τῆς λειότητος, καὶ ἐκ τῆς φωνῆς, καὶ ἐκ τῆς σαρκὸς, καὶ ἐκ τῶν μερῶν, καὶ τοῦ τύπου ὅλου τοῦ σώματος: καθόλου μὲν οὖν τοιαῦτά ἐστιν, ἃ λέγουσιν οἱ φυσιογνώμονες περὶ ὅλων τῶν γενῶν σημεῖα.

Signa physiognomonica.

Horum, in natura orginem & fontes vt demonstremus, necesse est, si Physiognomoniam, Physicarum diuinationum catalogo inserere volumus, in quo quidem ipsa sibi iure locum vendicat.

Corporum enim nostrorum origo est, ex iunctis seminibus maris & fœminæ, quibus accedit sanguis menstruus, attractus ex prægnante per κοτυληδῶνας. Ex his tanquam materia, vis διαπλαστικὴ, quæ natura seminibus inest, hanc scilicet excitante matrice, vt loco natiuo, excipiendisq; vegetandis, ac fouendis seminibus comparato format ordine membra principalia, initiò epar, ex sanguine substantia mediocri, sed intextis ex semine venarum plurimis riuulis: deinde cor, ex spißiore ac compactiore sanguine, implicito variè surculis innumeris tenuißimarum fibrarum: vltimo cerebrum, ex nobilißima seminum parte, & plena spirituum: & simul attexit ministrantia his membra, alia ex sanguine, ex seminibus alia.

Ordo formationis membrorum in fœtu.

Absolutis singulis, circumdat ceu caueas & domicilia, quæ, magnitudine, figura, exteriorum partium his insitarum positu, specie, & quantitate, principalibus illis adaptat. cordi thoracem ac vicina: cerebro caput cum ijs,

quas complectitur, partibus: & totum exteriorem corporis & cutis ambitum tingit colore, ex ijs propagato humoribus, ex quibus præcipuæ sunt partes conflatæ.

Origo seu fons signorum Physiognomonicorum.

Si ergo, & iusta est materiæ proportio, mole conueniens, copiaq́ue, ac qualitatibus, & viget vis διαπλαστική: rectè temperat ac conformat principalia membra, ijsq́ue mox accõmodat & configurat exteriora domicilia, quæq́ue illis inhærent partes: Vnde & συμμετρίαν inter se congruentem, ac venustam, & concinnam, debitamq́ue magnitudinem, figuram, collocationem, & colorem floridum adipiscuntur.

Rursus, si aut materiæ, aut suo vitio, vis διαπλαστική aberrat, in conformatione membrorum principalium: mox deprauat exteriora quoque. Ita, quæ in conspicuo ambitu trium distinctorum, ceu conclauium corporis visuntur notæ, magnitudinis, figurarum, positus, colorum, qualitatum primarum & secundarum, quibus lenitatem, asperitatem, duritiem, mollitiem, & quicquid est huiusmodi, complector, itemq́ue carnis: ipsarum, quæ intus latent, partium temperiem exprimunt, ac constitutionem natiuam, εὔκρατον, καὶ σύμμετρον, si ipsæ σύμμετροι sunt: δύσκρατον, καὶ ἀσύμμετρον, si ἀσύμμετροι.

At verò, quam quæuis ostendant notæ in specie, ratio docet, comprobat experientia, & petantur exempla ex libris τῶν φυσιογνωμόνων. Nobis enim non singulas eorum percensere regulas, & singularum exquirere causas: sed primos & generales signorum fontes commonstrare, statutum est, ex quibus deriuare riuulos, non magni laboris est.

Porrò, temperie partium edi ac perfici actiones, multis in locis Galenus: corporum temperamentis, atque imprimis trium præcipuorum membrorum, cerebri, cordis, & epatis,

epatis, congruere animorum mores, in eo libello demonstrat, qui inscribitur, *Animi mores sequuntur temperamenta corporum*.

Ergo temperamentis cognitis de prioribus notis, mox & actionum innotescet natura, an perfectæ sint, & conuenientes, an verò languidæ, vel deprauatæ: & ingeniorum, iudicij, morum, affectuum perspicietur conditio. & vicißim certiora dant indicia, de partium temperamentis, viribus, affectionibus naturalibus, inclinationibus, actiones singularum: de cerebro, ingenij fonte, & corde, exteriorum interiorumq́ sensuum, & corporis motiones, gestus, incessus, agitationes membrorum, affectus subiti, ijq́ characteres, quos in oculis, fronte, & toto vultu natura effinxit, interioribus consentientes: qui ad ipsas animi sese inflectunt, accommodant, & mutant affectiones, & animi sensus, motus, cogitata, machinationes, proferunt, mirando naturæ consensu.

Oratio mentis character. Cibi, potus, & Venereorum consuetudo, & quicquid est huiusmodi in vita, morum, atq; actionum. Hæc vt nascuntur ex tribus præcipuis in homine potentijs, ita earum adeò exactè naturam, ceu pingunt, & contuendam oculis exhibent, vt raro fallant. Quare & hæc morum indicia cæteris Aristoteles præfert: inquit enim, ἰσχυρότερα ἢ τῶν ἐπὶ τοῖς μέρεσιν συμείων ἐστὶ, τὰ ἐν τοῖς ἤθεσι, τοῖς ἐν τοῖς ἐπιφαινομένοις λαμβανόμενα καὶ κατὰ τὰς κινήσεις, καὶ τὰ σχήματα. Signa Physiognomonica certiora.

Sed cùm multum referat, ad quæ quis studiorum genera, ad quam viuendi rationem sit assuefactus, quoue modo sit informatus à teneris: prudenter Aristoteles πρὸς τὰ φυσικὰ παθήματα, adiungit τὰ ἐπίκτητα. Nam & disciplina, cùm næui à natura insiti eluuntur, aut corriguntur, aut retunduntur: tum, quæ eadem natura ad-

iumenta largita est, augentur ac roborantur: etsi quæ corpori forinsecus impressa sunt lineamenta, exteri & amoueri nequeunt: &, consuetudine contracta ac durata, tam pertinaciter sæpe infiguntur atque insidunt, vt, ceu suppreßis & obscuratis naturalibus, sola emineant ac dominentur: & consilio, arte, ac simulatione ascitis, naturæ indicia tegi possunt, atque occultari.

Zopyrus physiognomon.

Zopyrum Physiognomonem legimus Socratem, cùm habitum corporis inspexisset, stupidum pronunciasse, & bardum, quòd iugula concaua non haberet, obstructas eas partes, atque obturatas esse dixit, addidit etiam mulierosum: in quo, Alcibiades cachinnum dicitur sustulisse, cùm in eo nihil horum obseruatum esset. Nam, & errata naturæ emendarat, &, ex naturalibus causis, nata vitia edomuerat ac compresserat voluntate, studio, ac disciplina, ad eum modum, vt nemo vnquam in eo vllum eorum vestigium viderit.

Nouimus ipsi quosdam simulationum artifices, qui, cùm res poscit, exuere naturam pristinam, & assumere nouam, eamque, tanta fingere calliditate queunt, vt connatam quis, non ascitam esse putaret.

In Physiognomonia plura signa inter se conferenda.

Cæterum cùm hæc, aut consuetudine acquisita, aut consilio suscepta, impediant iudicia de naturalibus: rectè monet Aristoteles, ne, ex vno signo, quicquam temerè quis affirmet, sed, inquisitis collatisque pluribus, exploret, quæ consentiant, quæ discrepent, quæ idem arguant, quæ contrarium declarent. Si omnia, vel plurima vni significato suffragentur, certius pronunciari posse: Si vnius duorumue monitis cætera refragentur, cohibendam esse assertionem. ὅλως τὸ ἑνὶ μὲν πιστεύειν τῶν σημείων εὐηθές, ὅταν δὲ πλείω συμφωνοῦντα καθ' ἑνὸς λαβῇ, μᾶλλον ἤδη κατὰ τὸ εἰκὸς ἄν τις ὑπολαμβάνει ἀληθῆ εἶναι τὰ σημεῖα.

Verùm

Verùm hæc ad diuinationes ipsas pertinent. Nobis satis sit ostendisse, signa φυσιογνωμονικὰ non commentitia esse: sed & formari vi seminali, & nasci ex natura partium iam formatarum, atque idcirco ipsam φυσιογνωμονίαν, inter diuinationes Physicas, iure collocari.

Extant de hac, præter Aristotelis scripta, Polemonis etiam, & Adamantij Sophistæ, vsu, & obseruationibus comprehensæ præceptiones.

DE CHIROMANTIA.

Iusdem cum Physiognomonia sunt generis τὰ χειροσκοπικὰ οἰωνίσματα, id est, vaticinia, de internæ manus constituta ac prodita characteribus, de quibus libros apud Græcos fertur composuisse Helenus quispiam Syracusius, & versibus Eumolpus. Horum fontes & subiecta declarabimus propius. Chiromantia.

Manum Græci χεῖρα nominatam distribuunt in partes tres distinctas, βραχίονα, πῆχυν, & ἀκρόχειρα, vel ἄκραν χεῖρα, id est, brachium seu humerum, (sic enim Celsus vocat) cubitum, & extremam manum. Hæc vbi cubitus desinit iniens, ad extremum digitorum vsque protenditur, & tres rursus habet distinctas partes. Earum prima, quæ octo oßiculis, duplici dispositis ordine, & cartilaginum, ac ligamentorum interuentu, arctißimè connexis, cubito coarticulatur, καρπὸς Græcis brachiale Latinis dicitur. Reliquum omne à brachiali, ad finem vsque explicata Partes manus.

catæ manus παλάμην, *id eſt, palmam nominant: Cuius ea pars, quæ quinq; oßibus brachiali coagmentata, ad radices digitorum vſq; pertingit,* μετακάρπιον *Græcis, poſtbrachiale Latinis nuncupatur, huic prima digitorum committuntur internodia, his ſecunda, ſecundis tertia. Græcis ea* σκυταλίδες, φάλαγγες, *&* φαλάγγια *dicuntur.*

Media igitur extremæ manus pars, cui poſtbrachiali nomen, ex oßibus conſtructa quinq;, foris gibbis, intus ſimis aliquantulum, atq; incuruis, carneq;, & cute tectis, quibus plurimi venarum, arteriarum, neruorum, chordarum, articulos digitorum mouentium, ſurculi ſubtenduntur atq; implicantur, vario ac multiplici contextu: acquirit figuram intus cauam, foris conuexam.

Chiromantiæ ſubiectum.

Cauæ regionis, quæ verum eſt τῆς χειρομαντείας, *ac proprium* ὑποκείμενον, *fabrica talis eſt.*

Fabrica manus interioris.

Ex apice interioris tuberculi humeri ad ἀγκῶνα *enaſcitur muſculus, capite ſtatim ab exortu carnoſo, craſſoq;, & nerueo, qui, inter initia, ceu ſeſe diducens latius, & verſus vlnæ radijq; prorepens medium, rurſusq; in arctum coactus, & rotundum, vbi brachiale attigit, finditur in quatuor ramos, carnoſos quidem, ſed progreſſu in nerueam duritiē, quæ tendinum eſt, gracileſcentes, & ad angulos inuicem acutos cohærentes, qui, communi veſtiti ac deuincti inter ſe membrana, eaq; tenui & mucoſa, ſub cute ſenſim, per brachiale, ad ſecunda quatuor digitorum feruntur internodia.*

Ex eodem principio, ſed decliuiore ſede, alius prodit muſculus exquiſitè carnoſus & teres, qui, vltra medium cubiti progreſſus, contractusq; aliquantulum, vt prior, in quatuor dirimitur carnoſa ſegmenta. Hæc, ante brachiale, in teretes degenerant tendines, qui primi tendinibus ſubie-

subiecti, eoq; positu, per totum postbrachiale exporrecti, ante internodia secunda, perforatis eminentioribus alterius musculi tendinibus, ad postrema digitorum internodia, excurrunt. Tendinibus his, in postbrachiali intexuntur musculi, qui digitos ceteros pollici adducunt.

Tertius alius vlnæ ea propagatus sede, qua radij illi tuberculum, sinu peculiari admittit & complectitur, atq; secundum radij situm, productus circa brachiale, in tertem cogitur, & finitur tendinem, qui peculiari obtectus membrana, in tertium pollicis contendit & desigitur articulum.

Præter hos, alij tredecim internam manum intexunt musculi, quorum, ad primos quinq; digitorum articulos singulos, singuli vtrinq; affiguntur: tres verò, ceu è transuerso, ex vola, qua, qui pollici subiacet thorus, circulari linea circumscribitur, educti in secundum inseruntur pollicis internodium. Ex prioribus decem, octo qui quatuor seruiunt digitis, rectà eos adeunt, secundum postbrachialis longitudinem, omni propemodum ex parte, carnei & postbrachialis oßibus connati. Implantantur autem lateribus, in interna sede oßium.

Duo pollici additi inæquales magnitudine (amplior est enim multò superior, & eminentior altero subtus occultato) à ligamento brachialis ἐγκαρσίῳ expansi, primo pollicis oßi, interna regione attenduntur. Rursus, à quarto brachialis osse procedit musculus, muris seu lacertæ figuram eleganter exprimens, toto ductu carneus. Hic, à brachiali, per imam internæ manus sedem, ad minimum protensus digitum, externo lateri primi oßis digiti minoris annascitur.

Toti verò propemodum depili nudæq; manus cuti musculus quidam substernitur, qui, neruoso teretiq; principio

cipio, ex apice tuberis humeri interioris prodiens, atq; duobus brachiale flectentibus musculis, ex eodemq; propagatis initio, medius incumbens atq; annatus, ventrem impensè carnosum crassumq; adipiscitur: vbi verò ad medium cubiti acceßit, rursus gracilescens in tendinem, ceu ex tereti aliquantulum depressum coit. Hic ad radicem brachialis sensim sese explicans, summæ manus cuti, ad extremam vsq; digitorum aciem, affigitur fibrosorum nexuum intextu, adeò validè arcteq;, vt difficulter à cute, vel nouacula acutiore separari poßit. Non toti tamen internæ manus cuti subducitur, verùm per eos musculos, quorum, ex vna parte, aliqui ad radices pollicis consistunt, ex altera vnus, ad minimum digitum fertur, sub ipsa cute medius incedit, nihil fibrarum obductæ his musculis cuti impertiens: ad volam accedens dilatescit, & reliquam cutem totam subiens conduplicat.

Intra hunc tendinem & cutem, carnea continetur substantia, subalbida, duriori neruosoq; adipi similis, venarum, neruorumq; ad cutem tendentium surculis conferta. Hæc, eminentioribus oßium proceßibus, ad radices digitorum, quà internodia prima digitorum oßibus postbrachialis iunguntur, eleuata in altum, distinctas ibi quatuor eminentias, ceu toros constituit, lineis seu incisuris diremtas.

Ex hac structura, ratio patet figuræ & inæqualitatis internæ manus, linearumq;, in summa cute apparentium. In medio cauitas visitur, eam circumquaq; ceu monticuli sepiunt ac circumdant. In tales toros seu puluinos, neceßariò aßurgunt atq; attolluntur extremi internæ manus limites, ob instratos oßibus musculos, et carni tendiniq; intextas carneas fibras. Carneam molem pollici attensam præcipuè duo, qui primum mouent inter-

internodium, musculi cum eo, qui pollicem abducit à cæteris, constituunt: vocatur ea θέναρ, παρὰ τὸ θένειν, id est, feriendo, vt placet Etymologis, & στῆθος ἀντίχειρος, Latinis χειροσκόποις Mons pollicis. Decliuior eius pars linea recurua definitur, quæ à radice indicis orta, (qui locus μετὰ τὸ θέναρ dicitur,) curuoq; ambitu circumscripta, in planitiem versus καρπὸν desinit. Lineæ nomen est, ex veteri instituto τῶν χειροσκόπων χρονικὴ. Montes manus.

Ex altera internæ manus parte, versus imum terminum, è regione huius tumuli, alius eminet torus, depreßior priore, quem, qui minimum digitum petit, musculus exaggerat: Vocatur is ἄνδηρον, quòd significat quiddam velut exaggeratum, vt in ripis & sulcis cernitur, & στῆθος χειρὸς.

Interstitium vtrorumq; planis, intra montes duos, vallibus simile, μεταστήθιον est. Qui ad digitorum radices, seu congesti continent colles, interuallo triplici, vno Græcis nomine ὑποθέναρ dicuntur, quasi minutum θέναρ.

Linea, quæ in pluribus manibus τῇ χρονικῇ principio, coniuncta sub radice indicis, inde procedit deorsum, versus cauam manum, & planitiem: veteribus χειροσκόποις est ζωηφόρος, id est, vitifera. Vbi initia harum iunguntur, συναφὴ est, id est, connexio. In media manu, triquetram ambæ efformant figuram, cui τριγώνου nomen inditum. Supra ζωηφόρον monticulis seu tuberculis trium digitorum, (nam indicis tuberculum hæc ferè non ambit) subiecta ἀναγκαία, Latini vocarunt mediam naturalem. Ea, cum ζωηφόρῳ quadratum effingit: itaq; ille locus τετράγωνον dicitur.

Monticulis his inclusum in manu media, & instar vallium profundum, κοῖλον χειρὸς, id est, cauum manus, & κοτύλη appellatum.

Lineæ

Lineæ manus.

Lineæ γραμμαὶ & τομαὶ, id est, lineæ & incisuræ dicuntur. Earum conformatio in summa cute, necessario musculorum exortus, circumscriptiones, ac limites, insertiones, coalitus, & connexiones, membranarum circumductiones, fibrarum colligantium nexus, tendinum distributiones & ductus consequitur, cùm pertinaciter ipsa contiguis & sibi subiectis partibus cohærescat, sitq́ omnium in toto corpore, partium, vel sola exquisitißimè temperata, adeò, vt ad exactißimum temperamentum ponderis, quo κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν æstimatur, accedat proximè. Ergo afficitur facilimè, proq́ subiectarum partium conditione, externam variat speciem, cùm, vbi subtus diuersa, aut iunguntur, aut discedunt corpora, velut in canaliculos cauos subsidens, promtißimè fissuris illis, rimisúe, aut nexibus sese insinuat atq́ ingerit.

Planetæ monticulis in manu attributi.

Recentiores χειροσκόποι tum monticulis singulis præficiunt Planetas, & de characteribus illis impreßis, ea pronunciant, quæ sunt naturæ Planetarum: tum plures notant lineas, alio discrimine, quàm veteres. Pollicis tumulo Martem alij, alij Venerem imponunt. Sub indice Iouem, sub medio Saturnum: sub annulari Solem, sub auriculari Venerem, alij Mercurium collocant: τὸ τῆς χειρὸς στῆθος, ἢ τὸ ἄνθηρον, quod ipsis est tuberculum manus ferientis, Lunæ dedicant: Trigonum seu triangulum in vola, Marti alij, alij Mercurio aßignant.

Differentiæ linearum in manu.

Lineas partiuntur bifariam, in principales, & minus principales. Vtrarumq́ differentiarum quinq́ species faciunt. Principales ab ipsis numerantur: καρδιακὴ seu vitalis: ἡπατικὴ seu media naturalis: κεφαλικὴ seu capitis linea: Thoralis, seu mensalis, seu media: Discriminalis, seu restricta, seu Draconis cauda.

Καρδιακὴ pollicis montem includit & complectitur. ἡπατικὴ

ἡπατικὴ, *sub radice indicis, ab eodem cum Cardiaca principio exordiens, in mediam manum descendit. Cephalica, ad tuberculum ferientis vtiq; aptata trigoni figuram complet. Thoralis ab eo, quod indici & medio intercedit spacio, ferè ordiens, tuberculis trium digitorum medij, annularis, & auricularis, obliquè deorsum & transuersim procedens subtenditur, dirimensq; ad radicem minimi elatiorem eius thorum à tuberculo ferientis, in extremam manum, versus exteriora finitur. Restricta ad iuncturam* τοῦ καρποῦ καὶ μετακαρπίου *descendentes terminat lineas, & finit* τὸ ὑποκείμενον *artis.*

Minus principales censentur, Via Solis, Via lactea, Via combusta, Cingulum Veneris, Linea Martis. Via Solis, à tuberculo annularis, cui Sol præsidet, de χειροσκόπων *decreto, rectè deorsum in cauitatem protenditur. Lactea, à discriminali, sursum, secundum tuberculum ferientis porrigitur. Combusta, per medium volæ triangulum enitens conscendit sursum, in tuberculum medij; aut, priusquam eò pertingit, deficit. Eadem, si integra fuerit, & non intercisa, Saturnia vocatur, quòd tunc Saturno addictum collem occupat.*

Cingulum Veneris, hemicyclij figura, ab interstitio indicis & medij, per Saturni collem, ad medij & annularis interuallum vsq; obtenditur.

Linea Martis, in pollicis eminentia, vitali lineæ παράλληλος *est.*

Vocantur hæ minus principales, quòd, nec omnium manibus insunt, nec ita conspicuæ existunt, cùm adsunt: & significatis multum cedunt illis principalibus, quæ, quòd euidenter in omnium comparent manibus, etsi specie variant, & significata non obscura habent, hanc apud artifices meruerunt cognominationem.

Præter lineas hasce, reperiuntur pænè, in singulis collibus, & alij characteres, à natura artium somatrice, ex minutarum linearum segmentis & ductibus variè positis, & commixtis inter sese, varijs figurati speciebus, quorum insigniores notarunt atq; explicarunt artifices: Singulas enim exquirere & persequi formarum differentias, curiosorum esset hominum, non naturæ vestigia, sed suas sectantium opiniones, cùm illæ pænè, in singulis varient subiectis. De his consulantur libri autorum.

Signa chiromantiæ.

Signa ergo, ex quibus, de compage corporum, deq; præcipuorum membrorum constitutione, & moribus animi, propensionibusq;, atq; euenturis in vita casibus, tanquam oracula promunt χειροσκόποι, sunt incisuræ internæ manus conspectiores, tum in monticulis, ex lineis exilioribus & tenuioribus constituti characteres. An præstent hoc, quod de illis spondent & affirmant artifices, videndum.

Discrimina linearum in manu.

Variant, vt dixi, pænè in singulorum manibus plus minusúe, non specie, quæ in omnibus eadem est, sed accidentibus. Aut enim expressæ, amplæ, profundæ, in longum, tractu continuo productæ sunt, rubentq;, vel liuent, vel pallent, vel nigricant, vel alium præ se ferunt colorem: Aut contrà obscuræ sunt, minutæ, mutilæ, interruptæ, in fibras & capillamenta tenuia sparsæ, concisæ, plus in alijs, in alijs minus. Præterea cum ipsis sese corporibus proferunt, etsi in tenellis infantum manibus ferè, rugarum copia obscurantur, præsertim quæ natura exiliores sunt: certoq; durant tempore, &, ætate ingrauescente, sensim attenuantur, tandemq; à siccitate, cute tensa, &, seu compage membrorum laxata, euanescunt, velut extritæ, aut obliteratæ: deniq; vehementioribus morbis, aut abolentur, aut comminuuntur, adeò, vt sensum fugiant.

Ergo

Ergo cùm tot formentur discriminibus, non (vt ita dicam) specificis, sed accidentarijs, statisq; ac certis oriantur & intereant temporibus, & cum naturis corporum commutentur, absolutis ijs emergant, vigentibus niteant, marcescentibus extabescant, vergentibus ad interitum exolescant, ægritudine oppreßis afficiantur: non temerè existunt, aut fortuitò, sed à natura ceu insculpuntur cuti tunc, cùm hæc musculis tendinibusq; eorundem postbrachiali exporrectis arctißimè obducitur & coaptatur, ad eum modum, vt fissuris subiectarum partium, & coalitibus exquisitè incumbat, congruat, atq; inhærescat.

Lineas in manu non fortuitò fieri.

Nec tam statis, fixis, & permanentibus, vlla alia pars corporis est consignata lineis, à primo statim exortu, illis exceptis, quæ, vel ad articulos digitorum, his inflexis, cutis corrugationem insequuntur, vel in imo & concauo pedis conspiciuntur, præter internam manum, cùm ea sit omnium partium ἀναρθροτάτη.

Fortasse dicet quispiam, ideo incisos, canalium instar, aut sulcorum, ductus illos, vt, cùm omni penitus careat articulo μετακάρπιον, *& creberrimis agitentur, ac diuersißimis motibus digiti, manu compressa, inflexis, contractis inter sese, pollici admotis, aut in obliquum contortis digitis, cutis interna promtißimè cogatur, colligaturq; in plicas, cedentibus in sese fissuris, cæteris partibus intermedijs assurgentibus atq; eminentibus, velut inter sulcos strijs: Complicationem enim manuum, cutis, si rigidius obluctaretur, impeditura esset: Rursus explanata manu exertis, diductisue digitis, expeditè tendatur, dehiscentibus fissuris, & toris, qui in contractione intumuerant, sese submittentibus. Non derogo illis vsum hunc. Verùm, si ad subiectarum partium formam, situm, distributionem, & coalitum, in obtensa his cute, annexaq;, natura eas finxit,*

Vsus linearũ in manu.

quod planè affirmo: vt illæ tanquam effectus, tum causæ efficienti, tum constructorum & subiacentium corporum compagi respondeant, necesse est, & qualis illa sit, firmane, compactaq́; an laxior, &, dissolutior, edoceant.

Astipulatur rationi experientia. Animaduersum est longo vsu, lineas in plures ductus confractas, decurtatas, incisas, aliarum linearum interuentu diuulsas, exiles, velut in surculos & ramulos fissas, ἀσθένειαν præ se ferre corporis, & βραχυβιότητα, omniaq́; infirma & instabilia: Contrà τὰς δι' ὅλης χειρὸς τομὰς, μακροβιότητα.

Aristoteles rectè causam refert in corporis fabricam, quòd abruptæ, concisæ, ac tenues lineæ, non solidum, nec benè coagmentatum, duratumq́; sed molle, eneruè, languidum, ἄναρθρον καὶ εὐμετάβλητον: Integræ contrà, & eminentes, robustum, ἠθρωμένον, καὶ δυσμετάβλητον corpus arguant.

Fundamentum Chiromantiæ.

Intendit natura formationem corporis absoluti, ad quam perfectionem, & harum ipsarum linearum integritas requiritur, non quòd corporis aliquid conferant constitutioni tale, quod, si absit, structuram mutilam reddat, aut imbecillem: Verùm, quòd à natura viuida fortiq́; ordinatè procedente, cõsummatis perfectisq́; internæ manus partibus rectè accommodatæ, qualis sit corporis compages, ostendunt.

Quòd si, aut materiæ, aut virtutis διαπλαστικῆς vitio, non præstat neq; assequitur ipsa, quod intendit, in minutis his linearum vestigijs: multò minus grandiorum partium absoluit institutam fabricam. Hinc imbecillioribus plerunq; in plures, minutiores, & obtusiores ceu plicas corrugatur cutis, quas, si viguisset vis διαπλαστικὴ, corrugasset atq; extendisset, eadem spacijs, inter grandiores lineas, medijs complanata.

Cæterum docet & hoc experientia, certas lineas certis congruere principalibus in corpore membris, deq́ eorum constitutione, temperie, virtute, affectionibus, robore, vel imbecillitate, aptitudine ad morbos, argumenta continere non leuia. Alia cerebri, alia cordis, epatis alia, naturam refert atq́ exprimit. Huius consensionis & fœderis, quæ sit alia causa, non video, quàm quòd venarum, arteriarum, & neruorum propagines, quarum ex principibus tribus membris origo, variè in summam cutem explicantur: Vnde & deferunt eò ex fontibus haustam atq́ acceptam vim, & ibidem constitutiones affectionesq́ eorundem promunt potius, quàm alibi, quòd ea sola pars maximè εὔκρατον, & omnium exuperantiarum exquisitè mediam naturam habet, vt, Canonis & Normæ vice, à Galeno proponatur, ad quam, si reliquarum partium crases comparatæ pensitentur atq́ examinentur, deprehenditur, quanto absint interuallo, ab hoc exactissimo temperamento: quod ipsum, nec casu, nec sine causa factum.

Lineæ manus certis in corpore membris respondere.

Quæ de cæterorum characterum argumentis vsu comperta, & obseruationibus tradunt, etsi causas eorum non perspicio: tamen, cùm absq́ euidenti ratione, consentienti experientiæ refragari, temerarium sit, non sperno: quanquam vicissim, neq́ omnes commenticias approbo interpretationes quarumlibet notarum. Sed experientiam voco, rerum designatarum, cum notis ipsis, regularem magna ex parte congruentiam, deprehensam instinctu ductuq́ naturæ, attenta consideratione, secũdum leges artis, longo vsu, ex plurimorum euentuum collatione, ab ijs, qui natura valent, & arte, qualem Coclitem Chiromantem fuisse, accepimus.

Præcellit enim, in hoc genere, artem longè natiua

ingeniÿ vis, & φυσικὸς στοχασμός. Hæc primùm ingenia idonea, &, ab ipsa natura, ad tales coniectationes feliciter instructa, in eam considerationem impulit, vt non temerè effictos linearum ductus cogitarent, &, vnde nascerentur, aut quarum essent rerum notæ, vsu discerent, causasq; explorarent, & congruas inter sese, rationiq; consentaneas, aut in eosdem euentus perpetuò recidentes παρατηρήσεις redigerent in artis formam.

Quanquam igitur fateor, in hac parte, vt tota reliqua Physica, neutiquam omnium, quæ longus patefecit vsus, causas veras intelligi: tamen eruditæ experientiæ, quæ, ratione & arte euentus notatos examinat, non captat aut arripit fortuita quæuis, & peritorum artificum consentientibus obseruatis, assentior, & acquiesco: & χειρομαντείαν, inter diuinationũ Physicarum genera, colloco: nimirum, quatenus intra Physicas versatur metas, neq; his egreßis, prolabitur in imposturas: Eas enim, ab omni diuinationum genere procul separo, & explosas volo in vniuersum.

Neq; aspernor his, quamuis tenuibus adumbrata vestigiÿs, non tenuia tamen sapientiæ diuinæ documenta, vtut rideantur. An quisquam leue hoc duxerit, tam varias particulas, tam specie & quantitate dißimiles, tanto numero, eo inter se fœdere colligatas ac deuinctas esse in vnam compagem, vt minuta etiam τοῦ μετακαρπίου interioris lineamenta, & toti fabricæ congruant, & principibus membris accommodentur. Adeò otiosum nihil esse voluit, aut fortuitum, in opificio omnium præstantißimo, sapientißimus Architectus.

DE

DE CÆTERIS ΤΟΥ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΟΥ Generibus, quæ reliquorum mixtorum naturas, ut Animantium, Plantarum, Fossilium, considerant.

DIXI, inter cætera pænè stupenda Mundi opera, vel præcipuum esse, mirificam inter sese consensionem omnium partium, & συμπαθείας rerum, atque ἀντιπαθείας.

Cingunt & complectuntur, circumflexu suo orbes stellarum regionem Mundi elementarem, quæque in ea, ex elementis conflata continentur atque existunt corpora: Nec solùm afficiunt ea, motu & lumine excitatis qualitatibus primis, ijsque aliàs, alia proportione iunctis coactisque in unam temperiem: verùm etiam tanquam occulta vi influentes, quæ à reflexo lumine oritur, commouent. Exempla Sympathiarum & Antipathiarũ in natura.

Stellæ Poli borealis ad se Magnetem conuertunt, de quo quidem hoc obseruatum affirmant, perpendiculum in nauigatoria pyxide Magnete illitum, in nostro Hemisphærio, à Fortunatis Insulis ad Catygaram declinare dextrorsum, gradibus circiter nouem: in altero Hemisphærio nutare sinistrorsum: moxque, ubi peruentum est ad Meridianum Astorum vocatarum Insularum, exactè ad lineam congruere Meridianam: nec in alterutram nutare partem: inde verò inflectere sese idem perpendiculum à dextris Poli, versus sinistra.

Cum Sole circumaguntur Heliotropion, Tragopogon, Ornithogalum, Lupinum. Tripolium floris colo-

rem ter in die ad Solem mutat: manè candidum, meridie purpureum, vesperi puniceum conspicitur.

Ipso die solstitij olea, populus alba, & salices, folia circumagunt. Oriente Sirio, Parra auis, ipso die non appareret, donec occidat, & Thynni marini œstro corripiuntur, occultatur Coccyx.

Certi positus stellarum, certos in humano corpore humores, partes, sensus, aut vegetant, aut hebetant, aut deprauant.

At qualitatibus primis impreßis aëri, cæterisque elementis, non eodem modo afficiuntur mixta omnia. In ipsa Bruma vulgò floret vocatum Veratrum. Fauonijs spirantibus, Thymelea efflorescit, moxque, hanc insequuntur Viola alba, Narcißi, & Trissago, quæ primo Vere prodit. Faba florescens apiculam euocat, & hæc procedens fabam florere indicat. Viraque finit frigoris indicium. Moro germinante, aut efflorescente rubo, à frigoris iniuria nihil amplius periculi.

Animantia omnia vniuersales temporum mutationes, & qui particulatim accidunt, tempestatum exortus sagacißimè, priusquam inualescant, ceu odorantur. Propterea, magna ex parte, aut hyeme ingruente, vel, si aër infectionibus sordescat aut obtorpescat, calidius puriusque cælum, priori deserto, captant & quærunt: aut terra se condunt: aut exesas & excauatas arbores subeunt, quousque æstate construxerunt alucos, ac delitescunt tantisper, donec abeat frigus, &, tepidiore blandioreque aura renitescat cælum: aut, ex syluis, ac horridioribus locis, in habitata & culta commigrant, intraque domos, si exasperetur hyems, sese abdunt: aut manent in syluis, quarum paucæ sunt, vt Tetraones & Attagenes: aut ad aquas degunt. Quæ discedunt, ferè statis abeunt temporibus, statisque reuertun-

uertuntur, vt olores, ciconiæ, feri anseres, coturnices. & aliæ.

Quædam, alia peculiari συμπαθείᾳ occultantur æstate, vt, inter aues, γνάφαλος seu fullo cognominatus: quædam hyeme, vt mures Alpini, glires. Vireo auis χλωρίων dicta, tota delitescens hyeme, ipso die solstitij prouolat. Noctuæ, sexagenis diebus hyeme cubant.

Quædam alio modo afficiuntur. Caniculæ exortu mutant vocem, & canere desinunt pariter Luscinia & Coccyx. Milui à solstitio podagra afficiuntur. Corui itidem ægrescunt, sexagenis diebus, siti maximè, antequam fici coquantur autumno: Septem, ante Brumam, diebus Halcyones nidificant, & totidem sequentibus pariunt.

Maturitatis hordei, & sationis milij, ac panici signa præbent, circumuolantes vesperi Cincindelæ, quas λαμπυρίδας Græci vocant: & plurima Aristoteles & Plinius annotarunt.

Formica minimum animal interlunio quiescit, plenilunio etiam noctibus operatur. Habent obseruationes similes plurimas agricolæ.

Exuberant atq; effluunt, in corporibus elementaribus, humores, Luna augescente: eadem senescente, defluunt & marcescunt: deficiente ea, in Solis opposito, etiam arescunt ac torrentur.

Eodem modo eas, quæ in dies horasq; accidunt, mutationes qualitatum, aliæ naturæ alijs citius atq; euidentius percipiunt. Argumento his sunt præsensiones, aut oborientium iam, aut paulò pòst secuturarum tempestatum, contagionum, & aliorum huiuscemodi, in animantibus & plantis.

Pulmones marini, in pelago, plurium dierum hye-

 mem

mem portendunt. Delphini tranquillo mari lasciuientes, flatum, ex qua veniunt parte: spargentes aquam turbato, tranquillitatem. Lolligo volitans, conchæ adhærescentes, Echini affigentes sese, aut arena saburrantes, tempestatis signa edunt: Ranæ quoq; vltra solitum vocales: Et Fulicæ matutino clangore. Mergi anatesq; pennas rostro purgantes, ventum indicant, cæteræq; aquaticæ aues concursantes: Grues in mediterranea festinantes: Mergi in maria aut stagna fugientes.

Grues, silentio per sublime volantes, serenitatem: sicut noctua in imbre garrula, vt sereno, tempestatẽ nũciat.

Corui, singultu quodam latrantes, seq; concutientes, si continuant, ventos: si verò carptim vocem resorbent, ventosum imbrem: Graculi, serò à pabulis recedentes, hyemem, & albæ aues, cùm congregantur, & cùm terrestres aues, contra aquam clangores dant, perfundentes sese, sed maximè cornix: Hirundo tam iuxta aquam volitans, vt eam stringat, aut percutiat penna: Anseres, continuo clangore intempestiui: Ardea, in medijs arenis tristis: Pecora exultantia, & indecora lasciuia ludentia: Boues cœlum olfactantes, seq; lambentes contra pilum: Turpes porci, alienos sibi manipulos fœni lacerantes: Segniter, & contra industriam suam absconditæ formicæ, vel concursantes, vel oua progerentes. Vermes terreni erumpentes, eandem tempestatum significationem habent. Præsagiunt tempestates Sciuri, obturatisq;, qua spiraturus est ventus, cauernis, ex alia parte fores aperiunt.

Trifolium quoq; inhorrescere, & folia, contra tempestatem subrigere, certum est. Et montium sonitus, nemorumq; mugitus, & sine aura, quæ sentiatur, ludentia folia, Lanugo Populi, spinæue volitantes, & aquis innatantes plumæ, prænuncia tempestatum obseruata sunt.

Ægrè

Ægrè de arboribus defluentia folia, & excisa fagis frusta lignea, si madeant, asperam hyemem, & intensam præsagiunt: nimirum, quòd occulto sensu secuturi frigoris, tanquam de futuro cogitantes, seq; necessarijs instruentes, priusquam terra gelu constringatur & duretur, abundantius succos attrahunt. Aëris infectionem passeres, & cæteræ sentiunt aues. Quare, contagionibus grassantibus, si vis veneni amplificetur in tantum, vt aërem occupet & inficiat, abscedunt.

Rosas etiam, & violas, si sub autumnum secundò floreant, pestilitatem adferre compertum est. Non enim iterato prodeunt, nisi constitutio aëris præcedat Austrina καὶ αὐχμώδης, quæ longo duret tempore, qualem hoc anno 52. experti sumus cum sæua lue, & vidimus rosarum sub autumum copiam, violas aliquot satis odoratas.

Cæterum τῶν συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν, quæ sunt conuenientiæ atq; coniunctiones, vel contrà discrepantiæ atq; aduersationes rerum inter se: harum ergo in mixtis varietas pænè infinita, & nulli hominum satis, vel explicatè cognita, vel certò peruestigata. Hoc constat, præcipuas maximeq; insignes ab ijs oriri qualitatibus συμπαθείας & ἀντιπαθείας, quæ & congruunt formis, & harum vicientur. Illæ enim agunt aliquid, & efficaces solæ sunt: earum sese ope & ministerio forma exerit atq; ostendit, nec aspici, aut agnosci potest propius, quàm in hisce.

Sympathiæ & antipathiæ in natura insignes oriuntur ex mixtione formaliũ qualitatum.

At formalium qualitatum, quibus inter se, aut consentiunt, aut dissentiunt, ac pugnant intrinsecæ rerum formæ, gradus in vniuersum sunt quinq;, qui quibusdam omnes, aliquibus non omnes inesse reperiuntur.

Quinq; gradus formalium qualitatum.

Primum gradum primis tribuo qualitatibus, calido, frigido, humido, & sicco, quas omne perfectè mixtum habet

habet, sed suæ attemperatas speciei. Ex harum inter se commixtione & commoderatione, in materia, vel crassa, vel tenui, vel media inter vtramque proximè oriuntur sensuum obiecta, colorum, sonorum, odorum, & præcipuæ saporum differentiæ, vt dulce, amarum, acre, acidum, austerum, acerbum, salsum, pingue. Nihil enim hic de materiæ dicam qualitatibus, quarum supra memini.

Rursus vtraque, primæ nimirum & secundæ, sua inter se temperie, pro diuersitate materiæ sustinentis & excipientis commixtionem, producunt ac constituunt discrimina tertij generis qualitatum, quæ sunt ἀραιωτικαὶ, πυκνωτικαὶ, μαλακτικαὶ, σκληρωτικαὶ, ἐμπλαστικαὶ, ῥυπτικαὶ, ἑλκτικαὶ, ἀποκρουστικαὶ, χαλαστικαὶ, στυπτικαὶ, ἀναστοματικαὶ, συνακτικαὶ, παχυντικαὶ, λεπτυντικαὶ, ἀνώδυνοι, ὀδυνηραὶ, πεπτικαὶ, ἐκπυητικαὶ, διαφορητικαὶ, ἱδρωτικαὶ, καρωτικαὶ, ναρκωτικαὶ, ὑπνωτικαὶ, ἐκστατικαὶ, σηπτικαὶ, καυστικαὶ, διαβρωτικαὶ, ἐσχαρωτικαὶ, χυτικαὶ, πιλητικαὶ, κακόχυμοι, ἐπικρατικαὶ, καταρκτικαὶ, στατικαὶ, τραχύνουσαι, λεαίνουσαι, ἐκφρακτικαὶ, ἐμφρακτικαί.

Quarti generis qualitates, ex his tertijs, cum præcedentibus duabus contemperatis, in idonea materia, in congruam & formæ ἀνάλογον crasin, emergunt: è quorum sunt numero, quæ à Medicis vocantur οὐρητικαὶ, ἐμετικαὶ, ὑπακτικαὶ, λαπακτικαὶ, ἔρρινοι, ἀποφλεγματικαὶ, ἐμμήνων ἀγωγοὶ, ἢ ἐπισχετικαὶ lactis aut seminis, γαλακτικαὶ, ἢ σβεστικαὶ, ἢ προκλητικαὶ, ἢ ἐπισχετικαί: σαρκωτικαὶ, ἐπουλωτικαὶ, κολλητικαὶ, καθαρτικαὶ, nimirum quæ abstergendo, aut lubricos reddendo meatus, aut comprimendo, aut aperiendo, laxandoque, aut attrahendo, euidentibus, non occultis qualitatibus vacuant: καθαιρετικαὶ, ἡπατικαὶ, ὠτικαὶ, ὀφθαλμικαὶ, ὀδοντικαὶ, ἰσχιαδικαὶ, νεφριτικαὶ, σπληνικαὶ, ποδαγρικαὶ, ἀρθριτικαὶ, πλευριτικαὶ, βηχικαὶ, λίθων τριπτικαί.

De causis harum omnium, ex mixtionum proportione, & materiæ subiectæ conditionibus, prolixè & eruditè disserit Galenus in libris, de simplicium Medicamentorum facultatibus.

Sub quinto genere, specificas vulgò vocatas qualitates colloco, de quibus, etsi quid affirmem, certi non habeo, ab opinione tamen superius exposita non abhorreo. Indidit Deus naturæ conditor quibusdam reb: peculiares vires, à prima origine, quæ cùm plantarum atque animantium seminibus, potentia insint, in enata inde propagantur corpora: atque, (vt opinor) ex quatuor antè commemoratis generibus, temperatis inter se exactissimè, secundum ordinatam primitus analogiam, in materia conueniente, & ad formam directis atque accommodatis, ordine & lege naturæ suæ, proximè formæ constitutionem antecedunt, ad cuius & essentiam proximè accedunt. Qualitates specificæ vnde sint.

Hoc modo, vt existimem, produci ac propagari specificas qualitates, & non à peculiaribus stellis innecti, tunc, cùm mixtione cæterarum qualitatum, absoluta forma introducitur, moueor & serie præcedentium qualitatum, & quòd seminibus, potentia quoque illas inesse res ostendit: Procreatur enim simile ex simili. Ad rationem verò similitudinis absolutæ, pertinent & specificæ qualitates, quæ adeò propinquæ sunt formis, vt ab eis diuelli nequeant. Qualitates specificæ vnde sint.

Nec singulis speciebus certas consentire ac præsidere stellas, ordinato aliquo & familiari dominio, demonstrari vlla ratione firma potest, tali nimirum, cuius vi, & formæ constituantur, & his virtutibus instruantur: quamuis in Septentrionem Magnes inclinet, & Solis imitentur circumactus Heliotropium, Lupinum, & alia. Totam tamen, & imam, seu elementarem mundi regionem,

quam circumfluxu suo cingit cælum, atque complectitur, & inclusa huic, infinita varietate corpora mixta, & mixtionem ipsam, conformationemque corporum nascentium atque intereuntium, lumine motuque cælesti gubernari, non casu, aut fortuitò, sed certis ac statis legibus; quas Architectus in prima creatione instituit, & singulis imposuit, nemo sanus inficiabitur, de qua, quid sentiam, & quomodo, pauca exponam vt illustretur hæc, de Sympathijs & Antipathijs rerum quæstio, quæ per se tota obscura, & procul à conspectu nostrorum ingeniorum remota est. Omnino fateamur necesse est, inferiora vim aliam, & ab elementari diuersam haurire, ex motu corporum cælestium, concursuque luminis ac virtutis æthereæ, & cæli fotu, inferiorumque conceptu generari atque absolui elementaria vniuersa, collustratur lumine cælesti, aut radiorum vibratu, si ad lucendum sunt imbecilliores, saltem percellitur orbis elementaris, indeque, & lumen, & calorem opificem vniuersorum, proximum concipit, per se, aut obscurus, καὶ ἀδιόπτος, vt terrena sunt omnia, aut lumini quidem peruius, sed illius tamen, sua natura expers, vt quæ sunt διαφανῆ ac pellucida, ignis, aër, aqua, quæque ex his conflata sunt, aut, ex terrena etiam aliqua parte, sed modica, multoque aëreo, & aqueo perspicuo diluta, vt Crystalli, vitrum, gemmæ pellucidæ.

Aetherei luminis vis & efficacia.

Hoc cælesti lumine, non tantùm, vt vulgus iudicat, cogitemus fugari ac depelli tenebras, sed alia inest vis longè præstantior ac diuinior, qua, elementaria omnia, tam simplicia quàm composita, excitato calore viuifico afficit, mirificè temperat, miscet inter se, ac subigit, subacta connectit, coagmentat, continet, secundum leges à Deo opifice & Architecto præscriptas, & intra definitas ab eodem metas. Non putemus enim illam, qua reguntur ac sustinentur

nentur elementaria vim, ex elementorum tantùm concretione conflatam esse, ac propagatam, aut ipsa sese elementa, inter se mutuò, contraria vi, ac repugnante ita ceu hebetare atq; obtundere, vt quasi defatigata ac repressa contentione longa, de effreni & indomita vi remittendo aliquid mitescant, ac tandem amico complexu coalituq; in vnum corpus coëant. Neutiquam hanc tam stabilem, & in nulla secula perdurantem amicitiam sola parit vehementia inimici aduersiq; certaminis. Sed est alia vis superior, è cœlesti profecta lumine, & vi huius accensa, quæ certamen hoc gubernat atq; moderatur, & domitis, fractisq;, atq; ad concordiam redactis imponit ac præficit, ceu custodem nexus illius, atq; coalitus, accensum nimirum certo & analogo demenso luminis & caloris, in tota illa massa, æthereum, diuinum, & lucidum spiritum, qui, ceu flamma in elychnio, præcipua pars concreti, ex elementis corporis, vires illius vniuersas ciet, vegetat, acuit, moderatur, ac perficit, ceu opifex actionum omnium, aut formæ opificis proximum ac præcipuum organum. Ardet enim, lucetq;, in omni corpore composito, æthereus quidam, & lucidus spiritus, quòd in viuentium corporibus illæ ipsæ micantium in venis, & arterijs, totoq; corpore flammulæ demonstrant, & in homine maximè vitales spiritus, & animales, qui ijs, quibus insunt partibus, respondent: in alijs corporibus, vbi, igne concepto, exarserunt, erumpentis flammæ lumen splendorq; conuincunt.

Flammam conspicamur esse fumum ardentem quem calor vehemens, ex inflammabili corpore attenuato aut dissoluto penitus elicit atq; educit, non simplicem, sed compositum quale scilicet est subiectũ, è cuius substantia quasi expri-

exprimitur. Hic, ſi ad flammam concipiendam & alendam ſit idoneus, (Non ſunt enim omnia φλογιςὰ) non prius tamen efflagrat, quàm calor vincens diſſoluat mixtionem, & pellucidas partes, ex opacis terreis quaſi eruat atq; explicet, quod vbi fit, medium flammæ, tanquam centrum obtinent opacæ partes, natura terreæ & graues: eis pellucidæ leuiores circumfunduntur, eadem, qua in elementis, ſerie: per has eniteſcit & effulget ſplendor lucidus, qui repente, cum impetu quodam, eoq́; momentaneo, fumo perrupto ac diſploſo, ceu coagmentationis nexu ac vinculo diuulſo, proſilit & diffunditur. Ardetq́;, & lucet eo vſq;, donec pabulum è corpore inflammato ſuppetit, cuius partes terreæ tandem in cinerem rediguntur ac diſperguntur: perſpicuæ, in fumum ſimplicem & ſterilem euolant. Is verò ſplendor vnde emergit? A cœleſti ne lumine Solis ſubitò accenditur? An verò ex eo eniteſcit corpore, de quo fumus exilit? cœleſtem eſſe, fateri cogimur. Sola enim cœleſtia, luce non aliunde petita vel hauſta, ſed inſita ac propria lucere conſpicamur. At momentaneo forinſecus inſultu luminis externi flammam accendi, & atrum atq; caligantem fumum colluſtrari, tūc, cùm exardeſcit, qua ratione euincemus? quomodo, & qua vi ſeſe inſeret & admiſcebit lumen externum, & in quo figetur ſubiecto, & quo fouebitur atq; aletur pabulo, cùm alienum ſit à natura mixti? Prius ergo lumen illud corpori ineſt, impreſſum certo demenſo luminis ætherei, cùm formaretur, & tenui, puroq́;, & pellucido ſpiritu vehitur, qui, vehementi calore diremtis ac ſeparatis partibus mixti diſsimilibus, obſcuris & perſpicuis, quaſi vi effractis carceribus, quibus cohercetur & obſcuratur, cum impetu quodam effertur, & explicatus mixtè vinculis, ſibiq́; redditus, redit ad naturam ſuam, ac lucet. Talis æthereus

ſpiri-

spiritus, & in omnibus est inferioribus naturis, & lucis æthereæ propago est, atque particula, & corpora terrena, cœlo cognata efficit ac copulat. Ex hac cognatione cum cœlo oritur admiranda inter se consensio ac ceu conspiratio elementarium ac cœlestium, quam in se quisque experitur. Nemo non est qui in seipso non sentiat, & radiorum solarium, viuificique caloris vim, & variantem sese, cum cœli siderumque cursu ac positu, temperiem circumflui aëris. Viget animus, alacritate quadam incitatus, cœli moderatione: Recreantur corpora, & spiritus quasi perpurgati, & collustrati serenãtur exortu Solis, debilitati eiusdẽ occasu illa torpescũt, hi velut obtẽebrati caligant. Cõmutatione temporum quadripartita temperantur naturæ. Accessu Solis vegetantur vires, velut resuscitatæ excussæque veterno: discessu eiusdem, ceu destitutæ adminiculis necessarij præsidij, elanguescunt. Effundimur in repentina gaudia, exilimus, gestimus: rursus cõturbamur, deijcimur animis, mæremus: sunt & sensus cogitationesque acriores, aut hebetiores, vno magis, quàm alio tempore, non ex vlla causa obuia aut nota; sed vt vis illa ætherea, in corporibus nostris, à cœlesti lumine incitatur aut retunditur. Inde sunt & illæ in plantis, heliotropio, ornithogalo, Cichorio, tragopogo, ad Solis circumactus conuersiones: & lingulæ scioterici, aut nauigatoriæ pyxidis magnete illitæ, inclinationes perpetuæ, directæque ad boream. Hanc à cœlo communicatam elementaribus æthereæ naturæ particulam, quæ præcipua est pars substantiæ elementarium, & formas complet atque absoluit, si coniungamus ijsdem, cùm reipsa, absque omni dubio insit, certius paulò explicari demonstrarique Sympathiæ & Antipathiæ ratio potest, quàm nasci ac proficisci, vel ex ordine nexuque corporũ, & inter se cõtinente cohæsione, vel ex cognatione ac familiaritate

*ipsarum naturarum, aut earundem dißimilitudine ac re-
pugnantia, nec dubium, nec obscurum est, etsi non perinde
obuia est, atq; conspicua ipsa similitudinis aut discrepan-
tiæ ratio, abdita penitus atq; abstrusa, in analogia mixtio-
nis, de qua, quantum sciri potest, inuestigare atq; conside-
rare, & dulce est, & vtile.*

Elementorum amicitiæ & inimicitiæ.

*Elementorũ inter se amicitiæ, inimicitiæq́;, & cõtentio-
nes, sicut eas nominauit Empedocles, conspicuæ sunt, & in
sensus incurrũt. Ex harũ genere sunt, quæ primæ qualita-
tes vocantur, natura, ac per se ποιητικαὶ omnes, ac παθητι-
καὶ, si elementorum in seipsa actio mutua consideretur,
qua vnum ex alio, & quodlibet ex quolibet gignitur. Re-
spectu mixtionis verò, ad quam concurrunt, à principatu
agendi, ποιητικαὶ sunt, & vocantur, atq; ab actione descri-
buntur, calidum & frigidum. A subiecti verò, & mate-
riæ conditione, patiendiq́; ratione, παθητικαὶ sunt, vocan-
tur, ac describuntur, humidum & siccum. Hæ, non in
mixtis tantùm, sed simplicibus etiam, & impermixtis, dif-
ferre gradu & viribus deprehenduntur. Siccißima au-
tem omnium est terra, ac frigidißima. Aqua frigida est,
& humida, sensu humidior aëre, non gradu & efficacia.
Aër humidus est, & calidus, calore, quàm ignis, re-
mißiore ac blandiore. Ignis calidißimus omnium, ac
siccus, effectu siccior, quàm terra, non etiam sensu.
Non his autem solis qualitatibus inter se distant ac
discrepant elementa, sed & qualitatibus motiuis, se-
cundum locum: leuitate, qua sursum nituntur &
euolant: grauitate, qua feruntur deorsum, ac subsi-
dunt: Et subiectorum proprietatibus, modoque sub-
stantiæ,*

stantiæ, quæ sequuntur dominium primarum qualitatum. Alia enim διαφανῆ sunt, & perspicua, seu pellucida, tenuia, rara, fluida, vt ignis, aër, aqua. Ignis, vt perspicuitate, sic leuitate, tenuitate, ac raritate superat aërem & aquam. Aër rursus aquam, quæ, sua natura quidem grauis est, perspicuitate tamen, leuitate, ac raritate aërem refert, sicut ad terrenam grauitatem ac soliditatem accedit eo, quòd multò, quàm aër densior atq; obscurior, minusq; lumini ac visui peruia, ac ponderosior est. Terra ἀδιαφανὴς prorsus, ponderosissima omnium, densissima, solidissima, maximeq; opaca est. Sed nec διαφανῆ sunt elementa ἐνεργείᾳ. Non lucet enim ignis elementum in se, multoq; minus aër & aqua, sed δυνάμει tantùm, id est, lucem peruia transmittunt. Nec pura reperiuntur, & impuritatis gradibus, cùm ipsa inter se tota, tum partes etiam inter se singulorum differunt. De calore etiam in Elementis, siue à motu cœli est, siue ab emissi radij reflexu, vnde & splendor luminis, quæri potest, vtrum per se elementis insit, an verò à cœlesti lumine accendatur, &, si radius, nec illuminat, nec calefacit, nisi ex reflexu, lumine, & viribus auctus, quod Optici demonstrant, quomodo vtrumq; lumen & calor in elementis supremis inflammetur, à quibus, propter tenuitatem ac raritatem substantiæ peruiæ, resultus fieri nullus, & replicatio radij potest. Sed hanc quæstionem præcido, non abhorens tamen ab illorum sententia, qui lumen & calorem in inferioribus, à cœlesti luce proficisci sentiunt.

Ex elementis mixta.

Ex his igitur elementis mixta conflantur, prius diffractis tamen in partes tenuißimas, atque comminutis, & certa atque analoga mixto mensura iunctis inter sese, subactisque, & coagmentatis, concretionem illam omnem, cœlo moderante ac temperante, & certum quasi demensum luminis calorisque viuifici, ad nexum illum firmandum ac continendum affundente, æthereum illum, & lucidum, quem dixi, spiritum, in corporibus compositis, terrenæ molis opacitate obfuscatum, perpetuò tamen, donec sunt illa, inhærentem ac flagrantem. Ita autem, ex accessu luminis cœlestis, coalitus elementorum perficitur & absoluitur, vt, iuxta leges generationis seu propagationis rerũ institutas à Deo Architecto, in creatione seu vi, & facultate, secundum has leges, rebus omnibus insita, procreentur corpora composita, cùm, pro mensura analoga elementorum, atque eorundem concretione inter se diuersa, tum certis etiam ornata ac distincta formis, in vna communi materia, seu subiecto, & viribus instructa peculiaribus, quas confectas ex temperamento diuerso ætherei luminis cum elementaribus qualitatibus, & concretionis modo etiam variatas, cient & exercent formæ, actionum mirandarum opifices, ceu ope & ministerio illius temperamenti, cui, vt toti mixto, haud dubiè iungitur vis maior ac diuinior, è luce cœlesti, tanquam organicum præsidium, in æthereo, diuino, ac lucido spiritu, qui, in tota mixti massa, ardet ac lucet.

Ex mixtione varietas specierum & qualitatum.

Inde est igitur illa tanta varietas, non tantùm rerum ac specierum dißimilium, quas Deus initiò condidit ac discreuit, Sed & mensuræ, atque concretionis elementorum in corporibus mixtis: quòd opaca sunt alia, & obscura, alia perspicua, & quidem perspicuitatis, multiplici discrimine & gradu differente, cùm in aqua, aëre, igne, & cœ-

& cœlo, tum in compositis, vt vitro, Crystallo, quæ terminata sunt, cùm simplicia illa sint interminata: quòd alia rara sunt, mollia, leuia, friabilia, porosa, sed variata pororum forma, magnitudine, positu, ductuq́ in rectum, transuersum, obliquum: Alia verò sunt densa, crassa, dura, aspera, viscida, compacta, & solida. Hinc est illa colorum, saporum, odorumq́, & virium, ac facultatum admirandarum, affectionumq́ diuersitas ac discrepantia, in duas classes distinctas separata, è quibus omnis sympathiæ & antipathiæ, seu consensionis dissensionisq́ scaturit ac promanat ratio: Sympathiam & congruentiam, cognatione ac similitudine: Antipathiam & discordiam, efficiente dissimilitudine naturarum, aut virium aduersantium sibi inter se repugnantia. Diuersa analogia elementorum in mixtione, & concretionis varietas dissimiles corporum habitus gignunt, &, vt ita dicam, substantiæ modum in alijs aliter constituunt ac definiunt.

Iisdem in alijs alia respondet qualitatum temperies, quarum aliæ principes sunt, aliæ ex ijs ortæ: Principes sunt vniusmodi, & simplices: Ex his ortæ variæ sunt, & quasi multiformes, vt ostensum est, sed duobus, si libet, generibus comprehendi possunt, vno euidentium, altero occultarum. Quin & euidentes, perspicuitatis causa, licebit, in duo diducere ac secernere genera. Vnum commune, alterum proprium.

Qualitatum aliæ principes, aliæ ex illis ortæ, & hæ, aut communes, aut propriæ.

Principes caloris, frigoris, siccitatis, & humiditatis sensu distinguuntur, & quanquam sunt simplices, gradibus tamen distant quàm maximè, & acuuntur aut hebetantur conditione subiecti. Non est enim, in omni mixto, idem gradus caloris. Et idem calor, ex tenui subiecto, celeres quidem, acres, & feruidas, sed citò euanescentes: ex denso solidoq́ tardiores, sed validas ac pertinaces infert

vstiones. Ex principum qualitatum temperatione, in tenui aut crasso, raro aut denso, molli aut duro subiecto, emergit euidentium seu virium, seu qualitatum vtrumque genus, tam proprium, quàm commune: Ad illud eas referimus medicamentorum vires, quas cephalicas, cardiacas, stomachicas, spleneticas, hystericas nominamus: hoc, reliquas complectimur vires attenuandi, incidendi detergendi, aperiendi, digerendi, & alias istiusmodi, vtrorumque originem temperamenti ratio moderatioque docet. Sed proprias iam imbuit aliqua cognatione formarum spiritus aethereus, hac à communibus seiunguntur: cum occultis communicant, quae, vt cognatione, sic exortu formis proximae sunt: propagatae quidem ex temperatione opaci, terrei, & sicci, cum perspicuo aëreo, aqueo, & humido, sed perfusae tamen vi excellentiore ac diuiniore, cuius, in mixtione non spectantur vestigia. Ideo cum formis, quibus associantur, & à quibus immediatè pendent, extra sensus humanos positae, nullo horum percipi, in suo subiecto, aut deprehendi possunt, sed ab effectis cognoscuntur, vna obseruatione & experientia, quae attentione erudita, multa exercitatione, & vsu longo constat.

Harum ergo inter se virium, ceu praesidio & ope, amicitias exercent, & inimicitias rerum naturae. His alliciunt ad sese, & quasi manibus rapiunt cognata. Nihil rapacius est enim, quàm sui similis vnumquodque: aduersa repellunt, his, aut complectuntur ac fouent, aut infestant ac perimunt sese mutuò: quaedam, propinquo tantùm contactu, nonnulla fomite: aliqua, ex interuallis. Neque id faciunt, si intercedat distantia, vibratu, traiectuue Atomorum ad res cognatas, aut eorundem obuiantium inter se concursu ac recursu, etsi ἀπορροίας & defluxiones halituum perpetuas, ab ijs corporibus, quae nutriuntur, non inficia-

ficiamur, sed vis, continente quasi alteratione medij, diffusa. vbi pertingit ad rem similẽ, aut cõtrariã, vim similem, sed lædentem sustentat: contrariam oppugnat aut destruit: aut aliter etiam afficit, pro naturarum & virium ratione & conditione. Nam, vt Sympathia sese, aut Antipathia exerat inter res cognatas aut differentes, analogia vt interueniat, necesse est, ex facultate agentis, aptitudine patientis, & applicatione, quæ rursus, & medium conueniens, & opportunum situm, & contactum, seu materialem, seu spiritualem, & adminicula organorũ requirit.

Sed, & inter ipsas qualitates plurimùm interest, & occultarum, quàm euidentium longè acrior ac penetrantior vis est, seu formalem illam nominemus, seu spiritualem, quam euidentiam, quæ materiæ propior est, similiorq́; & propterea craßior, & ignauior.

Ex his igitur omnis Sympathiarum & Antipathiarum manat & constat ratio, cuius penitiores causas cùm neutiquam introspiciam, fateor, sapientiæ diuinæ thesauros, in rerum natura, ampliores esse, & abstrusiores, quàm vt acumine ingenij humani peruestigari, viribus erui & exhauriri poßint. Nec confidentia moueor eorum, qui hæc irridẽt. Queritur Socrates apud Platonem, se ex Physicis hoc consecutum esse, vt dubitare cœperit de ijs, quæ pro certis habuerit: Et, reuera de multis planè τυφλὰς δόξας tenemus, vt est apud Platonem. Agnoscamus igitur, & amplitudinẽ atq; immensitatẽ sapientiæ diuinæ, et angustias intelligentiæ nostræ ijsq́;, quæ vtcũq; pernosci poßũt, & explicari, acquiescẽtes, neutiquã, aut stolido, & in Deum cõtumelioso errore, nihil esse imperuestigabile, somniemus: aut, vano temerarioq; conatu quiduis audeamus & aggrediamur: aut cæca, & inani persuasione blandiamur inuentis nostris, acsi cõsecuta sint id, quod inue-

inuestigatur: aut assumamus etiam, ad rationes detexandas ac tuendas nostras, falsa, absurda, aliena à verò, & iam olim graui iudicio, è Scholis explosa, quales sunt Atomi Democriti & Epicuri, sed innixi vestigijs & argumentis veræ Philosophiæ, reuocemus ad causas ea, quorum causas comprehendi ac monstrari posse tales iudicamus, quæ, & res obscuras vtcunque illustrant, & veritatem quærenti satisfaciunt. Interiora ac recondita attingamus, ac tractemus verecundè. Nec pusilli, abiecti, angusti, ignaui ingenij esse ducamus, aliqua ignorare, aut ita de eis disserere, vt Dei sapientiam, vimque omnem ac potestatem anteferamus contemplationi ac prospicientiæ nostræ, quæ sæpe impingit, labitur, errat, hæsitat: sæpe prorsus insistit, ac deficit. Fugiamus arrogantiam, aut profitentem maiora viribus, aut ostentantem etiam, ac iactantem inuentiones rationesque, vanitatis ac futilitatis non expertes: ac gloriosius esse ducamus, ad abdita abstrusaque in natura confugere, vbi se nihil ἀξιόλογον offert, quàm pro veris falsa, pro explicatis inuoluta, & non cohærentia, pro firmis lubrica, pro solidis ieiuna, frigida, ficticia comminisci, & obtrudere. Cur ringimur, aut cur laboramus anxiè, vt monstremus causam, quare in Septentrionem se Magnes conuertat: aut, quare inter se dißideant braßica & vitis, cùm reddi ratio nequeat alia, calido cur frigidum aduersetur, nisi, quia natura ita condita est.

Ad Sympatheias & antipatheias antequam reuertar, pauca aspergam de coloribus & sonis, quorum perplexior ratio est.

Lucis & colorum ratio.

De luce, vtrum qualitas sit esse habens in corpore naturali, an verò sit ipsa forma, in cœlestibus actu lucidis, quæ luce, vt specie specialißima distinguuntur, & inter se, & ab elementari luce, disputari video, explicari non

reperio. Si tamen ipsa stellarum forma non est, (etsi eam ego esse planè sentio,) qualitas certè proxima est, atque inseparabilis, qua & differunt, & diuersimodè agunt. Lumen, imago est lucem repræsentans, & vibratu subito diffunditur, secundum lineas rectas, quas radios vocant. Color extremitas perspicui terminati esse dicitur. Id non de rei veritate intelligi debet, sed de emphasi seu apparẽtia: Non, quia superficiei reuera insit, sed quia in ea apparet. Per se enim, ac primò inest corpori ac substantiæ: per accidens autem, ac secundariò, superficiei. Color enim paßio mixti est, ex perspicuo quod lucis actu particeps est, tincto ac terminato ab interfuso & admixto opaco. Inde omnis varietas colorũ existit, qui quantò perspicuũ & opacũ, vtrumque scilicet attenuatũ magis, & à terrenis ac tenebrosis sordibus atque vmbris secretis fuerit exquisitius purgatũ, & lucis etiam purioris copia maiore imbutũ, tãtò euadunt candidiores, aut candido propiores, siue in ipso mixto τὸ διαφανὲς exuberet, vt in vitro, Crystallo, gemmis pellucidis, siue τὸ ἀδίοπτον, ex terrena soliditate. Ad nigrum rursus propius accedunt contrarij. Concurrunt enim ad coloris effectionem necessariò, Lumen, perspicuũ, & opacum. Lumen quidem, vt principium formale: Perspicuum actu, vt materiale, id est, adeptum suam formam & perfectionem à lumine, quo illustratur. Opacitas perspicuum actu, id est, lucem implicatam cum ipso perspicuo, soliditate ac tenebrositate sua cohercens ac terminans, vel tanquam per accidens, cùm se velut priuatio habeat ad formæ procreationem, respectu luminis ac perspicui, vel vt causa, sine qua non. Prima enim coloris forma est, ab interno atque insito lumine. Vltima ἐντελέχεια ac perfectio à lumine externo quæ facit, vt color appareat ac videatur, perinde vt calor σύμφυτος seu complantatus

tus formæ quidem mixti, in animantibus & plantis proximus est, non sufficiens tamen actionibus formæ perficiendis. Ab influente autẽ ex corde, vel à Sole accenso perfectio est, qua forma, per insitum, sese, & vires suas exerit, quod sine influente ἔμφυτος solus præstare nequit: Sic color, etsi à congenito lumine formam acquirit, vt tamen illius, quòd opaci contraria vi vinctus, vt lumen imperfectũ, deficit ac hebet, nec diffundere se potest, nec, aerem penetrando atq; illustrãdo visum ferire, sed externo lumine, vt omnia simul perfusa collustrentur, ac velut actuentur, necesse est.

Color sequitur motum lucis tanquam formæ.

Sequitur autem color omnis, lucis, tãquam suæ formæ & perfectionis, in vibratu ac radiatu, motum, vnde species visibiles omnes, quæ colorũ imago sunt sicut lumen lucis, secundũ lineas rectas diffusu excursuq; subito per mediũ illuminatũ, in partes omnes efferuntur. Perspicuitatis causa est materiæ puritas, quæ, quia in cœlestibus exactius est defecata, cum fusione atq; expansu attenuante, ideo ætherea regio liquidior multò est elementari, & in hac, suprema cœloq; propior, rursus limpidior multò est ima, terræq; & aquis proxima. Lumen Aristoteli est actus perspicui, quatenus perspicuũ, quia sine luce διαφανὲς potẽtia tantùm, nõ etiã actu pellucet, nec species vllas transmittit, perspicua autẽ alia ingenitã habent lucẽ, alia ἐπίκτητον, seu acquisitã. Ingenitam habent cœlum, cœliq; partes, vt stellæ, quæ nõ est solius depuratæ materiæ διαφανοῦς, qualis initiò creata fuit: Sed cum luce in ea deinceps accensa diffusaq; conglomeratio, & coagmentatio cõferta, velut in massas distinctas, vnde stellarũ corpora formata sunt. Sola ergo cœlestia actu lucent, refulsu luminis, ex illa cum materia copiosiore coacta atq; cõpacta luce, quæ prius erat dispersa. Elementaria sua natura, δυνάμει tantùm lucida, hauri-

hauriunt & acquirunt lumen è cælestibus, ex ertu vibratuq; radiorũ emißũ. Ignis .n. elementum, vt dixi, sua natura non fulget, sed fulgoris capax est in transitu, cum aërem permeat. Flãma splendet, fumo enim ardente, & in corpore mixto lumen emicans, est actus perspicui vi caloris explicati, ac separati à partibus terrenis opacis, quæ medium flammæ obtinent, perspicuo extremo circumlucente, siue lumen illud ab insito & intrinseco, siue, ab externo accendatur, in fumo inflammabili, siue ab vtroq;. Tenebrarum autem, quas Aristoteles lumini opponit, tanquam formæ priuationem, quæ duo inter se conuertuntur, causæ sunt luminis defectus, & corporis opaci interuetus, pariẽs vmbrã, quæ à tenebris gradu discrepat, quia non ab extincto lumine oritur, sed obiectu solidi excluso.

Sonorum differentiæ corporibus sonoris natura insunt, materiæ, mixtionis, & conformationis ratione, sed δυνάμει tantùm, quoad sensum, vt colores coloratis corporibus. Eliciuntur autẽ et proferuntur in actum, vt colores, lumine externo illuminati medij, sic soni ictu, aut impulsu. Ictu, ex collisione corporum inter se solidorum, aêre fracto, vt cùm pulsantur tintinabula, campanæ, organa aut vasa aurea, argentea, ænea, stannea, vitrea, fictilia inuitreata, lignea etiam, sed tinnula aut sonora natura: Aut, cùm in organis ἐντατοῖς, tensæ chordæ, vel tactu feriuntur, vel quassantur vibratu, in quibus durities, ex renixu chordæ tensæ, soliditatis vicem præstat. Impulsu verò, ex impetu aëris, aut adacti ad afflata corpora, aut per inflata, ac perflata elisi, sicut vox hominis formatur ac variatur aêre, ex afflatu è pulmonibus, in asperam arteriam expreßo, elisoq; per γλωττίδα seu lingulam in larynge, quòd imitantur ἐμπνευστά, per rimulam transuersam, aut foramen rotun-

rotundum inflata, erumpente cum sonitu aëre, per ea, quæ patent foramina, & tonum, pro situ & ordine hiatuum, à principio inspirationis variante, quod in organis, ex geminata fistula compositis, vna fixa, altera mobili, huius tractu ductuq; vltro citroq; diuerso ab ore, etiam efficitur, vt in βαρυτόνοις

Hæc sensui patent, & à quouis, imperito etiam, agnoscuntur. Sed tanta cùm sit varietas in sonis, maiorq; in tonis seu tenoribus, de formali ratione soni cuiusq; primùm, ex tactu seu plaga, deinde, de tonorum seu tenorum à plaga resonantium, in sonoris corporibus progressu continuato diffusoq; tam repentè, multò tamen tardiore motu, & multùm anteuertente species visibiles emissas, ab impactu ferientis, quæritur. De forma specierum in sonis, non disputo, quos graui & acuto distinguunt generatim, & sub his generibus, Græci & Latini, in species plures ac diuersas, secundum varietatem causarum & sonorum, nominibus etiam dirimunt. Sunt Græcis præter ἦχον καὶ φωνὴν, πάταγοι καὶ κτύποι, ex qualitate plagæ; Ex sonorum verò discrimine, ψόφοι, τρισμοὶ, συριγμοὶ, βρόμοι, δοῦποι, βόμβοι, κλυδωνισμοὶ, κλαγγαὶ, quas differentias causæ diuersæ pariunt diuersas, ex commixtione acutorum sonorum & grauium. Latinis sunt plagæ, sibili, tinnitus, strepitus, crepitus, bombi, fragores, fluctuationes, clangores, &c. Græci ἦχον vsurpant pro ἠχοῖ, seu sono reflexo, qui est μακρὰ φωνὴ ἀνακλωμένη, ἀπὸ στερεῶν καὶ ἀντιτύπων, ἐπὶ τὸ προϊέμενον πάλιν ἐπανιοῦσα. Horum omnium varietas non foret explicatu difficilis, si de principio constaret, ac fundamento, id est, de ratione formali soni.

Vt fiat sonus quicumq;, docet experientia, semper concurrere duo corpora solida, inter se collisa, seu verè sint solida,

ſolida, vt in tintinabulis, campanis, bombardis, &c. ſeu duritie ac renixu, ex tenſione, vt chordæ ſeu fides, natura tamen alicuius ſoliditatis participes, in organis, quæ ἔντατα vocantur, & expanſæ pelles in tympanis: ſeu aëris impulſi, coarctati, & vrgentis copia, impetuſq́ue vehementia expreßi, aut adacti ac traiecti per caua ac concluſa ſolida, vt in organis, quæ ſunt ἐμπνευστὰ, & ventorum ſpiratu rapido ac concluſo, per hiatus aut rimas. In his omnibus, alius eſſe obſeruatur ſonus, ex tactu & plaga: alius tonus & tenor, qui plagam ſequitur, à vibratu corporis ſonori, nuſquam impediti à ſolidi cuiuscumque occurſu, & contactu. Vnde ſit igitur ſonus, vnde tonus, qui perdurat, plaga ceſſante, quæritur. Vtrum ex contactu, quo concuſſa committuntur inter ſe: An verò ex attracto confertim, interceptoq́ue, ac refracto, & attenuato, ac rarefacto aëre, & eo impetu rurſus diffuſo, cum impulſu circumfuſi aëris à colliſione? Tonus verò, vtrum à corpore ipſo ſonoro exiliat, & ictu eliciatur? An verò ab aëre, confertim ac cum impetu incuſſo cieatur, ſic, vt ſonum quidem plaga: tonum verò adactus, & alliſus aër commoueat, hauſtumq́ue viciſſim ex eo contactu vehat, ac diffundat eo vſque, quouſque percuſſu propellitur, ſeu quouſque ſe impetus effert, atque extendit? Corpora dura & ſolida, quæcumque commiſſa inter ſe, ipſo conflictu ſonum edunt, qui tantò maior euadit, quantò duriora & ſolidiora illa ſunt, & plaga, quantò ex colliſu fuerit vehementior: Tonum tamen ſeu tenorem non emittunt ſimul omnia procul reſonantem. Ad hunc enim, vt exeat, requiritur primò, vt corpora ſint ſolida, & ex materia comparata ſonora, ſeu tinnula, qualia ſunt, quæ fiunt ex humidi, tenacis, ac glutinoſi, ſubactu forti, pertinaciq́ue cohæſu cum terreo ſicco, cuius partes, etſi ex infarctu connexuq́ue humidi interfuſi, arcto coagmentatu ſic

tu, sic inter se deuinciuntur, vt, in continuata soliditate, videantur interius expertia esse hiatuum omnium, ac meatuum, suis tamen singula sunt pertusa poris, etsi rarioribus, angustioribus, & obscurioribus, quàm alia, soliditate tali destituta, iíque pori aëre pleni sunt semper, qui, perculsu ac vibratu corporis impellitur, & agitatur. Deinde, vt sint dura, siue sua natura, ex terreni valde desiccati exuberantia, siue, vt ἀντίτυπα, vel ex tensione ac renixu, vel ex irruentis cum violentia aëris impetu. Tertiò, vt ambitu externo ac superficie sint glabra, leuia, lubrica, ex inductis & oblitis poris, leuigatu aut politura, ne scilicet aër discerpatur. Quartò, vt sint caua, aut euidenti cauitate, aut obscura, in quam impulsus aër adigatur, ne prius dißipetur, aut diffluat, quàm sono imbuatur. Quintò, vt, quæ perculsu aut vibratu tinniunt, sicut chordæ & tintinabula, sint libera vndique ab omni allisu, aut compreßu solidorum: & in aëre perflabili ac libero, nec à solidorum occursu vsquam impedito, vt vibrentur tactu vel impulsu. Sextò, eo vsque cauitate elaboratum, atque attenuatum esse oportet sonorum corpus, vt, quando feritur, aër impulsus permeare remeareque, seu edi resorberique libero transitu poßit.

Si corpora solida quidem, duraque, ac δυνάμει sonora, sed reliquis destituta, cauitate præsertim, feriantur à solido alio, materia & magnitudine analogo, conflictu ipso sonum quidem edunt, sed, qui soliditatis tantùm, ac plagæ qualitatem refert & exprimit, absque tenore. Si sonora sint insigniter, pulsata tamen, aut percussa premantur, ad ictum, aut nullus exilit, & consequitur tonus, aut tenuis & obscurus, subitoque concidit, & euanescit. Si verò in solidum impingant obstaculum, mox consi-

consilescit. *Sæpe etiam organa, ex eo percussu rumpuntur. Nec tantùm finduntur ab incussu, vel tactu solidi, sed in aliud etiam multò mollius obstaculum, si ferantur aut impingant, quemadmodum campanæ dissiliunt, si, inter pulsandum, fune tenui, aut filo etiam vinciantur. Si libera sint ab omni impedimento aëris impulsi interni, qui intra poros concluditur, & externi ictus, tonum etiam exprimit, pro natura & quantitate organi, & pro quassatus vehementia, acutum aut grauem, magnum aut paruum, in longum durantem, aut citò deficientem, quem, non tantùm obstructæ ædificiorum cohercent atq; continent fores atq; fenestræ, sed & aduersi ventorum flatus, densiorq; & compactior aër reprimunt, & intermediarum aquarum, confertim emissi immissiq; in sonantem aërem, halitus intercipiunt atq; abrumpunt.*

Plagæ sonus, intercepto rarefactoq; conflictu mutuo corporum, atq; attenuato & refracto aëri imprimitur, inq; contiguum aërem, concursu corporum attractum, collisionis aërisq; refracti & impulsi impetu, à loco tactus, tanquam centro, in orbem diffunditur, quemadmodum à puncto illapsus, si in aquas lapis conijciatur, commotæ illæ gyrantur in orbem. Sono plagæ, tonus coniungitur, qui perculsi aëris impetu progressuq; procul defertur, sensim tamen deficit, quo fertur longius, impetu scilicet remittente & elanguescente. Sed, si prædictæ illæ conditiones adsint, causa toni seu tenoris est ab eodem ictu, quo sonus plagæ, sed non sequitur, nisi totum organum sic quatiatur ac percellatur ictu illo, & qui includitur aër simul, vt pariter & ipsum totum commoueatur ac vibretur, quasi tremat, & aër simul

impul-

impulsus atque agitatus exeat ac remeet, motu reciproco. Vibratus ictus tonum elicit, ex ipso percusso corpore. Hunc primò concipit & induit aër internus, cumque impetu expressus secum egerit, in externum maximè, intra cauitatem attractum atque conglomeratum, quo cùm effunditur. Tam sonus, quàm tonus, cietur ab vna plaga, sed non eodem modo. Ille enim, in refracto attenuatoque, ex conflictu, & impulso aëre externo ad locum contactus: hic vibratu totius corporis, quod & continuitatis solidæ ratione totum percellitur, & ita pertusum tamen est, vt sit aëri impulso peruium, ex eodem expressus, perque internum aërem elisus, in eundem exteriorem, tanquam vnum & commune subiectum, cum illo iunctim vno profertur ac propagatur impetu & fluxu, emergitque tonus à communicata per consensum, ratione continui plaga cum toto, & secundum organi naturam, aëri interno primùm, moxque per hunc etiam obuio continuoue externo impressa. Non tinniunt sonora, aut parum tinniunt, si premantur, quia vibratus totius & agitatio interni aëris libera, quæ toni subiectum primum ac proximum est, intercipitur, ac cohibetur. Idem, in magno impetu pulsatæ campanæ, quoquo vinculo constrictus, aut pressu detentus, ratione penetrationis dimensionum facit dehiscere ac crepare campanam, quia aër, eo impetu confertim agitatus, ac traiectus, libero, laxoque, ac diffuso transitu permeare, atque ire, redireque prohibetur. Rumpitur igitur, & ictus, & aëris confertim irruentis, sed exitum non reperientis, impetu & copia. Cauitates autem, quantum ad sonorum formationem conferant, ostendunt campanæ, & ἐμπνευστὰ, ex angusto cauo paulatim dilatata, tandemque extremis oris, velut labris diductis, cauitate in orbem expansa amplo hiatu. Nec ἐντατὰ organa, tonum tam argutum redderent, pulsatis chor-

chordis, nisi caua essent, & magades perforatæ, nisi aëri vibrato subtus paterent, & , analoga tenuitate, alliso responderent. In ἐμπνευστοῖς, & omnibus, quæ perflantur, aër simul, & impetus sui vehementia, qua perrumpit allisus, atque erumpit, solidi alterius, & subiecti sonum suscipientis, vicem obit ac præstat, fit enim quidam quasi attritus mutuus aëris, cum impetu penetrantis, & organi coarctantis. Vnde naturæ etiam, formæque organi, suique impetus vehementiæ, sonus elisi aëris respondet. Hæc de coloribus & sonis volui intexere.

Reuertor ergo ad συμπαθείας & ἀντιπαθείας. Congruunt inter se rerum naturæ, aut dißident, ac pugnant, secundum has qualitates, aut omnes, aut aliquas. Quoad qualitates primas, conueniunt hominum naturæ, ex cæteris mixtorum generibus, quæ temperata sunt: aduersantur eidem, quæ mediocritatem excedunt, tantoque infestius lædunt, quantò qualitatum à mediocritate recessus est longior. Plus lædunt, quæ, tertio quartoue gradu frigoris aut qualitatis medium superant, vt, Opium, Mandragora, Arsenicum, Thapsia & quicquid est huiusmodi, cæteris mitioribus & moderatioribus. Inflammatis frigida, perfrigeratis calida congruunt. Cicuta hominibus venenum, sturnis nutrimentum. Veratrum hominibus medicina, conturnicibus alimentum est. Aqua frigida, Salamandra, serpentum oua, flammam extinguunt, etsi oua vicißim comburuntur.

Sympathiæ & Antipathiæ rerum in natura iuxta seriē qualitatum. In primis qualitatibus.

Manifesta etiam est, & συμπάθεια, vel ἀντιπάθεια, quæ à secundis oritur qualitatibus, & tertijs. Temperata naturæ conueniunt, immoderata, & naturæ & sibimetipsis repugnant: occlusis vel aliquo obfractis humore contraria sunt, quæ apperiunt: viscidis, quæ incidunt: crassis, quæ attenuant: duris, quæ emolliunt: laxatis, quæ astrin-

In secundis & tertijs.

astringunt: glutinosis, quæ deterunt & abstergunt: exasperatis, quæ leniunt.

In quartis quali.

Eadem ratio quarti generis qualitatum. Capiti conueniunt Maiorana, Betonica, Saluia, Pæonia, Acorum, Cubebæ, Castorium, Moschum, Ambra, Rosæ, Violæ, Camphora. Thoraci Glycyrrhiza, Amygdalæ dulces, Iris, Marrhubium, Hyssopus, Helenium, Crocum, Mel, Zacharum, Tragacantha, Adiantum, Hordeum, Violæ. Cordi, tum ex his quædam, tum alia, Cinamomum, Echion, Buglossum, Cirsion, Rosmarinus, Corallia, Vniones, Os de corde cerui, argentum, aurum, semen Oxalidis.

Stomacho præ cæteris Mentha, Masticbe, Caryophylla, Zingiber, Acorum, Macis, Absynthium, nux Moschata, Aloe. Epati Absynthium, Spicanardi, Eupatorium, Rhabarbarum. Lieni, Asplenum, Phyllitis, Hemionitis, Teucrion, Chamædrys, Scordion, Epithymum. Venenis aduersantur Scordium, Lemnia sphragis, Bolus Armenus. Conuenientiæ ratio, ex quarto qualitatum genere, euidens est. Sed longum esset, & genera omnia, & causas pertexere, de quibus, in Medicorum libris disputatum est copiosè.

Occultæ Sympathiæ & Antipathiæ exempla in natura.

Occultæ συμπαθείας *&* ἀντιπαθείας *exempla innumera habet rerum natura.*

Tota substantia, lupinum epar, & vuæ passæ conueniunt humano iecinori. Iaspis virens roborat stomachum. Smaragdus epilepsiæ, tota natura contrarius est, admotusq́ corpori illi obnoxio, aut vincit & profligat morbum, retinetq́ vim suam, ac nitorem: aut morbo superatur, moxq́ amittit vim omnem, & rumpitur. Sistunt sanguinem Hæmatites & Hieracites. Arcent & excludunt hydropem tres cochleæ multum tusæ, cum vini nigri cyathis tribus & calefactæ, atq́ epotæ. Cinis cancri fluuialis medetur morsui canis rabidi.

Occul-

Occulta vi trahunt bilem Rhabarbarum, Scammonea, Euphorbium, Aloe: Phlegma, Coloquinthis, Agaricum, semen Carthami: Melancholicum humorem, Myrobalani Indi, Epithymum, Polypodium, Helleborus.

Insanus ac furens Elephas, ariete conspecto, mansuescit. Taurus, quantumcunque ferox, mitescit alligatus ad ficum. Ouium à lupo admorsarum carnes fiunt teneriores, sed lana earum, neta etiam, textaque pediculos gignit. Equi, vbi vestigia luporum contingunt, obstupescunt, & totis conuelluntur pedibus. Lupus, ex contactu bulborum Scyllæ, resolutus fatbiscit.

Homo, quem lupus prior viderit, obmutescit. Cancer, Polypodio obiecto, callos pedum & vngulas exuens abijcit. Vespertiliones, hederæ suffitu necantur. Vipera, fagi ramulo tacta stupet.

Ciconiæ platani folijs à nidis vespertiliones arcent: Hirundines Apio silphas & blattas: Noxias bestias corui Aro: Vpupæ Adianto: Cornices supina verbenaca: Perdices arundine: Galertia gramine. Aquilæ galli cantu terrentur: earundem pennæ cæterarum auium pennas deuorant. Echeneis remoratur naues. Ad Torpedinis contactũ etiam ex longinquo præualidi obstupescũt artus.

Ruta, ad ficum consita lætius prouenit, & ficum fœcundat. Braßica inimica est vitibus. Magnes ferrum ad se trahit & vicißim abigit, si allio confricetur: Extinctam vim recipit prolutus hircino sanguine. Adamas & Succinum alliciunt arripiuntque paleas, pilos, festucas omnis generis, Succinum solum respuit Ocimum. Adamas, de solo hircino mollescit sanguine. Astroites aceto impositus vertitur in orbem. Sapphirus scorpionum ictibus medetur. Argentum viuum auro amicum, cætera metalla nõ transmittit, sed sustinet, auro cedit, vt subsidat:

auro item illitum, mox vbi ignem senserit, auolat. Exa-nimata ferè iumenta, & extincti pænè virium deliquio homines, obiectu panis reuocantur. Nec canum eiula-tu, aut ferociore equorum hinnitu, editas euentorum præsensiones rideo, quibus animalibus nullum homini fa-miliarius.

Innumera rerum natura suppeditat omnium con-sensuum & discordiarum exempla. Hæc scrutatur in mixtis, &, quantum potest, ostensis causis explicat Φυσιο-λογικῶν. Quatenus verò, ex euidentibus consensionum ac dißidiorum notis ceu diuinat, aut de quibusuis muta-tionibus elementorum, cæterorumúe mixtorum, aut de ob-orituris tempestatibus, aut de abditis atque abstrusis rerum naturis: in classem concedit diuinationum Physicarum. Insunt enim, vt hominibus, ita cæteris mixtis, notæ sen-sibus subiectæ, quarum ductu, aliquo modo, interiores na-turæ pernoscuntur: & comprehenditur, quid cuiuis aptum sit, accommodatumque, quid noxium & aduersum.

Ad Sympathias & Antipathias rerum pertinent materiales qualitates.

Pertinent autem ad rationem concordiæ discordiæque non tantùm, actiuæ formales qualitates, sed & illæ, quæ, ex analogia mixtionis comitantur concretionis modum, quorum apud Aristotelem in 4. Meteorolog. duplex ge-nus. Vnum eorum, quæ ἐντελεχείᾳ insunt mixtis. Vt, durum, molle: densum, rarum: crassum, tenue: viscidum, friabile: asperum, lene, & similia. Alterum eorum, quæ κατὰ δύναμιν, καὶ ἀδυναμίαν existunt: vt liquabile, non li-quabile: fragile, non fragile: sectile, insectile: ruptile, non ruptile: &c. Oleum aquæ non miscetur, quia vnctuosa, cùm pertinaci lentore cohæreant, porosque, aut raros, aut pinguedine oblitos habeant, nec in minimas partes facilè comminuantur, alienos liquores non facilè admittunt. Buty-

Butyrum contrà, quanquam unctuosum sit, feruorem sachari tamen restinguit. Auget enim lentorem sachari rarefacti, & extendi in ampullas, à copia agitatorum, vi caloris, halituum, partes attenuatas ac diuulsas prohibet.

Est igitur obiectum huius generis Φυσιολογικῆ omne genus qualitatum materialium et formalium in plantis, animantibus, & fossilibus, atque earundem vires, effectiones, conuenientiæ inter se, aut repugnantiæ. Φυτοσκοπικὸν ergo de plantarum, ζωοσκοπικὸν animantium, ὀρυκτοσκοπικὸν fossiliũ coniectat naturis interioribus, deque qualitatibus, & qualitatum gradibus, ac discriminibus. Physiologiæ species.

Ad Φυτοσκοπικὸν pertinent illæ antea commemoratæ, exempli gratia, in plantis aliquibus notæ, indicantes initia, finesue, aut conditiones quatuor uniuersalium anni temporum. Eodem diuinationes pertinent Metallariis usitatæ, quæ fiunt Sciotericis, & virgula diuina. Est ea ex corylo decisus bifidus surculus, quo venas illi auri argentiue feraces explorant, inclinante sese eò virgula, qua, sub terra, venæ feruntur atque incedunt. Qua vi id soli corylorum præstent surculi, & non item cæterarum arborum, quæ in iisdem prouenerunt locis, eodem terræ altæ refectæque succo, obscurum est: nisi, quòd conijcio, συμπάθειαν habere corylos, ad Metalla connatam & occultam: eam augent roborantque succi cognatæ cum metallis naturæ, quos, ex aggesta radicibus terra, nutritionis causa sugunt & hauriunt. Sciotericis, vias ductusque venarum profundissimos, miro artificio peruestigant & designant, diriguntque operarios, ne deuient, ex planorum triangulorum natura. Virgula diuina à Metallariis usurpata.

Desino recitare exempla: quippe tota mihi percurrenda esset, & exhaurienda rerum natura, si vellem integrè persequi partes singulas & quantùm in hac re, hu-

mana nauare potest, atque assequi industria, doctorum monumentis descriptum extat. Hæc recensui, ut earum diuinationum fontes, quæ, vel ex animantibus & plantis petuntur, vel de ipsorum instituuntur occultis naturis, ostenderem Physicos esse, non commenticios.

Si à Meteoris prænuncia tempestatum signa, in aëre, aqua, & terra separamus, distincta hic quoque genera constituere, & ὑδατοσκοπίαν signorum præcedentium tempestates in mari, qualia sunt, si tranquillum mare murmuret, aut littora, ripæque tranquillæ resonent, spumæue dispersæ & aquæ fluitent bullantes: ἀεροσκοπίαν eorundem, quæ præeunt mutationes quasuis τῶν καταστάσεων cæli, in ipso aëre: γεωσκοπίαν, in terra apparentium signorum notationem, vocare possumus.

Iudiciũ de natura & ingeniis hominum ex elementorum qualitatibꝰ.

Cumque pænè in singulis locis varient hæc tria elementa qualitatibus, non leuia, de hominum ingenijs & naturis, argumẽta præbent, ideo, quòd necessariò corpora afficiunt atque immutant.

Aer forinsecus haustus in tres partes distribuitur.

Aërem quouis sorbemus momento. Is è vestigio, vbi attractus est, subitò fertur in totum corpus: pars eius euolat in cerebrum, & animali permiscetur spiritui: pars à pulmone hauritur, quæ deriuatur in cordis sinistrum thalamum, iungenda vitali spiritui: pars semper deglutitione abripitur in ventriculum, vnde in epar fertur, ex epate, in venas distribuitur. Ex quo fieri nequit, vt non suis imbuat qualitatibus spiritus tenuißimos, & immutatu facilimos, humoresque, ob mollitiem, alterationi obnoxios plurimùm, &, continuo allisu inhærescendo ipsis etiam solidioribus partibus aliquid suæ naturæ imprimat.

Aqua præcipua nutrimẽti solidioris portio.

Aqua præcipua nutrimenti solidioris est portio. Adhibetur enim tum coquendo alimento quod assumimus, tum corporibus, ijsque, quibus vtimur, vestimentis eluendis: & qui

& quanquam coctura rerum impositarum concipit qualitates, tamen suas nō prorsus exuit, immò vicißim ijs rebus, quas feruefacta coquit, eas infigit, dum crudas penetrat, subigit, attenuat, & digerit, donec, superfluo humido exhausto, ac craßioribus terreis partibus comminutis & emollitis, vtrasq; iunctas ac temperatas in sicciorem, sed tenuiorem multò, atq; exactius elaboratam redigat substantiam. Quapropter, cum ipso simul alimento vertitur in spiritus, humores, & membrorum essentiam.

At terra, suis, tum vtrumq; elementum, aërem, & aquam, tum res ex sese natas, quibus victitamus, imbuit qualitatibus. Quippe in aërem, singulis momentis, plurimum egerit atq; effundit halituum, quos, calore siderum, & sibi incluso fota emittit.

Aquæ fontium suæ retinent scaturiginis naturam, vnde emanant: Puteorum aquæ contrahunt terrarum qualitates, per quas deriuatæ, & ceu colatæ in puteos, vt humiliores ac profundiores hiatus, confluunt & considunt. Flumina variant: alias enim, atq; alias subinde, ex terræ, per quam fluunt, contactu & alluuione, dissolutarum partium admixtu, qualitates acquirunt. Terra nata ipsius prorsus naturam induunt: quippe eo refectæ auctæq; alimento, quod circumsita terra radicibus sugunt, adolescunt, & maturantur.

Fluminum qualitates, pro ratione terrarum, quas alluūt variant.

Non abs re igitur fuerit, immò multum retulerit, aut mores, & ingenia hominum exploraturo, aut naturas corporum, quales illæ sint, quibusue obnoxiæ morbis, perscrutaturo, accuratè qualitates horum elementorum exquirere.

In aëre considerandū, an crassus sit, pinguisq; vel subtilis: an purus, magna ex parte, aut turbidus, & fumosus, vel putridus, aut fœtens: salubris, aut pestilens: an tempe-

ratus, vel calidior, frigidiorue, aut aridiorue etiam, vel humectior, & quicquid est huiusmodi. Nascuntur enim sub cœlo pingui, ingenia hebetiora plerunque: acriora gignit tenuius & purius cœlum.

In aqua itidem obseruandum, an crassa vel tenuis sit, pura & limpida, vel alio infecta colore, aut fæculenta, aut sordibus inquinata, insipida, vel dulcis, vel Metallicum referens saporem, nitrosum, aluminosum, sulphureum, bituminosum, salsum.

In terræ natura pænè omne, aut præcipuum omne situm est, ac plurimùm interest, pinguis ne sit, an macra, an mediocris, an lapidosa. Si pinguis, an argillosa, aut glareosa, aut vliginosa, aut limosa, aut cretosa: an nigricet, vel rubeat, vel niteat, vel flauedinem præ se ferat, aut virorem. Si macra, an arenosa, aut puluerulenta, aut sabulosa, aut cinericia. Si lapidosa, an marmorea, aut siliceа: an sit grauis vel leuis: an subsint metallorum venæ, vel sulphuris, nitri, salis, aluminis, bituminis, margæ. Denique qualitates sensiles expendendæ omnes, & occultæ etiam, si quas habet. Plurimum enim ab his, & hominum corpora, & terra nata, quæ alimentum fiunt hominibus, assumunt. Horum considerationem, si antè positis nominibus & generibus tribus comprehenderimus, non errabimus.

DE ASTROLOGICIS PRÆDICTIONIBUS.

AB Elementis & mixtis corporibus, ad lucida cæli corpora venio: quæ, in elatiore & ætherea Mundi regione, suorum circumactu perpetuo orbium, circa imam et elementarem reuoluuntur, & velut gyrantur constantißimè, nulla sui vnquam parte affecta, vel immutata. In his, aut motus, qui singulis octo orbibus peculiares sunt, ac proprij, motuumq́ leges immotas, certas vices, ac reditum constantem in idem, vbi vnum, ceu stadium decurrerunt, periodo exacta: aut vires atq; effectiones obseruamus, eas, quas in elementarem promunt regionem, demißis eò, defixisq́ radijs.

In corporibus cœlestibus duo notanda, motus, ac vires propriæ.

Inde duo nata distincta doctrinarum genera: Quarum illam, quæ describit motuum cælestium leges & varietatem: & distantias metitur, atq; interualla, & magnitudines corporum lucidorum, & orbium, obseruationibus eruditis vsa, & plurium artium adminiculo, vocarunt Astrologiam, & Astronomiam: Hanc, quæ vires & effectiones considerat & explicat, quæq́, expositu motuq́ corporum, & radiorum coniectu vibratuq́ diuerso, atq; inter sese commixtione, peruasuras in elementaria corpora, quæ illis subditam ac subtensam Mundi partem incolunt, mutationes, solerti coniectura, & ratione congrua, vel longa constantiq́ experientia, ratiocinatur ac prædiuinat: Hanc, ergò, προγνωστικὸν δὶ ἀστρολογίας vocatam, inter eruditæ, & probatæ, atq; concessæ μαντικῆς species repo-

Duo distincta doctrinarum genera ex corporum cœlestium consideratione.

*repoſuerunt. Illa præcedit, hæc ſequitur, & priori tum
ceu appendix cohæret, qua, ad quos vſus admiranda mo-
tuum varietas comparata ſit, atq; conſtituta, declaratur:
tum illi, velut baſi innititur atq; inſiſtit.*

Illa exordiens ἀπὸ τῶν φαινομένων καὶ τηρήσεων, *
quæ ſenſu partim, partim ratione, & animaduerſione
erudita, organis certis adhibitis, notantur atq; explo-
rantur, conuenientium hypotheſium accommodatione,
Geometricis demonſtrationibus, & Arithmeticis nume-
ris abſoluitur, conſenſuq; & congruentia obſeruationum,
vt ſibi inuicem reſpondentium, & naſcentium, atq; occum-
bentium ad definita momenta ſiderum, aut hæc, illaue
cœli loca adeuntium, luminumq; ad conſtitutos terminos,
deficientium euentu, comprobatur. Ideo certißima ſem-
per, omnium conſenſu eſt habita. Hæc, ab eruditæ ex-
perientiæ argumentis ac documentis ordiens, veræ Phy-
ſicæ exemplo & modo, cùm eiuſdem experientiæ ſuffra-
gijs, tum rationum etiam, ac demonſtrationum Phyſi-
carum fundamentis conſiſtit: quibus, quod deeſt, hoc in-
dubitatæ experientiæ conſenſus ſupplet, vt in vniuerſa
Phyſica fit, in qua minimè omnium cauſæ oſtendi, aut
rationes reddi poſſunt, quæ experimenta proferunt.*

*Quare, vt Aſtronomiæ rectè, inter diſciplinas Ma-
thematicas decernitur locus, & illas quidem, quarum* τὰ
ὑποκείμενα αἰσθητὰ καὶ ἔνυλα *ſunt, quæ Ariſtoteles* φυ-
σικώτερα μαθήματα *facit, è quorum ſunt numero* μηχα-
νικὰ *etiam* ὀπτικὰ, κανονικὰ, λογιστικὰ, γεωδετικά: *Sic*
τὸ προγνωστικὸν δὲ ἀστρολογίας *iure ſibi, inter doctrinæ Phy-
ſicæ genera locum vendicat. Scrutatur enim, & inue-
ſtigat, & quantum imbecillitas retuſæ aciei mentis huma-
næ concedit, vel præmonſtrat, vel demonſtrat cauſas
mutationum ac motuum, itemq;* δυνάμεων καὶ ἀδυναμίας
in his

in his, ex elementorum coalitu conflatis corporibus, remotiores, & quarum è cælo origo est, atque à virtute luminis cælo delapsi, & ad quos usus ac fines tot cæli lucidissima corpora, tanta luminis, molis, & motuum varietate, tanta perfectione atque constantia sint condita, exquirit ac declarat, quæ, vel ociosi ornatus causa, vel, ut vacuam Mundi immensitatem ocioso infarctu explerent, tanta sapientia fabrefacta esse, ac distributa, Cyclopum, immò furiosorum hominum est dicere.

Etsi autem, ex effectionibus cælestium corporum, plurimæ, adeò sunt euidentes & notæ, ut ne imperitos quidem lateant: tamen de huius doctrinæ certitudine, omnibus temporibus variæ fuerunt, discrepantesque sententiæ. Aliqui, derogata ei omni veritate, atque artis detracto titulo, totam, artium numero excluserunt, immò, ex rerum natura relegarunt, tanquam quæ sese præstigijs, ad veritatis quidem speciem scitè adornatis, sed alienis tamen à veritate, venditet atque insinuet. Nonnulli contrà, eò delapsi sunt amentiæ, ut omnium humanarum rerum publica & priuata fata, quæ quiuis scire desideraret, in hoc oculis nostris obtenso cælo & illi affixis sideribus, consignata esse tanquam tabella, & inde depromi, ac proferri ab eruditis posse, affirmarint, nihilque tentandum inchoandumue censuerint, nisi consultis astris, nec ea, quæ gerenda susciperentur, procedere, sortirique optatos euentus, nisi astra annuerent, ac suffragarentur.

Duæ discrepantes sententiæ de Astrologia seu prognostico δι ἀςρολογίας.

Illos, ut in eleuanda & abijcienda arte proueherentur longius, permouerunt fortasse, cùm horum falsa & stolida promissa, quibus ita ad astra alligarunt animos, ut hos ex illis, tanquam numinibus pendere voluerint, aut spe suspensos, aut captos metu: tum vatum crebræ aberrationes, & iudicia dissentientia toto cælo ab euentibus,

autorumq; quorundam recentiorum & veterum superstitiosa commenta, nullis firmata rationibus, atq; ad vsu, nec veros, nec legitimos, vel superstitione, vel spe vberioris lucri, vel studio nouandæ artis structi adornatiq; Canones, quibus metas illi Physicas egreßi, artem cumularũt & obruerunt adeò, vt, inter aceruos commenticiorum Canonum, vix obscura Physicæ alicubi vestigia emicuerint. Hos, ad præstigias excogitandas ac coaceruandas, atq; artem in immensum extollendam atq; amplificãdam, vel superstitio impulit, vel spes lucri ac quæstus, vel ambitio, aut naturæ vanitas. Errare autem vtrosq;, ac decipi, facilè intelligent sani, & principijs, à quibus orditur, quibusq; sese fundat ac stabilit, & metis, intra quas continetur, perpensis.

Astrologia, à primis parentibus tradita.

Certè veram Astrologiam, quæ pars est Physicæ, inuestigans cœlestes & remotiores causas mutationum naturæ inferiori euenientium, à primis obseruatam, ac posteris traditam esse parentibus, mihi dubium non est. Cùm enim perspicerent illi, consequerenturq;, quamuis hebetata, acutiore tamen, ac vigentiore mentis acie, rerum naturas, in toto Mundi systemate, quàm nos, quorum caligant oculi, ætate Mundi, ceu senio hebescentes, & alijs de causis: diligenter, & quo consilio cœlestia corpora, hac condita substantia, his expolita formis, hoc collocata essent ordine, & quibus conuerterentur motibus, quantoq; temporo periodos obirent ac conficerent suas, notarunt. Motibus deprehensis, conuersionumq; perceptis ac definitis temporibus, naturas deinde, vires, atq; effectus scrutati sunt, Sympathiasq;, cum natura inferiore, qua lege, deuincta cœlestibus inferiora cohærerẽt, quòd è cœlo vis motrix in elementa deriuaretur: Iter Planetarum signarunt, idq; collectis in duodecim imagines stellis insignioribus, atq; effectu

effectu differentibus, quæ eum tractum obsident, in duodecim partes, duce & magistra Luna, dispescuerunt, atque vniuersim, in toto conspicuo, ac noto hemisphærio, singulares stellas, positu vicinas & insignes viribus, in certas coëgerunt ac digesserunt effigies, vt obseruari agnosciq́ possent.

Procedente ætate, cùm sua culpa petulanter degenerarent homines, & à maiorum deflecterent vestigijs, vt cætera ab ijs, & ex natura, diuino acumine eruta atque expressa, & sapienter alioquin instituta, vel neglexerunt, vel deprauarunt: ita hanc quoque pulcerrimam Physicen corruperunt, abusu pænè deformi, cùm, sine Deo, dubijs animis, speq́ ancipiti fluctuantes, suæ imbecillitatis cogitatione, & reformidarent aduersa omnia, ac pertimescerent, & suspirarent prospera, quærerentq́ quæuis harum solicitudinum ac perturbationum παραμύθια, seu vera, seu falsa. Nec destitit autor superstitionum Diabolus, iacta semina, pabulo suppeditato, fouere & amplificare.

Astrologiæ abusus quando ortus.

Quanquam igitur ea, quæ à primis fuerunt obseruata ac tradita patribus, amissa, & ingeniorum nostrorum aciem ita retusam atque attenuatam fateor, vt non amplius ipsas stellarum penitiores naturas peruideamus: tamen nondum tota est mutata rerum natura. Cient, gubernant, & dirigunt mutationes stellæ, in elementari natura, eadem vi, qua initiò, à lapsu primorum parentum, aut, si languidiore (vt omnino existimo) non tamen ex toto mutata. Languet vis mentis nostræ, stupent sensus, torpet intellectus: attamen tantum adhuc reliquum nobis, vt quos, quouis positu stellæ, effectus edant, prænotare, & similes ex similibus constitutionibus ratiocinari ac prædicere poßimus: & alius alio sagacior est, atque argutior in coniectando.

Quòd

Quòd ergo sint efficaces stellæ, & quòd sit προγνωστικὸν aliquod ex Astris effectuum, cùm eorum, quos elementis impressos inclusa illis mixta corpora suscipiunt: tum cæterorum, qui minus euidenter in eadem influunt, primùm ostendemus.

Demonstrationes, quòd stellæ sint efficaces, & quod prognostica effectuũ ex astris sumi posßint.

Huic demonstrationi præbet exordium aptißimum, vox cœlestis, in principio libri Geneseos scripta: Dixit autem Deus: Fiant luminaria, in firmamento cœli, & diuidant diem & noctem, & sint in signa, stata tempora, dies, & annos, vt luceant in firmamēto, & illuminent terram. Decretum ita, atq; statutum esse, ait, à Deo, vt stellæ, inter quas præcipua luminum vis, distinguant, varient, temperent idoneis qualitatibus, & naturæ mixtorum conuenientibus, diurna, menstrua, & annua spacia, sintq; in signa, id est, antè conspecta ac considerata, de initijs, progreßionibus, ac metis temporum, deq; illis, quæ incidunt, variationibus, vi stellarum excitatis, moneant atq; edoceant homines. Ergo & tribuit eis hoc, quod aliàs aliter elementaria cuncta afficiant, & eas effectiones suo positu præmonstrent attendentibus.

Neq; consentaneum est, maxima illa, fulgentißima, incredibili sapientia absoluta corpora, tanta lucis varietate, tanto numero, & certa atq; immota lege consistentia, nec erroribus obnoxia, nec labem vllam, inde vsq; ab initio, affectionemue vel minimam perpessa, quorum perennes motus, ac perpetuos, cum admirabili incredibiliq; constantia, & consensu inter se, atq; conuenientia immutabili cernimus: hæc ergo ociosi tantùm ornatus causa comparata esse, & non ad alios vsus longè potiores.

Et diffundi vim quandam à cœlo in omnia, quæ sub orbe Lunari, elementis dedicato tractui insunt, vt Dei nutu decretoq; constitutum est, atq; sancitum initiò, per-

petuæ

petuæ experientiæ argumenta conuincunt. Nam, vt inde ordiar, quod vel indoctis notißimum est, Solis circuitu, accessu, recessuq́; diurno & annuo, gratißimas, & naturæ necessarias temporum vices, hyemis, veris, æstatis, & autumni, dierum & noctium effici, variariq́;, pro ipsius ad terram habitudine, atq; à punctis verticalibus distantia, quis non intelligit? etsi causas rationemq́; non peruident omnes. Quis non in Solis positum refert, quòd terræ rotundus circumquaq; ambitus & medius, Tropicis vtrinq; definitus, quem Zonam torridam nominant, perpetuò, ceu deustus aret atq; æstuat: Extremi contrà limites, vtrinq; Mundi subnixi verticibus, glacie rigent, horrentq́; niuibus & frigore, aut illuuie squalent, & situ: Reliqui duo medij, & his extremis inclusi tractus, variant: Abundant frigore, quà vltimos attingunt limites: ardoribus infestantur maioribus, in confinio itineris Solaris: Versùs medium, temperatam habent constitutionem, plus minusúe, prout ad alterutrum limitum extremorum propius accedunt? Solis effectus.

Neq; (vt opinor) quisquam inficiabitur, ex quotidiana Solis, circa terram, vertigine, ortuq́; & obitu, atq; ad medium cœli delatione, quo motu, alias atq; alias subinde stellas secum effert, alias, è regione, sub occasum vrget ac præcipitat: aut turbari aërem, obnubilariq́;, aut serenescere, atq; inclarescere, aut concalescere plus nimio: aut contrà perfrigerari, aut humectari, aut arefieri, aliterq́;, atq; alitermutari, pro stellarum coorientium, occumbentium, vel in Solem radios proijcientium, natura & conditione: siquidem hoc quoq; rusticis, Astronomicæ doctrinæ ignaris, notum est, itq; confessum.

Luna, quæ terris proxima est, manifestius assensu atq; approbatione omnium, in terrena influit: Crescens humi- Lunæ effectus.

humiditates, & commouet, & affundit corporibus, quas repetit & resorbet marcescens.

Quòd afficiantur vtriusque effectionibus, quæ, sub lunari orbe, continentur, conspicuum est. Sole propius accedente, elementa, quæ fuerant frigore hyberno coacta quasi, & addensata, aut constricta, calore tepidiore soluuntur rursus, ac funduntur: Aër rarescit, & fit subtilior, glacies gelatarum aquarum liquescit ac diffluit, terra aperitur ac dehiscit, conclusosque exudat, digerit, ac diffundit humores, quos frigore compressa cohibebat. Mox & plantæ, eodem calore vegetatæ ac fotæ, tum in germina erumpunt, gemmasque protrudunt, tum abundantius, ex emollita atque affluente terra, succis haustis, luxuriant. Animantium corpora, quorum meatus ac poros frigus constiparat, laxantur, ac veluti panduntur, solutoque & libero motu agitatos ventilant ac perpurgant humores, separatis, atque vel in halitus resolutis, vel alioquin expulsis recrementis.

Luna augescente liquores in plantis & animantibus exuberant, pleno orbe fulgente, vigent: deficiente, minuuntur, interlunio, cùm ipsa lumen omne à terris auersum cælo regerit, arent. Hæc cùm vsu didicissent agricolæ, aptissimè tempora sationum, admissionis pecudum ad coitum, incubationis auium domesticarum, sectionis lignorum, vel vrendorum, vel ad structuras adhibendorum, distribuerunt.

Luminum cœlestium vis in commouendis aquis marinis.

Eadem supra horoscopum conscendente, maria tanquam impulsa exæstuant atque intumescunt, decumbente, considunt rursus, & conquiescunt: idque, cùm in ipso mari percipitur, tum vicissitudine exundantium, & refluentium, ac residentium fluminum, ostenditur oculis.

Euidentissimè, in hac commotione & agitatione aquarum

rum marinarum, vtriusque sese luminis vis exerit. Primùm enim de Luna pro confesso habetur, & indubitato, impulsa ceu efferuescere maria ab imo, & insurgere, atque intumescere, Luna sese, cum Mundo, attollente paulatim ad culmen cœli, aut ab occasu præcipitata, subter ima cœli: cumque cœli fastigium infra supraúe terram attigit, ceu insistere, represso diffluxu. Eadem ad occasum, à cœli fastigio vergente, vel ab imo paulatim assurgente, sese contrahere rursus, atque recipere ceu resorpta, inter duos exortus bis permutatim effluentibus bis, bisque remeantibus, vicenis quaternisque semper horis.

Animaduersum & hoc est, interlunio, & plenilunio, cùm Soli Luna subijcitur vel obijcitur, maria incitari vehementius, & diffundi, ac ruere impetuosius, ternis antè diebus, & pòst totidem: contrà languescere æstum, ac ceu lentescere, circa Lunæ dimidiationes.

Plures obseruationes addunt Strabo ex Posidonio, & Plinius: nimirum, quòd æquabiliores fiant effluxus ac refluxus, cùm signa Tropica Luna pererrat: instabiliores contrà, & incertiores, cùm æquinoctialia: Denique ingrauescere æstus, atque intendi, cùm Luna in Austros digressa, propiore nisu vim suam exercet, &, ab æquinoctijs, ad solstitia, ab his contrà, ad æquinoctia: &, cùm Aquilonia est Luna, vel à terris longius recessit, leniri rursus eosdem, & mitescere: vt tumeant maximè æquinoctijs, brumæ solstitioque inanes sint.

Sentire hunc sese, ceu aperientis, atque expandentis, & vrgentis maris impetum, retroacta, & inhibita, ac detenta flumina, antè dixi. Ad Londinum Britanniæ, Tamisim quinquaginta, à mari, Italicis miliaribus: ad Hamburgam, quæ veterum Gambriuiorum sedes est, Albim octodecim, ab Oceano, miliaribus: Ad Antuer-

piam, Scaldim itidem miliaribus circiter octodecim, regurgitari, atque augescere, & effluere, mari accedente, &, hoc reciprocante, diminui & relabi intra alueos, iisdem, quibus mare, vicibus, accolis notum est. Vehementissimos habet æstus Oceanus: mitiores, mare mediterraneum: nullos Hellespontus, & pontus Euxinus, Ligusticum, Balthicum, & Caspium, maria. Bis die noctéque effusum resorptumque alternat Siculum mare, ad Scyllæ & Charybdis cauernosos scopulos. Septies Chalcidicum, ad Eubœam, Euripi alternantibus refluxibus notum ac celebre.

Nautarum experimenta de motu quodam maris peculiari.

Præter æstum, alio minus euidenti motu, eoque perpetuo, agitari maria, nautæ compererunt: nimirum, tum Oceanum ipsum, qui, extra columnas Herculis latè fusus, alluit, interluit, & ambit terrã vniuersam: tum mediterraneum mare, quod, per angustias freti Herculei infusum, amplo patentique alueo, orbis habitati medium inundat.

Experiuntur nautæ, si soluerint à Nerito promontorio Hispaniæ, & vela fecerint Britanniam versus, ad orientem Solem, longè se tardius prouehi, quàm, si inde reuertantur in Hispaniam.

Eodem modo qui, ex Hispania, Insulas, recens à Columbo Genuense in Oceano occidentali peruestigatas adeunt, iter illud viginti quatuor dierum spacio in accessu, secundo mari deuecti, conficiunt, quibus Hispaniam repetentibus vix trium quatuorue mensium spacium sufficit, etiamsi flatus nulli aduersentur. Et Lusitani, qui Africæ oram, & promontorium Bonæ spei præternauigant, vt Taprobanem Insulam petant, allatum merces Indicas, etiam secundis aspirantibus ventis, tardius multò, ac difficilius accedunt, quàm inde reuertuntur domum.

Causam

Causam huius rei, nullam aliam esse affirmant, nisi quòd Oceanus, perpetuo, ac continente, & rapidißimo orbium cœlestium ab ortu in occasum circumactu, in eādem impellitur, ac velut cogitur, & contorquetur partem, non manifestè quidem, & conspicuè, sed sensibiliter tamen. Hunc occursantis & aduersantis, ex cœli impulsu, marinæ molis renixum inhibere aiunt, & tardare vel concitatißimarum nauium impetum.

Eodem cœli impulsu, mare mediterraneum quod angustioribus littorum ceu repagulis cohercetur, in gyrum circumagi, obseruatum est. A Palæstinæ enim scopulis, qui orientem Solem respiciunt, incitatum, &, secundum Phœniciæ, Pamphyliæ, Hellesponti, & Græciæ oras, littora lambendo prouolutum, dehinc Dalmatiæ, Histriæ, & Illyridis legit continentem, atque in intimo recessu maris Adriatici eum angulum, in quo Venetiæ sitæ sunt, obiens, in oppositum littus Italiæ, Flaminiam versus, reflectitur: indeque per Piceni seu Anconitanæ Marchiæ, Apuliæ, Magnæ Græciæ, & Siciliæ limites, ad orientem Solem reuolutum, moxque & Tyrrheni maris oram vniuersam circumiens, & Narbonensem Galliæ, Beticam Hispaniæ prouincias, fretique Herculei angustias præterfluens, & Mauritaniæ, Africæ, & Ægypti littora perlabens, redit ad ortum. Exæstuationis, etsi obscurior ratio, tamen in Sole Lunaque causa est. Cùm enim mutuis Horizon & meridianus intersectionibus totum cœlum, in quatuor diuellant plagas, quarum duabus contrarijs vecta lumina affluxus faciunt, accessusque inundantibus aquis, ab exortu, ad cœli fastigium, & ab occasu, ad imum cœli: duabus alijs recessus ac refluxus sorbentibus sese ijsdem.

Causa exæstuationis marinæ.

Luna noua aut plena, largius exundare maria, vtroque sidere, aut simul nascente, & simul occumbente, aut

eodem tempore, altero nascente, altero defluente, in iis cœli plagis, quibus impellere maria consueuerunt: Contrà minus feruere, eadem Luna diuidua, ob contrarios impulsus, altero sidere incitante, reuocante, & retrahente altero, ex plagis contrariarum virium, obscurum esse non potest.

Ergo, vtriusque sideris circumactu quotidiano, effectuque commouentur maria, & variantur hæ commotiones, congressibus ipsorum inter se, & mutuis aspectibus, incessuque, per diuersos zodiaci tractus, & in diuersa tendentes ac propendentes, & ad ipsos marium tractus, luminum dissimili inclinatione. Præcipuam tamen vim Lunæ esse, inde conspicuum est, quòd incipiunt æstus, exoriente hac, & occidente, tantoque tardius incipiunt, quantò longius prouecta illa prodit serius.

Sed qua vi trahant maria, an solo radiorum vibratu, an interueniente alio quopiam adminiculo, non ineptè quæritur. Etsi, mirando consensu, vim radiorum Solis Lunæque, in terrenis corporibus, humores afficere, & agitare, tota hæc inferior natura euidenter demonstrat: tamen, cùm videantur æstus similes esse feruori calentis ad ignè aquæ, moueor, vt existimem, sicut aqua feruet, cùm resolutorum ardoris vehementia tenuiorum halituum copia, et leuitate ac tenuitate sua, et vi caloris impulsa diffusaque, exitum quærit, quem, nisi turbatis & agitatis aquis, & ab imo ad summum, à medio ad extremos aheni ambitus dispulsis, non inuenit: Sic maria exæstuare, cùm vi radiorum magna copia extenuati, impulsique, aut tracti ab imo fundo, marini terrenique halitus, & inclusi in profundum, luctantesque cum circumfusis aquis, atque erumpere, exitu patefacto, annitentes, displodunt, ac velut discerpunt, ac distorquent aquas, quæ, dum vrgentibus halitibus

bus concedunt exitum, dehiscendo ac discedendo adiguntur ad littora, & fluminum ostia, vbi his repressa flumina primò sistunt, mox retro vertunt cursus, eleuataq; ex reciprocatione effunduntur, & proxima quæq; inundant atq; integunt, cùm quidem ad littora ab imo maria ipsa res varias ceu reuomunt, atq; expuunt.

Oceanus æstus habet sæuiores, leniores mediterraneum mare, quòd isthic aperta magnitudo, siderum vim laxè grassantium efficacius sentit: hic eandem arcent angustiæ. Quapropter & Balthicum, & reliqua maria, angustis coarctata alueis, atq; à radiorum efficaci proiectu longius dißita, &, propter profunditatem, radijs luminum minus peruia, æstus nullos experiuntur: Et tum, propter easdem angustias, tum, quòd fundus sixeus in halitus resolui fundiq; nequit, agitationi accommodos, mare Ligusticum.

Oceanus sæuos habet æstus: mare mediterraneum paulò mitiores.

Quanquam verò præcipui sunt effectus, & significationes illustriores Solis ac Lunæ, quòd ille, & mole corporis antecellens cæteris, & natiuæ lucis copia, fulgore, atq; efficacia, accessu coniectuq; radiorum, reliquas stellas, aut moderatur, aut extimulat, aut obtundit: hæc, & Solis luce imbuitur, &, vt terris proxima, quicquid à cæteris deriuatur, exceptum colligit, atq; aceruatim demittit: tamen adeò non fallit attentam animaduersionem etiam cæterarum vis, tam errantium, quàm adhærentium cœlo, vt à nautis & agricolis sit deprehensa: etsi euidentior fixarum est natura, quarum effectiones statis anni recurrunt temporibus, & tunc sese promunt, quando nascenti illæ, vel aßistunt Soli, vel ex aduerso cedunt, aut, cùm defluente Sole se condunt, prodeuntue, illo abeunte.

Solis & Lunæ præcipui effectus & significationes.

Stellarum fixarum certior significatio.

Longioribus dißident interuallis Planetarum effectiones

ctiones, quòd interea, dum Sol circumit obliquũ signiferi orbem, aliàs occultantur, aliàs vicißim se proferunt in emersum: discedunt in latitudinem aliquam, ab Ecliptica accelerant, aut moram trahunt, in aliquo loco, aut incedunt contrario itinere, extolluntur, & rursus sese demittunt, conferunt & complicant radios suos inter sese, & cum Sole ac Luna, dißimiliter. Solem quippe vires stellarum fixarum, quas adit, & diurni assumit comites itineris, quasue aduerso ferit pulsatq; radio excitare: Planetarum contrà obtundere præsentia sua, radiorum verò inflictu acuere, minimè obscurum est. Et consideretur illustre testimonium prouidentiæ, in fabrica Solaris itineris expressum.

Testimoniũ prouidentiæ in motu Solari.

Cùm obliquo Solem circuitu oporteret quatuor anni cardines distinguere & temperare, quo variaret illos qualitatibus, & attemperatis, & necessarijs toti inferiori naturæ particulatim, & tantam sua vi varietatem efficere nequiret solus: Deus naturæ conditor, totum iter eius, ex diuersarum naturarum stellis, non confusis sine ordine & discrimine, sed miranda sapientia, alternatim distributis construxit, & huic vicinos vtrinq; tractus similium naturarum stellis compleuit, vt excitæ à vicino Sole, ceu aperirent atq; exererent sese, præstarent operam Soli, & auxilium in temperanda vicißitudine conueniente.

Solis cursũ per zodiacum vicissitudines tẽporum rebus nascentibus gratas efficere.

Frigidam cœli constitutionem, squalidam, inimicam nascentibus adfert Sol, vbi limitem sui à nobis recessus occupat remotißimum in Capricorno, quæ durat, dum, & hoc signum, & Aquarij priora peruagatur. Inde, versus Septentrionem, cursu inuerso procedens, circa mediam Sagittarij regionem & Piscium ἀστερισμὸν quæ signa humidiora sunt, & natura flatuosa, cùm directiorum, in subiectas terras radiorum allisu, tum stellarum, & in his signis consi-

consistentium, & coorientium, Pegasi, Persei, Andromedæ ope, teporem afflat aëri blandiorem & euidentem, fusisque qui constiterant, humoribus, ac terra laxata, & illis diluta, aut ex niuibus pluuijsue liquore asperso, fœcundorum Fauoniorum crebriores elicit ac producit flatus, quibus terram vegetat ac fœcundat.

Ubi hæc emensus transiit in Arietem, superata Zodiaci & Æquatoris sectione, propius subiectæ terræ incumbens, radijs eam suis premit vrgetque fortius, acuentibus vim eorum signi stellis calidioribus natura. Quare dum redundantes noxiosque terræ liquores, validiore depastu exhaurit, atque absorbet, reliquos, cùm aridioribus glebis miscet exactius, tum subsolanos ventos aridiores prouocat, qui superfluum humorem absumant ac dissipent, vt proscindi terra, conseri, & occari possit. Nam & inundati aquis agri exerceri non potuissent, & innatans aquarum copia cùm mandata terræ semina, tum fœtus arborum, enectura fuisset.

Rursus, ne terra, caloribus continuis & flatibus arefacta, semina destituat, & plantas: Pleiadum Hyadumque in Tauro, & à Septentrione Hædorum, à Meridie vicini Orionis, atque ex aduerso decumbentis Arcturi extimulat vires, quæ sidera turbulenta natura, tum Austrinos, ac humidos flatus exuscitant, tum aliquot dierum continuis pluuijs & condita semina, & enatam segetem, plantasque vniuersim omnes rigant. Quia verò, non ex solo humore sed humido calidoque mixtorum origo, (absque calore enim fouente, digerente, ac sustentante, humor putresceret) è vestigio, à Tauro digredientem Solem excipiunt Geminorum stellæ, quæ cum eo calorem, non vrentem, sed temperatum fœcundum, & conuenientem nascentibus atque augescentibus rebus, procreant.

Postquam creuerunt in festucam herbæ, iamq; aristas exerunt, & granorum formant initia: cumq; arborum flores in fructum abierunt paulatim grandescentem: humore rursus opus est, qui si deficeret, iustam nunquam adipiscerentur magnitudinem. Eum Cancri pluuiosæ stellæ, quasi euocatæ Solis accessu, promunt ac suppeditant.

Ne, his omnibus absolutis, maturatio deesset (quæ si non accederet, perirent naturæ opera, quantumuis exquisitè elaborata) ideo Cancro Leonis æstuans atq; vrens succedit sidus, cui, ceu satellites præstò sunt Canis vtriusq; flammeæ stellæ, quæ, vibratu radiorum propinqui Solis ictæ incensæq; exardescunt, & augent, atq; intendunt Solis ex propinquo verticibus imminentis ardores. His quicquid est reliquum superflui humidi in terra ipsa, & terra natis, exugitur ac discutitur, reliquum maturatur. Hi ipsi ardores luxuriem minuunt vitium, & vuas excoquunt, &, si nimij sunt, exustis, ceu quodam vredinis carbone vitibus, malum infligunt illud, quod carbunculum vocant: Vnde Canicula, vt decretorium vuis sidus, carbunculare vocatum est.

Ne verò animantium corpora nimium vrant, prolicit Sol Etesias vocatos ventos, qui, cum ipso nascentes atq; aspirantes, leniunt interdiu æstus, moderato flatu, & frigidiusculo, Soleq; rursus abeunte, desinunt.

Post demessas, perceptas, & reconditas fruges, tempus appetit sationis leguminum, milij, panici, item raparum, & aliorum huiusmodi, ac vindemiæ, in regionibus calidioribus. Verùm, quia præcedentibus æstibus terra torrefacta, si araretur, non cohæreret, sed comminueretur ac spargeretur in puluerem, iniectaq; semina, aut non admitteret, aut admissa, contectaq; non vegetaret: exucca

enim

enim esset, ac retorrida: idcirco, extremo à Leone digressu mox commouet Sol, tum Virginis signum natura humidum, aquosum, & ventosum: tum Arcturi vicinum sidus, tempestuosis effectibus insigne ac celebre, & , de congregatis, horum vi, nubibus fundit aquas pluuias, quibus puluerulenta terra permadescens glutinatur, arentes, ac corrugatæ vuæ reficiuntur, atq; augentur.

Consitis leguminibus, calore temperato opus est, vt germinent & maturescant: in frigidioribus regionibus eodem vina indigent, & fructus: celeriorem enim ὀπώραν calidiora loca habent, fructuumq; alij alijs citius, & propemodum, sub ipsam messem, ad maturitatem perueniunt. Talem præstat Sol, euocatis flatibus fœcundis & temperatis, Libræ stellis in auxilium accitis, mox vbi alteram vtriusq; circuli sectionem conscenderit, & ad medium eius accesserit.

Excipit leguminum messem, ac tardiorem vindemiam hyberna satio, cui terram, & fatigatam, atq; exhaustam æstiuis laboribus, & desiccatam multo æstu, emolliunt, subigunt, ac præparant cum Sole Scorpij stellæ, & contrarij atq; orientis Solis aduersis radijs depressæ sub occasum, irritatæq; Hyades, Pleiades, & Orionis, Hædorumq; ἀστερισμοί.

Ne verò subruta occultataq; semina repentinum frigus occupet & perimat, auxilio calidi Sagittarij, Sol id arcet ac suspendit, donec, actis firmatisq; radicibus, contra cœli & frigoris iniuriam, se muniant. Adeò euidens est, ac certum, ab his stellis Sole extimulatis hanc, quam annuatim experimur, vicißitudinem effici, vt colonis etiam, & nautis, obseruationes temporum Pleiadis, Hyadum, Orionis, Hædorum, & Arcturi, in ore sint, & vsu.

Vicissitudo temporum animãtibus necessaria.

Nec terra prouenientibus solùm, sed & animantibus ea necessaria fuit vicißitudo. Non enim aut continuos ardores, aut vrgentia acrius & instantius frigora, aut sine intermißione, vel delabentes aquas pluuias, vel exundantia flumina, vel vniuersim madentem vberius aërem, arentemue, perferre possent, ac perpeti: Consumerentur æstu, frigore enecarentur, vberiore humore perfusa & obruta putrescerent, deficerent ariditate, quod experientia docet. Quare variatis vicibus, si quid illatum nocumenti est animantibus antegresso excessu qualitatum, id corrigitur ac restituitur contraria vi sequentium.

Lunæ efficacia.

Easdem vices, menstruo ambitu Luna parit, ijsdem excitis, atq; in auxilium assumtis stellis. Potißima eius vis in Tauro Cancroq;, quæ sidera permeans, nisi fortes admodum valideq; renitantur atq; obstent causæ, efficacißimè educit, cogit, ac densat nubes, indeq; aquas pluuias extillat. Quàm variè, mutatis subinde hoc circuitu sedibus & in alios atq; alios sex Planetarum radios positusq; incurrens, terrena afficiat omnia: vel sola ratio dierum monstrat Criticorum, eorumq;, quos ἐπιδήλους vocant.

Criticorum dierum ratio ex motu Lunæ.

Quanquam enim quæsita semper ratio est, qui fiat, quòd in ipsis pænè articulis dierum septimorum accidant in ægris subitæ morborum conuersiones quæ, aut oppressos eos perimunt, aut solutos morbos profligant: cur, qui præcedunt quarti, secuturam septimo conditionem declarent: tamen in Lunæ motum causam plerique referunt.

Etenim septimo quouis die, ad signum defertur illi aduersum, quo morbus cœpit. Si, eo positu, morbo quoq; aduersatur, & cæterorum Planetarum consentientia, sequ roborantia adipiscitur suffragia, naturam ægri contra morbum incitat ac instruit validißimè, cumq; ea vnà discussum euictumq; exterit, adeò, vt ne vestigia quidem

morbi

morbi relinquantur: Si cum morbo consentiens, ceu in naturæ conspirat perniciem, acuit eum, vt fractam contusamq; extinguat: Si conanti naturæ tentantiq; morbi abactum opitulatur lãguidius, sola natura morbo impar, partem eius excutit, reliqua, aut infestat denuò, sine intermissione, aut ex interuallo recidiuas facit.

Quartus septimi prænunciat conditionem, quòd eo ferè de signo, aliqua ex parte contrario, primò transit in aliud cognatius ac similius: siq; illud, vt signo primo, sic morbo contrarium fuit, nec in eo transitu, infestum ipsa Luna aliquid, aut hostile experta vel perpessa est, auxit naturæ robur, morbi viribus attenuatis & accisis, idq; se promit quarto, quo sedem mutat: Si morbum armauit in naturam, aut debiliori præsidio naturæ subuenit, contrarium euenit.

Eodem modo, cæteræ partes huius Mundi inferioris experiri se fatentur Lunæ vim & conditionem, cùm pessarum mutationum notas edunt, sterilescentibus agris, rubigine, vel vredine fruges, carbunculo vites occupante, decidentibus floribus, proueniente vbiq; vermium diuersorum magna copia, venenatis in aërem expirantibus halitibus. Lunæ vis in partibus Mundi inferioris.

Quàm præclarè commendato sibi diuinitus perfungitur munere, cùm, gratissimis vicibus nocturna variat spacia, vt Sol diurna? In pleniluniis enim, quibus totas supra terram noctes eminet, æstate, gelida aura impressum aëri arcet atq; elidit feruorem lenitq; ex æstu contractas molestias: hyeme, tepidiore aëre mitigat rigorem frigoris, scilicet, quòd æstiuis pleniluniis procul abit aduersa Soli, hybernis, per æstiuum circulum accedit propius, constitutione diuina.

Errantium siderum, quæ peculiaribus, supra infraq; Solem

Planetarũ effectus.

Solem volutata orbibus, eum antecedunt, comitantur, adeunt, ac salutant, intuentur aduersum, suprema præsertim, & aduentantem, velut ex fastigio suorum epicyclorum, repentes deorsum excipiunt triquetris, tetragonis, & sexangulis radijs, abeuntem prosequuntur ijsdem, paulatim ab imis ad altiora scandentes: Eorum (inquam) vires colonis & nautis, motus dißimiles ac varij obscurant.

Idcirco, ex eruditorum obseruatis, ostendenda efficacia est, quam illi motibus, motuumq́; temporibus, ac momentis numeratis & designatis, collatisq́;, quæ oboriebantur in tractu elementari mutationibus, ad motus; atq; inter sese, cùm congruere non semel atq; iterum, sed crebrò, & ferè semper, nisi vbi euidens obstaret necessitas, deprehendissent, canonibus regulisq́; descripserunt, vt, cùm prognostica de stellarum positu excudenda essent, coniecturas dirigerent & gubernarent.

Variant omnino luminum effectus Planetæ euidentißimè: cum & terræ propiores sint stellis cælo inhærentibus, eosq́;, aut reprimunt, aut compescunt, cum iunctis, corporum radiorumue commixtione viribus, ex signis luminum sedibus contrarijs struunt contrarium, vi validiore, oppugnantq́;, & retorquent conatus illorum, atq; opera inchoata abolent, vel hebetant, si idem, potentia imbecilliore agunt aut intendunt, cùm ex similibus signis, vires illis suas, corpore coniectuue radiorum, accommodant.

Etenim diuersos effectus euentusq́; tum sequi, ad diuersas & insignes errantium siderum, sub octauo orbe, congreßiones & configurationes, prout, vel faustis se mutuò, felicibusq́; complectuntur radijs, vel feriunt infestantq́; minacibus ac hostilibus, proq́; habitudine ad subiectas terras, cumq́; ijsdē familiaritate & cōgruētia, ratione

signo-

signorum, in quibus consistunt: tum gubernari, ductu imperioque illorum, quorum aucta vis, positu consensuque, & inerrantium siderum, & Planetarum, vel aßistentium, vel radios applicantium suos: tum, qua se vi his inferioribus ingerant & misceant: non elementa solùm, plantæque, atque animantium corpora, & in primo sui ortu egressuque in hunc Mundum, & posterius, toto vitæ tempore, sed Regna etiam, Respublicæ, & totæ gentes, experiuntur.

Feruet aër, & aridis completur halitibus: Terra nata flaccescunt, & in rugas contrahuntur: crispantur arborum folia: animantium corpora æstuant & arent, calidioribus Planetis, sub cœli octaui sideribus feruidis, coëuntibus.

Impetuosius venti irruunt, vique maiore in terras incumbunt, præcipuè eas, quas, aliqua familiaritate Zodiaci sidera complectuntur, Planetis flatuosis, flatuosa sidera occupantibus.

Rursus, turgescunt flumina, & aquarum cœlestium, aut maior decidit copia, pluribus diebus, aut affatim confertimque ruit cum impetu, simul aquea signa, humidioribus Planetis, aut permeantibus, aut, vibratu radiorum pulsantibus: Cuius exemplum vidimus, anno vicesimo quarto.

Interlunio nata pleraque imbecillia sunt, arida, exuccaque, & calorem, non temperatum, nec blandum, mitemque, sed acrem atque excedentem adipiscuntur, membraque præcipua affecta habent omnia. Hoc cùm agricolis exploratum sit, studiosè vitant, ne matricibus gallinis oua incubanda interlunio subijciant. Interlunio nata non sunt viuacia.

Est enim Sol πηγὴ τῆς ζωτικῆς, Luna τῆς φυσικῆς δυνάμεως. Cùm ergo in coitu Luna lumen omne à terris auersum cœlo regerat, non destituit tantùm humores inferio-

feriorum corporum, sed & arefacit ac desiccat. His siccescentibus, mox calor aridiori infixus materiæ, intemperatior, aridior, acriorque euadit, vritque, & consumit, cùm insitum, quo continetur, vehitur, & alitur, tum aduenticium omne, ac, depasto absumptoque, ceu glutine solidiorum partium, senium interitumque accelerat: & leui occasione, si idonea concipiendæ flammæ adhibeatur materia, incenditur & efferuescit adeò, vt ignescat.

Luna moderatur ortus nascentium.

Ortus nascentium, tanta vi & efficacia, Luna moderatur, vt, eodem positu, in eiusdem, vel oppositi signi puncto, quod tempore conceptus tenuit, absolutos & maturos fœtus ad exitum commouere, pænè certò compertum sit.

Siderum certorum effectus in ortu nascentium.

Si Solem, Arietem peruagantem, aut Scorpium, aliquo nascente, Luna adeat, ei cerebrum adeò affligit, vt Melancholica πάθη paululum adultis oboriatur.

Si cuipiam nascenti concurrunt Mars & Venus, τὸ ἡγεμονικὸν quidem, ad percipiendam tractandamque artem Medicam, & artis opera dextrè feliciterque exercenda, instruunt, præsertim, si in Arietem congressus incidat: sed ἐπιθυμητικὸν fœdè contaminant, fomite immoderatarum atque inordinatarum appetitionum subdito & aptato, eoque magis, si in Capricorno conueniant, & adsit Mercurius.

Sapientes naturas cum Saturno Jupiter format, sed ἐφεκτικὰς, quæ, dum omnia in omnem partem accuratè deliberant, & pensitant, raró certi quid concludunt: rarius, quod conclusum est, exequuntur. λογιστικὰς & facundas, sed mendaces, instabiles, ac leues, cum Venere Mercurius, atque imprimis, si sub aliquo consistant sidere, cui præsideat Mercurius: Musicos eorundem σιωδός, in Venereo signo gignit, & ad poeticen idoneos.

Ele-

Elegantiam, suauitatem, venustatem, & gratiam in omnibus actionibus, præstant Venus & Iupiter.

Impedimenta inijcit, atque ἀπραξία ingrata & molesta turbat institutas, in quouis vitæ genere, rationes, Saturnus Veneri copulatus.

Nunquam ferè congressos inter se Saturnum & Martem, præsertim, si viguit uterque, & languerunt cæteri, horum oppreßi robore ac potentia, ne aduersarentur, aut consenserunt etiam: quin nouum aliquid, & exitiosum pepererint illis gentibus, in quas sese, sideris ratione, sub quo consederunt, virtus extendit, toties compertum est, vt ferè conspectum horum pertimescamus. Si quibus nascentibus coëant, eos mira calliditate, & simulandi dißimulandique artificio, in omnes casus expeditò armant.

Saturni & Martis coniunctio infausta.

Saturnus, Mars, Venus, Mercurius, & Luna, si, vel corpore cohæreant, vel ex diuersis sideribus, radijs, aut amicis, aut contrarijs hostilibusque consocientur: quàm venenatas, ex omni parte deprauatas, ac distortas naturas pariunt, quicunque horum, dominio complexus suo cæteros, effectiones dirigat?

Quàm arguta, excitata, & acria, sed subdola, fraudulenta, atque ad nocendum fallendumque, exquisitißimis modis parata, & vagabunda, ventoue quouis leuiora gignunt ingenia, Martis, Mercurij, & Lunæ coitus connexusue inter se, si nihil intercedat, quod ea vitia corrigat?

Turbant vitiantque ratiocinationes, & intricata, perplexa, errorum fœcunda, pugnacia, Sophistica ingenia, Martis ac Mercurij coniunctæ in Scorpio vires, aut, si ibi hærentem Mercurium Mars intueatur, producunt.

Argutam vim, dextram, explicatam, rectè ratiocinantem, & methodica via, in abstrusißimarum & implicatißi-

editißimarum rerum indagatione declarationeq; inceden-tem, Mercurij Lunæq; positus conferunt, si in Geminis, Libra, Aquario, & Capricorno, sed permutatis collocentur sedibus, vt, si Aquarium Mercurius habeat, vel Capricornum, Luna Geminos aut Libram poßideme, vel contrà.

Si in Aquario constituto Mercurio aut Soli, aut cum astante Luna, Iupiter & Mars, ex Geminorum sidere, Libræúe: vel eidem Geminos obtinenti, ijdem ex Libra Aquarioúe; vel Libræ inhærenti, ex reliquis duobus, triquetro occurrant ac deuinciantur radio, vel sexagono etiam, ex propioribus signis: planè absoluunt hoc positu ingenia, vt ad summum, sagacißimum, & dexterrimum acumen nihil requiri posse videatur: Ea, quacunq; intemdantur, valent.

Non minorem multò, aut imbecilliorem vim præstant Mercurius in Capricorno aut Ariete solus, vel, cum socia Luna, triquetros sexagonosúe Iouis & Martis excipiens radios. Faciles, agiles, expeditas, & elegantes manus, Iouis, Veneris, & Mercurij sub Geminorū ἀστερισμῷ congressus præbet, aut si collocatum ibi Iouem vel Venerem, ex vicinis & cognatis signis vterq; reliquorum trigonis sexangulisue radijs circumdet & roboret.

Prolixum foret nimis, & recitatis iam obseruationes exemplis demonstrare, & declarare causis, quas Astrorum periti intelligunt, &, ex artificum annotatis, repetere, quibus terris, qui Planetæ, quo positu, quos euentus significent: attamen, nec vana esse, aut temerè cogitata, sed hoc, quo exposita sunt, modo à stellis procedere, considerati docent euentus.

Eclipsium efficacia.

Quid de Luminum dicam deliquijs? an horum, Planetarumq; his, aut aßistentium, aut radijs accumbentium,

tium, effectiones inficiabimur, & significata, quorum tristi deformiq; aspectu, omni tempore, hominum animi conterriti expauerunt trepidaruntq; occulto scilicet sensu naturæ, præsagientes secutura damna.

Neq; innoxiè vnquam, vel suam abscondit Sol faciem, Lunæ contectam interuentu, vel iacturam facit Luna luminis hebetati vmbra terræ. Nec veterum vt citemus annotata, opus est: vsurpemus ea exempla, quorum recens, in hominum animis viget memoria.

Quantos incendit æstus, quamdiu flagrantes, Solis sub Ariete, anno quadragesimo? Quos motus, in orbe terrarum commouit, cùm hæc Solis, tum altero anno pòst, Lunæ Eclipsis? Nata ex illis, & propagata sunt semina malorum omnium, quæ nunc, cùm nostras vrgeant ceruices, & vitæ fortunisq; minitentur, immò intentent atq; inferant perniciem, euidentius sentimus, & ferimus, ac deploramus acerbius.

Exempla noxiarum Eclipsium.

Quantas lites, quàm superba dißidia, & occulta odia, insidiasq; quàm violenta consilia seuerint struxerintq;, quæ bella indixerint, quæ pericula nocumentaq; frumento fructibusq; crearint, deliquia anni quadragesimi quarti, cùm Luna tota atra caligine, ter fœdum in modum deformaretur, Sol plus de vnce sui orbis obfuscaretur, adeò, vt in quibusdam locis interdiu stellæ illuxerint, ac conspectæ sint, eo ipso, & sequentibus annis, ex euentu didicimus.

Conspicuis admodum sese declararunt effectibus deliquia luminum, quæ in annum inciderunt quinquagesimum. Tota Luna, in terræ vmbram deuoluta, euanescebat, Februario mense, cùm Piscium sidus haberet Sol, & ibidem adessent Soli ὁμόδρομοι Venus ac Mercurius, omnes triquetro feriret radio Mars ex Cancro. Vix eluctata ipsa ex vmbra, lumen amissum recuperarat, cùm

subitò flumina, velut ab imo scaturientibus & vrgentibus aquis aucta, vicina quæque opplerent longè latèque: nec statim defluebant, aut subsidebant rursus, sed duos propemodum integros consistebant menses.

Augusto mense, Sol occultabatur besse propemodum sui corporis. Mox tanta sequebatur ariditas, vt, & profundæ sicco transirentur paludes, & terra nata labascerent, & fructus, vuæque, marcescente humore, corrugarentur. Quas attulerint Imperio vicissitudines, quosque concitauerint tumultus, quos portenderint religioni opinionum motus ac dissensiones, vtrique defectus, conspicamur oculis, Solis præsertim, quem ad occasum, à cæli culmine inclinatum, deductumque in ἐπικαταφορὰν, sub Virginis sidere, è vestigio consequebatur Libra, in cæli loco vocato θεὸς, vehens Martem ab vna parte quadratis Iouis, ab altera trigonis Saturni expositum radijs. Vterque locus religioni præficitur, & cæli, & Zodiaci: sed Libram peculiariter Christianæ religioni præsidere volunt.

Libra religioni præsidet.

Denique, nisi superuacaneum statuerem, in manifesta, & omnibus confessa re asserenda laborare: possem seriem Eclipsium memoratarum in historijs, & artificum libris percensendo, referendisque, qui secuti sunt, euentibus, ostendere, nullas vnquam, sine insigni aliquo præterijsse effectu.

Sed fortasse obiecerit quispiam, cur portentosa facium deliquia, & singulares casus, euentaque tristia præire affirmem, cùm, nec contra obseruatum, notum, & vsitatum naturæ cursum, nec secundum insuetiorem, minusque ordinariam rationem accidere ea luminibus constet, sed ex lege & consecutione motuum necessaria.

Eclipses ordine naturæ fiunt.

Luna, quia non proprio, sed commodato à Sole refulget lumine, non potest non hoc exui ac priuari, cùm è re-

gione

gione Solis facta, caligine circumfunditur & obuoluitur, terra ipsa, soliditate sua, arcente atque excludente Solis radios à Lunæ contactu. Nec sui occultationem euitare Sol potest, si Luna sibi directè, in eodem puncto subtensa, nostrisque opposita oculis, excipiat ac repellat sursum demissos ex alto radios. Nam quòd elementa, deque horum mixtione constituta cætera corpora, sentiant defectum luminis vtriusque, minus mirum esse. Nec videre se causam, cur deliquia, aut alijs terræ locis atrocius minentur, parcant alijs, pro sideris sub quo contingunt, & ad subiectas terras locaque Signiferi, reliqua habitudine, quorum alia, in alias regiones, dominium habent aliquod, & potestatem: aut producant decurtentúe effectiones, pro ratione durationis: vel intendant remittantúe easdem, in principio, medio, aut fine designati temporis, pro habitu erga cardines: aut, cur hæc illaúe euentuum genera inferant, de natura signorum, formaque, tum cardinalium, tum in quæ loca deliquiorum incidunt, deque potestate dominatricium stellarum, cùm vagantium, tum fixarũ, & cæterarũ bis, vel aßidentium vel dominantiũ, vel configuratarũ.

Fateor, ex constanti motuum lege, eripi oculis nostris alterutrius luminis splendorem, quotiescunque, circa suarum absidum commissuras, coëunt, vel inter se opponuntur, tam certó, tamque necessariò, vt, sex mensium interuallo, alterutrum: Solis verò conspectũ etiam, intra septẽ mensium periodum, vni terræ tractui bis adimi posse, & ratio doceat, & compertum sit. Fateor & hoc, τὸ διότι significationum effectionumque, à priori, seu ex primis, & natura notis principijs exactè, vt Geometrica, ostendi non posse. Quare, cùm ea desint, insisto reliquis duobus κριτηρίοις, eruditæ ac veræ experientiæ, & verbo Dei. Obseruatione longa euentuum consecutorum ad

Eclipses, atque inter sese congruentia eorundem deprehensum est, quas clades, quibus gentibus minitentur, quouis positu, & quauis habitudine, atque applicatione ad cætera cœli sidera vaga fixaque, ac cardines.

Cumque hæ ipsæ effectiones cæteris viribus stellarum, simili exploratis notatione consentiant: detrectare eas, aut contemnere, audacis est, atque improbi.

Nec dubium est, ad deliquia pertinere præcipuè, quod in Genesi dicitur: Erunt vobis in signa. Cùm hoc munus luminibus attribuisset Deus, vt præessent diei & nocti, Sol, tum fugatis abactisque tenebris, grata, ac diurnis operibus necessaria luce, terras perfunderet: tum interdiu vegetaret, & afficeret terrena cuncta lumine, & calore viuifico: Luna, tum caliginem noctis nimiam discuteret, tum ceu rigaret, diurno calore plusculum desiccata corpora: si quid functionem hanc impediret, extincto vel obumbrato lumine alterutrius, id signi loco accipi voluit, ac considerari, non Epicureo contemtu rideri atque exibilari.

Nam si ἄσημον esse voluisset, ad eum modum cursus luminis vtriusque dirigere potuisset, ne quid tale accidisset vnquam: sed, vt quouis interlunio, longo interuallo Solem Luna præteruehiretur, quouis plenilunio declinaret vmbram terræ, quod quidem, & nunc sæpe fit, ideoque deliquia rarius recurrunt: Quanquam frequentiora multò, tetrioraque aspectu nos cernimus, quàm vidit vetustas, quæ ob raritatem, quotiescunque alterutrum euanuit subitò, obstupefacta atque in solicitudinem anxietatemque redacta, tota tremuit horruitque metu offensi numinis, & posthabitis rebus omnibus, tota exquirendis placationibus Deorum, eluendis noxis, amoliendis, quæ intentarentur, cladibus, dedita fuit, atque intenta. Nobis ita obstupuerunt et occal-

occalluerunt animi, ad conspectum sensumque pœnarum, ac minarum cœlestium: ita obsurduerunt aures, vt, cùm & comminationes diuinæ aßiduè aures circumsonent, & acerbæ tristesque clades, ac cladium præuia signa, oculos & corpora feriant, animosque: nulla tamen ex illis oboriatur cogitatio, de seria resipiscentia. Idcirco, & signa repetuntur crebrius, & cumulantur pœnæ.

Eclipses hodie frequentiores minus curantur.

Christus, inter extrema signa quæ fathiscentem, nutantemque, & dissolutioni vicinum sunt antecessura Mundum, in Lunæ, Solisque, & stellarum etiam apparitura corporibus indicia commemorat, quibus etsi fortasse aliqua nondum visa hactenus, aut animaduersa notat: tamen & crebriora deliquia, & fœdiores, tetrioresque stellarum positus complecti eum sentio præsertim, cùm adijciat expreßè, Et virtutes cœlorum mouebuntur.

Cæterum an illa aspernabimur obseruata eruditorum quæ etsi non tam euidenter, crasseque, at verè tamen, & satis conspicuè, mediocriter animaduertenti, consensiones mirandas certarum regionum gentium, partium humorum, & temperamentorum humani corporis cum stellis, dissensionesque, & ipsarum inter sese stellarum, tam inerrantium quàm variè circumeuntium, concordes vires, aduersasue, ac repugnantes, demonstrant testimonijs suffragijsque constantis experientiæ?

Obseruationes stellarum & effectuum earundem nõ contemnendæ.

Cogimur fateri vel inuiti, euentu assertionem asseuerationemque extorquente, sub alijs octaui cœli locis, alios Planetas, aut plus valere, velut subsidio cognatarum stellarum armatos, aut languere, contraria vi repressos. Propius verticibus imminet nostris, radiosque in nos directius vibrat, Sol Cancrum perreptans: ex eo discedens in Leonem, longius abit, & obliquiori ferit radio: Longè tamen

Planetæ alijs in locis octauæ Sphæræ, plus minusue valent.

*men potentius vrit, ex remotiore Leonis, quàm propin-
quo Cancri sidere: ita manifesta se vi in Ariete exerit.*

*Cur non eadem virtute, ex reliquis Zodiaci locis
Luna quatit mouetq́ humiditates corporum, quæ ex Tau-
ro & Cancro? Aut cur ceteri Planetæ viribus constant
integrioribus, conspectioribusq́ & intensioribus sese infe-
rũt effectionibus, si ἀπολημπτικοὶ προσθήται, aucti lumine
tres superiores ἑῷοι, καὶ προηγέμενοι, inferiores ἑσπέριοι,
καὶ ἑπόμενοι, suis vehantur, vel οἴκοις, vel ὑψώμασι, vel
τριγώνοις, vel ὁρίοις: inter quæ loca præcipua vis domici-
liorum καὶ ὑψωμάτων: aut sexagono triquetroúe συχη-
ματισμῷ sese mutuo cognati Planetæ, ex cognatis & si-
milibus signis, complectantur? aut, cur eorundem pote-
stas, velut freno restringitur, tardaturq́, & vrgetur in
contrarium, si στηρίζοντες sint, προηγ..., ἀφαιρέται, ὕ-
παυγοι tres superiores ἑσπέριοι καὶ ἑπόμενοι, inferiores
ἑῷοι καὶ προηγέμενοι: infringitur & conuellitur prorsus
tetragono radio aduersantium Planetarum, aut συζυγίᾳ
κατὰ διάμετρον, & si in ταπεινώματα deijciantur? deniq́,
cur Sexagono Trigonoue dissita Signiferi sidera congru-
unt, contraria vi pollent, & infestis pugnant radijs Te-
tragono disiuncta, aut Diametro, si cognatio siderum
aut nulla est, aut nihil confert?*

Gentium mores respondent stellis, quibus subiectæ sunt.

*Gentes regionesq́ certis subijci & consentire sideri-
bus, si quis dubitat, mores earum, naturasq́ comparet ad
stellarum naturas, quarum attribuuntur dominio: non ca-
su, aut fortuita sortitione, sed ratione ac iudicio: Et κατα-
στάσεις consideret, vel salutares & commodas, vel noxias
& aduersas, quales sunt λοιμικαὶ infectiones, & bellorum
tumultus, quas excitant familiari positu consensuq́, cum
regionibus certis.*

Commoueri ἐπιδήμια, λοιμικὰ, καὶ ὀλέθρια, eaq́

sæuâ

seua, in hoc nostro circa VVitebergam tractu, Saturni per Leonem aut Aquarium decursu, & exasperari eadem, atque intendi Martis, aut adhærentis Saturno, aut ex aduerso obiecti accessu: mitiora spargi contagia eiusdem per Taurum aut Scorpium transitu, quæ duo signa priora, quadrato positu respiciunt multorum annorum obseruatione didicimus. Noribergensibus, eundem Saturnum easdem minitari & intentare infectiones, ex Geminorum aut Sagittarij signis, eodem modo compertum est: Vide familiaritate, quæ Triangulis Zodiaci, & asterismis, ac stellis fixis, cum totis gentibus, & terræ diuersis partibus intercedit, taceam.

Saturnus certa sidera peruagatus, pestilentiã affert certis locis.

Quo verò ijsdem sint iure, sociata & subdita corpora nostra, ipsa nos docent, si inspiciantur & considerentur. Velut vstulantur temperamenta iecinora, ac cerebra, & vitiligine fœdatur facies ferè præsertim, si sanguinea sit constitutio corporis, aut biliosa, vel etiam Melancholica, editis interlunio magna ex parte, nisi validior alia constitutio expleat quod auersa Luna negat.

Stellæ corpora humana variè afficiunt.

Tetragono prægrauata lumina à maleficis, oculos affligunt. Luna nebulosis aßistens caliginem oculis offundit. Eiusdem transitum per sidera membris imperantia, non sine doloris intensione, laxati artus, vel sauciatæ partes sentiunt: Sentiunt ægri, & metuunt Lunæ cum Sole σύνοδον. Vulnera faciei infligit Mars, in boros opum conscendens: Pericula ex lapsibus culminans interminatur Saturnus: Idem in κακὴν τύχην, aut κακοδαίμονα delatus coaceruat ægritudines in illis membris, in quæ ius ac potestatem cùm habet, sua vi, tum acquirit cum signo, cui subest: Splenem ipse, Vesicam, & Melancholicum humorem suo comprehendit & regit imperio.

Quibus lumina cardinibus inſidentia Mars & Saturnus quadratis impetunt atq; oppugnant radijs: ij ferè βραχύβιοι ſunt, raroq́; nutritionis annos excedunt, aut, ſi ἀκμαίω bos ſuperant, & adoleſcunt, nunquam tamen ad perdurant.

Sic cæterorum Planetarum, ſignorumq́; ſinguli, ſua ſibi, in partes humoresq́; corporum, vendicarunt ac ſtabilierunt dominia, quæ recenſere ſuperuacaneum duco.

Sunt igitur efficaces ſtellæ, & quidem ſuam vim, in hunc elementarem orbem, quem, & circumductu ſuorum orbium includunt, &, quotidiano periodicoq́; curſu ambiunt, extendunt, ac defigunt.

Stellæ agũt in terrena, emiſsione & reflexione radiorũ.

Si quæris, qua vi, tanta diſtantia afficiant terrena, qui, ceu internuncij contineant, vehant, ac deferant emiſſam virtutem, ne delabatur in tranſitu? Exerti porrectiq́; in terram, et reuerberatu coacti, duplicatiq́; hoc præſtant radij, quorum, ex reſultu, duplicationeq́; intenditur atq; inualeſcit virtus: idq́; non tantùm in Solis & Lunæ, verum etiam Veneris, Iouis, Martis, Sirij radijs, conſpicuò cernitur. Eos ego pluries noctu, in mei conclauis pauimento, non ſine admiratione, primò refulgere, ſiq́; nitidiori parti gnomonem infigerem, aut digitum, vmbram parere obſeruaui, cùm per patentes illaberentur feneſtras.

Etſi autem delatio reflexioq́; luminis, de cæteris, non ita percipitur oculis, quòd, vel diſtantia nimia attenuantur, vel, ob exilitatem hebeſcunt radij: tamen, vt eodem modo ferri per aërem eos, atq;, vbi in ſolidum impegerunt obſtaculum, reſilire exiſtimem, geminariq́;, moueor, quòd ſingulæ ſtellæ, ſuis diſtinctisq́; coloribus, ſeſe in oculos ingerunt noſtros. Si, deſcenſu longiore comminuti deficerent ac diſpergerentur, nec ſeorſim ſinguli ad

oculos

oculos porrigerentur ac pertingerent: non distincta contueremur corpora, sed in confusum quoddam, compactum & copia auctum aspiceremus lumen, quale in γαλαξίαν diffusum conspicamur.

Deferunt ergo radij vim à stellis, qua terrena afficiunt. Cùm enim sint soboles illius lucis, quæ corpora stellarum constituit, naturam suæ originis eiecti retinent, ac referunt. Vt verò Solis radij, nec lucent, nec calefaciunt, nisi replicentur, quantoq; propius restringuntur in sese, tantò vehementius vrunt: sic cæteros tum demum, & lumen explicare suum, idq; obscurius, aut euidentius, prout teneros, exilesq;, aut fortiores fundunt radios, & cum lumine proferre, ac ceu inurere vim suam, censemus, cùm ex allisu repercußi geminantur. Nam, purißima luce stellarum, corpora constant, quam sparsis in terram demittunt radijs.

Neq; est à lumine alia vis diuersa, quæ, vel qualitates primas excitat, vel, occultò perrepens, corpora ferit ac percellit interiora: sed radijs illa inest, roborataq;, & adaucta reflexu, fortius agglutinatur & inhærescit. Idq; Planetarum exemplo manifestum est, quorum propiore ad nos interuallo radij perferuntur, ac præcipuè Lunæ & Solis.

Vtq; lucis varietas infinita, & stellis singulis propria: sic vires ex luce, vt fonte, cum radijs propagatæ, atq; in aërem impressæ, & dilatatæ, variant. Lucis enim species dißimilis, formas differentes arguit, à quibus mox, & diuersæ manant ac profluunt vires atq; effectiones. Cùm alio micet fulgore Sirius, alio Palilitium sidus, alio βασίλισκος, aut Capella, vel Arcturus, aut Fidicula, vel vocata σταχύς: alia etiam, vt insit singulis vis atq; efficacia, necesse est. Cur enim tanta, tamq; diuersa luminis varie-

Stellarum aliæ aliud habent lumen & alias vires.

varietate conformasset eas Deus naturæ conditor, si ii-
dem præstare voluisset omnes?

Stellarum discrimina ex lumine.

Quàm multiplex discrimen stellarum quoad lumi-
nis copiam atque amplitudinem? plus lucis egerunt, radi-
osque intendunt & eiaculantur fortiores primæ magnitudi-
nis, ex copioso, fulgido, confertoque coagmentatæ lumine: i
quorum numero sunt, quas antè commemorauimus. Quàm
obscurè scintillant Pleiades, Hyadesque, & Aselli in Can-
cro, de genere stellarum quintæ magnitudinis? His præ-
fulgent, cedunt cæteris, secundæ, tertiæ, & quartæ ma-
gnitudinis stellæ. Vix, ceu è caligine quadam sexti gene-
ris, quæque νεφελοειδεῖς vocantur & ἀμαυροὶ emicant.

Ex diuersitate luminis, effectionum: ex copia vel
paucitate, roboris debilitatisque diuersitas. Vrit & torre-
facit Sirius: Tempestates, pluuias, cum circumsitis Suculis,
Palilitium commouet sidus: Intonat & ferit grandine
Arcturus: Fundunt aquas Pleiades & Aselli. Sed longè
se fortius exerunt primi secundique generis stellæ, sua vi,
etiam non flagellatæ Solis, Lunæue, aut cæterorum Pla-
netarum radijs.

Minutiores stellæ tunc se promunt, cùm subiuncti i-
psis Planetæ effusam desuper, ac delapsam vim excipi-
unt, colligunt, suisque implicatam radijs perferunt vlterius:
ita iunctis & commixtis vtrisque, virtus vtrorumque, aut
exasperatur & aggrauescit, si congruunt: aut impeditur
ac retunditur, si discrepant & pugnant.

Planetarũ effectus pro ratione interstitij aut congressus cum alijs stellis.

Planetæ orbi elementari propius imminent, cumque
suis & velocioribus vectentur motibus, cùm ad alias atque
alias octaui orbis stellas subinde, mutatis sedibus, dedu-
cuntur: tum, pro ratione interstitij, aut congressus, suos fi-
xarumque, quas subierunt, radios, variè inter se conserunt.
Sol fulgenti splendore, quicquid habet obuium, intra gra-
duum

duum quinque interuallum obtegit & abscondit, eoque contectu stellas fixas excitat, Planetas hebetat: Eleuatus, quicquid supra Horizontem eminet, occultat, moderaturque in uniuersum, vt cursus, ita effectiones ceterorum corporum.

Luna, imo loco subtensa cæteris, quæcunque, vel supra ipsam, ex alto directo procidunt lapsu, vel, ex latere obliquo se inferunt accessu, ea contracta colligataque simul in terram contorquet, annixu validiore: sique, qui concurrunt, radij similes sunt, eundem effectum validißimè intendunt atque absoluunt: si contraria vi inter se luctantur, lacerum quiddam, diuulsumque, ac malè cohærens producunt: Tantoque euadunt effectus perfectiores, compactiores, & stabiliores, quantò plures, congruentibus & collatis viribus, in eundem potentius incumbunt. Coniunctum enim robur plurimorum vrget efficacius, idque tunc comparatur, cùm Planetis, ex cognatarum stellarum lumine, conueniens radiorum accedit præsidium, & ipsi instructi fixarum auxilio vicißim sese non noxijs aduersisue conficiunt radijs, sed excipiunt ac firmant amicis.

Præcipuum igitur præstant radij stellarum, vel suo robore delati, vel excepti deductique à Planetis.

Vires radiorum, effectionesque motus variat, quo vt dixi, Planetæ, tum alijs atque alijs sociantur Signiferi sideribus, tum coniunguntur quandoque inter se, & distrahuntur vicißim, præcurrentibus velocioribus, insequentibus, qui lentiore gradu incedunt, inque se mutuò dißiti, pro intercapedinis ratione, aliàs alios intorquent & conijciunt radios: tum, in suis orbibus, aut concitato festinant cursu, aut eodem compresso insistunt, vel retorto remeant: aliàs ad fastigia suorum Epicyclorum vel Eccentricorum conscendunt, ijsque emensis, reuisunt ima περίγεια: aliàs præeũt orien-

Radios stellarum & vires variat Planetarũ motus, quo alijs sociantur sideribus.

orientem Solem vel occidentem comitantur, vel in eius merguntur radios: aliàs commissuras suarum occupant absidum, vel inde in Austrum expatiantur, aut Septentrionem.

Nihil ex sese effectionibus confert motus, nec putemus, assidua orbium conuersione, nouum aliquid aëri imprimi diuersum à radiorum effectu: nisi fortè quis contiguum Lunari globo aërem, ex circumactu vicinorum corporum rapidissimo incalescere existimet.

Accidentarium prorsus est, quod motus præstat: huic debetur, quòd quandoque propius, aut punctis verticalibus admoti Planetæ, aut ad terram subducti, ex propinquo fortiores aut rectiores infligunt radios, languidius ingruunt procul positi: aut ad ea Signiferi deuehuntur loca, in quibus, adiuti præsidio sociarum stellarum vires roborant, vel contraria vi retundunt: quodque, & miscent inter se radios variè, permutatis locis, & Sol oriens occidensque alias atque alias stellas aufert secum, & remittit alternis vicibus: denique quòd cursu incitato vires incitant, fixo sistunt, retorto infrenant. Vis effectrix Solis inest radijs: Vt hi acuantur, aut impediantur assultu, & adiunctione aliunde emissorum radiorum à motu oritur.

Quæ igitur sit, & luminis ad effectiones, & motuum ratio, velut in caput vnum conferam.

Stellæ agũt in elementarem orbem, lumine, per se: motu, per accidens.

Agunt stellæ, in hunc elementarem orbem, per se, & propriè, ac præcipuè lumine, quod directo radiorum, instar linearum rectarum, proiectu, ceu eiaculantur ex sese, & traijciunt in terram, vbi resultu replicatum colligitur, ac ceu conglomeratur: Et, perpendiculari quidem illapsu restringitur in sese, quod cum fit, repulsus à terra radius directo coniungitur. Obliquè incidens, directo non coniungitur, sed vim illi suam ex interuallo communicat

nicat tantò efficacius, quantò minori intercapedine disiunguntur & dißident radius vterque, vibratus & repulsus. Quæ, ex vtriusque ceu coalitu exilit & emanat virtus, cùm terræ ceu adhærescens, deducentibus eam halitibus subterraneis, qui, continente huius progressu, ac propagatione alterantur, penetrat ad interiora terræ: tum funditur & dilatatur in circumfusum aërem. Per accidens verò motu agunt.

Lumen stellarum omne, aut connatum est ipsis, aut ascitum est, & mutuatitium. Connatum, natura, singulis inest peculiare & proprium, cuius demensum certum sortitæ sunt singulæ in creatione. Hoc rubent aliæ, aliæ pallent, aut liuent, aliæ nitore fulgido micant: hoc naturas & vires distinguit proprias, quas non accipiunt aut acquirunt aliunde, sed, sua vi promunt. Alienum seu ascitum lumen, vel à Sole hauriunt, vel etiam aliarum fulgidarum stellarum radijs perculsæ concipiunt intra se, partim reflexione, quæ fit à nitida, tersaque, & polita ipsarum superficie: partim fractione, qua penetrantium radiorum, & soliditate corporum contractorum, ac velut contortorum fulgor cogitur in vnũ, & adaugetur. Id suo commixtum complicatumque lumini refundunt, emissorum radiorum vibratu. Lumen stellarum duplex.

Sed præcipuum est Solis lumen, & efficacißimum, quod, pro habitudine ad Solem diuersa, copiosius concipiunt, aut rarius. Crescit id enim, Sole discedente, vel stellis ipsis Solem, celeriore cursu anteuertentibus; donec, vel ex aduerso Solis, ceu pleno confertoque orbe refulgeant, vt fixæ omnes, Luna, & Planetæ supra Solem collocati: vel deferantur ad præfixos sui à Sole discessus terminos, vt sub Sole positi Venus & Mercurius.

Decrescit rursus appropinquantibus ad Solem, tantoq; magis, quò, ex interuallo propiore Solem respiciunt, & ipsius subeunt radios propius.

Motus loca stellarum mutat, & sedes, ex quibus stellæ, vel Solis lumen diuersimodè recipiunt, vel sese mutuò dißimiliter suis petunt, ac ceu pulsant, ac percellunt radijs, vel exertos dispersosq;, quoquo versus, radios, aut in aëre conserunt inter sese, aut, in subiectas terras, iaculatu contortos, ijsdem allidunt aut imprimunt aliter.

Motus stellarum duplex.

Est autem motuum vnus communis omnibus: Alter singulis, id est, stellis octauo orbi adhærentibus, & septem Planetis proprius. Ille, aßiduo & rapidißimo circumactu, intra spacium horarum viginti quatuor, omnes stellas, per quatuor Mundi volutat cardines: quo fit, vt, ex alijs Mundi cardinibus, & spacijs, quæ his intercedunt, aliter respiciant, &, vel obliquiore, vel rectiore traiectu radiorum feriant terram: vel non feriant, sed, velut transuersa cursu præteruecti stringant saltem, & lambant extrema conuexi ambitus, quod sub terram præcipitatis, & in profundum demersis stellis euenit.

Nec dubium est, fortiores esse vibratus, & validiores, ac celeriores impreßiones radiorum, qui, ex eminente loco, vtpote cœli fastigio decidunt, rectißimo & breuißimo lapsu, quàm ex affulsionibus obliquis: Et efficacius ægere radios, qui figuntur in terra, aucti roboratiq; reflexu, ijs, qui præteruolando eandem tantùm attingunt, ostendunt cœli & tempestatum mutationes, quas nascentia aut occidentia sidera afferunt.

Alter motus varius est, & obliquus, qui, longioribus temporum interuallis, ac dißimilibus, stellas, errantes præcipuè, & circumducit per Zodiacum, &, in ea conuersione, interdum abducit ab Ecliptica, & propius ad

vertices adigit nostros: vel reductos ad eandem, indéq; in meridiem detortos, remouet à nobis longius, & eleuatos in sublime attollit à terra, rursúsq; deiectos ex alto, demittit ad terram propius: & incitat antrorsum, moxq; inuerso cursu, agit retrorsum, & inhibet ac sistit, ceu vinctos, atq; astrictos ad aliquem cœli locum: & coniungit inter se propiore aliàs, aliàs longius dißito interuallo, & disiungit rursus diductos in diuersa loca: Inde fit, vt & Solem, & se inter se mutuò, & terram, aliàs aliter respiciant.

Hæc, qui aut frustra contendit, esse facta, contra doctrinæ sacræ testimonium, aut negat ea parere & commouere, de quibus immenso tempore obseruatis, ipsa longinquitas temporum, memoria excipiente, prodendisq; monumentis artem effecit, eosdem sæpißimè effectus, iisdem antegreßis causis animaduertendo ac notando: is, aut alios nos vsus tantæ varietatis luminum ac motuum, & vires atq; effectiones alias doceat: aut, si reperiet nullas, hæc ex natura depromta & ab antiquitate repetita principia, exagitare & conuellere desinat.

Quòd ergo afficiant hunc elementarem orbem stellæ, & qua vi, satis liquidò patêre puto. Si afficiunt: quid homine dignius diligenti impressarum effectionum & causarum, quæ illas pepererunt, obseruatione, quæ est diuinorum operum consideratio? Si hæc conceditur, vt negari à nullo sano potest: qua fronte, quo animo, quaúe de mirandis Dei operibus opinione, aliqui tam rabiosè exagitant, tam iniquè prægrauant tot execrantur & deuouent diris: aliqui verò etiam ioculariter, immò scurriliter eludunt προγνωστικὸν δι' ἀστρολογίας, quod est ex præuisis & comprehensis beneficio Astronomicæ doctrinæ, stellarum motibus, positu, configurationibus, atq; applicationibus

nibus inter se, ortu atq; occasu, exploratisq; viribus, seu ratiocinatio secuturorum effectuum.?

Tria hominũ genera, quibus oppugnantur studia Astrologica.

A tribus hoc generibus hominum, trifariamq; triplicibus telis, ijsq; diuersis, petitur atq; impugnatur. Eruditiores fundamenta conuellunt: Religiosuli sacrarum literarum quædam interdicta falsò, ad prohibitionem τοῦ προγνωστικοῦ detorta, nescio, qua religionis specie, opponunt: Vulgus & imperiti ineptas cauillationes congerunt. Quid argumenta quæuis momenti ac roboris habeant, excutiemus, &, an his confixum prostratumq; τὸ προγνωστικὸν cogamur assentiri, videbimus.

Refutatio eorum, qui damnãt obseruationes Astrologicas.

Negant tribuendum aliquid προγνωστικῶν eruditiores, quòd, si quid sit, leuibus, incertisq;, & sese in momenta variantibus nitatur coniecturis, careat verò demonstrationibus, quibus solis contineatur veritas. His antequam respondeam, obiter fontes demonstrationum perstringam.

Demonstrationum fontes.

Omnis demonstratio orditur & procedit à duorum principiorum alterutro, quorum vnum, φαινόμενα à Galeno appellata complectitur, quæ sub sensum cadunt & apparent: Alterum, τὰ κεκρυμμένα seu recondita.

Principia φαινόμενα.

Τῶν φαινομένων quædam, primo statim se occursu sensui declarant, quæ percipimus ac dijudicamus instrumentis, nobis à natura ingeneratis, cuius generis sunt alba nigra: amara, dulcia: dura mollia: Quædam proprijs quibusdam notis se exhibent sensuq; inchoantur, sed perficiuntur obseruatione & vsu: in hoc genere συμπαρατήρησις principatum obtinet.

Principia κεκρυμμένα.

Τὰ κεκρυμμένα, aut à natura animis sunt nostris infixa, nataq; nobiscum & præscita, atq; approbata, communi omnium hominum intelligentia, quæ, eam ob caussam ἐνεργῆ vocata sunt nimirum ἀξιώματα, προλήψεις seu κοιναὶ ἔννοιαι, aut affirmata & demonstrata.

Hæc

Hæc demonstrationem gignunt, τ̃ διότι appellatam: Illa alterã τ̃ ὅτι. Vtraq; ἀρχὰς Græci vocant. Vtrorumq; ad cognitionem vsus adeò necessarius, vt, si alterutra desinit quæcunq;, in errorem continuò prolabamur, verseturq; perpetuò, in ignoratione plurimarum rerum. Rectè de sensu Aristoteles ait, εἴ τις αἴσθησις ἐκλέλοιπεν, ἀνάγκη ἢ ἐπιστήμην τινὰ ἐκλελοιπέναι.

Præter has sensuum perceptiones notionesq; consignatas in animis, aliam quandam, ceu inchoatam cognitionem itidemq; à natura inditam, mox nascentes afferimus, quam idcirco, & πρόγνωσιν & γνῶσιν aliqui, id est, prænotionem, vel cognitionem, Aristoteles προϋπάρχουσαν γνῶσιν, quasi anticipatam & præsumtam notionem vocat: nimirum intellectum ordinis, connexionis, & cohærentiæ partium, in Inductione & Syllogismo.

Nam, vt eruditè Aristoteles inquit, μανθάνομεν ἢ ἐπαγωγῇ, ἢ συλλογισμῷ. Ἐπαγωγὴ, à sensu comprehensis, progreditur ad vniuersalia: συλλογισμὸς, ex vniuersalibus, aut natura notis, aut antè demonstratis, vel Inductione, vel Syllogismo conficit conclusiones.

Intellectus vtriusq; natura inest. Cognitionem à sensibus exorsam, & ἐπαγωγῇ acquisitam ac confirmatam tali, quam regit γνῶσις, πεῖραν Galenus: Alteram ex vniuersalibus, vel insitis natura, vel demonstratione comparatis, vel inductione constitutis, Syllogistica ratiocinatione texentem eruditas conclusiones, tali etiam, quam regit γνῶσις, λόγον nominat. Hæc duo artium omnium constituit κριτήρια.

Duo artiũ principia à Galeno tradita, πεῖρα, καὶ λόγος.

Quanquam igitur concedo & fateor, pauciores habere τὸ προγνωστικὸν demonstrationes τ̃ διότι Physicas: non tamen destituitur altero genere ἀποδείξεων τ̃ ὅτι, inchoato quidem ἀπὸ τ̃ συμπαρατηρήσεως, absoluto autem, ac sta-

Astrologia demonstrationes habet τ̃ ὅτι.

ac stabilito consentiente experientia, & rationibus à posteriori collectis, quæ duo, λόγος καὶ πεῖρα, κριτήρια sunt artium omnium ac disciplinarum. His vires stellarum, effectionesq́, & intensiones, aut remißiones, variato positu commixtuq́ radiorum, aut exortu, vel decubitu, accessu, recessuúe, conscensu ad cæli culmen, vel demersu in profundum deprehensæ ex effectibus collatis ad motus & positus, adeò certò talibus instructas viribus stellas demonstrant, vt si cui nullæ hæ ἀποδείξεις videntur, is veratro expurgandus potius, quàm demonstrationibus conuincendus videatur.

Demonstrationes ex effectis, non negligendæ in Physicis.

Explicatiores, illustriores, & firmiores sunt ex causis extructæ ἀποδείξεις: sed his cùm, aut destituimur, aut non abundamus, cur ex effectis textas aspernamur? Eas si quis negauerit, & tollet πεῖραν omnem, & magna τῆς ἐπιστήμης parte nos priuabit, et ferè omnem abolebit Physicam.

Etenim, vt seminibus inest vis earum rerum, quæ ex his progignuntur: sic, in causis cœlestibus conditæ sunt vires effectrices mutationum, in elementari natura, quas prospiciunt & intelligunt ij, qui motus numeris primò persecuti, mox cursum rerum, euentorumq́ consequentiam, diuturnitate pertractata, notarunt.

Argumenta contra diuinationem ex astris.

Sed quem, inquiunt, potest habere locum πεῖρα, in tanta effectuum incertitudine? Quid demonstrationi cum coniecturis, quibus regitur, duciturq́, & consistit τὸ προγνωστικόν?

Caligo mentium nostrarum secuta lapsum.

Magna laborant caligine mentes nostræ, qua consideratio mirandarum virium naturæ impeditur. Non intelligimus naturas rerum, quæ in conspectu, & ante pedes obuersantur, quasq́ gustamus, quas contrectamus versamusq́ manibus, & pedibus proterimus: Quantò minus

vires

vires illorum sublimium comprehendemus corporum, quæ à longè pænè lippientibus contemplamur oculis?

Si ex effectibus vires æstimamus, quos in nobismetipsis experimur, aut in alijs naturæ inferioris obseruamus corporibus quid inde (inquiunt) certò statuere, de viribus stellarũ, possumus, cùm tam vagis, tamq; instabilibus materia elementaris leuiter irritata erret & feratur motibus, nec mutationes, quæ huic accidunt, à solis oriantur stellis?

Præterea stellarum configurationes, quas tradiderunt veteres, quibusq; iudicia nos accommodare consueuimus, pronunciantes de ijs, quæ nunc sunt, veterum exemplo, vt de suis illi, nunquam omnino congruunt.

Configurationes stellarũ hodie nõ eædem, quæ olim.

Nam magis quidem, aut minus concordare possunt, atq; id quidem, in immensis temporum ambagibus: prorsus autem conuenire nullo modo: cùm, aut nunquam, aut saltem, non intra illud tempus, quod humano intellectu comprehendatur, fieri poßit, vt redeat idem positus siderum, & eadem terræ constitutio.

Mutantur puncta Æquinoctiorum et Solstitiorum, anteuertendo stellas fixas: Mutantur ἐκκεντρότητες Planetarum: Non omnibus temporibus eadem est orbium à terra distantia, neq;, in ijsdem sedibus, Apogea permanent, & stellæ errantes.

In Genethliacis verò quot concurrunt, præter ista, quæ difficultatem coniectandi, etiam de certò explorateq; cognitis facultatibus siderum, augere, & fallere iudicantẽ possunt, vt semina, atq; ipsius circumfusi cæli, & definiti omnibus terris hemisphærij ambitus, alibi alijs instructus viribus, non à cœlo solùm, sed terrarum aquarumq; effumationibus: Regionum item diuersitas, Educatio, Consuetudines: quæ, si præmissa omnia paria faciamus, vel solæ, quod

quod institutum ab illis, & propemodum absolutum est, detorquere alio, aut, aliqua ex parte, saltem immutare queunt.

Assentior & amplector commemorata omnia, eaq; oppono iudicijs eorum, qui, vel euentus omnes ex Astris deriuant, vel significatis Astrorum nos, tanquam Prætorijs edictis, aut decretis diuinis obligant. Addo & eas caussas, quarum sæpe antea memini, Deum, sanctos Angelos, Diabolum, externam violentiam. Nondum labefactata tamen, aut sublata certitudo est τῆς προγνωστικῆς.

Refutatio argumentorum quæ omnem certitudinē prædictionum ex Astris tollere videntur.

Cæcutiunt mentes nostræ, & neutiquam, vel inferiores naturas, ac mirandarum virium fontes perspiciunt, vel immensam virium effectionumq; consequi possunt varietatem: Manent tamen certa ea, quæ certò, duce teste, experientia, didicimus, ex effectuum consensu perpetuo inter sese, & cum motibus.

Neq; inuertitur ordo naturæ, aut labefit certitudo actionum, quas Deus condidit ac conseruat, etsi nobis non omnes exquisitè innotescunt.

Neq; inficior, plurima in hoc genere συμπαρατηρήσει comparatorum, probabilia esse, quibus plerunq; euentus respondent: quæ ipsa tamen aspernanda non sunt, cùm exigua momenta, in natura, sæpe effectiones non contemnendas habeant.

Fluida est, & instabilis materia tractus elementaris. Quid tum? An propterea prorsus, sine omni ordine, sineq; lege certa, Physicæ caussæ vagantur, incertosq; gignunt promiscuè effectus, prout in hanc illamúe partem, vago motu inclinant ac decumbunt?

Est aliquid vitij in materia elementari, quod in eam, ex maledictione diuina, lapsum primorum parentum consecuta, peruasit. Id verò tantum non est, vt destruat aut contur-

conturbet prorsus ordinem colligationemque causarum suo instituto que primitus tenore progredientium, qua, causa causae nexa rem ex se gignit: Quàm constanti, stata, certaque lege, circumactis periodis, eaedem reuertantur constitutiones, magna ex parte: Quàm certò, ex ijsdem seminibus, eaedem nascantur species rerum, cernimus.

Neque ideo, aut nihil conferunt astra elementis, aut nullas edunt actiones, quòd aliquid intercidit quandoque, materiae culpa, probibens, ne protinus illata vis inhaerescat. Magnam inferunt explorationi difficultatem, quae annuatim fiunt, mutationes configurationum, de quibus nihil aliud pronuncio, quàm, si quando in praedicendo erratum fuerit commissum, ex eo vt vsu venisse cogitemus, quòd subiecta exempla discordarint inter se.

Denique has causas omnes, quae cum Astris coincidunt, aut omnes, aut aliquae: has, inquam, complexi perpendamus apud nos, quousque se uis Astrorum extendat, quae causaene procedant inchoati designatiue effectus, impedire possint, &, qua verecundia, Astrorum praeuisos conatus, monitaue prospecta edere & asseuerare nos deceat. Disputatio de vi Astrorum.

Nondum video, quo pacto ordinarias haec Astrorum labefactent actiones, aut infringant veritatem obseruationum, quibus illae innotuerunt. Consistet durabitque instituta à Deo series causarum, connexioque, & retinebunt inditas sibi facultates res creatae; agentque instinctu earum, ductuque, ad finem mundi vsque, Deo iuuante, & vim conferente, neque aduersante, aut permittente Diabolis, vt actionum effecta elidant vel deprauent. Agent suis, nobisque exploratis aliquantum, & consuetis viribus Astra, ad idem momentum vsque. Quare orituras inde actiones, quas easdem gignunt ἀναγκαίως, motibus numeratis ac comprehensis, confirmare certò possumus. Effe-

ctus ad actiones, in elementari orbe, secuturos certò edicere atque asserere nequimus, quòd, quæ possent interuenire impedimenta, non simul ex Astris discimus. Idcirco horum prædicta moderanda sunt, verecunda mentione cæterarum causarum.

Si sic ratiociner: Natura nihil agit frustra. *Ergo, ad usus ac fines certos, creaturæ sunt omnes conditæ. At, quicquid in tota rerum natura, consilio, & sapientia opificis constitutum, ordine & lege naturæ suæ, idem agit constanter, illius finis est & usus hoc ipsum, quod agit. Stellæ hoc agunt, ordine & lege naturæ suæ constanter, quod experiundo compertum, & rationum suffragijs comprobatum, profitetur vera doctrina τῆς προγνώσεως. Ergo hæc stellarum actio effectioque, finis ille est, ad quem stellæ sunt conditæ.*

In hac ratiocinatione, neque maiores propositiones principia esse, neque argumentationes inde extructas ἀποδείξεις, negauerit sanus aliquis, quòd naturæ vis & effectio, aut exclusa alijs causis, aut languefacta, non semper assequatur & compleat finem, quem appetit, & ad quem contendit. Hoc enim negato, euertentur & ruent demonstrationes Ethicæ & Physicæ omnes, eò, quòd inflicta naturæ labes, vocis diuinæ maledicto, inuexit ἀταξίαν deformem ac deplorandam.

Sed manet noticiarum certitudo: manet euidentia & firmitas demonstrationum, quicquid in ipso rerum cursu & ordinato mutationum progressu, impressa labes turbet aut labefactet.

Tam certum est, Solem calefacere, quàm ignem vrere: etsi minus calefacit Sol, procul remotus à verticibus nostris, afficit euidentius, ex propinquo feriens. Aut si impediatur non eadẽ efficacia etiã, cùm propinquus est, calorẽ infert quod & igni accidit. Tam

Tam certum est, Lunam, ex Tauri & Cancri sidere, commotas ceu effundere humiditates, quàm aquam humectare: etsi, nec eductæ humiditates semper coëunt & globantur in nubes, nec in pluuias semper exundant, quæ confluxerunt, & constituerunt nubes, prohibitæ scilicet interuentu causarum repugnantium, & , vi validiore, contrarias effectiones opponentium.

Luna in Tauro aut Cancro ciet humiditates.

Tam certum est, Martis cum Venere congressum gignere naturas salaces, & in libidinem procliues, quàm certum est, ciere Venerem pharmaca αὐξητικὰ aut πεπληκτικὰ σπέρματος: etsi nonnunquam aliarum causarum vis harum impetum frangit, aut, ceu freno iniecto compescit, aut restinguit ardorem, vel assuefactio δυνάμεις, & inclinationes naturæ retundit & moderatur.

Martis & Veneris cõgressus gignit naturas salaces.

Instructæ sunt viribus certis cœlestes causæ, quibus idem, eodem modo semper agunt, nisi à prima causa prohibeantur, & quidem multo certius, quàm Physicæ, & naturales propinquæ, quòd & perfectiores sunt, & potentiores, & Physicas virtute sua complexæ incitant & gubernant. Multò itaq; maior est certitudo noticiarum, de harũ actionibus, quàm de actionibus causarum naturaliũ.

Sed, inquies, non adhærescunt semper elementari materiæ effectiones stellarum, neq; absoluunt semper quod intenderunt. Nec Physicæ propinquæ causæ effectus in materia subiecta, eodem modo complent omnes: idq;, vel perspicere, vel affirmare, perdifficile est: Non tamen idcirco, aut obseruationes in natura, docentes, quæ res, quamq; causam plerunq; cõsequatur, incertæ sunt, etiamsi id semper fiat, aut Medicorum prognostica, aut aliæ eruditæ coniecturæ Physicæ, & commentationes de ortu atq; interitu rerum deq; mutationibus alijs, quarum causas efficientes natura continet, nulla sunt.

Sed manent certæ noticiæ, quòd, tali positu, stellæ talia cieant, in elementari orbe, quæ, cùm sint, experientia duce, & ratione magistra, acquisitæ, demonstrationum vim habent.

Sed, cùm ad elaborationem & consummationem alicuius operis, in materia elementari, præter stellarum effectiones, plures aliæ causæ, dispensatione diuina concurrant, nec eadem sit omnium subiectorum conditio: qualis sit futurus effectus, ex particularium causarum consideratione, non demonstratione, sed coniectura æstimatur. & de effectu tantum pronunciatur, quantum, & pollicentur, & præstant causæ: quæ non solæ adornant institutum opus, sed ex parte aliquid conferunt, quod ipsum tamen maximi momenti est, cùm à causis proficiscatur καθολικωτέροις, quæ particularium vim excitant & dirigunt.

Agunt idem, eodem modo, causæ cœlestes, omni tempore, in materia elementari, sed in accommodata, & viribus ipsarum congruente, &, vt inter causas particulares, ἄιτια ἰσχυρότερα & pænè κύρια ἄιτια effectuum. Perficiunt etiam idem, eodem modo, pro virium ratione & mensura, suo, inter cæteras causas, loco, si non obiectu & aduersatione plurium aliarum causarum, aut elidatur prorsus quod rarißimum est, aut hebetetur impressa vis, & effectio.

Ergo verum manet hoc, cœlestes causas, eodem positu & eadem conditione, easdem semper idoneo subiecto in quod vires intendunt, δυνάμεις inferre ac miscere: &, quantum ad ipsas attinet, genitum omne tale futurum, & habitu tali, atque constitutione, qualem astra pariunt atque informant.

Hoc ipsum ergo, qui cursum rerum, euentorumque consequentiam obseruando notarunt, diuturnitate pertractata,

stata, cœli & astrorum accurata contemplatione inquisitum, & præuisum præcognitumq́; exploratè, coniectura præsentire ac edicere possunt quoad ipsas causas efficiētes, quarum, etsi vim occultam ac latentem non cernunt, signa tamen & notas cernunt, repetitas ab experientia.

Sed, ad hanc cœli effectionem, quantum, vel materia, vel cum materia coniuncta συνεργὰ αἴτια contulerint, hoc, coniectura assequi & definire certò, nequit. Quæ enim de materia instituitur consideratio omnis, στοχαστικὴ est, & ducitur nititurq́; coniecturis, eò quòd, vt Aristoteles inquit, τὰ ἐν τοῖς φυσικοῖς ἀεὶ οὕτως γίνονται, ἐὰν μή τι ἐμποδίσῃ. Multa autem intercidere possunt, quæ, vel naturas ipsas, ante actionem inchoatam, languefaciant atq́; eneruent, vel interceptam ἐνέργειαν regerant ac repellant, vel, in rem aliquam iam defixam conficiant.

Consideratio de materia nititur cōiecturis.

Est verò & naturarum elementarium non vnum genus, sed diuersum & multiplex, & cœlestium causarum, ad eas ipsas diuersas naturas, non eadem ratio est, aut analogia. Propterea, & prædictionum certitudo est dispar.

Elementarium naturarum genus multiplex.

Maiore enim quadam vi, & ab efficacioribus causis commouentur atq́; afficiuntur vniuersæ gentes, quàm homines singuli, quorum imbecilliorem naturam illi valentiori submitti & includi, necesse est, quòd vniuersalia illarum fata, horum particularia sæpe perimunt, & valentior causa languidiorem frustra reluctantem proterit, conculcat, atq́; elidit.

Quæ enim cœlitus intentantur totis regionibus, aut harum partibus, vel grauiores casus, maioresq́; mutationes, ex interuallo statis temporibus recurrentes, vt pestilentiæ, terræ motuum diluuiorum, & similium: vel leuiores ac minores, vt annuæ tempestatis intensio aut remissio, hyems horridior aut mitior, flatus ventorum, æstus, vber tas,

Causæ vniuersales potentiores singularibus.

vbertas, sterilitas, & fœcunditas, ac similia: Hæc ergo vniuersa cientur vi validiore, & causis κυριωτέροις, quibus pauciores aliæ accedunt, quæ & minus conferunt, ideoq́ actiones earum, effectionesq́ minus, aut roborant, aut infirmant, aut destruunt.

Talium ergo præuisa prædictaq́, certiora sunt fatis singulorum hominum. Multa enim conueniunt & coeunt, ex quibus ἰδιώματα, & ἰδιοτροπίαι hominum, vt ingenia, mores, animus, corpus, actio vitæ, casus cuiusq́; euentusq́ finguntur, quorum quædam cœlo defluunt, quædam ipsi inhærent materiæ, quædam προαιρετικαὶ, iudicio mentis intelligentis, & liberæ voluntatis motibus continentur.

Causarum cœlestium distinctio.

Cœlestes causæ, aut communes omnibus eodem cœlo natis, omnes simul complectuntur & afficiunt, aut singulorum temperant ac moderantur constitutiones.

Causæ communes.

Communes rursus aut se habent vt καθολικὰ αἴτια, aut, vt μερικά: Καθολικὰ αἴτια comprehendunt positum, & inclinationem seu habitudinem, & σχέσιν, cùm parallelorum, tum angulorum plagarumq́e Mundi, ad orientis & occidentis Solis cardines, & ad solare iter, quo decurrit ille perpetuò, circuitum obliquum, nunc in Boream, nunc in Meridiem contorquens: ad quod iter, etsi non sequuntur præcisè vestigia Solis, referunt tamen, & dirigunt motus suos, vltra citraq́ discurrendo cæteri Planetæ.

Vis particularis, quæ ad certas sese effert atq́ extendit terræ partes, proficiscitur ex mirifico, & pænè familiari consensu terrarum, cum digestis in quatuor Triangula, cognatione naturarum, Zodiaci δωδεκατημορίοις, & stellis vtrisq́ errantibus & inerrantibus. Imitantur enim, & exprimunt naturis & moribus totæ gentes, proprietates certorum signorum Zodiaci, quibus, situ, & cognatio-

gnationis familiaritate subijciuntur: adeoq́, tum Planetarum, qui eodem cognationis iure, & triangulis ipsis præsident, & subditas his terras complectuntur: tum stellarum inerrantium, quæ, vel quasi verticibus incumbunt locorum, tanto disiunctæ ab æquatore interuallo, quantum est τὸ ἔξαρμα, vel ibidem ortuum atq́ occasuum alternatas vices subeunt, vel quæ in eodem consistunt τῷ τῆς θέσεως κύκλῳ aut, quauis diurna cœli conuersione, traducuntur per Horizontis & Meridiani commissuras, dißitæ ab æquatore tantum, quantum deest arcui exaltati poli ad completionem integri quadrantis.

Vim particularem etiam conferunt positus astrorum, qui, in singulis terræ partibus anniuersarias, menstruas, diurnas, horarias, & pænè momentaneas, aëris ventorumq́ mutationes pariunt & variant.

Causæ propriæ singulorum.

Propriæ singulorum causæ sunt, illæ cœli constitutiones, quæ, vel formationem fœtus adiuuant, vel orienti cuiuis affulgent primò, & prodeuntem ex vtero excipiunt ac complectuntur.

Causarum Physicarum distributio.

Physicas causas distinguo in remotas & propinquas. Ad remotas refero familiares & consuetas singulorum locorum tempestates, ex Lunæ stellarumq́ temperatione & moderatione cœli: terræ conditionem & positum, quæ, vel montosa est, vel plana, vel syluis consita, vel ad mare vergit, vel redundat fluminibus, stagnis, paludibus, lacubus: naturam deniq́, & qualitates aquarum, & terræ, quæ, aut argillosa est, aut salebrosa, aut arenosa, aut metallica, aut salsa, aut alijs prædita qualitatibus, quibus rerum nascentium respondent temperamenta.

Propinquas rursus diduco in προκαταρκτικὰς seu externas & προηγουμένας seu antecedentes, coniungens cum materia causas efficientes. Externæ causæ sunt victus & diæta,

diætæ, exercitiorum, somni, & vigiliarum, euacuationum, & retentionum, ac similium ratio, quæ vocantur res præter naturam à Medicis. Internæ & antecedentes sunt ipsæ, & corporum gignentium, & partium in quibus, vel semen excoquitur, vel formatur atque animatur fœtus, & seminum, ac materiæ horum διαθέσεις, & constitutiones vegetæ & salubres, vel contrà languidæ, καὶ νοσώδεις.

Vim horum ad gignendum procreandumque valere plurimùm, & à parentibus liberos sæpe formas, mores, & plerosque status ac motus effingere, nemo est, qui negauerit.

Προαιρετικὰ αἴτια nomino conditionem generis, totam educationem, institutionemque primam, ac priuatam, & publicam, leges publicas, receptos consuetudine mores publicos, quæque sunt istiusmodi.

Tot causæ cùm concurrant, & præter hæc omnia, sit homo natura non bruta, neque addicta ad eum modum impulsibus naturæ, vt his cogatur, sed sit agens liberum & intelligens: facilè iudicari potest de ijs, quæ astra naturis hominum indiderunt, & cæteras causas mutare aliquid, & multa, vel naturam, quæ deprauata habet, restituere atque corrigere, cùm sese reuocauit, vel προαιρέσει, meditatione atque exercitatione tollere, aut saltem emendare posse, atque ideo asseuerationem de ijs, quæ ex astris homini denunciantur, modestiorem esse debere, quòd, vt maximè sit certa talis impreßio astrorum, cobibere se tamen, & naturæ vitia, aut tegere atque occultare, aut polire ac limare studio atque industria homo queat.

Si quis colligationem causarum omnium perspiceret animo ordinemque, ac seriem & vim omnem, qua, causa causæ nexa rem ex se gignit, illum profecto nihil falleret. Qui

Qui enim causas tenet rerum futurarum, idem necesse est, ut omnia teneat, quæ futura sunt.

Concessis igitur omnibus, eo, quo declarata sunt, modo, respondeo, veras, certas, firmas esse demonstrationes, ex notorum euentuum consensione, conuenientiaque cum motu & positu, collectas, de viribus stellarum, & effectionibus: quas, cum experientia constanti, ratio gubernat, procedens ex primis, & natura insitis notionibus, etsi neque integrè omnes illæ peruestigatæ sunt, nec, in elementari materia conficiunt ac complent perpetuò, quod intenderunt.

Veræ sunt etiam, & certæ prædictiones actionum, ex motu, posituque, atque inter sese applicatione, quatenus Deus naturæ Dominus non aduersatur actionibus.

Astrorum significata non sunt immutabilia.

Sed certitudinem prædictionum, quas, de secuturis ad stellarum effectiones, in elementari orbe mutationibus instituimus, restringunt ac determinant illæ, quæ sæpe repetitæ sunt causæ. Idque vel eo prodest considerare nomine, ut eximatur quorundam animis falsa persuasio, qui astrorum significata sanciri existimant, inuiolabili & diuino quodam edicto, proposito singillatim, ut nulla alia vis obsistere valeat, quin ita grassentur, atque ex illis spe metuue, tanquam diuina voce, declaratis oraculis toti pendent.

Qui religionem allegant, vel, vim omnem astris detrahunt, vel contemni, ac pro nihilo haberi prædicta volunt, vel considerationem Astrorum interdici autoritate diuina, prohiberique, ne scrutemur futura ulla, contendunt.

Basilij argumenta contra vim astrorum.

Negat Basilius ex astris, vel accedere quicquam constitutioni temperamentorum, vel ullam intexi inde demissam δύναμιν, incitatricem ad actiones, eo argumento, quòd si instinctus incitationesque ad libidines, cædes, odia,

odia, fraudes, & quicquid est huiusmodi, indi nobis, ingenerarique ab Astris consentiamus, peccati causam conferamus in Deum naturæ Architectum, tanquam is non exigat tantùm, & probet scelera, sed impellat ac cogat ad ea, impultricibus causis constitutis, atque in voluntatem efficienter directis & adornatis.

Chrysostomi exclamatio, contra prædictiones Astrologiæ.

Chrysostomus exclamat Tragicè, in oratione quinta, περὶ εἱμαρμένης. Εἰ γένεσίς ἐστιν, κρίσις οὐκ ἐστίν. Εἰ γένεσίς ἐστιν, πίστις οὐκ ἐστίν. Εἰ γένεσίς ἐστιν, θεὸς οὐκ ἐστὶν οὐκ ἐστὶν ἀρετή, οὐκ ἐστὶ κακία. Εἰ γένεσίς ἐστιν, πάντα μάτην, πάντα εἰκῆ καὶ ποιοῦμεν καὶ πάσχομεν, οὐκ ἐστὶν ἔπαινος, οὐκ ἐστὶ ψόγος, οὐκ ἐστὶν αἰδὼς, οὐκ ἔστιν αἰσχύνη, οὐκ εἰσὶ νόμοι, οὐκ εἰσὶ δικαστήρια.

Responsio ad argumenta Basilij & Chrysostomi.

Hic nodus Ethnico Philosopho explicatu perquam difficilis, aut omnino vix poßibilis: Homini Christiano solutu est facilis. Si natura hominis nulla fuisset affecta labe, neque ulla ex parte, vel dotibus diminuta primis, vel sauciata: fulsisset in ea lux diuina, gubernatrix omnium virium, & moderatrix: congruissent & interiores inter se vires hominis, harmonia exactißima, eucrasia membrorum accommodata: & utraque natura superior atque inferior humano corpori fuisset ἀνάλογος καὶ σύμμετρος.

Elementaria exquisitißimè, crasi absolutißima corporum attemperata, & exacta immutatione omni modo conformata, non modò non excrementicij quicquam, aut alieni noxijúe corporibus inflixissent, sed integerrimè absumta calore instaurassent.

Cælestia συμμέτρῳ lumine καὶ πάνυ ἡρμοσμένῳ fouissent, vegetassent, ac roborassent, prima formatione confectam σύστασιν.

At post mutatum ac deprauatum statum humanæ naturæ, cùm coniunctionem interiorum virium fœda dissol-

dissoluisset ἀναρμοσία, absolutam omnium partium, ac duraturam in perpetuum temperiem conturbasset atque aboleuisset δυσκρασία ἀσύμμετρος priori: mox cæterarum quoque naturæ partium ἀναλογία & συμμετρία cum humano corpore, conuersa in ἀσυμμετρίαν desiit.

Terra, autoritate vocis diuinæ, suo orbata vigore, tribulos nunc gignit, spinasque, id est, deteriora omnia, & incongrua: Stellarum sunt actiones, in his corruptæ & contaminatæ naturæ sordibus, infeliciores: Extincta est illa lux, quæ rexisset vires cæteras, languefacta potentia voluntatis, quæ præest, & vires cæteræ auulsæ ab ea, atque efferatæ, euaserunt ἀνάρμοστοι καὶ ἀνυπότακτοι.

Hæc deploremus in Basilij ratiocinatione, & exclamatione Chrysostomi, non bellum Astris inferamus, non deijcere de cælo sidera tentemus: cogitemus, quantum humana natura perdiderit decus, quàm triste, atrox, & sæuum malum sit peccatum, propter quod hæc nostra temperamenta beluinis euaserunt similia. Quæ Deus condiderat, illa erant bona, rectè constituta, labe carentia, conformia ordini diuino, congrua inter se, καὶ εὐάρμοστα. A maledictione, quam inobedientia nostra conditori expressimus, prouenerunt, quæ sunt ἀνάρμοστα, languida, vitiosa. Inde talis, in corruptam hominum naturam, extitit stellarum effectio.

Quanquam autem, ob dissolutam harmoniam, & compagis, ac fabricæ ipsorum corporum, & cæterarum cum corporibus creaturarum, infelicius cùm vitiatam afficiunt materiam Astra, tum formant crases: tamen ne nunc quidem integræ quarumcunque actionum causæ dici queunt. Quippe voluntas actionum domina, Astris ingenerata ac tradita vitia, meditatione atque exercitatione tollere potest, aut corrigere, & fre[illegible]e.

Astra inclinant non necessitant.

Non

Non enim, aut primam causam compedibus vinctam cœlo affigimus, aut Astrorum statutis irrefragabili lege voluntates hominum obstringimus: Non illud Poëtæ probamus,

Fata regunt homines, certa stant omnia lege.

Nec cogi Neronem à stellis ad tanta scelera dicimus: sed accersiuit ipse sibi hos furores volens: Póst indulgentem cupiditatibus, magis magisq́ incitauit Diabolus. Ac multò fuit deterior Nero, quàm qualem natura, quamuis infausta, finxerat.

Stoicorum necessitas.

Procul absit à nobis Stoicorum delira Necessitas, quæ illi, & Deo imperium naturæ eripiunt, & pecuino seruitio premi voluntatem, volunt.

Fata mouere Deus, tollere fata potest.

Potest & voluntas, cùm sua vi retundere ac compescere impulsus naturæ, multaq́ Astrorum monita euitare, tum vel maximè adiuta diuinitus.

Cumq́ non ignoremus, subitis & inopinatis aduersitatibus animos magnopere percelli, extolli successibus: si præstitimus, quod fuit in nobis, præuisione futurorum animos componamus atq́ adaptemus, meditatione absentium, tanquã præsentium, & ad futura quæuis expediamus subeunda, cum tranquillitate, constantia, & petitione, atq́ expectatione gubernationis diuinæ.

Refutatio eorum, qui Astrorum significata abijciunt. Ieremiæ dicto abutentes.

Qui eleuant & abijciunt Astrorum significata, detractoq́ metu securitatem in animis confirmant: dictum Ieremiæ obijciunt, A signis cœli nolite timere. Quàm inconsideratè hoc fiat, cuiuis planum est. Siquidem signa nominat, portendi his aliquid affirmat, nec contemni vult, aut Epicureo risu ijs illudi.

Quantum prodigiorum, Eclipsium, fœdarum coniunctionum, antecedebat excidium Hierosolymæ? quæ profe-

profectò, non casu proueniebant, nec ἄσημα erant, sed denunciabant populi illius & Politiæ deletionem. Non erunt ἄσημα, horrendi orbis terrarum motus, Imperiorum inter se tristißimæ collisiones & ruinæ, quæq; has præcessura sunt indicia, de quibus vaticinatur Christus.

Fatendum est, res malas esse, ac sæuas, mortem, euersiones vrbium, destructiones ac dilacerationes regnorum, spectare cædes coniugum & liberorum, abduci in exilia, quæ tristibus portenduntur signis.

Nec, aut signa sperni, aut denunciatas clades, Ieremias: Sed præmunitos vult esse pios, ac confirmatos testimonijs de voluntate Dei, ne, cùm impendent tales calamitates, aut sunt in conspectu, aut iam incumbunt, frangantur animis, & desperent.

Sententia dicti Ieremiæ.

Sapientia est, contemplari & intelligere naturam compellantem nos, signorum obiectu, & præmonstrantem futura: Sed magis necessariam censeamus esse sapientiam, in naturæ obtutu, complecti cogitatione & fide Deum Architectū, & præsidem naturæ, qui se mitigaturum calamitates pœnitentibus promittit.

Hæc sapientia, tum regat naturæ considerationem, & interpretationem præuisarum causarum: tum præeat ac præluceat actionibus omnibus, mente defixa in Deum, voluntate menti subiecta, ita, ne freta voluntas Astrorum positu, moliatur aut suscipiat contraria ordini & vocationi. Non ergo Epicureum contemtum signorum cœlestium præcipit, neq; aspici ea vetat: sed animos, fide in Deum collocatos, &, aduersus omnes casus, armatos esse vult, qua petant subsidia è cœlo, eaq;, si differantur, præstolentur pertinacius, instando precationibus: si denegentur, non fremitu & indignatione flagitent, sed im-

missas calamitates patienter, cum sancta quadam animorum moderatione, & constanti spe liberationis, ferant.

Religiosulorum refutatio.
Esaiæ locus.

Tertij illi quos inter religiosos proposui, interdicta coacervant, in Leuitico & Deuteronomio memorata. Proferunt & illud Esaiæ: Stent & saluent te augures cœli, qui contemplantur sidera, & supputant menses, vt annuncient tibi ventura. His non prohiberi προγνωστικὸν adeò conspicuum est, vt mirer, qua cogitatione huc detorqueant.

Corruptelæ arti aspersæ non tollunt artem.

Superstitiosi & impij abusus artis taxantur, & reprehenditur ac condemnatur, cùm peruersitas illorum, quorum quidam, quæstus gratia, huius scientiæ nomen & dignitatem alijs artibus prætexere consueuerunt: quidam errore, aut, alia de causa, omnes in Astris euentus peruestigari, et tempora momentaque pernosci posse, asseuerarunt: tum impia ac superstitiosa solicitudo, qua multi salutaribus præceptis, & promißionibus firmis atque illustribus, verbo Dei commendatis, anteferunt Prognostica, ex Astris petita, ea opinione, vt nihil inchoent, nisi perquisitis Astris, nec processura putent, quæ inchoarunt, nisi ijsdem assentientibus.

Scelerate peccant, qui artem corrumpunt, & commenticiorum signorum figmentis, vel elidunt, vel obruunt veritatem doctrinæ, de veris actionibus & effectibus stellarum, atque, ab earum consideratione, ad nescio quorum signorum perscrutationem mentes agunt. Maius admittunt scelus, qui persuasionem in imperitis, de euentuum omnium ex Astris præscientia confirmant, & abductos à Deo, & verbo, in quo se Deus patefecit, ad quærenda in Astris consilia atque auxilia, perducunt:

Vtrosque damnamus, & execramur. Non enim constituimus humanam Philosophiam, quæ occurrat aut medeatur

deatur malis omnibus, & periculis. Sit rectrix omnium actionum nostrarum lux verbi diuini: Ad huius præscriptum, officia vocationis nostræ instituamus, & administremus. Mens agnoscat, nos esse massas inquinatas peccati sordibus, ac, propter iram Dei, singulos, tum priuatorum lapsuum pœnas ferre, tum societate tangi publicarum calamitatum, quarum partem aliquam singuli attrahimus, nostris peccatis. In hac consideratione, rursus erigatur agnitione, & ardenti fiducia Filij Dei, à quo mitti Spiritum sanctum petat, cuius ductu regatur. Hæc non impediunt considerationem Physicam effectuum orientium à stellis, vt non impediunt medicationum vsum, aut diuinationes Medicorum, ex signis, de secuturis morbis, aut conualescentia, vel propinqua morte.

Meminerimus igitur his dictis, & similibus, corruptelas, temere arti interspersas damnari, & abusum, ordini diuino contrarium, eorum, qui, sine Dei agnitione, &, sine fide Deum intuente, ex astris, vt numinibus pendent, & præscita inquirunt omnia: non προγνωστικόν. Sed desino hæc prolixius persequi.

Refutanda restant vulgi iudicia, quæ cùm pleraq; declararim superius, obiter ea, hoc in loco, & strictim percurram. Exagitant aliqui errata coniectorũ atq; interpretum, qui parum accuratè, in re magnæ & multiplicis considerationis, versantur, atq;, ob ea, toti scientiæ fidem derogant, & fortuita faciunt etiam, quæ veritatem complectuntur, atq; ab ordinarijs, vsitata lege naturæ, procedunt causis: Quod non rectè fit.

Vulgi refutatio.

Nam, siue inscientia artis peccent, ij qui προγνωστικὰ condunt, siue negligentia affectata, quòd, auiditate lucri, non satis attentè scrutantur ac circumspciunt περιστάσεις concurrentium causarum, sed fortuita quæuis monita arri-

Errata interpretum nõ sunt imputanda ipsi arti.

arripiunt & consuunt, siue rei natura, & infirmitate, atque infelicitate ingeniorum: non scientiæ tamen sed professorum illa sunt: quorum quidem, si ignari prædictionum, atque imperiti tantæ professionis onus suscipiunt, reprehendenda audacia: si, cæco lucri desiderio negligunt, quod præstare possent, vituperanda peruersitas, qua, priuata emolumenta indagationi explicationique veritatis anteponunt: si, ob rerum difficultatem, ex causarum ancipiti perplexoque contextu, impingunt alicubi, & aberrant, conatus potius laudandus est, & adhibita in iudicando diligentia ac circumspectio, quàm euertenda scientia.

Mirum enim non est, vel diligentissimos, & summo studio in Mathematis versatos, hac in parte falli quandoque: præsertim, cùm non sit minor profitentium dissimilitudo, quàm difficultas coniectandi de materiæ qualitatibus, actionibus voluntatum, & cæteris euentibus fortuitis.

Vt verò, aut Philosophiam ipsam non censemus è medio tollendam, quòd dissimiliter ea sit ab alijs tractata ac disputata, à paucis illustrata, à plerisque erroneis falsisque deformata opinionibus: aut gubernandi artem non respuimus, quòd gubernatores sæpe offendant: sic cogitemus, quàm simus peruersè facturi, si, ob quædam errata professorum, totam abolere velimus rationem: siquidem malè coniecta, mal... interpretata falsa sunt, non rerum vitio, sed interpretum inscitia.

Cumque difficultas coniectandi omnis sit, à causarum intercidentium varietate: vt, Medico turpe non est, si de morbo, & ægrotantis natura percontetur, sic, in hac professione, non pigeat exquirere genus, regionem, alimonia, & alia huiusmodi sæpe antè recitata.

Obijci-

Obijciunt alij vniuersim & publicè grassantes pœnas, statusq́ differentes vno momento editorum in lucem. Vno eodemq́ temporis puncto, vnoq́ astro nati, dißimiles, & naturas, & vitas, & causas habent. Vnus est exitus multorum, cadunt in vno prælio plurimi, vel terræ motibus obruuntur, vel seditionibus impliciti pereunt, vel ruinis opprimuntur, vel conflagrant incendijs, vel pestifera lue conficiuntur, quibus nascentibus dißimilima affulserunt sidera, & quibus nihil eiusmodi Astra inserunt. Prodeunt, vno momento, in lucem Regum & seruorum filij: hi seruitutem agunt perpetuam, illi parentibus, in Regnorum fastigio, succedunt. Nihil ergo concludunt accedere natis, ex temperatione Lunæ, cœliq́ moderatione: sed formas omnes, mores, status plerosq́, ac motus, effingere à parentibus liberos. Alioquin enim, aut simul editos pariter afficerent, aut destinata singulis fata, ad eum confirmarent modum, ne secus caderent.

Argumentum contra vim astrorum, ex dissimilitudine eorum, qui eodem tempore nascũtur.

Etiam eruditorum nonnulli, his se ratiocinationibus putant omnem vim astris adimere: quos miror, aut non attentius seriem causarum in natura, & totius naturæ gubernationem considerare: aut adeò cæcutire, in contemplatione mirandorum operum Dei, vt, ob euentuum effectionumue dißimilitudinem, ac diuersitatem in subiectis diuersis, negent δυνάμεις *&* ἐνεργείας *causarum.*

Si, in eam partem, hanc accipiunt scientiam, ac si profiteatur, omnes eodem tempore ortos, vbicunq́ sint nati, & ex parentibus quibuscunq́, eadem conditione nasci, eaq́ tali, quam mutare res nulla queat: & excludat semina, quæ ad gignendum procreandumq́ valent plurimùm: itemq́ dißimilitudinem locorum, quæ dißimiles hominum procreationes habent: & mutationes cœli, vt serenitates, perturbationesq́, ac cæteras causas: iniquè eam, &

falsa calumnia prægrauant. Nihil tale verum Prognosti on profitetur. Non enim patrocinor impostoribus, qui arti falsò asscribunt, ab arte aliena.

Si incogitantia, aut artis ignorantia, in has erumpunt cauillationes: odio non venia digni sunt. An nihil interesse censent, ex regia quis stirpe nascatur, an humili: claro loco, atq; excelso, an obscuro, aut quibus parentibus? Aut non referre omnes ne causæ, quarum opus est præsentia, ad effectus alicuius constitutionem, coëant, an verò adsint aliquæ? Aut non discrepare Vniuersales causas à particularibus: Aut, non longè præualere vires vniuersalium particularibus: Et, ex vniuersalibus, non præpollere præstareq; omnibus numeris primam causam cæteris, quas illa complexa omnes sustentat, afficit, & gubernat liberrimè? Hæc qui, aut non agnoscit, aut cognita atq; intellecta non admittit: eum rudem admodum, atq; imperitum naturæ, aut insulsè pertinacem esse, iudico. Nimis ineptæ sunt, & pueriles hæ cauillationes, dignæ vt refellantur non eruditis rationibus, sed catellorum trium exemplo, qui sub Lunæ defectu editi, posteaquam adoleuissent, deliquij effecta significataq; complebant, interitu misero, cùm vnus eorum, à canibus venaticis discerperetur, alter aliquoties ex alto lapsus crura primò, tandem ceruicem frangeret, tertius combureretur.

Vniuersales causæ potentiores partialibus.

Quid mirum multos, aut natura viuaces, peste corripi, vel contagijs, cùm in magnam aëris partem, sparsum venenum afflatumue halitu concipiunt: aut opprimi, cùm ab imo mota & subruta ædificia corruunt: aut igne latè vagante deuri: aut in prælijs interfici, cùm furiosa rabie incensi æstuant. Cùm hæ propinquæ, tum quæ antecesserunt remotiores Physicæ causæ, Diabolus his occasionibus sæuiens, permissu Dei, Deus ipse scelera puniens,

qua

quarum causarum omnium maior vis partialibus Astrorum viribus, elidunt frustra repugnantia eorundem decreta: ὑποπίπτουσι γὰρ αἱ ἀσθενέστεραι φύσεις ταῖς δυνατωτέραις, καὶ αἱ κατὰ μέρος ταῖς καθόλου. Sed de his prolixè disputatum à me superius est.

Satis autem demonstratum puto hactenus commemoratis, & affici à stellis terrena, & προγνωστικὸν δι' ἀστρολογίας Physicum, non commenticium, scientiam esse extructam de cõsentientibus experientiæ eruditæ ac veræ testimonijs: quæ si cui non satisfaciunt, aut firmiora opponat, aut desinat Epicureo more illudere his sapientiæ diuinæ vestigijs: aut, si delectatur contemtu verarum obseruationum, perfruatur sanè illo suo affectu. Nunc definitionem ex his demonstratis extruemus, &, differentijs constitutis, à Physicis commenticia separabimus.

Προγνωστικὸν δι' ἀστρολογίας, seu (vt nunc vsitatè loquuntur) Astrologia, est doctrina, quæ ostendit vires stellarum, cognitas perpetua experientia, & qualitates, temperamenta, & inclinationes, in elementis & corporibus hominum, ortas à luce & motu stellarum: quibus qualitatibus, temperamentis, & inclinationibus respondent suæ quædam actiones, nisi, aut diuinitus, aut alijs causis fortioribus impediantur. Definitio Astrologiæ.

Est ergo pars veræ & eruditæ Physiologiæ, quæ ex notata colligatione ac cohærentia causarum, remotiores ac cœlestes, sed physicas tamen, scrutatur atque explicat causas motuum mutationumque, his inferioribus accidentium, non quidem ex primis deriuatas principijs, neque omnes, sed ab effectionibus tamen ea comprehensas scientia, quam longinqua obseruatione vetustas attulit, & plurimas.

Causæ cœlestes partem orbis Elementarem afficiunt.

Nunquam has causas excluserunt à mutationibus partis elementaris Philosophi saniores, quòd euidenter affici eam cœlitus viderunt, etsi causas non perspexerunt. Aristotelis testimonia nota sunt, ἐν δ᾽ ὕλῃ ἄνθρωπος γεννᾷ ἄνθρωπον καὶ ὁ ἥλιος. & de motu Planetarum sub obliquo Signiferi orbe decurrentium ait, τῆς γενέσεως καὶ φθορᾶς αἴτιον εἶναι τὴν κατὰ τὸν λοξὸν κύκλον φοράν.

Obseruatio Siderum Medico necessaria.

Hippocrates admonitiones & præceptiones, de obseruandis momentis orientium atque occidentium siderum, præmetiendisque secuturis tempestatibus sæpe sparsim, in suis repetiuit voluminibus, & sedulò ijs inculcauit, quos ex Schola aliò, ad exercenda faciendaque opera artis ablegauit, tanquam rem magni momenti, & planè necessariam prænoscendis, anteuertendis depellendis, si inuasissent, morbis. Dioclem Caristium Galenus citat testem, qui affirmarit, non recentibus solùm, sed & veteribus Medicis obseruationes siderum vsitatas fuisse.

Chaldæorũ commenta de Astrologia.

Non artis complector nomine Chaldæorum inania & apertè conficta commenta, quibus, & artem, & cœlum ipsum repleuerunt, dum, præter lucentes stellarum globos, commenticia alia insculpunt orbibus signa, vt, quòd ambitiosè & falsò iactitant, omnium hominum fata, quæque quis nosse desiderat, quantumuis celata & condita, inde excudant ac proferant omniumque, quæ eueniunt, rationes protinus è cœlo deducant.

Diuisio Astrologiæ, secundum Chaldæos.

Falsò illi in quinque distincta genera προγνωστικὸν diuulserunt, quorum vno ἐναλλαγὰς τῶν ἐτῶν καὶ μηνῶν, altero μεταβολὰς τοῦ ἀέρος, tertio ἐπιλογάς, quarto γενεθλιολογικὴν, vltimo, ἐρωτήσεις pertractant, explanatione longa ἀποτελεσμάτων, & Canonum multiplicium congeßi limites Physicos, vel superstitione, quæ fusa per gentes

gentes, mentes mortalium oppresserat, atque imbecillitatem hominum occuparat, vel ambitione, aut spe quæstus.

Refutatio Chaldæorum.

Ἀποτελέσματα περὶ ἐρωτήσεων prorsus, nec ratione explicari ulla, neque ad naturam reuocari queunt. Quaui enim, quaúe de causa, ea cœli constitutio, qua exquiritur aliquid, vel occultam rem promit ac producit, vel futuram præmonstrat, vel incertam atque ambiguam soluit atque explanat? An prospiciunt, ingenito naturæ sensu, futura, cernuntúe, quæ geruntur, aut gesta sunt, quouis terræ loco, sidera? An verò ita coniuncta sunt rebus humanis, ac consociata, vt cognatione coniunctioneque naturæ, aut quodam quasi contentu & consensu, eas ceu notis effigurent, mox vbi recitata interrogationum verba insonuerunt? An eadem est nascentium corporum conditio, & rerum quæsitarum, vt, quemadmodum refert multùm, quo modo, cœlo affecto, compositisque sideribus, quodque animal oriatur, sic intersit, ad rerum occultarum aut futurarum formas, status, conditiones, momenta, ex Astris effingenda, quo cœli situ, res deferatur ad inquisitorem? O delirationem incredibilem & abominandam.

Cœlum fatalium legum tabula secundum Chaldæos.

Quot rerum minimè subiectarum Astris, quàm anxias & superstitiosas constituerunt ἐπιλογάς? adeoque siderum dominio parere falsò finxerunt, quicquid hic orbis habet, vt vetuerint suscipere quicquam, vel publicè, vel priuatim, domi, foris, nisi inspecto perquisitoque cœlo, tanquam fatalium legum tabula, aut magistro, atque architecto euentorum omnium deque præscripto cœlestium edictorum geri, quæcunque inciperentur: vrgeri, si aspirarent stellæ: deponi, si refragarentur, voluerint.

Genethliacis verò constitutionibus quot signa à siderum numero & natura aliena, quantum numerum partium insuerunt temerè? quorum quidem vim amplifica-

ficarunt tantopere, vt pænè maiorem stellarum viribus fecerint, scilicet, si ad Astra reuocarent omnia, ne quid deesset vspiam, quo euentus propositos, quauis specie pingerent & excusarent.

Quid de certitudine dicam rerum præuisarum, quas naturæ siderum, & vires effecturæ sint? Eas tam certas esse volunt, vt à rebus retro ad efficientia eas sidera redire se posse profiteantur.

Vt enim vitæ cursum & fata præcinere se posse gloriantur, si natale tempus indicatum sit: sic vicißim, si vitæ cursus demonstretur, relegendo reuoluendoq; effectiones siderum, natale momentum comprehensuros se asserunt.

Firmianus Romuli Genesin inquisiuit ex vita ante acta.

Sicut factitasse L. Tarutius Firmianus inprimis Chaldaicis literis eruditus traditur, qui ex Romuli rebus gestis, vita, morte, inuenit illum satum Olympiadis secundæ, anno primo, Mensis die vicesima tertia, eius, quem Ægyptij Choeac vocant, hora circiter tertia, qua quidem totus Sol obscuratus fuerit: Natum autem vicesima prima die Mensis Toth, sub ortum Solis.

Romæ Genesis.

Vrbis Romæ etiam natalem repetiuit diem, ab ijs paribus, quibus eam à Romulo conditam proditum est, Romamq;, cùm esset in iugo Luna, Sol cum Mercurio & Venere in Tauro, in Piscibus Iupiter, Scorpio Saturnus cum Marte, natam esse dixit, fundamentis murorum auspicatò iactis, vndecimo Calendas Maij, hora post secundam ante tertiam, Vnde Palilitium appellatum Hyadum sidus, quod eo die exortum cum Sole repetiti ostẽderunt cursus.

Eodemq; progressa fuit vesana audacia Chaldæorum in prædictis natalitijs extollendis, vt non minus referre iactitarint, qua cœli facie, quoue modo dispositis sideribus fundamenta struerentur ædificiorum quorumcunq;

cunq; aut texerentur, consuerentur, induerentur primò vestimenta: quàm ex qua cœli affectione nati primum pueri spiritum ducerent.

An idem in latere aut cemento vis stellarum præstat, quod in molliusculis, nullo antea contactis aut afflatis aëre, nullo vibratis lumine corpusculis? An institutas deliberationes, inchoatas operas, res geri cœptas, moderantur & dirigunt astra?

Non magis profectò, vel inchoatis ædificijs conferunt, vel actionibus, quas, re deliberata, sponte & arbitrio nostro deligimus & auspicamur, quàm imaguncul is, quæ ad certos positus ex lignea cereaue fabricantur materia.

Corpora nostra diuersimode affici constitutionibus cœli.

Illud verò et ego assentior, & nemo inficiabitur, quod quisq; pænè in singulos dies experitur: affici aliàs aliter, diuersis cœli constitutionibus, principes corporum nostrorum partes, quiq; his adsunt & seruiunt humores ac spiritus. Languemus quandoq; aut contrà rectius commodiusq; valemus, lætamur, aut subitò in mœstitiam labimur: Celerius, alacrius, expeditiusq; conficimus, in quo elaboramus, aut, magna cum molestia, operas aggredimur, nec sine difficultate exercemus: Vigemus sensibus, & cùm ad cogitandum animos componimus, facilè subitoq; inquisita percipimus, immò affluimus copia rectarum & bonarum cogitationum: aut contrà vires intendimus omnes ingeniorum, desudamus, ringimur, nihil quicquam tamen, quod sit aptum conueniensq; proposito eruimus: eaq; absq; ulla conspicua nobis causa, accidere fatemur, scilicet, quòd alij positus, nobis non aduertentibus, alias effectiones imprimunt, vel concitatis turbatisue humoribus, vel sedatis ac perpurgatis, vel serenatis ac collustratis spiritibus, vel excitatis ac roboratis principum membrorum facultatibus.

Ergo

Ergo ab Astris oriri interdum minimè nego, vt simus aliàs ad cogitandum gerendumue aliquid, alacriores & expeditiores, aliàs minus idonei.

Cur hoc positu inchoata, facilius sint processura, firmius perseueratura, felicius exitura, quàm alio quopiam, non video: nisi quis ad deliberationes referat, quòd, excitata mente & vigente rectius circumspiciantur omnia, ac decernantur, prouideaturq́ue, quid intercidere aut obsistere possit, quàm eadem languente aut turbata.

Verùm, has nimis anxias & superstitiosas obseruationes non probo, & explodo impostorum commenta, quæ eunque sunt præter rationem falsò introducta atque infarcta arti.

Sed ratione hæc constituta sunt, inquiunt, & fidem adferunt iisdem consentientia euentorum documenta. Rationes, cùm nullo prorsus nitantur fundamento, reiicio, nec dignas refutatione duco, vt quas ipsa infirmat & refellit argumentorum absurditas. Consensui euentorum, quem allegant, non plus fidei tribuo, quàm fulgurum, augurorum, extorum, sortium euentibus, quæ Ethnici veritati rerum falsò opposuerunt. Non enim maior veritas aut certitudo his, absque ratione excogitatis præstigiis inest, quàm illa superstitione acceptis indiciis.

Experientiam magistram sequimur, & ducem, quæ demonstratis sensui effectionibus rerum conditarum diuinitus, non arbitrio nostro effictarum, perducit mentes, ad cognitionem mirandarum virium in naturis, atque earundem coniunctione inter sese, & conuenientia. Commenticia, vt non existunt in rerum natura, sic nullis prædita sunt viribus, neque effectiones gignunt vllas.

Non magis, inter sidera, locum habent Chaldæorum numerosæ partes, quàm, inter terrena Chimæræ:

Nec magis interrogatis Astra congruunt, quàm veritati mendacia.

Facessat igitur, quicquid est huiusmodi, non ex natura ortum, neq; à motu siderum & lumine effectum, sed ab impostoribus confictum: quo, & vis Astris infertur, & arti suus honor eripitur, adimiturq; nitor, & infirmatur veritas: quòd in præstigias ferè plus imperiti, quàm res ipsas intuentur, & veritatem imposturis delusi paruipendunt, aut negant.

Stellarum vires, per eiectos deferri radios, & variari effectiones, positu diuerso, qui motuum dißimilitudinem comitatur, radiorumq;, ex differentibus locis, permixtione, suprà demonstratum est.

Stellarum discrimen duplex.

At stellarum discrimen duplex. Alias enim errantes & vagas vocamus, quæ septem numero, suis singulæ orbibus, motibus, & periodis, sub octauo cœli orbe, variatis cursibus multipliciter circumaguntur, tantò velocius, quantò terræ propius suos obducunt orbes. Alias inerrantes nominamus, & fixas, quæ numero mille viginti duæ, magnitudine inæquali & sex variante discriminibus, luce dißimili, sparsim octauo orbi adhærentes, quotidie quidem, viginti quatuor horarum spacio, primi cœli concitatißimo impetu & raptu semel conuertuntur, sui verò orbis motu, lentè admodum in aduersum prouoluuntur. Quare, qui ijs subtenduntur orbes, cùm sua velocius multò curricula absoluant, inhærentes sibi errantium lucidos globos, in eo circuitu nunc his, nunc illis octaui orbis sideribus, adducunt & subigunt.

Planetarũ maior vis, quàm stellarum fixarum.

Vtrarumq; vis maxima, sed maior & absolutior errantium, quòd propius incumbunt terræ: Minor inhærentium cœlo, interq; eas, quæ magnitudine præstant cæteris, ac fulgore, viribus etiam prædominantur.

Vtræq;

Motus stellarum necessariò cognoscendi.

Vtræq; diuinaturis de mutationibus naturæ inferioris, ac conclusorum in ea corporum Physicorum, considerandæ atq; exigendæ: quod quia fieri, citra motuum doctrinam, nequit, singularum motus quàm exactißimè comprehensos, & ad quæuis momenta numeratos habere oportet, quos Astronomia suppeditat, quæ, τὸ πϱοηγουμενικὸν ordine naturæ antecedit, & fundamenta ei præstruit: hac aberrante, illa labitur continuò.

Omnium naturæ, vires, effectiones, & proprietates, cognoscendæ sunt diligenter, sicut explorata hæc sunt, & industria artificum perscripta, & ea inprimis, quæ sunt maximi momenti.

Ordienda contemplatio ab inerrantibus, quas, in quadraginta octo sidera, artifices digesserunt, collectis illis, quæ, ad certæ alicuius imaginis conformationem, situ se accommodarunt: exclusis ac separatis remotioribus, quæ adaptatæ configuratis sideribus speciem deformassent: quibus seorsum numeratis, prout quæq; vicino alicui adiacent sideri, cum bipartito τ̃ γαλαξίας tractu, septuaginta duo conficiuntur ἀστερισμοὶ, atq; eò allusisse Plinium existimo.

Signa cœlestia.

Præcipua vis duodecim est signorum Signiferi, quæ ζώδια & δωδεκατημόρια Astronomi nominarunt, eorumq; siderum, quæ vtrinq; his, minore interuallo assistunt, vt Orionis, Bootis, Procyonis, Canis maioris, & cæterorum.

In singulis stellis quæ notanda,

In singulis expendendum primò in quibus cœli versentur spacijs atq; interuallis, cardinibusne insideant, aut intercidentia illis expleant spacia.

Secundò exquirenda, cùm integrorum siderum, partiumq; præcipuarum vis, quamvsus docuit, vt antecedentium, mediarum, desinentium, in Austrum vel Boream

vergen-

vergentium, cognatioq́; inter se, & conuenientia: tum singularum stellarum, & maximè illustrium atq; insignium, vel splendore, vel effectibus, quibus eæ sunt facultatibus præditæ, quibus Planetis respondeant.

Non parum momenti iudicijs adferunt pensitatæ signorum differentiæ: quæ masculina sint, vel fœminina: quæ æquinoctialia, cardinalia, aut solstitialia: quæ mobilia, fixa, aut communia: quæ auersa & disiuncta: quæ obliqua & recta: quæ præcipientia & obedientia: quæ aliena & inconiuncta: quæ fœcunda & sterilia: quæ muta: quæ pulcra & deformia, atq; imprimis, quæ ignea, aërea, aquea, & terrea.

Ab exploratis viribus collatio inuestiganda, habitudoq́;, & affectio erga Planetas, sed Solem præcipuè, ac Lunam, secundum nouem modos σχηματισμῶν, quos tradit Ptolemæus octauo libro μεγάλης συντάξεως, qui sunt πρώϊνος ἀπηλιώτης, πρώϊνος λὶψ, ὄψινος ἀπηλιώτης, ὄψινος λὶψ, μεσημβρινὸς ἀπηλιώτης, μεσημβρινὸν μεσουράνημα, μεσημβρινὸς λὶψ, πρώϊνον μεσουράνημα, ὄψινον μεσουράνημα. Planetarum modi.

Complectitur hæc consideratio collationem stellarum inerrantium ad Solem: vtrum cum Sole vnà emergant occumbantúe, vel Orientem antecedant aliquantùm, exortumúe mox insequantur.

Aut illuscente condantur, vel aliquantò antè abscedant, merganturue, vbi iam effulsit: Aut, deficiente Sole, nascantur, vel antè, aut paulò pòst:

Aut culminante, vel euehantur, vel præcipitentur sub Occasum, vel Soli ipsi aßistant, vel iaceant sub imo terræ, depreßi, aduersi, & in fastigio consistentis radijs: Aut sese proferente eodem, vel euanescente, emineant in cœli culmine, hæreantúe in profundo terræ.

Inten-

Intenduntur enim vires radiorum, qui ex cardinibus, rectiore traiectu appulsi figuntur fortius: & efficacius vel longè imminentes vertici suo stellas, & vel coorientes, vel συμμεσουρανησάσας, vel συνδυσάσας, aut è regione sese abscondentes, aut in cœli constitutas culmine, Sol ferit incitatq́, quàm cæteras, idq́ usu discimus, si mediocriter ad motus Solis attendimus, & momenta orientium occidentiumúe stellarum obseruamus.

Eadem Lunæ ratio, & cæterorum. Non negligenda, & integrorum siderum, & singularum stellarum, cum subiectis terræ partibus, cognatio coniunctioq́.

Fixis perquisitis, considerentur errantes. Post exploratas Planetarum vires ac naturas, quas annotatæ suggerunt obseruationes, prima, in ea consideratione, cura sit videre, in quo cœli spacio volutentur, an cardinibus inhæreant, an verò, extra cardines, ἐπαναφορὰς habeant, aut ἀποκλίματα.

Cardines Planetarum.

Cardines κέντρα nominantur, quatuor numero: Qui orientem Solem excipit & producit, ἀνατολὴ & ὡροσκόπος: qui decidentem atq́ euanescentem occultat: δύσις et διάμετρος δυτικὸς, in quo eminet μεσουράνημα, huic oppositus, ὑπόγειον nuncupatur.

Cardinibus ἐπαναφοραὶ succedunt, quarum quæ contigua Horoscopo est & sequitur, ἀναφορὰ, inferna porta, quòd, ceu reclusis portis, properantem ad ortum Solem transuehit: quæ imum cœli sequitur, ἀγαθὴ τύχη, bona fortuna: quæ Occasum, ἐπικαταφορὰ, superna porta, quòd inclinatum, & ad Occasum contendentem Solem deducit: quæ culmen cœli, ἀγαθοδαίμων dicitur.

His adiacent ἀποκλίματα, quorum quod contiguum infernæ portæ, θεὰ: Bonæ fortunæ, κακὴ τύχη: Supernæ portæ,

portæ, θεὸς: Bono Genio, κακοδαίμων cognominatur, ab ijs effectibus, quos, ex illis locis, Planetæ procreant.

Non negligenda est etiam cæli distinctio in quatuor τεταρτημόρια, seu quadrantes, quorum duo ἀνατολικὰ sunt, & orientalia: duo δυτικὰ & occidua. τῶν ἀνατολικῶν τεταρτημορίων vnum est ὑπόγειον τὸ κάτω, ab imo cœli, vsque ad Horoscopum, quòd stellas ad exortum traducit: Alterum est ὑπέργειον τὸ ἄνω, ab Horoscopo ad cæli culmen, quod transuehit stellas ab exortu enitentes ad summum: Sic & δυτικῶν vnum est ὑπέργειον, à cæli medio, ad Occasum, per quod, ex alto sese demittunt stellæ ad Occasum: alterum ὑπόγειον, per quod depressæ sub Occasum, deuoluuntur ad imum.

Cœli quadrantes.

Secunda, quæ sidera Zodiaci possideant, an suis cognata naturis, aptaque viribus, an verò dissentientia à se, & aliena. Cumque τρόποι οἰκοδεσποτικοὶ quinque, ex obseruationibus constituti sint, οἶκοι seu domus, τρίγωνα seu triangula aut triquetra, ὑψώματα seu exaltationes, ὅρια seu fines, φάσεις ἢ σχηματισμοὶ, quas Facies vulgò vocant: pensitetur, an in eo signo, sub quo decurrunt, aut ἐπικρατήτορος, id est, dominatoris, ius habeant, & prærogatiuis pluribus, vt robore, dominio, & principatu, quem ἐπικράτησιν vocant, præcellant cæteros: aut οἰκοδεσπότου vel κυρίου, quem dominum domus vocant: aut τριγωνοκράτορος, quod nomen præsidibus triangulorum tribuerunt: aut ὁριοκράτορος seu præfecti finium: aut an exaltati sint. Si nullo harum conditionum signo sint addicti, nec vllo iuuentur suffragio loci: an non detrimento afficiantur, sintque abiecti in ταπεινώματι.

Τρόποι οἰκοδεσποτικοὶ.

Tertia impendatur animaduersio ijs, quæ, tum quotidianas & accidentarias errantium vertigines, ad primi

motus circumactus perpetuos, tum proprios eorundem, in partem contrariam incessus comitantur: Scilicet, an αἱρετικοὶ φωστῆρες, vel πλανῆται αἱρετικοὶ, quorum illos conditionaria lumina, hos Planetas conditionarios vocant, interdiu supra terram versentur, si conditionis sint diurnæ: noctu infrà, si nocturnæ. An ἀπόγειοι sint, vel περίγειοι, in Epicylis suis, vel orbibus Eccentricis: Procedantne incitato cursu in consequentia, vel retroferantur, vel gradum sistant, idque in prioribus ne fiat, vel posterioribus τῶν στηριγμῶν limitibus: Quippe hos prætergreßi, se à retardatione, ad rectam dirigentes progreßionem iter instaurant: ab illis regressus inchoant. An enitantur sursum, vel deorsum repant: suarum ne teneant commissuras absidum, quas συνδεσμὸν ἀναβιβάζοντα καὶ καταβιβάζοντα nominant, an verò ab iisdem discesserint, & versus quem Mundi se conuerterint verticem.

Planetarũ συζυγίαι.

Quartò considerentur, vel συζυγίαι inter se Planetarum, vel συναφαὶ, & ἀπόῤῥοιαι, id est, accessus seu applicationes ad Synodos, vel σχηματισμοὺς, & recessus, ipsæque inter se προσχηματισμοὶ, ἑξάγωνοι, τετράγωνοι, τρίγωνοι, διάμετροι: An intueantur sese, vel cardines, vel sint prorsus ἀσύνδετοι: Idque à Sole inchoetur, ac Luna:

Conferantur ad Solem errantes, eodem modo, quo fixæ, exquiraturque, an Solem antecedant vel consequantur, id est, an ἑῷοι sint, vel ἑσπέριοι, vel fulgore perstringantur Solis, hebetentur, & tandem obtegantur (ἀφανεῖς τας συνοδικοὺς, ὑπαυγεῖς tunc nominant:) Acceleratisne tribus superioribus, motu citatiore Sol appropinquet, an verò euictos ac superatos iam, à tergo reliquerit, tanto interuallo, vt tanquam προδρόμους ante exortum præmittat: Ab inferioribus verò, vel præuertatur, vel non acceleretur: An sint ἀκρόνυκτοι vel ἑῷοι.

Pòst

Post Lunæ inspiciatur circuitus positusq́. Tandem inter se comparentur omnes, atq; obseruetur, qui coeant, et sub quibus octaui orbis sideribus: qui dißideant.

Ex disiunctis, qui radios conferant ac complicent suos, quo interuallo, Trigonóne, an Tetragono, aut Hexagono, aut opposito, & ex quibus locis Signiferi: An sit hospitator alter alterius, vel plurium, qui Trigono præsidet, finibusúe, in quibus versatur alter.

Ex coniunctis, qui viribus & autoritate præemineat, id est, qui breuiore atq; eminentiore circuli sui parte feratur, quod Græcis est καθυπερτερεῖν, id est, superiorem esse, & extolli, vulgò eleuari dicunt: An congreßis luminibus, Sol obscuretur, è regione collocatis, Luna: An, qui distant Planetæ, tanto dißideant interuallo, quantum ipsorum domicilijs interiacet, quod se aspiciendi, contuendiq́; ac inter se distandi genus Græcis est ἰδιοπροσωπεῖν, Arabibus Amulgea. Nec id contemnendum esse, antiquæ ac penè confirmatæ, inter cœlestium significationum perscrutatores, est sententiæ.

Pensitetur etiam, in quas partes vtrobiq;, vltra citraq; sedes, quas obtinent, seu in præcedentia & consequentia, procidant radij sexagoni, triquetri, quadrati, contrarij: Cuius sit præcipua potentia, qui in Schemate dominium occupet, quem in Genethliacis κύριον γενέσεως, aut οἰκοδεσπότην vocant, (nam & hoc nomen domino figuræ natalitiæ accommodant, cùm idem alioquin hospitatori tribuant, seu illi, qui domicilium in aliquo suum signo constituit, ceu paterfamilias) in cæteris Schematibus ἐπικρατήτορα, quòd inter alios Planetas dominatum obtineat, sitq; in tota figura cæteris pollentior, & præferatur.

Οἰκοδεσποτίαν deferunt alij ex erraticis stellis præfecto finium Solis, in diurnis Genesibus, Lunæ in no-

cturnis: Alij præsidi latitudinis Lunæ: Alij, inter quos Iulius Maternus est, οἰκοδεσπότῃ seu κυρίῳ signi, quod illi proximum, in quo Luna genituræ tempore reperta, inde discedentem continuò excipit: Alij ἐπικρατήτορι locorum ἀφετικῶν. Ptolemæus, de deligendo constituendoque eo, nihil tradit. Idcirco, cùm varient sententiæ, sequatur quilibet, quam probat maximè.

Natalitij thematis consideratio.

In Genethliacis, signorum & Planetarum cum corporis humani partibus consensio, præter hæc videnda. Ab his πρὸς τοὺς ἀφετικοὺς τόπους accedendum, quæ loca, ad vitæ spacium percensendum, aspici debent.

Ptolemæus quatuor ponit, ἥλιον, σελήνην, ὡροσκόπον, κλῆρον τύχης, καὶ τοὺς τούτων οἰκοδεσποτήσαντας. Qui horum præferendus & constituendus ἀφετὴς, quem datorem aut prorogatorem vitæ nominare possumus, Arabes Hylech vocant: quive, si nullus horũ muneri conueniat ἀφετικῷ, de cæteris assumi debeat, Ptolemæus ipse explicat.

Ἄφεσις ineptè directio, melius profectio dicitur.

Hinc ἄφεσις est, & περίπατον, quam directionem ineptè vocant: Latinè inambulationem, permeationem, progreßionem, peragrationem, & profectionem, rectè censet dici Pontanus. Ea tempus percensemus, id est, annos, menses, dies, quibus ad locum illum, quem quærimus, cui Planeta quispiam, vel spondet ac condicit faustum aliquid, vel minatur dirum ac noxium, corpore aut radijs, decurso spacio interiecto is peruenit, à quo significatio petitur, cui propterea Significatoris nomen inditum, vt Promissoris alteri.

Planeta ἀφετὴς vitæ significat, vt eidem & valetudini ac peregrinationibus ὡροσκόπος, facultatibus κλῆρος τύχης: Animæ moribus & conuersationi Luna: Dignitatibus, honoribus, & gloriæ Sol: Cæteris vitæ actionibus, procreationi liberorum, amicitijs, τὸ μεσουράνημα.

Momen-

Momenta euentuum, & conditionem eorundem, malam vel bonam cum περίπατον demonstrat, tum status conditioq; Significatorum, iisdem momentis, & locorum, in quos incurrunt. Intelligo autem ea tempora, quæ elabuntur, dum Significatores interiecta spacia permeant, donec suis sedibus, quos in Themate natalitio obsederunt egreßi, πρὸς τοὺς πλανήτας, ἢ σωματικῶς, ἢ κατὰ διάμετρον, ἢ τρίγωνον στάσιν ὑπαντῶντας, ἤγε πρὸς τοὺς κατὰ τρίγωνον, ἢ ἑξάγωνον, σχηματισμὸν διακειμένους deueniant, quos cùm transeunt, dicuntur διέρχεσθαι, quod abscindere vulgò vocant.

Περίπατον *generis nomen est,* ἄφεσις *speciei,* ἀφέσει *deducitur* ἀφετής, περιπάτῳ *cæteri, ad obuios Planetas aut aspectus eorundem: vel numeratur spacium temporis, quo arcus, qui intercedunt, emensi, sint ad obuia quæuis ascessuri.*

Inter ea, quæ ἀφετῇ *obuiantia, mortem mortisúe periculum adferunt,* ἀναιρετικαὶ μοῖραι *sunt, quas lethales, & interimentes, perniciosas, noxias, ab effectus malignitate nominamus: Eas cum* ἀφετὴς διέρχεται, *aut cum ipsæ τὸν* ἀφετικὸν τόπον διέρχονται, *vel insignia nocumenta infligunt, vel interimunt.*

Tradit autem ἄφεσιν *duplicem Ptolemæus,* ἀκτινοβολίαν *vocat, cùm, sine alia aliqua obseruatione, ex sola profectione progreßioneq; radij, directa ad situm τοῦ ἀφέτου similem, tempora colliguntur euentuum: fitq; tantùm in consequentia: & hac diriguntur in orientali tractu consistentes Aphetæ, inter cæli medium, & Horoscopum, secundum ordinem signorum, qua per* ἀναφορὰς *seu ascensiones Aphetæ deducitur* ἀναιρετὴς *ad locum Aphetæ.*

Ἄφεσις duplex secundum Ptolemæum.

Alteram ὡριμαίαν vocat εἰς τὰ προηγούμενα. Vtitur hac, cùm Significator, inter cœli medium & Occasum consistit: quod cùm fit, vel eadem directione, cum priore, secundum ordinem signorum, ἀναιρέτης deducitur ad ἀφετὴν, per ἀναφορὰς Aphetæ: vel contra seriem signorum ἀφέτης, vice versa ducitur ad ἀναιρέτην, per ascensiones τοῦ ἀναιρέτου.

Prior ratio communis est omnibus Aphetis, vbicunque sint constituti, ab angulo Occidentis, vsque ad finem primæ domus: nisi quòd positu Apheta, in quadrante orientali, huius ἀναφοραὶ, in quadrante occidentali, καταφοραὶ vsurpantur, quæ æquales sunt arcuum oppositorum ascensionibus. Posterior propria est Aphetæ collocati, inter cœli medium & Occasum.

Quærit autem Ptolemæus horaria tempora Aphetæ, acceptis cum arcu semidiurno, quando supra terram Anæreta fuerit, horis æquinoctialibus dimidiæ diei: cum arcu semidiurno, quando infra terram fuerit, horis æquinoctialibus dimidiæ noctis: & his in sexaginta multiplicatis, diuisisque, per viginti quatuor, elicit tẽpora æquinoctialis vni horæ inæquali cedentia: In hæc diuidit distantiã Aphetæ, à medio cœli: quod exit inde, continet numerũ horarũ temporaliũ distantiæ Aphetæ à cœli medio.

Si supra terram Apheta fuerit, sumit differentiam ascensionis rectæ Aphetæ à cœli culmine, & hanc diuidit per χρόνους ἰσημερινοὺς horæ inæqualis, vt fiant horæ temporales. Si infra terram fuerit, sumit differentiam ascensionis rectæ, ab imo cœli. Si fuerit ergo Apheta, inter medium cœli, & ascendens, fiunt horæ temporales distantiæ sequentis: Si inter cœli medium, & occidens, distantiæ antecedentis: Si inter ascendens, & imum cœli, distantiæ antecedentis: Si inter imum cœli & occidens, distantiæ sequentis.

Inuen-

Inuentis horis temporalibus diſtantiæ Aphetæ à ſummo vel imo cœli, quærit & horaria tempora Anæretæ diurna, ſi ſupra terram fuerit Apheta: nocturna, ſi fuerit infra terram: hæc multiplicat in horas diſtantiæ Aphetæ, à cœli medio. Id, quod de multiplicatione exijt, aufert à differentia rectæ aſcenſionis Anæretæ, & medij cœli, cùm Apheta inter aſcendens & cœli medium conſiſtit: Addit eidem differentiæ aſcenſionis rectæ Anæretæ & medij cœli, cùm Apheta inter cœli medium & occidēs, Anæreta inter cœli medium & aſcendens conſiſtit. Detrahit è conuerſo differentiam aſcenſionis rectæ vtriuſq; & Anæretæ, & medij cœli, ab eo, quod de multiplicatione emerſit, cùm vterq; & Apheta, & Anæreta, eſt inter cœli medium. At nihil addit differentiæ, cùm Apheta eſt, in ipſo cœli medio. Cùm Apheta ſub terra eſt, vſurpat diſtantiam ab imo cœli, & differentiam rectæ aſcenſionis ad eiuſdem cardinis aſcenſionem rectam.

Hæc Ptolemaicarum ἀφέσεων Methodus eſt, à quibus, & ἀφετικὰ tempora denominationem acceperunt, quibus pernicioſi Planetæ ad loca ἀφετικὰ progrediuntur, in quibus res cœpit: aut ad loca hoſtilia & minacia, hoc eſt, quadrata vel oppoſita, quæúe tunc minacibus feriebant radijs. Eadem κλιμακτηρικὰ vocantur, quòd ex aſcenſionibus Planetarum, ſecundum climatis rectum vel obliquum circulum, recenſemus ac dinumeramus tempora, quibus ad interimentia & noxia loca ſint peruenturi, in ſingulos gradus, ſingulos annos computando: Sicut Ptolemæus tradit, cùm inquit, ἰσχύει ἕκαστον τῶν χρόνων ἐνιαυτὸν ἕνα ἡλιακὸν εἰκότως.

Quæ verò coniectori de vita morteq; prædicturo, ex profectione Prorogatoris vitæ, aut Interemtoris, conſideranda ſint, antequam de vitæ termino pronunciet,

quantum addatur vitæ spacio, dematurúe, bono maloúe aspectu, collocationeq́ue benefici aut malefici Planetæ, Ptolemæus explicat.

Eadem ratione, cæterorum euentuum perquiruntur tempora. Non enim περίπατον ab ἀφέσεως alio differt, quàm, quòd hæc perfectionem Prorogatoris vitæ significat, illud cæterorum Significatorum, quos περιπάτους generatim Ptolemæus nominat.

Alia inuestigat ratione permeationum tempora Iohannes de Regiomonte, quæ ex ipsius libris petatur.

Quanquam autem Deo soli fata singulorum deliberata, decreta, & definita, nō astris insculpta, neq́ue cuiquam communicata sunt hominum, nec à quoquam peruestigari queunt: tamen, cùm secundarum & ordinariarum causarum ministerio vtatur Deus, nec semper, aut actiones earundem impediat, aut prohibeat effectiones, etsi multa peragit, non adhibitis illis, immò exclusis: impium non est considerare, quid Physicæ causæ apportent & conferant, sed, eo seruato ordine, quem vox cælestis præcipit & constituit.

Physicarum causarū obseruatio nō impia.

Præter ea, quæ enumerata sunt hactenus, præterq́ue considerationem euentuum, tota vitæ periodo expectandorum, obseruationes habent artifices τῶν ἐναλλαγῶν τοῦ ἔτους, seu conuersionum anni, profectionum annuarum, menstruarum, diurnarum, τῶν χρονοκρατόρων, τῶν διεπόντων, seu horarum præsidum, τῶν ἀντισκίων καὶ δωδεκατημορίων, τῶν δεκάδων seu decuriarum, quarum præfecti δεκανοὶ & decuriones, τῶν παρανατελλόντων, seu simulacrorum aut imaginum cum decurijs enascentium.

Has etsi dissimiles sunt: non enim omnino contemnendæ conuersionum annuarum videntur indicationes, nec progreßionum, testimonio experientiæ: tamen, cùm ipsorum

rum etiam autorum et professorum confeßione, leuia præbeant argumenta, præsertim si natalitia Themata imbecillia sint, & posterius commemoratæ obseruationes, aut vim exigui momenti habeant, aut paruam fidem, ijs asserendas tuendasq; relinquo, qui, longiore vsu certius quasq; perdidicerunt.

At verò effectiones siderum, ad subiecta relatæ corpora, duobus modis considerantur, quatenus aut in amplos vniuersim aëris terræq; extenduntur tractus, ijsq; inclusas res mixtas, vt animantia & terra nata, afficiunt, aut solis hominum imprimuntur corporibus.

Siderum effectiones duobus modis considerantur.

Duplex ergo inde emergit προγνωστικὸν, καθολικὸν, & γενεθλιαλογικὸν. Καθολικὸν, cùm de ijs, quæ vniuersim, & totis gentibus astra minitantur, deq; generationibus & corruptionibus vniuersalibus, vbertate & raritate frugum fructuumúe, salubritate ac infectionibus cœli, animantium firma affectaúe conditione, deq; aëris ac tempestatum mutationibus, coniecturas capit, & texit prædicta: tum conuenientia conserendis agris, arboribus plantandis, inserendis inoculandisúe surculis, rigandis agris, cædendæ materiæ, & quicquid est rerum huiusmodi domesticarum, vtendis etiam medicaminibus, purgandis corporibus, venis incidendis, tempora deligit.

Prognosticon Catholicum.

Huius duas facit partes Ptolemæus. Quarum vnam ἰδιωματικὸν vocamus, eò, quòd totarum gentium naturas proprias, ingenia, studia, mores, propensiones ad virtutes aut vitia explicat, ex terrarum, ad Solis iter, & ortum eius, atq; obitum habitudine, consensuq; familiari cum Triangulis Zodiaci, Planetis, qui his dominantur, & stellis inerrantibus, vel solis, vel in ἀστερισμοὺς dispositis & conformatis.

Prognostici Catholici duæ partes.

Alteram συμπτωματικὸν vocamus, καὶ τὸ κατὰ μέρος

ἀποτελεσματικὸν, quòd accidentia & mutationes, particulatim euenturas totis gentibus, regnis, & regionibus, aut harum partibus, Physico στοχασμῷ, ex astrorum positu colligit.

Hæc & συμπτώματα & ἀποτελέσματα, id est, accidentia & effecta, cùm duorum sint generum, Ptolemæus hanc partem rursus distinguit in καθολικὸν & μερικόν.

Καθολικὸν insigniores casus & affectus considerat, qui à potentioribus ac validioribus causis excitati & illati, in totas sese gentes, regiones, & regna extendunt, & grassantur ἐπιδημίως ac publicè. nec citò soluuntur aut desinunt, sed perstant & vrgent: Horum aliqui per interualla recurrunt certa, velut periodis circumactis, redeuntibus scilicet iisdem causis, vt pestilentiæ statæ, bella, fames, diluuia, & exundationes aquarum: Aliqui non seruant ratos statosque circuitus. De infectionum pestilentium periodis, suprà exempla commemoraui.

Pegnesi inundatio bellum portendit.

Anno 1449. post inusitatam Pegnesi annis exundationem, qui castrum Noricum interluit, cœpit bellum, inter Albertum Marchionem Brandeburgensem, cognomento Achillem Germanicum, & ciuitatem Noribergam. A fine huius belli, exactis annis quinquaginta, cùm iterum insolitùm intumuisset Pegnessus, pugnatum est à Noricis, cum Casimiro Marchione Brandeburgense. Tandem & ab hoc bello, elapsis annis quinquaginta, cùm tertiò sese effudisset Pegnessus, bellum secutum est, inter Noricos & Albertum Casimiri filium.

Τοῦ καθολικοῦ Ptolemæus quatuor differentias constituit, Τοπικὸν, χρονικὸν, γενικὸν, εἰδικόν. Τοπικὸν terræ partes exquirit, quas accidentia sunt petitura & correptura. Χρονικὸν conijcit de tempore, quo inuasura, duratura, & desitura sunt rursus, & quas spacio intermedio,

quouè

quoúe totius periodi momento, exacerbationes sint, intensionesq́; & remißiones particulatim habitura. Γενικὸν constituit, de accidentium genere, & subiectarum in elementari orbe naturarum, in quas, quæ portenduntur accidentia, & vi cœlesti incutiuntur, sunt redundatura. Εἰδικὸν accidentium speciem definit, & bona ne illa, ac salutaria, an noxia malaq́; sint futura, & qua boni maliúe sint infestatura specie, pronunciat.

De his, vt exponitur secũdo libro τετραβίβλου, consulit & contemplatur conspicua deliquia luminum, horumq́; loca & sedes, &, vel dominantes his stellas vtrasq́;, vel configuratas, & cæterarum etiam stellarum positus, congressus, προσχηματισμοὺς, habitudines ad cardines cœli, & terras subditas, quæq́; sunt istiusmodi. Addit & Cometarum obseruationes, quæ magnitudinis, colorum, splendoris, formæ, durabilitatis, situs & collocationis, quoad Mundi partes, loci sub octauo orbe, situs orbis, motuum, & habitudinis ad Solem, pensitationem exigunt. Sed hæc percensere, instituti nostri non est.

Τὸ μερικὸν, de minoribus & minus insignibus mutationibus, quibus aêris constitutiones variantur, & conuenienter his afficiuntur res terra nascentes, cæteraq́;, quæ aëre feruntur, per quatuor anni tempora, menses, dies, & horas, coniecturas agit.

Harum mutationum ἐνιαυσιαίας, & annuas efficit & temperat Solis, per puncta ἰσημερινὰ aut τροπικὰ πάροδος, quiq́; incidunt in proxima his nouilunia & plenilunia astrorum positus. Cœli constitutiones annuæ.

Μηνιαίας & menstruas præcipuè cient, moderantur, ac gubernant naturis ac viribus suis, qui ad singulorum mensium congruunt nouilunia & plenilunia, astrorum positus, Lunæq́; φάσεις, & προσνεύσεις, seu declinationes,

κατὰ τὴν

κατὰ τὴν λόξωσιν τοῦ διὰ μέσων, & Planetarum συναφαὶ καὶ ἀπόῤῥοιαι ipso συζυγιῶν momento, quæ quidem & καθολικώτεραι sunt.

Variant autem Lunæ ad Solem corniculatæ, dimidiatæ, & vtrinq; prætumidæ, atq; gibbosæ habitudines, ex signis diuersis, & cæterorum Planetarum ad eandem sexagonæ, quadratæ, & triquetræ configurationes, quarum sese effectus triduo antè vel pòst interdum aperiunt, quæ & λεπτομερέστεραι sunt.

Φάσεις Lunares sunt octo eius articuli, quoties in angulos Solis incidit, ex quibus præsagia obseruamus tempestatum, diebus mensium, tertia, septima, vndecima, decima quinta, decima nona, vicesima tertia, vicesima septima, & interlunio.

Cœli constitutiones diurnæ.

Ἡμερησίας seu diurnas cœli constitutiones exasperant, aut mitigant, leniuntq;, & Solis Lunæq;, ad stellas vtrasq; errantes & inerrantes, accessus recessusq;, & ipsarum stellarum inerrantium præcipuè, matutini vespertiniq; exortus & occasus.

Extimulat enim Sol stellarum fixarum vires, aliàs citius, aliàs tardius, cœli effectu ad terram deciduo. Nam quandoq; sese in accessu exerit virtus stellarum, præcurrente non paucis diebus tempestatum significatu, quod est Græcis προχειμάζειν: quandoq; in defluxu ac digressu Solis, pòst veniente significatu, quod est ἐπιχειμάζειν. Reddita serenitate, confectum sidus Romanis dicebatur.

Constare has tempestates statis sideribus, cœloq; affixis, interueniente scilicet horum ortu vel occasu, ne agricolis quidem ignotum est, aut obscurum.

Exortus occasusq; binis intelliguntur modis. Aut enim, aduentu Solis occultantur stellæ, & conspici desinunt, aut eiusdem abscessu proferunt se. Emersum hoc melius, quàm

quàm exortum consuetudo dixisset, qui Græcis est ἐπιτολή: & illud occultationem potius, quàm occasum, quæ Græcis est κρύψις. Alio modo, quo die incipiunt apparere, vel desinunt, oriente Sole, aut occidente, matutini vespertinivé cognominati, pro vt alterutrum eorum manè vel crepusculo contingit: hæc Græcis dicuntur ἀνατολὴ & δύσις.

Ὡριαίας & sese in horas, ac penè momenta variantes mutationes, præter prædictas causas, Solis, Lunæq́, & Planetarum decursus per cardines, & Lunæ in latitudinem deflexus ac digreßiones cient. Ex his mutationibus aëris, quæ damna afferunt, noxiæ sunt.

Cœli constitutiones momentaneæ.

Iniuriæ autem cœlestium duo genera sunt. Vnum, quod tempestates vocamus, in quibus grandines, procellæ, imbres, cæteraq́ similia intelliguntur. Hæc ab horridis exeunt sideribus.

Iniuriæ cœlestium duo genera.

Alia sunt illa, quæ, silente cælo, serenisq́ noctibus fiunt, nullo sentiente, nisi cùm facta sunt, vt rubigo, vredo, carbunculus, sterilitas. Ideo Romani, quòd tria tempora metuerent fructibus, instituerunt ferias, diesq́ festos leniendis tempestatibus: Rubigalia, ne rubigo segetes occuparet: Floralia, vt omnia benè deflorescerent: Vinalia altera, vindemiæ causa. Considerabant autem causas cœlestes, quibus hæ commoueri & inferri iniuriæ consueuissent.

Festi dies, ad leniendas tempestates, à Romanis instituti.

Sed desino harum omnium, & varietatem, & causas persequi, quæ ex ipsis petantur autoribus. Ptolemæus, cum hac specie coniungit μετεωρολογίαν.

Γενεθλιαλογικὸν extruit notationes prædictionesq́ temperamentorum, in humanis corporibus, ac præcipuè eius partibus, & illorum, quæ temperamentis respondent accidentium, vt δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν, roboris aut imbecilli-

Prognosticō Genethlialogicon.

becillitatis, aptitudinis ad has illasúe ægritudines, ἐπιτηδειότητος ad certa studiorum, actionum, morum, affectuum genera, pro conditione, natura, & constitutione triū præcipuarum partium, quarū ope & ministerio suas exercet & expedit δυνάμεις anima in corporibus: deniq; euentuum aliquo modo, quos cuilibet temperamenta, insitæ δυνάμεις, & inclinationes, & excitatæ his actiones, studia, & mores, vt partiales causæ, pariunt & accersunt.

Elementaris orbis à stellis afficitur.

Affici elementarem orbem vniuersum, & inclusas huic res naturales, adeoq; corpora hominum: & gubernari mutationibus, quæ accidūt terra nascentibus, atq; animantium & hominum corporibus: & ostensum est toties, & tam notum est, atq; euidens, vt, qui id inficietur & contradicat, hic sibi sit relinquendus. Amentis est enim, κριτήρια tollere, & πρὸς τὸν ἀνέλοντα τὰς ἀρχὰς οὐκ ἔστι λόγος, vt si quis vellet negare ignem vrere, aut lucere Solem.

Si ergo sunt in nobis efficaces stellæ, quare effectionum causæ, & varietas inquiri & considerari non debet.

Etsi enim non omnia, quæ agunt astra in corpora hominum, perspicimus: tamen hoc, quod de illis admirandis viribus & effectionibus animaduersum est, & comprehensum, non aspernemur, sed retineamus, vsurpemus, & excolamus.

Prognostici Genethlialogici distinctio.

Ptolemæus, prædictiones Genethlialogicas accidentibus distinguit, quæ secundum naturam eueniunt, & præuideri possunt. Horum quædam Genesin præcedunt, vt quæ ad parentes pertinent, etsi horum obscura significata, & ambigua incertaq; astra præbent: quædam, vel præcedunt, vel sequuntur, vt quæ ad fratres pertinent, ac sorores: quædam in ipso partu accidunt, quorum non una

una est, nec simplex ratio: quædam sequuntur partum, quarum magis varia est, & multiplex ratio.

Ad partum pertinet consideratio, an sit mas vel fœmina: an sint gemini aut plures fœtus: an monstrosus sit fœtus: an futurus sit durabilis. Sequitur partum consideratio, de vitæ spacio & diuturnitate, de figura corporis, de morbis & læsionibus corporis, de qualitatibus & affectionibus animi, de studijs & actionibus, de re familiari, de dignitatibus, de coniugio, de liberis, de amicitijs, de peregrinationibus, de genere mortis

De his iudicium faciendum, & capienda coniectura ex cœli Themate, motibus omnibus & stellis, absolutè conformato, secundum leges & præscripta doctrinæ.

Sed quo, ad constituendum Thema Genethliacon, tempore utendum, siquidem triplex est hominis principium: ἀρχὴ σπορᾶς καὶ διαπλάσεως, quo ex conceptis seminibus formari incipiunt corpora: ἀρχὴ ἐμψυχώσεως, quo animatur homo, & viuificatur: ἀρχὴ γενέσεως, ἢ ἐκτροπῆς, ἢ ἀποκυήσεως, quo editur in lucem? Respondeo, de duobus extremis assumendum momentum exitus, vel potius utrumque, si de utroque certò constat: si dubitatur, præferendus conceptui egressus ex utero. Principium hominis triplex.

Ptolemæus τὴν ἀρχὴν, κατὰ τὴν σπορὰν χρονικὴν φύσει, τὴν δὲ ἑτέραν κατὰ τὴν ἐκτροπὴν τῆς ἀποκυήσεως χρονικὴν, δυνάμει καὶ κατὰ συμβεβηκὸς esse dicit. Si tempus conceptus deprehensum est seu casu, seu παρατηρήσει, conueni, tpositum siderum, qui tunc fuit, considerare, vel de ijs, quæ præcedunt exitum ex utero, & accidunt fœtui hærenti in aluo materna, vel etiam de qualitatibus iam editi. Tempus constituendi Thematis Genethliaci.

Quanquam enim præcipua vis διαπλαστικὴ seminibus inest, auctis menstruo sanguine, & aliquid matrix

confert: tamen & primò ipsum semen, ad certum quendam modum, de influxu circumfusi cœli, informatum est, & postea, dum finguntur membra, quamuis variæ accedunt mutationes, tamen, quia sibi semen, vi natiua conueniens, & adiungit, & attemperat nutrimentum augescens, maiorem adhuc retinet similitudinem prioris proprietatis ac conformationis, à parentibus, & ex circumflui aëris flatu acquisitæ.

Cæterum, si illud ignoretur, quod ferè vsu venit, initium de vtero progreßi fœtus necessariò capietur, & obseruabitur: quòd, & ipsum potentißimum est, & hoc vno deficit, quòd ab illo etiam eorum, quæ partum antecedant, noticia haberi poßit, ab hoc non poßit.

Veruntamen conceptus, inchoatio quædam est, & progressus, exordium vitæ præcipuum, tempore quidem posterius, potentia verò æquale & præstantius, vt prope ille seminis humani, hic verò hominis ipsius generatio dici poßit.

Infans, in vtero materno, non respirat.

Multa enim tunc fœtus adipiscitur, quæ in vtero illi adhuc concluso deerant, perfectioraq́ue, & absolutiora habet omnia. Nondum enim in vtero respirat, ducto per pulmones aëre, siquidem mox, vt excepit ducta semina matrix, adeò sese, lateribus omnibus exquisitißimè compreßis, constringit, vt in orificium, ne quidem specillum acus admittat, sedetq́ue in aluo fœtus, cùm lateribus vteri circumdatus, tum peculiaribus tribus ab vtero distinctis obuolutus membranis.*

Quanquam enim, leui motu cor mouetur infantibus mox, postquam absolutum est, & vibrat arterias: non tamen pulmones inflat, sed arteriæ vteri tantum cordi afflant halituum, quantum humido calori eius temperando sufficit. Neq́ue *copiosa indiget refrigeratione, cùm eas nondum*

nondum obeat & exerceat actiones corpus, quas molitur exclusum. Non enim sensuum ministerio vtitur, nec, assumto per os alimento confectoq́, in stomacho reficitur. Editus infans, mox vbi aërem persensit, promit vires eas omnes, sensuum aperit organa, captat & haurit aërem anhelitu, arterijsq́ dilatatis, cumq́ eo inhærentes qualitates induit, siquidem continuò & forinsecus in ea incumbit, & per biantes poros, ad interiora fertur ac penetrat, sibiq́ à stellarum radijs impressas qualitates viciβim tenellæ ac molliusculæ massæ agglutinat.

Etsi igitur cœli circumfusio in partu non videtur condere naturam, aut, priori corporatura abolita, nouam gignere: hoc tamen efficit, vt conuenienti configuratione circumfusi cœli maturetur. Natura enim, vbi consummatus est fœtus, mouet eum, vt exeat ex vtero, tali constitutione cœli, quæ, & naturæ fœtus congruat, & principali respondeat informationi: Editum de naturali cognatione, qua inferioribus radios miscet suos, complectitur & afficit: cumq́ velut in nouum orbem prodeat, in quo experitur insolita insuetaq́ omnia, & adferat molle corpusculum, excipiendisq́ ijs qualitatibus, quas forinsecus obuersantia inuehunt, aptiβimum, fit, vt illæ statim validè affigantur & inhærescant.

Etenim, si adulta & durata ætate corpora, assuetaq́ cœlo, ex sideribus in aëre affectiones sentiunt: quanto illis magis molliβima, tenerrima, & recens hunc circumfluum aërem assumentia corpuscula immutabuntur?

Corpora immutãtur ex aere circumfluo.

Natalitium ergo Schema ijs, quæ exposuimus, iudicandis accommodatum, conformabitur ad id momentum, quo quisq́ nascitur. Id verò, aut ex Horologijs, seu Sciotericis, seu artificialibus, adaptatis æquinoctalis motui, ductu orientis atq́ occidentis Solis, cognoscetur: Aut

Astrolabijs obseruabitur: aut, si de æstimato tempore quis dubitet, corrigetur & æquabitur ope, vel τῶν περιπάτων, vel præsidis præcedentis interlunij aut plenilunij, vel Lunæ, quam illud obtinere signum, genituræ tempore, quod sub conceptum Horoscopo insedit, & vicißim concepti tempore, quod nascenti oritur, compertum est: etsi quandoque, & huius oppositum, cùm partus anticipant, oriri reperitur.

Sed quomodo formabitur Thema cœli? Duo sunt motus stellarum, vt sæpe dictum est.

Stellarum duo motus.

Primus, quo diei naturalis spacio omnes semel reuoluuntur circumductæ per immensam Mundi amplitudinem, ita, vt ab ortu, vbi primùm ceu nascuntur, eueban tur in sublime ad cœli cacumen, indeque paulatim deuoluantur ad Occasum, vbi soliditate obstãtis terræ, eripiantur rursus ex oculis, & ad imum cœli demergantur, indeque reducantur ad exortum.

Alter, quo singulæ interea, sub Zodiaco procedunt tardius multò ab Occasu in Ortum, contra primi circumactus rapidißimam vertiginem.

Motus stellarum mutat earundẽ loca & positus.

Vterque motus loca positusque stellarum mutat: Ille quidem positum κατὰ τὴν γένεσιν, respectu cardinum cœli: Hic κατὰ τὸν κόσμον, respectu Zodiaci. Quem itaque, vtroque motu, in cœlo situm adipiscantur & obtineant, quouis tempore, primò exquirendum est.

Cœlum in duodecim dirimitur fixa spacia, & æqualia, quæ omnia, primi motus impulsu & raptu, stellæ, intra spacium horarum viginti quatuor, peruagantur, ex vno, in continuum & proximè sequens, continentis motus impetu, delatæ.

Cœli distinctio.

Hæc spacia alij aliter distinguunt, ductis circulis magnis, aut, per communis Horizontis & Meridiani

commissuras, aut, per *Mundi seu Æquatoris, vel Eclipticæ polos.*

Prior distinctionis ratio, repudiata iam olim, euidentes ob causas, in vsum non venit. Altera Æquinoctialem æqualiter, Zodiacum inæqualiter: Tertia è conuerso Zodiacum æqualiter, Æquatorem inæqualiter dispescit. Præfero autem tertiæ secundam, cùm alias ob causas, tum, quòd ad primum motum congruit, qui, circa Mundi polos, totum orbium cœlestium Systema circumagens producit stellas, & abducit rursus, atq; occultat: cuius motus ductu & ope, velut Canonis certi, momenta exortus & decubitus stellarum, verasq; earundem, ad quatuor Mundi cardines, habitudines & inclinationes, inquiri ac definiri necesse est, Æquatoris æquabili & vniformi conuersione.

Thematis conformādi ratio.

Primùm ergo peruestigetur, vel calculo, vel Astrolabij vsu, quas Zodiaci partes, in quæuis duodecim cœli spacia, partitione Æquatoris æquabili diremta, primus motus, præscripto tempore adegerit, & quas, ac quot numero quouis spacium, seu abscissum de Zodiaco, interceperit & comprehenderit: quo perquisito Schema describatur similiter, in duodecim distributum spacia, in quo suus singulis partibus Zodiaci locus attribuatur.

Consignentur autem ordine, in illa spacia, principia arcuum Zodiaci, quos circuli, illa cœli interualla distermimantes auellunt, initio sumto ab ijs partibus, quæ, vel cœli culmen tenuerunt, vel in ortu transierunt Horoscopum.

Distributis hoc modo, in duodecim cœli spacia, Zodiaci Dodecatemorijs, & primo motu expedito, altera sit cura, vt, quæ eodem tempore Zodiaci Dodecatemoria, quæq; horum partes Planetæ percurrerint, calculo, aut obseruationibus exploretur.

Hæ partes inuentæ, suo, in informato Schemate, loco reponantur, cum Planetarum characteribus. Indicant autem hi in Dodecatemorijs Planetarum situs distantiam eorundem ab æquinoctio apparente, quod paulatim mutatur, contra ordinem signorum, loca stellarum fixarum anteuertendo. Et retineri distinctionem Dodecatemoriorum, ab æquinoctij apparentis puncto, ceu principio necesse est, cùm propter Schematis conformationem, ex arcubus Zodiaci, qui, sine confinibus æquatoris arcubus rectè mensurari & distribui nequeunt: tum verò præcipuè, propter Solem ipsum, qui suo ab æquinoctio apparente motu, & quatuor anni cardines, æquinoctialibus & solstitialibus diebus distinguit ac temperat, & Eclipticam describit, à cuius situ Planetarum in latitudinem euagationes atq; excursus æstimantur, & radijs suis reliquos Planetas variè afficit.

Quicquid ergo Dodecatemorijs tribuitur virium, propter Solem fit, qui hunc circulum, cursu suo dimetitur, cui an nouarum & distinctarum virium vestigia, vel circuitu illo, vel lamine infigat, viderint, qui hoc affirmant. Arietis Dodecatemorion tale est, quòd, ex ea Zodiaci parte, tales ciet Sol in elementis qualitates. An, digresso Sole, relinquatur & supersit, in eodem cœli loco, talis aliqua vis, cur asseuerem, non video. Sic de cæteris.

Tertium est, vt ex motibus stellarum, ab æquinoctio apparente dinumeratis reijciatur arcus Zodiaci, qui puncto illius æquinoctij, & primæ stellæ Arietis, in octauo orbe intercedit, & reuocentur hoc modo Planetæ ad ζώδια seu ἀστερισμοὺς octaui orbis: de quibus, cùm non dubitem, obseruata esse ea, quæ, de duodecim signorum Zodiaci naturis et proprietatibus traduntur, haud scio an non huius, sub octauo orbe positus Planetarum consideratio præcipui

sit mo-

sit momenti. Certè Dodecatemoria à stellis fixis, quas incluserunt, vel Ptolemæi tempore, procul recesserunt. Tribuere autem pænè vim omnem, aut certè maximam, imaginarijs spacijs, quæ nunc procul amota olim congruerunt cum Zodijs propius, tantùm propter Solis decursum, & negligere aut extenuare vires stellarum, quæ præcipuè agunt, & efficaces sunt, valde absurdum est.

Vt igitur Dodecatemoria non reijcio: sic plurimum referre iudico, vt quibus Zodijs octaui orbis Planetæ adhæreant & copulentur, expendatur accuratè: &, in ea consideratione, quantum sit positum obseruationibus multorum annorum aliqui nostrum edocti didicerunt. Et quanquam neque affirmo aliquid, nec quicquam cuiquam præscribo: tamen consentientis experientiæ testimonijs moueor, vt etiam, quæ de domicilijs Planetarum, exaltationibus, & Triangulis, tradita sunt, putem ad ζώδια potius referenda esse, quàm δωδεκατημόρια, vel propter Solem ad vtraque.

Distributos itaque in ζώδια octaui orbis Planetas, censeo peculiari Schemate describendos esse, tertio loco, vt, in iudicando coniungatur trium harum dispositionum consideratio: primæ, quæ exhibet Zodiaci Dodecatemoria digesta in duodecim cœli spacia: Secundæ, quæ Planetarum in Dodecatemorijs Zodiaci positus: Tertiæ, quæ eorundem cum Zodijs Signiferi connexus proponit. Certè vim omnem ex coniuncto, vel variè inter se, ac diuersimodè commixto, diuerso aut cognato lumine errantium & inerrantium stellarum defluere, nemo est, qui negauerit.

Sed cur ex Dodecatemorij, quod quiddam imaginarium est, & annuatim promouetur antrorsum, ex illius, inquam

inquam, cur vna parte aliam, altera rursus aliam, tertia etiam à prioribus duabus diuersam vim Planeta concipiat, sitq́ in vno Dodecatemorio potentior & efficacior, quàm alio, non facilè quis ostenderit.

Hæc de Thematis conformatione monuisse, satis sit, quo absoluto, coniectationis ordo talis instituatur.

Coniectationes ex themate natalitio.

Quæratur Zodiaci locus, qui significat aliquid de nati conditione: vt de dignitatibus consulatur medium cœli, de patre locus Solis inspiciatur. Deinde videatur, quis Planeta dominetur illo loco, iuxta quinq; prærogatiuas, ex quibus Planetarum dominia æstimantur. Quod si vnus cæteris prærogatiuas omnes præripit, huic soli tribuatur dominium: Si certarint inter se plures, potentiæ & dignitatum suffragijs, præferendus est cæteris is, qui vincit numero suffragiorum.

Tertiò exploretur, & dominantis Planetæ natura, conditioq́, & signorum, in quibus Planeta reperitur, & significator ac gubernator accidentis. Inde περὶ τοῦ ποίου τοῦ ἀποτελέσματος *constituatur.*

De magnitudine accidentis conijciatur ex positu eorundem, κατὰ τὸ κοσμικὸν, καὶ κατὰ τὴν γένεσιν. *Adaugetur enim vis atq; efficacia, cùm sua & propria signa, sedesq́ cognatas occupant, & sunt orientales, ac cursu aucti, quantum ad positum in Mundo. Rursus, quantum ad positum in Themate Genethliaco, plus valent in cardinibus, quàm domibus, aut succedentibus, aut declinantibus.*

Præcipua verò loca sunt ascendens & cœli medium. Imbecillius agunt, ex signis alienis & non cognatis, aut,

tis aut, cùm occidentales sunt, & cursu diminuti, propter positum in Mundo, & propter positum in natiuitate, quando cadunt à cardinibus. Tempus euentuum diuinetur ex respectu ad Solem & Horoscopum, matutino aut vespertino.

Cætera artis præcepta, & præceptorum causæ, ex Ptolemæi τετραβίβλῳ συντάξει, Iulio Firmico, Pontano, & Hieronymo Cardano petantur, qui, & Canones annotarunt, quos artifices ducem experientiam secuti, & rationem condiderunt, & causas explicarunt distributionis domorum, exaltationum, trigonorum, terminorum, cæterorumque istiusmodi. Singula enim ex ipsorum referre libris, prolixum nimis, & molestum foret.

DE TERATO-
SCOPIA.

RECENSUIMUS præcipua diuinationum genera, perstrinximus diuina, quæ, aut sua voce Deus edidit, aut Sanctis Patribus, Prophetis, & Apostolis, vel ὀπτάσεων, vel somniorum specie velut præsignauit & præformauit, aut Spiritus sancti monitu notũ fecit, quantũ huic nostro fuit accommodatum instituto: distinximus Physica, è quorum genere, quæ naturæ sunt peruestigationes atq; interpretationes, deq; subsecuturis effectibus, ad præuisas & antè exploratas causas, cõiectationes, ea separauimus à superstitionũ cõmentis: Ab vtrisq; seclusimus, cùm superstitiosa Ethnicorum obseruata & coniecta, tùm à Diabolo, falsa & ambitiosa imitatione operum diuinorum & actionum, atq; in Dei contumeliam structa vaticinia.

Sed præter nota, consuetaq;, & naturæ conformia rerum effecta, interdum noua quædam, inusitata, & dissimilima rebus naturalibus, non mole, aut vehementia, insuetoue tempore, sed enormi, deformiq;, & toto genere discrepante specie, animaduertuntur: quæ, siue natura tritam atq; vsitatam viam egressa, & degenerante à tenore suo, ac modo, siue nulla ex parte lapsa aut deerrante prouenerint, exterruerunt omni tempore, animos humanos, correptos præsagijs tristium & calamitosorum euentuum admirationeq; & metu affecerunt, in quacunq; illa naturæ parte existerent & obseruarentur.

Inde τέρατα Græci, & τεράστια nominarunt, tanquam portendentia luctificum quiddam, & miserum, hisq; insolita nouaq; notarunt quæcunq;: Et τερατοσκοπίαν interpreta-

pretationem oſtentorum, portentorum, & monſtrorum, ſeu coniectionem interpretantem & procurantem monſtra, & interpretes ipſos portentorum, atq; coniectores, τερατοσκόπους vocarunt.

Teratoſcopia.

Cum verò omnia ea mentes noſtras pauidas natura, & trepidantes, magnopere quatere ſoleant, ac conſternare, inq; cogitationes ſingulares, expectationesq; conijcere, ceu delibatas aut præſenſione imminētium caſuum, aut guſtu iam inſtantium: ſignorumne loco ponenda, deq; calamitatum præuijs ac prænuncijs ſint interpretanda monitis, an deſpicienter habenda, & pendenda pro nihilo, videbimus, explicatis cauſis, ex quibus velut finguntur & informantur.

Τέρατα mentes humanas exterrent.

Negat Ariſtoteles, vel innouari in cœlo quicquam, vel certas ac præſtitutas Aſtrorum circumuolutiones labefactari vnquam retroagi, aut ſiſti, vel omnino alienum aliquid, inſuetumq; accidere illi poſſe tractui: ſed, æterna quadam & neceſſaria lege, Aſtra, tum, perfectione ſumma & integerrima perdurare in perpetuum, tum curſus vrgere, ac perſequi ſuos. Hanc verò elementarem regionem, ob priuationem materiæ inſitam ab æterno, qua diſcrepat à cœleſtium materia, obnoxiam eſſe motibus, ac mutationibus multiplicibus, & degenerem, pronamq; ac procliuem ad degeneres & aberrantes motus: nec, ſua vi ſola regi, ſed aduentitijs alijs, forinſecus variè cieri & affici cauſis, cùm à ſola prima cauſa orbes ſtellarum impellantur, quæ quidem aßideat illis, deuincta inſolubilibus nodis, adeò, vt nequeat aliò contorquere orbium vertigines, quàm, quò ipſi ſuo nutu contendunt & ruunt.

Ariſtotelis ſententia de prodigijs.

Elementaris regio mutationibus obnoxia.

Quapropter accidere, in ea Mundi parte, quæ φύσει administratur frequenter errata, aut materiæ vitio, aut culpa cauſarum materiam formantium: eaq; pro condi-

tione materiæ & cauſarum agentium, proq; lapſuum diſcrimine, vel enormia fieri, & prorſus aliena à naturæ inſtituto, vel τοῦ πόσῳ ſolum, ἢ τοῦ ποίῳ, aut tempore euariare, vocariq; τέρατα.

Æthereas partes, quas ἀνάγκη gubernat, nihil erratorum committere, nihil offenſionum, nec, vel peregrina, ſuisq; aduerſa naturis admittere, vel pati, vt nouetur quicquam. Sic enim inquit, ἔςι τὸ τέρας τῶν παρὰ φύσιν τι, παρὰ φύσιν δ᾽ οὐ πᾶσαν, ἀλλὰ τὴν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ. περὶ γὰρ τὴν ἀεὶ, καὶ τὴν ἐξ ἀνάγκης, οὐδὲν γίγνεται, ἀλλ᾽ ἐν τοῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οὕτω γινομένοις ἐνδεχομένοις δὲ καὶ ἄλλως.

Τέρατα errata naturæ.

Atq; ita Ariſtoteli τέρατα ſunt errata τῆς φύσεως, quemadmodum & definit ea, τὰ τέρατα ἁμαρτήματα ἐκείνου τοῦ ἕνεκα τοῦ, ſcilicet naturæ: quæ cùm ingenito ſibi ab æterno inſtinctu (vt Ariſtoteles vult) inſtituat idem opus, atq; in eundem ſemper finem conatus, actionesq; ſuas intendat ac dirigat, ſi eum non conſequatur, ſed, vel deficiat, vel vltra metas prouehatur, vel aberret, ſcilicet ὅταν τι ἐμποδίσῃ naſcuntur τέρατα.

Refutatio ſententiæ Ariſtotelicæ de prodigijs.

Fallitur Ariſtoteles multis modis, & refellitur teſtimonijs doctrinæ ſacræ, & re ipſa, atq; euentis. Neq; enim ab æterno Mundus extitit: neq; carceribus incluſa, aut vinculis cælo alligata eſt prima cauſa: neq; ab æterno, aut cæleſtibus corporibus innexa eſt ἀνάγκη, quæ aduerſetur nouationibus pertinaciſsimè, & ſtatum eundum perpetuò tueatur: aut materia τῆς φύσεως inſita priuatio: Sed, vt ſæpe dictum eſt, liberrimè agit prima cauſa, quæ totam Mundi machinam, verbo procreauit ex nihilo, non coacta, ſed liberrimè ſua voluntate, propter hominem, à quo agnoſci voluit, & coli: & eandem liberrimè ſuſtentat & gubernat, mutans, compeſcens, ſiſtens, extimulans à ſeſe ordinata & conſtituta ſuo conſilio.

Quare

Quare, tum vtriq; Mundi tractui noua aliqua & inſolita accidere, tum ex terrenis edi poſſunt obſcœni fœtus, aliáq;, vel ibidem, vel in aëre, vel in aquis, quæ fœditatem habent, neutiquam peccante natura, immò nihil conferente.

Omißis igitur Ariſtotelicis, repetemus τῶν τεράτων *cauſas altius, paulò aliter diſtributa ſerie cauſarum notarum, quàm ſuperius factum eſt. Prius tamen de vocabulo* τέρας *quædam monebo. Vtitur eo aliter Scriptura, aliter Philoſophia. Scriptura vſurpat illud, & de operibus Deo proprijs, ſingularibus, nouis, inuſitatis, & extraordinarijs, & de præſtigijs Diabolicis operum diuinorum æmulis κακοζηλία, quouſq; Deus permittit, ſeu faſcino, ſeu effectu, inter quæ tamen nulla ſunt, quæ ſolius omnipotentiæ diuinæ ſunt, vt ſupra expoſitum eſt copiosè. Opera diuina extraordinaria non ſunt* παρὰ φύσιν, *ſed* ὑπὲρ φύσιν. *Non enim, ab vllo errore naturæ: à nullo exceſſu vel defectu cauſarum oriuntur & exiſtunt. Sed, ab omnipotentia diuina ſingulari, actu nouo, non mutante, nec deſtruente ordinem naturæ, ſed naturæ liberrimè imperante, & oſtendente libertatem* παντοδυνάμεως *in opere, quod creauit aut inſtituit, & cui ſemper adeſt: quod conſeruat, adminiſtrat, & gubernat liberrimè. Idcirco de his cùm loquitur Scriptura, ſæpe coniungit has tres voces,* δυνάμεις, σημεῖα, καὶ τέρατα. Δυνάμεις *vocat à cauſa efficiente, quæ non eſt à cauſis conditis & ordinatis, ſed à virtute diuina omnipotente, quæ illis adeſt, à quibus edi opera omnipotētiæ cernuntur. Sed aliter agit in Chriſto Deo & homine, vnione inſeparabili, actione vnita & inſeparabili, aliter in ſanctis, quibus, ſeparabili ſocietate adeſt, & actione agit ſeparata, etſi* ἔργῳ *vna videtur.*

Inde

Inde Eccleſia Græca miracula Chriſti vocauit θεουργίας ἢ θεοσημείας. Eadem σημεῖα vocat ſcriptura, ab effectu, & ſignificato, ſeu fine, quia argumenta ſunt, ac documenta omnipotentiæ diuinæ liberrimè agentis, & teſtimonia confirmantia ac ſtabilientia, quæ verbo antè ſunt patefacta. Nulla enim miracula à Deo profecta, approbant aut ſanciunt prohibita aut damnata antè verbo Dei. Vocat deniq; & τέρατα, à noua & inuſitata ſpecie. Vnde & θαυμάσια Matth.21. & θαύματα Apocal.17. & Lucæ 5. παράδοξα nominantur. Teſtimonia ſcripturæ clara ſunt. Mar.6. Ioh. 4. Act. 2. 5. 6. 7. & 14. Rom.15. 2. Cor. 12. De præſtigijs Diabolicis vſurpat eadem Chriſtus Matth. 24. & Mar. 13. Surgent Pſeudochriſti & Pſeudoprophetæ, & edent ſigna magna & prodigia, vt ſeducant (ſi fieri poßit) etiam electos. Hæc declarat Paulus, perpetuus & luculentus verborum Chriſti interpres. 2. Theſſal. 2. cùm Pontificem Romanum depingit illuſtri vaticinio. Inquit enim de homine illo ſcelerato de filio perditionis: Futurum aduentum eius ex efficacia Satanæ, cùm omnipotentia, & ſignis ac prodigijs mendacibus, & cum omni fraude iniuſtitiæ, in ijs, qui pereunt. De his duobus τεράτων generibus ſcripturæ proprijs ſuprà ſatis dictum eſt: Hic de tertio, quod Philoſophia τέρατα eſſe cenſet, agam. Id eſt, παράπλασμα παρὰ φύσιν τεχθὲν, ἢ σημεῖον παρὰ φύσιν γεννώμενον, à quacumq; cauſa oriatur, ſi modò, cum deprauatione naturæ aliqua, aut corruptione manifeſta ſit coniunctum, ſeu vera, ſeu ſpecie aliqua efficta. Miracula enim propriè dicta naturam non corrumpunt aut vitiant, vt dictum eſt.

Prodigiorum cauſæ.

Quicquid, præter inſtitutum primitus, & nobis exploratum aliquo modo, conſuetumq; naturæ curſum, ordinem, tenorem, progreſſum, vimq;, ceu arte ac ratione procedentem

cedentem, in rerum generatione, inuſitatum euenit: id, vel à prima cauſa oritur, vel à ſecundis.

Prima cauſa infinita & increata eſt. Eandem æternam eſſe, præſtantem, ſapientem, liberrimam, omnipotentem, effectricem rerum, & conſeruatricem, non tantùm ſacra demonſtrant volumina: ſed rerum pulcritudo, ordoq́ corporum, & mirandæ effectiones rerum, quæq́ ſunt iſtiuſmodi, cogunt confiteri: ab eadem multa procurari in vſum & ſalutem hominum, protectionemue eorundem, aut liberationem, ac perfici contrà intentiones ſecundarum cauſarum: multa mutari in natura, multa, præmonendi cauſa, excitari ac præfigi ante oculos, aliàs in aliјs partibus, prorſus inſueta, & nunquam prius obſeruata, etiam Ethnicos ſaniores res docuit: etſi illuſtriora exempla habet Eccleſia, & ſuſpicienda magis, atq; miranda.

Cauſarum primæ & ſecundarum diſcrimen.

Secundas cauſas omnes creauit prima cauſa, finitas ex nihilo, triplice diſcrimine. Quaſdam enim, abſq; omni materia corpulenta, & ſpirituali eſſentia, & cæteris dotibus, ad ſuam expreßis imaginem ſibi conformauit, ſapientia eximia, libera voluntate, & cæteris, quæ in Deo ſolo æterna, infinita, & increata ſunt, eaſq; vocauit naturas Angelicas. Quaſdam, ex corpulenta ac ſolidiore finxit materia, quam peculiari, & ſingulis accommodata, ac propria veſtiuit atq; expoliuit ſpecie, mira ac pænè ſtupenda ſapientia, variatis diſcriminibus, infinito numero. Quaſdam compoſuit ex vtriſq;, mirabili fœdere, ſociata ſpirituali natura, quam animam vocamus, corporeo domicilio exquiſitißimè fabrefacto, ſpecie à cæteris omnibus differente, tunc, cùm in hominem de luto terræ formatum inſlauit ſpiraculum vitæ. His hominum nomen inditum.

Iſta ſibi tria cauſarum genera, ea lege & ſerie Deus ſubiecit ac copulauit, vt ab Angelicis naturis coràm aſpici & co-

& coli, ab hominibus non aſpici, ſed eodem modo coli de præſcripto legum, quas, & in mente expreſſerat, cui alteram facultatem, ſeſe liberè commouentem quacunque velet, ſubdiderat, & poſtea ſeparatim propoſuerat: homini verò totam corporeæ naturæ molem, in qua cauſas, multiplici varietate diſtinctas, ſerie diſpoſuerat, & cõnexuerat admodum concinna, parere voluerit, cui & eam attemperarat.

Hæc verè χρυσέη σειρὰ, ſi nuſpiam interrupta fuiſſet, aut conuulſa, ſi ſuo quælibet loco perſtitiſſet, iuſtoque & conuenienti ordine, tum primæ paruiſſet cauſæ, tum in debitum deſtinatumque naturæ ſuæ opus, acerrimo conatu contendiſſet: nihil inuſitatum, quodue à naturæ conſtitutione euariaret, deforme nihil, aut fœdum extitiſſet, quod magnopere animos perculiſſet noſtros, quodue non protinus, in quem excitaretur finem, peruidiſsemus: denique perfectas & ordinatas cauſæ ſuo loco omnes actiones edidiſſent.

Cauſarum ſecundarũ confuſio vnde nata.

Sed, cùm & ex Angelicis naturis quædam, ſuperbè detrectata obedientia, & ceu coniuratione facta contra Deum, ex ea ſeſe catena, velut ruptis annulis auulſiſſent, & ſimul inde, non violentia coactum, ſed fraude perſuaſum genus hominum abripuiſſet, idque mox, de ſtatuta & rata Dei ſententia, ſpoliatum ornamentis omnibus, & horribiliter ſauciatum, vtraque parte naturæ ſuæ, tum decidiſſet in corruptionem & interitum, ex priori integritate, tum imperium amiſiſſet: Terræ etiam Deus conditor, ex concepta, aduerſus hominem, indignatione, detraxiſſet vigorem ab initio inditum, quo degenerem ſtatum totius orbis elementaris intelligo: ſecuta eſt confuſio tetra ac pernicioſa, & ſeries cauſarum conditarum, mutilatæ ac laceræ catenæ ſimilis euaſit, in qua annuli plurimi deſunt, aliqui

aliqui abrupti ab alio ſeſe ſuſpenderunt clauo, aliqui ſarti refectiq́ aliquantulum ægrè cohærent.

Diſſoluta eſt coniunctio congruentiaq́ omnium naturæ partium, quas, mirandis inter ſe fœderibus deuinctas & æquatas humanæ naturæ Deus exactiſsimè adaptarat: quo fit, vt multò aliter cœleſtes & remotæ cauſæ nunc afficiant vitiatam hominum naturam, & totum elementarem ambitum, plurimùm ab illa primi exordij perfectione mutatum, & ſæpe pariant producantq́ noua & inuſitata. Labem contraxit, ex maledicto Dei, horribilem inferior hic orbis totus, quæ in mixtas res propagata, ſæpiſsimè vagarum ac deerrantium motionum, & deformium ac fœdarum generationum cauſa eſt.

Monſtrorum cauſæ.

Humani corporis abſolutiſsima temperies, in enormem commutata δυσκρασίαν, *non moderatas ſed effrenes,* ἀτάκτους, *feruidas ciet actiones: Ducimur opinionibus, &, leui motu, huc illuc rapimur: feruemus affectibus, æſtuamus libidinum flammis, inhiamus crapulis quibus ingenita nobis à natura* δυσκρασία *plus deprauatur: hinc commixtiones fœdæ corrupta ſemina, fœdi & obſcœni partus.*

Diabolus verò, in hoc eodem orbe, cui nos incluſi degimus, potenter graſſatur permiſſu Dei, tum labes naturæ inflictas odio Dei auget, atq́ illarum occaſione, prodigioſa plurima molitur, ſeu verè deformans aut perdens naturæ opera, ſeu præſtigias obtrudens, vt turbet, vrat, angat, & torqueat anxia & ſolicita hominum corda: tum, miris modis exercet profanos & impios, iure illius Tyrannidis, quam in illos ſibi confirmauit: & inprimis ſtruit inſidias operi generationis, quo nullum aliud infeſtius odit, propagationem reſiduarum liturarum, de imagine Archetypi in homine, & reſtitutionem eius, atq́ expolitionem, aut impediturus, aut defœdaturus.

Diabolus odit opus generationis.

Non

Non pauca ergo insolenter & insuetè ab his procreantur causis, in omnibus Mundi inferioris partibus, aëre, aqua, terra, animantibus: quorum quædam Angeli sancti, custodes nostrorum corporum, quædam Diaboli conficiunt: quædam infausti congressus & commixtiones stellarum progenerant: quædam, ob corruptæ materiæ enormia vitia, proueniunt, aut externo & aduenticio illata impulsu, aut ipsi ingenerata.

Illi, cùm vtriq; sint naturæ intelligentes, certo deliberatoq; consilio, & fine, non temere noua moliuntur. Salutem & incolumitatem quærunt ac spectant generis humani Angeli: Perniciem contrà, aut excruciationem, vel ludificationem, Diaboli.

Nascuntur monstra ex animantibus, hominibus etiã, quorũ origo õnino, aut à spiritualibus est naturis, aut corporeis. Si à corporeis, aut à supernis est, quæ, ex longinquiore interuallo, materiam complectuntur & informant τῆς φύσεως, vt astris: aut infernis & propioribus. Si à propioribus, ab ijs est, quæ se habent, vel vt περιέχον καὶ συνεργὸν ἄιτιον, vel vt ὕλη, vel vt διαπλαστικὸν ἄιτιον τῶν περιεχόντων καὶ συνεργῶν ἀιτίων.

Vnum forinsecus totum corpus & materiam ambit ac circumfundit, nimirum, hic circumfluus aër. Alterum (corpus prægnantis) materiæ destinatum à natura domicilium habet ac sustinet. Tertium (matrix) materiæ proprium ac peculiare, iuncta semina viri ac mulieris excipit, cohibet, calore suo velut incubans fouet, attractum ex corpore sanguinem suppeditat, continet, donec maturatos fœtus excludat. ὕλην præbent iuncta maris & fœminæ semina, aucta menstruo sanguine, qui affluit tractus ex prægnante.

Τῶν διαπλαστικῶν αἰτίων, *unum eſt καθ' ἑαυτὸ αἴτιον, vis formatrix inſita ingenerataq́ ſeminibus, quæ formationem fœtus inſtituit, dirigit, & abſoluit primariè. Alterum κατὰ συμβεβηκὸς, conceptæ in cerebro, & informatæ cogitando, aut forinſecus, & altius impreſſæ imagines, viſarum, auditarum, aut fictarum rerum, quarum ſpecies ſubitò vtriuslibet animum transuolantes, afformare conceptis fœtibus, & miſcere ſimilitudinem exiſtimantur, quòd velocitas cogitationum, animiq́ celeritas, & varietas ingenij, multiformes notas, ſubita ſpirituum vibratione, per neruos, matrici imprimat, quibus hæc cerebro coniuncta eſt.*

Quæ nimis inſolenti, rara, & varia, nimisq́ à notarum forma rerum diſcrepante ſpecie eduntur, abſq́ dubio, vel diuinitus conformantur, vt ceu effigurent ac pingant regnorum, gentium, aut tyrannorum mores, aut ſecuturas mutationes: vel ex deprauatis, Diaboli arte, perficiuntur fœtibus. Talia multa viſa ſunt omnibus temporibus, & ſingulares ſemper caſus præcurrerunt.

Anno 1496. Romæ in Tyberi inuentum eſt monſtrum, capite & ceruice aſinina, humeris, manibusq́, & pedibus ſquamatis, ad extrema vſq́, dextra manu, in Elephantinum pedem, ſiniſtra, in humanam ἀκρόχειρα, quinq́ diſtinctam digitis, dextro pede, in bouis vngulam, ſiniſtro in aduncos Gryphium vngues deſinente, ventre muliebri, & mammis, facie ſenili, ad dextrum clunem, collo Draconis exerto è poſterioribus.

Exempla monſtroſorum partuum.

Friburgi in Myſnia meminerunt multi natum vitulum glabrum, depilem prorſus, ore gemino, ſuperno vitulino, inferno humano, cute, ſpecie laceri cuculli Monachorum corpori obducta, & collo aſtricta arctius, erecto corpore.

Anno 1531. *Augustæ Vindelicorum mulier peperit primò caput humanum, membranis inuolutum: secundò bipedem serpentem, cui lucij caput, corpus ranæ & pedes, cauda lacertæ: Tertiò porcum, omnibus partibus integrum.*

Anno 43. *die Conuers. Pauli, in Belgico natus perhibetur infans, ex honestis & nobilibus parentibus, teter admodum & horribilis aspectu, flammeis & radiantibus oculis, ore naribusq́; bouini cornu figura, exertis ac prominentibus, dorso pilis caninis hispido, simiarum faciebus in pectore extātibus, quà mammarum locus, oculis felium, subtus vmbilicum, hypogastrio affixis, tetris ac minacibus canum capitibus, ad vtrumq́; cubitum, & pedis vtriusq́; patellam antrorsum spectantibus, σεγανόπας & σεγανόχεις, figura pedum Cygni, cauda sursum reflexa & recurua, longitudine vlnæ dimidiæ. Editus in lucem, quatuor horas vixisse, & tandem, his emißis vocibus, Vigilate, Dominus Deus vester aduentat, expirasse dicitur.*

Anno 47. *ad opidum Bitterfeld vitulus in agro repertus, oculis, naribus, & auribus humanis, vertice tonso & miniato, rictu & pectore vitulino, cruribus anterioribus vitulinis, posterioribus humanis, & breuibus admodum, sed vtrisq́; desinentibus, partim in vngulas vitulinas, partim in humanos digitos, qui vngulis superabant, & separatim propendebant.*

In mari Balthico, non procul ab Haffnia, piscem humana facie, capite circumtonso, instar coronæ Monachorum, corpore squamis, cucullæ specie obsitis, captum Anno 50. *affirmant.*

Romanæ historiæ sæpe porcos humano vultu natos tradunt, vt Tarquinijs, Anno Vrbis 544. *& Sinuessæ, Anno Vrbis* 554.

Non

Non ad naturam, vel cœleſtem, vel infernam reuocari talia, neq; in degeneres lapſus materiæ referri poſſunt: ſed ab alijs effingi, & obijci autoribus, res fateri cogit. Non enim miſceret figuras tot, tam diuerſarum rerum, tanta varietate, natura, ceu conſilio aptè partitis ſedibus, in corpore.

Infauſtos ac tetros ſiderum concurſus & configurationes, inſigniter, vel inchoata à natura corpora lineamenta peruertere & deformare, vel alienas rebus afformare, & inducere ſpecies, tot obſeruationibus compertum eſt, vt non dubitent Aſtrologi, effectrices cauſas ſingillatim demonſtrare.

Propiorum cauſarum quanta ſit vis ad generandum, præſertim matricis, ſeminum, hauſtarum, ſub ipſo conceptu, imaginum, aut pòſt cogitatarum, videmus. Si diſtincta matrix concepit ſemina, gemellos illa gignunt & formant, eoſdemq; abſoluunt, ſi ſuppetat materia: ſi conſtituendis duobus integris diſtinctum ſemen non ſufficiat, vni, ex redundante & ſuperflua materia, plura adiungunt membra, aut vni thoraci duplicata applicant. Hinc partus bimembres, bicipites, ternis quaterniſue manibus & pedibus.

Bicipites natos in agro Vientino, Anno Vrbis 580. ternis pedibus Amiterni 611. quaternis, 620. ternis & manibus, & pedibus 659. quaternis itidem manibus & pedibus 589. Romanis eſt proditum hiſtorijs.

Noſtra memoria fœtum vidit Haßia editum, quinto Idus Ianuarij, Anno 40. geminis capitibus reflexis in dorſum, quorum ſeſe facies obuerſæ inuicem, minaci aſpexerunt vultu.

Louanij, ſeptimo Idus Aprilis, Anno 47. gemelli nati, diſtinctis corporibus, vni adhærentibus capiti.

Recens, in Regno Anglico, Anno 52. tertia Augusti intra decimam & vndecimam, biceps natus fœtus, capitibus, non vno & naturali loco eminentibus, ſed oppoſitis inter ſeſe, altero de collo exerto, altero ea enato parte, quã femen & περίνεον vocamus, vno vmbilico, tribus pedibus, vno dextro lateroteuus exporrecto, duobus ex oppoſito latere ſiniſtris, manibus omnibus.

Pontanus teſtem citat, qui affirmarit, allatum ſibi arietem exenteratum, qui præcordia & inteſtina geminata habuerit, cor vnicum.

Monſtroſorum partuũ cauſæ.

Sæpe ex conceptis iam inchoata ſeminibus ἔμβρυα, coitu ſecundario, aut peruertuntur, aut, ruptis inuolucris, vel dilabuntur ad latera, vel procumbunt, atq;, ex mutato ſitu, diſtortam aut deformem adipiſcuntur ſpeciem. Sæpe in ἐπικυήσει, permixtione, aut affluxu nouæ materiæ, turbantur & vitiantur ducta à natura, ceu prima fœtuum lineamenta: aut fit acceßio, in parte aliqua, vel membri cuiuſpiam adnati ac ſuperuacanei, vel naturalis magnitudinis regulam prætergreßi, quòd videlicet, in concipiendo fœtu, materiæ ipſius plus conſtiterit, quàm, quod neceſſarium eſſet parti illi conſtituendæ, vel aliena ſpecie prominentium παραφύσεων.

Tales viſæ ſunt παραφύσεις in infante, 4. Idus Iulij, Anno 50. Friburgi nato, cui, præter aſpectum tortuoſum & quadrilaterum, frontis loco ſolida & dura eminuit excreſcentia, verticis loco altera.

Vidimus ipſi, hoc Anno 53. vitulum, felium aſpectu tetro & horrido, amplo ſub collo, promiſſoq; aqualiculo, ceu περιλόβῳ, eoq; albo & molli, canino & nigro pilo, teſtibus inuſitatæ magnitudinis, figura teſtium verris, duplici ordine diſtinctis.

Si fiſſa

Si fiſſa Gemellorum hiſcant interſtitia, coëunt & coaleſcunt ipſi, obuerſis pectoribus aliàs, aut toto anteriore thorace, aliàs femoribus, ex laterum contactu, dorſo quandoq; vbi in aduerſas ſeſe conuertunt partes, &, vel cæteris partibus liberis omnibus, ac ſolutis, vel conſertis pedibus, aut manibus collo circumplexis, aut, in mutuo complexu, iiſdem circumiectis vtrinq; humeris.

Anno 41. *die* 19. *Februarij, Friburgi Myſorum editi Gemelli, iuncti totius anterioris thoracis cohæſu. Similes Heidelbergæ nati, Anno* 44. *Vtriq; complicatis ſeſe mutuò amplexi ſunt manibus. Non abſimiles his, quadrageſimo ſecundo, nati in Ducatu VVirtebergenſi, coalitu pectoris, ad vmbilicum vſq;.*

Anno 46. *in Aken oppido Saxoniæ ad Albim, femoribus laterotenus concreti viſi ſunt, quà crura ſubnectuntur coxæ, eo ſitu, vt dexter, ſiniſtra manu, humero dextro alterius incumberet, ſiniſter dextram thoraci alterius tranſuerſim prætenderet.*

In Romana hiſtoria, Anno Vrbis 660: *geminas puellas dorſorum concretione continuas, natas legimus, C. Lælio, & L. Domitio COSS.*

Si, aut morbis affecta, aut à prima ſit malè conſtituta origine matrix, variè immiſſa exceptaq; ſemina, ſi in fœtum reſoluta explicentur, deformare poteſt.

Seminum præcipua vis: &, ſi maiore ſuperent copia, quàm corporis eſt opus conſtitutioni, atq; agens illa & procreans vis, ceu duplicata præualeat æquabiliter, ad vtrumlibet ſexum conſummandum, ita, vt aut prorſus vincat, aut rurſus vincatur, eodem ſexu, aut virili, aut muliebri gemellos fingit. Si è contrario partim ſuperarit, partim ſuccubuerit, in diuerſum res geritur, atq; alter mas, fœmi-

Gemelli quando naſcantur.

fœmina altera gignitur, quod tamen contingit rarius, ac plerunque parum diu viuunt.

Si, vt dixi perficiendis duobus deficiat materia, vni tamen redundet, format vis διαπλαστικὴ, præter naturæ præscriptum, membra plura non necessaria, scilicet ad quorum sedes superflua detruditur, vel suopte nutu, decumbit materia, idonea potentia ad figuram illarum partium effingendam. Hoc modo Hermaphroditi & Androgyni generantur, quibus membra sexus vtriusque insunt: etsi è duobus alterum ferè imbecillum est, irritum, atque inefficax, & contingit nonnunquam, alterum, aut mutari, aut prorsus aboleri. Causam horum Astrologi, in Mercurij & Veneris referunt commixtiones. Huius generis sunt, quæ in Caprarum genere τράγαιναι vocantur.

Hermaphroditi & Androgyni quomodo generētur.

Si ne vni quidem absoluendo satis adsit materiæ, ab aliqua parte, comminuti mutilique procreantur fœtus, qui ferè non principalibus destituuntur membris, vt corde, cerebro, & iecinore, sed exterius mutilantur.

Anno 48. 18. Calend. Maij, intra sextam & septimam, Misenæ natus infans, diuiso in fronte craneo, vnico crure sinistro, sine labijs, oris loco, exiguum habens foramen, reliquo truncatus corpore.

Anno conditæ Vrbis 560. Arimini sine oculis & naso: In Piceno, absque manibus & pedibus natos, Romana tradit historia.

Si, aut semina sint morbida, vitiosa, polluta, δύσκρατα, aut sanguis menstruus, ex quo viscerum & musculorum origo, impurus, variè fœdant partus.

Si diuersarum commisceantur rerum semina, ijs singula ex sese propagatas partes figuris conformant, quas habent δυνάμει, atque ita fœtus, ex discrepantium rerum partibus ac figuris, obscœno fœdoque aspectu componunt.

Infixa-

Infixarum altius, aut animo fixius ac pertinacius verſatarum atq; agitatarum, aut, ſubito pauore, vehementius illiſarum imaginum ſimilitudinem affingi conceptibus, alliſu ſpirituum animalium per neruos, certum eſt teſtimonio veſtigiorum & notarum, quas de matrum conceptis, ſenſuúe hauſtis, aut pauore illatis effigiebus, natura prolibus inurit.

Elephantino natum capite puerum, Romana hiſtoria celebrat. Simiarum aſpectu, & vrſinis obſitos villis, toto dorſo, partus ipſi vidimus, quas ſimilitudines reputatæ pepererant. Vidimus &, qui exertas ac ceu dependentes tenerent linguas, inſtar vitulorum recens iugulatorum.

Anno 42. Pilſenæ, quæ Boëmiæ opidum eſt, puer natus imagine Chriſti Saluatoris noſtri crucifixi, quem Virgo mater de Cruce depoſitum ſinu fouet, altero ſuper alterum pede inflexo, vt, ſi amoueretur, mox reductum reponeret. Illi, propter collum reflexum, cibus in os difficulter inſeri potuit.

Ex his liquet, cùm, in quauis naturæ parte, excitari poſſe inuſitata, tum cauſas effectrices plurimas eſſe diſsimilimas.

Voco ergo τέρατα, non tantùm errata τῆς φύσεως, ſed quæcunq; nouata ſpecie, & ab vſitatis rerum formis aliena offeruntur, quæúe vniuerſim, à communi & conſtituta diuinitus rerum progreſsione ac curſu, deuiant: non magnitudinis, aut qualitatum exceſſu defectuúe, nec tempore, ſed toto genere, ſiue in Mundi ætherea ſede, & elatiore, ſiue in hoc elementari domicilio, adeoq;, vel ipſis Elementis, vel procreatis inde rebus.

Latini oſtenta ea vocarunt, ab oſtendendo: Monſtra, à monendo, vel, vt maluit Cicero, à monſtrando:

Prodigia, de Ciceronis ſententia, quaſi prædicia: ut cæteris placuit Etymologicis, quòd diuinitus propagantur futuris & conſecuturis rebus, hoc eſt, ante illas propellantur: Portenta, quia, quæ porrò ſunt, quaſi intentent.

Monſtra. *Monſtrorum nomen ijs tributum eſt, quæ ex animantibus naſcerentur, non ſui generis ſpecie, ſed aliena ac diſsimili, nimirum, quæ, vel diuerſarum rerum formis variè conſutis, vel natiua rei facie diſtorta, confracta, alioúe modo defœdata conſtarent, aut mutila eſſent, & truncata, aut plurium non neceſſariarum partium, integrorumúe corporum adhæſu coalituq́ꝫ, naturæ modum prætergreſſa: Græcis τεράσια ſunt. Horum eſt origo pertractata antè, atq́ꝫ explanata.*

Oſtenta. *Ad oſtenta venio, quibus non ſolùm, in vicino aëre, ceu picturis expreſſas, & ſæpe animaduerſas imagines confligentium exercituum, crepitus & fragores concuſſorum armorum, ac ſimilium, ſed quæcunq́ꝫ, in ſublimiore illo ſiderum cœlo, perpetuis orbium circumuolutionibus, Dei iuſſu inſolenter accidunt, complector: è quorum ſunt genere, ſignum retroactæ vmbræ, ſtella toti humano generi exorta, Chriſto nato, & à ſapientibus Arabum viſa ac notata.*

Fulgentium in aëre effigierum magnam varietatem non vetuſta ſolùm, ſed recentia etiam obſeruarunt tempora, quas aliâs aliæ cauſæ, Deus, Sancti Angeli, ſæpe Diaboli effingunt: ſæpe nubes vaporeſúe radijs perſperſi tinctiq́ꝫ ſtellarum deſuper, & partibus alijs plus, minus alijs nitentes, vario poſitu exprimere videntur.

Exempla oſtentorũ. *Anno 32. non procul ab Oeniponte, hæ viſæ ſunt imagines. Aquila ſtans in colle, ac trepidans: huic è regione obuiabant aliæ tres velut hoſtiles imagines, quarum prima Camelus erat reſpectans, & flamma in orbem circum-*

circumdatus: Altera Lupus flammam ore euomens, flammeo itidem orbe ſeptus: Hunc ſequebatur Leo, cui vir cataphractus ſtans in aditu montium, blandè contrectabat iubam, & viciſsim blandiri huic Leo videbatur, pedem velut ſalutabundus porrigens.

Paulò ante mortem Iohannis Ducis Saxoniæ Electoris, Iſenaci conſpectæ ſunt hæ effigies. Primò, Arbor antiqua, marcida, & euerſa: Secundo loco, expeditus Eques geſtans arborem, ſed truncatam ramis: Tertio, Canis venaticus: Quarto, magna & atra Crux, in denſa nube: Quinto, ex ea nube fulmen excuti horribile, cum ingenti fragore, ſonituq́ terribili, tantamq́ deferre ſecum vim flammarũ, viſum eſt, vt pagum, in quem traijci videbatur, incenſurum putaretur, & puella exterrita, magna voce, matris imploraret opem, ſeq́ ſuſcipi ac tegi flagitaret. Etſi interpretationem mihi non ſumo, tamen ex euentu ratiocinor, depictas his figuris mutationes in familia Saxonica, & clades, ac calamitates Eccleſiarum.

Eo ipſo tempore, quo fœdus Schmalcaldenſe ſancitum eſt, hæ viſæ ſunt in aëre fulgere imagines, quæ exitum fœderis effiguraſſe iudicantur. Primò, equites obſeruati, quibus ruſtici ſucceſſerunt clauis armati: Tertiò, excelſa ad aquas eminuit turris, nec procul ab ea, vir quidam hauriens aquam: quem poſtremò inſecutus magnus Draco. Priores duæ ſpecies citò euanuerunt, reliquæ diu ſeſe conſpiciendas præbuerunt.

Anno 34. tertia die Iulij, in oppido Schesuuiz à meridie, cœlo ſereno, conſpecti ſunt in aëre Leones, ex locis diuerſis concurrentes ad conflictum, &, iuxta illos, cataphractus Eques, haſtam quatiens infeſtam. Non procul ab Equite, iacuit caput humanum, ſine trunco, ornatum diademate Imperatorio. Modico interuallo poſt,

Apri caput aculeatum viſum eſt, & duo Dracones vomentes ignem. Deinde, vnicæ & ampliſsimæ vrbis effulſit imago, poſitæ ad lacum, claſſeq́ & terreſtribus copijs obſeſſæ, &, ſupra hanc, Crux ſanguinei coloris, paulatim conuerſi in atrum. Alius item Eques prodijt, igneo flagrans colore, diadema geſtans in capite Imperatorium: quem inſecutus eſt equus ſine ſeſſore: poſtea, in ampla planicie, duæ ardentes enituerunt arces, vicinæ alto monti, ad quem hæſit Aquila grandis, dimidium ſui corporis, poſt montis latus, abſcondens: aliquot ibidem pulli Aquilarum, candido colore nitidi apparuerunt: item Leonis ſupini caput, inſignitum corona: Gallus gallinaceus roſtro feriens fodiensq́ caput tantiſper, donec id à trunco corporis ſolutum delaberetur & euaneſceret, corpore diu conſpicuo. Aſtiterunt, & alij Leones, &, iuxta Apri caput, Monoceros paulatim conuerſus in Draconem, aliaq́ plurima inuſitatæ figuræ & magnitudinis animalia. Arſit &, in celſa rupe, arx, duobus cincta exercitibus, & viſa eſt integra regio, frequentibus opidis, arcibus, & vicis referta: Sed, mox totus tractus, in quo hæc ſteterant, igne correptus conflagrauit, & ruinas vaſtæ terræ ſtagnum ampliſsimum obruit, extantibus tantùm turribus, in eo loco in quo antea magna illa vrbs apparuerat. Ad ripam lacus, grandis Camelus, bibenti ſimilis conſtitit.

Anno triceſimo octauo, ante primam expeditionem Landgrauij, honeſtiſsimus vir Conſul Schmalkaldenſis, vidit noctu quaſi coràm, has ſpecies. In menſa, Senem inclinato capite dormientem, &, in ſcamno propinquo, cubantem Leonem, atq́, in eodem conclaui, multitudinem virorum longis veſtibus deliberantium de Leone: contra quos tandem inſurgens prioribus pedibus Leo, quaſi inuaſu-

uaſurus illos de ſcamno proſilijt. Illi, globo facto, opponunt ſe Leoni, & impetentem pugiunculis fodiunt, tandemq́, ſuperiniecta ſella, concluſo Leoni caudam amputant: Sed, non multò pòst, eluctatus ex ſella, caudam recipit, vbi, cùm quaſi metu Leonis, viri illi ſeceßiſſent extra conclaue, Leo redijt in priorem locum, ſcamno inſiliens. Deinde, cùm aliquoties ingreßi & egreßi rurſus, velut deliberarent de tollendo Leone, irritatus ille, cum impetu irruit in eos: quibus vociferantibus, & metu ad dormientem ſenem brachia portendentibus, expergiſcitur ſenex, & erecto capite, dextræ manus motu minitatur Leoni: quo viſo, Leo retrocedit, & ſubinde reſpectans ad ſenem, conſilienſq́ in ſcamnum, in figuram Chriſti ſtantis & cōcionantis vertitur, coram quo, cùm viri illi proſtrati fuiſſent, tanquam veniam petentes & conſecuti, vnà cum cæteris ſpeciebus euanuerunt.

Anno 45. altero die poſt Pentecoſten, in Sileſia, hæ viſæ ſunt imagines. Duxit ab Oriente inſtructam aciem Vrſus, cui, ab Occaſu Leo, armata manu occurrit: intra exercitum vtrumq́, lucidißima micuit ſtella: mox congreßi inter ſeſe vtrinq́, dimicarunt acriter, vt deſtillare ex ſauciatis corporibus ſanguis vbertim, & exanima concidere cæſorum viderentur cadauera. Inter præliandum, Aquila, ex præcelſa rupe, ſupra copias Leonis, ſeſe librare, alarum remigio, viſa eſt. Vbi depugnatum eſſet, quaſi diremto certamine, Leo rurſus inter ſuas effulſit cohortes: vrſi nulla apparuit ſpecies, ſed proſtrata & ſparſa iacuerunt cadauera, quà alter exercitus conſtiterat, quibus aſtiterunt ſenes canicie ſpectabiles & venerandi. Finito prælio, reduxit exercitum ad Occaſum Leo: quo aliquò vſq́ progreſſo, quidam albo & ornato vectus equo, à copijs redijt ad pugnæ locum, atq́ in eum equum iuue-

iuuenem cataphractum ibi ſtantem collocauit, & , verſus ortum procedentem, comitatus cum cæteris ſpeciebus euanuit.

Anno 49. quidam honeſti viri Brunſuicenſes, cùm noctu iter facerent, Lunam viderunt circundatam eſſe conſpicua ſpecie, quæ nominatur Halos, & iuxta eam duo παρασέληνα, ipſam verò Lunam quater circumuolui: deinde iuxta παρασέληνα igneum conſpexerunt Leonem, Aquilam fodientem ſibi pectus: deinde ſpeciem illuſtrißimi Principis Saxoniæ Ducis Iohannis Friderici: & figuram, qualis pingitur creatio Heuæ ex coſta Adæ: poſt hæc, ſedentem Deum, & blandè impoſitos genibus fouentem Adam & Heuam, vt parentes interdum infantes collocant in genua. His ſucceßit horribilis ſpecies inflammatarum vrbium, et circa has Cameli, figura Chriſti pendentis in Cruce, &, circa eam, cœtus Apoſtolorum. Extrema ſpecies omnium maximè terribilis fuit. Stetit vir truculentus ſtricto gladio, minitans ictum puellæ, quæ ante ipſum ſpecie ſupplicis, lacrymans petere videbatur, flexis genibus, ne feriretur. His ſimiles & alibi viſæ ſunt.

Quanquam autem quæſitum omni eſt tempore, quæ vis talia pingat ſimulacra: An, cùm nunquam halitibus aër vacet, halitus illi, fortuito concurſu, aut, ſi ſparſim diuulſi ferantur, ex interuallis, cohæſione aliqua, ea conſtituant, ſed lumine cœleſti colorati, aliàs nitore fulgido, flammeo aliàs, & flagranti rubore, pro fumorum conditione: an verò intelligentes ea exprimant naturæ, & ſecuturorum caſuum præſciæ, ſeu nubibus fumiſue adhibitis, ſeu, abſq; his, fulgida aliqua ſpecie: tamen pleraq;, vel à Deo ipſo, vel à ſanctis Angelis confici conformariq; exiſtimo, qui, amore generis humani, quam ex æterno Deo coràm didicerunt, ideam & ſeriem euentorum, his imagi-

Cauſa efficiens ſimulacrorum in cœlis.

imaginibus delineatam nobis contuendam proponunt. non vt præuideamus, quæ ſubterfugere aut elabi nullo modo poſſumus: ſed vt his admoniti, & de noſtris cogitemus peccatis, & magnitudinem periculorum metiamur animis, & admonitiones ac conſolationes editas diuinitus redigamus in memoriam, atq; inter intentata immiſſaq; etiam tela, cùm omnia lethum minabuntur, ad ipſius genua aduoluamur ſupplices, nec deſinamus caſtis pectoribus, & manibus in cœlum porrectis, votis precibusq; exposcere, vt, quanquam ſcelera hominum malum flagitant, ipſe tamen ſuppliciter ad ſe, inq; ſinum nos receptos tueatur, ac protegat ab omnibus capitis ſalutisq; noſtræ hoſtibus, & impendentia mala auerruncet.

Interdum & Dæmonum præſtigijs adumbrari talia, conſentaneum eſt. Vagi & temerarij halituum confluxus σημαντικὸν, præſertim, tam concinna ſpecie & ſerie, rerumq; diuinæ ſubditarum gubernationi, componere nequeunt, niſi, caſu regi & conſiſtere Mundum, cum Epicuro ſentiamus.

Prodigiorum magna varietas, quod ego nomen illis accommodo, quæ in Elementis, præter naturam, nouata atq; inuſitata notantur, aut mixtis rebus. Prodigia.

Ex aëre, ſanguine, lacte, frumento, lapidibus, ſulphure, igne, antiquis temporibus ſæpe pluiſſe legimus. Noſtra ætate imbres ſanguineos, ſcintillantes inter pluendum guttas, & feruidas pluuias frumentaceas, inuſitatæ magnitudinis grandines, ceu arte figuris hominum expolitas, multæ ſenſerunt gentes. Atratas paludes ſangui- Exempla prodigiorum.

ſanguine fluxiſſe, Terram in cruentas erupiſſe ſcaturigines, Ariſtas guttatim ſanguinem extillaſſe, Statuas & ſimulacra in templis copioſo ſudore diffluxiſſe etiam exterſa & ſiccata, hiſtoriæ tradunt. Et his annis ſimilia viderunt multi.

Profluxit è terra riuus copioſi ſanguinis, ad oppidum ditionis Hildeſiæ Bockelheim, quod oppidum paulò pòſt, ab eo exercitu, qui vagatus eſt in Saxonia, oppugnatum atq; incenſum, magna ex parte conflagrauit.

Non procul à Mersburgo, magna palus, certis vicibus in cruorem verſa adeò rubuit, vt immerſa quæuis tingeret. Manantem ex ariſtis cuorem Sileſia vidit. Sudarunt ſimulacra Bernburgi, quòd opidum in Aſcanienſi ſitum eſt principatu. Vetera exempla, in Julij Obſequentis recenſentur annotatis.

Portenta.

Varijs ſeſe ſpeciebus oſtendunt Dæmones, quas ſpectra & φάσματα vocarunt, & Portenta etiam, ſi terribilia eſſent, & aſpectu horrida.

Horum omitto enumerationem, & accedo ad quæſtionem initiò propoſitam, an, quæ hoc modo eueniunt, præter naturæ ordinem, habeant aliquam futurorum præſignificationem: an conceſſa ſit τερατοσκοπία.

Teratoſcopia an ſit conceſſa.

Fortaſſe, quæ in hoc genere minus exorbitant, aut minus longè à natura & ſpecie ſui generis recedunt, ſiquidem, aut caſu impedita propinquarum cauſarum actione, aut errore lapſa natura exiſtunt, nihil admodum deſignant, portenduntúe. Minorem etiam adferunt admirationem, quorum ex natura ortum habent cauſæ, & in-

& intelliguntur: harum enim ignoratio ferè terrorem auget.

Quæ verò inſolita prorſus ſunt, eaq́; vel maximè, quæ ceu picturis cælo illitis futura præfigurant, nunquam non ſingulares attulerunt caſus: & plurimis ac concordibus, tum ab antiquitate petitis exemplis, tum aſſumtis ex recenti memoria, declarare poſſem facilimè, neq; eximium aliquid, memorabile, & magnum, extitiſſe, non præcurrentibus deſignatum indicijs: nec noua & inſolentia conſpecta vnquam, aut obſeruata, quin attraxerint præcinuerintúe nouum aliquid & ſingulare, niſi cognitum eruditis omnibus, atq; exploratum antè ſcirem.

Funeſtas clades, & ſæua bella, perpetuò ſanguinis eruptiones atq; effluxus, vel pluuiæ: frugum è cælo delapſus, annonæ caritatem apportarunt.

Et quanquam oſtentorum monſtrorumq́; omnium explanationes non cuiuis ſunt obuiæ: non ſpernamus illas tamen his innexas iræ diuinæ indicationes, & comminationes, nec pro nihilo pendamus profecta, ex immenſo amore, erga genus humanum præmonita: nec cogitemus caueri & abigi non poſſe, quæ his denunciata prodigijs Deus molitur in genus humanum: ſed certò confidamus, eum memorem, & miſericordiæ ſuæ, & editarum promiſsionum, confugientes ad ipſum, nec repulſurum, nec deſtiturum eſſe, ſed decretum, indictum, & impoſitum iam calamitatum iugum, pœnitentibus, & ſeriò inuocantibus, aut detracturum, aut alleuaturum.

Hæc, de differẽtibus diuinationũ generibus, diſputaui, bono & ſimplici ſtudio, vt quæ inter has, aut traditæ eßẽt diuinitus, aut ex naturæ veris obſeruationibus extructæ,

eas

eas separarem à Dæmonum præstigijs, & fuco superstitionum, quo Physicarum obseruationum veritas aspersa & oblita, nitoris non parum amisit: Quæ, si cui minus accurata, aut exquisita, minusue perpolita, aut non integrè explicata, nec firmata videbuntur, eum, vt boni consulat, quæ, pro mea virili, in hoc genere præstiti, oro.

Θεῷ δόξα.

INTER-

INTERPRETATIO VERBORVM ET SENTENTIARUM Græcarum, itemque oraculorum, & testimoniorum, quæ in hoc commentario de Diuinationum generibus passim leguntur ex variis inserta autoribus.

A 1. pag. b. incredulitas.

A 2. pag. a. tenebris obductos siue occæcatos. b. extra se rapti, afflati à Dæmone.

A 3. pag. a. Ludi solemnes. ead. Verbum. pag. b. Verbũ.

A 4. pag. a. scriptis edita. ibid. scripti. ibid. sententiam. ibid. traditiones scriptis non comprehensas. pag. b. sine causis.

A 5. pag. b. insaniam, ead. augurandi scientiam. ead. diuinationem, ead. consentaneæ causæ.

A 6. pag. a. afflatus. ead. diuinationem, quæ est à Spiritu Sancto, Diabolicam, naturalem, aut artificialem, communem aut vulgarem. ead. causis destitutæ. ead. diuinatio quæ est à Spiritu sancto. ead. prophetia. ead. spiritualem. pag. b. prophetia.

A 7. pag b. ad marg. non imitabilia & impoßibilia. ead redemtionis precium. ead. diluuio. ead. incantatores. ead. non imitabile.

A 8. pag b scrutator cordis. ead. non imitabilia.

B 1. pag. a. vnigenitus. ead. impoßibila. ead. non imitabilia. ead. simulacra, spectra. ead. vt plurimum. pag. b. impuritatem. ead. insanum idolorum cultum.

B 2. pag. b apparitionum. ead. oracula, deorum vaticinia. ead. diuinatio naturalis, aut artificiosa. ead. & facultates, ead. diuinationem naturalem. ead. accidentia.

B 3. pag. b. tanquam umbræ quædam & imagines in aquis.

B 4. pag. a. causæ, aut signa eorum, quæ fiunt, naturalia: aut euenta vel omnia, vel horum aliqua, vel unum solùm. ead. facultates. pag. b. quæ de signis agit, quæ de rebus sublimibus agit scientia: quæ de ingenijs hominum, ex corporis intuitu, coniectat. ead. morbi articulorum. ead.

Area si verò totam comprenderit, una,
Aut tribus, aut gemina Phæben complexa corona;

B 5 p. a. Una Austros, una soles promitte serenos,
Rupta Austros, soles sed vanescente serenos.

ead. cometarum quidem conuersiones semper siccitates, squalores, & ventos prænunciant, tantoq; maiores, quantò pluribus ex partibus, & diutius coierint.

B 6. a. Diuinationem Diabolicam. b. solertia. ead. irreconciliabile & inexpiabile.

B 7. a. Quoniam non est nobis lucta aduersus sanguinem, & carnem, sed aduersus imperia, aduersus potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum seculi huius, aduersus spirituum malicias, quæ sunt in sublimi. ead. sobrij estote, vigilate: nam aduersarius vester Diabolus, tanquam leo rugiens, obambulat, quærens quem deuoret. Et paulò pòst: principem cui potestas est aëris & spiritus, qui nunc efficax in filijs contumacibus. ead. defectionis. ead. hominem sceleratum, filium perditionis. b. Cuius aduentus est ex Satanæ efficacia, cum omni potentia, & signis ac prodigijs mendacibus: & cum omni fraude iniustitiæ, in ijs qui pereunt.

B 8. a. abnepotem. ead. oraculo captioso. b. maleuolentia. ead. homicida enim est ab initio, & in veritate non perstitit: quòd veritas non est in eo, quotiescunq; mendacium loquitur, de suo loquitur.

C 1.a. principem mundi. ead. Tibi dabo potestatem hanc vniuersam, & gloriam illorum, nam mihi tradita est, & cuicunque voluero, do eam.

C 2.a. Crœsus Halyn penetrans, magnam peruertet opum vim.

ead. Libyssa corpus, Annibal, teget tuum.

ead. Pandosia, ingentem es populũ extinctura, triuertex.

b. Non prius hæc Meropum lis, &, desistet, Ionum,
Quàm tripodem, quem Neptunus proiecit in æquor,
Aureum, ab vrbe, viri mittatis in illius ædes,
Qui nouit quæ sunt, venturaque, quæque fuerunt.

ead. sarcasmis. ead. oraculorum ambiguorum & perplexorum.

C 3.b. imperium populare.

C 5.a. Iamque dies aderit, quo concidat Ilion ingens,
Et Priamus, Priamique cadat plebs armipotentis.

C 6.a. Tercentum post ter reuolutos cursibus annos,
Romanos perdet ciuica seditio.

b. idolorum cultus insani. ead.
Commoda nunc pariet regnans, nunc damna Philippus.

C 7.b. Barbatus. ead. naso desecto. ead. stercorosus. ead. pallidus. ead. nepotem. ead. & petulantiam.

C 8.a. de abnepote seu quinta progenie. ead.
Ipse, & conati nulli sed deinde nepotes.

ead. vtentes non diuinatione, sed rebus.

D 1.a. Dorica bella vrbes vastabunt, corpora pestis.

ead. Amittet florem Imperij tunc Sparta nitentem,
Atque omni rursus Messene habitabitur æuo.

ead. Et fera tempestas vrgebit Cecrope natos,

Fraude Ducum: sed certa aderunt solatia victis:
Namq; vrbem hostilem euertent, pœnasq; reposcent.
ead. simulacra. ead: ostenta. b. procellas, turbines, presteras, ead. exhalationes. ead. vaporum.
D 2. a. principem penes quē potestas est aëris. ibid. Mihi & puellis candidis hæc curæ erunt. b. configurationibus.
D 3. a. complexionem. ibid. facultates. b. confusio. ibid. partis animi principis, eius in qua irarum ardor existit, eius quæ cupiditate alitur.
D 4. a. facultates & impetus. ibid. intemperantes. ibid. contentiosos & rixosos. ibid. curiosos in pelagus conijciunt negotiorum. b. Spiritus, qui efficax est in hominibus contumacibus.
D 5. a. prænotiones. b. voluntariorum & vltro accersitorum malorum. ibid. contentionis studio. ibid. mala malis sanare cupientes. ibid. peruersæ imitationis.
D 6. a. Crœsse, beatus eris si te cognoueris ipsum.
ibid. de colonia in Libyam deducenda.
Qualia quis patrat, talis manet exitus ipsum.
ibid. Pœna luenda tibi est: affert iniuria damnum.
ibid. Serta gerit taurus, finem capit, astat aruspex.
ibid. Argenteis pugna telis, atq; omnia vinces.
ibid. Tu fatis pareto, malum hunc iam, nunc manet illum.
ibid. Vltimus Aeneadûm regnabit, matre peremta.
b. mendaces ab initio. ibid. simulationibus. ibid. transformantur in angelos lucis.
D 7. a. simulacrum. ibid:
Nemo iniustorum non soluet crimine pœnas.
ibid. Qui bene iurârit, soboles felicior huius.
ibid. Parcere supplicibus, diuûm quos iura tuentur.
b. Iustitia est pulcerrima res, sanum optima corpus.
ibid. Qualia quis patrat, talis manet exitus illum.

ibid. *Artibus his capiêre, alios queis ceperis ipse.*
ibid. *Sæpe viri peccata luunt totæ vnius vrbes.*
ibid. *Per quæ quis peccat, facta per illa luit.*
D 8.a. *Iusta est pæna, luat si quis patrata scelestus.*
ibid. *Cede meis mensis, manibus nam sanguis adhærens.*
Destillansq; recens, arcet te limine templi.
Non tibi fata canam: magnæ Iunonis adaram,
Musarum innocuum strauisti cæde ministrum.
Haud immortales hoc dij patientur inultum.
Si quis enim prudens, scelerata è mente profectum
Committat facinus, grauis hunc propè pæna seque-
Non exorabit, neq; si genus ab Ioue summo (tur.
Ducat: quin capite ipse suo, pænisq; nepotum
Hoc luat, & generi cumulatim damna ferantur.
ibid. *Leuctricam cladem.* ibid.
Belligeræ vrbs nunquam non fortunata Mineruæ,
Post mala, post & tristia multa, grauesq; labores,
Tanquam aquila ætheria perpes sub nube volabis.
ibid. *Principio Deus est, hinc Verbum, & flaminis aura:*
Vnum numen idem tribus est, naturaq; consors,
Cuius vis æterna. sed hinc pede te ocyus aufer.
Mortalis, peragens incerti limitis æuum.
ibid. *Mortales orate Deum, hinc felicius æuum est.*
ibid. carmen. *Iuppiter est, & erit, fuit idem Iuppiter ante.*
ibid. *Iuppiter est caput, ac medium: Ioue cuncta creata.*
Iuppiter est rex, hoc pendent primordia, finis.
ibid. *Donec corporeis animus connexibus hæret,*
Cedit mortali, patiens humana, dolori.
Sed cùm mortali compage solutus abibit,
Corpore confecto, tum totus in æthera fertur,
Incorruptus vbi maneat, nunquamq; senescens.
Sic antiqua Dei fieri prudentia mandat.

ibid. inueteratam.

E 1. a. felicitatem. Ibid.

Felix omnino felix, Sybarita, futurus,
Dum rebus lætis venerabere numina diuûm.
At simul atque illis mortalis homo anteferetur,
Tum veniet bellumque tibi, atque domestica turba.

b. Chaldæi sapiunt soli, tum numen Ebræi
Ingenitum, regemque pio venerantur honore.

E 2. a diuinationem communem, aut vulgarem.

E 3. b indices & decretorios significationum, vel accessionis febrilis. ibid. congressum. ibid. in totum. ibid. vtcunque. ibid. euentus.

E 4. a. ad marg. argumenta seu notæ certitudinis.

E 5. a. Deum autem, quippe qui bonus est, cuiquam autorem causamque esse mali, hoc verò omni contentione refutandum est, neque concedendum, vt quisquam hæc vel dicat, vel audiat in ciuitate (si illam bene constitutam optamus) neque iuniorum videlicet, neque seniorum, neque versu, neque soluta oratione; vtpote, quæ dictu, neque pia sunt, neque vtilia, neque ipsa sibimetipsis consentanea, atque congruentia. b. iucundus hominibus exitus, principiumque Deo incitante crescit. ib. Deo adiuuante homines in perpetuum florent sapientiæ solertia. ib multæ sunt viæ felicitatis Dijs comitantibus. ibid. mitte bellum, missam fac pugnam, Deo non auspice. ibid. atque ex consilio ac proposito. ibid. à necessitate vel natura. ibid. quæ consilio fiunt ac proposito. ib. non simpliciter, sed cum conditione.

E 6. a. antecedentes. ibid. mediatorem ac deprecatorem. ibid. redemtionis precium. b. insani idolorum cultus.

E 7. a de monarchiarum amplificatione, siue incremento, siue decremento.

E 8. b. & causarum causæ. ibid. causæ per se. per accidens. ibid

ibid. propriè causæ & principales. ibid. adiuuantes causæ, participes operis. ibid. vt partes, vt tota & composita. ibid. ex neceßitate. ibid. secundum naturam. ibid. ex consilio ac proposito. ib. separabilia. separari nequeant. ib. reipsa causæ vel facultate siue potestate. ib. effectiones. ib. efficientes. proportio. ib. coniunctionē. ib. contingenter. ibid. motus consilij & propositi expertes. ib. ea quæ consilij sunt ac propositi.
F 1. a. de fortuna & casu. ibid. effectiones. ib. secundum voluntatis & arbitrij sui vim efficacem. ibid. per dispensationem. ib. permißione. ib. non agenies voluntariè. ibid. consilium & propositum. ibid. libertatem voluntatis. ib naturæ imbecillitate. ib facultate. b. Omnia quæ natura constant, aut semper ita fiunt, aut plerumq;.
F 2. a. necessariarum. ib. naturalium & voluntariarum. ib. facultatibus. ib. effectionum. b. partialem seu ex parte.
F 3. a. Semper enim causa inferior subdita est potiori & validiori. ib. causarum efficientium cum materia subiecta. ib. habilitatē. ib. mensura respondentem seu proportionalē.
F 5. b. coniectura.
F 6. a. habilitas & opportunitas. ib. A te & ab scientia. ibid. naturæ habilitas ad veritatis indagationem plus confert, quàm summa artis exercitatio. b. coniectandi naturalem solertiam.
F 7. b. opifex. ib. facultates consentaneas. ib. mixtiones primorum elementorum attemperatas. ib. neceßitatis. ib. naturæ. ib. tanquam sociæ aut participes operis causæ.
F 8. a. vehementiores, validiores. ib. attemperatam. ib. consilium & propositum. ib. fortunæ & casus. ib. neceßitas. ibid. natura. ibid. consilium & propositum. ib. fortunæ. ib. naturæ, casus. ib quæ necessariò fiunt, semper eodem modo fiūt. ib natura, plerunq;, aut vt plurimū. ib naturam, quæ propriè & reuera talis est, à neceßitate cum lege ac cōditione.
ib. cum

ibid. cum conditione. ibid. consilium & propositum b fortuna. ibid. fortuna & casus. ibid. per accidens. ibid. & inseparabiliter.

G 1. a. ut in uniuersum b. subiectæ materiæ. ib. quæ comprehendi nequit. ibid. subruso. ib. instar Martis.

G 2. b. & tanquam in uniuersum. ibid. plerunque. ib ut plurimum. ibid. natiuum & congenitum humorem. ib. marcorem. ibid. habilitatem.

G 3. a. propriæ ac perpetuæ rei notæ. ibid signa probabilia. ibid. ut plurimum b letalis. ib probabilia.

G 4. a quæ in cœlo apparent. ibid. quadripertita constructio. ibid. rarò. ibid. prænotionem. ib. consilium ac propositum b facultates.

G 5 a. neque intelligit mens ea, quæ forinsecus sunt nisi sensus indicio. b principia. ibid. delirio ibid temperiem ibid. essentiam. ibid conformationem figuram, magnitudinem, aut molem, & situm.

G 6. a. spiritus animalis præcipuum organum principis facultatis ib habilitates ib. Qui ad rem aliquam idoneus est, habebit omnino, in themate natalis sui, stellam, quæ facultatem illam significet b spiritum animalem, tenuem omnino, & flammæ instar lucidum.

G 7. a, principia, anticipationes siue prænotiones, pronuntiata b. ingenij acumen & solertia.

G 8. a. opifex. b circa omnium hominum mentes innumeri errores pendent ib auertunt rerum rectam viam extra mentem atque in errorem impellunt etiam sapientem. ibid.

Qui sapiat quouis tempore, nullus erit.

ibid. Errat & sapiente sapientior.

H 1. b. ad marg. appetitus inordinatus. ibid. naturalium, & ascititiarum facultatum.

H 2. a. ut stipatorum sedes sit & domicilium, ut dicto rationis

tionis audiens, communi cum illa potestate coërceat genus cupiditatum. ibid. naturalium & acquisitarum facultatum. b. naturales virtutes. ib. temperie moderata. ib. coniugatione. ibid. ordinis perturbationem. ibid. parti principi subiectas. ib. astites & satellites.
H 3. b. confusionem.
H 4. a. Educatio enim & institutio commoda ac bona, si conseruetur, efficere ea in ciuitatibus solet bona ingenia: itemq; ingenia commoda ac bona, talem admittentia disciplinam, meliora etiam, quàm antè fuêre, euadent. ibid. Caput enim rectæ institutionis est recta educatio, & assuefactione pueris mores maximè firmi inseruntur. b. attemperati. ib. assuefactio est aduentitia quædam natura. ibid. facultatem consilij & propositi.
H 5. a. Delicias, puerorum mores reddere difficiliores, morosos, iracundos, & qui leuibus occasionibus vehementer percellantur: contrà verò, nimiam & feram seruitutem, eorundem mores reddere humiles, illiberales, ab humanæ societatis commercijs abhorrentes, ac proinde tales, qui ad omnem consuetudinem & familiaritatem planè sint inepti. ibid. Hominem, si cum natura felici rectam quoq; nactus sit disciplinam, in diuinißimum mansuetißimumq; animal euadere: si verò non satis aut benè educatus fuerit, omnium, quæ in terris nascuntur, fieri ferocißimum. ibid. non parum igitur refert, sic, aut aliter, ab ineunte ætate assuefactum, sed valde multùm, immò omnia in eo sunt posita. b. Ipsaq; adeò in vniuersum cupiditatum vis tanquam agreste pecus.
H 6. a. aut animal agreste, non obediens rationi, omnibus, cupiditatum œstro quasi percita, imperare aggreditur. ib. natura intemperans. ib. partis quæ voluptate alitur, siue cupiditatis. b. partis quæ voluptate alitur. ib. vim cupiditatum.

H 7.a. vires suas exerit in hominibus contumacibus. ibid. aptitudinem satis exactam. b. penes nos. ib. natura, opinione, voluntate, & consilio ac proposito.

H 8.a. appetitiones. ib. rationem. ib. voluntas, ira, cupiditas. ibid. appetitum voluntarium.

I 1. a. Orbem esse rerum humanarum, qui conuerti, neq; eosdem semper fortunatos esse pati soleat. ib. fortunam. ib. causam per accidens siue aduentitiam. ib. causam per se. b. causæ per se. ib. Deus quidem, & cum Deo fortuna, opportunitasq;, res humanas gubernant vniuersas, mitius tamen mansuetiusq; tertium concedere his comitem associandam esse artem. ib. fortunam. ib. opportunitatem, & occasionem. ib. artem.

I 2. a. dux. ib. propugnator. b. atq; ea, si non in omnibus ita vsu venire solent, tamen plerunq; ad eum modum fiunt.

I 3. a. Vno cum bono bina incommoda impertiunt mortalibus immortales: sed ea stulti non possunt moderatè ferre, at sapientes ea ferunt, bonis obuersis extrà. ib. fortuna & opportunitas. ib. ars. ibid. consilium ac propositum. ibid. facultates. ib. temperamenta. b. & iucunda spes, quæ bona est senectutis nutritia. ib. spesq; malæ. ib. satietas mater est iniuriæ & petulantiæ. ib. iniuriæ enim & petulantiæ soboles est iniustitia. ibid. Nemesis pœnæ nuncia. ibid. consueuit Deus eminentia & excellentia omnia deturbare. ibid. Adrastiam, quæ & Nemesis.

I 4. a. Ne quid nimis. ib. Odit nimis feroces impetus Deus: Odêre ciues. ib. facultatum vires.

I 7. a. expertē corporis, simplicē, incōpositā, sine principio, increatā, non obnoxiā interitui, atq; immortalē, immobilē, æternā, infinitā, non circumscriptā, non terminatā, omnipotentē, infinitæ potentiæ. b. omnisciam, infinitæ sapientiæ, omnibus imperantē, omnia implentem, non fluxā, perturba-

turbationis immunem, immutabilem, non variabilem, effugientem omnem oculorum sensum, lucem intelligentem, & inaccessam, potentia immensam, liberimæ voluntatis & effectionum. ib. ipsa essentia, ipsa vita, lux ipsa. ib. ijs quæ sunt, essentiæ: ijs qui viuunt, vitæ: ratione & intelligentia præditis, rationis. ibid. amicus hominum. ibid. vnitas & communitas naturæ humanæ. ibid. ratione. ib. vna et eadem, indiuidua, & indiuulsa. ib. vnitas et communitas re ipsa considerantur. ib. absq; generatione. ibid. indiuiduè & indiuulse. ibi. eo quod genitus est. ib. eo quod procedit. ibid. inseparatè. ib. numero. ib. complexionem ac cohærentiam.

I 8. a. & in partes diuiditur. ib. sed sua quisq; essentia ac natura præditus ac sigillatim. ib. indiuidua. ib. secundum diuisionem. ib. loci separationem. ib. eadem essentia. ib. nec similes essentia. ibid. diuersæ essentia. b. proprietates. ibid. eo quod pater est, & quòd filius, & quòd ab vtroq; procedit: & quòd non est genita, & quòd genita, & quòd procedit. ib. filij modo & vt genita. ib. sed vt procedit atq; egreditur. ib. deitas. ib. natura & essentia incomprehensibilis & ineffabilis. ib. negatiuè. ib. asseueratiuè. ibid. non naturam sed quæ naturam circumstant & hanc consequuntur. ib. quid sua natura sit. ib. quòd sit. ib. sine temporis initio ac fine.

K 1. a. consubstantialem & coæternam. ib. expers principij. ib. carens tempore. ib. absq; principio causæ & originis. ib. & Verbum substantiale, sapientia & potentia ib. sine principio initij ac temporis. ib. adiuuante ac participe operis. ib. redemtionis precium. ib. sub intelligentiam cadentes. ibid. mutationi obnoxias. b. sola enim natura increata, mutationi non est obnoxia, & nullo termino finita. ibid. cùm sint mētes seu naturæ intelligētes, et luces quædā alteræ, intelligētia præditæ. ib. visui non peruiæ. ib. actu. ib. facultate.

ibid. materiæ expers corpus. ib. rationis particeps. ib. libertate voluntatis, præditum. ib. carens ratione, & materia constans. ib. consilio ac proposito. ib. sine corpore.

K 2. *a. mens & essentia intelligens, intelligentiæ suæ vi. ibid. rationis expers. ibid. ratione præditum. b. maleuolentiam.*

K 3. *b. mutabili in sententia & voluntate. ibid. autori malorum.*

K 4. *a. adiuuans. ib. secundum quid. ib. efficiens. ib. vires & facultates. ib. permißione. b. confusio aut seditio. ib. de facie ad faciem.*

K 5. *a arbitrij libertate præditum. b. quæ consilio agunt & proposito. ib. rationis expertes ib. secundum quid.*

K 6. *a. facultatis & virium potestas. b. donis aut beneficijs alijs spiritualibus. ib. personaliter. ib. non secundum mensuram. ibid. secundum placitum voluntatis suæ, secundum dispensationem : secundum permißionem. ibid. effectus productione.*

K 7. *a. quasi astando, siue secundum præsentiam. ib. supra naturæ ordinem. b. secundum placitum voluntatis suæ. ib. ac consilij & propositi arbitrio. ib. nisi in sola hominis assumtione, atq; incarnatione. ibid. omnem naturam, & intelligentiam, & rationem.*

K 8. *a. dispensatione. ib. vt in meliorem statum res deducatur, vel deminuatur, ac in deterius abeat. ibid. secundum naturam. ibid. contra naturam. ibid. contra ordinem verbo Dei sancitum. ib. superant naturam & ordinem ministerij ib. efficacitate Dei fiunt miracula. ibid. contra naturam. ibid. secundum naturam. b. transformatio. ibid. eius quod est contra naturam. ib. secundum naturam.*

L 1. *a. potestatem. ib. esse, siue quod est. ib. natura. b. facultate.*

tate.ibid.instauratio siue mutatio in melius.ib.prouectione eius quod humile est, in altum.

L 2.a.extenuationis aut humiliationis.ib.omnipotens autem efficacia Dei.b.omnipotens.ib. miraculorum enim potestas Deitatis Christi erat efficacia, administratio verò, & voluntas, & locutio, humanitatis. Deitatis ipsius, diuina & omnipotens effectio. Signa Deitas edebat.ibid.effectione.ibid.cum vnione quadam, non separatione. ibid. distinctè non vnitè.

L 3.a.qui miracula edunt.ib. finitum, circumscriptum, figura comprehensum, quod tangi & oculis cerni potest.ib. infinitum, non terminatum, non figuratum, neq; tactui neq; visui expositum.b sublationem & euanescentiam. ib. fieri enim non potest, vt corpus penetret corpora, sine sectione, mutua, & complicatione, ac circumdatione.ibid.circumscriptione.

L 4.a supra naturam, intelligentiam, & rationem. ibid. præter ordinem in Ecclesia vsitatum. ib. praua imitatione.ib.supra naturam.ibid.contra naturam. ibid.ad marg. quod est supra naturam, secundum naturam, contra naturam.ib. quod secundum naturam est, naturæ proprium quiddam est, constituens eam aut conseruans. ib.quod contra naturam est, abhorrens quiddam ab ea est, ac naturæ subuersio, & eorum, quæ secundum naturam sunt, corruptio. ib. contra naturam. b. stipendia peccati mors. ibid. ordinis desertionem.ibid. contra naturam.ibid.secundum naturam.

L 5.a.in pertinentem ad vniuersum genus rerum creditarum.ibid. pertinentem ad singulas species. ibi.subordinatas ibid rationis experies. ib.secundum necessitatem immotam.ib.secundum naturæ vicißitudinem. b.conuenientiam.ibid.defectionis.

L 6.a.eo quod nimium est aut parum.b.secundum id, quod parum est, siue deficit.

L 7.a.depulsoribus siue auerruncis.ib. absq; consilij proposito.ib.consilio agens ac proposito. ib. nimium aut parum. b.inordinatè. ib.perturbationis.

L 8.a.præsentiam ei9, esse opus effectionis Satanæ.ib.factu minimè in promtu.ib.ad marg.veneficarum.ib.nefas siue factu non in promtu.

M 1.a.secum deducit eum in sanctam vrbem, & montem excelsum. ib. cùm subduxisset eum Diabolus in montem excelsum, ostendit b.nefas. ib. alienatione quadam mentis.

M 2.a. non imitabilia sunt. b. carminum incantamentis, alligationibus, illicijs, vinculis.

M 3.a.amuleta quæ alligantur, & alias magorum imposturas.ib.vt superuacaneas & alienas ab arte medica, sed etiam falsas vniuersas ib transformationes nugatorias. ib. Quorum natura est eadem, eorum quoq; eadem est efficacia: quorum verò naturæ sunt diuersæ, horum etiam effectiones differunt.ib.Fieri non potest, vt substantia expers sit effectionis naturalis.ib. effectio. ib. factu nequaquam in promtu.ib.non separatè, sed vnitè. ib. facultas & effectio. ib.incantationibus.

M 4 b animata est imago Dei. ib.manuum sublationem.

M 5 a. inordinatum.ib. spiritum, qui efficax est in hominibus contumacibus.ib.effectiones.b.auctor malorum.

M 6.b.causam antecedentem.ib causam opificem, & quasi fabrilem. ib. causam consummatricem, aut operis perfectricem-ib.ex ipso, & per ipsum, & in ipso omnia. ib. causa antegressa ib.causa gubernans. ib. causa conseruans.

M 8.a. Mysticus ib. Mysterium. b antecedens causa.ibid. causa recuperans, & instaurans. ib.secundum mensuram. ib non certo quodam modo ac mensura.

N 1.a.

N 1.a.nec communicantur.ib.sociam causam.ib.adiuuans ac particeps operis.ib.per transsubstantiationem aut consubstantiationem.b.quæ imaginem referant.ib.ostensiua.ib.exhibentia.

N 2.a.Verbi.ib.efficiens.ib.Verbum.b.naturæ participationem.ib.Verbi.

N 3.a. vt causa innouans seu renouans. b.participatio, communicatio.

N 4.a.quæ sunt præter naturam. ib.secundum voluntatis suæ placitum.b.redemtionis sacrificia.ib.seruator.

N 5.b.confusionem.

N 6.a.potentia Dei.ib. in sermone & potentia Dei.

N 7.a.seruatoris.b. communicationem, participationem.ib.communicando participes corporis & sanguinis.ibid.coagmentationem totam, & compagem, ad templum sanctum in domino,ad domicilium Dei, & ad ædificium corporis Christi.

N 8.a.Lauacro aquæ in verbo. ib. & seruator.

O 1.a per transsubstantiationem,aut consubstantiationem.ib. omnipræsentia. ibid. & deificatione seu mutatione in Deum ib.fieri non posse, vt natura consistat, sublatis naturalibus proprietatibus. ib. supra naturã. ib.quæ consistere non poßint. ib.& contradictoria.b.inhabitationis sigillum.ib.& participes operis.

O 2.a. & per se.ib.secundum quid,& secundum aliud.ibid. supra naturam.ib.de substantia. ibid. tropo quodam comprehensionis.ibid.secundum aut præter naturæ ordinem.ib. à Verbo.ib.forma orationis, qua nomina transferuntur.b.communicatio.

O 3.a.eximia qu- dam ratione.ib. consubstanlialis. ibid. & seruatori.ibid.Verbi.

O 4.a. manifestatio. ib. sicut vult. & pro sua voluntate.ib.dona gratiæ.ib.ex gratia.ibid.administrationes. b. do-

norum gratiæ & administrationum. ib. Deus est enim, qui efficit vt velimus, & vt efficiamus, pro bona voluntate sua. ib. antequam iacerentur fundamenta mundi.

O 5. a. *supra naturæ ordinem.*

O 6. a. *vis. b. consilij ac voluntatis.*

O 7. a. *mali quod accessit, siue ascititij. ib. impetus. b. confusione. ib. ambulantes in præceptis Domini, incedunt vt dignum est Dei seruis, hoc est, sanctè, & iustè, & inculpatè, sancti & vacantes crimine.*

O 8. a. *effectum.*

P 3. a. *opera bona & honesta.*

P 4. a. *vniuersa arma. ib. defectionis à doctrina veritatis. b. cultus voluntarius.*

P 5. a. *fastus & superstitio. ib. speciem pietatis. ibid. vim. b. dux & autor vitæ ac salutis, & seruator. ibid. operis exactore.*

P 6. b. *ministros. ib. munere publico fungentes diuinitus.*

P 7. a. *iurium.*

P 8. b. *Reipub. administrationibus.*

Q 1. a. *laudatores. b. tempori seruiens.*

Q 2. b. *sacrum dominatum.*

Q 3. a. *non obnoxius reddendis rationibus, atque exlex. ib. cultum voluntarium. ib. cultus spontaneæ religionis.*

R 2. a. *separabile. ib. inseparabile. b. Verbi. ib. Verbum. ibid. vnionem personalem, eam quæ est officij. ibid. compositionem. ib. contiguitatem, coniunctionem, adiunctionem, accessionem, assistentiam, appositionem, participationem. ib. temperiem, mixtionem, admixtionem, immixtionem, permixtionem, commixtionem, confusionem, subactionem, deificationem, transmutationem, mutationem, alterationem. ib. per se consistens, seu propriam habens personam. ib. personæ expers.*

R 3. a.

R 3.a.in alio habens subsistentiam: quod subsistit, siue subsistentiam personalem.ibid Verbo.ibid. Verbi siue Sermonis.ib. subsistentiam in alia persona, & idenditatem personalem.ib.quod est. ibid. quod subsistens quiddam est substantiale.ib.& completionem.ib. Verbo. ib.singularis, eximius, mirabilis, supra naturam, præter intelligentiam, præter rationem, supra hominis captum. ib. subsistentia. ib.Verbi siue Sermonis.ib.eximium, & præter naturæ ordinem.ib.Verbi.ibid.quiddam quod facultate est. ib. perfectionem ib. Verbum.ib.persona per se consistens.seu propriã habens hypostasin.ib.consummatio.ib.per se cõsistens.

R 4.a. consubstantialis:modus subsistentiæ.ibid. in Verbo seu Sermone.ibid.Sermonem.ib.habentem subsistentiam. ib.modum subsistendi. ib.Verbi. ib.subsistens compositum. ib.substantialem.ibid.sine confusione.ibid.aßistentia. ibid. si enim verè Deo, quod est Verbum, caro vnita est singulari subsistentia, vel potius in ipso cœpit subsistere, & personalem cum ipso nacta est idenditatem, quomodo non perfectè affluat copia omnis sapientiæ & gratiæ, non ipsa quidem, quæ gratiæ sunt, sibi vendicans, neq; ex gratia, quæ Verbi sunt, participans: sed potius propter personalem vnionem, & humanæ & diuinæ naturæ propria vnius Christi extiterint.ib.contra naturam.

R 6.a.communionem.ibid.quasi cum Philippo facere. ib. apparitionis seu manifestationis.

R 8.a.conditorum.b. accolæ, & qui eiusdem erant tribus.

S 1.b.insanum idolorum cultum.ib.templa sancta, & habitacula Dei ib.ex halitu enim, numine Dei afflata.

S 5 b.in adyto, seu penetrali templi Dei.

S 6.a.stupidis.ib.vasa iræ.ib.à sciscitando. ibid.antistitem vaticinantium. b.

Ne propera Europen, Asiæ tibi faustior ora est:

ibid. Fatales perages annos, si fugeris Argos:
Ante æuum fatale cades, cum veneris Argos.
S 7.a. Te vetulum vexat iuuenum manus impete forti,
Et tua iam fracta est vis, aduentante senecta.
ibid. Sic oculos, sic altitonans rex ora gerebat,
Hanc Mauros zonam, pectora Salsipotens.
ib. domus tua tota peribit sanguine.
S 7.b. Corpore quidem erat tardus, sed robustus: acie verò mentis acerrima, & validißima: non ingratus amicis, sed aduersus inimicos acerrimus: in ea, quæ agenda erant, intentus: qui de seipso spargebantur, securus & negligens, rumusculorum.
S 8.a de breuitate vitæ. ib. obscura & ambigua.
T 1.a. Quod significaret aliquid. b. carmen triumphale. ib. Lethen.
T 2.a. columnæ.
T 3.a. Cauendum sibi esse Harma.
T 4.a. Libyssa corpus, Annibal, teget tuum.
T 5.a. ad deos, aut dæmonas bonos, aut heroês. ib. numinis afflatu conceptos. ib. planè diuinam, neq; tamen inexhaustam, nec interitus & senij expertem, nec perennem esse infinito tempore.
T 6.a. conuenientiā naturæ. ib. ad concipienda visa & diuinationes idonei. ib. qui ita cōparati sunt, vt sint ad perpeßionem & mutationem accommodati. ib. discrepantia ac dissensio. ib. vatidicum. ib. naturam vatidicam. b. Cùm ea pars, quæ visis afficitur, & diuinat, probè affecta est ad afflatus, tanquam medicamenti temperationem: tum in vatibus diuinum furorem generari necesse est: sin secus, vel non oriri, vel oriri tumultuosum, importunum, turbulentum, vt cognouimus in Pythia, quæ nuper mortua est. ib. & de abolitione ac defectu oraculorum. ib. expirationes.

T 7.a. *vt visis pellatur idonea.ib.absurdum, & quod fieri non potest.b.toto genere,ib.visui non expositam.ib.Sermo & imago æterna patris æterni.*
T 8.a. *In stultitiam euasit mundana sapientia, nugæ sunt ac risus carminum, & magorum præstigiæ, vinculum omne malitiæ euanuit, caligo ignorantiæ discussa est, & potestas tyrannica sublata, Deo in hominis forma apparente, & homine in Dei efficacia.b.*

Romæ vrbs vicus erit, nec Delum noueris ipsam.

ibid. *Et Delon quamuis sit adhuc immota, mouebo.*

ibid. *Me puer Ebræus iubet hinc, rex ille deorum,*
Tartareas remeare domos, hac æde relicta.
Post ergò ora tenens, altaria nostra relinquas.

V 1.b. *Nunc omnes Dij ad Theram fluuium appulimus, relaturi tropæa victoriæ: horum ego dux ero acer belli turbo Mars.ib.*

Iamq; vbi Persigenam gladio victore domabis,
Vsq; Seleuceæ sternens ad mœnia gentem.

V 2.a. *Tum te flammiuomi rapient ad sidera currus,*
Ætherios inter ventoso turbine gyros,
Mortali humanis posito cum corpore curis.
Atq; ita cœlesti patriam splendore reuises,
Vnde es mortales quondam delapsus in artus.

ibid. *Terrigenûm quondam strauit Saturnius agmen,*
Cœlicolûm diuo populo quod bella parabat.
At dux Iuliane inuictæ clarißime Romæ
Tu Persas bello profligas, mœnia, & vrbes
Diruis, & ferro ac hostilibus omnia flammis
Vasta facis, populisq; domas compluribus vrbem.
Quin etiam, occiduis Alemanæ gentis in oris,
Prosternisq; acies, & agros populâre feroces.

V 3. a. Dei vaticinium. ib. diuinationem. ib. furiosam. ibid. imperitè atq; inscitè interiecta T littera. b. vates. ibid. furoris siue insaniæ. ib. Diuinationem, consociationem esse deorum & hominum, & conciliatricem amicitiæ inter ipsos. ib. fatidicos, vates, poëtas, diuinos esse, & numine diuino afflatos, ac correptos à Deo. ibid. Vaticinij inspirationem: mysteriorum vim atq; efficaciam, poëticam: amatorium furorem.

V 4. a. donum. ib ex auditu per fidem. ib. secundum mensuram, ac prout vult. b. secundum vim efficacem. ib. spiritus veritatis, fidei, sapientiæ, sanctimoniæ, prophetiæ, mansuetudinis, vitæ. ib. mendax est & homicida spiritus malus, impostor, immundus.

V 5. a. Vatum. ib. ventriloqui, habentes Pythonem in pectore, à dæmone correpti. b: Vespis. Imitatus Euryclis vaticinium & cogitationem, ib. numine afflati à Deo afflati. ibid. diuini, & à Deo correpti esse. ibid. Deorum aut Nympharum afflatu vaticinari. ib. homo à Nymphis & furore detentus ibid.

Iuppiter est, fuit, atq; erit, ô bone Iuppiter, alme.

V 6. a. Ætate in sexta cessabit machina mundi. ibid. testamenta. ibid.

Vera loquar, Musæ audi, neu prodita quondam
Pectoribus, caræ priuent te lumine vitæ.
Tu verbum aspiciens diuinum, hærescere nunquam
Huic cessa, huc mentem verte, huc cor dirige: rectam
Insistensq; viam, mundi regem aspice solum.
Ex se vnus genitus, genita & sunt omnia ab vno,
Versaturq; in eis ipse: ex mortalibus vllus
Nec videt hunc, contrà sed cunctos lumine cernit.
Largitus mala deq; bono mortalibus, idem
V b. Ærumnas tristes ciet, ac lacrymabile bellum.

Nec

Nec regum quisquam est rege illo maior in orbe.
Ipsum ego non video velatum nubis amictu.
Namque tueri acie infirma, qui cuncta gubernat;
Mortales nequeunt oculi, regemque coruscum.
Ipse autem in magno constans & firmus Olympo est:
Aureus huic thronus est, pedibus subiectaque terra:
Oceani ad fines illi portenditur ingens
Dextera, qua montes alti tangente tremiscunt,
Et fluuij, canumque æquor cum sede profunda.
ibid. *Expandit dextram, montanas concutit intus*
Ira bases, motus nec possunt ferre valentes.
Ipse est in cœlis, & terram amplectitur omnem.
Principium medijs extremisque ipse paratum est.
Non aliter fas est te dicere, membra tremiscunt.
ibid. *Vnus perfectus per se; ex vno omnia facta.*
ibid. *Vnigenum præter, cui deriuatur origo*
Chaldæûm de gente, via huic nam cognita cœli.

V 7. a. afflatorum. ibid. facilè sibi imaginentur. b. Iouis & consilium.

V 8. b. ad interuertendas vias Domini rectas.

X 1. a. religiosi, mysteriorum curiosi. b intelligentes, inueniendi facultate præditi, & contentiosi.

X 2. a. constitutio sacerdotum. ibid. Oecumenicum. b. generalis iudex. ib. principem. ib. administratio. ib. inspectores regionum: vel vicarios episcopos. ibid. lectores, cantores, adiuratores, ianitores, ministros. ib. sacerdotum ordinem. ib. vicinas ecclesias.

X 3. a. anathematis. ibid. successionem. ibid. dux, & summus sacerdos, solus, sanctus, innocens, impollutus. b. praua imitatione.

X 4. b. vates. ib vatidicarum. ib. Dianæ. ib.
Partim ego Cetiuoro mortali patre creata,

Partim immortali Nympha: me fontibus Ida
Eduxit vitreis, tenuis, glebaq; ruente:
Marpessus matri patria est, fluuiusq; Aidoneus.

X 5. a. æditaum. ib. Sminthei. ib. furentem ac correptum à Deo. ib. Illa ego sum Phœbi interpres, non vana Sibylla,

Hic quæ marmoreo clausa tegor tumulo:
Vocalis quondam, æternùm nunc muta puella,
Heu nimis, heu fati compede pressa graui.
Mercurio tamen & Nymphis sociata quiesco,
Quòd fuerim Phœbo grata, ferens precium.

ib. agricolationem & ædificium. ib. & adiutoribus. ib. peruersa imitatione. b. Manto, nepos siue oriunda. ib. Sarbis. Cassandra. Taraxandra. Lampusa. Phyto, Demo.

X 6. a. mente alienati. b animi secessionem à corpore.

X 7. a. excessum siue emotionem mentis. b. contemplationes, mentis agitationes. ib. emotiones mentis.

X 8. a. quorum animus à corpore secessit. ib. morbi populares. ib. de repub. b. melancholicæ affectiones. ib. visionum & reuelationum.

Y a. 1. Visa ib mentis à corpore excessu. ibid. in seruitutem redacti b. Noui hominem in Christo, ante quatuordecim annos, siue in corpore, non noui, siue extra corpus, non noui, Deus nouit. ib. secessione animæ à corpore. ib. cum Deo habentium commercium, vel ecstaticorum. ib. Lycaones & Lycanthropi.

Y 2. a. Perhibentur à Scythis, & ab ijs qui in Scythia incolunt Græcis, semel quotannis singuli ad aliquot dies effici Lupi, & rursus ad pristinum habitum redire: quod tamen dicentes mihi non persuadent: nihilominus tamen illi aiunt ita esse, atq; hoc dicentes deierant. ibid. fide dignorum. ib. spectra.

Y 3. a. Lycanthroporum.

Υ 4.b. ſeceßione mentis à corpore.ib.opinione.ibid.phantaſmata ſeu imaginationes.

Υ 5.a. Lycanthropiam.ib.ſeceßionem animæ à corpore. ib.phantaſmata.ib.diuinatrices. ib.affectio. ib. deliramenta.ib.ſeceßio animi à corpore.ib.ecſtaticorum.ib.vaticinatione.ib.vatum.ib.quòd ſi quis in eis aut ventriloquuus, aut magus fuerit, ſiue vir, ſiue mulier ſit. b.capite plectitor,lapidator,pœnas dato.ib. ventriloquis non auſcultabitis.ib ventriloquus.ib.res abominanda eſt domino Deo tuo.ib.& verſutißimi.

Υ 6.a.ars magorum & incantatorum.

Υ 7.a. Genios.b.auerſorem,depulſorem, defenſorem malorum,liberatorem, fugantem mala: Genium auerruncantem diras, & imprecationes.ibid.noxium, ſceleratum, impurum,Genium ratas facientem diras.ib.

Suus cuiq; Genius eſt mortalium,
Vitæ initiator vniuerſæ,& arbiter.

ibid. Sunt etenim vel ſæua abeuntis luſtra leonis.

Υ 8.a adminiſtri ſpiritus,qui miniſterij cauſa mittuntur propter eos,qui hæreditatem cernent ſalutis. b.artem magicam ab incantatione.ib.Magiam, inuocationem beneficorum dæmonum,ad boni alicuius effectionem:incantationem,ſeu veneficium, inuocationem maleficorum dæmonum.ib à lamentatione & ploratu circa ſepulcra.

Z 1.a lupinæ illius amicitiæ ib.vaticinatricem,& in actione poſitam.ib.vaticinatrix.ib.quæ in actione poſita eſt.ib. aſſeſſores,ſeu conſiliarios.ibid.vaticinium quod fit eliciendis manibus.ib.vates manium elices. b. animarum ſeu manium euocatores. ib.euocatio hummarum animarum. ib. oracula,vbi manes euocati reſponſa dant ſciſcitantibus.ib. loca.in quibus ex inferis ſedibus euocantur,& interrogantur de rebus futuris. ib.de immortalitate.ib.

Non

Non homini sanctum est, animæ cognoscere mortē.
ib. simulacrum. ib. manium euocatorem.
Z 2 b. Adrastiam. ibid. pœnæ. ibid. iudicio. ibid. Erinnydi.
Z 3. a. Vates, qui per manes euocatos responsa edunt. ibid. mortuorum vaticinia. ib. vmbrarum vaticinia. b. Loca vbi manes euocati responsa ederent.
Z 4. a. Simulacrum. ibid.

Ius cole: perniciosa viris iniuria res est.

ib. manes euocanti. b. euocatores manium.
Z 5. a. ducem & seruatorem. b. diuinatio ex inspecta pelui, diuinatio ventriloquorum, è vitro, diuinatio ex speculo, diuinatio per crystallum, diuinatio ex annulo, diuinatio ex vngue, diuinatio per aquam, diuinatio ex ijs, quæ in aëre apparent.
Z 6. a. refractione. ibid. puerorum impollutorum inspectio.
Z 7. b. veneficas, empusas, quasi vno incedentes pede, laruas. ibid. præstigijs, aut illicijs, aut carminibus superstitiosis, aut ligationibus.
Z 8 a. mortuorum euocatores. b. praua imitatio.
A a 1. a. iniuriæ quidem nouæ, captiones autem veteres. ib. dona gratiæ, administrationes, & effectiones. ib. sermo sapientiæ sermo cognitionis, fides, dona sanationum, facultates edendarum virtutum, prophetia, discretiones spirituum, genera linguarum, interpretatio linguarum. ibid. Discrimina donorum sunt, sed idem spiritus: discrimina ministeriorum sunt, sed idem dominus: b. discrimina facultatum sunt, sed idem est Deus, efficiens eas omnes in omnibus. ib. Vnicuiq; verò datur declaratio spiritus ad vtilitatem. ib. hæc omnia efficit vnus ille & idem spiritus, distribuens priuatim singulis, sicut vult. ibid. vnicuiq; nostrum data est gratia, pro mensura doni Christi. ib. manifesta.

festationes & apparitiones. ib. oracula & vaticinationes diuinæ. ib. carmina superstitiosa.

Aa2.a. vis seu facultas effectrix. ibid. Quod de Deo cognosci potest, manifestum est in ipsis, Deus enim eis manifestum fecit. ib. Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, vnà testimonium reddente ipsorum conscientia. ib. ius Dei. ibid. Deum semetipsum proposuisse exemplum, ac virtutem humanam aßimilationem quandam esse.

Aa3.a. vim efficacem & facultatem naturalem. ibid. per transsubstantiationem, seu transformationem.

Aa5.b. Verbo siue Sermoni.

Aa7.a. sigilla.

Aa8.b. Æquandi superis, generosi vulnus Vlyßis
Fouerunt, nigram sistentes sanguinis vndam
Carminibus.

ibid. veneficæ.

Bb1.a. carminum superstitiosorum, siue incantationum nomine. b. circumforaneos, magos, & arrogantes. ib. circulatores & vates. ib. imposturarum. ib. nullam rationem artis medicæ habentes ib. nugatorias transformationes. ibid. Nihil tibi opus est amoletis & incantationibus, per quas Diabolus vnà surrepit.

Bb2.a. ars venefica, diuinatio per cribrum, diuinatio ex securi, diuinatio per caput asini, prædictio diuinatrix ex galli indicio. ib. venefici. ib. secundum naturam. ib. præstigiarum, & incantationum, & vinculorum, quibus deuinciri aliqui putantur, carminibus. b. veneficos. ib. incuruos & gibbosos.

Bb4.a adiuratores. ib. quasi abstersores & purgatores. ib. praua imitatione. b. nominis expertia.

Bb5.a. Tota scriptura diuinitus est inspirata, & vtilis ad

doctrinam, ad reprehensionem, ad correctionem, ad institutionem, quæ est in iustitia, vt perfectus & absolutus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. ibid. Euangelium est vis & efficacitas diuina, salutis efficiens in credentibus. b. legis transgreßio. ib. sigilla.

Bb 6 a. facultates appetitionum. ib. effecta. ibid. naturalis facultas. b. sanctificatio.

Bb 7. a. causarum expertes. b. effectrix. ib. sigilla.

Bb 8. a. efficacitate.

Cc 1. a. opifex. ib. efficacia. b. organa, quæ per se mouentur. ib. incantatores. ib. simulacris.

Cc 2. a. temperamentum. ib. essentialis.

Cc 3. a. diuinatio sacrificiorum & victimarum, quæ mactabantur. ib. sacrificia & victimas cæsas, siue immolationes. ib. sacrificos, & sacerdotes, & aruspices, qui de extorum inspectione futura prædicerent. ib. aruspicinæ. b. templum sanctum, & imago Dei expressa.

Cc 4. b. propitiatoria. ib. placatorium. ib. redemtionis sacrificia. ib. quasi totum combustum. ib. pullis columbinis. ib. & integrum esse.

Cc 5. a. perfecta sacrorum operatio. ib. inuoluntariè. ibid. abdomini & omento. b. gratiarum actoria. ibid. infermentati.

Cc 6. a. integras, inculpatas. ib. abdomini, omento.

Cc 7. a. et cùm cognouissent Deum. b. non glorificauerunt vt Deum, neque gratias ei egerunt, sed vani facti sunt in ratiocinationibus suis, & obtenebratum est desipiens cor eorum: quum se sapientes esse profiterentur, stulti facti sunt: ac mutarunt gloriam incorruptibilis Dei in efformatam imaginem mortalis hominis, & volucrum, & quadru-

drupedum, & reptilium. ib nemorum præſides, montanas, quernas, & cum quercubus natas.
Cc 8.b. in memoriam reuocans, & oſtenſiuum.
Dd 1.a. impij in Deum. b. quæ reipſa ſunt perſpicua: quæ facultate ſunt tranſparentia.
Dd 2.b. expers principij, & ingenita. ib. conſubſtantialem. ib. & Sermonem Deum. ib. Verbum & imaginem coæternam: ſubſtantialem. ib. Iunonis.
Dd 3.a. Terrigenæ. ib. poſteri. b. ciconias.
Dd 4.a. & indigenas.
Dd 5.a. rationem ſacrorum. ib. decurias ſeu claſſes. ibid. communia, ad rempub. pertinentia. ib. præfecti tribuum, & quaſi tribuni. ib. coronam ferentes.
ibid. Magnum, Attin, placate Deum, cum numine ſancto,
Numine, Adoni, tuo, ſancto ſimul atq; beato.
ibid. Supremumq́; Iouem, diuûm ſimul, atq; Mineruam,
Corpore mortali velatum extollite regem,
Quem, pater ille Deûm, præſtantum ſtirpe parentũ
Seuit, Alexandrum, cuſtodem iuris in orbe.
b. numinis afflationes, Corybantum furores, bacchanalia, peruigilia. ibid. Dato vno inconuenienti, ſequuntur plura.
Dd 6.a. ordinis ſacerdotum, & legum conſtitutionis.
Dd 7.b. reprobam mentẽ ad faciendum ea, quæ non decet.
Dd 8.a. ſpectrorum. ib.
Protinus his ſuperi portenta oſtendere, pelles
Serpere humi, verubus carnes mugire cruentæ,
Aſſatæq́; boum qualis vox prata fatigat.
ibid. hecatombæ.
Ee 1.b. amatorios. ibid. cantilenas, quæ dijs accinebantur. ibid. carmina, quæ ſaltantibus accinebantur. ibid. carmina ſtantis chori.

Ee 2.a.extispicinam.ib.augurium extispicum, diuinatio-nem extispicum, ex victimarum inspectione prædictio-nem diuinatricem.

Ee 3.a.extispicium.

Ee 4. b.vesiculam fellis.

Ee 5.a. diuinatio è victimarum flammis. b.sacrorum an-tistiti & custodi.ib.Virgines Vestales numero quatuor, à Numa sacris initiatæ: quibus deinceps duas adiecerunt, quæ factæ permanserunt.

Ee 7.b.diuinatio è fumo victimarum. ib. diuinationis ex flammis victimarum.

Ee 8.a.diuinationem ex flamma. ib. vaticinationem è fu-mo.ib. è thure incenso diuinatio. ib. prædictio diuinatrix è vino sacro. ib. diuinatio ex aquis sacris. b. diuinatio ex hordeo, vaticinatio ex farina. ib. quod ex ouorum inspe-ctione futura prædicit. ibid. diuinatio ex piscium inspe-ctione.

Ff 1.a.Et capita Saturnio, & patri mittite virum, siue lu-mina.ib.coniectio futurorum ex homine mactato.

Ff 2.a.extispicium. b. capite carentia.

Ff 3. a. Aruspicinæ. b.aut quoduis omen cohibens nos, aut incitans ad faciendum aliquid. ib. Nemo vidit meum thesaurum, nisi forsan si qua auis vsquam.ibid.Nemo me contuetur, nisi præteruolans auis.ib.Prouerbiale de igno-tis: nemo nouit, quis mecum versatus (collocutus) sit, nisi auis quæpiam. ibid.prudentum hominum de rebus futu-ris per aues.

Ff 4. a. & alia ostenta, inuestigationem, quæ nimirum certa ratiocinationis coniectatione, & auspicio intelligen-tiæ humanæ præberetur, mentem historiamq; auguralem nominarunt, id est, antiqua voce οἰονοησικὴν *(quasi dice-rent* τὴν ἐκ διανοίας νοησικὴν*) quam videlicet recentio-*

res

res, parua vocabuli declinatione, rotundiore vocabulo οἰωνιστικὴν nuncuparunt. ib. qui omnis generis diuinationum apud ipsos essent periti, cùm ex rebus cœlestibus, tum ijs, quæ in aëre fiunt, & terra, futura prædicendi. ib. tanquam fatum aliquod, siue sortem significantia.

Ff5. b. & aues faustæ, aut confirmantes. ibid. aduersæ & vetantes aues.

Ff 8. a. albam ardeolam siue pellam. b. carmen triumphale.

Gg 1. b. quæ aliquid portendunt. ib. est locusta quædam ad motum tarda, viridis, cui nomen Μάντις: ex cuius motibus, qui hos aduertunt, nonnulli futura prædicunt.

Gg 3. a. omen seu augurium itinerarium. ib. omen domesticum.

Gg 5. b. augurium ex motu insolito, seu micatione alicuius membri vibrantis salientisúe.

Gg 8. a. augurium itinerarium, domesticum, vibratorium ib. sternutationes, stridores dentium. ib. affectionem præter naturam. ib. ne comeditote in montibus, neq; augurio, néue diuinatione vtimini. ib. ariolus, & aruspex, & augur abominatio est domino Deo tuo: propter has enim abominationes, Dominus Deus exterminabit eos à facie tua. ib.

Tu verò me præpetibus parêre iubesq;
Augurijs, quæ sperno equidem, quia vana videtur,
Seu dextra spectentur aues, Phaëtontis ad ortum,
Siue sinistra petant obituri limina solis.
Consilio magni Iouis at nos fidere oportet,
Quem penes est hominum diuûmq; æterna potestas.
Optimum id auspicium est, patriam pugnando tueri.

b. Duiros. ib. arbitros sortitione electos, siue sortito creatos.

ib. Duiri. ib. perpetui, & sine successione. ib. successore. ibid. arbitri sortitione dati. ib. Duirûm.

H h 1. a. Ocyus ærata miscemus caßide sortes,
Magnanimi verò Eurylochi sors exijt illa.
ib. non pertusi, perforati. ib. Mercurij. b. iactum & casum. ib. ludus tesserarum, siue aleæ, ludus calculorum, ludus 60. calculorum, talorum lusus.

H h 3. a. canes. ib. sex laterum. ibid. ludum aleæ. ib. vnitas & senarius numerus, trinitas, & quaternarius, binarius, & quinarius numerus. ibid. calculi, seu scrupi lusorij. ibid. à cadendo. ibid. quinq; linearum. ib. quinq; laterum. ib. lusus calculorum. ib. sacram. ib. scrupis. ib. quasi πεντέλιον quandam, à descriptis nimirum quinq; lineis. ibid. talorum lusus. b. pronum ib. supinum. ib. vnitas & senarius. ibid. pronum & supinum, hoc est, quaternio & ternio. ibid. seniliter, siue senum more. ib. casus.

H h 4. a. lusus linearum siue 60 calculorum. ibid. descriptione. ib. vt cecidit.

H h 5. a diuinatio ex sortibus siue sortitione.

H h 6. a. prædictiones. ib. de quæstionibus. ibid. artificiosa. b. quaterniones. ib. retrogradum. ib. in consequentia signorum, siue directum.

H h 7. a. quaternionis. ib. combinatione. b. combinatio. ibid. combinatione.

H h 8. a. fortuitum. ibid. vt causa per se. ibid. fortuitò. ibid. pronuntiatum. ibid. confusionem. b. expertes significationis.

I i 1. a. diuinatio ex nominibus & numeris. ib. apparitionem. b. decadas. ibid. vaticinationem ex nominibus. ibid. diuinationem, seu Dei vaticinium. ibid. significatrix seu præsagiendi.

I i 2. a. inutilia. b. Est quidem diuino genito (id est, causis na-

ſis naturalibus, diuina quidem potentia præditis, ſed tamen à Deo creatis) circuitus quidam, quem perfectus quidam numerus complectitur: humano verò genito (id eſt, hominum generi) in quo quidem primò ſunt incrementa imperantium, & imperio ſubiectorum diſcriminibus diſtincta, tres ſunt ſtatus, certis quibuſdam quaſi cancellis definiti: quatuor nimirum terminis, & eorum, qui ſimilitudines inducunt, & contrà diſsimilitudines: & eorum qui creſcunt & decreſcunt: ex quorum terminorum varia & multiplici efficacia, res omnes, quæ in hoc vniuerſitatis ambitu verſantur, æqua ratione, & ſibi inuicem reſpondente componuntur, ita, vt diſtinctè illis conſtet ſua natura. Quorum ſeſquitertium fundamentum, cum quinario copulatum, ter auctum duas harmonias præbet. ibid. Ait enim id cauſæ eſſe, quòd nihil maneat, muteturque circuitu quodam temporis. Initium autem horum eſſe ea, quorum ſeſquitertium fundamentum, coniunctum cum quinario, duplicem concentum efficit, additque ille, tum id fieri, cùm diagrammatos numerus huius eſt ſolidus, tanquam natura prauos, ac meliores, quàm diſciplina procreet.

Ii 3. a. ſolidus & cubicus numerus. ibid tripla ratione. ib. de tribus ſtatibus, & quatuor terminis ibid. æqua ratione ſibi inuicem reſpondentia, & nominata. ibid. diuinatio ex numeris. ibid. non conſtantibus ratione & innominatis. ibid. harmoniam & commoderationem. ibid. diuinationis ex numeris. ib. ex rationibus numerorum diuinationem. ib. diſpoſitionem. ib. triquetrorum. b. cauſis deſtituta phantaſmata. ib. ſanctam trinitatem.

Ii 4. a. diſpoſitionem ſeu collocationem. ibid. triangulares. ib. quadrilateri. ib. quinquangulares. b. materiæ expertibus

tibus.ib.in materia consideratis.ib.lineares,planos, & solidos.ib.computationes. ib. calculationis.

Ii5.a.prædictionis diuinatricis ex rationibus numerorum.ib.prædictionem. ib. litterarum traiectio, vel inuersio,transpositionem habet syllabarum, & abiectionem, & adiectionem literarum. b.Pleiadem. ib. per transpositionem literarum ἀπὸ μέλιτος, quasi dicas à melle. ib. violam Iunonis.ib.diuisiones. ib. per inuersionem literarum. ib. si literæ transponantur. ib. anagrammatismus.

Ii6.a.diuinatio ex notis cineri inscriptis, ex herbis, ex cera vaticinatio. b. prædictionem diuinatricem ex versibus.

Ii7.a.abominatio.b.visum,insomnium,somnium, visio, oraculum.ib.carentes significatione.ib.oraculum.

Ii8.a.somniorum interpretes,coniectores.ib.sensibus expositæ causæ, & materiæ inhærentes. ibid. à causis, quæ mente & intelligentia cernuntur, & materiæ sunt expertes.ib.antegressæ aut antecedentes. ib subiecta sensibus.ib. Antecedentes.b.constitutione.ib.præter naturam. ib. habilitates.ib.oracula.ib.diuina insomnia.ib.antecedentes.ibid. insomnia naturalia & præsagientia.ib.insomnium. ib.visum nihil significans, nec quicquam prænuntians:somniũ verò effectionem quandam,quæ, post somni quietem, bonum aliquod, vel malum afferat.

Kk1. a. visionem.ib.somnium.ib.quod excitet & moueat animam.ib.quod est dicere.ib.visa.ib.somnia.ib. insomnia. ib.Quæ significant aliquid,aut sunt cognitionis perceptæ, aut implicata ambagibus.ib.insomnia,aut res præsentes ostendunt,aut in memoriam reuocant iam præterita.b. facultatum animalium.ib.visa.ib.mala ib.visa,visiones,species,& oracula.ib.diuinitus immissa.ib.præsaga.ib. perceptæ cognitionis.ib.ambagibus implicata, ib.donum gratuitum,

Kk 2.a. immissorum à Diabolo.ibid. cum solicitudine & cura quæsitum,ac petitum. ibid. inopinatum. ibid. præsagientia.ibid.significationis expertia. ib. euidentes. ib. obscuras & implicatas ambagibus. ib. ambigua & perplexa. b. perceptæ cognitionis. ib. ambagibus implicata. ib. propria.ib. somniatorem.ib.aliena. ib.communia. ib. publica. ib.ad mundum pertinentia.ibid. propria, perceptæ cognitionis. ibid.propria, ambagibus implicata.

Kk 3.a.Progredere paululum Luculle, venit enim Autolycus,alloqui te cupiēs. ib.propria.ib.ambagibus implicata. ib.aliena.ib.perceptæ cognitionis. b. Allegorica, siue ambagibus implicata.ib.publica,ib.publicum. ib.ad mundum pertinens. ib. ambagibus implicatum.

Kk 4. a.publicum,ib.somnium est visum de comprehensorum sensibus motu existēs in dormiente, quoad hic dormit.ib. ijs quæ sensibus comprehenduntur.b.facultates seu vires.ib.alijs inseruientes. ib. aliarum ministerio vtentes. ibid. inseruientes alijs,facultas attrahendi,retinendi,alterandi,excernendi,aut propellendi.ib.vtentes aliarum ministerio,facultas alendi,augmentandi gignendi, formandi.ibid.facultatum.ib. motus animæ secundarios. ibid. facultates.ibid.congenitæ motiones animæ,& primariæ.ib. expertes rationis.

Kk 5. a.animalis vis,vis mouendi, facultas naturalis.& carens proposito ac consilio. ibid. principes seu rationales.ib.ministri.ib-principum, seu ratione præditarum. ib. facultatum.ib.voluntarius. ib.opera animæ, quæ ipsa edat per se. ib. sensum communem, cogitationem via quadam & ratione progredientem, memoriam. b. opera animæ relata ad aliud. ib. sensibus subiectæ. ib. quæ appetitione quadam cientur. ib.subiectas sensibus.ibid.expositorum

rum sensibus.ib.functiones.ib.eas,quæ appetitione,aut proposito,& consilio cientur.ib.callosum.
K k 7.a.voluntarius, siue propositi & consilij. b. ijs, quæ sensibus comprehenduntur.
K k 8. a. mensura quadam respondentem. b. ratiocinatione constantes. ib. cogitationem via quadam progredientem (barbari discursum appellant.) ib facultate cogitationis via progredientis. ib. facultate apprehendendi visa, seu imagines rerum.
L l 1. a imaginatione, ratiocinatione. ib. principes. b. cognationem naturæ. ibid. Donum igitur ipsum dicamus esse Mnemosynes, Musarum matris (id est, Memoriæ) & in hoc ipsum sensibus intelligentijsq; substratum, nos exprimere atq; effingere res quascunq;, quarum meminisse volumus, ex ijs nimirum, quas vel viderimus, vel audierimus, vel cogitauerimus, tanquam annulorum signis impressis, &, quod impressum fuerit, eius nos meminisse, & id scire, quamdiu ipsius simulacrum adfuerit: quum verò deletum fuerit, aut fieri nequit, vt imprimatur, obliuisci, & nescire.
L l 2. a. respirationem. ib. secũdum appetitionem motrici b. consilij & propositi, siue voluntarius. ib. causa propria & principalis. ib. spinalis medullæ.
L l 3. a. & ad dorsum pertinentis. ib. munimenta.
L l 4. a. partis nutrientis siue alentis. ib. ei, quæ mouetur secundum appetitionem. b. partem eam, quæ mouetur secundum appetitionem. ib. appetitio voluntaria. ib. appetitio quæ comitatur sensum ib. naturalis appetitio. ib. appetitionem voluntariam. ib. partem, quæ mouetur secundum appetitionem ib. visa. ib. quæ visui inseruiunt.
L l 5. a. nerui auditus. ib. qui gustatui inseruiunt. ibid. sensus communis. ibid. cogitatio via quadam progrediens. ibid.

ibid. *Memoria. b. facultas cogitationis progredientis ab vno ad alterum.*
L l 6. *a. quæ quaſi veſtigium operis futuri deſcribit. ibid. cogitationem via quadam progredientem. b. animam, alia quidem ex ſeipſam conſiderare, alia verò adminiculo facultatum corporis. ibid cogitationem diſcurrentem, phantaſiam, memoriam.*
L l 7. *a. cobibitione & coarctatione vndiq; circumfuſa. b. parti vegetandi.*
L l 8. *a. facultates & vires. ib. cohibitionem & compreſſionem. b. viſa.*
M m 1. *a. viſa. ib. ambagibus quaſi inuoluta. ibid.*
Somnia ſunt canibus panes, mihi ſomnia piſces.
b. bilioſi, iracundi ex redundante in ijs flaua bile.
M m 2. *a. præter naturam.*
M m 3. *a. natura loquaces, & quibus viſa offeruntur directè, & ſine ambagibus, & coniectandi ac præſagiendi facultate præditos, ib. viſa. b. cognomento Cerauni. ibid. reuelationes.*
M m 4. *a. perplexa & obſcura. b. malus Genius.*
M m 5. *a. præſagiens.*
M m 6. *b. afflatus diuinos. ib. viſa.*
M m 8. *a. ſomniatoribus. ib. omnem ex ſomnijs diuinationem, ſiue prædictionem diuinatricem, quæ ex ſomnijs auguratur. b. de interpretatione ſomniorum. ib. expertia ominis. ib. oracula.*
N n 1. *a. veneficæ ſiue incantatrices. ib. abominanda, hæ abominationes. b. conſenſio. ib. pactum.*
N n 2. *b. pars ea medicinæ, quæ de ſignis agit. ib. prænotiones & prædictiones. ib. curandi rationem. ib ſigna. ibid. certa & neceſſaria indicia. b. probabilia. ib. ſigna certa & probabilia.*

Nn 3. a. Signa certa. ib. signa verisimilia. ib. signum certum appellant, quod perpetuò vnumquodlibet indicat: signum verò nominant alterum, quod quidem non necessariò, neque omnino, sed magna duntaxat ex parte vnumquodlibet indicat. Præterea signum certum consecutione constat logica, quæ est demonstratio, signum verò ex obseruatione est empirica. ib. certa indicia aut signa. ibid. signa. ib signi. ib. signa & causæ simul. ib. signa & symptomata. ib. præter naturam. ib. antegressa siue præincipiens, antecedens. b. & coniuncta. ib intemperies. ib. læsa proportio. ib. vnitatis aut continuitatis solutio. ib. affectio præter naturam. ib. antegressa, seu (vt vulgò) præincipiens causa. ib. causam antecedentem siue internam. ib. causam antecedentem efficientem. ib. causa præparans.

Nn 4. a. antecedentem. ib. præincipiens adiuuans causa. ib. principalis causa, aut sine qua non. ib. imbecillitas. ib. facultates & actiones ib. facultas & vis. ib. quoad facultatem. ib. quoad vasa. ib. facultate. ib. reapse. ib. actus. ib. mentis delirium. b. facultate. ib. reapse. ib. affectio seu habitus. ib. motus rei, quæ mutatur, aut alteratur. ib. continens, seu proxima, siue coniuncta causa. ib. eiusdem generis.

Nn 5. a. inflammationem. ib. inseparabilis. ib. causa antecedens inseparabilis. ib. quod in posterum existit. ib. quod simul est. ib. coniunctam causam. ib. non aliquid quod simpliciter est. ib. continens causa. ib. ex propria & sua quadam affectione. ib. ex coniunctione seu cognatione naturæ. b. ex primaria affectione. ib. ex affectione secundaria seu consequenti. ib. ex cognatione & consensu naturæ. ib. ex re aduētitia. ib. sanguificationis. ib. signa. ib. causæ antepositæ. ib. antecedentes. ib. continentes vel coniunctæ. ib. notas rei certas & necessarias. ib. signa probabilia.

Nn 6. a. ambigua. ib. demonstratiua. ib. præsaga. ibid. quæ in me-

in memoriã reuocant, vulgò memoratiua seu commemoratiua. ib. prædictiones seu præsensiones. ib. demonstratiuorum & præsagorum. ib. affectionem. ib. demonstratiua salubria. ib. præsaga salubria, indicia eorum, qui ægrotaturi sunt. b. aut ex morbo conualituri. ib. morbidorum. ib. salutarium. ib. Quæ in memoriam reducunt signa. ib. morbidorum. ib. demonstratiua. ib. præsagientia. ib. exitiosa.

Nn 7. a. Signa memoriam refricantia. ib. demonstratiuis. ib. neutra. ib. ambigua, & amborum indicia. ibid. morbidorum. ib. quæ sunt demonstratiua, quàm quæ sunt præsagientia. ib. vitium seu morbum significantia, aßidentia, vel annexa: iudicatoria. symptomata iudicatoria. ib. Pathognomica separari non possunt, & affectus, vt ita dicam, constituunt essentiam. b. acutorum, peracutorum, diuturnorum, mitium siue benignorum, malignorum siue immitium. ib. superuenientia. ib. quæ indicant coctionem aut cruditatem. ib. letalia et mortifera.

Nn 8. a. Succedentia, vel superuenientia. ib. exitiosa vel letalia valde, iam iam imminentem: minus verò letalia. post aliquod tempus. ib. aßidentia. ib. vt eorum, qui vitium aut morbum significant. b. iudicatoria.

Oo 1. a. incrementum, aut vigorem. ibid. quæ vitium aut morbum indicant. b. aßidentia. ib. iudicatoria. ib. coloris bonitate. ib. essentiam.

Oo 2. a. essentia. ib. secundum naturam, contra naturam. neutra. ib. constitutionem. ib. affectionem præter naturam. ib. neutram. ib. salubria, morbida, neutra. ibid. aptam temperiem. ib. virtus aut perfectio, concinna proportio. ib. in ijs quæ egeruntur. ib. animalium sensibus subiectæ, actionum seu motus, principes. b. quæ formationi, generationi, augmentationi, nutritioni inseruiunt. ib. functiones. ibi. parti vegetanti. ibid. alteratio. ibid. confectio chyli. ibid. chymi

vel sanguinis elaboratio.ib.nutritio. ib.appositio, agglutinatio nutritio.

O o 3. *a.excernendi siue expellendi. ib.functionum vitalium.ib.functiones mouendi.ib.pulsus,motus.ib.vitæ tenorem.ibid.indicium.ib.moderati seu mediocres. ib.immodici.b.facultas vitalis. ib.perfectionem.ibid. concinnam proportionem-ib.mediocres. ib.immodicos. ib. inæqualitas.ib. systematicam,siue accumulatam,seu collectiuam. ib. deficientes,decurtati,seu mutili.*

O o 4.*a.motus inhibitionem,siue quietem. ib.decurtati,reciproci.ibid.mediocrem.ib.concinnum,inconcinnum.ibid. præter rhythmum,aut proportionem interualli motus & quietis. ib.qui rhythmum habet alienum.qui nullum retinet rhythmum. ib.constitutio.ib.turbulentus seu vibratus. ib.inæqualitas. ib.inæqualiter celeres,seu dispares pulsus. b. bis ferientes.ib.decurtati,vno in ictu innuentes, & circumnuentes.ib.brachiale. ib.vndosus.*

O o 5.*a.Hecticus.ib.functiones.ib.actionum virtus.ib.propria affectione.ib.ex consensu naturæ.b.intemperies.ibid. vitiatæ proportiones ib.Dolor,aut continuitatis solutionem, aut confertam alterationem ostendit. Continuitas soluitur sectione,erosione,contusione, extensione. Natura autem alteratur caliditate,frigiditate.*

O o 6. *a. qualitates paßiuæ, siue subiectæ actioni. ibid. informam.b.multæ enim membranæ sunt eiusmodi, atq; inæqualiter intextæ carni,atq; comprehendentes ipsam carnem.ibid.Differunt inter se, aut copia, aut craßitie, aut motu,aut vi & efficacia cientis dolorem substantiæ, siue humor illa quidem sit, siue spiritus flatulentus.*

O o 7. *a. tumoribus ex vulnere. ibid. compreßionis. ibid. mordicatiuus, aut cum mordicatione dolor, & quasi depascente aut arrodente aliquo.ib.dolor, quasi vulnerante aliquo.*

aliquo.b.dolores cum stupore.ib.membrana, quæ in superficie cuti substrata est. ibid. non fiunt ratione essentiæ partis affectæ, ita enim separari non possent, sed per accidens.

Oo 8.a.differt perceptio & affectio pruriginosa ab vlcerosa, quia sæpe numero perceptio pruriginosa vlcerosam antecedit, soluta & desinente vlceratiua, in pruriginosam. Vlcerosa præterea non solùm ad cutem, sed per imas quoque partes ad ossa vsque penetrat: pruriginosa autem reuera ad solam superficiem pertinet, non tamen primariò, pro ratione ipsius propria, sed per accidens, eo quòd densior subiectis sibi partibus cutis est. b. minus aut magis vehemens, aut violentus, aut validus. ibid. continuus. ibid. interuallum habens.

Pp 1.a. ex propria membri affectione. ib. ex consensu naturæ. b. secundum naturam. ibid. præter naturam. ibid. humores, excrementa. ibid. cauitates. ib. meatus. ibid tanquam exiles quædam cauernulæ.

Pp 2. a. conspirabile & confluxile. ib. innatam & congenitam humiditatem, materiam, humorem. ib. familiare alimentum singularum partium. ib. innatum. ib. similares. ib. acquisitum. b. appositio, agglutinatio, aßimilatio. ib. respondens proportione quadam. ib. facultate. ib. actionem.

Pp 3. a. motionem primam, & quasi perennem fluxum corporis naturalis, instrumentis præditi, & facultate viuendi ib. facultatum animalium vim vitalem. ib. facultate. ibid. motione continuata ac perenni, seu effectione. ibid. facultates suas. ib. motiones seu affectiones. ib. habilitas. b. proportionem.

Pp 5. a. dßimilare. ib. proportione aut mensura congruens. ib. vegetatiuus. ib secundum naturam. ib. & dißimilarem. b. vaporosum.

P p 6.a.fuliginosum quippiam.ib.tanquam adusta,& feruentia,& acria,& mordicantia. ib. & fuliginosa, & quasi terrena.ib.quæ sunt eiusdem generis.b.supra modum adusta.ib.quæ craßiora sunt.ib.tenuiora.ib.secundum naturam,non secundum consilij propositum,aut prænotionem. ib.& architecti.ib.excrementa.ib.excrementum.

P p 7.a.excrementa vtilia ib.inutilia.ib.chylum.ib.chyli elaborationem.ib.nidorosa.ib.fuliginosa.ib.quasi cuneiformis.ib quasi iuxta aures.b.infundibulum.ib.cribrosi.

P p 8.a.excrementum.ib. excauationes,siue cauitates faucium.ib.tonsillæ.ib.quasi vtrinq; sibi oppositæ.ib.coctio.ib. leuis quædam coctio.ib eiusdem generis.b.reapse. ib. humores facultate.ib.ianitoris.ib.portas,seu venam portæ.ib. quasi arboris caudici respondentem. ib. chymi seu humorum elaboratio.

Q q a.1.flauam bilem.ib.melancholicum humorem. ib.facultas.b.per sensui non obuiam transpirationem. ib. quasi foramina,seu ostiola quædam tenuia perforauit, ut excrementorum tenuitati respondeant proportione. ib. non respondens proportione.

Q q 2.a.facultate. b.circumfusionem, seu massam concretam.ib. humores.

Q q 3. a. tanquam assata & adusta alimenti pars, sed tenuis,& humida,& fluens.ib.meatus bilem recipientes. ib. bilem simpliciter, & flauam bilem, & ruffam bilem, & amarum humorem.pallidam bilem.ibid. nec dum extremè feruens effecta. ib.rubram.ibid.sedimentum,& limus, aut fex.b.quod satis in illo crassum, & terrenum, non satis à calore natiuo immutatum fuerit. ib. niger. melancholicus humor,niger sanguis. ib. fit in prima coctione in ventriculo.ib.dulce.ib.vnà fertur cum ijs, qui in epar distribuuntur,cumq; ijs coctum,fit sanguis.Quod autem in intestinis re-

nis relinquitur, à bile defluente in ea, ex epate eiectum, per imum ventrem egeritur. ibid. sanguificatio. ib. chymi elaboratione.

Q 94. a. *sanguificatio ib. serum sanguinis. ib. crudum humorem. ib. humor crudus. ibid. ea quæ subsidunt. b. canales urinæ. ib. canalium urinæ. ib. nidorosum. ib. illuuies seu sordes corporis. ib. fuliginosum.*

Q 95. a. *humorem in exilibus arterijs, & venis cuiusque particulæ proprijs. ib familiare alimentum, ex quo partes corporis aluntur. Continetur autem in singulis animantis partibus, ijsque roris instar aspergitur. ib. insitus humor. ib. excrementum. ib. meatibus, semen ad canalem virgæ, de testiculis deriuantibus. b. humor in medijs corporum spatijs contentus, qui vel probibendo, ne partes similares vehementius exiccentur, vel, quòd intermedijs illarum spatijs contentus, eas irriget, & humiditatem augeat, humectantium nomenclationem accepit. ib. proportione quadam respondens. ib. coctionis. ib. decoctio. ib. assationem.*

Q 96. a. *mordicantia & erodentia. ibid. perfectam coctionem. ib. leuem coctionem, parum differẽtem ab ipsa cruditate. ib seros sanguinis. ib. referentem tumorem. ibid. malè affectorum, aqua intercute laborantium. ib. assatio. ib. humor. ib. excrementum. b. familiare alimentum. ib. excrementa. ibid. secundum naturam. ib. præter naturam. ibid. excrementa secundum quid. excrementa simpliciter.*

Q 97. a. *excrementa simpliciter. ib. non attemperatam rationem ibid. vtilia, inutilia. ibid. excrementa seu purgamenta. ibid. illuuies sordium. ibid. humorum b. meatus qui bilem educunt. ibid. tenorem. ib. excrementa vtilia per se. ibid humores.*

Q 98. a. *excrementa non naturalia. ib. cùm soli ipsi, & impermixti perueniunt ad intemperiem aut corruptionem,*

sine redundantia aut admixtione alius cuiusdam humorum. ib. per abundantiam aut admixtionem humorum iam deprauatorum, siue excrementorum serosorum, & aquosarum superfluitatum, siue flatulentorum spirituum. ib. non naturalium excrementorum. ibid. redundantia æquali humorum omnium. ib. vitiosi humoris abundantia. b. mutatio. ib. simpliciter bona. ib. nutritio. ibid. simpliciter mala, & non naturalis. ib. putredo. ib. semimala. ib. suppuratio. ib. essentialem. ib. alteratio. ib. mutatio. ib. augmentationes humorum. ib. occasiones. ib. secundum naturam, contra naturam. ib. alteratio secundum naturam: mutatio secundum naturam. ib. alteratio præter naturam. mutatio præter naturam.

R r 1. *a. mutationis præter naturam. ibid. putrefactionem seu putredinem. ib. semipravam mutationem. b. non naturalium mutationum.*

R r 2. *a. excrementa non naturalia. ib. alteratio non naturalis. ib. præter naturam. ib. non naturalis mutatio. ibid. pollutionum putridarum aut seminum. ib. humiditatum superfluarum, & sordium. humorum pulti similium, saniei seui, & mellis instar, quam mellifauium aliqui appellant. ibid. de impermixtis. b. intemperie. ibid. ex cruditate esculentorum quorundam. ib. quæ porri colorem referunt, tantùm ijs procreantur, qui cibum in ventriculo malè concoxerunt. ibid. lentor enim ac viscositas contrahitur ex mora longiore phlegmatis, in loco calido.*

R r 3. *a. impermixtorum humorum, non naturalium. ibid. impermixtæ. ib. calor squalidus, & ignitus, & flammeus. ib. quasi viæ quædam sunt ad harum generationem, & mutationem vnius in alium. ib. vitellina. ibid. bilis flaua, vltra modum assata, extremè fit flaua, & igneum calorem acquirit, & craßitiem ouorum vitellis similem. b. velut si quis*

ærugi-

æruginem optimam aqua subigat, vt ex vtrisque consistentia fiat craßitudine similis defruto, estque tanquam ærugo exquisita cognominata floridißima. ibid. æruginosa. b. isatidis colorem referentem. ib. flaua bilis, primùm in humorem isatidis colorem referentem conuertitur, deinde in nigrum. ib. omnium perniciosißimam. ib. sinceræ. ibid. velut canales quidam. ib. colore rubrum, ac satis crassum, & fibrosum. ibid. flauum, exile, tenuium partium, flatuosum, & calidißimum.

Rr 4. a. propter refrigerationem quandam propinquam. ib. præternaturalis impermixti. ib. amurcæ. ibid. exquisitè atræ bilis. b. consistentia siue substantia. ibid. quæ ex flaua bile superassata, omnino perniciosißima. ib. tum alijs maligna est, tum partes, vbi pauló amplius collecta fuerit, arrodit. altera verò, quæ ex sanguinis, vt ita dicam, limo & fæce fit, substantia quidem & consistentia illa est craßior, sed prauitate multum ab illa deficit. ib. præternaturalis. ib. consistentiam: aquosum, tenue. ib. crassum, & similare. ibid. crudum humorem.

Rr 5. a. ex quo facilè lapis generatur, cùm illud materiæ rationem habeat, excalefactio autem causæ efficientis. ibid. periodis, & temporum circuitibus quibusdam inordinatis, & ordinatis. ib. muccosum. ib. expers qualitatis. ibid. gustu velut aqueum. ib. longa refrigeratio. b. dulce. ib. sincerum, seu impermixtum. ib. propter admixtionem salsæ, serosæ humiditatis. ib. valida refrigeratio. ib. quod ex phlegmate acidum & salsum euasit, acidum quidem, quòd à perfecta coctione defecerit, salsum verò, propter putredinem. ib. perfectam cruditatem.

Rr 6. a excrementa mixta. ib. permixta. ibid. secundum mixtionem & admixtionem, & ad sensum dißimilium partium. ib. pallida bilis. ib ochram. ib. viridem humorem.

 ibid.

ibid. aquosam. ibid. serosam b crassior & nigrior. ibid. phlegmaticus ib. ichorosum. ib. magis aquosus. ibid. causa continens. ib. spiritus flatulentus. ib. spumosum sputum. ib. dulce. salsum. nomine carentia. ib. Alphon ib. semicocti alimenti perittoma.

R r 7. a. alendi penuriæ. ib. excrementorum non naturalium. ib. crudus humor. ib. mutatio præter naturam. b. ebullitio ib. inflammatio. ib. alteratio. ib. corruptio. ib. putredinis contagiones, semina pestilentialia, putridi halitus.

R r 8. a. lapidem atterentium. ib. assationem. ib. proportione respondens. b. aduenticia quadam ratione. ibid. dignotionem, prænotionem. ib. essentiam.

S s 1. b. naturæ congrua. aduersa naturæ. ibid. humorum. ib. ratione quadam extranea.

S s 2. a. humor insitus. humiditas. materia familiaris alimonia. ibid. nebulæ. ib. sublimia, seu sublimamenta. b subsidentiæ & sedimenta. ib. non naturalia. ib. per accidens. ibid. præter naturam. ibid. farinæ crassiori similia, squamea, furfuracea.

S s 3. a. secundum naturam ibid. quæ in vrinis apparent, alui deiectionibus, sputis, sudoribus, quæq; reperiuntur in affectionibus totius corporis, ac quæ apparent in naturalibus & animalibus functionibus. ib. attemperata. ibid. in tumorem ib. bonam habitudinem. ib. carnosum. ib. æquali humorum redundantia. ibid. malam habitudinem ex vitiosi humoris copia. ibid. hydrope, cùm per vniuersam corporis molem humor pituitosus diffunditur. ibid. secundum & præter naturam b. abundantia. ib. plethora, cacochymia. ib inflationes. ib. ramice flatulento, ramice carnoso. ib. facilè mutabilis, difficilis mutatu.

S s 4. a. acquisita natura. b. eorum, quæ sunt præter naturam. ib. ratione carentes.

S s 5. a.

Ss5. a. affectiones præter naturam. b. agitationem perennem.

Ss6.a.ex conuenientia & conſenſu naturæ.ib.ex naturæ diſcrepantia.ib.eſſentiam.ib.naturæ ſeu ſubſtantiæ eſſentiam.ib.alterationem. ib.alterantem,vacuantem. b. ſecundum vniuerſas ſubſtantias. ib. quæ ratione & cauſis carent.ib.cauſarum expertes eſſe affectus eos,qui à virulentis animalibus,veneniſq; contrahuntur.ib.purgantia. ib. medicamenta trahentia. ib.conſenſu quodam naturæ. ib. ex naturæ diſſenſione. ib.euacuantia.ib quæ venenis reſiſtunt.

Ss7.a.ſchiſtum.id eſt,ſciſſile. ib.venena ſeu toxica, letalia,mortifera,interitum afferentia. ib.remedia contra venena,& venenis reſiſtentia. ib.remedia aduerſus venena. ibid. amuleta. b. Ac ſunt illa quidem naturæ aliquo modo contraria,ſed non adeò huic repugnantia, vt perimant: ſed in vtrorumq; confinio, mediam quandam naturam poſſideant,inter ea,quæ manifeſtè animantis corpori nocent,& ſalubria ſunt.

Ss8.a ea,quæ venenis aduerſantur,fermè omnia, ſi maiore aſſumantur copia, valde animantis corpus affligunt. ib.proportionem & menſuram quantitatis. ib in nimia copia. ib. contrarietas & repugnantia. b. omne deleterium venenum euacuatur à medicamentis, quæ foris applicantur,nempe,aut caliditate attractionem molientibus,aut totius ſubſtantiæ ſimilitudine. ib.per diſcuſſionem ac reſolutionem.

Tt1.a.functionum effectrices ib.vires.ib.conſenſus & diſcrepantia naturæ ib.poteſtate, aut reapſe. ib.proportio. ib. venefica. ib ſecundum naturam. b. aſtrictionibus & carminibus magicis. ib.contra naturam. ibid. naturæ diſcrepantiam.

T t 3.a.discußione ac resolutione. ib. vomitum cientia. b. eiusmodi, vt ipsorum ratio iniri nequeat.

T t 4.a.naturalis habitus, siue facultas. ib. rationis & causarum expertia. ib. imperscrutabilia & infanda. ib. rationis & causarum expers. b. inuasionis morbi.

T t 5.a.non imitabilia. b. simile conuulsionis. ibid. rationis & causarum expertia.

T t 6. a. effecta & opera, quorum ratio iniri & explicari nequeat. ib. visa. b. per naturæ cõuenientiam. ib. per dissensionem ac discrepantiam naturalem. ib. secundum, præter naturam.

T t 7.a.diuinũ. ib. diuini. b. quæ comprehendi non possunt.

T t 8.a.consensus & conuenientia naturæ: naturæ discrepantia & contrarietas. ib. rerum naturalium. ib. subiectum primum, ex quo fit aliquid, cùm insit per se, & non secundum accidens. ibid. adiuuans causa formæ eorum, quæ gignuntur, tanquam mater. ib. agitatio perennis, perfectio. b. tanquam exemplarem formam, vnde quid aßimilatur, quod mente & intelligentia cernitur, & quod eodem semper modo est. ibid. formam. ibid. exemplaris imitationem, seu imaginem secundam. ibid. composita. ibid. perspicuorum.

V u 1.a.secretione. ib. constitutione. ib. quòd expertia sunt senectutis, & alterationis, & paßionis. ibid. pellucida reapse. b. forma. perfectio. ibid. concretione. ibid. facultate. ib. constitutio. ibid. potestate re ipsa. ibid. lationem. ibid. secundum naturam.

V u 2.a.quapropter ex his omnibus, ratiocinando aliquis in animum inducet, præter hæc, quæ nos attingunt corpora, esse aliquod seiunctum ac secretum, tantò quidem præstantiore natura præditum, quantò ab his nostris longius est remotum. ib. reapse. facultate. ib. inconspicabilem quandam

dam formam, & figura carentem, & omnium tamen capacem, quòd sedem præbeat omnibus ijs, quæ generationem habent. ib. sine sensus perceptione tangi poßit, ratione quadam adulterina vix credatur. ibid. naturam, quæ omnia suscipiat corpora & immunem & expertem omnium illarum formarum, quas alicunde exceptura sit. b. reuera. ib. vt sit, quod est, seu reuera. ib. carens forma. ib. actum à facultate. ib. potestate. ib. omnium eorum, quæ genitæ sunt, oculisq; cerni, ac sensu percipi possunt. ib. tanquam matrem & receptaculum. ib. essentialium.

Vu 3. a. alterationem. ib. tanquam exemplarium formas. ib. reuera. ib. potestate. b. reapse. ib. materiam, quæ est facultate. ib. actionem.

Vu 4. a. antegressa seu antecedens: opifex. ib. verbum & imago. ib. perficiens & absoluens. ib. ex ijs, quæ non erant. ib. qui vocat quæ non sunt, tanquam sint. ib. quæ non sunt, secundum accidens. ib. quod non est, per se: quod non est, per accidens. ib. quod est reuera, & quod est potestate. ib. Ex eo, quod nõ est per se, & eo quod est reuera. ibid. ex eo, quod est per accidens, ex eo quod est potestate. ibid. quod non est. ibid. aliquid quod non sit per accidens, & prope atq; aliquo modo substantia. ibid. quod sit potestate. b. vt aliquid quod inest. ib. quod non est aliquid per se: quod non est aliquid per accidens.

Vu 5. a. quod affectionibus & mutationibus non est obnoxium. ib. inseparabilem & non diuulsam. ib. habilitas. ibid. potestate. ib. efficiens. priuans. b. temperamẽta & facultates.

Vu 6. a. excessu quodam caloris, & veluti feruore quodam. ib. reapse. b. vehiculum primigeniæ lucis. ibid. refractione & penetratione. ib. luminaria.

Vu 7. a. bene ordinata. ib. euersio harmoniæ. ibid. naturæ discrepantiæ. ad marg. confusionis imbecillitatũ, & deminutarum

nutarum

nutarum virium.b. inordinatum, inconstans. ibid. naturæ imbecillitas.ib. confusionis, ordinis turbati.

Vu 8. b confusione, compositione, mixtione, tota totis. ibid. proportione & mensura congruus.ib. essentialium. ibid. essentialis.ib. essentiæ connexus. ibid. menti & intelligentiæ obuios. ib. temperies.

Xx 1. a. attemperata proportione arithmetica. ib. ex principijs corporum subiectis mutationi, humido scilicet, & sicco. ib. corporeæ affectiones. qualitates subiectæ actioni ceterarum, vulgò paßiuæ. ibid. sub scientiam cadens. ibid. adulterina ratione. ib. qualitatum quæ corporum mutationi subiectæ sunt. ib reuera ibid secundum vim quandam naturæ, aut huius imbecillitatem b. naturæ concentus atque consensus, naturales discrepantiæ & aduersationes. ibid. attemperatam.

Xx 2. a. diuinationem ex rebus naturalibus. ib prædictionem ex monstris & portentis. ib. diuinatio ex rebus naturæ. b. prædictio vaticinatrix ex rebus sublimibus. ib. diuinatio ex plantis, diuinatio ex animantibus. naturæ consideratio, ex inspecta hominis facie, fronte, aut manibus addiuinatio. coniectatio ex somnijs & signis. ibid. artem diuinandi.

Xx 3. a. spiritus aridi, feruor & ebullitio. fumus ardens. ib. halitum. expirationem. b. expiratio. halitus & spiritus. fumus. ib inflammationi vel igni concipiendo exposita. ib. expiratio vel fuliginosa, vel nidorosa. ib. dißimilares. ibid. expirationes ib. nomine carentia.

Xx 4. a. halitus, aquæ secretio est, expiratio, terræ calefactæ à sole dissolutio. ib. halitus natura est, vt sit humidus & calidus, expirationis verò, vt calida & sicca, ac halitus quidem ea potestate præditus est, vt aqua esse poßit, expiratio verò, vt ignis. ibid. cum excessu seu exuperatione.

ibid. ex-

ibid. expirationes. ib. nidorosæ, fulginosæ, fumosæ, flatulentæ. ib. halituum. ibid. refractione. ib. eorum, quæ in sublimi apparēt. ib. Succensiones sunt species seu imagines. ib. interdum expiratio motu inflammata, gignit ea, interdum ab aëre, qui frigore concretus est, calor egeritur & eliditur. b. specierum & imaginum.

Xx 5. a. compactionem. ib. penetratione seu perfractione. ib. perspicuum. ib. refractio. ib. squalidum. ib. in vniuersum enim, in nigro album, multas efficit colorum varietates, sicut flamma in fumo. b. Solis imagines, Lunæ imagines, virgæ, area. ibid. Apeliotes. Zephyrus. ib. Cæciam. Hellespontias. ib. Libem. ib. Eurus. Argesten. Olympias. Sciron. Iapyx. ib. Boreas. Aparctias, siue septentrionarius. ib. Notus. Mesen. ib. Libonotum. Euronotum. Phœnicias. Thrascian.

Xx 6. a. Etesiæ. ibid. post Solstitium & Canis exortum. Prodromi, quasi dicas præcursores, seu Præuij. ib. Ornithiæ, quasi dicas Auiarij. ib. post brumam. ib. Ecnephiæ, Procellæ, siue Nubigenæ. ib. Chelidoniam, hoc est, Hirundinarium. ib. Ornithiam, siue Auiarium. ib. Prodromos. ib. Etesias. ib. Aquilo enim & Auster ex ventis soli nascũtur maximè, ac solet maximè ab Vrsis spirare ventus continuo tempore. b. contrarijs temporibus contrarij flant maximè, ac simul contrarij flare non possunt, quippe cùm è regione quasi secundum diametralem lineam, oppositi sint. ib. aduersi, aut idem faciunt, aut contrarium. ib. Meses. ib. grandinosi. ib. æstuosos. ib. mare fluctuans. ib. regio rara & concaua. ib. pulsus.

Xx 7. a. tremor. b. coarctatione seu compressione vndiquaque circumfusa.

Xx 8. a. coarctatione circumfusa. ib. coactionem. ib. squalida. ib. squalor, cùm expiratio sicca humidam copia sua separauerit. b. presterem, siue igneum turbinem. ib. prester.

Yy 1.a.nihil significantia.ib.significantia.b.

Protinus vrget hyems, Boream si prouocet Auster.

ibid. Offendente lutum Borea, mox terra gelascit.
ibid. Tertia lux nunquam nocturno Aquilone laborat.
ibid. Ad se trahens, perinde vt nubes Cæcias. ib. Caliginosus. ib. Quadripartitæ constructionis. ib. Lunam & Solem referentes imagines. ib. Phænomenis.

Yy 2.a. simulacra. b. Solis imago. ibid. Lunæ multiplicatæ imagines. ib. non significantia.

Yy 4.a. Barbatorum. b. Non est Cometes, qui malum non nunciet.

Yy 8 a. naturam alterationis & mutationis expertem. b. diuinatrix prædictio ex ijs, quæ in aëre cernuntur. ibid. patrij seu vernaculi morbi. ib. morbi, qui sparsim inuadunt.

Zz 1.b. Solem aut Lunam referentes imagines.

Zz 2.a. fructiferum. b. diuinatio ex ijs, quæ visuntur in aëre. ib. expertia significatorum.

Zz 3. a. diuinationis ex naturæ consideratione: notitiam & considerationem naturæ, addiuinationem ex facie seu fronte hominum, prædictionem ex inspectis manibus. ib. coniectatio ex signis. ib. somniorum interpretatio. ibid. naturæ notitia & consideratio. ibid. vaticinatio ex inspecta fronte. b. diuinatio ex inspectis manibus. ib. physiognomoniæ. ib. frontis consideratio. ib. subiectum. ib. ratione præditam seu principem. ibid. partem animi, in qua irarum existit ardor. ib. partem animi, quæ voluptate alitur. ib. vires seu facultates. ib. functiones.

Zz 4.a. Nam, & ex motibus de natura cuiusque, & ingenio coniectant, & ex figuris, tum ex coloribus, & ex moribus, qui in facie apparent. & ex leuitate, & ex voce, &

ex carne, & ex partibus, & effigie totius corporis. Ac ſunt in vniuerſum huiuſmodi, quæ dicunt phyſiognomones, de vniuerſis generibus ſigna. ib. orificia vaſorum vteri. ib. formatrix. b. formatrix. ib. proportionem concinnam. ib. benè temperatam ac commenſuratam. ibid. proportione membrorum concinna. ib. malè temperatam atq; insoncinnam. ib. non debita congruentes proportione. ib. peritorum diuinationis ex habitu corporis.

Zz 5. a. euidentiora autem ex ſignis, quæ ſunt in partibus corporis, morum ſunt indicia, quæ apparent ex motibus & figuris. ibid. ad naturales affectiones. ib. aſcitas ſiue acquiſitas. b. Omnino vni quidem ſigno fidem tribuere, ſtultum eſt: ſi autem plura conueniant, ad vnius cuiuſdam rei ſignificationem, magis iam conſentaneum fuerit autumare, ſigna illa vera eſſe.

Zz 6. a. quæ ex naturæ notitia & conſideratione depromuntur. ibid. naturæ notitiam & conſiderationem. b. ſcuticulæ, perticæ, perticulæ. ib. diuinationis è manibus ſubiectum. ib. cubitum.

Zz 7. a. tranſuerſo.

Zz 8. a. interius pulpæ manus. ibid. pectus, ſeu montem pollicis. ibid. manuum inſpectoribus, ſiue addiuinantibus ex manibus inſpectis. ibid. poſt planitiem manus. ibid. cum cubito iuncturam. ibid. chiromantarum. temporum linea. ibid. pectus manus. ibid. cauum manus. ibid. minuſculum thenar. ibid. temporum lineæ. ib. trianguli. ibid. vitiferam. ibid. vitifera. ibid. quadratum. b. ſecundum proportionem arithmeticam. ibid. pectus, ſiue montem manus exaggeratum.

Aaa 1. a. brachialis & poſtbrachialis. ibid. ſubiectum.

ib. addiuinantium ex manibus. ib. ex altera parte respondens. b. contemplatores manuum.

A a a 2. a. maximè carens articulis. ib. postbrachiale. b imbecillitatem. ib. vitæ breuitatem. ib. incisuras per totam manum pertingentes, vitæ longitudinem. ib. incompactum & mutationi expositum. ib. compactum & firmum. ib. formatricis. ib. formatrix.

A a a 3. a. temperatam. b. & naturalis coniectandi facultas. ib. obseruationes. ib. chiromantiam. ib. postbrachialis.

A a a 4. a. physiologici, hoc est, diuinationis ex naturæ notitia & consideratione. ib. concentus naturales & cognationes. ib. discrepantias.

A a a 5. a. naturæ conuenientia.

A a a 6. a. & squalida. ib. symphathiarũ & antipathiarum. ib. sympathias & antipathias. b. rarefaciendi, condensandi, emolliendi, indurandi, illitu suo inferciendi, detergendi, attrahendi, repellendi, laxandi, contendendi, ora venarum aperiendi, contrahendi, incrassandi, attenuandi, dolores sedandi, dolores efficiendi, concoquendi, pus mouendi, digerendi per halitum, sudores prouocandi, soporem inducendi, stuporis accersendi, somnum conciliandi, animum alienandi, putrefaciendi, adurendi, erodendi, exulcerandi, fundendi, densandi atque cogendi, succum prauum gignendi, attemperandi, expurgandi, sistendi, exasperandi, leniendi, farctu liberandi, infarciendi vim habent. ib. proportionalem. ib. ciendi vrinas, vomitiones proritandi, aluum subducendi, lubrificandi vim habent, per nares & os purgandi, menses mouendi aut sistendi vim habent. ib. gignendi aut extinguendi, aut prouocandi, aut reprimendi: carnem in vlceribus procreandi, cicatricem obducendi, glutinandi, purgandi, exedendi carnem inutilem vim habent. ib. epati, auribus, oculis, dentibus, coxarum dolori,

renibus,

renibus, spleni, podagræ, arthritidi, laterum dolori, tussi medendi vim habent, calculos comminuendi.

Aaa 7. b. *visui non peruius. ib. perspicua.*

Aaa 8. b. *ad flammam concipiendam idonea.*

Bbb 1. b. *actiuæ. paßiuæ.*

Bbb 2. a. *pellucida. ib. opaca. ib. reapse. ib. facultate.*

Bbb 3. b. *effluuia.*

Bbb 4. a. *cæcas opiniones. b. commemoratione dignum.*

Bbb 5. a. *perspicuum. opacum. ib. absolutio. ib. insitus. b. innatus. ibid. perspicuum. ibid. acquisitam. ibid. perspicui. ib. potestate.*

Bbb 6. a. *facultate. ib. quæ neruis intenduntur. ibid. quæ flatu complentur. b. barytonis. ib. sonum & vocem, soni ex percußione, & fragores. ib. strepitus, stridores, sibili, fremitus, sonitus, bombi, fluctuationes, clangores. ibid. vox longa; repercussa à corporibus solidis & renitentibus, ad id quod eam emisit, reciproca.*

Bbb 7. a. *quod neruis intenduntur. ib. sic dicta, quod flatu compleantur. b. renitentia. ib. facultate.*

Bbb 8. b. *quæ flatu complentur.*

Ccc 1. a. *organis, quæ flatu complentur. ibid. naturæ consensiones & dißidia. ib. naturæ conuenientia, vel discrepantia. b. consensionis & dissensionis naturalis.*

Ccc 2. b. *naturæ notitia & consideratio. ib. reuera. ib. naturali vi & imbecillitate.*

Ccc 3. a. *notitiæ & considerationis naturæ. ibid. plantarum consideratio, & ex ijs diuinatio. ib. prædictio vaticinatrix ex animantibus. ib. metallorum consideratio. ibid. diuinationem ex plantis. b. aquarum præsagia. ibid. aëris contemplationẽ. ib. constitutionũ. ibi. terræ consideratonẽ.*

Ccc 5. a. *diuinationem Astrologicam. ib. aruspicinæ. b. ex apparentibus in cœlo, & obseruationibus. ibid. subiecta sen-*

ſibus expoſita, & in materia verſantur. ibid. mathemata, phyſicæ conſiderationis magis propria. ibid. mechanica, optica, canonica, logiſtica, geodetica. ib. diuinatio Aſtrologica. ibid. facultatum naturalium & imbecillitatis.

C c c 7. *a. alleuamenta & ſolatia. b. prognoſticum, ſiue prædictio, adeoq́; præſenſio.*

D d d 3. *b. aſteriſmum.*

D d d 5. *a. auctumnum ib. aſteriſmi ſeu conſtellationes. b. indices.*

D d d 7. *a. fons vitalis. ibid. naturalis facultatis. b. mala. ibid. partem animi principem. ibid. partem, quæ voluptate alitur. ib. cunctatrices, ſeu retinentes aſſenſionem. ibid. ratiocinandi facultate præditas. ibid. congreſſus ſiue coniunctio.*

D d d 8. *a. confuſione. b. conſtellatione, ſiue ſidere.*

E e e 1. *a. curſu æquales. b. domum ſuccedentem ſeptimæ, quæ Aſtrologis domus mortis eſt. ib. Deus, ſeu nona domus, quæ religionis eſt.*

E e e 2. *a. cauſam propter quam. b. ſignorum expers.*

E e e 3. *b. directi, aucti numero, matutini, ſeu orientales, & antecedentes Solem. ibid. veſpertini ſiue occidentales, & ſequentes Solem. ibid. domibus, exaltationibus, trigonis, terminis ſeu finibus. ib. & exaltationum. ibid. aſpectu ſiue configuratione. ibid. ſtationarij. retrogradi, minuti numero, ſub radijs. ib. configuratione diametrali ſiue oppoſitione. ibid. caſus ſeu deiectiones. ibid. conſtitutiones cœli. ibid. peſtilentiales. ibid. in populo graſſantia, peſtilentialia, & exitioſa.*

E e e 4. *a. congreſſum ſiue coniunctionem. ibid. Malam fortunam, hoc eſt, ſextam domum: Malum genium, quæ eſt duodecima domus. b. breuis vitæ. ibid. ætatis vigorem.*

Eee 5.a. Viam lacteam seu orbem lacteum. ib. Regulus, qui & cor leonis. ib. spica. b. nebulosæ. obscuræ.

Eee 6. a. puncta circumferentiæ eccentrici vel epicycli terris proxima, imam seu infimam absidem.

Eee 8.a. diuinationem Astrologicam seu prædictiones Astrologicas. b. diuinationis Astrologicæ. ibid. vaticinium ex astris. ibid. diuinationi Astrologicæ. ibid. manifesta. ibid. principiorum, quæ manifesta sunt. ibid. congruens multorum obseruatio. ib. occulta. ibid. euidentia. ibid. enuntiationes, quæ vulgò dignitates, anticipationes, id est, antecepta animo rei informationes, communes notitiæ.

Fff 1. a. eius quod causam rei explicat. ibid. eius, quod res sit. ibid. quòd si sensus aliquis defecerit, necesse est, & scientiam aliquam desiderari. ibid. discimus, aut inductione, aut ratiocinatione. ibid. inductio. ibid. syllogismus seu ratiocinatio. ibid. cognitio, experientiam. ibid. rationem. ibid. iudicandi organa seu normas. ibid. diuinationem Astrologicam. ibid. eius propter quod. ibid. demonstrationum eius quod est. ib. à consentiente obseruatione. b. ratio & experientia, iudicandi organa, & certitudinis normæ. ib. demonstrationes. ib. experientiam. ib. scientiæ. ib. experientia. ib. ratio diuinandi ex astris.

Fff 2. a. eccentricitates, seu centrorum rationes diuersæ. b. diuinationis Astrologicæ.

Fff 3. a. necessariò. b. artis diuinandi. ibid. demonstrationes. ib. confusionem.

Fff 4. a. quæ vim habent augendi & proliciendi semen genitale. ibid. facultates seu vires. b. vniuersalioribus. ibid. causas validiores. ibid. proprias & principes causas. ibid. facultates.

Fff 5.a. adiuuantes causæ. ibid. coniectatrix ib. quæ à natura pendent semper ita vsuveniunt, nisi quid impediuerit. ib. functionem. b. magis proprijs ac principalioribus. ib. proprietates ingenij, & morum singulares rationes. ib. consilij & propositi. ib. vniuersales causæ. particulares. ib. rerum inter se comparatarum affectionē. ib. duodenis partibus, siue signis duodecim.

Fff 6. a. altitudo poli. ib. positionis circulo. ib. antegressas extrinsecus. ib. intrinsecus præcedentes. b. affectiones. ibid. & morbosæ. ib. causas extrinsecus antegressas. ib. consilium & propositum.

Fff 7. a. facultatem. b. de fato: Si genesis siue prædictio est ex cuiusque in hanc lucem exortu, iudicium non est: si genesis est, fides non est. Si genesis est, Deus non est, non est virtus, non est vitium. Si genesis est, omnia frustra, omnia temerè, & agimus, & patimur, non est laus aliqua, non vituperatio, non est pudor, non turpitudinis verecundia, nullæ sunt leges, non iudiciorum fora. ibid. proportione & mensura conueniens. ib. attemperato & omnino congruente. ibid. compagem corporis & membrorum.

Fff 8. a. inconcinnitas. ib. intemperies immoderata. ibid. proportio, & mensuræ congruentia. ibid. proportionis & mensuræ incongruentiam. ib. discrepantes et rebelles. ibid. bene conuenientia. ib. inconcinna.

Ggg 1. a. expertia certarum significationum. b. diuinationem astrologicam.

Ggg 2. a. Diuinationem Astrologicam ib. prognostica. ib. circumstantias.

Ggg 3. a. vires & effectiones.

Ggg 4. a. Subijciuntur enim naturæ imbecilliores potentioribus, & partiales vniuersalibus. ibid. prognosticum Astrologicum. b. in materia autem homo & Sol generat hominem.

minem.ib.generationis & corruptionis rerum causam esse motum per obliquum circulum. ibid. diuinationem Astrologicam.ib.conuersiones annuas & menstruas. mutationes aëris. electiones. prædictiones ex natiuitate. interrogationes. ib.iudiciorum Astrologicorum.

Ggg 5.a.iudicia Astrologica de interrogationibus, siue responsa Astrologorum ad quæsita. ib. electiones.

Ggg 7. b. prædictionem Astrologicam. ib. viæ lacteæ. ib.asterismi. ib. signa & duodecimæ partes.

Ggg 8. a. aspectuum seu configurationum. ibid.magnæ constructionis.ib.matutinus orientalis, matutinus occidentalis, vespertinus orientalis, vespertinus occidentalis, meridianus orientalis, meridianum medium cœli, meridianus occidentalis, matutinum medium cœli, vespertinum medium cœli.b.vnà mediantes cœlũ, simul occidentes. ibi.succedentes cardinibus.domos cadentes à cardinibus.ibid.centra seu anguli.ib.exortus & horoscopus. ib.occasus. ex aduerso orientis occasus.ibid.medium cœli.ib.imum cœli. ib. Bonus genius.

Hhh 1.a. Malus genius. ib. quadrantum orientalium. ib. Sub terra, & deorsum.ib.supra terram & sursum.ibid.occidentalium.ib.modi dominatus familiaris. ibid. deiectiones seu casus suos.b.conditionaria luminaria. planetæ conditionarij.ib. à terra remotissimi: terræ maximè propinqui. ib.stationum.ibid. nodum ascendentem & descendentem. ib.coniunctiones.ib contactus & defluxus. ib.configurationes siue aspectus.ib.configurationes sextiles, quadratæ, trigonæ, oppositæ.ib.nullo aspectu seu configuratione sociati. ibid. matutini, vespertini. ibid. euanescentes, coëuntes siue combustos, subradijs occultatos.ibid.præcursores.ibid. Sub initium noctis oriantur matutini.

Hhh2.a.de facie ad faciem se contueri. ibid. dominum natiuitatis, seu genituræ dominum. ibid. obtinentem dominium. ibid. natiuitatis dominium. b. domino domus. domino. ibid. dominium obtinenti prorogatorum vitæ, siue, vt Arabes appellant, Hylegialium. ibid. ad locos prorogantes vitam. ibid. Solem, Lunam, horoscopum, partem fortunæ, & qui in horum locis dominium obtinent. ibid. prorogationis vitæ. ibid. apheta seu vitæ prorogator. ibid. horoscopus. ibid. pars fortunæ, siue sors. ibid. medium cœli.

Hhh3.a. significatoris progreßionem. ib. ad planetas, vel corpore suo, vel radio opposito, vel trigono positu obuiantes: siue ad configuratos, ab initio, aspectu triquetro aut sexangulo. ibid. profectione vitæ prorogator. ib. progreßione. ibid. aphetæ, seu vitæ prorogatori. ibid. vitæ prorogator pertransit. ibid. per locum prorogatorem pertranseunt. ibid. profectionem. ibid. radiorum proiectionem. ibid. datoris seu prorogatoris vitæ. ib. planeta interimens, vulgò abscissor. b. quæ fit per horaria tempora in præcedentia. ibid. interemtor. ibid. prorogatorem vitæ. ibid. ascensiones. ib. prorogator vitæ. ibid. interemtorem. ibid. anæretæ seu interemtoris. ibid. ascensiones. ib. descensiones. ib. tempora æquinoctialia.

Hhh4.a. profectionum. ibid. prorogatoria. ibid. climacterica. ibid. vnumquodque temporum, siue singuli gradus distantiæ annum adæquant solarem. b. progreßionem à profectione. ibid. profectione. ibid. chronocratorum, seu præsidum temporis, gubernatorum. ib. antisciorum, & duodenarum partium.

Hhh5.a. prognosticum vniuersale, & pertinens ad singulas natiuitates. ibid. pertinens ad proprias cuiusque genitis na

tis naturas. ibid. asterismos seu figuras, quas positus & collatio stellarum efformat. ibid. persequens accidentia & euenta, seu significata particularia. b. coniectura. ibid. vniuersale & particulare. ibid. in vulgus. ibid. vniuersalis. ib. quod est certi loci, temporis, generis accidentium, speciei. ibid. locale. ibid. temporale.

H b b 6. a. *generale. speciale. ibid. operis quadripartiti. ib. configurationes. ibid. partiale. ibid. æquinoctialia. solstitialia. transitus. ibid. apparitiones. b. secundum obliquitatem eclipticæ, & orbis signorum. ibid. contractus & defluxus. ibid. coniunctionum. ibid. magis vniuersales sunt. ibid. exiliores & minus euidentes. ibid. apparitiones. ibid. q. d. præhybernare. ibid. posthybernare.*

H b b 7. a. *emersio ex radijs. ib. occultatio sub radijs. ibid. exort. vs occasus. ib. horarias. ibid. doctrinam de rebus in sublimi apparentibus. ibid. diuinatio genethliaca. ib. facultatum & effectionum. b. habilitatis. ibid. vires & facultates. ib. normas certitudinis. ibid. contra negantem principia non est disputatio.*

H b b 8. a. *principium sationis & conformationis. ibid. initium inanimationis & viuificationis. ibid. principium editi in hanc lucem infantis, & egressus ex vtero. ibid. hominis principium à tempore conceptus, naturæ initium esse: alterum verò, quod est temporis egressus ex vtero, facultate, & per accidens. ibid. obseruatione. ibid. formatrix.*

I i i 1. a. *æquinoctialis. b. significatorum.*

I i i 2. b. *signa, asterismos, siue constellationes.*

I i i 3. a. *signa. dodecatemoria. ibid. signa. b. de qualitate effectus. ib. respectu zodiaci, & respectu cardinum cœli.*

I i i 4. a. *quadripartita constructione. b. visionum. ib. ostenta. res prodigiosas seu monstrosas.*

Iii 5. a. natura. b. quantitate aut qualitate. ib. ostenta. monstra. portenta. ib. necessitas. ib. ostensum siue monstrum est res præter naturam, præter naturam verò non omnem, sed eam, quæ magna ex parte sit; nam præter eam, quæ semper & necessaria est, nihil fit: verùm in rebus ijs, quæ magna quidem ex parte ita fiunt, sed aliter etiam possunt fieri, euenit, quod sit præter naturam. ibid. portenta. ibid. naturæ. portenta sunt errata eius, quod agit propter aliquid, siue finem destinatum, quæ sunt errata naturæ. ibid. si quid naturæ actiones impediat. ib. ostenta.

Iii 6. a. portentorum. ibid. monstrum, siue portentum. ibid. peruersa imitatione. ibid. contra naturam, sed supra naturam. ibid. omnipotentiæ. ibid. facultates, signa, & miracula. ibid. opere. b. Dei effectiones & Dei significationes. ib. signa. ib. prodigia. ib. miranda. ib. miracula. ib. inopinata. ibid. prodigiorum. ib. portenta. ib. res à naturæ formatione abhorrens, aut aliquid partu editum, aut signum, quod extitit præter naturæ ordinem.

Iii 7. b. aurea catena.

Iii 8. a. intemperiem. ib. perturbatas. ib. intemperies. b. naturæ. ibid. ambiens & adiuuans causa. ib. materia. ib. causa formatrix continentium & adiuuantium causarum. ibid. materiam.

Kkk 1. a. Causarum quæ formatrices dicuntur. ibid. causa per se. ibid. per accidens. ibid. manum. b. palmipes planimanus.

Kkk 2. a. Vicentino. b. colem. ib. concepta in vtero, seu fœtus. ibid. superfœtatione, siue super vterum, qui geritur, conceptione. ibid. quæ adnascuntur membrorum. ibid. membrorum agnationes. ibid. gulæ in auibus ventriculo.

Kkk 3. b. formatrix. ib. hircanæ siue hircinæ capræ. ibid. malè temperata.
Kkk 4. a. ostenta. ibid. naturæ. b. prodigiosa, siue monstrosa.
Kkk 6. b. Lunæ multiplicatæ imagines.
Kkk 7. a. præsagum aliquid, siue quod portendat quippiam. b. visa. ibid. interpretatio ostentorum, siue portentorum coniectatio.

AD BENEVOLVM Lectorem.

QVia in hoc luculento diuinationum opere, sæpè vsu venit, vt, vna & eadem in pagina, dictiones Græcæ recurrant eædem, satis superque duximus, sicubi occurrebant, semel eas conuertendo exponere, ne actum ageremus, quod veteri verbo vetamur. Cumque ab autore ipso, non rarò Græcorum vocabulorum subijciatur interpretatio, vbicunque eam offendimus, conuersionis nostræ operã hanc ipsam ob causam, studiosè supersedimus. Quod te, beneuole lector, ignorare noluimus. Tu factum hoc studij recti & simplicis in bonam partem accipies, & labore conuersionis qualiscunque fruêris, στέργων μὲν τὰ παρόντα, ζητῶν δὲ τὰ βελτίω, secundum Isocratis præceptum.

INDEX RERVM ET VERBORVM IN HOC LIbro memorabilium.

A

Agrip-

ἀξιω-

χυμοὺς

Dæ-

Diui-

ἐμπείων

Filius

H

M

 Ma-

Mate-

O

S

Spes

Strup-

Vene-

Erra-

Errata inter relegendum obiter animaduersa, quæ hîc emendata subijciuntur.

PAgina 18. a. linea à fine 4. Ἀννίβα. b. l. 1. πρότερον. pag. 24. a. l. 9. αὐτὸς καὶ παῖδ. pag. 32. a. l. 15. λευκτρικὸν. l. vlt. ἀιετὸς. pag. 32. b. l. 19. ζεὺς ἦν, ζεύς ἐστι ζεὺς ἔσσ. pag. 33. a. l. 15. Συβαρῖται. p. 56. b. linea 12. Adeoq; in omnium. p. 57. a. l. 4. actionem Ibidem lin 6. à fine. adhibitis quæ. p. 58. a. l. 16. in natos: vt rectè Plutarchus dixit: ἐν ταῖς σπερμάτων ὀλίγαις σταγόσι, καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς ἀγαθὰ συῤῥέουσι: tamen quantum. p. 60. a. l. 3. ἡ μὲν τρυφὴ. p. 67. a. l. 1. δαίονται b. l. 14. τίκτει τοιοῦτο. l. à f. 5. κολλᾶν. pag. 71. a. lin. 8. potestas, omnisq;. b. lin. 6. τοῖς ζῶσι. l. 13. τοῦ ἀνθρωπ. pag. 73. b. l. 9. Creatione, infusa, ac. pag. 74. b. l. 7. ministerio, subiectißima. ibidem, l. 11. à fine. mali atq; impuri. p. 75. a. l. 12. à f. naturam, genus. p. 76. a. l. 3. mancipijs Vocatur & πνεῦμα ἀκάθαρτον. Vt discernatur à Deo fonte castitatis, & à castis Angelis. p. 77. a. l. 9. mente obscurata b. l. 5. rapiente. p. 78. a l. vlt. Et in agentibus ordinatè. Ibid l. 10 à f præsentis: siue. p 79. a. l. 10. παράστασιν. l. 16 modo & effectis differentem b l. 2. actionum atq; effecta sic p. 80. b l 7. à fin. naturā, in p 81. b. l 13. à fi. certi p 82. a. l. vlt deuinxit. Nec omnipotentiam suam se impertiri creaturis. b. l. 7. à fi. ex apparēte p 83 a l. 5 à fin. vi miraculi. b. l. 2 conspicitur. In p 87. b. l. à fi. esse: p 88. a. l. 16. aut solis. lin. 7. à fi integra Si p 89 a. l. 14 à fin. in raptu corporis, haustu. l 6. à fi. ὄρος. l. 3. à fin εἰς ὄρος ὑψηλὸν, ἔδειξεν &c b l 15. à. fin. non sit: eoq; allegorica potiùs quàm historica. p. 90. a l 15. à fin Siculi p. 91. a. l. 4. ἄλλας. l. 11. τούτων p. 93 a l. 13 à fi. munit Paulus p. 95 a. l. 10. traditum. Horum. l. 13. homines p 95 b. l. 7 sanctificata. p. 97. a l. 9 commixtione. p. 98 b. l. 16. Sunt eius Item. Ex hoc scimus, quòd habitet in nobis: Ex spiritu, quem dedit nobis. p 101 b. l. 14. 15. à. fin. solidiora exhibentur l. 10 à fi. dißidentium. p 102. a. l. 5. ablutione, aut abiectione; 1. Pet. 3. p. 103 l. 7. idem, ostendens p. 105. a l. 6 detractione verò. l. 7. Christi commentitia in p. 108 b l. 3. effecta & opera. l. 13. elegit. p. 109. a. l. 12. violento l. 4. à fi. & vtrum fiat. p. 110 b. l. 12. à fi. in erroribus p. 111 a. l 12. ac magis. p. 116 b l. 18. affectus. l. 7. à fi. Apostolicæ puritati. p. 117. b. l. 8 à fi. posterorū. p. 119. b. l. 18. potestatem & virtutem. p. 120. a. l. 3. Illa. b. l. 6 à fi. & execror. p. 121. a. l. 3. à. fin.

pertæsis. p. 122. b. l. 11. non est. p. 123. b. l. 15. assuunt. p. 124. a. l. 5. arrogant sibi titulum Ecclesiæ, & hoc commenta. b. l. 8. à Diabolo, patre suo. p. 125. b. lin. 14. 15. à fin. etiam ex declaratione Romani Pontificis, & l. 5. à f. vocatur. p. 126. a. l. 2. 3. preciosis. Deus iste. l. 6. consurget. De prohibitionibus impijs. l. 6. à f. imperij prædicitur, ipsiusque p. 128. a. l. 12. 13. à fi. Augustini, & discipulorum eius, ac sectatorum. l. 10. à fi. Rabani Mauri. l. 3. 4. à f. VVesseli. p. 129. a. l. 10. à f. sequũtur, nõ præcedunt. l. 8. à f. suos, quos vult. Non, vt. b. l. 14. à fi. sed acquieuerunt. p. 130. b. l. 15. sed vt natura toto genere diuersa. l. 9. à fi. separans: Item, inter. p. 131. a. l. 8. 9. à f. substantiali. ὕπαρξις ipsa verò. b. l. 4. ὂν. p. 132. a. l. à f. 3. ἄκρας. p. 148. a. l. à f. 3. Ἀννίβα. p. 152. b. l. 19. ἡμετεράων. p. 153. b. l. à fi. 11. ὡρμήθημεν. p. 154. a. l. 2. στροφάλυγξι. l. 4. ἧξεις. l. 8. ποτὲ. l. 15. πυκινῇσιν. p. 156. b. l. 17. πραότητος. l. à. fi. 9. πλάνον. p. 157. b. l. 12. εὐρυκλεῖται. l. 13. τὴν Εὐρυκλέους. p. 158. a. l. à fi. 9. Μουσαῖ ἐξερ. p. 159. a. l. à fi. 2. φανταστικοὶ. p. 177. b. l. 8. ψυχοπομπαῖα. p. 181. b. l. à f. 9. ὀνυχομαντεία. p. 182. b. l. à fi. 10 ὀνυχομαντεία p. 192. b. l. à f. 6. ἔσχεθον. p. 193. l. 5. ἀλαζόνας. p. 205. b. l. 15. ad ἀποτελεστικὰ, adde siue τοῦ τελειώσεως, quæ non nulli exposuerunt initiatoria, item consecrationis sacerdotum. p. 207. b. l. à f. 10 Νηρεΐδες. p. 210. a. l. 1. θηλάζω. l. 9. Ἀθηνᾶς. p. 213. a. l. à. f. 6. ἱλάσκεσθε. l. à f. 3. βροτόεντ' ἐν l. vlt. Εὐνομίης p. 215. b. l. à f. 10. καθήκοντα. p. 216. l. 14. ῥινοὶ. p. 227. b. l. 14. οὐδεὶς εἶδε τὸν θησ. τ. ε. πλ. εἴ τις ἄρ' ὄρ l. 15. περιπλάμενος. l. 17. τί ὡμίλησαι πλήν γε εἴ τις ὄρ. l. 19. τοὺς μέλλοντας l vlt. ἐμφρόνων p. 228. a l. 2. διονυσιακὴν. p. 242. b. l. à f. 6. διαχραμμισμὸς p. 244. a. l. 1. διαχραμμισμὸς. p. 250. b. l. 2. ἐστι δὲ θείων μὲν γεννητῶν l. 7. ἀπέφηναν. l. 8. παρέχηται. l. 15. γένηται l. 16. φύσεως ποτὲ ibid. κρείττους p. 253. b. l. 11. διαιρέσεις p. 256. b. l. à f. 2. ὕπνον. p. 262. b. l. à f. 10. τυλλοειδὲς p. 265. b. l. 11. ὅ, τι l. 12. μνημονεῦσαι. l. 14. ἐνσημαινομένους ἐστὶ ὃ ἂν ἐκμ. μνημονεύειν τε ἐστὶ l. 16. ἐξαλειφθῇ ἢ μὴ οἱ. p. 267. a. l. 4. νωτιαίου p. 273. a l. à f. 10 ἰχθύα κ' ἡγών p. 279. a. l. à. f. 9. οὐ τύρος. p. 281. a. l. 3. μαντικοὺς. p. 287. b. l. à f. 11. ἐνδεικτικὰ. p. 294. a. l. à f. 8 dolorum id. p. 296. a. l. à f. 8. ἄισθησίς τε καὶ. l. 9. ἐκλυομένης τε. l. à f. 5. συνιστάμενος. l. antepenult. ὁ πρώτως κατὰ τὸν αὐτ. λογ. l. penult. τῶν ὑποκειμένων. p. 298. b. l. 10. si tantis p. 301. a. l. à. fi. 3. ἐπερογλυμὴ p. 307. a. l à fi. 10. γεγενημένη. b. l. à f. 13 ὑπὸ τοῦ καταρρέους. l 14. ἀπορριπτόμενον. p. 312. a. l. à fi. 14. ἄκρατοι p. 314. a. l. 10. μελικηρίδων b. l. 16. βλέννας. l. à fi. 3. χωρίω. p. 315.

p.315 a.l.13.λευκωθώδης.l.21.λευκώθοις.p.317.b.l.à fi.15.ἐγένετο, τὸ.l.16.διὰ τὸ μὴ τελ.p.318.a.l.13.αἴσθησιν.b.l.à f.4 λήμην.p.322.a.l.ad marg.5.vrinarum.b.l.8.Contenta παρ.p.323.a l.16.ἱδρῶσι.ib.ὅλης.p.326.a l.2 à.fi. Alexiteriorum b.l.16.Turpetum.p.328.b.l.12.inquies. Si.p.330.b l.5. forma.p.331.a l.4.maximè.l.16 hydrelæo p.338 a.l.7.ὥσεί τι.l.à fi.14. εἶδός τι l.10.ποθέν.b.l.à fi.5.μητ.καὶ ὑποδοχ.p.348.a.l.4.φύσις. l.à fi.3. ὅτε.& sequ.ὅτε p.350 b.l.4.πνεῦσι.p.353.b.l.11.εἰ δὲ ὁ νότος l 13.νυκτερινός.l.14 ἐφ' αὐτὸν ὥς τι:p.360.a l.à fi 12 τὸ ἀναλλ.p.365.a.l.à fi.9.σημείων b.l.à fi.3.εὔηθες ὅταν δὲ l.2.λάβῃ.l vlt.ὑπολαμβάνοι.p.370.b.l. 15 ἠθροισμένον.p.374.b l.14.ἀνασωματικαὶ.ibid.ἀνώδυνοι.l.15 ἐκπυητικαὶ l 18 ἐπικεραστικαί, καθαρτικαί, σαλπικαὶ l.à f 9.γεννητικαὶ.l.à.f.7.καθαιρετικαὶ l.à fi.4. dele καθαιρετικαί. l. antepenult. ἰσχιαδικαὶ. l. vlt. θρυπτικαὶ p 382.b l.à.f.6.περιεσμένον.p.383 a.l.3.ἐναντία.l.10.à fi. quæcumque commissa b l.13.caua ac rotunda:aut.l.in 15.imbuatur. Si angulosa sint angulis continuitatem aëris agitati interrumpunt ac diuellunt, sonumque hebetant ac languefaciunt. p.403.b.l.7.ὑπολειπτικοί.l.15.ἀφαιρέται.p.405.a.l.penult.σάχυς.p.409 a.l.12.προϋπάρχουσι.p.416.a.l.1. ἀναρμοσία.p.424 b.l vlt.τύχη.p.428.b.l.à f.8.τὸ διεπ p.429.b.l.à f.4. γυνικὸν.p.430 b l.1 συναφαί.p.431.b.l 15 ἀνελόντα p.432.a.l.à fi.6.conuenit, post p.437.b.l 8 ἐστι τὸ πέρ.l 10.οὐδὲν γίγνεται παρὰ φύσιν ἀλλ.l.11. ἐπιτοπολὺ μὲν οὔτ.l.à f.8.eundem.p.438.b.l.à.f.8 ἢ παχθὲν ἢ σημ.π.φ. γινόμενον.

Cetera, tam operarum quàm nostra errata, corriget beneuolus lector benignè & humaniter.

